

U N I A E U R O P E J S K A

Encyklopedia polityki regionalnej i funduszy europejskich

Jan Wiktor Tkaczyński
Marek Świstak

Wydawnictwo C.H. Beck

**Encyklopedia
polityki regionalnej
i funduszy europejskich**

Encyklopedia polityki regionalnej i funduszy europejskich

Jan Wiktor Tkaczyński
Marek Świstak

Wydawnictwo C.H. Beck
Warszawa 2013

Wydawca: Dorota Ostrowska-Furmanek

Redaktor merytoryczny: Jadwiga Witecka

Projekt okładki i stron tytułowych: Grażyna Faltyń

Ilustracja na okładce: ©Patryk Kośmider/iStockphoto.com

Seria: Unia Europejska

Recenzenci: prof. zw. dr hab. Marek Bankowicz
prof. zw. dr hab. Zenon Wiśniewski

© Wydawnictwo C. H. Beck 2013

Wydawnictwo C. H. Beck Sp. z o.o. ul. Bonifraterska 17
00-203 Warszawa, tel. (22) 33 77 600

Skład i łamanie: IGAWA Ireneusz Gawliński

Druk i oprawa: Interdruk, Warszawa

ISBN 978-83-255-4531-4

ISBN e-book 978-83-255-4532-1

Autorzy

Prof. dr hab. Jan Wiktor Tkaczyński studiował politologię, geografę gospodarczą oraz slawistykę na Uniwersytecie Jagiellońskim w Krakowie, a następnie w Ludwig-Maximilians-Universität w Monachium. W latach 1989–1992 stypendysta bawarskiego Ministerstwa Kultury i Nauki. Doktoryzował się w 1992 roku w Ludwig-Maximilians-Universität w Monachium. Tamże w latach 1993–1994 ukończył studia podyplomowe w zakresie ekonomii. Od 1994 do 2001 roku pracownik naukowy Instytutu Ekonomii i Administracji Publicznej w Universität der Bundeswehr w Monachium. W roku 2000 habilitował się przed Radą Wydziału Prawa i Administracji Uniwersytetu Jagiellońskiego. W latach 2001–2004 profesor nadzwyczajny Uniwersytetu Mikołaja Kopernika w Toruniu. Od roku 2004 profesor nadzwyczajny w Instytucie Europeistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Tamże od 2012 profesor zwyczajny. Autor bądź współautor 18 książek. Laureat indywidualnej Nagrody Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego za monografię *Prawo i polityka ochrony środowiska naturalnego UE* (2010).

Dr Marek Świstak jest absolwentem politologii Uniwersytetu Rzeszowskiego i europeistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego. Ukończył także studia podyplomowe z zakresu zarządzania funduszami Unii Europejskiej Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie oraz ekonomii społecznej Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie. W roku 2010 uzyskał stopień doktora nauk humanistycznych w zakresie nauk o polityce. Obecnie jest wykładowcą w Instytucie Europeistyki Uniwersytetu Jagiellońskiego, gdzie prowadzi zajęcia m.in. z polityki regionalnej, funduszy Unii Europejskiej. Współautor trzech monografii: *Fundusze Unii Europejskiej. Cele – Działania – Środki* (2008), *Leksykon funduszy Unii Europejskiej* (2009) oraz *Projekty europejskie. Praktyczne aspekty pozyskiwania i rozliczania dotacji unijnych* (2011). Autor książki *Fundusze Unii Europejskiej a pozaekonomiczne czynniki wzrostu gospodarczego* (2012). Praktyk pozyskiwania i rozliczania funduszy Unii Europejskiej, zwłaszcza Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego.

Wykaz haseł

A

ABB (Activity Based Budgeting) → <i>Budżetowanie operacyjne</i>	48
Activity Based Budgeting → <i>Budżetowanie operacyjne</i>	48
Agencja płatnicza	29
Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa.....	30
Agencja Rynku Rolnego	31
Agencja Wykonawcza ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego....	31
Agencja Wykonawcza ds. Konkurencyjności i Innowacji	32
ALTENER	32
Analiza interesariuszy	33
ARiMR → <i>Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa</i>	30
ARR → <i>Agencja Rynku Rolnego</i>	31
Atrakcyjność inwestycyjna	35
Audyt zewnętrzny	36

B

Badania i rozwój technologiczny	39
Benchmarking	40
Beneficjent	41
Beneficjent ostateczny	41
Biuro Komisji Europejskiej ds. Pomocy Humanitarnej	42
Biuro Mechanizmów Finansowych	42
Biznesplan	43
BMF → <i>Biuro Mechanizmów Finansowych</i>	42
BRT → <i>Badania i rozwój technologiczny</i>	39
Budżet Unii Europejskiej → <i>Fundusze a polityka budżetowa Unii Europejskiej, → Zasady wykonywania budżetu Unii Europejskiej</i>	149, 598
Budżetowanie	46
Budżetowanie kosztów działania → <i>Budżetowanie operacyjne</i>	48
Budżetowanie na podstawie działań → <i>Budżetowanie operacyjne</i>	48
Budżetowanie oparte na procesach → <i>Budżetowanie operacyjne</i>	
Budżetowanie operacyjne	48
Budżetowanie w przekroju działań → <i>Budżetowanie operacyjne</i>	48

C

Cel 1 „Konwergencja” polityki spójności UE	51
Cel 2 „Konkurencyjność regionalna i zatrudnienie” polityki spójności UE	53
Cel 3 „Europejska współpraca terytorialna” polityki spójności UE	53
Certyfikacja wydatków	55
CIP (Competitiveness and Innovation Framework Programme) → <i>Program ramowy na rzecz konkurencyjności i innowacji</i>	423
Civil Protection Financial Instrument → <i>Instrument Finansowy Ochrony Ludności</i>	176
Cohesion Fund → <i>Fundusz Spójności</i>	147
Cohesion Policy → <i>Polityka spójności</i>	366
Comenius	57
Common Agricultural Policy → <i>Wspólna Polityka Rolna</i>	538
Common Fisheries Policy → <i>Wspólna Polityka Rybacka</i>	548
Community Programme for Employment and Social Solidarity (Progress 2007–2013) → <i>Wspólnotowy program na rzecz zatrudnienia i solidarności społecznej Progress 2007–2013</i>	553
Community Support Framework → <i>Podstawy Wsparcia Wspólnoty</i>	363
Community Tobacco Fund → <i>Wspólnotowy Fundusz Tytoniowy</i>	550
Competitiveness and Innovation Framework Programme → <i>Program ramowy na rzecz konkurencyjności i innowacji</i>	423
CPFI (Civil Protection Financial Instrument) → <i>Instrument Finansowy Ochrony Ludności</i>	176
Cross-compliance → <i>Zasada współzależności</i>	587
Cross-financing	58
CTF (Community Tobacco Fund) → <i>Wspólnotowy Fundusz Tytoniowy</i>	550
Customs 2008–2013 → <i>Program działań dla cel we Wspólnocie</i>	392
Cykl życia projektu	59
Czynniki rozwoju regionalnego	60

D

Daphne III	63
DCI (Financing Instrument for Development Cooperation) → <i>Instrument finansowy współpracy na rzecz rozwoju</i>	178
DG → <i>Dyrekcja Generalna</i>	74
DG-AGRI → <i>Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich</i>	76
DG-ECHO → <i>Biuro Komisji Europejskiej ds. Pomocy Humanitarnej</i>	42
Dobre rządzenie	64

Dokumentacja konkursowa	67
Dokumentowanie wydatków	68
Dokumenty programowe	70
Dokumenty strategiczne → <i>Krajowe dokumenty o charakterze strategicznym</i>	263
Dotacja celowa	71
Dotacja rozwojowa	71
Dруги Wspólnotowy program działań w dziedzinie zdrowia → <i>Wspólnotowy program działań w dziedzinie zdrowia</i>	551
Duży projekt	74
Dyrekcja Generalna	74
Dyrekcja Generalna ds. Polityki Regionalnej	75
Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich	76
Dywersja	76
Działanie w ramach Programów Operacyjnych	77
Dziesiąty Europejski Fundusz Rozwoju → <i>Europejski Fundusz Rozwoju</i>	114

E

EACEA (Education, Audiovisual and Culture Executive Agency) → <i>Agencja Wykonawcza ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego</i>	31
Earmarking → <i>Zasada earmarking</i>	570
EBC → <i>Europejski Bank Centralny</i>	99
EBF (External Borders Fund) → <i>Fundusz Granic Zewnętrznych</i>	141
EBI → <i>Europejski Bank Inwestycyjny</i>	99
EBOiR → <i>Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju</i>	100
eContent+	79
EDB → <i>Ekwiwalent dotacji brutto</i>	86
EDF (European Development Fund) → <i>Europejski Fundusz Rozwoju</i>	114
EDN → <i>Ekwiwalent dotacji netto</i>	86
Education, Audiovisual and Culture Executive Agency → <i>Agencja Wykonawcza ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego</i>	31
Efekt dźwigni	81
Efekt synergii	81
Efekt zachęty	81
Efektywność (wydatkowania środków)	84
EFI → <i>Europejski Fundusz Inwestycyjny</i>	103
EFIT (European Fund for the Integration of Third-country Nationals) → <i>Europejski Fundusz na rzecz Integracji Obywateli Państw Trzecich</i>	103
EFOiGR → <i>Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej</i>	106
EFR → <i>Europejski Fundusz Rybacki</i>	117

EFRG → <i>Europejski Fundusz Rolny Gwarancji</i>	109
EFRR → <i>Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego</i>	115
EFRROW → <i>Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich</i> ...	111
EFS → <i>Europejski Fundusz Społeczny</i>	118
EFTA (European Free Trade Association) → <i>Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu</i>	126
EGAF (European Globalisation Adjustment Fund) → <i>Europejski Fundusz Dostosowania do Globalizacji</i>	100
EIDHR (Financing Instrument for the Promotion of Democracy and Human Rights Worldwide) → <i>Europejski Instrument na rzecz Wspierania Demokracji i Praw Człowieka</i>	121
EIP (Entrepreneurship and Innovation Programme) → <i>Program na rzecz przedsiębiorczości i innowacji</i>	395
EKE-S → <i>Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny</i>	123
Ekwiwalent dotacji brutto	86
Ekwiwalent dotacji netto	86
ENPI (European Neighbourhood and Partnership Instrument) → <i>Europejski Instrument Sąsiedztwa i Partnerstwa</i>	122
Entrepreneurship and Innovation Programme → <i>Program na rzecz przedsiębiorczości i innowacji</i>	395
EOG → <i>Europejski Obszar Gospodarczy</i>	124
EQUAL	87
Erasmus	89
ERBN → <i>Europejska Rada ds. Badań Naukowych</i>	95
ERF (European Refugee Fund) → <i>Europejski Fundusz na rzecz Uchodźców</i>	104
ESA 95 (European System of Accounts 1995) → <i>Europejski System Zintegrowanych Rachunków Gospodarczych na poziomie narodowym i regionalnym</i>	126
ESBC → <i>Europejski System Banków Centralnych</i>	125
ESPON II → <i>Europejska Sieć Obserwacyjna Planowania Przestrzennego – ESPON II</i>	95
ESZ → <i>Europejska Strategia Zatrudnienia</i>	97
Europa dla obywateli	91
Europe for Citizens → <i>Europa dla obywateli</i>	91
European Agricultural Fund for Rural Development → <i>Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich</i>	111
European Agricultural Guarantee Fund → <i>Europejski Fundusz Rolny Gwarancji</i>	109
European Agricultural Guidance and Guarantee Fund → <i>Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej</i>	106

European Bank for Reconstruction and Development → <i>Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju</i>	100
European Central Bank → <i>Europejski Bank Centralny</i>	99
European Commission Humanitarian Aid Office → <i>Biuro Komisji Europejskiej ds. Pomocy Humanitarnej</i>	42
European Development Fund → <i>Europejski Fundusz Rozwoju</i>	114
European Economic and Social Committee → <i>Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny</i>	123
European Economic Area → <i>Europejski Obszar Gospodarczy</i>	124
European Fisheries Fund → <i>Europejski Fundusz Rybacki</i>	117
European Free Trade Association → <i>Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu</i>	126
European Fund for the Integration of Third-country Nationals → <i>Europejski Fundusz na rzecz Integracji Obywateli Państw Trzecich...</i>	103
European Globalisation Adjustment Fund → <i>Europejski Fundusz Dostosowania do Globalizacji</i>	100
European Grouping of Territorial Cooperation → <i>Europejskie Ugrupowanie Współpracy Terytorialnej</i>	127
European Investment Bank → <i>Europejski Bank Inwestycyjny</i>	99
European Investment Fund → <i>Europejski Fundusz Inwestycyjny</i>	103
European Neighbourhood and Partnership Instrument → <i>Europejski Instrument Sąsiedztwa i Partnerstwa</i>	122
European Refugee Fund → <i>Europejski Fundusz na rzecz Uchodźców</i>	104
European Regional Development Fund → <i>Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego</i>	115
European Social Fund → <i>Europejski Fundusz Społeczny</i>	118
European Spatial Planning Observation Network → <i>Europejska Sieć Obserwacyjna Planowania Przestrzennego – ESPON II</i>	95
European System of Accounts (1995) → <i>Europejski System Zintegrowanych Rachunków Gospodarczych na poziomie narodowym i regionalnym</i>	126
European System of Central Banks → <i>Europejski System Banków Centralnych</i>	125
European Veterinary Fund → <i>Europejski Fundusz Weterynaryjny</i>	120
European Voluntary Service → <i>Wolontariat Europejski</i>	534
Europejska Młodzieżowa Organizacja Pozarządowa	94
Europejska Rada ds. Badań Naukowych	95
Europejska Sieć Obserwacyjna Planowania Przestrzennego – ESPON II	95
Europejska Strategia Zatrudnienia	97
Europejska Współpraca Terytorialna → <i>Programy operacyjne Europejskiej Współpracy Terytorialnej</i>	434
Europejski Bank Centralny	99

Europejski Bank Inwestycyjny	99
Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju	100
Europejski Fundusz Dostosowania do Globalizacji	100
Europejski Fundusz Inwestycyjny	103
Europejski Fundusz na rzecz Integracji Obywateli Państw Trzecich	103
Europejski Fundusz na rzecz Uchodźców	104
Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej	106
Europejski Fundusz Powrotu Imigrantów	107
Europejski Fundusz Rolny Gwarancji	109
Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich	111
Europejski Fundusz Rozwoju	114
Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego	115
Europejski Fundusz Rybacki	117
Europejski Fundusz Społeczny	118
Europejski Fundusz Weterynaryjny	120
Europejski Instrument na rzecz Wspierania Demokracji i Praw Człowieka	121
Europejski Instrument Sąsiedztwa i Partnerstwa	122
Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny	123
Europejski Obszar Gospodarczy	124
Europejski System Banków Centralnych	125
Europejski System Zintegrowanych Rachunków Gospodarczych na poziomie narodowym i regionalnym	126
Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu	126
Europejskie Ugrupowanie Współpracy Terytorialnej	127
EUWT → <i>Europejskie Ugrupowanie Współpracy Terytorialnej</i>	127
EVF (European Veterinary Fund) → <i>Europejski Fundusz Weterynaryjny</i> ...	120
EVS (European Voluntary Service) → <i>Wolontariat Europejski</i>	534
Ewaluacja	128
Ewaluacja ex-ante	134
Ewaluacja ex-post	134
Ewaluacja mid-term	136
Ewaluacja on-going	136
Ewaluacja operacyjna	137
Ewaluacja strategiczna	137
Ewaluator	138
External Borders Fund → <i>Fundusz Granic Zewnętrznych</i>	141

F

Financial Instrument for Fisheries Guidance → <i>Finansowy Instrument Wspierania Rybołówstwa</i>	139
--	-----

Financial Mechanism Office → <i>Biuro Mechanizmów Finansowych</i>	42
Financing Instrument for Cooperation with Industrialised and other High-Income Countries and Territories → <i>Instrument na rzecz współpracy z państwami uprzemysłowionymi</i>	180
Financing Instrument for Development Cooperation → <i>Instrument finansowy współpracy na rzecz rozwoju</i>	178
Financing Instrument for the Promotion of Democracy and Human Rights Worldwide → <i>Europejski Instrument na rzecz Wspierania Demokracji i Praw Człowieka</i>	121
Finansowy Instrument Wspierania Rybołówstwa	139
Fiscalis 2008–2013 → <i>Wspólnotowy program poprawy skuteczności systemów podatkowych na rynku wewnętrznym Fiscalis 2008–2013</i>	553
FIWR → <i>Finansowy Instrument Wspierania Rybołówstwa</i>	139
Flexicurity	140
Framework Programme „Fundamental Rights and Justice” → <i>Program ramowy „Prawa podstawowe i sprawiedliwość”</i>	425
Framework Programme on „Security and Safeguarding Liberties” → <i>Program ramowy „Bezpieczeństwo i ochrona wolności”</i>	423
Framework Programme „Solidarity and Management of Migration Flows” → <i>Program ramowy „Solidarność i zarządzanie przepływami migracyjnymi”</i>	426
FS → <i>Fundusz Spójności</i>	147
Fundusz	141
Fundusz Granic Zewnętrznych	141
Fundusz Gwarancyjny dla działań zewnętrznych	143
Fundusz Poręczeń Unijnych	144
Fundusz Solidarności Unii Europejskiej	145
Fundusz Spójności	147
Fundusze a polityka budżetowa Unii Europejskiej	149
Fundusze europejskie	150
Fundusze i programy w ramach obszaru sprawiedliwości, wolności i bezpieczeństwa	150
Fundusze norweskie	150
Fundusze strukturalne Unii Europejskiej	153
Fundusze unijne	153
Fundusze unijne dla krajów kandydujących oraz państw i regionów partnerskich	154
Fundusze unijne o ukierunkowaniu tematycznym	154

G

GDDKiA → <i>Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad</i>	155
Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad	155
GFEA (Guarantee Fund for External Actions) → <i>Fundusz Gwarancyjny dla działań zewnętrznych</i>	143
Good governance → <i>Dobre rządzenie</i>	64
Gospodarka oparta na wiedzy	155
Gospodarka przestrzenna	158
Granty blokowe	160
Granty globalne	161
Grundtvig	161
Grupa docelowa	162
Guarantee Fund for External Actions → <i>Fundusz Gwarancyjny dla działań zewnętrznych</i>	143

H

Harmonogram Gantta → <i>Wykres Gantta</i>	556
HERMIN	165

I

IA → <i>Instytucja Audytowa</i>	193
IC → <i>Instytucja Certyfikująca</i>	194
ICI (Financing Instrument for Cooperation with Industrialised and other High-Income Countries and Territories) → <i>Instrument na rzecz współpracy z państwami uprzemysłowionymi</i>	180
ICT PSP (Information Communication Technologies Policy Support Programme) → <i>Program na rzecz wspierania polityki w zakresie technologii informacyjnych i komunikacyjnych</i>	396
IEE (Intelligent Energy Europe) → <i>Inteligentna energia – program dla Europy</i>	197
IfS (Instrument for Stability) → <i>Instrument na rzecz Stabilności</i>	179
IK → <i>Instytucja Koordynująca</i>	195
Indykatywna lista projektów indywidualnych	167
Information Communication Technologies Policy Support Programme → <i>Program na rzecz wspierania polityki w zakresie technologii informacyjnych i komunikacyjnych</i>	396
Inicjatywy Wspólnotowe	171
Innowacja	172

Innowacja społeczna	175
INSC (Instrument for Nuclear Safety Cooperation) → <i>Instrument</i>	
<i>współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa jądrowego</i>	183
Instrument Finansowy Ochrony Ludności	176
Instrument finansowy współpracy na rzecz rozwoju	178
Instrument for Nuclear Safety Cooperation → <i>Instrument współpracy</i>	
<i>w dziedzinie bezpieczeństwa jądrowego</i>	183
Instrument for Pre-accession Assistance → <i>Instrument Pomocy</i>	
<i>Przedakcesyjnej</i>	181
Instrument for Stability → <i>Instrument na rzecz Stabilności</i>	179
Instrument for Structural Policies for Pre-Accession → <i>Przedakcesyjny</i>	
<i>Instrument Polityki Strukturalnej</i>	448
Instrument na rzecz Stabilności	179
Instrument na rzecz współpracy z państwami uprzemysłowionymi	180
Instrument Pomocy Przedakcesyjnej	181
Instrument współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa jądrowego	183
Instrumenty inżynierii finansowej	185
Instrumenty polityki regionalnej	192
Instytucja Audytowa	193
Instytucja Certyfikująca	194
Instytucja Koordynująca	195
Instytucja Pośrednicząca	195
Instytucja Pośrednicząca II stopnia	195
Instytucja Wdrażająca → <i>Instytucja Pośrednicząca II stopnia</i>	195
Instytucja Zarządzająca	197
Inteligentna energia – program dla Europy	197
Inteligentna specjalizacja	198
Intelligent Energy Europe → <i>Inteligentna energia – program dla Europy...</i>	197
Intensywność pomocy	201
Internetowy System Ewidencji Kart Projektowych	201
INTERREG	201
IP → <i>Instytucja Pośrednicząca</i>	195
IP II → <i>Instytucja Pośrednicząca II stopnia</i>	195
IP2 → <i>Instytucja Pośrednicząca II stopnia</i>	195
IPA (Instrument for Pre-accession Assistance) → <i>Instrument Pomocy</i>	
<i>Przedakcesyjnej</i>	181
ISEKP → <i>Internetowy System Ewidencji Kart Projektowych</i>	201
ISPA (Instrument for Structural Policies for Pre-Accession)	
→ <i>Przedakcesyjny Instrument Polityki Strukturalnej</i>	448
IW → <i>Instytucja Wdrażająca</i>	195
IZ → <i>Instytucja Zarządzająca</i>	197

J

JASMINE	205
JASPERS	205
JDP → <i>Jednolity Dokument Programowy</i>	213
Jean Monnet	207
Jednolita Płatność na Gospodarstwo	208
Jednolita Płatność Obszarowa	209
Jednolita Płatność Regionalna	211
Jednolity Dokument Programowy	213
Jednostki samorządu terytorialnego	213
JEREMIE	216
JESSICA	218
Joint Research Centre → <i>Wspólnotowe Centrum Badawcze</i>	549
JPG → <i>Jednolita Płatność na Gospodarstwo</i>	208
JPO → <i>Jednolita Płatność Obszarowa</i>	209
JPR → <i>Jednolita Płatność Regionalna</i>	211
JRC → <i>Wspólnotowe Centrum Badawcze</i>	549
JST → <i>Jednostki samorządu terytorialnego</i>	213
Just retour	221

K

Kategorie interwencji	223
KIK → <i>Krajowa Instytucja Koordynująca</i>	259
KJO → <i>Krajowa Jednostka Oceny</i>	259
KK → <i>Komitet Koordynujący NSRO 2007–2013</i>	
Klaster	224
Klasyfikacja wydatków strukturalnych	231
KM → <i>Komitet Monitorujący</i>	236
Komisja Oceny Projektów	231
Komitet Koordynacyjny ds. polityki rozwoju	234
Komitet Koordynujący NSRO 2007–2013	234
Komitet Monitorujący	236
Komitet Regionów Unii Europejskiej	238
Komitet Sterujący	239
Kompetencje kluczowe	239
Konkurencyjność regionów	240
Konkurs otwarty	243
Konkurs zamknięty	243
Kontrakt wojewódzki	243

Kontrola	245
Konwergencja	249
KOP → <i>Komisja Oceny Projektów</i>	231
Korekty finansowe za naruszenie prawa zamówień publicznych	250
Koszty kwalifikowalne	252
KPK → <i>Krajowy Punkt Kontaktowy</i>	269
KPR → <i>Krajowy Program Reform na lata 2005–2008</i>	268
KPS → <i>Krajowy Plan Strategiczny</i>	265
KR → <i>Komitet Regionów Unii Europejskiej</i>	238
Krajowa Instytucja Koordynująca	259
Krajowa Jednostka Oceny	259
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie	260
Krajowa Rezerwa Interwencyjna	263
Krajowe dokumenty o charakterze strategicznym	263
Krajowe ramy prawne programowania interwencji w ramach polityki regionalnej	264
Krajowy Plan Strategiczny	265
Krajowy Program Operacyjny → <i>Program Operacyjny</i>	397
Krajowy Program Reform Europa 2020	266
Krajowy Program Reform na rzecz Realizacji Strategii Europa 2020	267
Krajowy Program Reform na lata 2005–2008	268
Krajowy Punkt Kontaktowy	269
Krajowy System Informatyczny	269
Kryteria rekrutacji	270
Kryteria wyboru projektów	271
KS → <i>Komitet Sterujący</i>	239
KSI → <i>Krajowy System Informatyczny</i>	269
Kultura 2007–2013	272
Kumulacja pomocy publicznej	274
Kwalifikowalność → <i>Koszty kwalifikowalne</i>	252
Kwalifikowalność kosztów → <i>Koszty kwalifikowalne</i>	252
Kwantyfikacja	276
Kwestie horyzontalne EFS	276

L

Leader+	281
Leonardo da Vinci	283
LGD → <i>Lokalna Grupa Działania</i>	290
LIFE+	284

Lifelong Learning Programme → <i>Program Uczenie się przez całe życie</i>	428
Linia demarkacyjna	285
Lista rankingowa projektów	289
LLP (Lifelong Learning Programme) → <i>Program Uczenie się przez całe życie</i>	428
Logika interwencji	289
Lokalna Grupa Działania	290

M

Małe i średnie przedsiębiorstwa	291
Mapa pomocy regionalnej	295
Matryca logiczna	297
Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego	303
Mechanizm modulacji → <i>Zasada modulacji</i>	578
Mechanizm wprowadzania korekt	306
Media 2007	307
Memorandum finansowe	308
Metoda luki w finansowaniu	308
MF EOG → <i>Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego</i>	303
MIFF (Multi-Annual Indicative Financial Framework) → <i>Wieloletnie Orientacyjne Ramy Finansowe</i>	530
Ministerstwo Rozwoju Regionalnego	310
MIPD (Multi-Annual Indicative Planning Document) → <i>Wieloletni Orientacyjny Dokument Planowania</i>	530
Młodzież dla Europy	310
Młodzież w działaniu	311
Młodzież w świecie	314
Modulacja → <i>Zasada modulacji</i>	578
Monitorowanie (postępu realizacji programów/projektów)	314
Monofunduszowość programów operacyjnych	316
Montaż finansowy projektu	317
MŚP → <i>Małe i średnie przedsiębiorstwa</i>	291
Multi-Annual Indicative Financial Framework → <i>Wieloletnie Orientacyjne Ramy Finansowe</i>	530
Multi-Annual Indicative Planning Document → <i>Wieloletni Orientacyjny Dokument Planowania</i>	530
Myślenie projektowe	318

N

Narodowa Strategia Spójności → <i>Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013</i>	319
Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013	319
Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	322
Narodowy Plan Rozwoju	323
National Contingency Reserve → <i>Krajowa Rezerwa Interwencyjna</i>	263
National Development Plan → <i>Narodowy Plan Rozwoju</i>	323
NFOŚiGW → <i>Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej</i>	322
Nieprawidłowości	324
NMF → <i>Norweski Mechanizm Finansowy</i>	329
Nomenclature of Units for Territorial Statistics → <i>Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych</i>	328
Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych	328
Norweski Mechanizm Finansowy	329
Notyfikacja pomocy publicznej	332
NPR → <i>Narodowy Plan Rozwoju</i>	323
NSRO → <i>Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013</i>	319
NUTS (Nomenclature of Units for Territorial Statistics) → <i>Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych</i>	328

O

Obszary wsparcia EFS	333
OECD → <i>Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju</i>	345
Ocena oddziaływania na środowisko	334
Ocena merytoryczna projektu	343
Odwołanie → <i>Procedura odwoławcza</i>	386
OOŚ → <i>Ocena oddziaływania na środowisko</i>	334
Operational Programme → <i>Program Operacyjny</i>	397
Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju	345
Organization for Economic Cooperation and Development → <i>Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju</i>	345

P

PAIiIZ → <i>Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych</i>	368
Pakt Euro Plus	347
Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych	348
PARP → <i>Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości</i>	368

Partnerstwo publiczno-prywatne	349
PD → <i>Plan działania</i>	355
PEFS → <i>Podsystem Europejskiego Funduszu Społecznego</i>	364
PFRON → <i>Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych</i>	348
Perspektywa finansowa	354
PHARE (Poland and Hungary Assistance for Reconstructing of their Economies) → <i>Polska i Węgry – Pomoc w Restrukturyzacji ich Gospodarek</i>	369
Plan ewaluacji	355
Plan działania	355
Płatność	357
Płatność bezpośrednia	357
Płatność okresowa	361
Płatność salda końcowego	361
Płatność zaliczkowa	362
PO → <i>Program Operacyjny</i>	397
Podstawy Wsparcia Wspólnoty	363
Podsystem Europejskiego Funduszu Społecznego	364
PO EWT → <i>Programy Operacyjne Europejskiej Współpracy Terytorialnej</i> ...	434
PO IG → <i>Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka</i>	401
PO IiŚ → <i>Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko</i>	400
PO KL → <i>Program Operacyjny Kapitał Ludzki</i>	403
Poland and Hungary Assistance for Reconstructing of their Economies → <i>Polska i Węgry – Pomoc w Restrukturyzacji ich Gospodarek</i>	369
Polityka regionalna	364
Polityka rozwoju	366
Polityka spójności	366
Polityka strukturalna	367
Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych	368
Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości	368
Polska i Węgry – Pomoc w Restrukturyzacji ich Gospodarek	369
Pomoc de minimis	370
Pomoc horyzontalna	373
Pomoc indywidualna → <i>Program pomocowy</i>	422
Pomoc publiczna	374
Pomoc regionalna	377
Pomoc sektorowa	382
PO PT → <i>Program Operacyjny Pomoc Techniczna</i>	409
PO RPW → <i>Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej</i>	410
PPP → <i>Partnerstwo publiczno-prywatne</i>	349
PR → <i>Program ramowy</i>	422

Prawa podstawowe i obywatelstwo	383
Preselekcja	385
Prevention and fight against crime → <i>Zapobieganie i walka z przestępczością</i>	566
Prevention, preparedness and consequence management of terrorism and other security risks → <i>Zapobieganie, gotowość i zarządzanie skutkami terroryzmu i innymi rodzajami ryzyka dla bezpieczeństwa</i> ...	565
Procedura odwoławcza	386
Procedura preselekcji → <i>Preselekcja</i>	385
Profilaktyka narkotykowa i informacja o narkotykach	391
Program działań dla ceł we Wspólnocie	392
Program działań Wspólnoty w dziedzinie ochrony konsumentów	394
Program na rzecz przedsiębiorczości i innowacji	395
Program na rzecz wspierania polityki w zakresie technologii informacyjnych i komunikacyjnych	396
Program Operacyjny	397
Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko	400
Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka	401
Program Operacyjny Kapitał Ludzki	403
Program Operacyjny Pomoc Techniczna	409
Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej	410
Program Operacyjny Współpracy Międzyregionalnej	411
Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Czechy–Polska	411
Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska–Litwa	412
Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska–Niemcy (I)	413
Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska–Niemcy (II)	413
Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska–Saksonia	414
Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska–Słowacja 2007–2013	415
Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Południowy Bałtyk 2007–2013	417
Program Operacyjny Współpracy Transnarodowej Europa Środkowa	419
Program Operacyjny Współpracy Transnarodowej Region Morza Bałtyckiego ..	420
Program Operacyjny Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007–2013	421
Program pomocowy	422
Program ramowy	422
Program ramowy „Bezpieczeństwo i ochrona wolności”	423
Program ramowy na rzecz konkurencyjności i innowacji	423
Program ramowy „Prawa podstawowe i sprawiedliwość”	425
Program ramowy „Solidarność i zarządzanie przepływami migracyjnymi”	426
Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007–2013	427

Program szczegółowy na rzecz zapobiegania i zwalczania przemocy wobec dzieci, młodzieży i kobiet oraz na rzecz ochrony ofiar i grup ryzyka → <i>Daphne III</i>	63
Program Uczucie się przez całe życie	428
Program współpracy międzyregionalnej	433
Programme of Community Action in the Field of Consumer Policy → <i>Program działań Wspólnoty w dziedzinie ochrony konsumentów</i>	394
Programme of Community action in the field of health → <i>Wspólnotowy Program działań w dziedzinie zdrowia</i>	551
Programy operacyjne Europejskiej Współpracy Terytorialnej	434
Programy współpracy transgranicznej	436
Programy współpracy transnarodowej	437
Progress 2007–2013 → <i>Wspólnotowy program na rzecz zatrudnienia i solidarności społecznej Progress 2007–2013</i>	553
Project Cycle Management (PCM) → <i>Zarządzanie cyklem projektu</i>	568
Projekt	437
Projekt generujący dochód	441
Projekt indywidualny	442
Projekt inwestycyjny	442
Projekt systemowy	442
Projektowanie → <i>Myślenie projektowe</i>	318
Projekty kluczowe → <i>Indykatywna lista projektów indywidualnych</i>	167
Promocja projektu	443
Protest	446
PROW → <i>Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007–2013</i>	427
Przedakcesyjny Instrument Polityki Strukturalnej	448
Przepływy finansowe w ramach wdrażania programów operacyjnych	449
PWW → <i>Podstawy Wsparcia Wspólnoty</i>	363

R

Ramowe Zintegrowane Programy Regionalne	453
Refundacja wydatków	454
Region	454
Regional Policy → <i>Polityka regionalna</i>	364
Regionalna Pomoc Inwestycyjna (RPI) → <i>Pomoc regionalna</i>	377
Regionalne Programy Operacyjne	458
Regionalny system innowacji	460
Regulamin konkursu → <i>Dokumentacja konkursowa</i>	67
Rekrutacja	462
Return Fund → <i>Europejski Fundusz Powrotu Imigrantów</i>	107

Rezerwa wykonania	463
Rezultaty (twarde/miękkie) → <i>Wskaźnik rezultatu</i>	537
RF (Return Fund) → <i>Europejski Fundusz Powrotu Imigrantów</i>	107
Rozwój regionalny	464
RPO → <i>Regionalne Programy Operacyjne</i>	458
Równość kobiet i mężczyzn → <i>Równość szans</i>	465
Równość płci → <i>Równość szans</i>	465
Równość szans	465

S

SAPARD (Special Accesssion Programme for Agriculture and Rural Development) → <i>Specjalny Program Akcesyjny na rzecz Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich</i>	479
SAVE	469
Sektorowy Program Operacyjny Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich	469
Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich	470
Sektorowy Program Operacyjny Rybołówstwo i Przetwórstwo Ryb	471
Sektorowy Program Operacyjny Transport	472
Sektorowy Program Operacyjny Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw	473
Semestr Europejski	473
SF (Solidarity Fund) → <i>Fundusz Solidarności Unii Europejskiej</i>	145
SIMIK → <i>System Informatyczny Monitoringu i Kontroli</i>	499
Single Programming Document → <i>Jednolity Dokument Programowy</i>	213
Siódmy Program Ramowy	477
7PR → <i>Siódmy Program Ramowy</i>	477
Small and Medium Enterprises → <i>Małe i średnie przedsiębiorstwa</i>	291
Solidarity Fund → <i>Fundusz Solidarności Unii Europejskiej</i>	145
Special Accesssion Programme for Agriculture and Rural Development → <i>Specjalny Program Akcesyjny na rzecz Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich</i>	479
Specjalny Program Akcesyjny na rzecz Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich	479
Spin-off	480
Spin-out	480
Społeczeństwo informacyjne	480
SPO ROL → <i>Sektorowy Program Operacyjny Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich</i>	469
SPO RYBY → <i>Sektorowy Program Operacyjny Rybołówstwo i Przetwórstwo Ryb</i> ...	471
SPO RZL → <i>Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich</i>	470

SPO T → <i>Sektorowy Program Operacyjny Transport</i>	472
SPO WKP → <i>Sektorowy Program Operacyjny Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw</i>	473
Spójność	481
SRK → <i>Strategia Rozwoju Kraju</i>	491
SRR → <i>Strategia Rozwoju Rybołówstwa</i>	494
SRW → <i>Strategia Rozwoju Województwa</i>	494
STEER	484
Strategia Europa 2020	484
Strategia Lizbońska	488
Strategia Ramowa i2010 – Europejskie społeczeństwo informacyjne dla wzrostu i zatrudnienia	491
Strategia Rozwoju Kraju	491
Strategia Rozwoju Rybołówstwa	494
Strategia Rozwoju Województwa	494
Strategiczne Wytyczne Wspólnoty	495
Structural Funds → <i>Fundusze strukturalne Unii Europejskiej</i>	153
Structural Policy → <i>Polityka strukturalna</i>	367
Studium wykonalności → <i>Studium wykonalności projektu</i>	497
Studium wykonalności projektu	497
Suma kontrolna	498
Swiss Cooperation Programme to Reduce Economic and Social Disparities within the Enlarged European Union → <i>Szwajcarski program współpracy w celu zmniejszenia różnic społeczno-gospodarczych w obrębie rozszerzonej Unii Europejskiej</i>	504
SWW → <i>Strategiczne Wytyczne Wspólnoty</i>	495
System Informatyczny Monitoringu i Kontroli (SIMIK)	499
System informowania o nieprawidłowościach → <i>Nieprawidłowości</i>	324
System przepływów środków finansowych	499
System realizacji	502
System środków (zasobów) własnych → <i>Unijny system środków (zasobów) własnych</i>	521
Systemy wsparcia młodzieży	502
Szczegółowy opis priorytetów programu operacyjnego	502
Szwajcarski program współpracy w celu zmniejszenia różnic społeczno- gospodarczych w obrębie rozszerzonej Unii Europejskiej	504

Ś

Ścieżka krytyczna	507
Środki niewygasające	507
Środki publiczne	508

T

Technologie informacyjne i komunikacyjne	511
TEN-T (Trans-European Network for Transport) → <i>Transeuropejskie Sieci Transportowe</i>	512
Teoria nowej geografii ekonomicznej	511
TIK → <i>Technologie informacyjne i komunikacyjne</i>	511
Trans-European Network for Transport → <i>Transeuropejskie Sieci Transportowe ...</i>	512
Transeuropejskie Sieci Transportowe	512
Trwałość projektu	513

U

Uczący się region	517
Umowa o dofinansowanie	518
Umowa o współpracy	520
Unijny system środków (zasobów) własnych	521
UPO (Uzupełnienie Programu Operacyjnego) → <i>Szczegółowy opis priorytetów programu operacyjnego</i>	502
URBACT II	522
URBAN	524
Urban Development Network Programme → <i>URBACT II</i>	522
Uzupełniająca płatność obszarowa	525
Uzupełnienie Programu Operacyjnego → <i>Szczegółowy opis priorytetów programu operacyjnego</i>	502

W, Y

Wartość dodana projektu	527
Warunki członkostwa uzyskane przez Polskę w Traktacie Akcesyjnym w rozdziale „Polityka regionalna i koordynacja instrumentów strukturalnych”	528
WFOŚiGW → <i>Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej ..</i>	533
Wieloletni Orientacyjny Dokument Planowania	530
Wieloletnie Orientacyjne Ramy Finansowe	530

Wkład niepieniężny	531
Wkład własny	532
Wniosek o dofinansowanie	532
Wniosek o płatność	532
Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej	533
Wolontariat Europejski	534
WPR → <i>Wspólna Polityka Rolna</i>	538
Wskaźnik	534
Wskaźnik oddziaływania	536
Wskaźnik produktu	536
Wskaźnik rezultatu	537
Wsparcie europejskiej współpracy w zakresie problematyki i działań młodzieżowych	538
Wspólna Polityka Rolna	538
Wspólna Polityka Rybacka	548
Wspólne zasady dotyczące dokonywania płatności	549
Wspólnotowe Centrum Badawcze	549
Wspólnotowy Fundusz Tytoniowy	550
Wspólnotowy program działań w dziedzinie zdrowia	551
Wspólnotowy program na rzecz zatrudnienia i solidarności społecznej Progress 2007–2013	553
Wspólnotowy program poprawy skuteczności systemów podatkowych na rynku wewnętrznym Fiscalis 2008–2013	554
Wzajemna zgodność → <i>Zasada współzależności</i>	587
Wykluczenie z ubiegania się o dofinansowanie	555
Wykres Gantta	556
Wymiar sprawiedliwości w sprawach cywilnych	558
Wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych	559
Wytoczne	561
Wytoczne horyzontalne	562
Wytoczne Strategiczne Wspólnoty → <i>Strategiczne Wytoczne Wspólnoty</i>	495
Wytoczne szczegółowe	563
Youth in Action → <i>Młodzież w działaniu</i>	311

Z

Zakaz podwójnego finansowania → <i>Zasada zakazu podwójnego finansowania</i>	591
Zapobieganie, gotowość i zarządzanie skutkami terroryzmu i innymi rodzajami ryzyka dla bezpieczeństwa	565
Zapobieganie i walka z przestępczością	566

Zarządzanie cyklem projektu	568
Zasada automatycznego anulowania zobowiązań → <i>Zasada n+2/n+3</i> ...	580
Zasada dodatkowości (współfinansowania)	569
Zasada earmarking	570
Zasada elastyczności	571
Zasada ewaluacji (oceny)	571
Zasada finansowania krzyżowego → <i>Cross-financing</i>	58
Zasada informowania i promocji	573
Zasada komplementarności	574
Zasada koncentracji	574
Zasada konkurencyjności wydatków	575
Zasada kontroli	576
Zasada koordynacji	577
Zasada modulacji (mechanizm modulacji)	578
Zasada monitorowania	579
Zasada n+2/n+3	580
Zasada partnerstwa	582
Zasada podziału zarządzania	583
Zasada programowania	583
Zasada proporcjonalności	585
Zasada spójności	586
Zasada subsydiarności	586
Zasada współzależności	587
Zasada wzajemnej zgodności → <i>Zasada współzależności</i>	587
Zasada zakazu podwójnego finansowania	591
Zasada zgodności	592
Zasada zrównoważonego rozwoju	593
Zasady generalne	597
Zasady pomocy finansowej Unii Europejskiej → <i>Zasady generalne,</i> → <i>Zasady szczegółowe</i>	597
Zasady szczegółowe	597
Zasady wykonywania budżetu Unii Europejskiej	598
ZCP → <i>Zarządzanie cyklem projektu</i>	568
Zintegrowane podejście	599
Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego	601
ZPORR → <i>Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego</i>	601
Zrównoważony rozwój → <i>Zasada zrównoważonego rozwoju</i>	593

A

ABB (ACTIVITY BASED BUDGETING) → *Budżetowanie operacyjne*

ACTIVITY BASED BUDGETING (ABB) → *Budżetowanie operacyjne*

AGENCJA PŁATNICZA w ramach funduszy rolnych to instytucja odpowiedzialna za dokonywanie płatności. Rolę Agencji Płatniczej może odgrywać organ państwa członkowskiego, a jego zasadniczym zadaniem jest dokonywanie płatności w ramach → *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007–2013 (PROW)*. Agencja musi gwarantować kwalifikowanie wydatków i prawidłowość procedury przyznawania pomocy, zgodnie z zasadami wspólnotowymi. Płatności dokonywane w ramach programu muszą być księgowane w sposób dokładny i wyczerpujący. Prerogatywą instytucji jest również kontrola wydatkowania środków zgodnie z prawem UE. Agencja Płatnicza przedkłada wymagane dokumenty w terminie oraz dba o ich dostępność i przechowywanie w sposób zapewniający ich kompletność i czytelność po zakończeniu realizacji. Obowiązkiem państwa członkowskiego jest dokonanie akredytacji Agencji Płatniczej na podstawie m.in. wyżej przedstawionych wymagań. Za kwalifikowane mogą zostać uznane te środki, które są wydatkowane przez akredytowaną Agencję Płatniczą. W Polsce rolę Agencji Płatniczej odgrywa → *Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR)*. Pewne zadania właściwe dla Agencji Płatniczej ARiMR delegowała na → *Agencję Rynku Rolnego (ARR)* oraz samorządy województw. Szczegółowe zasady współpracy regulują umowy określające zakres zadań przekazanych przez Agencję poszczególnym podmiotom. ARiMR przygotowuje i zatwierdza procedury dotyczące akceptacji płatności dla wszystkich działań PROW (w tym przyjmowania, rejestracji i rozpatrywania wniosków o płatność) oraz zapewnia ich efektywne wdrożenie zarówno przez własne jednostki terenowe, jak i jednostki delegowane. Wyrazem dbałości o jasność przepływów finansowych oraz adresatów otrzymywanej pomocy jest zobowiązanie ARiMR przez ustawodawcę krajowego do sporządzania wykazu pomiotów, które otrzymały pomoc. Wykaz zawiera imię i nazwisko albo nazwę producenta rolnego, jego miejsce zamieszkania albo siedzibę oraz wysokość przyznanej pomocy za dany rok. Wykaz jest publikowany na stronie internetowej ARiMR corocznie do 30 czerwca, uwzględniając także dane za poprzedni rok. Do uprawnień Agencji Płatniczej należy kontrola oraz wizytacja na miejscu. Kontrola może być przeprowadzana przez Agencję Płatniczą bądź inne jednostki organizacyjne, które dysponują odpowiednimi warunkami organizacyjnymi, kadrowymi i technicznymi, ale z kolei one muszą też poddać się audytowi syste-

mu zarządzania i kontroli. Sprawozdanie z audytu przekazywane jest właściwemu ministrowi ds. rozwoju wsi.

Literatura: art. 6 ust. 1 lit. od a) do e) Rozporządzenia Rady nr 1290/2005 z 21 czerwca 2005 roku w sprawie finansowania wspólnej polityki rolnej, [w:] Dz.U. UE nr L 209 z 11 sierpnia 2005 roku; Uwaga nr 2 i art. 5 Rozporządzenia KE nr 885/2006 z 21 czerwca 2006 roku ustanawiające szczegółowe zasady stosowania rozporządzenia Rady nr 1290/2005 w zakresie akredytacji agencji płatniczych i innych jednostek, jak również rozliczenia rachunków EFGR i EFRROW, [w:] Dz.U. UE nr L 171 z 23 czerwca 2006 roku; art. 4 ust. 2, art. 6 ust. 2 Ustawy z 7 marca 2007 roku o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich, [w:] Dz.U. RP z 2007 roku nr 64, poz. 427; Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013, Warszawa 2007, s. 353; Ustawa z 9 maja 2008 roku o Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, [w:] Dz.U. RP z 2008 roku nr 98, poz. 634; Rozporządzenie Rady Ministrów z 30 stycznia 1996 roku w sprawie szczegółowych kierunków działań Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa oraz sposobów ich realizacji, [w:] Dz.U. RP z 1996 roku nr 16, poz. 82; Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 31 października 2003 roku w sprawie nadania statutu Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, [w:] Dz.U. RP z 2003 roku nr 198, poz. 1927; Rozporządzenie Ministra Finansów z 21 grudnia 2005 roku w sprawie ustanowienia Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa agencją płatniczą, [w:] Dz.U. RP z 2005 roku nr 257, poz. 2157.

AGENCJA RESTRUKTURYZACJI I MODERNIZACJI ROLNICTWA (ARiMR) to instytucja powołana do życia w 1994 roku, wspierająca rozwój rolnictwa i obszarów wiejskich w Polsce. Zajmuje się m.in. wykorzystaniem funduszy i instrumentów finansowych Unii Europejskiej (w tym zakresie odgrywa rolę akredytowanej → *Agencji Płatniczej*), a także udziela pomocy ze środków wewnątrz krajowych. Głównymi → *beneficjentami* działań realizowanych przez ARiMR są rolnicy, mieszkańcy wsi, przedsiębiorcy i samorządy lokalne. ARiMR udziela również pomocy podmiotom z sektora rybackiego. Jako współwykonawca krajowej polityki rolnej ściśle współpracuje z Ministerstwem Rolnictwa i Rozwoju Wsi; podlega jednocześnie nadzorowi Ministerstwa Finansów w zakresie gospodarowania środkami publicznymi. Agencją kieruje Prezes powoływany przez Premiera RP na wniosek Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi oraz Ministra Finansów. Struktura ARiMR jest trójpoziomowa: Centrala, 16 Oddziałów Regionalnych w każdym województwie oraz 314 Biur Powiatowych.

Literatura: Ustawa o Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa z 9 maja 2008 roku, [w:] Dz.U. RP z 2008 roku nr 98, poz. 634; Rozporządzenie Rady Ministrów z 30 stycznia 1996 roku w sprawie szczegółowych kierunków działań Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa oraz sposobów ich realizacji, [w:] Dz.U. RP z 1996 roku nr 16, poz. 82; Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 31 października 2003 roku w sprawie nadania statutu Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa, [w:] Dz.U. RP z 2003 roku nr 198, poz. 1927; Rozporządzenie Ministra Finansów z 21 grudnia 2005 roku w sprawie ustanowienia Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa agencją płatniczą, [w:] Dz.U. RP z 2005 roku nr 257, poz. 2157; <http://www.arimr.gov.pl/>

AGENCJA RYNKU ROLNEGO (ARR) powstała w 1990 roku w celu stabilizowania rynku rolnego i ochrony dochodów uzyskiwanych z produkcji rolniczej. Od 1 maja 2004 roku (przyjęcie Polski do UE) ARR jest → *Agencją Płatniczą* i działa zgodnie z prawodawstwem unijnym. ARR jako agencja płatnicza – po uzyskaniu akredytacji – administruje w Polsce wybranymi mechanizmami → *Wspólnej Polityki Rolnej* (WPR) Unii Europejskiej. W tym zakresie instytucja ta m.in.: (a) kontroluje prawidłowość wykorzystania środków finansowych wypłacanych uczestnikom poszczególnych mechanizmów WPR; (b) wypłaca środki finansowe uczestnikom poszczególnych mechanizmów WPR; (c) informuje uczestników mechanizmów o decyzjach podjętych na szczeblu Wspólnoty w odniesieniu do realizowanych przez ARR mechanizmów WPR. Agencja Rynku Rolnego swoją działalnością obejmuje ponad 20 grup towarowych, realizując w ich obrębie blisko 60 mechanizmów WPR m.in.: (a) interwencyjny zakup i sprzedaż produktów rolnych i ich przetworów; (b) administrowanie systemami kwotowania produkcji wybranych produktów: mleka, skrobi ziemniaczanej oraz tytoniu; (c) administrowanie regulacjami handlowymi, w tym wydawanie pozwoleń na przywóz i wywóz oraz wypłacanie refundacji wywozowych. ARR administruje także środkami finansowymi pochodzącymi z budżetu państwa w zakresie dopłat krajowych do spożycia mleka i przetworów mlecznych w szkołach podstawowych, realizuje płatności dla plantatorów ziemniaków w ramach kwotowania skrobi ziemniaczanej oraz realizuje dopłaty do materiału siewnego. Agencja jest scentralizowaną agencją posiadającą oddziały terenowe w każdym województwie.

Literatura: Ustawa o Agencji Rynku Rolnego i organizacji niektórych rynków rolnych z 11 marca 2004 roku (tekst jednolity), [w:] Dz.U. RP z 2007 roku nr 231, poz. 1702; Ustawa o zmianie ustawy o Agencji Rynku Rolnego i organizacji niektórych rynków rolnych oraz o zmianie innych ustaw z 22 grudnia 2004 roku, [w:] Dz.U. RP z 2005 roku nr 14, poz. 115; Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 7 lutego 2008 roku w sprawie nadania statutu Agencji Rynku Rolnego, [w:] Dz.U. RP z 2008 roku nr 30, poz. 181; Rozporządzenie Ministra Finansów z 19 kwietnia 2004 roku w sprawie ustanowienia Agencji Rynku Rolnego agencją płatniczą, [w:] Dz.U. RP z 2004 roku nr 76, poz. 713; <http://www.arr.gov.pl/>

AGENCJA WYKONAWCZA DS. EDUKACJI, KULTURY I SEKTORA AUDIOWIZUALNEGO, z siedzibą w Brukseli, rozpoczęła działalność 1 stycznia 2006 roku. Do katalogu jej zadań należy realizacja wielu działań i podprogramów w ramach ponad 15 finansowanych przez Wspólnotę programów oraz działań w dziedzinie edukacji i szkoleń, aktywnego obywatelstwa, spraw młodzieży, kultury i polityki audiowizualnej. Celem Agencji jest lepsza koordynacja zarządzania i zapewnianie → *beneficjentom* szerokiego zakresu usług. Zajmuje się ona większością zagadnień związanych z zarządzaniem podprogramami, w tym: (a) opracowywaniem zaproszeń do składania wniosków; (b) wyborem projektów; (c) podpisywaniem umów dotyczących projektów; (d) zarządzaniem finansami; (e) monitorowaniem projektów (sporządzaniem sprawozdań okresowych i końcowych); (f) kontaktem z beneficjentami działań i podprogramów i (g) przeprowadzaną na miejscu kontrolą realizacji projektów. Agencja

posiada osobowość prawną i podlega bezpośrednio trzem dyrekcjom generalnym Komisji Europejskiej: Dyrekcji ds. Edukacji i Kultury, Dyrekcji ds. Społeczeństwa Informacyjnego oraz Biuru Współpracy EuropeAid, które odpowiedzialne są za programowanie, ocenę i kształtowanie polityki we wskazanych sektorach.

Literatura: Decyzja Komisji Europejskiej nr 56/2005 z 14 stycznia 2005 roku ustanawiająca „Agencję Wykonawczą do spraw Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego” do zarządzania działaniami wspólnotowymi w dziedzinie edukacji, kultury i sektora audiowizualnego w zastosowaniu Rozporządzenia Rady nr 58/2003, [w:] Dz.U. UE nr L 24 z 25 stycznia 2005 roku; http://eacea.ec.europa.eu/about/index_en.htm

AGENCJA WYKONAWCZA DS. KONKURENCYJNOŚCI I INNOWACJI (*European Agency for Competitiveness and Innovation – EACI*) to wyspecjalizowana, zdecentralizowana agencja, której zadaniem jest skuteczne zarządzanie następującymi programami: (1) → *Intelligentna Energia – program dla Europy*; (2) *Marco Polo, Nowe strategie na rzecz ekologicznej przyszłości*; (3) *Sieć Enterprise Europe Network, Wsparcie dla przedsiębiorstw*; (4) *Innowacje ekologiczne, Przedsiębiorstwa przyjazne dla środowiska*; (5) *projekt IPEuropAware*. Agencja powstała z przekształcenia Agencji Wykonawczej programu *Intelligentna Energia*, której powierzono obowiązek zarządzania także innymi programami poza programem *Intelligentna Energia – program dla Europy*. Do zadań Agencji należy, oprócz zarządzania, upowszechnianie wiedzy na temat wyżej wymienionych programów oraz promowanie dobrych praktyk. Agencja przyczynia się także do wymiany doświadczeń i koordynacji działań między zaangażowanymi organizacjami. Organizacyjnie Agencja podlega czterem dyrekcjom generalnym Komisji Europejskiej, tj.: DG ds. Energii (ENER), DG ds. Mobilności i Transportu (MOVE), DG ds. Przedsiębiorstw i Przemysłu (ENTR) oraz DG ds. Środowiska. Agencja składa się międzynarodowego zespołu specjalistów w zakresie energii, ochrony środowiska, wsparcia dla firm, transportu multimodalnego, komunikacji i finansów.

Literatura: Call for proposals 2012 for actions under the Programme “Intelligent Energy – Europe”, s. 3. http://ec.europa.eu/energy/intelligent/files/call_for_proposals/call_2012_en.pdf, Commission Decision no 372/2007 of 31 May 2007 amending Decision 2004/20/EC in order to transform the ‘Intelligent Energy Executive Agency’ into the Executive Agency for Competitiveness and Innovation, [w:] OL no L 140 of 01 June 2007, Intelligent Energy – Europe II 2012 Work Programme, s. 13, [w:] http://ec.europa.eu/energy/intelligent/files/call_for_proposals/wp_2012_en.pdf

ALTENER to program wspólnotowy znany już w poprzednich okresach programowania pomocowych środków wspólnotowych. Pierwsza jego edycja pojawiła się w latach 1993–1997, druga – w latach 1998–2002, trzecia natomiast objęła lata 2003–2006. Obecnie ALTENER jest elementem, oprócz → *SAVE* i → *STEER*, programu szczegółowego → *Intelligentna energia – program dla Europy*, wchodzącego w skład → *Programu ramowego na rzecz konkurencyjności i innowacji* (CIP). Celem działań ALTENER jest wspieranie badań i innowacji w zakresie wykorzystywania tzw.

alternatywnych źródeł energii: wody, geotermii, wiatru lub słońca. W szczególności zaś przedsięwzięcia na rzecz promowania nowych i odnawialnych zasobów energetycznych mogą obejmować: (a) promowanie nowych i odnawialnych źródeł energii do produkcji energii elektrycznej, ciepłej i chłodniczej oraz wspieranie tym samym zróżnicowania źródeł energii; (b) włączanie nowych i odnawialnych źródeł energii do środowiska lokalnego oraz systemów energetycznych; (c) wsparcie dla opracowywania środków legislacyjnych i ich stosowania. Celem tych działań jest m.in. redukcja emisji dwutlenku węgla, wzrost udziału odnawialnych źródeł energii w ogólnym bilansie energetycznym, zmniejszenie zależności od energii pochodzącej z importu.

Literatura: Uwaga 56, art. 40 i 42 Decyzji PE i Rady nr 1639/2006 z 24 października 2006 roku ustanawiającej Program ramowy na rzecz konkurencyjności i innowacji (2007–2013), [w:] Dz.U. UE nr L 310 z 9 listopada 2006 roku;

<http://www.managenergy.net/indexes/I32.htm>;

http://ec.europa.eu/energy/res/altener/index_en.htm;

http://ec.europa.eu/energy/rtd/altener/index_en.htm;

<http://www.gazetainnowacje.pl/innowacje10/strona23.htm>

ANALIZA INTERESARIUSZY w projektowaniu stanowi podstawę do opracowania analizy problemów. Oznacza identyfikację wszelkich grup, osób, instytucji, na które może oddziaływać → *projekt* (zarówno pozytywnie, jak i negatywnie). Wpływ może być badany za pomocą różnych technik (wywiady, obserwacje, dyskusje, ankiety, raporty statystyki). Celem analizy jest uzyskanie informacji określających interesy, oczekiwania oraz potencjał każdego interesariusza, które będą stanowić podstawę decyzji w zakresie organizacji pracy w okresie przygotowawczym, a zwłaszcza niezbędnych badań przed procesem konsultacji i planowania. Wyniki analizy interesariuszy muszą być udokumentowane i mogą spowodować konieczność weryfikacji pierwotnych założeń na wczesnym etapie planowania projektu. Analiza może również zidentyfikować grupy, które pośrednio zyskują albo mogą stracić w wyniku realizacji projektu. Nie bez znaczenia jest zapobieżenie negatywnemu odbiorowi projektu i zachęcenie otoczenia do wsparcia inicjatywy. Analizę interesariuszy należy przeprowadzić na początku fazy identyfikacji na etapie planowania projektu.

Analiza może się odbyć za pomocą **ankiety**, która powinna zawierać takie elementy, jak: (1) nazwa (instytucji, grupy społecznej); (2) charakterystyka (cechy istotne z punktu widzenia realizacji projektu, wśród których można wyróżnić cechy społeczne, ekonomiczne, organizacyjne, kulturowe, kwestie płci); (3) interesy i oczekiwania (cele działania interesariuszy, oczekiwania wobec projektu, charakter wpływu na projekt); (4) mocne i słabe strony zaangażowania w projekt (dotyczy to pozytywnego zaangażowania w projekt, w którym oszacowaniu podlegają następujące elementy: dostępne zasoby i środki, wiedza i doświadczenie, potencjalny wkład do projektu); (5) konsekwencje i wnioski (zalecenia dla projektodawcy, wymagane działania konieczne do podjęcia wobec interesariuszy, ewentualnie strategia działa-

nia). Należy również pamiętać o kwestii płci, pewne bowiem cele projektu mogą się okazać niemożliwe do osiągnięcia, jeśli nie zostaną przeprowadzone konsultacje zarówno z kobietami, jak i mężczyznami oraz jeśli nie przedyskutują oni swoich ról w odniesieniu do działań w ramach projektu. Analizuje się tutaj potencjalny wpływ interwencji w stosunku do mężczyzn, kobiet oraz innych grup (np. dzieci, mniejszości etnicznych, poszczególnych grup społecznych) zanim zostaną podjęte wiążące decyzje dotyczące interwencji, jej celów i ulokowania zasobów.

Przykładowy formularz analizy interesariuszy projektu

Nazwa interesariusza	Charakterystyka	Interesy i oczekiwania	Mocne i słabe strony zaangażowania w projekt	Konsekwencje i wnioski dla projektodawcy
Interesariusze główni				
Interesariusze pozostali				

Podjmując się identyfikacji interesariuszy, należy również pamiętać, iż ich udział w projekcie może mieć różny wymiar i odznaczać się zróżnicowaną dynamiką. Stąd określeniu ich roli sprzyja hierarchizacja, która jest realizowana przez wskazanie interesariuszy głównych oraz pozostałych. Pierwsza grupa odznacza się znaczną możliwością wywierania wpływu na realizację projektu oraz podlega w sposób istotny wpływowi realizowanego projektu. Przykładowo może to nastąpić przez rezultaty projektu bądź zakres działań przewidzianych w projekcie. **Interesariusze główni** to zazwyczaj beneficjenci oraz wykonawcy. **Interesariusze pozostali**, mający dodatkowy wpływ (pozytywny bądź negatywny) na osiągnięcie celów projektu, mogą stanowić instytucje ustawowe, grupy wolontariuszy bądź organizacje sektora pozarządowego. Pozostali interesariusze mogą jednak stanowić zbiór, w którym jest możliwa identyfikacja potencjalnych partnerów projektu. Wspomniana grupa interesariuszy nie musi jednak odgrywać w projekcie większej roli. Dopiero w trakcie realizacji projektu może nastąpić przemieszczanie się w górę hierarchii, odpowiednio do wzrostu wagi ich udziału bądź dojrzewania inicjatywy lub pojawiania się kolejnych rezultatów. Analiza interesariuszy zapisana w postaci przejrzystej tabeli może być uaktualniana w toku realizacji projektu, o ile wystąpi jego modyfikację w czasie trwania projektu. W ten sposób analiza może być wykorzystywana również na etapie wdrażania projektu i stanowić narzędzie monitoringu projektu. Taka sytuacja występuje, ponieważ pozycja poszczególnych interesariuszy może się zmieniać w toku realizacji projektu.

Literatura: European Commission – Europe Aid, Project Cycle Management Handbook, Bruksela 2002, s. 35; Rachel Blackman, Project Cycle Management, Teddington 2003, s. 20–25; Podręcznik – zarządzanie cyklem projektu, Warszawa 2004, s. 11; Jarosław Zarychta, Przygotowanie projektu, Zastosowanie Metodologii Struktury Logicznej, Kraków 2006, s. 36; A Project Cycle Management and Logical Framework Toolkit – A practical guide for Equal Development Partnerships, s. 12 i nast., [w:] http://ec.europa.eu/employment_social/equal/data/document/pdtoolkit_en.pdf

ARiMR → *Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa*

ARR → *Agencja Rynku Rolnego*

ATRAKCYJNOŚĆ INWESTYCYJNA w odniesieniu do regionu stanowi zespół przewag lokalizacyjnych. Atrakcyjność inwestycyjna regionu odwołuje się także do zdolności przyciągania inwestorów, którą rozumieć można jako dopasowanie podaży zasobów regionu do potrzeb przedsiębiorstw i mieszkańców. Jest zjawiskiem złożonym, wynikającym z wielu elementów i czynników. Atrakcyjność inwestycyjna może być uzależniona od naturalnych uwarunkowań obszaru, np. warunków przyrodniczych. Atrakcyjność ta może być również wynikiem działalności człowieka i jego pomysłu na zagospodarowanie przestrzeni. Działalność człowieka, mierzona najczęściej poziomem rozwoju, pozwala na obserwację przestrzennych różnicowań. Bardzo często podejmuje się próby wyjaśnienia zależności między szeroko pojętą działalnością człowieka a zróżnicowanym otoczeniem, w którym on funkcjonuje. Weryfikacji podlegają przyczyny wzrostu gospodarczego i rozwoju regionalnego. Należy podkreślić, iż atrakcyjność inwestycyjna jest zjawiskiem dynamicznym. Zmiany te mogą mieć zatem charakter przypadkowy i być pochodną procesów rozwoju gospodarczego obszaru oraz procesów i zmian w przyrodzie. Zmiany mogą stanowić efekt świadomych, przemyślanych działań podmiotów życia gospodarczego i społecznego, np. władz lokalnych, których celem jest m.in. podnoszenie poziomu rozwoju przedsiębiorczości na ich obszarze. Atrakcyjność inwestycyjna regionu z punktu widzenia podmiotów prowadzących działalność na danym obszarze może przejawiać się w: (a) chłonności rynku; (b) jakości rynku pracy; (c) kapitale społecznym; (d) kosztach prowadzenia działalności gospodarczej; (e) stabilnych przepisach prawnych i stabilizacji politycznej; (f) wyposażeniu w infrastrukturę techniczną; (g) sieciowych powiązaniach między podmiotami lub obecności liderów w branży; (h) dostępności komunikacyjnej; (i) jakości środowiska naturalnego; (j) jakości władz lokalnych.

Literatura: Patrycjusz Zarębski, Typologia regionów, [w:] Hanna Godlewska-Majkowska (red.), Innowacyjność jako czynnik wzrostu atrakcyjności inwestycyjnej polskich regionów w latach 2002–2007, s. 249-251; Jacek Chądzyński / Aleksandra Nowakowska / Zbigniew Przygodzki, Region i jego rozwój w warunkach globalizacji, Warszawa 2007, s. 109 i nast.

AUDYT ZEWNĘTRZNY to działania zmierzające do niezależnej oceny funkcjonowania danej instytucji (organizacji) lub przedsięwzięcia. Warunkiem niezbędnym współfinansowania poszczególnych operacji z funduszy w ramach polityki spójności jest zapewnienie funkcjonowania odpowiednich systemów zarządzania i kontroli. Niezależnie od poziomu dystrybucji środków (koordynacja, zarządzanie, wdrażanie) wiąże się to z koniecznością poddania audytowi. Może on dotyczyć systemów zarządzania i kontroli (**audyt systemu**), dopuszczalności wydatków (**audyt finansowy**) bądź łącznie wcześniej wskazanych elementów (**audyt systemu i finansów**). Zadaniem audytu jest weryfikacja: (a) zgodności operacji z kryteriami wyboru w ramach właściwego → *Programu Operacyjnego* (PO) lub → *Regionalnego Programu Operacyjnego* (RPO) oraz → *umową o dofinansowanie* (decyzją), przeznaczeniem, celem; (b) zgodności zadeklarowanych wydatków z dokumentami księgowymi przechowywanymi przez → *beneficjenta*; (c) wydatków zadeklarowanych przez beneficjenta z zasadami wspólnotowymi i krajowymi; (d) wkładu publicznego, czy został wypłacony beneficjentowi w całości i niezwłocznie (stosownie do art. 80 Rozporządzenia nr 1083/2006). Celem przeprowadzenia audytu zewnętrznego jest m.in. zweryfikowanie, czy projekt jest realizowany prawidłowo. Audyt zewnętrzny oznacza audyt wykonywany przez podmiot zewnętrzny, niezależny od jednostki audytowanej. Audyt ten można określić jako zakres prac, których celem jest uzyskanie dowodów pozwalających z dostateczną pewnością na jednoznaczną ocenę przez podmiot przeprowadzający audyt, czy realizacja projektu przebiega zgodnie z umową i wnioskiem o dofinansowanie projektu (decyzją).

Zgodnie z art. 286 Ustawy o finansach publicznych z 27 sierpnia 2009 roku **audytor** może być osoba, która spełnia następujące warunki: (a) ma obywatelstwo państwa członkowskiego Unii Europejskiej lub innego państwa, którego obywatelom, na podstawie umów międzynarodowych lub przepisów prawa wspólnotowego, przysługuje prawo podjęcia zatrudnienia na terytorium Rzeczypospolitej Polskiej; (b) ma pełną zdolność do czynności prawnych oraz korzysta z pełni praw publicznych; (c) nie była karana za umyślne przestępstwo lub umyślne przestępstwo skarbowe; (d) posiada wyższe wykształcenie; (e) posiada następujące kwalifikacje zawodowe do przeprowadzania audytu wewnętrznego: (1) jeden z certyfikatów: Certified Internal Auditor (CIA), Certified Government Auditing Professional (CGAP), Certified Information Systems Auditor (CISA), Association of Chartered Certified Accountants (ACCA), Certified Fraud Examiner (CFE), Certification in Control Self-Assessment (CCSA), Certified Financial Services Auditor (CFSA) lub Chartered Financial Analyst (CFA), lub (2) złożyła, w latach 2003–2006, z wynikiem pozytywnym egzamin na audytora wewnętrznego przed Komisją Egzaminacyjną powołaną przez Ministra Finansów, lub (3) uprawnienia biegłego rewidenta, lub (4) dwuletnią praktykę w zakresie audytu wewnętrznego i legitymuje się dyplomem ukończenia studiów podyplomowych w zakresie audytu wewnętrznego, wydanym przez jednostkę organizacyjną, która w dniu wydania dyplomu była uprawniona, zgodnie z odrębnymi ustawami, do nadawania stopnia naukowego doktora nauk ekonomicznych lub prawnych.

Poza kwalifikacjami wymaga się od audytora również doświadczenia w badaniu projektów dofinansowanych ze środków unijnych. Zespół badawczy często składa się z dwóch osób. Najlepiej zatem, aby jedna z nich posiadała wiedzę i doświadczenie w zakresie części finansowej (jest wskazane, aby osoba ta była biegłym rewidentem), a druga zajęła się badaniem zgodności projektu z prawodawstwem krajowym, unijnym, politykami horyzontalnymi, weryfikacją systemu kontroli wewnętrznej beneficjenta, merytorycznej części projektu, w tym poziomu osiągniętych wskaźników. Efektem audytu może być uzyskanie racjonalnego zapewnienia, że wydatki poniesione w ramach projektu są kwalifikowalne, a realizowany projekt jest zgodny z umową i wnioskiem o dofinansowanie. Potwierdzeniem tego jest wydanie stosownej opinii w odpowiednim zakresie. W tym celu sprawdza się, czy działania, których dotyczą poniesione wydatki rzeczywiście zostały zrealizowane, czy wnioski o płatność są zgodne z wymogami zawartymi w umowie o dofinansowanie projektu oraz czy są poparte odpowiednimi dokumentami finansowymi. Weryfikacja odbywa się przez badanie w szczególności, czy księgi rachunkowe (w części dotyczącej ewidencji zdarzeń gospodarczych związanych z realizacją projektów) wraz z dowodami księgowymi, stanowiącymi podstawę dokonania w nich zapisów oraz → *wnioski o płatność* sporządzone na podstawie dokumentów potwierdzających poniesienie wydatków (faktury i/lub inne dokumenty o równoważnej wartości dowodowej) i sprawozdania z realizacji projektu odpowiadają we wszystkich istotnych aspektach wymaganiom PO/RPO oraz przedstawiają prawidłowo, rzetelnie i jasno sytuację finansową i majątkową projektu według stanu na dzień sporządzenia wymienionych dokumentów. W odróżnieniu od → *ewaluacji* audyt odnosi się do funkcjonowania danej instytucji, jej gospodarności, legalności, celowości i rzeczowości. Ewaluacja nie dotyczy samej instytucji, ale raczej programu i jego efektów, a instytucji wyłącznie o tyle, o ile stosowane przez nią procedury mają wpływ na realizację działań będących przedmiotem badania. W dokumentach KE określenie „audyt” używane jest w kontekście kontroli finansowej.

Literatura: art. 58–62, 70–73 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 16 Rozporządzenia KE nr 1828/2006 z 8 grudnia 2006 roku ustanawiające szczegółowe zasady wykonania Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz rozporządzenia PE i Rady nr 1080/2006 w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, [w:] Dz.U. UE nr L 371 z 27 grudnia 2006 roku; Anna Szymańska / Beata Ciężka / Jarosław Chojecki / Justyna Ratajczak, Ewaluacja funduszy strukturalnych, Warszawa 2003, s. 5; Artur Piaszczyk, Audyt środków unijnych, Warszawa 2007, s. 11, 14–17, 21; Poradnik dla Beneficjentów Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich, Warszawa czerwiec 2006, s. 72–75; Iwona Barszcz, Monitoring i ewaluacja projektu, [w:] Michał Szwabe (red.), Zarządzanie projektami współfinansowanymi z funduszy publicznych, Kraków 2007, s. 269.

B

BADANIA I ROZWÓJ TECHNOLOGICZNY (BRT) – zgodnie z zapisem art. 179 ust. 1 TFUE jednym z celów Unii Europejskiej (UE) jest wzmocnienie bazy naukowej, technologicznej i badawczej przez utworzenie europejskiej przestrzeni badawczej, w której naukowcy, wiedza naukowa i technologie podlegają swobodnej wymianie oraz sprzyjanie rozwojowi swojej konkurencyjności, także w przemyśle. W tym zakresie pomoc jest przeznaczana na sprzyjanie w podejmowaniu przez przedsiębiorstwa (zwłaszcza sektora MŚP), ośrodki badawcze, uniwersytety działań mających na celu prowadzenie działalności badawczej i sprzyjaniu rozwojowi technologicznemu na wysokim poziomie. UE tym samym wspiera wysiłki tych podmiotów w zakresie wzajemnej współpracy, zmierzając w szczególności do umożliwienia naukowcom swobodnej współpracy ponad granicami, a przedsiębiorstwom – pełnego wykorzystania potencjału rynku wewnętrznego, zwłaszcza przez otwarcie krajowych rynków zamówień publicznych, określanie wspólnych norm i usuwanie przeszkód prawnych i fiskalnych tej współpracy. Wśród szczegółowych obszarów wsparcia można wyróżnić: (a) badania prowadzone przez przedsiębiorstwa (w tym → *małe i średnie przedsiębiorstwa* – MŚP), ośrodki badawcze i uniwersytety; (b) tworzenie platform wymiany informacji; (c) rozwój klastrów, czyli przestrzennie skoncentrowanych grup przedsiębiorstw, instytucji i organizacji powiązanych różnymi, nieformalnymi zależnościami. Instytucje UE mogą również prowadzić działania mające na celu upowszechnianie wyników badań czy podnoszenie kwalifikacji i mobilności naukowców. Badania i rozwój technologiczny należy rozumieć także jako prowadzenie działalności badawczej i rozwojowej.

Na polskim gruncie prawnym (ustawa o zasadach finansowania nauki z 2010 roku) działalność badawczo-rozwojowa obejmuje działalność twórczą w postaci prowadzenia badań naukowych lub prac rozwojowych, podejmowanych w sposób systematyczny w celu zwiększenia zasobów wiedzy oraz wykorzystania zasobów wiedzy do tworzenia nowych zastosowań. Pierwszym elementem składowym pojęcia działalności badawczo-rozwojowej jest **prowadzenie badań naukowych**, na które zgodnie ze wspomnianą ustawą składają się: (1) badania podstawowe, oryginalne prace badawcze eksperymentalne lub teoretyczne podejmowane przede wszystkim w celu zdobywania nowej wiedzy o podstawach zjawisk i obserwowalnych faktów bez nastawienia na bezpośrednie praktyczne zastosowanie lub użytkowanie; (2) badania stosowane – prace badawcze podejmowane w celu zdobycia nowej wiedzy, zorientowane przede wszystkim na zastosowanie w praktyce; (3) badania przemysłowe – badania mające na celu zdobycie nowej wiedzy oraz umiejętności w celu opracowywania

nowych produktów, procesów i usług lub wprowadzania znaczących ulepszeń do istniejących produktów, procesów i usług. Badania te obejmują tworzenie elementów składowych systemów złożonych, szczególnie do oceny przydatności technologii rodzajowych, z wyjątkiem prototypów objętych zakresem prac rozwojowych. Drugim elementem składowym pojęcia działalności badawczo-rozwojowej są **prace rozwojowe**, które można sprowadzić do wykorzystania dostępnej wiedzy do tworzenia i projektowania nowych produktów, procesów i usług. W ten sposób działalność badawcza i rozwojowa przyczynia się do zwiększenia poziomu innowacyjności, co jest zgodne z podejściem UE, także w kontekście rozwoju regionalnego. Na prace rozwojowe składają się różnego rodzaju działania związane z tworzeniem rozwiązań innowacyjnych, do których należy zaliczyć w szczególności: (a) tworzenie projektów, planów dot. tworzenia nowych produktów, procesów i usług; (b) opracowywanie prototypów o potencjalnym wykorzystaniu komercyjnym; (c) działalność związaną z produkcją eksperymentalną oraz testowaniem produktów, procesów i usług, pod warunkiem że nie są one wykorzystywane komercyjnie. Ważne jest też to, iż prace rozwojowe nie obejmują rutynowych i okresowych zmian wprowadzanych do produktów, linii produkcyjnych, procesów wytwórczych, istniejących usług oraz innych operacji w toku, nawet jeśli takie zmiany mają charakter ulepszeń.

Literatura: Art. 179-190 TFUE, [w:] Dz.U. UE nr C 306 z 17 grudnia 2007 roku; art. 2 pkt 3,4, 6 ustawy o zasadach finansowania nauki z 30 kwietnia 2010 roku, [w:] Dz.U. RP z 2010 roku nr 96, poz. 615.

BENCHMARKING (porównanie z najlepszymi) to upowszechniająca się technika przygotowywania oraz oceny projektów przez porównywanie się z podmiotami uważanych za wzorcowe w danej dziedzinie. Następuje przez uczenie się od tych osób lub instytucji, które osiągają najlepsze efekty (sukcesy) w rozwiązywaniu konkretnych problemów (np. tworzenie nowych miejsc pracy, promocja → *regionu*, przyciąganie inwestorów, realizacja projektów przyczyniających się do rozwoju regionu). W ramach benchmarkingu zakłada się również twórcze adaptowanie najlepszych praktyk. Benchmarking jest procesem, a nie tylko jednorazowym działaniem, co ma zasadnicze znaczenie dla firm (ale także dla innych podmiotów nienastawionych na osiągnięcie zysku), które dzięki temu porównują swoje działania z liderami na rynku. W literaturze przedstawia się od 5 do 10 etapów benchmarkingu. Oto najważniejsze z nich: (a) określenie przedmiotu benchmarkingu; na tym etapie należy unikać zbyt szerokiego zakresu, gromadzone informacje powinny być możliwe do przeanalizowania, a wyniki do wdrożenia; (b) wybór firm, które będą analizowane oraz uzyskanie ich zgody na udział w benchmarkingu, jeśli taka zgoda jest konieczna; dokonując selekcji firm należy uwzględnić, czy są one podobne do danego przedsiębiorstwa i czy ich doświadczenia mogą być zaadaptowane; (c) zbieranie i organizowanie danych; aby proces przebiegał prawidłowo należy zacząć od analizy własnych danych dotyczących wybranego produktu lub obszaru działania; następnie

należy sformułować plan pozyskania informacji; w tej fazie należy sformułować kwestionariusz *benchmarkingu*; (d) analiza danych; dane obejmują wskaźniki opisowe (np. opis poszczególnych procesów lub sposobów działania) oraz ilościowe (liczby, współczynniki) i muszą być odpowiednio przygotowane; (e) określenie dystansu między konkretną firmą a liderami w danej kategorii; analiza pozwala ustalić, w których obszarach najbardziej dana firma różni się od innych przedsiębiorstw; jeśli przedmiotem analizy jest więcej niż jedna firma, można zorientować się, która z nich jest najbardziej efektywna; (f) sformułowanie planu zaadaptowania najlepszych rozwiązań, projektowanie i wdrażanie zmian; projektowanie zmian polega na twórczej adaptacji rozwiązań innych przedsiębiorstw. Nie należy ograniczać się jedynie do ich kopiowania, lecz dostosować je do swojej specyfiki, wprowadzając stosowne modyfikacje. *Benchmarking* jest procesem ciągłym, dlatego każdy podmiot planujący zastosowanie tego mechanizmu powinien aktualizować bazę danych na temat przedmiotu porównań.

Literatura: Marek Kozak / Andrzej Pyszkowski / Robert Szewczyk, Słownik rozwoju regionalnego, Warszawa 2001, s. 8; Jerzy Kosanowski, Jak ocenić projekt, [w:] Małgorzata Grzelewska / Rafał Serafin / Paulina Biedrońska, Poradnik projektodawcy, praktyczne aspekty realizacji projektów Europejskiego Funduszu Społecznego, Kraków 2007, s. 155; Krzysztof B. Matusiak, Innowacje i transfer technologii słownik pojęć, Warszawa 2005, s. 16 i nast.

BENEFICJENT to podmiot realizujący projekt finansowany z budżetu państwa lub ze źródeł zagranicznych na podstawie decyzji lub → *umowy o dofinansowanie* projektu. W prawie wspólnotowym beneficjent definiowany jest jako podmiot lub przedsiębiorstwo publiczne lub prywatne odpowiedzialne za inicjowanie bądź inicjujące operacje (projekty). W ramach tego pojęcia mieszczą się również przedsiębiorstwa publiczne lub prywatne realizujące projekty, które objęte są zasadami → *pomocy publicznej*. Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, beneficjent jest definiowany jako osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, której ustawa przyznaje zdolność prawną, realizująca projekty finansowane z budżetu państwa lub ze źródeł zagranicznych na podstawie decyzji lub umowy o dofinansowanie projektu.

Literatura: art. 2 pkt 4 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 5 pkt 1 Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku, nr 279, poz. 1644.

BENEFICJENT OSTATECZNY to osoba, instytucja lub grupa społeczna bezpośrednio korzystająca z pomocy. Beneficjentem jest → *grupa docelowa* wskazana w szczegółowym opisie priorytetów → *Programu Operacyjnego* (PO) lub → *Regionalnego Programu Operacyjnego* (RPO).

Literatura: Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego 2004–2006 stanowiący załącznik do Rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy z 1 lipca 2004 roku w sprawie przyjęcia Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego 2004–2006 [w:] Dz.U. RP nr 166, poz. 1745 z 26 lipca 2004 z późn. zm.

BIURO KOMISJI EUROPEJSKIEJ DS. POMOCY HUMANITARNEJ (DG-ECHO)

(*European Commission Humanitarian Aid Office*) powstało w 1992 roku, a jego celem jest zapewnienie bezpośredniej pomocy ofiarom katastrof naturalnych lub konfliktów zbrojnych mających miejsce poza obszarem Unii Europejskiej (UE). Celem Biura jest dostarczanie do stref kryzysu pomocy humanitarnej (artykułów: żywności, paliwa, środków medycznych oraz usług: zespołów lekarskich, ratowników itd.) możliwie szybko, dlatego może podejmować współpracę z innymi podmiotami świadczącymi taką pomoc. Od momentu swego powstania Biuro przekazało pomoc humanitarną do ponad 85 państw świata. W roku 2007 wartość pomocy humanitarnej UE przekroczyła 768 mln euro. Na czele Biura stoi Dyrektor Generalny podlegający Komisarzowi ds. rozwoju i pomocy humanitarnej. Budżet jest finansowany z dwóch źródeł: przede wszystkim budżetu ogólnego WE i częściowo także przez → *Europejski Fundusz Rozwoju* (EDF). ECHO wykonuje swoje zadania przez przekazywanie środków finansowych innym podmiotom, takim jak agencje ONZ (37% dotacji), NGO (52% dotacji) i organizacje międzynarodowe (11% dotacji).

Literatura: Rozporządzenie Rady nr 1257/96 z 20 czerwca 1996 roku dotyczące pomocy humanitarnej, [w:] Dz.U. UE nr L 163 z 2 lipca 1996 roku; http://ec.europa.eu/echo/index_en.htm; http://ec.europa.eu/echo/pdf_files/finances_2008_2013.pdf

BIURO MECHANIZMÓW FINANSOWYCH (BMF) (*Financial Mechanism Office*)

afiliowane przy Sekretariacie → *Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu* w Brukseli, jest jedną z podstawowych instytucji → *Norweskiego Mechanizmu Finansowego* (NMF) i → *Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego* (MF EOG). Biuro wspiera Komitet Mechanizmu Finansowego EOG i Norweskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych w zakresie zarządzania oboma Mechanizmami, a także odpowiada za zarządzanie nimi na poziomie operacyjnym. Ponadto odgrywa również rolę punktu kontaktowego. Na poziomie państwa członkowskiego organem odpowiedzialnym za bezpośrednie zarządzanie i nadzorowanie działań realizowanych w danym kraju jest → *Krajowy Punkt Kontaktowy* (KPK). Tę rolę w Polsce, na początkowym etapie wdrażania Mechanizmów, odgrywało Ministerstwo Gospodarki i Pracy. Obecnie jest nim → *Ministerstwo Rozwoju Regionalnego*, Departament Programów Pomocowych i Pomocy Technicznej. W wyniku procedury oceniającej przygotowywana jest lista rankingowa projektów kwalifikowalnych. Lista ta jest następnie przekazywana do Krajowego Punktu Kontaktowego. Na podstawie rekomendacji → *Komitetu Sterującego* Krajowy Punkt Kontaktowy decyduje, które projekty są kwalifikowane do przekazania do Biura Mechanizmu Finansowego, a następnie wraz z opi-

nią przekazuje je do BMF. Biuro przygotowuje następnie rekomendacje na temat projektów i przekazuje je Komitetowi Mechanizmu Finansowego / Norweskiemu Ministerstwu Spraw Zagranicznych, które podejmują ostateczne decyzję o przyznaniu współfinansowania dla projektu. Pozytywna decyzja staje się podstawą do zawarcia umowy finansowej między Komitetem Mechanizmu Finansowego / Norweskim Ministerstwem Spraw Zagranicznych a Krajowym Punktem Kontaktowym.

Literatura: <http://www.eegrants.org/id/740>; <http://www.eog.gov.pl/Strony/default.aspx>; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 297–326.

BIZNESPLAN stanowi zestaw dokumentów (w postaci danych źródłowych, wyników obliczeń i wykonanych na tej podstawie analiz, zestawu przyjętych założeń), w których na podstawie oceny strategicznej sytuacji firmy oraz danych historycznych zawarta jest projekcja celów firmy i sposobów ich osiągnięcia, przy uwzględnieniu wszystkich istniejących uwarunkowań natury finansowej, rynkowej, marketingowej, organizacyjnej, kadrowej i technologicznej. Biznesplan obejmuje działalność historyczną, bieżącą oraz okres kilku następnych lat. Biznesplan stanowi podstawowy dokument wspomagający zarządzanie przedsiębiorstwami przez dany podmiot. Dlatego też biznesplan spełnia bardzo wiele ważnych funkcji, tj. służy kategoryzowaniu strategii działania, ustalaniu metod i sposobów osiągnięcia założonych celów (przy uwzględnieniu wszystkich istniejących ograniczeń), kontrolowaniu działania przedsiębiorstwa. Z punktu widzenia funduszy UE istotne znaczenie należy przypisać funkcji zewnętrznej oraz zewnętrznej biznesplanu. Pierwsza sprowadza biznesplan do roli wewnętrznego dokumentu planistycznego, druga natomiast określa biznesplan jako dokument na podstawie którego podmiot może starać się o zewnętrzne środki finansowe. W przypadku funduszy UE biznesplan często spełnia obie funkcje jednocześnie. Bez względu na to z perspektywy inwestora biznesplan jest dokumentem wspierającym propozycję finansowania. Dlatego też biznesplan skonstruowany prawidłowo powinien być precyzyjny, konkretny i jasny. Biznesplan powinien udzielać informacji na temat ryzyka danego przedsięwzięcia, tj. informacji na temat: (1) wysokości zapotrzebowania na środki finansowe; (2) przeznaczenia środków w ramach inwestycji; (3) obsługi zadłużenia; (4) możliwości przetrwania przedsiębiorstwa w razie niepowodzenia. Bez względu na źródło finansowania dobrze skonstruowany biznesplan powinien odzwierciedlać takie cechy, jak: (1) kompleksowość; (2) długofalowość; (3) adekwatność; (4) czytelność; (5) optymalna objętość; (6) rzetelność założeń i wiarygodność danych. Jeśli chodzi o **kompleksowość**, to biznesplan powinien być przedstawiony w sposób syntetyczny, prezentując całościowy kształt przyszłej działalności przedsiębiorstwa/organizacji. **Długofalowość** oznacza, iż biznesplan powinien obejmować okres od momentu wydatkowania środków w ramach inwestycji aż do momentu pełnego zwrotu inwestycji. Perspektywa czasowa może być zróżnicowana, np. okres kilku lub kilku-

nastu lat. W przypadku → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności* perspektywa czasowa wynika z okresu trwałości projektu europejskiego rozumianego jako zakaz poddawania projektu znaczącej modyfikacji (→ *trwałość projektu*). Wynosi on 5 lat od zakończenia realizacji projektu (datę zakończenia projektu należy rozumieć jako termin zakończenia realizacji projektu określony w umowie o dofinansowanie projektu), a w przypadku projektów realizowanych przez mikro, małe i średnie przedsiębiorstwa okres ten jest skrócony do 3 lat. Oznacza to, iż projekcje finansowe prowadzone na potrzeby biznesplanu muszą uwzględniać okres realizacji projektu oraz co najmniej okres trwałości projektu.

Cecha **adekwatności** wskazuje na to, iż biznesplan powinien co do formy i treści odzwierciedlać cel któremu służy, odpowiadać odbiorcy, tj. inwestorowi. W przypadku funduszy stosuje się znormalizowane formularze, których modyfikacja na poziomie konkursu przez wnioskodawcę nie jest możliwa. Nie oznacza to jednak, iż w ramach → *Programów Operacyjnych* występuję jeden wzór formularza biznesplanu. Kolejna cecha dotyczy **czytelności** biznesplanu, co wiąże się z tym, iż taki dokument powinien posiadać praktyczne zastosowanie, ponieważ na jego podstawie następnie są podejmowane konkretne decyzje. W przypadku funduszy unijnych, opierając się na biznesplanie, odpowiednie instytucje podejmują decyzję o dofinansowaniu takiego projektu. Na tym etapie poszczególne elementy istotne z punktu widzenia danego działania, w ramach którego biznesplan jest oceniany, podlegają ocenie punktowej. Stąd tak ważna jest czytelność, przejrzystość treści, jasność prezentacji i wniosków.

Optymalna objętość biznesplanu dotyczy ilości zamieszczonych w nim informacji. Obszerność biznesplanu jest uzależniona od dwóch elementów. Po pierwsze jest do pochodna specyfiki projektu, stopnia jego złożoności. Podanie tylko ogólnych informacji może uniemożliwić ocenę wykonalności przedsięwzięcia. Skonstruowanie biznesplanu na zasadzie „im więcej, tym lepiej” również nie jest strategią właściwą, ponieważ uniemożliwia ocenę priorytetów przedsięwzięcia, utrudnia ocenę efektywności. Poza tym uwzględnienie zbyt wielu informacji trzeciorzędnych może powodować problemy na etapie wdrażania przedsięwzięcia, w tym prawidłowej jego koordynacji. Po drugie objętość będzie wynikać z wymogów danego programu operacyjnego, gdzie jak zauważono wyżej stosuje sztywne wzory niepodlegające modyfikacji. Jeśli chodzi o **rzetelność założeń i wiarygodność danych**, należy zwrócić uwagę, iż odnosi się to do realnych założeń. Często bowiem dochodzi do zaniżania kosztów i zawyżania cen usług bądź produktów, co znacznie zmniejsza szanse na otrzymanie dofinansowania. W tym kontekście ważnym elementem jest sposób liczenia przychodów, kosztów i wyniku finansowego. Tutaj najczęściej stosowane są dwa typy obliczeń: (a) w cenach stałych (bez uwzględnienia czynnika inflacji), (b) w cenach bieżących (z uwzględnieniem czynnika inflacji). Najwłaściwsze obliczenia powinny uwzględniać czynnik inflacji.

Typowa **struktura biznesplanu** zawiera: (1) krótką **prezentację przedsiębiorstwa** (historia cele, zadania profil działalności); (2) **analizę otoczenia** (charakterystyka obecnych rynków, najistotniejsze przewidywane zmiany otoczenia gospodarczego, finansowego itp., wyszczególnienie zagrożeń i możliwości, ocena konkurencyjności z punktu widzenia mocnych i słabych stron przedsiębiorstwa); (3) **analizę organizacyjną przedsiębiorstwa** (ogólna charakterystyka środków, którymi przedsiębiorstwo dysponuje, aktualna sytuacja finansowa, główne słabości i mocne strony przedsiębiorstwa, analiza konkurencji); (4) **rozwiązania strategiczne** (określenie wybranej strategii rozwoju, warianty wyboru i ich uzasadnienie, przewidywane oddziaływanie na sytuację przedsiębiorstwa); (5) **plan działania** (program działania, wybór środków, określenie kolejności działań, strategia wdrożenia, strategie alternatywne); (6) **wnioski** (potrzeby, wymagania). Uzupełniająco należy dodać, iż nie jest to jedyna zalecana struktura biznesplanu.

Struktura biznesplanu może mieć także następującą postać: (1) streszczenie projektu przedsięwzięcia; (2) podstawowe dane o firmie i jego właścicielach; (3) założenia planu strategicznego przedsięwzięcia; (4) opis sfery technicznej; (5) opis sfery marketingowej; (6) opis sfery organizacyjnej; (7) plan finansowy; (8) wnioski i podsumowanie. Ponieważ biznesplan w projektach unijnych odnosi się najczęściej do pozyskania dofinansowania na projekty o charakterze inwestycyjnym dotyczące nowego bądź znacznie zmodyfikowanego produktu (w tym także usługi), to należy zwrócić uwagę na tę część biznesplanu. Opis produktu powinien wyeksponować takie jego cechy, które są istotne z punktu widzenia klienta, a których to nie posiadają produkty firm konkurencyjnych. W tym zakresie należy zwrócić uwagę na następujące cechy: (1) funkcjonalność; (2) niezawodność; (3) trwałość; (4) wygoda i bezpieczeństwo użytkowania; (5) koszty eksploatacji; (6) kształt; (7) opakowanie, barwa, ciężar, warunki serwisu i gwarancji. Przygotowywanie biznesplanu w ramach konkretnych działań funduszy unijnych wymaga także zastosowania innego zabiegu. W tym przypadku należy pamiętać także o wyeksponowaniu tych cech produktu, które są istotne z punktu widzenia danego działania, w ramach którego przygotowywany jest biznesplan, np. innowacyjność, zatrudnienie, ochrona środowiska naturalnego, technologie informacyjno-komunikacyjne. W przypadku funduszy unijnych nie istnieje jeden wzór biznesplanu. Struktura biznesplanu jest określana każdorazowo przez poszczególne instytucje ogłaszające konkurs na wyłonienie projektów w odniesieniu do danego działania lub poddziałania. Budowa biznesplanu jest uzależniona od specyfiki obszaru w ramach danego działania, stąd też nie istnieje jedyna właściwa procedura jego sporządzania. Projektodawcy są tutaj zobligowani do stosowania wzoru przedstawionego przez instytucje ogłaszające konkurs. Jego wypełnienie sprowadza się do przeprowadzenia strategicznej analizy dla danego przedsiębiorstwa przez wypełnienie poszczególnych pól według wskazówek instrukcji w tym zakresie. Biznesplan stanowi element obligatoryjny dokumentacji aplikacyjnej w wielu programach operacyjnych, w ramach których możliwy jest

do realizacji projekt inwestycyjny, głównie w → *Regionalnych Programach Operacyjnych* (RPO), → *Programie Operacyjnym Innowacyjna Gospodarka*.

Literatura: Jerzy Skrzypek / Ewa Filar, *Biznesplan*, Warszawa 2007, s. 21–29, 59; Zbigniew Pawlak, *Biznesplan, zastosowanie i przykłady*, Warszawa 1999, s. 13–19, 37–39; Marian Ingram, *Metodyka sporządzania biznesplanów*, Warszawa 2008, s. 30–38; Jacek Pasieczny, *Biznesplan*, Warszawa 2007, s. 15.

BMF → *Biuro Mechanizmów Finansowych*

BRT → *Badania i rozwój technologiczny*

BUDŻET UNII EUROPEJSKIEJ → *Fundusze a polityka budżetowa Unii Europejskiej*, → *Zasady wykonywania budżetu Unii Europejskiej*

BUDŻETOWANIE jest to proces uzgadniania i zatwierdzania budżetu → *projektu* oraz przekazania go do realizacji. Przygotowanie budżetu projektu jest związane z: (a) określeniem okresu obowiązywania budżetu; (b) określeniem rodzajów miejsc powstawania i nośników kosztów; (c) weryfikacją możliwości jego realizacji z punktu widzenia dostępności środków finansowych; każdorazowo bierze się tutaj pod uwagę system przepływów finansowych i zasady przekazywania dofinansowania (zaliczka czy refundacja) w danym programie operacyjnym; (d) weryfikacją budżetu z punktu widzenia działań merytorycznych w projekcie i właściwym zapewnieniem środków finansowych w powiązaniu z planowanymi działaniami. Ważne jest sporządzenie budżetu projektu w odniesieniu do okresu realizacji projektu. Czas ten należy podzielić odpowiednio (w zależności od specyfiki projektu) na mniejsze jednostki (rok, kwartał, miesiąc). Mając do dyspozycji informacje w zakresie kosztów jednostkowych, można przystąpić do sporządzenia kosztów projektu. Przebiega ono w następujących etapach: (a) zapisanie czynności projektu na formularzu budżetu; (b) określenie niezbędnych zasobów w kategoriach kosztów; (c) określenie jednostek miary dla zasobów; (d) określenie potrzebnych ilości zasobów w poszczególnych okresach; (e) określenie kosztów jednostkowych (należy każdorazowo dokumentować kalkulację na podstawie, której określono koszt jednostkowy); (f) określenie realnego użycia zasobów (kosztów stałych i zmiennych); (g) określenie źródeł finansowania; (h) zaplanowanie kosztów w poszczególnych okresach; (i) obliczenie sum kosztów dla wszystkich okresów. Budżet projektu w zależności od źródła finansowania i rodzaju projektu może być różny.

Zasadniczą częścią budżetowania, o którym mowa była powyżej, jest szacowanie kosztów. Prawidłowe oszacowanie kosztów pozwala uniknąć problemów na etapie realizacji projektu. Istnieje kilka metod, za pomocą których można w sposób kompleksowy oszacować koszty w projekcie i są to: (1) metoda szacunkowa; (2) metoda parametryczna; (3) metoda szczegółowa. Pierwsza metoda jest stosowana na etapie projek-

towania, gdzie szacowanie kosztów dokonywane jest na podstawie szacunków ekspertów, bądź przez analogię. Metoda ta wykorzystuje wiedzę rzeczoznawców, która poparta danymi z poprzednich podobnych projektów dostarcza szacunkowej informacji o kosztach w bieżącym projekcie. Za ekspertów uważane są osoby, które posiadają wysokie kwalifikacje i bogate, wszechstronne doświadczenie w dziedzinie będącej przedmiotem opiniowania. Dokładność tej techniki rośnie wraz ze wzrostem liczby ekspertów. Dlatego też, aby uzyskać wysoką, tj. rzędu $\pm 15\text{--}20\%$ dokładność szacunków dokonanych tą techniką, należy zebrać i opracować opinie kilkunastu, a nawet kilkudziesięciu ekspertów. Drugą metodą szacunkowego określania, także kosztów, jest szacowanie przez analogię. Jest to technika, w której użyte zostają wartości, takie jak: zakres, koszt jednostkowy, budżet, czas trwania z poprzednich, podobnych projektów jako podstawa dla oceny tych samych wielkości, parametrów w bieżącym projekcie. Metoda ta bazuje więc na rzeczywistych kosztach poprzednich podobnych projektów, które stanowią podstawę do oszacowania kosztów bieżącego projektu. Drugą metodą szacowania kosztów jest metoda parametryczna, która wykorzystuje model matematyczny przedstawiający koszty w stosunku do określonego parametru projektu lub jego czynności. Koszty w tym przypadku są obliczane w tej technice według wzoru wynikającego z modelu matematycznego (np. przez przemnożenie powierzchni budynku przez koszt budowy). Modelowanie parametryczne jest najbardziej odpowiednie wtedy, gdy: (1) historyczne informacje użyte do tworzenia modelu są dokładne; (2) parametry zastosowane w modelu można skwantyfikować; (3) model jest skalarny (tzn. że działa on dobrze zarówno dla bardzo dużych, jak i bardzo małych projektów). Ostatnią metodą, a właściwie grupą metod szacowania kosztów są metody szczegółowe, np. oszacowanie kosztów od szczegółu do ogółu. Technika ta obejmuje oszacowanie kosztów jednostkowych, kosztów poszczególnych zadań, pakietów prac w ramach projektu, a następnie zsumowanie poszczególnych oszacowań i uzyskanie kosztu całościowego. Ten typ szacowania opiera się na szczegółowym opisie zadań, ich części składowych, które są charakterystyczne dla budżetu zadaniowego. Stosowanie tej techniki jest bardzo pracochłonne i kosztowne, zapewnia ona jednak uzyskanie najdokładniejszych wyników ($\pm 5\%$), a zebrana przy okazji szacunków dokumentacja może być użyta w przyszłości w innych projektach. Inną metodą w tej grupie jest metoda oszacowania trzech punktów (*three-point estimating*). Metoda ta wywodzi się z techniki dotyczącej ewaluacji i przeglądu (*Program Evaluation and Review Technique*, PERT). Zastosowanie w niej mają trzy oszacowania, których celem jest podanie możliwych kosztów. Są nimi: (1) najbardziej prawdopodobne (*C_m – most likely*) – koszt działań oparty na realistycznym oszacowaniu kosztów dla wymaganej pracy i innych wydatków; (2) optymistyczne (*C_o – optimistic*) – koszt działań oparty jest na analizie najkorzystniejszego scenariusza dla projektu; (3) pesymistyczne (*C_p – pessimistic*) – koszt działań oparty na analizie najbardziej niekorzystnego scenariusza dla projektu. Analiza PERT wylicza oczekiwany koszt przy użyciu średniej ważonej omówionych oszacowań:

$$C_m = \frac{C_o + 4C_m + C_p}{6}$$

Oszacowanie kosztów oparte na tym równaniu może dostarczyć więcej dokładności, a trzy oszacowania wyjaśniają zakres niepewności szacowanych kosztów. Bez względu na metodę szacowania budżet powinien mieć charakter kompleksowy, co oznacza, że musi obejmować wszystkie koszty dotyczące planowanego do realizacji projektu. W zależności od wymagań danego → *Programu Operacyjnego* (PO) i → *Regionalnego Programu Operacyjnego* (RPO) może zawierać jedynie koszty, które mogą podlegać refundacji, czyli → *koszty kwalifikowalne* (→ *Program Operacyjny Kapitał Ludzki* – PO KL). Innym rozwiązaniem jest konieczność przedstawienia wszystkich kosztów ponoszonych w związku z planowaną realizacją projektu. Wówczas w pełni zasadny jest, biorąc pod uwagę szczegółowe zasady kwalifikowania wydatków, podział kosztów na kwalifikowalne oraz niekwalifikowalne, tj. niepodlegające refundacji (RPO).

Literatura: European Commission – EuropeAid, Project Cycle Management Handbook, Brussels 2002, s. 96; Małgorzata Bonikowska / Bartosz Gruzca / Marcin Majewski / Monika Małek, Podręcznik zarządzania projektami miękkimi, Warszawa 2006, s. 53–61; Nancy Mingus, Zarządzanie projektami, Gliwice 2002, s. 118–120; Dennis Lock, Podstawy zarządzania projektami, Warszawa 2009, s. 44; Jan W. Tkaczyński / Marek Świstak / Elżbieta Sztorc, Projekty europejskie, praktyczne aspekty pozyskiwania i rozliczania dotacji unijnych, Warszawa 2011, s. 107–111.

BUDŻETOWANIE KOSZTÓW DZIAŁANIA → *Budżetowanie operacyjne*

BUDŻETOWANIE NA PODSTAWIE DZIAŁAŃ → *Budżetowanie operacyjne*

BUDŻETOWANIE OPARTE NA PROCESACH → *Budżetowanie operacyjne*

BUDŻETOWANIE OPERACYJNE – w budżecie Unii Europejskiej (UE) wyodrębniono 31 obszarów polityk wspólnotowych. Zostały one tak podzielone, aby zarówno ustanowione różnorodne działania, jak i przewidziane dla nich środki finansowe spełniały wymóg przejrzystości. Wyznaczone przez Unię Europejską w liczbie ok. 230 celowościowe działania (zadania) są przy tym powiązane z określonymi celami w taki sposób, że mierzy się je za pomocą wskaźników wyników oraz informacji z oceny (*activity statements*). Komisja, przedkładając wstępny projekt budżetu, dołącza do niego opisy zadań, zawierające m.in. pełne uzasadnienie oraz podejście oparte na analizie kosztów i korzyści dla proponowanych zmian w poziomie środków. Ten sposób, który obrazowo można nazwać budżetowaniem operacyjnym (*Activity Based Budgeting* – ABB) jest nowością w systemie preliminowania dochodów i wydatków UE. Środki dla wymienionych wyżej polityk, tworzące budżet operacyjny, ujęte są w planie szczegółowym Komisji Europejskiej, który od 2004 roku budowany jest właśnie według obszarów działania. Unia Europejska, podobnie jak inne orga-

nizacje publiczne, podlegając presji społecznej i politycznej, zmierza do osiągnięcia optymalizacji wydatków. Stąd wprowadzenie budżetu operacyjnego łączy się z przeznaczeniem wspólnotowych środków finansowych na każde działanie UE w myśl zasady *demonstrating value for money*. W porównaniu z tradycyjnym (zadaniowym) budżetowaniem ABB jest zorientowana *output* operacyjnie. W polskiej terminologii funkcjonują aż cztery różne definicje ABB: (a) **budżetowanie w przekroju działań**, (b) **budżetowanie oparte na procesach** (c) **budżetowanie na podstawie działań**, (d) **budżetowanie kosztów działania**.

Literatura: art. 33 Rozporządzenia Rady nr 1605/2002 z 25 czerwca 2002 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 248 z 16 września 2002 roku (zmienione Rozporządzeniem Rady nr 1995/2006 z 13 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 390 z 30 grudnia 2006 roku oraz Sprostowaniem [w:] Dz.U. UE nr L 99 z 14 kwietnia 2007 roku); Porozumienie Międzyinstytucjonalne pomiędzy Parlamentem Europejskim, Radą i Komisją w sprawie dyscypliny budżetowej i należytego zarządzania finansami z 17 maja 2006 roku, [w:] Dz.U. UE nr C 139 z 14 czerwca 2006 roku; James A. Brimson / John Antos, *Driving Value Using Activity-Based-Budgeting*, New York 1998.

BUDŻETOWANIE W PRZEKROJU DZIAŁAŃ → *Budżetowanie operacyjne*

C

CEL 1 „KONWERGENCJA” POLITYKI SPÓJNOŚCI UE (na lata 2007–2013) jest ukierunkowany na przyspieszenie zmniejszania dysproporcji gospodarczych pomiędzy najsłabiej rozwiniętymi państwami członkowskimi a państwami o najwyższym stopniu rozwoju w ramach UE. Niwelowanie dysproporcji odnosi się zarówno do państw, jak i → *regionów* poprzez poprawę warunków wzrostu i zatrudnienia dzięki zwiększaniu ilości i poprawie jakości inwestycji w kapitał rzeczowy i ludzki, rozwojowi innowacyjności i społeczeństwa opartego na wiedzy, zdolnościom adaptacyjnym do zmian gospodarczych i społecznych, ochronie i poprawie jakości środowiska naturalnego oraz zwiększaniu wydajności administracji. W ramach tego Celu do wsparcia kwalifikują się regiony na poziomie NUTS II (→ *Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych*), w których PKB *per capita* jest niższy aniżeli 75% średniej UE (dla 25 państw). Pomocą na zasadzie przejściowej (*phasing out*) objęte są **regiony tzw. efektu statystycznego**. Dotyczy to 16 regionów (państw), których PKB *per capita* na skutek rozszerzenia (głównie o państwa o niskim poziomie PKB) przekracza 75% średniej UE (dla 25 państw). Jednakże przed rozszerzeniem wskaźnik dla tych regionów wynosił mniej niż 75% średniej UE (dla 15 państw). Powyższe państwa mają zastosowanie dla operacji współfinansowanych z → *Europejskiego Funduszu Społecznego* (EFS) oraz → *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego* (EFRR). W przypadku → *Funduszu Spójności* (FS), który również finansuje ten Cel, do wsparcia kwalifikują się państwa, których PKB *per capita* wynosi nie więcej niż 90% średniej UE. Wsparcie przejściowe dotyczy również FS. Dotyczy to sytuacji państw członkowskich kwalifikujących się do finansowania z FS w 2006 roku, które utrzymałyby ten status, gdyby próg kwalifikowalności pozostał na poziomie 90% średniego DNB w UE–15, ale które tracą status kwalifikowalności, ponieważ ich nominalny PKB *per capita* przekracza 90% średniego PKB w UE–25. Polska w całości jest beneficjentem Celu 1. W ramach Celu Konwergencja – na lata 2007–2013 – przeznaczono ok. 81,54% (251 163 134 221 euro) środków → *polityki spójności*. Przypisanie poszczególnych państw czy regionów do określonych celów wiąże się nie tylko z inną paletą priorytetów, lecz przede wszystkim z poziomem wkładu funduszy strukturalnych i FS do programu operacyjnego, co określane jest mianem maksymalnego dopuszczalnego pułapu dofinansowania. Współfinansowanie ze środków funduszy strukturalnych nie może przekroczyć wartości 85% całkowitego kwalifikującego się do objęcia wsparciem wydatku publicznego, zarówno dla celu Konwergencja, jak i Konkurencyjność regionalna i zatrudnienie.

Państwo członkowskie/cel	Maksymalny dopuszczalny pułap dofinansowania rozumiany jako % całkowitego kwalifikującego się do objęcia wsparciem wydatku publicznego (wkład w ramach programu operacyjnego)	
	Konwergencja (wkład EFRR i EFS – chyba że zaznaczono inaczej)	Konkurencyjność regionalna i zatrudnienie (wkład EFRR i EFS – chyba że zaznaczono inaczej)
Nowe państwa członkowskie (od 2004 roku) oraz Grecja, Portugalia	85% (także FS)	85% (wybrane państwa, które korzystają z tego celu)
Hiszpania	80% dla regionów objętych mechanizmem <i>phasing-in</i> 85% (dla FS)	80% dla regionów objętych mechanizmem <i>phasing-in</i> 50% dla regionów nieobjętych <i>mechanizmem phasing-in</i>
Belgia, Dania, Niemcy, Francja, Irlandia, Włochy, Luksemburg, Holandia, Austria, Finlandia, Szwecja, Wielka Brytania	75%	50%
Regiony peryferyjne (o których mowa w art. 299 ust. 2 TWE): Hiszpania, Francja, Portugalia	85%	85%
Regiony peryferyjne (o których mowa w art. 299 ust. 2 TWE, korzystające z dodatkowych środków dla regionów przewidzianych w ust. 20 załącznika II rozporządzenia nr 1083/2006) Hiszpania, Francja, Portugalia	85%	85%

Literatura: art. 3 pkt a), art. 5, załącznik III Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 62–63; Brian Harvey, Manual on the Management of the European Union Structural Funds, European Anti Poverty Network, 2006, s. 13–19.

CEL 2 „KONKURENCYJNOŚĆ REGIONALNA I ZATRUDNIENIE” POLITYKI SPÓJNOŚCI UE (na lata 2007–2013) jest ukierunkowany na zwiększanie konkurencyjności i atrakcyjności → regionów oraz zatrudnienia przez przewidywanie zmian gospodarczych i społecznych, w tym związanych z liberalizacją handlu, przez zwiększenie i poprawę jakości inwestycji w kapitał ludzki, innowacyjność i promowanie społeczeństwa opartego na wiedzy, przedsiębiorczość, ochronę i poprawę jakości środowiska naturalnego, poprawę dostępności, zdolności adaptacyjnych pracowników i podmiotów gospodarczych rozwój rynków pracy sprzyjających integracji społecznej. Podstawowym zadaniem tego celu jest umożliwienie realizacji → *Strategii Lizbońskiej*. Komisja Europejska zakłada zasadnicze przesunięcie aktywności z restrukturyzacji regionalnej (działań prowyrównawczych) na konkurencyjność i innowacyjność (działań pro wzrostowych). → *Beneficjentami* tego celu są regiony, które nie kwalifikują się do wsparcia w ramach Celu 1 (PKB *per capita* danego regionu przekracza 75% średniej UE). Państwa członkowskie same zgłaszają listę regionów, które spełniają kryteria. W ramach Celu 2 wsparcie przejściowe dotyczy 14 regionów poziomu NUTS II (→ *Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych*) objętych w całości Celem 1 w 2006 roku, których nominalny PKB *per capita* przekroczy 75% średniego PKB w UE –15 (*phasing-in*). W ramach Celu „Konkurencyjność regionalna i zatrudnienie” – na lata 2007–2013 – przeznaczono 15,95% (49 127 784 318 euro) środków → *polityki spójności*. Cel ten jest finansowany przez → *Europejski Fundusz Społeczny* (EFS) i → *Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego* (EFRR).

Literatura: art. 3 lit. b), art. 6 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, *Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – działania – środki*, Kraków 2008, s. 62–63; Brian Harvey, *Manual on the Management of the European Union Structural Funds*, European Anti Poverty Network, 2006, s. 13–19; Brian Harvey, *Manual on the Management of the European Union Structural Funds*, European Anti Poverty Network, 2006, s. 13–19.

CEL 3 „EUROPEJSKA WSPÓŁPRACA TERYTORIALNA” POLITYKI SPÓJNOŚCI UE (na lata 2007–2013) stanowi kontynuację → *Inicjatyw Wspólnotowych* → *INTERREG* i jest ukierunkowany na umacnianie **współpracy transgranicznej** przez wspólne inicjatywy lokalne i regionalne, umacnianie **współpracy transnarodowej** za pomocą działań sprzyjających zintegrowanemu rozwojowi terytorialnemu powiązanemu z priorytetami Wspólnoty oraz umacnianie **współpracy międzyregionalnej i wymiany doświadczeń** na właściwym szczeblu terytorialnym. Współpraca transgraniczna polega na tworzeniu ugrupowań podmiotów działających na przyległych do siebie granicach państwowych krajów członkowskich UE. Chodzi tutaj o kreowanie wspólnych inicjatyw o znaczeniu lokalnym lub regionalnym. W układzie terytorialnym dotyczy to inicjatyw działających po obu stronach wspólnej granicy. Współpraca transnarodowa natomiast jest ukierunkowana na strategiczne priorytety w wymiarze

transnarodowym takie, jak prace badawczo-rozwojowe, ochrona środowiska, zintegrowane zarządzanie zasobami wodnymi. Do współpracy transgranicznej kwalifikują się: (a) regiony UE na poziomie NUTS 3, położone wzdłuż jej wszystkich wewnętrznych i niektórych zewnętrznych granic lądowych; (b) wszystkie regiony wspólnoty poziomu NUTS 3, położone wzdłuż granic morskich, które dzieli co do zasady odległość do 150 km, z uwzględnieniem możliwych dostosowań niezbędnych dla zapewnienia spójności i ciągłości współpracy. Wykaz regionów kwalifikujących się do współpracy transgranicznej oraz transnarodowej został określony w decyzji KE nr 769/2006 oraz w nowelizacji tejże, tj. decyzji nr 190/2007. Ostatnia decyzja uwzględniała przystąpienie do UE Rumuni i Bułgarii w 2007 roku. Wykaz kwalifikujących się regionów obowiązuje w trakcie całej perspektywy finansowej na lata 2007–2013. W obecnej perspektywie finansowej wdrażanych jest 52 programy współpracy transgranicznej oraz 13 programów współpracy transnarodowej w UE.

Współpraca międzyregionalna polega na wymianie doświadczeń i najlepszych praktyk w zakresie m.in. wspierania innowacyjności w gospodarce opartej na wiedzy oraz ochronie środowiska. W ramach tej współpracy kwalifikuje się całe terytorium UE.

Rodzaj współpracy	Nazwa programu operacyjnego
Transgraniczna	<ol style="list-style-type: none"> 1. Polska (Województwo Zachodniopomorskie) – Niemcy (Meklemburgia/Pomorze) 2. Polska (Województwo Lubuskie) – Niemcy (Brandenburgia), 3. Polska (Województwo Lubuskie i Województwo Dolnośląskie) – Niemcy (Saksonia) 4. Polska (subregiony: jeleniogórsko-wałbrzyski, opolski, rybnicko-jastrzębski, bielsko-bialski, powiat pszczyński - Republika Czeska (subregiony: liberecki, královéhradecki, pardubicki, ołomuniecki oraz morawsko-śląski) 5. Polska (subregiony: bielsko-bialski, nowosądecki, krośnieńsko-przemyski) – Republika Słowacka (subregiony: Žilinský Kraj i Prešovský Kraj) 6. Polska (subregiony: białostocko-suwalski, ełcki) – Litwa, (subregiony: Alytus, Marijampole) 7. Polska – Szwecja – Dania – Litwa – Niemcy (Południowy Bałtyk)
Transnarodowa	<ol style="list-style-type: none"> 1. Region Morza Bałtyckiego (<i>Baltic Sea Region, BSR</i>), oprócz Polski w tym programie uczestniczą: Dania, Estonia, Finlandia, Litwa, Łotwa, Niemcy (wybrane regiony), Szwecja oraz trzy państwa spoza Unii Europejskiej: Białoruś (wybrane regiony), Norwegia i Rosja (wybrane regiony) 2. Europa Środkowa, oprócz Polski w programie tym uczestniczą: Austria, Czechy, Niemcy (wybrane regiony), Słowacja, Słowenia, Węgry, Włochy (wybrane regiony), Ukraina (wybrane regiony)
Międzyregionalna	<ol style="list-style-type: none"> 1. Program Współpracy Międzyregionalnej (INTERREG IV C) (obejmuje współpracą całe terytorium UE).

Cel ten jest finansowany przez → *Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego (EFRR)*. Na Europejską współpracę terytorialną przeznaczono, na lata 2007–2013, 2,52% (7 750 081 461 euro) środków → *polityki spójności*. Poszczególne typy współpracy i realizowane w ich ramach programy operacyjne charakteryzują się pewnymi cechami specyficznymi.

Transgraniczne	Transnarodowe	Międzyregionalne
Zasięg terytorialny		
Regiony przygraniczne z sąsiadujących państw	Sąsiadujące regiony (NUTS II) z kilku lub kilkunastu państw	Cała UE + Norwegia i Szwajcaria
Partnerstwo w projektach		
Partnerzy z dwóch państw	Partnerzy z trzech państw	Partnerzy z trzech państw
Typy współfinansowanych projektów		
Projekty miękkie i inwestycyjne	Projekty miękkie, niewielkie inwestycje dopuszczalne jako działania pilotażowe (uzupełniające)	Tylko działania miękkie

Literatura: art. 3 pkt c), art. 7, art. 107 ust. 3 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca J2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Załącznik I Decyzji Komisji nr 769/2006 z 31 października 2006 roku określająca wykaz regionów i obszarów kwalifikujących się w latach 2007–2013 do finansowania ze środków Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach współpracy transgranicznej i transnarodowej będących częściami składowymi celu „Europejska współpraca terytorialna”, [w:] Dz.U. UE nr L 312 z 11 listopada 2006 roku, nowelizacja Dz.U. UE nr L 87 z 28 marca 2007 roku; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 62–63, 135–136; Brian Harvey, Manual on the Management of the European Union Structural Funds, European Anti Poverty Network, 2006, s. 13–19.

CERTYFIKACJA WYDATKÓW polega na opracowywaniu i przedkładaniu KE poświadczonych deklaracji wydatków i wniosków o płatność dla → *Programów Operacyjnych*. W ramach certyfikacji poświadczą się, że deklaracja wydatków została sporządzona przy wykorzystaniu wiarygodnych systemów księgowych (na podstawie weryfikowalnej dokumentacji), a wydatki zostały poniesione zgodnie z właściwymi zasadami wspólnotowymi i krajowymi oraz wynikają z realizowanych → *projektów* (programów). W procesie certyfikacji wydatków istnieje konieczność uwzględnienia wyników wszystkich audytów przeprowadzanych przez → *Instytucję Audytową (IA)*. Dodatkowo zapewnia się do celów poświadczenia KE, że → *Instytucja Zarządzająca*

(IZ) dostarczyła wszelkich informacji na temat procedur i weryfikacji prowadzonych w związku z wydatkami zawartymi w deklaracjach wydatków. Konieczne jest również utrzymywanie w formie elektronicznej zapisów księgowych dotyczących wydatków zadeklarowanych do KE. W przypadku kwot podlegających procedurze odzyskiwania i kwot wycofanych jest prowadzona ich ewidencja. Kwoty odzyskane podlegają zwrotowi do budżetu ogólnego UE przed zamknięciem programu operacyjnego poprzez potrącenie ich w następnej deklaracji wydatków. Za poświadczenie poprawności poniesionych wydatków, czyli za powyższe czynności odpowiada → *Instytucja Certyfikująca* (IC). Funkcje IC pełni minister ds. rozwoju regionalnego. W ramach → *Ministerstwa Rozwoju Regionalnego* za certyfikację odpowiada Departament Instytucji Certyfikującej, który w wykonywaniu swych zadań jest organizacyjnie niezależny od poszczególnych IZ. Minister Rozwoju Regionalnego może zawrzeć z poszczególnymi wojewodami porozumienie, na mocy którego deleguje zadania związane z certyfikacją wydatków. Wojewodowie, do których delegowane są zadania IC, pełnią funkcję **Instytucji Pośredniczących w Certyfikacji**. Komórki w Urzędach Wojewódzkich, które obsługują wojewodę w zakresie delegowanych zadań, są funkcjonalnie niezależne od komórek, które wykonują zadania delegowane z IZ. IC deleguje część swoich zadań na wojewodów w → *Regionalnych Programach Operacyjnych* oraz może podjąć decyzję o delegowaniu części swoich zadań w ramach innych programów operacyjnych, po uprzednim uzgodnieniu takiego rozwiązania z KE. Delegacja zadań nie zwalnia IC z odpowiedzialności za prawidłowe realizowanie powierzonych zadań.

Literatura: art. 59 ust 2, art. 61 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 12 Rozporządzenia KE nr 1828/2006 z 8 grudnia 2006 roku ustanawiającego szczegółowe zasady wykonania Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz Rozporządzenia PE i Rady nr 1080/2006 w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, [w:] Dz.U. UE nr L 371 z 27 grudnia 2006 roku, art. 35 ust. 2 pkt 7; art. 35 ust. 9 Ustawy z 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku, nr 279, poz. 1644; Wytoczne w zakresie warunków certyfikacji oraz przygotowania prognoz wniosków o płatność do Komisji Europejskiej w Programach Operacyjnych w ramach Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007–2013, Warszawa lipiec 2008, s. 6.

CIP (COMPETITIVENESS AND INNOVATION FRAMEWORK PROGRAMME) → *Program ramowy na rzecz konkurencyjności i innowacji*

CIVIL PROTECTION FINANCIAL INSTRUMENT (CPFI) → *Instrument finansowy ochrony ludności*

COHESION FUND → *Fundusz Spójności*

COHESION POLICY → *Polityka spójności*

COMENIUS stanowi jeden z programów szczegółowych → *Programu Uczenie się przez całe życie (Lifelong Learning Programme – LLP)*. Jego celem jest wspieranie edukacji na poziomie przedszkolnym i szkolnym do końca szkoły średniej, a także instytucji i organizacji zapewniających kształcenie przez całe życie. Cele szczegółowe programu dotyczą: (a) rozwijania wiedzy o różnorodności kultur i języków europejskich oraz zrozumienia jej wartości wśród młodzieży i kadry nauczycielskiej; (b) pomagania młodym ludziom w nabyciu podstawowych umiejętności i kompetencji życiowych (→ *kompetencji kluczowych*) niezbędnych dla rozwoju osobistego, przyszłego zatrudnienia i aktywnego obywatelstwa europejskiego. Realizacja Programu Comenius przyczynia się do zwiększenia mobilności przestrzennej uczniów i nauczycieli. Dotyczy zwłaszcza programów wymiany obejmujących w szczególności nauczycieli i uczniów z różnych państw europejskich. Zwraca się również uwagę na promowanie partnerstwa między placówkami, które będą wspólnie realizować inicjatywy o charakterze edukacyjnym. Program przyczynia się również do promowania nowożytnych języków i opracowywania innowacyjnych metod nauczania opartych na technologiach informacyjno-komunikacyjnych. Na wsparcie mogą liczyć także inicjatywy mające na celu wzmocnienie jakości wymiaru europejskiego kształcenia. Program zakłada realizację czterech działań. (1) **Mobilność**, a w jego ramach następujące typy → *projektów*: (a) wymiana uczniów i personelu pedagogicznego; (b) staże w szkołach lub przedsiębiorstwach dla nauczycieli; (c) uczestnictwo w szkoleniach dla nauczycieli i pozostałego personelu pedagogicznego; (d) wizyty studyjne i przygotowawcze w ramach działań związanych z mobilnością, partnerstwem, projektami lub sieciami (również seminaria kontaktowe); (e) praktyki dla nauczycieli i kandydatów na nauczycieli. (2) **Tworzenie partnerstw** (szkół w celu rozwijania wspólnych projektów oświatowych dla uczniów i ich nauczycieli, organizacji odpowiedzialnych za wszelkie aspekty oświaty szkolnej w celu wspierania współpracy regionów przygranicznych. (3) **Projekty wielostronne**, w ramach których możliwe są następujące typy projektów: (a) rozwijanie, propagowanie i rozpowszechnianie dobrych praktyk edukacyjnych, w tym nowych metod nauczania lub materiałów szkoleniowych; (b) wymiana doświadczeń dotyczących systemów informacyjno-doradczych, szczególnie dostosowanych do potrzeb osób uczących się, nauczycieli i pozostałego personelu pedagogicznego, których dotyczy program Comenius; (c) rozwijanie, propagowanie i rozpowszechnianie nowych kursów szkoleniowych dla nauczycieli lub treści tych kursów. (4) **Wielostronne sieci**, w ramach których powstają następujące typy projektów: (a) rozwój kształcenia w dziedzinie lub tematyce, które obejmują sieci; (b) wymiana dobrych praktyk (szczególnie w zakresie rozwiązań innowacyjnych), zapewnienie wsparcia merytorycznego dla projektów i partnerstw organizowanych przez inne podmioty; (c) wspieranie rozwoju analizy potrzeb oraz jej praktycznego zastosowania w zakresie oświaty szkolnej.

Literatura: art. 17 ust. 2, art. 18 Decyzji PE i Rady nr 1720/2006 z 15 listopada 2006 roku ustanawiającej program działań w zakresie uczenia się przez całe życie, [w:] Dz.U. UE nr L 327 z 24 listopada 2006 roku.

COMMON AGRICULTURE POLICY → *Wspólna Polityka Rolna*

COMMON FISHERIES POLICY → *Wspólna Polityka Rybacka*

COMMUNITY PROGRAMME FOR EMPLOYMENT AND SOCIAL SOLIDARITY (Progress 2007–2013) → *Wspólnotowy program na rzecz zatrudnienia i solidarności społecznej Progress 2007–2013*

COMMUNITY SUPPORT FRAMEWORK → *Podstawy Wsparcia Wspólnoty*

COMMUNITY TOBACCO FUND (CTF) → *Wspólnotowy Fundusz Tytoniowy*

COMPETITIVENESS AND INNOVATION FRAMEWORK PROGRAMME (CIP) → *Program ramowy na rzecz konkurencyjności i innowacji*

CPFI (CIVIL PROTECTION FINANCIAL INSTRUMENT) → *Instrument finansowy ochrony ludności*

CROSS-COMPLIANCE → *Zasada współzależności*

CROSS-FINANCING (zasada finansowania krzyżowego) stanowi nowe rozwiązanie w zakresie finansowania projektów. Ma na celu ułatwienie wdrażania → *monofunduszowych programów operacyjnych*. Dotyczy to finansowania z danego funduszu w sposób komplementarny działań objętych zakresem pomocy innego funduszu. Oznacza, że wydatki w ramach *cross-financing* w przypadku danego funduszu (→ *Europejskiego Funduszu Społecznego – EFS* albo → *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego – EFRR*) są z niego finansowane, ale na zasadach tego drugiego, gdyż wchodzą w jego merytoryczny zakres. Dla EFS wydatki w ramach *cross-financing* są finansowane również z EFS. Przekładając to na poziom → *projektu (programu)*, oznacza, iż w przypadku projektu współfinansowanego w ramach EFS, a polegającego na szkoleniu osób niepełnosprawnych można również sfinansować np. dostosowanie sali szkoleniowej do potrzeb osób niepełnosprawnych czy też zakupić niezbędny sprzęt do realizacji projektu. Zastosowanie zasady elastycznego finansowania ma pewne ograniczenia, takie jak: (a) dopuszczenie przez → *Instytucję Zarządzającą (IZ)* danym → *Programem Operacyjnym* możliwości stosowania *cross-financing* (w → *szczegółowym opisie priorytetów programu operacyjnego*); (b) wydatki w ramach tej zasady muszą być bezpośrednio powiązane z głównymi zadaniami w ramach reali-

zacji (programu) projektu; (c) zasadę można wprowadzić do programów (projektów) jedynie w sytuacji, w której zastosowanie *cross-financing* zapewni odpowiednią realizację programu (projektu). Państwo na etapie przygotowywania PO uściśla, w jakich działaniach przewidywany jest *cross-financing*, określając jednocześnie jego maksymalną wysokość; (d) maksymalny pułap finansowania w ramach tej zasady wynosi 10%, a w przypadku priorytetu (projektów) dotyczącego integracji społecznej – do 15% wydatków finansowania unijnego każdej z osi priorytetowej programu operacyjnego (dla projektu wydatków kwalifikowalnych stanowiących budżet danego projektu). Poziom *cross-financing* dla danego projektu jest ustalany już na etapie aplikowania. Projektodawca jest zobowiązany do oszacowania kosztów *cross-financing* w ramach budżetu projektu. Maksymalne poziomy wydatków związanych z *cross-financing* są ustalane na poziomie działań w szczegółowych opisach priorytetów programów operacyjnych. W przypadku projektów poziom *cross-financing* jest weryfikowany ostatecznie na etapie rozliczenia końcowego (→ *dokumentowanie wydatków*) projektu i nie może przekroczyć określonego w → *umowie o dofinansowanie* (decyzji) procentowego udziału w → *kosztach kwalifikowalnych* projektu. Wydatki ponoszone powyżej dopuszczalnej kwoty *cross-financing* określonej w zatwierdzonym wniosku aplikacyjnym nie podlegają pokryciu.

Literatura: art. 3 ust. 7 Rozporządzenia PE i Rady nr 1081/2006 z 5 lipca 2006 roku w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego i uchylające Rozporządzenie nr 1784/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 34 ust. 2 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylającego Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Komentarz do aktów prawnych Wspólnot Europejskich w zakresie funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności na lata 2007–2013, Warszawa 2007, s. 63; Krajowe wytyczne dotyczące kwalifikowania wydatków w ramach funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności w okresie programowania 2007–2013, Warszawa kwiecień 2010, s. 25.

CTF (COMMUNITY TOBACCO FUND) → *Wspólnotowy Fundusz Tytoniowy*

CUSTOMS 2008–2013 → *Program działań dla ceł we Wspólnocie*

CYKL ŻYCIA PROJEKTU są to poszczególne fazy planowania i zarządzania, przez które przechodzi → *projekt*. Cykl projektu zapewnia uporządkowany przebieg konsultacji projektu w ramach, którego uczestniczą udziałowcy oraz wszyscy, którzy dysponują odpowiednimi informacjami (→ *analiza interesariuszy*). Cykl życia projektu składa się z takich faz, jak: (a) programowanie; (b) identyfikacja; (c) formułowanie; (d) finansowanie; (e) wdrożenie; (f) ewaluacja. Fazy cyklu następują po sobie, co oznacza, iż przejście do kolejnej możliwe jest po zakończeniu poprzedniej. Jest to jeden z czynników sukcesywnego planowania i realizacji projektu. **Programowanie** dotyczy analizy sytuacji w zależności od zasięgu projektu na poziomie krajowym, regionalnym, lokalnym, czy też sektorowym. Na tym etapie identyfikuje się problemy, ograniczenia

i możliwości, które można by zniwelować lub wykorzystać realizując projekt. **Identyfikacja:** koncepcje przedsięwzięć są poddawane wstępnej ocenie. Odbywa się to przez konsultacje z planowaną → *grupą docelową*, analizę problemów danej grupy. Wówczas poszukuje się konkretnych sposobów na ich rozwiązanie bądź zniwelowanie (analiza opcji rozwiązania problemu). **Formułowanie:** etap, w którym odpowiednie koncepcje są rozwijane w poszczególnych działaniach. Na tym etapie zakłada się również udział potencjalnych interesariuszy (osoby bądź instytucje, na które projekt może mieć wpływ), współdziałających przy planowaniu celów, rezultatów, działań, zasobów, harmonogramu, budżetu. **Finansowanie** oznacza weryfikację danego projektu według przyjętych wcześniej kryteriów wyboru projektów, procedur (→ *kryteria wyboru projektów*). Następnie zapada decyzja o dofinansowaniu bądź odrzuceniu projektu. Na tym etapie jest zawierana z → *beneficjentem* → *umowa o dofinansowanie* projektu regulująca szczegóły wdrażania projektu. **Wdrożenie** oznacza podejmowanie w praktyce działań zaplanowanych w ramach projektu. W fazie wdrażania istotny jest proces → *monitorowania realizacji projektu* mający na celu zbadanie osiągnięcia zaplanowanych rezultatów (→ *wskaźnik rezultatu*). → **Ewaluacja:** instytucja finansująca oraz beneficjent projektu oceniają go w celu ustalenia co zostało osiągnięte i wyciągnięcia wniosków na przyszłość.

Literatura: Rachel Blackman, *Project Cycle Management*, Teddington 2003, s. 10 i nast.; European Commission – EuropeAid, *Project Cycle Management Handbook*, Bruksela 2002, s. 3–31; Podręcznik – zarządzanie cyklem projektu, Warszawa 2004, s. 5–6; Pierre Charette / Alan Mitchel / Stanisław Mazur / Eric McSweeney, *Zarządzanie projektem*, Kraków 2004, s. 15–22.

CZYNNIKI ROZWOJU REGIONALNEGO elementy przesądzające o zaistnieniu rozwoju regionalnego. Czynnikiem oznacza przyczynę wywołującą określony skutek. W tym wypadku dotyczy to takich przyczyn i stanów, których zaistnienie w rzeczywistości społeczno-ekonomicznej w określonym czasie wywołuje bądź może wywołać skutek w postaci wzrostu bądź rozwoju regionalnego. Z kolei brak zaistnienia określonych skutków może prowadzić do niewystąpienia określonych rezultatów. Objawiać się to może spadkiem wzrostu gospodarczego. Złożoność procesu rozwoju regionalnego powoduje, iż precyzyjne określenie stopnia wpływu konkretnego czynnika w odebraniu od pozostałych jest zadaniem karkołomnym. W praktyce społeczno-gospodarczej nie mamy bowiem do czynienia z sytuacjami modelowymi (takimi jakimi są one w teoriach rozwoju regionalnego), ale z przenikaniem się poszczególnych zmiennych wpływających na rozwój regionalny. Dlatego też istotne jest zidentyfikowanie poszczególnych czynników i kryteriów ich demarkacji. Nie mniej istotna jest identyfikacja poszczególnych zależności, w szczególności między ekonomicznymi a społecznymi (pozaekonomicznymi) wyznacznikami wzrostu gospodarczego. Systemowa natura rozwoju regionalnego przesądza o tym, iż o faktycznym rozwoju możemy mówić, biorąc pod uwagę różne aspekty rozwoju regionalnego, tj. ekonomiczne, społeczne, ekologiczne, przestrzenne. Poszczególne czynniki są bowiem

ze sobą powiązane, co więcej – wzajemnie się przenikają. W analizach regionalnych należy więc stosować podejście kompleksowe. Propozycja systematyki czynników rozwoju regionalnego może przedstawiać się następująco: (1) ekonomiczne (wewnętrzne, zewnętrzne i techniczno-technologiczne); (2) społeczno- kulturowe i polityczne; (3) ekologiczne; (4) przestrzenne.

Jeśli chodzi o pierwszą grupę, to **czynniki ekonomiczne** można podzielić na: (a) wewnętrzne (endogeniczne), zdywersyfikowana struktura gospodarcza, wielkość regionalnego rynku dóbr i usług oraz występujące tam mechanizmy, specyfika regionalnego rynku pracy, wielkość kapitału zaangażowanego w regionie; (b) zewnętrzne (egzogeniczne), sytuacja makroekonomiczna w kraju (tempo wzrostu gospodarczego, zmiany stopy inflacji, polityka pieniężna i budżetowa państwa, kurs walutowy), sytuacja makroekonomiczna za granicą oraz możliwości wsparcia zewnętrznego, wpływ inwestycji krajowych i zagranicznych; (c) czynniki techniczne i technologiczne, rozwój przemysłów wysokiej technologii, jakość produkcji, innowacje produktowe, stan i rozwój infrastruktury technicznej. W przypadku **czynników społeczno-kulturowych i politycznych** można wskazać na: (a) strukturę ludności (i jej zmianę); (b) poziom wykształcenia; (c) styl życia mieszkańców; (d) postęp kulturalny; (e) sprawność instytucji publicznych (zdolność do zarządzania rozwojem), (f) partycypację polityczną (w tym udział w procedurze wyborczej); (g) funkcjonowanie społeczeństwa obywatelskiego. Dla **czynników ekologicznych** najważniejsze są: (a) występowanie zasobów naturalnych; (b) stan i ochrona środowiska; (c) świadomość i kultura ekologiczna społeczeństwa; (d) skuteczność stosowania ekonomicznych i pozaeconomicznych instrumentów ochrony środowiska. Ostatnia kategoria czynników rozwoju obejmuje **czynniki przestrzenne**, do których można zaliczyć: (a) właściwości fizyczne regionów; (b) zagospodarowanie terenu i korzyści położenia; (c) dostępność przestrzenna, (d) tempo i charakter procesów urbanizacji (aglomeracja i metropolizacja). Zasadność wydzielenia czynników związanych z tzw. ładem przestrzennym ma znaczenie, ponieważ każda społeczna i gospodarcza działalność człowieka ma wymiar przestrzenny i wiąże się z określonym sposobem użytkowania terenów (w tym także takiej jednostki terytorialnej, jakim jest region). Wymóg racjonalnego kształtowania przestrzeni wynika z konieczności zapewnienia możliwości realizacji funkcji publicznych i ograniczania konfliktów w przestrzeni oraz tworzenia warunków do nieskrępowanego funkcjonowania podmiotów gospodarczych. Co więcej, polityka przestrzenna odnosi się również do wspierania właściwych warunków do zamieszkania i wypoczynku mieszkańców danego regionu.

Działania związane z zagospodarowaniem terenu powinny uwzględniać utrzymanie ładu przestrzennego, jakości środowiska przyrodniczego, przyczyniać się do podniesienia jakości życia ludności. Ład przestrzenny w tym kontekście należy rozumieć jako: (1) funkcjonalne rozmieszczenie elementów struktury przestrzennego zagospodarowania z uwzględnieniem ich wzajemnych relacji; (2) optymalizację rozmieszczeń towarów i osób; (3) zachowanie walorów środowiska przyrodniczego

i kulturowego wraz ze zdolnością do utrzymania równowagi ekologicznej; (4) optymalne relacje między centrum a peryferiami; (5) pozytywny wyraz estetyczno-krajobrazowy, piękno otoczenia. Z punktu widzenia rozwoju regionalnego ważne znaczenie mają także czynniki lokalizacji stanowiące określoną korzyść uzyskiwaną przez przedsiębiorcę z tytułu zlokalizowania prowadzonej działalności gospodarczej w danej miejscowości. Korzyść może się wyrażać w oszczędności w kosztach prowadzenia działalności gospodarczej.

Krajowe dokumenty strategiczne również podejmują próbę określenia, jakie elementy wchodziły w skład czynników rozwoju regionalnego w Polsce. Takim przykładem jest raport Ministerstwa Rozwoju Regionalnego, które w dokumencie „Rozwój Regionalny w Polsce 2009” identyfikuje następujące czynniki rozwoju regionalnego: (1) kapitał ludzki i społeczny – determinowany przez strukturę wiekową i wykształcenie populacji, wiedzę i umiejętności posiadane i nabywane w procesie edukacji i kształcenia ustawicznego, wielkość i produktywność zasobów pracy, tradycje kulturowe, normy zachowań społecznych, powiązania sieciowe między podmiotami, instytucjami i obywatelami; (2) struktura gospodarek regionalnych i poziom ich innowacyjności; (3) kapitał rzeczowy i finansowy – rozumiany jako majątek trwały jednostek gospodarki narodowej, poziom i struktura nakładów inwestycyjnych oraz dostępność źródeł finansowania rozwoju; (4) zasoby materialne (fizyczne) regionu obejmujące m.in. infrastrukturę techniczno-ekonomiczną i społeczną, infrastrukturę komunalną i ochrony środowiska, warunki środowiska przyrodniczego, istniejący łąd przestrzenny i warunki dla lokalizacji inwestycji, czyli czynniki decydujące o dostępności komunikacyjnej regionu oraz jego powiązaniach z krajowym i międzynarodowym układem transportowym; (5) jakość i sprawność administracji publicznej oraz zdolność instytucjonalną do zarządzania rozwojem.

Literatura: Stanisław Dubisz (red.), Uniwersalny słownik języka polskiego, Warszawa 2003, s. 538; Fraser Bernie, Long-run Economic growth and Human Capital, Reserve Bank of Australia Bulletin, June 2003, s. 9–11; Fitzgerald Scott, A New View of Economic Growth, Oxford 1991, s. 3–38; Wojciech Kosiedowski, Zarządzanie rozwojem regionalnym i lokalnym, [w:] Zbigniew Strzelecki (red.), Gospodarka regionalna i lokalna, Warszawa 2008, s. 233–235; Wanda Maria Gaczek, Zarządzanie w gospodarce przestrzennej, Bydgoszcz–Poznań 2003, s. 10, 13; Bolesław Winiarski, Czynniki konkurencyjności regionów, [w:] Mirosława Klamut, Konkurencyjność regionów, Wrocław 1999, s. 51; Rozwój Regionalny w Polsce 2009, Warszawa 2009, s. 22–24.

D

DAPHNE III (Program szczegółowy na rzecz zapobiegania i zwalczania przemocy wobec dzieci, młodzieży i kobiet oraz na rzecz ochrony ofiar i grup ryzyka) utworzono na podstawie wniosku Komisji Europejskiej do Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej, decyzją z 20 czerwca 2007 roku. Jest on jedną z pięciu części → *Programu ramowego „Prawa podstawowe i sprawiedliwość”*, obok następujących programów: → *Wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych*; → *Prawa podstawowe i obywatelstwo*; → *Wymiar sprawiedliwości w sprawach cywilnych* i → *Profilaktyka narkotykowa i informacja o narkotykach*. Przedstawiany Program obejmuje okres od 1 stycznia 2007 roku do 31 grudnia 2013 roku. Jest to kontynuacja działań Unii Europejskiej (UE) z zakresu walki z przemocą objętych w poprzednich latach programami Daphne oraz Daphne II. Już sama nazwa programu szczegółowego sugeruje, że celem ogólnym jego funkcjonowania jest wspieranie ochrony dzieci, młodzieży i kobiet przed wszystkimi formami przemocy oraz osiągnięcie wysokiego poziomu ochrony zdrowia, dobrobytu i spójności społecznej na obszarze UE. Ogólny cel programu polega na wspieraniu rozwoju polityk Wspólnoty – zwłaszcza dotyczących dzieci, młodzieży i kobiet – w szczególności związanych ze zdrowiem publicznym, prawami człowieka i równością płci. Osiągnięcie tego celu ogólnego oraz cele 9 wyróżnionych celów szczegółowych wymaga, aby Daphne III wspierał finansowo trzy rodzaje działań: (a) **działania podejmowane przez Komisję** (m.in. studia i badania naukowe, badania opinii publicznej i sondaże, seminaria, konferencje i spotkania ekspertów, organizowanie kampanii i imprez publicznych, przygotowywanie i rozpowszechnianie materiałów informacyjnych); (b) **projekty ponadnarodowe leżące w interesie Wspólnoty**, w których biorą udział co najmniej dwa państwa członkowskie; (c) **wspieranie działalności organizacji pozarządowych** lub innych organizacji działających w ogólnym interesie europejskim w ramach ogólnych celów programu.

Przedstawiany program szczegółowy jest dostępny dla prywatnych lub publicznych organizacji oraz instytucji, zajmujących się zapobieganiem i zwalczaniem przemocy wobec dzieci, młodzieży i kobiet, ochroną przed taką przemocą, zapewnianiem wsparcia ofiarom lub realizacją działań celowych skierowanych na propagowanie braku akceptacji dla takiej przemocy. Wskazane podmioty pochodzić mogą z: (a) państw członkowskich UE; (b) krajów, z którymi UE podpisała traktat o przystąpieniu; (c) krajów kandydujących objętych strategią przedakcesyjną; (d) państw → *Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu* (EFTA), które są stroną porozumienia → *Europejskiego Obszaru Gospodarczego* (EOG); (e) krajów Bałkanów Zachodnich. Na okres 2007–2013 ustalono kopertę finansową w wysokości 114,4 mln euro. Rozdział środków na działania przewidziane w tym

programie zapisuje się w rocznych środkach budżetu ogólnego Unii Europejskiej. W dalszej kolejności dostępne roczne środki zatwierdza unijna władza budżetowa w granicach wyznaczonych przez ramy finansowe. Wsparcie finansowe UE może przybrać dwie zasadnicze formy: dotacji (operacyjnych lub na konkretne działania) albo wydatków na tzw. środki towarzyszące (zakup towarów i usług). W celu realizacji programu Komisja Europejska (KE) przyjmuje roczne programy prac określające cele szczegółowe, priorytety tematyczne, opis środków towarzyszących i, w razie konieczności, wykaz innych działań. W tym wykazie jest też ustalany minimalny udział procentowy rocznych wydatków przeznaczonych na dotacje. W pracach związanych z funkcjonowaniem niniejszego programu szczegółowego Komisja Europejska jest wspierana przez komitet, składający się z ekspertów państw uczestniczących. KE, z pomocą państw uczestniczących, zapewnić ma komplementarność działań podejmowanych w ramach przedstawianego programu szczegółowego z innymi programami ramowymi i programami wdrażanymi przez UE. Wszelkie działania podejmowane na mocy Decyzji nr 779/2007 nie mogą być jednocześnie finansowane z innych instrumentów finansowych Unii/Wspólnoty. Na służbach Komisji Europejskiej spoczywają obowiązki: (a) przyjmowania sprawozdań technicznych, finansowych i końcowych na temat postępu prac dla każdego działania w państwach uczestniczących; (b) prawo nadzoru i kontroli finansowej zawieranych umów i kontraktów (w razie konieczności może to uczynić jej przedstawiciel lub Trybunał Obrachunkowy); (c) ochrony interesów finansowych Wspólnoty.

Literatura: Decyzja PE i Rady nr 779/2007 z 20 czerwca 2007 roku ustanawiająca na lata 2007–2013 Program szczegółowy na rzecz zapobiegania i zwalczania przemocy wobec dzieci, młodzieży i kobiet oraz na rzecz ochrony ofiar i grup ryzyka (program Daphne III) jako część programu ramowego Prawa podstawowe i sprawiedliwość, [w:] Dz.U. UE nr L 173 z 3 lipca 2007 roku; http://ec.europa.eu/justice_home/funding/intro/funding_rights_en.htm; http://ec.europa.eu/justice_home/funding/daphne3/funding_daphne3_en.htm; <http://www.daphne-toolkit.org/artfiche.asp?art=0000002&lang=EN>; <http://www.mswia.gov.pl/portal/pl/397/4816/>

DCI (FINANCING INSTRUMENT FOR DEVELOPMENT COOPERATION) → *Instrument finansowy współpracy na rzecz rozwoju*

DG → *Dyrekcja Generalna*

DG-AGRI → *Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa i Rozwoju Obszarów Wiejskich*

DG-ECHO → *Biuro Komisji Europejskiej ds. Pomocy Humanitarnej*

DOBRE RZĄDZENIE (*good governance*) to koncepcja sprawowania władzy publicznej (w tym realizacji polityki regionalnej) w ramach wzajemnych relacji rządu, administracji i społeczeństwa, cechująca się: otwartością, partnerstwem, rozliczalnością, skutecznością, efektywnością, spójnością. Tematyka dobrego rządzenia jest to zagadnienie bardzo istotne z punktu widzenia polityki regionalnej, ponieważ odnosi się do jakości rządzenia,

rozumianej jako sposób i efekty sprawowania władzy, co bardzo często sprowadza się do działań administracji. Jakość sprawowania władzy, w tym funkcjonowania administracji, ma ogromne znaczenie dla warunków, w jakich jest prowadzona polityka regionalna. Wysoki stopień realizacji tej zasady przyczynia się do budowy zaufania społeczeństwa dla działań podejmowanych przez administrację. Skuteczna realizacja zasady *good governance* jest kluczowa również z punktu widzenia budowy potencjału państwa do tworzenia przyjaznych warunków dla rozwoju społeczeństwa obywatelskiego oraz przedsiębiorczości. Po raz pierwszy pojęcie dobrego rządzenia zostało wprowadzone do dokumentów programowych Banku Światowego na początku lat 90. XX wieku. Jak wiadomo, instytucja ta dysponowała i dysponuje środkami na programy rozwojowe dla krajów rozwijających się. Dotowanie określonych programów jest obciążone koniecznością spełnienia wyznaczonych celów. Efekty realizacji tych programów nie były w pełni zadowalające, co skutkowało ich niską skutecznością. Powodem niskiej skuteczności pomocy zewnętrznej był niski potencjał administracyjny państw beneficjentów pozwalającej na optymalne wykorzystanie zewnętrznej pomocy. W ten sposób rozpoczęto dyskusję nad sposobami podniesienia jakości rządzenia jako najistotniejszym elementem wsparcia i warunkiem udzielenia pomocy. Aby wskazać na elementy specyficzne dobrego rządzenia, należy skonfrontować cechy tradycyjnego rządzenia z cechami *good governance*.

Cechy tradycyjnego rządzenia (<i>governing</i>)	Cechy nowoczesnego (dobrego) rządzenia (<i>good governance</i>)
Brak pełnej transparentności w sposobie funkcjonowania władzy publicznej	Podejmowanie decyzji i ich egzekucja (rządzenie) w sposób jawny i transparentny, w zgodzie z obowiązującym prawem i procedurami (otwartość)
Niewielki (często znikomy) zakres partycypacji społecznej w realizacji funkcji publicznych	Stosowanie różnych sposobów zwiększających partycypację społeczeństwa w działalności sektora publicznego, zwłaszcza rządu
Niewielkie możliwości rozliczania przez społeczeństwo podjętych przez rząd zobowiązań	Społeczne monitorowanie działań rządu (państwa) i stwarzanie instytucjonalnych warunków do egzekwowania podjętych przez rząd zobowiązań
Niewielki zakres stosowania rachunku ekonomicznego w podejmowaniu decyzji rządowych i ocenie ich rezultatów	Stosowanie rachunku ekonomicznego w podejmowaniu decyzji
Nacisk na skuteczność realizacji decyzji rządu (władzy państwowej)	Stwarzanie warunków, głównie instytucjonalnych, dla osiągnięcia celów publicznych, zarówno w sposób skuteczny, jak i efektywny (badanie relacji efektu do nakładu)
Koncentracja na realizacji jednego rodzaju polityki publicznej (np. sektorowej)	Umiejętność koordynacji różnych polityk krajowych, wspólnotowych, sektorowych, terytorialnych (w ramach wielopoziomowego systemu zarządzania)

Unia Europejska (UE) postrzega dobre rządzenie w wymiarze ekonomicznym, politycznym i środowiskowym, kładąc nacisk na promocję wzrostu gospodarczego, ale także na prawa człowieka i parlamentarną demokrację. Komisja Europejska (KE), definiując dobre rządzenie, skupia się na 5 cechach, takich jak: (1) otwartość; (2) partycypacja; (3) rozliczalność; (4) efektywność; (5) koherencja. Ad 1. **Otwartość** polega na tym, że instytucje administracyjne powinny być maksymalnie transparentne w prowadzeniu swoich działań dla obywateli i opinii publicznej. Ad 2. **Partycypacja** oznacza szeroki udział społeczeństwa w pracach administracyjnych, na wszystkich poziomach władz publicznych (*multilevel-partnership*), a także na wszystkich głównych etapach realizacji polityk publicznych (tj. w trakcie programowania, implementacji i monitoringu). KE kładzie nacisk na udział organizacji społecznych i pozarządowych w pracach administracji (tzw. dialog obywatelski) oraz przedstawicieli pracodawców i związków zawodowych (tzw. dialog społeczny). Ad 3. **Rozliczalność** dotyczy precyzyjnego określenia zakresu odpowiedzialności poszczególnych instytucji, a zwłaszcza zapewnienia podziału władzy między władzę ustawodawczą i wykonawczą. Nie oznacza to według KE wzmocnienia mechanizmów rozliczania władz publicznych przez obywateli (a więc np. mechanizmów wyborczych), ale precyzyjnego określenia zakresu odpowiedzialności poszczególnych instytucji. Ad 4. **Efektywność** odnosząca się poprawy potencjału administracyjnego (*state capacity*) w zakresie skutecznego, sprawnego (tj. bez niepotrzebnej zwłoki) realizowania celów polityk publicznych. Wspomniane kryterium dobrego rządzenia obejmuje dwie dodatkowe zasady: po pierwsze zasadę proporcjonalności, która zakłada, że instrumenty dostarczania usług i polityk publicznych będą proporcjonalne do zakładanych celów, a więc realizowane w sposób optymalny i oszczędny; po drugie zasadę subsydiarności, według której działania wyższego poziomu administracji są jedynie pomocnicze względem działań realizowanych na niższych poziomach zarządzania, a więc ich nie zastępują. Ad 5. **Koherencja** jako integracja zarządzania różnymi politykami publicznymi, zarówno europejskimi, jak i krajowymi, a także między różnymi poziomami władz publicznych (w ramach wielo-poziomowego systemu rządzenia → *multilevel governance*). Koherencja dotyczy także integracji polityk sektorowych i terytorialnych.

Koncepcja dobrego rządzenia stanowi jeden z modeli zarządzania administracją publiczną. Wskazując na specyfikę dobrego rządzenia, należy zwrócić uwagę na dwa modele, tj. model biurokratyczny i model nowego publicznego zarządzania. Pierwszy z nich charakteryzuje się występowaniem stosunków hierarchicznych oraz podporządkowaniem wielu jednostek centrali. Owa centrala określa zakres odpowiedzialności i jurysdykcji wszystkich jednostek, wyposaża je w niezbędne zasoby i kontroluje ich funkcjonowanie. Tymczasem nowe zarządzanie publiczne to model rynkowy, w którym uznaje się funkcjonowanie niezależnych i równorzędnych podmiotów. W tym modelu poszczególne podmioty prowadzą swoją działalność niezależnie. Dobre rządzenie w tym kontekście stanowi model sieci, którą tworzą firmy, osoby fizyczne, członkowie związków zawodowych, agencje rządowe itp. Najwyższy organ

struktury hierarchicznej ustanawia reguły gry i pełni funkcję koordynatora, ale jako uczestnik szerszego ładu konstytucyjnego. Porównanie modeli zarządzania przedstawia poniższa tabela.

Wyszczególnienie	Model biurokratyczny	Nowe zarządzanie publiczne	Dobre rządzenie
Sposób zarządzania	Hierarchia	Rynek	Sieć
Podstawa normatywna	Prawo administracyjne	Kontrakty	Konwencje
Styl kierowania	Biurokratyczny – administrowanie	Menedżerski – zarządzanie	Partnerski – konsultowanie
Charakter relacji	Dominacja i podporządkowanie	Konkurencja i współpraca	Równość i współzależność
Cel działań	Utrwalanie porządku	Wywoływanie zmian	Budowanie porozumienia społecznego
Ukierunkowanie działań	Procedury	Efekty	Potrzeby
Organizacja państwa	Układy monocentryczne	Układy autonomiczne	Spółczeństwo obywatelskie

Literatura: Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, *Koncepcja good governance – refleksje do dyskusji*, Warszawa 2008, s. 6; Tomasz Grzegorz Grosse, *Czy Polska potrzebuje dobrego rządzenia?*, [w:] *Analizy i Opinie* nr 85(2008), s. 2–3; *European Governance a white paper*, [w:] COM(2001) 428 final; Jacek Czaputowicz, *Zarządzanie w administracji publicznej w dobie globalizacji*, [w:] Jacek Czaputowicz (red.), *Administracja publiczna. Wyzwania w dobie integracji europejskiej*, Warszawa 2008, s. 148–152.

DOKUMENTACJA KONKURSOWA (Regulamin konkursu) to dokument przygotowywany przez poszczególne instytucje ogłaszające konkursy na dofinansowanie → *projektów*, stanowiący regulamin rozstrzygnięcia danego konkursu. Jest elementem ogłoszenia o konkursie zamieszczanego w dzienniku o zasięgu ogólnokrajowym lub regionalnym przez właściwą instytucję → *Instytucję Zarządzającą/Instytucję Pośredniczącą/Instytucję Pośredniczącą II stopnia (IZ/IP/IP2)*. Zawiera informacje na temat typu projektów kwalifikujących się do dofinansowania, kto może aplikować oraz jaka jest kwota przeznaczona na dany konkurs. Dokumentacja konkursowa zawiera elementy znajdujące się w ogłoszeniu o konkursie. Artykuł 29 ust. 2 Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku określa: kwotę środków przeznaczonych na dofinansowanie projektów; poziom dofinansowania projektów (wy-

znaczony jako odsetek wydatków objętych dofinansowaniem); maksymalną kwotę dofinansowania projektu (o ile kwota taka została ustalona w ramach danego → *Programu Operacyjnego* (PO) lub → *Regionalnego Programu Operacyjnego* (RPO)); → *kryteria wyboru projektów*; termin rozstrzygnięcia konkursu; termin, miejsce i sposób składania wniosków o dofinansowanie projektu; wzór umowy o dofinansowanie projektu; informację o środkach odwoławczych przysługujących wnioskodawcy w ramach systemu realizacji danego programu operacyjnego. Zazwyczaj zawiera także instrukcję na temat wymogów formalnych, jakie mają spełnić wnioski, aby podległy ocenie merytorycznej (miejsce składania wniosków, sposób przygotowania dokumentacji, kryteria oceny formalnej). Dokumentacja konkursowa nie może być sprzeczna z właściwymi dokumentami strategicznymi (PO, → *szczegółowy opis priorytetów programu operacyjnego*, → *wytyczne* w zakresie kwalifikowalności itp.). Możliwe są jednak zapisy uszczegóławiające wspomniane dokumenty m.in. w zakresie typów projektów czy grup docelowych. Dokumentacja określa rodzaj konkursu: → *konkurs zamknięty*, → *konkurs otwarty*. W przypadku programów zarządzanych centralnie przez Komisję Europejską jest ona odpowiednikiem zaproszenia do składu wniosków (call for proposal).

Literatura: art. 29 ust 2 Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku, nr 279, poz. 1644.

DOKUMENTOWANIE WYDATKÓW jest jedną z zasadniczych czynności mających na celu uznanie poniesienia przez → *beneficjenta* kosztów za kwalifikowalne (→ *koszty kwalifikowalne*). Stosownie do art. 78 ust. 1 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku kwalifikowalne są jedynie wydatki udokumentowane. Oznacza to, że projektodawcy muszą dołożyć niezbędnych starań, aby każdy wydatek faktycznie związany z realizacją → *projektu* posiadał pokrycie w fakturach lub innych dokumentach księgowych o równoważnej wartości dowodowej wraz z dokumentami potwierdzającymi ich zapłatę. Przez pojęcie wydatku faktycznie poniesionego należy rozumieć wydatek poniesiony w znaczeniu kasowym, tj. jako rozchód środków pieniężnych z kasy lub rachunku bankowego beneficjenta. Wyjątek stanowią projekty realizowane przez partnerstwa (→ *partnerstwo publiczno-prywatne*), w przypadku których wydatki mogą być ponoszone przez wszystkich partnerów, oraz projekty finansowane przez leasing. Z zastrzeżeniem szczególnych zasad określonych przez → *Instytucję Zarządzającą* (IZ), do współfinansowania kwalifikuje się wydatek, który został faktycznie poniesiony przez beneficjenta. Wyjątek względem zasady faktycznie poniesionych wydatków stanowią odpisy amortyzacyjne, wkład niepieniężny, a także udzielenie promesy premii technologicznej. W sytuacji gdy umowa między podmiotem ponoszącym wydatek a podmiotem wykonującym na jego rzecz roboty budowlane przewiduje ustanowienie zabezpieczenia w formie tzw. kwoty zatrzymanej. Naliczenie kwoty zatrzymanej uważa się za poniesienie wydatku kwalifikowalnego. Wydatek dokonany w drodze kompensaty należności od określonego podmiotu

i zobowiązań wobec tego podmiotu uważa się za poniesiony, jeśli podmiot ten uznał kompensatę. Dowodem poniesienia wydatku jest zapłacona faktura lub inny dokument księgowy o równoważnej wartości dowodowej. W przypadkach, gdy potwierdzenie poniesienia wydatków ww. dokumentami nie jest możliwe, dowodem zapłaty jest dokument określony przez IZ w szczegółowych wytycznych kwalifikowania wydatków w danym → *Programie Operacyjnym* (PO) lub → *Regionalnym Programie Operacyjnym* (RPO). Dokumentowanie wkładu niepieniężnego, amortyzacji lub wkładu w postaci dodatku do wynagrodzeń (w ramach → *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki* (PO KL)) podlega specyficznym zasadom. Czynność ta polega na przedstawieniu: (a) zestawienia faktur sprzedaży dóbr/usług; (b) kopii faktury zakupu dóbr/usług; (c) oraz udokumentowaniu ceny dóbr/usług przez przedstawienie stosownych notowań na rynkach giełd towarowych lub cenników innych jednostek zajmujących się ich obrotem lub świadczeniem; (d) innych dokumentów, o ile pozwalają na identyfikację jego wysokości. W przypadku amortyzacji są to tabele amortyzacyjne środków trwałych wraz ze stosownymi dokumentami księgowymi, np. w postaci polecenia księgowania lub inne dokumenty wskazujące na wysokość odpisów amortyzacyjnych (również w przypadku jednorazowego odpisu).

Dla dodatków lub wynagrodzeń uczestników projektu są to: oświadczenie składane przez podmioty wypłacające dodatki lub wynagrodzenia, pozwalające na identyfikację poszczególnych uczestników projektu oraz wysokości wkładu w odniesieniu do każdego z nich. Dokumentowanie wydatków oznacza konieczność posiadania wszystkich faktur lub innych dokumentów księgowych o równoważnej wartości dowodowej. Mowa tutaj o dokumentach, które muszą spełniać minimalne warunki dowodu księgowego. Taki dokument powinien zawierać co najmniej: (a) określenie rodzaju dowodu i jego numeru identyfikacyjnego; (b) określenie stron (nazwy, adresy) dokonujących operacji gospodarczych; (c) opis operacji oraz jej wartość, jeśli to możliwe, określona także w jednostkach naturalnych; (d) datę dokonania operacji, a gdy dowód został sporządzony pod inną datą – także datę sporządzenia dowodu; (e) podpis wystawcy dowodu oraz osoby, której wydano lub, od której przyjęto składniki aktywów; (f) stwierdzenie sprawdzenia i zakwalifikowania dowodu do ujęcia w księgach rachunkowych przez wskazanie miesiąca oraz sposobu ujęcia dowodu w księgach rachunkowych (dekretacje); podpis osoby odpowiedzialnej za te wskazania. Wszystkie dokumenty księgowe dotyczące projektu (oryginały) muszą być prawidłowo opisane, tak, aby widoczny był związek z projektem. Oznacza to konieczność prowadzenia wyodrębnionej ewidencji wydatków przez beneficjentów. Beneficjenci oraz inne podmioty uczestniczące w realizacji projektów powinny utrzymywać odrębny system księgowy albo odpowiedni kod księgowy dla wszystkich transakcji związanych z realizowanym projektem. W ramach PO KL opis dokumentu księgowego powinien zawierać co najmniej: (a) numer → *umowy o dofinansowanie* projektu; (b) informację, że projekt jest współfinansowany z → *Europejskiego Funduszu Społecznego* (EFS); (c) nazwę zadania zgodnie z zatwierdzonym wnioskiem o dofinansowanie.

sowanie projektu (lub adnotację, że dotyczy dokumentu kosztów pośrednich), w ramach, którego wydatek jest ponoszony; (d) kwotę kwalifikowalną lub w przypadku gdy dokument księgowy dotyczy różnych zadań kilka kwot w odniesieniu do każdego zadania. Jednocześnie każdy dokument księgowy powinien zawierać informację o poprawności merytorycznej i formalnorachunkowej, a w przypadku, gdy dokument dotyczy zamówienia publicznego – również odniesienie do Ustawy prawo zamówień publicznych z 29 stycznia 2004 roku. W przypadku kosztów ponoszonych na zakup używanych środków trwałych konieczne jest przedstawienie deklaracji, w której sprzedający środek trwały potwierdza, że w okresie ostatnich 7 lat używany środek trwały nie został zakupiony z pomocy krajowej lub wspólnotowej. Dodatkowo należy przedstawić wycenę rzeczoznawcy wartości danego środka trwałego. Zasady dokumentowania wydatków w ramach programów operacyjnych są określane przez IZ za pośrednictwem danego Programu Operacyjnego. Stąd możliwe są odstępstwa od wyżej zaprezentowanych zasad w zależności od PO/RPO.

Literatura: art. 60 lit. d), 78, ust. 1, 2c Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylającego Rozporządzenie (WE) nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 21 ust. 1 Ustawy o rachunkowości z 29 września 1994 roku, [w:] Dz.U. RP z 1994 roku nr 121, poz. 591 (nowelizacje: z 2002 roku nr 76 poz. 694, z 2003 roku nr 60 poz. 535, nr 124 poz. 1152, nr 139 poz. 1324, nr 229 poz. 2276, z 2004 roku nr 96 poz. 959, nr 145 poz. 1535, nr 146 poz. 1546, nr 213 poz. 2155, z 2005 roku nr 10 poz. 66, nr 184 poz. 1539, nr 267 poz. 2252, z 2006 roku nr 157 poz. 1119, nr 208 poz. 1540, z 2008 roku nr 63 poz. 393, nr 144 poz. 900, nr 171 poz. 1056), Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013 Krajowe wytyczne dotyczące kwalifikowania wydatków w ramach funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności w okresie programowania 2007–2013, Warszawa kwiecień 2010, s. 17–30, Zasady finansowania Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Warszawa grudzień 2011, s. 34–36, 81–90.

DOKUMENTY PROGRAMOWE (→ *zasada programowania*) są to dokumenty w postaci programów lub planów rozwoju opracowywanych dla potrzeb wydatkowania środków w ramach → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej*, → *Funduszu Spójności*. Określają one cele i główne kierunki wydatkowania środków na podstawie analizy aktualnej sytuacji i trendów rozwojowych danego obszaru (w znaczeniu terytorialnym) lub sektora. W Polsce jako dokumenty programowe w szerokim znaczeniu uznaje się również → *wytyczne* wydawane przez → *Instytucję Zarządzającą (IZ)* za pośrednictwem danego programu operacyjnego. Określają one ogólne zasady wydatkowania środków (→ *wytyczne horyzontalne*), a także szczegółowe kryteria przyznawania dofinansowania (→ *wytyczne szczegółowe*). Do dokumentów programowych zaliczamy strategie o zasięgu ogólnoeuropejskim (np. → *Strategiczne Wytyczne Wspólnoty dla Spójności*) i krajowym (np. → *Narodową Strategię Spójności* – Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia), → *Programy Operacyjne*, → *Regionalne Programy Operacyjne*, ale także dokumenty strategiczne o znaczeniu regionalnym (→ *strategie rozwoju województw*), lokalnym i sektorowym. Wydatkowanie środków

w ramach funduszy strukturalnych podlega zasadzie programowania. Dlatego też planowane wydatkowanie środków w postaci realizacji projektów musi się łączyć się nie tylko z celami poszczególnych programów operacyjnych, ale także z zapisami innych dokumentów o charakterze strategicznym. Oznacza to, iż projektodawca na etapie konstruowania → *projektu* powinien uwzględnić, wskazując na potrzebę realizacji projektu, m.in. dokumenty strategiczne na poziomie lokalnym właściwe ze względu na zakres merytoryczny projektu. Część z tych dokumentów w zakresie, w jakim przyczyniają się do projektowania, wydatkowania środków funduszowych w poszczególnych obszarach terytorialnych czy sektorowych można zaliczyć do dokumentów programowych.

Literatura: Rozporządzenie Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Anna Szymańska, Fundusze UE 2007–2013 dla mikro, małych i średnich firm, Warszawa 2007; Ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku nr 279, poz. 1644; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 433–434, 448–453.

DOKUMENTY STRATEGICZNE → *Krajowe dokumenty o charakterze strategicznym*

DOTACJA CELOWA (w ramach systemu przepływów środków finansowych funduszy Unii Europejskiej) stanowi część odpowiadającą wkładowi krajowemu, towarzyszącemu wkładowi środków europejskich w program operacyjny. Co ważne, środki przekazywane w ramach dotacji celowej stanowią środki krajowe (z budżetu państwa). Oznacza to, iż środki te objęte są regulacjami dotyczącymi środków niewygajających. W związku z powyższym środki niewykorzystane do 31 grudnia danego roku muszą zostać wydatkowane do marca następnego roku budżetowego lub należy je zwrócić do 31 stycznia.

Literatura: Ustawa o finansach publicznych z 27 sierpnia 2009 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 157, poz. 1240, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Nowa ustawa o finansach publicznych – konsekwencje dla systemu finansowania wdrażania programów współfinansowanych ze środków UE, Warszawa 2009, s. 1.

DOTACJA ROZWOJOWA stanowiła wydatki budżetu państwa, podlegające szczególnym zasadom rozliczania, przeznaczone na realizację programów finansowanych z udziałem środków pochodzących z → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej*, → *Funduszu Spójności* lub → *projektów* realizowanych w ramach tych programów. Na skutek wejścia w życie 1 stycznia 2010 roku nowej ustawy z 27 sierpnia 2009 roku o finansach publicznych ustanowiono nowy system przepływu środków finansowych w ramach funduszy Unii Europejskiej (UE). Tym samym dotacja rozwojowa została zastąpiona przez płatność i dotację celową. Dotacja rozwojowa dotyczyła zarówno

środków podlegających refundacji z Komisji Europejskiej (KE), jak i środków współfinansowania krajowego wypłacanego z budżetu państwa. Tymczasem po nowelizacji ustawy o finansach publicznych część refundacji z KE jest przekazywana w formie płatności, natomiast środki współfinansowania krajowego stanowią dotację celową. Dotacja rozwojowa mogła być udzielana i przekazywana: (a) samorządom województw jako → *Instytucjom Zarządzającym* (IZ) w ramach regionalnych programów operacyjnych oraz → *Instytucjom Pośredniczącym* (IP) w ramach krajowych programów operacyjnych; (b) innym IP i Instytucjom Wdrażającym jako → *beneficjentom* środków w rozumieniu Ustawy o finansach publicznych z 30 czerwca 2005 roku; (c) beneficjentom w rozumieniu ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Minister właściwy ds. rozwoju regionalnego udzielał dotacji rozwojowej samorządom województw, odgrywających rolę IZ lub IP. Pozostałym podmiotom dotacji udzielał dysponent główny części budżetowej, w której były zaplanowane wydatki na realizację odpowiednich osi priorytetowych w ramach danego → *Programu Operacyjnego* (PO) lub → *Regionalnego Programu Operacyjnego* (RPO). Dotacja rozwojowa podobnie jak obecnie płatność i dotacja celowa jest przyznawana na podstawie wniosku zawierającego planowany harmonogram wydatkowania wnioskowanych środków w poszczególnych kwartałach danego roku. Wnioskowana kwota nie może być większa niż kwota wynikająca z limitu wydatków budżetu państwa na realizację programu określonego w ustawie budżetowej na dany rok. Dotacja rozwojowa podobnie jak płatność i dotacja celowa jest przekazywana w transzach. Należy zaznaczyć, iż podstawa przekazania dotacji rozwojowej była różna w zależności od instytucji, która otrzymywała środki. Przekazywana była do poszczególnych instytucji zaangażowanych w realizację PO/RPO (IZ, IP, Instytucji Pośredniczącej 2 stopnia – IP2) na podstawie: (a) → *kontraktu wojewódzkiego* (art. 5 pkt 5 Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku); (b) umowy lub porozumienia (art. 209 Ustawy o finansach publicznych z 30 czerwca 2005 roku). Natomiast beneficjenci otrzymywali środki dotacji rozwojowej na podstawie → *umowy o dofinansowanie projektu* (bądź decyzji). Warunkiem otrzymania środków w zależności od programu operacyjnego było złożenie przez beneficjenta → *wniosku o płatność* na etapie realizacji projektu (w tym zakresie nowy system przepływów środków finansowych w ramach funduszy UE nie uległ zmianie).

Beneficjenci będący państwowymi jednostkami budżetowymi finansują całość wydatków ponoszonych w ramach projektów ze środków budżetowych dysponenta właściwej części budżetowej (są to np. → *Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych*, Fundusz Pracy, budżety → *jednostek samorządu terytorialnego*). Pozostali beneficjenci (niebędący jednostkami budżetowymi), realizujący projekty w ramach PO, otrzymywali dofinansowanie ze środków publicznych w formie dotacji rozwojowej. Podobnie jak płatność i dotacja celowa obecnie tak i dotacja rozwojowa była przekazywana na zasadzie refundacji, zaliczki bądź częściowo w formie zaliczki i częściowo w formie refundacji. W formie zaliczki dotację rozwojową przekazywano

beneficjentowi nieprowadzącemu działalności w celu osiągnięcia zysku, w przeciwnym wypadku projekt przez niego realizowany musiał spełniać chociaż jeden z poniższych warunków: (a) polegać na prowadzeniu prac badawczo-rozwojowych lub/i wdrożeniu ich wyników; (b) dotyczyć inwestycji początkowej, polegającej na wykorzystaniu nowych technologii i wdrożeniu rozwiązań charakteryzujących się innowacją na poziomie co najmniej europejskim; (c) polegać na wsparciu funduszy kapitałowych; (d) projekt realizowany jest w ramach programu współfinansowanego ze środków → *Europejskiego Funduszu Społecznego* – EFS (→ *Program Operacyjny Kapitał Ludzki* – PO KL); (e) jest realizowany wyłącznie przez jednego beneficjenta, który jest spółką Skarbu Państwa lub bankiem państwowym. W drodze wyjątku możliwe było wypłacenie dotacji rozwojowej w formie zaliczki beneficjentowi prowadzącemu działalność gospodarczą, jeżeli projekt dotyczył infrastruktury ochrony zdrowia, środowiska, transportu, energetyki, kultury, ochrony zdrowia i szkolnictwa wyższego. W przypadku niewykorzystania dotacji rozwojowej w danym roku budżetowym środki mogły podlegać zgłoszeniu jako niewygasające z upływem roku budżetowego (zgodnie z art. 157 Ustawy o finansach publicznych z 30 czerwca 2005 roku). Niewykorzystanie środków oznacza nieprzekazanie transz środków dotacji rozwojowej na konto beneficjentów przez instytucję, która jest odpowiedzialna za przekazywanie środków. Powodem może być złożenie wniosków przez beneficjentów na kwotę niższą aniżeli zaplanowana w planie finansowym właściwej instytucji (np. IZ, IP, IP2). Wówczas Rada Ministrów może ustalić w drodze rozporządzenia wykaz wydatków, które nie wygasają (→ *środki niewygasające*) wraz z upływem danego roku budżetowego, wskazując w przedmiotowym dokumencie ostateczne terminy ich wydatkowania. W przypadku niewykorzystania środków dotacji rozwojowej zgłoszonych jako niewygasające następuje ich zwrot w terminie 21 dni od dnia określonego w przedmiotowym rozporządzeniu. Natomiast środki dotacji rozwojowej niewykorzystane w danym roku oraz niezgłoszone jako niewygasające podlegają zwrotowi w terminie do 15 lutego roku następnego.

Literatura: art. 5 ust 3 pkt 2-4, art. 144, 157, 202 ust. 3, art. 209 Ustawy z 30 czerwca 2005 roku o finansach publicznych, [w:] Dz.U. RP 2005 roku nr 249, poz. 2104 (nowelizacje: nr 169, poz. 1420; z 2006 roku: nr 45, poz. 319, nr 104, poz. 708, nr 170, poz. 1217 i 1218, nr 187, poz. 1381, nr 249, poz. 1832; z 2007 roku: nr 82, poz. 560, nr 88, poz. 587, nr 115, poz. 791, nr 140, poz. 984; 2008 roku: nr 216, poz. 1370), § 6, 8 ust 3 Rozporządzenia z 7 września 2007 roku, w sprawie wydatków związanych z realizacją programów operacyjnych, [w:] Dz.U. RP z 2007 roku nr 175, poz. 1232; Projekt Rozporządzenia z 23 grudnia 2008 roku zmieniającego rozporządzenie w sprawie wydatków związanych z realizacją programów operacyjnych; art. 5 pkt 5 Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku nr 279, poz. 1644, ustawa o finansach publicznych z 27 sierpnia 2009 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 157, poz. 1241.

DRUGI WSPÓLNOTOWY PROGRAM DZIAŁAŃ W DZIEDZINIE ZDROWIA →
Wspólnotowy program działań w dziedzinie zdrowia

DUŻY PROJEKT oznacza projekt inwestycyjny składający się z wielu robót, działań lub usług, których celem jest ukończenie niepodzielnego zadania o sprecyzowanym charakterze gospodarczym lub technicznym, które posiadają jasno określone cele i których całkowita wartość przekracza kwotę 50 mln euro. Wybór dużych projektów do dofinansowania podlega szczególnym zasadom. Należy do nich konieczność dostarczenia przez państwo członkowskie lub → *Instytucję Zarządzającą* (IZ) do Komisji Europejskiej (KE) informacji dotyczących: (a) podmiotu odpowiedzialnego za jego wdrażanie (projektodawcę); (b) charakteru inwestycji oraz jej opisu, wartości finansowej i lokalizacji; (c) wyników studiów wykonalności; (d) harmonogramu realizacji → *projektu*, jeżeli spodziewany okres wdrażania wykracza poza okres programowania, etapy, dla których wnioskuje się w okresie programowania 2007–2013 o współfinansowanie unijne; (e) analizy kosztów i korzyści, obejmującej ocenę ryzyka i przewidywalne oddziaływanie na dany sektor oraz na sytuację społeczno-gospodarczą państwa członkowskiego lub → *regionu*; (f) analizy oddziaływania na środowisko; (g) uzasadnienia wkładu publicznego; (h) planu finansowego (w podziale na całkowitą wartość projektu, przewidywany wkład funduszy, → *Europejskiego Banku Inwestycyjnego*, → *Europejskiego Funduszu Inwestycyjnego* oraz innych źródeł finansowania wspólnotowego). Oceny dużego projektu dokonuje KE, w razie potrzeby korzysta z usług ekspertów zewnętrznych. Bierze przy tym pod uwagę spójność projektu z priorytetami programu operacyjnego, jego wkład w osiągnięcie celów tych priorytetów oraz jego spójności z innymi politykami Wspólnoty. KE dokonuje oceny projektu w terminie trzech miesięcy od jego złożenia pod warunkiem, iż państwo złożyło wszystkie dokumenty. Co ciekawe w przepisach nie ma mowy o ewentualnej negatywnej decyzji KE dotyczącej tego projektu. Mowa tutaj o ocenie, w której stwierdza się, iż projekt nie powinien zostać rekomendowany do dofinansowania. W zamian za to ustawodawca przewidział ewentualność odmowy wniesienia wkładu finansowego w duży projekt wraz z podaniem argumentacji.

Literatura: art. 39–41, art. 103 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku, ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie (WE) nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku (nowelizacje: z 2006 roku Rozporządzenie Rady nr 1989/2006, [w:] Dz.U. UE nr L 411 z 30 grudnia 2006, z 2008 roku, Rozporządzenie Rady nr 1341/2008 z 18 grudnia 2008 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 348 z 24 grudnia 2008, z 2009 roku, Rozporządzenie Rady (WE) nr 284/2009 z 7 kwietnia 2009 roku, Dz.U. UE nr L 94, z 2010 Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 539/2010 z 16 czerwca 2010 roku Dz.U. UE nr L 158 z 24 czerwca 2010 roku, z 2011 roku, Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1310/2011 z 13 grudnia 2011 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 337 z 20 grudnia 2011 roku, Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1311/2011 z 13 grudnia 2011 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 158 z 24 czerwca 2010 roku).

DYREKCJA GENERALNA (DG) to złożony system wewnętrznej organizacji pracy Komisji Europejskiej. Porównując Komisję Europejską (KE) z rządem, Dyrekcje Ge-

neralne odpowiadają poszczególnym ministerstwom w strukturach państwowych. Odgrywają one ważną rolę, ponieważ to właśnie one przygotowują projekty aktów prawnych, które po konsultacjach przyjmowane są przez Kolegium Komisarzy jako projekty Komisji Europejskiej. Na czele każdej DG stoi Dyrektor Generalny, który jest bezpośrednim przełożonym administracyjnym wszystkich pracowników danej DG. Dyrekcje Generalne dzielą się z kolei na Dyrekcje, a te na Działy lub Jednostki. Komisarz sprawuje pieczę polityczną nad funkcjonowaniem poszczególnych Dyrekcji Generalnych. Ich rolą jest stymulacja polityczna danej DG bez formalnej administracyjnej ingerencji w jej funkcjonowanie. W chwili obecnej działa 26 Dyrekcji Generalnych (np. DG ds. Rozszerzenia czy DG ds. Budżetu) oraz 9 Służb (np. Służba Prawna, czy Służba Audytu Wewnętrznego). Wszystkie DG mają swoją siedzibę w Brukseli, z wyjątkiem kilku, które część swoich biur mają w Luksemburgu.

Literatura: http://ec.europa.eu/dgs_pl.htm; http://ec.europa.eu/atwork/basicfacts/index_en.htm#structured

DYREKCJA GENERALNA DS. POLITYKI REGIONALNEJ jedna z → *Dyrekcji Generalnych* stanowiąca gabinet Komisarza ds. polityki regionalnej. Dyrekcja odpowiada za realizację szeroko rozumianej → *polityki regionalnej Unii Europejskiej* (UE). Jej misją jest wzmacnianie spójności ekonomicznej, społecznej i terytorialnej poprzez niwelowanie nierówności w rozwoju między państwami członkowskimi. Innym celem jest stymulowanie wewnętrznego potencjału i konkurencyjności regionów najsłabiej rozwiniętych, dając tym samym wyraz solidarności UE. Do zadań Dyrekcji należy alokowanie środków w ramach funduszy UE między państwa członkowskie, a także koordynacja ich wdrażania. Do głównych instrumentów polityki regionalnej UE oraz funduszy towarzyszących, za wdrażanie których Dyrekcja odpowiada należą: (1) → *Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego* (EFRR) współfinansujący inwestycje infrastrukturalne sprzyjające podnoszeniu innowacyjności, konkurencyjności regionów, zwłaszcza o najniższym stopniu rozwoju; (2) → *Fundusz Spójności* (FS), który współfinansuje inwestycje infrastrukturalne w dziedzinie transportu oraz środowiska naturalnego w państwach, w których PKB *per capita* jest niższy od 90% średniej UE; (3) → *Instrument Pomocy Przedakcesyjnej* – IPA, który wspiera państwa kandydujące do UE, a także potencjalnych kandydatów na członków UE; (4) → *Fundusz Solidarności* wspierający działania w przypadku wystąpienia klęski naturalnej; (5) Międzynarodowy Fundusz dla Irlandii, którego celem jest rekoncyliaacja Irlandii Północnej; (6) koordynowanie działalności grupy do spraw regionów najbardziej oddalonych wspierającej działania Wspólnoty w zakresie wdrażania specjalnych środków, które mają poprawić sytuację najodleglejszych regionów.

Dyrekcja Generalna składa się z 10 Dyrekcji (dane z 2012 roku). Bezpośredni nadzór Dyrektora Generalnego jest sprawowany nad dwiema Dyrekcjami (sprawy organizacyjne i audyt). Pozostałe Dyrekcje zostały podzielone na dwa piony podlegające zastępcom Dyrektora Generalnego. Pierwszy z nich odpowiada za roz-

wój, koordynację polityki spójności, drugi natomiast odpowiada za konwergencję, konkurencyjność, programy transgraniczne. W skład tego ostatniego pionu wchodzi Dyrekcje, których zasięg działania jest przypisany do poszczególnych krajów (np. Polska przypisana została do Dyrekcji H). W roku 2010 w Dyrekcji pracowało 796 osób.

Literatura: http://ec.europa.eu/dgs/regional_policy/index_en.htm; http://ec.europa.eu/dgs/regional_policy/document/organigramme_en.pdf, http://ec.europa.eu/atwork/synthesis/aar/doc/regio_aar.pdf

DYREKCJA GENERALNA DS. ROLNICTWA I ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH podlega Komisarzowi ds. rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich. Składa się z 13 Dyrekcji (dane z 2012 roku). Wskazana instytucja odpowiedzialna jest za wdrażanie → *Wspólnej Polityki Rolnej* Unii Europejskiej, w tym m.in. za sprawy finansowe, stosunki międzynarodowe w kwestiach rolnych, funkcjonowanie rynków rolnych itp. Zadaniem Dyrekcji Generalnej jest promowanie zrównoważonego rozwoju rolnictwa w Europie i zapewnienie dobrobytu mieszkańcom obszarów wiejskich. W założeniach przyczyniać się do tego mają: (a) promowanie prężnego i konkurencyjnego europejskiego sektora rolnictwa, który przestrzega wysokich standardów ochrony środowiska i norm produkcyjnych, zapewniając jednocześnie ludności wiejskiej odpowiedni poziom życia; (b) wspieranie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich, w szczególności pomagając w dostosowaniu się do nowych wyzwań, ochrony środowiska naturalnego i terenów wiejskich głównie w obliczu zmian klimatu oraz poprawy jakości życia na obszarach wiejskich, przy jednoczesnym zapewnieniu wzrostu gospodarczego i zatrudnienia na wsi; (c) promowanie europejskiego sektora rolnictwa w handlu międzynarodowym.

Literatura: http://ec.europa.eu/dgs/agriculture/index_en.htm; http://ec.europa.eu/dgs/agriculture/tender_en.htm; http://ec.europa.eu/dgs/agriculture/org_en.pdf

DYWERGENCJA stanowi proces zwiększania się różnic w stopniu rozwoju między krajami (regionami) biednymi a bardziej zamożnymi. Zjawiskiem przeciwnym jest → *konwergencja*. Procesy dywergencji powodują zwiększenie się różnic w rozwoju gospodarczym, co przekłada się na zmniejszenie spójności danego obszaru (np. Unii Europejskiej). Skalę zróżnicowania regionów tworzących UE można analizować w trzech wymiarach: (a) ekonomicznym; (b) społecznym; (c) terytorialnym. Zróżnicowanie regionalne można poddać ocenie, porównując poziom ogólnej aktywności gospodarczej w poszczególnych regionach. W przypadku zróżnicowania społecznego analizie poddaje się wybrane wskaźniki rozwoju społecznego lub społeczno-ekonomicznego. Przy badaniu zróżnicowania (a także spójności) regionów w układzie terytorialnym wyróżnia się regiony centralne, pośrednie i peryferyjne. W celu oszacowania spójności terytorialnej opracowano wskaźnik dostępności (*index of accessibility*), który odnosi się do czasu potrzebnego na dotarcie do innych regionów

ważnych ze względów gospodarczych. Na tej podstawie wydzielono: (1) regiony centralne (dla których wskaźnik dostępności wynosi ponad 50% średniej UE); (2) regiony pośrednie (wartość wskaźnika mieści się w przedziale 40–50% średniej UE); (3) regiony peryferyjne (wskaźnik dostępności znajduje się poniżej 40% średniej). Warunkiem pełnej diagnozy różnic międzyregionalnych jest uwzględnienie wszystkich trzech aspektów.

Literatura: Maciej Smętkowski / Piotr Wójcik, Regiony w Europie Środkowo-Wschodniej: tendencje i czynniki rozwojowe, Warszawa 2008, s. 6. [w:] <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/25C6E2D9-0BF7-4B90-928F-B5B995639626/49833/regiony.pdf>

DZIAŁANIE W RAMACH PROGRAMÓW OPERACYJNYCH stanowi grupę → *projektów* realizujących ten sam cel. Działanie w ramach → *Programu Operacyjnego* z kolei powinno wpisywać się w priorytet. W jego ramach wnioskodawcy przygotowują projekty. Często w ramach działania wydzielana jest jego część w postaci poddziałania lub schematu. W ogłoszeniach o naborze projektów konkursy są ogłaszane zazwyczaj na poszczególne działania (jeśli nie zostały wyodrębnione poddziałania lub schematy), w ramach których potencjalny → *beneficjent* przygotowuje projekt.

DZIESIĄTY EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU → *Europejski Fundusz Rozwoju*

E

EACEA (EDUCATION, AUDIOVISUAL AND CULTURE EXECUTIVE AGENCY) → *Agencja Wykonawcza ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego*

EBC → *Europejski Bank Centralny*

Earmarking → *Zasada earmarking*

EBF (EXTERNAL BORDERS FUND) → *Fundusz Granic Zewnętrznych*

EBI → *Europejski Bank Inwestycyjny*

EBOiR → *Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju*

eCONTENT+ to program, który powstał na mocy decyzji Parlamentu Europejskiego i Rady z 9 marca 2005 roku, w celu zwiększenia dostępności wykorzystania zasobów cyfrowych. Instytucje te uznały bowiem, iż rozwój internetu wpływa nie tylko na dostęp do wiedzy, lecz także na sposoby wykorzystywania oraz szybkość jej przyswajania. Zadaniem Programu jest rozpowszechnianie – w interesie publicznym – informacji na poziomie wspólnotowym. Ustanowiony został na lata 2005–2008 z kopertą finansową w wysokości 149 mln euro. Zadaniem eContent+ jest zatem stworzenie lepszych warunków dostępu do zasobów cyfrowych i usług elektronicznych, a także poprawa procesu zarządzania nimi w środowiskach wielojęzycznych i wielokulturowych. Trzy wyznaczone ogólne kierunki działania zawierają: (a) ułatwienie na poziomie Wspólnoty dostępu do zasobów cyfrowych, ich użycia i wykorzystania (40–50% zasobów programu); (b) poprawę jakości i rozpowszechnianie dobrych praktyk związanych z zasobami cyfrowymi, w stosunkach między dostawcami a użytkownikami tych zasobów oraz między sektorami (45–55% zasobów); (c) wzmocnienie świadomości oraz współpracy między podmiotami zainteresowanymi zasobami cyfrowymi (8–12% zasobów). Działania podejmowane w ramach powyższych kierunków dotyczą informacji publicznych, danych przestrzennych oraz treści edukacyjnych, kulturowych i naukowych, czyli tych treści, których rozprzestrzenianie jest w opinii Komisji Europejskiej (KE) niewydolne bądź nie przynosi zysków w znaczeniu komercyjnym. Na dofinansowanie mogą liczyć również inicjatywy polegające na usługach pośrednictwa w zakresie zasobów cyfrowych dla celów edukacyjnych. Poza tym subwencja może zostać przeznaczona na tworzenie ogólnoeuropejskiej infrastruktury informa-

cyjnej, umożliwiającej dostęp do wysokiej jakości europejskich zasobów cyfrowych o charakterze kulturalno-naukowym i ich wykorzystanie przez połączenie wirtualnych bibliotek, zbiorów wspólnotowych itd. Podejmowane w tym zakresie działania powinny usprawniać skuteczne, transgraniczne użycie i wykorzystanie informacji sektora publicznego przez jednostki tego sektora oraz przedsiębiorstwa prywatne, w tym → *małe i średnie przedsiębiorstwa* (MŚP), w celu rozwijania wartościowych produktów i usług związanych z informacjami. Do katalogu podmiotów uprawnionych do korzystania z programu można zaliczyć osoby prawne z państw członkowskich UE bądź do niej kandydujących oraz państwa → *Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu* – EFTA (członków → *Europejskiego Obszaru Gospodarczego* – EOG). Ciekawe jest rozwiązanie polegające na prerogatywie do składania propozycji projektowych dla osób prawnych pochodzących z państw trzecich oraz organizacji międzynarodowych (pod warunkiem zapewnienia skuteczniejszego osiągnięcia celów Programu). eContent+ zarządzany jest w sposób scentralizowany przez KE, która w celu kontraktacji środków ogłasza na swoich stronach internetowych zaproszenia do składania wniosków. Zaproszenia publikowane są również w Dzienniku Urzędowym UE. Ponadto KE: (a) monitoruje przebieg realizacji programu; (b) zajmuje się badaniem efektu synergii w ramach programu oraz synergii z innymi programami wspólnotowymi; (c) zapewnia spójność i komplementarność z innymi politykami wspólnotowymi, programami i działaniami; (d) kontroluje realizowane → *projekty*; (e) ocenia sposób ich wdrażania; (f) jest zobligowana do składania sprawozdań z realizacji poszczególnych działań przed Parlamentem Europejskim, Radą UE, → *Europejskim Komitetem Ekonomiczno-Społecznym* i → *Komitetem Regionów*. Program zakończył swoje działanie w 2008 roku.

Literatura: art. 1–6 i Załączniki I–III Decyzji PE i Rady nr 456/2005 z 9 marca 2005 roku ustanawiającej wieloletni program wspólnotowy mający na celu zwiększenie dostępności, użyteczności i wykorzystania zasobów cyfrowych w Europie (Tekst mający znaczenie dla EOG), [w:] Dz.U. UE nr L 79 z 24 marca 2005 roku; http://ec.europa.eu/information_society/activities/econtentplus/calls/index_en.htm; http://ec.europa.eu/information_society/activities/econtentplus/programme/index_en.htm; http://ec.europa.eu/information_society/activities/econtentplus/programme/country_coverage/index_en.htm

EDB → *Ekwiwalent dotacji brutto*

EDF (EUROPEAN DEVELOPMENT FUND) → *Europejski Fundusz Rozwoju*

EDN → *Ekwiwalent dotacji netto*

EDUCATION, AUDIOVISUAL AND CULTURE EXECUTIVE AGENCY → *Agencja Wykonawcza ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego*

EFEKT DŹWIGNI – zachodzi wówczas, gdy wraz z uruchomieniem środków publicznych na realizację określonych działań (→ *projektów*, inwestycji) stymuluje się zaangażowanie wydatków sektora prywatnego w ich finansowanie przy niezmiennym poziomie wydatków publicznych. Gdy interwencja publiczna wspiera inwestycje prywatne, efekt dźwigni jest proporcjonalny do wielkości wydatków prywatnych. Efekt jest pożądany z punktu widzenia interwencji → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności* oraz stanowi przykład zastosowania → *zasady dodatkowości*.

Literatura: Ewaluacja Narodowego Planu Rozwoju i programów operacyjnych w Polsce, Warszawa 2005, s. 81.

EFEKT SYNERGII w polityce regionalnej oznacza uzyskiwanie zwielokrotnionych korzyści dzięki umiejętnemu połączeniu różnych działań, instrumentów na rzecz rozwoju regionalnego. Jedną z form osiągania synergii jest współpraca, kooperacja, współdziałanie w formie partnerstw zarówno formalnych, jak i nieformalnych. W kontekście efektu synergii większe efekty w polityce regionalnej przynosi działanie oparte na koordynacji działania poszczególnych podmiotów. Podstawową przewagą podejścia opartego na efekcie synergii jest twierdzenie, iż efekty działania synergicznego są większe niż suma poszczególnych działań realizowanych oddzielnie. Zwraca się także uwagę, iż efekt synergii wzmacnia kapitał społeczny. Jest on wynikiem synergii, ponieważ polega na zaufaniu, relacjach, normach i instytucjach społecznych współistniejących w atmosferze wzajemności po to, aby wzmacniać współpracę między podmiotami danego regionu na rzecz osiągnięcia wspólnych korzyści w postaci rozwoju regionalnego.

Literatura: Luk Palmen / Marcin Baron, Przewodnik dla animatorów inicjatyw klastrowych w Polsce, Warszawa 2008, s. 11, 15, 35, 57, 61.

EFEKT ZACHĘTY stanowi warunek udzielenia → *pomocy publicznej* na realizację przedsięwzięcia. Warunek wystąpienia efektu zachęty jest spełniony, jeśli → *beneficjent* przed rozpoczęciem prac nad projektem lub działaniem złożył do danego państwa członkowskiego wniosek o przyznanie pomocy. Oznacza to, iż beneficjent musi się powstrzymać z realizacją projektu przed złożeniem wniosku do właściwej instytucji. Zatem pomoc publiczna objęta niniejszym warunkiem nie może zostać przyznana na inwestycję, którą beneficjent mógłby zrealizować bez wsparcia środków publicznych. Celem efektu zachęty jest stymulowanie określonych zachowań, które mogą dotyczyć rozpoczęcia przez beneficjenta pomocy dodatkowej działalności. Bez udzielonego wsparcia taka działalność nie byłaby możliwa. Jeśli bowiem ten warunek nie zostanie spełniony, KE uznaje, iż pomoc prowadzi wyłącznie do zakłócenia konkurencji bez wystąpienia w zamian pozytywnego efektu, a co jest niezgodne ze wspólnotowymi zasadami udzielania pomocy publicznej. Pozytywny efekt należy przy tym postrzegać jako osiągnięcie celu danego rodzaju pomocy publicznej, który przykładowo może się odnosić do rozwoju najmniej uprzywilejowanych regionów

przez wspieranie inwestycji i tworzenie tamże nowych miejsc pracy (→ *pomoc regionalna*). Powstrzymanie się z realizacją projektu do czasu złożenia wniosku o udzielenie pomocy stanowi warunek spełnienia efektu zachęty dla sektora MŚP (→ *małe i średnie przedsiębiorstwa*). Odmienne wygląda to w odniesieniu do dużych przedsiębiorstw. Jest tak, ponieważ duże przedsiębiorstwa poza tym, że muszą się powstrzymać z realizacją projektu do czasu złożenia wniosku o dofinansowanie, są zobowiązane również do spełnienia następujących kryteriów: (a) znaczące zwiększenie rozmiaru projektu/działania dzięki środkowi pomocy; (b) znaczące zwiększenie zasięgu projektu/działania dzięki środkowi pomocy; (c) znaczące zwiększenie całkowitej kwoty wydanej przez beneficjenta na projekt/działanie dzięki środkowi pomocy; (d) znaczące przyspieszenie zakończenia projektu lub działania; (e) w przypadku regionalnej pomocy inwestycyjnej brak tej pomocy nie pozwoliłby na realizację projektu na danym obszarze objętym pomocą. Kiedy pomoc jest przeznaczona na subsydiowane zatrudnienie, rekrutację pracowników znajdujących się w niekorzystnej sytuacji (osoba pozostająca przez 24 miesiące bez zatrudnienia poprzedzających zatrudnienie) oraz pracowników niepełnosprawnych, efekt zachęty pozostaje spełniony, jeśli rezultatem pomocy jest zwiększenie liczby netto zatrudnionych pracowników znajdujących się w szczególnie niekorzystnej sytuacji lub pracowników niepełnosprawnych. Z kolei pomoc na pokrycie dodatkowych kosztów zatrudnienia pracowników niepełnosprawnych wywołuje efekt zachęty, jeżeli wydatki kwalifikowalne poniesione przez beneficjenta pomocy przekraczają koszty, jakie musiałby ponieść beneficjent pomocy w przypadku zatrudnienia pracowników w pełni sprawnych.

Dla projektów szkoleniowych objętych pomocą publiczną w ramach → *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki* efekt zachęty występuje zgodnie z zasadami ogólnymi, tzn. jeśli wniosek o przyznanie pomocy na rzecz MŚP został złożony przed rozpoczęciem realizacji projektu. Przy czym należy zauważyć, iż w przypadku beneficjentów pomocy niebędących projektodawcami, oraz gdy pomoc publiczna jest przyznawana beneficjentom pomocy niewymienionym we wniosku o dofinansowanie projektu, przez wniosek o przyznanie pomocy należy rozumieć umowę o przystąpienie do projektu szkoleniowego lub umowę o rozpoczęciu korzystania z usług doradczych. Praktyka wdrażania funduszy wskazuje na wiele kwestii problemowych związanych z weryfikacją spełnienia efektu zachęty. Taka sytuacja występuje, ponieważ efekt zachęty można sprowadzić do niepodejmowania jakichkolwiek działań związanych z realizacją projektu przed dniem złożenia wniosku o przyznanie pomocy objętej takim warunkiem. Problemowym zagadnieniem jest w tym miejscu moment rozpoczęcia realizacji projektu objętego pomocą publiczną, który musi spełniać efekt zachęty. Efekt ten musi spełniać pomoc inwestycyjna udzielana w ramach → *Regionalnych Programów Operacyjnych* w Polsce, która jest określana jako regionalna pomoc inwestycyjna – RPI (→ *pomoc regionalna*). Wsparcie jest przyznawane na realizację nowych inwestycji lub tworzenie nowych miejsc pracy związanych z nową inwestycją w województwie objętym danym regionalnym programem operacyjnym. Nowa inwestycja

obejmuje: (1) inwestycję w środki trwałe lub wartości niematerialne i prawne związane z: (a) utworzeniem nowego przedsiębiorstwa; (b) rozbudową istniejącego przedsiębiorstwa; (c) dywersyfikacją działalności przedsiębiorstwa przez wprowadzenie nowych dodatkowych produktów lub zasadniczą zmianą dotyczącą procesu produkcyjnego w istniejącym przedsiębiorstwie; (2) nabycie środków trwałych bezpośrednio związanych z przedsiębiorstwem, które zostało zamknięte lub zostałoby zamknięte, gdyby zakup nie nastąpił, przy czym środki nabywane są przez inwestora niezależnego od zbywcy. Polskie rozporządzenie dotyczące regionalnej pomocy inwestycyjnej w ślad za uregulowaniami wspólnotowymi formułuje zakaz rozpoczęcia realizacji nowej inwestycji przed złożeniem przez beneficjenta wniosku o dofinansowanie. Przez rozpoczęcie prac związanych z realizacją nowej inwestycji należy rozumieć podjęcie prac budowlanych lub złożenie pierwszego prawnie wiążącego zobowiązania do zamówienia ruchomych środków trwałych, wartości niematerialnych i prawnych, w tym szczególnie zawarcia umowy kupna-sprzedaży, leasingu, najmu bądź dzierżawy. Decydujące jest dochowanie warunków w zakresie aspektu czasowego występowania efektu zachęty. Po stwierdzeniu spełnienia czasowego aspektu efektu zachęty ocenie podlega kwalifikowalność poszczególnych wydatków – aspekt jakościowy. Co istotne, aspekt czasowy obejmuje cały projekt, a nie tylko poszczególne jego wydatki. Oznacza to, iż aspekt ten odnosi się do wydatków kwalifikowanych jak i wydatków przewidzianych we wniosku o dofinansowanie jako niekwalifikowane. Dlatego też rozpoczęcie prac przed złożeniem wniosku o dofinansowanie w części odnoszącej się do wydatków niekwalifikowanych niweczy wystąpienie efektu zachęty, tak samo jak w odniesieniu do wydatków kwalifikowanych. Uzupełniająco należy dodać, iż sytuacja taka występuje, gdy projekt stanowi operację składającą się ze środków trwałych połączonych ze sobą w sposób ekonomicznie niepodzielny. Innymi słowy stanowi nową inwestycję. Należy także zwrócić uwagę na dwa elementy odnoszące się do aspektu czasowego efektu zachęty: pierwszy dotyczy terminu rozpoczęcia prac budowlanych, drugi natomiast prawnie wiążącego zobowiązania do zamówienia środków trwałych lub wartości niematerialnych i prawnych. Na termin rozpoczęcia prac budowlanych składa się wiele elementów i następuje on z chwilą podjęcia prac przygotowawczych na terenie budowy. Ustawa prawo budowlane wyczerpująco wylicza, iż pracami przygotowawczymi są następujące działania: (a) wytyczenie geodezyjne obiektów w terenie; (b) wykonanie niwelacji terenu; (c) zagospodarowanie terenu budowy wraz z budową tymczasowych obiektów; (d) wykonanie przyłączy do sieci infrastruktury technicznej na potrzeby budowy. Powyższe prace mogą być realizowane tylko na terenie objętym pozwoleniem na budowę lub zgłoszeniem. O zamiarze rozpoczęcia robót budowlanych, na które jest wymagane pozwolenie na budowę, inwestor jest zobowiązany poinformować właściwy organ oraz projektanta sprawującego nadzór nad zgodnością realizacji budowy z projektem, co najmniej na 7 dni przed ich rozpoczęciem. Należy zauważyć, iż sam wpis do dziennika budowy nie stanowi o rozpoczęciu robót budowlanych. W przypadku prawnie wiążącego zobowiązania

do zamówienia ruchomych środków trwałych lub wartości niematerialnych i prawnych należy zwrócić uwagę, iż nie zawsze w obrocie gospodarczym taka sytuacja może wystąpić. Jeśli podmioty gospodarcze realizują transakcje, których przedmiotem jest zakup środków trwałych lub wartości niematerialnych i prawnych, nie stosując sformalizowanej drogi uzgadniania operacji gospodarczej świadczącej o powstaniu prawnego zobowiązania do zamówienia, to pojawia się trudność z określeniem momentu rozpoczęcia realizacji projektu. Mimo to jako pierwsze prawnie wiążące zobowiązanie należy traktować zawarcie umowy przedwstępnej lub umowy kupna-sprzedaży na zakup środków trwałych, które posiadają charakter zobowiązania prawnego. Z bezwzględnego warunku dokonywania działań związanych z projektem po złożeniu wniosku o dofinansowanie zostały wyłączone prace przygotowawcze i usługi doradcze związane z procesem przygotowania nowej inwestycji. Jest to zrozumiałe, jeśli wskazać na ich zakres obejmujący przygotowanie dokumentacji technicznej, ekspertyz, badań, analiz technicznych, finansowych, ekonomicznych oraz specjalistycznych związanych z projektem. Mowa tutaj w szczególności o przygotowaniu biznesplanu, studium wykonalności projektu i raportu oddziaływania na środowisko. Należy uzupełniająco dodać, iż powyższe prace i usługi odnoszą się wyłącznie do prac i usług bezpośrednio związanych z projektem, a nie dotyczą prac o charakterze ogólnym, np. związanych z innym projektem bądź jego częścią. Rozpoczęcie prac w związku pracami i usługami doradczymi należy postrzegać podobnie jak w przypadku zakupu środków trwałych i wartości niematerialnych oraz prawnych. Mowa w tym miejscu o pierwszym prawnie wiążącym zobowiązaniu do zlecenia wykonania tych prac lub usług. Powyższego katalogu działań nie należy mylić z pracami w zakresie usług doradczych, związanych z samą realizacją nowej inwestycji, a które mogą się rozpocząć dopiero po złożeniu wniosku o dofinansowanie.

Literatura: uwaga 28, art. 8, art. 13 ust. 10 Rozporządzenia Komisji (WE) nr 800/2008 z 6 sierpnia 2008 roku uznające niektóre rodzaje pomocy za zgodne ze wspólnym rynkiem w zastosowaniu art. 87 i art. 88 Traktatu (ogólne rozporządzenie w sprawie wyłączeń blokowych), [w:] Dz.U. UE nr L 214 z 9 sierpnia 2008 roku; art. 41 ust. 1 Ustawy prawo budowlane z 7 lipca 1994 roku, [w:] Dz.U. RP z 2006 roku nr 156, poz. 1118, nr 170, poz. 1217, z 2007 roku nr 88, poz. 587, nr 99, poz. 65, nr 127, poz. 880, nr 191, poz. 1373, nr 247, poz. 1844, z 2008 roku nr 123, poz. 803, nr 145, poz. 914, nr 199, poz. 1227, nr 206, poz. 1287, nr 210, poz. 1321, nr 227, poz. 1505, z 2009 roku nr 18, poz. 97, nr 31, poz. 206, nr 160, poz. 1276, nr 161, poz. 1279, z 2010 roku nr 75, poz. 474, nr 106, poz. 675, nr 119, poz. 804, nr 121, poz. 809; § 7 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Rozwoju Regionalnego z 15 grudnia 2010 roku w sprawie udzielania pomocy publicznej w ramach regionalnych programów operacyjnych, [w:] Dz.U.RP z 2010 roku nr 239, poz. 1599; Jan W. Tkaczyński / Marek Świstak / Elżbieta Sztorc, Projekty europejskie, praktyczne aspekty pozyskiwania i rozliczania dotacji unijnych, Warszawa 2011, s. 473–479.

EFEKTYWNOŚĆ (WYDATKOWANIA ŚRODKÓW) stosunek zaplanowanych nakładów do efektów (rezultatów) danego → *projektu* (programu). Im niższa jest ta relacja, tym bardziej efektywny jest projekt (program). Efektywność oznacza po pierwsze: osiągnię-

cie niższym kosztem zakładanych rezultatów; po drugie – lepsze wykorzystanie zasobów własnych. Efektywność jest jednym z kryteriów oceny budżetu projektu. Polega na analizie, czy założony poziom wydatków (nakładów) gwarantuje osiągnięcie pożądanых (adekwatnych) rezultatów. Dotyczy to zweryfikowania poziomu kosztów, czy nie zostały one sztucznie zawyżone. Weryfikacja ta odbywa się przez porównanie kosztów usług, towarów z dostępnymi na danym rynku. Z racji tego, że projekt jest przedsięwzięciem „unikatowym”, weryfikacja zasadności wysokości kosztów musi nastąpić w odniesieniu do konkretnego rynku (w znaczeniu geograficznym i sektorowym).

Literatura: Przewodnik po kryteriach wyboru projektów (udzielania dofinansowania) w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Warszawa czerwiec 2008, s. 35–36 i nast.; Katarzyna Ekiert, Ewaluacja w administracji publicznej, Warszawa 2004, s. 11 i nast.

EFI → *Europejski Fundusz Inwestycyjny*

EFIT (EUROPEAN FUND FOR THE INTEGRATION OF THIRD-COUNTRY NATIONALS) → *Europejski Fundusz na rzecz Integracji Obywateli Państw Trzecich*

EFOIGR → *Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnych*

EFR → *Europejski Fundusz Rybacki*

EFRG → *Europejski Fundusz Rolny Gwarancji*

EFRR → *Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego*

EFRROW → *Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich*

EFS → *Europejski Fundusz Społeczny*

EFTA (EUROPEAN FREE TRADE ASSOCIATION) → *Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu*

EGAF (EUROPEAN GLOBALISATION ADJUSTMENT FUND) → *Europejski Fundusz Dostosowania do Globalizacji*

EIDHR (FINANCING INSTRUMENT FOR THE PROMOTION OF DEMOCRACY AND HUMAN RIGHTS WORLDWIDE) → *Europejski Instrument na rzecz Wspierania Demokracji i Praw Człowieka*

EIP (ENTREPRENEURSHIP AND INNOVATION PROGRAMME) → *Program na rzecz przedsiębiorczości i innowacji*

EKE-S → *Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny*

EKWIWALENT DOTACJI BRUTTO (EDB) jest to przeliczona wartość udzielonej → *pomocy publicznej* w różnych formach na równą wartość dotacji wyrażonej w EDB. Stanowi kwotę pomocy, którą otrzymałby → *beneficjent* pomocy lub podmiot ubiegający się o nią, gdyby uzyskał pomoc w formie dotacji, bez uwzględnienia opodatkowania podatkiem dochodowym, wyrażoną z dokładnością dwóch miejsc po przecinku.

Literatura: §2 pkt 1 Rozporządzenie Rady Ministrów z 11 sierpnia 2004 roku w sprawie szczegółowego sposobu obliczania wartości pomocy publicznej udzielanej w różnych formach, [w:] Dz.U. RP z 2004 roku nr 194, poz. 1983 (nowelizacja: z 2006 roku nr 183, poz. 1355).

EKWIWALENT DOTACJI NETTO (EDN) jest to przeliczona wartość udzielonej → *pomocy publicznej* w różnych formach na równą wartość dotacji wyrażonej w EDN. Stanowi kwotę pomocy, którą otrzymałby → *beneficjent* pomocy lub podmiot ubiegający się o nią, gdyby uzyskał pomoc w formie dotacji, uwzględniającą opodatkowanie podatkiem dochodowym, wyrażoną z dokładnością dwóch miejsc po przecinku. Wsparcie finansowe, jakie otrzymuje beneficjent w postaci dotacji rozwojowej na zasadzie refundacji na zakup dóbr bądź usług, jest jego przychodem zwiększającym podstawę opodatkowania. Wobec tego do beneficjenta pomocy trafia jedynie część kwoty, jaką otrzymuje od instytucji, która mu jej udziela. EDN jest wyrażony wzorem:

$$EDN = EDB \times (1 - \text{stawka podatku w procentach}).$$

EDN może wynosić tyle, ile → *ekwiwalent dotacji brutto* (EDB) w przypadku: (a) pomocy w postaci odroczenia terminu zapłaty świadczenia pieniężnego stanowiącego środki publiczne; (b) rozłożenia na raty zapłaty świadczenia pieniężnego stanowiącego środki publiczne; (c) w innych przypadkach określonych w przepisach szczególnych, które stanowią, iż dane przysporzenie finansowe nie podlega opodatkowaniu podatkiem dochodowym obowiązującym danego beneficjenta.

Literatura: §2 pkt 2, §9 ust. 1 Rozporządzenia Rady Ministrów z 11 sierpnia 2004 roku, w sprawie szczegółowego sposobu obliczania wartości pomocy publicznej udzielanej w różnych formach, [w:] Dz.U. RP z 2004 roku nr 194, poz. 1983 (nowelizacja: z 2006 roku nr 183, poz. 1355).

ENPI (EUROPEAN NEIGHBOURHOOD AND PARTNERSHIP INSTRUMENT) → *Europejski Instrument Sąsiedztwa i Partnerstwa*

ENTREPRENEURSHIP AND INNOVATION PROGRAMME → *Program na rzecz przedsiębiorczości i innowacji*

EOG → *Europejski Obszar Gospodarczy*

EQUAL do 2006 roku stanowił jedną z → *inicjatyw wspólnotowych* i dotyczył współpracy w zakresie pomocy w uzyskaniu pracy dla grup społecznych szczególnie zagrożonych bezrobociem i wykluczeniem z rynku pracy. Głównym celem inicjatywy wspólnotowej EQUAL było testowanie oraz wspieranie nowych rozwiązań w zakresie zwalczania wszelkich form dyskryminacji i nierówności na rynku pracy z powodu pochodzenia rasowego, etnicznego, wyznania, przekonań, niepełnosprawności, wieku lub orientacji seksualnej, zarówno wobec osób zatrudnionych, jak i poszukujących pracy. W obecnej perspektywie finansowej obszar wsparcia EQUAL został włączony do → *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki* (PO KL) jako projekty innowacyjne i współpracy ponadnarodowej. Projekty innowacyjne i współpracy ponadnarodowej będą realizowane w ramach każdego z priorytetów PO KL. Na realizację tych projektów alokacja obowiązkowo mieści się w przedziale 1–5% środków dla danego priorytetu. Inicjatywa Wspólnotowa EQUAL stanowiła element składowy → *Europejskiej Strategii Zatrudnienia* (ESZ). Inicjatywa EQUAL w Polsce była realizowana przez Partnerstwa na rzecz Rozwoju wybierane w drodze konkursu. EQUAL w założeniu miał dostarczać przykładów dobrych praktyk i nowatorskich rozwiązań, które dzięki współpracy międzynarodowej i skutecznemu upowszechnianiu mogą zostać wdrażone w wielu krajach Unii Europejskiej. Najważniejszymi elementami Programu EQUAL były: podejście tematyczne, partnerstwo, zaangażowanie grup dyskryminowanych w działania partnerstwa (*empowerment*), współpraca ponadnarodowa, innowacyjność oraz włączanie wypracowanych rezultatów do głównego nurtu polityki (*mainstreaming*). Co istotne, przy takim jakościowym podejściu w ramach EQUAL pierwszorzędne znaczenie miała nie liczba osób objętych wsparciem, ale jakość wypracowanych innowacyjnych modeli (rezultatów), które zostały implementowane sukcesywnie do głównego nurtu polityki rynku pracy. Koszty aktywizacji zawodowej jednej osoby w porównaniu z aktywizacją w ramach krajowych programów operacyjnych (→ *Sektorowy Program Operacyjny Rozwoju Zasobów Ludzkich* – SPO RZL, II priorytet → *Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego* – ZPORR) były zdecydowanie wyższe. Inicjatywa miała zastosowanie w wielu zakresach tematycznych zdefiniowanych w kontekście czterech filarów ESZ w konsultacji z państwami członkowskimi.

Zakres działań Inicjatywy zawierał się w ośmiu priorytetach, w Polsce jednak wokół **pięciu tematów**: (a) ułatwianie wchodzenia i powrotu na rynek pracy osobom mającym trudności z integracją lub reintegracją na rynku pracy, w ramach promowania rynku pracy otwartego dla wszystkich – w Polsce Temat A; (b) zwalczanie rasizmu i ksenofobii w odniesieniu do rynku pracy (temat nierealizowany w Polsce); (c) zapewnienie powszechnego dostępu do tworzenia przedsiębiorczości poprzez dostarczanie narzędzi niezbędnych do utworzenia własnej firmy oraz do identyfikacji i wykorzystania nowych możliwości tworzenia zatrudnienia na obszarach miejskich i wiejskich (temat nierealizowany w Polsce); (d) wzmocnienie krajowej gospodarki społecznej

(trzeciego sektora), a w szczególności usług na rzecz społeczności lokalnych oraz poprawa jakości miejsc pracy – Temat D; (e) wspieranie kształcenia się przez całe życie i integracyjnych form organizacji pracy sprzyjających zatrudnieniu i utrzymywaniu zatrudnienia osób doświadczających dyskryminacji i nierówności na rynku pracy (temat nierealizowany w Polsce); (f) wspieranie zdolności przystosowawczych przedsiębiorstw i pracowników do zmian strukturalnych w gospodarce oraz wykorzystania technologii informacyjnych i innych nowych technologii – Temat F; (g) godzenie życia rodzinnego i zawodowego oraz ponowna integracja kobiet i mężczyzn, którzy opuścili rynek pracy, przez wdrażanie bardziej elastycznych i efektywnych form organizacji pracy oraz działań towarzyszących – Temat G; (h) pomoc w społecznej i zawodowej integracji osób ubiegających się o status uchodźcy – Temat I.

Podstawą wdrażania EQUAL w Polsce był Program Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL (PIW EQUAL). Dokument ten określał cele oraz działania, jakie zostały przyjęte w ramach realizacji EQUAL. Zawarto w nim szczegółową analizę rynku pracy, uwzględniającą nierówności i przejawy dyskryminacji, opisano także system wdrażania i finansowania Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL w Polsce w latach 2004–2006. Zapisy PIW EQUAL podano szczegółowo w Uzupełnieniu PIW, którego głównym celem było zapewnienie prawidłowego zarządzania, monitorowania i oceny realizacji programu. Podobnie jak środki pochodzące z → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej*, EQUAL był zarządzany przez → *Instytucję Zarządzającą (IZ)* w postaci → *Ministerstwa Rozwoju Regionalnego (MRR)*, a wcześniej Ministerstwa Gospodarki i Pracy. Jej zadaniem było przygotowanie dokumentów programowych, tj. Programu Inicjatywy Wspólnotowej oraz Uzupełnienia Programu. Do innych zadań należało nadzorowanie nad wdrażaniem całej Inicjatywy. Projekty realizowane w ramach EQUAL realizowane były w obligatoryjnym partnerstwie tzw. Partnerstwie na rzecz rozwoju (PRR). W skład Partnerstwa wchodziło zazwyczaj kilka instytucji lub organizacji, które zdecydowały się połączyć swoje wysiłki oraz zasoby w celu rozwiązania danego problemu związanego z nierównością lub dyskryminacją na rynku pracy. Ponieważ partnerstwa miały bardzo mały potencjał, zdecydowano się na przygotowanie usług doradczo-wspomagających, tzw. sieci tematycznych realizowanych przez Krajową Strukturę Wsparcia (KSW). Do zadań KSW należało m.in.: prowadzenie działalności promocyjno-informacyjnej i szkoleń dla PRR; organizacja konkursu projektów i przyjmowanie wniosków; podpisywanie umów finansowania PRR; pomoc w zawiązywaniu partnerstw czy kontrolowanie podejmowanych przez nie przedsięwzięć. W Polsce funkcję KSW pełni Fundacja „Fundusz Współpracy”. W ramach Fundacji zadania KSW są realizowane przez Biuro Koordynacji Kształcenia Kadr (BKKK) będące jednostką organizacyjną Fundacji. W Polsce w latach 2004–2008 na realizację Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL przeznaczono ze środków → *Europejskiego Funduszu Społecznego* 133,99 mln euro, natomiast z budżetu krajowego zarezerwowano 44,64 mln euro. Do kontroli środków finansujących projekty realizowane w ramach IW EQUAL są upoważnione zarówno instytucje krajowe, jak i europejskie.

Literatura: Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Gospodarczego i Społecznego Oraz Komitetu Regionów ustanawiający wytyczne dla drugiej rundy Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL dotyczące współpracy ponadnarodowej na rzecz promowania nowych sposobów zwalczania wszelkich form dyskryminacji i nierówności na rynku pracy, [w:] COM (2003) 840 final z 31 grudnia 2003 roku, s. 4–15; <http://www.equal.org.pl/equal.php?CID=6&lang=pl>; Program Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL dla Polski, Warszawa 2004, s. 5 i nast., 103–127; Uzupełnienie programu operacyjnego – Program Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL dla Polski 2004–2006 załącznik do Rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy z 21 września 2004 roku, [w:] Dz.U. RP z 2004 roku nr 214, poz. 2172 (znowelizowane w 2006, [w:] Dz.U. RP z 2006 roku nr 37, poz. 257, w 2007 roku [w:] Dz.U. RP z 2007 roku nr 95 poz. 631; Komisja Europejska, Equal, Przewodnik współpracy ponadnarodowej 2004–2008, Warszawa 2005, s. 9, 85 i nast.; <http://www.equal.org.pl/equal.php?CID=2&lang=pl>, Inicjatywa Wspólnotowa Equal, Informator dla wnioskodawców, Warszawa 2004, s. 7, 13, 109–111.

ERASMUS to jeden z czterech, oprócz → *Comenius*, → *Leonardo da Vinci* i → *Grundtvig*, programów szczegółowych oraz dwóch programów horyzontalnych (→ *Program międzysektorowy* i → *Jean Monnet*), składających się na → *Program Uczucie się przez całe życie* (LLP). Jego zadaniem jest – w głównej mierze – wspieranie współpracy między uczelniami. Poza celami ogólnymi (wspieranie tzw. Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego, wnoszenie wkładu szkolnictwa wyższego w proces innowacji) Erasmus realizuje cele o charakterze szczegółowym, które – co rozumiały – są spójne z celami LLP. Mobilność studentów, promowanie współpracy pomiędzy uczelniami, zwiększanie stopnia przejrzystości i zgodności kwalifikacji nabytych w europejskich szkołach stanowi zasadniczy cel Erasmusa. Rozwijanie współpracy szkół wyższych z sektorem przedsiębiorstw również może liczyć na wsparcie w ramach programu. Wspomina się również o wymianie dobrych praktyk w dziedzinie edukacji szkoleń na poziomie szkolnictwa wyższego. Nie bez znaczenia jest również wspieranie tworzenia innowacyjnych, opartych na technologiach informacyjno-komunikacyjnych, treści. Dotyczy to w szczególności rozwijania metod uczenia na odległość. Program ten jest skierowany do szerokiej grupy osób związanych ze szkolnictwem wyższym. Do grupy tej zaliczono: (a) studentów i praktykantów korzystających ze wszystkich form edukacji i szkoleń na poziomie szkolnictwa wyższego, (b) szkoły wyższe określone przez państwa członkowskie, (c) nauczycieli, instruktorów zawodu i pozostały personel tych instytucji, (d) stowarzyszenia i przedstawiciele podmiotów związane ze szkolnictwem wyższym, w tym odpowiednie organizacje studenckie, uniwersyteckie oraz zrzeszające nauczycieli, instruktorów zawodu, (e) przedsiębiorstwa, partnerów społecznych i innych przedstawicieli świata pracy, (f) podmioty publiczne i prywatne, w tym organizacje *non-profit* i pozarządowe, odpowiedzialne za organizację i realizację edukacji i szkoleń na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym, (g) ośrodki badawcze i podmioty zajmujące się kwestiami uczenia się przez całe życie, (h) podmioty świadczące usługi doradztwa zawodowego i poradnictwa dotyczące jakiegokolwiek aspektu uczenia się przez całe życie. O przyznanie funduszy z bu-

dżetu programu Erasmus mogą ubiegać się instytucje, a nie indywidualni projektodawcy. Indywidualni beneficjenci zwracają się o dofinansowanie wyjazdów w ramach Erasmusa do swojej macierzystej instytucji. Z kolei uczelnie w ramach programu mogą aplikować do Narodowej Agencji. Dotyczy to dofinansowania działań związanych z mobilnością (tj. wyjazdów studentów, wyjazdów pracowników uczelni, organizacji wymiany) oraz projektów typu „Kurs intensywny”. Od roku 1987, w którym rozpoczął się program Erasmus, do 2009 roku w jego działaniach w zakresie mobilności uczestniczyło 2,15 mln studentów.

Po roku 2014 planuje się kontynuowanie programu w postaci Erasmus dla wszystkich, który zastąpi wszystkie obecne inicjatywy w dziedzinie kształcenia, szkolenia, młodzieży i sportu, obejmujące UE i państwa trzecie, zastępując siedem istniejących programów jednym. Zakłada się, że dzięki temu zabiegowi wzrośnie efektywność wydatkowania środków, łatwiej będzie ubiegać się o dofinansowanie, a powielanie działań i ich fragmentacja zostaną ograniczone. Erasmus dla wszystkich zastąpi siedem istniejących programów – jednym. Obejmie on programy: (1) Uczenie się przez całe życie (Erasmus, Leonardo da Vinci, Comenius i Grundtvig), (2) Młodzież w działaniu oraz pięć programów współpracy międzynarodowej, (3) Erasmus Mundus, (4) Tempus, (5) Alfa, (6) Edulink i (7) Program na rzecz współpracy z państwami uprzemysłowionymi. W ramach programu Erasmus dla wszystkich zakłada się stworzenie nowego instrumentu w postaci Erasmus Master, który ma dofinansowywać gwarancje kredytowe dla studentów studiów magisterskich studiujących za granicą. Program ten nie ma w założeniu zastępować krajowych systemów pożyczek studenckich, ale je uzupełniać. Często bowiem zdarza się, iż w wielu krajach istnieją ograniczenia do udzielania pożyczek jedynie na odbycie studiów w kraju. Proponowany program gwarancji kredytowych dla studentów koncentruje się na studentach studiów magisterskich odbywających studia w innym państwie europejskim aniżeli kraj pochodzenia. Programy magisterskie są często droższe niż studia licencjackie, stąd program został ograniczony do tego typu studiów.

Literatura: art. 3 ust. 1 lit. b) i art. 20–23 Decyzji PE i Rady nr 1720/2006 z 15 listopada 2006 roku ustanawiającej program działań w zakresie uczenia się przez całe życie, [w:] Dz.U. UE nr L 327 z 24 listopada 2006 roku; <http://www.erasmus.org.pl/>; http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/doc80_en.htm, Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Przegląd śródkresowy programu „Uczenie się przez całe życie”, KOM (2011) 413 wersja ostateczna, 7 lipca 2011 roku, s. 4.

ERBN → *Europejska Rada ds. Badań Naukowych*

ERF (EUROPEAN REFUGEE FUND) → *Europejski Fundusz na rzecz Uchodźców*

ESA 95 (EUROPEAN SYSTEM OF ACCOUNTS 1995) → *Europejski System Zintegrowanych Rachunków Gospodarczych na poziomie narodowym i regionalnym*

ESBC → *Europejski System Banków Centralnych*

ESPON (EUROPEAN SPATIAL PLANNING OBSERVATION NETWORK) → *Europejska Sieć Obserwacyjna Planowania Przestrzennego – ESPON II*

ESZ → *Europejska Strategia Zatrudnienia*

EUROPA DLA OBYWATELI (*Europe for Citizens*) jest programem Unii Europejskiej (UE) ustanowionym mocą Decyzji nr 1904/2006 na lata 2007–2013. Program ma następujące cele ogólne: (a) umożliwianie obywatelom wzajemnych kontaktów w tworzeniu demokratycznej, otwartej na świat Europy; (b) podejmowanie aktywności w celu rozwijania poczucia europejskiej tożsamości opartej na wspólnych wartościach, historii i kulturze; (c) umacnianie poczucia odpowiedzialności za UE wśród jej obywateli. Wymienionym celom podporządkowane są określone działania, do których zaliczono: (1) Aktywni obywatele dla Europy (co najmniej 45% zasobów); (2) Aktywne społeczeństwo obywatelskie w Europie (około 31% zasobów); (3) Razem dla Europy (około 10% zasobów); (4) Aktywna pamięć europejska (około 4% zasobów).

W ramach działania (1) Aktywni obywatele dla Europy wyróżniono następujące poddziałania: (a) partnerstwo miast (ma na celu wymianę między obywatelami, zarówno w ramach działań jednorazowych jak i wieloletnich. Mogą to być spotkania, konferencje, seminaria, publikacje na tematy wspólne w ramach współpracy miast partnerskich); (b) projekty obywatelskie i środki wsparcia (pomoc przeznaczona jest na projekty o wymiarze ponadnarodowym i międzysektorowym, w których bezpośredni udział biorą obywatele. Jako priorytetowe traktuje się projekty nastawione na zachęcanie obywateli do uczestniczenia na szczeblu lokalnym). Działanie (2) Aktywne społeczeństwo obywatelskie w Europie zakłada: (a) wsparcie strukturalne dla organizacji badających europejski porządek publiczny (dofinansowanie niezależnych organizacji badawczych prowadzących w szczególności badania dotyczące obywatelstwa UE); (b) wsparcie strukturalne dla organizacji społeczeństwa obywatelskiego na szczeblu europejskim (włączenie tych organizacji w kształtowanie polityki przez konsultacje, dofinansowane będą również transeuropejskie stowarzyszenia); (c) wsparcie dla projektów inicjowanych przez organizacje społeczeństwa obywatelskiego (dofinansowaniu podlegają projekty organizacji pozarządowych działających na poziomie wspólnotowym, krajowym, regionalnym i lokalnym, co umożliwi na dotarcie do szerokiego grona odbiorców. Razem do Europy stanowi działanie (3), w ramach którego dotacjami mogą być objęte: wydarzenia medialne (uroczystości upamiętniające, rozdanie nagród, wydarzenia o charakterze artystycznym, konferencje ogólnoeuropejskie), analizy, ankiety i sondaże opinii publicznej, narzędzia informowania i rozpowszechniania informacji (funkcjonowanie portalu internetowego związanego z wdrażaniem Programu. Z ko-

lei działanie (4) Aktywna pamięć europejska skupia się na zachowaniu najważniejszych miejsc i archiwów związanych z deportacjami oraz upamiętnianiem ofiar masowych eksterminacji w okresie nazizmu stalinizmu oraz ochrony pomników i archiwów zawierających dokumentację tych wydarzeń. Projekty w ramach tego działania powinny zawierać takie elementy, jak: (a) ochrona (głównych miejsc masowych przesiedleń i eksterminacji, pomników lub archiwów zawierających dokumentację tragicznych wydarzeń); (b) upamiętnienie (projekt powinien mobilizować obywateli wszystkich pokoleń do zachowania pamięci o tragicznych wydarzeniach i ich ofiarach); (c) refleksja (inicjatywa angażująca obywateli, szczególnie młodych ludzi, w szeroko zakrojoną refleksję nad przyczynami i skutkami nazizmu i/lub stalinizmu); (d) tworzenie sieci (celem jest stworzenie podstawy lub zachęta do tworzenia trwałych sieci między organizacjami działającymi w tej dziedzinie. Dotyczy to nowych instrumentów pedagogicznych lub metod archiwizacji).

Poza wyżej wymienionymi akcjami w ramach Programu są wspierane priorytety horyzontalne (wspólne dla całego programu), które mają szczególne znaczenie dla rozwoju aktywnego obywatelstwa europejskiego. Ustala się dwa rodzaje takich priorytetów: stałe – odnoszące się do całego okresu trwania Programu; roczne – umożliwią reagowanie na nowe specyficzne tematy pojawiające się w europejskim planie działań. Niemniej jednak w przedstawianym Programie pierwszoplanowo traktuje się przede wszystkim stałe priorytety dotyczące: (a) przyszłości UE i jej wartości podstawowych; (b) aktywnego społeczeństwa obywatelskiego; (c) dialogu międzykulturowego; (d) jakości życia ludzi w Europie; (e) skutków polityk UE dla społeczeństw. W Programie mogą brać udział wszystkie zainteresowane podmioty pochodzące z krajów uczestniczących: (a) państw członkowskie UE; (b) krajów → *Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu* (EFTA) będących stronami Porozumienia o → *Europejskim Obszarze Gospodarczym* (EOG); (c) krajów kandydujących; (d) krajów Bałkanów Zachodnich, które propagują aktywne obywatelstwo europejskie. Dotyczy to w szczególności władz i organizacji lokalnych, organizacji badających europejski porządek publiczny (zespoły ekspertów), grup obywateli i innych organizacji społeczeństwa obywatelskiego. Wśród bezpośrednich (ostatecznych) beneficjentów wymienia się również związki zawodowe, instytucje edukacyjne, organizacje wolontariackie, organizacje działające w dziedzinie sportu amatorskiego. Niektóre z działań Programu są skierowane jednak do ograniczonego katalogu organizacji. Maksymalny czas trwania projektu w ramach Programu wynosi 3 lata. W jego ramach poziom dofinansowania poszczególnych projektów, co do zasady, wynosi 100% kosztów kwalifikowalnych stanowiących budżet projektu. Koperta finansowa przeznaczona na realizację całego Programu wynosi 215 mln euro. Wysokość budżetu rocznego zależy od decyzji władz budżetowych UE. Ogólne wydatki administracyjne powinny być proporcjonalne do przewidywanych zadań i wynosić około 10% całkowitej kwoty budżetu przyznanego na Program.

Literatura: Decyzja PE i Rady nr 1904/2006 z 12 grudnia 2006 roku ustanawiająca program Europa dla Obywateli na rzecz promowania aktywnego obywatelstwa europejskiego na lata 2007–2013, [w:] Dz.U. UE nr L 387 z 27 grudnia 2006 roku; Program Europa dla Obywateli, Przewodnik programowy, [w:] http://eacea.ec.europa.eu/citizenship/guide/documents/programme_guide_pl.pdf; http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/pl/oj/2007/c_226/c_22620070926pl00040006.pdf; http://ec.europa.eu/citizenship/action1/measure2_en.html; http://ec.europa.eu/citizenship/index_en.html; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 370–377.

EUROPE FOR CITIZENS → *Europa dla obywateli*

EUROPEAN AGRICULTURAL FUND FOR RURAL DEVELOPMENT → *Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich*

EUROPEAN AGRICULTURAL GUARANTEE FUND → *Europejski Fundusz Rolny Gwarancji*

EUROPEAN AGRICULTURAL GUIDANCE AND GUARANTEE FUND → *Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej*

EUROPEAN BANK FOR RECONSTRUCTION AND DEVELOPMENT → *Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju*

EUROPEAN CENTRAL BANK → *Europejski Bank Centralny*

EUROPEAN COMMISSION HUMANITARIAN AID OFFICE → *Biuro Komisji Europejskiej ds. Pomocy Humanitarnej*

EUROPEAN DEVELOPMENT FUND → *Europejski Fundusz Rozwoju*

EUROPEAN ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE → *Europejski Komitet Ekonomiczno-Społeczny*

EUROPEAN ECONOMIC AREA → *Europejski Obszar Gospodarczy*

EUROPEAN FISHERIES FUND → *Europejski Fundusz Rybacki*

EUROPEAN FREE TRADE ASSOCIATION → *Europejskie Stowarzyszenie Wolnego Handlu*

EUROPEAN FUND FOR THE INTEGRATION OF THIRD-COUNTRY NATIONALS → *Europejski Fundusz na rzecz Integracji Obywateli Państw Trzecich*

EUROPEAN GLOBALISATION ADJUSTMENT FUND → *Europejski Fundusz Dostosowania do Globalizacji*

EUROPEAN GROUPING OF TERRITORIAL COOPERATION → *Europejskie Ugrupowanie Współpracy Terytorialnej*

EUROPEAN INVESTMENT BANK → *Europejski Bank Inwestycyjny*

EUROPEAN INVESTMENT FUND → *Europejski Fundusz Inwestycyjny*

EUROPEAN NEIGHBOURHOOD AND PARTNERSHIP INSTRUMENT → *Europejski Instrument Sąsiedztwa i Partnerstwa*

EUROPEAN REFUGEE FUND → *Europejski Fundusz na rzecz Uchodźców*

EUROPEAN REGIONAL DEVELOPMENT FUND → *Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego*

EUROPEAN SOCIAL FUND → *Europejski Fundusz Społeczny*

EUROPEAN SPATIAL PLANNING OBSERVATION NETWORK → *Europejska Sieć Obserwacyjna Planowania Przestrzennego*

EUROPEAN SYSTEM OF ACCOUNTS (1995) → *Europejski System Zintegrowanych Rachunków Gospodarczych na poziomie narodowym i regionalnym*

EUROPEAN SYSTEM OF CENTRAL BANKS → *Europejski System Banków Centralnych*

EUROPEAN VETERINARY FUND → *Europejski Fundusz Weterynaryjny*

EUROPEAN VOLUNTARY SERVICE → *Wolontariat Europejski*

EUROPEJSKA MŁODZIEŻOWA ORGANIZACJA POZARZĄDOWA (inna nazwa: organizacja zajmująca się problematyką i działaniami młodzieżowymi na poziomie europejskim) to termin, który pojawia się w kontekście programu → *Młodzież w działaniu (Youth in Action)*. Najważniejszymi jego adresatami są młodzi ludzie i osoby pracujące z młodzieżą. Program dociera jednak do tych osób za pośrednictwem organizatorów. W związku z tym warunki uczestnictwa w Programie dotyczą właśnie tych dwóch grup, tj. uczestników (osób uczestniczących w Programie) i organizatorów (którymi są przeważnie organizacje). Zarówno w przypadku uczestników, jak i organizatorów

warunki uczestnictwa zależą od kraju, w którym mają swe miejsce zamieszkania lub siedzibę. Do warunki stawianych takiej organizacji należą: (a) prowadzenie legalnej działalności (przynajmniej od roku), (b) brak nastawienia na zysk (*non-profit*), (c) zajmowanie się problematyką i działaniami młodzieżowymi, (d) prowadzenie działalności na poziomie europejskim (samodzielnie lub we współpracy z innymi organizacjami), (e) jej struktura i działalność musi obejmować co najmniej 8 krajów uczestniczących w programie Młodzież w działaniu.

Literatura: Młodzież w Działaniu 2007–2013, przewodnik, s. 21–22 i 158, [w:] http://www.mlo-dziez.org.pl/index.php/ida/820/przewodnik_PL.doc

EUROPEJSKA RADA DS. BADAŃ NAUKOWYCH (ERBN) (*European Research Council*) jest elementem promowanej przez Unię Europejską (UE) wizji konkurencyjnego w skali globalnej społeczeństwa opartego na wiedzy. Oficjalnie rozpoczęła ona swoją działalność 27 lutego 2007 roku podczas konferencji w Berlinie. Jest to pierwszy ogólnoeuropejski organ odpowiedzialny za finansowanie pionierskich badań naukowych i otwieranie nowych możliwości przed najbardziej utalentowanymi i twórczymi umysłami Europy. ERBN liczy obecnie 22 członków, którzy są znanymi naukowcami. Członkowie Rady mianowani są przez KE na okres czterech lat, z możliwością jednorazowego przedłużenia, w systemie rotacyjnym, co ma gwarantować ciągłość pracy ERBN. Działają oni we własnym imieniu, niezależnie od interesów politycznych lub innych, zapewniając różnorodność obszarów badawczych. ERBN działa w ramach → *Siódmego Programu Ramowego* na rzecz badań naukowych, dysponującego budżetem w wysokości 7,5 mld euro. ERBN dysponuje znacznym zakresem autonomii zagwarantowanym przez Komisję Europejską oraz możliwością prowadzenia własnych badań strategicznych w celu przygotowania i wspierania swoich działań operacyjnych. Może przeprowadzać konsultacje w ramach inicjatyw europejskich, międzyrządowych oraz krajowych, aby zaplanować własne działania w świetle innych badań na szczeblu europejskim i krajowym. Celem ERBN jest finansowanie badań oraz przygotowanie strategii rozwoju i reformy nauki w UE.

Literatura: <http://erc.europa.eu/>; http://ec.europa.eu/news/science/070227_1_pl.htm; http://europa.eu/agencies/executive_agencies/erc/index_pl.htm

EUROPEJSKA SIEĆ OBSERWACYJNA PLANOWANIA PRZESTRZENNEGO – ESPON II (*European Spatial Planning Observation Network*) to program badawczy, który prowadzi zintegrowane analizy struktury europejskiej przestrzeni oraz wypracowuje narzędzia badawcze i scenariusze rozwojowe dla Europy. Działa przy Komisji Europejskiej (KE) od 2002 roku i uczestniczy w nim 27 państw członkowskich UE oraz Norwegia, Szwajcaria, Islandia i Liechtenstein. Realizowany jest on w ramach → *Celu 3 „Europejska współpraca terytorialna” polityki spójności UE* i ma za zadanie prowadzenie analiz zmian struktury przestrzennej w Europie oraz

śledzenie trendów rozwojowych w celu określenia rekomendacji dotyczących kierunków europejskiej polityki spójności terytorialnej. Jego kluczowym celem jest wzmocnienie aspektu przestrzennego wszelkich działań realizowanych przy wykorzystaniu → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej*. W Polsce w lipcu 2006 roku Komitet Europejski Rady Ministrów przyjął założenia i kształt Programu ESPON II (2007–2013); natomiast 7 listopada 2007 roku KE ustanowiła Program Operacyjny ESPON 2013. Udział Polski w Programie ma się przyczyniać do wzmocnienia konkurencyjności potencjału polskiej nauki przez umożliwienie polskim instytucjom naukowo-badawczym konkurowania o współuczestnictwo w międzynarodowych projektach naukowych na temat rozwoju przestrzennego i korzystania z funduszy strukturalnych. Wyniki badań prowadzonych w ramach Programu odegrać mogą bowiem zasadniczą rolę w rozwijaniu i promowaniu badań nad polską i europejską przestrzenią oraz dostarczać brakującej wiedzy na temat zagadnień terytorialnych. Wyniki analiz i raporty mogą być wykorzystane do tworzenia przyszłej wizji polityki spójności UE, jak i stanowić wsparcie we wszystkich obszarach wiedzy mających implikacje dla planowania przestrzennego. Program zarządzany jest przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych Luksemburga, które pełni funkcję Instytucji Zarządzającej i Płatniczej. Wspólnym Sekretariatem Technicznym (instytucją koordynującą) jest natomiast Centrum Badań Publicznych w Luksemburgu. Ponadto w każdym państwie uczestniczącym w przedstawianym Programie działa Punkt Kontaktowy (w Polsce jest to Centrum Europejskich Studiów Regionalnych i Lokalnych Uniwersytetu Warszawskiego), którego zadaniem jest promowanie Programu i koordynacja działań na poziomie krajowym oraz współpraca z innymi punktami kontaktowymi.

Projekty badawcze są realizowane przez zespoły międzynarodowe – Ponadnarodowe Grupy Projektowe (TPG), skupiające instytucje badawcze i naukowe co najmniej z trzech państw. Jednostka Koordynująca ma za zadanie nadzorować prace TPG i współdziałać z krajowymi punktami kontaktowymi. Państwa uczestniczące w Programie płacą coroczną składkę, której wysokość uzależniona jest od wielkości i możliwości konkretnego kraju. Dzięki temu bezpośredni beneficjenci Programu – czyli partnerzy w TPG – nie uczestniczą we współfinansowaniu projektów. Budżet Programu jest źródłem refundacji wszelkich kosztów realizowanych działań. Zadania ESPON 2013 koncentrują się na pięciu podstawowych priorytetach, z których każdy charakteryzuje się innym poziomem współfinansowania (24–90%) i wielkością zasobów (5 514 100 – 19 241 512 euro), takich jak: (a) badania rozwoju terytorialnego, konkurencyjności i spójności: długoterminowe trendy w zjawiskach terytorialnych, perspektywy i wpływ polityki; (b) analiza celowa nastawiona na potrzeby praktyków: rozwój różnych typów obszarów z perspektywy europejskiej; (c) platforma naukowa i narzędzia: dane i wskaźniki terytorialne, narzędzia analityczne i wsparcie naukowe; (d) wykorzystanie wyników, prawa autorskie i partycypacja: rozwijanie potencjału, dialog, tworzenie sieci współpracy; (e) pomoc techniczna,

wsparcie eksperckie i komunikacja. Wkład → *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego* do ESPON II w poszczególnych latach przedstawia się następująco (w euro): 2007 – 3 550 259; 2008 – 3 786 941; 2009 – 4 200 661; 2010 – 4 801 786; 2011 – 5 425 276; 2012 – 5 892 450; 2013 – 6 376 140; co daje kwotę 34 033 512 euro. Kraje uczestniczące w Programie dołożą do tej puli jeszcze 11 344 500 euro, co po zsumowaniu daje kwotę 45 378 012 euro.

Literatura: Dokument programowy ESPON 2013 (wersja angielska), s. 61, [w:] http://www.espon.pl/files/14_2/2/Dokument%20Programowy%20ESPON%202013%20zaakceptowany%20przez%20EC.pdf; <http://www.espon.eu>; <http://www.espon.pl/>; https://www.mrr.gov.pl/polityka_regionalna/espon/; https://www.mrr.gov.pl/polityka_regionalna/espon/; http://www.espon.pl/strona/zadania_kpk; http://www.espon.eu/mmp/online/website/content/programme/1455/index_EN.html; <https://www.mrr.gov.pl/Aktualnosci/Polityka+regionalna/konkurs+punkt+kontaktowy+rozstrzygniety.htm>; http://www.mrr.gov.pl/Rozwoj+przestrzenny/ESPON/PO_ESPON_2013.htm; <http://www.espon.pl/strona/priorytety>; http://www.mrr.gov.pl/NR/rdonlyres/7B62330C-46F3-4442-9FBE-54CAD1990754/40405/Decyzja_KE_ESPON2013_071120091.pdf

EUROPEJSKA STRATEGIA ZATRUDNIENIA (ESZ) stanowi zbiór wytycznych dotyczących ograniczenia zjawiska bezrobocia, promocji zatrudnienia, redukcji ubóstwa i marginalizacji społecznej w ramach Unii Europejskiej (UE). Stanowi istotny element → *Strategii Lizbońskiej* w zakresie dotyczącym polityki zatrudnienia. Podstawę prawną do jej sformułowania dał Traktat Amsterdamski (1997), wprowadzając do TWE cały tytuł dotyczący zatrudnienia. Zgodnie z nim państwa członkowskie podejmują wspólne działania na rzecz wypracowania strategii na rzecz zatrudnienia. Strategia ta ma na celu wsparcie siły roboczej, wykwalifikowanej i zdolnej do adaptacji, jak również rynków pracy reagujących na zmiany gospodarcze (art. 125 TWE). Państwa członkowskie są zobowiązane dodatkowo, ustalając własne polityki zatrudnienia, do osiągania wspólnych celów określonych w ESZ. Na ESZ składa się zbiór wytycznych, zaleceń, raportów, programów przygotowywanych zarówno przez właściwe instytucje UE, jak i państwa członkowskie. Wśród nich można wyróżnić najistotniejszy dokument w postaci zintegrowanych wytycznych na rzecz wzrostu zatrudnienia jako dokument skierowany do państw członkowskich. Państwa te przygotowują krajowe programy reform, w których ogólne wytyczne są przekładane na grunt każdego z krajów członkowskich, wskazując sposób ich wykonania. Rada Unii Europejskiej przygotowuje wspólne sprawozdanie dotyczące zatrudnienia oraz stanu realizacji Strategii. ESZ podlega również monitoringowi, stąd do każdego z państw członkowskich kierowane są konkretne zalecenia w zakresie wdrażania przez dany kraj ESZ. Dodatkowo Rada UE i KE przygotowują roczne zbiorcze raporty z postępu wdrażania ESZ, w których dokonuje się analizy stanu implementacji strategii zarówno na poziomie krajowym, jak i wspólnotowym. Rada UE jest odpowiedzialna corocznie za przygotowanie wy-

tycznych dotyczących zatrudnienia, które muszą być obligatoryjnie uwzględniane przez państwa członkowskie (art. 128 ust. 2 TWE).

Obecnie ESZ opiera się na 4 priorytetach: (a) pełne zatrudnienie; (b) poprawa jakości i wydajności pracy; (c) wzmacnianie spójności społecznej i terytorialnej, (d) równość szans. **Pełne zatrudnienie** jest warunkiem podtrzymania wzrostu gospodarczego i wzmocnienia spójności społecznej. Nie bez znaczenia jest również zmniejszenie bezrobocia oraz zwiększenie niskiej aktywności zawodowej poprzez zwiększenie popytu na pracę i podaży pracy. W zakresie drugiego priorytetu zasadnicze znaczenie odgrywa tutaj przyspieszenie tempa **wzrostu wydajności pracy** oraz zmniejszanie udziału w zatrudnieniu nisko opłacanych pracowników. Należy dążyć do synergii między jakością pracy, wydajnością i zatrudnieniem. Trzeci priorytet dotyczy podejmowania działań mających na celu **zapobieganie opuszczaniu rynku pracy** i wspieranie dostępu do zatrudnienia osób znajdujących się w niekorzystnej sytuacji. Innym elementem jest niwelowanie różnic regionalnych w zakresie zatrudnienia, bezrobocia i wydajności pracy. Mowa tutaj zwłaszcza o regionach opóźnionych w rozwoju. **Równość szans na rynku pracy** oznacza zwalczanie przejawów dyskryminacji, które w konsekwencji prowadzą do znacznych różnic w poziomie zatrudnienia. Dotyczy głównie równości płci, ale także sytuacji różnych grup, które znajdują się w gorszym położeniu na rynku pracy. Mowa tutaj o młodzieży, osobach starszych, niepełnosprawnych, obywatelach państw trzecich. Poza priorytetami o charakterze horyzontalnym ESZ formułuje konkretne wytyczne dotyczące zatrudnienia (zgodnie z numeracją zintegrowanych wytycznych na rzecz wzrostu i zatrudnienia na lata 2005–2008 – wytyczne 17–24): (a) wdrażanie polityk zatrudnienia ukierunkowanych na osiąganie pełnego zatrudnienia, poprawę jakości i wydajności pracy oraz na wzmacnianie spójności społecznej i terytorialnej; (b) promowanie podejścia do pracy zgodnego z cyklem życia człowieka; (c) zapewnianie rynków pracy sprzyjających integracji, zwiększanie atrakcyjności pracy oraz czynienie pracy opłacalną dla osób jej poszukujących, w tym osób znajdujących się w gorszym położeniu i zawodowo nieaktywnych; (d) lepsze dostosowywanie się do potrzeb rynku pracy; (e) promowanie elastyczności przy równoczesnym zapewnianiu bezpieczeństwa zatrudnienia oraz redukcja segmentacji rynku pracy z uwzględnieniem roli partnerów społecznych; (f) kształtowanie sprzyjających zatrudnieniu kosztów pracy oraz mechanizmów ustalania płac; (g) zwiększanie i poprawa inwestycji w kapitał ludzki; (h) dostosowanie systemów edukacji i szkoleń do nowych wymogów dotyczących kompetencji zawodowych.

Literatura: Uwaga 4 do Decyzji Rady nr 600 z 18 lipca 2006 roku w sprawie wytycznych dla polityk zatrudnienia państw członkowskich, [w:] Dz.U nr L 215 z 5 sierpnia 2006 roku; Communication From The Commission to The Spring European Council Integrated Guidelines For Growth And Jobs (2008–2010) including a Commission Recommendation on the broad guidelines for the economic policies of the Member States and the Community (under Article 99 of the EC Treaty) and a Proposal for a Council Decision on guidelines for the employment policies of the Member States (under Article 128 of the EC Treaty), Brussels, 11.12.2007 COM(2007) 803 final part V, s. 26–33; Wytycz-

ne UE, Zintegrowane wytyczne na rzecz wzrostu i zatrudnienia na lata 2005–2008, Warszawa 2007, s. 27–34; Ten Years of the European Employment Strategy, Luxembourg 2007, s. 6–14.

Europejska Współpraca Terytorialna → *Programy Operacyjne Europejskiej Współpracy Terytorialnej*

EUROPEJSKI BANK CENTRALNY (EBC) (*European Central Bank*) – bank z siedzibą we Frankfurcie nad Menem (Niemcy), otwarty przez szefów ówczesnej „Piętnastki” Unii Europejskiej 1 czerwca 1998 roku. Jego poprzednikiem był Europejski Instytut Walutowy. Jego ogólnym zadaniem jest kierowanie polityką pieniężną tych państw UE, w których obowiązuje już wspólna waluta euro. Europejski Bank Centralny jest niezależny w zakresie prowadzonej przez siebie polityki monetarnej. Do jego zadań bardziej szczegółowych należą m.in.: zarządzanie rezerwami walutowymi państw członkowskich, decydowanie o emisji banknotów euro, ustalanie poziomu stóp procentowych w strefie euro, przeprowadzanie operacji dewizowych i dbanie o sprawne działanie systemów płatniczych. EBC pełni także funkcje doradcze – może bowiem wyrażać swoją opinię wobec organów UE i organów narodowych w kwestiach należących do zakresu jego kompetencji. Przy realizacji tych zadań EBC posługuje się → *Europejskim Systemem Banków Centralnych* (ESBC), grupującym EBC oraz 27 banków centralnych krajów Unii Europejskiej (w tym Narodowy Bank Polski – NBP). NBP, wchodząc w skład ESBC, uczestniczy w pracach Komitetów i Grup Roboczych funkcjonujących przy EBC. W momencie przystąpienia Polski do strefy euro Prezes NBP stanie się członkiem Rady Prezesów EBC, a NBP wejdzie w skład Eurosystemu. Władza EBC jest sprawowana przez trzy organy: Radę Prezesów, Zarząd i Radę Ogólną.

Literatura: art. 8, art. 101, art. 105–113 TWE, [w:] Dz.U. UE nr C 321E z 29 grudnia 2006 roku (wersje skonsolidowane TWE i TUE); Protokół nr 18 do TWE w sprawie Statutu Europejskiego Systemu Banków Centralnych i Europejskiego Banku Centralnego, [w:] Dz.U. UE nr C 321E z 29 grudnia 2006 roku (wersje skonsolidowane TWE i TUE); Hanspeter K. Scheller, Europejski Bank Centralny - historia, rola i funkcje, Frankfurt nad Menem 2006, [w:] http://www.nbp.pl/publikacje_ecb/ECB_4.0_PL.pdf; <http://www.ecb.int/home/html/index.en.html>

EUROPEJSKI BANK INWESTYCYJNY (EBI) (*European Investment Bank*) – bank z siedzibą w Luksemburgu, powołany na mocy Traktatów Rzymskich w 1957 roku. Statut Banku w formie protokołu został dołączony do Traktatu Rzymskiego i stanowi jego integralną część oraz posiada taką samą moc prawną jak sam Traktat. Posiada osobowość prawną, finansową niezależność od budżetu UE, a zarządzany jest przez własne struktury decyzyjne (Rada Gubernatorów, Rada Administracyjna, Dyrektorium). Zadaniem EBI jest przyczynianie się, poprzez odwołanie się do rynku kapitałowego i zasobów własnych, do zrównoważonego i stałego rozwoju wspólnego rynku w interesie Wspólnoty. W tym celu EBI, nie dążąc do osiągania zysków, udziela pożyczek i gwarancji, które sprzyjają finansowaniu poniższych projektów we wszystkich

sektorach gospodarki: (a) projektów zmierzających do rozwoju → *regionów mniej rozwiniętych*; (b) projektów modernizacji lub przekształcania przedsiębiorstw lub tworzenia nowych dziedzin działalności; (c) projektów stanowiących przedmiot wspólnego zainteresowania kilku państw członkowskich, które z uwagi na swoje rozmiary lub charakter nie mogą być całkowicie sfinansowane z różnych środków dostępnych w tych państwach. Wykonując swoje zadania, EBI ułatwia finansowanie programów inwestycyjnych w powiązaniu z pomocą → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i innych instrumentów finansowych Wspólnoty. Członkami EBI są państwa członkowskie. Z dniem 1 maja 2004 roku w poczet członków EBI zostało przyjętych dziesięć nowych państw członkowskich Unii Europejskiej, w tym Polska. W roku 2007 przystąpiły do niego także dwa kolejne kraje: Bułgaria i Rumunia.

Literatura: art. 9, art. 179 ust. 2, art. 266-267 TWE, [w:] Dz.U. UE nr C 321E z 29 grudnia 2006 roku (wersje skonsolidowane TWE i TUE); Protokół nr 11 do TWE w sprawie Statutu Europejskiego Banku Inwestycyjnego, [w:] Dz.U. UE nr C 321E z 29 grudnia 2006 roku (wersje skonsolidowane TWE i TUE); <http://www.eib.org/>

EUROPEJSKI BANK ODBUDOWY I ROZWOJU (EBOiR) (*European Bank for Reconstruction and Development*) to międzynarodowa instytucja finansowa. Porozumienie w sprawie utworzenia EBOiR podpisano uroczystie w Paryżu 29 maja 1990 roku, a swoją działalność bank rozpoczął w 1991 roku. Jego siedziba znajduje się w Londynie. EBOiR liczy 63 członków (61 państw oraz Wspólnota Europejska i → *Europejski Bank Inwestycyjny*). EBOiR ma promować rozwój sektora prywatnego w państwach urzeczywistniających zasady demokracji, pluralizmu oraz gospodarki rynkowej, wspiera transformacje i przyspieszenie niezbędnych zmian strukturalnych. Wspiera także projekty zapewniające ochronę środowiska. Warunkiem udzielenia pomocy jest rozwój demokracji i poszanowanie praw człowieka w danym państwie. Kredyty EBOiR mogą być przekazane zarówno podmiotom publicznym (np. rządowi, administracji samorządowej), jak i podmiotom prywatnym. EBOiR posiada własne struktury zarządzające: Radę Gubernatorów, Radę Dyrektorów i Prezesa.

Literatura: Agreement Establishing the European Bank for Reconstruction and Development, [w:] <http://www.ebrd.com/pubs/insti/basics.pdf>; <http://www.ebrd.com/>

EUROPEJSKI FUNDUSZ DOSTOSOWANIA DO GLOBALIZACJI (*European Globalisation Adjustment Fund – EGAF*) powstał, gdyż obok pozytywnych aspektów globalizacji i otwierania rynków procesy te wywołują także zjawiska niepożądane. Ubocznym efektem takich przemian są m.in. zwiększanie skali bezrobocia bądź zagrożenia bezrobociem w mniej konkurencyjnych regionach krajów członkowskich lub sektorach gospodarki. W konsekwencji może to prowadzić także do wzrostu oporu przeciwko postępującym procesom integracji europejskiej. Z tego względu 1 marca 2006 roku Komisja Europejska (KE) zaproponowała przeznaczanie do 500 mln euro rocznie na nowo utworzony Europejski Fundusz Dostosowania do Globalizacji.

Jego podstawę prawną stanowią art. 159 ust. 3 i art. 181a TWE, który zezwala Radzie Unii Europejskiej na podjęcie działania, w zgodzie z procedurą współdecyzji i po konsultacjach z → *Komitetem Regionów* i → *Europejskim Komitetem Ekonomiczno-Społecznym*. Podejmowane działania muszą być niezbędne i zarazem niemożliwe do sfinansowania w ramach → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej*. Interwencja prowadzona poza funduszami strukturalnymi, w tym konkretnym przypadku, jest niezbędna, aby zapewnić wsparcie dla zwalnianych pracowników w wyniku znacznych zmian strukturalnych w światowym obiegu handlowym, gdzie takie zwolnienia mają znaczący (negatywny) wpływ na regionalną i lokalną gospodarkę. Pomagając w ponownej integracji z rynkiem pracy, fundusz powinien się przyczynić do wzmocnienia ekonomicznej i społecznej spójności w ramach Unii Europejskiej (UE).

W założeniach EGAF ma uzupełnić już istniejące unijne polityki i instrumenty finansowe, w tym także dotyczące i towarzyszące restrukturyzacji. Należy jednakże zaznaczyć, iż Fundusz łączy w sobie wymiar terytorialny (tzn. będzie dostępny w każdym państwie członkowskim UE) ze specyficznym i ukierunkowanym działaniem, skoncentrowanym wyłącznie na indywidualnym wsparciu reintegracji z rynkiem pracy pracowników ciężko doświadczonych przez ewolucję międzynarodowych wzorców handlowych. W ten sposób fundusz przyczynia się do ustanowienia warunków → *flexicurity* w ramach UE – równowagi między elastycznością i bezpieczeństwem zatrudnienia. Ustawodawca zaplanował następujące warunki uczestnictwa w pomocy z EGAF. Wkład finansowy z EGAF jest zapewniony, gdy istotne zmiany strukturalne w kierunkach światowego handlu prowadzą do poważnych zakłóceń gospodarczych, a szczególnie znacznego wzrostu przywozu do UE lub szybkiego spadku udziału rynkowego UE w danym sektorze, bądź też przenoszenia działalności gospodarczej do państw trzecich, skutkiem czego jest: (a) co najmniej 1 000 zwolnień w przedsiębiorstwie w jednym państwie członkowskim w okresie 4 miesięcy, włącznie z pracownikami zwalnianymi przez jego dostawców; (b) co najmniej 1 000 zwolnień w okresie 9 miesięcy, szczególnie w → *małych i średnich przedsiębiorstwach* (MŚP) w jednym → *regionie* lub dwóch sąsiadujących regionach na poziomie NUTS II (→ *Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych*); (c) w przypadku niewielkich rynków pracy lub w wyjątkowych okolicznościach, jeżeli zwolnienia mają poważny wpływ na zatrudnienie i lokalną gospodarkę. Pomoc z EGAF można uzyskać tylko na sfinansowanie tzw. aktywnych środków rynku pracy, które stanowią część skoordynowanego pakietu zindywidualizowanych usług mających na celu reintegrację zwolnionych pracowników z rynkiem pracy i które obejmują: (a) pomoc w poszukiwaniu pracy, poradnictwo zawodowe, indywidualnie dobrane szkolenia i przekwalifikowanie, pomoc w zakresie zwolnień monitorowanych, promowanie przedsiębiorczości lub pomoc w samozatrudnieniu; (b) specjalne ograniczone w czasie środki, takie jak dodatki na poszukiwanie pracy, dodatki na koszty przeniesienia lub dodatki dla osób uczestniczących w kształceniu przez całe życie i szkoleniach; (c) środki motywujące, umożliwiające pracownikom utrzymanie się na rynku pracy lub powrót na ten rynek.

Ubieganie się o otrzymanie wsparcia finansowego z EGAF przebiega następująco (na-leży w tym miejscu wskazać, iż środki Funduszu ujęte są w budżecie ogólnym UE jako rezerwa w ramach zwykłej procedury budżetowej). Aby je uzyskać państwo/państwa członkowskie, w terminie 10 tygodni od dnia, w którym spełnione zostały warunki wstępne, powinny złożyć na ręce Komisji Europejskiej stosowny wniosek o wsparcie. Co więcej, zainteresowane państwo lub państwa członkowskie dostarcza(ją) również wszelkie właściwe dane statystyczne i inne wymagane przez KE informacje, aby mogła ocenić, czy spełnione zostały kryteria interwencji. Jeżeli stwierdzone zostaną przesłanki do udzielenia pomocy, Komisja przedstawia propozycję wkładu finansowego, który może zostać przyznany w granicach dostępnych środków (do 50% łącznych szacunkowych kosztów). Jeżeli natomiast na podstawie oceny KE uzna, że warunki przekazania wkładu finansowego nie zostały spełnione, powiadamia o tym dane państwo/państwa członkowskie najszybciej jak to tylko możliwe. W sytuacji gdy KE uzna, że UE powinna przekazać wkład finansowy, przedkłada do jej władzy budżetowej (Parlamentu Europejskiego i Rady UE) wniosek o zatwierdzenie środków odpowiadających określonej kwocie oraz wniosek o przesunięcie tej kwoty do EGAF. Przedstawiając taki wniosek, KE uruchamia tym samym procedurę rozmów trójstronnych, aby uzyskać zgodę obydwu organów wspólnotowej władzy budżetowej, co do potrzeby wykorzystania EGAF oraz wymaganej kwoty. Po udostępnieniu środków przez władzę budżetową KE podejmuje decyzję w sprawie wkładu finansowego. Po przyjęciu decyzji Komisja, z zasady w terminie piętnastu dni, przekazuje państwu członkowskiemu wkład finansowy w jednej racie, a ono wykorzystuje go wraz z narosłymi odsetkami w ciągu 12 miesięcy od dnia przedłożenia swojego wniosku. Po upływie 6 miesięcy od tego okresu beneficjent jest zobligowany do przedłożenia KE stosownego sprawozdania z przebiegu realizacji otrzymanego wsparcia, w tym także informacje o rodzaju działań, osiągniętych wynikach oraz z deklaracją wydatków, wskazując komplementarność rzeczonych działań z działaniami finansowanymi z → *Europejskiego Funduszu Społecznego* (EFS). Najpóźniej po upływie kolejnych sześciu miesięcy KE zamyka operację. Podobnie jak w przypadku funduszy strukturalnych, także i EGAF dotyczą zbliżone uregulowania kwestii informowania, przeprowadzania ocen, kontroli czy monitorowania prowadzonych działań. Okres funkcjonowania EGAF jest związany z okresem obowiązywania ram finansowych, czyli od 1 stycznia 2007 roku do 31 grudnia 2013 roku.

Literatura: art. 159 ust. 3 i art. 181a TWE, [w:] Dz.U. UE nr C 321E z 29 grudnia 2006 roku (wersje skonsolidowane TWE i TUE); Rozporządzenie PE i Rady nr 1927/2006 z 20 grudnia 2006 roku ustanawiające Europejski Fundusz Dostosowania do Globalizacji, [w:] Dz.U. UE nr L 406 z 30 grudnia 2006 roku; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, *Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki*, Kraków 2008, s. 210–213; Loukas Tsoukalis, *Why We Need a Globalisation Adjustment Fund*, s. 3–6, [w:] <http://www.fco.gov.uk/Files/kfile/Loukas-final.pdf>; *European Values in Globalised World* [w:] <http://www.europa.eu/scadplus/leg/fr/cha/c10150.htm>; Raphael Minder / Chris Smyth, *EU shows 'caring side' to victims of globalisation*, [w:] *Financial Times* z 1 marca 2006, [w:] <http://www.ft.com/cms/s/4a38f97a-a960-11da-a64b-0000779e2340.html>; *Proposal for a re-*

gulation of the European Parliament and of the Council establishing the European Globalisation adjustment Fund, s. 2–3, [w:] http://ec.europa.eu/employment_social/news/2006/mar/com06091_final_en.pdf; Anthony Browne, EU's £340m aid package for globalisation victims, [w:] The Times z 2 marca 2006, [w:] http://www.timesonline.co.uk/tol/sport/football/european_football/article736447.ece; <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/06/245&format=HTML&aged=0&language=EN&guiLanguage=en>; <http://www.euractiv.com/en/social/europe/eu-globalisation-fund-solidarity-symbol/article-153032>; http://www.eurochambres.be/PDF/pdf_press_2006/12-GlobalisationFund1March06.pdf

EUROPEJSKI FUNDUSZ INWESTYCYJNY (EFI) (*European Investment Fund*) powstał w 1994 roku w Luksemburgu jako spółka typu *joint-venture* z trzema udziałowcami: → *Europejskim Bankiem Inwestycyjnym* (EBI), Wspólnotą Europejską (Komisja Europejską) oraz innymi instytucjami finansowymi. Głównym zadaniem EFI jest wspieranie wzrostu → *małych i średnich przedsiębiorstw* za pomocą instrumentów ryzyka kapitałowego i gwarancje, używając własnych funduszy oraz środków powierzonych mu w ramach mandatów EBI i Unii Europejskiej (UE). EFI działa niezależnie jak podmiot komercyjny na warunkach rynkowych. Nie należy do pożyczkodawców: nie udziela bezpośrednich pożyczek czy dotacji przedsiębiorstwom, ani też nie inwestuje bezpośrednio w firmy. Działa natomiast za pośrednictwem banków i innych pośredników finansowych. Korzysta przy tym ze środków własnych bądź powierzonych mu przez EBI lub UE. Działalność funduszu obejmuje państwa członkowskie Unii, Chorwację, Turcję oraz trzy kraje → *Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu* EFTA (Islandię, Liechtenstein i Norwegię).

Literatura: <http://www.eif.org/>; http://europa.eu/institutions/financial/eif/index_pl.htm

EUROPEJSKI FUNDUSZ NA RZECZ INTEGRACJI OBYWATELI PAŃSTW TRZECICH (*European Fund for the Integration of Third-country nationals – EFIT*) jest jednym z czterech funduszy, obok → *Funduszu Granic Zewnętrznych*, → *Europejskiego Funduszu Powrotu Imigrantów* oraz → *Europejskiego Funduszu na rzecz Uchodźców*, składających się na → *Program ramowy „Solidarność i zarządzanie przepływami migracyjnymi”*. → *Beneficjentami* Funduszu są wszystkie kraje członkowskie Unii Europejskiej (UE), z wyjątkiem Danii. Wyznaczonym celem ogólnym EFIT jest wspieranie wysiłków podejmowanych przez państwa członkowskie, a mających na celu umożliwianie obywatelom państw trzecich, wywodzącym się z różnych środowisk, spełnienia warunków uzyskania prawa pobytu i łatwiejszej integracji ze społeczeństwami europejskimi. Wskazano ponadto jego 4 cele szczegółowe. Kwalifikowalnych do wsparcia za pomocą EFIT jest 19 typów działań (podejmowanych przez państwa członkowskie) oraz 6 typów podejmowanych przez Wspólnoty. Grupę docelową interwencji Funduszu stanowią obywatele państw trzecich przebywający na terytorium państwa trzeciego, którzy zastosowali się do konkretnych środków poprzedzających wyjazd lub spełnili warunki określone w prawie krajowym, w tym warunki dotyczące zdolności do integracji ze społeczeństwem danego państwa członkowskiego (z wyłączeniem uchodźców i innych osób objętych międzynarodową ochroną). Zasoby finansowe Funduszu (825 mln euro na lata

2007–2013) ustawodawca wspólnotowy podzielił w następujący sposób: (a) 768 mln euro (93% całej puli) – rozdzielone między państwa na podstawie obiektywnych kryteriów wyrażających liczbę legalnie przebywających w danym kraju obcokrajowców z państw trzecich; (b) 57 mln euro (7% całej puli; w równych częściach przez wszystkie lata) – na działania wspólnotowe. Należy wskazać, że każde państwo członkowskie, niezależnie od daty akcesji, otrzymuje stałą roczną kwotę w wysokości 500 tys. euro na realizację zobowiązań wynikających z EFIT.

Komisja Europejska (KE) i państwa członkowskie zostały zobligowane do zapewnienia spójności między udzielaną pomocą z Funduszu a podejmowanymi przez państwa członkowskie działaniami, politykami i priorytetami Wspólnoty, zgodnie z: → *zasadą programowania*, → *zasadą subsydiarności*, → *zasadą proporcjonalności* i → *zasadą partnerstwa*. W myśl uregulowań zawartych we wszystkich wspomnianych decyzjach wkład finansowy Funduszy w realizowane działania ma postać dotacji. Działania wspierane przez Fundusz muszą być współfinansowane ze źródeł publicznych lub prywatnych (→ *zasada dodatkowości*), nie mogą być nastawione na osiągnięcie zysku i nie mogą kwalifikować się do finansowania z innych źródeł objętych budżetem ogólnym UE. Pomoc finansowa Wspólnoty na działania wspierane z funduszy jest zasadniczo udzielana na okres nie dłuższy niż trzy lata. Na państwa członkowskie nałożono następujące obowiązki: (a) stworzenie systemów zarządzania i kontroli; (b) zapewnienie należytego zarządzania finansowego programami wieloletnimi i programami rocznymi oraz za zgodność z prawem i prawidłowość transakcji będących ich podstawą (w tym zapobieganie, wykrywanie i usuwanie nieprawidłowości); (c) przedstawianie KE wielu szczegółowych sprawozdań. KE odpowiada z kolei za: (a) dokonywanie płatności, ich wstrzymywanie lub zawieszanie; (b) prowadzenie regularnego monitorowania i ocen; (c) przedstawianie Parlamentowi Europejskiemu, Radzie UE, → *Europejskiemu Komitetowi Ekonomiczno-Społecznemu* i → *Komitetowi Regionów* stosownych dokumentów, w tym m.in.: sprawozdań z przeglądu wraz z wnioskami dotyczącymi zmian; średniookresowych sprawozdań na temat osiągniętych wyników oraz jakościowych i ilościowych aspektów realizacji funduszy; sprawozdań z → *ewaluacji ex post*. W swych działaniach KE jest wspierana przez wspólny komitet „Solidarność i zarządzanie przepływami migracyjnymi”.

Literatura: Decyzja Rady nr 435/2007 z 25 czerwca 2007 roku ustanawiająca Europejski Fundusz na rzecz Integracji Obywateli Państw Trzecich na lata 2007-2013 jako część programu ogólnego „Solidarność i zarządzanie przepływami migracyjnymi”, [w:] Dz.U. UE nr L 168 z 28 czerwca 2007 roku; http://ec.europa.eu/justice_home/funding/integration/funding_integration_en.htm

EUROPEJSKI FUNDUSZ NA RZECZ UCHODźCÓW (*European Refugee Fund – ERF*) jest jednym z czterech funduszy, obok → *Funduszu Granic Zewnętrznych*, → *Europejskiego Funduszu Powrotu Imigrantów* oraz → *Europejskiego Funduszu na rzecz Integracji Obywateli Państw Trzecich*, składających się na → *Program ramowy „Solidarność i zarządzanie przepływami migracyjnymi”*. → *Beneficjentami* Funduszu są wszystkie

kraje członkowskie Unii Europejskiej (UE), z wyjątkiem Danii. Ogólnym celem ERF jest wspieranie i udoskonalanie wysiłków państw członkowskich w zakresie przyjmowania uchodźców i wysiedleńców oraz ponoszenie związanych z tym konsekwencji, z uwzględnieniem prawodawstwa wspólnotowego w tej dziedzinie. Zastanawiający jest jednak fakt, zwłaszcza w kontekście pozostałych decyzji powołujących do życia instrumenty finansowe programu „Solidarność i zarządzanie przepływami migracyjnymi”, że w Decyzji ustanawiającej ERF nie zawarto postanowień o szczegółowych celach Funduszu. W ramach ERF do otrzymania wsparcia kwalifikują się działania: podejmowane przez państwa członkowskie (5 dziedzin – 31 typów), działania ponadnarodowe oraz będące przedmiotem zainteresowania całej Wspólnoty, a prowadzone przez Komisję Europejską (8 typów). Możliwe jest również sfinansowanie przez ERF tzw. działań nadzwyczajnych. Sytuacje nadzwyczajne zostają uznane i zakwalifikowane do wsparcia z ERF, jeżeli spełnią dwa podstawowe warunki: (a) muszą być zrealizowane bezzwłocznie i nie ma praktycznej możliwości ich włączenia do uprzednio przyjętego i realizowanego programu rocznego; (b) okres ich trwania nie przekracza sześciu miesięcy. Zasoby finansowe Funduszu (628 mln euro na lata 2008–2013) ustawodawca wspólnotowy podzielił w następujący sposób: 566 mln euro (90% całej puli) – rozdzielono między państwa na podstawie obiektywnych kryteriów wyrażających liczbę osób szukających azylu i osób korzystających z międzynarodowej ochrony; 62 mln euro (10% całej puli; w równych częściach przez wszystkie lata) – na działania wspólnotowe. Państwa otrzymują także stałą roczną dotację na działania związane z przedmiotem Funduszu, a której wielkość zależy od daty przystąpienia do UE: przed 2004 rokiem (300 tys. euro) oraz w i po 2004 roku (500 tys. euro).

Komisja Europejska (KE) i państwa członkowskie zostały zobligowane do zapewniania spójności między udzielaną pomocą z Funduszu a podejmowanymi przez państwa członkowskie działaniami, politykami i priorytetami Wspólnoty, zgodnie z: → *zasadą programowania*, → *zasadą subsydiarności*, → *zasadą proporcjonalności* i → *zasadą partnerstwa*. W myśl uregulowań zawartych we wszystkich wspomnianych decyzjach, wkład finansowy Funduszy w realizowane działania ma postać dotacji. Działania wspierane przez Fundusz muszą być współfinansowane ze źródeł publicznych lub prywatnych (→ *zasada dodatkowości*), nie mogą być nastawione na osiągnięcie zysku i nie mogą kwalifikować się do finansowania z innych źródeł objętych budżetem ogólnym UE. Pomoc finansowa Wspólnoty na działania wspierane z funduszy jest zasadniczo udzielana na okres nie dłuższy niż trzy lata. Na państwa członkowskie nałożono następujące obowiązki: (a) stworzenia systemów zarządzania i kontroli; (b) zapewnienia należytego zarządzania finansowego programami wieloletnimi i programami rocznymi oraz zgodności z prawem i prawidłowości transakcji będących ich podstawą (w tym zapobieganie, wykrywanie i usuwanie nieprawidłowości); (c) przedstawiania KE wielu szczegółowych sprawozdań. Komisja Europejska odpowiada z kolei za: (a) dokonywanie płatności, ich wstrzymywanie lub zawieszanie

nie; (b) prowadzenie regularnego monitorowania i ocen; (c) przedstawianie Parlamentowi Europejskiemu, Radzie UE, → *Europejskiemu Komitetowi Ekonomiczno-Społecznemu* i → *Komitetowi Regionów* stosownych dokumentów, w tym m.in.: sprawozdań z przeglądu wraz z wnioskami dotyczącymi zmian; średniookresowych sprawozdań na temat osiągniętych wyników oraz jakościowych i ilościowych aspektów realizacji funduszy; sprawozdań z → *ewaluacji ex post*. W swych działaniach KE jest wspierana przez wspólny komitet „Solidarność i zarządzanie przepływami migracyjnymi”.

Literatura: Decyzja PE i Rady nr 573/2007 z 23 maja 2007 roku ustanawiająca Europejski Fundusz na rzecz Uchodźców na lata 2008–2013 jako część programu ogólnego „Solidarność i zarządzanie przepływami migracyjnymi” oraz uchylająca Decyzję Rady nr 904/2004, [w:] Dz.U. UE nr L 144 z 6 czerwca 2007 roku; Dyrektywa Rady nr 83/2004 z 29 kwietnia 2004 roku w sprawie minimalnych norm dla kwalifikacji i statusu obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako uchodźców lub jako osoby, które z innych względów potrzebują międzynarodowej ochrony oraz zawartości przyznawanej ochrony, [w:] Dz.U. UE nr L 304 z 30 września 2004 roku; Dyrektywa Rady nr 55/2001 z 20 lipca 2001 roku w sprawie minimalnych standardów przyznawania tymczasowej ochrony na wypadek masowego napływu wysiedleńców oraz środków wspierających równowagę wysiłków między państwami członkowskimi związanych z przyjęciem takich osób wraz z jego następstwami, [w:] Dz.U. UE nr L 212 z 7 sierpnia 2001 roku; http://ec.europa.eu/justice_home/funding/refugee/funding_refugee_en.htm; http://ec.europa.eu/justice_home/key_issues/refugee/refugee_1104_pl.pdf

EUROPEJSKI FUNDUSZ ORIENTACJI I GWARANCJI ROLNEJ (EFOiGR) (*European Agriculture Guidance and Guarantee Fund*) powstał w 1964 roku na mocy Traktatu ustanawiającego Europejską Wspólnotę Gospodarczą (1957) i w takiej formie działał aż do 2006 roku. Był funduszem odpowiedzialnym za finansowanie działań w ramach → *Wspólnej Polityki Rolnej* (Sekcja Gwarancji), np. zakupy interwencyjne produktów rolnych, dotacje bezpośrednie dla rolników, oraz zajmujący się, jako jeden z → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej*: transformacją struktury rolnictwa oraz rozwojem obszarów wiejskich (Sekcja Orientacji). W tym przypadku Fundusz realizował m.in. takie zadania, jak: (a) wzmocnienie i reorganizacja struktur rolnictwa i leśnictwa; (b) zapewnienie konwersji kierunków produkcji rolnej i promowanie pozarolniczej działalności gospodarczej w obszarach wiejskich; (c) pomoc w osiągnięciu akceptowanego społecznie poziomu życia rolników; (d) wspomaganie działań mających na celu zwiększenie konkurencyjności produktów rolnych; (e) restrukturyzacja oraz dostosowanie potencjału produkcyjnego gospodarstw do wymogów rynku. Na EFOiGR przeznaczano największą część budżetu Unii Europejskiej (ponad 40%), a na jego zasoby składały się także środki uiszczane za importowane spoza UE produkty rolne. W obecnej perspektywie budżetowej funkcjonują dwa fundusze rolne, które wyłączono z katalogu funduszy strukturalnych: → *Europejski Fundusz Rolny Gwarancji* i → *Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich*.

Literatura: Rozporządzenie Rady nr 1257/1999 17 maja 1999 roku dotyczące wsparcia rozwoju wsi przez Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej (EFOiGR), zmieniające i uchylające niektóre rozporządzenia, [w:] Dz.U. UE nr L 160 z 26 czerwca 1999 roku; Rozporządzenie Rady

nr 1258/1999 z 17 maja 1999 roku w sprawie finansowania wspólnej polityki rolnej, [w:] Dz.U. UE nr L 160 z 26 czerwca 1999 roku; Rozporządzenie Rady nr 1260/1999 z 21 czerwca 1999 roku wprowadzające ogólne przepisy dotyczące funduszy strukturalnych, [w:] Dz.U. UE nr L 161 z 26 czerwca 1999 roku; Rozporządzenie KE nr 1750/1999 z 23 lipca 1999 roku w sprawie szczególnych zasad stosowania rozporządzenia Rady nr 1257/1999 dotyczącego wspierania rozwoju obszarów wiejskich ze środków Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnych (EAGGF), [w:] Dz.U. UE nr L 214 z 13 sierpnia 1999 roku; Rozporządzenie Rady nr 1782/2003 z 29 września 2003 roku ustanawiające wspólne zasady dla systemów wsparcia bezpośredniego w ramach wspólnej polityki rolnej i ustanawiające określone systemy wsparcia dla rolników oraz zmieniające rozporządzenia nr 2019/93, nr 1452/2001, nr 1453/2001, nr 1454/2001, nr 1868/94, nr 1251/1999, nr 1254/1999, nr 1673/2000, nr 2358/71 i nr 2529/2001, [w:] Dz.U. UE nr L 270 z 21 października 2003 roku; Rozporządzenie Rady nr 864/2004 z 29 kwietnia 2004 roku zmieniające Rozporządzenie nr 1782/2003 ustanawiające wspólne zasady dla systemów wsparcia bezpośredniego w ramach wspólnej polityki rolnej i ustanawiające określone systemy wsparcia dla rolników oraz dostosowujące je w następstwie przystąpienia Cypru, Czech, Estonii, Litwy, Łotwy, Malty, Polski, Słowacji, Słowenii i Węgier do Unii Europejskiej, [w:] Dz.U. UE nr L 161 z 30 kwietnia 2004 roku.

EUROPEJSKI FUNDUSZ POWROTU IMIGRANTÓW (*Return Fund – RF*) jest jednym z czterech funduszy, obok → *Funduszu Granic Zewnętrznych*, → *Europejskiego Funduszu na rzecz Uchodźców* oraz → *Europejskiego Funduszu na rzecz Integracji Obywateli Państw Trzecich*, składających się na → *Program ramowy „Solidarność i zarządzanie przepływami migracyjnymi”*. → *Beneficjentami* Funduszu są wszystkie kraje członkowskie Unii Europejskiej (UE), z wyjątkiem Danii. Celem ogólnym RF jest wspieranie wysiłków podejmowanych przez państwa członkowskie, zmierzających do usprawnienia zarządzania powrotami imigrantów. Ma to nastąpić dzięki stosowaniu koncepcji zintegrowanego zarządzania powrotami imigrantów (planów ich powrotu) oraz umożliwianiu państwom członkowskim realizacji wspólnych działań lub działań krajowych ukierunkowanych na osiągnięcie celów Wspólnoty, w zgodzie z zasadą solidarności, prawodawstwem wspólnotowym i prawami podstawowymi. W tych ogólnie nakreślonych ramach do wsparcia kwalifikuje się aż 18 różnego rodzaju działań (w państwach członkowskich) i 8 podejmowanych przez Wspólnotę Europejską (WE). Adresatem działań podejmowanych w ramach RF są obywatele państw trzecich, niebędący obywatelami Unii Europejskiej. Zasoby finansowe Funduszu (676 mln euro na lata 2008–2013) ustawodawca wspólnotowy podzielił w następujący sposób: (a) 629 mln euro (93% całej puli) – rozdzielone między państwa na podstawie obiektywnych kryteriów wyrażających liczbę obywateli z państw trzecich lub będących przedmiotem działań powrotu imigrantów; (b) 47 mln euro (7% całej puli; w równych częściach przez wszystkie lata) na działania Wspólnotowe. W kwestii kwot przypadających na poszczególne państwa podjęto decyzję, że Komisja Europejska (KE) dokonuje indykatywnego rocznego podziału na poszczególne państwa członkowskie. Wysokość przyznawanych środków jest uzależniona od kilku czynników. Kraje UE–15 otrzymują stałą coroczną subwencję w wysokości 300 tys. euro, natomiast te, które przystąpiły do UE 1 maja

2004 roku, w wysokości 500 tys. euro. Inaczej jest w przypadku tych państw, które stały się (bądź staną się) członkami Unii Europejskiej w latach 2007–2013. Przyznano im stałą kwotę 500 tys. euro na pozostającą część okresu 2008–2013, licząc od roku następującego po przystąpieniu. Niemniej jednak ten stały coroczny podział środków finansowych Funduszu nie wyczerpuje jego zasobów. „Pozostałe dostępne zasoby roczne są rozdzielane między państwa członkowskie w następujący sposób: 50% proporcjonalnie do całkowitej liczby obywateli państw trzecich, z uwzględnieniem ostatnich trzech lat i 50% proporcjonalnie do liczby obywateli państw trzecich, którzy, z uwzględnieniem ostatnich trzech lat, faktycznie opuścili terytorium danego państwa członkowskiego.

KE i państwa członkowskie zostały zobligowane do zapewniania spójności pomiędzy udzielaną pomocą z Funduszu a podejmowanymi przez państwa członkowskie działaniami, politykami i priorytetami Wspólnoty, zgodnie z: → *zasadą programowania*, → *zasadą subsydiarności*, → *zasadą proporcjonalności* i → *zasadą partnerstwa*. W myśl uregulowań zawartych we wszystkich wspomnianych decyzjach, wkład finansowy Funduszy w realizowane działania ma postać dotacji. Działania wspierane przez Fundusz muszą być współfinansowane ze źródeł publicznych lub prywatnych (→ *zasada dodatkowości*), nie mogą być nastawione na osiągnięcie zysku i nie mogą kwalifikować się do finansowania z innych źródeł objętych budżetem ogólnym UE. Pomoc finansowa Wspólnoty na działania wspierane z funduszy jest zasadniczo udzielana na okres nie dłuższy niż trzy lata. Na państwa członkowskie nałożono następujące obowiązki: (a) stworzenia systemów zarządzania i kontroli; (b) zapewnienia należytego zarządzania finansowego programami wieloletnimi i programami rocznymi oraz zgodności z prawem i prawidłowości transakcji będących ich podstawą; (c) przedstawiania KE wielu szczegółowych sprawozdań. KE odpowiada z kolei za: (a) dokonywanie płatności, ich wstrzymywanie lub zawieszanie; (b) prowadzenie regularnego monitorowania i ocen; (c) przedstawianie Parlamentowi Europejskiemu, Radzie UE, → *Europejskiemu Komitetowi Ekonomiczno-Społecznemu* i → *Komitetowi Regionów* stosownych dokumentów, w tym m.in.: sprawozdań z przeglądu wraz z wnioskami dotyczącymi zmian; średniookresowych sprawozdań na temat osiągniętych wyników oraz jakościowych i ilościowych aspektów realizacji funduszy; sprawozdań z → *ewaluacji ex post*. W swych działaniach KE jest wspierana przez wspólny komitet „Solidarność i zarządzanie przepływami migracyjnymi”. W Polsce instytucjami odpowiedzialnymi za wdrażanie funduszu są Departament UE i Współpracy Międzynarodowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych (odgrywający rolę Instytucji Odpowiedzialnej) oraz Władza Wdrażająca Programy Europejskie (odgrywająca rolę Instytucji Delegowanej). Instytucja Odpowiedzialna przygotowuje oraz zarządza zaakceptowanym przez KE programem wieloletnim i programami rocznymi, tymczasem Instytucja Delegowana odpowiada za wdrażanie porozumień, uszczegóławia podział zadań pomiędzy poszczególnymi instytucjami.

Literatura: Decyzja PE i Rady nr 575/2007 z 23 maja 2007 roku ustanawiająca Europejski Fundusz Powrotów Imigrantów na lata 2008-2013 jako część programu ogólnego „Solidarność i zarządzanie przepływami migracyjnymi”, [w:] Dz.U. UE nr L 144 z 6 czerwca 2007 roku; Dyrektywa Rady nr 83/2004 z 29 kwietnia 2004 roku w sprawie minimalnych norm dla kwalifikacji i statusu obywateli państw trzecich lub bezpaństwowców jako uchodźców lub jako osoby, które z innych względów potrzebują międzynarodowej ochrony oraz zawartości przyznawanej ochrony, [w:] Dz.U. UE nr L 304 z 30 września 2004 roku; Dyrektywa Rady nr 55/2001 z 20 lipca 2001 roku w sprawie minimalnych standardów przyznawania tymczasowej ochrony na wypadek masowego napływu wysiedleńców oraz środków wspierających równowagę wysiłków między państwami członkowskimi związanych z przyjęciem takich osób wraz z jego następstwami, [w:] Dz.U. UE nr L 212 z 7 sierpnia 2001 roku; http://ec.europa.eu/justice_home/funding/return/funding_return_en.htm

EUROPEJSKI FUNDUSZ ROLNY GWARANCJI (EFRG) (*European Agricultural Guarantee Fund*) został powołany do funkcjonowania na mocy Rozporządzenia Rady nr 1290/2005 z 21 czerwca 2005 roku w sprawie finansowania wspólnej polityki rolnej i zastąpił, istniejący od 1962 roku, → *Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej – Sekcja Gwarancji* (EFOiGR-SG). EFRG ma za zadanie utrzymywać gwarantowane minimalne ceny na produkty rolne w ramach I filaru → *Wspólnej Polityki Rolnej* (WPR). Wspiera również działania interwencyjne na rynku produktów rolnych, dopłat bezpośrednich (→ *płatność bezpośrednia*) oraz dopłat do eksportu tych produktów do krajów trzecich. Fundusz ten ma swój wkład finansowy w ramach działań informacyjno-promocyjnych dotyczących produktów rolnych zarówno w Unii Europejskiej (UE), jak i poza jej granicami. Działania te realizowane są przez Komisję Europejską, państwa członkowskie i organizacje międzynarodowe. Zadaniem EFRG jest także dbanie o wysoką jakość produktów rolnych i bezpieczeństwo żywnościowe w postaci badań jakości żywności i wypełniania wymagań weterynaryjnych i fitosanitarnych. Duże znaczenie nadaje się również systemowi badań nad strukturą gospodarstw rolnych. Dotyczy to m.in. utrzymania i rozwijania sieci danych rachunkowości rolnej, co z kolei sprzyja gromadzeniu w sposób jednolity niezbędnych danych z zakresu finansowych i gospodarczych aspektów rolnictwa na terenie całej Wspólnoty. Jednak największa część środków jest wydawana w postaci wsparcia bezpośredniego w ramach WPR. Dotyczy to płatności bezpośrednich, wsparcia dochodowego rolników oraz środków przejściowych dla nowych krajów członkowskich. Szczegółowe zasady wyżej wspomnianych form wsparcia ze względu na to, iż są one częścią I filaru WPR, zostały określone w kilku unijnych Rozporządzeniach szczegółowych, a nie w Rozporządzeniu ustanawiającym EFRG. Stare państwa członkowskie, w ramach systemu dopłat finansowanego przez EFRG, mogą wybrać między dwoma rodzajami płatności: → *Jednolitą Płatnością na Gospodarstwo* (JPG) a → *Jednolitą Płatnością Regionalną* (JPR). Z kolei w nowych państwach członkowskich obowiązuje system → *Jednolitej Płatności Obszarowej* (JPO), który jest nowym rozwiązaniem niestosowanym w UE przed akcesją 12 nowych państw członkowskich. Taki właśnie system będzie

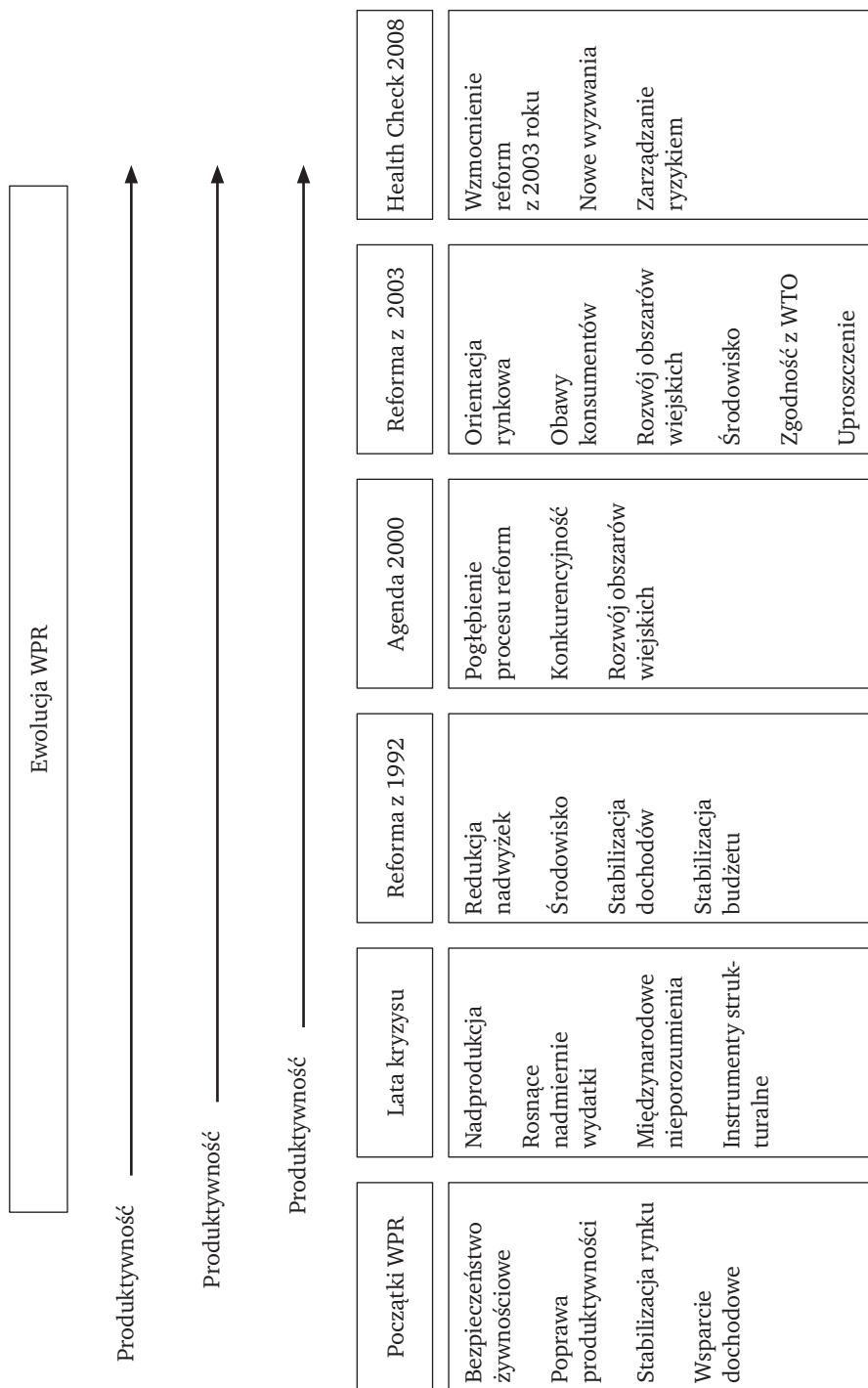
funkcjonować w Polsce do 2013 roku. Po tej dacie Polska musi zacząć stosować JPG lub JPR, według zasad przyjętych w starych państwach członkowskich. Należy pamiętać o mechanizmie modulacji (→ *zasada modulacji*), polegającym na procentowym zmniejszaniu kwoty dopłat bezpośrednich. Obecnie mechanizm ten stosowany jest wobec gospodarstw otrzymujących dopłaty bezpośrednie powyżej 5000 euro. Nie ma on jednak zastosowania w nowych państwach członkowskich, stosujących uproszczony system płatności do czasu osiągnięcia przez nie 100% stawek płatności. Uzyskana z takiej redukcji kwota może potem zostać wydatkowana w ramach II filaru WPR finansowego przez → *Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich* (EFRROW). Na poziomie krajowym funkcję → *Agencji Płatniczej* w ramach interwencji EFRG pełni → *Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa* (ARiMR). Realizuje ona zadania i kompetencje w zakresie obsługi administracyjnej płatności bezpośrednich, płatności uzupełniającej oraz płatności cukrowej. Roczny pułap wydatków EFRG ustala się na podstawie wieloletniej perspektywy finansowej. Środki zarezerwowane w ramach danego roku pomniejsza się o kwoty wydatków na rzecz restrukturyzacji w regionach produkcji bawełny i tytoniu oraz środki wynikające z zastosowania mechanizmu modulacji. Kwoty zmniejszenia zasilają budżet EFRROW.

Literatura: Rozporządzenie Rady nr 73/2009 z 19 stycznia 2009 roku ustanawiające wspólne zasady dla systemów wsparcia bezpośredniego dla rolników w ramach wspólnej polityki rolnej i ustanawiające określone systemy wsparcia dla rolników, zmieniające rozporządzenia nr 1290/2005, nr 247/2006, nr 378/2007 oraz uchylające rozporządzenie nr 1782/2003, [w:] Dz.U. UE nr L 270 z 31 stycznia 2009 roku, Rozporządzenie Komisji nr 1120/2009 z 29 października 2009 roku ustanawiające szczegółowe zasady wdrażania systemu płatności jednolitej przewidzianego w tytule III rozporządzenia Rady nr 73/2009 ustanawiającego wspólne zasady dla systemów wsparcia bezpośredniego w ramach wspólnej polityki rolnej i ustanawiającego określone systemy wsparcia dla rolników, [w:] Dz.U. UE nr L 316 z 2 grudnia 2009 roku, Rozporządzenie Rady nr 1290/2005 z 21 czerwca 2005 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 209 z 11 sierpnia 2005 roku; Rozporządzenie Rady nr 2012/2006 z 19 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 384 z 29 grudnia 2006 roku; Rozporządzenie Rady nr 378/2007 z 27 marca 2007 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 95 z 5 kwietnia 2007 roku; Rozporządzenie KE nr 795/2004 z 21 kwietnia 2004 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 141 z 30 kwietnia 2004 roku; Rozporządzenie KE nr 411/2007 z 17 kwietnia 2007 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 101 z 18 kwietnia 2007 roku; Rozporządzenie KE nr 552/2007 z 22 maja 2007 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 131 z 25 maja 2007 roku; Rozporządzenie KE nr 608/2007 z 1 czerwca 2007 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 141 z 2 czerwca 2007 roku; Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 7 kwietnia 2004 roku, [w:] Dz.U. RP z 2004 roku nr 65, poz. 600 (znowelizowane [w:] Dz.U. RP z 2005 roku: nr 36, poz. 326; nr 80, poz. 702); art. 2 Rozporządzenia Ministra Finansów z 25 października 2007 roku, [w:] Dz.U. RP z 2007 roku nr 201, poz. 1451; art. 212 Ustawy z 30 czerwca 2005 roku, [w:] Dz.U. RP 2005 roku nr 249, poz. 2104; art. 4 Ustawy z 22 stycznia 2007 roku, [w:] Dz.U. RP z 2007 roku nr 35, poz. 217; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 162–173.

EUROPEJSKI FUNDUSZ ROLNY NA RZECZ ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH (EFRROW) (*European Agricultural Fund for Rural Development*) został utworzony Rozporządzeniem Rady nr 1698/2005 z 20 września 2005 roku. W okresie programowania 2000–2006 jego odpowiednikiem był → *Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej* – Sekcja Orientacji (EFOiGR-SO), istniejący od 1962 roku. Misją EFRROW jest wspieranie zrównoważonego rozwoju obszarów wiejskich na całym terytorium UE. Fundusz ten, działając w ramach → *Wspólnej Polityki Rolnej* (WPR), ma za zadanie uzupełniać → *Wspólną Politykę Rybacką* i → *politykę spójności*. EFRROW wspiera tym samym II filar WPR, tj. politykę rozwoju obszarów wiejskich. Rozwój II filaru WPR wynika ze zmieniającego się charakteru tej polityki. Mimo iż nie zmieniono traktatowych zapisów dotyczących celów WPR, to rozłożenie punktów ciężkości nieustannie się zmienia. Bez obawy popełnienia pomyłki można stwierdzić, iż przez pierwsze lata WPR koncentrowała się na produktywności, następnie punkty ciężkości przesunięto w kierunku konkurencyjności, a obecnie dołączono jeszcze zrównoważenie.

Kształt oraz zakres interwencji EFRROW jest odpowiedzią na zmieniające się punkty ciężkości z wsparcia produkcji na wsparcie rozwoju obszarów wiejskich.

Celem EFRROW jest: (a) poprawa konkurencyjności rolnictwa i leśnictwa poprzez wspieranie jego restrukturyzacji, rozwoju i innowacji; (b) poprawa środowiska naturalnego i terenów wiejskich przez wspieranie gospodarowania gruntami; (c) poprawa jakości życia na obszarach wiejskich oraz wspieranie różnicowania działalności gospodarczej. Wskazane cele osiągnąć są za pomocą czterech osi priorytetowych rozumianych jako spójna grupa środków: Oś I – Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego; Oś II – Poprawa środowiska naturalnego i terenów wiejskich; Oś III – Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej; Oś IV – → *Leader* (jest to kontynuacja jednej z czterech Inicjatyw Wspólnotowych z okresu programowania 2000–2006 o tej samej nazwie). Należy także pamiętać o pomocy technicznej. Maksymalna wartość dofinansowania wynosi do 80% dla obszarów kwalifikujących się w ramach → *Celu 1 „Konwergencja” polityka spójności UE*. Pozostałe obszary UE mogą uzyskać do 50% dofinansowania. Dodatkowo wkład EFRROW może zostać zwiększony maksymalnie do 85% dla regionów peryferyjnych (najbardziej oddalonych). Środki finansowe EFRROW nie mogą być jednakże łączone w celu współfinansowania z żadnym innym → *funduszem strukturalnym Unii Europejskiej* ani z → *Funduszem Spójności*. EFRROW nie finansuje: VAT, z wyjątkiem podatku VAT niepodlegającego zwrotowi; odsetek od zadłużenia; zakupu ziemi kosztującej więcej niż 10% wszystkich kwalifikujących się wydatków na daną operację. Programowanie wydatkowania środków EFRROW rozpoczyna się od przygotowania przez Radę Unii Europejskiej (RUE) Strategicznych Wytycznych Wspólnoty dla rozwoju obszarów wiejskich. Na tej podstawie kraje członkowskie, znając już preferencje Wspólnoty co do kierunków wsparcia rolnictwa i obszarów wiejskich, przygotowują → *Krajowe Plany Strategiczne* (KPS). KPS stanowi podstawę wydatkowania środków w ramach działań → *Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich* (PROW). Kraj członkowski po przy-

gotowaniu PROW zgodnie z wymogami RUE przesyła go do KE. Komisja bada zgodność zapisów przedłożonego dokumentu z zapisami dokumentów programowych (Strategicznych Wytycznych Wspólnoty dla rozwoju obszarów wiejskich i Krajowego Planu Strategicznego) oraz Rozporządzenia nr 1698/2005). Program Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW) podlega zatwierdzeniu przez Komisję i jest przyjmowany z zastosowaniem procedury współdecydowania. Państwa członkowskie ustanawiają dla realizacji PROW: Instytucję Zarządzającą, akredytowaną → *Agencję Płatniczą* (AP) oraz Jednostkę Certyfikującą. W Polsce rolę Instytucji Zarządzającej odgrywa minister właściwy ds. rozwoju wsi. AP została → *Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa* (ARiMR), która część zadań delegowała na → *Agencję Rynku Rolnego* (ARR) oraz samorządy województwa. Zadania jednostki certyfikującej wykonuje Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej za pośrednictwem Departamentu Certyfikacji i Poświadczeń Środków z Unii Europejskiej w Ministerstwie Finansów. Państwa członkowskie mogą fakultatywnie powołać inne organy, których funkcjonowanie jest uregulowane zgodnie z ich wewnętrznym systemem prawnym, pod warunkiem zapewnienia skuteczności ich działania przez cały okres programowania (np. jednostka koordynująca). Funkcję Jednostki Koordynującej pełni Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi. Powodem wyznaczenia tej instytucji jest ustanowienie dwóch agencji płatniczych tj. Agencji Rynku Rolnego (ARR) oraz Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR), dokonujących płatności w ramach Wspólnej Polityki Rolnej ze środków → *Europejskiego Funduszu Rolnego Gwarancji* (EFRG) oraz EFRROW. Jednostka Koordynująca występuje w charakterze jedyne go przedstawiciela państwa członkowskiego przed Komisją Europejską w zakresie wszystkich kwestii związanych z EFRROW i EFRG.

Literatura: Rozporządzenie Rady nr 74/2009 z 19 stycznia 2009 roku zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1698/2005 w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) [w:] Dz.U. UE nr L 30 z 31 stycznia 2009 roku; Rozporządzenie Rady nr 1698/2005 z 20 września 2005 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 277 z 21 października 2005 roku; Rozporządzenie KE nr 885/2006 z 21 czerwca 2006 roku, [w:] Dz.U. UE L 171 z 23 czerwca 2006 roku; Rozporządzenie KE nr 1857/2006 z 15 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. UE L nr 358 z 16 grudnia 2006 roku; Rozporządzenie KE nr 1860/2004 z 6 października 2004, [w:] Dz.U. UE L 325 z 28 października 2004 roku; Rozporządzenie KE nr 1974/2006 z 15 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 368 z 23 grudnia 2006 roku; Rozporządzenie Komisji nr 1975/2006 z 7 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. UE. nr L 368 z 23 grudnia 2006 roku; Wytyczne Wspólnoty (2006/C 319/01), [w:] Dz.U. UE nr C 319 z 20 grudnia 2006 roku; art. 4 i 7 Decyzji Rady nr 468/1999 z 28 czerwca 1999 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 148 z 17 lipca 1999 roku; Decyzja Rady nr 144/2006 z 20 lutego 2006 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 55 z 25 lutego 2006 roku; Dyrektywa Rady nr 409/1979 z 2 kwietnia 1979 roku, [w:] Dz.U. WE nr L 103 z 25 kwietnia 1979 roku; Dyrektywa Rady nr 43/1992 z 21 maja 1992 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 206 z 22 lipca 1992 roku; Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013, Warszawa 2007; Ustawa z 7 marca 2007 roku, [w:] Dz.U. RP z 2007 roku nr 64, poz. 427; Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 17 października 2007 [w:] Dz.U. RP z 2007 roku nr 200, poz. 1443; Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 19 czerwca 2007 roku, [w:] Dz.U. RP z 2007 roku nr 109, poz. 750 (nowelizacje [w:] Dz.U. RP z 2007 roku nr 140, poz. 990 i 991; nr 168, poz. 1182).

EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU (*European Development Fund – EDF*) jest najistotniejszym instrumentem zapewniającym wsparcie Wspólnoty Europejskiej dla współpracy rozwojowej (gospodarczej, społecznej i kulturowej) z 78 państwami Afryki, Karaibów i Pacyfiku (AKP) oraz terytoriami zamorskimi państw europejskich. Jego początki sięgają 1957 roku, kiedy to w Traktacie Rzymskim zawarowano powstanie EDF. Początkowo swoim zakresem działania miał objąć tylko kraje Afryki, które w owym czasie pozostawały jeszcze koloniami oraz te państwa, z którymi kraje członkowskie Wspólnot Europejskich (WE) łączyły więzy historyczne. Najważniejszymi celami tej współpracy są: osiąganie wzrostu gospodarczego, rozwój zasobów ludzkich, promowanie wartości kulturowych różnych wspólnot, reformy instytucjonalne, zachowanie zasobów środowiska naturalnego, wspólne kwestie (sprawy równości płci, środowisko naturalne, rozwój instytucjonalny itd.). Mimo iż w 1993 roku, na prośbę Parlamentu Europejskiego, w budżecie wspólnotowym utworzono specjalną pozycję dla EDF, pozostaje on nadal poza budżetem ogólnym WE. Jego zasoby finansowe w dalszym ciągu pochodzą od państw członkowskich – w swej istocie pozostaje instrumentem międzyrządowym (wkład Polski to 1,3% – 294 866 000 euro). Obecna – dziesiąta już – edycja EDF (10EDF) obowiązuje na lata 2008–2013 na mocy Zreformowanego Porozumienia z Cotonou. Na jego funkcjonowanie przeznaczono 22 682 mln euro, co stanowi 0,028% PKB krajów członkowskich Unii Europejskiej (UE). W kwocie tej aż 21 966 mln euro przeznaczono na pomoc krajom Afryki, Karaibów i Pacyfiku; 286 mln euro – na krajom i terytoriom zamorskim państw europejskich; ponadto 430 mln euro pozostanie w gestii Komisji Europejskiej (KE), a środki te będą wydatkowane na działania wspierające programowanie i wdrażanie EDF. W ramach pierwszej, największej puli zdecydowano, iż: (a) 17 766 mln euro będzie wydatkowanych na finansowanie krajowych i regionalnych programów indykatorywnych; (b) 2 700 mln euro – na współpracę międzyregionalną oraz wewnątrz AKP; (c) 1 500 mln euro – na finansowanie instrumentu inwestycyjnego. Przy KE ustanowiono specjalny komitet, składający się z przedstawicieli rządów krajów członkowskich, do spraw tych zasobów 10EDF, którymi zarządza KE. Przewodniczy mu przedstawiciel KE, obsługę administracyjną sekretariatu zapewnia sekretariat KE, a w jego pracach uczestniczy także przedstawiciel → *Europejskiego Banku Inwestycyjnego* (EBI). Komitet EDF stanowi większością kwalifikowaną, a głosowanie ma wynik pozytywny, jeśli za przyjęciem wniosku będą 722 głosy ważne (na 1004) z przynajmniej 14 państw członkowskich. Mniejszość blokująca wynosi 282 głosy (Polska dysponuje 13 głosami ważonymi). Podobnie jak w przypadku innych funduszy europejskich, także funkcjonowanie 10EDF i jego efektywności działania zostaną stosownie ocenione. Zgodnie bowiem z postanowieniami protokołu finansowego do Umowy o partnerstwie AKP-WE, Rada wspólnie z państwami AKP przeprowadza przegląd wyników, oceniający stopień wykonania zobowiązań i wypłat oraz rezultaty i oddziaływanie dostarczonej pomocy. Przegląd będzie dokonywany na podstawie wniosku, który zostanie przygotowany przez KE w 2010 roku. Wyniki tej oceny będą

miały zasadnicze znaczenie dla podjęcia decyzji o rozmiarach współpracy finansowej po zakończeniu obowiązywania 10EDF. Ponadto dla każdego roku budżetowego KE sporządza i zatwierdza sprawozdania finansowe Funduszu i przekazuje je na ręce Parlamentu Europejskiego, Rady Unii Europejskiej i Trybunału Obrachunkowego. Komisja ma również obowiązek dostarczać Europejskiemu Trybunałowi Obrachunkowemu wszystkie niezbędne informacje, aby mógł on na podstawie stosownych dokumentów przeprowadzać kontrolę pomocy udzielonej z zasobów EDF. Natomiast Europejski Bank Inwestycyjny jest zobligowany do przygotowywania i przekazywania KE i Radzie Unii Europejskiej sprawozdań z realizacji operacji finansowanych przez Fundusz, a którymi to właśnie on zarządza.

Literatura: Partnership Agreement ACP-EC. Signed in Cotonou on 23 June 2000. Revised in Luxembourg on 25 June 2005, [w:] http://www.europarl.europa.eu/intcoop/acp/03_01/pdf/cotonou_2006_en.pdf; art. 1–3 i art. 6–9 Umowy wewnętrznej między przedstawicielami rządów państw członkowskich zebranych w Radzie w sprawie finansowania pomocy wspólnotowej na podstawie wieloletnich ram finansowych na lata 2008–2013 zgodnie z umową o partnerstwie AKP-WE oraz w sprawie przydzielania pomocy finansowej dla krajów i terytoriów zamorskich, do których stosuje się część czwartą TWE, [w:] http://www.parlinkom.gv.at/pls/portal/docs/page/PG/DE/XXIII/I/I_00098/imfname_078634.pdf; Wspólny Projekt Rezolucji w sprawie zmiany Umowy z Cotonou oraz określenia kwoty środków Dziesiątego EDF, [w:] <http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//NONSGML+MOTION+P6-RC-2006-0191+0+DOC+PDF+V0//PL>; Jonas Frederiksen, The 10th European Development Fund. Development Funding for Economic Partnership Agreements, [w:] http://www.acp-eu-trade.org/library/files/Frederiksen_EN_0206_ECDPM_10th-EDF-Development-Funding-for-EPAs.pdf; <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/r12102.htm>; http://www.acpsec.org/en/acp_states.htm; http://www.euroresources.org/guide_to_population_assistance/european_community/european_development_fund.html

EUROPEJSKI FUNDUSZ ROZWOJU REGIONALNEGO (EFRR) (*European Regional Development Fund*) już w latach 2000–2006 pozostawał najważniejszym finansowym instrumentem wsparcia w krajach członkowskich Unii Europejskiej (UE). Podobnie ma to miejsce również w obecnym okresie programowania, obejmującym lata 2007–2013. Jest jednym z funduszy strukturalnych, ukierunkowanym na wyrównywanie różnic w poziomie rozwoju poszczególnych regionów Wspólnoty. Zgodnie z postanowieniem TWE oraz Rozporządzenia nr 1080/2006 dotyczące EFRR, Fundusz ma na celu przyczynianie się do korygowania podstawowych dysproporcji regionalnych we Wspólnocie przez udział w rozwoju i dostosowaniu strukturalnym regionów zacofanych w rozwoju oraz w przekształcaniu upadających regionów przemysłowych oraz wspieranie, w ramach → *Celu 3 „Europejska współpraca terytorialna” polityki spójności UE*, współpracy transgranicznej, transnarodowej i międzyregionalnej. Katalog dopuszczalnych inwestycji i działań, które mogą być współfinansowane z zasobów EFRR przedstawia się następująco: (a) inwestycje produkcyjne przyczyniające się do tworzenia i ochrony trwałych miejsc pracy; (b) inwestycje w infrastrukturę; (c) rozwój potencjału endogenicznego poprzez działania wspierające rozwój regionalny i lokalny; (d) pomoc techniczna. Art. 4 Rozporządzenia nr 1080/2006

wymienia aż 11 obszarów tematycznych (np. turystyka, edukacja) dla → *Celu 1 „Konwergencja” polityki spójności UE*, mających kluczowe znaczenie dla jego realizacji w regionach nim objętych. Katalog ów nie jest definitywnie zamknięty, lecz stanowi jedynie istotną wskazówkę dla → *beneficjentów*, które działania mają najwyższy priorytet z punktu widzenia EFRR. Zasady kwalifikowalności (→ *koszty kwalifikowalne*) wydatków współfinansowanych ze środków EFRR różnią się w poszczególnych państwach członkowskich, co wynika z odmienności obowiązujących przepisów prawnych. Za wydatki niekwalifikowalne do wsparcia z EFRR, uznano: (a) odsetki od zadłużenia; (b) zakup gruntów za kwotę przekraczającą 10% całkowitych wydatków kwalifikowalnych w ramach danej operacji; (c) likwidację elektrowni jądrowych; (d) podlegający zwrotowi podatek od wartości dodanej (VAT). Na okres 2007–2013 przedłużono szczególnie traktowanie obszarów peryferyjnych (najbardziej oddalonych). Wprowadzono ponadto tzw. specjalne podejście do obszarów charakteryzujących się szczególnymi walorami terytorialnymi. *Novum* jest również decyzja uznająca wydatki na mieszkalnictwo (po spełnieniu pewnych warunków) jako kwalifikujące się do wsparcia w ramach EFRR. W kwestii przepisów przejściowych i końcowych postanowiono, iż Rozporządzenie nr 1080/2006 nie ma wpływu na kontynuację albo modyfikację, w tym całkowite lub częściowe anulowanie, pomocy zatwierdzonej przez Komisję na podstawie Rozporządzenia nr 1783/1999 lub wszelkich innych przepisów prawa mających zastosowanie do tej pomocy na dzień 31 grudnia 2006 roku, które w związku z tym stosuje się po tym terminie do tej pomocy lub do danych projektów aż do ich zamknięcia. Dzięki temu zapisowi wnioski złożone zgodnie z Rozporządzeniem nr 1783/1999 zachowały swoją ważność. W Polsce EFRR współfinansuje w latach 2007–2013 następujące programy operacyjne: (1) → *Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko*; (2) → *Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka*; (3) → *Regionalne Programy Operacyjne*; (4) → *Programy Operacyjne Europejskiej Współpracy Terytorialnej*.

Literatura: art. 160 TWE, [w:] Dz.U. UE nr C 321E z 29 grudnia 2006 roku (wersje skonsolidowane TWE i TUE); Rozporządzenie PE i Rady nr 1080/2006 z 5 lipca 2006 roku w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1783/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Rozporządzenie Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Rozporządzenie KE nr 1828/2006 z 8 grudnia 2006 roku ustanawiające szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz rozporządzenia PE i Rady nr 1080/2006 w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, [w:] Dz.U. UE nr L 371 z 27 grudnia 2006 roku; Decyzja KE nr 595/2006 z 4 sierpnia 2006 roku ustalająca wykaz regionów kwalifikujących się do finansowania z funduszy strukturalnych w ramach celu konwergencja w latach 2007–2013 (notyfikowana jako dokument nr C (2006) 3475), [w:] Dz.U. UE nr L 243 z 6 września 2006 roku; Decyzja KE nr 769/2006 z 31 października 2006 roku określająca wykaz regionów i obszarów kwalifikujących się w latach 2007–2013 do finansowania ze środków Europej-

skiego Funduszu Rozwoju Regionalnego w ramach współpracy transgranicznej i transnarodowej będących częściami składowymi celu Europejska współpraca terytorialna (notyfikowana jako dokument nr C (2006) 5144), [w:] Dz.U. UE nr L 312 z 11 listopada 2006 roku; Komentarz do aktów prawnych Wspólnot Europejskich w zakresie funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności na lata 2007–2013, s. 17–140, [w:] <http://www.funduszezstrukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/AA2B283F-DAE8-413C-BD9A-E4FF1B21C220/27734/pakiet7komentarzedorzporz3.pdf>; <http://www.funduszezstrukturalne.gov.pl/EUROPEJSKI+FUNDUSZ+ROZWOJU+REGIONALNEGO/>

EUROPEJSKI FUNDUSZ RYBACKI (EFR) (*European Fisheries Fund*) został utworzony na mocy Rozporządzenia Rady nr 1198/2006 z 27 lipca 2006 roku i zastąpił fundusz strukturalny pod nazwą → *Finansowy Instrument Wspierania Rybołówstwa*. Cele EFR przedstawiają się następująco: (a) wspieranie → *Wspólnej Polityki Rybackiej* w celu zapewnienia eksploatacji żywych zasobów wodnych i wsparcie akwakultury dla zapewnienia jej trwałości w sensie gospodarczym, środowiskowym i społecznym; (b) wsparcie trwałej równowagi między zasobami a zdolnością połowową wspólnotowej floty rybackiej; (c) wsparcie zrównoważonego rozwoju rybołówstwa śródlądowego; (d) wzmacnianie konkurencyjności funkcjonujących struktur oraz rozwoju ekonomicznie żywotnych przedsiębiorstw w sektorze rybactwa; (e) wspieranie ochrony i poprawy stanu środowiska i zasobów naturalnych związanych z sektorem rybactwa; (f) wspieranie zrównoważonego rozwoju oraz poprawy jakości życia na obszarach, gdzie prowadzi się działalność należąca do sektora rybactwa; (g) propagowanie równości kobiet i mężczyzn w procesie rozwoju sektora rybactwa oraz obszarów zależnych głównie od rybactwa.

Fundusz w latach 2007–2013 dysponuje środkami w wysokości 3 849 mln euro. Podobnie jak → *Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich* (EFRROW), cele EFR realizowane są przez poszczególne osie priorytetowe, których jest pięć. Należą do nich: Oś 1 – Środki na rzecz dostosowania wspólnotowej floty rybackiej; Oś 2 – Akwakultura, rybołówstwo śródlądowe, przetwarzanie i obrót produktami rybołówstwa i akwakultury; Oś 3 – Środki służące wspólnemu interesowi; Oś 4 – Zrównoważony rozwój obszarów zależnych głównie od rybactwa; Oś 5 – Pomoc techniczna. Podobnie jak w przypadku EFRROW, programowanie składa się z kilku etapów polegających na przygotowywaniu dokumentów strategicznych dotyczących sektora rybactwa. Jednym z nich jest → *krajowy plan strategiczny* dotyczący sektora rybactwa. Plan jest przedmiotem dialogu między KE a państwem członkowskim i zawiera streszczenie wszystkich aspektów wspólnej polityki rybołówstwa oraz określa priorytety, cele, szacunkową kwotę wymaganych publicznych zasobów finansowych i terminy jego realizacji. Na podstawie krajowego planu strategicznego dotyczącego sektora rybactwa państwo członkowskie przygotowuje → *program operacyjny*. Na potrzeby programowania Polska przygotowała krajowy plan strategiczny pod nazwą → *Strategia Rozwoju Rybołówstwa 2007–2013*. Strategia wskazuje na zakres interwencji i wsparcia finansowego ze strony EFR oraz inne niezbędne źródła finansowania. SRR 2007–2013 posłużyła jako punkt odniesienia dla tworzenia w Polsce → *Programu*

Operacyjnego „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007–2013”. Program jest finansowany z EFR oraz środków krajowych. Alokacja EFR dla Polski na lata 2007–2013 wynosi 651 791 tys. euro. Fundusz wnosi wkład w realizację poszczególnych działań maksymalnie do 75% wydatków publicznych dla regionów należących do → *Celu 1 „Konwergencja” polityki spójności UE* (np. Polska) oraz 50% dla regionów nieobjętych tym Celem. Rozporządzenie nr 1198/06 dotyczące EFR w celu sprawnego i celowego wydatkowania środków ustanawia → *Institucję Zarządzającą*, → *Institucję Certyfikującą*, → *Institucję Audytową* oraz → *Institucję Pośredniczącą*. W Polsce zadania te pełnią odpowiednio: Ministerstwo Gospodarki Morskiej, Ministerstwo Finansów, Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej i → *Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR)*.

Literatura: Rozporządzenie Rady nr 1198/2006 z 27 lipca 2006 roku w sprawie Europejskiego Funduszu Rybackiego, [w:] Dz.U. UE nr L 223 z 15 sierpnia 2006 roku; Rozporządzenie KE 498/2007 z 26 marca 2006 roku ustanawiające szczegółowe zasady wykonania Rozporządzenia Rady nr 1198/2006 w sprawie Europejskiego Funduszu Rybackiego, [w:] Dz.U. UE nr L 120 z 10 maja 2007 roku; Strategia Rozwoju Rybołówstwa, [w:] <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/informator/npr2/dokumenty%20strategiczne/ryby.pdf>; Program Operacyjny „Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007–2013” (projekt), Warszawa 2007.

EUROPEJSKI FUNDUSZ SPOŁECZNY (EFS) (*European Social Fund*) to obecnie jedyny, oprócz → *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR)*, → *fundusz strukturalny Unii Europejskiej*. Działalność funduszu skupia się przede wszystkim na rozwoju rynku pracy przez sprzyjanie zatrudnianiu pracowników, utrzymanie miejsc pracy, tworzenie lepszych miejsc pracy, dbanie o wysoki poziom zatrudnienia. Jego początki sięgają 1957 roku, kiedy to jego utworzenie przewidziano zapisami tzw. Traktatów Rzymskich. Działanie EFS od początku było nastawione na kreowanie mechanizmów sprzyjających rozwojowi rynku pracy. Miał się on przez to przyczyniać do wzrostu poziomu zatrudnienia, stymulując zarazem mobilność zawodową jak i geograficzną zasobów siły roboczej. W perspektywie finansowej na lata 2007–2013 podstawę prawną EFS stanowi Rozporządzenie nr 1081/2006. Określa ono główne zasady kontraktowania, wdrażania i realizacji projektów finansowanych w ramach EFS. Ponieważ Fundusz ten jest narzędziem realizacji założeń → *Strategii Lizbońskiej*, przyczynia się w ten sposób do realizacji priorytetów Wspólnoty w odniesieniu do wzmacniania spójności gospodarczej i społecznej przez: (a) **poprawę dostępu do zatrudnienia**, (b) **stymulowanie wysokiego poziomu zatrudnienia** oraz (c) **tworzenie liczniejszych i lepszych miejsc pracy**. Skoro EFS jest jednym z funduszy strukturalnych to podlega tożsamym zasadom programowania i funkcjonowania jak EFRR. EFS finansuje poszczególne obszary priorytetowe w zależności od celów wspólnotowej polityki spójności. Odpowiedzią na potrzeby potencjalnych projektodawców jest istnienie dwóch katalogów dla krajów objętych: (a) *Celami Konwergencja i Konkurencyjność regionalna i zatrudnienie* oraz (b) *Celem Konwergencja*. W ramach pierwszego katalogu

wspierane są następujące priorytety: (1) Zwiększenie adaptacyjności pracowników przedsiębiorstw; (2) Zwiększenie dostępu do zatrudnienia; (3) Integracja społeczna; (4) Inwestycje w kapitał ludzki; (5) Partnerstwo. Natomiast w ramach Celu Konwergencja EFS obejmuje dodatkowo następujące obszary: (1) Zwiększenie i poprawa inwestycji w kapitał ludzki; (2) Wzmocnienie zdolności instytucjonalnej. Państwa członkowskie przenoszą cele zawarte we wspólnotowych dokumentach programowych (→ *Strategicznych Wytycznych Wspólnoty*, → *Europejskiej Strategii Zatrudnienia*) na grunt krajowy w postaci odpowiednich zapisów w → *Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia* (NSRO). Dokument ten stanowi punkt odniesienia dla wszystkich → *Programów Operacyjnych* (PO) przygotowywanych w ramach funduszy strukturalnych. Pomoc w ramach Funduszu może przybrać formę bezzwrotnych dotacji indywidualnych lub grantów globalnych, dotacji podlegających zwrotowi, mikrokredytów, funduszy gwarancyjnych oraz zakupu towarów i usług zgodnie z zasadami dotyczącymi zamówień publicznych. W porównaniu z poprzednim okresem programowania stopa współfinansowania wzrasta w okresie 2007–2013 z maksymalnego pułapu 75% do 85%. Oznacza to, iż PO realizowane w ramach EFS są finansowane w 85% ze środków EFS oraz w 15% ze środków krajowych (dla projektów transnarodowych i międzyregionalnych w ramach EFS maksymalna wartość dofinansowania wynosi 93,5%). Kwalifikowalność kosztów (→ *koszty kwalifikowalne*) została ujęta w różnych aktach prawa wspólnotowego, pozostawiając pewną swobodę w tej kwestii państwom członkowskim. Co do zasady, w ramach EFS nie kwalifikują się: (a) podlegający zwrotowi podatek VAT; (b) odsetki od zadłużenia; (c) zakup mebli, wyposażenia, pojazdów, infrastruktury, nieruchomości i gruntów. Jednakże i od tego katalogu kosztów niekwalifikowalnych istnieją wyjątki – tak należy bowiem widzieć zasadę → *cross-financing*.

Literatura: art. 176 TFUE, [w:] Dz.U. UE nr C 306 z 17 grudnia 2007 roku; Decyzja Rady nr 600/2005 z 12 lipca 2005 roku w sprawie wytycznych dla polityk zatrudnienia państw członkowskich, [w:] Dz.U. UE nr L 205 z 6 sierpnia 2005 roku; Decyzja Rady nr 702/2006 z 6 października 2006 roku w sprawie strategicznych wytycznych Wspólnoty dla spójności, [w:] Dz.U. UE nr L 291 z 21 października 2006 roku; Rozporządzenie PE i Rady nr 1081/2006 z 5 lipca 2006 roku w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego i uchylające rozporządzenie nr 1784/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Rozporządzenie Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Rozporządzenie KE nr 1828/2006 z 8 grudnia 2006 roku ustanawiające szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz Rozporządzenia PE i Rady nr 1080/2006 w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, [w:] Dz.U. UE nr L 371 z 27 grudnia 2006 roku; Wspólne działania na rzecz wzrostu gospodarczego i zatrudnienia, Nowy początek Strategii Lizbońskiej, komunikat z 2 lutego 2005 roku, COM (2005) 24; art. 6 ust. 1 Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku, nr 279, poz. 1644; Ustawa o promocji zatrudnienia i in-

stytucjach rynku pracy z 20 kwietnia 2004 roku, [w:] Dz.U. RP z 2004 roku nr 99, poz. 1001 z późn. zm.; Komentarz do aktów prawnych Wspólnot Europejskich w zakresie funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności na lata 2007–2013, s. 17–116 i 141–151, [w:] <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/3220F58B-3FB9-4C94-A6CC-E357A01BC32C/27734/pakiet7komentarzedorzporz3.pdf>

EUROPEJSKI FUNDUSZ WETERYNARYJNY (*European Veterinary Fund – EVF*) stanowi zobowiązanie dla Wspólnoty, które dotyczy specjalnych środków weterynaryjnych, wydzielonych na kontrole w dziedzinie weterynarii, a także na programy zwalczania i monitorowania chorób zwierząt i chorób odzwierzęcych. Środki w ramach EVF są zabezpieczone na podstawie wielokrotnie już nowelizowanej Decyzji Rady nr 424/1990 z 26 czerwca 1990 roku w sprawie wydatków w dziedzinie weterynarii. Powodem ustanowienia tego Funduszu było przekonanie, iż Wspólnota powinna wnieść swój wkład finansowy w eliminowanie każdego przypadku poważnej choroby zakaźnej zwierząt. Przy tym konieczne jest zapobieganie i ograniczanie, za pomocą właściwych środków kontroli, występowania chorób przenoszonych przez zwierzęta, a które to choroby stanowią zagrożenie dla ludzi (jest ich kilkanaście, m.in. przyszczyca, ptasia grypa, ospa owiec lub kóz itd.). W stanach zagrożenia przewiduje się podjęcie działań natychmiastowych, polegających na pomocy finansowej Wspólnoty w celu eliminacji choroby, a wynikającej z faktu izolacji gospodarstwa od chwili podejrzenia i po oficjalnym stwierdzeniu wystąpienia choroby przez państwowe służby weterynaryjne. Wówczas pomoc może zostać udzielona w zakresie: uboju zwierząt; zniszczenia skażonej paszy i skażonego wyposażenia; oczyszczenia, dezynsekcji i dezynfekcji gospodarstw i wyposażenia w gospodarstwach; ustanowienia stref ochronnych czy odszkodowania dla hodowców. Poza działaniami w postaci reakcji na dane zagrożenie, EVF podejmuje również działania prewencyjne wspierając, z jednej strony, działania informacyjne w zakresie zdrowia, dobrostanu zwierząt oraz bezpieczeństwa żywności. Z drugiej zaś strony wspiera on programy zwalczania, kontroli i monitorowania chorób zwierząt i chorób odzwierzęcych (np. wścieklizny). Do wsparcia kwalifikują się następujące działania dotyczące skutecznej inspekcji weterynaryjnej: (a) udzielanie pomocy finansowej laboratoriom łącznikowym i laboratoriom referencyjnym; (b) wkład finansowy w przeprowadzanie badań mających na celu zapobieganie chorobom odzwierzęcym; wkład finansowy we wdrażanie nowych strategii kontrolnych wynikających z urzeczywistniania rynku wewnętrznego.

Literatura: Decyzja Rady nr 424/1990 z 26 czerwca 1990 roku w sprawie wydatków w dziedzinie weterynarii, [w:] Dz.U. WE nr L 224 z 18 sierpnia 1990 roku (nowelizacje: Decyzja Rady nr 133/1991, Rozporządzenie Rady nr 3763/1991, Decyzja Rady nr 337/1992, Decyzja Rady nr 438/1992, Dyrektywa Rady nr 117/1992, Dyrektywa Rady nr 119/1992, Decyzja KE nr 439/1993, Decyzja KE nr 77/1994, Decyzja Rady nr 370/1994, Rozporządzenie Rady nr 1258/1999, Decyzja Rady nr 12/2001, Decyzja Rady nr 572/2001, Dyrektywa PE i Rady nr 99/2003, Rozporządzenie Rady nr 806/2003, Decyzja Rady nr 53/2006, Decyzja Rady

nr 782/2006, Decyzja Rady nr 965/2006, Rozporządzenie Rady nr 1791/2006.); art. 54 Dyrektywy Rady nr 94/2005 z 20 grudnia 2005 roku w sprawie wspólnotowych środków zwalczania grypy ptaków i uchylająca Dyrektywę nr 40/1992, [w:] Dz.U. UE nr L 10 z 14 stycznia 2006 roku; Jan W. Tkaczyński / Guido Rossmann, Fundusze Unii Europejskiej, Białystok 2003, s. 84; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 201–203.

EUROPEJSKI INSTRUMENT NA RZECZ WSPIERANIA DEMOKRACJI I PRAW CZŁOWIEKA (*Financing Instrument for the Promotion of Democracy and Human Rights Worldwide – EIDHR*) jest kolejnym Funduszem w ramach instrumentów współpracy na rzecz rozwoju oraz kooperacji z państwami trzecimi. Stanowi kontynuację europejskiej inicjatywy na rzecz demokracji i praw człowieka. Przyczynia się do osiągnięcia celów Wspólnej Polityki Zagranicznej i Bezpieczeństwa, a jego najistotniejszym zadaniem jest **wspieranie procesów demokratyzacji oraz dbanie o przestrzeganie praw człowieka**. Co istotne, założeniem tego Funduszu jest udzielanie pomocy niezależnie od zgody państw trzecich i innych władz publicznych. Cele Instrumentu mają charakter globalny, odzwierciedlony w wydanych wytycznych Unii Europejskiej (UE) w sprawie praw człowieka i podkreślany na różne sposoby w procesie stabilizacji i stowarzyszenia, europejskiej polityce sąsiedztwa i konsensusie europejskim w sprawie rozwoju. Wyraża się on również w inicjatywach regionalnych, takich jak: Strategia UE na rzecz Afryki, Partnerstwo Strategiczne między UE i Ameryką Łacińską lub polityka UE w odniesieniu do Azji. Wsparcie w ramach EIDHR może być realizowane przez: (a) wspieranie praw człowieka i podstawowych wolności tam, gdzie są one najbardziej zagrożone (pomoc może dotyczyć: ochrony obrońców praw człowieka, wsparcia dla ofiar represji, rehabilitacji ofiar tortur); (b) wzmocnienie roli społeczeństwa obywatelskiego w promocji praw człowieka, reformach demokratycznych i zapobieganiu konfliktom; (c) zachęcanie mniej reprezentowanych grup do zabierania głosu i udziału w społeczeństwie obywatelskim i systemie politycznym, zwalczanie wszystkich form dyskryminacji; (d) wsparcie międzynarodowych ram ochrony praw człowieka, państwa prawa i promowania demokracji, w szczególności za pośrednictwem międzynarodowych mechanizmów wymiaru sprawiedliwości; (e) budowanie zaufania do demokratycznego procesu wyborczego przez dalszy rozwój monitorowania i pomocy unijnej w trakcie organizacji wyborów. Z finansowania w ramach EIDHR mogą korzystać kraje trzecie, pod warunkiem że jest ono bezpośrednio związane z sytuacjami wynikłymi na ich terytorium bądź z działaniami na poziomie globalnym lub regionalnym. Dofinansowanie jest udzielane bez względu na kryterium geograficzne. Pierwszorzędne znaczenie ma kryterium tematyczne, dotyczące zidentyfikowanego problemu. Fundusz jest wdrażany głównie przez programy, środki specjalne i działania doraźne. Wszystkie wskazane środki dają możliwość podejmowania przez Wspólnotę działań w odpowiedzi na nieprzewidziane sytuacje i wydarzenia, a także wprowadzają szczególną elastyczność umożliwiającą skuteczne wdrożenie zewnętrznej, uzupełniającej pomocy Wspólnoty w dziedzinie wspierania demokracji

i praw człowieka. Na wsparcie w drodze wszystkich wspomnianych przedsięwzięć w latach 2007–2013 przeznaczono kwotę 1 104 mln euro.

Literatura: Rozporządzenie PE i Rady nr 1889/2006 z 20 grudnia 2006 roku w sprawie ustanowienia instrumentu finansowego na rzecz wspierania demokracji i praw człowieka na świecie, [w:] Dz.U. UE nr L 386 z 29 grudnia 2006 roku; Wytyczne dla polityki UE wobec krajów trzecich dotyczące kary śmierci, czerwiec 1998 roku; Wytyczne dla polityki UE wobec krajów trzecich dotyczące tortur i innego okrutnego, nieludzkiego i poniżającego traktowania oraz karania, kwiecień 2001 roku; Wytyczne UE w sprawie dzieci i konfliktów zbrojnych, grudzień 2003 roku; Wytyczne UE w sprawie obrońców praw człowieka, czerwiec 2004 roku; Dokument strategiczny Komisji Europejskiej Polityka Sąsiedztwa, COM (2004) 373 wersja ostateczna z 12 maja 2004 roku; Konsensus europejski w sprawie rozwoju, wspólne oświadczenie Rady, Parlamentu Europejskiego i Komisji, przyjęte 22 listopada 2005 roku, [w:] Dz.U. UE nr C 46 z 24 lutego 2006 roku; Program tematyczny na rzecz promocji demokracji i praw człowieka na świecie w ramach przyszłej perspektywy finansowej (2007–2013), COM (2006) 23; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 287–290.

EUROPEJSKI INSTRUMENT SĄSIEDZTWA I PARTNERSTWA (*European Neighbourhood and Partnership Instrument – ENPI*) został powołany w celu zwiększenia skuteczności pomocy zewnętrznej Wspólnoty i jest ukierunkowany na wspieranie rozwoju obszarów dobrobytu i stosunków dobrosąsiedzkich. W ramach tego Funduszu wsparciem mogą być objęte państwa członkowskie Unii Europejskiej (UE) oraz kraje partnerskie. Zamknięta lista 17 krajów partnerskich – potencjalnych → *beneficjentów Instrumentu* – znajduje się w Załączniku do Rozporządzenia nr 1638/2006. Lista podmiotów kwalifikujących się do objęcia wsparciem jest bardzo szeroka. W pierwszej kolejności wymienione są kraje i regiony partnerskie oraz ich instytucje, władze lokalne zarówno państw członkowskich, jak i krajów partnerskich. Innymi podmiotami, które mogą aplikować są również instytucje, organy oraz agencje Unii Europejskiej. Poza tymi podmiotami, Rozporządzenie nr 1638/2006 wymienia instytucje państw członkowskich (władze szczebla krajowego, regionalnego i lokalnego), podmioty gospodarcze, podmioty niepaństwowe (m.in. organizacje trzeciego sektora, grupy zawodowe, spółdzielnie, związki zawodowe, kościoły i stowarzyszenia) oraz osoby fizyczne; musi to być osoba będąca obywatelem państwa członkowskiego UE, państwa członkowskiego → *Europejskiego Obszaru Gospodarczego* (EOG), kraju będącego beneficjentem ENPI bądź → *Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej* (IPA). ENPI jest częścią polityki sąsiedztwa oraz współpracy na rzecz rozwoju UE. Wspólnota zgodnie z zasadą programowania, określa wiele priorytetów i obszarów kluczowych uzgodnionych uprzednio z krajami partnerskimi. Wśród tych obszarów szczególne miejsce zajmuje dialog i reformy polityczne, reformy gospodarcze, rozwój społeczno-ekonomiczny, wymiar sprawiedliwości i sprawy wewnętrzne. Dokładniej rzecz ujmując, wymieniono aż 29 obszarów współpracy, w których realizacja projektów kwalifikuje się do sfinansowania w ramach Instrumentu. Dotyczą one szerokiego zakresu działań, począwszy m.in. od reform o charakterze politycznym, społeczno-gospodarczym, przez zrównoważony rozwój,

ochronę środowiska i dziedzictwa naturalnego, a na mobilności wykładowców, pracowników naukowo-badawczych i studentów kończąc. Kraj, który chce, aby jego terytorium zostało objęte wsparciem za pośrednictwem Instrumentu, musi nie tylko znajdować się na liście krajów partnerskich, ale także zawrzeć ze Wspólnotą umowę partnerską, układ stowarzyszeniowy bądź inne porozumienie o równorzędnym znaczeniu. Umowy te są kluczowym punktem odniesienia do wspólnie uzgadnianych planów działań lub innych dokumentów o znaczeniu równoważnym. Plany działań obejmują zbiór priorytetów, których realizacja ma na celu zbliżenie krajów partnerskich do Unii Europejskiej. Niezależnie od realizowanego programu kraj-beneficjent ma obowiązek partycypować w jego finansowaniu. Współfinansowanie może pochodzić z krajowych środków publicznych, wkładów pochodzących od beneficjentów bądź innych źródeł. Poziom współfinansowania wynosi co najmniej 10% kwoty środków wspólnotowych przeznaczonych na wspólny program operacyjny, z wyłączeniem kwoty pomocy technicznej finansowanej ze środków wspólnotowych. Alokacja finansowa na lata 2007–2013 dla Instrumentu wynosi 11,18 mld euro. Pomoc wspólnotowa zgodnie z zasadami Instrumentu jest realizowana przez dwa rodzaje programów: (a) programy krajowe, wielokrajowe tematyczne i transgraniczne dokumenty strategiczne oraz wieloletnie programy indykatywne (w finansowaniu programów współpracy transgranicznej na zasadach ENPI partycypuje również → *Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego*); (b) wspólne programy operacyjne w dziedzinie współpracy transgranicznej. W obecnym okresie programowania w UE (lata 2007–2013) przewiduje się realizację 15 programów współpracy transgranicznej ENPI, w tym dziewięciu na granicach lądowych i sześciu na granicach morskich.

Literatura: Rozporządzenie PE i Rady nr 1638/2006 z 24 października 2006 roku określające przepisy ogólne w sprawie ustanowienia Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa, [w:] Dz.U. UE nr L 310 z 9 listopada 2006 roku; Rozporządzenie KE nr 951/2007 z 9 sierpnia 2007 roku ustanawiające zasady stosowania programów współpracy transgranicznej finansowanych w ramach Rozporządzenia nr 1638/2006 określającego przepisy ogólne w sprawie ustanowienia Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 10 sierpnia 2007 roku; <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/AC7FA72D-EC22-4536-B72B-5031910DE39C/34481/070616ENPI1.pdf>

EUROPEJSKI KOMITET EKONOMICZNO-SPOŁECZNY (EKE-S) (*European Economic and Social Committee*) to organ doradczo-opiniodawczy Unii Europejskiej (UE) z siedzibą w Brukseli, powołany do życia w 1957 roku na mocy Traktatów Rzymskich. Reprezentuje na unijnym forum pracodawców, związki zawodowe, rolników, konsumentów oraz pozostałe grupy interesu, które razem tworzą zorganizowane społeczeństwo obywatelskie. Komitet przedstawia ich opinie oraz broni ich interesów w debatach politycznych z Komisją Europejską (KE), Radą Unii Europejskiej (RUE) i Parlamentem Europejskim (PE). EKE-S jest pomostem między instytucjami UE a jej obywatelami, przyczyniając się do uczestnictwa, aktywniejszego włączenia, a tym samym dalszej demokratyzacji życia społeczności Europy. Głównym zadaniem Ko-

mitetu jest sprawowanie funkcji doradczej w kwestiach dotyczących polityki gospodarczej i społecznej. Komitet przedstawia swoją opinię Radzie, Komisji i Parlamentowi Europejskiemu albo na ich wniosek, albo z własnej inicjatywy. Opinie Komitetu nie są dla nich wiążące, lecz często traktowane są jako miernik społecznej akceptacji danego projektu. EKE-S liczy 344 członków, przy czym liczba członków z poszczególnych krajów w przybliżeniu odzwierciedla ich liczbę ludności (Polska ma 21 przedstawicieli). Kandydatów na członków EKE-S przedstawiają państwa członkowskie w drodze konsultacji z narodowymi organizacjami obywatelskimi. Następnie członkowie nazywani odtąd doradcami są mianowani przez Radę UE na okres 4 lat. Ich mandat może być przedłużony. Choć członkowie Komitetu są powoływani przez państwa członkowskie, ich decyzje są niezawisłe i niezależne. Członkowie wybierają spośród siebie Przewodniczącego, dwóch Wiceprzewodniczących i Prezydium. Ich kadencja wynosi dwa lata. Choć członkowie Komitetu pracują w większości w swoich macierzystych krajach, zasiadając w Komitecie tworzą trzy grupy, które reprezentują pracodawców, pracowników oraz różnorodne grupy interesów w dziedzinach gospodarczej i społecznej. Komitet obraduje na Zgromadzeniu Plenarnym. Debaty oraz projekty opinii są przygotowywane przez komisje zwane sekcjami, z których każda zajmuje się określonymi obszarami polityki. Obecnie (dane z 2012 roku) istnieje siedem takich sekcji. Na podstawie opinii opracowanych na posiedzeniach sekcji członkowie Komitetu uchwalają zwykłą większością głosów opinie, które są następnie przekazywane Radzie UE, Komisji Europejskiej i Parlamentowi Europejskiemu, a także publikowane w Dzienniku Urzędowym Wspólnot Europejskich.

Literatura: art. 301-304 TFUE, [w:] Dz.U. UE nr C 306 z 17 grudnia 2007 roku; Regulamin wewnętrzny Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, [w:] http://www.eesc.europa.eu/organisation/rules/docs/ces1103-2006_rev2_d_pl.pdf; Przepisy wykonawcze do Regulaminu wewnętrznego Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, [w:] http://www.eesc.europa.eu/organisation/rules/docs/ces1060-2006_d_pl.pdf; http://eesc.europa.eu/index_pl.asp; <http://www.eesc.europa.eu/?i=portal.en.sections-commission>

EUROPEJSKI OBSZAR GOSPODARCZY (EOG) (*European Economic Area*) to forma partnerstwa między państwami członkowskimi Wspólnoty Europejskiej (Unii Europejskiej) a członkami → *Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu* (EFTA), polegająca na istnieniu strefy wolnego handlu i wspólnego rynku. Utworzenie EOG miało także na celu rozszerzenie na państwa EFTA wspólnotowych polityk obejmujących transport, ochronę środowiska, → *badania i rozwój technologiczny* (BRT), kształcenie i edukację. W układzie brak jest zapisów regulujących sprawy rolnictwa i handlu artykułami rolnymi. Porozumienie o utworzeniu EOG podpisano w Porto 2 maja 1992 roku. Wejście w życie układu opóźniało się z powodu odrzucenia go w referendum w Szwajcarii w grudniu 1992 roku. Po wykluczeniu regulacji dotyczących Szwajcarii z umowy, ostatecznie weszła ona w życie 1 stycznia 1994 roku. EOG opiera się na czterech fundamentalnych wolnościach: swobodzie przepływu ludzi, kapi-

tału, towarów i usług. EFTA, niejako w zamian, łoży na wsparcie unijnych wysiłków w zakresie zmniejszenia społecznych i gospodarczych nierówności (→ *Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego* i → *Norweski Mechanizm Finansowy*). Obecnie uczestnikami EOG jest 27 krajów członkowskich Unii Europejskiej (UE) oraz 3 kraje EFTA (Islandia, Liechtenstein i Norwegia). Naczelnym organem EOG jest Rada składająca się z przedstawicieli państw członkowskich oraz Komisji Europejskiej. Organem wykonawczym jest Wspólny Komitet. Powołano również Komitet ds. Sporów, rozpatrujący sprawy między państwami, z wyjątkiem spraw dotyczących konkurencji, w których kompetentny jest Europejski Trybunał Sprawiedliwości (organ Wspólnot Europejskich). Organami o charakterze doradczym są Wspólny Komitet Parlamentarny, składający się z przedstawicieli parlamentów krajowych państw EFTA i Parlamentu Europejskiego, oraz Komitet Doradczy, w skład którego wchodzi przedstawiciele organizacji społecznych i gospodarczych państw EOG.

Literatura: Agreement on the European Economic Area, [w:] Dz.U. UE nr L 1 z 3 stycznia 1994 roku z późn. zm.; http://ec.europa.eu/external_relations/eea/; <http://www.efta.int/content/legal-texts/eea/>

EUROPEJSKI SYSTEM BANKÓW CENTRALNYCH (ESBC) (*European System of Central Banks*) składa się z → *Europejskiego Banku Centralnego* (EBC) i narodowych banków centralnych wszystkich krajów członkowskich UE. Swoją działalność rozpoczęła 1 stycznia 1999 roku – był to początek trzeciego etapu realizacji Unii Gospodarczej i Walutowej. Wtedy też pierwsze 11 państw UE przystąpiło do strefy euro i przekazało kompetencje w zakresie prowadzenia polityki pieniężnej EBC. Głównym celem statutowym ESBC jest utrzymywanie stabilności cen. Jeśli nie narusza to celu podstawowego, ESBC wspiera swymi działaniami ogólną politykę gospodarczą Wspólnoty, skierowaną na wzrost gospodarczy, zwalczanie bezrobocia, ekspansję eksportową, rozwój regionalny, restrukturyzację oraz unowocześnianie gospodarki. Do podstawowych zadań realizowanych przez ESBC należą: (a) określenie i realizacja polityki pieniężnej w ramach strefy euro; (b) dokonywanie operacji walutowych zgodnie z zasadami wspólnej polityki pieniężnej; (c) przechowywanie i zarządzanie oficjalnymi rezerwami dewizowymi państw należących do strefy euro; (d) prowadzenie polityki emisyjnej w odniesieniu do euro; (e) zapewnienie niezawodnego i szybkiego systemu rozliczeń pieniężnych oraz płatności. Wspomagając wykonywanie głównych zadań, ESBC wypełnia również zadania dodatkowe, takie jak: gromadzenie danych i informacji statystycznych, doradztwo, współpraca międzynarodowa itd. Z uwagi na fakt, iż ESBC nie posiada osobowości prawnej, zadania, które zostały na niego nałożone przepisami, są realizowane przez EBC lub przez narodowe banki centralne. Zasadniczy ciężar spoczywa jednak na EBC. Te kraje, w których nie obowiązuje jeszcze wspólna waluta, nadal mogą prowadzić własną politykę pieniężną, ale są wyłączone z procesu decyzyjnego euro. Organami decyzyjnymi ESBC są organy EBC. Narodowe banki centralne są integralną częścią Systemu – ich statuty muszą

być zgodne ze statutem ESBC i są zobowiązane do prowadzenia polityki zgodnej z polityką ESBC. Ich prawnym obowiązkiem jest dbanie o stabilność euro i informowanie społeczeństwa o polityce pieniężnej ESBC.

Literatura: art.127, art. 129-132 TFUE, [w:] Dz.U. UE nr C 306 z 17 grudnia 2007 roku; Europejski System Banków Centralnych, Warszawa 2004, [w:] <http://www.nbp.pl/publikacje/esbc/esbc.pdf>; http://www.ecb.int/ecb/educational/facts/orga/html/or_001.pl.html; <http://www.ukie.gov.pl/www/serce.nsf/0/89A489CCEF4C8D5EC1256FAF003AC7B4?Open>

EUROPEJSKI SYSTEM ZINTEGROWANYCH RACHUNKÓW GOSPODARCZYCH NA POZIOMIE NARODOWYM I REGIONALNYM (*European System of Accounts 1995 – ESA 95*) – wewnątrznie uporządkowany zbiór spójnych, logicznych i zintegrowanych rachunków makroekonomicznych, bilansów i tablic opracowanych według obowiązujących norm i reguł statystycznych, służący do pomiaru efektów działalności gospodarczej w krajach o gospodarce rynkowej. Obecnie obowiązują dwie metody pomiaru: (a) zalecana przez ONZ – SNA 93; (b) zalecana przez Unię Europejską – ESA 95. Główne funkcje systemu rachunków narodowych to: rola koordynacyjna i zapewnianie spójności informacji statystycznych oraz podstawa prowadzenia skoordynowanych analiz makroekonomicznych. ESA 95 zastąpił wydany w 1970 roku Europejski System Zintegrowanych Rachunków Ekonomicznych. Jest w pełni zgodny ze zrewidowanym światowym podręcznikiem rachunków narodowych (SNA 93), jednak jest bardziej zorientowany na warunki i dane wymagane przez Unię Europejską. Jest zharmonizowany w zakresie pojęć i klasyfikacji stosowanych w wielu innych statystykach społecznych i gospodarczych. ESA jest wykorzystywany do: (a) kontroli realizacji i prowadzenia europejskiej polityki pieniężnej; (b) ustalania wysokości wsparcia finansowego dla określonych regionów Unii Europejskiej; (c) określania środków własnych UE.

Literatura: <http://circa.europa.eu/irc/dsis/nfaccount/info/data/ESA95/en/een00000.htm>; http://epp.eurostat.ec.europa.eu/portal/page?_pageid=2474,54156821,2474_54764840&_dad=portal&_schema=PORTAL; <http://circa.europa.eu/irc/dsis/nfaccount/info/data/esa95/en/esa95en.htm>; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 26– 33.

EUROPEJSKIE STOWARZYSZENIE WOLNEGO HANDLU (*European Free Trade Association – EFTA*) powstała na podstawie Konwencji podpisanej 4 stycznia 1960 roku w Sztokholmie, a zawarły go takie państwa, jak: Austria, Dania, Wielka Brytania, Norwegia, Portugalia i Szwecja. Początkowo EFTA była organizacją konkurencyjną dla Wspólnot Europejskich, ale wobec przystąpienia większości jej członków do Unii Europejskiej (i tym samym wystąpienia z EFTA), staje się organizacją o marginalnym znaczeniu. Obecnie do EFTA należą Norwegia, Szwajcaria, Liechtenstein i Islandia. Celem EFTA, od samego początku funkcjonowania organizacji, jest przyspieszenie wzrostu gospodarczego państw członkowskich przez znoszenie ograniczeń we wzajemnej wy-

mianie handlowej (z wyłączeniem cel na produkty rolne). Strefa wolnego handlu między państwami EFTA powstała w 1968 roku. Od roku 1977 państwa Europejskiej Współpracy Gospodarczej i EFTA utworzyły wspólną strefę wolnego handlu towarami przemysłowymi. W roku 1992 EWG i EFTA (z wyjątkiem Szwajcarii) zawarły porozumienie w sprawie utworzenia wspólnej strefy wolnego obszaru gospodarczego, a które weszło w życie w 1994 roku, tworząc → *Europejski Obszar Gospodarczy*. Organami EFTA są: Rada, Komitet Doradczy, Komitet Przedstawicieli Parlamentów Państw EFTA. Najważniejszym organem jest Rada, która nadzoruje wykonanie postanowień umowy, może wydawać decyzje i zalecenia. Rada składa się z przedstawicieli państw członkowskich w randze ministra. Zbiera się 2–3 razy w roku. Komitet doradczy składa się z przedstawicieli życia społeczno-gospodarczego z państw członkowskich. Nie może ich być więcej niż pięciu, a osoby te nie reprezentują państw członkowskich. Komitet Przedstawicieli Parlamentów składa się z osób desygnowanych przez parlamenty krajowe, pełni głównie funkcje doradcze i kontrolne.

Literatura: Convention establishing the European Free Trade Association (consolidated version), [w:] <http://www.efta.int/content/legal-texts/efta-convention/eftaconvention-texts/convention-2001>; <http://www.nbportal.pl/pl/np/euro/euro-w-europie/instytucje-finansowe-ue/efta>; <http://www.efta.int/>

EUROPEJSKIE UGRUPOWANIE WSPÓŁPRACY TERYTORIALNEJ (EUWT) (*European Grouping of Territorial Cooperation*) jest nowym instrumentem prawnym wprowadzonym przez prawo wspólnotowe, pozwalającym na tworzenie sformalizowanych grup współpracy przez podmioty publiczne z różnych państw członkowskich. Nie jest to kolejny fundusz, który ma własne środki finansowe, zasady kwalifikowania wydatków czy właściwy tylko dla siebie proces programowania i zarządzania. Jest to instrument prawny realizacji projektów przez członków pochodzących co najmniej z dwóch państw członkowskich, a którzy tworzą ugrupowanie współpracy wyposażone w osobowość prawną. Dotychczasowe doświadczenia w stosowaniu istniejących instrumentów współpracy terytorialnej wykazały bowiem, że państwa członkowskie, a w szczególności władze regionalne i lokalne, zmagają się z trudnościami, będącymi efektem zróżnicowanych systemów prawnych funkcjonujących w poszczególnych państwach członkowskich. EUWT mają na celu zmniejszenie tych trudności, a w efekcie ułatwienie i wzmocnienie działań w zakresie współpracy transgranicznej, transnarodowej i międzyregionalnej. Zastosowanie tego instrumentu prawnego ma doprowadzić do osiągnięcia długoterminowych i strategicznych celów spójności społecznej i gospodarczej. Ugrupowanie jest finansowane przez → *Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego* (EFRR). Zadania EUWT są ograniczone do realizacji → *programów operacyjnych Europejskiej Współpracy Terytorialnej* (EWT), składających się na → *Cel 3 „Europejska współpraca terytorialna” polityki spójności UE*. Na gruncie prawa polskiego w celu uszczegółowienia zapisów Rozporządzenia nr 1082/2006 przyjęto Ustawę o Europejskim Ugrupowaniu Współpracy

Terytorialnej. Reguluje ona zasady tworzenia EUWT w Polsce oraz nakłada m.in. obowiązek rejestracji tworzonych na terytorium Polski ugrupowań (a dokładnie mających swą siedzibę na terenie Polski). Rejestr taki prowadzony jest przez ministra spraw zagranicznych. Przystąpienie do ugrupowania zarówno Polski, jak i jednostki samorządu terytorialnego następuje w drodze przyjęcia stosownej uchwały (uchwały Rady Ministrów oraz uchwały przyjętej bezwzględną większością głosów organu stanowiącego samorządu terytorialnego). Uchwała o przystąpieniu do ugrupowania jednostki samorządu terytorialnego oraz decyzja o przystąpieniu do ugrupowania podmiotu prawa publicznego wchodzi w życie po uzyskaniu zgody ministra spraw zagranicznych. Ten ostatni po konsultacji z ministrami do spraw: wewnętrznych, finansów publicznych, rozwoju regionalnego wyraża zgodę w drodze decyzji (w terminie 3 miesięcy od otrzymania uchwały bądź decyzji).

Literatura: Rozporządzenie PE i Rady nr 1082/2006 z 5 lipca 2006 roku w sprawie europejskiego ugrupowania współpracy terytorialnej (EUWT), [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 6 i art. 12–21 Rozporządzenia PE i Rady nr 1080/2006 z 5 lipca 2006 roku w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i uchylające rozporządzenie nr 1783/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 3 ust. 2 lit. c), art. 4 ust. 1 lit. c), art. 7 i art. 21 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 4–7 Ustawy o europejskim ugrupowaniu współpracy terytorialnej z 7 listopada 2008 roku, [w:] Dz.U. RP z 2008 roku nr 218, poz. 1390, Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013, Narodowa Strategia Spójności, Warszawa 2007, s. 112–117, [w:] http://www.funduszezstrukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/2BD5B9B6-767E-473C-B198-496FDEC4DFED/31941/NSRO_maj2007.pdf; Europejskie Ugrupowanie Współpracy Terytorialnej - EUWT, [w:] http://www.cor.europa.eu/document/activities/egtc/CoR_EGTC_Study_PL.pdf

EUWT → *Europejskie Ugrupowanie Współpracy Terytorialnej*

EVF (EUROPEAN VETERINARY FUND) → *Europejski Fundusz Weterynaryjny*

EVS (EUROPEAN VOLUNTARY SERVICE) → *Wolontariat Europejski*

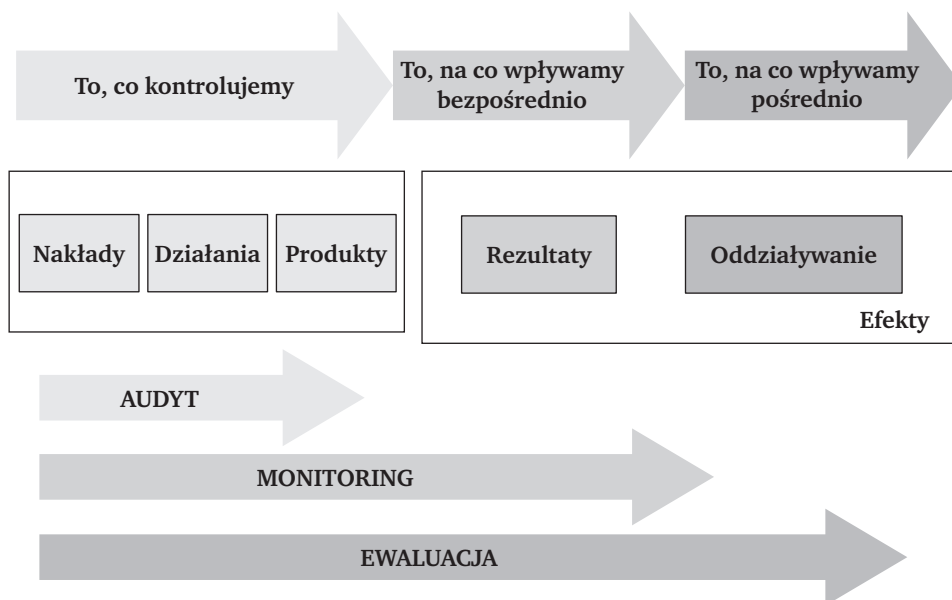
EWALUACJA to osąd (ocena) wartości interwencji publicznej dokonany przy uwzględnieniu odpowiednich kryteriów i standardów. Osąd dotyczy zwykle potrzeb, jakie muszą być zaspokojone w wyniku interwencji oraz osiągniętych efektów. Ewaluacja ma na celu poprawę jakości, efektywności i spójności pomocy funduszy oraz strategii i realizacji programów operacyjnych. Pojęcie to cieszy się coraz większą popularnością ze względu na możliwość realizacji projektów współfinansowanych z funduszy UE oraz konieczność osądu (oceny) interwencji danego → *projektu* bądź programu (także → *Programów Operacyjnych*). Konieczność przeprowadzania ewaluacji w nowym okresie programowania w latach 2007–2013 wynika z Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku

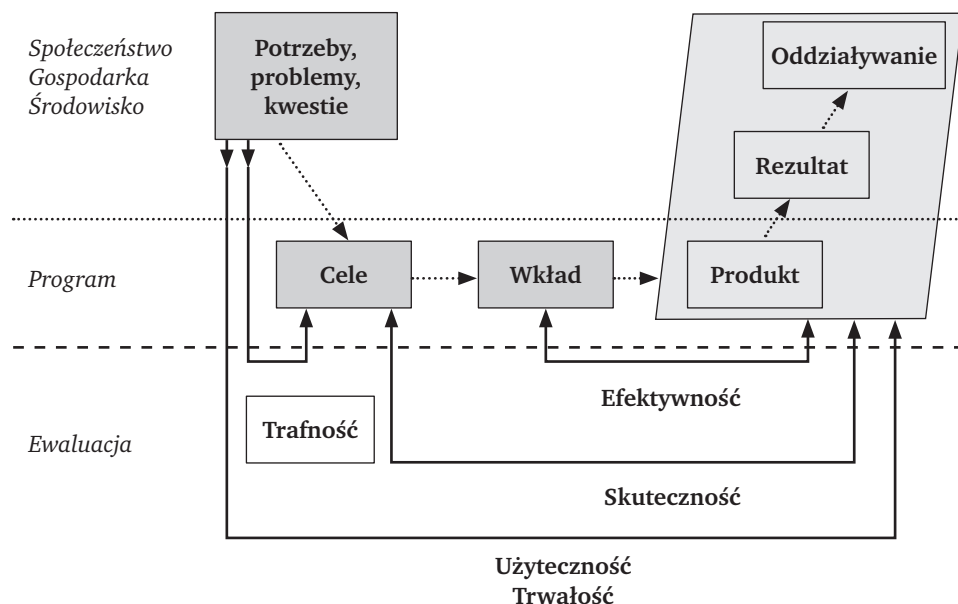
i należy do obowiązków państw członkowskich → *beneficjentów* → *polityki spójności*. Nie oznacza to, że ewaluacja jest przeprowadzana jedynie przez instytucje państwowe. Może być przeprowadzana przez ekspertów (→ *ewaluatorów*) lub podmioty funkcjonalnie niezależne od → *Instytucji Certyfikującej* (IC) oraz → *Instytucji Audytowej* (IA). Ewaluacja jest oparta na specjalnie w tym celu zebranych i zinterpretowanych informacjach za pomocą stosownej metodologii. Pewne definicje ewaluacji wykluczają osąd i zawężają pojęcie ewaluacji do oceny, opisu lub pomiaru efektów interwencji. Przykładowo K. Ekiert i M. Patton definiują ją jako systematyczną i obiektywną ocenę programu lub polityki, ich założeń, procesu realizacji i rezultatów pod względem stosowności, skuteczności, trwałości, efektywności, a także użyteczności podjętych w ich ramach działań. W konsekwencji należy uznać, iż ewaluacja to przedsięwzięcie zmierzające do określenia na podstawie właściwie zgromadzonych i przetworzonych danych, w jakim stopniu interwencja publiczna spełnia założone kryteria. Powinna poza tym dostarczać rzetelnych i przydatnych informacji o obiekcie badania, wspierając w ten sposób proces decyzyjny oraz przyczyniać się do współdziałania wszystkich partnerów zaangażowanych w realizację projektu. Na poziomie projektu ewaluacja ma na celu ocenę skuteczności podejmowanych działań oraz założonych rezultatów. Zarówno działania, jak i rezultaty powinny być oceniane w kontekście założonych przez projektodawcę celów. Cele podlegały wcześniej ocenie właściwej komisji oceny projektów. Ten związek można określić mianem logiki ewaluacji. Wyniki ewaluacji powinny być wykorzystane (w przypadku projektów) przez projektodawców w celu podnoszenia jakości zarządzania oraz wprowadzania zmian. Ewaluacja projektów często błędnie jest stawiana na równi z → *monitorowaniem* (postępu realizacji programów/projektów), → *kontrolą* oraz z audytem. **Audyt**, w przeciwieństwie do ewaluacji, odnosi się do funkcjonowania danej instytucji, jej gospodarności, legalności, celowości i rzeczowości. Polega on na sprawdzeniu zgodności wykorzystania zasobów (głównie finansowych) z obowiązującymi przepisami prawnymi oraz określonymi standardami, np. dotyczącymi zarządzania wykorzystaniem pomocy. Kontrola, podobnie jak audyt, może odnosić się do aspektów finansowo-prawnych realizacji danego przedsięwzięcia, w szczególności porównania stanu faktycznego ze stanem wymaganym. Ponadto może dotyczyć również badania struktur organizacyjnych i zarządczych. W odróżnieniu od audytu, który ma zazwyczaj charakter całościowy i kompleksowy, kontrola może mieć charakter wycinkowy i dotyczyć jednego z aspektów funkcjonowania instytucji np. procedur wdrażania innowacji czy systemu jakości. Ewaluacja ma charakter systemowy i może dotyczyć wszystkich aspektów projektu. Natomiast kontrola ma przede wszystkim charakter wycinkowy i skupia się na aspektach finansowo-prawnych instytucji realizującej projekty. Monitorowanie natomiast stanowi proces systematycznego zbierania i analizowania ilościowych i jakościowych informacji na temat wdrażania projektu jak również całego programu w aspekcie finansowym i rzeczowym, mający na celu zapewnienie zgodności realizacji projektów i programu z wcześniej zatwierdzonymi założeniami i celami. Celem monitorowania jest bieżące wykrywanie potencjalnych nieprawidłowości

i ich korygowanie. Tymczasem ewaluacja oprócz tego odnosi się do efektów długotrwałych, czyli oddziaływania projektu bądź programu.

Rozróżnia się dwa rodzaje ewaluacji: → *ewaluację strategiczną* (celem jest analiza ewolucji programu bądź grupy programów w kontekście priorytetów wspólnotowych i krajowych) oraz → *ewaluację operacyjną* (dotyczy monitorowania programu operacyjnego). Ze względu na moment przeprowadzania ewaluacji dzieli się ją na: → *ewaluację ex-ante*, → *ewaluację on-going*, → *ewaluację mid-term* i → *ewaluację ex-post*. Ze względu na przedmiot ewaluacji można wyróżnić ewaluację: **globalną, tematyczną i szczegółową**. Ewaluacja zewnętrzna i wewnętrzna jako jej kolejne typy odnosi się do podmiotu przeprowadzającego ewaluację. Ewaluacja powinna być prowadzona na podstawie takich kryteriów, jak: (a) **trafność**; (b) **skuteczność**; (c) **efektywność**; (d) **użyteczność**; (e) **trwałość**.

Trafność odnosi się do zgodności celów programu (projektu) z potrzebami i problemami społeczno-ekonomicznymi, które dany program (projekt) ma rozwiązać. Oceniając program pod względem skuteczności, porównuje się jego rzeczywiste efekty na poziomie produktu, rezultatu i oddziaływania z założeniami zawartymi w dokumentach programowych. Skuteczność jako kryterium służy do zbadania stopnia osiągnięcia zakładanych celów. Podejmując się oceny programu pod względem efektywności, należy zbadać efekty projektu na poziomie → *wskaźników produktu*, rezultatów i oddziaływania z założeniami zawartymi we właściwych dokumentach programowych. Efekty programu (projektu) są konfrontowane z przeznaczonymi na nie nakładami. Zastosowanie tego kryterium oznacza badanie, czy osiągnięto cele

programu (projektu) możliwie najniższym kosztem, a także porównanie ewaluowanego programu (projektu) z alternatywnymi w podobnym obszarze. Użyteczność pozwala na ocenę, czy dany program (projekt) spełnił oczekiwania jego adresatów i, czy jego efekty są korzystne dla różnych grup odbiorców i otoczenia, w którym funkcjonują. Ostatnim z kryteriów przeprowadzania ewaluacji jest trwałość. Służy ona do określenia ciągłości (bądź jej braku) pozytywnych efektów programu (projektu) w różnej perspektywie (średnio- i długookresowej). Kryterium to ma zastosowanie przy ocenie wartości programu (projektu) w kategoriach jego użyteczności, w dłuższej perspektywie czasowej.

Zastosowanie kryteriów ewaluacyjnych w podziale na typy ewaluacji

Kryterium	<i>ex-ante</i>	<i>on-going</i>	<i>mid-term</i>	<i>ex-post</i>
Trafność	✓	✓	✓	
Skuteczność	✓	✓	✓	✓
Efektywność	✓	✓	✓	✓
Użyteczność				✓
Trwałość				✓

Obowiązki w zakresie przeprowadzania ewaluacji i jej zakresu są uzależnione od usytuowania danej instytucji w systemie wdrażania funduszy europejskich. Komisja Europejska jest zobowiązana do przeprowadzenia i wydania indykatywnych wytycznych dotyczących metodologii ewaluacji. Dotyczą one sposobów przeprowadzania ewaluacji *ex-ante* oraz *on-going*, wskaźników monitoringu i ewaluacji. Ewaluacja na poziomie → *Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia* (NSRO) oraz ewaluacje horyzontalne odnoszące się do więcej niż jednego programu leżą w gestii → *Krajowej Jednostki Oceny*, a w przypadku → *Regionalnych Programów Operacyjnych* (RPO) → *Instytucji Koordynującej RPO*. W odniesieniu do programów operacyjnych (kwestie właściwe dla danego programu) za ewaluacje odpowiedzialne są → *Instytucje Zarządzające* (IZ). W nowej perspektywie finansowej ewaluacja programów operacyjnych jest obowiązkowa, jeśli w wyniku monitoringu zostaną stwierdzone znaczne odchylenia od założonych wskaźników lub mają związek z propozycjami istotnych modyfikacji programu operacyjnego. Zakłada się także możliwość przeprowadzania ewaluacji na poziomie priorytetów, działań, a także projektów. Kwestie te są regulowane każdorazowo przez IZ w → *planach ewaluacji*. W ujęciu projektowym ewaluacja jest → *kosztem kwalifikowalnym*, w związku z tym jej pozycja może zostać ujęta w budżecie projektu. Należy pamiętać, iż zasadność przeprowadzenia ewaluacji (biorąc pod uwagę jej koszty oraz rezultaty) należy rozpatrywać w odniesieniu do wielkości projektu, zakresu działań, stopnia złożoności wsparcia skierowanego do grup docelowych. Projektodawca, zakładając osąd interwencji danego projektu, powinien zaplanować rodzaj ewaluacji ze względu na podmiot, który ją przeprowadza. Ewaluacja wewnętrzna przeprowadzana przez osoby bezpośrednio zaangażowane w realizację projektu (**autoewaluacja**) z reguły nie powoduje tak dużych kosztów, jak ewaluacja zewnętrzna. Podjęcie autoewaluacji wiąże się z ryzykiem błędnej interpretacji konsekwencji własnego działania. Zaletą ewaluacji zewnętrznej jest wyższy stopień obiektywizmu, gdyż w założeniu powinien być przeprowadzony przez ekspertów zewnętrznych. Wadą natomiast jest jej relatywnie wysoki koszt oraz ograniczona kontrola podmiotu zlecającego badanie.

	Ewaluacja zewnętrzna	Ewaluacja wewnętrzna	Samoewaluacja
Główne zalety	Niezależność wydawanych opinii i sądów; profesjonalizm; konkurencja rynkowa powoduje, że można otrzymać dobry produkt za rozsądną cenę	Znajomość specyfiki instytucji; możliwy profesjonalizm	Dogłębna znajomość specyfiki instytucji i programu; możliwość skupienia się wyłącznie na istotnych zagadnieniach, pomijając mniej ważne

Główne wady	Brak dogłębnej znajomości instytucji zaangażowanych w realizację projektu; możliwość formułowania nieadekwatnych wniosków i rekomendacji	Zarzut braku obiektywizmu; możliwy brak personelu dysponującego odpowiednimi umiejętnościami	Zarzut braku obiektywizmu jeszcze większy niż w przypadku ewaluacji wewnętrznej; możliwy brak personelu dysponującego odpowiednimi umiejętnościami
-------------	--	--	--

Proces realizacji ewaluacji można sprowadzić do kilku zasadniczych etapów: (1) **przygotowanie ewaluacji**: (a) planowanie ewaluacji, (b) projektowanie ewaluacji, c) przygotowanie specyfikacji istotnych warunków zamówienia; (d) wybór wykonawcy; (2) **prowadzenie badania ewaluacyjnego**: (a) strukturalizacja (stawianie pytań badawczych), (b) obserwacja, (c) analiza ocena, (d) przygotowanie raportu końcowego; (3) **użycie ewaluacji**. Przygotowanie do ewaluacji powinno obejmować: (a) wskazanie podstawy prawnej ewaluacji, w przypadku jej braku – wskazanie powodów przeprowadzenia oceny; (b) zebranie i przekazanie informacji na temat ocenianego projektu; (c) określenie celu ewaluacji; (d) wskazanie zakresu przedmiotowego ewaluacji (w postaci pytań zgodnych z celami ewaluacji); (e) opis wymaganej metodologii (wymagane minimum z możliwością zaproponowania dodatkowych metod przez oferenta); (f) określenie profilu wykonawcy (wymagane kwalifikacje i doświadczenie lidera oraz członków zespołu ewaluacyjnego); (g) opracowanie struktury raportu ewaluacyjnego (streszczenie, właściwa treść raportu, wnioski i rekomendacje, aneksy). Niezależnie od typu ewaluacji jej wynikiem jest raport, który powinien zawierać co najmniej: (a) określenie przedmiotu badania, (b) opis zastosowanej metodologii, (c) wyniki ewaluacji, (d) wnioski, (e) rekomendacje.

Literatura: art. 47–49 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Wytyczne nr 6 w zakresie ewaluacji programów operacyjnych na lata 2007–2013, Warszawa maj 2007, s. 4; Michael Quinn Patton, Obserwacja – metoda badań terenowych; Leszek Koporowicz (red.) Ewaluacja w edukacji, Warszawa 1997, s. 152; Katarzyna Ekiert, Ewaluacja w administracji publicznej, Warszawa 2004, s. 10–39; Jolanta Perek-Białas/ Barbara Worek, Ewaluacja interwencji społecznych, [w:] Jerzy Hausner (red.), Zarządzanie podmiotami ekonomii społecznej, Kraków 2007, s. 153–171; Ewaluacja Narodowego Planu Rozwoju i programów operacyjnych w Polsce, Warszawa 2005, s. 81; Jerzy Kosanowski, Jak ocenić projekt, [w:] Małgorzata Grzelewska / Rafał Serafin / Paulina Biedrońska, Poradnik projektodawcy, praktyczne aspekty realizacji projektów Europejskiego Funduszu Społecznego, Kraków 2007, s. 146–172; Przewodnik Ewaluatora, Warszawa 2007, s. 5–19; Ewaluacja w PARP – wytyczne do systematycznej oceny programów realizowanych przez Polską Agencję Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2004, s. 5–10; Podręcznik zarządzania cyklem projektu, Warszawa 2004, s. 39–43; Karol Olejniczak, Ewaluacja jako narzędzie zarządzania w sektorze publicznym, [w:] Grzegorz Gorzelak / Anna Tucholska (red.) Region, rozwój przestrzeni, Warszawa 2007, s. 362–377; Tomasz Kierzkowski / Agnieszka

Jankowska / Robert Knopik, Fundusze strukturalne oraz Fundusz Spójności, Komentarz do rozporządzenia Rady Unii Europejskiej nt 1083/2006 z 11 lipca 2006 r. ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności, Warszawa 2009, s. 356.

EWALUACJA EX-ANTE występuje przed rozpoczęciem lub na początku realizacji programu (→ *projektu*). Jej celem jest, aby założenia programu (projektu) były wewnętrznie spójne i odpowiadały na faktyczne zapotrzebowanie w danym obszarze (geograficznym i sektorowym). Skupia się na analizie mocnych i słabych stron. Diagnostuje jakość założonej strategii osiągania celów, a także wykonalności programu (projektu). Niemniej istotna jest ocena wiarygodności poziomu kwantyfikacji celów oraz istnienia odpowiednich wskaźników.

Literatura: art. 47–49 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Jolanta Perek-Białas/ Barbara Worek, Ewaluacja interwencji społecznych, [w:] Jerzy Hausner (red.), Zarządzanie podmiotami ekonomii społecznej, Kraków 2007, s. 157–159; Ewaluacja Narodowego Planu Rozwoju i programów operacyjnych w Polsce, Warszawa 2005, s. 14–18.

EWALUACJA EX-POST podsumowuje oraz ocenia program (→ *projekt*) jako całość, szczególnie pod względem jego efektów i wpływu, czyli oddziaływania. Ewaluacja odbywa się po zakończeniu wdrażania programu (projektu). Analizuje go w kategoriach efektywności, skuteczności oraz jakości wykorzystania zasobów przeznaczonych na jego realizację. Bada przyczyny sukcesu lub niepowodzenia programu (projektu) oraz trwałość rezultatów i oddziaływania danej interwencji. Niezbędnym elementem ewaluacji ex-post jest sformułowanie wniosków dotyczących polityki strukturalnej. Kryteria stosowane w trakcie tej ewaluacji to: trafność, efektywność, skuteczność, użyteczność, trwałość.

Kryterium ewaluacyjne	Opis	Stawiane pytania
Trafność	Bada adekwatność celów i zastosowanych metod programu do problemów i kwestii społeczno-ekonomicznych, które program miał poruszyć	Czy cele programu odpowiadają potrzebom? Czy struktura logiczna interwencji jest poprawna? (zależności przyczynowo-skutkowe)
Skuteczność	Stopień realizacji zakładanych celów, skuteczność użytych metod, zaangażowanych instytucji oraz wpływ czynników zewnętrznych na ostateczne efekty	Czy to, co osiągnięto jest tym, co planowano?

Efektywność (wydajność)	Relacje między nakładami, kosztami, zasobami (finansowymi, ludzkimi, administracyjnymi) a osiągniętymi efektami danej interwencji	Czy cele osiągnięto najniższym możliwym kosztem? Czy podobne efekty można osiągnąć przy wykorzystaniu niższych nakładów finansowych?
Użyteczność	Jest powtórzeniem kryterium trafności. Stawia bowiem analogiczne pytania, tyle że w innym momencie czasu (w trakcie lub po zamknięciu interwencji)	Czy program spełnił oczekiwania adresatów? Czy efekty programu są korzystne dla różnych grup odbiorców?
Trwałość	Obejmuje pytania o ciągłość efektów (przede wszystkim pozytywnych) danej interwencji w perspektywie średnio i długookresowej	Czy efekty działania są trwałe, długookresowe? Czy efekty są odczuwalne po zakończeniu interwencji?

Ewaluacja ex-post: (1) zawiera badanie i ocenę wykorzystania środków – skuteczności, wydajności pomocy. Udziela odpowiedzi na następujące pytania: Czy cele interwencji zostały osiągnięte? Jak silny był wpływ czynników zewnętrznych? Jakie były sukcesy interwencji? Jakie problemy napotkano? Czy wybrane instrumenty i rozwiązania pomocy okazały się odpowiednie? Czy podobne efekty można osiągnąć przy wykorzystaniu innych instrumentów?; (2) obejmuje badanie i ocenę post factum funkcjonowania systemu wdrażania interwencji. W tym zakresie pozwala odpowiedzieć na pytania: Czy system zarządzania i wdrażania był skuteczny? Czy instytucje poprawnie wypełniły przypisane im role?; (3) bada i przedstawia ocenę użyteczności rzeczywistych efektów pomocy tj. rezultatów i oddziaływania (w tym efektów ubocznych, tak pozytywnych, jak i negatywnych. Udziela odpowiedzi na następujące pytania: Czy interwencja spełniła oczekiwania adresatów? Czy przyczyniła się do rozwiązania adresowanych problemów? Czy efekty były korzystne dla różnych grup odbiorców? Czy pojawiły się pozytywne lub negatywne efekty uboczne?; (4) bada trwałość osiągniętych pozytywnych efektów. W tym zakresie udziela odpowiedzi na pytania: Czy efekty działań są trwałe, długookresowe? Czy są odczuwalne po zakończeniu interwencji? Jeśli tak, to w jakim stopniu i dla kogo?; (6) identyfikuje czynniki, które przyczyniły się do sukcesu lub niepowodzenia danej interwencji; (7) formułuje konkluzje, które mogą być przenoszone na inne, analogiczne interwencje, identyfikuje najlepsze praktyki; (8) formułuje wnioski dotyczące polityki w zakresie spójności gospodarczej i społecznej.

Literatura: art. 47–49 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Jolanta Perek-Białas/ Barbara Worek, Ewaluacja interwencji społecznych, [w:] Jerzy Hausner (red.), Zarządzanie podmiotami ekonomii społecznej, Kraków 2007,

s. 157–159; Ewaluacja Narodowego Planu Rozwoju i programów operacyjnych w Polsce, Warszawa 2005, s. 14–18; Karol Olejniczak, Teoretyczne podstawy ewaluacji ex-post, [w:] Agnieszka Haber (red.), Ewaluacja ex-post, teoria i praktyka, Warszawa 2007, s. 18.

EWALUACJA MID-TERM następuje w trakcie realizacji programu (→ *projektu*). Badaniu zostają poddane pierwsze efekty programu (projektu). Umożliwia ocenę monitorowania i wdrażania, przedstawia, w jaki sposób założenia są przekładane na działania, wskazując tam, gdzie jest to niezbędne ze względu na konieczność dokonania modyfikacji. Ewaluacja ta bada stopień osiągnięcia zakładanych wskaźników zebranych w trakcie procesu monitorowania. Ewaluacja mid-term stanowi: wsparcie w trakcie procesu wdrażania, element przyszłej oceny ex-post, podstawę do bieżącej oceny racjonalności działań.

Literatura: art. 47–49 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Jolanta Perek-Białas/ Baraba Worek, Ewaluacja interwencji społecznych, [w:] Jerzy Hausner (red.), Zarządzanie podmiotami ekonomii społecznej, Kraków 2007, s. 157–159; Ewaluacja Narodowego Planu Rozwoju i programów operacyjnych w Polsce, Warszawa 2005, s. 14–18; Indicative Guidelines On Evaluation Methods: Evaluation During The Programming Period, Working Document No. 5, Kwiecień 2007, [w:] http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/2007/working/wd5_ongoing_en.pdf, s. 4–7.

EWALUACJA ON-GOING jest to ocena bieżąca, uzupełniająca, ściśle związana z monitorowaniem oraz mająca zasadniczy wpływ na podejmowanie decyzji w zakresie usprawnienia wdrażania programu. Jej celem nie jest monitorowanie, lecz dogłębna analiza pytań, kwestii, które pojawiają się w trakcie realizacji programu (→ *projektu*). Poza tym zadaniem ewaluacji on-going jest zaproponowanie konkretnych rozwiązań usprawnień we wdrażaniu danego programu, czego nie zapewnia prowadzenie monitoringu programu (projektu). Zintegrowanie ewaluacji z zarządzaniem programem (projektem) ma na celu zapewnienie elastyczności, możliwości lepszego identyfikowania i reakcji na pojawiające się konkretne problemy. Umożliwia także bieżącą analizę pojawiających się efektów programu (projektu).

Literatura: art. 47–49 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Jolanta Perek-Białas/ Baraba Worek, Ewaluacja interwencji społecznych, [w:] Jerzy Hausner (red.), Zarządzanie podmiotami ekonomii społecznej, Kraków 2007, s. 157–159; Ewaluacja Narodowego Planu Rozwoju i programów operacyjnych w Polsce, Warszawa 2005, s. 14–18; Indicative Guidelines On Evaluation Methods: Evaluation During The Programming Period, Working Document No. 5, Kwiecień 2007, [w:] http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docoffic/2007/working/wd5_ongoing_en.pdf, s. 4–7.

EWALUACJA OPERACYJNA jest analizą i oceną stopnia realizacji programów operacyjnych, których celem jest wspieranie procesu monitorowania tychże programów. Polega na badaniu: (a) skuteczności i efektywności wdrażania; (b) systemu zarządzania; (c) efektów wdrażania dla bezpośrednich uczestników; (d) narzędzi systemu monitorowania i systemu wskaźników. Zasadność przeprowadzenia tego typu ewaluacji wynika z następujących sytuacji: (a) gdy monitoring wskazuje na znaczne odchylenia od założonych wskaźników realizacji określonych w systemie monitorowania. W badaniu znacznego odchylenia pomocne są listy głównych wskaźników (produktów, rezultatów) realizacji programu, dla których są określone wartości roczne. Zadaniem → *Institucji Zarządzającej* (IZ) jest monitorowanie odchyłeń wartości tych wskaźników. Ewaluacja operacyjna ma za zadanie zidentyfikowanie przyczyn odchylenia i sformułowania rekomendacji pozwalających rozwiązać zdiagnozowane w trakcie ewaluacji problemy. Ponieważ znaczne odchylenie nie zostało zdefiniowane w żadnym z dokumentów strategicznych, to w przypadku niektórych programów operacyjnych IZ zastrzegają sobie prerogatywę do oceny, czy dane odchylenie można zaliczyć do znaczących. Wówczas to one podejmują decyzję o przeprowadzeniu ewaluacji; (b) gdy planuje się dokonanie zmian w programie operacyjnym w zakresie relokacji finansowych, redefinicji celów i priorytetów programu operacyjnego oraz istotnych elementów systemu wdrażania.

Literatura: art. 47 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku, Wytyczne nr 6 w zakresie ewaluacji programów operacyjnych na lata 2007–2013, Warszawa maj 2007, s. 4.

EWALUACJA STRATEGICZNA jest analizą i oceną ewolucji → *Programu Operacyjnego* (OP) lub grupy programów operacyjnych w odniesieniu do priorytetów krajowych i wspólnotowych. Dotyczy to priorytetów zawartych w strategicznych wytycznych Wspólnoty dla spójności na lata 2007–2013 (→ *Strategiczne Wytyczne Wspólnoty* – SWW) oraz priorytetów krajowych, określonych w → *Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia* (NSRO). Przedmiotem tej ewaluacji może być analiza i ocena trafności głównych kierunków interwencji określonych na etapie programowania w stosunku do założonych celów społeczno-gospodarczych. Tematyka ewaluacji może dotyczyć kwestii strategicznych lub horyzontalnych dla danego programu operacyjnego (grupy programów operacyjnych). Ten rodzaj ewaluacji jest szczególnie istotny w przypadku zasadniczych zmian sytuacji społeczno-gospodarczej bądź innych trudności w realizacji programu operacyjnego.

Literatura: art. 33 oraz art. 47–48 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku.

EWALUATOR osoba bądź grupa osób przeprowadzająca → *ewaluację*. Optymalnym rozwiązaniem jest, gdy grupa posiada zróżnicowane umiejętności i kompetencje. Zadaniem ewaluatora jest gromadzenie danych pierwotnych i wtórnych, przeprowadzenie analizy i wyciągnięcie wniosków. Rezultatem pracy ewaluatora jest raport ewaluacyjny.

EXTERNAL BORDERS FUND → *Fundusz Granic Zewnętrznych*

F

FINANCIAL INSTRUMENT FOR FISHERIES GUIDANCE → *Finansowy Instrument Wspierania Rybołówstwa*

FINANCIAL MECHANISM OFFICE → *Biuro Mechanizmów Finansowych*

FINANCING INSTRUMENT FOR COOPERATION WITH INDUSTRIALISED AND OTHER HIGH-INCOME COUNTRIES AND TERRITORIES → *Instrument na rzecz współpracy z państwami uprzemysłowionymi*

FINANCING INSTRUMENT FOR DEVELOPMENT COOPERATION → *Instrument finansowy współpracy na rzecz rozwoju*

FINANCING INSTRUMENT FOR THE PROMOTION OF DEMOCRACY AND HUMAN RIGHTS WORLDWIDE → *Europejski Instrument na rzecz Wspierania Demokracji i Praw Człowieka*

FINANSOWY INSTRUMENT WSPIERANIA RYBOŁÓWSTWA (FIWR) (*Financial Instrument for Fisheries Guidance*) powstał w 1993 roku w ramach kolejnej reformy ówczesnych → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej*. Działał nieprzerwanie aż do zakończenia perspektywy budżetowej 2000–2006. Od roku 2007 jego zadania, już nie jako funduszu strukturalnego Unii Europejskiej, przejął → *Europejski Fundusz Rybacki (EFR)*. FIWR powołano ze względu na potrzeby rybołówstwa, a zajmował się promowaniem szeroko rozumianych zmian strukturalnych w tym sektorze gospodarki. Fundusz finansował inicjatywy służące restrukturyzacji rybołówstwa i upraw wodnych (projekty służące odnawianiu i modernizacji floty jednostek połowowych i wspieraniu hodowli kultur wodnych). Celem finansowanych projektów powinno było także dążenie do uzyskania równowagi w środowisku morskim. Pomoc dla tego sektora polegała m.in. na: finansowaniu odnowienia floty rybackiej i modernizacji kutrów, pomocy w dostosowaniu połowów do wymogów rynku, tworzeniu małych jednostek rybołówstwa przybrzeżnego i wspólnych przedsiębiorstw, rekompensowaniu czasowego zaprzestania działalności, pomocy w zachowaniu fauny i flory przybrzeżnej, ulepszeniu wyposażenia portów, poprawie przetwórstwa i marketingu owoców morza. → *Beneficjentami Funduszy mogli być: właściciele statków rybackich, właściciele portów, rybacy morscy i rybacy śródlądowi, właściciele hodowlanych gospodarstw rybackich, właściciele zakładów przetwórstwa rybnego, hurtownicy, a także placówki naukowo-badawcze i uczelnie związane z rybactwem.*

Literatura: Decyzja Komisji z 1 lipca 1999 roku ustalająca indykatywny podział między państwa członkowskie środków przydzielonych w ramach Finansowego Instrumentu Wspierania Rybołówstwa (FIWR) poza regionami Celu 1 funduszy strukturalnych na okres 2000–2006, [w:] Dz.U. UE nr L 194 z 27 lipca 1999 roku; Rozporządzenie Rady nr 1263/1999 z 21 czerwca 1999 roku dotyczące instrumentów finansowych skierowanych na politykę rybołówstwa, [w:] Dz.U. UE nr L 161 26 czerwca 1999 roku; Rozporządzenie Rady nr 1260/1999 z 21 czerwca 1999 roku wprowadzające ogólne przepisy dotyczące funduszy strukturalnych, [w:] Dz.U. UE nr L 161 z 26 czerwca 1999 roku; Rozporządzenie Rady nr 2792/99 z 17 grudnia 1999 roku ustanawiające szczegółowe zasady i uzgodnienia dotyczące pomocy strukturalnej Wspólnoty w sektorze rybołówstwa, [w:] Dz.U. UE nr L 337 z 30 grudnia 1999 roku; Rozporządzenie Komisji nr 2722/2000 z dnia 13 grudnia 2000 roku ustanawiające warunki na jakich Instrument Finansowy Orientacji Rybołówstwa (IFOR) może mieć udział w zwalczaniu niebezpieczeństw o charakterze patologicznym w akwakulturze, [w:] Dz.U. UE nr L 314 z 14 grudnia 2000 roku; Rozporządzenie Rady nr 2371/2002 z 20 grudnia 2002 roku w sprawie ochrony i zrównoważonej eksploatacji zasobów rybołówstwa w ramach wspólnej polityki rybołówstwa, [w:] Dz.U. UE nr L 358 z 31 grudnia 2002 roku; Rozporządzenie KE nr 1860/2004 z 6 października 2004 w sprawie stosowania art. 87 i 88 TWE w odniesieniu do pomocy w ramach zasady de minimis dla sektora rolnego i sektora rybołówstwa, [w:] Dz.U. UE L 325 z 28 października 2004 roku; <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l60017.htm>

FISCALIS 2008–2013 → *Wspólnotowy program poprawy skuteczności systemów podatkowych na rynku wewnętrznym*

FIWR → *Finansowy Instrument Wspierania Rybołówstwa*

FLEXICURITY (*flexibility* – elastyczność; *security* – bezpieczeństwo) można ogólnie określić jako strategię/promowanie elastyczności i bezpieczeństwa rynku pracy. Celem tego modelu jest zagwarantowanie obywatelom UE wysokiego poziomu pewności zatrudnienia, tzn. możliwości szybkiego znalezienia pracy na każdym etapie życia zawodowego i dużych szans rozwoju zawodowego w warunkach szybko zmieniającej się gospodarki. Celem jest również zadbanie o to, aby zarówno pracownicy, jak i pracodawcy w jak największym stopniu skorzystali z możliwości, jakie daje globalizacja. We wdrażaniu modelu *flexicurity* należy uwzględnić cztery jego komponenty: (a) elastyczne i przewidywalne warunki umów (z perspektywy pracownika i pracodawcy, a także osób posiadających i nieposiadających stałego zatrudnienia) osiągnane dzięki nowoczesnemu prawu pracy, układom zbiorowym i organizacji pracy; (b) kompleksowe strategie uczenia się przez całe życie, zapewniające stałą zdolność pracowników, szczególnie osób z najsłabszych grup społecznych, do dostosowywania się do zmian gospodarczych i bycia zatrudnionym; (c) skuteczną aktywną politykę rynku pracy, pomagającą w radzeniu sobie z szybkimi zmianami, umożliwiającą skrócenie okresów bezrobocia i ułatwiającą zmianę pracy; (d) nowoczesne systemy zabezpieczenia społecznego, zapewniające odpowiednie wsparcie dochodów, sprzyjające zatrudnieniu i ułatwiające mobilność na rynku pracy. Dzięki temu model *flexicurity* sprawia, że bezpieczeństwo i elastyczność wzajemnie się wspierają.

Literatura: Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów: Wspólne zasady wdrażania modelu flexicurity, COM (2007) 359 wersja końcowa z 27 czerwca 2007 roku; <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/919&format=HTML&aged=0&language=PL&guiLanguage=en>; http://www.mpips.gov.pl/index.php?gid=5&news_id=1248

FRAMEWORK PROGRAMME „FUNDAMENTAL RIGHTS AND JUSTICE” → *Program ramowy „Prawa podstawowe i sprawiedliwość”*

FRAMEWORK PROGRAMME ON „SECURITY AND SAFEGUARDING LIBERTIES” → *Program ramowy „Bezpieczeństwo i ochrona wolności”*

FRAMEWORK PROGRAMME „SOLIDARITY AND MANAGEMENT OF MIGRATION FLOWS” → *Program ramowy „Solidarność i zarządzanie przepływami migracyjnymi”*

FS → *Fundusz Spójności*

FUNDUSZ jest to powołany na stałe lub na określony czas instrument finansowy, za pomocą którego następuje pośrednie finansowanie i realizowanie we współpracy Komisji Europejskiej z państwami członkowskimi (wyznaczonego w art. 158 TWE) celu „wsparcia harmonijnego, zrównoważonego i trwałego rozwoju Wspólnoty”. Fundusze, stanowiąc organizacyjno-instytucjonalne ogniwo pośrednie w transferze zasobów własnych Wspólnoty do państw członkowskich, wspierają, według przyjętych zasad i procedur oraz na podstawie wspólnie ustalonych z państwami członkowskimi planów i programów, jedynie określone tamże zamierzenia i zadania. Specyficzny charakter tych funduszy można przy tym odczytać również i w ten sposób, że nie posiadają one osobowości prawnej oraz, że opierają swoje działania na różnych podstawach prawnych. Termin ten nie został zdefiniowany wprost w żadnym akcie prawnym Wspólnoty.

Literatura: Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świsłak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 33.

FUNDUSZ GRANIC ZEWNĘTRZNYCH (*External Borders Fund – EBF*) jest jednym z czterech funduszy, oprócz → *Europejskiego Funduszu Powrotu Imigrantów*, → *Europejskiego Funduszu na rzecz Uchodźców* oraz → *Europejskiego Funduszu na rzecz Integracji Obywateli Państw Trzecich*, składających się na → *Program ramowy „Solidarność i zarządzanie przepływami migracyjnymi”*. → *Beneficjentami* Funduszu są wszystkie kraje członkowskie Unii Europejskiej (z wyjątkiem Wielkiej Brytanii i Irlandii) oraz Islandia, Norwegia i Szwajcaria. Ogólne cele EBF sprowadzają się do czterech punktów, a mianowicie: (a) skutecznej organizacji kontroli granic zewnętrznych; (b) sku-

tecznego zarządzania przez państwa członkowskie przepływami osób na granicach zewnętrznych; (c) jednolitego stosowania przez straż graniczną przepisów prawa wspólnotowego dotyczącego przekraczania granic zewnętrznych; (d) poprawy zarządzania działaniami organizowanymi w państwach trzecich przez służby konsularne oraz inne służby państw członkowskich w zakresie przepływów obywateli państw trzecich na terytorium państw członkowskich. Obok wskazanych czterech celów ogólnych, w Decyzji PE i Rady nr 574/2007 wymieniono ponadto aż 30 celów szczegółowych. Za działania kwalifikowalne do otrzymania wsparcia w ramach EBF, a prowadzone przez państwa członkowskie, uznano te, które dotyczą m.in. infrastruktury przejść granicznych, systemów niezbędnych do ochrony granicy między przejściami granicznymi, sprzętu operacyjnego czy też środków transportu zapewniających kontrolę granic zewnętrznych. Z kolei za działania prowadzone przez Komisję Europejską (KE), a kwalifikowalne do wsparcia w Ramach EBF, uznano m.in. te, które zwiększają wspólnotową współpracę w dziedzinie wprowadzania w życie prawa wspólnotowego i dobrych praktyk; czy też wspierają projekty i opracowania badające możliwości nowych form współpracy wspólnotowej i prawa wspólnotowego w tym zakresie. Należy również pamiętać o specjalnym programie tranzytowym, w ramach którego EBF wspiera rekompensatę opłat uiszczonych za wydanie wiz tranzytowych i uproszczonych dokumentów tranzytowych.

Zasoby Funduszu w latach 2007–2013 mają wynieść 1 820 mln euro. W skali jednego roku dokonuje się podziału dostępnych środków między państwa członkowskie w sposób następujący: zewnętrzne granice lądowe – 30%; zewnętrzne granice morskie – 35%; lotniska – 20%; placówki konsularne – 15%. Ustawodawca wspólnotowy podzielił ponadto środki w następujący sposób: (a) 1 533 mln euro (84,2% całej puli) ma zostać rozdzielonych między państwa na podstawie obiektywnych kryteriów wyrażających wysiłek każdego kraju w kwestii kontroli granic zewnętrznych i polityki wizowej – działania krajowe; (b) 109 mln euro (6% całej puli) dla przedsięwzięć WE; (c) 108 mln euro (5,9% całej puli) na wdrożony przez Litwę specjalny program tranzytowy (dla rosyjskiego okręgu Króleweca/Kaliningradu); (d) 70 mln euro (3,9% całej puli; po 10 mln każdego roku) dla tzw. szczególnych działań dotyczących słabości w strategicznych punktach granicznych granic zewnętrznych. KE i państwa członkowskie zostały zobligowane do zapewniania spójności pomiędzy udzielaną z EBF pomocą a podejmowanymi przez państwa członkowskie działaniami, politykami i priorytetami Wspólnoty, zgodnie z: → *zasadą programowania*, → *zasadą subsydiarności*, → *zasadą proporcjonalności* i → *zasadą partnerstwa*. W myśl przyjętych uregulowań wkład finansowy EBF w realizowane działania ma postać dotacji. Działania Funduszu wspierane muszą być współfinansowane ze źródeł publicznych lub prywatnych (→ *zasada dodatkowości* (współfinansowania)). Należy również nadmienić, iż pomoc finansowa Wspólnoty na działania funduszu jest zasadniczo udzielana na okres nie dłuższy niż trzy lata. Na państwa członkowskie nałożono następujące obowiązki: (a) stworzenia systemów zarządzania i kontroli; (b) zapewnienia nale-

żytego zarządzania finansowego programami wieloletnimi i programami rocznymi oraz za zgodność z prawem i prawidłowość transakcji będących ich podstawą (w tym zapobieganie, wykrywanie i usuwanie nieprawidłowości); (c) przedstawiania KE szczegółowych sprawozdań. KE odpowiada z kolei za: (a) dokonywanie płatności, ich wstrzymywanie lub zawieszanie; (b) prowadzenie regularnego monitorowania i ocen; (c) przedstawianie Parlamentowi Europejskiemu, Radzie Unii Europejskiej, → *Europejskiemu Komitetowi Ekonomiczno-Społecznemu* i → *Komitetowi Regionów* stosownych dokumentów, w tym m.in.: sprawozdań z przeglądu wraz z wnioskami dotyczącymi zmian; średniookresowych sprawozdań na temat osiągniętych wyników oraz jakościowych i ilościowych aspektów realizacji funduszy; sprawozdań z → *ewaluacji ex-post*. W swych działaniach KE jest wspierana przez wspólny komitet „Solidarność i zarządzanie przepływami migracyjnymi”.

Literatura: Decyzja PE i Rady nr 574/2007 z 23 maja 2007 roku ustanawiająca Fundusz Granic Zewnętrznych na lata 2007–2013 jako część programu ogólnego „Solidarność i zarządzanie przepływami migracyjnymi”, [w:] Dz.U. UE nr L 144 z 6 czerwca 2007 roku; Opinia KR w sprawie komunikatu Komisji do Rady i PE ustanawiającego program ramowy „Solidarność i zarządzanie przepływami migracyjnymi” na lata 2007–2013, [w:] Dz.U. UE nr C 115 z 16 maja 2006 roku; Opinia EKE-S w sprawie wniosku dotyczącego Decyzji PE i Rady ustanawiającej Europejski Fundusz na rzecz Uchodźców na lata 2008–2013 / wniosku dotyczącego Decyzji PE i Rady ustanawiającej Fundusz Granic Zewnętrznych na lata 2007–2013 / wniosku dotyczącego Decyzji Rady ustanawiającej Europejski Fundusz Integracji Obywateli Państw Trzecich na lata 2007-2013 / wniosku dotyczącego Decyzji PE i Rady ustanawiającej Fundusz Powrotu Imigrantów na lata 2008-2013 jako części programu ogólnego „Solidarność i zarządzanie przepływami migracyjnymi”, [w:] Dz.U. UE nr C 88 z 11 kwietnia 2006 roku; http://ec.europa.eu/budget/budget_detail/deciding_en.htm; http://ec.europa.eu/justice_home/funding/borders/funding_borders_en.htm; http://ec.europa.eu/justice_home/funding/intro/funding_solidarity_en.htm; http://www.europarl.europa.eu/news/expert/briefing_page/1353-345-12-50-20061207BRI01143-11-12-2006-2006/default_p001c015_pl.htm

FUNDUSZ GWARANCYJNY DLA DZIAŁAŃ ZEWNĘTRZNYCH (*Guarantee Fund for External Actions – GFEA*) został pierwotnie utworzony na mocy Rozporządzenia nr 2728 z 1994 roku jako specyficzny mechanizm finansowy mający na celu niwelowanie ryzyka związanego z pożyczkami oraz gwarancjami obejmującymi pożyczki przyznane państwom trzecim lub na projekty realizowane w państwach trzecich. Instrument ten był kilkakrotnie reformowany, a ostatnia zmiana została dokonana Rozporządzeniem nr 89/2007 z 30 stycznia 2007 roku. Fundusz Gwarancyjny jest wykorzystywany do bezpośredniej spłaty wierzycieli Wspólnoty w przypadku niewypłacalności dłużnika, dla którego gwarantem pożyczki jest bezpośrednio Wspólnota albo → *Europejski Bank Inwestycyjny* (EBI). Fundusz Gwarancyjny jest więc instrumentem ochrony budżetu Wspólnoty przed nadmiernym obciążeniem. Fundusz w ramach swojego działania osiąga pewien pułap środków zwany kwotą docelową. Wynosi ona 9% zobowiązań kapitałowych Wspólnoty wynikających z udzielania pożyczek i gwarancji powiększonych o niespłacone należne odsetki. Do środków Funduszu wlicza się kwoty pochodzące z odsetek, lokat kapitałowych oraz środki

windykowane od opieszalnych podmiotów korzystających z jego gwarancji. Wysokość wpłaty z budżetu ogólnego Unii Europejskiej (UE) na rzecz Funduszu określana jest dla danego roku na podstawie różnicy między kwotą docelową a wartością aktywów netto Funduszu obliczoną na koniec poprzedniego roku. W przypadku powstania nadwyżki jest ona zwracana do budżetu ogólnego Wspólnoty. Państwo trzecie, które korzystało ze środków Funduszu, z dniem uzyskania członkostwa w UE traci możliwość dalszego wsparcia na zasadach niniejszego Funduszu z jego zasobów. Wskutek tego obniżona zostaje kwota docelowa. W celu obliczenia kwoty obniżki stosuje się stopę procentową w wysokości równej dla wyliczenia kwoty docelowej. Stopę procentową stosuje się do kwoty zaległych operacji na dzień przystąpienia danego państwa do Unii Europejskiej. Za zarządzanie Funduszem odpowiadają wyspecjalizowane jednostki administracyjne Komisji Europejskiej (KE). Poza tym KE ma obowiązek przedkładania Parlamentowi Europejskiemu całościowych sprawozdań z funkcjonowania Funduszu. Komisja ma także uprawnienia do składania propozycji zmian dotyczących zasad funkcjonowania Funduszu.

Literatura: Rozporządzenie Rady nr 2728/1994 z 31 października 1994 roku ustanawiające Fundusz Gwarancyjny dla działań zewnętrznych, [w:] Dz.U. UE nr L 293 z 12 października 1994 roku; Rozporządzenie Rady nr 1149/1999 z 25 maja 1999 roku zmieniające Rozporządzenie Rady nr 2728/94 ustanawiające Fundusz Gwarancyjny dla działań zewnętrznych, [w:] Dz.U. UE nr L 139 z 2 czerwca 1999 roku; Rozporządzenie Rady nr 2273/2004 z 22 grudnia 2004 roku zmieniające Rozporządzenie Rady nr 2728/94 ustanawiające Fundusz Gwarancyjny dla działań zewnętrznych, [w:] Dz.U. UE nr L 396 z 31 grudnia 2004 roku; Rozporządzenie Rady nr 89/2007 z 30 stycznia 2007 roku zmieniające Rozporządzenie Rady nr 2728/94 ustanawiające Fundusz Gwarancyjny dla działań zewnętrznych, [w:] Dz.U. UE nr L 022 z 31 stycznia 2007 roku; Jan W. Tkaczyński / Guido Rossmann, Fundusze Unii Europejskiej, Białystok 2003, s. 89; Jan. W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 213–214.

FUNDUSZ PORĘCZEŃ UNIJNYCH ma za zadanie wspieranie polskich przedsiębiorców, jednostek samorządu terytorialnego i ich związków realizujących w Polsce → *projekty współfinansowane ze środków Unii Europejskiej (UE)*. Skorzystanie z mechanizmu zabezpieczeń Funduszu Poręczeń Unijnych zwiększa możliwości absorpcyjne środków unijnych. Obsługę funduszu zapewnia Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK). Środki funduszu pochodzą z: (a) oprocentowania rezerwy obowiązkowej Narodowego Banku Polskiego (NBP); (b) wpływów z inwestycji Funduszu w papiery wartościowe emitowane przez Skarb Państwa albo NBP; (c) otrzymanych odsetek od lokat bankowych środków Funduszu; (d) kwot odzyskanych w drodze dochodzenia należności powstałych w związku z udzielonymi przez BGK gwarancjami lub poręczeniami ze środków Funduszu; (e) opłat prowizyjnych od udzielonych gwarancji lub poręczeń; (f) darowizn i zapisów; (g) innych środków. Co ważne, środki Funduszu nie są środkami publicznymi w rozumieniu ustawy o finansach publicznych z 30 czerwca 2005 roku. Wśród produktów, jakie oferuje Fundusz Poręczeń Unijnych,

można wyróżnić: (a) poręczenie/gwarancja spłaty kredytu (może obejmować maksymalnie 80% kwoty kredytu/pożyczki bez odsetek i innych kosztów związanych z udzieleniem kredytu/pożyczki, w przypadku nakładów refinansowanych ze środków UE; 60% kwoty kredytu/pożyczki bez odsetek i innych kosztów związanych z udzieleniem kredytu/pożyczki, w przypadku finansowania wkładu własnego; 80% wartości nominalnej emisji obligacji, jeżeli wpływy z tej emisji są przeznaczone na sfinansowanie nakładów podlegających refinansowaniu ze środków UE; 60% wartości nominalnej emisji obligacji jeżeli wpływy z tej emisji są przeznaczone na sfinansowanie wkładu własnego); (b) poręczenie spłaty kredytu w portfelu kredytowym; (c) poręczenie/gwarancję emisji obligacji; (d) gwarancję realizacji przedsięwzięcia (do kwoty 5 mln euro wyrażonej w zł); (e) regwarancję; (f) gwarancję dobrego wykonania kontraktu (do kwoty 500 tys. euro wyrażonej w zł); (g) promesę poręczenia/gwarancji spłaty kredytu. Do końca funkcjonowania funduszy, tj. do końca 2009 roku, 28 banków przystąpiło do współpracy z BGK w zakresie udzielania gwarancji i poręczeń ze środków Funduszu Poręczeń Unijnych.

Literatura: art. 3–4, 11 Ustawy o Funduszu Poręczeń Unijnych z 16 kwietnia 2004 roku, [w:] Dz.U. RP 2004 roku nr 121, poz. 1262, (nowelizacja z 2006 roku: nr 120, poz. 823).

FUNDUSZ SOLIDARNOŚCI UNII EUROPEJSKIEJ (*Solidarity Fund – SF*), z uwagi na specyfikę działania, podstawą prawną do utworzenia znajduje w art. 175 i art. 212 TFUE. Jednakże bezpośrednią przyczyną powołania do życia SF była klęska powodzi, która w sierpniu 2002 roku dotknęła Austrię, Czechy i Niemcy (później także południową Francję), oraz klęska upałów, jaka nawiedziła region śródziemnomorski w 2003 roku, powodując pożary lasów i suszę. Fundusz Solidarności UE ustanowiony został na mocy Rozporządzenia Rady nr 2012/2002 z 11 listopada 2002 roku. Celem SF jest umożliwienie Unii Europejskiej reagowania w sytuacjach poważnych klęsk żywiołowych w państwach członkowskich, jak i kandydujących do UE. „Poważna klęska żywiołowa” oznacza każdą klęskę powodującą, w co najmniej jednym z dotkniętych państw, szkody ocenione na ponad 3 mld euro w cenach z 2002 roku lub na ponad 0,6% jego dochodu narodowego brutto (DNB) (w myśl zaprezentowanej przez Komisję Europejską (KE) propozycji aktualizacji Rozporządzenia nr 2012/2002 bezpośrednie szkody będą mogły wynieść 1 mld euro w cenach z 2007 roku lub ponad 0,5% DNB państwa składającego wniosek o uruchomienie środków z SF). Obecnie właściwe reagowanie Wspólnoty na poważne kryzysy, niebędące naturalnego pochodzenia, z zastosowaniem istniejących instrumentów, jest niezwykle trudne lub nawet wręcz niemożliwe. Wskazują na to przykłady katastrof, takich jak wyciek ropy z tankowca „Prestige” w listopadzie 2002 roku bądź ataki terrorystyczne w Madrycie w marcu 2004 roku. Nie jest również obecnie możliwe zapewnienie pomocy z SF w przypadku poważnych sytuacji kryzysowych dotyczących zdrowia publicznego, czego dowodzi przykład rozprzestrzeniania się SARS w Europie. Przedkładane propozycje zmiany Rozporządzenia nr 2012/2002 zmierzają do rozszerzenia zakre-

su działania przedstawianego Funduszu. Proponuje się ponadto wprowadzenie przesłanki opartej na względach politycznych, która umożliwi KE w wyjątkowych okolicznościach uznać klęskę za poważną lub sytuację za kryzysową wówczas, jeśli nie są spełnione kryteria ilościowe. Pozwoliłoby to na uruchomienie SF w przypadku sytuacji kryzysowych, w których straty materialne są jeszcze ograniczone w momencie podejmowania decyzji.

Pomoc finansowa z Funduszu Solidarności UE powinna być przeznaczona na działania władz publicznych danego państwa członkowskiego i obejmować: (a) niezbędne działania nadzwyczajne, konieczne do niezwłocznego przywrócenia właściwego funkcjonowania infrastruktury i zakładów, stworzenia zastępczej infrastruktury, a także zaopatrzenia ludności; (b) natychmiastową pomoc medyczną i środki ochrony ludności; (c) działania w celu natychmiastowego zwalczania klęsk żywiołowych oraz ich ewentualnych skutków; (d) natychmiastową pomoc medyczną dla bezpośrednich ofiar poważnych klęsk i zamachów terrorystycznych. Procedury aplikacji o środki finansowe określają, iż państwo może (nie później niż 10 tygodni od daty pierwszego powiadomienia o pierwszych szkodach wyrządzonych przez klęskę), złożyć do KE wniosek o przyznanie pomocy z Funduszu Solidarności. Wraz ze złożonym wnioskiem konieczne jest udzielenie wszelkich dostępnych informacji, dotyczących m.in.: oszacowania ogólnych szkód, szacowanych kosztów niezbędnych działań nadzwyczajnych, źródeł finansowania. Bazując na tych informacjach i wszelkich wyjaśnieniach dostarczonych ze strony zainteresowanego państwa, Komisja ocenia, czy zachodzą warunki do uruchomienia środków SF. Akceptacja pozwala w dalszej kolejności ustalić proponowane kwoty dotacji. Budżet Funduszu Solidarności UE wynosi 1 mld euro rocznie. Jedna czwarta budżetu Funduszu musi pozostać nienaruszona do 1 października każdego roku kalendarzowego, aby możliwe było przyznawanie dotacji na wypadek wystąpienia klęsk żywiołowych pod koniec danego roku. W UE obecnie trwają dyskusje nad modyfikacją Funduszu. KE w pakiecie legislacyjnym w ramach polityki spójności z października 2011 roku na lata 2014–2020 zaproponowała pewne korekty. Propozycje mają celu poprawienie zdolności reagowania funduszu w przypadku klęsk i katastrof, zwiększenie jego widoczności oraz wprowadzenie bardziej przejrzystych kryteriów przyznawania środków. Najistotniejsze propozycje KE dotyczą: (a) wyraźniejszego określenia zakresu działania Funduszu Solidarności; (b) przyjęcia nowej, prostszej definicji klęsk o zasięgu regionalnym; (c) wprowadzenia możliwości wypłaty zaliczek i przyspieszenie płatności; (d) zwiększenia przejrzystości ram dla reagowania na klęski postępujące stopniowo; (e) uproszczenia procedur administracyjnych poprzez połączenie decyzji o przyznaniu dotacji z porozumieniami wykonawczymi. Propozycje KE będą stanowić w dalszej kolejności podstawę do dyskusji z państwami członkowskimi oraz innymi zainteresowanymi stronami.

Literatura: art. 175 i art. 212 TFUE, [w:] Dz.U. UE nr C 306 z 17 grudnia 2007 roku; Rozporządzenie Rady nr 2012/2002 z 11 listopada 2002 roku ustanawiające Fundusz Solidarności Unii Euro-

pejskiej, [w:] Dz.U. UE nr L 311 z 14 listopada 2002 roku; Fundusz Solidarności i zapobieganie klęskom, [w:] Inforegio Panorama nr 15 (2004), s. 3; Rezolucja legislacyjna PE w sprawie wniosku dotyczącego Rozporządzenia PE i Rady ustanawiającego Fundusz Solidarności UE (COM(2005)0108 – C6-0093/2005 – 2005/0033(COD)), s. 3–4, 13–15 i 21; COM (2007) 148 końcowy, s. 4–5; Raport Generalny nt. działalności Unii Europejskiej 2006, Bruksela-Luksemburg 2007, s. 29; http://www.europarl.europa.eu/news/expert/infopress_page/059-8240-138-05-20-910-20060512IPR08118-18-05-2006-2006-false/default_pl.htm; <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/206&format=PDF&aged=1&language=PL&guiLanguage=fr>; <http://europa.eu/scad-plus/leg/en/lvb/g24217.htm>; http://www.europarl.europa.eu/news/expert/infopress_page/059-8240-138-05-20-910-20060512IPR08118-18-05-2006-2006-false/default_pl.htm; http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/solidarity/index_pl.cfm#5; Jan. W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 210–213; Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów przyszłość Funduszu Solidarności Unii Europejskiej, [w:] KOM/2011/0613 wersja ostateczna z 6 października 2011 roku.

FUNDUSZ SPÓJNOŚCI (FS) (*Cohesion Fund*) powstał na mocy zapisów Traktatu z Maastricht o utworzeniu Unii Europejskiej z 7 lutego 1992 roku. Jest to instrument finansowy, dzięki któremu od 1994 roku niektóre konkretne państwa członkowskie otrzymują wsparcie finansowe w celu zmniejszenia różnic w poziomie rozwoju gospodarczego i społecznego w stosunku do reszty państw „starej” Unii. Fundusz Spójności powstał na mocy rozporządzenia Rady Unii Europejskiej w 1994 roku i od momentu powstania charakteryzował się pewnymi różnicami w stosunku do funduszy strukturalnych: (1) umożliwiał on pozyskiwanie wsparcia tylko dla programów i projektów, których skala oddziaływania miała (i ma) zasięg ogólnokrajowy; (2) skierowany był/jest tylko do części państw członkowskich – za państwa kwalifikujące się do otrzymywania pomocy uznano te, których dochód narodowy brutto (DNB) na jednego mieszkańca, mierzony parytetem siły nabywczej, był (jest) niższy od 90% średniej wspólnotowej; (3) jako niezbędny wymóg otrzymania wsparcia uznano utrzymywanie deficytu publicznego poniżej pewnego ustalonego poziomu, aby spełniać jedno z elementarnych kryteriów konwergencji; (4) wąski zakres możliwości interwencji finansowej (ochrona środowiska i infrastruktura transportowa); (5) początkowo uznano, że koszt projektu wskazanego przez państwo członkowskie do uzyskania dofinansowania nie mógł być mniejszy niż 10 mln ECU. W pierwszych latach działalności Fundusz Spójności objął tylko i aż cztery państwa członkowskie: Grecję, Hiszpanię, Irlandię i Portugalię. Średniookresowa ewaluacja dokonana w 2003 roku wykazała, iż od 1 stycznia 2004 roku Irlandia nie kwalifikowała się już do pomocy z Funduszu Spójności. To zmniejszenie zasięgu Funduszu do trzech krajów beneficjentów zostało szybko nadrobione 1 maja 2004 roku i 1 stycznia 2007 roku, z chwilą przystąpienia do Unii Europejskiej nowych państw członkowskich, albowiem wszystkie one zostały objęte wsparciem z FS.

W pakiecie legislacyjnym reformującym całą politykę strukturalną, opublikowanym 31 lipca 2006 roku, zawarto postanowienia, na mocy których uchylono poprzednie rozporządzenia dotyczące FS i przyjęto nowe. Wprowadzone zmiany to m.in.: (1) ujednoczenie – prawie w całości – zasad stosowanych dla → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i dla Funduszu Spójności; (2) przekazanie krajom-beneficjentom kompetencji zatwierdzania większości projektów (z wyjątkiem tzw. → *dużych projektów*); (3) zniesiony został obligatoryjny próg minimalnej wartości projektu ustalony dotychczas dla projektów FS na poziomie 10 mln euro; (4) zmieniono zasady uznawania przez KE tzw. okresów kwalifikowalności wydatków (→ *koszty kwalifikowalne*) – wspomniany okres jest obecnie identyczny z okresem kwalifikowalności całego programu operacyjnego; (5) objęcie FS zasadą dotyczącą tzw. automatycznego anulowania zobowiązań, które nie zostały pokryte wydatkami w odpowiednim terminie. W perspektywie finansowej obejmującej lata 2007–2013 w dalszym ciągu obowiązywać będą także reguły znane z poprzednich okresów programowania FS: (a) reguła ograniczająca zakres możliwych obszarów wsparcia do transeuropejskich sieci transportowych i środowiska; (b) konieczność zachowania przez państwa członkowskie równowagi między działaniami finansowanymi z FS w obu sektorach wsparcia. W nowym rozporządzeniu dotyczącym FS dokonano zastrzeżenia, które wydatki nie mogą być uznane za kwalifikowalne, a są to: (a) odsetki od zadłużenia; (b) zakup gruntów za kwotę przekraczającą 10% całkowitych wydatków kwalifikowalnych w ramach danej operacji; (c) mieszkalnictwo; (d) likwidacja elektrowni jądrowych; (e) podlegający zwrotowi podatek od wartości dodanej (VAT). Ponadto nowe rozporządzenie o FS nie ma wpływu na kontynuację albo modyfikację, w tym całkowite lub częściowe anulowanie, projektów lub innych form pomocy zatwierdzonych wcześniej przez Komisję. Oznacza to, że wszelkie typu projekty inwestycyjne zatwierdzone przed końcem 2006 roku do otrzymania wsparcia z FS będą realizowane na dotychczasowych zasadach.

Literatura: Rozporządzenie Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Rozporządzenie Rady nr 1084/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiające Fundusz Spójności i uchylające rozporządzenie nr 1164/94, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Traktat Akcesyjny, [w:] Dz.U. UE nr L 236 z 23 września 2003 roku, s. 659-660; Communication from the Commission to the Council and to the European Parliament on the results of the eligibility mid-term review in accordance with article 2 of the Council Regulation (EC) No 1164/1994 establishing a Cohesion Fund, Brussels 24.03.2004, COM (2004) 191 final; Komentarz do aktów prawnych Wspólnot Europejskich w zakresie funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności na lata 2007–2013, s. 17–115 i 153–160, [w:] <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/AA2B283F-DAE8-413C-BD9A-E4FF1B21C220/27734/pakiet7komentarzedorzporz3.pdf>; http://ec.europa.eu/regional_policy/policy/fonds/pdf/annexe-recto.pdf; http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/procf/cf_pl.htm; por.: Rozporządzenie Rady nr 1164/1994 z 16 maja 1994 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 130 z 25 maja 1994 roku; Rozporządzenie Rady nr 1264/1999 z 21 czerwca 1999 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 131 z 26 czerwca 1999 roku (nowelizacja: Rozporządzenie Rady

nr 1265/1999 z 21 czerwca 1999 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 161 z 26 czerwca 1999 roku); Rozporządzenie KE nr 1386/2002 z 29 lipca 2002 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 201 z 31 lipca 2002 roku.

FUNDUSZE A POLITYKA BUDŻETOWA UNII EUROPEJSKIEJ – w przeciwieństwie do tradycyjnych organizacji międzynarodowych, które finansują własną działalność ze składek swoich członków, funkcjonowanie Unii Europejskiej (UE) oparte jest całkowicie na → *unijnym systemie środków (zasobów) własnych*. W tym względzie zbliża to Unię do rozwiązań typowych dla poszczególnych państw. Kompetencja ustawodawcza w kwestii określania dochodów UE leży po stronie państw członkowskich, a więc Unia nie dysponuje niezawisłą prerogatywą do tworzenia lub znajdowania źródeł własnych dochodów. Na zasoby własne zapisane w budżecie ogólnym UE składają się dochody z następujących źródeł: (a) opłaty, premie, kwoty dodatkowe lub wyrównawcze, kwoty lub czynniki dodatkowe, cła pobierane na podstawie Wspólnej Taryfy Celnej; (b) zastosowana stawka jednolita w wysokości 0,30% obowiązująca wszystkie państwa członkowskie w odniesieniu do zharmonizowanych podstaw VAT określonych zgodnie z zasadami wspólnotowymi (wyjątki w okresie 2007–2013: Austria, Holandia, Niemcy i Szwecja); (c) zastosowana stawka jednolita – która zostanie określona zgodnie z procedurą budżetową z uwzględnieniem łącznej kwoty wszystkich innych dochodów – do sumy DNB wszystkich państw członkowskich (wyjątki: Wielka Brytania, Holandia i Szwecja). Dochód narodowy brutto państw członkowskich stanowi w tym czasie główne źródło, z którego budżet unijny czerpie finansowanie działań Wspólnoty. Jeśli porównać system środków własnych w okresie finansowania 1988–1992 z planowanym 200–2013, to można stwierdzić, że pochodzące z DNB dochody znacznie przekroczyły w ciągu ostatnich lat zarówno dochody, których źródłem są cła i opłaty rolne (tzw. tradycyjne środki własne), jak i dochody bazujące na podatku VAT. Gdy w 1988 roku środki własne oparte na DNB stanowiły mniej niż 11% (cła i opłaty rolne 28%, a podatek VAT aż 57%), to w 2013 roku na budżet złożą się one już w wysokości 74% (13% z ceł i opłat rolnych oraz 12% z podatku VAT).

Literatura: art. 28, art. 174, art. 311, art. 313, art. 317, art. 326-334, 176 TFUE, [w:] Dz.U. UE nr C 306 z 17 grudnia 2007 roku; Decyzja Rady nr 436/2007 z 7 czerwca 2007 roku w sprawie systemu zasobów własnych Wspólnot Europejskich, [w:] Dz.U. UE nr L 163 z 23 czerwca 2007 roku; Rozporządzenie Rady nr 1605/2002 z 25 czerwca 2002 roku w sprawie rozporządzenia finansowego mającego zastosowanie do budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich, [w:] Dz.U. UE nr L 248 z 16 września 2002 roku (z uwzględnieniem zmian wprowadzonych Rozporządzeniem Rady nr 1995/2006 z 13 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 390 z 30 grudnia 2006 roku oraz Sprostowaniem [w:] Dz.U. UE nr L 99 z 14 kwietnia 2007 roku); Porozumienie Międzyinstytucjonalne pomiędzy Parlamentem Europejskim, Radą i Komisją w sprawie dyscypliny budżetowej i należytego zarządzania finansami z 17 maja 2006 roku, [w:] Dz.U. UE nr C 139 z 14 czerwca 2006 roku; James A. Brimson / John Antos, *Driving Value using activity-based-budgeting*, New York 1998; Jan W. Tkaczyński, *Ustrój federalny Niemiec a system decyzyjny Unii Europejskiej*, Kraków 2005, s. 109–132; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, *Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki*, Kraków 2008, s. 26–33; http://ec.europa.eu/budget/budget_glance/how_ma

naged_de.htm; http://ec.europa.eu/budget/reform/library/issue_paper/consultation_paper_pl.pdf; http://ec.europa.eu/budget/budget_detail/current_year_de.htm

FUNDUSZE EUROPEJSKIE to instrumenty finansowe utworzone przez państwa spoza Unii Europejskiej, przeznaczone na inwestycje i rozwój współpracy z krajami członkowskimi UE. Należą do nich: → *Norweski Mechanizm Finansowy*, → *Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego* oraz → *Szwajcarski program współpracy w celu zmniejszenia różnic społeczno-gospodarczych w obrębie rozszerzonej Unii Europejskiej*.

Literatura: Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, *Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki*, Kraków 2008, s. 297–326.

FUNDUSZE I PROGRAMY W RAMACH OBSZARU SPRAWIEDLIWOŚCI, WOLNOŚCI I BEZPIECZEŃSTWA to grupa unijnych instrumentów finansowych realizująca ściśle określony, wskazany powyżej, katalog działań. Zaliczają się do niej: → *Program ramowy „Solidarność i zarządzanie przepływami migracyjnymi”* (a w jego ramach cztery fundusze: → *Fundusz Granic Zewnętrznych*; → *Europejski Fundusz Powrotu Imigrantów*; → *Europejski Fundusz na rzecz Uchodźców*; → *Europejski Fundusz na rzecz Integracji Obywateli Państw Trzecich*); → *Program ramowy „Prawa podstawowe i sprawiedliwość”* (a w jego ramach pięć programów szczegółowych: → *Wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych*; → *Prawa podstawowe i obywatelstwo*; → *Daphne III*; → *Wymiar sprawiedliwości w sprawach cywilnych*; → *Profilaktyka narkotykowa i informacja o narkotykach*); → *Program ramowy „Bezpieczeństwo i ochrona wolności”* (a w jego ramach dwa programy szczegółowe: → *Zapobieganie, gotowość i zarządzanie skutkami terroryzmu i innymi rodzajami ryzyka dla bezpieczeństwa*; → *Zapobieganie i walka z przestępczością*); → *Instrument Finansowy Ochrony Ludności*.

Literatura: Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, *Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki*, Kraków 2008, s. 215–262.

FUNDUSZE NORWESKIE stanowią środki finansowe przeznaczone m.in. dla Polski z dwóch instrumentów, tj.: → *Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego* (MF EOG) oraz → *Norweskiego Mechanizmu Finansowego* (NMF) potocznie określane jako fundusze norweskie czy też mechanizmy norweskie. Środki w ramach funduszy norweskich pochodzą z trzech krajów → *Europejskiego Stowarzyszenie Wolnego Handlu* (EFTA), będących jednocześnie członkami → *Europejskiego Obszaru Gospodarczego* (EOG), tj. Norwegii, Islandii i Liechtensteinu. Pomoc w ramach funduszy norweskich dotyczy nie tylko Polski, lecz obejmuje także inne państwa członkowskie Unii Europejskiej (UE). Na mocy umów międzynarodowych Islandia, Liechtenstein i Norwegia przyznały państwom-beneficjentom wsparcie w postaci dwóch instrumentów finansowych. Państwa-beneficjenci są to państwa członkowskie Europejskiego Obszaru Gospodarczego, które przystąpiły do UE w 2004

roku i 2007 roku oraz Hiszpania, Grecja, Portugalia. Dzięki ustanowieniu funduszy norweskich, Islandia, Liechtenstein i Norwegia korzystają z dostępu do rynku wewnętrznego UE, pomimo faktu, iż nie są jej członkami. Na mocy Umowy o rozszerzeniu Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) z 14 października 2003 roku, ustanowioną już poprzednio pomocą finansową ze strony krajów Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA) objęta została również Polska. Polska korzysta z funduszy norweskich od momentu przystąpienia do UE w ramach dwóch okresów programowania tego wsparcia, tj.: (1) pierwszy okres na lata 2004–2009 (alokacja dla Polski wyniosła 558,6 mln euro); (2) drugi okres na lata 2009–2014 (alokacja dla Polski wynosi 578 mln euro). Oba instrumenty posiadają więc wspólne okresy programowania oraz wspólne cele w postaci niwelowania różnic społeczno-ekonomicznych w obrębie państw EOG.

Wkład finansowy MF EOG na lata 2009–2014

Państwo-beneficjent	Całkowity wkład finansowy (w euro)*	Wkład finansowy netto (w euro)
Bułgaria	78 600 000	72 705 000
Cypr	3 850 000	3 561 250
Czechy	61 400 000	56 795 000
Estonia	23 000 000	21 27 000
Grecja	63 400 000	58 645 000
Litwa	38 400 000	35 520 000
Łotwa	34 550 000	31 958 750
Malta	2 900 000	2 682 500
Polska	266 900 000	246 882 500
Portugalia	57 950 000	53 603 750
Rumunia	190 750 000	176 443 750
Słowacja	38 350 000	35 473 750
Słowenia	12 500 000	11 562 500
Węgry	70 100 000	64 842 500
Hiszpania (wsparcie przejściowe)	—	—
Razem	988 500 000	914 362 500

*Całkowity wkład finansowy obejmuje także koszty zarządzania po stronie państwa-darczyńcy.

Wkład finansowy NMF na lata 2009–2014

Państwo-beneficjent	Całkowity wkład finansowy (w euro)	Wkład finansowy netto (w euro)
Bułgaria	48 000 000	44 400 000
Cypr	4 000 000	3 700 000
Czechy	70 400 000	65 120 000
Estonia	25 600 000	23 680 000
Litwa	45 600 000	42 180 000
Łotwa	38 400 000	35 520 000
Malta	1 600 000	1 480 000
Polska	311 200 000	287 860 000
Rumunia	115 200 000	106 560 000
Słowacja	42 400 000	39 220 000
Słowenia	14 400 000	13 320 000
Węgry	83 200 000	76 960 000
Razem	800 000 000	740 000 000

Stosownie do postanowień Umowy o rozszerzeniu EOG państwa EFTA mają udzielać wsparcia przez finansowanie grantów na potrzeby przedsięwzięć inwestycyjnych i rozwojowych w obszarach uznanych za priorytetowe, a do których należą: (a) ochrona środowiska; (b) promowanie zrównoważonego rozwoju; (c) ochrona kulturowego dziedzictwa europejskiego; (d) rozwój zasobów ludzkich; (e) opieka zdrowotna i opieka nad dzieckiem; (f) badania naukowe dotyczące powyższych priorytetów.

Podejmowane w ramach NMF oraz MF EOG działania powinny respektować zasady horyzontalne (np. → *zasadę zrównoważonego rozwoju*, → *równość szans*), które występują także w odniesieniu do → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej*. Nowa perspektywa funduszy norweskich na lata 2009–2014 opiera się na tzw. podejściu programowym. W ramach programowania planuje się ustanowienie 19 programów (np. Program Regionalny: rozwój miast poprzez wzmocnienie kompetencji jednostek samorządu terytorialnego, dialog społeczny oraz współpracę z przedstawicielami społeczeństwa obywatelskiego), których zadaniem będzie osiągnięcie założonych celów, rezultatów zgodnie z Memorandum of Understanding. Zarządzanie poszczególnymi programami zostanie powierzone operatorowi, który będzie odpowiedzialny m.in. za organizację konkursów. Wszystkie programy podlegają zatwierdzeniu przez państwa darczyńców. Jeśli chodzi o wybór projektów, złożonych przez → *beneficjentów ostatecznych*, to ocena będzie dokonywana na poziomie programu.

Literatura: Umowa dotycząca udziału Cypru, Czech, Estonii, Litwy, Łotwy, Malty, Polski, Słowacji, Słowenii i Węgier w Europejskim Obszarze Gospodarczym z 14 października 2003 roku, [w:] http://www.eog.gov.pl/NR/rdonlyres/58E6CEA312FE4E8795D7B4C6011F26A5/12186/eog_umowa_w_polska1.pdf; Memorandum of Understanding wdrażania Norweskiego Mechanizmu Finansowego, [w:] http://www.eog.gov.pl/NR/rdonlyres/CD5F1D0D-E78C-435097BF258D5ACBA305/0/mech_finans_mou_norwegia.pdf; <http://www.eog.gov.pl/>; Załącznik nr 13 do Regulacji w sprawie wdrażania Mechanizmu Finansowego EOG na lata 2009–2014 z 18 stycznia 2011 roku, [w:] http://www.eog.gov.pl/EOG_2009_2014/Dokumenty/Documents/Regulacje_MF_EOG.pdf; Załącznik nr 13 do Regulacji w sprawie wdrażania Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2009–2014 przyjęte przez norweskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych z 11 lutego 2011, [w:] http://www.eog.gov.pl/EOG_2009_2014/Dokumenty/Documents/Regulacje_NMF.pdf

FUNDUSZE STRUKTURALNE UNII EUROPEJSKIEJ (*Structural Funds*) to fundusze tworzone w budżecie UE, umożliwiające zmniejszenie dysproporcji gospodarczych, społecznych i terytorialnych, które powstają zwłaszcza w państwach i regionach opóźnionych w rozwoju i w związku z restrukturyzacją gospodarczą i społeczną oraz z procesem starzenia się ludności. Działanie podejmowane w ramach funduszy obejmuje, na poziomie krajowym i regionalnym, priorytety UE sprzyjające trwałemu rozwojowi przez wzmacnianie wzrostu, konkurencyjności, zatrudnienia i integracji społecznej oraz ochronę i poprawę jakości środowiska naturalnego. Do katalogu funduszy strukturalnych w okresie 2007–2013 zaliczają się: → **Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego**; → **Europejski Fundusz Społeczny** (w latach 2000–2006 funduszami strukturalnymi były także Sekcja Orientacji → *Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej* oraz → *Finansowy Instrument Wspierania Rybołówstwa*). W tym kontekście należy również pamiętać o → *Funduszu Spójności*, nienależącym do funduszy strukturalnych (ponieważ jest wdrażany na poziomie wybranych państw, a nie → *regionów*), lecz blisko z nimi powiązany, oraz o zreformowanych funduszach rolnych, które dopiero w obecnej perspektywie budżetowej zostały wyłączone z tego katalogu, a należą do nich → *Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich* oraz → *Europejski Fundusz Rybacki*.

Literatura: art. 1 i art. 3–4 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Rozporządzenie PE i Rady nr 1080/2006 z 5 lipca 2006 roku w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i uchylające rozporządzenie nr 1783/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Rozporządzenie PE i Rady nr 1081/2006 z 5 lipca 2006 roku w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego i uchylające rozporządzenie nr 1784/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, *Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki*, Kraków 2008, s. 101–134.

FUNDUSZE UNIJNE to – oprócz → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej*, → *funduszy rolnych* i → *Funduszu Spójności*, także → *fundusze unijne o ukierunkowaniu tematycznym*, → *fundusze unijne dla krajów kandydujących oraz państw i regionów*

partnerskich oraz → fundusze i programy w ramach obszaru sprawiedliwości, wolności i bezpieczeństwa.

FUNDUSZE UNIJNE DLA KRAJÓW KANDYDUJĄCYCH ORAZ PAŃSTW I REGIONÓW PARTNERSKICH to grupa funduszy wspierająca państwa i → regiony spoza Unii Europejskiej oraz ułatwiające szeroko rozumianą współpracę. Zaliczyć do nich można: → *Instrument Pomocy Przedakcesyjnej*, → *Europejski Instrument Sąsiedztwa i Partnerstwa*, → *Instrument Finansowy Współpracy na rzecz Rozwoju*, → *Instrument na rzecz współpracy z państwami uprzemysłowionymi*, → *Instrument na rzecz Stabilności*; Dziesiąty Europejski Fundusz Rozwoju (→ *Europejski Fundusz Rozwoju*), → *Europejski Instrument na rzecz Wspierania Demokracji i Praw Człowieka*, → *Instrument współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa jądrowego*.

Literatura: Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, *Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki*, Kraków 2008, s. 263–296.

FUNDUSZE UNIJNE O UKIERUNKOWANIU TEMATYCZNYM to grupa → funduszy realizująca ściśle określony wąski katalog działań. Zalicza się do nich: → *Wspólnotowy Fundusz Tytoniowy*; → *Europejski Fundusz Weterynaryjny*; → *Europejski Fundusz Dostosowania do Globalizacji*; → *Fundusz Solidarności Unii Europejskiej*; → *Fundusz Gwarancyjny dla działań zewnętrznych*.

Literatura: Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, *Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki*, Kraków 2008, s. 199–214.

G

GDDKiA → *Generalna Dyrekcja Dróg Krajowych i Autostrad*

GENERALNA DYREKCJA DRÓG KRAJOWYCH I AUTOSTRAD (GDDKiA) to urząd centralny przy Ministerstwie Infrastruktury, którego zadaniem jest zarządzanie drogami krajowymi i autostradami oraz realizacja budżetu państwa w tym zakresie. Powstała 1 kwietnia 2002 roku za sprawą połączenia Generalnej Dyrekcji Dróg Publicznych oraz Agencji Budowy i Eksploatacji Autostrad. Na czele struktury GDDKiA stoi Generalny Dyrektor Dróg Krajowych i Autostrad. Podlega mu Centrala w Warszawie, 16 Oddziałów Wojewódzkich, a także Rejony Dróg Krajowych zarządzające drogami w terenie. Ponadto w skład Generalnej Dyrekcji wchodzi Wydział Historii Drogownictwa w Szczecinie zajmujący się ochroną zabytków drogownictwa. Inne obowiązki Dyrektora GDDKiA to m.in.: współudział w realizacji polityki transportowej w zakresie dróg, gromadzenie danych i sporządzanie informacji o sieci dróg publicznych, współpraca z organami samorządu terytorialnego w zakresie rozbudowy i utrzymania infrastruktury drogowej czy też wykonywanie zadań związanych z przygotowywaniem i koordynowaniem budowy i eksploatacji albo wyłącznie eksploatacji autostrad płatnych.

Literatura: Zarządzenie Ministra Infrastruktury nr 5 z 29 marca 2002 roku w sprawie nadania statutu Generalnej Dyrekcji Dróg Krajowych i Autostrad (wraz z późniejszymi zmianami: 12 czerwca 2002 roku, 1 marca 2006 roku oraz 9 czerwca 2008 roku); http://www.gddkia.gov.pl/article/akty_prawne/ustawy//index.php?id_item_tree=5064ee402d6eaf9f15558a1052f3c9ef; <http://www.gddkia.gov.pl/index.php>; http://www.gddkia.gov.pl/article/akty_prawne/rozporzadzenia//index.php?id_item_tree=1332fec3ecf8f2c1fa7014e02e0b190c

GFEA (GUARANTEE FUND FOR EXTERNAL ACTIONS) → *Fundusz Gwarancyjny dla działań zewnętrznych*

GOOD GOVERNANCE → *Dobre rządzenie*

GOSPODARKA OPARTA NA WIEDZY stanowi koncepcję rozwoju gospodarki, gdzie czynnikiem rozwoju jest wiedza. Koncepcja opiera się na twierdzeniu o tym, iż wiedza jest tworzona, przyswajana, przekazywana i wykorzystywana bardziej efektywnie przez przedsiębiorstwa, organizacje, osoby fizyczne i społeczności, sprzyjając szybkiemu rozwojowi gospodarki i społeczeństwa. W koncepcji gospodarki opartej na wiedzy (GOW) wiedza stanowi najważniejszy zasób, a uczenie się jest najważniej-

szym procesem. Przyjmując natomiast perspektywę mikroekonomiczną, należy zauważyć, iż GOW to taka gospodarka, w której działające przedsiębiorstwa opierają swoją przewagę konkurencyjną na wiedzy. Oba podejścia posiadają wspólny mianownik, przypisując wiedzy moc sprawczą w stymulowaniu rozwoju. Wspólny mianownik zwraca uwagę na to, jakie cechy powinna mieć wiedza, aby oddziaływała na rozwój, nie każda bowiem wiedza może wykazywać korelację z rozwojem społeczno-gospodarczym. Jednym z powodów rozwoju koncepcji GOW były badania przeprowadzane przez ekspertów OECD. Stwierdzili oni, poddając badaniu amerykańskie firmy w latach 90. ubiegłego stulecia, iż środki trwałe stanowiły tylko 20% wartości księgowej tych podmiotów. Pozostałą część, jak się okazało, stanowiły kapitał ludzki i aktywa niematerialne takie jak patenty, *know-how*, specjalistyczny *software*, bazy danych czy logo. Istota GOW polega na nieustannym generowaniu pomysłów o charakterze innowacyjnym (→ *innowacja*), które znajdują zastosowanie w gospodarce. Według A.K. Koźmińskiego wiedza to nieuchwytny i trudny do skopiowania zasób firmy (szerzej organizacji), na który składają się wszelkiego rodzaju informacje, których inni nie posiadają i nie potrafią użytkować. Wiedza stanowi więc wynik potencjału intelektualnego, a zatem przez budowanie gospodarki opartej na wiedzy należy rozumieć stwarzanie warunków sprzyjających powstawaniu wiedzy aplikacyjnej, tj. mającej zastosowanie w gospodarce. Traktując wiedzę jako czynnik produkcji, należy zauważyć, iż to nie tylko zmieniające się maszyny, urządzenia techniczne czy rozwiązania organizacyjne, lecz także nabyte w procesie edukacji i ustawicznego kształcenia umiejętności i kwalifikacje pracowników. Jedynie współwystępowanie wystarczającego kapitału ludzkiego zdolnego do wykorzystania wiedzy i informacji z odpowiednim wyposażeniem technicznym procesów produkcji tworzy realne możliwości przyspieszenia wzrostu gospodarczego oraz wystąpienia dodatkowych zysków.

Powstaje wobec tego pytanie, jakie podmioty są w sposób szczególny predysponowane do generowania wiedzy oraz do stwarzania warunków sprzyjających powstawaniu wiedzy. Można tutaj mówić o dwóch kategoriach podmiotów, tj.: (a) podmiotów bezpośrednio generujących wiedzę – np. ośrodki naukowo-badawcze, przedsiębiorstwa; (b) podmiotów stwarzających warunki, w których podmioty generujące wiedzę mogą rozwijać swój potencjał wiedzy, np. państwo, władze regionalne i lokalne, agencje regionalne. Oznaką gospodarki opartej na wiedzy jest wzrost gospodarczy, w którym nakłady na badania i rozwój oraz edukację rosną szybciej niż nakłady inwestycyjne na środki trwałe.

Chcąc wskazać na specyfikę pojęcia GOW, często przeciwstawia się jej cechy charakterystyczne wyróżnikom gospodarki przemysłowej. Jej cechami były masowa produkcja przemysłowa, fordowska produkcja dóbr i ekonomia skali. Tymczasem w GOW cechy te są zastępowane przez produkcję i dystrybucję wiedzy, która jest traktowana jako jeden (obok surowców, kapitału, pracy) z najbardziej znaczących zasobów. Przejście od gospodarki przemysłowej do GOW cechuje: dematerializacja

(przekształcenie materialnej części gospodarki w przetwarzanie informacji); przyspieszenie (skracanie czasu powstania nowego produktu); decentralizacja (np. produkcja just-in-time) oraz globalizacja.

Oparcie rozwoju gospodarki na wiedzy wymaga refleksji nad tym, co powoduje jej stymulowanie. Stanowi to także odpowiedź na pytanie o czynniki mające zasadniczy wpływ na rozwój koncepcji GOW. W literaturze przedmiotu panuje zgoda, iż stanowią je: system edukacyjny (podstawowy, wyższy, szczególnie wyższy techniczny), system wspomagający badania podstawowe oraz działalność B+R, kontakty międzynarodowe, mobilność naukowców, dostęp do wyników badań finansowanych ze środków publicznych, dostęp do skodyfikowanej wiedzy, łatwość tworzenia firm przez badaczy. Koncepcja GOW opiera się na czterech obszarach zainteresowania: (1) edukacja i szkolenia. Wykształcenie jest niezbędnym elementem, aby posługiwać się wiedzą oraz ją tworzyć; (2) infrastruktura informatyczna. Element niezbędny do szybkiej komunikacji przekazywania informacji, wymiany idei, które pozwalają w tej samej jednostce czasu wykonać więcej działań; (3) bodźce ekonomiczne i warunki instytucjonalne. Chodzi o kreowanie postaw przedsiębiorczych, w których wiedza może być wykorzystana z korzyścią dla gospodarki; (4) system innowacji. Stanowiący zorganizowany system wspierania rozwiązań kreatywnych. W jego ramach działają instytucje B+R, zespoły eksperckie oraz inne partnerstwa na rzecz rozwoju i innowacji.

GOW można postrzegać także jako perspektywę holistyczną, na którą składają się procesy ekonomiczne, społeczne, polityczne, naukowe i kulturalne. Wśród tych procesów można wyróżnić kilka kluczowych podmiotów rozwoju GOW. Zalicza się do nich: (1) przedsiębiorstwa. Ich pozycja w kontekście GOW jest bardzo zróżnicowana. Wyraźnie można dostrzec ich rolę, zwłaszcza kiedy mowa o dużych podmiotach gospodarczych działających ponad granicami poszczególnych państw. Należy zwrócić uwagę także na to, iż nie wszystkie przedsiębiorstwa posiadają takie wysokie zdolności do oparcia swojego rozwoju na wiedzy słowem inwestowania w często ryzykowne badania; (2) społeczeństwo. GOW stanowi koncepcję endogeniczną, która nierzadko jest uwarunkowana społecznie. Swego rodzaju generatorem GOW może być społeczeństwo, które charakteryzuje się dominacją postaw konkurencyjnych, dla którego procesy dyfuzji i absorpcji innowacji znajdują stymulujący klimat społeczny. Skoro wiedza jest podstawą GOW, to nie należy także lekceważyć funkcjonowania systemu permanentnej edukacji, co oznacza przyjęcie twierdzenia, iż wysiłek pomnażania wiedzy i umiejętności jest związany tylko z pewnym etapem naszego życia, które jest fałszywe; (3) władze publiczne. W tym przypadku literatura przedmiotu dzieli się na autorów, którzy opowiadają się za twierdzeniem, że GOW stanowi twór spontanicznych sił wolnego rynku, a wszelkie formy jego sterowania są nie tyle nieskuteczne, co szkodliwe oraz na tych, którzy prezentują pogląd, iż wyłącznie mechanizmy rynkowe nie stworzą GOW; (4) naukę; (5) kulturę. Dotyczy to systemu wartości, który kreuje klimat otwartości, zaufania i innowacji.

Literatura: Edyta Dworak, *Gospodarka oparta na wiedzy w Polsce. Ocena – uwarunkowania – perspektywy*, Łódź 2012, s. 26–129; Antoni Kukliński, *Gospodarka oparta na wiedzy (GOW) jako nowy paradygmat trwałego rozwoju*, [w:] Grzegorz Gorzelak / Anna Tucholska (red.), *Rozwój, region, przestrzeń*, Warszawa 2007, s. 39–51; Wanda Maria Gaczek, *Gospodarka oparta na wiedzy w regionach europejskich*, Warszawa 2009, s. 19–36; Antoni Kukliński (red.), *Gospodarka oparta na wiedzy, perspektywy Banku Światowego*, Warszawa 2003, s. 12–31; Antoni Kukliński, *Gospodarka oparta na wiedzy, wyzwanie dla Polski XXI wieku*, Warszawa 2001, s. 13–20.

GOSPODARKA PRZESTRZENNA to działalność organizująca przestrzennie system gospodarczy lub przestrzenna organizacja tego systemu. W pierwszym ujęciu jest to określona działalność (gospodarowanie, organizowanie, kierowanie, zarządzanie), a w drugim – wynik tej działalności, czyli zagospodarowanie przestrzeni. Skupiając się na drugim aspekcie, gospodarkę przestrzenną można zdefiniować także jako działalność organizującą przestrzennie system społeczno-gospodarczy danej jednostki terytorialnej (np. kraju, regionu). Celem takiej działalności jest stworzenie racjonalnego układu przestrzennego. Z pojęciem gospodarki przestrzennej wiąże się pojęcie polityki przestrzennej. Stanowi ona celową działalność władz, polegająca na racjonalnym kształtowaniu zagospodarowania przez właściwe użytkowanie przestrzeni zapewniające utrzymanie ładu przestrzennego i umożliwienie prawidłowego, efektywnego funkcjonowania systemu społeczno-gospodarczego danej jednostki terytorialnej: kraju, województwa, gminy, miasta. Podmiotem polityki przestrzennej są organy władzy państwowej i administracji rządowej. Mowa tutaj także o samorządzie terytorialnym szczebla wojewódzkiego i gminnego. Natomiast przedmiotem tej polityki jest przestrzeń, jej jakość z punktu widzenia ładu przestrzennego oraz zasoby wykorzystywane w procesie kształtowania zagospodarowania przestrzennego jednostki terytorialnej. W tym kontekście ważne jest znaczenie ładu przestrzennego, które nie jest pojęciem do końca jednoznacznym, ponieważ bardzo trudno określić jego ilościowe mierniki. Ład przestrzenny można traktować jako pożądaný stan zagospodarowania przestrzennego uwzględniający optymalne funkcjonowanie gospodarki i społeczeństwa z możliwie najmniejszą liczbą konfliktów między różnymi podmiotami i nie prowadzi do degradacji środowiska naturalnego.

W prawodawstwie dotyczącym zagospodarowania przestrzennego przyjmuje się powszechnie, iż w zagospodarowaniu przestrzennym należy uwzględnić następujące elementy (przy czym nie jest to wyliczenie kompletne): (1) wymagania ładu przestrzennego, urbanistyki i architektury; (2) walory architektoniczne i krajobrazowe; (3) wymagania ochrony środowiska naturalnego. Według Z. Chojnickiego ład przestrzenny oznacza taką organizację przestrzenną, która uwzględnia kryteria racjonalności społecznej i umożliwia prawidłowe działanie systemu oraz utrzymanie odpowiedniego stanu ochrony środowiska naturalnego. Ład przestrzenny można postrzegać także jako różnorodność form i funkcji użytkowania przestrzeni. Szczegółowe definicje zwracają uwagę na: (a) logikę przestrzenną, funkcjonalne rozmieszczenie elementów struktury przestrzennego zagospodarowania, gdzie główną rolę

przypisuje się uwzględnieniu ich wzajemnych relacji, współwystępowaniu i powiązań; (b) optymalizację przepływów towarów i przemieszczeń osób; (c) zachowanie walorów środowiska naturalnego i kulturowego; (d) dostosowanie struktur zagospodarowania przestrzeni do przyjętych społecznie wzorców zachowań; (e) optymalne relację między centrum a peryferiami, (f) pozytywny wyraz estetyczno-krajobrazowy. Instrumentami polityki przestrzennej są regulacje bezpośrednie (np. przepisy regulujące korzystanie z powierzchni i przestrzeni, za zakresu planowania przestrzennego, prawa budowlanego, gospodarki gruntami i nieruchomościami budowlanymi) oraz regulacje pośrednie (np. instrumenty ekonomiczne w postaci podatków w obrocie gruntami i nieruchomościami). Gospodarka przestrzenna to także formy zagospodarowania przestrzennego i procesy ich przeobrażeń, na które wpływ mają korzyści skali produkcji i korzyści aglomeracji. Mowa tutaj o zjawiskach, które odznaczają się pewnym zróżnicowaniem i natężeniem w czasie. Z punktu widzenia gospodarki przestrzennej w tym także ładu ekonomicznego ważne jest podjęcie refleksji nad wielkością aglomeracji w kontekście jej funkcjonalności. Pojęcie korzyści skali wywodzi się z ekonomii i nawiązuje do zmniejszenia jednostkowych kosztów produkcji. Otóż wraz ze wzrostem skali produkcji przy zastosowaniu specyficznych form organizacyjnych produkcji (mechanizacja, specjalizacja poszczególnych czynności) było możliwe obniżenie jej kosztów. Takie podejście było charakterystyczne dla okresu masowej produkcji zwanego także fordyzmem. Bez względu na to wśród przyczyn powstawania korzyści skali upatruje się w specjalizacji pracy i wyposażenia technicznego, utrzymywaniu mniejszych rezerw w przeliczeniu na jednostkę produkcji, korzystniejszych warunkach uzyskiwanych przy zakupie dużych partii surowców i półfabrykatów, niższych jednostkowych kosztach masowego zakupu. Charakterystyczną cechą tego procesu jest pojawienie się ośrodków skupiających działalność gospodarczą w przestrzeni. Korzyści wynikające z ze skupienia ludności, zabudowy, produkcji przemysłowej i usług są czynnikiem sprawczym procesu urbanizacji. Z punktu widzenia ekonomii klasyczne czynniki przestrzennej koncentracji ludności i wytwórczości to korzyści urbanizacji.

Do ekonomicznych korzyści urbanizacji z punktu widzenia przedsiębiorstwa zaliczamy powiązania między różnymi dziedzinami gospodarki oraz między przedsiębiorstwami a gospodarką lokalną wielkiego miasta. Polegają one m.in. na korzyściach wynikających z: (a) udogodnień transportowych i redukcji kosztów transportu w węzłach komunikacyjnych, jakimi są wielkie miasta; (b) istnienia zróżnicowanego i zasobnego rynku pracy; (c) możliwości wykorzystania wspólnej infrastruktury technicznej i społecznej stworzonej przez gospodarkę lokalną; (d) możliwości współpracy z ośrodkami badawczo-rozwojowymi i uczelniami wyższymi zlokalizowanymi na terenie wielkiego miasta. Należy zaznaczyć, iż korzyści aglomeracji, podobnie jak korzyści skali produkcji, wzrastają wraz z wielkością miasta, ale tylko do pewnego stopnia. Po przekroczeniu pewnej wielkości miasta mogą pojawić się różnego rodzaju niekorzyści. Wielkość graniczna, od której pojawiają się trudności w rozwoju, nie

jest jednoznacznie określona. W zbyt dużej tkance miejskiej po przekroczeniu optymalnej wielkości ujawniają się niekorzyści aglomeracji takie jak: (a) wzrost cen terenów budowlanych, ograniczenie dostępności wolnych terenów pod inwestycję i terenów rekreacyjnych dla ludności, wzrost cen budownictwa mieszkaniowego; (b) obniżenie się rentowności przedsiębiorstw na skutek nadmiernego wzrostu płac i wzrostu cen dzierżawy m² powierzchni biurowych i handlowych w wielkich miastach; (c) niekorzyści wynikające z nadmiernego zatłoczenia w transporcie miejskim, opóźnienie rozwoju transportu publicznego w stosunku do transportu prywatnego; (d) obniżenie poziomu usług publicznych na skutek przeciążenia urządzeń infrastruktury technicznej i instytucji publicznych; (e) pogorszenie się jakości środowiska naturalnego; (f) pojawienie się patologii społecznych wynikających z nadmiernego zatłoczenia, nadmiernej gęstości zaludnienia i zabudowy, przestrzenne skupienia biedy, utrata poczucia bezpieczeństwa oraz łatwość rozprzestrzeniania się chorób zakaźnych.

Literatura: Wanda Maria Gaczek, Zarządzanie w gospodarce przestrzennej, Bydgoszcz-Poznań 2003, s. 9–13, 25–27, 66–69.

GRANTY BLOKOWE w ramach → *Norweskiego Mechanizmu Finansowego* (NMF) oraz → *Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego* (MF EOG) mają na celu pomoc w realizacji → *projektów* podmiotom, które nie mają wystarczającego potencjału, aby z powodzeniem samodzielnie realizować projekt. Ma to szczególne znaczenie w kontekście skomplikowanej i długotrwałej procedury selekcji propozycji projektowych w ramach Mechanizmów. **Wdrażanie grantu blokowego przebiega dwuetapowo.** W pierwszej kolejności wybierany jest operator – podmiot odznaczający się wystarczająco dużym potencjałem finansowo-organizacyjnym. Jego zadaniem jest przygotowanie dużego projektu zakładającego osiągnięcie ściśle określonego celu. Operator w tym celu ogłasza drugi etap – konkurs na podprojekty dla → *beneficjentów końcowych*. Są to wyspecjalizowane podmioty zajmujące się np. integracją społeczną lub lokalnymi inicjatywami rozwojowymi, ale posiadające mniejszy potencjał organizacyjny. W ten sposób granty blokowe przyczyniają się do zwiększenia dostępności Mechanizmów (tj. NMF, MF EOG) nie tylko dla podmiotów o dużym potencjale, ale i dla małych organizacji działających lokalnie. Operatorzy grantów blokowych, w ramach powierzonych im zadań, odpowiedzialni są za wdrażanie grantów blokowych przed → *Krajowym Punktem Kontaktowym* MF EOG oraz NMF. Środki pochodzące z obu Mechanizmów Finansowych są ponadto przeznaczone na granty blokowe w formie: (a) Funduszu Kapitału Początkowego; (b) Funduszu dla Organizacji Pozarządowych; (c) Polsko-Norweskiego Funduszu Badań Naukowych; (d) Funduszu Stypendialnego i Szkoleniowego, (e) Funduszu Pomocy Technicznej; (f) Funduszu Wymiany Kulturalnej.

Literatura: Granty blokowe. Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweski Mechanizm Finansowy 2004–2009, wersja z lutego 2006 roku, s. 3, [w:] <http://www>.

GRANTY GLOBALNE dotyczą sposobu dystrybucji środków w ramach → *polityki spójności*, które przeznaczone są na wspieranie lokalnych inicjatyw rozwojowych. Są one częścią pomocy poza normalnym (standardowym) trybem wydatkowania środków (art. 59 ust. 2 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006), której wdrażanie i zarządzanie może zostać powierzone jednemu lub kilku instytucjom pośredniczącym, w tym władzom lokalnym, instytucjom rozwoju regionalnego lub organizacjom pozarządowym. Instytucje pośredniczące odpowiedzialne za zarządzanie grantem globalnym powinny spełniać kilka warunków: (a) posiadać gwarancje swojej płynności finansowej; (b) legitymować się odpowiednimi kompetencjami w danej dziedzinie oraz minimalnym potencjałem administracyjnym i finansowym; (c) posiadać przedstawicielstwa w regionach objętych programem. Ostateczną odpowiedzialność za wdrażanie programów ponosi państwo członkowskie (→ *Instytucja Zarządzająca – IZ*). Szczegóły dotyczące prerogatyw określa każdorazowo umowa zawarta między państwem członkowskim a właściwą → *Instytucją Pośredniczącą (IP)*. Umowa taka zawiera co najmniej typy projektów objętych wsparciem, kryteria ich wyboru, wskaźniki pomocy, zasady monitorowania oceny i kontroli finansowej. Częścią integralną umowy są postanowienia dotyczące sposobu postępowania na wypadek wykrycia nieprawidłowości. Dodatkowym elementem umowy może być informacja o przypadkach korzystania z gwarancji finansowej (lub równoważnego instrumentu).

Literatura: art. 42 n. Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku.

GRUNDTVIG jest jednym z programów szczegółowych → *Programu Uczenie się przez całe życie*. W okresie programowania 2007–2013 zastąpił program Sokrates II. Program **dotyczy wszelkich form kształcenia dorosłych**, a także potrzeb instytucji i organizacji zapewniających bądź ułatwiających kształcenie w tym zakresie. Do najważniejszych celów programu można zaliczyć: (a) poprawę jakości edukacji dorosłych i rozwój oferty edukacyjnej dla dorosłych przez współpracę europejską, w tym mobilność pracowników dydaktycznych i słuchaczy; (b) odpowiedź na wyzwania edukacyjne związane ze starzeniem się populacji w Europie; (c) zapewnienie alternatywnych możliwości dostępu do edukacji osobom dorosłym z defaworyzowanych grup społecznych oraz tym, które nie uzyskały podstawowego wykształcenia formalnego, (d) ułatwienie rozwoju innowacyjnych praktyk w dziedzinie kształcenia dorosłych; (e) wspieranie tworzenia innowacyjnych i opartych na technologiach informacyjno-komunikacyjnych treści, usług, metodologii uczenia oraz praktyk w zakresie uczenia się przez całe życie; (f) poprawę metod dydaktycznych oraz zarządza-

nia placówkami kształcenia dorosłych. Decyzja nr 1720/2006 w artykule 28 wskazuje kategorie potencjalnych → *beneficjentów*, do których skierowany jest Grundtvig, czyli: (a) osoby uczestniczące w kształceniu dorosłych; (b) instytucje lub organizacje oferujące możliwość kształcenia dorosłych, nauczycieli i pozostały personel tych instytucji lub organizacji, (c) placówki zajmujące się kształceniem lub doskonaleniem pracowników kształcących dorosłych; (d) stowarzyszenia i przedstawiciele osób związanych z kształceniem dorosłych, w tym stowarzyszenia osób uczących się i nauczycieli; (e) podmioty świadczące usługi doradztwa zawodowego i poradnictwa dotyczące dowolnych aspektów uczenia się przez całe życie; (f) osoby i podmioty odpowiedzialne za systemy i strategie w zakresie dowolnych aspektów kształcenia dorosłych na poziomie lokalnym, regionalnym i krajowym; (g) ośrodki badawcze i podmioty zajmujące się kwestiami uczenia się przez całe życie; (h) przedsiębiorstwa; (i) organizacje typu non-profit, (j) szkoły wyższe.

Program składa się z 4 działań: (a) **mobilność** (może obejmować wizyty, staże, praktyki i wymiany uczestników formalnego oraz pozaformalnego kształcenia dorosłych, w tym szkolenie i rozwój zawodowy pracowników zajmujących się kształceniem dorosłych (wykorzystanie efektu synergii z realizowanymi partnerstwami i projektami)); (b) **tworzenie partnerstw** (partnerstwa programu Grundtvig na rzecz kształcenia, koncentrujące się na tematach będących przedmiotem wspólnego zainteresowania uczestniczących organizacji); (c) **projekty wielostronne** (mające na celu poprawę systemów szkolenia dorosłych poprzez rozwój i transfer innowacji oraz dobrych praktyk); (d) **sieci tematyczne ekspertów i organizacji** (mają za cel rozwój kształcenia dorosłych w odniesieniu do dyscypliny, obszaru tematycznego bądź aspektu zarządzania, którym się zajmują).

Literatura: art. 20 ust. 2, art. 24, art. 30 Decyzji PE i Rady nr 1720/2006 z 15 listopada 2006 roku, ustanawiającej program działań w zakresie uczenia się przez całe życie, [w:] Dz.U. UE nr L 327 z 24 listopada 2006 roku.

GRUPA DOCELOWA są to osoby, instytucje lub grupy społeczne, do których bezpośrednio jest kierowana interwencja (np. osoby pozostające bez zatrudnienia, społeczności lokalne, przedsiębiorcy). Przynależność do grupy docelowej należy rozpatrywać w kontekście objęcia faktycznym przewidzianym w → *projekcie* bezpośrednim wsparciem. Wsparcie dotyczy znacznej korzyści, jaką mogą otrzymać osoby (instytucje) korzystające z pomocy (materialnej i/lub niematerialnej). W założeniu przynależność do grupy docelowej zależy od spełnienia przez każdego członka wspólnych określonych w projekcie warunków (→ *kryteria rekrutacji*). Ma to zasadnicze znaczenie w przypadku rozliczania finansowego projektu w kontekście kwalifikowalności grupy docelowej. Kwalifikowalność osób zgłaszających chęć udziału w projekcie podlega weryfikacji na etapie rekrutacji do projektu, np. w formie oświadczeń składanych przez potencjalnych jego uczestników. Kwalifikowalność uczestników projektu podlega kontroli na miejscu przez uprawnione podmioty.

Literatura: Ewaluacja Narodowego Planu Rozwoju i programów operacyjnych w Polsce, Warszawa 2005, s. 83.

GUARANTEE FUND FOR EXTERNAL ACTIONS → *Fundusz Gwarancyjny dla działań zewnętrznych*

H

HARMONOGRAM GANTTA → Wykres Gantta

HERMIN – to model analizy oddziaływania makroekonomicznego → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności*. Został zbudowany na początku lat 90. XX wieku w celu oceny wpływu funduszy na sytuację społeczno-gospodarczą. Metoda kładzie nacisk na długofalowe bodźce wzrostu, jakie wynikają z wpływających środków Unii Europejskiej (UE), głównie przez inwestycje w kapitał ludzki (edukacja i systemy szkoleń, poprawa warunków produkcji (infrastruktura) oraz wsparcie sektora produkcyjnego (przede wszystkim → *małe i średnie przedsiębiorstwa*), co przyczynia się do zwiększenia wydajności i konkurencyjności. Model składa się z trzech zasadniczych elementów: (1) strony podażowej określającej wynik (*output*), czynnik wkładu (*input*), wagi, ceny, produktywności itd.; (2) strony absorpcyjnej, określającej stronę wydatków na rachunkach państwowych takich jak konsumpcja, giełda itp.; (3) strony dystrybucji przychodu, określającej przychody sektora prywatnego i publicznego. System HERMIN jest zaprojektowany jako makroekonometryczny model składający się z czterech sektorów: przemysłu, rolnictwa, usług rynkowych i usług nierynkowych. Założenia modelu koncentrują się na podstawowych aspektach gospodarki, uwzględniających stopień jej otwarcia na handel światowy, relacje i charakter zmian między częścią gospodarki podlegającej i niepodlegającej wolnemu handlowi, mechanizmy wyznaczające ceny i płace, mechanizmy funkcjonowania rynku pracy i jego elastyczność oraz rolę sektora publicznego i długu publicznego, a także interakcje między sektorem publicznym i niepublicznym.

Literatura: Ewaluacja Narodowego Planu Rozwoju i programów operacyjnych w Polsce, Warszawa 2005, s. 67; <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/EWALUACJA+funduszy+w+Polsce/Oddziaływanie+makro/Model+HERMIN/>; Aplikacja modelu ekonometrycznego HERMIN do oceny wpływu funduszy strukturalnych na sytuację makroekonomiczną w Polsce, s. 46, [w:] http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/76D3C5FA-B01A-494C-AB9D-D31C3F624193/14813/MicrosoftWordHERMIN2Raport1_dlaMGiP1.pdf

IA → *Institucja Audytowa*

IC → *Institucja Certyfikująca*

ICI (FINANCING INSTRUMENT FOR COOPERATION WITH INDUSTRIALISED AND OTHER HIGH-INCOME COUNTRIES AND TERRITORIES) → *Instrument na rzecz współpracy z państwami uprzemysłowionymi*

ICT PSP (INFORMATION COMMUNICATION TECHNOLOGIES POLICY SUPPORT PROGRAMME) → *Program na rzecz wspierania polityki w zakresie technologii informacyjnych i komunikacyjnych*

IEE (INTELLIGENT ENERGY EUROPE) → *Inteligentna Energia – program dla Europy*

IFS (INSTRUMENT FOR STABILITY) → *Instrument na rzecz Stabilności*

IK → *Institucja Koordynująca*

INDYKATYWNA LISTA PROJEKTÓW INDYWIDUALNYCH jest to wykaz przedsięwzięć inwestycyjnych o strategicznym znaczeniu dla realizacji → *Programu Operacyjnego (PO)* i → *Regionalnego Programu Operacyjnego (RPO)*. Realizacja tych projektów na zasadnicze znaczenie dla osiągnięcia głównych celów rozwojowych dla danego sektora gospodarki bądź → *regionu*. Projekty te w znaczący sposób przyczyniają się do realizacji założeń zawartych w → *Strategii Rozwoju Kraju (SRK)*, politykach sektorowych oraz → *strategiach* rozwoju województw. Lista projektów tego typu jest określana także jako lista projektów kluczowych. Indykatorywny charakter listy oznacza, iż podane w niej informacje dotyczące poszczególnych projektów mają charakter orientacyjny, odzwierciedlający stan wiedzy w momencie tworzenia wykazu. Jest warunkową deklaracją jego realizacji, związaną z zarezerwowaniem środków w ramach budżetu programu na realizację → *projektu*. Nie oznacza to jednak, że projekt znajdujący się w wykazie uzyskuje dofinansowanie automatycznie. Wiążącego doprecyzowania informacji o projekcie dokonuje się na etapie zobowiązania się → *beneficjenta* do przygotowania projektu w ramach umowy na przygotowanie projektu (preumowy) oraz → *umowy o dofinansowanie projektu*. Wnioskodawca, którego projekt zostaje wpisany na listę projektów kluczowych, w ciągu miesiąca jest zwywa-

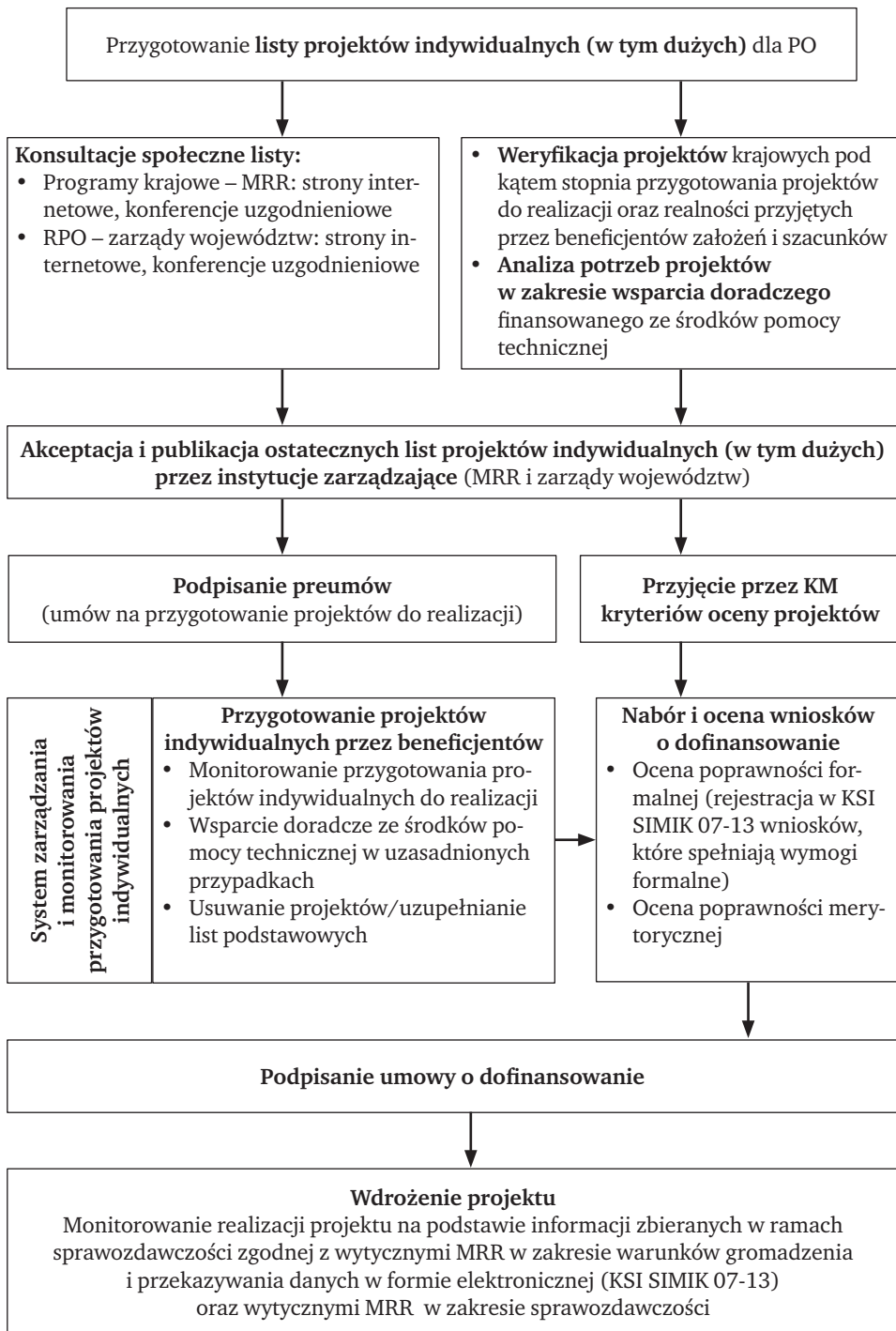
ny do podpisania preumowy, która jest umową wstępną stanowiącą zobowiązanie beneficjenta do prawidłowego i terminowego przygotowania projektu indywidualnego do realizacji. Jednocześnie preumowa stanowi zobowiązanie IZ przyjęcia projektu do realizacji z zastrzeżeniem spełnienia wszelkich wymogów formalnych i merytorycznych. Preumowa zawiera w szczególności: (1) podstawowe informacje o beneficjencie oraz informacje dotyczące projektu, m.in.: zakres, szacunkowe całkowite koszty, lokalizacja, wymagana dokumentacja, opis bieżącego stanu przygotowania; (2) zobowiązanie beneficjenta do prawidłowego i terminowego przygotowania projektu do realizacji oraz do przedstawienia w określonym terminie wniosku o dofinansowanie projektu wraz z wymaganymi załącznikami do oceny; (3) harmonogram opracowania projektu uwzględniający wyszczególnienie działań koniecznych do pełnego przygotowania dokumentacji projektowej i przedstawienia wniosku o dofinansowanie wraz z wymaganymi załącznikami do oceny; (4) informacje dotyczące planowanego bądź udzielonego wsparcia przeznaczonego na przygotowanie projektu; (5) inne informacje konieczne z punktu widzenia zapewnienia prawidłowego i terminowego przygotowania projektu.

W systemie preumowy przewidziano także ewentualność odstąpienia od realizacji tego typu zobowiązania. IZ może odstąpić od realizacji preumowy z własnej inicjatywy lub na wniosek IPI, IPII. Odstąpienie może nastąpić w sytuacji, gdy: (1) beneficjent wycofał się z realizacji projektu; (2) nastąpiło opóźnienie w przygotowaniu projektu, mogące wpłynąć na rozpoczęcie rzeczowej realizacji projektu w stosunku do ustalonego harmonogramu, przekraczające 3 miesiące i skutkujące opóźnieniem terminu zakończenia realizacji preumowy; przed odstąpieniem od realizacji preumowy IZ lub IP (I lub II stopnia) jest zobowiązana do dokonania oceny jakościowej przyczyn i potencjalnych dalszych skutków opóźnienia; (3) beneficjent zataił w trakcie tworzenia listy informacje mogące mieć istotny wpływ na możliwość i termin realizacji projektu lub podał nieprawdziwe informacje w tym zakresie; (4) w toku przygotowania projektu zaistniały obiektywne okoliczności uniemożliwiające przygotowanie lub realizację projektu; (5) projekt przestał spełniać kryteria, które decydowały o umieszczeniu projektu na liście; (6) beneficjent dokonał zmiany w zakresie przygotowywanego projektu w stosunku do tego, który był podstawą umieszczenia projektu na liście, bez uzyskania pisemnej akceptacji IZ lub IP (I lub II stopnia) lub nie przestrzega postanowień preumowy. Zmiany zakresu projektu można dokonać na podstawie pisemnego zgłoszenia do IZ lub IP (I lub II stopnia) przez beneficjenta konieczności dokonania zmiany w zakresie przygotowywanego projektu wraz z uzasadnieniem. Dokonanie zmiany wymaga pisemnej akceptacji IZ lub IP (I lub II stopnia) oraz stosownej zmiany preumowy; (7) beneficjent nie przekazał, w terminie 30 dni kalendarzowych po upływie okresu sprawozdawczego, informacji o postępach w przygotowaniu projektu do realizacji; (8) beneficjent odmówił poddania się kon-

troli lub uniemożliwił jej przeprowadzenie, bądź nie wykonał zaleceń pokontrolnych w terminie wskazanym w informacji pokontrolnej lub nie przedstawił uzasadnienia ich niewykonania wraz z propozycją nowego terminu wprowadzenia zmian wynikających z zaleceń pokontrolnych. Umieszczenie inwestycji w wykazie oznacza możliwość dofinansowania projektu z pominięciem długotrwałej procedury konkursowej. Wobec tego jest to alternatywna droga wyboru projektów do dofinansowania. Uzyskanie dofinansowania jest uzależnione od spełnienia przez projekt wymogów formalnych i merytorycznych dotyczących przygotowania odpowiedniej dokumentacji i gotowości do wdrożenia (w tym od złożenia → wniosku o dofinansowanie z wymaganymi załącznikami takimi jak np. → *studium wykonalności*, → *ocena oddziaływania na środowisko*), zgodnych z kryteriami zatwierdzonymi przez → *Komitet Monitorujący* (KM) oraz akceptacji wniosku o dofinansowanie wraz z wymaganymi załącznikami przez → *Instytucję Zarządzającą* (IZ) lub decyzji Komisji Europejskiej w przypadku → *dużych projektów*.

O umieszczeniu projektu na liście decyduje właściwa IZ. Umieszczenie na liście jest możliwe po spełnieniu następujących kryteriów, których ocena leży w gestii IZ: (a) strategiczny charakter projektu; (b) kwalifikowalność projektu oraz beneficjenta; (c) zgodność projektu z celami Strategii Rozwoju Kraju (SRK), → *Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007–2013* (NSRO), programu operacyjnego oraz strategiami wojewódzkimi i strategiami sektorowymi, (d) skala oddziaływania projektu (regionalna w RPO, ponadregionalna i krajowa w programach krajowych); (e) stopień wpływu projektu na osiągnięcie wskaźników SRK, NSRO oraz programu operacyjnego; (f) dostępność środków finansowych w ramach alokacji danego priorytetu programu operacyjnego; (g) inne kryteria specyficzne dla sektora. Lista projektów indywidualnych w ramach krajowych PO jest ogłaszana przez ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego w formie obwieszczenia ogłaszanego w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej Monitor Polski. Natomiast w przypadku RPO lista jest przyjmowana przez zarząd województwa w formie uchwały ogłaszanej w wojewódzkim dzienniku urzędowym. Schemat przyjmowania i realizacji projektów w ramach listy projektów indywidualnych jest złożony (por. rysunek na następnej stronie).

Lista projektów jest sporządzana dla wszystkich programów operacyjnych w ramach funduszy → *polityki spójności* z wyjątkiem → *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki* (PO KL), → *Programów Operacyjnych Europejskiej Współpracy Terytorialnej* (PO EWT) oraz → *Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna* (PO PT).

Literatura: art. 28 ust. 1, 1a, 1b Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2006 roku nr 227, poz. 1658 (nowelizacja z 2007 roku: nr 140, poz. 984, z 2008 roku: nr 216, poz. 1370); Projekty indywidualne – przewodnik, Warszawa kwiecień 2008, s. 7–8; Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007–2013, Wytyczne w zakresie jednolitego systemu zarządzania i monitorowania projektów indywidualnych, Warszawa lipiec 2010 s. 5–11.

INFORMATION COMMUNICATION TECHNOLOGIES POLICY SUPPORT PROGRAMME → *Program na rzecz wspierania polityki w zakresie technologii informacyjnych i komunikacyjnych*

INICJATYWY WSPÓLNOTOWE w perspektywie finansowej 2000–2006 to forma pomocy finansowej mającej na celu wspieranie priorytetów horyzontalnych, wspólnych dla całej Unii Europejskiej (UE). Duże znaczenie nadane inicjatywom wspólnotowym wynikało z faktu, iż obejmowały one nie tylko poszczególne regiony czy kraje, ale całą UE. Każdorazowe ich wprowadzenie przez KE było konsultowane z państwami członkowskimi, których obowiązkiem było przygotowanie tych inicjatyw. Interwencja inicjatyw wspólnotowych następowała w obszarach problemowych wspólnych dla całej UE. Ich zadaniem było generowanie rozwiązań modelowych, koncepcji o charakterze innowacyjnym. Rozwiązania te z założenia miały być wykorzystywane na obszarze UE przez włączenie ich rezultatów do głównego nurtu polityki (*mainstreaming*). W praktyce jednak wspomniane rozwiązania wymagały niezbędnych adaptacji do krajowych realiów. W roku 2000 nastąpiła redukcja liczby inicjatyw z 13 (w latach 1994–1999) do 4. W obecnej perspektywie finansowej (lata 2007–2013) zrezygnowano z inicjatyw wspólnotowych jako oddzielnych instrumentów finansowych. Nie oznacza to zaprzestania wspierania priorytetów horyzontalnych. Kwestie te zostały włączone w główny nurt programowania, co nastąpiło przez włączenie ich specyficznych dziedzin wsparcia w poszczególne cele → *polityki spójności*. W praktyce kwestie będące przedmiotem oddziaływania inicjatyw wspólnotowych zostały umieszczone w poszczególnych działaniach → *Programów Operacyjnych* (PO) w ramach polityki spójności. W latach 2000–2006 na inicjatywy wspólnotowe przeznaczono 5,35% wszystkich środków pochodzących z funduszy strukturalnych, które przedstawiały się następująco: (a) → **INTERREG III** (odnosił się do współpracy międzyregionalnej, transgranicznej, transnarodowej, a jego celem jest osiągnięcie zharmonizowanego, zrównoważonego rozwoju na całym obszarze Wspólnoty); (b) → **EQUAL** (wspierał działania mające na celu przeciwdziałanie wszelkim formom dyskryminacji, nierówności na rynku pracy, wspierając w tej dziedzinie projekty modelowe, innowacyjne); (c) → **Leader+** (wspierał zintegrowane podejście do rozwoju obszarów wiejskich dzięki pomaganiu oddolnym inicjatywom lokalnym); (d) → **URBAN** (miał na celu rewitalizację obszarów miejskich przeżywających kryzys).

Literatura: Jerzy Babiak, Polityka strukturalna jako czynnik wyrównywania dysproporcji rozwojowych krajów Unii Europejskiej, [w:] Jerzy Babiak (red.) Fundusze Unii Europejskiej, doświadczenia i perspektywy, Warszawa 2006, s. 22 i nast.; Program Sąsiedztwa Polska–Białoruś–Ukraina Interreg IIIA/Tacis CBC, Podręcznik wnioskodawcy, Warszawa lipiec 2006, s. 22, 24; Marek Kozak / Andrzej Pyszkowski / Robert Szewczyk. Słownik Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2001, s. 23; Strategia włączania do głównego nurtu polityki rezultatów programu operacyjnego – Program Inicjatywy Wspólnotowej EQUAL dla Polski 2004–2006, Warszawa luty 2006, s. 3 i nast.

INNOWACJA występuje wówczas, gdy nowy lub ulepszony produkt zostaje wprowadzony na rynek albo nowy lub ulepszony proces zostaje zastosowany w produkcji, przy czym ów produkt i proces są nowe przynajmniej z punktu widzenia wprowadzającego je podmiotu (np. przedsiębiorstwa). W rozumieniu podręcznika *Oslo Manual* **innowacja techniczna** oznacza obiektywne udoskonalenie właściwości produktu, procesu bądź systemu dostaw w stosunku do produktów i procesów dotychczas istniejących. Mniejsze techniczne lub estetyczne modyfikacje produktów lub procesów niewpływające na osiągi, koszty lub też na zużycie materiałów, energii i komponentów, nie są traktowane jako innowacje techniczne. Określenie „wyrób technicznie nowy” („technologicznie nowy”) oznacza, że zmiany o charakterze czysto estetycznym czy zmiany dotyczące wyłącznie wyglądu wyrobu nie są uważane za innowacje. Pojęcie innowacji wprowadził do nauk ekonomicznych w początkach ubiegłego stulecia Joseph Schumpeter. Rozumiał on innowacje jako: (a) wprowadzenie do produkcji wyrobów nowych lub też udoskonalenie dotychczas istniejących; (b) wprowadzenie nowej lub udoskalonej metody produkcji; (c) otwarcie nowego rynku; (d) zastosowanie nowego sposobu sprzedaży lub zakupów; (e) zastosowanie nowych surowców lub półfabrykatów; (f) wprowadzenie nowej organizacji produkcji.

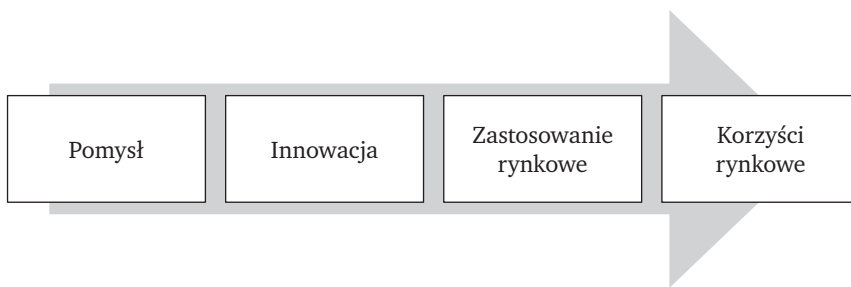
Schumpeter postrzegał innowacje jako tworzenie zmian fundamentalnych lub radykalnych, obejmujących transformację nowej idei lub technologicznego wynalazku w rynkowy produkt lub proces. Zbiór wszystkich tych elementów stanowi nową kombinację. Wszelkie upowszechnianie innowacji stanowi jego zdaniem, odrębny rodzaj zmian, które określane są mianem **imitacji**. Oznacza to, iż innowacja stanowi każdorazowo zmianę niepowtarzalną (jednorazową, nieciągłą), natomiast zmiany o charakterze imitacyjnym lub inwencyjnym mają ciągły, powtarzalny przebieg. Innowacje definiuje się również jako pomyslną ekonomicznie eksploatację nowych pomysłów. W tym kontekście są one traktowane jako kontynuacja zmian techniczno-organizacyjnych, obejmująca z jednej strony proste modyfikacje istniejących produktów, procesów i praktyk (które mogą być nowe dla firmy, ale niekoniecznie dla przemysłu), z drugiej – fundamentalnie nowe produkty i proces (które są nowe tak dla przemysłu, jak i dla firmy). Realizacja innowacji wymaga wielu czynności naukowych, technologicznych, organizacyjnych, finansowych i handlowych. W odniesieniu do gospodarki należy przez innowacyjność

rozumieć także zdolność oraz motywację przedsiębiorstw do ustawicznego poszukiwania i wykorzystywania w praktyce wyników prac badawczych i rozwojowych, nowych koncepcji, pomysłów i wynalazków.

Innowację można postrzegać nie tylko jako kategorię techniczną związaną z kreowaniem nowych rozwiązań technologicznych (konstrukcyjnych), lecz także jako kategorię ekonomiczną. Waldemar Grzywacz uważa, że każde nowatorstwo musi przynieść wymierne korzyści producentowi lub użytkownikowi przez efektywniejsze wykorzystanie zasobów oraz wzrost wartości zaspokajanych potrzeb. Natomiast postęp techniczny nieprzyczyniający się do wzrostu efektywności lub użyteczności nie ma w sobie cechy innowacyjności. Obecnie innowacyjność jest uznawana za czynnik determinujący przedsiębiorczość, a co za tym idzie konkurencyjność. Dlatego też w systemie dystrybucji funduszy UE na lata 2007–2013 tak wielką wagę przywiązuje się do kreowania rozwiązań innowacyjnych. Wspieranie poziomu wiedzy innowacji wymaga wsparcia sfery badawczo-rozwojowej, zwłaszcza w sektorze przedsiębiorstw. Ich konkurencyjność zależy w dużej mierze od ich zdolności do szybkiego wprowadzania rozwiązań nowatorskich na rynek. **Wśród innowacji wyodrębnia się innowacje produktowe, procesowe i w sferze zarządzania** (→ *innowacja społeczna*). **Innowacja produktowa** dotyczy dóbr, usług, które są wytwarzane przez przedsiębiorstwo na rynek lub znaczące ulepszenie oferowanych uprzednio towarów lub usług w odniesieniu do ich charakterystyk lub przeznaczenia. Ulepszenie może dotyczyć charakterystyk technicznych, komponentów, materiałów, wbudowanego oprogramowania, bardziej przyjaznej obsługi przez użytkownika oraz innych cech funkcjonalnych. Natomiast **innowacje procesowe** dotyczą sposobów wytwarzania produktów, nowych lub znacząco ulepszonych metod produkcji. Mowa tutaj przykładowo o sytuacji w której poszczególne elementy danej inwestycji nie posiadają cechy innowacyjnej ale ich sposób może na takie miano zasługiwać. **Innowacje w sferze zarządzania** to lepsze sposoby organizowania i zarządzania działalnością badawczą produkcyjną oraz usługową. Bliska innowacji procesowej jest **innowacja marketingowa**, która oznacza zastosowanie nowej metody marketingowej, obejmującej znaczące zmiany w wyglądzie produktu, jego opakowaniu, pozycjonowaniu, promocji, polityce cenowej lub modelu biznesowym, wynikającej z nowej strategii marketingowej przedsiębiorstwa.

Należy zwrócić uwagę na fakt, iż innowację można postrzegać jako proces. W tym ujęciu na innowację składają się różnorodne działania. Zaczynając od samego pomysłu, przez powstanie wynalazku, kończąc na wdrożeniu nowego bądź ulepszanego produktu, procesu lub usługi.

Wynalazek może stać się innowacją tylko wtedy, gdy nastąpi jego wdrożenie do praktyki gospodarczej. W następnej kolejności należy oczekiwać, że jeśli zostanie on pozytywnie przyjęty na rynku, to przy sprzyjających warunkach będzie

mógł dalej rozprzestrzeniać się w innych przedsiębiorstwach, gałęziach przemysłu i regionach. Procesowy charakter innowacji sprawia, iż konieczne jest prowadzenie nie pojedynczych działań, a stosowanie kompleksowych rozwiązań stymulujących proces innowacji na każdym z jego etapów. Dlatego tak ważna w tym kontekście jest koordynacja działań różnych podmiotów (→ *regionalny system innowacji*). Innowacja jako proces charakteryzuje się przede wszystkim złożonością i niepewnością wyniku, stwarzając często konieczność powrotu do jego wcześniejszych etapów. W tym świetle jednym z czynników zaistnienia innowacji jest ciągłe oddziaływanie i sprzężenie zwrotne szczególnie między etapem zastosowania rynkowego oraz etapem opracowania. Stanowi to uzasadnienie w postaci koncepcji systemu innowacyjnego. Według tej koncepcji gospodarka to nie tylko tworzące ją instytucje-podmioty, ale też efekty synergii, jakie powstają w wyniku ich wzajemnej współpracy prowadzącej do wymiany wiedzy, stanowiącej – w ujęciu nowych teorii wzrostu – podstawowy czynnik produkcji. Wiedza kształtuje się nie tylko w przedsiębiorstwach czy sferze badawczo-rozwojowej, lecz także przez różnorodne interakcje np. z instytucjami pośredniczącymi w transferze innowacji. Dla procesów innowacyjnych duże znaczenie ma jakość interakcji zachodzących w systemie regionalnym, ponieważ znaczna część interakcji w procesie innowacyjnym następuje na poziomie regionu.

Literatura: pkt 1.2.1 Załącznika Decyzji Rady nr 702/2006 z 6 października 2006 roku w sprawie strategicznych wytycznych Wspólnoty dla spójności, [w:] Dz.U. UE nr L 291 z 21 października 2006 roku; Then Measurement of scientific and technological activities. Proposed Guidelines for Collecting and Interpreting Technological Innovation Data, Oslo Manual, OECD/Eurostat, Paryż 1997, s. 15–49; Krzysztof Matusiak, Innowacje i transfer technologii, słownik pojęć, Warszawa 2005, s. 65; Kierunki zwiększania innowacyjności gospodarki na lata 2007–2013, Warszawa 2006, s. 6; Aleksander Żołnierski, Innowacyjność 2006, stan innowacji, metody wspierania, programy badawcze, Warszawa 2006, s. 9; Waldemar Grzywacz, Metodyka polityki gospodarczej, Szczecin 1995, s. 133; Jak wdrażać innowacje technologiczne w firmie, podręcznik dla przedsiębiorców, Warszawa 2005, s. 9; Anna Francik, Sterowanie procesami innowacyjnymi w organizacji, Kraków 2003, s. 18 i nast.; Innowacyjność 2006, Stan innowacyjności, metody wspierania, programy badawcze, raport, Warszawa 2006, s. 9; Bolesław Winiarski (red.), Polityka gospodarcza, Warszawa 2006, s. 328.

INNOWACJA SPOŁECZNA podobnie jak → *innowacja* w dziedzinie gospodarczej stanowi nowe niestosowane wcześniej usprawnienia z tą różnicą, iż dotyczące sfery społecznej, głównie skutecznego zaspokajania potrzeb społecznych. W praktyce odnosi się do rozwiązywania zidentyfikowanych problemów społecznych w inny aniżeli dotychczas praktykowany sposób. W warunkach projektów społecznych jest to także cecha instytucji czy też jednostki, która ma zdolność do kreowania nowych rozwiązań i poszukiwania takich rozwiązań, które z powodzeniem zostały zastosowane w innych dziedzinach czy kontekstach. Innowacje społeczne są z reguły reakcją na zastaną sytuację, a ich twórcy czerpią elementy konstrukcyjne proponowanej nowej formy organizacyjnej z istniejącego w danej chwili otoczenia społecznego, politycznego, kulturalnego i gospodarczego.

Przeniesienie innowacji do nowego środowiska jest często problemem, gdyż jego potrzeba nie jest uświadomiona (powstał w obcym środowisku, a nie jako środek rozwiązania własnych problemów) i nie wszystkie elementy konieczne do jego konstrukcji są obecne. Innowacje społeczne nie pojawiają się jako gotowe „produkty”, wręcz przeciwnie – ich powstawanie jest procesem złożonym z kilku etapów, takich jak: (a) **etap koncepcyjny**, który dotyczy formułowania się idei, koncepcji. W pierwszej kolejności niezbędna jest identyfikacja potrzeb, sformułowanie problemów, a następnie przekształcenie ich w cele. Zadaniem tego etapu jest sformułowanie potencjalnych rozwiązań rozumianych jako przejście od tego, co jest „tu i teraz” do tego, co jest pożądane. Wśród potrzeb można przykładowo wskazać zapewnienie pożywienia dla ubogich, ochronę przed domową przemocą, problem chorób cywilizacyjnych czy rasizm. Potrzeby te mogą być generowane przez nieformalne ruchy społeczne, polityczne, organizacje wolontariackie czy indywidualne aspiracje obywateli. Poszukiwanie właściwych koncepcji, pomysłów o charakterze innowacyjnym może być skuteczne, kiedy zakłada się, iż jednostki same są na tyle kompetentne, aby interpretować własne problemy oraz mogą same je rozwiązywać. Należy poszukiwać takich przykładów, które pokazują rozwiązanie swoich problemów, zwłaszcza z kręgu osób szczególnego ryzyka. Znajdowanie pozytywnych przypadków wśród społeczności, która posiada negatywne cechy daje cenny wgląd w sytuację i może być przyczyną odkrycia związków przyczynowo-skutkowych. Odnosi się to do formułowania metod, koncepcji, sposobów, których nietypowa kombinacja może przynieść nieoczekiwane pozytywne skutki. Nie oznacza to jednak, iż każdy pozytywny przypadek może stanowić podstawę do generalizacji. Niemniej jednak stanowi to jeden ze sposobów generowania nietypowych, a zatem innowacyjnych metod rozwiązywania czy zaspokajania potrzeb społecznych; (b) **etap wdrażania** koncepcji jest naturalną kolejną fazą, polegającą na testowaniu nowego rozwiązania, koncepcji lub pomysłu w praktyce. Na tym etapie często okazuje się, iż niewiele idei „wytrzymuje” próbę zmierzenia się z rzeczywistością. Często ze względu na nowatorstwo rozwiązań danego problemu taka innowacja wymaga testowania w warunkach zbliżonych do rzeczywistych bądź odpowiednio

na małej próbie, stosując metodę pilotażu. Dopiero po pozytywnej ocenie tej metody koncepcja może zostać w pełni zastosowana. W tym kontekście innowacje społeczne mogą podlegać weryfikacji w drodze badań np. naukowych czy rynkowych; (c) **etap oceny i zastosowania** koncepcji bądź jej elementów następuje wówczas, gdy koncepcja z powodzeniem przeszła etap testowania i może zostać rozpowszechniona. Ocena polega na zidentyfikowaniu słabych elementów i takiej ich modyfikacji, aby spełniały swoją pożądaną funkcję. W takiej sytuacji można to rozwiązanie stosować w większej skali (odpowiednim wymiarze), adaptując rozwiązania szczegółowe w zależności od potrzeb i specyfiki problemu. Należy mieć na uwadze fakt, iż nie w każdych warunkach odpowiednio niezmodyfikowane rozwiązanie innowacyjne może przynieść oczekiwane rezultaty. Dlatego też nie można opracować jednego modelu, który byłby z powodzeniem zastosowany w każdej sytuacji społecznej.

Literatura: Charles Leadbeater, *The rise of the social entrepreneur*, London 2001, s. 12; Arnold Kaufman / Michel Fustier / Annick Drevet, *Inwentyka. Metody poszukiwania twórczych rozwiązań*, Warszawa 1975, s. 60–63; Geoff Mulgan, *Social Innovation: what it is, why it matters and how it can be accelerated*, London 2006, s. 11.

INSC (INSTRUMENT FOR NUCLEAR SAFETY COOPERATION) → *Instrument współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa jądrowego*

INSTRUMENT FINANSOWY OCHRONY LUDNOŚCI (*Civil Protection Financial Instrument – CPFİ*) jest kolejnym widocznym wyrazem solidarności Europy z krajami dotkniętymi skutkami poważnych sytuacji nadzwyczajnych. CPFİ ułatwia świadczenie pomocy przez mobilizację zasobów interwencyjnych państw członkowskich w sytuacjach nadzwyczajnych. Instrument ten powstał w celu wspierania i uzupełniania wysiłków państw członkowskich w zakresie ochrony osób, środowiska i mienia, w tym dziedzictwa kulturowego, w przypadku wystąpienia klęsk żywiołowych i katastrof spowodowanych przez człowieka czy aktów terroryzmu. Okres jego funkcjonowania rozciąga się od 1 stycznia 2007 roku do 31 grudnia 2013 roku. Z racji szerokiego ogólnego zakresu dopuszczalnych interwencji finansowej Unii Europejskiej (UE) podjęto obostrzenia mające na celu ograniczenie działania CPFİ. W głównej mierze jest to związane z funkcjonowaniem innych programów i instrumentów wspólnotowych o zbliżonym ukierunkowaniu, aby podejmowane przedsięwzięcia się nie dublowały. Instrument Finansowy Ochrony Ludności nie ma zastosowania do działań i środków w zakresie: (a) → *Instrumentu na rzecz stabilności*; (b) → *Wspólnotowego programu działań w dziedzinie zdrowia*; (c) → *Programu działań Wspólnoty w dziedzinie ochrony konsumentów (2007–2013)*; (d) programu szczegółowego → *Zapobieganie, gotowość i zarządzanie skutkami terroryzmu i innymi rodzajami ryzyka dla bezpieczeństwa*; (e) pomocy humanitarnej; (f) Europejskiej Agencji ds. Bezpieczeństwa na Morzu. Niemniej jednak CPFİ ma zastosowanie, po pierwsze, do środków zapobiegania i gotowości dotyczących wszelkich rodzajów sytuacji

nadzwyczajnych na obszarze Wspólnoty i w państwach uczestniczących, po drugie – do działań wspomagających reagowanie na bezpośrednie konsekwencje poważnych sytuacji nadzwyczajnych niezależnie od ich charakteru. W ramach Instrumentu dopuszczalne jest także pokrycie, z inicjatywy Komisji Europejskiej, wydatków dotyczących wsparcia technicznego i administracyjnego (maks. 4% budżetu CPFİ).

→ *Beneficjentami* wsparcia przekazywanego w ramach tego Instrumentu mogą być zarówno osoby fizyczne, jak i podmioty publiczne lub też prywatne osoby prawne z państw członkowskich Unii Europejskiej (w Polsce działania Instrumentu nadzoruje Departament Zarządzania Kryzysowego Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji). Jednakże uczestnictwo w Instrumencie otwarte jest również dla podmiotów z krajów kandydujących do Unii. Państwa trzecie mogą natomiast współpracować w ramach działań objętych Instrumentem w przypadkach, gdy zezwalają na to umowy między państwami trzecimi a Wspólnotą. Na wdrożenie Instrumentu w latach 2007–2013 przeznaczono 189,8 mln euro w cenach bieżących. Roczne przydziały środków zatwierdzane są przez unijną władzę budżetową w granicach ram finansowych. Budżet CPFİ jest wykonywany w sposób scentralizowany przez KE, bezpośrednio przez jej administrację. Komisja przyjmuje **roczne programy pracy** określające cele, harmonogram zaproszenia lub zaproszeń do składania ofert, orientacyjną kwotę angażowanych środków finansowych i maksymalną wysokość interwencji finansowej oraz oczekiwane rezultaty. Także w rocznych programach pracy uwzględniane są umowy dotyczące mobilizacji środków niezbędnych do realizacji działań szybkiego reagowania. Przy realizacji działań finansowanych w ramach Instrumentu Komisja Europejska (KE) musi: (a) zapewnić ochronę interesów finansowych Wspólnoty (np. wykrywanie nieprawidłowości); (b) kontrolować działania w ramach CPFİ, aby nie otrzymywały wsparcia z innych wspólnotowych instrumentów finansowych; (c) zapewnić komplementarność działań Instrumentu z innymi funduszami i programami UE oraz z działaniami podejmowanymi przez organizacje i agencje międzynarodowe (np. wchodzące w skład ONZ); (d) dopilnować, aby umowy i dotacje wynikające z wdrożenia CPFİ przewidywały nadzór i kontrolę finansową przeprowadzaną przez KE, w tym również prowadzonych przez Trybunał Obrachunkowy; (e) prowadzić bieżący monitoring w celu śledzenia postępów w realizacji działań Instrumentu.

Literatura: Decyzja Rady nr 162/2007 z 5 marca 2007 roku ustanawiająca Instrument Finansowy Ochrony Ludności (Tekst mający znaczenie dla EOG), [w:] Dz.U. UE nr L 071 z 10 marca 2007 roku; Decyzja KE nr 606/2007 z 8 sierpnia 2007 roku ustanawiająca zasady wdrażania przepisów dotyczących transportu z Decyzji Rady nr 162/2007 ustanawiającej Instrument finansowy ochrony ludności (tekst mający znaczenie dla EOG), [w:] Dz.U. UE nr L 241 z 14 września 2007 roku; art. 53 ust. 2 i art. 54–57 Rozporządzenia Rady nr 1605/2002 z 25 czerwca 2002 roku w sprawie Rozporządzenia finansowego mającego zastosowanie do budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich, [w:] Dz.U. UE nr L 248 z 16 września 2002 roku <http://ec.europa.eu/environment/civil/prote/finance.htm>; <http://ock.gov.pl/portal/ock/16/2/>; <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l28156.htm>; http://ec.europa.eu/environment/funding/grants_en.htm; <http://ec.europa.eu/environment/civil/prote/mechanism.htm>

INSTRUMENT FINANSOWY WSPÓŁPRACY NA RZECZ ROZWOJU (*Financing Instrument for Development Cooperation – DCI*), podobnie jak → *Europejski Instrument Sąsiedztwa i Partnerstwa*, jest częścią unijnej polityki sąsiedztwa oraz współpracy na rzecz rozwoju. W Unii Europejskiej polityka ta opiera się w szczególności na Milenijnych Celach Rozwoju (MCR) przyjętych przez Zgromadzenie Ogólne Organizacji Narodów Zjednoczonych 8 września 2000 roku. Polityka zmierza do osiągnięcia celów w zakresie walki z ubóstwem, trwałego rozwoju gospodarczego i społecznego oraz harmonijnej i stopniowej integracji krajów rozwijających się z gospodarką światową. Polityka współpracy wspiera współdziałanie podmiotów gospodarczych, ich wspólne przedsięwzięcia i partnerstwo Wspólnoty oraz z krajów i regionów partnerskich, a także promuje dialog między partnerami politycznymi, gospodarczymi i społecznymi w poszczególnych sektorach. W tym kontekście należy postrzegać działanie Instrumentu, którego zadaniem jest wspieranie współpracy z krajami, terytoriami i regionami rozwijającymi się. Kraje rozwijające się, zdefiniowane jako „kraje i regiony partnerskie” w rozumieniu przedmiotowego Funduszu, zostały wymienione w Załączniku I do Rozporządzenia nr 1905/2006 z 24 października 2006 roku. Lista **48 państw** mających status krajów partnerskich i rozwijających się jest regularnie weryfikowana, co pozwala KE wprowadzać w każdej chwili stosowne zmiany.

W ramach Instrumentu są finansowane dwa rodzaje programów: geograficzne i tematyczne. **Programy geograficzne** obejmują współpracę w stosownych obszarach działania z krajami i regionami partnerskimi określonymi na podstawie kryterium geograficznego. Każdy z kontynentów ma swój charakterystyczny katalog obszarów współpracy, który brany jest pod szczególną uwagę podczas procedury wyboru danego programu do realizacji. **Programy tematyczne** stanowią uzupełnienie dla programów geograficznych i obejmują obszary działań leżące w sferze zainteresowań kilku krajów partnerskich. Skierowane są do różnych regionów lub grup krajów partnerskich. Ich działanie ma na celu rozwiązanie konkretnego zdefiniowanego problemu, bez względu na kryterium geograficzne. Zgodnie z Rozporządzeniem nr 1905/2006, przewidziano do realizacji pięć programów tematycznych. Niemniej jednak pomoc wspólnotowa w ramach Instrumentu może zostać przyznana krajom i regionom partnerskim bez względu na ich położenie geograficzne w następujących dziedzinach: (a) rozwój społeczny; (b) spójność społeczna i zatrudnienie; (c) sprawowanie władzy, demokracja, prawa człowieka i wsparcie reform instytucjonalnych; (d) handel i integracja regionalna; (e) ochrona środowiska i zrównoważone gospodarowanie zasobami naturalnymi; (f) wspieranie zrównoważonego gospodarowania zasobami wodnymi, stosowanie zrównoważonych technologii energetycznych; (g) infrastruktura łączności i transportowa; (h) rozwój obszarów wiejskich, zagospodarowanie przestrzenne, rolnictwo oraz bezpieczeństwo żywnościowe. Projekty finansowane przez DCI podlegają współfinansowaniu przez państwa członkowskie oraz ich władze regionalne i lokalne (w szczególności ich agencje publiczne) i parapaństwowe innych

państw-darczyńców, międzynarodowe organizacje finansowe i inne podmioty. Kwota na wdrożenie niniejszego Instrumentu w latach 2007–2013 wynosi 16,897 mld euro (programy geograficzne: 10,057 mld euro; programy tematyczne: 5,596 mld euro).

Literatura: Rozporządzenie PE i Rady nr 1905/2006 z 24 października 2006 roku ustanawiające instrument finansowania współpracy na rzecz rozwoju, [w:] Dz.U. UE nr L 310 z dnia 9 listopada 2006 roku; Jan. W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 276-279; Irena Wóycicka (red.) Milenijne Cele Rozwoju, Warszawa 2002, s. 9–29; <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l14173.htm>

INSTRUMENT FOR NUCLEAR SAFETY COOPERATION → *Instrument współpracy w dziedzinie bezpieczeństwa jądrowego*

INSTRUMENT FOR PRE-ACCESSION ASSISTANCE → *Instrument Pomocy Przedakcesyjnej*

INSTRUMENT FOR STABILITY → *Instrument na rzecz Stabilności*

INSTRUMENT FOR STRUCTURAL POLICIES FOR PRE-ACCESSION → *Przedakcesyjny Instrument Polityki Strukturalnej*

INSTRUMENT NA RZECZ STABILNOŚCI (*Instrument for Stability – IfS*), podobnie jak m.in. → *Europejski Fundusz Dostosowania do Globalizacji* czy → *Fundusz Solidarności Unii Europejskiej*, podstawę utworzenia znajduje w art. 159 ust. 3 i art. 181a TWE. Parlament Europejski i Rada Unii Europejskiej (UE) przyjęły 15 listopada 2006 roku Rozporządzenie nr 1717/2006. Zgodnie z jego postanowieniami IfS udziela pomocy finansowej w sytuacjach kryzysu, przyczyniając się do stabilizowania określonej sytuacji. Wsparcie w ramach Instrumentu może zostać skierowane na budowanie potencjału w zakresie przeciwdziałania zagrożeniom o charakterze zarówno globalnym, jak i ponadregionalnym, powodującym szeroko rozumianą destabilizację sytuacji wewnętrznej kraju. Do wsparcia jego ramach kwalifikują się także działania prewencyjne, polegające na zapewnieniu gotowości reakcji na sytuacje przedkryzysowe i pokryzysowe. Rozporządzenie nie definiuje wprost pojęcia kryzysu, który może się kwalifikować do interwencji, wymienia natomiast obszary, w których może być udzielona pomoc, takie jak np. sytuacje nagłe, stwarzające zagrożenie dla demokracji, porządku publicznego, ochrony praw człowieka i bezpieczeństwa osób lub mogące przeistoczyć się w konflikt zbrojny.

Środki Funduszu mogą zostać wykorzystane w sytuacjach, w których Wspólnota odwołuje się do postanowień umów międzynarodowych bądź dotyczących istotnych elementów tychże umów, a to w celu częściowego lub całkowitego zawieszenia współpracy z państwami trzecimi. W przypadku stabilnych warunków współpracy pomoc może być przeznaczona na niwelowanie zagrożenia dla porządku publicznego

go, przygotowania na okoliczność zagrożenia (w odniesieniu do broni biologicznej, jądrowej i chemicznej) oraz działania w sytuacjach przed- i pokryzysowych. Działania podejmowane w ramach Instrumentu uzupełniają inne działania UE, aby wymienić Wspólną Politykę Zagraniczną i Bezpieczeństwa UE oraz Współpracę Policyjną i Sądową w Sprawach Karnych. Finansowanie w ramach Instrumentu może przybierać takie formy, jak: programy, projekty, bezpośrednie wsparcie budżetowe bądź środki umożliwiające uzyskanie pożyczek. Instrument może również wносить wkład do funduszy krajowych i międzynarodowych zarządzanych przez kraje i regiony partnerskie lub organizacje międzynarodowe. Nie kwalifikują się do finansowania podatki, cła oraz opłaty w krajach będących beneficjentami pomocy. W perspektywie finansowej na lata 2007–2013, w ramach Instrumentu, przeznaczono na ww. cele kwotę 2,062 mld euro. W ramach tej kwoty maksymalnie 27% może zostać przeznaczonych na działania w sytuacji stabilnych warunków współpracy.

Literatura: Rozporządzenie PE i Rady nr 1717/2006 z 15 listopada 2006 roku ustanawiające Instrument na rzecz Stabilności, [w:] Dz.U. UE nr L 327 z 24 listopada 2006 roku; art. 159 ust. 3 i art. 181a TWE, [w:] Dz.U. UE nr C 321E z 29 grudnia 2006 roku (wersje skonsolidowane TWE i TUE); <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l14171.htm>; http://ec.europa.eu/europeaid/where/worldwide/stability-instrument/index_en.htm

INSTRUMENT NA RZECZ WSPÓŁPRACY Z PAŃSTWAMI UPRZEMYSŁOWIONYMI (*Financing Instrument for Cooperation with Industrialised and other High-Income Countries and Territories – ICI*)

ma za zadanie wspieranie współpracy gospodarczej, finansowej i technicznej z państwami i obszarami uprzemysłowionymi oraz innymi państwami i terytoriami o wysokim dochodzie. Współpraca ta ma na celu wzmocnienie związków ze wskazanymi państwami przez pełniejsze i wspólne zaangażowanie na forach dwustronnych, regionalnych czy wielostronnych organizacji. Działania te mają na celu stworzenie bardziej przyjaznego środowiska dla rozwoju stosunków wzajemnych. W ramach ICI współpracuje 17 bogatych państw zwanych krajami partnerskimi. Współpraca, podobnie jak w przypadku → *Instrumentu finansowego współpracy na rzecz rozwoju* (DCI), obejmuje określone obszary. Są to głównie **działania w wymiarze regionalnym** skierowane na: (a) wspieranie współpracy, partnerstw i wspólnych przedsięwzięć podmiotów gospodarczych, akademickich i naukowych pochodzących ze Wspólnoty i krajów partnerskich; (b) rozwijanie handlu dwustronnego; (c) wspieranie dialogu między podmiotami politycznymi, gospodarczymi oraz społecznymi; (d) wspólne projekty; (e) podnoszenie świadomości dotyczącej Unii Europejskiej (UE). O dofinansowanie w ramach Instrumentu mogą się starać m.in. kraje partnerskie (władze różnego szczebla: krajowe, regionalne i lokalne), organizacje międzynarodowe, regionalne, instytucje i agencje UE, osoby fizyczne. Podobnie jak w głównym nurcie programowania Wspólnoty, preferuje się podejście na zasadzie kompleksowej, co oznacza, że ramy współpracy wyznaczają Wieloletnie Programy Współpracy przygotowywane przez Komisję Europejską. W celu realizacji współpra-

cy w danym roku Komisja przyjmuje roczne programy działania, w których zawarte są procedury aplikacji, cele szczegółowe, obszary wsparcia, oczekiwane rezultaty oraz alokacje środków finansowych na poszczególne działania. Kwota przeznaczona na wdrożenie ICI w latach 2007–2013 wynosi 172 mln euro.

Literatura: Rozporządzenie Rady nr 1934/2006 z 21 grudnia 2006 roku ustanawiające Instrument finansowania współpracy z państwami i terytoriami uprzemysłowionymi oraz innymi państwami i terytoriami o wysokim dochodzie, [w:] Dz.U. UE nr L 405 z 30 grudnia 2006 roku; Sprostowanie do Rozporządzenia Rady nr 1934/2006 z 21 grudnia 2006 roku ustanawiającego Instrument finansowania współpracy z państwami i terytoriami uprzemysłowionymi oraz innymi państwami i terytoriami o wysokim dochodzie (Dz.U. UE nr L 405 z 30 grudnia 2006 roku), [w:] Dz.U. UE nr L 29 z 3 lutego 2007 roku; http://ec.europa.eu/external_relations/grants/2008/grant_programme_2008.pdf; <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/r14107.htm>

INSTRUMENT POMOCY PRZEDAKCESYJNEJ (*Instrument for Pre-accession Assistance* – IPA) powstał 1 stycznia 2007 roku, zastępując wiele innych programów i instrumentów finansowych Unii Europejskiej (UE) dla państw kandydujących lub potencjalnych kandydatów do wstąpienia (m.in. → *Polska i Węgry – Pomoc w Restrukturyzacji ich Gospodarek* – PHARE, → *Przedakcesyjny Instrument Polityki Strukturalnej* – ISPA, → *Specjalny Program Akcesyjny na rzecz Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich* – SAPARD). Założeniem ustawodawcy było uczynienie z IPA elastycznego instrumentu, który zapewniałby wsparcie, uzależniając je jednocześnie od postępu dokonywanego przez kraje-beneficjentów. Instrument ten powstał także po to, aby zwiększyć skuteczność udzielanej pomocy przedakcesyjnej dzięki skupieniu jej w jednym, ukierunkowanym na konkretne działania instrumencie oraz poprzez objęcie jej wspólnymi zasadami wdrażania. Kraje-beneficjentów podzielono na dwie kategorie (grupy), w zależności od ich statusu wobec UE: (1) **państwo kandydujące** (Chorwacja, Turcja i Macedonia) lub też (2) **potencjalny kraj kandydujący**, będący w trakcie procesu stabilizacji i stowarzyszenia (Albania, Bośnia i Hercegowina, Czarnogóra i Serbia wraz z Kosowem).

Jednym z elementarnych warunków przyznawania przez IPA pomocy jest poszanowanie w danym kraju zasad demokracji, państwa prawnego, praw człowieka i praw mniejszości oraz podstawowych wolności oraz zobowiązanie odbiorców pomocy do przeprowadzenia reform o charakterze demokratycznym, gospodarczym i instytucjonalnym. Wszystkie wskazane kraje środki pomocowe mogą wykorzystać m.in. na: (a) wzmocnienie instytucji demokratycznych, jak również państwa prawnego; (b) wspieranie i ochronę praw człowieka i podstawowych wolności; (c) reformy administracji publicznej; (d) reformy gospodarcze; (e) rozwój społeczeństwa obywatelskiego; (f) integrację społeczną; (g) pojednanie, działania na rzecz budowy zaufania i odbudowy; (h) współpracę regionalną i transgraniczną. Ponieważ cele polityczne wymienionych grup krajów są rozbieżne, przewidziano, iż pewne wydatki mogą być kwalifikowalne tylko dla określonej kategorii państw. Państwa kandydujące do UE mogą ubiegać się, ponad cele wskazane powyżej, o wsparcie działań zmie-

rzających do przyjęcia i wprowadzania w życie *acquis communautaire* oraz do wdrażania wspólnej polityki rolnej i → *polityki spójności*. Z kolei dla państw-potencjalnych kandydatów do UE przewidziano możliwość finansowania wydatków związanych ze stopniowym dostosowywaniem prawa do dorobku prawnego Wspólnoty oraz rozwojem społecznym, gospodarczym i terytorialnym. Artykuł 34 ust. 3 Rozporządzenia wykonawczego Komisji Europejskiej (KE) nr 718/2007 wskazuje ponadto wydatki, które pod żadnym pozorem nie są kwalifikowalne do otrzymania wsparcia w ramach IPA (m.in. VAT, opłaty celne i przywozowe, grzywny, kary finansowe, opłaty bankowe, wkłady rzeczowe, amortyzacja sprzętu, koszty związane z zakupem lub dzierżawą gruntów i istniejących budynków).

Ustawodawca wspólnotowy przedstawił również sposób realizacji zadań IPA. Pomoc jest planowana i realizowana na podstawie **pięciu komponentów (głównych kierunków) interwencji**, a zadaniem KE jest troska o ich koordynację i spójność: I – pomoc w okresie przejściowym oraz rozwój instytucjonalny; II – współpraca transgraniczna; III – rozwój regionalny; IV – rozwój zasobów ludzkich; V – rozwój obszarów wiejskich. Państwa-potencjalni kandydaci do UE mogą korzystać z pomocy przyznawanej, wyłącznie w ramach dwóch pierwszych komponentów, natomiast kraje mające już status kandydata mogą ubiegać się o wsparcie w ramach wszystkich głównych kierunków interwencji. Dany kraj może starać się o pomoc w ramach IPA po zawarciu z Komisją umowy ramowej w celu określenia i uzgodnienia zasad współpracy dotyczącej pomocy finansowej WE na rzecz kraju beneficjenta. W kwestii planowania uznano ponadto, że pomoc będzie udzielana za pośrednictwem programów wieloletnich lub rocznych opracowywanych dla poszczególnych krajów i poszczególnych komponentów lub, w stosownych przypadkach, dla grup krajów. Za działania prowadzone na mocy rozporządzenia ustanawiającego IPA, w tym zarządzanie, monitorowanie, ocenianie i poddawanie wymogom sprawozdawczości, odpowiedzialność ponosi Komisja Europejska, wspierana przez Komitet IPA (komponenty I i II), Komitet ds. Koordynacji Funduszy (komponenty III i IV) oraz Komitet ds. Rozwoju Obszarów Wiejskich (komponent V).

Finansowa kwota referencyjna przeznaczona na wykonanie Rozporządzenia IPA na lata 2007–2013 wynosi 11 468 mln euro. Wspólnotowa władza budżetowa zatwierdza roczne przydziały środków finansowych w ramach określonych limitów. Z powodu opóźnień w zakresie zawarcia porozumienia dotyczącego nowych ram finansowych na lata 2007–2013, jak również opóźnień związanych z przyjęciem Rozporządzenia o IPA, nie udało się przedstawić wieloletnich orientacyjnych ram finansowych na lata 2007–2009 w pożądanym terminie. Wieloletnie orientacyjne ramy finansowe, obejmujące lata 2008–2010 są wobec tego pierwsze w ramach IPA (w mln euro: 2008 – 1 383,3; 2009 – 1 480,4; 2010 – 1 621,7). O dostęp do zamówień publicznych lub dotacji przyznawanych na mocy IPA ubiegać się mogą: (a) wszystkie osoby fizyczne, które są obywatelami państwa członkowskiego, kraju będącego beneficjentem IPA, kraju będącego beneficjentem → *Europejskiego Instrumentu Sąsiedz-*

stwa i Partnerstwa (ENPI) lub państwa członkowskiego → *Europejskiego Obszaru Gospodarczego* (EOG); (b) osoby prawne, które mają siedzibę w wyżej wymienionych państwach; (c) organizacje międzynarodowe; (d) osoby fizyczne i prawne z państw trzecich, lecz tylko na zasadzie wzajemności.

Literatura: Rozporządzenie Rady nr 1085/2006 z 17 lipca 2006 roku ustanawiające Instrument Pomocy Przedakcesyjnej (IPA), [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Rozporządzenie KE nr 718/2007 z 12 czerwca 2007 roku wdrażające Rozporządzenie Rady nr 1085/2006 ustanawiające Instrument Pomocy Przedakcesyjnej (IPA), [w:] Dz.U. UE nr L 170 z 29 czerwca 2007 roku; Komunikat KE do Rady i PE: Instrument Pomocy Przedakcesyjnej – Wieloletnie Orientacyjne Ramy Finansowe na lata 2008–2010, COM (2006) 672 wersja finalna, s. 2–3 i 6–7; Communication from the Commission to the Council and the European Parliament of 26 May 1999 on the stabilisation and association process for countries of South-Eastern Europe [COM (1999) 235 final]; Jan. W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 263–272; <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/06/410>; <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/r18003.htm>; <http://europa.eu/generalreport/pl/2007/rg77.htm>

INSTRUMENT WSPÓŁPRACY W DZIEDZINIE BEZPIECZEŃSTWA JĄDROWEGO

(*Instrument for Nuclear Safety Cooperation – INSC*) został utworzony na mocy Rozporządzenia nr 300/2007 z 19 lutego 2007 roku. Jego celem jest promowanie wysokiego poziomu bezpieczeństwa jądrowego, ochrony przed promieniowaniem oraz stosowanie sprawnych i skutecznych zabezpieczeń materiału jądrowego w państwach trzecich. Stanowi on uzupełnienie katalogu innych → *funduszy unijnych* i instrumentów (→ *Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej – IPA*, → *Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa – ENPI*, → *Instrumentu finansowego współpracy na rzecz rozwoju – DCI*, → *Instrumentu na rzecz współpracy z państwami uprzemysłowionymi – ICI*, → *Instrumentu na rzecz Stabilności – IfS*, → *Europejskiego Funduszu Rozwoju – EDF*, → *Europejskiego Instrumentu na rzecz Wspierania Demokracji i Praw Człowieka – EIDHR*), skierowanych do państw spoza unii Europejskiej (UE). Okres funkcjonowania INSC rozciąga się od 1 stycznia 2007 roku do 31 grudnia 2013 roku. Pomoc Wspólnoty z tytułu INSC jest realizowana na podstawie wieloletnich dokumentów strategicznych i programów orientacyjnych (oba ustalane są na okres nie dłuższy niż 7 lat). **Wieloletnie dokumenty strategiczne** obejmują jeden lub kilka krajów i stanowią zasadniczą podstawę realizacji pomocy. Określają strategię Wspólnoty w zakresie zapewniania pomocy z INSC, z uwzględnieniem potrzeb zainteresowanych krajów, priorytetów Wspólnoty, sytuacji międzynarodowej oraz działań najważniejszych partnerów. Ponadto, muszą być one spójne z innymi strategiami i środkami przyjętymi w ramach innych unijnych instrumentów finansowych służących udzielaniu pomocy zewnętrznej. Natomiast **wieloletnie programy orientacyjne** dołączane są do dokumentów strategicznych. Zawierają wybrane priorytetowe dziedziny finansowania przez Wspólnotę, konkretne cele i spodziewane wyniki, a także orientacyjne przydziały środków finansowych, ogólnie i w podziale na każdą priory-

tetową dziedzinę. Na podstawie wieloletnich dokumentów strategicznych i programów orientacyjnych są opracowywane roczne programy działania, precyzujące konkretne szczegóły dotyczące realizacji pomocy w ramach INSC. Programy te określają cele, dziedziny interwencji, przewidywane środki, spodziewane wyniki, procedury zarządzania oraz całkowitą kwotę planowanego finansowania. Obejmują ponadto zwięzły opis działań, które mają być finansowane, orientacyjne kwoty przeznaczone na każde działanie oraz orientacyjny harmonogram ich realizacji.

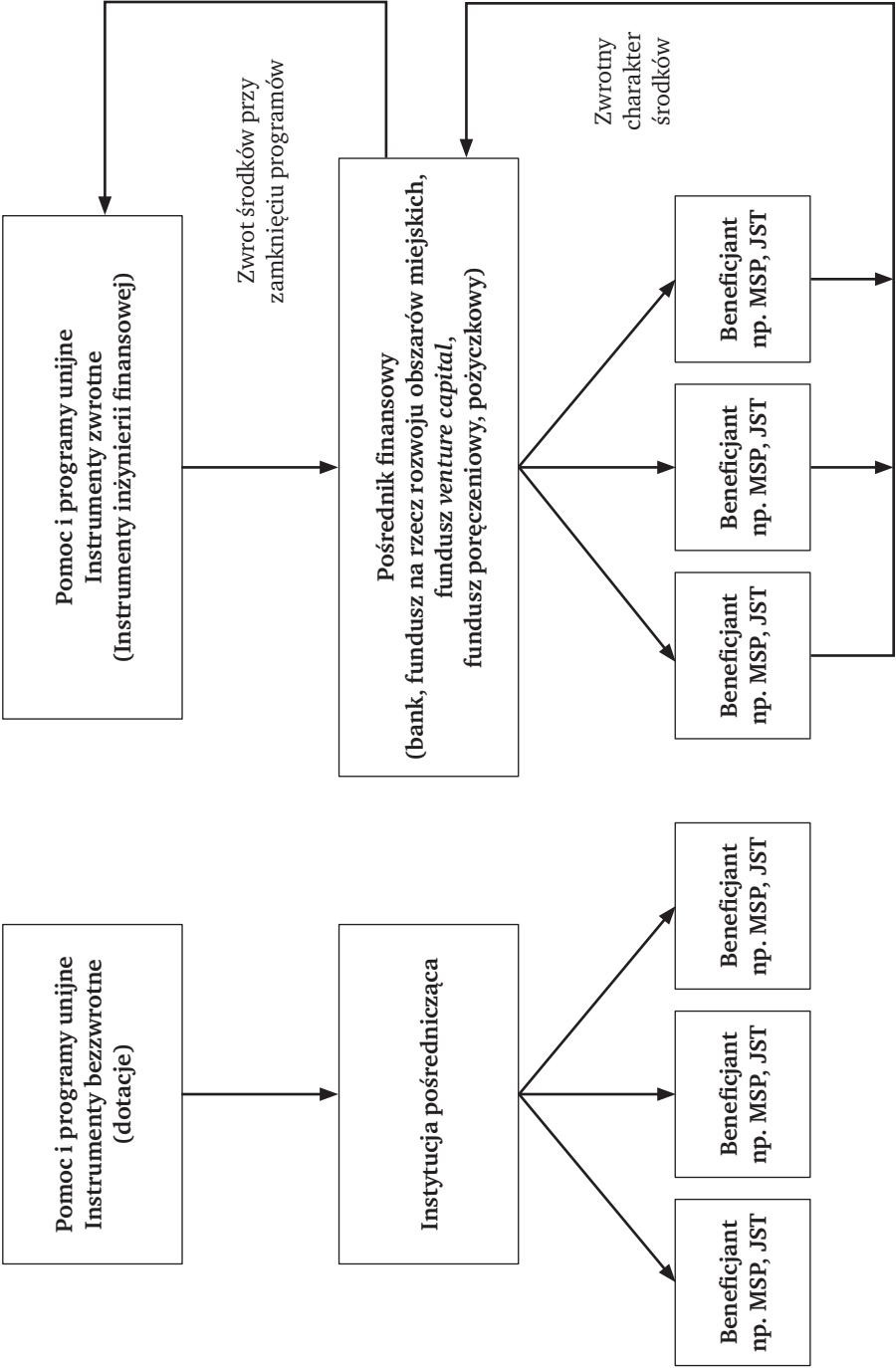
Ponadto KE może przyjąć tzw. **środki specjalne**, które określają cele, dziedziny działalności, spodziewane wyniki, procedury zarządzania i całkowitą kwotę planowanego finansowania. Zawierają one również, podobnie jak roczne programy działania, opis działań, które mają być finansowane, indykatywne kwoty przeznaczone na poszczególne działania oraz indykatywny harmonogram ich wprowadzania w życie. W zależności od wielkości środków specjalnych (większe/mniejsze od 5 mln euro) przyjmowane są one według różnych procedur. Dany projekt może być wówczas finansowany na dwa sposoby: albo równolegle, albo wspólnie. Ten pierwszy sposób polega na tym, iż projekt lub program jest podzielony na kilka jasno określonych podprojektów, z których każdy jest finansowany przez innego partnera zapewniającego współfinansowanie w taki sposób, że końcowe przeznaczenie finansowania zawsze może być rozpoznane. Drugi sposób natomiast polega na tym, że całkowity koszt projektu lub programu jest podzielony między partnerów zapewniających współfinansowanie, a zasoby łączone są w taki sposób, że nie ma możliwości rozpoznania źródła finansowania konkretnego działania podjętego jako element projektu lub programu.

Wsparcie (także środki specjalne) w ramach Instrumentu może być udzielone następującym typom → *beneficjentów*: (a) krajom i regionom partnerskim oraz ich instytucjom; (b) jednostkom zdecentralizowanym krajów partnerskich (np. regiony, departamenty, prowincje, miasta); (c) wspólnym organom powołanym przez kraje i regiony partnerskie oraz przez Wspólnotę; (d) instytucjom i organizacjom międzynarodowym; (e) Wspólnemu Centrum Badawczemu Wspólnoty i agencjom Unii Europejskiej; (f) jednostkom lub organom państw członkowskich UE, krajów i regionów partnerskich oraz każdego innego państwa trzeciego (kilkanaście typów podmiotów); (g) osobom fizycznym. Kwota odniesienia do wykonania INSC w latach 2007–2013 wynosi 524 mln euro. W porównaniu z innymi funduszami i instrumentami finansowymi Unii Europejskiej INSC charakteryzuje się szerokim zakresem dopuszczalnych form finansowania wspólnotowego, których jest aż dziesięć. Jest to konsekwencją dopuszczenia do udziału w Instrumencie tak wielu różnych podmiotów. KE bada postępy w realizacji podjętych działań oraz przedstawia Parlamentowi Europejskiemu i Radzie UE doroczne sprawozdanie z wykonania pomocy. W pracach związanych z INSC Komisji Europejskiej pomaga specjalny komitet.

Literatura: Rozporządzenie Rady nr 300/2007 z 19 lutego 2007 roku ustanawiające Instrument Współpracy w Dziedzinie Bezpieczeństwa Jądrowego, [w:] Dz.U. UE nr L 081 z 22 marca 2007 roku; http://ec.europa.eu/europeaid/where/worldwide/nuclear-safety/index_en.htm; <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l27073.htm>; <http://www.jmu.ru/en/index.php?cid=79>

INSTRUMENTY INŻYNIERII FINANSOWEJ definiuje się jako zwrotne instrumenty finansowe, w których uczestniczą pośrednicy finansowi tacy jak banki, fundusze pożyczkowe i poręczeniowe, fundusze venture capital. Głównym zadaniem instrumentów inżynierii finansowej (IIF) jest zwiększanie możliwości dostępu do kapitału dla podmiotów korzystających z poszczególnych instrumentów (zwłaszcza MŚP, JST). W ramach → *funduszy strukturalnych* i → *Funduszu Spójności* na lata 2007–2013 do kategorii instrumentów inżynierii finansowych zaliczono: (a) fundusze kapitału podwyższonego ryzyka (venture capital funds); (b) fundusze gwarancyjne; (c) fundusze pożyczkowe; (d) fundusze na rzecz rozwoju obszarów miejskich w postaci funduszy inwestujących w partnerstwa publiczno-prywatne; (e) fundusze lub inne systemy zachęt zapewniające pożyczki; (f) gwarancje dla inwestycji dotyczące wsparcia podlegającego zwrotowi lub równoważnych instrumentów dotyczących efektywności energetycznej i wykorzystania energii odnawialnej w budynkach, w tym w istniejącym budownictwie mieszkaniowym. W przypadku IIF finansowanych z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności nie mają zastosowania zasady dotyczące → *dużych projektów*, → *projektów generujących dochód* oraz zasady odnoszące się do → *trwałości projektów*. W ramach funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności kwalifikujący się wkład programów operacyjnych musi spełnić dwa warunki. Po pierwsze musi zostać skierowany do konkretnych odbiorców końcowych lub konkretnego rodzaju inwestycji, takich jak przedsiębiorstwa, partnerstwa publiczno-prywatne, projekty miejskie lub osoby fizyczne lub prawne realizujące działania na rzecz efektywności energetycznej i wykorzystania odnawialnych źródeł energii. Drugim warunkiem jest to, iż wkład programu operacyjnego musi mieć formę inwestycji podlegającej zwrotowi, a mianowicie kapitału, pożyczek i/lub gwarancji dotyczącej inwestycji podlegających zwrotowi. IIF stanowią operacje, które realizują inwestycje, gdzie środki podlegają zwrotowi.

Z punktu widzenia funduszy europejskich cechą charakterystyczną IIF jest ich odnawialność, zwłaszcza kiedy mowa jest o systemie dotacyjnym. W przypadku IIF → *beneficjent* nie może liczyć na pomoc bezzwrotną, ale na dostęp do usług finansowych (a co za tym idzie do kapitału) na warunkach lepszych aniżeli panujące na rynku (np. kredyty komercyjne, komercyjne poręczenia bankowe). Instrumentom finansowym przypisuje się większą skuteczność (efektywność) ze względu na to, iż są to środki finansowe, które mogą być wielokrotnie dystrybuowane w odróżnieniu od systemu dotacyjnego. W praktyce oznacza to zastosowanie mechanizmu mnożnikowego polegającego na tym, iż te same środki finansowe zamiast być skonsumowane jednokrotnie przez danego beneficjenta krążą w gospodarce

służąc wielu podmiotom. Stąd też środki finansowe rozdysponowywane za pośrednictwem IIF mogą w sposób pełniejszy przyczynić się do rozwoju UE i poszczególnych krajów. Instrumenty te posiadają także znaczne ograniczenia, choćby dlatego, iż są z zasady mniej korzystne dla beneficjentów, są trudniejsze do uruchomienia i obsługi. Do końca 2010 roku ma poziomie UE w ramach EFRR zostało utworzonych blisko 400 IIF. Większość z nich wspiera sektor przedsiębiorstw, ale dostępne są również IIF mające na celu wspieranie rozwoju obszarów miejskich, efektywności energetycznej, promowania odnawialnych źródeł energii. Każdy z krajów członkowskich posiada co najmniej 1 IIF skierowany do przedsiębiorców, 11 państw posiada IIF mający na celu wspieranie rozwoju obszarów miejskich. Dostępne dane na koniec 2010 roku wskazują, iż za pośrednictwem IIF udało się wesprzeć 20 tys. inwestycji. W przypadku EFS oddziaływanie IFF jest bardziej skromne, głównie dlatego, ponieważ EFS charakteryzuje się mniejszą zdolnością do zastosowania IIF ze względu na specyfikę funduszu. W ramach EFS dofinansowanie zyskują IIF na rozpoczęcie i prowadzenie działalności gospodarczej (mikropożyczki, gwarancje). 13 PO z 5 państw członkowskich UE współfinansowało powstanie IIF na łączną kwotę 330 mln euro. Obecnie w Polsce proporcja mechanizmów bezzwrotnych do zwrotnych w ramach programów operacyjnych kształtuje się na poziomie 98% do 2%. → *Ministerstwo Rozwoju Regionalnego* planuje w kolejnym okresie budżetowania na lata 2014–2020 zmianę dotychczasowych proporcji, tak aby instrumenty inżynierii finansowej mogły stanowić od 70% do nawet 80% pomocy unijnej. Wynika to z podejścia KE, która na lata 2014–2020 w sposób szczególny opowiada się za zmniejszeniem systemu dotacyjnego na rzecz IIF. Zastosowanie IIF w wydatkowaniu funduszy unijnych odznacza się znacznymi korzyściami oraz ograniczeniami. Do **korzyści** możemy zaliczyć: (a) zwiększenie trwałości polityki spójności UE przez możliwość reinwestowania środków; (b) wzmacnianie współpracy administracji, przedsiębiorstw i instytucji finansowych; (c) budowę zdolności instytucjonalnej – partnerstwa i zaufania między sektorem publicznym i prywatnym; (d) stwarzanie mocniejszej zachęty dla efektywności wydatkowania środków publicznych; (f) wykorzystanie efektu dźwigni finansowej. Do **ograniczeń** możemy przypisać: (a) mniej korzystne rozwiązanie dla beneficjentów (odbiorców końcowych) aniżeli wsparcie dotacyjne, głównie przez to, że środki te podlegają zwrotowi; (b) trudniejsze uruchomienie i obsługa (przykładowo w przypadku dotacji nie występuje, co do zasady, problem jej zwrotu, łatwiej jest także kontrolować trwałość projektu); (c) nie wszyscy potencjalni beneficjenci (przynajmniej w polskich warunkach) są w stanie skorzystać z finansowania w ramach IIF (jako przykład można wskazać niewielkie lub nowo powstałe organizacje pozarządowe); (d) uruchomienie instrumentów zwrotnych wymaga włączenia do systemu instytucjonalnego wdrażania funduszy unijnych w Polsce wielu instytucji publicznych i komercyjnych takich jak: fundusze pożyczkowe i venture, banki itp. Według rozporządzenia nr 1083/2006 przewiduje się

dwa podstawowe schematy tworzenia IIF w ramach programów operacyjnych. Pierwszy polega na bezpośrednim **wniesieniu wkładu do IIF**. Ten schemat znalazł zastosowanie w większości → *Institucji Zarządzających* → *Regionalnych Programach Operacyjnych*, które udostępniły środki publiczne funkcjonującym funduszom pożyczkowym i doręczeniowym. Drugi schemat natomiast odnosi się do powołania przez państwo członkowskie lub IZ PO **funduszu powierniczego** (holding fund), czyli funduszu ustanowionego w celu inwestowania w IIF. Zadania funduszu powierniczego może pełnić: (a) podmiot wybrany w procedurze zamówienia publicznego zgodnego z prawem zamówień publicznych; (b) instytucja finansowa wybrana bez postępowania przetargowego, o ile jest to zgodne z prawem krajowym i Traktatem; (c) → *Europejski Bank Inwestycyjny*, → *Europejski Fundusz Inwestycyjny*. Przekazanie środków z PO na rzecz funduszu powierniczego nie zwalnia z wykonywania swoich zadań IZ czy też innych instytucji w ramach systemu wdrażania funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności. Przy wyborze operacji i beneficjentów w ramach pomocy z udziałem wkładu z funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności państwa członkowskie i IZ są zobowiązane ogólnymi zasadami i obowiązkiem przejrzystości i poszanowania prawa krajowego i prawa UE. Szczególnie mowa tutaj o prawie zamówień publicznych i pomocy publicznej. Te same zasady i obowiązki muszą być stosowane przy wyborze funduszy, pośredników finansowych lub innych narzędzi do realizacji inwestycji podlegających zwrotowi, jak również zarządców IIF. Procedura wyboru funduszy, pośredników finansowych lub innych narzędzi do realizacji inwestycji podlegających zwrotowi, jak również zarządców IIF, musi być oparta na konkretnych i odpowiednich kryteriach wyboru związanych z celami programu operacyjnego i zatwierdzonymi przez komitet monitorujący. Szczególną rolę przypisuje się tutaj komitetowi monitorującemu dany PO, który musi rozpatrzyć i zatwierdzić kryteria wyboru danej operacji (z wyłączeniem poszczególnych funduszy lub pośredników finansowych w przypadku funduszy powierniczych oraz indywidualnych inwestycji dla odbiorców końcowych w ramach instrumentów inżynierii finansowej), zapewniając wysoką jakość realizacji PO. Rozporządzenia dotyczące funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności nie przewidują szczególnych struktur prawnych, które miałyby być ustanowione dla operacji wdrażających IIF. Jednak art. 43 rozporządzenia 1828/2006 wymaga, aby IIF otrzymujące finansowanie ze środków przeznaczonych na realizację PO były ustanawiane jako niezależne podmioty prawne, regulowane przez porozumienia pomiędzy partnerami współfinansującymi lub udziałowcami, lub też jako wydzielone bloki finansowe w ramach instytucji finansowej. W przypadku gdy IIF jest utworzony jako osobny blok finansowy w ramach instytucji finansowej, musi podlegać szczególnym przepisom wykonawczym tej instytucji finansowej. Muszą one określać w szczególności prowadzenie oddzielnych rachunków odróżniających nowe środki zainwestowane w IIF, w tym

wkład programu operacyjnego (ale także środki przekazane przez samą instytucję finansową lub innych partnerów w instrumencie) od środków dostępnych początkowo w danej instytucji finansowej. Komisja Europejska zaproponowała następujące obszary wykorzystania instrumentów inżynierii finansowej: (a) rewitalizacja miast; (b) zrównoważony transport miejski; (c) badania naukowe i rozwój; (d) energia; (e) rozwój lokalny; (f) działania z zakresu uczenia się przez całe życie i na rzecz mobilności; (g) zmiana klimatu i środowisko naturalne; (h) technologie teleinformatyczne i sieci szerokopasmowe. Należy zaznaczyć, iż lista ta nie jest z wyczerpująca (brak np. turystyki), a decyzja o objęciu danego obszaru interwencji lub grupy docelowej finansowaniem zwrotnym powinna należeć do państwa członkowskiego lub IZ danego PO. Jedną z podstawowych barier rozwoju IIF w Polsce jest wysoki stopień skomplikowania procedur aplikacyjnych. W przeciwieństwie do mechanizmu dotacyjnego, IIF wymagają znacznie większego zaangażowania i zainteresowania ze strony banków czy funduszy pożyczkowych lub doręczeńowych z powodu skomplikowanych procedur pozyskania instrumentów zwrotnych. Ich powodzenie w Polsce będzie niewątpliwie zależało od zainteresowania potencjalnych beneficjentów tą formą finansowania projektów inwestycyjnych. Przeprowadzone badania przez Instytut Badań nad Gospodarką Rynkową wskazują, iż jedną z ważniejszych barier w rozwoju IIF jest brak zainteresowania, a więc popytu instytucji finansowych na tego typu instrumenty. Poza znacznym stopniem skomplikowania do barier możemy zaliczyć także konieczność prowadzenia rozbudowanej sprawozdawczości, brak rzetelnego źródła informacji (brak aktualnych i szczegółowych informacji), trudności w spełnieniu kryteriów związanych z sytuacją finansową czy też ryzyko niewykorzystania pozyskanych środków (brak zainteresowania ze strony przedsiębiorstw). Jeśli chodzi o źródła finansowania IIF ze środków funduszowych to zostały one przewidziane w ramach wszystkich 16 Regionalnych Programów Operacyjnych. W 5 województwach środki zostały przekazane na utworzenie Funduszu Powierniczego w ramach inicjatywy → *JEREMIE*. W pozostałych województwach przewidziano finansowanie wsparcia dla funduszy poręczeniowych i pożyczkowych za pomocą procedury konkursowej, której celem jest wyłonienie pośrednika finansowego. IIF mogą zostać wsparte także za pośrednictwem → *Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka*, → *Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej*, → *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki*, → *Siódmego Programu Ramowego* oraz → *Programu ramowego na rzecz konkurencyjności i innowacji (CIP)*.

Poziom europejski	Programy ramowe UE	CIP– <i>Competitiveness and Innovation Framework Programme</i>	<ul style="list-style-type: none"> • GIF (<i>High Growth and Innovative SME Facility</i>) – Instrument obejmuje inwestycje Europejskiego Funduszu Inwestycyjnego w wyspecjalizowane fundusze podwyższonego ryzyka • SMEG (<i>SME Guarantee Facility</i>) – system poręczeń dla MŚP, udzielanie regwarancji na rzecz działających programów gwarancyjnych, udzielanie gwarancji bezpośrednich na rzecz instytucji finansowych • CBS (<i>Capacity Building Scheme</i>) – system rozwijania zdolności instytucji pośrednictwa finansowego; zwiększanie podaży kredytów dla MŚP przez ulepszenie procedur oceny wiarygodności finansowej w ramach kredytowania MŚP
	Siódmy Program Ramowy		<ul style="list-style-type: none"> • RSFF (<i>Risk Sharing Finance Facility</i>) – mechanizm zwiększający dostęp do kredytów i gwarancji na finansowanie projektów wysokiego ryzyka w sferze B+R zgodnych z celami 7 PR i mających wymiar europejski
	Programy współpracy międzynarodowej		<ul style="list-style-type: none"> • JOSEFIN – program regionu morza Bałtyckiego ma na celu ułatwienie dostępu do finansowania innowacyjnym międzynarodowym przedsiębiorstwom z sektora MŚP przez udzielanie kredytów i pożyczek • JASMINE – wsparcie rynku mikropożyczkowego poprzez pomoc techniczną i wsparcie finansowe
Poziom krajowy	Programy ogólnokrajowe i ponadregionalne	Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka	<ul style="list-style-type: none"> • Kredyt technologiczny – wsparcie inwestycji w zakresie wdrożenia nowych technologii poprzez udzielanie kredytu technologicznego z możliwością częściowej spłaty ze środków funduszu kredytu technologicznego w formie premii technologicznej (działanie 4.3) • Wspieranie funduszy kapitału podwyższonego ryzyka – zwiększenie dostępu do zewnętrznych źródeł finansowania MŚP znajdujących się we wczesnych fazach wzrostu, ze szczególnym uwzględnieniem MŚP prowadzących działalność innowacyjną lub działalność w sferze B+R (działanie 3.2)

Poziom krajowy	Programy ogólnokrajowe i ponadregionalne	Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej	<ul style="list-style-type: none"> • Poręczenia/gwarancje w formie reporeczenia dla funduszy poręczeniowych, na wsparcie sektora MSP w 5 województwach Polski Wschodniej (działanie 1.2)
		Program Operacyjny Kapitał Ludzki	<ul style="list-style-type: none"> • Wsparcie inżynierii finansowej na rzecz ekonomii społecznej – ogólnopolski program wsparcia podmiotów ekonomii społecznej prowadzących działalność gospodarczą poprzez instrumenty inżynierii finansowej obejmujące preferencyjne pożyczki na rozwój działalności doradztwo związane z udzieloną pożyczką (działanie 1.4) • Preferencyjnej pożyczki na rozpoczęcie działalności gospodarczej w kwocie do 50 tys. zł mające na celu wyrównywanie szans nowo utworzonych przedsiębiorstw w dostępie do zewnętrznych źródeł finansowania (działanie 6.2)
	Programy regionalne	Regionalny Program Operacyjny	<ul style="list-style-type: none"> • JEREMIE – celem instrumentu jest poprawa wykorzystania oraz zwiększenie efektywności środków przeznaczanych na wsparcie sektora MŚP w ramach funduszy unijnych w Polsce; środki wyodrębnione ze środków RPO • JESSICA –instrument przeznaczonych dla JST, ułatwiający kompleksowe podejście do problemu rewitalizacji zaniedbanych obszarów miejskich

Literatura: art. 39, 44, 55, 57 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku (nowelizacja Dz.U. UE nr L 158 z 24 czerwca 2010 roku); Commission Staff Working Document, Financial Instruments in Cohesion Policy, Brussels Brussels, 27.2.2012, [w:] SWD(2012) 36 final, p. 3–12; European Commission Directorate–General Regional Policy Unit D3: Financial Engineering, Major Projects, Financial Engineering Instruments Implemented by Member States with ERDF Contributions (Article 44 of Council Regulation No 1083/2006) Programming Period 2007–2013, Synthesis Report Situation as at 31 December 2010, p. 5–7; Komisja Europejska, Dyrekcja Generalna ds. Polityki Regionalnej, Nota wyjaśniająca w zakresie instrumentów inżynierii finansowej zgodnie z artykułem 44 Rozporządzenia Rady (WE) nr 1083/2006, COCOF 10–0014/04, s. 2–20; Instytut Badań Nad Gospodarką Rynkową, Mecha-

zmy inżynierii finansowej w podnoszeniu efektywności absorpcji środków UE i ich znaczenie w polityce spójności po 2013 roku, Gdańsk 2010, s. 4–8, 10, 13, 62–68; Marek Szczepański, Pozadotacyjne instrumenty finansowe w polityce spójności UE po 2013 roku – wymiar wspólnotowy i krajowy, Analiza propozycji Komisji Europejskiej dotyczącej rozszerzenia zakresu stosowania instrumentów inżynierii finansowej w polityce spójności po 2013 r. Warszawa 2011, s. 4, 8 nast., 23, 25; Kierunki rozwoju funduszy pożyczkowych i doręczeniowych dla małych i średnich przedsiębiorstw w latach 2009 – 2013, Warszawa 2009, s. 5–16; Prognoza w zakresie finansowych instrumentów wspierania rozwoju regionalnego – analiza dotycząca trendów rozwojowych w zakresie instrumentów finansowych, raport końcowy, Warszawa / Wrocław, czerwiec 2009, s. 19–33; Ekspertyza dotycząca uwarunkowań społeczno-gospodarczych oraz systemu prawno-instytucjonalnego wdrażania instrumentów inżynierii finansowej w Polsce Wschodniej, Warszawa 2010, s. 45, 56–102; Zasady wdrażania instrumentów inżynierii finansowej w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Warszawa marzec 2012, s. 6–13, 16–32.

INSTRUMENTY POLITYKI REGIONALNEJ są to prawem określone możliwości, dostępne władzom publicznym do sterowania procesami, w wyniku których następuje osiągnięcie pewnych pożądaných efektów. Cechą charakterystyczną instrumentów polityki regionalnej jest to, iż są realizowane w sposób celowy. Zastosowanie danego instrumentu ma w założeniu spowodować konkretną zmianę, zgodną z celami działania podmiotu stosującego poszczególne instrumenty (np. UE, państwa, regiony). Ustalenie instrumentu będzie pochodną celu, jaki dany podmiot zamierza osiągnąć. Do podstawowych cech różniących poszczególne instrumenty polityki regionalnej zaliczamy: (a) szybkość działania danego instrumentu – jest to czas od zastosowania instrumentu do osiągnięcia pożądanego efektu; (b) elastyczność interpretowaną jako łatwość, z jaką instrument może być zastosowany do wielu instytucji (zdolność instrumentu do dopasowania się do nowych okoliczności); (c) zakres wywoływanych skutków. Prawidłowe formułowanie polityki regionalnej i wykorzystywanie konkretnych narzędzi wymaga dostrzegania współzależności, jakie zachodzą między różnymi narzędziami. Jest to tym istotniejsze, jeśli dany instrument wspomaga lub warunkuje zastosowanie innego narzędzia. Umiejętność skonstruowania harmonijnej palety instrumentów dla osiągnięcia danego celu jest warunkiem skutecznej i efektywnej polityki regionalnej. Występująca w literaturze przedmiotu systematyka instrumentów jest bardzo bogata. Stosowane podziały są bardzo często nieostre, uzależnione zazwyczaj od celu analizy, przyjętego punktu widzenia czy orientacji teoretycznej. Podstawowa typologia bazuje na różnicy wynikającej ze sposobu sterowania i odczytywania informacji przez podmioty. W tym kontekście wyróżniamy instrumenty: (a) **pośrednie** (oddziałujące w pośrednio na danego użytkownika przestrzeni); (b) **bezpośrednie** (oddziałujące bezpośrednio na zachowanie danego podmiotu). Innym istotnym podziałem instrumentów polityki regionalnej jest klasyfikacja ze względu na kryterium czasowe. Stąd wyróżniamy: (a) **instrumenty stałe**, związane z długookresową polityką rozwoju. Instrumenty te pozwalają na identyfikację problemów występujących w układach regionalnych, diagnozowanie sytuacji, prognozowanie zmian, prognozowanie kierunków oddzia-

ływań. Do tej grupy można zaliczyć programy, strategie oraz plany. W Polsce ze względu na oddziaływanie unijnej polityki regionalnej ta grupa instrumentów rozwija się bardzo dynamicznie. Przygotowanie dokumentów planistycznych, w tym strategii rozwoju, stanowi niejednokrotnie warunek korzystania z funduszy UE. Na poziomie UE do katalogu instrumentów stałych można zaliczyć poszczególne → *fundusze unijne*, a zwłaszcza → *Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego*, → *Europejski Fundusz Społeczny*, czy też dokumenty strategiczne takie jak np. → *Strategia Europa 2020*. Do tego katalogu możemy zaliczyć na poziomie krajowym m.in. → *Strategię Rozwoju Kraju*, → *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia*, → *Krajową Strategię Rozwoju Regionalnego 2010–2020* czy regionalne strategie innowacji (→ *regionalny system innowacji*); (b) **instrumenty zmienne**, związane z prowadzeniem bieżącej polityki (operacji) władz regionalnych – są to narzędzia pozwalające na wprowadzenie w życie dokonanych ustaleń strategicznych. Umożliwiają realizację długookresowych planów i programów, a więc skłaniają różnorodne podmioty regionalne do postępowania odpowiadającego określonym kierunkom rozwoju. Instrumenty stałe są kierunkowskazem dla stosowania instrumentów bieżących. Do tego katalogu możemy zaliczyć krajowe i regionalne programy operacyjne czy realizowane projekty. Literatura przedmiotu posługuje się także pojęciem instrumentarium władz regionalnych. Mowa tutaj o wyposażeniu władz regionalnych w narzędzia, jakimi dysponują w celu stymulowania rozwoju regionalnego.

Literatura: Jacek Chądzyński / Aleksandra Nowakowska / Zbigniew Przygodzki, *Region i jego rozwój w warunkach globalizacji*, Warszawa 2007, s. 206–208.

INSTYTUCJA AUDYTOWA (IA) dla wszystkich → *Programów Operacyjnych* (PO) realizowanych w Polsce (sektorowych i regionalnych) to Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej, powołany w strukturze Ministerstwa Finansów. Do zadań Instytucji Audytowej należą m.in.: (a) zapewnienie prowadzenia audytów w celu weryfikacji skutecznego funkcjonowania systemu zarządzania i kontroli programu operacyjnego; (b) przedstawianie Komisji, w terminie dziewięciu miesięcy od zatwierdzenia programu operacyjnego, strategii audytu obejmującej podmioty przeprowadzające audyty, metodologię, metody doboru próbek danych oraz indykatywne rozplanowanie audytów; (c) przedłożenie Komisji, nie później niż do 31 marca 2017 roku, deklaracji zamknięcia, zawierającej ocenę zasadności wniosku o wypłatę salda końcowego oraz zgodności z prawem i prawidłowości transakcji. Z przeprowadzonych czynności audytowych IA przygotowuje sprawozdania wraz z ewentualnymi rekomendacjami. Za wdrożenie rekomendacji w terminach określonych przez Instytucję Audytową są odpowiedzialne → *Instytucje Zarządzające* (IZ) poszczególnymi Programami Operacyjnymi/Regionalnymi Programami Operacyjnymi.

Literatura: art. 14 ust. 1–2 Rozporządzenia PE i Rady nr 1080/2006 z 5 lipca 2006 roku w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1783/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 62 i art. 71 ust. 2 Rozporządzenia Rady

nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 15–18 i 22–23 Rozporządzenia KE nr 1828/2006 z 8 grudnia 2006 roku ustanawiającego szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz Rozporządzenia PE i Rady nr 1080/2006 w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, [w:] Dz.U. UE nr L 371 z 27 grudnia 2006 roku.

INSTYTUCJA CERTYFIKUJĄCA (IC) jest kolejnym ważnym ogniwem w systemie instytucjonalnym wdrażania → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności* (FS). Jej zadanie polega na poświadczaniu prawidłowości poniesionych wydatków w ramach → *Programów Operacyjnych* (PO) i → *Regionalnych Programów Operacyjnych* (RPO). W związku z wymaganiami Komisji Europejskiej (KE) przygotowuje ona wiele sprawozdań i poświadczeń m.in. z zakresu: (a) wiarygodności systemów księgowania, na których oparte są deklaracje wydatków; (b) zgodności wydatków z mającymi zastosowanie zasadami wspólnotowymi i krajowymi; (c) uwzględnienia wyników audytów finansowych; (d) prowadzenia ewidencji kwot podlegających procedurze odzyskiwania. Minister właściwy ds. rozwoju regionalnego certyfikuje KE prawidłowość poniesionych wydatków w ramach PO. W zakresie pełnionej funkcji IC jest komórką niezależną od komórek wykonujących funkcje → *Instytucji Zarządzającej* (IZ). IC w ramach RPO deleguje część swoich zadań w zakresie certyfikacji na rzecz Urzędów Wojewódzkich odgrywających rolę → *Instytucji Pośredniczących* (IP) w certyfikacji, przy zachowaniu jednakże przez Instytucję Certyfikującą odpowiedzialności za delegowane zadania. Powierzenie wykonywania części zadań Instytucji Certyfikującej następuje przez zawarcie przez Instytucję porozumienia. Przybierają one formę pisemnych porozumień IC z poszczególnymi Urzędami Wojewódzkimi oraz określają zakres powierzonych zadań i obowiązków. Urzędy Wojewódzkie, na rzecz których delegowane są zadania ze strony IC, pełnią funkcję Instytucji Pośredniczących w certyfikacji.

Literatura: art. 59 ust. 2 i art. 61 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 12, 20 i 22-23 Rozporządzenia KE nr 1828/2006 z 8 grudnia 2006 roku ustanawiającego szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz Rozporządzenia PE i Rady nr 1080/2006 w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, [w:] Dz.U. UE nr L 371 z 27 grudnia 2006 roku; Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013, Narodowa Strategia Spójności, Warszawa 2007, s. 109, [w:] http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/2BD5B9B6-767E-473C-B198-496FDEC4DFED/31941/NSRO_maj2007.pdf

INSTYTUCJA KOORDYNUJĄCA (IK) odpowiada za stosowanie jednolitych zasad w zakresie wykorzystania środków pochodzących ze źródeł zagranicznych, w tym z budżetu Unii Europejskiej przeznaczonych na dofinansowanie → *Programów Operacyjnych*. Funkcję Instytucji Koordynującej w ramach → *Regionalnych Programów Operacyjnych* (RPO) pełni minister do spraw rozwoju regionalnego obsługiwany przez Departament Koordynacji Programów Regionalnych. IK jest odpowiedzialna za: (a) weryfikację regionalnych programów operacyjnych pod względem ich zgodności z → *Narodowymi Strategicznymi Ramami Odniesienia 2007–2013* (NSRO); (b) negocjowanie regionalnych programów operacyjnych z KE we współpracy z → *Instytucjami Zarządzającymi* (IZ) RPO; (c) zapewnienie spójności stosowanych wytycznych; (d) monitorowanie efektów wdrażania RPO w regionach (analizy porównawcze, uczestniczenie w pracach → *Komitetów Monitorujących* RPO). Szczegółowy podział zadań między IK a IZ w danym RPO jest każdorazowo określany w porozumieniu zawartym między tymi instytucjami.

Literatura: art. 35 Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku, nr 279, poz. 1644; Małopolski Regionalny Program Operacyjny na lata 2007–2013, Kraków październik 2007, s. 130.

INSTYTUCJA POŚREDNICZĄCA (IP) – według Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku funkcję Instytucji Pośredniczącej może pełnić organ administracji publicznej lub inna jednostka sektora finansów publicznych, której powierzona została część zadań związanych z realizacją → *Programu Operacyjnego* (PO). Rozporządzenie ogólne Rady UE dopuszcza natomiast możliwość wystąpienia w tej roli podmiotu prywatnego. Strona polska wyznaczyła IP dla wszystkich programów operacyjnych w celu wykonywania części zadań → *Instytucji Zarządzającej* (IZ) w ramach poszczególnych osi priorytetowych. Co ważne, dokonując takiej delegacji, **IZ zachowuje całkowitą odpowiedzialność za całość realizacji danego PO**, a jej zakres jest określany indywidualnie dla każdego programu w odniesieniu do danej osi priorytetowej (lub grup osi). Wybór IP jest dokonywany na poziomie administracji rządowej zgodnie z Ustawą o działach administracji rządowej z 4 września 1997 roku oraz zapisanymi w niej kompetencjami poszczególnych ministrów. Ostateczne powołanie IP następuje przez podjęcie przez Radę Ministrów uchwały przyjmującej Program Operacyjny. Powierzenie części zadań związanych z realizacją PO może dotyczyć: (a) przygotowania i przekazania IZ propozycji → *szczegółowego opisu priorytetów programu operacyjnego* na podstawie wytycznych ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego, (b) przygotowania i przekazania → *Komitetowi Monitorującemu* (KM) propozycji kryteriów wyboru projektu, (c) dokonywania, według określonych kryteriów, wyboru → *projektów*, które będą dofinansowane w ramach Programu Operacyjnego, (d) zawierania umów z → *beneficjentami* o dofinansowanie projektu, (e) kontroli realizacji dofinansowanych projektów, (f) dokonywania płatności ze środków programu operacyjnego na rzecz beneficjentów.

tów, (g) odzyskiwania kwot nienależnie wypłaconych beneficjentom, (h) prowadzenia działań informacyjnych i promocyjnych.

Literatura: Ustawa o działach administracji rządowej z 4 września 1997 roku, [w:] Dz.U. RP z 2003 roku nr 159, poz. 1548 z późn. zm.; Ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku nr 279, poz. 1644. Rozporządzenie Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 12 i 22–23 Rozporządzenia KE nr 1828/2006 z 8 grudnia 2006 roku ustanawiającego szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz Rozporządzenia PE i Rady nr 1080/2006 w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, [w:] Dz.U. UE nr L 371 z 27 grudnia 2006 roku; Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013, Narodowa Strategia Spójności, Warszawa 2007, s. 109, [w:] http://www.funduszezstrukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/2BD5B9B6-767E-473C-B198-496FDEC4DFED/31941/NSRO_maj2007.pdf

INSTYTUCJA POŚREDNICZĄCA II STOPNIA (IP II, IP2), czasem nazywana także → *Instytucją Wdrażającą (IW)*, to podmiot publiczny lub prywatny odpowiedzialny za realizację zadań odnoszących się bezpośrednio do → *beneficjentów* na podstawie porozumienia lub umowy w ramach → *Programu Operacyjnego (PO)* lub → *Regionalnego Programu Operacyjnego (RPO)* zawartej z → *Instytucją Pośredniczącą (IP)*. W niektórych Programach Operacyjnych powierzono pewne funkcje Instytucjom Pośredniczącym II stopnia. W Polsce instytucja taka odpowiedzialna jest za wdrażanie działań (grup operacji). Przy czym wdrażanie należy rozumieć jako zespół czynności wykonywanych w związku z realizacją poszczególnych projektów, np. wyboru projektów (na podstawie kryteriów finansowania operacji zatwierdzonych przez → *Komitet Monitorujący*) do realizacji. Poza tym IP II zajmuje się nadzorem ich realizacji, sprawdzaniem wniosków beneficjenta o płatność (→ *wniosek o płatność*), poświadczaniem kwalifikowalności poniesionych przez beneficjenta kosztów oraz kontrolą realizacji → *projektów*. Z punktu widzenia beneficjenta jest to instytucja kluczowa, z którą najczęściej się kontaktuje – zarówno na etapie przygotowywania propozycji aplikacji, jak i podczas wdrażania projektu (→ *dokumentowanie wydatków*).

Literatura: art. 2 pkt 6 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 22–23 Rozporządzenia KE nr 1828/2006 z 8 grudnia 2006 roku ustanawiającego szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz Rozporządzenia PE i Rady nr 1080/2006 w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, [w:] Dz.U. UE nr L 371 z 27 grudnia 2006 roku; art. 5 pkt 4 Ustawy z 6 grudnia 2006 roku o polityce rozwoju, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku nr 279, poz. 1644.

INSTYTUCJA WDRAŻAJĄCA → *Institucja Pośrednicząca II stopnia*

INSTYTUCJA ZARZĄDZAJĄCA (IZ) jest instytucją o kluczowym znaczeniu. Najlepiej świadczy o tym zdefiniowanie jej zadań zarówno na poziomie Rozporządzenia Rady UE nr 1083/2006, krajowych aktów prawnych (Ustawa z 6 grudnia 2006 roku oraz Ustawa z 29 czerwca 2007 roku), jak i dokumentów strategicznych (→ *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013*). Rolę takiej instytucji może odgrywać centralny, regionalny lub lokalny organ władzy publicznej bądź inny podmiot (publiczny lub prywatny) wyznaczony przez państwo do zarządzania programem. Na gruncie prawa polskiego odpowiedzialny za przygotowanie i realizację → *Programu Operacyjnego* (PO) jest właściwy minister ds. rozwoju regionalnego (dla sektorowych PO) lub zarząd województwa (dla 16 → *Regionalnych Programów Operacyjnych*). Zadania Instytucji Zarządzającej wynikają głównie z art. 60 Rozporządzenia nr 1083/2006. Do obowiązków IZ należą m.in.: (a) zapewnienie zgodności wyboru operacji do finansowania z kryteriami wyboru projektów dla PO; (b) zapewnienie istnienia informatycznego systemu rejestracji i przechowywania zapisów księgowych dla każdej operacji w ramach PO; (c) zapewnienie prowadzenia kontroli PO, w tym w szczególności przygotowanie planu kontroli systemowych oraz zatwierdzenie planów kontroli innych instytucji (→ *kontrola*); (d) dokonywanie oceny postępów realizacji PO na podstawie sprawozdania rocznego; (e) przygotowywanie, we współpracy z → *Instytucjami Pośredniczącymi* (IP), raportów o nieprawidłowościach (→ *nieprawidłowości*) oraz przekazywanie ich do odpowiednich instytucji; (f) zapewnienie przestrzegania wymogów w zakresie informacji i promocji; (g) kierowanie pracą → *Komitetu Monitorującego* (KM); (h) opracowywanie i przedkładanie Komisji Europejskiej rocznych końcowych sprawozdań z realizacji PO.

Literatura: art. 59–60 i art. 69 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 13, 19 i 22–23 Rozporządzenia KE nr 1828/2006 z 8 grudnia 2006 roku ustanawiającego szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz Rozporządzenia PE i Rady nr 1080/2006 w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, [w:] Dz.U. UE nr L 371 z 27 grudnia 2006 roku; art. 5 pkt 2 Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku nr 279, poz. 1644; *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013, Narodowa Strategia Spójności*, Warszawa 2007, s. 107–108, [w:] http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/2BD5B9B6-767E-473C-B198-496FDEC4DFED/31941/NSRO_maj2007.pdf

INTELIĞENTNA ENERGIA – PROGRAM DLA EUROPY (*Intelligent Energy Europe* – IEE) jest jednym z trzech podprogramów, oprócz → *Programu na rzecz przedsiębiorczości i innowacji* (EIP) oraz → *Programu na rzecz wspierania polityki w zakresie tech-*

nologii informacyjnych i komunikacyjnych (ICT PSP), wchodzących w skład → Programu ramowego na rzecz konkurencyjności i innowacji (CIP). Celem Programu IEE jest wspieranie efektywności i różnorodności zaopatrzenia energetycznego, odnawialnych źródeł energii, a także gwarantowanie dostaw energii do Europy i przyczynianie się w ten sposób do wzmocnienia europejskiej konkurencyjności. Zakłada on ponadto realizację zapisów Zielonej Księgi „Ku europejskiej strategii bezpieczeństwa energetycznego” z listopada 2000 roku i jest kontynuacją IEE z lat 2003–2006. IEE **funkcjonuje za pośrednictwem programów szczegółowych**: → *SAVE* – promującego efektywność energetyczną oraz racjonalne wykorzystanie zasobów energetycznych; → *ALTENER* – promującego nowe i odnawialne źródła energii oraz wspierający różnorodność energetyczną; → *STEER* – promującego efektywność energetyczną oraz zastosowanie nowych i odnawialnych źródeł energii w transporcie. Możliwe są również tzw. **działania horyzontalne** (zintegrowane) polegające na łączeniu różnych instrumentów, narzędzi i podmiotów w ramach tego samego działania lub projektu lub włączaniu wydajności energetycznej i odnawialnych źródeł energii do kilku sektorów. Postanowiono również, że kwalifikowalne do finansowania będą → *projekty* służące promocji i rozpowszechnianiu know-how. Na poziomie wspólnotowym programem zarządza Agencja Wykonawcza Programu Inteligentna Energia. Do jej zadań należy, obok wspomnianego już zarządzania, upowszechnianie wiedzy na temat IEE oraz promowanie dobrych praktyk. IEEA przyczynia się także do wymiany doświadczeń i koordynacji działań zaangażowanych organizacji. Informacji na temat ogłaszanych konkursów należy szukać na stronach internetowych Komisji Europejskiej, Dyrekcji Generalnej ds. Energii i Transportu. Podawane tam są minimalne kryteria organizacyjno-prawne, które podmiot musi spełniać, aby wziąć udział w konkursie. Państwa uczestniczące w IEE to: państwa członkowskie UE, Islandia, Liechtenstein, Norwegia i Chorwacja. Budżet Programu na okres 2007–2013 wynosi 730 mln euro, co stanowi 20% zasobów CIP.

Literatura: art. 37–45 Decyzji PE i Rady nr 1639/2006 z 24 października 2006 roku ustanawiającej Program ramowy na rzecz konkurencyjności i innowacji (2007–2013), [w:] Dz.U. UE nr L 310 z 9 listopada 2006 roku; <http://www.kape.gov.pl/PL/index.phtml>; http://www.kape.gov.pl/PL/Programy/Programy_UniiEuropejskiej/IE/doc_2007/Dzien_Informacyjny_IEE_2.pdf; http://ec.europa.eu/energy/intelligent/call_for_proposals/index_en.htm; http://www.kape.gov.pl/PL/Programy/Programy_UniiEuropejskiej/IE/doc_2007/Dzien_Informacyjny_IEE_1.pdf; http://ec.europa.eu/energy/intelligent/index_en.html; IEE Work Programme 2008 [w:] http://ec.europa.eu/cip/docs/2008wp_en.pdf

INTELIĞENTNA SPECJALIZACJA (*smart specialisation*) to koncepcja mówiąca, iż rozwój regionu należy oprzeć na najbardziej obiecujących rozwiniętych sektorach gospodarki. Inteligentna specjalizacja według Komisji Europejskiej (KE) oznacza identyfikowanie wyjątkowych cech i aktywów każdego kraju i regionu, podkreślanie przewagi konkurencyjnej każdego regionu oraz skupianie regionalnych partnerów i zasobów wokół wizji ich przyszłości ukierunkowanej na osiągnięcia. Specjalizacja

jako sposób na stymulowanie rozwoju w teorii polityki regionalnej nie jest koncepcją której można przypisać cechę nowości. Podejście polegające na oparciu rozwoju na specjalizacji można odnotować choćby w **teorii bazy ekonomicznej**. Co prawda koncepcja ta zakłada, iż rozwój należy opierać na działalności eksportowej, a nie konkretnej branży. Kiedy jednak wspomnieć, iż według teorii to firmy i sektory gospodarcze produkujące na eksport tworzą tzw. bazę ekonomiczną regionu, to elementy specjalizacji występują. Inną koncepcją nawiązującą do specjalizacji jest mowa w **teorii produktu podstawowego** odwołującej się do oparcia rozwoju na specjalizacji produkcyjnej, tj. skupienia zdolności wytwórczych w danym regionie na określonej grupie produktów. Specjalizacja ma przynosić wzmocnienie pozycji konkurencyjnej dzięki obniżaniu kosztów transakcyjnych, w tym doskonaleniu organizacji procesu produkcji oraz jakości wytwarzanych towarów. Inteligentna specjalizacja łączona jest także z teorią biegunów wzrostu Perroux, która odnosi się do dominujących na rynku podmiotów gospodarczych. Rozwój gospodarczy jest skoncentrowany w najbardziej rozwiniętych przedsiębiorstwach, przemyśłach i sektorach, które stanowią tzw. **bieguny wzrostu**. Napędzają one rozwój, ale uzależniają od siebie inne, słabsze podmioty. Na obszarach stanowiących bieguny wzrostu są lokowane najbardziej zaawansowane działalności gospodarcze. Inne teorie, do których nawiązuje inteligentna specjalizacja to teoria dystryktu przemysłowego Alfreda Marshalla i **koncepcja klastra** przedstawiona przez Michaela Portera. Inteligentna specjalizacja dąży do wspierania regionalnych systemów innowacji, maksymalizowania przepływów wiedzy oraz rozpowszechnienia korzyści wynikających z innowacji w obrębie całej gospodarki regionalnej. Ryzyko oparcia rozwoju na wybranych branżach wydaje się być nieco zmniejszone, ponieważ w opinii KE specjalizacja ma się przyczynić do faktycznej efektywności badań i inwestycji w innowację. Według propozycji KE dotyczących polityki regionalnej na lata 2014–2020 przygotowanie strategii inteligentnej specjalizacji będzie warunkiem otrzymania środków w ramach → *Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego* w obszarach związanych z: (a) wzmocnieniem badań, rozwoju technologicznego i innowacji; (b) poprawą dostępu do technologii informacyjno-komunikacyjnych i korzystania z takich technologii o wysokiej jakości.

Inteligentna specjalizacja jako nowe podejście strategiczne wymaga koncentracji działań polityki regionalnej na wybranych sektorach gospodarki. W założeniu KE koncentracja wysiłków i środków finansowych ma przyspieszyć generowanie innowacji, a w konsekwencji generowanie wysoko wyspecjalizowanych ośrodków innowacji, które w ten sposób mogą stać się konkurencyjne na poziomie kraju, Unii Europejskiej czy całego świata. Główną bazę specjalizacji tworzą → *innowacje*, które warunkują kształtowanie → *gospodarki opartej na wiedzy*. Prowadzenie polityki regionalnej oparte na strategii inteligentnej specjalizacji wymaga określenia kierunków specjalizacji regionalnej, co w odniesieniu do polskich regionów nie jest zadaniem łatwym. Formą realizacji wsparcia wyspecjalizowanych branż jest promowanie klastrów innowacyjnych, tworzenie przyjaznego środowiska do prowadze-

nia działalności dla MŚP, stymulowanie uczenia się przez całe życie w obszarze badań i innowacji, budowanie atrakcyjnej regionalnej infrastruktury badawczej i ośrodków kompetencji, wspieranie łączenia kreatywności i innowacji w sektorze kultury i twórczości, inwestowanie w technologie informacyjno-komunikacyjne.

Zadaniem podmiotów realizujących politykę inteligentnej specjalizacji jest przygotowanie klarownej strategii inteligentnej specjalizacji, która powinna spełniać pewne warunki. W odniesieniu do badań i innowacji są to: (a) oparcie strategii na analizie SWOT w celu skoncentrowania zasobów na ograniczonym zbiorze priorytetów w zakresie badań i innowacji; (b) określenie środków stymulowania prywatnych inwestycji w badania, technologię i rozwój; (c) system monitorowania i weryfikacji; (d) przyjęcie przez państwo członkowskie ram regulacyjnych określających dostępne zasoby budżetowe na badania i innowację; (e) przyjęcie przez państwo członkowskie wieloletniego planu budżetowania i priorytetyzacji inwestycji powiązanych z unijnymi priorytetami. W przypadku celu dotyczącego technologii informacyjno-komunikacyjnych warunki zawierają: (a) budżetowanie i priorytetyzację środków przez analizę SWOT przeprowadzoną zgodnie z tabelicą wyników dla europejskiej agendy cyfrowej; (b) analizę dotyczącą zrównoważenia wsparcia dla popytu i podaży technologii informacyjno-komunikacyjnych (ICT); (c) wymierne cele dla rezultatów działań w zakresie sprawności informatycznej, umiejętności, przeciwdziałania wykluczeniu cyfrowemu, e-dostępności oraz e-zdrowia, które są dostosowane do istniejących strategii krajowych lub regionalnych w tych dziedzinach; (d) ocenę zapotrzebowania na wzmocnienie budowania możliwości w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych.

Literatura: Zbigniew Strzelecki, Inteligentna specjalizacja regionów w świetle inicjatyw Unii Europejskiej, [w:] Biuletyn Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego 2(2012), s. 59; Tomasz Grzegorz Grosse, Przegląd koncepcji teoretycznych, [w:] Studia Regionalne i Lokalne 1(2002), s. 20–28; s. 2; Commission staff working document, Document accompanying the Commission Communication on Regional Policy contributing to smart growth in Europe 2020, SEC(2010) 1183, 6.10.2010; Guide to Research and Innovation Strategies for Smart Specialisation (RIS 3), [w:] http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/presenta/smart_specialisation/smart_ris3_2012.pdf?uuid=e50397e3-f2b1-4086-8608-7b86e69e8553&groupId=10157; Komisja Europejska, Polityka spójności na lata 2014-2020 [w:] http://ec.europa.eu/regional_policy/sources/docgener/informat/2014/smart_specialisation_pl.pdf; Dominique Foray / Paul David / Bronwyn Hall, Smart specialisation. From academic idea to political instrument, the surprising career of a concept and a difficulties in its implementation, 2011, [w:] http://infoscience.epfl.ch/record/170252/files/MTEI-WP-2011-001-Foray_David_Hall.pdf

INTELLIGENT ENERGY EUROPE → *Inteligentna energia – program dla Europy*

INTENSYWNOŚĆ POMOCY jest to kwota → *pomocy* (publicznej) wyrażonej jako odsetek → *kosztów kwalifikowalnych*. Może być również definiowana jako stosunek → *ekwiwalentu dotacji brutto* do kosztów kwalifikujących się do objęcia pomocą.

Oznacza to, iż dla obliczenia intensywności pomocy stosuje się kwoty przed potrąceniem podatku lub innych równoważnych opłat. Jeśli pomoc udzielana jest w kilku ratach, podlega ona dyskontowaniu na dzień jej przyznania, co następuje na podstawie stopy referencyjnej mającej zastosowanie w momencie przyznania pomocy.

Literatura: art. 2 pkt 5, art. 4 pkt 5 Rozporządzenia KE nr 800/2008 z 6 sierpnia 2008 roku uznające niektóre rodzaje pomocy za zgodne ze wspólnym rynkiem w zastosowaniu art. 87 i art. 88 Traktatu (ogólne rozporządzenie w sprawie wyłączeń blokowych), [w:] Dz.U. UE nr L 214 z 9 sierpnia 2008 roku; Pomoc publiczna w programach operacyjnych 2007–2013, poradnik dla administracji publicznej, Warszawa marzec 2008, s. 28.

INTERNETOWY SYSTEM EWIDENCJI KART PROJEKTOWYCH (ISEKP) – od 1 maja 2004 roku różne podmioty w Polsce mogą zostać → *beneficjentami* środków z → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej*. Aby potencjalni odbiorcy środków mogli odpowiednio przygotować się do ich absorpcji, powstał Internetowy System Ewidencji Kart Projektów, za pomocą którego możliwa była wstępna ocena formalna przygotowywanych projektów *on-line*. ISEKP był zatem odpowiedzią na zapotrzebowanie ciągłej konsultacji z instytucjami przygotowującymi projekty i pełnił dwie zasadnicze funkcje: (a) edukacyjną – pomagał zdobywać wiedzę na temat prawidłowego wypełnienia wniosków o dofinansowanie; (b) informacyjną – pozwalał pracownikom urzędów marszałkowskich i Ministerstwa Gospodarki, Pracy i Polityki Społecznej ocenić zainteresowanie poszczególnymi priorytetami i działaniami określonych → *Programów Operacyjnych* (PO). Dodanie wniosku do bazy ISEKP oczywiście nie było równoznaczne z formalnym jego złożeniem. Układ systemu i porządek ISEKP miał przypominać za założenia przyszły układ zarządzania Programami Operacyjnymi.

Literatura: <http://www.um-zachodniopomorskie.pl/archiwum.php?wiad=150>; <http://www.ukie.gov.pl/www/questnew.nsf/0/818A5263B5B42611C12570A40042C585?Open&RestrictToCategory=>; <http://wiadomosci.ngo.pl/strona/42903.html>; <http://www.ppr.pl/dzial.php?id=3857>; <http://egp.gazetaprawna.pl/index.php?act=mprasa&sub=article&id=119468>

INTERREG jedna z tzw. → *Inicjatyw Wspólnotowych*. Obecnie jej zakres interwencji został włączony do → *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego* (EFRR) oraz → *Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa* (ENPI). Dotyczyła wsparcia projektów współpracy transgranicznej, transnarodowej i międzyregionalnej. W obecnej perspektywie finansowej INTERREG został włączony do → *Celu 3 „Europejska współpraca terytorialna” polityki spójności UE*. INTERREG powstał w 1990 roku i jego pierwsza edycja trwała do 1993 roku. Kolejna edycja złożona z INTERREG I oraz Inicjatywy Wspólnotowej REGEN została podzielona na trzy komponenty. W takim kształcie funkcjonowała ona w latach 1994–1999, a generacja Inicjatywy na lata 2000–2006 oznaczona była rzymską liczbą III. W latach 2000–2006 celem tej Inicjatywy było wzmocnienie zrównoważonego i trwałego rozwoju całego obszaru Wspólnoty. Komisja Europejska (KE) zobowiązała również państwa członkowskie

do poświęcenia właściwej uwagi na działania transgraniczne, zwłaszcza perspektywie rozszerzenia UE. Szczególną uwagą zostały objęte również państwa członkowskie posiadające długie granice z krajami kandydującymi, uwzględniając poprawioną koordynację m.in. z programem → *Polska i Węgry – Pomoc w Restrukturyzacji ich Gospodarek* (PHARE). Odpowiedni wymiar nadano także współpracy z regionami peryferyjnymi.

Program ten był podzielony na trzy rodzaje współpracy według zakresu merytorycznego odpowiadającego obecnym komponentom Europejskiej Współpracy Terytorialnej. Były to: **(1) współpraca transgraniczna** (komponent A) regionów przygranicznych UE zarówno wewnętrznych, jak i zewnętrznych. Współpraca dotyczyła realizacji wspólnych działań przygranicznych instytucji publicznych i miała na celu dążenie do zrównoważonego rozwoju przez realizację wspólnych strategii. Propozycje projektowe w ramach tego komponentu mogły dotyczyć: (a) promowania przedsiębiorczości i rozwoju małych firm (działających w sektorze turystycznym); (b) promocji rozwoju obszarów miejskich oraz wiejskich obszarów przybrzeżnych; (c) promocji integracji rynku pracy oraz integracji społecznej; (d) wspólnego wykorzystywania zasobów ludzkich i zaplecza technicznego dla celów badawczych, rozwoju technologicznego, oświaty, kultury, komunikacji i zdrowia w celu zwiększenia produktywności oraz pomocy w tworzeniu miejsc pracy; (e) ochrony środowiska naturalnego (zarówno w wymiarze globalnym, jak i lokalnym), zwiększania efektywności energetycznej oraz promocji odnawialnych źródeł energii; (f) rozwijania transportu (zwłaszcza środków wdrażania bardziej przyjaznych dla środowiska form transportu), sieci i usług informatycznych oraz komunikacyjnych, a także systemów wodnych i energetycznych; (g) rozwoju współpracy w sferach prawnych i administracyjnych w celu promocji rozwoju gospodarczego i spójności społecznej; (h) podnoszenia potencjału obywatelskiej i instytucjonalnej współpracy przygranicznej w celu promocji rozwoju gospodarczego i spójności społecznej. W ramach tego komponentu Polska uczestniczyła w następujących programach: (a) pięciu dwustronnych (Polska – Meklenburgia Pomorze Przednie; Polska – Brandenburgia; Polska – Saksonia; Polska – Czechy; Polska – Słowacja); (b) dwóch trójstronnych (Polska – Litwa – Rosja – Obwód Kaliningradzki (Królewiecki); Polska – Białoruś – Ukraina); **(2) współpraca transnarodowa** (komponent B) krajowych, regionalnych i lokalnych władz. Celem było promowanie wyższego poziomu lokalnej integracji dużych grup społecznych w ramach regionów paneuropejskich. Perspektywicznym celem było zaś osiągnięcie zrównoważonego i harmonijnego rozwoju Wspólnoty oraz lepszej integracji terytorialnej z krajami kandydującymi i innymi państwami sąsiadującymi. W założeniu projekty miały skupiać się na działaniach zintegrowanych oraz unikaniu, z uwagi na ograniczone środki, rozpraszania działań. Wśród kwestii priorytetowych należy zwrócić uwagę na inicjatywy mające na celu: (a) opracowanie strategii operacyjnych rozwoju przestrzennego w skali ponadnarodowej, obejmujących współpracę pomiędzy miastami i pomiędzy obszarami miejskimi i wiejskimi, z myślą

o promowaniu policentrycznego i zrównoważonego rozwoju; (b) promocję wydajnych i zrównoważonych systemów transportowych oraz lepszego dostępu do społeczeństwa informacyjnego; (c) promocję środowiska naturalnego oraz dobrego zarządzania dziedzictwem kulturowym i zasobami naturalnymi, zwłaszcza zasobami wodnymi; (d) promocji integracji między regionami morskimi i wyspiarskimi, w ramach szczególnych priorytetów z odpowiednim przydziałem środków finansowych. Promocja integracji pomiędzy regionami morskimi i wyspiarskimi mogła obejmować działania w ramach współpracy dwustronnej; (e) promocji zintegrowanej współpracy najbardziej peryferyjnych regionów. W ramach tego komponentu możliwe było dofinansowanie inwestycji infrastrukturalnych mających niwelować problemy związane z zasobami wodnymi. W ramach tego komponentu Polska uczestniczyła w dwóch inicjatywach: (a) CADSES (*Central Adriatic Danubian South-Eastern European Space*); (b) Programie BSR (*Baltic Sea Region*); **(3) współpraca międzyregionalna** (komponent C) miała na celu poprawienie efektywności polityki i instrumentów rozwoju regionalnego oraz spójności za pomocą powiązań sieciowych, głównie w regionach zapóźnionych w rozwoju lub przechodzących transformację ustrojową. Szczególną uwagę zwracano na uczestnictwo regionów wyspiarskich i peryferyjnych oraz krajów kandydujących w różnych sieciach. Polska uczestniczyła w dwóch programach w ramach tego komponentu takich jak: (a) Program Strefy Północnej; (b) Program Strefy Wschodniej. Podział środków między poszczególne komponenty wyglądał następująco: (a) komponent A – 80% (177,09 mln euro); (b) komponent B – 14% (30,99 mln euro); (c) komponent C – 6% (13,28 mln euro). Całkowita alokacja dla Polski na lata 2004–2006 wyniosła 221 358 441 euro. INTERREG był finansowany z EFRR.

Literatura: pkt 9–16 Communication from the Commission to the Member States of 28 April 2000 laying down guidelines for a Community initiative concerning trans-European cooperation intended to encourage harmonious and balanced development of the European territory. Interreg III, [w:] Dz.U. UE nr C 143 z 23 maja 2000 roku; art. 20 Rozporządzenia Rady nr 1260/1999 z 21 czerwca 1999 roku wprowadzającego ogólne przepisy dotyczące funduszy strukturalnych, [w:] Dz.U. UE nr L 161 z 26 czerwca 1999 roku; pkt 9–30 Komunikatu Komisji do Państw Członkowskich z 2 września 2004 roku ustanawiającego wytyczne dla inicjatywy wspólnotowej w dziedzinie współpracy transeuropejskiej, która ma zachęcać do harmonijnego i zrównoważonego rozwoju obszaru Europy Interreg III, [w:] Dz.U. UE nr C 226 z 10 września 2004 roku; Narodowy Plan Rozwoju 2004–2006, Warszawa 2003, s. 150 nast.; Inicjatywa Wspólnotowa Interreg III, Polskie doświadczenia w latach 2004–2006, Warszawa 2006, s. 8, 10–14; Program Sąsiedztwa Polska-Białoruś-Ukraina Interreg IIIA/Tacis CBC, Podrecznik wnioskodawcy, Warszawa lipiec 2006, s. 4; Marek Kozak / Andrzej Pyszkowski / Robert Szewczyk, Słownik Rozwoju Regionalnego, Warszawa 2001, s. 23.

IP → *Institucja Pośrednicząca*

IP II → *Institucja Pośrednicząca II stopnia*

IP2 → *Instytucja Pośrednicząca II stopnia*

IPA (INSTRUMENT FOR PRE-ACCESSION ASSISTANCE) → *Instrument Pomocy Przedakcesyjnej*

ISEKP → *Internetowy System Ewidencji Kart Projektowych*

ISPA (INSTRUMENT FOR STRUCTURAL POLICIES FOR PRE-ACCESSION) → *Przedakcesyjny Instrument Polityki Strukturalnej*

IZ → *Instytucja Zarządzająca*

J

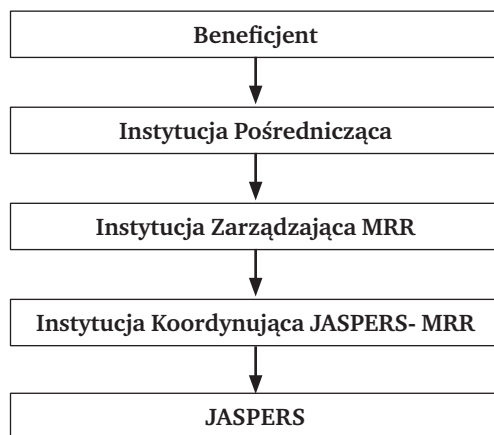
JASMINE (*Join Support Micro-finance Institutions in Europe*) stanowi uzupełnienie inicjatywy → *JEREMIE*, której celem jest dostarczanie pomocy technicznej instytucjom udzielającym mikrokredytów, aby pomóc im w uzyskaniu pozycji wiarygodnych pośredników finansowych i ułatwić dostęp do kapitału. Wsparciem finansowym w ramach tego instrumentu mogą zostać objęte projekty innych instytucji aniżeli banki. JSMINE jest inicjatywą uruchomioną przez Komisję Europejską przy współpracy → *Europejskiego Banku Inwestycyjnego* oraz → *Europejskiego Funduszu Inwestycyjnego*.

Literatura: Sławomir Pastuszka, *Polityka regionalna Unii Europejskiej – cele, narzędzia, efekty*, Warszawa 2012, s. 207.

JASPERS (*Joint Assistance to Support Projects in European Regions*) to inicjatywa Unii Europejskiej (UE) mająca na celu udzielanie **pomocy technicznej** w ramach przygotowywania → *dużych projektów* inwestycyjnych, w szczególności w sektorze transportu i środowiska. Przez termin „duży projekt” należy rozumieć inwestycję, której całkowita wartość wynosi minimum 50 mln euro, a które to projekty kwalifikują się do wsparcia z → *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego* (EFRR) oraz → *Funduszu Spójności* (FS). Jest to inicjatywa realizowana wspólnie przez → *Europejski Bank Inwestycyjny* (EBI), Komisję Europejską → *Europejski Bank Odbudowy i Rozwoju* (EBOiR), Kreditanstalt für Wiederaufbau (bank wspierania rozwoju). Roczny budżet inicjatywy w latach 2007–2013 wynosi 14,1 mln euro (tylko w 2006 roku było to 7,8 mln euro). Przekazywane w ramach JASPERS **wsparcie ma charakter doradczy**, a jego przedmiotem jest pomoc techniczna w zakresie m.in.: (a) weryfikacji przygotowanej dokumentacji (studium wykonalności, sposób wyliczenia poziomu dofinansowania, dokumentacja środowiskowa); (b) analizy wybranych kwestii problemowych (w tym analizy optymalnych rozwiązań instytucjonalnych); (c) doradztwa i wsparcia w rozwiązaniu kwestii istotnych dla przygotowania projektu (np. możliwość pomocy publicznej); (d) wsparcia o charakterze horyzontalnym związanym z przygotowaniem dużych projektów (wytyczne dla projektów generujących dochód, programy pomocy publicznej); (e) poprawy jakości wniosków o dofinansowanie zatwierdzanych przez Komisję Europejską; (f) wsparcia przy określaniu warunków dla konsultantów przygotowujących dokumentację (Specyfikacja Istotnych Warunków Zamówienia); (g) wsparcia na etapie koncepcyjnym przygotowania → *projektów* (analiza optymalnych rozwiązań instytucjonalnych, niezależna ocena przy wyborze wariantu realizacji, weryfikacja przyjętych założeń, identyfikacja pominiętych lub

niedostatecznie uwzględnionych elementów krytycznych). Warto zwrócić uwagę, iż JASPERS nie jest dodatkowym instrumentem finansowym zapewniającym dodatkowe dofinansowanie na sfinansowanie dokumentacji projektu. Wsparcie najczęściej przybiera postać: weryfikacji przygotowanej dokumentacji, analizy wybranych kwestii problemowych, wsparcia przy określaniu warunków dla konsultantów przygotowujących dokumentację. Wszystkie państwa członkowskie UE mogą korzystać z tej pomocy, ale nie są do tego zobowiązane. Skorzystanie z tej pomocy nie oznacza również konieczności zaciągnięcia pożyczek z EBI lub EBOiR. Spodziewanym efektem uruchomienia JASPERS jest przyspieszenie procesu decyzyjnego w zakresie przyznawania → *funduszy europejskich* na duże projekty infrastrukturalne. Zakłada się, że dzięki wsparciu doświadczonych konsultantów jakość przygotowania dokumentacji będzie zdecydowanie wyższa. Projekty do wsparcia w ramach JASPERS zgłaszane są przez → *Instytucje Zarządzające (IZ)* → *Programami Operacyjnymi (PO)* we współpracy z → *Instytucjami Pośredniczącymi (IP)*. Zgłaszane projekty powinny być przewidziane do realizacji, tj. wskazane w indykatywnym wykazie dużych projektów dla danego Programu Operacyjnego. Dla każdego projektu konieczne jest wypełnienie fiszki (również w języku angielskim) przedstawiającej zakres projektu, uzasadnienie wyboru oraz proponowany zakres wsparcia inicjatywy JASPERS. Koordynacją po stronie polskiej zajmuje się → *Ministerstwo Rozwoju Regionalnego (MRR)*, a konkretnie Departament Koordynacji Programów Infrastrukturalnych. Zadaniem ministerstwa jest współpraca z innymi Instytucjami Zarządzającymi (odgrywa rolę koordynatora w tym zakresie dla → *Regionalnych Programów Operacyjnych – RPO*) i Instytucjami Pośredniczącymi (→ *Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko*, → *Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka*).

Krajowe Programy operacyjne
(droga projektu od beneficjenta
do planu działań JASPERS)

Bezpośrednie programowanie działania inicjatywy polega na uzgodnieniu przez kraj-beneficjenta z JASPERS i Komisją Europejską planu działań na dany rok, który wskazuje priorytety, cele i konkretne projekty przeznaczone do objęcia wsparciem: (a) projekty, dla których wsparcie nie zostało zakończone w danym roku, kontynuowane są w roku następnym; (b) wskazany jest także zakres wsparcia dla poszczególnych projektów; (c) przy tworzeniu planu bierze się pod uwagę ograniczone zasoby w ramach JASPERS i stąd w uzasadnionych przypadkach dopuszcza się możliwość uzupełnienia planu działań w trakcie roku.

Literatura: art. 36, 39–41, 45 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Inicjatywa Jaspers w Polsce, wsparcie przygotowania dużych projektów, Warszawa 2007, [w:] http://www.funduszspojnosci.gov.pl/NR/rdonlyres/5D344D5E-E44A-4D59-9D85EA71FD66BBCA/34008/270307_JASPERS.pdf; Memorandum of understanding in respect of Joint Assistance in Supporting Projects in European Regions (JASPERS) between The European Commission, The European Investment Bank and European Bank for Reconstruction and Development, Brussels 2006, [w:] http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/2007/jjj/doc/pdf/jaspers_mou_signed.pdf; Komentarz do aktów prawnych Wspólnot Europejskich w zakresie funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności na lata 2007–2013, s. 72, [w:] <http://www.funduszestrukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/AA2B283F-DAE8-413C-BD9A-E4FF1B21C220/27734/pakiet7komentarzedorzporz3.pdf>; JASPERS: Technical Assistance for Project Preparation, s. 1, [w:] http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/2007/jjj/doc/pdf/jaspers_info_note.pdf; <http://www.funduszestrukturalne.gov.pl/NSS/programy/krajowe/poiis/jaspers/>; http://www.pois.gov.pl/WstepDoFunduszyEuropejskich/Documents/Inicjatywa_Jaspers_w_Polsce.pdf

JDP → Jednolity Dokument Programowy

JEAN MONNET – jeden z programów horyzontalnych w ramach → *Programu Uczynie się przez całe życie*. Ukierunkowany jest na **stymulowanie badań nad procesami integracyjnymi w Europie**. Skierowany jest zarówno do instytucji (szkoły wyższe z obszaru Wspólnoty, jak i spoza niej, ośrodki badawcze i podmioty zajmujące się kwestiami integracji europejskiej we Wspólnocie i poza nią), studentów i badaczy w dziedzinie integracji europejskiej. Jean Monnet wspiera działalność instytucji i stowarzyszeń zajmujących się kwestiami integracji europejskiej oraz edukacji i szkoleń w perspektywie europejskiej. Możliwość aplikowania dotyczy w głównej mierze uczelni wyższych. Niemniej jednak umożliwiono aplikację stowarzyszeniom profesorów i badaczy specjalizujących się w badaniach nad integracją europejską o znaczeniu światowym. Wymienione podmioty mogą starać się o dofinansowanie w ramach programu maksymalnie do 75% wydatków danego → *projektu*, co oznacza konieczność wniesienia wkładu własnego na minimalnym poziomie 25%. Pojedynczy projekt nie może trwać dłużej niż rok.

Program zawiera następujące działania: (a) **projekty jednostronne i krajowe** (katedry Jeana Monneta, centra doskonalenia i moduły nauczycielskie, stowarzyszenia

profesorów, innych nauczycieli szkolnictwa wyższego oraz naukowców specjalizujących się w dziedzinie integracji europejskiej, wsparcie dla młodych naukowców specjalizujących się w studiach nad integracją europejską, działalność informacyjną i badawczą związaną ze Wspólnotą i mającą na celu propagowanie dyskusji, rozważań naukowych i wiedzy na temat procesu integracji europejskiej; (b) **projekty wielostronne** (mogą obejmować wsparcie dla tworzenia wielostronnych grup roboczych w dziedzinie integracji europejskiej); (c) **dotacje operacyjne** w celu wsparcia instytucji zajmujących się sprawami integracji europejskiej. Wsparcie może obejmować pokrycie niektórych kosztów operacyjnych i administracyjnych dla instytucji realizujących cele o znaczeniu europejskim, takich jak np.: Kolegium Europejskie w Brugii i Natolinie, Europejski Instytut Uniwersytecki we Florencji, Europejski Instytut Administracji Publicznej w Maastricht, Europejska Agencja Rozwoju Edukacji Specjalnej w Middelfart, Międzynarodowe Centrum Szkoleń Europejskich (CIFE) w Nicei.

Literatura: art. 34, 36 Decyzji PE i Rady nr 1720/2006 z 15 listopada 2006 roku ustanawiającej program działań w zakresie uczenia się przez całe życie, [w:] Dz.U. UE nr L 327 z 24 listopada 2006 roku, http://ec.europa.eu/education/programmes/ajm/calls/index_en.html

JEDNOLITA PŁATNOŚĆ NA GOSPODARSTWO (JPG) oznacza płatność, której warunkiem przyznania nie jest wymóg prowadzenia określonych upraw lub chowu określonych zwierząt w gospodarstwie. Wysokość płatności na hektar użytków rolnych jest obliczana na podstawie płatności otrzymywanej w okresie referencyjnym (dla „starych” państw członkowskich okres referencyjny obejmował lata kalendarzowe 2000–2002, dla Rumuni i Bułgarii był to okres 2002–2004). Ponieważ do wyliczenia wielkości płatności stosuje się okresy referencyjne, to płatność tę określa się często jako płatność historyczną. W klasycznym wydaniu JPG jest stosowana w zdecydowanej większości państw starej UE–15. JPG stanowi jeden z modeli płatności w ramach systemu płatności jednolitej (→ *płatność bezpośrednia*). Często jednak państwa członkowskie stosują system mieszany, który jest kombinacją płatności JPO i JPR. W systemie mieszanym udział płatności na gospodarstwo i płatności regionalnej jest albo stały (model mieszany stały), albo jest stopniowo zmniejszany w tym systemie udział JPO (historycznej) aż do całkowitego przejścia na JPR (model mieszany zmienny).

System płatności jednolitej (<i>Single Payment Scheme – SPS</i>)	Kraje stosujące dany model
Jednolita płatność na gospodarstwo (JPG) (model historyczny)	Austria, Belgia, Francja, Grecja, Hiszpania, Holandia, Irlandia, Portugalia, Włochy
Jednolita płatność regionalna (JPR) (model regionalny)	Malta, Słowenia
Model mieszany: <ul style="list-style-type: none"> • stały • zmienny 	Luksemburg, Szwecja Dania, Finlandia, Niemcy, Wielka Brytania

W przypadku JPG płatność jest wyliczana dla każdego gospodarstwa. W ramach tej płatności są obliczane również płatności na obszar odłogowany oraz odrębnie na pozostałe użytki rolne uprawnione do płatności. Ponieważ jest to nowy system płatności, przewidziano możliwość jego modyfikacji na poziomie regionalnym, jeśli zajdzie uzasadniona obawa, iż zostanie ograniczona produkcja pewnych roślin, która ma istotne znaczenie dla danego regionu. Na poziomie krajowym suma kwot referencyjnych nie może być wyższa aniżeli pułapy określone w Załączniku VIII Rozporządzenia Rady nr 73/2009. W celu utrzymania ustalonego pułapu kwot referencyjnych na poziomie krajowym tworzy się rezerwę, która powstaje z obniżenia poszczególnych kwot referencyjnych maksymalnie do 3% wyjściowej kwoty referencyjnej. Rezerwa jest wykorzystywana w szczególności na przyznanie kwot referencyjnych rolnikom, którzy rozpoczynają swoją działalność rolniczą bądź znajdują się w specyficznej sytuacji. Obszarem, który nie będzie brany pod uwagę przy wyliczaniu wysokości JPG, są użytki rolne przeznaczone pod uprawy wieloletnie, lasy i ziemia użytkowana w celach nierolniczych. Od roku 2007 premie mleczne i płatności dodatkowe do produkcji mleka są wliczane do JPG. Państwa członkowskie mogły samodzielnie zdecydować o włączeniu części lub całości premii mlecznej do JPG już w 2005 roku. W przypadku rolników nieposiadających w okresie referencyjnym użytków rolnych, ale otrzymujących premie zwierzęce, wartość JPG będzie równa średniej wielkości płatności z okresu referencyjnego. Transfer praw do płatności jest dokonywany w ramach państwa członkowskiego. Odbywa się łącznie z transferem lub bez transferu ziemi. „Stare” państwa członkowskie (UE-15), w ramach systemu dopłat finansowanego przez → *Europejski Funduszu Rolny Gwarancji* (EFRG), mogły wybrać pomiędzy dwoma rodzajami płatności: Jednolitą Płatnością na Gospodarstwo (JPG) lub → *Jednolitą Płatnością Regionalną* (JPR). Polska uzyskała zgodę na wyłączenie ze stosowania JPG lub JPR do 2013 roku.

Literatura: Rozporządzenie Rady nr 73/2009 z 19 stycznia 2009 roku ustanawiające wspólne zasady dla systemów wsparcia bezpośredniego dla rolników w ramach wspólnej polityki rolnej i ustanawiające określone systemy wsparcia dla rolników, zmieniające rozporządzenia nr 1290/2005, nr 247/2006, nr 378/2007 oraz uchylające rozporządzenie nr 1782/2003, [w:] Dz.U. UE nr L 270 z 31 stycznia 2009 roku; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s.164–166; Stanisław Szumski, Wspólna Polityka Rolna Unii Europejskiej, Warszawa 2007, s. 63 n, <http://bip.minrol.gov.pl/DesktopDefault.aspx?TabOrgId=1680&LangId=0>, http://ec.europa.eu/agriculture/direct-support/images/map-direct-payments_en.gif

JEDNOLITA PŁATNOŚĆ OBSZAROWA (JPO) jest jednym z obowiązujących, oprócz → *Jednolitej Płatności na Gospodarstwo* (JPG) i → *Jednolitej Płatności Regionalnej* (JPR), na obszarze Unii Europejskiej systemów dopłat do rolnictwa. JPO, która jest nowym rozwiązaniem niestosowanym w UE przed akcesją 12 nowych państw członkowskich, obowiązuje tylko na obszarze wspomnianych krajów (z wyjątkiem Malty i Słowenii, gdzie obowiązuje → *jednolita płatność regionalna*). W tym systemie płatności są obli-

czane według stawek na 1 hektar gruntów rolnych, przy czym nie ma znaczenia rodzaj produkcji rolnej. Taki właśnie system będzie funkcjonować w Polsce do końca 2013 roku. Po tej dacie Polska musi zacząć stosować JPG lub JPR, według zasad przyjętych w starych państwach członkowskich.

System jednolitej płatności obszarowej – SAPS (Single Area Payment Scheme):	Kraje stosujące dany model
Jednolita Płatność Obszarowa	Bułgaria, Cypr, Czechy, Estonia, Litwa, Łotwa, Polska, Rumunia, Słowacja, Węgry

Dokładniej rzecz ujmując, JPO polega na podzieleniu podstawowej rocznej koperty finansowej przez kwalifikującą się do płatności powierzchnię gruntów wykorzystywanych rolniczo i wypłaceniu uzyskanej z podzielenia stawki płatności podstawowej przysługującej na każdy hektar powierzchni wnioskowanych do płatności w danym roku. Podstawowa roczna koperta finansowa jest sumą płatności bezpośrednich przysługujących państwu członkowskiemu na podstawie przyznanych w danym roku limitów produkcji oraz wysokości stosowanych w danym roku stawek płatności bezpośrednich. Stawki płatności bezpośrednich dla nowych państw członkowskich stanowią, zgodnie z przyjętą zasadą stopniowego dochodzenia do pełnych płatności, określoną część wynegocjowanych stawek płatności bezpośrednich. Państwa stosujące JPO mają określony pułap środków na ten cel, tworzący jednocześnie rezerwę krajową. Powstaje ona przez dokonanie liniowej redukcji swoich pułapów krajowych o 3%. Rezerwa ta jest przeznaczana na płatności bezpośrednie dla rolników znajdujących się w szczególnej sytuacji, aby zapewnić ich równe traktowanie. Wnioskowana powierzchnia kwalifikująca się do płatności nie może być mniejsza niż 1 ha. Minimalna powierzchnia pojedynczej działki rolnej w ramach złożonego wniosku wynosi 0,1 ha powierzchni gruntów wykorzystywanych rolniczo. Wnioski o płatności bezpośrednie w ramach systemu JPO mogą być składane na powierzchnie spełniające kryteria określone wyżej dla referencyjnej powierzchni gruntów wykorzystywanych rolniczo. Jeśli jednak w danym roku, w wyniku zgłoszenia większej powierzchni niż powierzchnia referencyjna, suma wypłat wynikająca ze złożonych wniosków miałaby przekroczyć roczną kopertę finansową, wówczas, proporcjonalnie do skali przekroczenia, przez zastosowanie współczynnika redukcji, zostanie zmniejszona stawka płatności podstawowej przysługującej na hektar. W odniesieniu do standardowego systemu płatności bezpośrednich JPO ma tę przewagę, że umożliwi łatwiejszy dostęp do płatności, co dla nowych państw członkowskich ma niezwykle istotne znaczenie. W Polsce płatności są wypłacane na wszystkie grunty rolne utrzymane w dobrej kulturze rolnej z zachowaniem wymogów ochrony środowiska. Stosownie do zapisów Traktatu Akcesyjnego okres przejściowy na dochodzenie do ich pełnej wysokości, rozpoczynając od 25%, wynosi 10 lat.

W związku z wejściem w życie postanowień kończących przegląd Wspólnej Polityki Rolnej (tzw. *Health Check*) od 2010 roku w Polsce jest realizowane nowe wsparcie w ramach JPO, tzw. wsparcie specjalne w formie: (1) specjalnej płatności obszarowej do powierzchni upraw roślin strączkowych i motylkowatych drobnonasiennych; (2) płatności do krów utrzymywanych w gospodarstwach położonych na obszarach wrażliwych pod względem gospodarczym lub środowiskowym, które doświadczają szczególnych niedogodności z tego tytułu; (3) płatności do owiec utrzymywanych w gospodarstwach położonych na obszarach wrażliwych pod względem gospodarczym lub środowiskowym, które doświadczają szczególnych niedogodności z tego tytułu.

Literatura: Rozporządzenie Rady nr 73/2009 z 19 stycznia 2009 roku ustanawiające wspólne zasady dla systemów wsparcia bezpośredniego dla rolników w ramach wspólnej polityki rolnej i ustanawiające określone systemy wsparcia dla rolników, zmieniające rozporządzenia nr 1290/2005, nr 247/2006, nr 378/2007 oraz uchylające rozporządzenie nr 1782/2003, [w:] Dz.U. UE nr L 270 z 31 stycznia 2009 roku, Rozporządzenie Komisji nr 1120/2009 z 29 października 2009 roku ustanawiające szczegółowe zasady wdrażania systemu płatności jednolitej przewidzianego w tytule III rozporządzenia Rady nr 73/2009 ustanawiającego wspólne zasady dla systemów wsparcia bezpośredniego w ramach wspólnej polityki rolnej i ustanawiającego określone systemy wsparcia dla rolników, [w:] Dz.U. UE nr L 316 z 2 grudnia 2009 roku; Rolnictwo: ocena funkcjonowania WPR pomoże rolnikom sprostać nowym wyzwaniom, 20 listopada 2008 roku, [w:] IP/08/1749, Bruksela, dnia 20 listopada 2008 r. Wsparcie gospodarstw po wejściu do UE, Warszawa 2005, s. 1; <http://www.minrol.gov.pl/DesktopDefault.aspx?TabOrgId=1390&LangId=0>; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 162–173, <http://bip.minrol.gov.pl/DesktopDefault.aspx?TabOrgId=1680&LangId=>, http://bip.minrol.gov.pl/FileRepozytory/FileRepozytoryShow_Image.aspx?item_id=34596, http://ec.europa.eu/agriculture/direct-support/images/map-direct-payments_en.gif

JEDNOLITA PŁATNOŚĆ REGIONALNA (JPR) jest jednym z obowiązujących, obok → *Jednolitej Płatności na Gospodarstwo (JPG)* i → *Jednolitej Płatności Obszarowej (JPO)*, na obszarze Unii Europejskiej (UE) systemów dopłat do rolnictwa. JPO stanowi jeden z typów płatności w ramach **systemu jednolitej płatności** (→ *płatność bezpośrednia*). Najpóźniej do 1 sierpnia 2004 roku każde państwa członkowskie UE miało zdecydować indywidualnie, na który system dopłat się decyduje. Jeżeli państwo zdecydowało się na JPR, wówczas konieczne było zdefiniowanie, na podstawie obiektywnych kryteriów, takich regionów. Kraje mające poniżej 3 mln ha gruntów rolnych uprawnionych do nowych płatności mogą być traktowane jako jeden region. Na każdy zdefiniowany region przydziela się kopertę finansową. W gestii poszczególnych krajów członkowskich Wspólnoty leży decyzja, czy podzielić kopertę regionalną (całą lub jej część) pomiędzy wszystkich rolników z regionu, nawet tych, którzy nie otrzymywali wsparcia bezpośredniego w okresie referencyjnym. Kwota dotacji obliczana jest przez podział pułapu regionalnego przez liczbę hektarów gruntów kwalifikujących się do wsparcia. System jednolitej płatności regionalnej umożliwia stosowanie dopłat o identycznej wysokości do wszystkich rodzajów użytków rolnych. Regionali-

zacja dopłat bezpośrednich oznacza, iż transfer praw może odbywać się wyłącznie w granicach danego regionu bądź pomiędzy regionami, jedynie w sytuacji tej samej jednostkowej stawki płatności. Płatność będzie mogła być zróżnicowana: w innej wysokości na trwałe użytki zielone, a w innej – na pozostałe uprawiane obszary. Podobnie jak w przypadku JPG, spod JPR są wyłączone uprawy wieloletnie, lasy i ziemia użytkowana w celach nierolniczych.

Do płatności uprawnione są grunty orne i trwałe użytki zielone, wyłączone są natomiast uprawy wieloletnie, lasy i grunty użytkowane nierolniczo. W ramach systemu jednolitej płatności regionalnej stosowane jest odłogowanie. Stopa odłogowania stanowi iloczyn: (a) stopy obowiązkowego odłogowania wynoszącej 10% i (b) udziału gruntów, na które wypłacono płatności obszarowe do upraw polowych w okresie referencyjnym w gruntach ogółem uprawnionych do płatności regionalnej. Obecnie w Polsce stosuje się Jednolitą Płatność Obszarową. JPR w czystej postaci jest stosowana w Słowenii oraz Malcie. Część krajów stosuje natomiast system mieszany, uwzględniający podejście regionalne jedynie w pewnej części. Na przykład w Niemczech podział dopłat oparto na landach, z tym że Berlin zaliczono do Brandenburgii, Bremę do Dolnej Saksonii, a Hamburg do Szlezwiku-Holsztynu. System ten odzwierciedla zróżnicowanie plonów referencyjnych w poszczególnych jednostkach administracyjnych Niemiec. W sumie Niemcy podzielono na 13 regionów, w każdym zastosowano inną stawkę płatności. Regiony otrzymują 65% płatności bezpośrednich w oparciu o czynnik historyczny, natomiast pozostałe 35% środków jest dzielone pomiędzy regiony w oparciu o powierzchnię użytków rolnych. W tym systemie płatności do gruntów ornych i łąk są zróżnicowane. Od 2013 roku ma obowiązywać jedna stawka na ha dla gruntów ornych i pastwisk stałych. Rodzaj zregionalizowanych płatności w formie mieszanej stosuje także Wielka Brytania, w odróżnieniu jednak od Niemiec zdecydowano, iż kryterium regionalnego zróżnicowania płatności są warunki gospodarowania (obszary o niekorzystnych warunkach gospodarowania). Stąd wydzielono trzy regiony: (a) region o szczególnie niekorzystnych warunkach na obszarze torfowisk; (b) region o szczególne niekorzystnych warunkach poza torfowiskami; (c) region zaliczany do warunków normalnych. W tym systemie planuje się zmniejszenie udziału płatności historycznej aż do całkowitego zregionalizowania płatności.

Literatura: Wspólna Polityka Rolna – zasady funkcjonowania oraz ich reforma, Warszawa 2003, s. 14–16, [w:] <http://fundacja.mili.pl/dokumenty/wspolna.pdf>; Reforma Wspólnej Polityki Rolnej, s. 7–8, [w:] [http://www.ukie.gov.pl/HLP/files.nsf/0/76CDDF7ED2DE19ECC125711D0044AE57/\\$file/reforma_WPR.pdf](http://www.ukie.gov.pl/HLP/files.nsf/0/76CDDF7ED2DE19ECC125711D0044AE57/$file/reforma_WPR.pdf); Ocena reformy WPR uzgodnionej w Luksemburgu 26 czerwca 2006 roku z perspektywy Polski, Warszawa 2004, s. 5–6, [w:] [http://www1.ukie.gov.pl/HLP%5Cfiles.nsf/0/07A4EABC1F07A216C12571DB00327151/\\$file/ocena_reformy_WPR_FAPA.pdf?Open](http://www1.ukie.gov.pl/HLP%5Cfiles.nsf/0/07A4EABC1F07A216C12571DB00327151/$file/ocena_reformy_WPR_FAPA.pdf?Open); Regionalizacja systemu płatności jednolitej w Polsce, Warszawa 2005, s. 4; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 162–173. http://ec.europa.eu/agriculture/direct-support/pdf/implementation-direct-payments_en.pdf

JEDNOLITY DOKUMENT PROGRAMOWY (JDP) (*Single programming document*) to jeden z typów dokumentów, które państwa członkowskie musiały przygotowywać w trakcie procedury programowania wykorzystania → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* w perspektywie budżetowej obejmującej lata 2000–2006. Istniały wówczas dwie tzw. ścieżki programowania: uproszczona i klasyczna (tu np. Polska). Ta pierwsza dotyczyła ówczesnych Celów 2 i 3 (a także Celu 1, o ile nie przekraczał on 1 mld euro). Programowanie przyjmowało wtedy formę właśnie Jednolitych Dokumentów Programowych, zawierających w sobie elementy → *Narodowych Planów Rozwoju* (NPR), → *Podstaw Wsparcia Wspólnoty* (PWW) i → *Programów Operacyjnych* (PO). JDP powinien być zawierać: (1) strategie i priorytety wspólnych działań państw członkowskich i Wspólnoty, ich szczegółowe cele, ocenę przewidywanego oddziaływania oraz wskazania zgodności strategii i priorytetów z wytycznymi Komisji Europejskiej (KE), polityką gospodarczą, strategią rozwoju zatrudnienia i polityką regionalną państwa członkowskiego; (2) krótki opis działań służących wdrożeniu priorytetów; (3) indykatywny plan finansowy (podzielone na lata / rodzaje funduszy / instrumenty finansowe / priorytety); (4) przepisy wdrażające JDP – wskazanie instytucji zarządzającej, opis systemów monitorowania i oceny, rozwiązania i procedury zarządzania, kontroli i przepływu środków finansowych. Po zatwierdzeniu JDP przez Komisję Europejską (KE), państwo członkowskie lub → *Instytucja Zarządzająca* (IZ) tworzyła uzupełnienie Programu Operacyjnego (→ *szczegółowy opis priorytetów programu operacyjnego*) i dostarczała je KE.

Literatura: art. 9 lit. g), art. 14 ust. 1, art. 15 I art. 19 Rozporządzenia Rady nr 1260/1999 z 21 czerwca 1999 roku ustanawiającego przepisy ogólne w sprawie funduszy strukturalnych, [w:] Dz.U. UE nr L 161 z 26 czerwca 1999 roku.

JEDNOSTKI SAMORZĄDU TERYTORIALNEGO (JST) – w Polsce, w myśl postanowień Konstytucji z 1997 roku, wykonują zadania publiczne spoza katalogu zadań organów innych władz publicznych. Pojęcie to łączy w sobie element podmiotowy, jakim jest wspólnota z elementem przedmiotowym, jakim jest terytorium wyznaczone przez prawo. Na każdym terytorium funkcjonuje wspólnota samorządowa, z tym że inaczej nazwana przez ustawodawcę. Pojęcie JST jest ściśle związane z jednostkami zasadniczego podziału terytorialnego w państwie. Polski samorząd terytorialny jest zorganizowany według struktury tych jednostek lub odwrotnie – jednostki zasadniczego podziału terytorialnego zostały wyznaczone według trzech szczebli samorządu terytorialnego. Podstawową jednostką samorządu terytorialnego jest **gmina**. Ponadto Konstytucja dopuszcza możliwość tworzenia **innych jednostek** samorządu terytorialnego w drodze ustawy. Wykorzystując ten zapis, 1 stycznia 1999 roku wprowadzono w Polsce także samorząd powiatowy i samorząd wojewódzki. Według art. 164 Konstytucji RP wyróżniamy dwa typy JST: (1) **regionalne** (realizuje zadania o charakterze programowo-planistycznym i koordynacyjnym – samorząd województwa); (2) **lokalne** (realizuje zadania o charakterze usługowym tzw. administracja świadcząca – powiat, gmina).

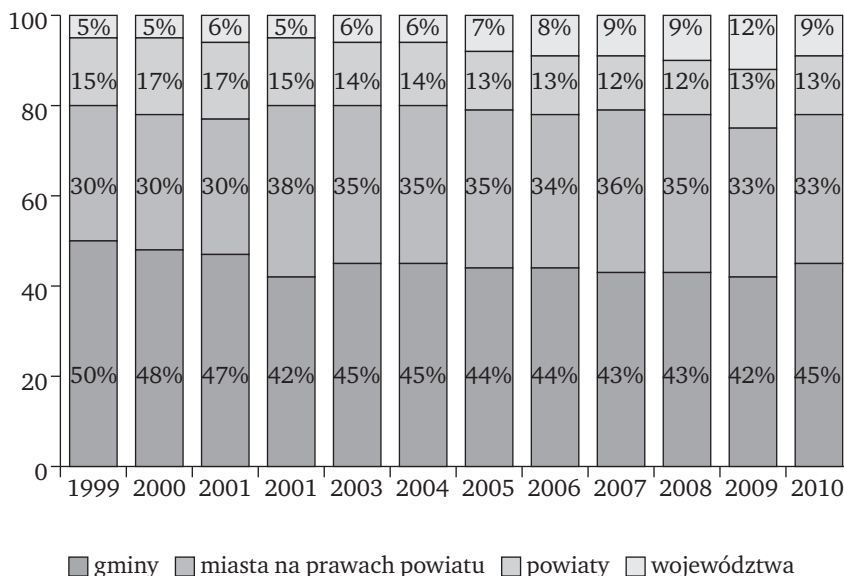
Podstawową cechą JST w Polsce jest to, iż są one całkowicie niezależne do siebie. Mimo iż zostały one umieszczone na trzech piętach podziału terytorialnego i ich układ przypomina strukturę szczeblową, to nie oznacza żadnej hierarchii między nimi. W skład województwa wchodzi powiaty, a w skład powiatów gminy, ale to nie oznacza uzależnienia jednych od drugich. Przykładowo należy zauważyć, iż ustawa o samorządzie wojewódzkim stwierdza, iż organy samorządu wojewódzkiego nie stanowią wobec powiatu i gminy organów nadzoru lub kontroli oraz nie są organami wyższego stopnia w postępowaniu administracyjnym. Podobnie sytuacja wygląda w odniesieniu do powiatu, który nie ma żadnych kompetencji władczych wobec gminy. Podobnie sytuacja przedstawia się w odniesieniu do organów administracji rządowej. W tym kontekście należy zauważyć, iż jednostki każdego z wymienionych szczebli podlegają osobno nadzorowi organów administracji rządowej, a także dla każdej z nich z osobna organem odwoławczym jest samorządowe kolegium odwoławcze. Samodzielność JST podlega ochronie sądowej, co oznacza, że każda JST może dochodzić swoich praw naruszonych przez złamanie zasady samodzielności przed niezawisłym sądem. Wszystkie JST mają osobowość prawną, przysługują im prawo własności i inne prawa majątkowe. Zadania JST mają charakter dualistyczny, ponieważ organy tego samorządu są wyposażone w kompetencje własne, ale jednocześnie wykonują zadania zlecone im przez ustawy lub administrację rządową. Zasadą jest, że JST wykonuje przede wszystkim zadania własne, służące zaspokojeniu potrzeb danej wspólnoty samorządowej. Zadania zlecone są wyjątkiem od tej zasady i najczęściej obejmują sferę administracji publicznej w sytuacji, gdy zostaną zlecone przez ustawodawcę lub przekazane w sposób przewidziany przez ustawodawcę np. w formie porozumienia. Samorząd terytorialny wykonuje zasadniczą część zadań publicznych w terenie.

W kontekście **polityki regionalnej** gmina wykonuje zadania lokalne. Do zakresu jej działań należą wszystkie sprawy publiczne o znaczeniu lokalnym niezastrzeżone ustawami na rzecz innych podmiotów. Zadania gminy mieszczą się w realizacji potrzeb społecznych, które są w zakresie działania gminy. Aby gmina mogła podjąć działanie, muszą zostać spełnione następujące warunki: (a) publiczny charakter; (b) lokalne znaczenie; (c) działanie nie jest zapisane w zakresie obowiązków innej JST. Powiat realizuje natomiast działania o charakterze ponadgminnym nieprzypisane gminie ani województwu i dotyczą one m.in.: (1) edukacji publicznej; (2) promocji i ochrony zdrowia (szpitale i przychodnie powiatowe); (3) pomocy społecznej; (4) polityki prodominnej; (5) wspierania niepełnosprawnych; (6) transportu zbiorowego; (7) ochrony praw konsumenta (powiatowy rzecznik); (8) gospodarki nieruchomościami; (9) ochrony środowiska i przyrody; (10) przeciwdziałania bezrobociu oraz aktywizacji lokalnego rynku pracy. Zadania samorządu województwa odnoszą się do dwóch obszarów.

Podstawowe zadanie	<ul style="list-style-type: none"> • przygotowanie strategii rozwoju oraz prowadzenie polityki rozwoju województwa
Cele w obszarze polityki regionalnej	<ul style="list-style-type: none"> • pobudzanie aktywności gospodarczej • podnoszenie poziomu konkurencyjności i innowacyjności gospodarki województwa • zachowanie wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego

W kontekście polityki regionalnej zadania samorządu terytorialnego obejmują także: (a) tworzenie warunków rozwoju gospodarczego (rynek pracy); (b) utrzymanie i rozbudowa infrastruktury społecznej i technicznej o znaczeniu wojewódzkim; (c) pozyskiwanie i łączenie środków finansowych (publicznych i prywatnych) w celu realizacji zadań z zakresu użyteczności publicznej; (d) wspieranie i prowadzenie działań na rzecz podnoszenia poziomu wykształcenia obywateli; (e) wspieranie rozwoju nauki i współpracy między sferą nauki i gospodarki, popieranie postępu technologicznego oraz innowacji. JST mają, oprócz dochodów własnych, swój udział w dochodach publicznych. Posiadają uprawnienie do ustalania wysokości podatków i opłat lokalnych, decydują o własnym ustroju wewnętrznym, mogą także się zrzeszać.

Struktura dochodów samorządu terytorialnego w podziale na typy

Działalność JST podlega nadzorowi tylko z punktu widzenia jego legalności. W roku 2012 funkcjonowało w Polsce 16 województw, 379 powiatów (65 grodzkich i 314 ziemskich) oraz 2479 gmin.

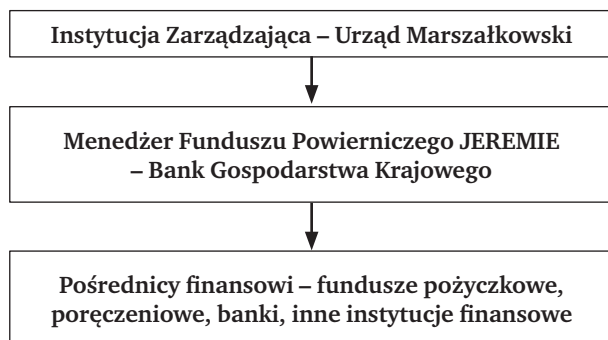
Literatura: at. 163–172 Konstytucji RP z 2 kwietnia 1997 roku, [w:] Dz.U. RP z 1997 roku nr 78, poz. 483; Ustawa o samorządzie terytorialnym (gminnym) z 8 marca 1990 roku, [w:] Dz.U. RP z 1990 roku nr 16, poz. 95 z późn. zm.; Ustawa o samorządzie powiatowym z 5 czerwca 1998 roku, [w:] Dz.U. RP z 1998 roku nr 91, poz. 578 z późn. zm.; Ustawa o samorządzie województwa z 5 czerwca 1998 roku, [w:] Dz.U. RP z 1998 roku nr 91, poz. 576 z późn. zm; Jan Zimmerman, Prawo administracyjne, Warszawa 2012, s. 182, 184, 189–191; Decentralizacja finansów publicznych w kontekście decentralizacji procesów rozwojowych i rola samorządów w inwestowaniu w rozwój regionów, 2011, s.9, [w:] http://www.mrr.gov.pl/rozwoj_regionalny/Ewaluacja_i_analizy/Raporty_o_rozwoju/Raporty_krajowe/Documents/Ekspertyza_Decentralizacja_finansow_publicznych_20072011.pdf; Katarzyna Wlazlak, Rozwój regionalny jako zadanie administracji publicznej, Warszawa 2010, s. 120–199.

JEREMIE (*Joint European Resources for Micro to Medium Enterprise*) zakłada zaangażowanie → *Europejskiego Banku Inwestycyjnego* (EBI) w proces wzmacniania funduszy pożyczkowych, poręczeniowych oraz inwestycyjnych wspierających finansowo → *małe i średnie przedsiębiorstwa* (MŚP). Przeprowadzane → *ewaluacje* wskazują na bezsprzeczny związek między dostępem do różnego rodzaju instrumentów finansowania MŚP a wzrostem gospodarczym i konkurencyjnością. Ponadto dostęp do funduszy inwestycyjnych jest kluczowym elementem wspierania → *Strategii Lizbońskiej*. JEREMIE stanowi schemat wdrażania środków strukturalnych, wychodzący poza system dotacji i zakładający wsparcie działań wykorzystujących instrumenty inżynierii finansowej, zgodnie z art. 44 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006. Wartością dodaną w ramach inicjatywy JEREMIE jest możliwość wykorzystania środków strukturalnych do wzmocnienia rynkowych, odnawialnych instrumentów finansowych służących wsparciu MŚP, możliwość elastycznego doboru instrumentarium zależnie od potrzeb regionalnych bądź krajowych, uniknięcie stosowania → *zasady* $n + 2/n + 3$, jak również możliwość przyciągnięcia dodatkowych środków pochodzących z sektora prywatnego, zasobów EBI oraz innych międzynarodowych instytucji finansowych.

Inicjatywa ta zakłada wydzielenie środków z → *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego* (EFRR), które następnie zostaną wsparte znacznie większymi środkami EBI, z przeznaczeniem na dofinansowanie rozwoju MŚP. Małe i średnie przedsiębiorstwa mogłyby w ten sposób uzyskać znacznie większe wsparcie finansowe na poziomie regionalnym i lokalnym w porównaniu z przewidywanymi dla nich środkami ujętymi w budżetach aktualnie obowiązujących → *Programów Operacyjnych* (PO) na lata 2007–2013. Państwa członkowskie podobnie i → *regiony*, mając do dyspozycji wsparcie JEREMIE mogą korzystać z następujących udogodnień: (a) bezpośredniego dostępu do ekspertyz przygotowywanych przez EBI i korzystania z doświadczeń banku; (b) możliwości korzystania ze zdolności EBI do uzyskiwania pożyczek na mię-

dzynarodowych rynkach finansowych; (c) zrównoważenia braku środków publicznych, które są niezbędne dla wspierania inwestycji w MŚP, przez pożyczki EBI. W ramach inicjatywy JEREMIE państwo członkowskie, Komisja Europejska (KE) oraz EBI zawierają porozumienie, które umożliwia państwu członkowskiemu otwarcie odrębnych kont. Środki na nich umieszczone, obejmujące zarówno środki EFRR, jak i dofinansowanie krajowe w ramach Programu Operacyjnego, zarządzane są przez EBI i mają na celu wsparcie dostępu MŚP do finansowania inwestycji. → *Instytucja Zarządzająca (IZ)* Programem Operacyjnym, w porozumieniu z EBI, przeprowadza przetarg dla finansowych → *Instytucji Pośredniczących (IP)*, oferując im możliwości udziału w tej inicjatywie. Oceny, wyboru oraz akredytacji finansowych Instytucji Pośredniczących dokonuje EBI. Akredytacja stanowi podstawę do uzyskania pożyczek, gwarancji oraz pomocy technicznej w okresie programowania 2007–2013.

Środki w ramach inicjatywy JEREMIE mogą wspierać: (1) tworzenie nowych przedsiębiorstw lub rozwój już istniejących; (2) dostęp firm (w szczególności takich jak → *małe i średnie przedsiębiorstwa*) do kapitału inwestycyjnego w celu modernizacji i dywersyfikacji prowadzonej przez nie działalności, opracowywania nowych produktów, zapewniania i rozszerzania dostępu do rynku; (3) badania i rozwój, transfer technologii, innowacje i przedsiębiorczość skierowane na działalność gospodarczą; (4) modernizację technologiczną struktur produkcyjnych, aby pomóc w osiągnięciu celów w zakresie gospodarki niskowęglowej; (5) inwestycje produkcyjne, których celem jest tworzenie i zabezpieczanie trwałych miejsc pracy. W Polsce Inicjatywa JEREMIE nie stanowi dodatkowych środków z funduszy UE, ale wyodrębniona jest ze środków w ramach regionalnych programów operacyjnych na lata 2007–2013 przeznaczonych na rozwój przedsiębiorczości. Polska jest jedynym spośród nowych członków UE, który zdecydował się na wdrożenie programu na szczeblu regionalnym. Inicjatywa JEREMIE jest wdrażana w ramach regionalnych programów operacyjnych 6 województw: dolnośląskiego, kujawsko-pomorskiego, łódzkiego, pomorskiego, wielkopolskiego i zachodniopomorskiego. W tym celu w poszczególnych programach regionalnych uwzględniono odrębne działania, w ramach których instrument ten jest wdrażany. Środki → *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego* przeznaczone na realizację inicjatywy JEREMIE w Polsce stanowią kwotę około 330 mln euro. Należy podkreślić, iż we wskazanych wyżej regionach zawarto umowy z Menedżerem Funduszy Powierniczych, którego funkcję pełni Bank Gospodarstwa Krajowego. Jedynie w województwie kujawsko-pomorskim menedżerem jest Kujawsko-Pomorski Fundusz Pożyczkowy Sp. z o.o. System przepływu środków finansowych uwzględnia Menedżera Funduszy Powierniczych (rysunek).

Rolę pośredników finansowych odgrywają instytucje, które wygrały konkurs w ramach poszczególnych regionalnych programów operacyjnych. W ramach inicjatywy JEREMIE dostępne są następujące produkty finansowe. Odrębny katalog produktów finansowych jest przeznaczony dla pośredników finansowych i są to: (a) instrumenty pożyczkowe: pożyczka globalna dla funduszy pożyczkowych, linia finansowa dla banków i instytucji para bankowych; (b) instrumenty poręczeniowe: reporeczenie dla funduszy poręczeniowych, poręczenie portfelowe dla banków i instytucji para bankowych; (c) instrumenty kapitałowe: wsparcie kapitałowe funduszy transferu technologii, wsparcie kapitałowe funduszy typu „mezzanine”. Dla przedsiębiorców stworzono odrębny katalog produktów finansowych, do których zaliczono: (a) poręczenia; (b) kredyty i pożyczki, (c) kapitał typu venture, mezzanine na rozwój działalności.

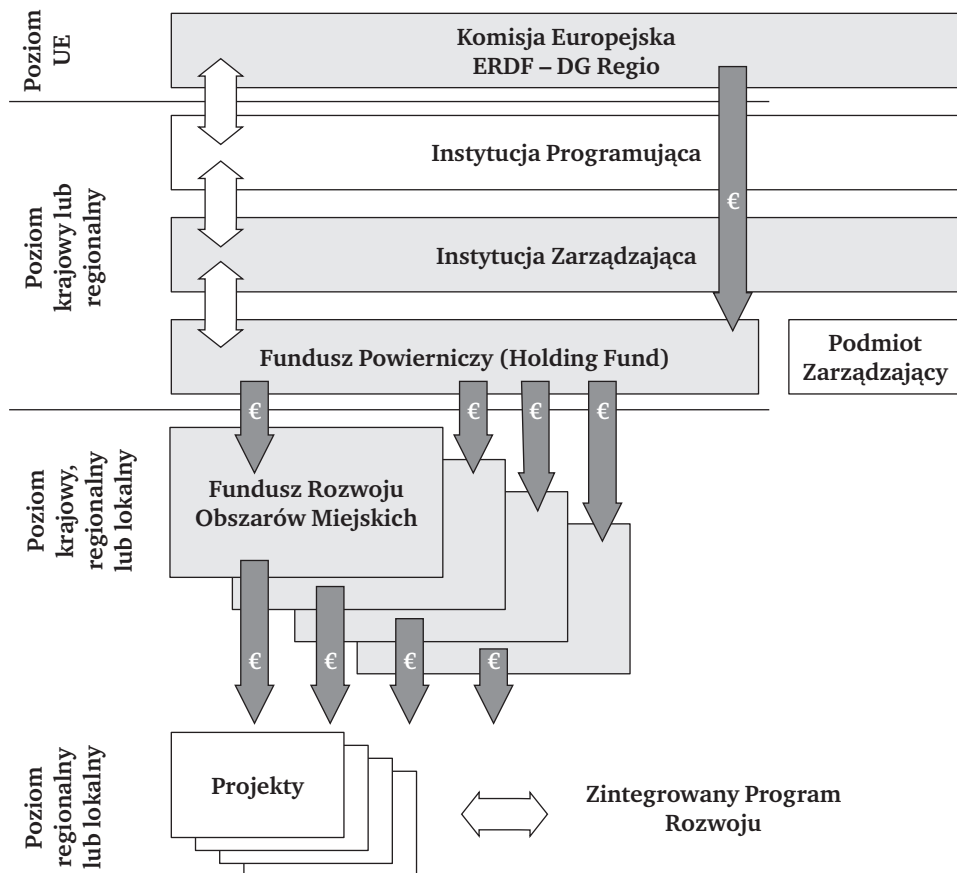
Literatura: art. 44 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Inicjatywy Komisji Europejskiej, [w:] Fundusze Strukturalne 1 (2007), s. 48; Komentarz do aktów prawnych Wspólnot Europejskich w zakresie funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności na lata 2007–2013, s. 71, [w:] <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/AA2B283F-DAE8-413C-BD9A-E4FF1B21C220/27734/pakiet7komentarzedorzporz3.pdf>; JEREMIE: A Joint REGIO-EIF/EIB Initiative Supporting Improved Access to Finance for SMEs, [w:] http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/2007/jij/doc/pdf/jeremie_info_note.pdf; http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/2007/jij/jeremie_en.htm; http://ec.europa.eu/regional_policy/thefunds/instruments/jeremie_pl.cfm#2; http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/RPO/Aktualnosci/Strony/Jeremie_240310.aspx; <http://www.bgk.com.pl/globalne-produkty-finansowe-dostepne-w-ramach-inicjatywy-jeremie-1>

JESSICA (*Joint European Support for Sustainable Investment in City Areas*) jest inicjatywą odpowiadającą na potrzeby rozwojowe obszarów miejskich, mających kluczowe znaczenie dla pobudzania wzrostu w skali lokalnej, regionalnej oraz krajowej. Celem tej inicjatywy jest **wspieranie inwestycji w zakresie zrównoważonego rozwoju na obszarach miejskich**. Mowa tutaj o następujących dziedzinach: (a) infrastruktura miejska – z uwzględnieniem transportu, gospodarki

wodnej i kanalizacyjnej, energii; (b) dziedzictwo lub miejsca istotne dla kultury – na rzecz turystyki lub innego trwałego ich wykorzystania; (c) zagospodarowywanie terenów pod ponowną zabudowę – z uwzględnieniem oczyszczania i odkażania terenu; (d) tworzenie nowych lokali komercyjnych dla sektorów MŚP, technologie informacyjno-komunikacyjne i/lub B+R; (e) budynki uniwersyteckie – ośrodki studiów medycznych, biotechnologicznych i w innych wyspecjalizowanych dziedzinach; (f) poprawa wydajności energetycznej. Potrzebę działań w tym zakresie Komisja Europejska (KE) dostrzegła podczas procesu konsultacji → *Strategicznych Wytucznych Wspólnoty (SWW)*. Dzięki inicjatywie JESSICA → *Instytucje Zarządzające (IZ)* → *Programami Operacyjnymi (PO)* mogą korzystać z zewnętrznych ekspertów i szerszego dostępu do kapitału w celu wspierania rozwoju miejskiego, w tym uzyskania pożyczek na działania związane z mieszkalnictwem społecznym. Podobnie jak → *JEREMIE*, JESSICA funkcjonuje w postaci specjalnych funduszy – w tym przypadku **funduszy rozwoju miejskiego** (*urban development funds*) lub **funduszy powierniczych** (*holding funds*). Te pierwsze mają bezpośrednio inwestować w → *partnerstwa publiczno-prywatne (PPP)* i inne → *projekty* o charakterze miejskim. Przyjęte projekty są finansowane z pożyczek lub kapitału własnego, jednakże nie za pośrednictwem grantów. Wsparcie mogą otrzymać tylko te projekty, które zostaną zrealizowane w ramach zintegrowanego planu zrównoważonego rozwoju miejskiego. Fundusze powiernicze natomiast mają inwestować w fundusze rozwoju obszarów miejskich, gwarantując w ten sposób kapitał własny, pożyczki i gwarancje. Stosowne porozumienie w tej sprawie jest zawierane między KE a państwem członkowskim bądź państwowymi instytucjami do tego wyznaczonymi. W ramach wspomnianego porozumienia ustala się szczegóły dotyczące terminu, warunków oraz celów realizowanych inwestycji. Instytucje Zarządzające, które chciałyby skorzystać z inicjatywy JESSICA, muszą wydzielić środki *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR)*, które zostaną następnie wsparte środkami → *Europejskiego Banku Inwestycyjnego (EBI)*, innych instytucji finansowych i prywatnych banków lub inwestorów. Środki EFRR mają finansować pożyczki przyznane w ramach funduszy rozwoju miejskiego → *beneficjentom ostatecznym* oparte na gwarancjach ustanowionych przez te fundusze oraz bankach uczestniczących w przedsięwzięciu. Nie będą zatem wymagane gwarancje ze strony państwa, stąd pożyczki nie będą obciążały finansów publicznych i długu publicznego. Podobnie jak w przypadku innych instrumentów montażu finansowego, wydzielone z Programów Operacyjnych do funduszy środki są uznawane jako kwalifikowalne płatności w ramach EFRR. W Polsce JESSICA jest wdrażana w ramach regionalnych programów operacyjnych, w tym zakresie poszczególne samorządy województw mogły zgłosić chęć przystąpienia do inicjatywy. Większość RPO posiada zapisy umożliwiające wdrażanie inicjatywy JESSICA. Korzystanie z inicjatywy przewidziano jak dotychczas tylko w 5 województwach tj.: wielkopolskim, zachodniopomorskim, śląskim, pomorskim oraz mazowieckim.

Środki przeznaczone na realizację inicjatywy JESSICA w Polsce wynoszą ponad 256 mln euro. Aplikowanie o środki w ramach inicjatywy jest procesem złożonym i składa się z następujących faz: (a) opracowanie studiów wykonalności; (b) wybór funduszy powierniczych (opcjonalnie); (c) wybór funduszy rozwoju obszarów miejskich (Urban Development Funds); (d) wybór projektów miejskich.

Model funkcjonowania JESSICA

Katalog potencjalnych beneficjentów inicjatywy jest dość szeroki, ponieważ obejmuje przedsiębiorców, jednostki samorządu terytorialnego i ich związki oraz stowarzyszenia, szkoły wyższe, jednostki naukowe, placówki oświatowe, instytucje kultury organizacje pozarządowe, Kościoły i związki wyznaniowe, instytucje otoczenia biznesu, administrację rządową, podmioty działające zgodnie z umową o partnerstwie publiczno-prywatnym. Ponieważ JESSICA stanowi zwrotny instru-

ment finansowania, to należy zauważyć, że doświadczenia związane z jego wykorzystaniem (mimo iż jest to obecnie tylko 5 polskich województw) mogą pozwolić na opracowanie procedur i schematów działań, które ułatwią wprowadzenie zmian w przyszłym procesie dystrybucji środków na lata 2014–2020. Wykorzystanie instrumentu JESSICA obarczone jest długotrwałymi procedurami, gdzie w przypadku województwa wielkopolskiego od podpisania porozumienia IZ RPO z Europejskim Bankiem Inwestycyjnym do rozpoczęcia naboru upłynęło 2 lata. Tak długi okres przygotowawczy był spowodowany głównie różnymi porządkami prawnymi, w których funkcjonują IZ i Europejski Bank Inwestycyjny, ale również wątpliwościami interpretacyjnymi dotyczącymi odpowiednich przepisów rozporządzeń 1083/2006 i 1828/2006.

Literatura: Inicjatywy Komisji Europejskiej, [w:] Fundusze Strukturalne 1 (2007), s. 49; Komentarz do aktów prawnych Wspólnot Europejskich w zakresie funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności na lata 2007–2013, s. 72, [w:] <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/AA2B283F-DAE8-413C-BD9A-E4FF1B21C220/27734/pakiet7komentarzedorzporz3.pdf>; Michał Gwiazda / Magdalena Zawadzka, Finansowanie zwrotne rozwoju miast ze środków UE, Warszawa 2012, s. 8–10; Marek Szczepański, Pozadotacyjne instrumenty finansowe w polityce spójności UE po 2013 roku – wymiar wspólnotowy i krajowy Analiza propozycji Komisji Europejskiej dotyczącej rozszerzenia zakresu stosowania instrumentów inżynierii finansowej w polityce spójności po 2013 r. Warszawa 2011, s. 16–18; Commission Staff Working Document Financial Instruments in Cohesion Policy, SWD(2012) 36 final, Brussels, 27.02.2012; http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/2007/ijj/jessica_en.htm; http://ec.europa.eu/regional_policy/funds/2007/ijj/doc/pdf/jessica_info_note.pdf; http://www.funduszeeuropejskie.gov.pl/RPO/Aktualnosci/Strony/Jessica_240310.aspx

JOINT RESEARCH CENTRE → *Wspólnotowe Centrum Badawcze*

JPG → *Jednolita Płatność na Gospodarstwo*

JPO → *Jednolita Płatność Obszarowa*

JPR → *Jednolita Płatność Regionalna*

JRC → *Wspólnotowe Centrum Badawcze*

JST → *Jednostki samorządu terytorialnego*

JUST RETOUR odnosi się do podziału środków (np. w ramach funduszy Unii Europejskiej) proporcjonalnie do wkładów wnoszonych do budżetu Unii Europejskiej (UE) przez poszczególne kraje członkowskie. Podejście oparte na tej zasadzie jest określane także logiką sprawiedliwego zwrotu. Politykę opartą na słusznym zwrocie wzmacnia dominujący i wciąż rosnący udział państw członkowskich w finansowaniu budżetu UE. Polityka dystrybucji środków funduszowych oparta na podejściu *just retour* doszła do głosu na początku drugiej połowy lat 70., kiedy to po utworzeniu →

Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR) okazało się, iż trzy państwa – Włochy, Wielka Brytania i Irlandia otrzymały z tego funduszu 74% środków, gdy tymczasem pięć państw – Luksemburg, Dania, Belgia, Holandia i Niemcy otrzymały jedynie 11% środków. Wynikało to z tego, iż podział alokacji w ramach EFRR został oparty na tzw. **kwotach krajowych**, czyli z góry określonych stałych udziałach procentowych, jakie zostały przypisane do poszczególnych krajów członkowskich. Taki stan rzeczy był nie do zaakceptowania przez niektóre kraje, które dążyły do odzyskania przez dotacje regionalne swoich wkładów do budżetu wspólnotowego. Obrazują to chociażby sławne słowa Margaret Thatcher: „*I want my money back*”. Według Elżbiety Kaweckiej-Wyrzykowskiej podejście oparte na zasadzie *just retour* nie jest właściwe z kilku względów: (a) podważa zasadę solidarności w UE, szczególnie po przyjęciu mniej zamożnych państw z Europy Środkowej i Wschodniej. Określenie *just*, tj. „słuszny” („sprawiedliwy”) zakłada zwykle, że słabsi partnerzy są traktowani w sposób bardziej korzystny. W odniesieniu do unijnego budżetu powinno to oznaczać, że dochody i wydatki z tego budżetu UE są kształtowane w taki sposób, iż mniej zamożni członkowie Unii otrzymują relatywnie więcej niż państwa zamożne; (b) integracja europejska nie jest grą o sumie zerowej, ale grą która przynosi netto pozytywny efekt. Efekt ten można dostrzec także w rezultatach polityki regionalnej w przypadku krajów-płatników do budżetu UE (z każdego euro wpłaconego do budżetu UE na rzecz polityki spójności w Polsce Niemcy w postaci dodatkowego eksportu otrzymują 85 eurocentów, wartość ta dla krajów UE-15 wynosi 46 eurocentów); (c) korzyści wynikające z integracji są trudno mierzalne, niektóre korzyści wręcz nie mają charakteru ekonomicznego, jak np. poprawa pozycji negocjacyjnej wobec partnerów zewnętrznych; (d) część dochodów w ramach budżetu UE nie powinna być przypisywana bezpośrednio do poszczególnych państw. Można tutaj wymienić przykładowo cła i opłaty rolne, które są pobierane niekoniecznie w państwie, które konsumuje importowane towary obciążone cłem importowym; (e) w narodowych budżetach wpłaty podatników również nie są równoważone subsydiami, jakie otrzymują oni z budżetu.

Literatura: Irena Pietrzyk, *Polityka regionalna UE i jej wpływ na regiony w państwach członkowskich*, Warszawa 2002, s. 40; Elżbieta Kawecka-Wyrzykowska, *VAT jako źródło dochodu budżetu europejskiego*, Warszawa styczeń 2008, s.16 i nast.; *Wpływ funduszy europejskich na gospodarke polskich regionów i konwergencję z krajami UE*, Raport 2010, Warszawa 2010, s. 27.

K

KATEGORIE INTERWENCJI są to dziedziny oddziaływania → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej*, które mają zasadnicze znaczenie w monitorowaniu wydatków przeznaczonych na osiągnięcie celów → *Strategii Lizbońskiej*. W latach 2007–2013 państwa członkowskie są zobowiązane do wydatkowania: (a) 60% środków w ramach → *Celu 1 „Konwergencja” polityki spójności UE* i (b) 75% wydatków na → *Cel 2 „Konkurencyjność regionalna i zatrudnienie” polityki spójności UE* na cele związane ze Strategią Lizbońską. Powyższe warunki dotyczą wyłącznie krajów członkowskich UE-15 (członków ugrupowania przed 1 maja 2004 roku). „Nowe” państwa członkowskie mogą wypełniać powyższe wskaźniki fakultatywnie z własnej inicjatywy. **Polska zadeklarowała chęć wydatkowania 60% przyznaných środków w ramach funduszy strukturalnych i** → *Funduszu Spójności na cele związane ze Strategią Lizbońską*. Osiągnięcie powyższych pułapów oparte zostało, bez względu na priorytety poszczególnych → *Programów Operacyjnych (PO)*, na kategoriach interwencji (priorytetowych obszarach tematycznych) określonych w załączniku IV do Rozporządzenia Rady nr 1083/2006. Do głównych kategorii interwencji zaliczono: → *badania i rozwój technologiczny (BRT)*; innowacje i przedsiębiorczość; społeczeństwo informacyjne; transport; energię; ochronę środowiska i zapobieganie zagrożeniom; zwiększanie zdolności adaptacyjnych pracowników, firm, przedsiębiorstw i przedsiębiorców; poprawę dostępu do zatrudnienia i równowagę; poprawę integracji społecznej osób mniej uprzywilejowanych; poprawę jakości kapitału ludzkiego. Klasyfikacja następuje przez przyporządkowanie zakresu merytorycznego danego → *projektu* na podstawie opisu priorytetu kategorii interwencji do odpowiedniego jej kodu. Dokonywane jest to na etapie wyboru projektu do dofinansowania. Nie jest to jedyna klasyfikacja kategorii interwencji funduszy. Wyżej wymieniona odbywa się na podstawie kryterium priorytetowych obszarów tematycznych. Inne klasyfikacje są dokonywane na podstawie następujących kryteriów: (a) form finansowania (m.in.: pomoc bezzwrotna, pożyczka, gwarancja, kapitał podwyższonego ryzyka, inne formy finansowania); (b) obszaru (m.in.: miejski, górski, region peryferyjny, obszar o niskiej i bardzo niskiej gęstości zaludnienia); (c) działalności gospodarczej (rolnictwo, łowiectwo, transport, budownictwo i inne); (d) lokalizacja (kod regionu, w którym jest realizowany bądź zlokalizowany projekt).

Literatura: art. 9 ust. 3 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; załącznik II Rozporządzenia KE nr 1828/2006 z 8 grudnia 2006 roku

ustanawiającego szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz Rozporządzenia PE i Rady nr 1080/2006 w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, [w:] Dz.U. UE nr L 371 z 27 grudnia 2006 roku.

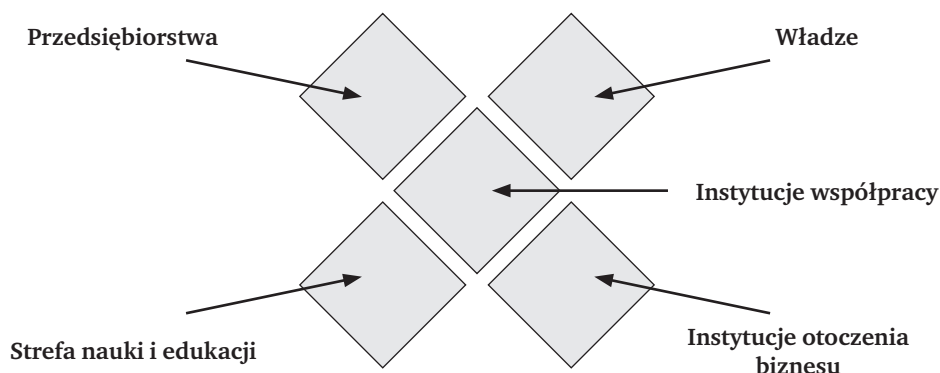
KIK → *Krajowa Instytucja Koordynująca*

KJO → *Krajowa Jednostka Oceny*

KK → *Komitet Koordynujący NSRO 2007–2013*

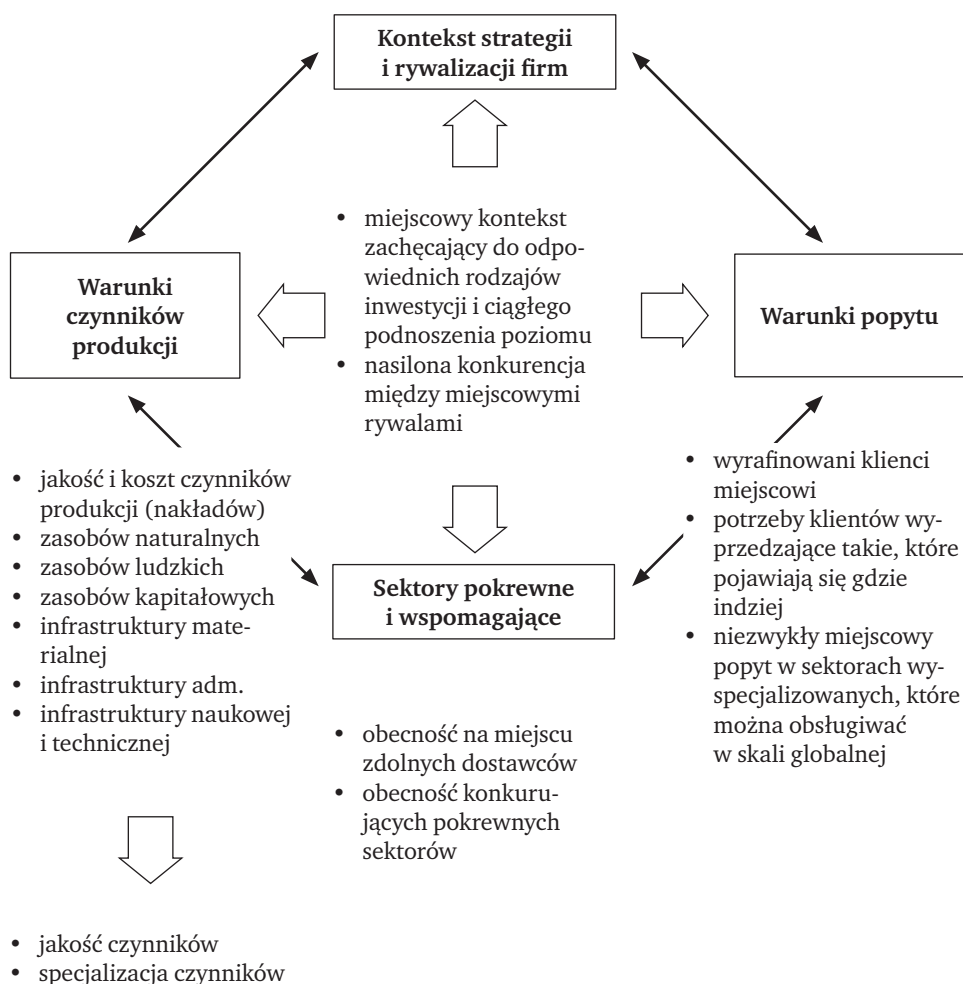
KLASTER (cluster – skupienie, zespół, grupa) stanowi **geograficzną koncentrację wzajemnie powiązanych** specjalistycznych firm wytwórczych, dostawców usług, zaopatrzeniowców, kooperantów, instytucji otoczenia biznesu z określonych dziedzin działalności (uniwersytety, agencje), które ze sobą zarazem **konkurują i kooperują**. Podstawą powstania klastra są kooperacyjne powiązania występujące między podmiotami, generujące procesy powstawania specyficznej wiedzy oraz zwiększające zdolności adaptacyjne. Klastry są więc systemem wzajemnie powiązanych firm i instytucji. Wartość klastra jako całości jest większa aniżeli suma wartości poszczególnych jego części. To dopiero ta wartość dodana, jaką wytwarza klaster, uwalnia wiele pozytywnych procesów, wzmacniając konkurencyjność danej lokalizacji. Za prekursora teorii rozwoju opartej na klastrach uznaje się Michaela Portera. W literaturze przedmiotu na określenie pojęcia klaster używa się także takich pojęć jak grono, skupisko czy też przeniesiony z języka francuskiego lokalny system produkcyjny. Warto zwrócić uwagę na to, iż klaster jest pojęciem szerszym aniżeli branża czy też sektor, ponieważ stanowi on formalne i nieformalne sieci powiązań między producentami, ich dostawcami i odbiorcami, instytucjami sektora nauki i techniki. Klaster obejmuje również instytucje finansowe, szkoleniowe oraz samorządy gospodarcze.

Podmioty uczestniczące w klastrze

Klaster cechują się wysoką zdolnością do kreowania wartości, nieporównywalnie większą od innych aktywności gospodarczych na danym terytorium oraz silną przewagą konkurencyjną w danej dziedzinie co najmniej w skali krajowej, a najlepiej w skali kontynentu lub globalnej. Ponieważ klaster stanowi kooperację różnych podmiotów wykraczających poza jedną branżę, to należy zwrócić uwagę na cechy charakterystyczne, do których należą: (a) koncentracja przestrzenna; (b) pokrewieństwo sektorowe; (c) interakcyjność; (d) powiązania, często o nieformalnym charakterze; (e) wspólna trajektoria rozwoju; (f) konkurencja; (g) kooperacja; (h) dobrowolność; (i) możliwość przystępowania nowych podmiotów.

Popularyzator rozwoju opartego na teorii klastrów, Porter, sytuuje swoją koncepcję na schemacie rozwoju składającego się z czterech zasadniczych elementów (rysunek).

Koncepcja ta w literaturze przedmiotu nosi nazwę diamentu lub rombu Portera, której pierwszy element stanowią klasyczne czynniki produkcji, takie jak akumulacja kapitału, wykwalifikowana siła robocza i infrastruktura techniczna i komunikacyjna. Po drugie, rozwój grona stymuluje warunki popytu, przede wszystkim wymagający rynek regionalny, ale również możliwości konkutowania na rynkach zewnętrznych. Warto przypomnieć, że wyrafinowany popyt wymusza działania innowacyjne. Trzecim elementem jest obecność sektorów pokrewnych i wspomagających, tworzących na obszarze regionu sieci współpracy i rywalizacji. Wreszcie ostatnim, czwartym składnikiem jest strategia gospodarcza zarówno firm, jak i całego grona przemysłowego, która powinna odpowiadać warunkom światowej konkurencji oraz strukturze ekonomicznej regionu. Porter osadza więc system klastra przemysłowego w uwarunkowaniach społecznych oraz instytucjonalnych, przynależnych do konkretnej kultury i struktury gospodarczej.

Typologia klastrów. W literaturze przedmiotu wskazuje się na: (a) **klastry krajowe** – grupy firm i organizacji, które wspólnie wypracowują i rozwiązują problemy rozwoju i formułują cele problemowe ważne dla rozwoju całej grupy, ale ujmowane w dużej skali, np. standardy produkcji i inne narodowe problemy; (b) **klastry regionalne** – w ujęciu definicji Portera; (c) **klastry komercyjne** – grupy firm, które tworzą sformalizowane struktury na zasadzie członkostwa, wnoszą opłaty, posiadają sprecyzowane cele działania (np. różnego rodzaju grupy konsorcyjne).

Przyjmując pozytywne znaczenie klastrów dla rozwoju regionalnego, należy zastanowić się nad właściwymi instrumentami ich wspierania. Aby to uczynić, należy zidentyfikować, na jakim etapie rozwoju znajduje się dany klaster. W zależności od stopnia rozwoju klastra mogą występować różne instrumenty i sposoby jego wspierania. Rozróżniamy następujące etapy rozwoju klastrów: (1) **etap embrionalny**. W pewnym momencie okazuje się, iż obecność surowca, ludzi, instytucji, potrzeb społecznych powoduje, że rozwija się działalność gospodarcza w konkretnym zakresie. Przedsiębiorcy korzystający z lokalnych zasobów zaczynają opracowywać i wdrażać nowe rozwiązania. Dzięki wymianie informacji i inwestycjom podnosi się poziom innowacji danego środowiska gospodarczego. Na bazie nowych pomysłów powstają nowe firmy a także nowe rozwiązania rynkowe; (2) **etap wzrostu**. Aktywność gospodarcza zaczyna w pewnym momencie przyciągać kolejne firmy z zewnątrz. Zwiększająca się konkurencja wpływa pozytywnie na innowacyjność i przedsiębiorczość. Rośnie liczba naśladowców i konkurentów, a specjalistyczne firmy i instytucje dostarczają swoje usługi, co z kolei oznacza wzrost specjalizacji i wykorzystania outsourcingu. Specjalizacja skutkuje obniżeniem kosztów a dzięki nowym formom współpracy rośnie efektywność. Wzrost liczby podmiotów działających na danym obszarze gospodarczym powoduje, że wzrasta jego znaczenie na zewnątrz. Dzięki kumulacji różnych zasobów dane otoczenie zapewnia sobie przewagę konkurencyjną wobec innych; (3) **etap dojrzałości**. Działania w klastrze mogą w pewnym momencie stać się rutynowe. Bieżące transakcje oparte są na wymianie informacji

i zasobów, niekonieczne muszą one skutkować znaczącą nową korzyścią rynkową. Wzajemne nastawienie na siebie może spowodować w efekcie sytuację, w której podmioty gospodarcze panują nad wszystkim. Zapomina się jednak, że na zewnątrz rynek ulega zmianie i pojawiają się nowe podmioty, które umiejętniej rozpoznają trendy na rynku. Poziom innowacyjności takiego klastra jest niewystarczający, aby utrzymać pozycję, co powoduje, że koncentruje się przede wszystkim na czynnikach kosztowych; (4) **etap schyłku**. Następuje, kiedy produkty (lub usługi) klastra stają się w pełni zastępowalne przez podobne tańsze lub lepsze produkty dostępne na rynku lub przez ich bardziej wydajne substytuty. Najczęstszymi przyczynami schyłku klastrów jest zamknięcie się na zmiany, przyjęcie strategii nastawionej na trwanie, zbyt sztywne struktury funkcjonowania, co przekłada się na mniejszą efektywność oraz innowacyjność. Od przejścia na etap schyłku danego klastra może chronić ciągła innowacja i elastyczność.

Doświadczenia zagraniczne wskazują, iż klastrów nie tworzy się zupełnie od podstaw. Muszą zaistnieć pewne przesłanki i załączki takiego układu. Mowa tutaj przede wszystkim o znaczeniu przedsiębiorstw prywatnych, ale także o wspierającej roli władz publicznych. Jednym z kluczowych czynników sukcesu jest kształcenie lokalnych liderów i konsekwentna polityka wsparcia, niezależna od zmieniających się układów politycznych. Polityka oparta na klastrach stanowi zespół działań i instrumentów wykorzystywanych przez władze różnych szczebli dla podnoszenia konkurencyjności gospodarki przez stymulowanie rozwoju istniejących bądź tworzenie nowych klastrów, przede wszystkim na poziomie regionalnym. Polityka oparta na klastrach nie jest celem w samym sobie. Jak już wspomniano, jej celem jest podniesienie poziomu konkurencyjności regionalnej czy też krajowej (→ *konkurencyjność regionów*). Poprawa pozycji konkurencyjnej systemu gospodarczego jest efektem wzrostu potencjału konkurencyjnego tworzących go przedsiębiorstw dokonującego się przez wzrost poziomu produktywności i innowacyjności. Dlatego inicjatywy rozwoju klastrów nie mogą być celem samym w sobie. W ostatnich latach zidentyfikowano bardzo wiele inicjatyw klastrowych, powstało także wiele polityk opartych na gronach. Inicjatywy w zakresie wspierania klastrów podejmowały władze regionalne, krajowe czy międzynarodowe. Nie inaczej jest w przypadku Unii Europejskiej, która za pośrednictwem funduszy unijnych wspiera powstawanie i funkcjonowanie klastrów w ramach regionalnych systemów innowacji. Polityka UE w zakresie wspierania klastrów uwzględnia możliwość aktywnego wspierania klastrów regionalnych jako jednego ze sposobów przyczyniania się do rozwoju innowacji w sektorze MŚP. Mimo tego modele wspierania inicjatyw klastrowych w poszczególnych krajach UE są zróżnicowane.

Kraj	Zasięg	Charakterystyka polityki
1	2	3
Austria	Cały kraj	I etap: identyfikacja gron. II etap: wsparcie gron przy użyciu pozafinansowych instrumentów ukierunkowanych na: poprawienie przepływu informacji między sektorem badawczym a przedsiębiorstwami, wsparcie szkoleń, wsparcie marketingu i promocji całych gron MŚP.
Belgia	Region Flandrii (działania prowadzone przez rząd regionalny)	Reprezentacje gron są tworzone oddolnie, głównie przez lokalnych przedsiębiorców. Ubiegają się o akredytację od władz regionalnych. Na jej podstawie pełnią w regionie funkcję koordynatorów sieci współpracy i rozwijania kontaktów między lokalnymi firmami i instytucjami (doradzają partnerom, szukają współpracowników).
Dania	Cały kraj	I etap: poszukiwanie i analiza gron na poziomie kraju. II etap: przystosowanie polityk do potrzeb konkretnych gron – narzędzia wsparcia są konstruowane w dialogu między władzami a członkami grona (na poziomie krajowym lub regionalnym).
Finlandia	Cały kraj	Stworzono sieć Centrów Wiedzy (Centre of Expertise), które są platformą współpracy lokalnych gałęzi przemysłu, władz i innych instytucji publicznych, centrów technologii, jednostek edukacyjnych i badawczych. Centra Wiedzy są prowadzone przez regionalne lub krajowe centra technologiczne wybierane przez administrację rządową w drodze konkursu (podstawowymi kryteriami są: wysokie standardy naukowe, umiejętności zarządzania, innowacyjne podejście, sieć powiązań międzynarodowych).
Francja	Cały kraj	Polityka wsparcia lokalnych systemów produkcyjnych składa się z dwóch etapów: etap I: ogólnokrajowy konkurs na projekty zgłoszone przez organizacje przedsiębiorców, etap II: zwycięskie projekty są rozpoznane jako lokalne systemy produkcyjne (LSP) i prowadzące je organizacje przedsiębiorców mogą starać się o fundusze publiczne na realizację ich planów.
Hiszpania	Cały kraj	Władze wspierają finansowo grona, częściowo pokrywając koszty ich funkcjonowania. Każde ze wspieranych gron jest odpowiedzialne za wspomaganie i podnoszenie jakości działań firm - członków grona. Głównymi narzędziami są szkolenia, transfer technologii i informacji, współpraca z centrami technologii.
Holandia	Cały kraj	Głównym koordynatorem jest ministerstwo gospodarki. Przygotowuje ono informacje o możliwościach stowarzyszeń oraz warunkach zawiązywania gron, nawiązywania sieci współpracy, kontaktów i kontraktów między potencjalnymi uczestnikami gron. Wspiera powstające grona swoimi kontaktami i instrumentami finansowymi.

1	2	3
Niemcy	Wybrane landy	Władze koncentrują się na potrzebach zgłaszanych przez poszczególne grona. Biura zarządzania gronami świadczą przedsiębiorcom usługi doradcze, wyszukują kontakty i kontrahentów.
Wielka Brytania	Cały kraj	I etap: identyfikacja gron. II etap: wspieranie gron. Instrumenty użyte do wspierania gron zależą od sektora i specyfiki grona. W gronach sektorów silnie sfragmentaryzowanych akcent położono na tworzenie atmosfery współpracy (nie niszczą zachowań konkurencyjnych). W gronach sektorów wschodzących wspierano infrastrukturę badawczą i inkubatory. Ponadto prowadzone są też działania zmierzające do budowania sieci połączeń między biznesem a uniwersytetami.
Włochy	Cały kraj	Polityka wsparcia dystryktów przemysłowych działa od początku lat dziewięćdziesiątych (ma swoje umocowanie w stosownej ustawie). Działania koncentrują się na polepszaniu przepływu informacji i technologii między MŚP (szczególnie na szczeblu lokalnym). Najczęściej w ramach tej polityki tworzone są parki technologiczne, centra innowacji, centra sektorowe i ośrodki transferu technologii. Instytucje prowadzące politykę wspierania dystryktów przemysłowych są promowane i zarządzane przez władze regionalne, izby przemysłowe lub zrzeszenia przedsiębiorców.

Przeprowadzane badania dotyczące oddziaływania programów publicznych, których celem jest wspieranie klastrów zakładają w większości przypadków osiągnięcie jednego z następujących celów: (a) wzmacnianie współpracy pomiędzy podmiotami gospodarczymi oraz rozwijanie sieci współpracy z otoczeniem biznesu i sektora badawczo-rozwojowego (**wspieranie inicjatyw oddolnych**); (b) rozwijanie otoczenia instytucjonalnego oferującego usługi dostosowane do potrzeb i wyzwań przedsiębiorstw (**wspieranie inicjatyw odgórnych**). Doświadczenie krajów skandynawskich i Francji wskazuje na to, że inicjatywy, które powstały na styku odgórnych i oddolnych działań w ramach współpracy publiczno-prywatnej wykazują się największym poziomem efektywności. Podejście oddolne i odgórne obarczone jest jednak pewnym zagrożeniem, którego źródła mogą pochodzić: (a) z sektora publicznego (aspiracje do uregulowania w sposób sztywny przebiegu programowania i finansowania procesów zachodzących w klastrze); (b) z sektora prywatnego (podejście rozszczeniowe na zasadzie odwoływania się do koniecznej roli władzy publicznej – organizacja, wsparcie, finansowanie. Takie zachowania uderzają w mechanizm rynkowy i w perspektywie długookresowej uniemożliwiają sukces inicjatywy klastrowej). Powstaje wobec powyższego pytanie o rolę władzy publicznej.

W literaturze przedmiotu wyraża się przekonanie, iż poczynania władzy publicznej powinny skupiać się na: (a) realizacji prac analitycznych na rzecz lepszego zrozumienia sytuacji gospodarczej w regionie; (b) zachęcaniu podmiotów do współpracy; (c) wspieraniu inicjowania formalnych platform wymiany i współpracy; (d) działaniach polegających na wprowadzaniu usprawnień na rynku pracy; (e) promocji innowacji i rozwoju technologii w gospodarce. Prowadzenie polityki wspierania inicjatyw klastrowych wymaga znacznego wyważenia interesów ze strony władzy publicznej. Mechaniczne przenoszenie rozwiązań i modeli inicjatyw krajowych na wzór innych krajów, bez uwzględnienia specyfiki społeczno-gospodarczej i uwarunkowań prawnych nie jest właściwe. Pomijając wagę lokalnych uwarunkowań funkcjonowania klastrów, istnieje ryzyko niewłaściwej oceny ich rozwoju. W efekcie może to prowadzić do nieefektywnego wykorzystania środków publicznych oraz powstania sztucznych tworów niedostosowanych do realiów gospodarczych. Jeśli chodzi o polskie warunki, to podstawową barierą do rozwoju inicjatyw klastrowych jest słaba skłonność przedsiębiorców do współpracy z instytucjami i organizacjami, w tym z innymi przedsiębiorcami. Przyczyną tego stanu rzeczy jest brak zaufania między partnerami biznesowymi oraz źle pojmowana kultura konkurencji niepostrzegającej w kooperacji szans na wspólny rozwój.

Jako przykład najbardziej reprezentatywnego klastra na świecie podaje się bardzo często Dolinę Krzemową w USA, której początki sięgają 1912 roku i związane są z wynalezieniem przez Lee de Foresta wzmacniaczy umożliwiających rozwój technologii komunikacyjnych. Obecnie w ramach tego klastra funkcjonuje ok. 6 tys. firm wysoko technologicznych. W zdecydowanej większości firmy tam funkcjonujące zajmują się rozwojem mikroelektroniki i technologii informatycznych. W roku 1938 w Palo Alto rozpoczęła swoją działalność firma Hewlett-Packard, założona przez studentów Williama Hewletta i Davida Packarda wspartych pożyczką przez osobę odpowiedzialną za rozwój miasta – profesora Uniwersytetu w Stanford Frederica Tremana. W roku 1955 w Palo Alto powstało Laboratorium Półprzewodników. Przyciągnęło ono wielu inżynierów, którzy po pewnym czasie opuścili je, aby założyć własne firmy w Dolinie. Dolina Krzemowa stanowi wspólnotę technologiczną, której cechą charakterystyczną jest wysoka mobilność zatrudnionych. Mobilność oraz wspólne korzenie wielu przedsiębiorców stały się źródłem społecznych i profesjonalnych sieci umożliwiających sprawny przepływ informacji i wiedzy oraz ich szybką dyfuzję. Osoby przemieszczają się między firmami i projektami bez alienacji, jakiej można by oczekiwać przy takim stopniu mobilności, gdyż ich społeczne i profesjonalne relacje pozostają niezmiennione. Źródłem postępu technologicznego w Dolinie Krzemowej jest region i sieci, a nie pojedyncze firmy.

Literatura: Jacek Chądzyński / Aleksandra Nowakowska / Zbigniew Przygodzki, Region i jego rozwój w warunkach globalizacji, Warszawa 2007, s. 180–183; Tadeusz Markowski, Teoretyczne podstawy rozwoju lokalnego i regionalnego, [w:] Zbigniew Strzelecki (red.), Gospodarka regionalna i lokalna, Warszawa 2008, s. 20–23; Karol Olejniczak, Apetyt na grona? Koncepcja gron oraz

koncepcje bliskoznaczne w teorii i praktyce rozwoju regionalnego, [w:] *Studia Regionalne i Lokalne* 2(2003), s. 57; Luk Palmen / Marcin Baron, *Przewodnik dla animatorów inicjatyw klastrowych w Polsce*, Warszawa 2008, s. 34, 37, 77, Stanisław Szultka (red.), *Klasyfikacja. Innowacyjne wyzwanie dla Polski*, Gdańsk 2004; Tomasz Grzegorz Grosse, *Przegląd koncepcji teoretycznych rozwoju regionalnego*, [w:] *Studia Regionalne i Lokalne* 1(2002), s. 36–38; Tomasz Brodzicki / Stanisław Szultka / Piotr Tamowicz, *Polityka wspierania klastrów. Najlepsze praktyki, rekomendacje dla Polski*, Gdańsk 2004, s. 7–20; *Benchmarking klastrów w Polsce – 2010. Raport z badania*, Warszawa 2010, s. 26-38; http://www.klasyfikacja.pl/~mikstan/readarticle.php?article_id=5

KLASYFIKACJA WYDATKÓW STRUKTURALNYCH jest dodatkową obok tradycyjnej klasyfikacji budżetowej klasyfikacją wydatków w jednostkach samorządu terytorialnego (JST). Klasyfikacja służy wyodrębnieniu z ogółu wydatków jednostek sektora finansów publicznych wydatków przeznaczonych na cele strukturalne. Klasyfikacja ma zastosowanie także do jednostek, które nie realizują działań współfinansowanych ze środków pochodzących z budżetu UE. W sytuacji kiedy dana JST realizuje operacje współfinansowane z budżetu UE klasyfikacja odnosi się wyłącznie do wydatków faktycznie poniesionych. Obejmuje ona wszystkie wydatki, także wydatki ze środków krajowych, które zgodnie z zasadą dodatkowości przeznaczone są na umocnienie spójności gospodarczej i społecznej w ramach pilotki strukturalnej Unii Europejskiej (UE). Klasyfikacja wydatków strukturalnych określa kody wydatków strukturalnych i posiada formułę trzystopniową, tj. obejmuje obszary, kategorie i podkategorie wydatków strukturalnych. Klasyfikacja odnosi się najczęściej do takich wydatków, jak: (a) tworzenie nowych obiektów; (b) rozwój systemów informacyjnych; (c) podwyższanie kwalifikacji kadr; (d) inwestycja w infrastrukturę itp. Co ważne klasyfikacja nie obejmuje wydatków przeznaczonych na bieżące utrzymanie działalności jednostek organizacyjnych. Na podstawie ustawy o finansach publicznych Minister Finansów określa szczegółową klasyfikację wydatków strukturalnych w drodze rozporządzenia.

Literatura: art. 39, ust. 2, art. 39 ust. 4 pkt 2, Ustawy o finansach publicznych z 27 sierpnia 2009 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 157, poz. 1240; Rozporządzenie Ministra Finansów z 10 marca 2010 w sprawie szczegółowej klasyfikacji wydatków strukturalnych [w:] Dz.U.RP z 2010 roku nr 44, poz. 255; Elżbieta Kornberger Sokołowska (red.), *Jednostki samorządu terytorialnego jako beneficjenci środków europejskich*, Warszawa 2012, s. 163 i nast.; http://www.mf.gov.pl/_files_/agencje/rw_2/klasyfikacja_wyd/rok_2010/klasyfikacja_opis_kodow_aktualizacja_2011.pdf

KM → *Komitet Monitorujący*

KOMISJA OCENY PROJEKTÓW (KOP) ciało powołane przez instytucję ogłaszającą konkurs na dofinansowanie → *projektów* do → *oceny* merytorycznej projektów. Ocena końcowa Komisji stanowi podstawę do ułożenia → *listy* rankingowej projektów i tym samym rekomendacji do dofinansowania. Projekty powinny być oceniane przez osoby posiadające wystarczającą wiedzę oraz doświadczenie w zakresie jego zawartości merytorycznej. W przypadku → *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki* (PO KL)

w skład KOP wchodzi: (a) **pracownicy instytucji ogłaszającej konkurs (IOK)**; (b) pracownicy IP (jeżeli IP podejmie taką decyzję) – w przypadku, gdy IOK jest IP2; (c) pracownicy IP2 (jeżeli IP2 podejmie taką decyzję) – w przypadku, gdy IOK jest IP; (d) eksperci. Do składu KOP mogą być powoływane tylko osoby, które posiadają właściwy certyfikat do dokonywania oceny w ramach danego Priorytetu PO KL. Obowiązek posiadania właściwego certyfikatu do dokonywania oceny w ramach danego Priorytetu PO KL dotyczy również przewodniczącego KOP i zastępcy przewodniczącego KOP. Przewodniczącym KOP jest dyrektor lub upoważniony przez niego pracownik IOK. Liczba członków KOP (w postaci danych zawierających: imię i nazwisko oraz miejsce zamieszkania w rozumieniu przepisów Kodeksu Cywilnego) jest uzależniona od potrzeb, wynosi jednak nie mniej niż osiem osób i jest podawana do publicznej wiadomości w momencie ogłoszenia ostatecznej listy zawartych umów o dofinansowanie. Ogłoszenia o zawartych umowach zostają zamieszczone w szczególności w siedzibie IOK w miejscu publicznie dostępnym oraz na stronie internetowej IOK. W posiedzeniu KOP, w charakterze obserwatorów, mogą również uczestniczyć: (1) przedstawiciele ministra (ministrów) właściwego (właściwych) ze względu na zakres tematyczny konkursu (o ile zostali zgłoszeni przez ministra bądź ministrów); (2) przedstawiciele IZ (z inicjatywy IZ); (3) przedstawiciele IP (z inicjatywy IP w przypadku konkursu przeprowadzanego przez IP2); (4) przedstawiciele innych instytucji (z inicjatywy IOK na podstawie uzasadnionego wniosku); (5) osoby pełniące funkcję męża zaufania (z inicjatywy Komitetu Monitorującego PO KL lub Podkomitetu Monitorującego PO KL, przy zachowaniu zasady bezstronności).

Do kompetencji przewodniczącego KOP należy również weryfikowanie prawidłowości dokonanych ocen przed zatwierdzeniem protokołu z prac KOP. W przypadku stwierdzenia, iż ocena została dokonana w sposób wadliwy lub niepełny, w szczególności, gdy wartość towarów / usług w ocenionym projekcie w opinii przewodniczącego KOP jest zawyżona w stosunku do stawek rynkowych, przewodniczący KOP może podjąć decyzję o: (a) zwróceniu Karty oceny merytorycznej do poprawy przez oceniającego, który dokonał wadliwej lub niepełnej oceny (ze wskazaniem, które elementy oceny wg przewodniczącego KOP zostały uznane za wadliwe lub niepełne) albo; (b) skierowaniu wniosku do ponownej oceny, którą przeprowadza inny oceniający wybrany w drodze losowania (przy czym przewodniczący KOP w takim przypadku nie ma obowiązku przeprowadzania losowania w obecności co najmniej 3 członków KOP) albo; (c) skierowaniu wniosku do negocjacji w kwestionowanym zakresie (w szczególności w zakresie wskazanej we wniosku o dofinansowanie wartości towarów / usług, która w opinii przewodniczącego KOP jest zawyżona w stosunku do stawek rynkowych); dotyczy to również sytuacji, w której żaden z oceniających nie uznał w części D Karty oceny merytorycznej, że podjęcie negocjacji jest celowe. Ponieważ w skład KOP mogą wchodzić także eksperci, to IZ oraz IP, poprzez opracowanie jednolitych zasad, zapewniają funkcjonowanie przejrzystego i konkurencyjnego systemu naboru ekspertów, niebędących pracownikami IOK, do-

konujących na zlecenie IOK oceny projektów lub zapewniających wsparcie eksperckie przy ocenie projektów.

Ekspertem może zostać osoba, która spełnia następujące warunki: (1) korzysta z pełni praw publicznych; (2) posiada pełną zdolność do czynności prawnych; (3) nie została skazana prawomocnym wyrokiem za przestępstwo umyślne lub za umyślne przestępstwo skarbowe; (4) posiada wykształcenie wyższe; (5) posiada minimum dwuletnie doświadczenie zawodowe w dziedzinie objętej programami operacyjnymi współfinansowanymi z Europejskiego Funduszu Społecznego; (6) nie została uprzednio skreślona z listy ekspertów, która była prowadzona przez ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego, centralnej bazy ekspertów prowadzonej przez ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego lub z listy asesorów prowadzonej przy którejkolwiek z IP. Ekspertem nie może być osoba, która w okresie 6 miesięcy przed dniem złożenia wniosku o wpis do bazy ekspertów prowadzonej przez IZ oraz do centralnej bazy ekspertów prowadzonej przez ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego pozostawała z IZ lub z IP, która prowadzi dany nabór ekspertów w stosunku pracy. Ekspert może zostać powołany przez IP lub IZ bezterminowo.

Dla PO KL konieczność skorzystania z opinii eksperta dotyczy projektu, którego wartość przekracza: (a) w przypadku projektów systemowych – 5 mln zł (wymóg ten nie dotyczy projektów przewidzianych do realizacji w ramach Poddziałania: 6.1.3, 7.1.1 oraz 7.1.2 PO KL); (b) w przypadku projektów konkursowych – 5 mln zł albo 150% średniej wartości projektów w ramach danego konkursu (w przypadku konkursu zamkniętego) lub danej rundy konkursowej (w przypadku konkursu otwartego), o ile średnia wartość projektów w ramach danego konkursu (w przypadku konkursu zamkniętego) lub danej rundy konkursowej (w przypadku konkursu otwartego) przekracza 5 mln zł oraz IOK podejmie decyzję o podwyższeniu wartości projektu, od której wymagana jest opinia eksperta. Ekspert uczestniczy w procesie oceny także w przypadku: (a) projektu systemowego IP lub IP2 ocenianego odpowiednio przez IP lub IP2, tj. projektu systemowego realizowanego przez Instytucję Pośredniczącą II stopnia, projekt systemowy realizowany przez Instytucję Pośredniczącą; (b) projektu, który w odpowiedzi na konkurs został złożony przez podmiot, w którym samorząd województwa posiada większość udziałów (wymóg ten dotyczy projektów konkursowych w komponencie regionalnym); (c) projektu, który w odpowiedzi na konkurs został złożony przez podmiot, w którym organ administracji rządowej pełniący funkcję IOK dla danego konkursu posiada większość udziałów lub przez jednostki podległe organowi administracji rządowej pełniące funkcję IOK dla danego konkursu (wymóg ten dotyczy projektów konkursowych w komponencie centralnym); (d) projektu który, na skutek uwzględnienia odwołania, został skierowany do ponownej oceny merytorycznej. Ekspertowi przysługuje wynagrodzenie za każdą sporządzoną opinię, w wysokości ustalonej przez instytucję korzystającą z jego usług. IZ może wydać zalecenia w zakresie stawek wynagrodzenia za każdą dokonaną przez eksperta w ramach KOP ocenę lub za każdą opinię sporządzoną przez eksperta. Wynagrodzenie

powyższe jest wypłacane przez instytucję korzystającą z usług eksperta (ze środków pomocy technicznej PO KL lub własnych). Ekspertowi może również przysługiwać zwrot kosztów podróży na zasadach określonych w przepisach w sprawie wysokości oraz zasad ustalania należności przysługujących pracownikowi, zatrudnionemu w państwowej lub samorządowej jednostce sfery budżetowej, z tytułu podróży służbowej na obszarze kraju.

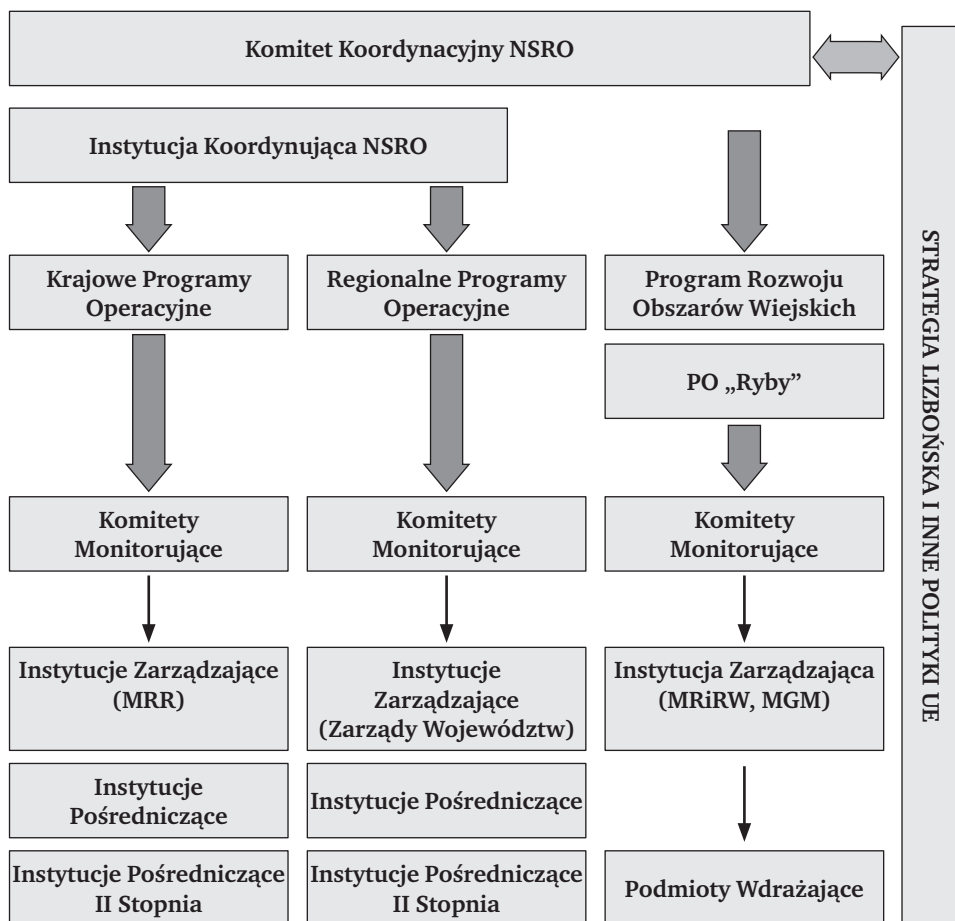
Literatura: art. 31 ust. Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku nr 279, poz. 1644; Zasady dokonywania wyboru projektów w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Warszawa styczeń 2012, s. 35–42, 50–52.

KOMITET KOORDYNACYJNY DS. POLITYKI ROZWOJU jest organem opiniodawczym Prezesa Rady Ministrów, który ma na celu zapewnienie efektywnej koordynacji, programowania i wdrażania polityki rozwoju. Do jego zadań należy: (1) określanie potrzeb i inicjowanie działań w zakresie programowania i realizacji polityki rozwoju; (2) ocena realizacji długookresowej i średniookresowej strategii rozwoju kraju; (3) ocena spójności realizacji polityki rozwoju, z uwzględnieniem polityk unijnych; (4) ocena uwarunkowań, wyzwań wewnętrznych i zewnętrznych rozwoju kraju; (5) ocen skuteczności przyjętych rozwiązań kształtowania i realizacji polityki rozwoju; (6) monitorowanie realizacji strategii i programów, w tym poszczególnych instrumentów dla prowadzenia polityki rozwoju; (7) inicjowanie opracowania prognoz i raportów o rozwoju społeczno-gospodarczym i terytorialnym; (8) ocena potencjału administracyjnego instytucji uczestniczących w zarządzaniu procesami rozwoju kraju. O członkostwie w Komitecie przesądza zarządzenie Prezesa Rady Ministrów. W pracach Komitetu mogą uczestniczyć także osoby spoza jego składu w zależności od zakresu omawianych spraw.

Literatura: art. 35a–35e Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku nr 279, poz. 1644.

KOMITET KOORDYNUJĄCY NSRO 2007–2013 (KK) to instytucja powołana fakultatywnie w celu koordynacji polityk horyzontalnych oraz strategicznego monitorowania i oceny realizacji → *Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007–2013* (NSRO). Obraduje pod przewodnictwem ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego. Zadaniem KK jest nie tylko monitorowanie realizacji NSRO, ale również zapewnienie koordynacji działań w ramach polityki rozwoju (→ *polityki spójności*) oraz → *Wspólnej Polityki Rolnej* (WPR) i → *Wspólnej Polityki Rybackiej*. W skład KK, poza ministrem rozwoju regionalnego, wchodzi: po jednym przedstawicielu → *Instytucji Zarządzającej* (IZ) z każdego → *Programu Operacyjnego* (PO), przedstawiciel ministrów zaangażowanych w realizację poszczególnych PO, przedstawiciele ministrów: finansów, gospodarki i rolnictwa, przedstawiciele IZ dla → *Regionalnych Programów Operacyjnych* (RPO), Komisja Wspólna Rządu i Samorządu Terytorialnego, przedstawiciele

partnerów społeczno-gospodarczych, pięciu przedstawicieli organizacji pozarządowych wskazanych przez Radę Działalności Pożytku Publicznego, po jednym przedstawicielu środowiska akademicko-naukowego, delegowanych przez: Radę Główną Szkolnictwa Wyższego, Konferencję Rektorów Akademickich Szkół Polskich, Radę Główną Jednostek Badawczo-Rozwojowych. Ponadto w posiedzeniach KK, na zaproszenie przewodniczącego, mogą uczestniczyć w charakterze obserwatorów i bez prawa głosu przedstawiciele: Komisji Europejskiej (KE), → *Europejskiego Banku Inwestycyjnego* (EBI), → *Europejskiego Funduszu Inwestycyjnego* (EFI), ministrów odpowiedzialnych za realizację w okresie 2007–2013 strategii sektorowych i wojewodów.

Podstawowym zadaniem tak szerokiego grona podmiotów uczestniczących w obradach KK **jest formułowanie opinii i rekomendacji na temat przebiegu wdrażania polityk horyzontalnych** w celu zapewnienia spójnego podejścia w realizacji fundu-

szy unijnych. W szczególności dotyczy to wypracowania takich mechanizmów, które zapobiegałyby pokrywaniu się interwencji z różnych programów operacyjnych (wyłączenie i przestrzeganie tzw. → linii demarkacyjnej). Poza tym do zadań KK NSRO można zaliczyć: (a) monitorowanie poziomu wydatków ponoszonych w ramach realizacji polityki spójności, służących realizacji → *Strategii Lizbońskiej*; (b) opiniowanie propozycji modyfikacji systemu realizacji NSRO na lata 2007–2013 i jego usprawnień; (c) opiniowanie działań naprawczych dotyczących problemów z realizacją Programów Operacyjnych; (d) opiniowanie i zatwierdzanie propozycji przesunięcia środków pomiędzy PO; (e) opiniowanie i zatwierdzenie raportu z realizacji Programów Operacyjnych na potrzeby podziału środków → *krajowej rezerwy wykonania*; (f) wydawanie opinii na temat zgodności działań realizowanych w ramach krajowych PO z działaniami realizowanymi w ramach RPO; (g) monitorowanie spójności realizowanych działań w ramach PO → *Celu 1 „Konwergencja” polityki spójności UE z działaniami realizowanymi w ramach* → *Celu 3 „Europejska współpraca terytorialna” polityki spójności UE*; (h) monitorowanie spójności realizowanych działań w ramach PO Celu 1 i Celu 3 z innymi działaniami strukturalnymi, w tym działaniami realizowanymi ze środków → *Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego (MF EOG) oraz* → *Norweskiego Mechanizmu Finansowego (NMF)*; (i) zapewnienie prawidłowości funkcjonowania systemów zarządzania i kontroli dla poszczególnych Programów Operacyjnych.

Literatura: Zarządzenie Ministra Rozwoju Regionalnego nr 6 z 11 kwietnia 2007 roku w sprawie Komitetu Koordynacyjnego Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007–2013, [w:] http://www.mrr.gov.pl/NR/rdonlyres/C8709B52-DB7F-4888-A4C0-CD030CCDCC93/31232/z6_mrr_komitet_koordynujacy.pdf; Zarządzenie Ministra Rozwoju Regionalnego z dnia 12 marca 2012 r. zmieniające zarządzenie Komitetu Koordynacyjnego Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia na lata 2007-2013, [w:] http://www.mrr.gov.pl/fundusze/fundusze_europejskie/kk_nsro/stroony/komitet_koordynacyjny_nsro.aspx; <http://www.funduszeustrukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/OFF106AD-CC10-493C-A81C-B479568DC12B/41492/liniademarkacyjna7.ppt>; <http://www2.funduszeuropejskie.gov.pl/OrganizacjaFunduszyEuropejskich/KompetencjeInst/Stroony/KomitetKoordynujacyNSS1.aspx>; <http://www.mrr.gov.pl/ProgramyOperacyjne+2007-2013/Linia+demarkacyjna/>

KOMITET MONITORUJĄCY (KM) śledzi skuteczność i jakość wdrażania zarówno → *Programów Operacyjnych (PO)* jak i → *Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO)*. Dla każdego z PO jest ustanawiany, w drodze zarządzenia przez właściwego ministra, który odgrywa rolę → *Instytucji Zarządzającej (IZ)* dla danego PO, odrębny Komitet Monitorujący. Dla RPO również są powoływane oddzielne KM na podstawie stosownej uchwały podjętej przez zarząd województwa. Za kierowanie pracą KM odpowiada właściwa IZ, co oznacza, że KM dla krajowych PO przewodniczy minister właściwy ds. rozwoju regionalnego. Dla → *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (PO KL)* powołano, w związku z podziałem programu na dwa komponenty, Podkomitet Monitorujący komponent centralny i 16 Podkomitetów Monitorujących PO KL.

(komponent regionalny), które skupiają się na priorytetach VI–IX. Komitet Monitorujący **nie jest to instytucja jedynie „obserwująca” postępy we wdrażaniu poszczególnych PO** czy ich komponentów, o czym świadczą szerokie prerogatywy tej instytucji, która: (a) analizuje i zatwierdza kryteria wyboru finansowanych operacji w terminie sześciu miesięcy od zatwierdzenia programu operacyjnego i zatwierdza wszelkie zmiany tych kryteriów zgodnie z potrzebami programowania; (b) dokonuje okresowego przeglądu postępów na drodze do osiągnięcia konkretnych celów programu operacyjnego na podstawie dokumentów przedkładanych przez IZ; (c) analizuje wyniki wdrażania, w szczególności osiągnięcie celów określonych dla każdej osi priorytetowej oraz oceny; (d) analizuje i zatwierdza roczne i końcowe sprawozdania realizacji PO; (e) jest informowana o treści rocznego sprawozdania audytowego lub jego części odnoszącej się do danego programu operacyjnego i o wszelkich istotnych uwagach, jakie Komisja może przedstawić po przeanalizowaniu tego sprawozdania lub odnoszących się do tej części sprawozdania; (f) może występować do IZ z wnioskiem o przeprowadzenie wszelkiego rodzaju przeglądów lub analizy PO mogących prawdopodobnie przyczynić się do osiągnięcia celów funduszy, lub do usprawnienia jego zarządzania, w tym zarządzania finansowego; (g) analizuje i zatwierdza wszelkie wnioski o zmianę treści decyzji KE w sprawie wkładu funduszy. Komitet (w przypadku komponentu regionalnego PO KL – Podkomitet) ma prawo przedkładania IZ propozycji zmian PO ułatwiających osiągnięcie celów → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności* (FS). Monitorowanie Programu Operacyjnego prowadzone jest na poziomie → *Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007–2013* (NSRO) przez → *Instytucję Koordynującą NSRO* oraz → *Komitet Koordynujący NSRO 2007–2013*. W skład KM, w ramach PO zarządzanych centralnie, wchodzi m.in. przedstawiciele Instytucji Zarządzającej, Instytucji Pośredniczących, ministrów właściwych ze względu na rodzaj działalności objętej programem, ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego – jako koordynatora NSRO, ministra właściwego ds. finansów publicznych oraz w charakterze obserwatorów przedstawiciele strony samorządowej reprezentowani przez Konwent Marszałków i Instytucje Zarządzające RPO. W przypadku RPO w skład Komitetu Monitorującego wchodzi przedstawiciele Instytucji Zarządzającej RPO, samorządów (powiatów, gmin) z terenu danego województwa, Komisji Wspólnej Rządu i Samorządu Terytorialnego, przedstawiciele wojewody, ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego – jako koordynatora NSRO i RPO, ministra właściwego ds. finansów publicznych. Członkami Komitetów Monitorujących zarówno w odniesieniu do programów zarządzanych centralnie, jak i Komitetów Monitorujących RPO są reprezentanci partnerów społecznych i gospodarczych (organizacje pracodawców i organizacje związkowe, izby gospodarcze, organizacje pozarządowe oraz przedstawiciele środowiska akademicko-naukowego i inni) oraz, z głosem doradczym, przedstawiciele Komisji Europejskiej, → *Europejskiego Banku Inwestycyjnego* (EBI) i → *Europejskiego Funduszu Inwestycyjnego* (EFI). Badania ewaluacyjne dotyczące weryfi-

kacji zasady partnerstwa w ramach KM pokazują, iż jakość partnerstwa jest tym wyższa: (a) im więcej różnorodnych i reprezentatywnych podmiotów uczestniczy w zarządzaniu; (b) im większy mają one potencjał i możliwości wykorzystania go na rzecz programu; (c) im więcej jest obszarów i form, w jakich partnerzy mogą wnieść swój wkład; (d) im większa jest ich potencjalna rola w procesie zarządczym; (e) im większa jest intensywność z jaką partnerzy uczestniczą w zarządzaniu; (f) im większa jest skala efektów wynikających z ich udziału w zarządzaniu programem.

Literatura: art. 63–68 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 36 Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku nr 279, poz. 1644; Wytoczne nr 3 dotyczące komitetów monitorujących, Warszawa 2007 roku, s. 4–19; Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013, Narodowa Strategia Spójności, Warszawa 2007, s. 110–111, [w:] http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/2BD5B9B6-767E-473C-B198-496FDEC4DFED/31941/NSRO_maj2007.pdf; Piotr Frączak / Zofia Komorowska / Krzysztof Jaszczołt / Ryszard Skrzypiec / Aneta Marczyk / Dominika Potkańska, Ocena realizacji zasady partnerstwa w ramach SPO RZL i PO KL, Raport Końcowy, Warszawa 2009, s. 21, 43.

KOMITET REGIONÓW UNII EUROPEJSKIEJ to organ opiniodawczo-doradczy Unii Europejskiej (UE), powołany do życia w 1994 roku na mocy zapisów Traktatu z Maastricht. **Reprezentuje on interesy wszystkich regionów z obszaru UE**, a jego siedziba znajduje się w Brukseli. Obecnie składa się z 344 członków (Polska ma 21 przedstawicieli) i 344 zastępców członków, zgłoszonych najpierw przez państwa członkowskie, a następnie powołanych przez Radę UE na czteroletnią kadencję (istnieje możliwość ponownego mianowania). Są oni całkowicie niezależni politycznie w wykonywaniu swoich obowiązków. Komitet Regionów wybiera spośród swoich członków Przewodniczącego na dwuletnią kadencję. Organem odpowiedzialnym za realizację programu politycznego KR jest Prezydium, także wybierane przez członków Komitetu na dwuletnią kadencję. W jego skład wchodzi 60 członków, w tym przewodniczący i pierwszy wiceprzewodniczący. Rola Komitetu Regionów polega na reprezentowaniu na forum unijnym stanowisk władz lokalnych i regionalnych wobec ustawodawstwa UE poprzez wydawanie opinii na temat propozycji legislacyjnych Komisji Europejskiej. Zarówno Komisja, jak i Rada są zobowiązane do zasięgnięcia opinii Komitetu Regionów w sprawach, które bezpośrednio dotyczą władz lokalnych i regionalnych, ale mogą również porozumiewać się z Komitetem, gdy uznają to za stosowne. Komitet może również wyrażać opinie z własnej inicjatywy i przedkładać je Komisji, Radzie, a także Parlamentowi Europejskiemu. Członkowie Komitetu Regionów zbierają się na sesjach plenarnych, podczas których Komitet określa swoją ogólną politykę i wydaje opinie. Poza sesjami plenarnymi członkowie Komitetu pracują w komisjach tematycznych (jest ich sześć). Ich zadaniem jest przygotowywanie opinii i zaleceń, które będą poddane głosowaniu na sesjach.

Literatura: art. 263-265 TWE, [w:] Dz.U. UE nr C 321E z 29 grudnia 2006 roku (wersje skonsolidowane TWE i TUE); Regulamin wewnętrzny Komitetu Regionów, [w:] Dz.U. UE nr L 23 z 31 stycznia 2007 roku; <http://www.cor.europa.eu/pages/HomeTemplate.aspx>; http://europa.eu/institutions/consultative/cor/index_en.htm

KOMITET STERUJĄCY (KS) jest powoływany dla każdego obszaru priorytetowego → *Norweskiego Mechanizmu Finansowego* (NMF) i → *Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego* (MF EOG) w okresie na lata 2004–2009 osobno, przez właściwą → *Instytucję Pośredniczącą* (IP). W Polsce, w przypadku priorytetów środowiskowych, dla których Instytucją Pośredniczącą jest Ministerstwo Środowiska, powołuje się jeden wspólny Komitet. Komitet Sterujący działa na zasadach otwartości i przejrzystości, w sposób zapewniający reprezentatywność (składa się z przedstawicieli Instytucji Pośredniczącej, Instytucji Płatniczej, władz regionalnych i lokalnych oraz partnerów społecznych i gospodarczych). Na podstawie przedstawianych przez Instytucję Pośredniczącą → *list rankingowych projektów* kwalifikowanych wraz z uzasadnieniem przygotowuje rekomendacje w sprawie dopuszczenia do dofinansowania z Mechanizmów Finansowych realizacji poszczególnych projektów. Listę zaakceptowanych projektów składa następnie do → *Krajowego Punktu Kontaktowego*. Termin „Komitet Sterujący” pojawił się ponadto przy → *Programie Operacyjnym Pomoc Techniczna 2004–2006* (PO PT). Wspierał on → *Instytucję Zarządzającą* (IZ) w jej działaniach związanych z wyborem projektów do realizacji. Zadaniem Komitetu Sterującego był wybór projektów realizowanych w ramach PO PT oraz zapewnienie ich koordynacji i spójności z projektami z zakresu wsparcia technicznego realizowanymi w ramach innych → *Programów Operacyjnych*.

Literatura: Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 297–326; <http://www.eeagrants.org/>; <http://www.eog.gov.pl/Strony/default.aspx>; <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/KOMITETY+MONITORUJACE/Komitet+Monitorujacy+PO++Pomoc+Techniczna/>

KOMPETENCJE KLUCZOWE są rozumiane jako połączenie wiedzy, umiejętności i postaw odpowiednich do sytuacji. Kompetencje kluczowe to te, których wszystkie osoby potrzebują do samorealizacji i rozwoju osobistego, bycia aktywnym obywatelem, integracji społecznej i zatrudnienia. Ustanowiono **osiem kompetencji kluczowych**: (1) porozumiewanie się w języku ojczystym – umiejętność wyrażania i interpretowania pomysłów, myśli, uczuć, faktów i opinii w formie ustnej i pisemnej, możliwość adekwatnej i kreatywnej komunikacji w różnych życiowych sytuacjach (słuchanie, mówienie, czytanie i pisanie); (2) porozumiewanie się w językach obcych – te same umiejętności co w przypadku komunikacji w języku ojczystym oraz zrozumienie dla innych kultur; (3) kompetencje matematyczne i podstawowe kompetencje naukowo-techniczne – umiejętność rozwijania i stosowanie myślenia matematycznego w celu rozwiązywania praktycznych problemów. Kompetencje w naukach przy-

rodniczych dotyczą umiejętności użycia wiedzy i metodologii nauk przyrodniczych w celu lepszego zrozumienia świata, formułowania pytań i wniosków opartych na danych; (4) kompetencje informatyczne-krytyczne korzystanie z zasobów informacyjnych w sytuacji pracy, komunikacji i spędzania wolnego czasu. Umiejętność obsługi komputera w celu oceny, przechowywania, prezentowania i wymiany informacji, w tym przez internet; (5) umiejętność uczenia się – budowanie potencjału umożliwiającego kontynuowanie nauki indywidualnie i w grupie. Świadomość procesu uczenia się i potrzeb w tym zakresie, wykorzystywanie możliwości uczenia się i przewycięzanie trudności, korzystanie z doradztwa; (6) kompetencje społeczne i obywatelskie - kompetencje osobiste, interpersonalne i międzykulturowe umożliwiające efektywne i konstruktywne uczestniczenie w życiu społecznym i zawodowym, w szczególności w zróżnicowanym społeczeństwie i rozwiązywanie konfliktów. Kompetencje obywatelskie – przygotowanie do pełnego uczestnictwa w życiu społecznym oparte na wiedzy dot. społecznych i politycznych teorii i struktur oraz postawie uczestnictwa w życiu społecznym; (7) inicjatywa i przedsiębiorczość – umiejętność wprowadzania pomysłów w życie, kreatywność, innowacyjność, podejmowanie ryzyka, umiejętność planowania i proaktywność; (8) świadomość i ekspresja kulturalna – docenianie wartości kreatywnego wyrażania idei, doświadczeń i emocji za pomocą różnych mediów: muzyki, teatru, literatury, malarstwa. Celem ustanowienia kompetencji kluczowych było zdefiniowanie kompetencji niezbędnych do przystosowania się do szybko zmieniającego się świata (globalizacja). Wskazany zestaw kompetencji stanowi uniwersalny zestaw umiejętności, który jest niezbędny do uczestnictwa jednostki w życiu społecznym. W wymiarze funduszowym zdefiniowane kompetencje kluczowe określają zakres wsparcia m.in. dla osób wykluczonych społecznie, bezrobotnych bądź poszukujących pracy. Przykładem może być działanie 6.1.1 Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki dotyczące poprawy dostępu do zatrudnienia osób pozostających bez zatrudnienia na regionalnym rynku pracy. Wsparcie może odnosić się właśnie do uzupełnienia brakujących kompetencji kluczowych tych osób.

Literatura: Załącznik do Zalecenia Parlamentu Europejskiego i Rady z 18 grudnia 2006 roku w sprawie kompetencji kluczowych w procesie uczenia się przez całe życie, [w:] Dz.U. UE nr L 394 z 30 grudnia 2006 roku.

KONKURENCYJNOŚĆ REGIONÓW w kategoriach ekonomicznych oznacza zdolność do osiągnięcia sukcesu w rywalizacji gospodarczej. Konkurencyjność to także sprzedaż produktów z zyskiem, rozumiana tutaj także jako możliwość sprzedaży z zyskiem relatywnie większym. Jak wskazuje Komisja Europejska, w tym kontekście jedną z miar konkurencyjności jest akceptacja wyrobów danego podmiotu na rynku. W odniesieniu do gospodarki miarą konkurencyjności jest zdolność do efektywnego wykorzystania czynników produkcji. Obecnie dotyczy to zwłaszcza siły roboczej, kapitału i technologii. Pojęcie to używane jest często w dwóch ujęciach: (a) dynamicznym określającym czynniki decydujące o długookresowej zdolności do konkurencyjności;

(b) statycznym dotyczącym zdolności do konkurencji w danym momencie czasowym. To ujęcie określa pozycję konkurencyjną danego podmiotu rozumianą jako miejsce regionu w rankingu regionów konkurujących w danym czasie.

W literaturze przedmiotu funkcjonuje bardzo wiele definicji konkurencyjności, najogólniej rzecz ujmując można je sklasyfikować w dwóch grupach. Pierwsza odnosi się do interpretacji konkurencyjności z punktu widzenia władz publicznych, druga przyjmuje perspektywę przedsiębiorstw zlokalizowanych w regionie. W ramach pierwszej grupy można wyróżnić definicje wskazujące, iż: (a) konkurencyjność regionu to zdolność do skutecznego konkurowania, rywalizowania lub współzawodnictwa między regionami; (b) konkurencyjność to przewaga nad innymi regionami będąca wypadkową atrakcyjności oferty usługowej kierowanej do obecnych i potencjalnych użytkowników regionu, którymi są mieszkańcy, firmy, inwestorzy, goście, jej źródłem jest nowoczesna infrastruktura materialna, instytucjonalna i intelektualna regionu; (c) konkurencyjność regionu to zdolność do wytwarzania trwałego wzrostu wartości dodanej i wynikającego stąd wzrostu regionalnego dobrobytu opartego na: (1) sprawnym i efektywnym wykorzystaniu zasobów i zarządzania procesami gospodarczymi w gospodarce regionalnej, (2) wykorzystaniu odpowiedniej kombinacji czynników wzrostu zarówno wewnętrznego, jak i zewnętrznego, skierowanej na kształtowanie atrakcyjności regionu dla inwestorów zagranicznych jak również pozostawianie atrakcyjnym miejscem prowadzenia działalności dla miejscowych przedsiębiorców; (3) umiejętności dostosowania się do światowych trendów w rozwoju gospodarczym; (d) konkurencyjność nie jest celem samym w sobie, ale narzędziem i środkiem do uzyskania stale rosnącego poziomu życia mieszkańców. Przyjmując perspektywę przedsiębiorstw zlokalizowanych w danym regionie, można konkurencyjność rozumieć jako: (a) zdolność przedsiębiorstw, przemysłu, a także ponadnarodowych ugrupowań zlokalizowanych w regionie, wystawionych na międzynarodową konkurencję, do osiągania trwałego i relatywnie wysokiego poziomu dochodu i zatrudnienia; (b) zdolność przedsiębiorstw do produkowania towarów i usług odpowiadających potrzebom rynków krajowych i międzynarodowych, przy równoczesnym utrzymaniu trwałego i wysokiego poziomu dochodów w celu stworzenia przez społeczeństwo trwałych podstaw zapewniających wyższy standard życia.

Z przedstawionej systematyki pojęcia konkurencyjności wynika konieczność podnoszenia zdolności regionów do konkurowania, co odnosi się nie tylko do konkurencyjności przedsiębiorstw, lecz również do zdolności konkurowania z ich otoczeniem. Oznacza to, iż przestrzeń otaczająca przedsiębiorcę powinna być zagospodarowana w taki sposób, aby umożliwić mu uzyskanie trwałej przewagi konkurencyjnej. Takie podejście łączące perspektywę rozumienia konkurencyjności z punktu widzenia władz publicznych i przedsiębiorstw proponuje Tadeusz Markowski. Wskazuje on po pierwsze, iż konkurencyjność jest stanem trwałej przewagi, jaką podmiot uzyskuje dzięki lokalizacji w danym miejscu; po drugie konkurencyjność jest także procesem konkurowania władz terytorialnych. W tym ostatnim wypadku chodzi o zdolność regionu do konkurowania.

Zdolność regionów do konkurowania zależy od wielu czynników. Badania wskazują, iż dopiero złożona konfiguracja zasobów materialnych i niematerialnych umożliwia podmiotom gospodarczym osiągnięcie stabilnej przewagi konkurencyjnej, co przekłada się na zwiększone szanse na wystąpienie rozwoju w danym regionie. Co ważne podmioty, które lokują swoją działalność gospodarczą w regionach innowacyjnych, mają szansę konkurować o własny rozwój poprzez poszukiwanie nowych możliwości przychodów, nie są zaś jak w regionach słabo rozwiniętych i peryferyjnych, zmuszone konkurować za pośrednictwem produktu i ceny. Zatem region konkurencyjny umożliwia tworzenie nowych kombinacji strukturalnych poprzez korzystanie z zasobów ludzkich i rzeczowych, dających przewagę w postaci skomercjalizowania jego wytworów. Konkurencyjność to produkt działalności ekonomicznej, ale także społecznej, politycznej a nawet kulturowej. Wzmacnia to znaczenie otoczenia działalności wytwórczej, które poprzez swoje oddziaływanie (bądź jego brak) wpływa na zdolność konkurencyjną. Mając na uwadze powyższe, można stwierdzić, iż konkurencyjność i geograficzne sąsiedztwo są ze sobą powiązane. Definiując konkurencyjność regionu jako zbiór pewnych cech przesądzających o jej kształcie i zakresie, można zwrócić uwagę na: (a) zdolność do generowania wysokiego poziomu zatrudnienia; (b) zdolność do wzrostu poziomu wydajności pracy; (c) zdolność do trwałego wzrostu poziomu życia społeczności regionu; (d) zdolność do osiągnięcia sukcesu w rywalizacji gospodarczej podmiotów działających w regionie i upodmiotowionych jednostek terytorialnych; (e) zdolność przystosowania się do zmieniającego się otoczenia; (f) zdolność do bycia innowacyjnym; (g) zdolność do generowania i wykorzystywania zasobów strategicznych regionu (strategiczne zarządzanie konkurencyjnością regionu). Z punktu widzenia przedsiębiorców do czynników determinujących wzrost konkurencyjności regionów największe uznanie zyskują: (a) dostępność kapitału wysokiego ryzyka; (b) dostępność kadr z wyższym wykształceniem; (c) podaż i koszt terenów niezagospodarowanych; (d) doradztwo i consulting; (e) prawne regulacje o charakterze makroekonomicznym; (f) sprzyjający ogólnokrajowy i regionalny system podatkowy; (g) bliskość ośrodków szkoleniowych i rozbudowany system szkolenia zawodowego; (h) współpraca z władzami lokalnymi; (i) rozwój infrastruktury bankowej. Ostatnia systematyka odwołuje się także do pojęcia atrakcyjności regionu rozumianej jako zespół przewag lokalizacyjnych, dopasowanie podaży regionu do potrzeb przedsiębiorstw i mieszkańców należy rozumieć jako zdolność przyciągania inwestorów. Co prawda atrakcyjność stanowi element konkurencyjności, ale nie wyczerpuje pojęcia konkurencyjności, nie można więc stawiać znaku równości między tymi pojęciami.

Literatura: Jacek Chądzyński / Aleksandra Nowakowska / Zbigniew Przygodzki, *Region i jego rozwój w warunkach globalizacji*, Warszawa 2007, s. 105–116; Mirosława Klamut, *Konkurencyjność gospodarki regionalnej i lokalnej*, [w:] Zbigniew Strzelecki (red.), *Gospodarka regionalna i lokalna*, Warszawa 2008, s. 47–76; Andrzej Kacprzyk, *Konkurencyjność gospodarki polskiej – mierniki, uwarunkowania, tendencje*, [w:] Witold Kasperkiewicz (red.), *Innowacyjność, konkurencyjność i rynek pracy w procesie transformacji polskiej gospodarki*, Łódź 2009, s. 92–97; Tadeusz Markowski, *Stymulowanie i regulowanie konkurencyjności regionów w świetle procesów globalizacji gospodarki*,

[w:] Samorząd Terytorialny 3 (2000), s. 32; Hanna Godlewska-Majkowska, Wprowadzenie, Gospodarka narodowa, [w:] Hanna Godlewska-Majkowska (red.), *Innowacyjność jako czynnik wzrostu atrakcyjności inwestycyjnej polskich regionów w latach 2002–2007*, Warszawa 2010, s. 56–82; Elżbieta Weiss, *Pozyskiwanie środków unijnych przez przedsiębiorstwa innowacyjne. Podejście procesowe*, Warszawa 2011, s. 73–80.

KONKURS OTWARTY – procedura naboru wniosków, w ramach której są one przyjmowane w sposób ciągły, do wyczerpania określonego limitu środków lub do zamknięcia konkursu uzasadnionego odpowiednią decyzją instytucji ogłaszającej konkurs. W ramach tego konkursu określa się jedynie datę, od której przyjmowane są wnioski. W przypadku → *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki* (PO KL) wybór procedury naboru należy do Instytucji Ogłaszającej Konkurs i jest określany w → *planie* działania wraz z uzasadnieniem procedury naboru.

KONKURS ZAMKNIĘTY – procedura naboru wniosków, w ramach której aplikacje składane są przez ściśle określony czas. W ramach tego typu konkursu określa się konkretną datę rozpoczęcia naboru oraz jego zakończenia. Jest organizowany cyklicznie. W przypadku → *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki* (PO KL) wybór procedury naboru należy do Instytucji Ogłaszającej Konkurs i jest określany w → *planie* działania wraz z uzasadnieniem procedury naboru. Dla konkursów zamkniętych w ramach PO KL między datą ogłoszenia naboru a ostateczną datą składania wniosków nie może upłynąć mniej niż 30 dni.

KONTRAKT WOJEWÓDZKI jest to porozumienie o dofinansowaniu → *Programu Operacyjnego* środkami z budżetu państwa lub ze źródeł zagranicznych, zawarte między ministrem właściwym ds. rozwoju regionalnego a zarządem województwa na warunkach określonych przez Radę Ministrów. Przedmiotem kontraktu jest określenie zasad i warunków dofinansowania Regionalnego Programu Operacyjnego jak również określenie kwoty dofinansowania zadań realizowanych przez samorząd województwa w ramach komponentu regionalnego → *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki*. Kontrakt wojewódzki powinien określać przynajmniej: (a) kwotę dofinansowania programu opracowanego przez zarząd województwa środkami z budżetu państwa lub ze źródeł zagranicznych; (b) warunki przekazywania środków; (c) sposób wykonywania przez ministra właściwego do spraw rozwoju regionalnego nadzoru nad prawidłowym wydatkowaniem środków; (d) zasady sprawozdawczości z realizacji kontraktu; (e) sposób przeprowadzania monitoringu i kontroli przez ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego nad realizacją kontraktu. Kontrakt wojewódzki określa również listę wytycznych horyzontalnych, do stosowania których zobowiązano → *Instytucje Zarządzające* (IZ) RPO. Są to: (1) Wytyczne Ministra Rozwoju Regionalnego w zakresie trybu dokonywania płatności i rozliczenia; (2) Wytyczne Ministra Rozwoju Regionalnego nr 4 w zakresie sprawozdawczości; (3) Wytyczne

Ministra Rozwoju Regionalnego nr 6 w zakresie ewaluacji programów operacyjnych na lata 2007–2013; (4) Wytyczne Ministra Rozwoju Regionalnego w zakresie warunków gromadzenia i przekazywania danych w formie elektronicznej; (5) Wytyczne Ministra Rozwoju Regionalnego w zakresie procesu kontroli w ramach obowiązków Instytucji Zarządzającej Programem Operacyjnym; (6) Wytyczne Ministra Rozwoju Regionalnego w zakresie sposobu postępowania w razie wykrycia nieprawidłowości w wykorzystaniu funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności w okresie programowania 2007–2013; (7) Krajowe wytyczne Ministra Rozwoju Regionalnego dotyczące kwalifikowania wydatków w ramach funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności w okresie programowania 2007–2013; (8) Wytyczne Ministra Rozwoju Regionalnego w zakresie warunków certyfikacji oraz przygotowania prognoz wniosków o płatność do Komisji Europejskiej w Programach Operacyjnych w ramach NSRO na lata 2007–2013; (9) Wytyczne Ministra Rozwoju Regionalnego w zakresie programowania działań dotyczących mieszkalnictwa. Kontrakt wojewódzki określa nie tylko kwotę wkładu własnego → *jednostek samorządu terytorialnego* w ramach realizacji programu, lecz także kwotę dofinansowania części zadań realizowanych przez samorząd wojewódzki w ramach → *Regionalnego Programu Operacyjnego*.

Podział środków na poszczególne regionalne programy operacyjne

Województwo	Środki EFRR (EUR)
Dolnośląskie	1 213 144 879
Kujawsko-pomorskie	951 003 820
Lubelskie	1 155 854 549
Lubuskie	439 173 096
Łódzkie	1 006 380 910
Małopolskie	1 290 274 402
Mazowieckie	1 831 496 698
Opolskie	427 144 813
Podkarpackie	1 136 307 823
Podlaskie	636 207 883
Pomorskie	885 065 762
Śląskie	1 712 980 303
Świętokrzyskie	725 807 266
Warmińsko-mazurskie	1 036 542 041
Wielkopolskie	1 272 792 644
Zachodniopomorskie	835 437 299
Polska	16 555 615 188

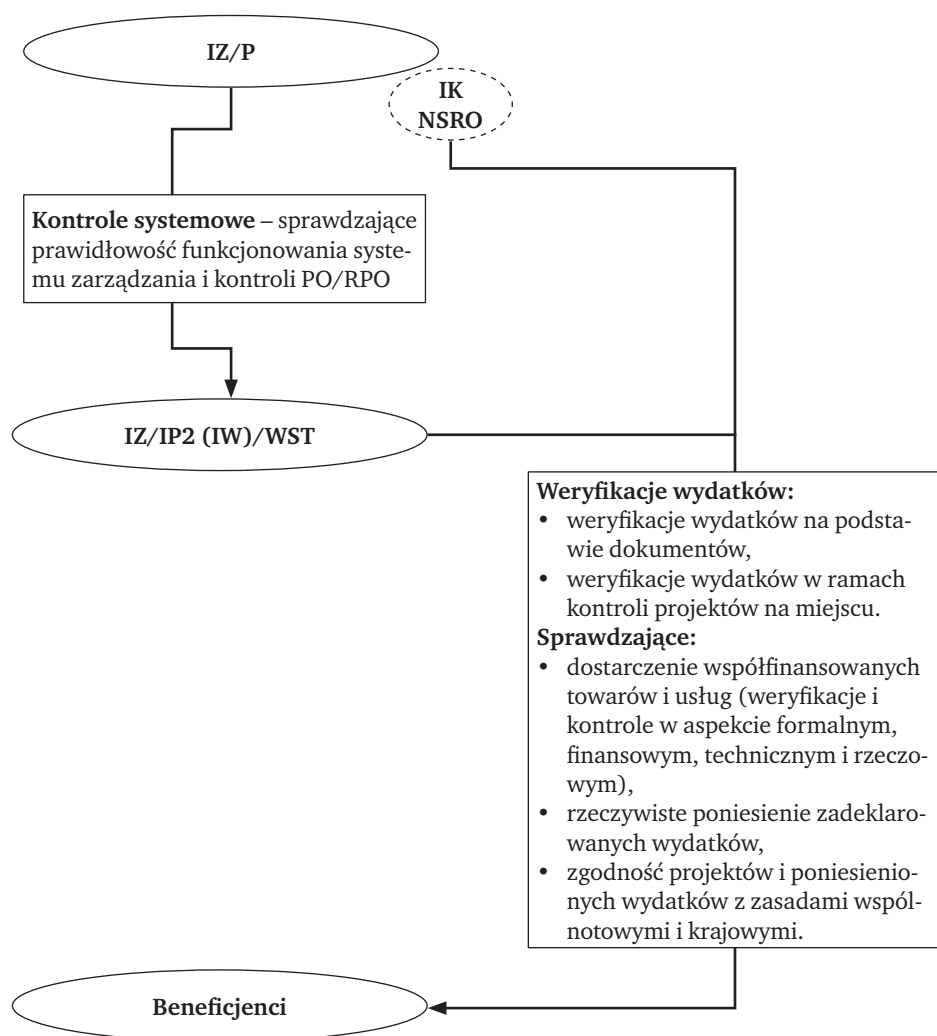
Literatura: art. 5 ust. 1, art. 20 ust. 6–7 Ustawy z 6 grudnia 2006 roku, o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, [w:] Dz.U. RP z 2006 roku nr 227, poz. 1658 (nowelizacja z 2007 roku: nr 140, poz. 984; z 2008 roku: nr 216, poz. 1370); art.3 ust. 1, pkt. 6 oraz załącznik nr 6 wzoru Kontraktu Wojewódzkiego podpisanego 6 lutego 2008 roku, [w:] http://www.mrr.gov.pl/polityka_regionalna/Kontrakty%20wojewodzkie/kw_2007-2013/Strony/kw-2007-2013.aspx

KONTROLA odnosi się do aspektów finansowo-prawnych realizacji danego przedsięwzięcia i jest porównaniem stanu faktycznego ze stanem wymaganym (postulowanym z punktu widzenia prawa). W odróżnieniu od audytu, który ma zazwyczaj charakter całościowy i kompleksowy, **kontrola ma charakter wyrywkowy i nieregularny**. Za interesowanie finansowo-prawnym funkcjonowaniem instytucji oraz niesystematyczność odróżnia kontrolę od → *ewaluacji*. Zadaniem kontroli jest ustalenie uchybień, nieprawidłowości oraz przekazanie wyników w formie wniosków i zaleceń do uprawnionego organu. Instytucja prowadząca kontrolę sprawdza głównie wdrażanie programu (projektu) pod kątem legalności dokonywanych operacji, a zwłaszcza prawidłowości wydatkowania środków. Kontrola dokonywana jest zasadniczo w trakcie (**kontrola bieżąca**) i po zakończeniu realizacji programu (**kontrola ex-post**).

Rodzaj kontroli	Podmioty/wydatki podlegające kontroli	Instytucje przeprowadzające kontrolę
1	2	3
Kontrola systemowa	Podmiot, któremu IZ lub IP delegowała część swoich uprawnień (określonych w art. 60 oraz art. 70 Rozporządzenia ogólnego nr 1083/2006)	IZ lub IP
Kontrola dokumentacji	Beneficjenci projektów współfinansowanych ze środków unijnych w ramach RPO/PO, EWT	IZ/IP lub podmiot, któremu IZ/ IP delegowała część swoich uprawnień lub Instytucja Audytowa lub Wspólne Sekretariaty Techniczne (w przypadku programów EWT) lub Kontrolerzy I stopnia (w przypadku programów EWT)

1	2	3
Kontrola na miejscu: <ul style="list-style-type: none"> • wizyta monitoringowa • kontrola w siedzibie beneficjenta 	Beneficjenci projektów współfinansowanych ze środków unijnych w ramach RPO/PO, EWT	IZ/IP lub podmiot, któremu IZ/IP delegowała część swoich uprawnień lub Instytucja Audytowa lub Wspólne Sekretariaty Techniczne (w przypadku programów EWT) lub Kontrolerzy I stopnia (w przypadku programów EWT)
Kontrola krzyżowa <ul style="list-style-type: none"> • programu • horyzontalna • międzyokresowa 	Wydatki w ramach jednego RPO/PO Wydatki w ramach różnych RPO/PO perspektywy finansowej 2007–2013 Wydatki w ramach PO dwóch perspektyw finansowych	IZ poszczególnych RPO/PO Instytucja Koordynująca Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia Instytucja Koordynująca Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia

Uprawnienia do przeprowadzania kontroli mają różne instytucje w zależności, jaki jest przedmiot i podmiot kontroli. Państwa członkowskie są zobowiązane do ustanowienia kompleksowego systemu kontroli (m.in. procedury zarządzania środkami przez → *Instytucje Zarządzające* (IZ), → *Instytucje Pośredniczące* (IP), → *Instytucje Certyfikujące* (IC), → *Instytucje Audytowe* (IA); system zapobiegania, wykrywania i korygowania → *nieprawidłowości* oraz odzyskiwania kwot nienależnie wypłaconych). IZ jest odpowiedzialna za przeprowadzanie kontroli: (a) systemowych (dotyczy weryfikacji zadań IP, → *Instytucji Pośredniczących II stopnia* – IP2, jej celem jest uzyskanie pewności, że wszystkie delegowane funkcje realizowane są w sposób odpowiedni, a system zarządzania danym RPO/PO działa efektywnie i zgodnie z prawem), (b) weryfikacji wydatków (czy rzeczywiście miało miejsce dostarczenie towarów i usług współfinansowanych w ramach projektu. Weryfikacji podlega również stan faktyczny poniesienia wydatków oraz ich zgodności z zasadami wspólnotowymi i krajowymi oraz przepisami prawa. Weryfikacja wydatków może następować zarówno na podstawie dokumentów, jak i przez weryfikację wydatków w ramach kontroli na miejscu).

W systemie kontroli wyróżnia się również **kontrolę krzyżową**, której celem jest wykrywanie i eliminowanie podwójnego finansowania wydatków, co może mieć miejsce w ramach: (a) jednego PO/RPO (wówczas mowa o kontroli krzyżowej programu); (b) perspektywy finansowej 2007–2013 (w sytuacji, gdy wykrywanie podwójnego finansowania ma miejsce w ramach różnych PO/RPO, nazywana jest kontrolą krzyżową horyzontalną); (c) PO dwóch perspektyw finansowych (nazywana kontrolą krzyżową międzyokresową, gdyż obejmuje wydatki w ramach PO dwóch perspektyw finansowych). W polskim systemie, ze względu na dużą liczbę instytucji uczestniczących we wdrażaniu programów, weryfikacja wydatków jest delegowana z reguły

na niższe poziomy zarządzania. W takiej sytuacji IZ określa zasady prowadzenia weryfikacji wydatków oraz podział obowiązków w ramach systemu zarządzania i kontroli → *Programów Operacyjnych* (PO) i → *Regionalnych Programów Operacyjnych* (RPO). IP kontrolują IP2 w zakresie, w jakim IZ deleguje część swoich uprawnień kontrolnych na IP. IZ oraz IP są zobowiązane co najmniej do jednej kontroli systemowej w roku w trakcie okresu programowania w każdej instytucji, na którą delegowała część zadań. W zależności od szczegółowych rozwiązań właściwa instytucja sprawująca nadzór nad realizacją projektów IZ, IP, IP2 przeprowadza kontrolę projektów, weryfikując: (a) wniosek o płatność (formalnie, merytorycznie, rachunkowo), (b) czy dostawy, usługi i roboty budowlane współfinansowane w ramach projektów zostały rzeczywiście wykonane zgodnie z umową o dofinansowanie projektu, (c) czy zadeklarowane przez → *beneficjentów* wydatki zostały faktycznie i rzeczywiście poniesione oraz zapłacone (kontrola → *projektu* na miejscu), (d) czy wydatki zostały poniesione zgodnie z zasadami krajowymi i wspólnotowymi (np. zasadami ochrony środowiska, zasadami polityki konkurencyjności, pomocy publicznej). W trakcie realizacji działań kontrolnych beneficjenci są zobowiązani udostępnić: (a) dokumentację związaną z realizacją projektu; (b) pomieszczenia i tereny, na których jest lub był realizowany projekt; (c) system teleinformatyczny; (d) wszystkie dokumenty elektroniczne związane z realizacją i zarządzaniem projektem. Dodatkowo podmioty realizujące projekt współfinansowany ze środków europejskich są zobowiązane również udzielać w trakcie kontroli wszelkich wyjaśnień dotyczących realizacji projektu. **Wynikiem kontroli są zalecenia pokontrolne**, które stanowią dla beneficjenta obowiązek do poinformowania instytucji, w której realizuje projekt o sposobie wykorzystania uwag i wniosków oraz realizacji zaleceń pokontrolnych lub o przyczynach niepodjęcia działań nałożonych na niego w zaleceniach. Instytucja, która stwierdzi w trakcie prowadzenia czynności kontrolnych nieprawidłowość, jest zobowiązana do zgłoszenia tego faktu do → *systemu* informowania o nieprawidłowościach finansowych w wykorzystaniu środków pochodzących z → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* oraz z → *Funduszu Spójności* (FS). Szczegółowe kwestie związane z przeprowadzeniem kontroli są zawarte w wytycznych → *Ministerstwa Rozwoju Regionalnego* (MRR) wydawanych w ramach każdego z krajowych programów operacyjnych.

Literatura: art. 58–59 oraz art. 71–74 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 26 ust. 1 pkt 14, art. 27 ust. 1 pkt 5 oraz art. 35 ust. 2 pkt 5, a także art. 35 ust. 3 pkt 9, Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku nr 279, poz. 1644; Wytyczne w zakresie procesu kontroli w ramach obowiązków Instytucji Zarządzającej Programem Operacyjnym, Warszawa czerwiec 2012, s. 6–19; Wytyczne w zakresie Procesu kontroli dla Instytucji Pośredniczących i Instytucji Wdrażających dla Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka 2007–2013, Warszawa 2010, s. 6–21; Beata Ciężka / Jaro-

sław Chojecki / Justyna Ratajczak, Ewaluacja funduszy strukturalnych, Warszawa 2003, s. 5; Ocena (ewaluacja) programów i projektów o charakterze społeczno-gospodarczym w kontekście przystąpienia polski do Unii Europejskiej, Warszawa 2002, s. 16; Poradnik projektodawcy, praktyczne aspekty realizacji projektów Europejskiego Funduszu Społecznego, Kraków 2007, s. 147; Jan W. Tkaczyński / Marek Świstak / Elżbieta Sztorc, Projekty europejskie, praktyczne aspekty pozyskiwania i rozliczania dotacji unijnych, Warszawa 2011, s. 424–426.

KONWERGENCJA oznacza relatywnie szybszy rozwój biedniejszych krajów (regionów) w stosunku do krajów (regionów) bogatszych powodujący zmniejszenie dystansu między nimi. Zjawiskiem przeciwnym jest → *dywergencja*. W literaturze przedmiotu występują dwie główne koncepcje konwergencji: konwergencja typu **sigma** oraz konwergencja typu **beta**. Pierwsza z nich ma miejsce, kiedy dyspersja (zróżnicowanie) dochodu *per capita* (lub innego badanego zjawiska) między regionami lub krajami zmniejsza się w czasie. Pojęcie konwergencji typu beta dotyczy natomiast zależności między przeciętną stopą wzrostu PKB na mieszkańca a jego początkowym poziomem. Występuje ona w literaturze w dwóch wariantach – jako konwergencja bezwzględna (absolutna) i warunkowa. Konwergencja absolutna zakłada, że kraje (regiony) upodabniają się do siebie niezależnie od warunków początkowych. Wynika z niej, że kraje (regiony) biedne rozwijają się szybciej niż bogate, a wzrost ich realnego PKB na mieszkańca jest tym większy, im niższy jest początkowy poziom PKB *per capita*. Tymczasem konwergencja warunkowa dotyczy upodabniania się do siebie krajów (regionów) o podobnych parametrach strukturalnych (np. średni poziom wykształcenia, struktura dochodu). Uzupełniająco należy dodać, iż konwergencja sigma dotyczy zmian rozkładu dochodu w czasie, tymczasem konwergencja beta odnosi się do mobilności dochodu między krajami (regionami) w ramach tego samego rozkładu. Konwergencja beta jest warunkiem koniecznym, ale niewystarczającym do wystąpienia konwergencji sigma. Realna konwergencja to zdolność gospodarki słabiej rozwiniętej do szybszego wzrostu gospodarczego i w rezultacie zmniejszenia różnicy w poziomie Produktu Krajowego Brutto w stosunku do krajów bogatszych. Jedną z determinant konwergencji, jak wspomniano wyżej, jest stosowanie podobnych zasad prowadzenia polityki gospodarczej i społecznej. Zgodnie z założeniami modeli endogenicznego wzrostu szybsze tempo wzrostu regionów biednych nie wymaga nawet importu kapitału. W gospodarce o niskim poziomie rozwoju każda dodatkowa jednostka kapitału zaoszczędzona i zainwestowana daje w efekcie wyższy wzrost produkcji niż w gospodarce rozwiniętej. Fakt ten wynika ze spadającej krańcowej produktywności czynników produkcji wraz ze wzrostem ich ilości.

Literatura: Dorota Murzyn, Polityka spójności Unii Europejskiej a proces zmniejszania dysproporcji w rozwoju gospodarczym Polski, Warszawa 2010, s. 32–37, Maciej Smętkowski / Piotr Wójcik, Regiony w Europie Środkowo-Wschodniej: tendencje i czynniki rozwojowe, Warszawa 2008, s. 6, [w:] <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/25C6E2D9-0BF7-4B90-928F-B5B995639626/49833/regiony.pdf>

KOP → *Komisja Oceny Projektów*

KOREKTY FINANSOWE ZA NARUSZENIE PRAWA ZAMÓWIEŃ PUBLICZNYCH są to kary finansowe ustanawiane po wykryciu naruszenia stosowania prawa wspólnotowego w dziedzinie zamówień publicznych lub stosowania przepisów Ustawy prawo zamówień publicznych wdrażających to prawo. Korekta finansowa **polega na anulowaniu części lub całości finansowego wkładu Wspólnoty**. Dotychczasowa praktyka związana z realizacją projektów współfinansowanych ze środków strukturalnych Unii Europejskiej (UE) wskazuje, iż jednym z obszarów szczególnie narażonych na występowanie nieprawidłowości są zamówienia publiczne. Opinia ta znalazła odzwierciedlenie w zaleceniu Trybunału Obrachunkowego skierowanym do Komisji Europejskiej, który wskazał na potrzebę wzmożenia działań mających na celu kontrolę przestrzegania prawa zamówień publicznych oraz dokonywania korekt finansowych w przypadku wykrycia jego naruszenia. Przy ustalaniu wysokości korekt finansowych za naruszenie prawa zamówień publicznych należy z jednej strony brać pod uwagę **rodzaj lub stopień naruszenia**, z drugiej – **skutki finansowe naruszenia** dla wydatków pochodzących z funduszy UE.

Wysokość korekt finansowych, co do zasady, odpowiada wysokości szkody. Dlatego zasadniczym elementem jest wysokość szkody. Oznacza to brak nakładania korekt finansowych za naruszenia, które mają wyłącznie charakter formalny i nie wywołują żadnych skutków finansowych. Do wymienionej grupy naruszeń można w szczególności zaliczyć: (a) naruszenie art. 40 ust. 6 pkt 3 Ustawy prawo zamówień publicznych, przez niezawarcie w ogłoszeniu o zamówieniu, odpowiednio zamieszczanym lub publikowanym w miejscu publicznie dostępnym w siedzibie zamawiającego, na stronie internetowej, w dzienniku lub czasopiśmie o zasięgu ogólnopolskim lub w inny sposób, informacji o dniu jego przekazania z Urzędu Oficjalnych Publikacji Wspólnej Europejskiej; (b) naruszenie art. 12 ust. 3 pkt 2 Ustawy prawo zamówień publicznych, przez nieudokumentowanie publikacji ogłoszenia w Dzienniku Urzędowym UE, w szczególności zaniechanie przechowywania dowodu jego publikacji; (c) naruszenie przepisów dotyczących szacowania wartości zamówienia, jeżeli nie powoduje ono zejścia poniżej progów wartości zamówień określonych w przepisach wydanych na podstawie art. 11 ust. 8 Ustawy prawo zamówień publicznych; (d) błędne określenie kodu ze wspólnego słownika zamówień (CPV).

Wysokość korekty można ustalić za pomocą: (a) metody dyferencyjnej; (b) metody wskaźnikowej. **Metoda dyferencyjna** polega na porównaniu wysokości rzeczywistych wydatków ze środków funduszy po wystąpieniu naruszenia z hipotetyczną wysokością takich wydatków w sytuacji, gdyby naruszenie nie nastąpiło. Wysokość korekty byłaby równa różnicy między wysokością wydatków w sytuacji, gdyby naruszenie nastąpiło i wysokością wydatków bez wystąpienia naruszenia. Jako zasadę traktuje się dążenie do konkretyzacji wysokości korekt finansowych. Konkretyzacja

ta polega na ustaleniu wysokości szkody na podstawie analizy dokumentacji postępowania o udzielenie zamówienia publicznego, w tym w szczególności ofert złożonych przez wykonawców. Wspomniana analiza powinna służyć indywidualnemu oszacowaniu rozmiaru szkody spowodowanej wykrytym naruszeniem. **Metoda wskaźnikowa** dotyczy przypadków, w których obliczenie konkretnego rozmiaru szkody wywołanej naruszeniem jest trudne czy wręcz niemożliwe do ustalenia wysokości korekty. W tym przypadku wysokość korekty jest obliczana jako iloczyn wskaźnika procentowego nałożonej korekty, wskaźnika procentowego współfinansowania ze środków funduszy UE i wysokości faktycznych wydatków kwalifikowanych dla danego zamówienia według następującego wzoru: $W_k = W\% \times W_{kw} \times W_s$; gdzie: W_k – wysokość korekty finansowej; W_{kw} – wysokość faktycznych wydatków kwalifikowanych dla danego zamówienia; W_s – procentowa wysokość współfinansowania ze środków funduszy UE; $W\%$ – wskaźnik procentowy nałożonej korekty. Wskaźnik procentowy wyraża abstrakcyjny i uśredniony stopień „szkodliwości” określonego typu naruszenia, a przyjmuje się go w wysokości i na warunkach określonych w dokumencie „Wskaźniki procentowe do obliczenia wartości korekty finansowej za naruszenia przy udzielaniu zamówień publicznych, współfinansowanych ze środków funduszy UE (taryfikator)”. Z kolei procentową wysokość kwoty współfinansowania ze środków funduszy UE określa się, uwzględniając rzeczywisty, a nie planowany, rozmiar środków wydatkowanych na sfinansowanie danego zamówienia. W przypadku wykrycia w postępowaniu o udzielenie zamówienia publicznego dwóch lub większej liczby przypadków niezastosowania zasad zamówień publicznych, stosuje się korektę finansową o największej wartości procentowej. Należy zwrócić uwagę, że posłużenie się metodą wskaźnikową ma charakter subsydiarny (pomocniczy) i jest uzasadnione tylko w sytuacji, gdy stosowanie metody dyferencyjnej nie jest możliwe.

Taryfikator zawierający wyrażone procentowo wielkości korekt finansowych przypisane konkretnym rodzajom naruszeń prawa zamówień publicznych oraz metodologię obliczania kwot tychże korekt, służyć ma koordynacji i ujednoczeniu sposobu postępowania w przypadku wykrycia naruszeń przepisów prawa zamówień publicznych. W dokumencie przyjęto podstawowe założenie, zgodnie z którym wskazane poziomy korekt powinny znaleźć zastosowanie jedynie w odniesieniu do tych przypadków naruszeń przepisów prawa zamówień publicznych, w których nie jest możliwe oszacowanie nieprawidłowo wydatkowanej kwoty. Jeżeli natomiast oszacowanie kwoty nieprawidłowości jest możliwe, wielkość korekty powinna być równa ww. kwocie. Dla przykładu można podać, iż niedopełnienie obowiązku przekazania ogłoszenia o zamówieniu do Urzędu Oficjalnych Publikacji Wspólnot Europejskich może skutkować korektą w wysokości 100% wartości zamówienia. Tymczasem brak pełnej informacji o warunkach udziału w postępowaniu oraz kryteriach oceny ofert w przetargu ograniczonym i nieograniczonym skutkuje korektą wysokości 25%.

Literatura: art. 11 ust. 8, art. 12 ust. 3 pkt 2, art. 40 ust. 6 Ustawy Prawo zamówień publicznych z 29 stycznia 2004 roku, [w:] Dz.U. RP z 2004 roku nr 19, poz. 177 (wielokrotnie nowelizowana,

ostatnia nowelizacja Dz.U. RP z 2009 roku nr 19, poz. 101, nr 65, poz. 545, nr 91, poz. 742, nr 157, poz. 1241, nr 206, poz. 1591, nr 219, poz. 1706, nr 223, poz. 1778), Wymierzanie korekt finansowych za naruszenia prawa zamówień publicznych związane z realizacją projektów współfinansowanych ze środków funduszy UE, [w:] http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/Dokumenty/pp/Lists/Prawo%20Polskie/Attachments/7/Taryfikator_instrukcja_zmiana_04_2011.pdf; http://www.mrr.gov.pl/Aktualnosci/Fundusze%20unijne%2004-06/Strony/Korekty_finansowe_za_naruszenia_prawa_zamowien_publicznych.aspx, Wskaźniki procentowe do obliczenia wartości korekty finansowej za naruszenia przy udzielaniu zamówień publicznych, współfinansowanych ze środków funduszy UE, [w:] http://www.mrr.gov.pl/ministerstwo/prawo/obowiazujace_prawo/Documents/Korekty_finansowe_Tabela_wskaznika_070410.pdf

KOSZTY KWALIFIKOWALNE są to koszty (a niekiedy wydatki) poniesione przez → *beneficjenta* w związku z realizacją → *projektu* w ramach → *Programu Operacyjnego* (PO), które podlegają częściowemu lub całościowemu pokryciu (w formie refundacji lub zaliczki) ze środków przeznaczonych na realizację programu operacyjnego w trybie określonym w → *umowie o dofinansowanie*. Środki te mogą pochodzić ze źródeł krajowych i wspólnotowych. W odróżnieniu do poprzedniego okresu programowania (lata 2000–2006) Komisja Europejska (KE) nie przygotowała specjalnego rozporządzenia (jakim było nieobowiązujące już rozporządzenie 448/2004 z 10 marca 2004 roku) regulującego kwestie kwalifikowalności kosztów na poziomie wspólnotowym. W zakresie prawa Unii Europejskiej (UE) kwestie te zostały uregulowane w Rozporządzeniu nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku, a także w rozporządzeniach dotyczących poszczególnych funduszy (→ *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego* – EFRR, → *Europejskiego Funduszu Społecznego* – EFS i → *Funduszu Spójności* – FS). W przypadku projektów objętych zasadami → *pomocy publicznej* kwalifikowalność kosztów jest dodatkowo rozstrzygana na podstawie właściwych przepisów, w zależności od rodzaju i typu → *pomocy publicznej* związanej z realizowanym projektem. Stąd rozporządzenia dotyczące poszczególnych funduszy należy traktować jako zasady o charakterze ogólnym. Dla projektów objętych → *pomocą de minimis*, wyłączeniem blokowym, → *programem pomocowym* zatwierdzonym przez KE, a także projektów otrzymujących wsparcie w ramach pomocy o charakterze indywidualnym zatwierdzonym przez KE, zasady kwalifikowania wydatków określone w stosownych uregulowaniach prawa wspólnotowego w zakresie pomocy publicznej mogą być bardziej restrykcyjne aniżeli zasady zawarte w wytycznych dotyczących kwalifikowania wydatków w ramach → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i Funduszu Spójności w okresie programowania 2007–2013.

W polskim systemie wdrażania funduszy UE przedmiotową kwestię reguluje Ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 czerwca 2006 roku oraz krajowe wytyczne w zakresie kwalifikowalności kosztów. Na gruncie powołanej Ustawy **wydatek kwalifikowalny** to taki, który spełnia łącznie następujące warunki: (a) jest spójny z zapisami Programu Operacyjnego/→ *Regionalnego Programu Operacyjnego* (wydatek wpisuje się w cele projektu, który z kolei zgodnie z logiką interwencji wpisuje się

w cel działania danego PO); (b) jest zgodny z wytycznymi wydanymi przez → *Institucje Zarządzające* (IZ) dotyczącymi kwalifikowalności wydatków zarówno horyzontalnymi (wspólnych dla wszystkich PO/RPO), jak i szczegółowymi (w odniesieniu do każdego z PO/RPO); (c) jest zgodny z dodatkowymi zasadami przewidzianych dla danego źródła finansowania (np. stosownymi przepisami dotyczącymi zasad udzielania pomocy publicznej). Mają one zastosowanie do wszystkich PO/RPO. Dodatkowo w ramach każdego z PO/RPO IZ przygotowuje wytyczne dotyczące kwalifikowalności kosztów. Innym źródłem informacji na temat kwalifikowalności są teksty PO/RPO oraz ich uszczegółowienia. Ponośzone wydatki powinny być zgodne z polskim prawodawstwem. W szczególności mowa tutaj jedynie dla przykładu o Ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, Ustawie o rachunkowości z 29 września 1994 roku oraz Ustawie o finansach publicznych z 7 sierpnia 2009 roku. Zasadą o charakterze ogólnym jest to, iż projekt współfinansowany z funduszy strukturalnych lub FS w ramach → *Celu 1 „Konwergencja” polityki spójności UE* musi być realizowany w granicach administracyjnych obszaru objętego programem w ramach, którego jest realizowany, tj.: (a) w przypadku RPO w regionie, którego dotyczy dany program (niektóre regiony dopuszczają odstępstwa od tej zasady; projekt jest realizowany poza regionem za zgodą *Institucji Zarządzającej* (IZ) oraz projekt przynosi znaczące korzyści dla regionu objętego wsparciem); (b) w przypadku → *Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej* (PO RPW) – w regionach wskazanych w programie (województwa: warmińsko-mazurskie, podlaskie, lubelskie, podkarpackie, świętokrzyskie); (c) w przypadku pozostałych programów (→ *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki* (PO KL) z wyłączeniem komponentu regionalnego, → *Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka* (PO IG), → *Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko* – PO IiŚ) na terenie całego kraju. Ocena kwalifikowalności projektu jest procesem złożonym. W pierwszej kolejności następuje na etapie wyboru projektów o dofinansowanie i polega na sprawdzeniu, czy przedstawiony projekt może stanowić przedmiot współfinansowania w ramach danego programu operacyjnego. Oceny tego dokonuje w zależności od programu operacyjnego czy osi priorytetowej w jego ramach zazwyczaj → *Komisja Oceny Projektów*. Następnie podczas rozliczania projektu, który został przyjęty do realizacji, weryfikacji są poddawane faktycznie poniesione koszty również w zakresie ich kwalifikowalności. Projekt kwalifikuje się do współfinansowania, jeżeli spełnia łącznie następujące warunki: (a) jest zgodny z horyzontalnymi politykami Wspólnoty; dotyczy to głównie równości kobiet i mężczyzn (→ *równość szans*) oraz niedyskryminacji, zrównoważonego rozwoju, konkurencji, społeczeństwa informacyjnego; (b) jest zgodny z kryteriami wyboru określonymi przez → *Komitet Monitorujący* (KM) danego PO/RPO; (c) beneficjent ubiegający się o dofinansowanie jest uprawniony do złożenia wniosku w ramach danego priorytetu/działania; (d) jest zgodny z programem operacyjnym oraz uszczegółowieniem programu operacyjnego; (e) wpisuje się w cel danego priorytetu/działania.

Istotne znaczenie w kontekście kwalifikowalności wydatków ma czas jego poniesienia. W obecnym okresie programowania wydatki podlegają pokryciu od 1 stycznia 2007 roku, a końcową datą kwalifikowalności wydatków jest 31 grudnia 2015 roku. Okres ten może być zawężony przez IZ danym Programem Operacyjnym. Okres kwalifikowania może być inny w przypadku projektów objętych zasadami pomocy publicznej. Dotyczy to: pomocy de minimis, wyłączeń blokowych (grupowych), programów pomocowych zatwierdzanych przez KE, projektów otrzymujących wsparcie w ramach → *regionalnej pomocy inwestycyjnej* oraz projektów współfinansowanych na podstawie zatwierdzonej przez KE → *pomocy indywidualnej*. W przypadku tych projektów okresy kwalifikowalności kosztów określane są w programie pomocowym przyjętym przez KE. Ocena kwalifikowalności wydatku polega na analizie zgodności jego poniesienia z obowiązującymi przepisami, a także wytycznymi. Oceny takiej dokonuje się zarówno na etapie wyboru → *wniosku o dofinansowanie* projektu, jak i podczas jego realizacji (rozliczania). Na etapie wyboru wniosków sprawdzeniu podlega potencjalna kwalifikowalność wydatków ujętych we wniosku. Przyjęcie danego projektu do realizacji i podpisanie z beneficjentem umowy o dofinansowanie bynajmniej nie oznacza automatycznie, że wszystkie wydatki, które beneficjent przedstawi do refundacji (rozliczenia w przypadku projektów dofinansowanych w formie zaliczki np. PO KL) w trakcie realizacji projektu będą kwalifikować się do współfinansowania. Jak już wspomniano, kwalifikowalność poniesionych wydatków oceniana jest również w trakcie realizacji projektu, kiedy beneficjent przedkłada kolejne → *wnioski o płatność*. Wydatkiem kwalifikującym się do współfinansowania jest wydatek spełniający łącznie następujące warunki: (a) został poniesiony w okresie kwalifikowalności wydatków (patrz wyżej); (b) jest zgodny z obowiązującymi przepisami prawa wspólnotowego oraz prawa krajowego; (c) jest zgodny z postanowieniami PO/RPO; (d) jest zgodny z kategoriami wydatków wynikającymi z postanowień umowy o dofinansowanie projektu, bądź z zatwierdzonym budżetem projektu w przypadku projektów realizowanych w ramach PO KL (kategorie te mogą być ujęte we wniosku o dofinansowanie projektu, stanowiącym załącznik do umowy); (e) jest niezbędny do realizacji projektu i został poniesiony w związku z realizacją projektu (bez poniesienia danego wydatku osiągnięcie zaplanowanego celu projektu byłoby niemożliwe); (f) został dokonany w sposób oszczędny, tzn. na podstawie zasady dążenia do uzyskania założonych efektów przy jak najniższej kwocie wydatku; (g) został należycie udokumentowany (→ *dokumentowanie wydatków*). Beneficjenci są obowiązani, wydając środki w ramach realizacji projektu, stosować przepisy ustawy prawo zamówień publicznych w zakresie, w jakim przedmiotowy akt prawny ich dotyczy. Oznacza to w szczególności dokonywanie wyboru najkorzystniejszej ekonomicznie oferty (→ *zasada konkurencyjności wydatków*) oraz postępowanie z zasadami uczciwej konkurencji. Innym warunkiem uznania kosztu za kwalifikowany jest zachowanie trwałości jego efektów, co oznacza niepoddanie projektu znaczącej modyfikacji. Chodzi o modyfikację mającą wpływ

na charakter lub warunki realizacji projektu lub powodującej uzyskanie nieuzasadnionej korzyści przez przedsiębiorstwo lub podmiot publiczny. Przesłankę tą spełnia także znacząca modyfikacja wynikająca ze zmiany charakteru własności elementu infrastruktury albo zaprzestania działalności produkcyjnej.

Wkład niepieniężny wniesiony na rzecz projektu przez beneficjenta publicznego lub prywatnego w postaci dóbr lub usług, stanowi wydatek kwalifikowalny, z zastrzeżeniem art. 11 ust. 2 Rozporządzenia Rady nr 1081/2006 z 5 lipca 2006 roku. Warunki kwalifikowalności wkładu niepieniężnego są następujące: (a) wkład niepieniężny polega na wniesieniu nieruchomości, urządzeń, materiałów (surowców), ekspertyz lub nieodpłatnej pracy wykonywanej przez wolontariuszy; (b) wartość wkładu niepieniężnego może zostać w niezależny sposób wyceniona oraz jeśli zaistnieje taka konieczność – zweryfikowana. W przypadku wniesienia nieodpłatnej pracy wykonywanej przez wolontariuszy, jej wartość określa się z uwzględnieniem ilości czasu poświęconego na jej wykonanie oraz średniej stawki godzinowej lub dziennej za dany rodzaj pracy. W przypadku wniesienia przez beneficjenta wkładu niepieniężnego do projektu współfinansowanie z funduszy strukturalnych lub Funduszu Spójności nie może przekroczyć wartości całkowitych wydatków kwalifikowalnych pomniejszonych o wartość wkładu niepieniężnego. Do wydatków kwalifikowalnych zalicza się również: (a) opłaty finansowe (wydatki związane z otwarciem oraz prowadzeniem wyodrębnionego na potrzeby projektu konta lub subkonta bankowego, opłaty pobierane od dokonywanych transakcji finansowych tak krajowych jak i zagranicznych); (b) zabezpieczenia prawidłowej realizacji umowy o dofinansowanie (umowa o dofinansowanie); (c) wydatki poniesione na doradztwo (prawne, finansowe lub techniczne); (d) wydatki poniesione na usługi w zakresie audytu i księgowości, o ile jest on wymagany przez IZ; (e) opłaty notarialne.

W ramach funduszy strukturalnych oraz FS jako kwalifikowalne uznaje się wydatki poniesione na zakup środków trwałych. Muszą jednak być spełnione pewne warunki: (a) środek ten będzie włączony do rejestru środków trwałych beneficjenta oraz wydatek ten będzie traktowany jako wydatek inwestycyjny zgodnie z zasadami rachunkowości; (b) środek trwały nie był współfinansowany z publicznych środków krajowych ani wspólnotowych w okresie 7 lat poprzedzających datę dokonania zakupu danego środka trwałego przez beneficjenta. Wydatek poniesiony na zakup środka trwałego, który nie będzie na stałe zainstalowany w projekcie, kwalifikuje się do współfinansowania w wysokości odpowiadającej odpisom amortyzacyjnym w okresie, w którym środek trwały będzie wykorzystywany do realizacji projektu. Jako wydatek kwalifikowalny może zostać również ustalony zakup gruntów. Wydatek poniesiony na zakup gruntu jest kwalifikowalny tylko do 10% całkowitych kosztów kwalifikowalnych projektu. Cena nabycia nie może przekroczyć w żadnym wypadku ceny rynkowej, a wartość gruntu musi zostać potwierdzona operatem szacunkowym (sporządzonym zgodnie ze stosownymi przepisami w tym zakresie). Nie-

ruchomość może być wykorzystywana jedynie do celów projektu. Zamiar zakupu nieruchomości musi zostać przewidziany we wniosku o dofinansowanie realizacji projektu. Innym wydatkiem kwalifikowalnym może być podatek od towarów i usług (VAT), pod warunkiem że: (a) został poniesiony przez beneficjenta; (b) beneficjent nie ma prawnej możliwości odzyskania podatku VAT; (c) beneficjent zobowiąże się, że nie będzie miał możliwości zwrotu podatku VAT poniesionego w związku z realizowanym projektem.

Wydatki poniesione na mieszkalnictwo stanowią koszt kwalifikowalny w ramach EFRR jedynie dla państw, które przystąpiły do UE w 2004 roku bądź później. Ponośenie ich jest możliwe wyłącznie w ramach priorytetów dotyczących zintegrowanego rozwoju obszarów miejskich lub osi priorytetowej dla obszarów dotkniętych lub zagrożonych degradacją lub wykluczeniem społecznym. Alokacja z EFRR na cele mieszkaniowe jest ograniczona do poziomu 3% w ramach poszczególnych programów operacyjnych. Wydatki w ramach mieszkalnictwa są ograniczone do: (a) budownictwa mieszkaniowego wielorodzinnego; (b) budynków stanowiących własność publiczną lub własność podmiotów niedziałających w celu osiągnięcia zysku i wykorzystujących pomieszczenia na cele mieszkaniowe dla gospodarstw domowych o niskich dochodach lub osób o szczególnych potrzebach. Potencjalni beneficjenci to: (a) → *jednostki samorządu terytorialnego*, ich związki i stowarzyszenia; (b) jednostki organizacyjne jednostek samorządu terytorialnego posiadające osobowość prawną; (c) spółdzielnie mieszkaniowe; (d) wspólnoty mieszkaniowe; (e) towarzystwa budownictwa społecznego; (f) inne jednostki organizacyjne ujęte w lokalnym programie rewitalizacji, które posiadają prawo do dysponowania daną nieruchomością; (g) instytucje i organizacje (w tym organizacje pozarządowe) zajmujące się walką z bezdomnością, mieszkaniem chronionymi (np. dla wychodzących z więzień); (h) kościoły i związki wyznaniowe (jeśli będą tworzyć placówki dla bezdomnych i mieszkania chronione); (i) podmioty niedziałające dla zysku, zajmujące się integracją różnych grup społecznych.

W ramach mieszkalnictwa wydatki kwalifikowalne są związane z renowacją/modernizacją budynków mieszkalnych wielorodzinnych, ale nie dotyczy to budowania nowych budynków. Środki EFRR mogą być także przeznaczone na adaptację budynków stanowiących własność publiczną lub własność podmiotów o celach niezarobkowych wykorzystywanych na cele mieszkaniowe dla gospodarstw domowych lub osób o szczególnych potrzebach. Zatem kwalifikowalność wydatków na infrastrukturę mieszkaniową będzie możliwa w dwóch aspektach: (a) na renowację budynków mieszkalnych wielorodzinnych; (b) na adaptację i renowację budynków na cele mieszkaniowe dla osób o szczególnych potrzebach. Za kwalifikowalne uznaje się wydatki w zakresie renowacji części wspólnych budynków obejmujące: (a) elementy budynku: dach, elewacja zewnętrzna, stolarka okienna i drzwiowa, klatka schodowa, korytarze wewnętrzne/zewnętrzne, wejścia i elementy jego konstrukcji zewnętrznej,

winda; (b) instalacje techniczne budynku; (c) podniesienie efektywności (oszczędności) energetycznej budynku (termomodernizacja). Z EFRR mogą być wspierane działania mające na celu przygotowanie do użytkowania nowoczesnych, socjalnych budynków mieszkalnych dobrego standardu poprzez renowację i adaptację budynków istniejących, stanowiących własność władz publicznych lub własność podmiotów działających w celach niezarobkowych. Zaadaptowane pomieszczenia na cele mieszkaniowe są przeznaczone dla gospodarstw domowych o niskich dochodach lub dla osób o szczególnych potrzebach. Do kompetencji Instytucji Zarządzającej RPO należy dookreślenie, przy uwzględnieniu specyfiki rozwiązań dla danego RPO, następujących pojęć: „przygotowanie do użytkowania nowoczesnych, socjalnych budynków mieszkalnych dobrego standardu”, „gospodarstwa domowe o niskich dochodach” i „osoby o szczególnych potrzebach”. Obszary, na których mogą być realizowane projekty związane z wydatkowaniem środków na mieszkalnictwo muszą spełniać dodatkowo następujące warunki (co najmniej trzy): (a) wysoki poziom ubóstwa i wykluczenia; (b) wysoka stopa długotrwałego bezrobocia; (c) niekorzystne trendy demograficzne; (d) niski poziom wykształcenia, wyraźny deficyt kwalifikacji i wysoki wskaźnik przerywania skolaryzacji; (e) wysoki poziom przestępczości i wykroczeń; (f) szczególnie wysoki stopień degradacji środowiska; (g) niski wskaźnik prowadzenia działalności gospodarczej; (h) wysoka liczba imigrantów, grup etnicznych i mniejszościowych lub uchodźców.

Wydatki poniesione na mieszkalnictwo nie kwalifikują się do wsparcia ze środków FS oraz EFS, z wyjątkiem dostosowania budynków i pomieszczeń do miejsc pracy w ramach zasady → *cross-financing*. Jako wydatek kwalifikowany w ramach funduszy strukturalnych kwalifikują się także wydatki związane z realizacją projektów polegających na wspieraniu instrumentów inżynierii finansowej: (a) funduszy kapitału podwyższonego ryzyka; (b) funduszy gwarancyjnych; (c) funduszy pożyczkowych; (d) funduszy na rzecz rozwoju obszarów miejskich tj. funduszy inwestujących w partnerstwa publiczno-prywatne i inne projekty ujęte w zintegrowanym planie na rzecz rozwoju obszarów miejskich.

Pomocna w identyfikacji wydatków podlegających współfinansowaniu ze środków funduszy UE jest identyfikacja kosztów, które w żaden sposób **nie mogą zostać sfinansowane** ze środków w ramach PO/RPO. Do tych wydatków należą: (a) prowizje pobierane w ramach operacji wymiany walut, (b) odsetki od zadłużenia, koszty kredytu; (c) kary i grzywny, a także wydatki poniesione w związku z procesami sądowymi (z wyjątkiem wydatków związanych z odzyskiwaniem kwot nienależnie wypłaconych po akceptacji IZ) oraz z realizacją ewentualnych postanowień wydanych przez sąd; (d) wydatek poniesiony na zakup środka trwałego, który był współfinansowany ze środków krajowych lub wspólnotowych w ciągu 7 lat poprzedzających datę zakupu środka trwałego przez beneficjenta; (e) podatek VAT, który może zostać odzyskany na podstawie przepisów krajowych, tj. Ustawę o podatku od towarów

i usług z 11 marca 2004 roku; (f) wydatek poniesiony na zakup gruntu przekraczający 10% wartości całkowitych kosztów kwalifikowalnych projektu w projektach współfinansowanych w ramach EFRR i FS (w przypadku projektów współfinansowanych ze środków EFRR wyższy udział procentowy dopuszczalny jest w projektach związanych z ochroną środowiska naturalnego, za zgodą IZ daną PO/RPO); (g) wydatki poniesione na mieszkalnictwo w ramach projektów współfinansowanych przez FS; (h) wydatek poniesiony na wypełnienie formularza wniosku o dofinansowanie projektu; (i) wydatki związane z zawarciem umowy leasingu.

Dodatkowo w ramach EFS do finansowania nie kwalifikują się: (a) wydatki poniesione na zakup nieruchomości zabudowanej, niezabudowanej; (b) koszty poniesione na zakup mebli, pojazdów, infrastruktury, z wyjątkiem wydatków ponoszonych w związku z zasadą cross-financing. Wskazane wyżej zasady kwalifikowalności kosztów mogą być różne w zależności od PO/RPO. Powodem jest możliwość zawężenia wydatków kwalifikowalnych przez IZ danym PO/RPO przez wydanie odpowiednich wytycznych. Wszelkie wydatki niekwalifikowalne związane z realizacją projektu ponosi beneficjent.

Literatura: art. 5 ust. 1, art. 56 ust. 3 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku, ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 7 ust. 2 Rozporządzenia PE i Rady nr 1080/2006 z 5 lipca 2006 roku, w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i uchylające Rozporządzenie (WE) nr 1783/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 47 Rozporządzenia KE nr 1828/2006 z 8 grudnia 2006 roku ustanawiającego szczegółowe zasady wykonania Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1080/2006 w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, [w:] Dz.U. UE nr L 371 z 27 grudnia 2006 roku; załącznik do Rozporządzenia KE nr 448/2004 z 10 marca 2004 roku, zmieniające Rozporządzenie (WE) nr 1685/2000 ustanawiające szczegółowe zasady wykonania Rozporządzenia Rady (WE) nr 1260/1999 w odniesieniu do warunków, jakie muszą spełniać wydatki na działania współfinansowane z funduszy strukturalnych i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1145/2003, [w:] Dz.U. UE nr L 72 z 11 marca 2004 roku; art. 5 pkt 6, art. 26 ust. 1 pkt. 6 Ustawy z 6 grudnia 2006 roku o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, [w:] Dz.U. RP z 2006 roku nr 227, poz. 1658 (nowelizacja z 2007 roku: nr 140, poz. 984, z 2008 roku nr 216, poz. 1370); Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013, Krajowe wytyczne dotyczące kwalifikowania wydatków w ramach funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności w okresie programowania 2007–2013, Warszawa kwiecień 2010 s. 6–17, 27, 38; Podręcznik kwalifikowania wydatków objętych dofinansowaniem w ramach Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007–2013, Kraków kwiecień 2012, s. 7; Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013 Wytyczne Ministra Rozwoju Regionalnego w zakresie programowania działań dotyczących mieszkalnictwa, Warszawa sierpień 2008, s. 5–8.

KPK → *Krajowy Punkt Kontaktowy*

KPR → *Krajowy Program Reform na lata 2005–2008*

KPS → Krajowy Plan Strategiczny

KR → Komitet Regionów Unii Europejskiej

KRAJOWA INSTYTUCJA KOORDYNUJĄCA (KIK) – dla Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy po stronie polskiej rolę KIK odgrywa → *Ministerstwo Rozwoju Regionalnego* (MRR). Odpowiada ona za koordynację realizacji Programu oraz projektów Programu z inwestycjami wspieranymi przez → *fundusze strukturalne Unii Europejskiej* i → *Fundusz Spójności* (FS). Do jej zadań należy ponadto zarządzanie przyznaną pomocą finansową, w tym także audyt i kontrola finansowa realizacji projektów. Po stronie szwajcarskiej, w zależności od przedmiotowych kompetencji, do działań są upoważnione: Ministerstwo Gospodarki działające za pośrednictwem Państwowego Sekretariatu ds. Ekonomicznych (SECO) albo Ministerstwo Spraw Zagranicznych, działające poprzez Szwajcarską Agencję ds. Rozwoju i Współpracy (SDC). Natomiast Ambasada Szwajcarii pełni funkcję → *Krajowego Punktu Kontaktowego* dla KIK, którego zadaniem jest prowadzenie działań informacyjnych i promocyjnych w zakresie możliwości skorzystania z pomocy finansowej z Programu.

Literatura: art. 1 i art. 9 Umowy Ramowej Pomiędzy Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Szwajcarską Radą Federalną o Wdrażaniu Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy w celu Zmniejszenia Różnic Społeczno-Gospodarczych w Obrębie Rozszerzonej Unii Europejskiej, [w:] <http://www.mrr.gov.pl/NR/rdonlyres/1732FA01-4680-4026-B963-AAD6289412AF/41472/SzwajcarskoPolskaUmowaRamowa2.pdf>

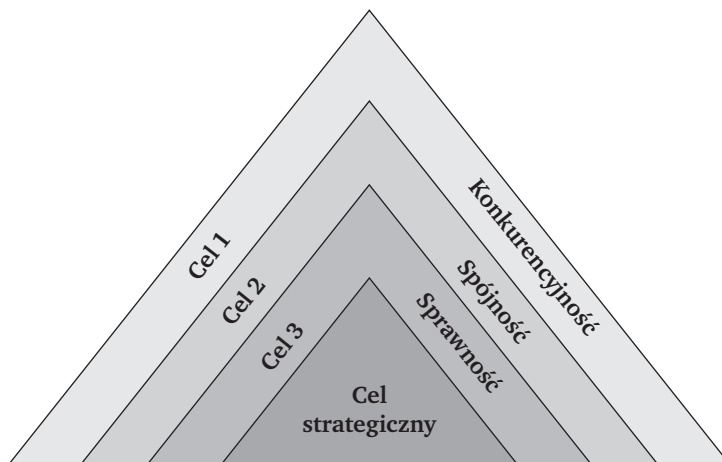
KRAJOWA JEDNOSTKA OCENY (KJO) ma za zadanie przeprowadzanie → *ewaluacji* na dwóch głównych poziomach, tj. → *Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007–2013* (NSRO) oraz → *Programów Operacyjnych* (PO). **Ewaluacja na poziomie NSRO (strategiczna)** dotyczy w szczególności kwestii horyzontalnych oraz przekrojowych odnoszących się do więcej niż jednego Programu Operacyjnego. **Ewaluacja na poziomie Programów Operacyjnych (operacyjna)** polega na wypracowaniu standardów ewaluacji w zakresie poszczególnych PO. Proces ewaluacji NSRO oraz PO jest realizowany na podstawie → *planów ewaluacji* sporządzanych przez KJO (Plan ewaluacji NSRO) oraz → *Instytucje Zarządzające* (Plany ewaluacji PO). Do szczegółowych zadań KJO można zaliczyć m.in.: (a) planowanie i koordynację procesu ewaluacji NSRO oraz zapewnienie przestrzegania ogólnie przyjętych standardów ewaluacji → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej*; (b) rozpowszechnianie wiedzy na temat stosowanych w Unii Europejskiej standardów ewaluacji funduszy strukturalnych; (c) sporządzenie wytycznych w zakresie ewaluacji PO na lata 2007–2013; (d) współpracę ze środowiskami eksperckimi w celu podnoszenia jakości badań i całego procesu ewaluacji; (e) zapewnienie przeprowadzenia ewaluacji strategicznych na poziomie NSRO i operacyjnych na poziomie PO; (f) przekazywanie

wyników ewaluacji na poziomie NSRO → *Komitetowi Koordynującemu NSRO 2007–2013*, → *Instytucji Koordynującej NSRO* oraz Komisji Europejskiej na jej życzenie; (g) zapewnienie, we współpracy z IZ, przeprowadzenia do 30 czerwca 2011 roku ewaluacji stopnia realizacji PO, której wyniki posłużą do dokonania alokacji krajowej rezerwy wykonania; (h) publikowanie wyników przeprowadzonych ewaluacji; (i) monitorowanie procesu wdrażania rekomendacji sformułowanych w wyniku przeprowadzonych ewaluacji.

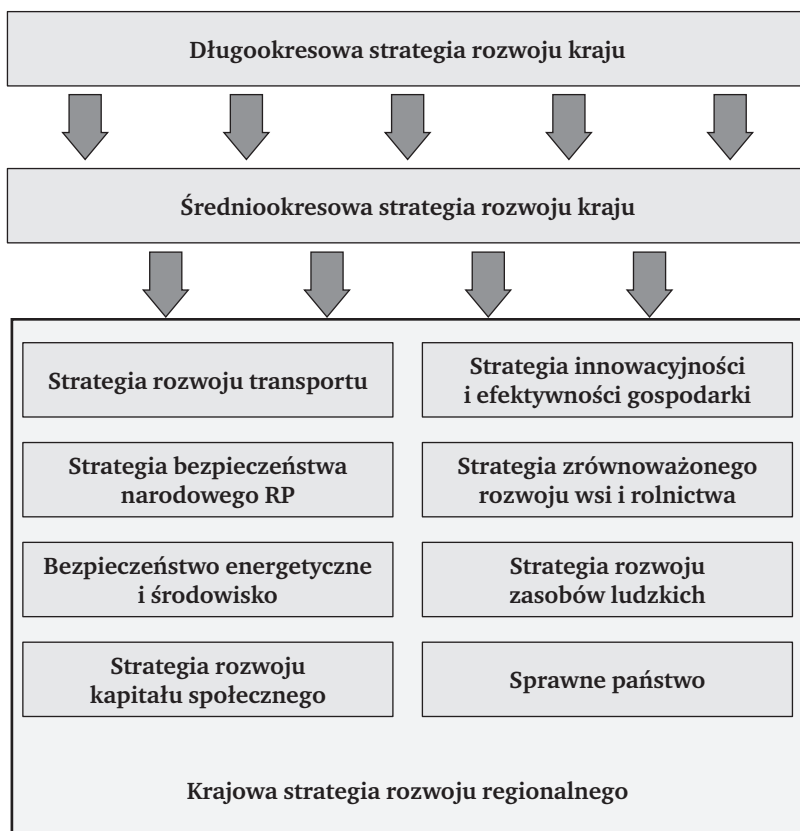
Literatura: Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, *Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki*, Kraków 2008, s. 458–459; Katarzyna Ekiert, *Ewaluacja w administracji publicznej*, Warszawa 2004, s. 7; Wytyczne nr 6 w zakresie ewaluacji programów operacyjnych na lata 2007–2013, Warszawa 2007, s. 4–6, [w:] http://www.funduszezstrukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/45A9F2FC-0F8F-4D3C-A3CD-F59112C9D964/34057/wyt_nr6_ewaluacja.pdf; *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013*, Narodowa Strategia Spójności, Warszawa 2007, s. 111, [w:] http://www.funduszezstrukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/2BD5B9B6-767E-473C-B198-496FDEC4DFED/31941/NSRO_maj2007.pdf

KRAJOWA STRATEGIA ROZWOJU REGIONALNEGO 2010–2020: REGIONY, MIASTA, OBSZARY WIEJSKIE (KSRR) dokument strategiczny określający priorytety polskiej polityki regionalnej w kontekście strategii Europa 2020. W dokumencie stwierdza się, iż należy odejść od podziału na polityki inter- i intraregionalną na rzecz jednej wspólnej polityki określającej w odniesieniu do terytorium cele dla wszystkich podmiotów publicznych. W dokumencie podkreśla się potrzebę zasadniczych zmian mających na celu jakościowe przeformułowanie dotychczasowego modelu prowadzenia polityk regionalnej. W tym celu proponuje się wprowadzenie nowego paradygmatu polityki regionalnej w Polsce opartego na: (a) przejściu do tradycyjnej redystrybucji środków do podejścia zakładającego wykorzystanie potencjałów terytorialnych; (b) odejściu od modelu krótkoterminowych, odgórnie dystrybuowanych dotacji „dla najmniej uprzywilejowanych obszarów” do modelu długofalowych, zdecentralizowanych polityk rozwojowych adresowanych do wszystkich regionów; (c) wielosektorowym (horyzontalnym) podejściu do działań rozwojowych ukierunkowane terytorialnie; (d) odejściu od rozproszonej interwencji do bardziej selektywnych (skoncentrowanych) inwestycji; (e) zwiększeniu roli szczebla regionalnego w uruchamianiu procesów rozwojowych w systemie wieloszczeblowego zarządzania; (f) zróżnicowanym podejściu do różnych typów terytoriów (rozumianych funkcjonalnie). Instrumenty, dzięki którym nowy paradygmat ma być realizowany nie są zupełną nowością, ponieważ jest to: (a) zwiększenie roli samorządów regionalnych; (b) racjonalizacja systemu finansowania polityk publicznych przez proced terytorializacji oraz systemu finansowania jednostek samorządu terytorialnego; (c) wprowadzenie nowego instrumentu koordynacji. Cel strategii obejmuje zarówno działania prokonkurencyjne, jak i pro-wyrównawcze, ponieważ stanowi efektywne wykorzystywanie specyficznych regionalnych i innych terytorialnych potencjałów rozwojowych dla osiągnięcia celów

rozwoju kraju – wzrostu, zatrudnienia i spójności w horyzoncie długookresowym. Potwierdzeniem tego są obszary oddziaływania strategii, które tworzą triadę: konkurencyjność (wspomaganie wzrostu) – spójność (terytorialna i przeciwdziałanie marginalizacji obszarów problemowych) – sprawność (modernizacja systemu zarządzania polityką rozwoju).

Ponieważ nowe podejście do polityki regionalnej wymaga niezbędnych działań koordynujących, to omawiana strategia koresponduje także z innymi dokumentami tego typu, do których zalicza się: (1) Strategia innowacyjności i efektywności gospodarki (koordynator – Minister Gospodarki); (2) Strategia rozwoju zasobów ludzkich (koordynator – Minister-członek Rady Ministrów, Przewodniczący Stałego Komitetu Rady Ministrów); (3) Strategia rozwoju transportu (koordynator – Minister Infrastruktury); (4) Bezpieczeństwo energetyczne i środowisko (koordynator – Minister Gospodarki); (5) Sprawne państwo (koordynator – Minister Spraw Wewnętrznych i Administracji); (6) Strategia rozwoju kapitału społecznego (koordynator – Minister Kultury i Dziedzictwa Narodowego); (7) Strategia Bezpieczeństwa Narodowego Rzeczypospolitej Polskiej (koordynator – Prezes Rady Ministrów); (8) Strategia zrównoważonego rozwoju wsi i rolnictwa (koordynator – Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi). KSRR stanowi jedną z 9 strategii rozwoju, które będą realizować średnio- i długookresową strategię rozwoju kraju. Strategie te, jako podstawowe instrumenty realizacji średniookresowej strategii rozwoju kraju, będą podlegały ocenie zgodności z tym dokumentem.

Strategia, dostrzegając zróżnicowanie w rozwoju poszczególnych regionów także w układzie terytorialnym, proponuje zastosowanie w ramach nowego podejścia modelu polaryzacyjno-dyfuzyjnego. Strategia poprawnie definiuje, iż następuje koncentracja działalności i funkcji w pewnych obszarach, najczęściej w największych i najbardziej dynamicznych ośrodkach miejskich. Jest to naturalny proces w gospodarce wolnorynkowej; jest ona korzystna dla poprawy konkurencyjności kraju, tworzenia miejsc pracy i zmniejszenia kosztów transakcyjnych, ale jednocześnie prowadzi do nierównomiernego rozmieszczenia sił wytwórczych i rodzi obawy o możliwości pełnego włączenia w procesy rozwoju wszystkich mieszkańców i wykorzystania wszystkich potencjałów terytorialnych. Stąd też polityka regionalna powinna kłaść nacisk na rozwijanie mechanizmów wzmacniających rozprzestrzenianie impulsów rozwojowych (dyfuzję). W tym kontekście strategia zwraca uwagę na wzmocnienie dwóch mechanizmów, tj.: (1) rozszerzenia stref największego pozytywnego oddziaływania ośrodków wojewódzkich; (2) zdolności absorpcyjnych na obszarach województw – w miastach subregionalnych, powiatowych i na obsza-

rach wiejskich. Dlatego według KSRR obok mechanizmów dyfuzji z centrów rozwoju (stolic województw), polityka regionalna powinna działać na rzecz wzmocnienia i wykorzystania endogenicznego potencjału wszystkich terytoriów oraz promować równy dostęp do usług publicznych postrzegany jako czynnik decydujący o możliwościach pełnego uczestniczenia w rozwoju regionów.

Literatura: Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie, dokument przyjęty przez Radę Ministrów 13 lipca 2010 roku, Warszawa 2010.

KRAJOWA REZERWA INTERWENCYJNA (*National Contingency Reserve*) została wprowadzona, oprócz → *rezerwy wykonania*, przez nowe Rozporządzenie Rady UE ustanawiające przepisy ogólne dotyczące → *funduszy unijnych*. Wprowadzono ją w związku z chęcią KE wyposażenia państw członkowskich Unii Europejskiej (UE) w **narzędzie umożliwiające zarządzanie nieprzewidywanymi, nagłymi kryzysami lokalnymi lub sektorowymi powiązanych z restrukturyzacją gospodarczą i społeczną lub efektami ubocznymi liberalizacji handlu**. W jej ramach środki finansowe mogą być przeznaczane tylko na wspieranie pracowników dotkniętych takimi zdarzeniami w zakresie reintegracji z rynkiem pracy oraz wspieranie dywersyfikacji działalności gospodarczej dotkniętych regionów. Utworzenie takiej rezerwy jest opcjonalne i zależy tylko od decyzji konkretnego państwa członkowskiego. Kraj może zarezerwować kwotę 1% rocznego wkładu → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* na → *Cel 1 „Konwergencja” polityki spójności UE* i 3% rocznego wkładu funduszy strukturalnych na → *Cel 2 „Konkurencyjność regionalna i zatrudnienie” polityki spójności UE*. Alokacji rezerwy można dokonać dla każdego celu na konkretny program krajowy lub w obrębie → *Programów Operacyjnych (PO)*. **Polska zdecydowała się takiej rezerwy nie tworzyć.**

Literatura: art. 51 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylającego Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Komentarz do aktów prawnych Wspólnot Europejskich w zakresie funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności na lata 2007–2013, s. 81, [w:] <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/AA2B283F-DAE8-413C-BD9A-E4FF1B21C220/27734/pakiet7komentarzedorczporz3.pdf>

KRAJOWE DOKUMENTY O CHARAKTERZE STRATEGICZNYM to dokumenty określające priorytety i obszary działania, które podejmuje państwo/region (instytucje) dla osiągnięcia określonych celów rozwojowych. Zawarte w nich priorytety często stanowią punkt wyjścia dla innych dokumentów strategicznych. W latach 2007–2013 w Polsce można wskazać następujące dokumenty strategiczne: (a) **ogólnokrajowe:** → *Krajowy Program Reform na lata 2005–2008*; → *Strategia Rozwoju Kraju 2007–2015*; → *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013 (NSRO)*; (b) **sektorowe:** np. → *Strategia Rozwoju Rybołówstwa*, → *Krajowy Plan Strategiczny*

dla *Obszarów Wiejskich*; (c) **regionalne**: → *Strategie Rozwoju Województw*, regionalne strategie innowacji. Należy także pamiętać o sektorowych → *Programach Operacyjnych* (PO) i → *Regionalnych Programach Operacyjnych* (RPO).

Literatura: Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 434–447 i 461–467.

KRAJOWE RAMY PRAWNE PROGRAMOWANIA INTERWENCJI W RAMACH POLITYKI REGIONALNEJ to kwestia o kluczowym znaczeniu dla zrozumienia mechanizmu funkcjonowania systemu wykorzystania pomocy unijnej w Polsce. Latem 2006 roku Parlament Europejski i Rada Unii Europejskiej przyjęły pakiet rozporządzeń regulujących wykorzystanie instrumentów → *polityki spójności*. Ich wejście w życie oznaczało konieczność dostosowania prawodawstwa regulującego wykorzystanie instrumentów strukturalnych w Polsce. Projekt ustawy w tej kwestii został przygotowany przez → *Ministerstwo Rozwoju Regionalnego* (MRR), poddany konsultacjom międzyresortowym i społecznym. Podstawowym celem Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku jest stworzenie ram prawnych, które systematyzują sposób prowadzenia polityki rozwoju społeczno-gospodarczego. Ustawa określa podmioty prowadzące politykę rozwoju, tryb współpracy między nimi, podstawowe instrumenty służące realizacji tej polityki oraz wskazuje źródła ich finansowania. Ponadto wprowadza i definiuje istotne pojęcia z punktu widzenia programowania i realizacji polityki rozwoju. W sensie formalnoprawnym jest to – po wspólnotowych rozporządzeniach – kluczowy akt prawny regulujący zakres praw i obowiązków nie tylko instytucji, lecz także poszczególnych projektodawców. Stanowi on również podstawę do konstruowania krajowego systemu wdrażania → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności*.

Wraz z wejściem w życie tej Ustawy powstał w Polsce jednolity system programowania strategicznego rozwoju kraju. → *Strategia Rozwoju Kraju* (SRK), przyjmowana na okres co najmniej 7 lat w trybie ustawy, jest podstawowym dokumentem w tym systemie, uszczegóławianym w dokumentach strategicznych dotyczących konkretnych dziedzin i obszarów kraju (strategie sektorowe, ponadregionalne, wojewódzkie, powiatowe i gminne). Podstawowym instrumentem realizującym strategię krajową, sektorową i wojewódzką jest → *Program Operacyjny* (PO). Obejmuje on okres niewykraczający poza okres obowiązywania strategii rozwoju kraju lub strategii sektorowej/regionalnej. Ponieważ programy operacyjne są dokumentami tak ogólnymi, że nie wskazują podmiotów, które mogą składać propozycję projektową, ani nie wymieniają typów projektów, Ustawa przewiduje dokument konkretyzujący zapisy programów operacyjnych (→ *szczegółowy opis priorytetów programu operacyjnego*), przygotowywany przez ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego w przypadku krajowych programów operacyjnych oraz samorząd województwa w przypadku → *Regionalnych Programów Operacyjnych* (RPO). Dokument taki stanowi kompendium wiedzy dla → *beneficjentów* na temat typów i możliwości realizacji projektów w ra-

mach poszczególnych programów operacyjnych. Wspomnieć należy w tym miejscu również o tzw. wytycznych horyzontalnych i szczegółowych wydawanych przez MRR. Choć nie są one aktem prawnym, a jedynie instrumentem prawnym mającym na celu standaryzację procedur przyznawania grantów czy też – szerzej – wdrażania programów operacyjnych, to ich adresatami są → *Instytucje Pośredniczące* (IP) i → *Instytucje Pośredniczące II stopnia (IP2/IW)*, które powinny postępować według ich regulacji. Mimo to beneficjent, aby skutecznie aplikować o fundusze, także musi mieć rozeznanie w tego rodzaju instrukcjach wykonawczych. Aby otrzymać środki, musi również postępować zgodnie z literą ich zapisów.

Literatura: Ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku nr 279, poz. 1644; art. 37 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylającego Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, *Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki*, Kraków 2008, s. 448–453.

KRAJOWY PLAN STRATEGICZNY (KPS) stanowi podstawę do realizacji działań → *Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich* (PROW). Jest dokumentem strategicznym, którego zadaniem jest przeniesienie priorytetów wspólnotowych zawartych w Strategicznych Wytycznych na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich na grunt krajowy. Państwa członkowskie, przygotowując KPS, uwzględniają specyfikę własnego sektora rolnego, dokonując przy tym diagnozy sytuacji gospodarczej, społecznej, środowiska naturalnego oraz potencjału rozwoju sektora na podstawie danych statystycznych. KPS podlega szerokim konsultacjom wewnątrzpaństwowym, również z partnerami społecznymi. → *Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich* (EFRROW) działa w państwach członkowskich poprzez programy rozwoju obszarów wiejskich, których zadaniem jest uwzględnianie priorytetów zawartych w KPS. KPS jest przedstawiany Komisji przed przekazaniem do zatwierdzenia PROW. W Polsce KPS został przygotowany przez Ministerstwo Rolnictwa i Rozwoju Wsi pod nazwą Krajowy Plan Strategiczny Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013. Na podstawie stosownej analizy dokonano identyfikacji priorytetów Polski. Z uwagi na to, że według dokumentu wpisują się one w większości w priorytety wspólnotowe, KPS wykazuje spójność z założeniami strategicznymi Wspólnoty w zakresie rozwoju obszarów wiejskich. Wiele z priorytetów wspólnotowych dla obszarów odpowiadających poszczególnym osiom ma charakter uniwersalny w obrębie osi i przekłada się na wiele strategicznych celów krajowych. **Priorytety krajowe**, aczkolwiek bardziej szczegółowe, wpisują się odpowiednio w priorytety UE. Jednocześnie odzwierciedlają w pewnym zakresie specyfikę polskich obszarów wiejskich.

Literatura: art. 6 ust. 1, art. 11 ust. 1 b) Rozporządzenia Rady nr 1698/2005 z 20 września 2005 roku, w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), [w:] Dz.U. UE nr L 277 z 21 października 2005 roku; Jan W. Tka-

KRAJOWY PROGRAM OPERACYJNY → *Program Operacyjny*

KRAJOWY PROGRAM REFORM EUROPA 2020 stanowi dokument strategiczny, którego celem jest wskazanie, w jaki sposób Polska zamierza wdrażać Strategię Europa 2020. Aktualizacja na lata 2012–2013 została przyjęta 25 kwietnia 2012 roku. Aktualizacja Krajowego Programu Reform (→ *Krajowy Program Reform na lata 2005–2008*, → *Krajowy Program Reform na rzecz realizacji Strategii Europa 2020*) wynika z procesu realizacji wspomnianej strategii. Program stanowi instrument realizacji zobowiązań przyjętych na poziomie uzgodnień politycznych między państwami członkowskimi Unii Europejskiej (UE). Aktualizacji dokonuje się w rytmie → *Semestru Europejskiego* (nowym mechanizmem koordynacji polityki gospodarczej UE), będącego podstawowym mechanizmem koordynacji polityki gospodarczej UE. Częsta aktualizacja umożliwi elastyczne reagowanie na zmieniające się warunki społeczno-gospodarcze oraz skoncentrowanie wysiłków na przezwyciężaniu następstw kryzysu finansowego. Należy zauważyć, iż Krajowy Program Reform jest istotnym uzupełnieniem systemu zarządzania rozwojem kraju, określa bowiem sposób realizacji działań wytyczonych w polskich dokumentach strategicznych, tak by wpiły się one w priorytety wspólnych działań całej UE. Ponieważ jak wspomniano wcześniej dokument stanowi aktualizację Krajowego Programu Reform na rzecz realizacji Strategii Europa 2020, przyjętego przez Radę Ministrów 26 kwietnia 2011 roku, to odwołuje się do wyznaczonych w nim obszarów priorytetowych. Mowa tutaj o wyzwaniach jakie stoją przed krajową gospodarką uwzględniając przy tym cele Strategii Europa 2020. Dlatego też podjęto decyzję o skupieniu się na działaniach, które mają na celu odrabianie zaległości rozwojowych oraz budowę nowych przewag konkurencyjnych w trzech obszarach, tj.: (1) infrastruktura dla wzrostu zrównoważonego; (2) innowacyjność dla wzrostu inteligentnego; (3) aktywność dla wzrostu sprzyjającego włączeniu społecznemu. Praca nad aktualizacją Krajowego Programu Reform na lata 2012–2013 w tym przeprowadzenie nowej diagnozy pozwala stwierdzić iż wybór obszarów priorytetowych i kierunków działań do 2020 roku zachowują swoją aktualność. Dlatego zasadnicza część aktualizacji dotyczy kwestii szczegółowych tj. listy działań znajdujących się w rozdziale V Koordynacja Tematyczna, wskazaniu zadań do realizacji w ramach tych działań w latach 2012–2013. Na przykład można wskazać, iż w obszarze infrastruktura dla wzrostu zrównoważonego zaplanowano m.in.: uchwalenie ustawy o korytarzach przesyłowych oraz ustawy o odnawialnych źródłach energii. Rząd zamierza także opracować i zaktualizować mapy inwestycji w systemie szkolnictwa wyższego i nauki. Planuje się także przyjęcie: długookresowej i średniookresowej Strategii Rozwoju Kraju; planu działań Rady Ministrów w zakresie Koncepcji Przestrzennego Zagospodarowania Kraju 2030, którego celem jest upo-

rządkowanie systemu polityki zagospodarowania przestrzennego. W zakresie innowacyjności dla wzrostu inteligentnego planowane jest m.in. przyjęcie ustawy o redukcji niektórych obciążeń administracyjnych w gospodarce oraz wdrożenie wyników projektu foresight technologiczny przemysłu – insight 2030. Planuje się także realizację programu Top 500 innovators, którego celem jest podniesienie kwalifikacji naukowców i pracowników centrów transferu technologii. W ostatnim obszarze, tj. pobudzenie aktywności dla wzrostu sprzyjającemu włączeniu społecznemu, zamierza się kontynuować w latach 2012–2013 realizację programu rozwoju instytucji opieki nad dziećmi w wieku do lat 3 „maluch” oraz wdrożyć projekt pilotażowy w zakresie aktywizacji osób do 30 roku życia. Planuje się także realizację programu: „Aktywne Formy Przeciwdziałania Wykluczeniu Społecznemu na lata 2011–2015; Stworzenie infrastruktury wsparcia dla podmiotów ekonomii społecznej w wymiarze systemowym, instytucjonalnym, prawnym, finansowym i edukacyjnym; Opracowanie internetowego systemu informacji edukacyjno-zawodowej.

Literatura: Krajowy Program Reform, Europa 2020, aktualizacja 2012/2013, Warszawa kwiecień 2012, s. 3, 13-27; <http://www.mg.gov.pl/node/15964>

KRAJOWY PROGRAM REFORM NA RZECZ REALIZACJI STRATEGII EUROPA 2020 jest to dokument, który pokazuje w jaki sposób Polska zobowiązuje się wdrażać Strategię Europa 2020. Dokument ten został przyjęty 26 kwietnia 2011 roku. Krajowe Programy Reform (→ *Krajowy Program Reform na lata 2005–2008*, → *Krajowy Program Reform Strategia Europa 2020*) są głównym narzędziem realizacji na poziomie państw członkowskich Strategii Europa 2020. Zgodnie z wdrażanym od początku 2011 roku nowym mechanizmem koordynacji polityki gospodarczej Unii Europejskiej (→ *Semestr Europejski*) KPR co roku podlegają aktualizacji i w kwietniu przekazywane są do KE razem z aktualizacją Programów Stabilności i Konwergencji. W Krajowych Programach Reform państwa członkowskie powinny przedstawić m. in.: średniookresowy scenariusz makroekonomiczny, krajowe ambicje w zakresie realizacji pięciu wiodących celów Strategii Europa 2020, określić główne przeszkody dla wzrostu i zatrudnienia oraz działania na rzecz ich przezwyciężenia. Istotne jest także i to, że Krajowe Programy Reform powinny też zawierać harmonogram realizacji reform oraz ocenę ich skutków budżetowych. Przy opracowaniu Krajowego Programu Reform na rzecz realizacji Strategii Europa 2020 zostały wykorzystane doświadczenia zdobyte przy tworzeniu i realizacji dwóch poprzednich Krajowych Programów Reform w ramach Strategii Lizbońskiej, poprzedniczki Strategii Europa 2020. Nowy polski Krajowy Program Reform stanowi element systemu zarządzania krajową polityką rozwoju, a zaproponowane w nim reformy, w powiązaniu z realizacją długo- i średniookresowej strategii rozwoju kraju oraz dziewięcioma zintegrowanymi strategiami krajowymi, umożliwią koncentrację na obszarach priorytetowych z punktu widzenia rozwoju społeczno-gospodarczego Polski, prowadząc jednocześnie do realizacji celów strategii „Europa 2020”. Konstrukcja Krajowego Programu

Reform zakłada korelację polskich celów rozwojowych z priorytetami wyznaczonymi na poziomie UE – Strategii Europa 2020, tj.: (a) rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacje; (b) promowanie gospodarki zrównoważonej – mniej obciążającej środowisko, efektywniej wykorzystującej zasoby, a zarazem konkurencyjnej; (c) wzmacnianie gospodarki charakteryzującej się wysokim zatrudnieniem oraz spójnością ekonomiczną, społeczną i terytorialną.

Literatura: Krajowy Program Reform na rzecz realizacji Strategii Europa 2020, Warszawa kwiecień 2011, s. 4–17; <http://www.mg.gov.pl/node/13459>

KRAJOWY PROGRAM REFORM NA LATA 2005–2008 (KPR) to jeden z rządowych dokumentów strategicznych każdego kraju członkowskiego Unii Europejskiej. Konieczność ich utworzenia wynikała z tego, że po przeprowadzeniu w 2005 roku śródrokowego przeglądu wdrażania → *Strategii Lizbońskiej* okazało się, iż kraje członkowskie dalekie są od urzeczywistnienia jej celów. Z tego właśnie powodu członkowie UE zobowiązali się do przygotowania Krajowych Programów Reform na lata 2005–2008, akcentując swoją współodpowiedzialność za powodzenie realizacji Strategii Lizbońskiej na poziomie krajowym. Obecnie KPR są stosowane jako narzędzia wdrażania → *Strategii Europa 2020* (→ *Krajowy Program Reform na rzecz Realizacji Strategii Europa 2020*, → *Krajowy Program Reform Europa 2020*) **Polski KPR został zaakceptowany przez Radę Ministrów 27 grudnia 2005 roku**. Jego zakres i strukturę oparto na zaprezentowanych przez KE i przyjętych przez Radę Decyzją nr 600/2005 wytycznych zawartych w dokumencie „Wzrost i Zatrudnienie – Zintegrowane wytyczne na lata 2005–2008”. Mimo iż jest to dokument obejmujący lata 2005–2008, a więc niewpisujący się w pełni w nową perspektywę finansową, priorytety tam zawarte stanowią punkt wyjścia dla innych krajowych dokumentów strategicznych (np. → *Strategia Rozwoju Kraju* (SRK) przygotowana na lata 2007–2015). Dokument podzielony jest na trzy obszary: (1) polityki makroekonomicznej i budżetowej, (2) polityki mikroekonomicznej i strukturalnej oraz (3) polityki rynku pracy. W ramach tych obszarów wskazano **sześć priorytetów** wynikających z warunkowań społeczno-gospodarczych i kluczowych wyzwań, które stały przed polską gospodarką w okresie 2005–2008. Były nimi: (a) konsolidacja finansów publicznych i poprawa zarządzania finansami publicznymi; (b) rozwój przedsiębiorczości; (c) wzrost innowacyjności przedsiębiorstw; (d) rozwój i modernizacja infrastruktury oraz zapewnienie warunków konkurencji w sektorach sieciowych; (e) tworzenie i utrzymanie nowych miejsc pracy oraz zmniejszanie bezrobocia; (f) poprawa zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorstw poprzez inwestowanie w kapitał ludzki. KPR nie tworzył odrębnych podstaw prawnych dla programowania instrumentów oraz funduszy unijnych.

Literatura: Krajowy Program Reform na lata 2005–2008, Warszawa 2005, [w:] www.pfsl.pl/pdf.php?id=276; Raport 2007 z realizacji Krajowego Programu Reform na lata 2005–2008, Warszawa 2007, [w:] <http://www.mg.gov.pl/NR/rdonlyres/0746DBC2-DC33-49DB-A9DD-761B2C5DEA>

B8/38724/Raport2007zwdraaniaKPR1.pdf; Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013, Narodowa Strategia Spójności, Warszawa 2007, s. 84–90, [w:] http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/2BD5B9B6-767E-473C-B198-496FDEC4DFED/31941/NSRO_maj2007.pdf; Decyzja Rady nr 600/2005 z 12 lipca 2005 roku w sprawie wytycznych dla polityk zatrudnienia państw członkowskich, [w:] Dz.U. UE nr L 205 z 6 sierpnia 2005 roku.

KRAJOWY PUNKT KONTAKTOWY (KPK) to instytucja w państwie uczestniczącym w działaniach programu/funduszu Unii Europejskiej lub mechanizmach finansowych. Zasadniczo KPK mają zbliżony zakres obowiązków, mogą jednak występować pewne różnice. Zadania KPK obejmować mogą przede wszystkim: bezpośrednie zarządzanie i nadzorowanie działań prowadzonych w danym kraju, **prowadzenie działań informacyjnych**, promocyjnych i szkoleniowych, koordynację działań na poziomie krajowym, przygotowywanie raportów z wdrażania czy przechowywanie wszelkiej dokumentacji związanej z realizowanymi projektami. Punkty muszą dysponować stosowną liczbą personelu o umiejętnościach zawodowych i językowych odpowiednich do wymogów pracy w środowisku międzynarodowym oraz odpowiednią infrastrukturą (szczególnie w zakresie → *technologii informacyjnych i komunikacyjnych*). W Polsce ustanowiono KPK m.in. dla: → *Programu ramowego na rzecz konkurencyjności i innowacji (CIP)*, → *Siódmego Programu Ramowego (7PR)*, *Progress 2007–2013* (→ *Wspólnotowy program na rzecz zatrudnienia i solidarności społecznej*), → *LIFE+* itd.

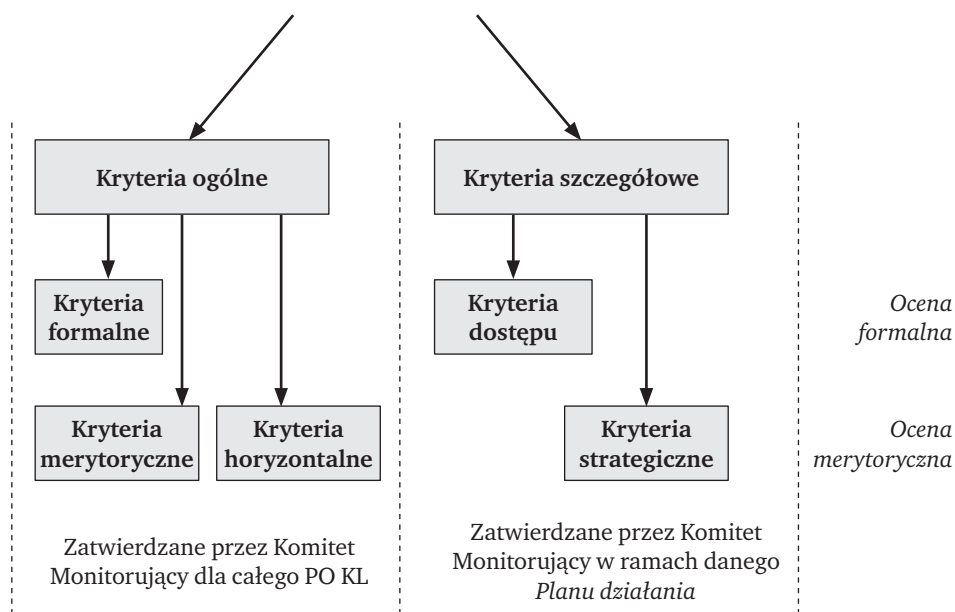
KRAJOWY SYSTEM INFORMATYCZNY (KSI) (→ *System Informatyczny Monitorowania i Kontroli*) służy do zbierania i agregacji na wyższych poziomach podstawowych danych w zakresie i formacie wymaganym przez Komisję Europejską na mocy regulacji wspólnotowych obejmujących lata 2007–2013, a dotyczących → *Programów Operacyjnych* współfinansowanych ze środków Unii Europejskiej. W ten sposób **KSI przyczynia się do wsparcia bieżącego procesu zarządzania i monitorowania** w zakresie programów współfinansowanych z → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności (FS)*. Krajowy System Informatyczny na lata 2007–2013 oparty jest na sieci internetowej oraz gromadzi minimalny zakres danych z punktu widzenia regulacji unijnych oraz doświadczeń okresu programowania 2004–2006 w zakresie monitorowania wykorzystania środków na poziomie krajowym. Za wprowadzenie danych do systemu odpowiedzialne są głównie osoby w instytucjach realizujących zadania odnoszące się bezpośrednio do → *beneficjentów*, np. w zakresie oceny formalnej, kontraktacji, weryfikacji i rozliczania płatności. System ten jest przygotowywany etapami. Konstrukcja techniczna systemu powinna umożliwiać elastyczne wprowadzanie zmian i jego rozbudowę w trakcie eksploatacji. Zakres → *projektu budowy i wdrażania systemu elektronicznego* został podzielony na tzw. **grupy funkcjonalności**: (1) **I. grupa funkcjonalności** zawiera moduły: (a) administracja systemem; (b) interfejsy komunikacyjne – wymiana danych pomiędzy lokalnymi systemami informatycznymi (LSI) a krajowym systemem informatycznym (KSI); (c)

obsługa → *cyklu życia projektu*, ewidencjonowanie i obsługa danych dotyczących wniosków aplikacyjnych, → *umów o dofinansowanie*; (d) → *wnioski o płatność*; (e) kontrola poszczególnych projektów; (2) **II. grupa funkcjonalności** obejmuje: (a) wsparcie obsługi dużych projektów; (b) ewidencję danych dotyczących programów operacyjnych; (c) integrację z systemem KE; (d) prognozy wydatków; (e) przygotowanie deklaracji wydatków oraz wniosków o płatność; (f) wspieranie procesu „monitorowania wdrażania” przez wbudowanie w system wielu standardowych raportów; (3) **III. grupa funkcjonalności** to: (a) wprowadzenie słownika wskaźników postępu rzeczowego i ich ewidencjonowanie; (b) ewidencjonowanie i rejestr kwot odzyskanych; (c) zapewnienie mechanizmów definiowania niestandardowych raportów.

Literatura: art. 58 lit. d) Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NSS/KSI/>; http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/A8843942-60F1-4294-B4FB-0580C93C6FC3/42544/Wytyczne_warunki_gromadzenia_danych1.rar; http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/A8843942-60F1-4294-B4FB-0580C93C6FC3/39806/ksi_wytycznesprawozdawczosc.zip.

KRYTERIA REKRUTACJI w ramach → *Europejskiego Funduszu Społecznego* (EFS) są to warunki, które musi spełnić potencjalny uczestnik → *projektu*, aby został objęty wsparciem w jego ramach. Kryteria te można podzielić na: (a) obligatoryjne; (b) fakultatywne. **Kryteria obligatoryjne** wynikają z dokumentów programowych (szczegółowych opisów programów operacyjnych bądź → *dokumentacji konkursowych*, regulaminów konkursu, planów działań), gdzie wskazane są konkretne grupy, które w ramach działania, poddziałania, schematu (o ile został wyznaczony) zostały zidentyfikowane jako te, które wymagają wsparcia. Wnioskodawca, przygotowując projekt, musi skierować go właśnie do tych osób (kryteria te mogą dotyczyć wykształcenia, wieku, miejsca zamieszkania czy profilu działalności w przypadku instytucji). **Kryteria fakultatywne** są związane z diagnozą sytuacji na danym obszarze bądź sektorze, zidentyfikowanymi potrzebami bądź problemami. Kryteria te mogą również zawęzić grupę docelową. Poza tym powinny być jasne i jednoznaczne, najlepiej zastosować kilka kryteriów oraz określić, w jakiej kolejności będą stosowane. Kryteria powinny być na tyle jasno sformułowane, aby potencjalny członek grupy docelowej wiedział, jakie warunki musi spełnić, aby uzyskać wsparcie. Kryteria rekrutacji powinny zapewniać możliwość zgłoszenia się różnych podmiotów, które spełniają warunki brzegowe. Nieuprawniona (w sytuacji braku uzasadnienia) jest natomiast rekrutacja poprzez wskazanie. Warunki rekrutacji powinny korespondować ze zdiagnozowanymi problemami potencjalnych uczestników projektu. W przypadku zdefiniowania całego katalogu barier i problemów niedopuszczalne jest określenie jako kryterium rekrutacji kolejności zgłoszeń. Przykładowo, jeśli w uzasadnieniu projektu zdefiniowano problem w postaci trudności z dojazdem do miejsc realizacji projektu, to należy objąć wsparciem właśnie te osoby, które mają takie problemy.

KRYTERIA WYBORU PROJEKTÓW to zestaw wymogów formalnych i merytorycznych, zawartych w uszczegółowieniu programu operacyjnego, → *planie działania* (dla → *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki – PO KL*), właściwych wytycznych, które muszą spełnić → *projekty*, aby uzyskać dofinansowanie ze środków pomocowych. W nowym okresie programowania kryteria wyboru projektów są formułowane przez → *Instytucje Zarządzające (IZ)*, a następnie aprobowane przez → *Komitet Monitorujący (KM)*. Dla → *Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO)* prerogatywa do zatwierdzenia kryteriów wyboru projektów leży po stronie zarządu województwa. Niezależnie od specyfiki PO/RPO kryteria wyboru ściśle wynikają z opisu działania (poddziałania) i są z nim powiązane. W zależności od PO/RPO stosuje się **specyficzne kryteria wyboru projektów** do dofinansowania. Niemniej jednak można je podzielić na kryteria: (a) horyzontalne (strategiczne); (b) formalne; (c) merytoryczne.

Do **kryteriów horyzontalnych**, które dotyczą wszystkich projektów bez względu na PO/RPO zaliczyć można wynikające z art. 16 i 17 Rozporządzenia 1083/2006 zasady równości kobiet i mężczyzn (→ *równość szans*), niedyskryminacji, oraz → *zasady zrównoważonego rozwoju*, zgodności z właściwym prawodawstwem wspólnotowym i krajowym. Zgodność ta jest szczególnie istotna w przypadku projektów objętych zasadami → *pomocy publicznej*. Kryterium horyzontalnym może być zgodność ze stosownymi uregulowaniami w zakresie pomocy publicznej. Warunek ten nie dotyczy, co rozumiały, projektów nieobjętych zasadami pomocy publicznej. Dodatkowo jako kryterium horyzontalne występuje zgodność planowanego projektu z prze-

pisami dotyczącymi zamówień publicznych. Weryfikacja kryteriów horyzontalnych ma charakter metody zerojedynkowej, co oznacza, że brak ich uwzględnienia powoduje odrzucenie projektu.

Kryteria formalne natomiast odnoszą się m.in. do: kwalifikowalności wnioskodawcy, → projektu stosownie do zapisów uszczegółowienia danego programu operacyjnego; właściwego okresu realizacji projektu, poprawności rachunkowej montażu finansowego, a także innych kryteriów dostępu w zależności od działania, poddziałania, schematu, jeśli zostały wyodrębnione. Kryteria te wiążą się z aspektami formalnymi wniosku o dofinansowanie takimi jak: kompletność wszystkich stron wniosku, sporządzenie wniosku na odpowiednim formularzu; termin złożenia wniosku. Ważnym warunkiem formalnym otrzymania dofinansowania jest niepodleganie → *wykluczeniu z ubiegania się o dofinansowanie* na podstawie Ustawy o finansach publicznych z 27 sierpnia 2009 roku. Należy zaznaczyć, iż charakter zakwalifikowania danego kryterium za formalne jest uzależniony od specyfiki danego PO/RPO, a zwłaszcza od procedury wyboru projektów do dofinansowania.

Kryteria merytoryczne odnoszą się zazwyczaj do konkretnych zapisów projektu i mają przypisane odpowiednie wagi punktowe. Do tych kryteriów w szczególności można zaliczyć: zgodność celów projektu z celami programu, priorytetu działania; zasadność planowanych wydatków w stosunku do przedmiotu i zakresu projektu; racjonalność harmonogramu realizacji projektu; uzasadnienie potrzeby realizacji projektu; planowane rezultaty projektu (PO KL), projekt wykazuje opłacalność finansową (→ *Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka – PO IG*), dysponowanie zasobami gwarantującymi realizację projektu (PO IG), dysponowanie licencjami, pozwoleniami, koncesjami niezbędnymi do realizacji inwestycji (→ *Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko – PO IiŚ*).

Literatura: art. 65 lit. a) Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku, art. 26 ust. 1 pkt. 3–4 Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku nr 279, poz. 1644; Przewodnik po kryteriach wyboru finansowanych operacji w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, 2007–2013, Warszawa marzec 2012, s. 18–71.

KS → *Komitet Sterujący*

KSI → *Krajowy System Informatyczny*

KULTURA 2007–2013 to program będący kontynuacją dotychczasowych działań Wspólnoty w sferze kultury, czyli Programu Kultura 2000. W obecnej perspektywie finansowej Unii Europejskiej (UE) jest on głównym Programem skierowanym bezpośrednio do instytucji kulturalnych w Europie. Ogólnym celem Programu jest **wzmoc-**

nienie przestrzeni kulturowej wspólnej dla Europejczyków, opartej na wspólnym dziedzictwie kulturowym oraz rozwój współpracy między twórcami, uczestnikami życia kulturalnego oraz instytucjami kulturalnymi krajów uczestniczących. Na lata 2007–2013 został on ustanowiony mocą Decyzji PE i Rady nr 1903/2006 z 12 grudnia 2006 roku. Lektura tego aktu prawnego wskazuje jednoznacznie na ukierunkowanie wsparcia na **trzy szczegółowe priorytety**: (a) wspieranie ponadnarodowej mobilności osób działających w sektorze kultury; (b) wspieranie ponadnarodowego obiegu dzieł oraz wyrobów artystycznych i kultury; (c) wspieranie dialogu między kulturami. Oprócz powyższej ogólnej charakterystyki zasadniczych celów Programu, w Decyzji nr 1903/2006 nakreślono również bardziej szczegółową listę działań, za pomocą których jego cele będą osiąganego. Są to: (1) wspieranie działań kulturalnych (około 77% budżetu); (2) wspieranie podmiotów działających w dziedzinie kultury na poziomie europejskim (około 10% budżetu); (3) wspieranie badań oraz gromadzenia i rozpowszechniania informacji (około 5% budżetu). Pozostałe 8% budżetu jest zarezerwowane na działania związane z zarządzaniem Programem.

Na realizację programu Kultura 2007–2013 przeznaczono kopertę finansową w wysokości 400 mln euro. Uczestnikiem Programu Kultura mogą być podmioty pochodzące z: (a) państw członkowskich UE (choć Decyzja nr 1903/2006 ich nie wymienia!); (b) państw → *Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu* (EFTA) będących członkami → *Europejskiego Obszaru Gospodarczego* (EOG); (c) krajów kandydujących do UE; (d) państw Bałkanów Zachodnich. Stosowne porozumienia podpisały już Chorwacja, Serbia, Turcja i Macedonia. Za wdrażanie Programu odpowiedzialna jest Komisja Europejska (KE) oraz → *Agencja Wykonawcza ds. Edukacji, Kultury i Spraw Audiowizualnych*. KE przyjmuje **roczny plan pracy** (zawiera m.in.: procedury wyboru projektów do dofinansowania, kryteria, oraz priorytety na dany rok), budżet z podziałem środków finansowych między różne działania w ramach Programu, procedury jego monitorowania i oceny oraz ustala wsparcie finansowe, które ma zostać udzielone przez Wspólnotę na działania kulturalne.

Konkursy ogłaszane są corocznie w Zaproszeniach do składania wniosków, które publikowane są w Dzienniku Urzędowym UE oraz na stronach internetowych KE i wspomnianej Agencji. W Zaproszeniu do składania wniosków są wskazane: jego cel i przedmiot (jakiego rodzaju projekty należy składać), przedziały kwotowe budżetu, czas trwania, kryteria kwalifikacji i wyboru oraz oceny. Od momentu złożenia wniosku do podpisania umowy o przyznaniu grantu upływa zazwyczaj 5–6 miesięcy. Środki finansowe przeznaczone na Program mogą obejmować wydatki związane z przygotowaniem, nadzorem, kontrolą, audytem i oceną, bezpośrednio potrzebne do zarządzania programem i do osiągnięcia jego celów. Kwalifikowalne są również wszelkie inne wydatki na pomoc techniczną i administracyjną, z jakiej może korzystać Komisja Europejska w celu zarządzania Programem.

Literatura: Decyzja PE i Rady nr 1903/2006 z 12 grudnia 2006 roku ustanawiająca program Kultura (2007–2013), [w:] Dz.U. UE nr L 378 z 27 grudnia 2006 roku; Agata Etmanowicz / Joanna

Sanetra-Szeliga, Kultura w programach i funduszach Unii Europejskiej, Warszawa 2003, s. 23–30; Program Kultura 2007–2013, informacje ogólne, [w:] <http://www.mk.gov.pl/pkk/doc/Kultura2k7-13.pdf>; http://www.mk.gov.pl/pkk/doc/K2007-2013-ulotka_ccp.pdf; http://eacea.ec.europa.eu/culture/index_en.htm; http://ec.europa.eu/culture/our-programmes-and-actions/doc411_en.htm

KUMULACJA POMOCY PUBLICZNEJ oznacza łączenie pomocy udzielonej z różnych źródeł, z przeznaczeniem na pokrycie tych samych wydatków kwalifikowanych w ramach tego samego projektu. Przekroczenie progów intensywności wsparcia grozi uznaniem danej pomocy za niezgodną ze wspólnotowymi regułami, a to z kolei z koniecznością jej zwrotu. Kumulacja pomocy może mieć miejsce w drodze współfinansowania ze środków publicznych, pochodzących z różnych źródeł (np. regionalny program operacyjny, pomoc ze środków gminnych, ulga podatkowa). Przy stosowaniu zasad dotyczących kumulacji pomocy publicznej pod uwagę bierze się wszystkie formy pomocy, które wchodzą w zakres zastosowania przepisów art. 107 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej. Łączna wartość pomocy pochodzącej z różnych źródeł nie może przekroczyć maksymalnej intensywności pomocy określonej dla danego przeznaczenia pomocy w przepisach dotyczących określonego typu pomocy. Założenie takie ma na celu zabezpieczenie przed przekroczeniem maksymalnych intensywności pomocy, dopuszczalnych przez inne kategorie pomocy. W przypadku **regionalnej pomocy inwestycyjnej**: (a) jeżeli kumulowane są dwa środki pomocowe, przy czym obydwa stanowią regionalną pomoc inwestycyjną, to skumulowana intensywność pomocy nie może przekroczyć maksymalnej intensywności regionalnej pomocy inwestycyjnej, obowiązującej w danym regionie; (b) jeżeli regionalna pomoc inwestycyjna jest kumulowana z pomocą de minimis w odniesieniu do tych samych wydatków kwalifikowanych, to skumulowana wielkość pomocy nie może przekroczyć maksymalnej intensywności regionalnej pomocy inwestycyjnej, obowiązującej w danym regionie; (c) jeżeli kumulowane są dwa środki pomocowe, z których jeden stanowi regionalną pomoc inwestycyjną (i nie może przekroczyć pułapu maksymalnej intensywności regionalnej pomocy inwestycyjnej), a drugi stanowi pomoc przeznaczaną na inny cel (i nie może przekroczyć pułapu określonego w przepisach właściwych dla tego rodzaju pomocy), to skumulowana intensywność pomocy nie może przekroczyć tego pułapu, który jest korzystniejszy dla beneficjenta. Przy łączeniu różnych form pomocy konieczne jest przeliczenie ich na równowartość dotacji w postaci ekwiwalentu dotacji brutto. Jest to przeliczona wartość udzielonej pomocy publicznej w różnych formach na równą wartość dotacji wyrażonej w ekwiwalencie dotacji brutto. Stanowi kwotę pomocy, którą otrzymałby beneficjent pomocy lub podmiot ubiegający się o nią, gdyby uzyskał pomoc w formie dotacji, bez uwzględnienia opodatkowania podatkiem dochodowym, wyrażoną z dokładnością dwóch miejsc po przecinku. Zgodnie z generalną zasadą dotyczącą kumulowania pomocy, wydatki ponoszone w ramach określonego projektu

i kwalifikowane do objęcia pomocą z tytułu różnych instrumentów brane są pod uwagę tylko raz. W ramach danego projektu można również łączyć pomoc regionalną na inwestycję początkową oraz pomoc na utworzenie nowych miejsc pracy. W takich jednak przypadkach wartość pomocy na inwestycje (wyrażona jako jej procentowy udział w kosztach kwalifikowanych projektu) łącznie z wartością pomocy na utworzenie nowych miejsc pracy (wyrażoną jako jej udział w dwuletnich kosztach zatrudnienia nowo przyjętych pracowników) nie mogą po zsumowaniu przekroczyć dopuszczalnej intensywności pomocy właściwej dla danego regionu. Zasady dotyczące kumulowania pomocy mają zastosowanie również w sytuacji, gdy następuje łączenie pomocy w ramach różnych środków pomocowych, ale z przeznaczeniem na ten sam cel. Sytuacja taka występuje, gdy określony podmiot realizując projekt, którego celem jest przykładowo ochrona środowiska, korzysta z dwóch różnych środków pomocowych. W takim przypadku należy przestrzegać reguł łączenia pomocy określonych przez Komisję Europejską (w wytycznych bądź rozporządzeniach) w odniesieniu do danego celu pomocy (np. w tym przypadku w odniesieniu do wsparcia na ochronę środowiska). Możliwa jest także sytuacja, w której podmiot realizujący określony projekt korzysta z różnych instrumentów wsparcia w ramach różnych środków pomocowych, z których każdy ma inny cel horyzontalny (np. pomoc w formie kapitału podwyższonego ryzyka, pomoc na badania i rozwój, pomoc dla małych i średnich firm, pomoc na zatrudnienie, pomoc na szkolenia). W takiej sytuacji należy stosować zasady dotyczące łączenia pomocy o różnym celu. Przy łączeniu pomocy należy upewnić się więc, czy spełnione zostały następujące zasady: (a) udzielona pomoc jest zgodna z dopuszczalnymi intensywnościami i zasadami właściwymi dla danego środka pomocowego; (b) właściwie zastosowano zasady łączenia pomocy o różnym celu, to jest m.in. dla wspólnej części podstawy obliczenia inwestycji zakwalifikowanej do objęcia pomocą o różnym celu, łączna kwota pomocy nie przekracza wyższego ze stosowanych w danym przypadku wskaźnika intensywności pomocy i jednocześnie część wspólna kosztów zakwalifikowanych do objęcia pomocą jest brana pod uwagę tylko raz.

Literatura: art. 7 ust. 3–4 Rozporządzenia Komisji (WE) nr 800/2008 z 6 sierpnia 2008 roku uznające niektóre rodzaje pomocy za zgodne ze wspólnym rynkiem w zastosowaniu art. 87 i art. 88 Traktatu (ogólne rozporządzenie w sprawie wyłączeń blokowych), [w:] Dz.U. UE nr L 214 z 9 sierpnia 2008 roku; Wspólnotowe zasady dotyczące pomocy państwa – *Vademecum*, 2008, s. 26; Pomoc publiczna w programach operacyjnych 2007–2013, poradnik dla administracji publicznej, Warszawa marzec 2008, s. 32 i nast.; §2 pkt 1 Rozporządzenia Rady Ministrów z 11 sierpnia 2004 roku w sprawie szczegółowego sposobu obliczania wartości pomocy publicznej udzielanej w różnych formach, [w:] Dz.U. RP z 2004 roku nr 194, poz. 1983 z późn. zm.

KWALIFIKOWALNOŚĆ → *Koszty kwalifikowalne*

KWALIFIKOWALNOŚĆ KOSZTÓW → *Koszty kwalifikowalne*

KWANTYFIKACJA stanowi prezentację efektów realizacji programów współfinansowanych z → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności (FS)* na poziomie: → *wskaźnika produktu*, → *wskaźnika rezultatu* oraz → *wskaźnika oddziaływania*.

KWESTIE HORYZONTALNE EFS są to zagadnienia wspólne dla całego obszaru merytorycznego → *Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS)* bez względu na priorytety czy obszary wsparcia. W ich skład wchodzi: (a) rozwój lokalny; (b) rozwój społeczeństwa informacyjnego; (c) zrównoważony rozwój; (d) innowacyjność i współpraca ponadnarodowa; (e) → *równość szans*, w tym równość kobiet i mężczyzn; (f) partnerstwo. W praktyce oznacza to, iż wszystkie programy operacyjne współfinansowane z EFS powinny wspierać powyższe zagadnienia jako takie, których realizacja bez względu na priorytety tematyczne (→ *obszary wsparcia EFS*) wydatnie przyczynia się do osiągnięcia celów EFS (również FS i EFRR). W stosunku do → *projektów* realizacja kwestii horyzontalnych oznacza, iż działania w ich ramach powinny być ustosunkowane pozytywnie bądź neutralnie do każdej z kwestii. Nie wszystkie projekty, które chcą uzyskać dofinansowanie muszą obowiązkowo zawierać informacje na temat kwestii horyzontalnych w ramach → *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (PO KL)*. Do tych wyjątków należą **innowacyjność i współpraca ponadnarodowa oraz partnerstwo**. Uwydatnienie realizacji tych kwestii w formularzu aplikacyjnym niewątpliwie zwiększa szansę na otrzymanie dofinansowania w zakresie, w jakim przyczynia się do osiągnięcia celów EFS i jest adekwatny do specyfiki danej społeczności, do której jest skierowany. Niemniej jednak ewidentna sprzeczność z kwestiami horyzontalnymi może spowodować odrzucenie projektu, co potwierdza analiza Rozporządzeń nr 1083/2006, nr 1081/2006 oraz innych dokumentów programowych. W porównaniu z poprzednim okresem programowania kwestie horyzontalne nie uległy zasadniczym modyfikacjom.

Rozwój lokalny oznacza finansowanie projektów mających na celu wzmocnienie spójności społecznej, czyli zawierających takie działania, które zmierzają do poprawy jakości życia, środowiska lokalnego czy rozszerzenia wzajemnej pomocy (samopomocy) wspólnot lokalnych i wymiany usług lokalnych. Ważne są również projekty w zakresie rozwoju przedsiębiorstw i gospodarki społecznej (trzeci sektor), czyli powstawania i wsparcia w początkowym okresie istnienia małych firm, wspólnych przedsięwzięć, inicjatyw, które mają na celu rozwój zasobów regionu, korzystnych dla wspólnoty lokalnej. Projekty powinny uwzględniać lokalny wymiar, wpływać na mobilizację lokalnych społeczności w zakresie podejmowania wspólnych aktywności. W wymiarze pojedynczego projektu dotyczy to konsultowania ze środowiskiem lokalnym planowanego wsparcia. Ma to związek z tzw. **oddolnym podejściem**, które należy postrzegać jako projekty o bardzo ograniczonym obszarze realizacji, gdzie lokalna społeczność decyduje o kształcie projektu już od momentu wyrażenia potrzeby realizacji danego działania poprzez wszystkie etapy wykonania projektu.

Rozwój społeczeństwa informacyjnego oznacza preferowanie form wsparcia, których celem jest podniesienie umiejętności korzystania z nowoczesnych technik informacyjno-komunikacyjnych, propagowanie wiedzy o nowoczesnych formach zarządzania i organizacji, wspieranie otwarcia się przedsiębiorstw na nowe technologie. Dotyczy to tworzenia społeczeństwa opartego na wiedzy, w którym szczególnego rodzaju towarem jest informacja. Należy wyraźnie podkreślić, iż rozwój społeczeństwa informacyjnego nie jest tożsamy z podejściem innowacyjnym. W pierwszym przypadku chodzi bowiem o zwiększenie dostępności technologii informacyjno-komunikacyjnych dla całego społeczeństwa, zwłaszcza dla grup defaworyzowanych. Dotyczy to promowania e-usług (usług świadczonych drogą elektroniczną, w tym usług społecznych – e-government), niwelowania wykluczenia cyfrowego (e-wykluczenie). Podejście innowacyjne jest natomiast sposobem na nowe niestosowane dotychczas (zwłaszcza przez władze publiczne) usprawnienia (rozwiązania) w odniesieniu do sfery społecznej, które to zaspokajają realne potrzeby społeczne.

Zrównoważony rozwój. → *Zasada zrównoważonego rozwoju* charakteryzuje się dążeniem do rozwoju społeczno-gospodarczego przy jednoczesnym poszanowaniu równowagi środowiskowa naturalnego. Oznacza chronienie i wzbogacanie środowiska oraz kapitału gospodarczego i społecznego. Zrównoważony rozwój skupia się w dużej mierze na problemach wynikających z ograniczeń w dziedzinie ochrony środowiska i zasobów naturalnych. Projekty wdrażane w ramach EFS mogą realizować tę zasadę poprzez uwzględnienie w programach edukacyjnych (szkoleniowych, doradczych) tematyki związanej z ochroną środowiska. W → *Program Operacyjny Kapitał Ludzki* (PO KL) zrównoważony rozwój łączy się ze wspieraniem projektów, które mają na celu: (a) podniesienie świadomości ekologicznej wśród młodzieży, osób pracujących, bezrobotnych oraz przedsiębiorców; (b) podniesienie świadomości w obszarze ekologii, zarządzania ochroną środowiska; (c) podniesienie świadomości wpływu inwestycji na środowisko oraz planowania przestrzennego wśród kadry małych i średnich przedsiębiorstw; (d) wzrost wiedzy kadry zarządzającej z zakresu zarządzania środowiskowego w przedsiębiorstwie oraz wymagań wynikających z regulacji prawnych w zakresie ochrony środowiska; (e) promowanie i tworzenie tzw. zielonych miejsc pracy; (f) przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu na obszarach skażonych ekologicznie i chronionych; (g) podniesienie kwalifikacji pracowników administracji rządowej i samorządowej w obszarze tworzenia prawa mającego wpływ na kształtowanie środowiska naturalnego.

Innowacyjność i współpraca ponadnarodowa (→ *innowacja społeczna*) dotyczą nowych lepszych, efektywniejszych sposobów rozwiązywania problemów, które wchodzą w zakres wsparcia EFS. Chodzi tutaj o wypracowanie nowych sposobów, instrumentów i mechanizmów, które charakteryzują się większą skutecznością niż dotychczas stosowane. W tym kontekście pomocą należy objąć nowe nietypowe grupy społeczne i zawodowe, które nie zostały uwzględnione w ramach głównych nurtów polityk prowadzonych przez państwa członkowskie. Dotyczy to rozwiązania

problemu społecznego, który dotychczas nie był w wystarczającym stopniu uwzględniony w polityce państwa. Wskazuje się również na wykorzystanie rozwiązań sprawdzonych w innych krajach, regionach czy też w innych uwarunkowaniach, np. w stosunku do innej grupy docelowej. Pod uwagę brane są także rozwój, modyfikacja dotychczas stosowanych instrumentów w celu zwiększenia ich adekwatności, skuteczności i efektywności. Każde państwo członkowskie musi dokonać wyboru tematów finansowania innowacji. Projekty zakładające podejście innowacyjne bądź współpracę ponadnarodową muszą zawierać w związku z tym zadania i działania związane z upowszechnianiem wypracowanych w ich trakcie rozwiązań oraz włączenie wypracowanych rezultatów do głównego nurtu polityki. Innowacje mogą dotyczyć: (a) odbiorców działań – organizacji lub firmy, kiedy kieruje ona swoją ofertę do nowych, nietypowych grup docelowych, dla których do tej pory nie było oferty lub była ona niewystarczająca; (b) problemu, kiedy organizacja decyduje zajmując się kwestią, która była dotąd niedostatecznie rozpoznana lub zaniedbywana (np. ze względu na stosunkowo małą skalę problemu); (c) metod działania, kiedy organizacja stosuje nowe, nieznanne jej do tej pory narzędzia bądź też dostosowuje lub ulepsza te, które są już dobrze znane, ale stosowane w innym kontekście. Równość szans, w tym równość kobiet i mężczyzn wskazuje na zniesienie nierówności oraz zwalczanie wszelkich przejawów dyskryminacji, w tym m.in. ze względu na wiek, płeć, rasę i niepełnosprawność.

Z kolei partnerstwo wynika z Rozporządzenia nr 1083/2006 i oznacza, iż fundusze na każdym z poziomów wdrażania powinny być wydatkowane w ramach ścisłej współpracy. Współpraca ta ma polegać na dialogu między podmiotami polityki strukturalnej. Do dialogu jako partnerzy włączane są różne podmioty takie jak: (a) władze regionalne, lokalne, miejskie i inne władze publiczne; (b) partnerzy gospodarczy i społeczni; (c) inne odpowiednie podmioty reprezentujące społeczeństwo obywatelskie. Dla EFS są to także organizacje pracowników oraz organizacje pozarządowe. Współpraca w założeniu ma mieć miejsce na każdym z etapów programowania, wdrażania, monitorowania i → *ewaluacji* programów operacyjnych i projektów. Dla PO KL sytuacja wygląda następująco: (a) na etapie programowania pod uwagę brana jest rola partnerów dla osiągnięcia założeń programu oraz ich potrzeby, co do wzmocnienia swojego potencjału. Dlatego udział partnerów społeczno-gospodarczych, władz samorządowych i organizacji pozarządowych w konsultacji zapisów PO KL; (b) na etapie wdrażania partnerzy biorą udział w pracach w → *Komitetu Monitorującego* PO KL oraz *Podkomitetach Monitorujących* PO KL; (c) na etapie monitorowania zasada partnerstwa jest uwzględniona poprzez udział partnerów w systemie sprawozdawczości, przekazywanie informacji o postępie Programu oraz udział w dyskusji nad rezultatami ewaluacji programu. Na poziomie projektów realizacja projektu w partnerstwie nie jest, co do zasady, kryterium, którego niespełnienie wiąże się z brakiem otrzymania dofinansowania. Niemniej jednak w ramach poszczególnych regionów (komponent regionalny PO KL) → *Instytucje Pośredniczące* (IP) w →

planie działania mogą takie kryterium uznać za strategiczne (za spełnienie którego uzyskuje się dodatkowo premię punktową) bądź nawet za kryterium dostępu (niepełnienie kryterium oznacza brak możliwości otrzymania dofinansowania).

Literatura: art. 5–8 Rozporządzenia PE i Rady nr 1081/2006 z 5 lipca 2006 roku w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego i uchylającego Rozporządzenie nr 1784/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 11 ust. 1 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Program Operacyjny Kapitał Ludzki, Warszawa 2007, s. 149; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 494 i nast.; Komentarz do aktów prawnych Wspólnot Europejskich w zakresie funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności na lata 2007–2013, Warszawa 2006, s. 149; Katarzyna Głąbicka / Mirosław Grewiński, Europejska polityka regionalna, Warszawa 2003, s. 65; Eiko R. Thielemann, Europeanisation and Institutional Compatibility: Implementing European Regional Policy in Germany, s. 1, [w:] <http://www.qub.ac.uk/schools/SchoolofPoliticsInternationalStudiesandPhilosophy/FileStore/EuropeanisationFiles/Fileupload,38443,en.pdf>; Europejski Fundusz Społeczny w Polsce, poradnik dla beneficjentów priorytetu drugiego Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Warszawa wrzesień 2005, s. 9; Przewodnik po kryteriach wyboru projektów (udzielania dofinansowania) w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Warszawa czerwiec 2008, s. 38–45; MRR, Co warto wiedzieć o politykach horyzontalnych w PO KL?, Warszawa 2010, s. 39–98.

L

LEADER+ to jedna z → *Inicjatyw Wspólnotowych* odnosząca się do promowania rozwoju obszarów wiejskich przez mobilizowanie i realizowanie → *projektów* przez i na rzecz wiejskich społeczności lokalnych. Zadaniem tej Inicjatywy było zachęcanie partnerów do udziału w sporządzaniu i wdrażaniu trwałych lokalnych strategii rozwoju. W okresie programowania 2007–2013 Leader+ został włączony w główny nurt programowania jako podejście Leader w ramach → *Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich* (EFRROW). Zasadność propagowania podejścia Leader+ podyktowana jest faktem, iż ponad połowa ludności UE mieszka na obszarach wiejskich, które zajmują około 90% terytorium UE (dane dla UE–25). Inicjatywa Leader wprowadzona została w 1991 roku jako jedna z Inicjatyw Wspólnoty i podobnie jak → *INTERREG*, → *EQUAL* i → *URBAN* finansowana była w latach 2000–2006 przez → *fundusze strukturalne Unii Europejskiej*. Inicjatywa ta dotychczas funkcjonowała w trzech generacjach: (a) Leader I (1991–1993) stanowił etap sprawdzania nowego modelu rozwoju obszarów wiejskich opartego na oddolnym i terytorialnym podejściu oraz partnerstwie; (b) Leader II (1994–1999) dotyczył upowszechnienia doświadczeń Leader I na większym obszarze UE, kładąc szczególny nacisk na innowacyjność projektów i nawiązanie współpracy międzyterytorialnej; (c) Leader+ (2000–2006) był skierowany do wszystkich obszarów wiejskich UE. Szczególny nacisk położono na współpracę w ramach → *Lokalnych Grup Działania* (LGD) w danym kraju członkowskim, a także między obszarami wiejskimi w różnych krajach UE.

W obecnej perspektywie finansowej inicjatywa ta nie straciła na znaczeniu. Wręcz przeciwnie, mając na uwadze skuteczność Inicjatywy Wspólnotowej Leader włączono ją w główny nurt programowania. Oznacza to, iż Leader został inkorporowany do Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich. W Polsce Leader jest realizowany w ramach Osi 4 → *Programu Rozwoju Obszarów Wiejskich* (PROW) 2007–2013. Daje to nowe możliwości zastosowania podejścia Leader. Systemowe włączenie inicjatywy do PROW 2007–2013 oznacza w praktyce znacznie szerszą skalę oddziaływania oraz większy zakres działań na rzecz rozwoju wsi. Natomiast w latach 2004–2006 w Polsce Inicjatywa ta była wdrażana w ramach → *Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich”* jako działanie 2.7 Pilotażowy Program Leader+. Działanie 2.7 miało na celu pobudzenie aktywności rozwoju obszarów wiejskich i ich zaangażowanie w przygotowanie oraz wdrażanie Zintegrowanych Strategii Rozwoju Obszarów Wiejskich (ZSROW), tworzenie Lokalnych Grup Dzia-

łania oraz podejmowanie przez nie działań na rzecz rozwoju i promocji regionu. Program Pilotażowy Leader+ wdrażany był przez dwa odrębne schematy: (a) schemat I działalność koncepcyjna (celem było powstanie partnerstw lokalnych LGD oraz przygotowanie Zintegrowanych Strategii Obszarów Wiejskich); (b) schemat II działalność operacyjna (realizacja kompleksowych projektów o charakterze wielosektorowym przez LGD powstałych w wyniku realizacji I schematu).

Aplikowanie następowało w pierwszej kolejności w ramach schematu I, a następnie po jego pomyślnej realizacji do schematu II. Oznaczało to brak możliwości aplikowania bezpośrednio do schematu II. W ramach schematu I można było starać się o wsparcie w zakresie: (a) działań informacyjnych, szkoleniowych i promocyjnych związanych ze stymulowaniem udziału mieszkańców i organizacji działających na obszarach wiejskich w procesie planowania strategii rozwoju; (b) opracowywanie strategii rozwoju obszarów wiejskich i wsparcie techniczne procesu ich przygotowania (w szczególności analizy, ekspertyzy, wsparcie doradcze, prace studialne); (c) doradztwo związane z tworzeniem LGD. Schemat II z kolei wspierał: (a) działalność operacyjną LGD; (b) promocję i informację dotyczącą założeń i sposobu realizacji strategii rozwoju obszarów wiejskich; (c) pomoc szkoleniową i doradczą w zakresie przygotowania i realizacji projektów dotyczących strategii rozwoju obszarów wiejskich; (d) przygotowanie i opracowanie analiz, dokumentacji związanej ze szczegółowym planowaniem inwestycji oraz kreowaniem nowych produktów, usług zgodnie z założeniami strategii rozwoju obszarów wiejskich; (e) organizację imprez promujących region, w szczególności jego produkty, usługi, kulturę i sztukę; (f) współpracę i wymianę pomiędzy LGD w zakresie wdrażania strategii oraz organizacji pracy LGD. W ramach tego instrumentu maksymalna wysokość dofinansowania wynosiła 100% kosztów kwalifikowalnych. Maksymalna wysokość pomocy przy realizacji projektu w ramach schematu I wynosiła 150 tys. zł, a w ramach schematu II – 750 tys. zł. O wsparcie mogły starać się gminy wiejskie i miejsko-wiejskie, związki międzygminne, osoby prawne: fundacje, stowarzyszenia, związki stowarzyszeń lub inne organizacje pozarządowe posiadające osobowość prawną (w ramach schematu I). W schemacie II wsparciem zostały objęte LGD. → *Institucją Wdrażającą (IW)*, do której → *beneficjenci* składali aplikacje była Fundacja Programów Pomocy dla Rolnictwa – FAPA (www.fapa.com.pl). Na to działanie alokacja Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej – Sekcja Orientacji (EFOiGR-SO) wyniosła 23 455 tys. euro, natomiast wkład krajowy został ustalony na poziomie 6 988 tys. euro.

Podejście Leader jest kontynuowane w ramach PROW 2007–2013. Celem osi 4, a zarazem podejścia Leader jest budowa kapitału społecznego przez aktywizację mieszkańców oraz przyczynianie się do powstawania nowych miejsc pracy na obszarach wiejskich, a także polepszenie zarządzania lokalnymi zasobami i ich waloryzacja w skutek pośredniego włączenia LGD w system zarządzania danym obszarem. Do osiągnięcia celu niezbędne są również projekty współpracy. W ramach osi 4 prze-

widuje się realizację trzech działań: (a) wdrażanie lokalnych strategii rozwoju (strategie mają się przyczynić do poprawy jakości życia na obszarach wiejskich i ma być wdrażana przez LGD, które co najmniej w 50% składa się z partnerów społecznych); (b) wdrażanie projektów współpracy (w ramach działania pomoc jest przyznawana LGD na realizację projektów współpracy międzyregionalnej i międzynarodowej); (c) funkcjonowanie lokalnej grupy działania, nabywanie umiejętności i aktywizacja (dofinansowanie może być przeznaczone na m.in. badania nad obszarem objętym LSR, szkolenia kadr biorących udział we wdrażaniu LSR, szkolenia lokalnych liderów, animowania społeczności lokalnych, pokrywanie kosztów administracyjnych związanych z działalnością LGD). Instytucją Wdrażającą, do której należy składać wnioski w ramach Osi 4 PROW 2007–2013 jest samorząd województwa. Alokacja w ramach Osi 4 Leader wynosi 787 500 000 euro.

Literatura: pkt. 2.3, 3.4 załącznika do Decyzji Rady nr 144/2006 z 20 lutego 2006 roku w sprawie strategicznych wytycznych Wspólnoty dla rozwoju obszarów wiejskich (okres programowania 2007–2013), [w:] Dz.U. UE nr L 55 z 25 lutego 2006 roku; art. 61–65 Rozporządzenia Rady nr 1698/2005 z 20 września 2005 roku w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), [w:] Dz.U. UE nr L 368 z 23 grudnia 2006 roku; Podejście „Leader”: podstawowy poradnik, s. 4–6, [w:] http://ec.europa.eu/agriculture/rur/leaderplus/pdf/library/methodology/leader_approach_pl.pdf; Uzupełnienie Sektorowego Programu Operacyjnego „Restrukturyzacja i modernizacja sektora żywnościowego oraz rozwój obszarów wiejskich, 2004-2006” stanowiące załącznik do Rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 8 września 2004 roku, [w:] Dz.U. RP z 2004 roku nr 207, poz. 2117, s. 116–126; Pilotażowy program Leader+, Informator dla organizacji pozarządowych, [w:] http://www.minrol.gov.pl/FileRepozytory/FileRepozytoryShowImage.aspx?item_id=18935, s. 9-13; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 177 i nast.; Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013, Warszawa 2007, s. 294–314, 317, 351 i nast.; art. 61–65 Rozporządzenia Rady nr 1698/2005 z 20 września 2005 roku w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), [w:] Dz.U. UE nr L 277 z 21 października 2005 roku; Jak budować Zintegrowaną Strategię Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Pilotażowego Programu LEADER+?, Warszawa 2005, s. 8–14; Prawne aspekty tworzenia i funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania w ramach Pilotażowego Programu LEADER+, Warszawa 2006, s. 6 i nast.

LEONARDO DA VINCI to jeden z czterech, oprócz → *Comenius*, → *Erasmus* i → *Grundtvig*, programów szczegółowych oraz dwóch programów horyzontalnych (→ *Program międzysektorowy* i → *Jean Monnet*), składających się na → *Program Uczenie się przez całe życie*. Ogólnym celem programu jest przyczynianie się do **rozwoju Wspólnoty jako społeczeństwa opartego na wiedzy**, charakteryzującego się trwałym rozwojem gospodarczym, licznymi i lepszymi miejscami pracy oraz większą spójnością społeczną przy jednoczesnym zapewnieniu należytej ochrony środowiska naturalnego dla przyszłych pokoleń. Celami szczegółowymi programu są natomiast: (1) wspieranie uczestników kształcenia i doskonalenia zawodowego w zdobywaniu i wykorzystaniu wiedzy, umiejętności i kwalifikacji mających na celu ułatwienie osobistego rozwoju, zwiększenie szans na zatrudnienie oraz uczestni-

ctwa w europejskim rynku pracy; (2) wspieranie udoskonalania jakości i innowacyjności w systemach, instytucjach i praktykach w dziedzinie szkolenia i kształcenia zawodowego; (3) zwiększanie atrakcyjności szkolenia i kształcenia zawodowego oraz mobilności dla pracodawców i poszczególnych osób oraz ułatwianie mobilności pracujących praktykantów. Ponieważ Program działa w obszarze szkolnictwa zawodowego poza systemem studiów wyższych, to jego grupami docelowymi są: (a) osoby korzystające ze wszystkich form szkolenia i kształcenia zawodowego z wyjątkiem szkolenia i kształcenia zawodowego na poziomie szkolnictwa wyższego, (b) osoby funkcjonujące na rynku pracy, (c) instytucje lub organizacje zapewniające możliwości kształcenia w dziedzinach objętych programem Leonardo da Vinci, (d) nauczyciele, instruktorzy zawodu i pozostały personel tych instytucji lub organizacji, (e) stowarzyszenia i przedstawiciele osób związanych ze szkoleniem i kształceniem zawodowym, w tym stowarzyszenia praktykantów, rodziców i nauczycieli, (f) przedsiębiorstwa, partnerzy społeczni oraz inni przedstawiciele świata pracy, w tym izb przemysłowo-handlowych i innych organizacji gospodarczych, (g) podmioty świadczące usługi doradztwa zawodowego i poradnictwa dotyczące dowolnego aspektu uczenia się przez całe życie, (h) osoby i podmioty odpowiedzialne za systemy i politykę w zakresie dowolnych aspektów szkolenia i kształcenia zawodowego na szczeblu lokalnym, regionalnym i krajowym, (i) ośrodki badawcze i podmioty zajmujące się kwestiami uczenia się przez całe życie, (j) szkoły wyższe, (k) organizacje non-profit.

Literatura: art. 3 ust. 1 lit. c) i art. 24-27 Decyzji PE i Rady nr 1720/2006 z 15 listopada 2006 roku ustanawiającej program działań w zakresie uczenia się przez całe życie, [w:] Dz.U. UE nr L 327 z 24 listopada 2006 roku; http://ec.europa.eu/education/lifelong-learning-programme/doc82_en.htm

LGD → Lokalna Grupa Działania

LIFE+ to Program utworzony na lata 2007–2013 będący kontynuacją utworzonego już w 1992 roku programu LIFE. Głównym jego celem jest **wspieranie procesu wdrażania wspólnotowego prawa ochrony środowiska**, realizacja polityki ochrony środowiska oraz identyfikacja i promocja nowych rozwiązań dla problemów dotyczących ochrony przyrody w Unii Europejskiej (UE). LIFE+ składa się z trzech komponentów, w ramach których współfinansowane są → projekty w zakresie: (1) „LIFE+ przyroda i różnorodność biologiczna” – wdrażanie Dyrektywy „ptasiej” (nr 409/1979) i Dyrektywy „siedliskowej” nr 43/1992; (2) „LIFE+ polityka i zarządzanie w zakresie środowiska” – ochrona środowiska, zapobieganie zmianom klimatycznym, innowacyjne rozwiązania w dziedzinie ochrony zdrowia i polepszania jakości życia oraz wdrażania polityki zrównoważonego wykorzystania zasobów naturalnych i gospodarki odpadami; (3) „LIFE+ informacja i komunikacja” – działania informacyjne i komunikacyjne, kampania na rzecz zwiększania świadomości ekologicznej w społeczeństwie. W ramach każdego komponentu wyróżniono wiele

działań i osi priorytetowych. Podział środków między poszczególne państwa następuje według dwóch zasadniczych kryteriów: ludności (całkowita liczba mieszkańców każdego z państw członkowskich – 50%, gęstość zaludnienia – 5%) i różnorodności przyrodniczej (45%), przy czym to pierwsze ma zasadnicze znaczenie. Ponadto Komisja Europejska (KE) może przyznawać dodatkowe środki finansowe państwom członkowskim nieposiadającym dostępu do morza. W takim przypadku całkowita kwota przyznanych środków nie przekracza 3% zasobów budżetowych przeznaczonych na dotowanie działań w odniesieniu do projektów.

Budżet programu LIFE+ na lata 2007–2013 wynosi 2 143 409 000 euro. Według wstępnych szacunków, poziom alokacji dla Polski w latach 2007–2013 wyniesie ok. 10 mln euro rocznie (w 2007 roku było to 8 857 722 euro). Wnioski o dofinansowanie z Programu LIFE+ składać mogą jednostki, podmioty i instytucje publiczne lub prywatne pochodzące z krajów członkowskich UE. Program zarządzany jest bezpośrednio przez KE, która corocznie decyduje o terminach naboru wniosków. Warunkiem otrzymania dotacji jest złożenie wniosku do → *Instytucji Pośredniczącej* (w Polsce to Ministerstwo Ochrony Środowiska), ocenianego następnie przez KE. Wnioski przechodzą kolejno ocenę formalną i merytoryczną. Na podstawie uzyskanych wyników oceny oraz zgodności z przedłożonymi przez dany kraj **Rocznymi Celami Priorytetowymi** podejmowana jest decyzja o współfinansowaniu projektu. Procedura wyboru projektów jest niezwykle czasochłonna – od złożenia propozycji do podpisania → *umowy o dofinansowanie* upływa średnio 8 miesięcy. Po akceptacji wniosku dotacja ze strony KE jest wypłacana w trzech transzach: 40% wartości dotacji płatne zaliczkowo przed rozpoczęciem realizacji projektu, 30% – płatne w trakcie realizacji projektu, 30% – płatne po zrealizowaniu projektu.

Literatura: Rozporządzenie PE i Rady nr 614/2007 z 23 maja 2007 roku w sprawie instrumentu finansowego na rzecz środowiska (LIFE+), [w:] Dz.U. UE nr L 149 z 9 czerwca 2007 roku; http://www.mos.gov.pl/fundusze_ue/life/aktualnosci.shtml; LIFE+ Przyroda i Różnorodność biologiczna Podręcznik dla wnioskodawców 2007, [w:] http://www.ekoportal.pl/sep/cms/export/sites/default/Fundusze_UE/GaleriaPlikow_FUE/Pliki_LIFE/Podrecznik_LIFE_Przyroda_i_Roznorodnosc_biologiczna.pdf; Zasady oceny wniosków Life+ 2007, [w:] http://www.ekoportal.pl/sep/cms/export/sites/default/Fundusze_UE/GaleriaPlikow_FUE/Pliki_LIFE/Podrecznik_LIFE_Zasady_oceny_wnioskow.pdf; http://www.ekoportal.pl/jetspeed/portal/portal/Fundusze_UE/LIFE/komponent_1.psm1; http://www.ekoportal.pl/jetspeed/portal/portal/Fundusze_UE/LIFE/komponent_2.psm1; <http://ec.europa.eu/environment/life/funding/lifepius.htm>

LIFELONG LEARNING PROGRAMME → *Program Uczenie się przez całe życie*

LINIA DEMARKACYJNA stanowi zespół kryteriów dla określonych typów projektów, wskazując → *Program Operacyjny (PO)*, w ramach którego może on zostać sfinansowany. Linia ma na celu **uniemożliwienie wielokrotnego finansowania** ze środków różnych → *funduszy unijnych* (→ *zasada zakazu podwójnego finansowania*). Dokument przedstawia tabelaryczne zestawienie zidentyfikowanych na etapie programowania

wspólnych obszarów interwencji funduszy Unii Europejskiej (UE). Poprzez zawarte w nim kryteria demarkacyjne, rozdziela interwencje między programy operacyjne. **Kryteria demarkacji** odnoszą się do: (a) **zasięgu terytorialnego** (regionalny, krajowy); (b) **charakteru** → **projektów** (skala oddziaływania, określona tematyka); (c) **wartości** (→ *kosztów kwalifikowalnych*) projektów; (d) **rodzaju** → **beneficjenta** (np. ubezpieczenie w KRUS, wielkość przedsiębiorstwa, okres działalności, zakres działalności określony w Polskiej Klasyfikacji Działalności – PKD). W ramach przyjętych procedur wyboru projektów do dofinansowania (udzielania dofinansowania) weryfikacja zgodności projektu z zapisami linii demarkacyjnej następuje zazwyczaj w trakcie oceny formalnej.

Zapewnieniu stosowania linii demarkacyjnej (przestrzegania zawartych w niej kryteriów demarkacji) służą m.in.: (a) kontrole krzyżowe projektów – w ramach → *Komitetu Koordynacyjnego NSRO 2007–2013* została powołana grupa robocza, złożona z przedstawicieli wszystkich → *Instytucji Zarządzających (IZ)* programami finansowanymi ze środków → *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR)*, → *Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS)*, → *Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW)* i → *Europejskiego Funduszu Rybackiego (EFR)*. Jej zadaniem jest opracowanie propozycji mechanizmów kontroli krzyżowej dla inwestycji wspieranych w ramach poszczególnych programów (np. odpowiednie pytania we wnioskach o dofinansowanie, kontrole na próbie projektów, wspólny dostęp do baz danych itp.); (b) Komitety Monitorujące Programy Operacyjne (PO) i → *Regionalne Programy Operacyjne (RPO)* oraz Podkomitety Monitorujące → *Program Operacyjny Kapitał Ludzki (PO KL)*; (c) oświadczenia projektodawców o braku finansowania składanych propozycji projektowych z innych funduszy UE.

Praktyczne zastosowanie linii demarkacyjnej można przedstawić za pomocą przykładu wsparcia na tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw (→ *małe i średnie przedsiębiorstwa*). W tym zakresie przedmiotem projektu może być inwestycja w nowo powstałą firmę. RPO dopuszczają złożenie projektu przez osoby fizyczne ubiegające się o rozpoczęcie działalności. W przypadku otrzymania dofinansowania warunkiem zawarcia umowy jest założenie firmy (rozpoczęcie działalności). Demarkacja RPO z → *Programem Rozwoju Obszarów Wiejskich (PROW)* w tej materii wygląda następująco: (a) wsparcie poza obszarami wiejskimi zdefiniowanymi w PROW – bez minimalnej wielkości wsparcia, każda działalność; (b) wsparcie na obszarach wiejskich zdefiniowanych w PROW w zakresie działalności wykraczającej poza zakres PKD w rozporządzeniu Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi – bez minimalnej wielkości wsparcia; (c) wsparcie na obszarach wiejskich, zdefiniowanych w PROW 2007–2013, dla projektów o wartości (kwocie) dofinansowania powyżej 300 tys. zł. Wypełnieniem demarkacji jest tutaj weryfikacja, czy na dane przedsięwzięcie wnioskodawca nie otrzymał wsparcia/nie została zawarta z nim umowa w ramach PROW. Z tego działania w ramach RPO nie mogą skorzystać osoby podlegające ubezpieczeniu w KRUS (kwalifikują się do wsparcia ze środków PROW). W ramach PO KL (kompo-

ment regionalny) podobną formą pomocy są wspieranie i promocja przedsiębiorczości i samozatrudnienia (w jego ramach doradztwo i dotacje na rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej). W tym programie środki finansowe są udzielane na rozpoczęcie działalności gospodarczej (start-up) w każdym sektorze gospodarki z uwzględnieniem celu restrukturyzacji obszarów wiejskich związanych z koniecznością promowania reorientacji zawodowej osób odchodzących z rolnictwa. Ze wsparcia z EFS w tym zakresie wyłączone są jednak osoby, które otrzymały już wsparcie inwestycyjne z EFRROW lub EFR. EFS w ramach PO KL nie udziela wsparcia finansowego związanego z zakładaniem działalności gospodarczej w sektorze rolnictwa. W celu uniknięcia podwójnego finansowania wsparcie inwestycyjne w ramach EFRROW (PROW) i EFRR (RPO) nie może być udzielone przed upływem ustalonego okresu karencji (2 lata) podmiotom, które rozpoczęły działalność gospodarczą, uzyskując wsparcie z EFS (PO KL).

PROW również wspiera tworzenie i rozwój mikroprzedsiębiorstw. Pomocy udziela się podmiotom z tytułu inwestycji związanych z tworzeniem lub rozwojem mikroprzedsiębiorstw **działających w zakresie**: (1) usług dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa; (2) usług dla ludności; (3) sprzedaży hurtowej i detalicznej; (4) rzemiosła lub rękodzielnictwa; (5) robót i usług budowlanych oraz instalacyjnych; (6) usług turystycznych oraz związanych ze sportem, rekreacją i wypoczynkiem; (7) usług transportowych; (8) usług komunalnych; (9) przetwórstwa produktów rolnych lub jadalnych produktów leśnych; (10) magazynowania lub przechowywania towarów; (11) wytwarzania materiałów energetycznych z biomasy; (12) rachunkowości, doradztwa lub usług informatycznych. Powyżej wymienione rodzaje oparte są na działalności określonej w PKD. Jeśli chodzi o **lokalizację projektu**, pomoc może być przyznana, jeżeli: siedziba, oddział lub miejsce zamieszkania przedsiębiorcy oraz, w przypadku projektów związanych z nieruchomością, miejsce położenia nieruchomości, znajdują się: (a) w miejscowości należącej do: gminy wiejskiej albo gminy miejsko-wiejskiej, z wyłączeniem miast liczących powyżej 5 tys. mieszkańców lub gminy miejskiej o liczbie mieszkańców mniejszej niż 5 tys. Kryterium to dotyczy podmiotów innych niż grupy producentów rolnych, wstępnie uznanych grup producentów owoców i warzyw, uznanych organizacji producentów owoców i warzyw oraz podmiotów świadczących usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa; (b) na obszarach wiejskich zgodnie z najszerszą definicją, tj. w miejscowości należącej do: gminy wiejskiej albo gminy miejsko-wiejskiej, z wyłączeniem miast liczących powyżej 20 tys. mieszkańców albo gminy miejskiej o liczbie mieszkańców mniejszej niż 5 tys. Kryterium to dotyczy grup producentów rolnych, wstępnie uznanych grup producentów owoców i warzyw, uznanych organizacji producentów owoców i warzyw oraz podmiotów świadczących usługi dla gospodarstw rolnych lub leśnictwa.

Demarkacją między RPO a PROW jest **kryterium finansowe**. W ramach PROW wysokość pomocy przyznanej na realizację projektu nie może przekroczyć: (1) 100 tys. zł

– jeśli → *biznesplan* przewiduje utworzenie od 1 do 2 miejsc pracy (w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne), co uzasadnione jest zakresem rzeczowym projektu; (2) 200 tys. zł – jeśli *biznesplan* przewiduje utworzenie powyżej 2 i mniej niż 5 miejsc pracy (w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne), co uzasadnione jest zakresem rzeczowym projektu; (3) 300 tys. zł – jeśli *biznesplan* przewiduje utworzenie co najmniej 5 miejsc pracy (w przeliczeniu na pełne etaty średnioroczne), co uzasadnione jest zakresem rzeczowym projektu. Maksymalna wysokość pomocy udzielonej jednemu beneficjentowi w okresie realizacji PROW nie może przekroczyć 300 tys. zł. W przypadku przetwórstwa produktów rolnych (objętych załącznikiem nr 1 do TWE) lub jadalnych produktów leśnych maksymalna wysokość pomocy udzielonej jednemu beneficjentowi, w okresie realizacji Programu, wynosi 100 tys. zł. Beneficjentem jest osoba fizyczna, osoba prawna lub jednostka organizacyjna nieposiadająca osobowości prawnej, która prowadzi działalność jako mikroprzedsiębiorstwo zatrudniające poniżej 10 osób, i mające obrót nieprzekraczający równowartości w złotych 2 mln euro. Weryfikacja powyższych kwestii ma miejsce na poziomie → *Institucji Pośredniczącej II stopnia (IP2/IW)*.

Innym przykładem demarkacji może być wskazanie właściwego PO/RPO w przypadku modernizacji infrastruktury ochrony zdrowia. W przypadku, gdy organem prowadzącym zakładów opieki zdrowotnej są jednostki samorządu terytorialnego są to regionalne programy operacyjne. Natomiast dla zakładów opieki zdrowotnej, dla których organami założycielskimi są: minister, centralny organ administracji rządowej, publiczna uczelnia medyczna lub publiczna uczelnia prowadząca działalność dydaktyczną i badawczą w dziedzinie nauk medycznych (z wyłączeniem zakładów lecznictwa uzdrowiskowego) właściwym źródłem finansowania jest → *Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ)*. Reasumując, infrastruktura ochrony zdrowia i ratownictwo medyczne, które mogą zostać dofinansowane w ramach PO IiŚ (infrastruktura o znaczeniu ponadregionalnym) nie podlegają wsparciu w ramach regionalnych programów operacyjnych. Analiza zapisów linii demarkacyjnej pod względem funkcjonalności i spójności upoważnia do stwierdzenia, iż podział interwencji nie zawsze został skonstruowany trafnie. Przy wyraźnym podziale interwencji na → *politykę spójności*, → *Wspólną Politykę Rolną* oraz → *Wspólną Politykę Rybacką* zdecydowanie za rzadko stosuje się kryteria biorące pod uwagę charakter projektu. Nastąpiło przypisanie pewnych działań jedynie do danej polityki. Miast tego stosuje się kryteria wartościowe, które są wprawdzie łatwo weryfikowalne, ale nie mają wymiaru strategicznego. Zbyt mało jest też kryteriów uwzględniających beneficjentów projektu, które wiązałyby działania danego beneficjenta z daną polityką. Dodatkowo linia obejmuje głównie obszary, które podczas programowania stanowiły obszary konfliktowe, natomiast pozostałe obszary nie zostały dostatecznie jasno odzwierciedlone w jej zapisach. Dlatego linia demarkacyjna nie zapewnia w pełni podziału interwencji.

Literatura: <http://www.mrr.gov.pl/ProgramyOperacyjne%202007-2013/Linia%20demarkacyjna/Strony/liniademarkacyjna.aspx>; Linia demarkacyjna pomiędzy Programami Operacyjnymi Polityki Spójności, Wspólnej Polityki Rolnej i Wspólnej Polityki Rybackiej z czerwca 2012 roku zatwierdzo-

na późniejszych uchwałami KK NSRO z dnia 4 lipca 2008 roku, 4 sierpnia 2008 roku oraz 12 sierpnia 2008 roku, s. 7, 25–31; Analiza zapisów linii demarkacyjnej pomiędzy programami operacyjnymi: polityki spójności, Wspólnej Polityki Rolnej oraz Wspólnej Polityki Rybackiej, Raport końcowy, Warszawa lipiec 2008, s. 4, 9.

LISTA RANKINGOWA PROJEKTÓW to lista wniosków zakwalifikowanych do oceny merytorycznej uszeregowanych w kolejności malejącej według liczby uzyskanych punktów. Lista rankingowa powstaje na podstawie dokonanych ocen przez właściwy do tego organ (→ *komisja oceny projektów*). Jego ocena stanowi podstawę do ułożenia listy rankingowej. Lista rankingowa niezwłocznie po zatwierdzeniu jest ogłaszana na stronie internetowej danej instytucji. Każdy projektodawca na tej podstawie zostaje poinformowany pisemnie o wynikach oceny merytorycznej jego → *projektu*. Szczegółowe zasady przygotowywania listy rankingowej w odniesieniu do poszczególnych → *Programów Operacyjnych* i → *Regionalnych Programów Operacyjnych* są określane we właściwych wytycznych dotyczących procedury wyboru projektów.

Literatura: art. 30 a ust. 2 Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku, nr 279, poz. 1644;.

LLP (LIFELONG LEARNING PROGRAMME) → *Program Uczenie się przez całe życie*

LOGIKA INTERWENCJI to strategia leżąca u podstaw → *projektu*. Jest to narracyjny opis projektu na każdym z czterech poziomów „hierarchii celów” wykorzystanej w ramie logicznej. Prezentuje ona, w jaki sposób przez działania (wkład przekształcony na produkty) przekładają się w następnej kolejności na rezultaty i długookresowe oddziaływanie oraz jak te elementy korespondują z celami projektu. Taki sposób planowania projektu jest oparty na czytelnym ciągu przyczynowo-skutkowym. Jest również podstawą do stosowania procesów wspomagających zarządzanie projektami. Takimi instrumentami są → *zarządzanie cyklem projektu*, → *matryca logiczna*, → *wykres Gantta* oraz procesy → *monitoringu*, → *ewaluacji*, → *audytu zewnętrznego*.

Wkład w ramach projektu stanowią zasoby zaangażowane przez → *beneficjenta* w realizację projektu. Za pomocą wkładu beneficjent wykonuje zaplanowane w projekcie działania, które są realizowane zgodnie z harmonogramem. W wyniku realizacji działań beneficjenta powstają **produkty** (np. 30 godzin szkolenia z rachunkowości, 50 km wyremontowanych dróg wojewódzkich, 3 zakupione maszyny). **Rezultaty** z kolei stanowią bezpośrednie i natychmiastowe efekty projektu oparte na produktach (korzyści, jakie grupa docelowa otrzymała w związku z realizacją projektu. Rezultaty przekładają się w sposób bezpośredni lub pośredni na oddziaływanie. Przedstawiona powyżej rama logiczna pokazuje niezbędność kolejnych etapów, ponieważ pomyślna realizacja kolejnego elementu jest determinowane realizacją poprzedniego. Logika powyższa pozostaje aktualna także na wyższych poziomach wdrażania funduszy Unii Europejskiej (UE), gdyż realizacja projektów przyczynia się do osiągnięcia celów priorytetu

danego → *Programu Operacyjnego*, a ten z kolei do osiągnięcia celów → *Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007–2013* (NSRO) dla programu bądź grupy programów.

Literatura: Podręcznik – zarządzanie cyklem projektu, Warszawa 2004, s. 45; Hubert Guz, Zarządzanie projektami społecznymi, [w:] Jerzy Hausner (red.), Zarządzanie podmiotami ekonomii społecznej, Kraków 2007, s. 129 i nast.

LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA – jej założeniem jest działanie oddolne. LGD przybiera formę → *partnerstwa publiczno-prywatnego*, a jej **celem jest dbanie o rozwój własnego regionu i jego promocję**. Lokalne Grupy Działania mają osobowość prawną i mogą przyjmować formę fundacji, stowarzyszeń i związków stowarzyszeń. Przynajmniej 51% składu jej zarządu muszą stanowić przedstawiciele sektora prywatnego (np. przedsiębiorcy, rolnicy). Do partnerstwa mogą się również przyłączyć inne stowarzyszenia, fundacje i organizacje. LGD to podmiot, którego celem jest stworzenie lepszych warunków życia dla wszystkich mieszkańców regionu. Partnerzy podejmują wspólne, praktyczne działania, dzieląc się zasobami, odpowiedzialnością i korzyściami. W ramach funkcjonowania Lokalnej Grupy Działania można otrzymać refundację kosztów związanych z realizacją Lokalnej Strategii Rozwoju oraz kosztów administracyjnych LGD. Oś Leader (→ *Leader+*) → *Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Wspierania Rozwoju Obszarów Wiejskich* (EFRROW) wspiera tylko partnerstwa tworzone na obszarach wiejskich. Partnerstwa takie mogą jednak tworzyć się i działać na obszarach miejskich.

Literatura: art. 62–65, art. 70 ust. 3 lit. b) i art. 70 ust. 7 Rozporządzenia Rady nr 1698/2005 z 20 września 2005 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 277 z 21 października 2005 roku; art. 38 i art. 39 ust. 4 Rozporządzenia KE nr 1974/2006 z 15 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 368 z 23 grudnia 2006 roku; Hanna Jahns, Reforma polityki spójności w latach 2007–2013 – wstępna analiza implikacji dla systemu wdrażania funduszy strukturalnych w Polsce, [w:] Wspólnoty Europejskie 7/8 (2005), s. 57; <http://gminapuck.wpt.pl/pasaz/lokalnagrupa-leader.htm>

M

MAŁE I ŚREDNIE PRZEDSIĘBIORSTWA (MŚP) (*Small and Medium Enterprises*) są to podmioty prowadzące, bez względu na formę prawną, działalność gospodarczą, które spełniają określone w prawie wspólnotowym kryteria (liczba osób zatrudnionych, roczny obrót, całkowity bilans roczny). Do kategorii przedsiębiorstw zalicza się tutaj m.in. osoby prowadzące działalność na własny rachunek, firmy rodzinne zajmujące się rzemiosłem lub też inną działalnością. Są to także spółki bądź konsorcja prowadzące regularną **działalność gospodarczą**. Przyporządkowanie danego przedsiębiorcy do konkretnej grupy MŚP (mikro, mały, średni) jest uzależnione od pułapów, jakie osiąga w zakresie: (a) liczy osób zatrudnionych; (b) rocznego obrotu; (c) całkowitego bilansu rocznego. Należy zwrócić uwagę, iż jeśli zachowanie odpowiedniego pułapu zatrudnienia jest obligatoryjne to w zakresie pułapu finansowego istnieje pewna dowolność. Przedsiębiorstwo nie musi spełnić obu pułapów finansowych (rocznego obrotu, całkowitego bilansu rocznego), może więc dokonać wyboru wskaźnika który jest dla niego korzystniejszy. W takiej sytuacji może przekroczyć jeden z pułapów, nie tracąc swojego statusu.

Za **mikroprzedsiębiorcę** uznaje się tego, który co najmniej w dwóch ostatnich latach obrotowych zatrudniał mniej niż 10 pracowników i którego roczny obrót lub całkowity bilans roczny nie przekracza 2 mln euro. Za **małego przedsiębiorcę** uważa się tego, który w co najmniej dwóch ostatnich latach obrotowych zatrudniał mniej niż 50 pracowników i którego roczny obrót lub całkowity bilans roczny nie przekracza 10 mln euro. Za **średniego przedsiębiorcę** uważa się tego, który co najmniej w dwóch ostatnich latach obrotowych zatrudniał mniej niż 250 pracowników i którego roczny obrót nie przekracza 50 mln euro lub całkowity bilans roczny nie przekracza 43 mln euro.

Kategoria przedsiębiorstwa	Liczba osób zatrudnionych	Roczny obrót / Całkowity bilans roczny
Średnie	<250	≤50 mln euro / ≤43 mln euro
Małe	<50	≤10 mln euro / ≤10 mln euro
Mikro	<10	≤2 mln euro / ≤2 mln euro

Dane służące do obliczenia wskaźnika zatrudnienia i kwot finansowych odnoszą się do zamkniętego okresu obrachunkowego oraz obliczane są w skali rocznej. Kwota

wybrana jako obrót jest obliczana z pominięciem podatku VAT i innych podatków pośrednich. Należy dodać, iż uzyskanie lub utrata statusu mikro, małego, średniego przedsiębiorstwa następuje tylko wtedy, gdy przekroczenie pułapów zatrudnienia i pułapów finansowych powtarza się w ciągu dwóch kolejnych okresów obrachunkowych. W przypadku nowo utworzonych przedsiębiorstw wielkość poszczególnych wskaźników oblicza się według danych uzyskanych do momentu obliczenia w takcie trwania roku obrotowego. Dla obliczenia wskaźnika pułapu zatrudnienia (wyrażonej w rocznych jednostkach roboczych – RJR) bierze się pod uwagę liczbę pracowników zatrudnionych na pełnych etatach w danym przedsiębiorstwie albo w jego imieniu w ciągu całego uwzględnianego roku obrachunkowego. Praca osób, które nieprzepracowały pełnego roku bądź tych, którzy nie pracowali w pełnym wymiarze oraz prace pracowników sezonowych liczy się jako części ułamkowe. W skład personelu wchodzi: (a) pracownicy; (b) osoby pracujące na rzecz przedsiębiorstwa jemu podporządkowanego i uznane za pracowników na podstawie prawa krajowego (w Polsce kodeks pracy); (c) właściciele; (d) partnerzy prowadzący regularną działalność w przedsiębiorstwie i czerpiący z niego korzyści finansowe. Stażyści lub studenci uczestniczący w szkoleniu zawodowym na podstawie umowy stażu lub szkolenia zawodowego nie są uwzględniani jako personel. Nie uwzględnia się również czasu trwania urlopu macierzyńskiego lub wychowawczego.

W celu wyliczenia pułapów przedstawionych w tabeli bierze się pod uwagę dane określonego przedsiębiorstwa bądź też innych w zależności od jego rodzaju (niezależne, partnerskie, związane). Obliczenia w każdej z tych trzech kategorii przedsiębiorstw dokonywane są w inny sposób, a skumulowane w ten sposób dane ostatecznie decydują o tym, czy dane przedsiębiorstwo zachowuje progi i pułapy ustanowione w definicji MŚP. **Przedsiębiorstwo niezależne** oznacza każde przedsiębiorstwo działające samodzielnie. Jest to podmiot, który nie jest zaliczony do przedsiębiorstwa partnerskiego (związanego). Może posiadać jedynie do 25% udziałów w innym bądź innych przedsiębiorstwach, a inne posiadają poniżej 25% udziałów w tym przedsiębiorstwie. Z kolei **przedsiębiorstwo partnerskie** posiada mniejszościowe udziały w jednym lub kilku przedsiębiorstwach. Są to podmioty, których nie można zakwalifikować jako przedsiębiorstwa powiązane, między którymi zachodzi następujący związek: przedsiębiorstwo posiada samodzielnie lub łącznie z jednym lub więcej powiązanymi przedsiębiorstwami 25% lub więcej kapitału lub praw głosu w innym przedsiębiorstwie. Jednocześnie oceniane przedsiębiorstwo i przedsiębiorstwo, z którym pozostaje w partnerstwie, muszą działać na rynku pokrewnym – na rynku wyższego bądź niższego szczebla (odpowiednio upstream lub downstream) w stosunku do właściwego rynku. Za rynek niższego szczebla uznaje się rynek sąsiedni pokrewny znajdujący się bezpośrednio na poziomie niższym w stosunku do rynku wytwarzanego produktu lub usługi, na jaki działa przedsiębiorstwo poddawane ocenie – rynek produkcji i dostaw. Tymczasem rynek wyższego szczebla rozumiany będzie jako znajdujący się bezpośrednio na poziomie wyższym do rynku

wytwarzanego produktu lub usługi, na jakim działa przedsiębiorstwo poddawane ocenie – rynek dystrybucji. Przedsiębiorstwo może zostać zakwalifikowane jako samodzielne, nieposiadające żadnych przedsiębiorstw partnerskich, jeśli została osiągnięta lub przekroczona wartość 25% udziałów przez inwestorów, pod warunkiem że inwestorzy ci nie są powiązani indywidualnie lub wspólnie z przedmiotowym przedsiębiorstwem. Do tych podmiotów można zaliczyć: (a) publiczne korporacje inwestycyjne, spółki kapitałowe, spółki podwyższonego ryzyka, osoby indywidualne lub grupy osób indywidualnych prowadzących regularną działalność w zakresie inwestycji *venture capital*, którzy inwestują kapitał udziałowy w firmy nienotowane na giełdzie pod warunkiem, że cała kwota inwestycji tych inwestorów w to samo przedsiębiorstwo nie przekroczy 1 250 000 euro; (b) uniwersytety lub niedochodowe ośrodki badawcze; (c) inwestorów instytucjonalnych łącznie z regionalnymi funduszami rozwoju; (d) samorządy lokalne z rocznym budżetem nieprzekraczającym 10 000 000 euro oraz liczbą mieszkańców przekraczającą 5000.

Przedsiębiorstwo staje się **związane**, kiedy wysokość jego udziałów w innym przekracza 50%. Przedsiębiorstwo związane musi spełniać co najmniej jeden z poniższych warunków: (a) posiada większość praw głosu w innym; (b) ma prawo wyznaczyć lub odwołać większość członków organu zarządzającego; (c) ma prawo wywierać dominujący wpływ na inne przedsiębiorstwo, zgodnie z umową zawartą z tym przedsiębiorstwem lub do postanowienia w jego memorandum lub statucie; (d) przedsiębiorstwo będące udziałowcem/akcjonariuszem lub członkiem innego przedsiębiorstwa kontroluje samodzielnie zgodnie z umową z innymi udziałowcami/akcjonariuszami lub członkami tego przedsiębiorstwa, większość praw głosu udziałowców/akcjonariuszy lub członków w tym przedsiębiorstwie. W praktyce najtrudniejsze do określenia pozostają sytuacje dotyczące relacji między przedsiębiorstwami wskazującymi na to, iż badane przedsiębiorstwo posiada status związanego. Należy zauważyć, iż relacje w postaci powiązań bezpośrednich typu przedsiębiorstwo-przedsiębiorstwo z punktu widzenia kryterium niezależności nie budzą wątpliwości. Dotyczy to naturalnie sytuacji określonych w art. 3 ust. 3 załącznika I do Rozporządzenia nr 800/2006, a więc relacji, w których jedno przedsiębiorstwo posiada większość praw głosu, prawo do powoływania (odwoływania) zarządu, słowem ma dominujący wpływ na działalność innego przedsiębiorstwa. Wreszcie do tych relacji zaliczyć należy sytuację, w której przedsiębiorstwo będące udziałowcem/akcjonariuszem lub członkiem innego przedsiębiorstwa kontroluje wraz z innymi udziałowcami/akcjonariuszami większość głosów udziałowców/akcjonariuszy. Natomiast pośrednie oddziaływanie ma miejsce, gdy dochodzi do relacji właściwych jak dla przedsiębiorstw związanych, o których była mowa wyżej, i dodatkowo ma to miejsce poprzez: inwestorów bądź inne przedsiębiorstwo. Co więcej, jako relacje pośrednie należy traktować związki przedsiębiorstwa z osobą fizyczną lub grupą osób działających wspólnie. W tego typu relacjach o charakterze pośrednim warunkiem stwierdzenia powiązania jest przeprowadzenie

dowodu, iż przedsiębiorstwa prowadzą swoją działalność lub jej część na tym samym rynku właściwym bądź na rynkach pokrewnych.

Podejmując się wyznaczenia zakresu rynku **właściwego**, należy odwołać się do rodzajów rynków, asortymentowego oraz geograficznego. Rynek **asortymentowy** (produktowy) należy postrzegać jako wszystkie produkty i/lub usługi, które uważane są za zamiennie lub za substytuty przez konsumenta, ze względu na właściwości produktów, ich oceny i ich zamierzone stosowanie. Nie w każdej sytuacji stwierdzenie zamienności (substytucji) po stronie kupującego może mieć miejsce za pośrednictwem oceny cech charakterystycznych oraz zastosowania danych produktów. Granice rynku można określić, posługując się analizą elastyczności popytu, a jej wykorzystanie sprowadzić do udzielenia odpowiedzi na pytanie: jakie towary A zostaną uznane przez kupujących za podobne (zamiennie) wobec kupowanych przez nich produktów B, których cena nieznacznie wzrosła. Identyfikacja takich dóbr może wskazywać na to, że znajdują się one na jednym rynku w ujęciu produktowym. I analogicznie, niestwierdzenie istnienia takich towarów może pozwolić na obronę tezy, że badany produkt stanowi odrębny rynek pod kątem asortymentowym. Rynek właściwy z punktu widzenia **geograficznego** odwołuje się do obszaru, na którym dane przedsiębiorstwa uczestniczą w podaży i popycie na produkty lub usługi, na którym warunki konkurencji są jednorodne oraz, który może zostać odróżniony od sąsiadujących obszarów ze względu na to, że warunki konkurencji na tym obszarze znacznie się różnią. W odniesieniu do rynków pokrewnych mowa jest zgodnie z podejściem określonym w Rozporządzeniu nr 800/2006 o rynku pozostającym bezpośrednio na wyższym bądź niższym szczeblu (odpowiednio rynek upstream lub downstream) w stosunku do rynku, na którym działa badane przedsiębiorstwo. Wówczas interpretację przepisu art. 3 ust. 3 akapit 3 załącznika I do Rozporządzenia nr 800/2006 można sprowadzić do stwierdzenia, iż jeżeli dane przedsiębiorstwo nie działa na tym samym rynku lub rynkach pokrewnych w stosunku do badanego przedsiębiorstwa, to o powiązaniu nie może być mowy.

W przypadku przedsiębiorstw niezależnych sumowaniu podlegają dane jedynie tego przedsiębiorstwa (A). Dla przedsiębiorstwa partnerskiego sumowane są dane odpowiadające procentowej wielkości udziałów danego przedsiębiorstwa (A) w innym i innego partnerskiego (B) w danym przedsiębiorstwie. W przypadku firmy związanej (A) dodajemy 100% danych przedsiębiorstwa związanego (B) i innego przedsiębiorstwa (B), które ma udział w danym przedsiębiorstwie (A). Sposób liczenia w zależności od rodzaju MŚP można przedstawić następująco: (a) **niezależne**: $A = 100\%$ danych A; (b) **partnerskie**: $A = 100\% A + x\% B$ w A (między 25% a 50%); (c) **związane**: $A = 100\% A + 100\% B$.

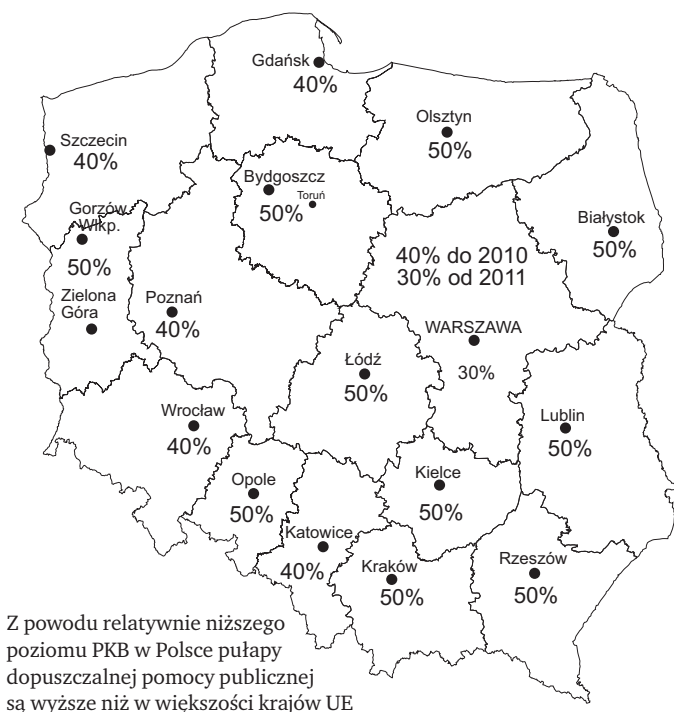
Literatura: Ustawa Prawo działalności gospodarczej z 19 listopada 1999 roku, [w:] Dz.U. RP z 1999 roku nr 101, poz. 1178 z późn. zm.; art. 103–110 Ustawy o swobodzie działalności gospodarczej z 2 lipca 2004 roku, [w:] Dz.U. RP z 2004 roku nr 173, poz. 1807 z późn. zm.; Załącznik I Rozporządzenia KE nr 800/2008 z 6 sierpnia 2008 roku uznające niektóre rodzaje pomocy za

zgodne ze wspólnym rynkiem w zastosowaniu art. 87 i art. 88 Traktatu (ogólne rozporządzenie w sprawie wyłączeń blokowych), [w:] Dz.U. UE nr L 214 z 9 sierpnia 2008 roku; art. 3 ust. 3, akapit 4 Zalecenia KE z 6 maja 2003 roku dotyczącego definicji przedsiębiorstw mikro, małych i średnich, [w:] Dz.U. UE nr L 124 z 20 maja 2003 roku; Marta Senderowicz, Prawo konkurencji, [w:] Adam Łazowski (red.), Unia Europejska, Prawo instytucjonalne i gospodarcze, Warszawa 2008, s. 1071 n.; pkt 8-10 Obwieszczenia KE nr 97/C 372/03 w sprawie definicji rynku właściwego do celów wspólnotowego prawa konkurencji, [w:] Dz.U. UE nr C 372 z 9 grudnia 1997 roku; Jan W. Tkaczyński / Marek Świsak / Elżbieta Sztorc, Projekty europejskie, praktyczne aspekty pozyskiwania i rozliczania dotacji unijnych, Warszawa 2011, s. 454–462; http://ec.europa.eu/enterprise/sme/index_pl.htm; http://ec.europa.eu/enterprise/sme/envoy_pl.htm; http://ec.europa.eu/enterprise/entrepreneurship/sba_en.htm; <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2008:0394:FIN:PL:HTML>

MAPA POMOCY REGIONALNEJ określa obszary, na których jest dopuszczalne udzielenie → *pomocy regionalnej* oraz maksymalne wielkości pomocy dla tych obszarów. Mapa ma zastosowanie w szczególności w udzielaniu pomocy regionalnej w ramach → *Regionalnych Programów Operacyjnych* (RPO). Stąd **stanowi ona źródło informacji** na temat, w jakiej maksymalnie wysokości procentowej może zostać udzielona taka pomoc w zależności od regionu. Przy wyznaczaniu poszczególnych obszarów i przypisaniu im maksymalnego poziomu dofinansowania państwa członkowskie biorą pod uwagę głównie wysokość PKB per capita. Opracowanie mapy pomocy regionalnej na podstawie Wytycznych w sprawie krajowej pomocy regionalnej na lata 2007–2013 Komisji Europejskiej (KE) powierza się państwom członkowskim. Według wytycznych (pkt. 100), państwa członkowskie są zobowiązane (na podstawie art. 108 ust. 3 TFUE) do dokonania notyfikacji mapy pomocy regionalnej, która obejmuje regiony kwalifikujące się do wsparcia. Notyfikacja powinna wyraźnie określać regiony proponowane jako kwalifikujące się do wsparcia na podstawie art. 107 ust. 3 lit. a) lub c) TFUE (przy czym lit. a) odnosi się do regionów o nienormalnie niskim poziomie rozwoju, lit. c) zaś dotyczy pomocy przeznaczonej na ułatwienie rozwoju niektórych działań gospodarczych lub niektórych regionów gospodarczych) oraz intensywność pomocy przewidywanej dla dużych przedsiębiorstw. Zgłoszenie powinno uwzględniać dostosowania w zakresie pułapu pomocy regionalnej dla → *dużych projektów* inwestycyjnych. Państwa członkowskie dostarczają szczegółowe informacje uzupełniające w celu wyjaśnienia sposobu wyznaczenia regionów, o których mowa w art. 107 ust. 3 lit. c) TFUE. Konieczne są również: szczegółowy opis wyznaczonych regionów, dane dotyczące ludności, informacje na temat PKB i poziomu bezrobocia oraz inne istotne informacje. Polska złożyła wniosek o zakwalifikowanie całego terytorium kraju do krajowej pomocy inwestycyjnej na podstawie art. 107 ust. 3 lit. a) TFUE. Zatwierdzona przez KE mapa pomocy regionalnej dla Polski została opublikowana w Dzienniku Urzędowym Unii Europejskiej. Na polskim gruncie prawnym mapa została implementowana w formie rozporządzenia w sprawie ustalenia mapy pomocy regionalnej z 13 października 2006 roku. **Maksymalna intensywność**

wsparcia wynosi: (a) 50% dla województwa lubelskiego, podkarpackiego, war-
mińsko-mazurskiego, podlaskiego, świętokrzyskiego, opolskiego, małopolskiego,
lubuskiego, łódzkiego, kujawsko-pomorskiego; (b) 40% dla województwa zachod-
niopomorskiego, dolnośląskiego, wielkopolskiego, śląskiego. Wyjątek stanowi
tu województwo mazowieckie maksymalna intensywność pomocy dla miasta War-
szawy wynosi 30%, a dla pozostałego obszaru województwa – 40% do 31 grudnia
2010 roku. Po tej dacie (1 stycznia 2011 roku–31 grudnia 2013 roku) intensywność
pomocy wynosi 30%.

Mapa pomocy regionalnej w Polsce w latach 2007–2013

Przedmiotowe rozporządzenie określa również maksymalną wartość regionalnej po-
mocy inwestycyjnej udzielanej na realizację danego projektu inwestycyjnego. Bierz
się tutaj pod uwagę: (a) intensywność pomocy w zależności od obszaru, na którym
ma być zlokalizowana inwestycja (R); (b) wielkość kosztów kwalifikujących się
do objęcia pomocą powyżej równowartości 50 mln euro nieprzekraczającej jednak
100 mln euro (B); (c) wielkość kosztów kwalifikujących się do objęcia pomocą prze-
kraczającą równowartość 100 mln euro (C). Wzór dotyczący wyliczenia maksymalnej
wartości pomocy regionalnej (I) przedstawia się następująco:

$$I = R \times (50 \text{ mln euro} + 0,5 \times B + 0,34 \times C)$$

Mapa pomocy regionalnej określa również maksymalną → *intensywność pomocy regionalnej* dla nowo powstałych małych przedsiębiorstw. Tutaj również zróżnicowano poziomy dofinansowania w zależności od zamożności danego regionu. Dla województwa mazowieckiego wynosi ona 35% w ciągu pierwszych 3 lat funkcjonowania oraz 25% w przypadku kosztów poniesionych w ciągu kolejnych lat. Natomiast na obszarze pozostałych województw intensywność pomocy wynosi 40% w ciągu pierwszych 3 lat funkcjonowania oraz 30% w przypadku kosztów poniesionych w ciągu kolejnych lat. W kontekście nie tylko przestrzennym (gdzie), ale także tematycznym (co) istotne jest określenie, w jakich dziedzinach udzielenie pomocy regionalnej jest niedozwolone, czyli w: (a) sektorze hutnictwa żelaza stali oraz włókiem syntetycznych w rozumieniu przepisów wspólnotowych dotyczących pomocy publicznej (b) sektorze górnictwa węgla; (c) sektorze rybołówstwa; (d) sektorze rolnictwa związanego z produkcją pierwotną produktów, o których mowa w Załączniku 1 do TFUE; (e) produkcji związanej z wytwarzaniem i obrotem produktami mającymi imitować lub zastępować mleko i przetwory mleczne, o których mowa w art. 3 ust. 2 Rozporządzenia Komisji nr 1898/87 z 2 lipca 1987 roku w sprawie ochrony oznaczeń stosowanych w obrocie mlekiem i przetworami mlecznymi.

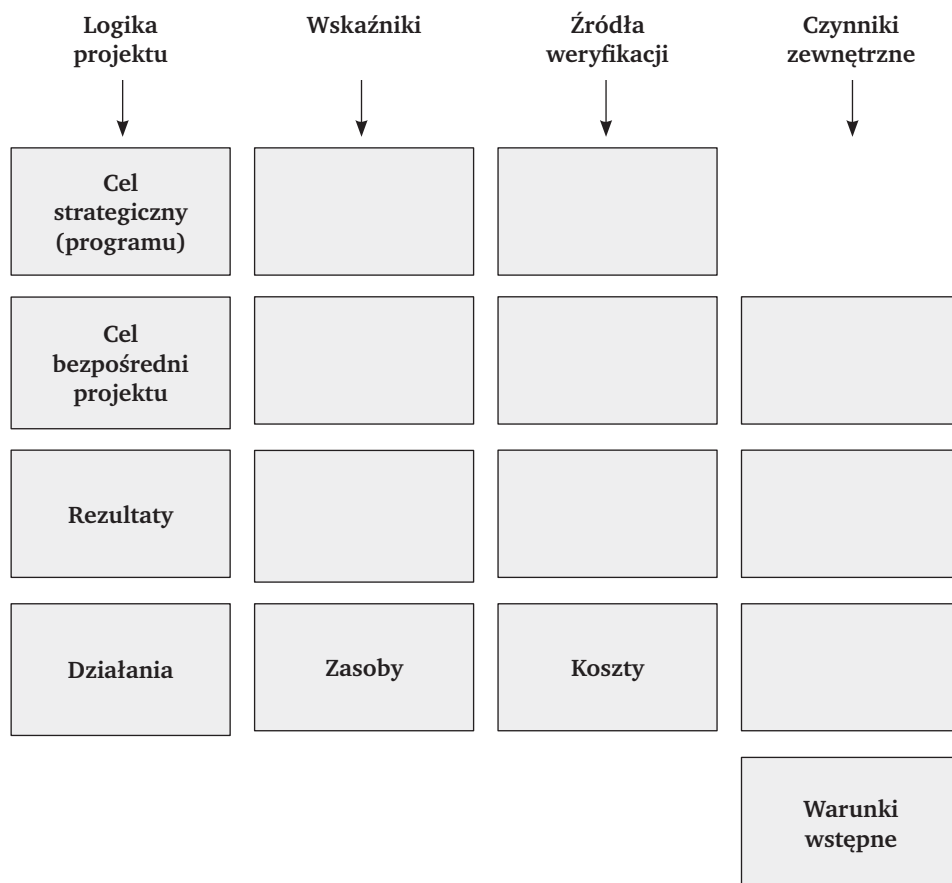
Literatura: art. 107–108 TFUE, [w:] Dz.U. UE nr C 83 z 30 marzec 2010 roku; §1, 3 Rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie ustalenia mapy pomocy regionalnej z 13 października 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2006 roku nr 190, poz. 1402; art. 2 ust. 3 Rozporządzenia KE nr 800/2008 z 6 sierpnia 2008 roku, uznającego niektóre rodzaje pomocy za zgodne ze wspólnym rynkiem w zastosowaniu art. 87 i 88 Traktatu (ogólne rozporządzenie w sprawie wyłączeń blokowych), [w:] Dz.U. UE nr L 214 z 9 sierpnia 2008 roku; Wytyczne w sprawie krajowej pomocy regionalnej na lata 2007–2013, [w:] Dz.U. UE nr C 54 z 4 marca 2006 roku, s. 30; art. 3 ust. 2 Rozporządzenia nr 1898/1987 z 2 lipca 1987 roku, w sprawie ochrony oznaczeń stosowanych w obrocie mlekiem i przetworami mlecznymi, [w:] Dz.U. WE nr L 182 z 30 lipca 1987 roku; Mapa pomocy regionalnej 2007–2013, Polska [w:] C(2006)4010 wersja ostateczna z 13 września 2006 roku, s. 2–5, http://ec.europa.eu/comm/competition/state_aid/regional_aid/regional_aid.cfm

MATRYCA LOGICZNA jest narzędziem służącym do zarządzania poszczególnymi fazami → *cyklu życia projektu*, określa logikę projektu (cele – działania – rezultaty) oraz istotne założenia i czynniki ryzyka pomyślnej realizacji projektu.

Stanowi także podstawę to stworzenia innych narzędzi, takich jak szczegółowy budżet, harmonogram wdrażania i plan monitoringu. Jest to zatem **narzędzie służące do planowania** (ale także zarządzania, monitoringu i oceny) → *projektu*, jednak samo w sobie nie gwarantuje jego powodzenia. Powodzenie jest uzależnione od jakości sporządzonej matrycy logicznej, dostępnych informacji, wiedzy i umiejętności zespołu projektowego, dostępnych informacji. Dla celów zarządzania i nadzoru nad przedsięwzięciem matryca dostarcza danych w postaci listy działań, wymaganych zasobów i zakresów odpowiedzialności. Wreszcie, zawierając dane pozwalające zmierzyć oraz zweryfikować stopień osiągnięcia zakładanych celów na poszczegól-

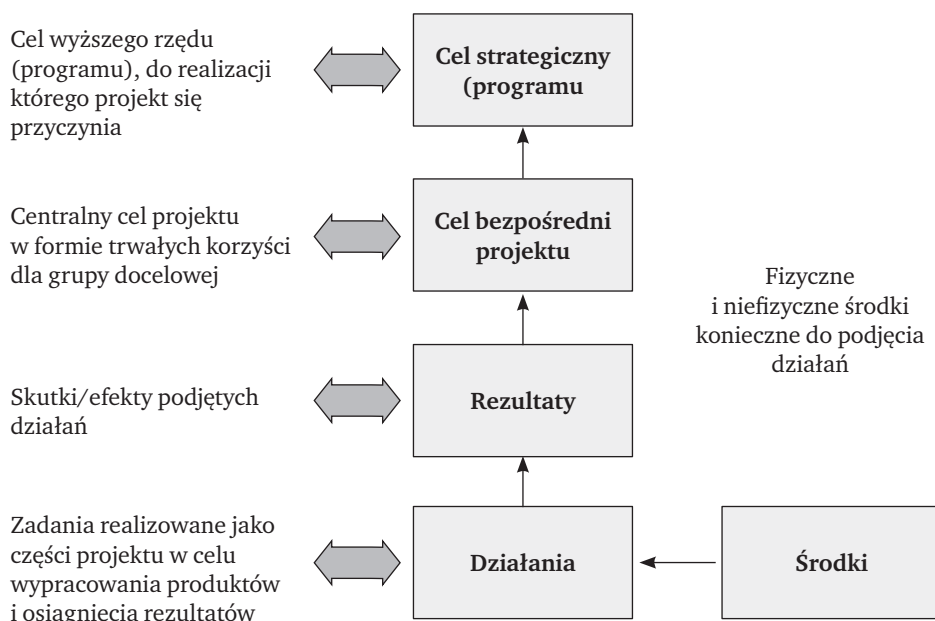
nych poziomach projektu (wskaźniki osiągnięć oraz źródła ich weryfikacji), staje się skutecznym narzędziem monitoringu i oceny. Matrycę logiczną należy postrzegać jako narzędzie dynamiczne i elastyczne, które może i powinno podlegać rewizjom, zmianom i rozwojowi wraz z rozwojem projektu czy zmianami w jego otoczeniu. Sama matryca logiczna składa się z tabeli, która ma cztery kolumny (jest to najbardziej podstawowa forma) i cztery rzędy. Układ (logika) pionowy określa, co projekt ma osiągnąć, wyjaśnia związki przyczynowe oraz określa ważne założenia i obszary problemowe, które są poza zasięgiem menedżera projektu. Logika pozioma odnosi się do mierzenia efektów projektu i zasobów używanych w trakcie jego trwania, poprzez określanie kluczowych wskaźników pomiaru i za pomocą środków, dzięki którym pomiar będzie weryfikowany.

Matryca logiczna projektu

Pierwsza kolumna matrycy – **logika projektu** (nazywana także logiką interwencji) przedstawia drogę, jaką musi pokonać projekt (a więc zespół projektowy przy udziale interesariuszy w oznaczonym czasie i przy dostępnych zasobach i budżecie), aby przy pomocy zaplanowanych działań wypracować rezultaty prowadzące do osiągnięcia zdefiniowanego celu. Z punktu widzenia przejrzystości i praktyki warto przyjąć warunek określenia tylko jednego celu projektu (albo: celu bliższego, celu szczegółowego). Osiągnięcie tego celu nie gwarantuje osiągnięcia celu strategicznego (lub celu ogólnego) tak, jak wypracowane rezultaty powinny gwarantować osiągnięcie celu projektu.

Hierarchia celów projektu

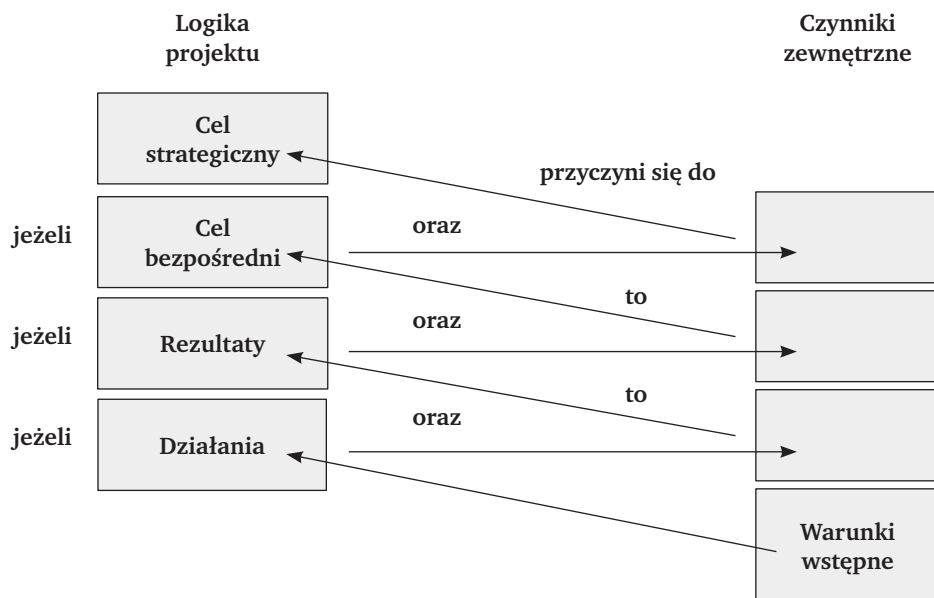

Cel strategiczny, rozumiany jako długoterminowe korzyści dla grupy docelowej oraz szerszego otoczenia projektu, może być osiągnięty na skutek realizacji wielu przedsięwzięć (projektów) składających się na program, nigdy zaś dzięki pomyślnej implementacji jednego z nich. Można przyjąć, że dla wszystkich projektów realizowanych w ramach tego samego działania cel strategiczny będzie tożsamy z celem tego działania. Stąd wiele projektów wdrażanych w ramach danego działania przyczynia się do jego realizacji. Pojedynczy projekt jest więc opisany w trzech dolnych wierszach macierzy i te trzy wiersze są niepowtarzalne tak, jak niepowtarzalne są przedsięwzięcia. Jego cel powinien być odpowiedzią na konkretny, zidentyfikowany, zweryfikowany i opisany na etapie analiz problem. Zależnościami między poziomami w hierarchii

rządzi opisany wyżej mechanizm: osiągnięcie **celu bezpośredniego** projektu jest gwarantowane przez sumę wypracowanych rezultatów, a te z kolei – przez sumę produktów wszystkich wdrożonych działań. Stąd im niższy poziom, tym więcej zawartości w poszczególnych komórkach. Zapisy w tej kolumnie muszą być precyzyjne (zgodnie z formułą SMART): dokładne, wielowymiarowe (nie tylko poprzez ilość, ale i jakość, czas, miejsce itp.) definiowanie celów na każdym poziomie wdrażania znacznie wspomaga ich kwantyfikację – określenie wskaźników osiągnięć.

Kolejnym polem matrycy logicznej są **rezultaty**, które opisują usługi, dostarczane założonej → *grupie docelowej*, a samo ich wykonanie powinno być możliwe do obliczenia przez zarządzających projektem. Rezultaty określają efekty powstałe w wyniku zrealizowanych działań w ramach projektu. Wyniki (rezultaty) powinny dotyczyć głównych przyczyn problemów dotyczących grupy docelowej. Pamiętać należy, iż rezultaty to zmiana na korzyść w porównaniu ze stanem sprzed realizacji projektu, de facto chodzi więc nie o sam fakt np. przeszkolenia, ale o nabycie bądź poszerzenie kwalifikacji i umiejętności. Mówiąc o rezultatach, trzeba zawsze pamiętać o bezwzględnie wymaganym w przypadku projektów społecznych definiowaniu tzw. rezultatów miękkich, a więc często trudno uchwytnych zmianach postaw, zachowania czy motywacji. **Działania** z kolei oznaczają, w jaki sposób dobra i usługi będą dostarczane grupie docelowej. Logika interwencji powinna być kompletna i spójna, a wraz z kolumną czwartą – będąc częścią tak zwanej logiki pionowej projektu – stanowić o jego wykonalności i trwałości.

Logika pionowa matrycy logicznej projektu

W czwartej kolumnie zapisuje się istotne **czynniki zewnętrzne** (tzn. założenia i czynniki ryzyka – zagrożenia) dla każdego poziomu wdrażania. Są to czynniki leżące całkowicie poza kontrolą projektu i mające różny charakter; mogą stanowić o jego powodzeniu (np. wola uczestnictwa w projekcie członków grupy docelowej, dobra współpraca odpowiednich władz, sprzyjające warunki atmosferyczne, stabilność przepisów, sprzyjająca polityka gospodarcza itd.). Należy się także zastanowić, czy nie występują żadne bariery, które mogą uniemożliwić udział w projekcie przedstawicielom jego grupy docelowej i ewentualnie, przewidzieć działania, które je zminimalizują bądź zlikwidują. Ostatnia, dolna komórka czwartej kolumny zawiera **listę warunków wstępnych**. Od czynników zewnętrznych z wyższych komórek odróżnia je tylko to, że warunkują rozpoczęcie przedsięwzięcia w ogóle, a nie powodzenie poszczególnych poziomów wdrażania. Takim warunkiem wstępnym może być np. oficjalne przyjęcie do realizacji dokumentu strategicznego, którego częścią jest projekt będący przedmiotem planowania, czy też uzyskanie współfinansowania. Poniżej przedstawiono ideę logiki poziomej projektu oraz właściwe dla niej zależności przyczynowo-skutkowe. Jeśli rezultaty zostaną wypracowane oraz założenia są prawdziwe, to cel projektu zostanie osiągnięty.

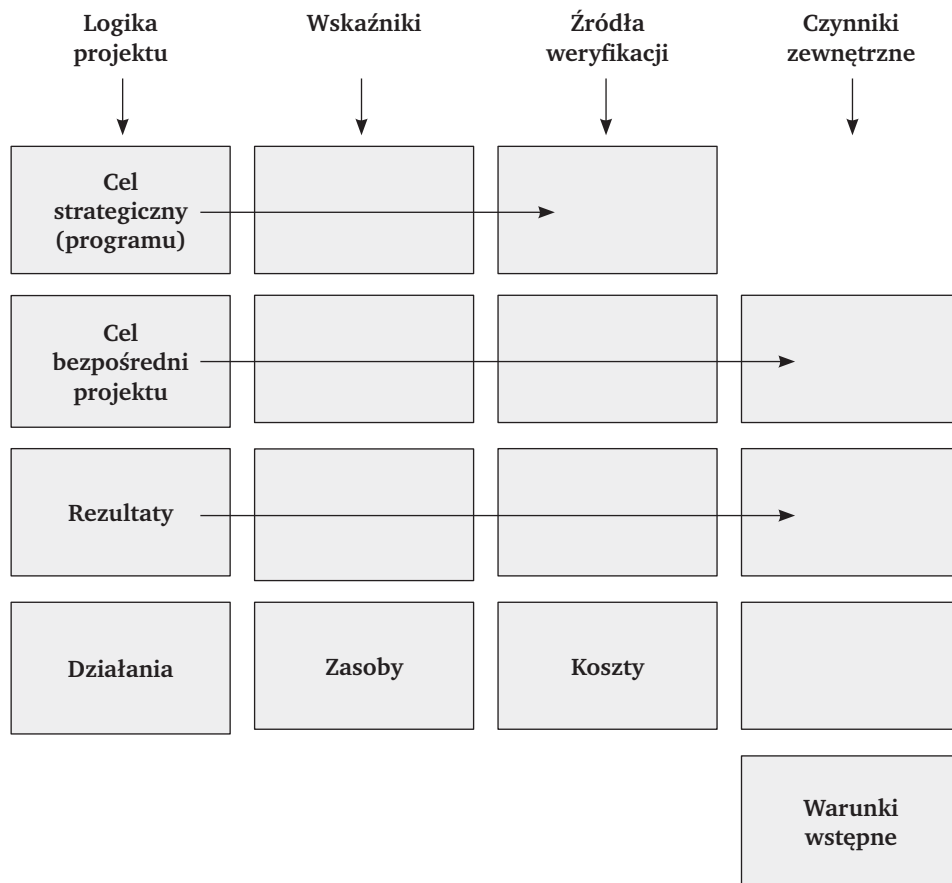
Wskaźniki (nazywane również obiektywnie weryfikowalnymi wskaźnikami) umieszczone w kolumnie drugiej, opisują cele projektu w operacyjnie mierzalnych kategoriach i zapewniają podstawy do mierzenia wydajności. Specyfikacja tych wskaźników działa jako sprawdzenie wykonalności celów oraz formuje bazę dla systemu monitorowania projektu. Wskaźniki pozwalają ocenić, czy i w jakim stopniu rezultaty lub cele zostały osiągnięte. Jakkolwiek najłatwiej jest opisać efekty wdrażania projektu za pomocą wskaźników ilościowych, to należy dążyć do zastosowania także jakościowych oraz dodatkowych, takich jak wskaźniki czasu, miejsca i grupy docelowej. Takie podejście znacznie zwiększa precyzję opisu rezultatów, czyniąc go przy tym kompletnym i wielowymiarowym. Rezultat w postaci „100 osób przeszkolonych” należy opisać nie tylko wskaźnikiem ilościowym (liczba przeszkolonych osób), ale także innymi: liczba przeszkolonych osób, w tym kobiet, z terenu miasta X, w zakresie języka angielskiego na poziomie średnio zaawansowanym, do końca października 2010.

Kolumna trzecia zawiera wskazanie sposobu pomiaru zdefiniowanych wcześniej wskaźników oraz źródła ich weryfikacji. Dla każdego poziomu wdrażania i wszystkich wskaźników powinna ona zawierać: (a) format, w którym dane będą przechowywane (np. sprawozdania kwartalne, dokumenty księgowe, bazy danych, rejestry, raporty odbioru końcowego, roczniki statystyczne); (b) źródło informacji (kto jest odpowiedzialny za pomiar, opracowanie i dostarczenie danych); (c) regularność pomiaru wskaźników (miesięcznie, kwartalnie, rocznie itd.). Najczęstszym przykładem **źródeł weryfikacji** są sprawozdania okresowe (kwartalne, roczne), które muszą być składane przez wszystkich projektodawców w okresie wdrażania przedsięwzięć. Sformułowane wskaźniki muszą być odpowiednie i adekwatne. Dokumenty, na podstawie których wskaźniki są weryfikowane, powinny zawierać rzetelne dane umożliwiające prawidłowe ich sprawdzenie. Jako źródło weryfikacji wskaźnika rezultatu

w postaci „liczba przeszkolonych osób” podawana jest często lista obecności na szkoleniu. Tymczasem z takiego dokumentu można się dowiedzieć, ile osób uczestniczyło w szkoleniu (liczba szkolonych), a nie, ile je ukończyło. Te dwie wielkości zazwyczaj się różnią: część uczestników może nie ukończyć kursu z powodu choroby, rezygnacji czy niepowodzenia na egzaminie. Dlatego odpowiednim źródłem weryfikacji wspomnianego wskaźnika będzie rejestr wydanych certyfikatów ukończenia, protokoły egzaminacyjne itp. Należy pamiętać, iż „przeszkolenie” wiąże się nie tyle z uczestnictwem, ile z nabyciem określonych umiejętności.

Zasoby – zawartość ostatniej komórki w drugiej kolumnie – oznaczają wszelkie nakłady ludzkie i rzeczowe, które czynią wykonalnymi działania zapisane w komórce sąsiadującej z lewej strony (w kolumnie logiki projektu). Właściwe oszacowanie tych zasobów, zwłaszcza w połączeniu z czasem ich wykorzystania i ceną albo stawką za

Logika pozioma matrycy logicznej projektu

jednostkę czasu wykorzystania, pozwoli oszacować budżet projektu. W postaci ogólnej należy go zapisać w ostatniej komórce trzeciej kolumny (Koszty). Szczegółowo budżet projektu musi zostać opisany w oddzielnym dokumencie (→ *budżetowanie*). Po zakończeniu wypełniania poszczególnych pól matrycy logicznej należy zawsze starannie zweryfikować jej jakość: czy w efekcie jest to dokument kompletny, logiczny i spójny. Weryfikacja taka odbywa się m.in. w drodze analizy wspomnianej już logiki pionowej matrycy oraz jej logiki poziomej.

Literatura: European Commission – EuropeAid, Project Cycle Management Handbook, Bruksela 2002, s. 33–49; Rachel Blackman, Project Cycle Management, Teddington 2003, s. 37–42; Podręcznik – zarządzanie cyklem projektu, Warszawa 2004, s. 15–26; Bartosz Ziółkowski, Zarządzanie cyklem projektu, Warszawa 2003, s. 10–15; Jarosław Zarychta, Przygotowanie projektu, Zastosowanie Metodologii Struktury Logicznej, Kraków 2006, s. 39–48; Tadeusz Grzeszczyk, Metody oceny projektów z dofinansowaniem Unii Europejskiej, Warszawa 2006, s. 100–125.

MECHANIZM FINANSOWY EUROPEJSKIEGO OBSZARU GOSPODARCZEGO (MF EOG) stanowią środki finansowe przeznaczone m.in. dla Polski w ramach → *funduszy norweskich*, na który skład się także → *Norweski Mechanizm Finansowy (NMF)*. Uczestnictwo Polski w tym mechanizmie wiąże się z przystąpieniem do UE. Polska może korzystać z MF EOG w ramach dwóch okresów jego programowania tj. lat 2004–2009 oraz 2009–2014. W ramach przygotowań do pierwszego okresu programowania MF EOG na mocy Umowy o rozszerzeniu → *Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG)* z 14 października 2003 roku, ustanowioną już poprzednio pomocą finansową ze strony krajów → *Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA)*, objęta została również Polska. W związku z tym, rząd Polski podpisał w Brukseli 28 października 2004 roku, Memorandum of Understanding wdrażania Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego (MF EOG). W okresie 2004–2009 zarówno MF EOG, jak i NMF miały wspólne cele w postaci niwelowania różnic społeczno-ekonomicznych w obrębie państw Europejskiego Obszaru Gospodarczego. Stosownie do postanowień Umowy o rozszerzeniu EOG państwa EFTA udzielają wsparcia przez finansowanie grantów na potrzeby przedsięwzięć inwestycyjnych i rozwojowych w obszarach uznanych za priorytetowe, a do których należą: (a) **ochrona środowiska**; (b) **promowanie zrównoważonego rozwoju**; (c) **ochrona kulturowego dziedzictwa europejskiego**; (d) **rozwój zasobów ludzkich**; (e) **opieka zdrowotna i opieka nad dzieckiem**; (f) **badania naukowe dotyczące powyższych priorytetów**.

W ramach pierwszego okresu programowania MF EOG zakończył swoje funkcjonowanie w 2009 roku. W okresie od 1 maja 2004 roku do 30 kwietnia 2009 roku przewidziano kwotę 600 mln euro (łącznie z NMF). Alokacja dla Polski (beneficjentami są również podmioty z 14 innych państw UE) w ramach MF EOG wyniosła 280 800 000 euro. Główne cele Mechanizmu Finansowego EOG na lata 2009–2014 obejmują: przyczynianie się do zmniejszania różnic ekonomicznych i społecznych w obrębie EOG oraz wzmac-

nianie stosunków dwustronnych pomiędzy państwami-darczyńcami a państwem-beneficjentem poprzez przyznawanie pomocy finansowej w zdefiniowanych obszarach priorytetowych. Pomoc finansowa jest dostępna w następujących obszarach priorytetowych: (a) ochrona i zarządzanie środowiskiem; (b) zmiany klimatyczne i odnawialne źródła energii; (c) społeczeństwo obywatelskie; (d) rozwój społeczny i zasobów ludzkich; (e) ochrona dziedzictwa kulturowego. Badania naukowe mogą kwalifikować się do wsparcia finansowego w zakresie, w jakim ukierunkowane są na jeden lub więcej obszarów priorytetowych. Podział środków pomiędzy poszczególne obszary programowe na poziomie MF EOG odzwierciedla podejście priorytetowe.

Obszar programowy	Środki MF EOG
Różnorodność biologiczna i działania na rzecz ekosystemów	20 mln euro
Monitoring środowiska oraz zintegrowane planowanie i kontrola	15 mln euro
Efektywność energetyczna i odnawialne źródła energii	75 mln euro
Fundusz dla Organizacji Pozarządowych	37 mln euro
Lokalne i regionalne inicjatywy na rzecz zmniejszenia nierówności i promowania spójności społecznej	9 mln euro
Inicjatywy na rzecz ochrony środowiska	10 mln euro
Konserwacja i rewitalizacja dziedzictwa kulturowego i naturalnego	60 mln euro
Promowanie różnorodności kulturowej i artystycznej w ramach europejskiego dziedzictwa kulturowego	10 mln euro
Fundusz Stypendialny	5 mln euro
Fundusz pomocy technicznej dla państwa-beneficjenta Fundusz Współpracy Dwustronnej na poziomie krajowym	5 mln euro
ALOKACJA	246 mln euro

Wartość środków finansowych przeznaczonych dla Polski w okresie na lata 2009–2014 wynosi 988,5 mln euro. Środki ramach MF EOG dystrybuowane są za pośrednictwem programów, którym zarządza operator instytucja pochodząca z kraju-beneficjenta odpowiedzialna m.in. za wybór oraz nadzór nad prawidłową realizacją projektów. W ramach MF EOG jest realizowany program pod nazwą Fundusz Stypendialny i Szkoleniowy, którego operatorem jest Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji. Głównym celem funduszu jest przyczynianie się do zmniejszenia różnic ekonomicznych i społecznych w obrębie EOG oraz do wzmacniania stosunków dwustronnych pomiędzy Polską a Norwegią, Islandią i Liechtensteinem w obszarze edu-

kacji. Celem szczegółowym funduszu jest wzmacnianie potencjału ludzkiego oraz poszerzanie wiedzy przez: (a) zwiększenie mobilności studentów oraz pracowników uczelni wyższych pomiędzy Polską a państwami-darczyńcami; (b) rozszerzenie oraz pogłębienie współpracy instytucjonalnej i partnerstw między instytucjami działającymi w sferze edukacji (na poziomie szkolnictwa: podstawowego, wyższego, zawodowego oraz osób dorosłych) w Polsce oraz na obszarze państw-darczyńców. Zakres działań w ramach programu również jest bardzo szeroki i obejmuje ubieganie się o dofinansowanie w ramach czterech działań: (1) mobilność studentów i pracowników uczelni; (2) wizyty przygotowujące; (3) współpraca instytucjonalna; (4) rozwój polskich uczelni. Wśród inicjatyw, które będą mogły uzyskać finansowe wsparcie funduszu w latach 2012–2016, znajdują się m.in.: (a) studia i praktyki studenckie; (b) wizyty przygotowawcze przedstawicieli instytucji edukacyjnych w celu nawiązania bądź rozwinięcia współpracy i/lub przygotowania wspólnego projektu w ramach pozostałych działań funduszu; (c) działania na rzecz poprawy jakości programów studiów w językach obcych oferowanych przez polskie uczelnie; (d) działania zmierzające do poprawy jakości nauczania oraz zasobów dydaktycznych polskiego szkolnictwa i oświaty; (e) działania służące rozwojowi oferty dydaktycznej; (f) działania mające na celu zwiększenie udziału polskich instytucji edukacyjnych w programach międzynarodowych, programach wymiany uczniów i studentów oraz możliwości organizowania imprez i wydarzeń międzynarodowych. Wnioskodawcami mogą być szkoły i uczelnie oraz wszelkie instytucje i organizacje działające w obszarze edukacji formalnej na wszystkich poziomach kształcenia: podstawowym, średnim, wyższym, zawodowym oraz kształcenia osób dorosłych. Koperta finansowa na lata 2009–2014 obejmująca środki MF EOG oraz środki krajowe wynosi 11 mln euro.

Literatura: Memorandum of Understanding wdrażania Mechanizmu Finansowego EOG na lata 2009–2014 pomiędzy Islandią, Księstwem Liechtensteinu, Królestwem Norwegii, zwanymi dalej „Państwami – Darczyńcami” a Rzeczpospolitą Polską podpisany 17 czerwca 2011 roku, [w:] http://www.eog.gov.pl/EOG_2009_2014/Dokumenty/Documents/MoU_EOG_PL.pdf; Regulacje w sprawie wdrażania Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG) na lata 2009-2014 przyjęte przez Komitet Mechanizmu Finansowego EOG zgodnie z art. 8.8 Protokołu 38b do Umowy o EOG 13 stycznia 2011 roku i zatwierdzone przez Stały Komitet Państw EFTA 18 stycznia 2011 roku, [w:] http://www.eog.gov.pl/EOG_2009_2014/Dokumenty/Documents/Regulacje_MF_EOG.pdf; http://www.fss.org.pl/o_programie; http://www.eog.gov.pl/EOG_2009_2014/program_stypendialny/Strony/Program_stypendialny.asp; Umowa dotycząca udziału Cypru, Czech, Estonii, Litwy, Łotwy, Malty, Polski, Słowacji, Słowenii i Węgier w Europejskim Obszarze Gospodarczym z 14 października 2003 roku, [w:] http://www.eog.gov.pl/NR/rdoonlyres/58E6CEA312FE4E8795D7B4C6011F26A5/12186/eog_umowa_w_polska1.pdf; Memorandum of Understanding wdrażania Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego, [w:] http://www.eog.gov.pl/NR/rdoonlyres/FB1E31D4-F22A-44BA-A479-03180E07F5B7/0/mech_finans_pl_mou_EOG.pdf; Program Operacyjny dla wykorzystania środków finansowych w ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego, Warszawa 2005, wersja zatwierdzona przez Radę Ministrów 26 lipca 2005 roku ze zmianami przyjętymi przez Radę Ministrów 14 listopada 2006 roku oraz 22 czerwca 2007 roku, [w:] <http://www.eog.gov.pl/NR/rdoonlyres/ACD5E04825404558A3CBCC85AF32771F/34665/PO->

dokument_ost_22_06_stronawww.pdf; Zasady i procedury wdrażania Mechanizmu Finansowego EOG 2004-2009 przyjęte 16 kwietnia 2004, [w:] <http://www.eog.gov.pl/NR/rdonlyres/58E6CEA3-12FE-4E87-95D7-B4C6011F26A5/27872/zasadyiproceduryMFEOG2006.pdf>; Wytyczne dotyczące poziomów współfinansowania (wielkości dofinansowania). Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweski Mechanizm Finansowy 2004–2009. Dokument zatwierdzono 16 listopada 2006 roku, [w:] <http://www.eog.gov.pl/NR/rdonlyres/F440A1A6-F66C-4119-A576-BBC2335E8183/27978/wytycznepoziomywspolfinansowania2.pdf>; Podział środków w ramach Mechanizmów Finansowych EOG oraz Norweskiego na lata 2004–2009 wg Programu Operacyjnego ze zmianami z 14 listopada 2006 roku, [w:] <http://www.eog.gov.pl/NR/rdonlyres/211D3DC4-DA2B-4306-BAAF-BD48AA5EAA2B/28264/PodzialsirodkowwramachMFPO2006.pdf>; <http://www.eog.gov.pl/Strony/default.aspx>

MECHANIZM MODULACJI → *Zasada modulacji*

MECHANIZM WPROWADZANIA KOREKT w latach 2007–2013 różni się od rozwiązań znanych z okresu 2000–2006. Wiele wprowadzonych zmian ma, przede wszystkim, porządkujący charakter, a co za tym idzie, w znaczący sposób nie zmienia istoty i mechanizmu funkcjonowania korekt. Podobnie jak dla lat 2000–2006 można wyróżnić korekty dokonywane przez kraje członkowskie i te, dokonywane przez Komisję Europejską (KE). W pierwszej kolejności to państwa członkowskie są odpowiedzialne za zgodność z prawem oraz prawidłowość przeprowadzanych operacji finansowych wykorzystujących wsparcie z → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności (FS)*. Są one również odpowiedzialne za zapobieganie ewentualnym → *nieprawidłowościom*, wykrywają je i dokonują korekt. **Korekty dokonywane przez państwo członkowskie** polegają na anulowaniu całości lub części wkładu publicznego w ramach → *Programu Operacyjnego* (pod uwagę bierze się charakter i wagę nieprawidłowości oraz straty finansowe poniesione przez → *fundusze unijne*). Uwolnione w ten sposób zasoby mogą być ponownie wykorzystane przez państwo członkowskie do 31 grudnia 2015 roku. **Korekt finansowych**, w drodze anulowania całości lub części wkładu wspólnotowego na rzecz Programu Operacyjnego (PO), **może dokonywać również Komisja Europejska**. Sytuacja taka jest dopuszczalna tylko wówczas, gdy: (a) w systemie zarządzania i kontroli PO istnieje poważna wada stanowiąca zagrożenie dla już wypłaconego wkładu Wspólnoty; (b) wydatek ujęty w poświadczonej deklaracji wydatków jest nieprawidłowy i nie został skorygowany przez państwo członkowskie przed wszczęciem procedury korekty; (c) państwo członkowskie nie przestrzega obowiązków (związanych z weryfikacją w połowie okresu programowania → *zasady dodatkowości*) przed wszczęciem procedury korekty. Należy wspomnieć również o tym, iż korekta finansowa dokonana przez KE nie zwalnia państwa członkowskiego z przeprowadzania procedury odzyskiwania środków oraz windykacji → *pomocy publicznej*. Zwrotu wszelkich środków należnych budżetowi ogólnemu UE dokonuje się przed ściśle określonym terminem płatności wymienionym w zleceniu windykacji, a wszelkie opóźnienia w dokonywaniu zwrotu

środków powodują naliczanie odsetek, począwszy od terminu płatności do dnia faktycznego dokonania płatności.

Literatura: art. 38 Rozporządzenia KE nr 1828/2006 z 8 grudnia 2006 roku ustanawiającego szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz Rozporządzenia PE i Rady nr 1080/2006 w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, [w:] Dz.U. UE nr L 371 z 27 grudnia 2006 roku; art. 98–102 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku.

MEDIA 2007 to program wspólnotowy, utworzony Decyzją nr 1718/2006 z 15 listopada 2006 roku, który ma za zadanie **wspieranie europejskiego sektora audiowizualnego**. Jest kontynuacją poprzednich programów: Media I (1991–1995), Media II (1996–2000) oraz Media Plus/Media Training (2001–2006). Każdy z tych programów wspierał europejski przemysł filmowy i telewizyjny w kierunku wzrostu jego konkurencyjności poprzez produkcję i dystrybucję produktów. Europejski sektor audiowizualny ma do odegrania główną rolę w procesie kształtowania europejskiego obywatelstwa, ponieważ sektor ten stanowi jeden z głównych środków przekazywania wspólnych podstawowych wartości społecznych i kulturalnych Unii Europejskiej (UE). Dlatego też wsparcie w ramach Media 2007 ma na celu dofinansowanie sektora audiowizualnego w takim stopniu, w jakim przyczynia się on do propagowania dialogu międzykulturowego, zwiększania wzajemnej świadomości wśród kultur europejskich oraz rozwoju ich politycznego, kulturalnego, społecznego i ekonomicznego potencjału. W Programie mogą uczestniczyć podmioty legalnie działające w państwach członkowskich, państwach → *Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu* (EFTA) będących członkami → *Europejskiego Obszaru Gospodarczego* (EOG), krajach kandydujących do członkostwa oraz krajach Bałkanów Zachodnich. Projektodawcy zobowiązani są do wniesienia wkładu własnego, którego wysokość jest określana każdorazowo w wezwaniu do składania wniosków. Na podstawie tego dokumentu uprawnione podmioty mogą składać propozycje projektowe. Analiza treści wezwań do składania wniosków upoważnia do stwierdzenia, iż wysokość dofinansowania ze strony Wspólnoty w przypadku programu Media 2007 plasuje się w przedziale 12,5–60% → *kosztów kwalifikowalnych* stanowiących budżet przedsięwzięcia. **Wysokość dotacji** natomiast waha się w zależności od działania, typu projektu, projektodawcy od ok. 10 000 do nawet 5 mln euro.

W ramach wspierania sektora audiowizualnego stworzono listę celów globalnych. Pozwalają one na bardziej obiektywną selekcję potencjalnych projektów. Lista celów przedstawia się następująco: (a) ochrona i akcentowanie narodowej i kulturowej różnorodności (m.in. ochrona i promocja europejskiej różnorodności kulturowej oraz dziedzictwa kinematograficznego i audiowizualnego); (b) zwiększenie cyrkulacji

europejskich utworów audiowizualnych na terenie UE i poza nią; (c) podniesienie konkurencyjności europejskiego sektora audiowizualnego. W celu skutecznej realizacji inicjatyw na rzecz sektora mediów w projektach należy uwzględnić priorytety o charakterze horyzontalnym, wspólnych dla wszystkich przedsięwzięć. W ramach Programu wspierane są trzy typy projektów w odniesieniu do sektora audiowizualnego. Pierwszy to **wsparcie w fazie przedprodukcyjnej**, które dotyczy głównie nabycia i doskonalenia umiejętności w dziedzinie audiowizualnej oraz tworzenia europejskich utworów audiowizualnych. Drugi (**faza poprodukcyjna**) obejmuje dystrybucję oraz promocję europejskich utworów audiowizualnych. Trzecim typem wreszcie są **projekty pilotażowe**, mające na celu dostosowanie Programu do zmian zachodzących na rynku (np. rosnące potrzeby digitalizacji). Koperta finansowa Programu na lata 2007–2013 wynosi 754 950 000 euro. W jej ramach budżet jest zwiększany corocznie w miarę jak będą się rozwijały działania Programu. W roku 2008 wyniósł on 93 mln euro, a w 2013 roku (w ostatnim roku funkcjonowania Programu) będzie wynosić 107 mln euro. Za całościowe wdrażanie i monitorowanie programu Media 2007 odpowiedzialna jest Komisja Europejska (KE), która jest zobowiązana do przedstawiania sprawozdań okresowych z realizacji Programu Parlamentowi Europejskiemu, Radzie UE, → *Europejskiemu Komitetowi Ekonomiczno-Społecznemu* oraz → *Komitetowi Regionów*. → *Agencja Wykonawcza ds. Edukacji, Kultury i Sektora Audiowizualnego* (EACEA) prowadzi działania operacyjne związane z administrowaniem Programem pod nadzorem i w imieniu KE oraz dokonuje rozstrzygnięć poszczególnych wezwań do składania wniosków. W poszczególnych krajach członkowskich funkcjonują biura informujące na temat możliwości finansowych Media 2007 (w Polsce jest to Media Desk Polska).

Literatura: Decyzja PE i Rady nr 1718/2006 z 15 listopada 2006 roku w sprawie wprowadzenia w życie programu wspierającego europejski sektor audiowizualny (MEDIA 2007), [w:] Dz.U. UE nr L z 327 z 24 listopada 2006 roku; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 377–384; http://ec.europa.eu/information_society/media/overview/2007/index_en.htm; <http://www.mediadesk.com.pl/>

MEMORANDUM FINANSOWE to umowa między Komisją Europejską i krajem będącym adresatem pomocy, w ramach funduszy przedakcesyjnych i → *Funduszu Spójności*, wyznaczająca cele oraz zasięg danego programu pomocowego. Podpisanie memorandum kończy fazę programowania i rozpoczyna fazę wdrażania.

Literatura: http://www.katowice.uw.gov.pl/urzedkatowice.php?fundusze_europejskie/fe_slowniczek_kon

METODA LUKI W FINANSOWANIU służy do określenia poziomu dofinansowania w przypadku → *projektów* generujących dochód. Zgodnie z art. 55 ust. 2 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006, stanowiącego podstawę ustalenia poziomu dofinansowania, który z jednej strony gwarantuje, że projekt będzie miał wystarczające zasoby

finansowe na realizację, z drugiej zaś pozwala uniknąć przyznania nienależnych korzyści odbiorcy pomocy, czyli finansowania → *projektu* w wysokości wyższej niż jest to konieczne, tzn. zapewniającej rentowność projektu na poziomie wyższym niż „zwykle oczekiwana rentowność” (ma miejsce, gdy projekt generuje taki dochód, który pozwala na pokrycie alternatywnego kosztu wkładu w projekt). W celu obliczenia luki w finansowaniu należy odnieść się do przepływów pieniężnych oszacowanych na podstawie metody standardowej lub złożonej, uwzględniając następujące kategorie zdyskontowanych przepływów pieniężnych: (a) **zdyskontowane nakłady inwestycyjne projektu** (DIC – nakłady poniesione na realizację projektu, do momentu oddania do użytkowania majątku powstałego w wyniku realizacji projektu; nakłady inwestycyjne dotyczące realizacji projektu to nakłady ponoszone w okresie jego wykonywania (na poszczególnych etapach), niezbędne do realizacji projektu, a więc mające z projektem bezpośredni lub pośredni związek, obejmujące zarówno wydatki kwalifikowalne, jak i niekwalifikowalne ponoszone w związku z realizacją projektu, dozwolone na mocy obowiązujących przepisów); (b) **zdyskontowane przychody projektu** (wyrażone w wartościach bieżących); (c) **zdyskontowane koszty operacyjne projektu** (koszty poniesione w związku z realizacją i eksploatacją inwestycji, w tym koszty zwykłej i nadzwyczajnej eksploatacji z wyłączeniem amortyzacji i kosztów kapitałowych); (d) **zdyskontowana wartość rezydualna** (wartość majątku w ostatnim roku okresu odniesienia przyjętego do analizy). W celu wyliczenia wskaźnika luki w finansowaniu w dochodach uwzględnia się wartość rezydualną, natomiast nakłady inwestycyjne koryguje się o rezerwy na nieprzewidziane wydatki, których nie należy uwzględniać przy wyliczaniu tego wskaźnika. Algorytm obliczania luki w finansowaniu w projekcie przedstawia się następująco: (a) **Krok 1.** Określenie wskaźnika luki w finansowaniu (R):

$$R = \text{Max } EE / DIC$$

gdzie: $\text{Max } EE$ – maksymalny wydatek kwalifikowany; $\text{Max } EE = DIC - DNR$; DIC – suma zdyskontowanych nakładów inwestycyjnych projektu; DNR – suma zdyskontowanych dochodów (przychodów netto) = suma zdyskontowanych przychodów – suma zdyskontowanych kosztów operacyjnych + zdyskontowana wartość rezydualna; (b) **Krok 2.** Określenie kwoty, dla której ma zastosowanie stopa współfinansowania dla danej osi priorytetowej (stosownie do art. 41 ust. 2 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006): $DA = EC \times R$, gdzie: EC – koszty kwalifikowalne niezdykontowane; (c) **Krok 3.** Określenie (maksymalnej) dotacji UE: $\text{Dotacja UE} = DA \times \text{Max } CR_{pa}$, gdzie: $\text{Max } CR_{pa}$ – maksymalna wielkość współfinansowania określona dla osi priorytetowej w decyzji Komisji przyjmującej program operacyjny (stosownie do art. 53 ust. 6 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006). W przypadku projektu mieszanego, tzn. częściowo objętego zasadami → *pomocy publicznej*, a częściowo nią nieobjętych, po-

wyższy sposób obliczania maksymalnego pułapu dofinansowania stosuje się jedynie do części nieobjętej zasadami pomocy publicznej, a generującej dochód.

Literatura: art. 47, 53–55 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Wytyczne w zakresie wybranych zagadnień związanych z przygotowaniem projektów inwestycyjnych, w tym projektów generujących dochód, Warszawa 2011, s. 10, 22–40; Wytyczne dotyczące metodologii przeprowadzania analizy kosztów i korzyści, Dokument roboczy nr 4, Bruksela 2006, s. 13.

MF EOG → *Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego*

MIFF (MULTI-ANNUAL INDICATIVE FINANCIAL FRAMEWORK) → *Wieloletnie Orientacyjne Ramy Finansowe*

MINISTERSTWO ROZWOJU REGIONALNEGO (MRR) zostało utworzone 31 października 2005 roku w celu przygotowania i wdrażania strategii rozwoju społeczno-gospodarczego Polski, uwzględniającej koncepcję przestrzennego zagospodarowania kraju oraz zarządzania środkami pomocowymi UE. Do priorytetowych zadań ministerstwa należą: (a) koordynacja i monitorowanie systemu zarządzania środkami unijnymi w celu zagwarantowania właściwej i terminowej realizacji programów finansowanych z funduszy Unii Europejskiej; (b) działanie na rzecz maksymalnego wykorzystania środków przyznanych na lata 2004–2006; (c) koordynacja wdrażania → *Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007–2013 (NSRO)* i → *Programów Operacyjnych* na lata 2007–2013 w celu pełnego wykorzystania przyznanych Polsce środków, (d) tworzenie w ramach kompetencji MRR zmian prawnych, które przyczynią się do usprawnienia wydatkowania funduszy unijnych przyznanych Polsce, w tym nowelizacja ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju; (e) monitorowanie realizacji → *Strategii Rozwoju Kraju* na lata 2007–2015, ze szczególnym uwzględnieniem rozwoju regionalnego; (f) współpraca z samorządem terytorialnym w zakresie rozwoju regionalnego; (g) współpraca z Komisją Europejską, zapewniająca realizację → *polityki spójności*; (h) czynny udział na poziomie krajowym i europejskim, w dyskusji o przyszłości polityki spójności po roku 2013.

Literatura: http://www.mrr.gov.pl/MINISTERSTWO/Strony/opinie_i_uwagi_do_mrr.aspx

MIPD (MULTI-ANNUAL INDICATIVE PLANNING DOCUMENT) → *Wieloletni Orientacyjny Dokument Planowania*

MŁODZIEŻ DLA EUROPY to jedna z pięciu, oprócz → *Wolontariatu Europejskiego* → *Młodzieży w świecie*, → *Systemów wsparcia młodzieży* i → *Wsparcie europejskiej współpracy w zakresie problematyki i działań młodzieżowych*, akcji, które mają umoż-

liwić osiągnięcie celów programu → *Młodzież w działaniu*. Jej celem jest zwiększenie mobilności młodzieży poprzez **wspieranie jej wymiany** oraz rozwijanie postaw obywatelskich i pogłębianie wzajemnego zrozumienia wśród młodzieży przez wspieranie inicjatyw młodzieżowych oraz projektów i działań dotyczących jej uczestnictwa w życiu demokratycznym. O dotacje finansowe → *beneficjenci* mogą starać się na poziomie działań (podakcji), które funkcjonują w ramach Akcji. W tym przypadku istnieją trzy takie działania: (1) Wymiana Młodzieży; (2) Inicjatywy Młodzieżowe; (3) Młodzież w Demokracji.

Literatura: art. 4 ust. 1 i Załącznik Decyzji PE i Rady nr 1719/2006 z 15 listopada 2006 roku ustanawiającej program Młodzież w działaniu na okres 2007–2013, [w:] Dz.U. UE nr L 327 z 24 listopada 2006 roku; Młodzież w Działaniu 2007–2013, przewodnik, [w:] http://www.mlodziez.org.pl/index.php/ida/820/przewodnik_PL.doc; http://ec.europa.eu/youth/youth-in-action-programme/doc78_en.htm; <http://www.mlodziez.org.pl/>

MŁODZIEŻ W DZIAŁANIU (*Youth in Action*) to unijny program ustanowiony Rozporządzeniem nr 1719/2006, jest realizowany w okresie od 1 stycznia 2007 roku do końca grudnia 2013 roku. Jest on efektem doświadczeń wielu lat działania jego poprzedników: → *Wolontariatu Europejskiego* i → *Młodzieży dla Europy*, a więc inicjatyw realizowanych w latach 1995–1999, oraz ich następcy w postaci Programu Młodzież, który swoje działanie zakończył w 2006 roku. Przedstawiany Program to pomoc Unii Europejskiej (UE) skierowana do młodych ludzi (15–28 lat), w przypadku niektórych innych działań jest on otwarty dla osób od 13 do 30 lat. Poza młodzieżą zrzeszoną w grupy bądź pozostającą bez zrzeszenia Program skierowany jest również do osób pracujących z młodzieżą oraz organizacji niedziałających dla zysku. Dofinansowanie otrzymać mogą jedynie te inicjatywy, które z założenia nie generują zysku, a nastawione są na współpracę młodzieży. Realizacja działań Programu ma za zadanie przyczyniać się przede wszystkim do **propagowania aktywnej postawy obywatelskiej młodych ludzi oraz szerzenia solidarności i wzajemnego zrozumienia młodzieży w Europie**. Jednocześnie powinna zostać wzmocniona współpraca państw członkowskich w zakresie polityki ds. młodzieży, polegająca m.in. na wypracowywaniu systemów wspierających zdolności operacyjne społeczeństwa obywatelskiego w zakresie młodzieży. Niemniej istotnym priorytetem jest zwiększenie udziału młodzieży w życiu społecznym. W Programie przewidziano pięć Akcji, które mają umożliwić osiągnięcie jego celów. O dotacje można się starać na poziomie działań (podakcji), które funkcjonują w ramach Akcji i są to: (1) Młodzież dla Europy; (2) Wolontariat Europejski; (3) Młodzież w świecie; (4) → *Systemy wsparcia młodzieży*; (5) → *Wsparcie europejskiej współpracy w zakresie problematyki i działań młodzieżowych*. Akcje programu Młodzież w działaniu stanowią odpowiednik priorytetów w ramach → *Programów Operacyjnych* (PO), ich zadaniem jest osiągnięcie wyznaczonych celów programu.

Celami Akcji 1 – **Młodzież dla Europy** – są: zwiększenie mobilności młodzieży przez wspieranie wymiany młodzieży; rozwijanie postaw obywatelskich i pogłębianie wzajemnego zrozumienia wśród młodzieży dzięki wspieraniu inicjatyw młodzieżowych oraz projektów i działań dotyczących jej uczestnictwa w życiu demokratycznym.

Akcja 2 – **Wolontariat Europejski** – wspomaga uczestnictwo młodzieży w różnych formach wolontariatu zarówno w obrębie, jak i poza granicami Unii Europejskiej (UE). W ramach tej Akcji młodzież (w wieku 18–30 lat) uczestniczy indywidualnie lub grupowo w działaniach typu non-profit. Wolontariat Europejski jest realizowany przez działania organizowane wspólnie przez legalnie funkcjonujące organizacje, które wysyłają lub goszczą wolontariuszy. Działanie w ramach Wolontariatu Europejskiego obejmuje przygotowanie, okres pracy wolontariusza i czynności stanowiące kontynuację. Wolontariusz pracuje w innym kraju niż kraj jego zamieszkania. Tego rodzaju praca czy działalność ma charakter niedochodowy, wykonywana jest nieodpłatnie, w pełnym wymiarze godzin przez ustalony okres (maksymalnie 12 miesięcy) i powinna przynosić korzyści danej społeczności lokalnej. Działania w ramach Wolontariatu Europejskiego mogą dotyczyć różnych dziedzin: kultury, młodzieży, sportu, opieki społecznej, dziedzictwa kulturowego, sztuki, obrony cywilnej, środowiska naturalnego, współpracy na rzecz rozwoju itp. Ponadto działania takie muszą przynosić wyraźne dodatkowe korzyści wynikające ze współpracy europejskiej lub zagranicznej oraz służyć powstawaniu kontaktów z lokalną społecznością. Działanie w ramach Wolontariatu Europejskiego musi mieć określoną tematykę, która jest związana z priorytetami Programu Młodzież w działaniu oraz specyficznymi celami i priorytetami Wolontariatu Europejskiego. Grupowe działania w ramach Wolontariatu Europejskiego muszą mieć wspólne ukierunkowanie tematyczne oraz być związane z określonym wydarzeniem czy imprezą; wymagają solidnej partnerskiej współpracy z organizatorem danego wydarzenia. Zadania muszą przynosić wyraźne dodatkowe korzyści wynikające z europejskiego lub międzynarodowego wymiaru projektu i nie mogą polegać na wykonywaniu rutynowych prac. Zadania muszą służyć również powstawaniu kontaktów ze społecznością lokalną.

Akcja 3 – **Młodzież w świecie** – koncentruje się na wspieraniu projektów z krajami partnerskimi, w szczególności na wymianie młodzieży i osób pracujących z młodzieżą i w organizacjach młodzieżowych oraz tworzeniu partnerskich przedsięwzięć i sieci z udziałem organizacji młodzieżowych. Nie bez znaczenia jest również wspieranie inicjatyw zwiększających wzajemne zrozumienie młodzieży, jej poczucie solidarności oraz tolerancji, a także rozwój współpracy w dziedzinie młodzieży i społeczeństwa obywatelskiego w tych krajach.

Akcja 4 – **Systemy wsparcia młodzieży** – swoje działanie skupia na wsparciu instytucji działających na rzecz młodzieży na płaszczyźnie europejskiej, zwłaszcza pozarządowych organizacji młodzieżowych. Sposobem na skuteczniejsze ich działanie jest, w myśl art. 4 ust. 4 Rozporządzenia nr 1719/2006, tworzenie sieci (sieciowanie)

takich organizacji. Sieci miałyby otrzymywać kompleksowe wsparcie doradcze i szkoleniowe. Członkowie organizacji mieliby możliwość brania udziału w seminariach, odbywania staży. Zakłada się również wymianę doświadczeń osób pracujących z młodzieżą, umożliwiającą kreowanie rozwiązań nowych, innowacyjnych. Przy czym unijny ustawodawca zdaje sobie sprawę z faktu, iż nie jest w pełni możliwe osiągnięcie celów akcji bez wzmocnienia partnerstwa na poziomie lokalnym i regionalnym. W Akcji 4 uczestniczyć może zarówno młodzież, jak i osoby pracujące z młodymi ludźmi bez względu na wiek.

W ramach Akcji 5 – **Wsparcie europejskiej współpracy w dziedzinie młodzieży** – szczególny nacisk kładzie się na rozwój dialogu między młodzieżą a osobami odpowiedzialnymi za kreowanie polityki młodzieżowej w Europie oraz europejską współpracę w zakresie problematyki i działań młodzieżowych. Akcja przyczynia się również do wspierania seminariów młodzieżowych na tematy kulturowe i polityczne, którymi żywo interesuje się młodzież. Pomimo iż każda z akcji posiada ukierunkowany rodzaj wsparcia, to bez względu na realizację projektu w ramach konkretnej akcji należy zwrócić pod uwagę priorytety stałe programu Młodzież w działaniu mające charakter horyzontalny, tj.: (1) uczestnictwo młodzieży, które można sprowadzić do aktywnego udziału młodzieży na każdym z etapów realizacji programu. Zwłaszcza jeśli jest to możliwe także w procesie podejmowania decyzji, które dotyczą projektu, planowanych w jego ramach działań, a także samych młodych ludzi; (2) obywatelstwo europejskie. Jednym z celów programu Młodzież w działaniu jest uświadomienie młodym ludziom, że są obywatelami nie tylko swoich krajów, lecz także Europy. Projekty wspierane finansowo przez program powinny być tak skonstruowane, aby zawierały elementy zachęcające do refleksji młodzieży nad tematyką europejską. Co istotne, projekty realizowane w ramach programu powinny także stwarzać młodzieży z różnych krajów możliwość znajdowania wspólnych wartości, mimo różnic wynikających z pochodzenia z innych krajów i kulturowych kręgów; (3) różnorodność kulturowa. Projekty powinny zakładać różnorodność kulturową, stąd istotne jest, aby młodzież uczestnicząca w projektach tego typu miała świadomość międzykulturowości projektu, w którym bierze udział. Dotyczy to zwłaszcza przebiegu projektu, który powinien stymulować do refleksji na temat różnic w wartościach, tradycji, światopoglądzie czy ocenie historii. W tym kontekście program ma również przyczynić się do przeciwdziałania rasizmowi i ksenofobii; (4) włączenie młodzieży z mniejszymi szansami. Mimo że program skierowany jest do wszystkich, to należy wziąć pod uwagę to, iż należy w sposób szczególnie uwzględnić udział ludzi młodych, którzy znajdują się w mniej korzystnym położeniu niż ich rówieśnicy. Mowa tutaj o przeszkodach natury społecznej, ekonomicznej, niepełnosprawności, trudnościach w nauce, różnicach kulturowych, problemach zdrowotnych czy też przeszkodach geograficznych. Mimo tak zdefiniowanych działań, w ramach których można starać się o środki, co roku wyznacza się również nowe priorytety horyzontalne. W Programie uczestniczą wszystkie państwa członkowskie UE, a także kraje

→ *Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA)* należące do → *Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG)*, kraje kandydujące do UE oraz sąsiedzkie kraje partnerskie. Zasoby finansowe dla całego programu Młodzież w działaniu na lata 2007–2013 wynoszą 885 mln euro (w cenach z 2007 roku).

Literatura: Decyzja PE i Rady nr 1719/2006 z 15 listopada 2006 roku ustanawiająca program Młodzież w działaniu na okres 2007–2013, [w:] Dz.U. UE nr L 327 z 24 listopada 2006 roku; Council Resolution 25 November 2003 on common objectives for participation by and information for young people, [w:] Dz.U. UE nr C 295 z 5 grudnia 2003 roku; <http://www.mlodziej.org.pl/index.php/menu/21/ida/703/>; Rezolucja Rady i przedstawicieli rządów Państw Członkowskich zgromadzonych w Radzie w sprawie wychodzenia naprzeciw obawom młodych ludzi w Europie – wprowadzanie w życie Europejskiego Paktu na rzecz Młodzieży i wspieranie aktywnego obywatelstwa, [w:] Dz.U. UE nr C 292 z 24 listopada 2005 roku; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, *Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki*, Kraków 2008, s. 360–370; <http://www.mlodziej.org.pl/index.php/ida/805/>; <http://www.youth.org.pl/index.php/ida/>, Młodzież w Działaniu 2007–2013; przewodnik, s. 65, 67–68, [w:] http://www.mlodziej.org.pl/index.php/ida/820/przewodnik_PL.doc; Uzupełnienie do Przewodnika po programie Młodzież w Działaniu, s. 3, [w:] http://ec.europa.eu/youth/yia/addendum_pl.pdf; http://www.mlodziej.org.pl/sites/mlodziej.org.pl/files/publication/1322/przewodnik_po_programie_2012_polski_23.04.12_mj.pdf, <http://www.mlodziej.org.pl/program/priorytety>

MŁODZIEŻ W ŚWIECIE to jedna z pięciu Akcji, oprócz takich jak: → *Młodzież dla Europy*, → *Wolontariat Europejski*, → *Systemy wsparcia młodzieży* i → *Wsparcie europejskiej współpracy w zakresie problematyki i działań młodzieżowych*, które mają umożliwić osiągnięcie celów programu → *Młodzież w działaniu*. Akcja ta koncentruje się na wspieraniu → *projektów* realizowanych z krajami partnerskimi, w szczególności zaś **skupia się na wymianie młodzieży** i osób pracujących z młodzieżą i w organizacjach młodzieżowych oraz tworzeniu partnerskich przedsięwzięć z udziałem tych organizacji. Nie bez znaczenia jest również wspieranie inicjatyw zwiększających wzajemne zrozumienie młodzieży, jej poczucie solidarności oraz tolerancji, a także rozwój współpracy w dziedzinie młodzieży i społeczeństwa obywatelskiego w tych krajach. O dotacje finansowe → *beneficjenci* mogą starać się na poziomie działań (podakcji), które funkcjonują w ramach Akcji. W tym przypadku istnieją dwa takie działania: (1) Współpraca z Sąsiadującymi Krajami Partnerskimi Unii Europejskiej; (2) Współpraca z innymi Krajami Partnerskimi na świecie.

Literatura: art. 4 ust. 3 i Załącznik Decyzji PE i Rady nr 1719/2006 z 15 listopada 2006 roku ustanawiającej program Młodzież w działaniu na okres 2007–2013, [w:] Dz.U. UE nr L 327 z 24 listopada 2006 roku; Młodzież w Działaniu 2007–2013, przewodnik, [w:] http://www.mlodziej.org.pl/index.php/ida/820/przewodnik_PL.doc; http://ec.europa.eu/youth/youth-in-action-programme/doc86_en.htm; <http://www.mlodziej.org.pl/>

MODULACJA → *Zasada modulacji*

MONITOROWANIE (postępu realizacji programów/projektów) jest procesem systematycznego zbierania i analizowania ilościowych i jakościowych informacji na temat

wdrażania projektów i całego programu w aspekcie finansowym i rzeczowym, którego celem jest zapewnienie zgodności realizacji projektów i programu z wcześniej zatwierdzonymi założeniami i zadaniami. Dotyczy przede wszystkim produktów prowadzonych działań oraz nakładów poniesionych na ich realizację. Monitoring jest procesem ciągłym, odbywającym się przez cały okres wdrażania programu (→ *projektu*). **Celem monitorowania jest bieżące wykrywanie potencjalnych nieprawidłowości i ich korygowanie.** Metodologia prowadzenia monitoringu powinna być dostosowana do specyfiki programu (projektu). Dla programów jest to zestandaryzowane, regularne zbieranie informacji według określonych dla programu wskaźników. Są to głównie dane ilościowe, ale zdarzają się także dane jakościowe. Organem, który śledzi skuteczność i jakość wdrażania → *Programu Operacyjnego* (PO) lub → *Regionalnego Programu Operacyjnego* (RPO) jest → *Komitet Monitorujący* (KM). W przypadku projektów narzędziami służącymi monitorowaniu postępów jego realizacji mogą być → *matryca logiczna* projektu, budżet, harmonogram realizacji, sprawozdania. W zależności od tego, jakiego aspektu projektu monitoring dotyczy możemy wyróżnić: (a) **monitoring rzeczowy** (odnosi się do całości realizacji projektu, ocenie poddawane są wskaźniki produktów, rezultatów, główne procesy), (b) **monitoring finansowy** (dotyczy oceny, czy wydane w ramach projektu środki odzwierciedlają jego stan zaawansowania, w szczególności, czy stopa współfinansowania jest zachowana w sytuacji, gdy projekt zakłada własny wkład finansowy → *beneficjenta*, czy poniesione wydatki są kwalifikowalne). Monitoring stanowi odpowiedź na potrzeby zarówno kontroli, jak i sprawozdawczości, zarządzania jakością, zarządzania zmianą oraz ewaluacji.

W tym kontekście wyróżniamy: (a) monitoring na potrzeby kontroli (wewnętrznej i zewnętrznej) – ma na celu pomiar postępu, systematyczne kontrolowanie, czy wszystkie zaplanowane zadania, działania przebiegają zgodnie z planem na każdym etapie realizacji projektu. Realizatorzy pozyskują dane ilościowe i jakościowe oraz gromadzą wymaganą dokumentację, którą następnie wykorzystują na potrzeby weryfikacji zgodności z planem oraz na potrzeby informacyjne dla ewentualnych kontroli zewnętrznych; (b) monitoring na potrzeby sprawozdawczości (raporty wewnętrzne i zewnętrzne) – dane zebrane w trakcie procesu monitorowania (informacje finansowe i rzeczowe) są analizowane i wykorzystywane do przygotowywania raportów merytorycznych i finansowych. Zarówno na potrzeby samych beneficjentów, jak i w celu opracowania wymaganych okresowych i końcowych sprawozdań zewnętrznych dla instytucji udzielającej wsparcia; (c) monitoring na potrzeby zarządzania jakością – służy kontrolowaniu, czy efekty projektu są adekwatnie do oczekiwań i obowiązujących norm, standardów oraz podejmowanych działań zaradczych, o ile zostaną zidentyfikowane odstępstwa. Przez jakość projektu należy rozumieć stopień zaspokojenia potrzeb adresatów projektu; (d) monitoring na potrzeby zarządzania zmianą wspomaga proces podejmowania decyzji, zarządzanie informacją, ułatwia znajdowanie rozwiązań a w sytuacjach, gdy zostały zidentyfikowane zagro-

żenia, pozwala na korygowanie odchyień spełniając rolę systemu ostrzegania o pojawiających się nieprawidłowościach, przez co wspomaga proces wprowadzania koniecznych zmian, modyfikacji; (e) monitoring na potrzeby ewaluacji (ocena okresowa i końcowa) – wyniki monitorowania stanowią kluczowe źródło informacji dla bieżącej oceny oraz ewaluacji okresowej i końcowej. Ewaluacje okresowe mają charakter usprawniający i wskazujący kierunki ewentualnych zmian w projekcie. Ewaluacje końcowe skupiają się na ocenie projektu w kontekście osiągnięcia zakładanych celów i rezultatów w odniesieniu do kryteriów oceny takich, jak: adekwatność, skuteczność, użyteczność, efektywność, bądź trwałość.

W przypadku funduszy unijnych proces monitorowania odbywa się na kilku poziomach: (a) monitoring programów operacyjnych; (b) monitoring działań (następuje poprzez wykorzystywanie zagregowanych wartości wskaźników produktu z wniosków o płatność); (c) monitoring projektów (np. w projektach miękkich badanie kwalifikowalności uczestników projektu – odbiorców pomocy i ponoszonych w związku z ich udziałem kosztów). Obowiązek monitorowania zostaje nałożony na realizatorów projektów współfinansowanych ze środków europejskich wprost w umowie o dofinansowanie. Wraz z jej podpisaniem beneficjent zazwyczaj jest zobowiązany do: (a) systematycznego monitorowania przebiegu realizacji projektu; (b) niezwłocznego informowania instytucji udzielającej wsparcia, z którą podpisana została umowa o dofinansowanie, o zaistniałych nieprawidłowościach, jeśli zostały one zauważone podczas monitorowania; (c) dokonywania pomiaru wartości wskaźników, zgodnie ze wskaźnikami zamieszczonymi we wniosku; (d) realizowania projektu zgodnie z harmonogramem rzeczowo-finansowym. Sprawne monitorowanie wymaga stworzenia całego systemu, obejmującego: analizę sytuacji bazowej i celów, które chcemy osiągnąć, określenie zapotrzebowania na informacje, dobór odpowiednich wskaźników, stworzenie formatów raportów oraz planu wdrożenia systemu monitorowania. Sytuację w zakresie rodzaju wskaźników, stanu wyjściowego (sytuacji bazowej) oraz wartości docelowych, jakie chcemy uzyskać w wyniku realizacji projektu, zidentyfikowane są już we wniosku o dofinansowanie. Ważną kwestią jest również określenie sposobu (jak będzie wyglądał proces zbierania danych i ich wykorzystanie w odniesieniu do różnych potrzeb zarządzania projektem), w tym formy zbierania informacji (rodzaje formularzy, druków, ankiet oraz procedury, które należy uwzględnić przy zbieraniu informacji).

Literatura: Beata Ciężka / Jarosław Chojecki / Justyna Ratajczak, Ewaluacja funduszy strukturalnych, Warszawa 2003, s. 5; Podręcznik zarządzania cyklem projektu, Warszawa 2004, s. 33–38, 46; Ocena (ewaluacja) programów i projektów o charakterze społeczno-gospodarczym w kontekście przystąpienia polski do Unii Europejskiej, Warszawa 2002, s. 16; Jan W. Tkaczyński / Marek Świstak / Elżbieta Sztorc, Projekty europejskie, praktyczne aspekty pozyskiwania i rozliczania dotacji unijnych, Warszawa 2011, s. 385–387.

MONOFUDUSZOWOŚĆ PROGRAMÓW OPERACYJNYCH oznacza, że → *Programy Operacyjne* (PO) są współfinansowane wyłącznie z jednego → *funduszu* w ramach →

polityki spójności (tzw. zasada jeden program – jeden fundusz). Wyjątkiem są tutaj państwa członkowskie, które przekazują wsparcie w ramach → *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego* (EFRR) i → *Funduszu Spójności* (FS) wspólnie na rzecz Programów Operacyjnych dotyczących infrastruktury transportowej i środowiska naturalnego, w tym na rzecz → *dużych projektów*. Wprowadzenie ww. zasady skutkuje odejściem od promowanego przez Komisję Europejską (KE) przez lata podejścia wielofunduszowego, czyli możliwości współfinansowania programu operacyjnego z kilku instrumentów polityki spójności. W Polsce programem finansowanym więcej niż z jednego źródła jest → *Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko* (PO IiŚ). Najwięcej środków pochodzi z FS (70,6%), natomiast z EFRR pozostała część (29,4%). W przypadku PO IiŚ zasada ta została przetransponowana w formie: jeden priorytet – jeden fundusz. W ramach PO IiŚ jeden priorytet może być więc finansowany tylko z jednego wspomnianego funduszu.

Literatura: art. 43 ust 1 oraz 3 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku.

MONTAŻ FINANSOWY PROJEKTU oznacza w ramach budżetu → *projektu* skalkulowanie różnych źródeł finansowania. Jest to niezwykle istotne z punktu widzenia projektodawcy, który musi, znając możliwości do uzyskania poziom dofinansowania, założyć → *wkład własny*. Potencjalny montaż finansowy może zawierać następujące **źródła finansowania**: (a) środki funduszowe (→ *Europejski Fundusz Społeczny* – EFS, → *Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego* – EFRR, → *Fundusz Spójności* – FS oraz inne fundusze); (b) krajowe środki publiczne (budżet państwa, → *jednostek samorządu terytorialnego* w zależności od → *Programu Operacyjnego* – PO i → *Regionalnego Programu Operacyjnego* – RPO); (c) krajowe środki prywatne (wkład własny → *beneficjenta*). W okresie programowania 2007–2013 maksymalny poziom dofinansowania (stopa dofinansowania) z → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i FS wynosi 85% → *kosztów kwalifikowalnych*, co oznacza, iż beneficjent musi zapewnić co najmniej 15% wkładu własnego. Wyjątkiem jest tutaj EFS, gdzie w większości działań beneficjent może otrzymać 100% dofinansowania. W tej sytuacji część 15% wkładu jest uzupełniana przez krajowe środki publiczne.

Poziom dofinansowania z funduszy strukturalnych Unii Europejskiej i FS jest uzależniony od funduszu oraz od tego, czy projekt podlega zasadom → *pomocy publicznej*. Wówczas poziom dofinansowania może być niższy, a jego wysokość wynika z rodzaju pomocy publicznej. Należy zwrócić uwagę na to, że wysokość wkładu własnego beneficjenta może zostać ustalona na wyższym poziomie, aniżeli wynika to z zasad udzielania pomocy publicznej czy wkładu → *funduszy unijnych* w programy operacyjne. Przykładowo pomoc publiczna udzielona zgodnie z pułapami wynikającymi z regionalnej pomocy inwestycyjnej w ramach RPO zakłada refundację na poziomie

50% kosztów kwalifikowanych w województwie małopolskim. Jednak Małopolski Regionalny Program Operacyjny (II Oś priorytetowa) przewiduje wsparcie maksymalnie na poziomie 40% kosztów kwalifikowanych. Każdorazowo wysokość wkładu własnego beneficjenta określana jest w → *szczegółowym opisie priorytetów programu operacyjnego*. Wysokość wkładu własnego projektodawcy może również zależeć od rodzaju projektu. W przypadku projektu generującego dochód wysokość kosztów kwalifikowanych stanowiących podstawę do wyliczenia dofinansowania z danego funduszu podlega obniżeniu o wartość dochodu netto wynikającego z realizacji projektu. Wysokość dochodu jest przypisywana proporcjonalnie do kosztów kwalifikowanych jak i niekwalifikowanych w przypadku projektu zakładającego takie koszty. Wobec tego obniżenie kwoty kosztów kwalifikowanych projektu następuje w części dotyczącej wydatków kwalifikowanych projektu generującego dochód (na temat wyliczenia wysokości dofinansowania projektu generującego dochód: → *metoda luki w finansowaniu*). Skutkuje to obniżeniem wydatków kwalifikowanych przy stopie dofinansowania właściwej dla danego PO/RPO. Dla projektodawcy oznacza to z kolei niższą kwotę dofinansowania z danego funduszu, a więc konieczność uzupełnienia pozostałych środków wkładem własnym.

Literatura: art. 53, ust. 1–4, art. 55. ust. 1–3 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku.

MŚP → *Małe i średnie przedsiębiorstwa*

MULTI-ANNUAL INDICATIVE FINANCIAL FRAMEWORK → *Wieloletnie Orientacyjne Ramy Finansowe*

MULTI-ANNUAL INDICATIVE PLANNING DOCUMENT → *Wieloletni Orientacyjny Dokument Planowania*

MYŚLENIE PROJEKTOWE umiejętność logicznej, spójnej i optymalnej organizacji, koordynacji oraz wykorzystania wszystkich dostępnych zasobów, aby przy uwzględnieniu warunków brzegowych oraz czynników zewnętrznych osiągnąć cel → *projektu* przez wdrożenie sekwencji odpowiednich działań i wypracowanie rezultatów, które można zmierzyć, zweryfikować i porównać. Narzędziem myślenia projektowego jest m.in. → *matryca logiczna* projektu.

N

NARODOWA STRATEGIA SPÓJNOŚCI → *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013*

NARODOWE STRATEGICZNE RAMY ODNIESIENIA 2007–2013 (NSRO) to strategiczny dokument określający priorytety i obszary wykorzystania oraz system wdrażania → *funduszy unijnych*: → *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego*, → *Europejskiego Funduszu Społecznego* oraz → *Funduszu Spójności* w ramach budżetu UE na lata 2007–2013. W Polsce pełna nazwa dokumentu to: Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia – Narodowa Strategia Spójności 2007–2013. Drugi człon nazwy, nieprzewidziany w Rozporządzeniu Rady UE nr 1083/2006, uzmysławiać ma polskiemu obywatelowi cele i rolę dokumentu. NSRO przygotowywane są przez państwo członkowskie po konsultacji z partnerami społecznymi i przy współpracy z Komisją Europejską (KE). W celu opracowania kierunków wydatkowania środków, każde państwo musi uwzględnić priorytety zawarte w → *Strategicznym Wytycznym Wspólnoty (SWW)* oraz w innych dokumentach strategicznych. Każde państwo członkowskie przekazuje KE dokument w terminie 5 miesięcy od chwili przyjęcia SWW. Jednocześnie państwo może przedstawić do zatwierdzenia → *Programy Operacyjne (PO)*. Od złożenia NSRO przez dane państwo Komisja ma 3 miesiące na wniesienie uwag. Następnie KE przyjmuje wykaz programów operacyjnych i indykatywną roczną alokację z każdego funduszu na poszczególne programy operacyjne. Podstawowym dokumentem służącym realizacji → *polityki spójności* jest właśnie PO. Obecnie, poza NSRO i programami operacyjnymi, nie ma konieczności przedstawiania KE innych dokumentów określających sposób interwencji poszczególnych funduszy (w latach 2004–2006 były to jeszcze Uzupełnienia Programów Operacyjnych; w latach 2007–2013 rolę tę przejął → *szczegółowy opis priorytetów programu operacyjnego*, choć jest to dokument nieobligatoryjny).

Wszystkie dokumenty programowe są bardzo złożonymi strategiami, np. Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia zawierają m.in. następujące elementy: (a) analizę dysproporcji, słabości i potencjału rozwojowego, z uwzględnieniem tendencji w gospodarce europejskiej i światowej; (b) strategię wybraną na podstawie tej analizy, w tym priorytety tematyczne i terytorialne; (c) wykaz Programów Operacyjnych dla → *Celu 1 „Konwergencja” polityki spójności UE* oraz → *Celu 2 „Konkurencyjność regionalna i zatrudnienie” polityki spójności UE*; (d) opis sposobu, w jaki wydatki w ramach tych Celów przyczynią się do realizacji priorytetów Unii Europejskiej (UE); (e) indykatywną

roczną alokację z każdego funduszu na poszczególne programy. W przypadku, kiedy państwo objęte jest Celem 1 (np. Polska) przedstawia się ponadto: (1) działania przewidywane w celu zwiększenia wydajności administracji państwa członkowskiego; (2) kwotę całkowitych środków przewidzianych na interwencje w ramach → *Europejskiego Funduszu Rolnego* na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW) oraz → *Europejskiego Funduszu Rybackiego* (EFR); (3) informacje niezbędne do przeprowadzenia weryfikacji ex-ante przestrzegania → *zasady dodatkowości*.

Celem strategicznym NSRO jest tworzenie warunków do wzrostu konkurencyjności gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości, zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej. Natomiast **cele szczegółowe NSRO** przedstawiają się następująco: (1) Poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych oraz rozbudowa mechanizmów partnerstwa – 4%; (2) Poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej – 10%; (3) Budowa i modernizacji a infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski – 42%; (4) Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora wytwórczego o wysokiej wartości dodanej oraz rozwój sektora usług – 22%; (5) Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej; (6) Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich – cele 5 i 6 łącznie 22%. Obok działań o charakterze prawnym, finansowym i instytucjonalnym cele NSRO są realizowane za pomocą programów i projektów – współfinansowanych ze strony instrumentów strukturalnych UE, którymi są: → *Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko* (PO IiŚ); → *Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka* (PO IG); → *Program Operacyjny Kapitał Ludzki* (PO KL); → *16 Regionalnych Programów Operacyjnych* (RPO); → *Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej* (PO RPW); → *Program Operacyjny Pomoc Techniczna* (PO PT); → *Programy Operacyjne Europejskiej Współpracy Terytorialnej* (PO EWT). Programy operacyjne zarządzane są na poziomie kraju (rolę → *Institucji Zarządzającej IZ* odgrywa → *Ministerstwo Rozwoju Regionalnego*), tylko w przypadku RPO funkcję IZ pełni zarządy województw.

Strategiczne wytyczne Wspólnoty		Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia
Zwiększenie atrakcyjności Europy i jej regionów pod względem inwestycji i zatrudnienia		
1.1.1	Rozszerzenie i poprawa infrastruktury transportowej	Cel 3 Budowa i modernizacja infrastruktury technicznej i społecznej mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski

1.1.2	Wzmacnianie efektu synergii między ochroną środowiska a wzrostem	
1.1.3	Podjęcie kwestii intensywnego wykorzystywania tradycyjnych źródeł energii w Europie	
Poprawa poziomu wiedzy i innowacyjności na rzecz wzrostu		
1.2.1	Zwiększenie i lepsze ukierunkowanie inwestycji na BRT	Cel 4 Podniesienie konkurencyjności i innowacyjności przedsiębiorstw, w tym szczególnie sektora wytwórczego o wysokiej wartości dodanej oraz rozwój sektora usług
1.2.2	Ułatwianie innowacji i promowanie przedsiębiorczości	
1.2.3	Promowanie społeczeństwa informacyjnego dla wszystkich	
1.2.4	Poprawa dostępu do finansowania	
Zwiększenie liczby i poprawa jakości miejsc pracy		
1.3.1	Przyciągnięcie na rynek pracy i przedłużenie aktywności zawodowej większej liczby osób oraz modernizacja systemów zabezpieczenia społecznego	Cel 2 Poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej
1.3.2	Zwiększenie zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorstw oraz elastyczności rynków pracy	
1.3.3	Zwiększenie inwestycji w kapitał ludzki poprzez lepszą edukację i poprawę kwalifikacji	
1.3.4	Zdolności administracyjne	Cel 1 Poprawa jakości funkcjonowania instytucji publicznych oraz rozbudowa mechanizmów partnerstwa
1.3.5	Wspieranie utrzymania dobrego poziomu zdrowia pracowników	Cel 2 Poprawa jakości kapitału ludzkiego i zwiększenie spójności społecznej
Terytorialny wymiar polityki spójności		
2.1	Wkład miast we wzrost i zatrudnienie	Cel 5 Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej

2.2	Wspieranie zróżnicowania gospodarczego obszarów wiejskich, obszarów rybołówstwa oraz obszarów o niekorzystnym położeniu ze względu na warunki przyrodnicze.	Cel 6 Wyrównywanie szans rozwojowych i wspomaganie zmian strukturalnych na obszarach wiejskich
2.4	Współpraca transgraniczna	Cel 5 Wzrost konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałanie ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej
2.5	Współpraca ponadnarodowa	
2.6	Współpraca międzyregionalna	

Literatura: art. 27–28 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylającego Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 26 ust. 1 pkt 2 Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2006 roku nr 227, poz. 1658 (nowelizacja z 2007 roku: nr 140, poz. 984, z 2008 roku: nr 216, poz. 1370); Komentarz do aktów prawnych Wspólnot Europejskich w zakresie funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności na lata 2007–2013, s. 50–53, [w:] <http://www.funduszezstrukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/3220F58B-3FB9-4C94-A6CC-E357A01BC32C/27734/pakiet7komentarzedorzporz3.pdf>; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 441–447.

NARODOWY FUNDUSZ OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ (NFOŚiGW) jest największą instytucją realizującą Politykę Ekologiczną Państwa przez **finansowanie inwestycji w ochronie środowiska i gospodarce wodnej**, w obszarach ważnych z punktu widzenia procesu dostosowawczego do standardów i norm Unii Europejskiej (UE). NFOŚiGW działa od 1 lipca 1989 roku, a powstał na podstawie Ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska z 31 stycznia 1980 roku. Zakres i zasady jego działalności określa wiele ustaw, w tym m.in.: prawo ochrony środowiska, prawo wodne, prawo geologiczne i górnicze, ustawa o odpadach, prawo bankowe, ustawa o finansach publicznych i ustawa o zamówieniach publicznych. Fundusz ma osobowość prawną i w rozumieniu ustawy o finansach publicznych jest **państwowym funduszem celowym**. Prowadzi samodzielną gospodarkę finansową, pokrywając z posiadanych środków i uzyskiwanych wpływów wydatki na finansowanie zadań określonych w ustawie oraz kosztów działalności. Każdego roku NFOŚiGW przyjmuje nową listę priorytetowych programów planowanych do finansowania. W ramach systemu ochrony środowiska w Polsce funkcjonują także → *Wojewódzkie Fundusze Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej*, powiatowe FOŚiGW i gminne FOŚiGW. Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej jest → *Instytucją Wdrażającą* priorytet I, II, III i IV → *Programu Operacyjnego Infrastruktura*

i Środowisko (PO IiŚ) (na podstawie Porozumienia podpisanego 26 czerwca 2007 roku z Ministrem Środowiska jako → *Institucją Pośredniczącą* oraz Aneksu do tego Porozumienia) oraz 3 działania priorytetu IX (na podstawie Umowy zawartej 5 października 2007 roku z Ministrem Gospodarki jako *Institucją Pośredniczącą*). Fundusz dofinansowuje również realizację projektów w ramach programu → *LIFE+* i odgrywa dla niego rolę → *Krajowego Punktu Kontaktowego*.

Literatura: art. 400–421 Ustawy Prawo ochrony środowiska z 27 kwietnia 2001 roku (tekst jednolity), [w:] Dz.U. RP z 2008 roku nr 25, poz. 150 z późn. zm.; Rozporządzenie Ministra Środowiska z 21 czerwca 2002 roku w sprawie nadania statutu Narodowemu Funduszowi Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, [w:] Dz.U. RP z 2002 roku nr 96, poz. 865; <http://www.nfosigw.gov.pl/site/>

NARODOWY PLAN ROZWOJU (NPR) (*National Development Plan*) był to jeden z kilku (w ramach tzw. klasycznej ścieżki programowania), obok → *Podstaw Wsparcia Wspólnoty*, → *Programów Operacyjnych i Uzupelnień Programów Operacyjnych* (→ *szczegółowy opis priorytetów programu operacyjnego*) wieloletnich dokumentów planowania wykorzystania pomocy UE w państwach członkowskich. Był to **dokument strategiczny**, w myśl art. 9 lit. b) Rozporządzenia Rady nr 1260/1999, przygotowywany przez państwo członkowskie. Zawierał analizę sytuacji tego państwa w świetle Celów → *polityki spójności* UE i priorytetowych potrzeb służących osiągnięciu tych Celów, wraz ze strategią, planowanymi działaniami priorytetowymi, ich szczegółowymi celami i odpowiadającymi im określonymi środkami finansowymi. Plan Rozwoju to dokument, w którym dokładnej analizie poddawano sytuację społeczno-ekonomiczną kraju oraz poszczególnych jego regionów, wskazywano najbardziej palące problemy i słabości, takie jak np. bezrobocie, upadający przestarzały przemysł czy słaba infrastruktura techniczna. Plan ten miał również zawierać wizję rozwoju państwa i regionów przy wykorzystaniu środków pomocowych z → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej*, tak, aby przynosiła ona korzyści w postaci przyspieszonego rozwoju i dążeń do osiągnięcia spójności społeczno-gospodarczej UE.

NPR nie był oczywiście „tworzony z niczego”, ponieważ w dużej mierze opierał się na innych dokumentach strategicznych. W przypadku Polski były to: Narodowa Strategia Rozwoju Regionalnego, Narodowa Strategia Rozwoju Transportu, Narodowa Strategia Ochrony Środowiska, Narodowa Strategia Rozwoju Obszarów Wiejskich i Rolnictwa, Narodowa Strategia Zatrudnienia i Zasobów Ludzkich, Polityka Strukturalna w sektorze Rybołówstwa oraz strategiach rozwoju poszczególnych województw. W okresie 2000–2006 NPR był przedstawiany Komisji Europejskiej (KE), gdzie podlegał dokładnej analizie i kontroli, a następnie akceptacji. Po tym następowały konsultacje między KE a przedstawicielami państwa członkowskiego (szczebla centralnego i regionalnego); Komisja przedstawiała swoją opinię, wskazując na ewentualną konieczność naniesienia poprawek; informując o środkach finansowych, jakie mogła przeznaczyć na działania zapisane w Planie oraz wskazując cele strategiczne, które miały obowiązywać w regionach. Na podstawie NPR oraz w wy-

niku sugestii, informacji i zaleceń KE, powstałych w trakcie jego analizy i późniejszych konsultacji, przygotowywano dokument pod nazwą Podstawy Wsparcia Wspólnoty i następowały kolejne etapy programowania. Chociaż tego rodzaju wieloletnie dokumenty planowania mogły w niektórych nowych krajach członkowskich UE przywoływać na pamięć rozwiązania sprzed okresu transformacji, to jednakże właśnie dzięki nim możliwe było – przez zminimalizowanie wpływu i znaczenia zmiennych czynników politycznych – zagwarantowanie stabilności reguł i mechanizmów funkcjonowania pomocy strukturalnej.

Literatura: art. 9 lit. b) i art. 16 Rozporządzenia Rady nr 1260/1999 z 21 czerwca 1999 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 161 z 26 czerwca 1999 roku; Katarzyna Głębicka / Mirosław Grewiński, Europejska polityka regionalna, Warszawa 2003, s. 67; Elżbieta Weiss, Zarządzanie projektami współfinansowanymi przez Unię Europejską, Wrocław 2003, s. 16–17; Barbara Wieliczko, Polityka regionalna w Unii Europejskiej i w państwach członkowskich, Warszawa 2003, s. 52; Adam Sauer / Elżbieta Kawecka-Wyrzykowska / Michał Kulesza, Polityka regionalna Unii Europejskiej a instrumenty wspierania rozwoju regionalnego w Polsce, Warszawa 2000, s. 25–26.

NATIONAL CONTINGENCY RESERVE → *Krajowa Rezerwa Interwencyjna*

NATIONAL DEVELOPMENT PLAN → *Narodowy Plan Rozwoju*

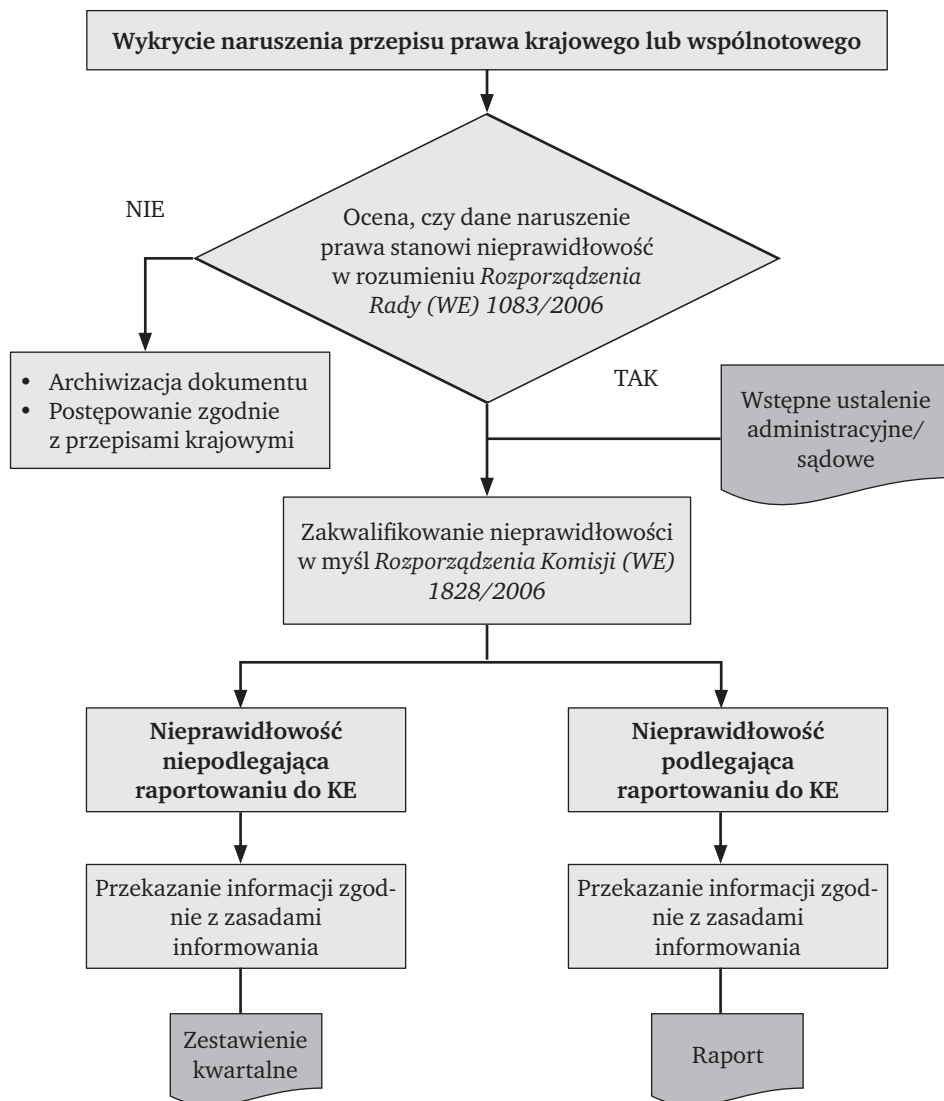
NFOŚIGW → *Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej*

NIEPRAWIDŁOŚCI (SYSTEM INFORMOWANIA O NIEPRAWIDŁOŚCIACH) oznacza jakiegokolwiek naruszenie przepisu prawa UE wynikające z działania lub zaniechania podmiotu gospodarczego, które powoduje lub mogłoby spowodować szkodę w budżecie ogólnym Unii Europejskiej (UE) w wyniku finansowania nieuzasadnionego wydatku z budżetu ogólnego. Należy zaznaczyć, iż nieprawidłowość występuje również w przypadku naruszenia przepisów prawa krajowego niezbędnego do zapewnienia odpowiedniego stosowania prawa UE. Podmiot gospodarczy jest tutaj definiowany bardzo szeroko jako każda osoba fizyczna, prawna bądź inny podmiot biorący udział we wdrażaniu pomocy z pochodzącej z → *funduszy unijnych*. Wyjątkiem jest tutaj państwo członkowskie, ale tylko, jeśli wykonuje swoje uprawnienia władzy publicznej. Jeśli np. organy administracji rządowej lub samorządowej (urząd marszałkowski, urząd gminy itp.) realizują → *projekt* (własny), będąc jednocześnie → *beneficjentem*, wówczas naruszenie przez nie prawa wspólnotowego skutkujące szkodą w budżecie UE może być traktowane jako nieprawidłowość. Natomiast nie może być ona stwierdzona, jeśli mowa o instytucji uczestniczącej w dystrybucji funduszy UE, → *Instytucji Zarządzającej (IZ)*, → *Instytucji Pośredniczącej (IP)*, → *Instytucji Pośredniczącej II stopnia (IP2)*. W takim przypadku naruszenie prawa wspólnotowego nie jest traktowane jako nieprawidłowość, co nie oznacza, że takie działanie nie podlega sankcjom.

W praktyce stwierdzenie nieprawidłowości nierozzerwalnie łączy się z **zidentyfikowaniem nadużycia finansowego** rozumianego (na podstawie konwencji na mocy art. K3 Traktatu Unii Europejskiej w sprawie ochrony interesów finansowych Wspólnot Europejskich) jako celowe działanie lub zaniechanie działania naruszające interesy finansowe Wspólnot. Działanie to może polegać na: (a) wykorzystaniu lub przedstawieniu nieprawdziwych, niepoprawnych lub niepełnych oświadczeń lub dokumentów w celu sprzeniewierzenia lub bezprawnego zatrzymania środków z budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich lub budżetów zarządzanych przez Wspólnoty Europejskie; (b) nieujawnieniu informacji, mimo istnienia szczególnego obowiązku w tym zakresie; (c) niewłaściwym wykorzystaniu takich środków niezgodnie z ich przeznaczeniem. Zakwalifikowanie przez ww. instytucje danego przypadku naruszenia prawa jako nieprawidłowości, powoduje w niektórych przypadkach obowiązek zgłoszenia do Komisji Europejskiej (KE). **Zgłoszenie** następuje przez sporządzenie odpowiednich zestawień/raportów o nieprawidłowościach.

Koordynacją działań związanych z przekazywaniem informacji przez poszczególne instytucje, a także bezpośrednim informowaniem o nieprawidłowościach zajmuje się Pełnomocnik Rządu do Spraw Zwalczenia Nieprawidłowości Finansowych na Szkodę Rzeczypospolitej Polskiej lub Unii Europejskiej. Proces zgłoszenia nieprawidłowości rozpoczyna się od wstępnego jej ustalenia drogą administracyjną lub sądową. Ustalenie może być wynikiem kontroli (np. protokół pokontrolny), audytu (raport z przeprowadzonego audytu), postanowienia organów ścigania (np. kontrola polityczna) bądź innego dokumentu (anonimowej informacji, informacji prasowej). W takim przypadku odpowiednie instytucje mają obowiązek przeprowadzenia postępowania sprawdzającego.

Dokument anonimowy nie stanowi podstawy do stwierdzenia nieprawidłowości, ale daje podstawę do jej ustalenia. Niezależnie od formy dokumentu muszą one zawierać takie informacje, które pozwalają na stwierdzenie występowania nieprawidłowości. **Nie wszystkie jednak nieprawidłowości podlegają zgłoszeniu Komisji Europejskiej.** Obowiązek informowania KE o wykrytych bądź podejrzewanych nieprawidłowościach powstaje w momencie stwierdzenia wystąpienia przynajmniej jednej z poniższych sytuacji: (a) zostało popełnione naruszenie prawa krajowego lub wspólnotowego mające skutek finansowy w wysokości co najmniej 10 000 euro obciążający budżet Wspólnoty (zgodnie z art. 28 ust. 1 oraz art. 36 ust. 1 Rozporządzenia Komisji nr 1828/2006) z wyjątkiem przypadków określonych w art. 28 ust. 2 w/w Rozporządzenia Komisji nr 1828/2006; (b) zostało popełnione naruszenie prawa krajowego lub wspólnotowego mające skutek finansowy w wysokości co najmniej 10 000 euro obciążający budżet Wspólnoty (zgodnie, z art. 28 ust. 1 oraz art. 36 ust. 1 Rozporządzenia Komisji nr 1828/2006) i występuje podejrzenie nadużycia finansowego (oszustwa); (c) KE wyraźnie zażądała przekazywania informacji dotyczących danej nieprawidłowości (art. 36 ust. 1 Rozporządzenia Komisji nr 1828/2006) niezależnie

od stwierdzonej kwoty; (d) istnieją uzasadnione obawy, że dana nieprawidłowość może mieć w bardzo krótkim czasie negatywne oddziaływanie poza terytorium Rzeczypospolitej Polskiej lub zastosowano nową nieprawidłową praktykę prowadzącą do wystąpienia nieprawidłowości, niezależnie od kwoty nieprawidłowości (stosownie do art. 29 Rozporządzenia Komisji nr 1828/2006).

Natomiast następujące nieprawidłowości nie podlegają obowiązkowi zgłoszenia do KE: (a) przypadki, w których nieprawidłowość polega jedynie na częściowym lub

całkowitem zaniechaniu realizacji operacji w ramach współfinansowanego → *Programu Operacyjnego*, na skutek upadłości beneficjenta; (b) przypadki zgłaszane IZ lub → *Instytucji Certyfikującej* (IC) przez beneficjenta z własnej woli i przed wykryciem przez właściwe podmioty, przed lub po dokonaniu płatności z wkładu publicznego; (c) przypadki wykryte i skorygowane przez IZ lub IC przed dokonaniem jakiegokolwiek płatności ze środków publicznych na rzecz beneficjenta, przed umieszczeniem przedmiotowych wydatków w przekazanej KE deklaracji wydatków. Powyższe wyjątki nie dotyczą nieprawidłowości, odnośnie których występuje podejrzenie nadużycia (oszustwa) finansowego. Należy również zgłaszać wszelkie nieprawidłowości poprzedzające upadłość. Brak obowiązku zgłaszania wyżej wymienionych nieprawidłowości nie oznacza bynajmniej zwolnienia z obowiązku informowania Pełnomocnika Rządu. Obowiązek ten spoczywa na IZ stosownie do danego programu operacyjnego. Informacja o nieprawidłowości przekazywana jest również do IC, a w przypadku IZ RPO – do Pełnomocnika oraz odpowiedniej instytucji pośredniczącej w certyfikacji (IPOC). Dane, które powinny zostać zawarte w kwartalnym zestawieniu nieprawidłowości niepodlegających raportowaniu do Komisji Europejskiej (w formie tabelarycznej), przedstawiają się następująco: (1) Kwartał/rok, za który sporządzanie jest zestawienie; (2) Numer projektu; (3) Numer wniosku o płatność, w którym zostały zawarte nieprawidłowe wydatki; (4) Całkowita kwota nieprawidłowości; (5) Odpowiadający wkład publiczny; (6) Środki UE; (7) Opis nieprawidłowości; (8) Numer poświadczenia, w którym został ujęty wniosek o płatność; (9) Czy kwota odzyskana/wycofana została wykazana w Rejestrze obciążeń na projekcie w Krajowym Systemie Informatycznym (Tak/Nie) (jeżeli Tak, należy podać wysokość kwoty odzyskanej); (10) Numer poświadczenia, w którym kwota odzyskana została wykazana; (11) Kwota pozostała do odzyskania; (12) Czy kwota została całkowicie rozliczona?; (13) Dodatkowe uwagi.

Literatura: art. 2 pkt. 7 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 27, 28 ust. 2 Rozporządzenia KE nr 1828/2006 z 8 grudnia 2006 roku ustanawiającego szczegółowe zasady wykonania Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz Rozporządzenia PE i Rady nr 1080/2006 w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, [w:] Dz.U. UE nr L 371 z 27 grudnia 2006 roku; §2 Rozporządzenia Rady Ministrów w sprawie Pełnomocnika Rządu do Spraw Zwalczenia Nieprawidłowości Finansowych na Szkodę Rzeczypospolitej Polskiej lub Unii Europejskiej z 1 lipca 2003 roku, [w:] Dz.U. RP z 2003 nr 119, poz. 1113 (nowelizacja z 2004 roku: nr 17, poz. 1789); Artur Piaszczyk, *Audyt środków unijnych*, Warszawa 2007, s. 46–48; Wytuczne w zakresie sposobu postępowania w razie wykrycia nieprawidłowości w wykorzystaniu funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności w okresie programowania 2007–2013, Warszawa luty 2011, s. 7–26, 33; System informowania o nieprawidłowościach finansowych w wykorzystaniu funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności w latach 2007–2013, Warszawa listopad 2007, s. 9–14.

NMF → *Norweski Mechanizm Finansowy*NOMENCLATURE OF UNITS FOR TERRITORIAL STATISTICS → *Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych*

NOMENKLATURA JEDNOSTEK TERYTORIALNYCH DO CELÓW STATYSTYCZNYCH (*Nomenclature of Units for Territorial Statistics – NUTS*) jest to jednolity schemat podziału terytorialnego krajów Unii Europejskiej (UE). Stanowi **podział statystyczny**, dzięki któremu możliwe jest zbieranie, opracowywanie i rozpowszechnianie na obszarze Wspólnoty porównywalnych danych statystyk regionalnych. Jednolity schemat podziału terytorialnego krajów UE jest **pięciostopniową klasyfikacją hierarchiczną**, w której wyróżnia się trzy poziomy regionalne (NUTS I–III) oraz dwa poziomy lokalne (NUTS IV–V). NUTS został opracowany na początku lat 70. przez Eurostat w celu ujednoczenia zbierania i agregacji danych o sytuacji społeczno-ekonomicznej regionów Wspólnoty. Kluczowe znaczenie NUTS przypisuje się jego roli w programowaniu, planowaniu i monitorowaniu funduszy wydatkowanych w ramach → *funduszy strukturalnych* i → *Funduszu Spójności* w tym także w podziale środków pomiędzy poszczególne regiony. W celu ustanowienia odpowiedniego poziomu NUTS, który ma objąć konkretną klasę jednostek administracyjnych w państwie członkowskim analizuje się liczbę ludności poszczególnych jednostek administracyjnych, która musi mieścić się w ustalonych granicach liczby ludności. W przypadku, gdy stan ludności całego państwa członkowskiego jest niższy niż dolna granica danego poziomu NUTS, całe państwo członkowskie traktowane jest jako jedna jednostka terytorialna NUTS na tym poziomie.

Progi populacji dla jednostek poszczególnych poziomów

Poziom	Dolna granica liczby mieszkańców	Górna granica liczby mieszkańców
NUTS I	3 mln	7 mln
NUTS II	800 000	3 mln
NUTS III	150 000	800 000

Każda jednostka NUTS posiada swój kod. Kod NUTS rozpoczyna się od dwóch liter oznaczających nazwę kraju (dla Polski jest to PL). Kolejne poziomy podziału w ramach kraju są kodowane w postaci cyfr, rozpoczynając od 1. Jeżeli w ramach danego podpodziału istnieje więcej niż 9 jednostek, numeracja jest kontynuowana z użyciem dużych liter.

Podział na NUTS dla Polski został dokonany na podstawie rozporządzenia z 17 listopada 2007 roku i wygląda następująco:

Poziom	Nazwa jednostki	Liczba jednostek w Polsce	Liczba jednostek w UE-27
1	Makroregiony stanowiące grupy województw	6 (region centralny, region południowy, region wschodni, region północno-zachodni, region południowo-zachodni, region północny)	97
2	Regiony	16 (województwa)	270
3	Podregiony	66 (zgrupowanie kilku powiatów)	1294
4	Odpowiedniki powiatów i miast na prawach powiatu	314+65	8 323
5	Gminy	2478	120 419

Literatura: art. 1–3 Rozporządzenia PE i Rady nr 1059/2003 z 26 maja 2003 roku w sprawie ustalenia wspólnej klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS), [w:] Dz.U. UE nr L 196 z 21 czerwca 2003 roku; Załącznik I do Rozporządzenia PE i Rady nr 105/2007 z 1 lutego 2007 roku zmieniające załączniki do rozporządzenia (WE) nr 1059/2003 PE i Rady w sprawie ustalenia wspólnej klasyfikacji Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych (NUTS), [w:] Dz.U. UE nr L 39 z 10 lutego 2007 roku; Rozporządzenie PE i Rady nr 176/2008 z 1 lutego 2008 roku zmieniające Rozporządzenie (WE) nr 1059/2003 w sprawie ustalenia wspólnej klasyfikacji jednostek terytorialnych do celów statystycznych (NUTS) w związku z przystąpieniem Bułgarii i Rumunii do UE, [w:] Dz.U. UE nr L 61 z 5 marca 2008 roku, Rozporządzenie z 14 listopada 2007 roku w sprawie wprowadzenia Nomenklatury Jednostek Terytorialnych dla Celów Statystycznych (NTS), [w:] Dz.U. RP z 2007 roku nr 214, poz. 1572, 1573.

NORWESKI MECHANIZM FINANSOWY (NMF) stanowią środki finansowe przeznaczone dla Polski w ramach funduszy norweskich obok → *Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego* (MF EOG). Uczestnictwo Polski w tym mechanizmie wiąże się z przystąpieniem do UE. Polska może korzystać z NMF w ramach dwóch okresów jego programowania, tj. lat 2004–2009, 2009–2014. W ramach przygotowań do pierwszego okresu programowania NMF rząd Polski podpisał, w Warszawie 14 października 2004 roku, „Memorandum of Understanding” wdrażania Norweskigo Mechanizmu Finansowego (NMF). Zarówno NMF, jak i MF EOG mają wspólne cele w postaci niwelowania różnic społeczno-ekonomicznych w obrębie państw → *Europejskiego Obszaru Gospodarczego* (EOG). Stosownie do postanowień Umowy o rozszerzeniu EOG państwa EFTA mają udzielać wsparcia poprzez finansowanie grantów na potrzeby przedsięwzięć inwestycyjnych i rozwojowych w obszarach uznanych za priorytetowe, a do których należą: (a) ochrona środowiska; (b) promowanie zrównoważonego rozwoju; (c) ochrona kulturowego dziedzictwa europejskiego; (d) rozwój zasobów ludzkich; (e) opieka zdrowotna i opieka nad dzieckiem; (f) badania naukowe dotyczące powyż-

szych priorytetów. Ponadto, tylko w ramach NMF, wspiera się projekty realizowane w następujących obszarach: (a) wdrażanie przepisów z Schengen, wsparcie Narodowych Planów Działania z Schengen oraz wzmacnianie sądownictwa; (b) ochrona środowiska, ze szczególnym uwzględnieniem wzmocnienia zdolności administracyjnych do wprowadzania w życie odpowiednich przepisów; (c) polityka regionalna i działania transgraniczne; (d) pomoc techniczna przy wdrażaniu prawa UE.

NMF w pierwszym okresie programowania zakończył swoje funkcjonowanie w 2009 roku. W okresie od 1 maja 2004 roku do 30 kwietnia 2009 roku przewidziano kwotę 600 mln euro (łącznie z MF EOG).

W obecnym okresie programowania na lata 2009–2014 zawarcie dwustronnych umów międzynarodowych było konsekwencją podpisanych 28 lipca 2010 roku porozumień pomiędzy Unią Europejską a państwami-darczyńcami. Państwami-beneficjentami będzie dwanaście nowych krajów członkowskich Unii Europejskiej oraz Portugalia, Grecja i Hiszpania. Łączna kwota wsparcia wynosi 1,788 mld euro, z czego dla Polski przeznaczono 311 mln euro (ok. 32% całości alokacji). Główne cele Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2009–2014 obejmują przyczynianie się do zmniejszania różnic ekonomicznych i społecznych w obrębie EOG oraz wzmacnianie stosunków dwustronnych pomiędzy Norwegią a państwami beneficjentami poprzez przyznawanie pomocy finansowej w zdefiniowanych obszarach priorytetowych. Do obszarów priorytetowych zaliczono: (a) wychwytywanie i składowanie dwutlenku węgla; (b) Innowacje w zakresie tzw. zielonych technologii; (c) badania i stypendia; (d) rozwój społeczny i zasobów ludzkich; (e) wymiar sprawiedliwości i sprawy wewnętrzne; (f) promocja godnej pracy i dialogu trójstronnego. Okres przyznawania dofinansowania w ramach NMF upłynie 30 kwietnia 2014 roku, natomiast okres kwalifikowalności wydatków w ramach wyłonionych projektów zakończy się 30 kwietnia 2016 roku. Wnioskodawcami NMF mogą być podmioty prywatne czy też publiczne, komercyjne bądź niekomercyjne, oraz organizacje pozarządowe ustanowione jako podmiot prawny w Polsce, jak również organizacje międzyrządowe działające w Polsce. Nowa perspektywa NMF jak również MF OEG polegać będzie na wdrażaniu łącznie 19 programów, których celem będzie realizacja założeń zawartych w „Memorandum of Understanding” oraz innych uregulowań dotyczących funduszy norweskich. Każdy program jest zarządzany przez operatora. Ocena projektów dokonywana będzie na poziomie programu. W obecnym okresie programowania strona darczyńców szczególną uwagę zwraca na wzmocnienie współpracy dwustronnej pomiędzy państwami darczyńcami a państwami beneficjentami. Jednym z narzędzi zacieśniania współpracy będzie partnerstwo na poziomie programu i na poziomie projektu. Większość programów będzie wdrażana przez polskich operatorów we współpracy z partnerami z krajów darczyńców. Partnerzy będą mieli wpływ na kształt programu i jego wdrażanie. Współpraca dwustronna będzie dotyczyć nie tylko poziomu programowania, lecz także realizacji poszczególnych projektów w postaci partnerstw projektowych. W niektórych obszarach tego rodzaju partnerstwo będzie warunkiem obligatoryjnym otrzymania wsparcia. Państwo beneficjent jest zobowiązane do ustanowie-

nia Krajowego Punktu Kontaktowego, który jest krajowym podmiotem publicznym wyznaczonym jako jednostka odpowiedzialna za osiąganie celów wytyczonych w ramach Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2009–2014 zgodnie z „Memorandum of Understanding”. Poza tym państwo wyznacza Instytucję Certyfikującą, Instytucję Audytu oraz odpowiednią krajową instytucję publiczną odpowiedzialną za przygotowywanie i przedkładanie raportów o nieprawidłowościach. Jeśli chodzi o wnioskodawców, to mogą to być następujące kategorie podmiotów: (a) podmiot prywatny czy też publiczny działający dla osiągnięcia zysku bądź nie, organizacje pozarządowe, organizacje międzyrządowe działające w państwie-beneficjencie są uznawane za wnioskodawców kwalifikujących się do udziału w projektach; (b) osoby fizyczne przebywające legalnie na terytorium Norwegii lub danego państwa-beneficjenta kwalifikują się jako wnioskodawcy w ramach programów stypendialnych i komponentów stypendialnych w ramach wszystkich programów. Operator programu może zdecydować o zawężeniu kręgu wnioskodawców jednakże takie ograniczenie wymaga zatwierdzenia przez Norweskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Zmiana taka wymaga uwzględnienia w umowie w sprawie programu.

Literatura: Memorandum of Understanding wdrażania Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2009–2014 pomiędzy Islandią, Księstwem Liechtensteinu, Królestwem Norwegii, zwanymi dalej „Państwami – Darczyńcami” a Rzeczpospolitą Polską podpisany 10 czerwca 2011 roku, [w:] http://www.eog.gov.pl/EOG_2009_2014/Dokumenty/Documents/MoU_NMF_PL.pdf; art. 1.2 - 6.2 Regulacji w sprawie wdrażania Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2009–2014 przyjęte przez norweskie Ministerstwo Spraw Zagranicznych zgodnie z art. 8.8 Umowy pomiędzy Królestwem Norwegii a Unią Europejską w sprawie Norweskiego Mechanizmu Finansowego na lata 2009–2014 w dniu 11 lutego 2011 roku, [w:] http://www.eog.gov.pl/EOG_2009_2014/Dokumenty/Documents/Regulacje_NMF.pdf; Umowa dotycząca udziału Cypru, Czech, Estonii, Litwy, Łotwy, Malty, Polski, Słowacji, Słowenii i Węgier w Europejskim Obszarze Gospodarczym z 14 października 2003 roku, [w:] http://www.eog.gov.pl/NR/rdonlyres/58E6CEA312FE4E8795D7B4C6011F26A5/12186/eog_umowa_w_polska1.pdf; Memorandum of Understanding wdrażania Norweskiego Mechanizmu Finansowego, [w:] http://www.eog.gov.pl/NR/rdonlyres/CD5F1D0D-E78C-435097BF258D5ACBA305/0/mech_finans_mou_norwegia.pdf; Program Operacyjny dla wykorzystania środków finansowych w ramach Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweskiego Mechanizmu Finansowego, Warszawa 2005, wersja zatwierdzona przez Radę Ministrów 26 lipca 2005 roku ze zmianami przyjętymi przez Radę Ministrów 14 listopada 2006 roku oraz 22 czerwca 2007 roku, [w:] http://www.eog.gov.pl/NR/rdonlyres/ACD5E04825404558A3CBCC85AF32771F/34665/POdokument_ost_22_06_stro-nawww.pdf; Zasady i procedury Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2004–2009 przyjęte 2 lipca 2004 roku, [w:] <http://www.eog.gov.pl/NR/rdonlyres/58E6CEA3-12FE-4E87-95D7-B4C6011F26A5/31113/zasadyiproceduryNMF.pdf>; Wytyczne dotyczące poziomów współfinansowania (wielkości dofinansowania). Mechanizm Finansowy Europejskiego Obszaru Gospodarczego oraz Norweski Mechanizm Finansowy 2004-2009. Dokument zatwierdzono 16 listopada 2006 roku, [w:] <http://www.eog.gov.pl/NR/rdonlyres/F440A1A6-F66C-4119-A576-BBC2335E8183/27978/wytycznepoziomowywspolfinansowania2.pdf>; Podział środków w ramach Mechanizmów Finansowych EOG oraz Norweskiego na lata 2004–2009 wg Programu Operacyjnego ze zmianami z 14 listopada 2006 roku, [w:] <http://www.eog.gov.pl/NR/rdonlyres/211D3DC4-DA2B-4306-BAAF-BD48AA5EAA2B/28264/PodzialsirodkowwramachMFPO2006.pdf>; <http://www.eog.gov.pl/Strony/default.aspx>

NOTYFIKACJA POMOCY PUBLICZNEJ oznacza zgłoszenie środka pomocowego (np. → *programu pomocowego*) do oceny Komisji Europejskiej (KE). Na podstawie informacji zawartych we wniosku notyfikacyjnym (oraz ewentualnych dalszych informacji pozyskanych w trakcie prowadzonego postępowania od państwa członkowskiego lub w inny sposób) KE dokonuje oceny, czy dany środek pomocowy spełnia warunki określone w art. 87 ust. 3 TWE. Postępowanie to kończy się wydaniem przez KE decyzji, w której stwierdza się, czy badany środek pomocowy stanowi → *pomoc publiczną*, a jeśli tak – to czy jest ona zgodna ze wspólnym rynkiem (może zostać dopuszczona). Decyzja ta może dodatkowo zawierać inne postanowienia, w szczególności obowiązek okresowego informowania KE o wielkości pomocy publicznej faktycznie udzielonej na podstawie tej decyzji. Jeżeli przedmiotem notyfikacji był program pomocowy (a nie pomoc indywidualna), to decyzja KE uznająca ten program za zgodny ze wspólnym rynkiem oznacza, że wszystkie indywidualne przypadki udzielenia pomocy na podstawie tego programu są dopuszczalne. KE może jednak w wydawanej decyzji zastrzec, że w określonych przypadkach pomoc, mimo że udzielana zgodnie z programem pomocowym, powinna być notyfikowana jako → *pomoc indywidualna*.

Notyfikacja pomocy publicznej powinna nastąpić przed jej udzieleniem, ponieważ KE w wyniku notyfikacji rozstrzyga m.in. o tym, czy pomoc w ogóle jest dopuszczalna. Udzielanie pomocy publicznej podlegającej notyfikacji jest dozwolone po wydaniu przez KE decyzji uznającej środek pomocowy za zgodny ze wspólnym rynkiem. Powyższa okoliczność ma istotne znaczenie, gdyż postępowanie prowadzone przez KE odnośnie notyfikowanego środka pomocy publicznej może być długotrwałe. Jeżeli środek ten nie budzi wątpliwości KE, to decyzja powinna być, co do zasady, wydana w ciągu dwóch miesięcy. Natomiast w przypadkach wątpliwych procedura może trwać nawet kilkanaście miesięcy (w rekordowych przypadkach trwało to kilka lat). Może się zatem okazać, że pomoc publiczna planowana przez państwo członkowskie utraci sens ze względu na upływ czasu między powzięciem zamiaru udzielenia pomocy a jej zatwierdzeniem przez KE. Komisja Europejska może też wydać rozporządzenie uznające, że wszelkie środki pomocowe spełniające warunki opisane w takim akcie prawnym są zgodne ze wspólnym rynkiem, a przez to są wyłączone z obowiązku notyfikacji. Rozporządzenie takie jest zwane „wyłączeniem grupowym”. W polskiej terminologii stosuje się określenie „wyłączenie blokowe”.

Literatura: Pomoc publiczna w programach operacyjnych 2007–2013 – poradnik, Warszawa 2008, s. 22 i nast.

NPR → *Narodowy Plan Rozwoju*

NSRO → *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013*

NUTS (NOMENCLATURE OF UNITS FOR TERRITORIAL STATISTICS) → *Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych*

O

OBSZARY WSPARCIA EFS (→ *kwestie horyzontalne EFS*) to priorytety, w ramach których są finansowane operacje w zakresie działania → *Europejskiego Funduszu Społecznego* (EFS). W okresie programowania 2007–2013 istnieją dwa katalogi obszarów wsparcia: (1) podstawowy; (2) uzupełniający. Katalog podstawowy odnosi się do państw objętych → *Celem 1 „Konwergencja” polityki spójności UE* i → *Celem 2 „Konkurencyjność regionalna i zatrudnienie” polityki spójności UE*. Katalog uzupełniający jest kierowany wyłącznie do państw Celu 1 „Konwergencja”, a więc państw najsłabiej rozwiniętych, które mogą skorzystać z wyboru dodatkowych obszarów wsparcia. W ramach Celu 1 i 2 priorytetowo są traktowane następujące obszary: (a) zwiększenie adaptacyjności pracowników przedsiębiorstw. Zakłada się, iż zostanie to osiągnięte dzięki promowaniu kształcenia przez całe życie oraz szkolenia pracowników → *małych i średnich przedsiębiorstw* (MŚP), pracowników starszych oraz legitymujących się niskimi kwalifikacjami; (b) zwiększenie dostępu do zatrudnienia za pomocą dotychczas stosowanych instrumentów aktywnej polityki rynku pracy; (c) integracja społeczna dotyczy wsparcia dla ponownego wejścia na rynek pracy osób wykluczonych społecznie, wypadających z systemu edukacji, mniejszości, osób niepełnosprawnych. Sposobami na poprawę zdolności do zatrudnienia wspomnianych grup jest rozwój sektora ekonomii społecznej (rozumiany jako rozwój podmiotów, które działają w sposób właściwy jak dla podmiotów gospodarczych, osiągając ze swej działalności zysk, ale przeznaczając go na cele statutowe), dostęp do kształcenia i szkolenia zawodowego, a także usługi na rzecz społeczności lokalnej; (d) inwestycje w kapitał ludzki. W ramach tego priorytetu zakłada się opracowanie i wdrożenie reform systemów edukacji i szkoleń ukierunkowanych na zaspokajanie potrzeb gospodarki opartej na wiedzy; (e) partnerstwo terytorialne (w wymiarze lokalnym, regionalnym, ogólnokrajowym, transnarodowym), ale także sektorowe i międzysektorowe.

Dla **Celu 1** (celem tym w całości objęta jest Polska) EFS obejmuje następujące obszary wsparcia: (a) zwiększenie i poprawa inwestycji w kapitał ludzki. Odnosi się to do kompleksowego wdrożenia reform systemu kształcenia i szkoleń. System edukacji powinien być lepiej dopasowany do potrzeb gospodarki opartej na wiedzy i kształcenia przez całe życie w krajach Celu 1, gdzie reformy systemu edukacji mają kluczowe znaczenie. EFS wspiera działania na rzecz zwiększania dostępu do kształcenia ogólnego, zawodowego, na poziomie wyższym, jak również podnoszenia jakości edukacji na różnych poziomach; (b) wzmocnienie zdolności instytucjonalnej. Chodzi tutaj o wzmocnienie zdolności instytucjonalnej administracji publicznej w wykonywaniu swych zadań. Dotyczy to budowania zdolności w zakresie realizacji

polityk i programów w stosownych dziedzinach. Dotacja może również dotyczyć szkolenia kadry zarządzającej i personelu. Są to trzy obszary (dostosowanie struktur administracyjnych i poprawa jakości stanowienia prawa, poprawa jakości usług rozumiana jako poprawa obsługi obywatela w kluczowych obszarach poprzez modernizację systemów dostarczania usług, szkolenia kadr zarządzających i osób nowo zatrudnionych, które są niezbędne z punktu widzenia prowadzonych reform).

Literatura: art. 3 ust. 1 Rozporządzenia PE i Rady nr 1081/2006 z 5 lipca 2006 roku w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego i uchylające rozporządzenie (WE) nr 1784/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013, Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 127–131.

OECD → *Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju*

OCENA ODDZIAŁYWANIA NA ŚRODOWISKO (OOS) jest dokumentem wymagającym w postępowaniu dotyczącym oceny oddziaływania na środowisko planowanego przedsięwzięcia, w skład którego wchodzi weryfikacja raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko, uzyskanie wymaganych prawem (krajowym i wspólnotowym) opinii i uzgodnień oraz zapewnienie możliwości udziału społeczeństwa w postępowaniu w sprawie oddziaływania na środowisko. Jest tym samym instrumentem prawnym mającym na celu ochronę środowiska naturalnego. Szczególnego znaczenia OOS nabiera w kontekście → *projektów* dofinansowanych z → *funduszy unijnych*, a mogących znacząco oddziaływać na środowisko. W tej sytuacji przygotowanie OOS jest jednym z warunków otrzymania dofinansowania. Na etapie przygotowywania propozycji projektowej wnioskodawcy są zobowiązani do przeanalizowania, czy lokalizacja planowanego przedsięwzięcia może znacząco oddziaływać na środowisko lub też czy lokalizacja przedsięwzięcia nie ujawnia możliwości jego negatywnego oddziaływania na obszary Natura 2000. **Obowiązek jej przeprowadzenia jest określony zarówno w prawie wspólnotowym** (Dyrektywa Rady nr 337 z 27 czerwca 1985 roku oraz Dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady nr 42 z 21 czerwca 2001 roku), **jak i krajowym** (Ustawa o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko z 3 października 2008 roku; Ustawa prawo ochrony środowiska z 27 kwietnia 2001 roku oraz akty wykonawcze do nich). Ponieważ Komisja Europejska (KE) w kontekście dofinansowania projektów z funduszy Unii Europejskiej (UE) posiada określone uprawnienia kontrolne, istnieje konieczność zapewnienia, iż OOS będzie uwzględniać zasadę pierwszeństwa prawa wspólnotowego oraz obowiązek prowsólnotowej wykładni przepisów prawa krajowego. Mowa tutaj o zapewnieniu uwzględnienia wszelkich regulacji wymaganych przez następujące akty prawne: (a) Dyrektywa Rady nr 337 z 27 czerwca 1985 roku w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko naturalne (Dyrektywa OOS); (b) Dyrektywa Rady nr 43/1992 z 21 maja 1992 roku w spra-

wie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory; (c) Dyrektywa Rady nr 409/1979 z 2 kwietnia 1979 roku w sprawie ochrony dzikiego ptactwa.

Z punktu widzenia ważności procedury wobec KE należy zwrócić szczególną uwagę na to: (a) czy została przeprowadzona procedura tzw. screeningu dla przedsięwzięć wymienionych w Aneksie II Dyrektywy OOS przez właściwe organy administracji publicznej; (b) czy treść raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko odpowiada wymogom określonym w art. 5 ust. 3 Dyrektywy OOS oraz w jej Aneksie IV (jednolity opis przedsięwzięcia), o ile raport OOS był wymagany; (c) czy planowane przedsięwzięcie zostało skonsultowane z właściwymi organami administracji publicznej zgodnie z art. 6 ust. 1 Dyrektywy OOS; (d) czy konsultacje ze społeczeństwem zostały przeprowadzone zgodnie z art. 6 ust. 2–6 Dyrektywy OOS, o ile były one wymagane; (e) czy przeprowadzono postępowanie OOS w kontekście transgranicznym, o ile było ono wymagane; (f) czy organ wydający decyzję w sprawie przedsięwzięcia wskazał, w jaki sposób uwagi i informacje, na temat OOS zgromadzone w toku postępowania zostały uwzględnione przy wydawaniu tej decyzji, bądź poinformował o braku uwag lub wniosków stosownie do art. 8 i 9 Dyrektywy OOS; (g) czy wskazano, czy przedsięwzięcie może oddziaływać znacząco na gatunki i siedliska chronione w ramach Europejskiej Sieci Ekologicznej Natura 2000 i czy w związku z możliwością znaczącego oddziaływania zostało przeprowadzone stosowne postępowanie zgodnie z art. 6 ust. 3 i 4 Dyrektywy Rady nr 43/1992 z 21 maja 1992 roku w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory. Warto wskazać, że **na państwach członkowskich spoczywa odpowiedzialność w zakresie realizacji wymogu stosownych pozwoleń w przypadku, kiedy inwestycja może znacząco oddziaływać na środowisko.**

W Polsce oznacza to, że właściwy organ administracji musi ocenić, czy raport OOS uwzględnia wszystkie potencjalne zagrożenia związane z realizacją konkretnego przedsięwzięcia. Każdorazowo bierze się tutaj pod uwagę jego charakter, rozmiar i lokalizację inwestycji. OOS może być zintegrowana z innymi procedurami krajowymi, o ile spełniają przedstawione w Dyrektywie OOS warunki.

Przedsięwzięcia	
Grupa I Mogące zawsze znacząco oddziaływać na środowisko	Grupa II Mogące potencjalnie znacząco oddziaływać na środowisko
Sporządzenie raportu o oddziaływaniu na środowisko jest dla nich obowiązkowe	Konieczność (lub brak konieczności) sporządzenia raportu oddziaływania na środowisko jest dla nich określana w drodze screeningu
Przedsięwzięcia określone w załączniku I Dyrektywy OOS oraz § 2 Rozporządzeniu Rady Ministrów z 9 listopada 2010 roku w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko	Przedsięwzięcia określone w załączniku II Dyrektywy OOS oraz § 3 Rozporządzeniu Rady Ministrów z 9 listopada 2010 roku w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko

Inwestycje określone w załączniku I Dyrektywy OOS podlegają obowiązkowi sporządzenia OOS. (Na polskim gruncie prawnym regulacja ta została implementowana w Ustawie o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko z 3 października 2008 roku; Ustawie prawo ochrony środowiska z 27 kwietnia 2001 roku). Na podstawie pierwszej z wymienionych ustaw szczegółowe kwestie zostały rozstrzygnięte w rozporządzeniu Rady Ministrów z 9 listopada 2010 roku w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko. Stosownie do postanowień wzmiankowanego rozporządzenia inwestycje, dla których obligatoryjnie należy sporządzić OOS zostały określone (§2 ust. 1) w postaci 51 przedsięwzięć od wytwarzania nawozów mineralnych, środków ochrony roślin, poprzez instalacje do obróbki metali żelaznych, autostrady i drogi ekspresowe po chów i hodowlę zwierząt w liczbie nie większej niż 240 dużych jednostek przeliczeniowych inwentarza. W celu zapewnienia pełnej zgodności z prawem wspólnotowym w zakresie konieczności przygotowania OOS każdorazowo należy rozstrzygnąć potrzebę jej przygotowania na podstawie załącznika I Dyrektywy OOS. Wymóg przygotowania OOS może również wystąpić w innym przypadku, gdy mowa jest tutaj o przedsięwzięciach określonych w załączniku II Dyrektywy OOS. Jednak na gruncie prawa UE jest to obowiązek fakultatywny. Państwa w drodze badania indywidualnego (screeningu) oraz ustalenia progów (warunków) indywidualnych (art. 4 ust. 2b Dyrektywy OOS) weryfikują konieczność przygotowania OOS na podstawie wszystkich kryteriów zawartych w załączniku III wspomnianej dyrektywy. **Screening**, określany również jako rozpoznanie, selekcja, kwalifikacja, jest pierwszym etapem procedury, której celem jest rozstrzygnięcie, czy przedsięwzięcie z grupy II powinno zostać poddane OOS. Screening opiera się albo na badaniu indywidualnym, albo na przyporządkowaniu przedsięwzięcia progom lub kryteriom ustalonym przez państwo członkowskie, albo na łącznym zastosowaniu obydwu procedur. W ich trakcie należy uwzględnić odpowiednie kryteria selekcji wymienione w Aneksie III Dyrektywy Rady nr 85/337 tj. m.in. rozmiar przedsięwzięcia, wykorzystanie zasobów naturalnych, czy wytwarzanie odpadów. Kryteria te dotyczą: (a) cech przedsięwzięcia (rozmiar, korzystanie z zasobów naturalnych, stopień produkcji odpadów, generowanie zanieczyszczeń itd.); (b) lokalizacji przedsięwzięcia (m.in. walory przyrodnicze i krajobrazowe, uwarunkowania miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego, zdolność absorpcji środowiska naturalnego); (c) potencjalnego oddziaływania na środowisko (m.in. zasięg oddziaływania, transgraniczne oddziaływanie, prawdopodobieństwo oraz czas jego wystąpienia i trwania). Postępowanie w sprawie OOS przeprowadza się dla przedsięwzięć, do których zalicza się inwestycje o znacznym wpływie na obszary NATURA 2000 (nie dotyczy to inwestycji niezwiązanych bezpośrednio z ochroną obszaru NATURA 2000), które wymagają uzyskania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach. Innym ważnym pojęciem odnoszącym się do postępowania OOS jest **scoping**, tj. ustalenie zakresu informacji, jakie mają być dostarczone przez wykonawcę właśnie na potrzeby po-

stępowania OOS (w prawie polskim informacja ta określana jest mianem raportu o oddziaływaniu przedsięwzięcia na środowisko). Inwestor, jeszcze przed złożeniem wniosku o zezwolenie na inwestycję, może wystąpić do właściwych władz o wydanie opinii na temat informacji, jakie mają być przez niego dostarczone na potrzeby przeprowadzenia OOS. Przed wydaniem opinii właściwa instytucja konsultuje się z wykonawcą i organami ochrony środowiska. Fakt, że władze wydały opinię w sprawie zakresu informacji, nie wyklucza jednak możliwości późniejszego domagania się od inwestora dalszych informacji.

W rozumieniu Dyrektywy OOS ocena oddziaływania na środowisko występuje wtedy, gdy sporządzany jest raport OOS, oraz mają miejsce wszystkie kluczowe elementy wynikające z Dyrektywy OOS (informowanie społeczeństwa, konsultacje z właściwymi organami, konsultacje społeczne, rozważenie wniosków wynikających z raportu OOS i wymienionych konsultacji). Weryfikacja kryteriów należy do właściwych organów administracji publicznej. W Polsce są to organy właściwe do wydania decyzji o uwarunkowaniach środowiskowych z jednoczesnym określeniem zakresu sporządzanego raportu. **Organem właściwym do wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach jest:** (1) regionalny dyrektor ochrony środowiska (RDOŚ) – dla przedsięwzięć: (a) należących do grupy I, takich jak: drogi, linie kolejowe, naporowicze linie elektroenergetyczne, instalacje do przesyłu ropy naftowej, produktów naftowych, substancji chemicznych lub gazu, sztuczne zbiorniki wodne, lotniska użytku publicznego; (b) należących do grupy I i II: realizowane na terenach zamkniętych, realizowane na obszarach morskich, polegające na zmianie lasu, niestanowiącego własności Skarbu Państwa, na użytek rolny; (2) starosta – w przypadku scalania, wymiany lub podziału gruntów; (3) dyrektor regionalnej dyrekcji Lasów Państwowych – w przypadku zmiany lasu, stanowiącego własność Skarbu Państwa, na użytek rolny; (4) wójt, burmistrz, prezydent miasta – dla pozostałych przedsięwzięć. Jeśli przedsięwzięcie, dla którego do wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach właściwy jest wójt, burmistrz, prezydent miasta, realizuje gmina, organem właściwym do wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach jest wójt, burmistrz, prezydent miasta, na którego obszarze właściwości przedsięwzięcie jest realizowane. W przypadku przedsięwzięcia wykraczającego poza obszar jednej gminy decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach wydaje wójt, burmistrz, prezydent miasta, na którego obszarze właściwości znajduje się największa część terenu, na którym ma być realizowane to przedsięwzięcie, w porozumieniu z zainteresowanymi wójtami, burmistrzami, prezydentami miast. W przypadku przedsięwzięcia wykraczającego poza obszar jednego województwa, dla którego organem właściwym do wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach jest RDOŚ, decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach wydaje ten RDOŚ, na którego obszarze właściwości znajduje się największa część terenu, gdzie będzie realizowane to przedsięwzięcie. Decyzja taka jest wydawana w porozumieniu z regionalnymi dyrektorami ochrony środowiska, na których obszarze właściwości jest położona pozostała część przed-

siewzięcia. Jeśli przedsięwzięcie jest realizowane na terytorium danego państwa członkowskiego (państwa pochodzenia) i może powodować znaczące skutki w środowisku naturalnym innego państwa członkowskiego (państwa narażonego), mamy do czynienia z **postępowaniem transgranicznym**. W takiej sytuacji państwo pochodzenia przesyła państwu narażonemu jak najszybciej, nie później jednak niż w terminie poinformowania o postępowaniu OOS własnego społeczeństwa, m.in. opis przedsięwzięcia wraz z wszelkimi dostępnymi informacjami o jego możliwym oddziaływaniu transgranicznym oraz informacje o charakterze decyzji, która może być podjęta. Ponadto państwo pochodzenia przyznaje państwu narażonemu rozsądny termin na wzięcie udziału w procedurach podejmowania decyzji. Jeżeli państwo narażone wyrazi wolę uczestnictwa w postępowaniu OOS, państwo pochodzenia przesyła mu – o ile oczywiście do tej pory tego nie uczyniło – informacje, które państwo narażone podaje swojej społeczności oraz zainteresowanej społeczności. Państwa członkowskie w zakresie, w jakim ich to dotyczy, zapewniają również, że informacje te zostaną udostępnione w odpowiednim czasie władzom właściwym w sprawach ochrony środowiska oraz zainteresowanej społeczności państwa narażonego na oddziaływanie. Władze te oraz zainteresowana społeczność mają możliwość, przed wydaniem zezwolenia na inwestycję, przekazania swojej opinii w sprawie informacji dostarczonych właściwym władzom państwa pochodzenia. Państwa członkowskie są również zobowiązane przeprowadzić konsultacje dotyczące m.in. potencjalnych transgranicznych skutków przedsięwzięcia oraz środków przewidzianych w celu zmniejszenia lub wyeliminowania takich skutków, co ma nastąpić po ustaleniu odpowiednich ram czasowych konsultacji.

W decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach, wydawanej po przeprowadzeniu OOS, właściwy organ: (1) określa: rodzaj i miejsce realizacji przedsięwzięcia, warunki wykorzystywania terenu w fazie realizacji i eksploatacji lub użytkowania przedsięwzięcia, wymagania dotyczące ochrony środowiska konieczne do uwzględnienia w dokumentacji wymaganej do wydania kolejnych decyzji inwestycyjnych, w tym w szczególności w projekcie budowlanym, w odniesieniu do przedsięwzięć zaliczanych do zakładów stwarzających zagrożenie wystąpienia poważnej awarii – wymogi w zakresie przeciwdziałania skutkom awarii, środki eliminowania lub ograniczania transgranicznego oddziaływania na środowisko; (2) nakłada obowiązek zapobiegania, ograniczania oraz monitorowania oddziaływania przedsięwzięcia na środowisko lub stwierdza konieczność wykonania kompensacji przyrodniczej – gdy potrzeba taka wynika z OOS; (3) stwierdza konieczność utworzenia obszaru ograniczonego użytkowania – gdy z OOS wynika taka potrzeba; (4) przedstawia stanowisko o konieczności przeprowadzenia ponownej OOS, wraz z uzasadnieniem tego stanowiska; (5) może nałożyć na wnioskodawcę obowiązek przedstawienia analizy porealizacyjnej, określając jej zakres i termin przedstawienia. W postępowaniu w sprawie wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach należy również zapewnić **udział społeczny**. Przed wydaniem decyzji organ właściwy do jej wydania

zapewnia możliwość udziału społeczeństwa w postępowaniu, w ramach którego przeprowadzana jest OOS. Organ właściwy do wydania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach przed wydaniem albo zmianą decyzji w postępowaniu, w którym sporządzany jest raport OOS, podaje do publicznej wiadomości informacje o: (a) przystąpieniu do przeprowadzenia OOS; b) wszczęciu postępowania; (c) przedmiocie decyzji, która ma być wydana w sprawie; (d) organie właściwym do wydania decyzji oraz organach właściwych do wydania opinii i dokonania uzgodnień; (e) możliwościach zapoznania się z niezbędną dokumentacją sprawy i miejscu, gdzie jest ona wyłożona do wglądu oraz możliwości składania uwag i wniosków; (f) sposobie i miejscu składania uwag i wniosków, wskazując jednocześnie 21-dniowy termin ich składania; (g) organie właściwym do rozpatrzenia uwag i wniosków; (h) terminie i miejscu rozprawy administracyjnej otwartej dla społeczeństwa, jeżeli ma być przeprowadzona; (i) postępowaniu w sprawie transgranicznego oddziaływania na środowisko, jeżeli jest prowadzone. Podanie do publicznej wiadomości następuje łącznie poprzez udostępnienie informacji na stronie Biuletynu Informacji Publicznej organu właściwego w sprawie, ogłoszenie w sposób zwyczajowo przyjęty, w siedzibie organu właściwego w sprawie oraz ogłoszenie przez obwieszczenie w sposób zwyczajowo przyjęty w miejscu planowanego przedsięwzięcia. W przypadku gdy siedziba organu właściwego w sprawie mieści się na terenie innej gminy niż gmina właściwa miejscowo ze względu na przedmiot postępowania, podanie informacji do publicznej wiadomości następuje także przez ogłoszenie w prasie lub w sposób zwyczajowo przyjęty w miejscowości lub miejscowościach właściwych ze względu na przedmiot postępowania. W odniesieniu do przedsięwzięć realizowanych na terenach zamkniętych organ prowadzący postępowanie może w drodze postanowienia wyłączyć stosowanie przepisów o udziale społeczeństwa w podejmowaniu decyzji, jeżeli ich zastosowanie mogłoby mieć niekorzystny wpływ na cele obronności i bezpieczeństwa państwa. W postępowaniu z udziałem społeczeństwa uwagi i wnioski mogą być wnoszone w formie pisemnej, ustnie do protokołu, a także za pomocą środków komunikacji elektronicznej, bez konieczności opatrywania ich bezpiecznym podpisem elektronicznym. Jeżeli zostały one złożone po upływie 21-dniowego terminu wskazanego w ogłoszeniu, pozostawia się je bez rozpoznania. Jeżeli natomiast zostały złożone w terminie, to powinny zostać rozpatrzone przez organ prowadzący postępowanie. Szczególnie uprawnienie w procesie konsultacji mają w chwili obecnej organizacje ekologiczne, które powołując się na swoje cele statutowe, zgłoszą chęć uczestniczenia w określonym postępowaniu wymagającym udziału społeczeństwa i uczestniczą w nim wówczas na prawach strony bez konieczności składania uwag i wniosków. Prawo wniesienia odwołania od decyzji wydanej w postępowaniu wymagającym udziału społeczeństwa służy organizacji ekologicznej nawet wtedy, gdy nie brała ona udziału w tym postępowaniu przed organem pierwszej instancji, jeśli jest to oczywiście uzasadnione celami statutowymi tej organizacji. Wniesienie odwołania jest równoznaczne ze zgłoszeniem chęci uczestniczenia w postępowaniu. W po-

stępowaniu odwoławczym organizacja ekologiczna uczestniczy na prawach strony. Na postanowienie o odmowie dopuszczenia do udziału w postępowaniu organizacji ekologicznej służy zażalenie. Jak była już mowa wyżej, realizacja planowanego przedsięwzięcia mogącego znacząco oddziaływać na środowisko jest dopuszczalna pod warunkiem uzyskania decyzji o środowiskowych uwarunkowaniach i zgody na realizację przedsięwzięcia. Wydanie przedmiotowej decyzji wymaga przeprowadzenia postępowania w sprawie OOS, która wykazuje całościowy wpływ przedsięwzięcia inwestycyjnego na środowisko.

Przez pojęcie **przedsięwzięcia** należy rozumieć ingerencję w środowisko, polegającą na przekształceniu lub zmianie sposobu zagospodarowania terenu, która wymaga ustalenia warunków zabudowy i zagospodarowania terenu. OOS jest opisem wskazującym na oddziaływanie danej inwestycji w zakresie: (a) ludności, fauny i flory; (b) gleby, wód, powietrza, klimatu i krajobrazu; (c) dóbr materialnych i dziedzictwa kultury; (d) oddziaływania między elementami wymienionymi w punktach (a)–(c). Raport OOS jest dokumentem złożonym i powinien zawierać m.in.: (1) opis planowanego przedsięwzięcia (jego charakterystykę i warunki wykorzystywania terenu w fazie realizacji i eksploatacji, główne cechy charakterystyczne procesów produkcyjnych, przewidywane wielkości emisji, wynikające z funkcjonowania planowanego przedsięwzięcia); (2) opis elementów przyrodniczych środowiska, objętych zakresem przewidywanego oddziaływania planowanego przedsięwzięcia; (3) opis istniejących w sąsiedztwie lub w bezpośrednim zasięgu oddziaływania planowanego przedsięwzięcia zabytków chronionych na podstawie przepisów o ochronie zabytków i opiece nad zabytkami; (4) opis analizowanych wariantów, w tym wariantu polegającego na niepodjęciu przedsięwzięcia najkorzystniejszego dla środowiska wraz z uzasadnieniem ich wyboru; (5) uzasadnienie wybranego wariantu; (6) opis przewidywanych oddziaływań planowanego przedsięwzięcia na środowisko; (7) opis przewidywanych działań mających na celu zapobieganie, ograniczanie lub kompensację przyrodniczą negatywnych oddziaływań na środowisko; (8) dla dróg będących przedsięwzięciami mogących znacząco oddziaływać na środowisko konieczne jest określenie ratowniczych badań zidentyfikowanych zabytków znajdujących się na obszarze planowanego przedsięwzięcia, programu zabezpieczenia zidentyfikowanych zabytków znajdujących się na obszarze planowanego przedsięwzięcia; (9) wskazanie, czy dla planowanego przedsięwzięcia konieczne jest ustanowienie obszaru ograniczonego użytkowania oraz określenie granic takiego obszaru, ograniczeń w zakresie przeznaczenia terenu, wymagań technicznych dotyczących obiektów budowlanych i sposobów korzystania z nich; (10) stosowne mapy; (11) analizę możliwych konfliktów społecznych związanych z planowanym przedsięwzięciem; (12) przedstawienie propozycji monitoringu oddziaływania planowanego przedsięwzięcia na etapie jego budowy i eksploatacji; (13) wskazanie trudności wynikających z niedostatków techniki lub luk we współczesnej wiedzy, jakie napotkano, opracowując raport; (14) streszczenie w języku niespecjalistycznym informacji zawartych

w raporcie; (15) nazwisko osoby lub osób sporządzających raport; (16) źródła informacji stanowiące podstawę do sporządzenia raportu.

W przypadku gdy wnioskodawca starający się o dotację w ramach projektu inwestycyjnego ma już pozwolenie na budowę, a jego inwestycja na podstawie rozporządzenia Rady Ministrów z 9 listopada 2010 roku (§2 ust. 1) kwalifikuje się do sporządzenia OOS, dołącza do wniosku aplikacyjnego dokumentację w postaci załącznika w zakresie oceny oddziaływania na środowisko lub decyzję o środowiskowych uwarunkowaniach. Należy wypełnić dodatkowy załącznik (w postaci formularza wniosku o dofinansowanie w zakresie OOS). Dotyczy to: (a) projektów znajdujących się w załączniku I lub II Dyrektywy OOS wymagających przeprowadzenia OOS; (b) projektów o charakterze infrastrukturalnym niezajdujących się w aneksie I albo II Dyrektywy OOS, które uznaje się za przedsięwzięcie niemogące znacząco oddziaływać na środowisko. Dodatkowo, jeśli projekt nie może wpływać znacząco na obszar Natura 2000; (c) projektów o charakterze nieinfrastrukturalnym niewymienionych w załączniku I lub II Dyrektywy OOS bądź niewpływających znacząco na obszar NATURA 2000. Mowa o projektach zakupu sprzętu, urządzeń, taboru, projektów polegających na nabyciu środków trwałych lub wartości niematerialnych i prawnych bądź wykonaniu robót budowlanych, dla których nie jest wymagane pozwolenie na budowę lub zgłoszenie budowy (np. remonty lub dostosowanie obiektu na potrzeby instalacji maszyn), a także o projektach tzw. miękkich, dla których nie ma konieczności wypełniania załącznika. W przypadku projektu mogącego znacznie oddziaływać na obszary NATURA 2000, aby zadość uczynić zasadzie przezroczności oraz pierwszeństwa stosowania prawa wspólnotowego wnioskodawca jest zobowiązany do przedstawienia kolejnego załącznika w postaci zaświadczenia organu odpowiedzialnego za monitorowanie obszarów NATURA 2000.

W gestii oceny oddziaływania na środowisko zasadniczą rolę odgrywa nowy urząd powołany na mocy Ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko z 3 października 2008 roku w postaci Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska z regionalnymi placówkami będącymi państwowymi jednostkami budżetowymi. Zadaniem Generalnego Dyrektora Ochrony Środowiska poza współdziałaniem w realizacji polityki ochrony środowiska w zakresie ochrony przyrody i kontroli procesu inwestycyjnego jest udział w strategicznych ocenach oddziaływania na środowisko. Do podstawowych zadań GDOŚ zalicza się: (a) współudział w realizacji polityki ochrony środowiska w zakresie ochrony przyrody i kontroli procesu inwestycyjnego, w tym: strategicznych ocen oddziaływania na środowisko, postępowań w sprawie transgranicznego oddziaływania na środowisko; (b) wykonywanie zadań związanych z: siecią NATURA 2000 – opracowywanie projektu listy obszarów, nadzorowanie funkcjonowania tych obszarów i prowadzenie ewidencji, składanie raportów i notyfikacji do Komisji Europejskiej, prowadzenie rejestru organizacji za-

rejestrowanych w systemie ekozarządzania i audytu EMAS, utworzeniem i koordynacją funkcjonowania krajowej sieci Partnerstwo: Środowisko dla Rozwoju w Polsce; (c) sporządzanie projektu krajowej strategii ochrony i zrównoważonego użytkowania różnorodności biologicznej oraz programu działań; (d) opracowywanie programów ochrony zagrożonych wyginięciem gatunków roślin, zwierząt i grzybów; (e) wydawanie zezwoleń, w tym m.in.: o odstępstwach od zakazów na terenie parków narodowych oraz rezerwatów przyrody, dotyczących hodowli i rozmnażania zwierząt i roślin, zezwoleń na wywóz za granicę meteorytów i kopalnych szczątków roślin i zwierząt, pozyskiwania gatunków objętych ochroną gatunkową i innych, na utworzenie i prowadzenie ogrodu botanicznego lub zoologicznego, a także ośrodka rehabilitacji zwierząt; (f) prowadzenie centralnego rejestru form ochrony przyrody. Generalny Dyrektor Ochrony Środowiska powołuje i odwołuje 16 regionalnych dyrektorów ochrony środowiska wykonujących swoje zadania na obszarach poszczególnych województw, a także pełni w stosunku do nich funkcję organu wyższego stopnia. Z kolei Regionalny Dyrektor Ochrony Środowiska jest zobowiązany m.in. do przeprowadzania ocen oddziaływania przedsięwzięć na środowisko bądź udziału w tych ocenach.

Literatura: art. 4 ust. 1–4, art. 6 ust. 1–6, art. 8 nast., aneks I–IV Dyrektywy Rady nr 337/1985 z 27 czerwca 1985 roku w sprawie oceny skutków wywieranych przez niektóre przedsięwzięcia publiczne i prywatne na środowisko naturalne, [w:] Dz.U. UE nr L 175 z 5 lipca 1985 roku; art. 6 ust. 3 i 4 Dyrektywy Rady nr 43/1992 z 21 maja 1992 roku w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, [w:] Dz.U. UE nr L 206 z 22 lipca 1992 roku; Dyrektywa Rady nr 409/1979 z 2 kwietnia 1979 roku, w sprawie ochrony dzikiego ptactwa, [w:] Dz.U. WE nr L 103 z 25 kwietnia 1979 roku; art. 3 ust. 1–8, art. 5 ust. 1–4 Dyrektywy nr 42/2001 z 27 czerwca 2001 roku w sprawie oceny wpływu niektórych planów i programów na środowisko, [w:] Dz.U. UE nr L197 z 21 lipca 2001 roku; art. 40–46 ust. 1, art. 52 Ustawy prawo ochrony środowiska z 27 kwietnia 2001 roku, [w:] Dz.U. RP z 2001 roku nr 62, poz. 627 (nowelizacje z 2008 roku nr 25 poz. 150, nr 111, poz. 708, nr 138, poz. 865, nr 154, poz. 958); art. 3 pkt. 1, 8, art. 59 ust. 1, art. 61 ust. 61–63, art. 66, art. 126–128 Ustawy o udostępnianiu informacji o środowisku i jego ochronie, udziale społeczeństwa w ochronie środowiska oraz o ocenach oddziaływania na środowisko z 3 października 2008 roku, [w:] Dz.U. RP z 2008 roku nr 199, poz. 1227, Rozporządzenie Prezesa Rady Ministrów z 12 listopada 2008 roku w sprawie nadania statutu Generalnej Dyrekcji Ochrony Środowiska, [w:] Dz.U. RP z 2008 roku nr 202, poz. 1250; § 2–3 Rozporządzenia Rady Ministrów z 9 listopada 2010 roku w sprawie przedsięwzięć mogących znacząco oddziaływać na środowisko, [w:] Dz.U. RP z 2010 roku nr 213, poz. 1397; Wytyczne w zakresie postępowania w sprawie oceny oddziaływania na środowisko dla przedsięwzięć współfinansowanych z krajowych i regionalnych programów operacyjnych, Warszawa maj 2009, s. 4 i nast., 8, 16 i nast., 31–39, Krzysztof Gruszecki, Prawo ochrony środowiska, komentarz, Warszawa 2008, s. 141–143, 151, 155–164; Assessment of plans and projects significantly affecting Natura 2000 sites, Methodological guidance on the provisions of Article 6(3) and (4) of the Habitats Directive 92/43/EEC, Listopad 2001, s. 8 i nast., 20 i nast.; Komisja Europejska, Interpretacja definicji niektórych kategorii projektów zawartych w załącznikach I oraz II do Dyrektywy OOŚ, Bruksela 2008, s. 6–10; Komisja Europejska, Wytyczne dotyczące OOŚ, Scoping, Edynburg 2001, s. 12–27; Komisja Europejska, Wytyczne dotyczące OOŚ, Weryfikacja ROŚ, Edynburg 2001, s. 10–17; Komisja Europejska, Wytyczne dotyczące OOŚ Screening, Edynburg 2001, s. 11–17; Jan W. Tkaczyński / Marek Świstak / Elżbieta Sztorc, Projek-

ty europejskie, praktyczne aspekty pozyskiwania i rozliczania dotacji unijnych, Warszawa 2011, s. 234-245; 426http://www.gdos.gov.pl/Articles/view/1883/O_GDOS

OCENA MERYTORYCZNA PROJEKTU jest to sprawdzenie opracowanej przez projektodawcę dokumentacji (wniosek wraz z załącznikami) pod kątem stopnia spełnienia kryteriów merytorycznych zatwierdzonych dla danego programu przez → *Komitet Monitorujący* (KM) dany → *Program Operacyjny* (PO) lub → *Regionalny Program Operacyjny* (RPO). Wynikiem oceny merytorycznej jest uszeregowanie wniosków w kolejności uwzględniającej liczbę punktów otrzymanych podczas oceny (najczęściej w postaci → *listy rankingowej projektów*). Stopień spełnienia kryteriów może być oceniany w drodze przyznawania punktów poszczególnym częściom projektu. Innym sposobem oceny merytorycznej jest stwierdzanie, czy dany punkt spełnia bądź nie spełnia (tak/nie) kryteria merytoryczne. Taki sposób oceny występuje w przypadku projektów systemowych w ramach → *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki* (PO KL). Ocenie merytorycznej podlegają wnioski poprawne pod względem formalnym, której dokonuje → *Komisja Oceny Projektów* (bądź inny właściwy zespół stosownie do odpowiednich uregulowań danego programu operacyjnego).

Ocena merytoryczna jest procesem złożonym, a zarazem przykładem analizy wielokryterialnej. W procesie tym można wyróżnić dwa etapy. Pierwszy dotyczy weryfikacji spełnienia kryteriów o charakterze horyzontalnym, które musi wypełnić każdy projekt (zwane także kryteriami dopuszczającymi), aby uzyskać dofinansowanie. Dla RPO jest to etap oceny technicznej, a dla PO KL weryfikacja kryteriów horyzontalnych). Drugi etap odnosi się do właściwej oceny merytorycznej. Pierwszy etap dla projektów inwestycyjnych (głównie w ramach RPO) jako ocena techniczna ma na celu zbadanie projektów pod kątem ich wykonalności technicznej, przewidywanych nakładów inwestycyjnych oraz poprawności przeprowadzonej dla projektu analizy finansowej. **Ocena techniczna** jest dokonywana na zasadzie: spełnia – nie spełnia. Weryfikacji w zależności od programu podlega: (a) właściwie przygotowana analiza finansowa projektu – poprawność przyjętych założeń analizy finansowej oraz poprawność oszacowania poziomu dofinansowania, dla projektów generujących dochód netto; (b) zasadność zaproponowanych rozwiązań technologicznych w projekcie oraz wysokość kosztów adekwatna do przyjętych rozwiązań technologicznych – weryfikacja zgodności przyjętej technologii z obowiązującymi standardami, badanie alternatywnych wariantów realizacji inwestycji oraz weryfikacja założonego budżetu zadania.

Drugi etap (**właściwa ocena merytoryczna**) poza zbadaniem stopnia zgodności projektu z kryteriami merytorycznymi ustalonymi dla danego PO/RPO przez KM. Komisja bada również efektywność finansowo-ekonomiczną → **Efektywność (wydatkowania środków)** → projektu. Dotyczy to weryfikacji planowanych do poniesienia nakładów do rezultatów. Im większa jest ta proporcja, tym mniejsza szansa na otrzymanie dofinansowania. Na przykład do kryteriów merytorycznych w ramach → *Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka* (PO IG) zaliczono m.in.: (a) zgodność z celami

PO IG i opisem działania w → *szczegółowym opisie priorytetów programu operacyjnego*; (b) zgodność projektu z tematyką określoną przez ministra właściwego ds. nauki (zgodność z celami polityki naukowej, naukowo-technicznej i innowacyjnej państwa); (c) możliwość wdrożenia i wykorzystania wyników w gospodarce; (d) zasadność planowanych wydatków w stosunku do przedmiotu i zakresu projektu; (e) możliwość prawidłowej i terminowej realizacji przedsięwzięcia; (f) trwałość rezultatów projektu przez okres minimum 5 lat od zakończenia projektu; (g) → *wskaźniki produktu* i → *wskaźniki rezultatu* są obiektywnie, weryfikowalne, odzwierciedlają założone cele projektu, adekwatne dla danego rodzaju projektu. Są to jedynie wybrane kryteria oceny merytorycznej projektów w ramach PO IG. Specyficzne kryteria merytoryczne zostały bowiem przyporządkowane do każdego działania, dla weryfikacji których przyjęto różne sposoby w zależności od specyfiki działania bądź poddziałania. Dla PO KL wśród ogólnych kryteriów merytorycznych można wyróżnić: (a) wskazanie problemu, na który odpowiedź stanowi cel główny projektu oraz opis sytuacji problemowej; (b) wskazanie celu głównego i celów szczegółowych projektu w kontekście wskazanego problemu; (c) opis ryzyka nieosiągnięcia założeń projektu (dotyczy tylko projektów, których wnioskowana kwota dofinansowania jest równa albo przekracza 2 mln zł); (d) uzasadnienie wyboru grupy docelowej; (e) rezultaty projektu; (f) racjonalność harmonogramu działań; (g) opis produktów, które zostaną wytworzone w ramach realizacji zadań; (h) sposób zarządzania projektem (czytelność zasad realizacji); (i) opis sposobu, w jaki osiągnięcie celu głównego przyczyni się do osiągnięcia oczekiwanych efektów realizacji danego Priorytetu PO KL; (j) niezbędność wydatków, kwalifikowalność kosztów. **Ocena merytoryczna projektu powinna dotyczyć sprawdzenia stopnia spełnienia kryteriów merytorycznych ustalonych dla danego programu operacyjnego.** Kryteria te w odróżnieniu do kryteriów formalnych mogą być spełnione w różnym zakresie.

Spełnienie warunków formalnych jest obligatoryjne, co oznacza, iż projekt, który nie spełnia choćby jednego z kryteriów formalnych jest dyskwalifikowany. Ich weryfikacja jest dokonywana na zasadzie zerojedynkowej (spełnia – nie spełnia). Ocena formalna dotyczy spełnienia przez wniosek minimalnych warunków technicznych w zakresie kwalifikowalności zarówno → *beneficjenta*, jak i projektu. Celem oceny formalnej jest również weryfikacja, czy projekt spełnia wystarczające minimalne warunki umożliwiające ocenę merytoryczną. Z uwagi na specyfikę oceny formalnej szczegółowe kryteria formalne powinny odnosić się do konkretnego miejsca (punktu) we wniosku bądź załącznikach. Jest to zasadne co najmniej z jednego powodu, mianowicie tego, że rozstrzygnięcie w przedmiocie spełnienia danego kryterium na podstawie konkretnej części (punkt, zapis bądź jego brak) wniosku nie pozostawia wątpliwości i nie może być wieloznacznie interpretowane. Kryteria, które projekt może spełnić jedynie częściowo winny być zakwalifikowane do merytorycznych i podlegać ocenie punktowej. Mowa tutaj o kryteriach, których stopień spełnienia

może być zweryfikowany na podstawie całości (bądź dużej części) złożonej dokumentacji. W odróżnieniu od kryteriów formalnych kryteria merytoryczne, aby otrzymać dofinansowanie nie muszą zostać spełnione w 100%. Pełne spełnienie kryteriów merytorycznych jest więc fakultatywne.

Wobec tego dla projektodawcy możliwe są dwie sytuacje. Pierwsza dotyczy strategii polegającej na spełnieniu w jak najwyższym stopniu jedynie niektórych kryteriów, pozostałych – na minimalnym poziomie. Druga odnosi się do dążenia, aby spełnić wszystkie kryteria w maksymalnym stopniu. Oczywiście projektodawca podejmie decyzję o przyjęciu konkretnej strategii działania. Zawarcie wielu informacji w formularzu aplikacyjnym może skutkować otrzymaniem większej liczby punktów (w sytuacji spełnienia kryteriów) i obniżeniem punktacji (zawarcia informacji, które znacznie obniżają jakość i zasadność realizacji projektu). Kolejnym elementem odróżniającym kryteria formalne od merytorycznych jest ich złożoność. Ta cecha jest uzależniona od specyfiki danego działania. Dotyczy to działań wspierających sektor → *badania i rozwoju technologicznego* (BRT). Przykładem może być kryterium dla działania 2.2 PO IG – wsparcie tworzenia wspólnej infrastruktury badawczej jednostek naukowych sformułowane jako: priorytetowy charakter badań naukowych lub prac rozwojowych prowadzonych przez jednostki uczestniczące w projekcie lub wykorzystywanie inwestycji do prac BRT na rzecz gospodarki.

Literatura: Przewodnik po kryteriach wyboru finansowanych operacji w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka 2007–2013, Warszawa marzec 2012, s. 27–29, 103; Przewodnik po kryteriach wyboru projektów (udzielania dofinansowania) w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Warszawa czerwiec 2008, s. 19–37; Tadeusz Grzeszczyk, Metody oceny projektów z dofinansowaniem Unii Europejskiej, Warszawa 2006, s. 247–254; Uszczegółowienie Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007–2013, Kraków czerwiec 2012, s. 12–23.

ODWOŁANIE → *Procedura odwoławcza*

OOŚ → *Ocena oddziaływania na środowisko*

OPERATIONAL PROGRAMME → *Program Operacyjny*

ORGANIZACJA WSPÓŁPRACY GOSPODARCZEJ I ROZWOJU (*Organization for Economic Cooperation and Development* – OECD) to międzynarodowa organizacja, której członkami są wysoko rozwinięte i demokratyczne państwa z całego świata (obecnie 30). Założona została przez 20 państw, sygnatariuszy Konwencji o Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju z 14 grudnia 1960 roku (jednak działalność rozpoczęła dopiero 30 września 1961 roku). **Jest bezpośrednią sukcesorką Organizacji Europejskiej Współpracy Gospodarczej (OEEC)**, powstałej w 1948 roku dla integrowania odbudowujących się ze zniszczeń wojennych gospodarek państw europejskich, korzystających z pomocy w ramach Planu Marshalla. Najważniejszym celem OECD

jest **wspieranie państw członkowskich w osiągnięciu jak najwyższego poziomu wzrostu gospodarczego i stopy życiowej ich obywateli**. Do dorobku prawnego OECD należą umowy i kodeksy postępowania oraz zalecenia, rezolucje i deklaracje – instrumenty nieformalnego nacisku bez mocy sprawczej. Oprócz tego OECD wypracowuje „reguły gry” w międzynarodowych stosunkach gospodarczych, tzn. opracowuje i wprowadza w życie wspólne zasady (wytyczne) i normy działania (standardy) w poszczególnych dziedzinach gospodarki. Do katalogu działań podejmowanych przez OECD należy zaliczyć również pomoc dla najbardziej ubogich państw globu. Siedzibą OECD jest Paryż, a roczny budżet (2008) wyniósł 342,9 mln euro. Polska jest pełnoprawnym członkiem OECD od 1996 roku. Podczas ministerialnej sesji Rady OECD 16 maja 2007 roku ministrowie podjęli decyzję w sprawie rozszerzenia organizacji. Decyzja przyznała Sekretarzowi Generalnemu OECD mandat upoważniający go do podjęcia rozmów przygotowawczych z pięcioma krajami: Chile, Estonią, Izraelem, Rosją i Słowenią. Organy OECD to Rada Ministerialna, Komitet Wykonawczy, Komitety Specjalistyczne i Sekretariat.

Literatura: Convention on the Organisation for Economic Co-operation and Development, [w:] http://www.oecd.org/document/7/0,3343,en_2649_34483_1915847_1_1_1_1,00.html; http://www.oecd.org/home/0,2987,en_2649_201185_1_1_1_1_1_1,00.html; http://www.oecd.org/pages/0,3417,en_36734052_36734103_1_1_1_1_1_1,00.html; http://www.oecd.org/pages/0,3417,en_36734052_36761854_1_1_1_1_1_1,00.html; http://www.oecd.org/pages/0,3417,en_36734052_36761800_1_1_1_1_1_1,00.html

ORGANIZATION FOR ECONOMIC COOPERATION AND DEVELOPMENT → *Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju*

P

PAIIIZ → *Polska Agencja Informacji i Inwestycji Zagranicznych*

PAKT EURO PLUS jest to dobrowolne porozumienie państw członkowskich Unii Europejskiej (UE) na rzecz większej koordynacji polityk makroekonomicznych. Pakt Euro Plus (PEP) został zawarty podczas obrad Rady Europejskiej obradującej w dniach 24–25 marca 2011 roku. Paktem zostały objęte państw strefy euro, poza Polską do paktu przystąpiły także Dania, Litwa, Łotwa, Rumunia i Bułgaria. Dokument zakłada zbliżenie narodowych polityk makroekonomicznych, zwłaszcza w takich obszarach jak konkurencyjność, innowacyjność, zatrudnienie, stabilność finansów publicznych i koordynacja podatkowa. Pakt w głównej mierze dotyczy dziedzin, które objęte są kompetencjami krajowymi i które mają kluczowe znaczenie dla zwiększania konkurencyjności i unikania szkodliwych zakłóceń równowagi gospodarczej. Udział w pakcie ma formułę otwartą co oznacza, iż pozostałe państwa UE mogą również w nim uczestniczyć.

Nowe działania na rzecz ściślejszej koordynacji polityki gospodarczej w celu zwiększenia konkurencyjności i konwergencji opierają się na czterech zasadach przewodnich: (1) Pakt jest zgodny z funkcjonującym w UE modelem zarządzania gospodarczego i będzie wzmacniał ten model, wprowadzając jednocześnie wartość dodaną. Co oznacza, iż pakt jest spójny z już istniejącymi instrumentami (tj. → *Strategią Europa 2020*, → *Semestrem Europejskim*, zintegrowanymi wytycznymi, paktem stabilności i wzrostu oraz nowymi ramami nadzoru makroekonomicznego) oraz się na nich opiera; (2) Pakt opiera się na konkretnych działaniach i obszarach priorytetowych, które wykazują wysoką korelację ze zwiększeniem konkurencyjności i konwergencji. Pakt koncentruje się tym samym na działaniach, które leżą po stronie państwa członkowskich. Co oznacza, iż sposób ich implementacji będzie zależeć w zdecydowanej większości od samych państw członkowskich za pośrednictwem polityki fiskalnej i pieniężnej; (3) co roku każde państwo podejmuje konkretne zobowiązania krajowe. Realizacja zobowiązań i dokonywanie pomiaru postępów na rzecz realizacji wspólnych celów politycznych jest monitorowane co roku – na podstawie sprawozdania przygotowywanego przez KE – na szczeblu politycznym przez szefów państw lub rządów strefy euro i innych państw uczestniczących w pakcie; (4) państwa członkowskie uczestniczące w Pakcie są w pełni zaangażowane w ukończenie tworzenia jednolitego rynku, który ma zasadnicze znaczenie dla zwiększania konkurencyjności w UE i strefie euro. Proces ten będzie w pełni zgodny z Traktatem. Na poziomie celów zestaw obszarów priorytetowych wygląda następująco: (1) wspie-

ranie konkurencyjności; (2) wspieranie zatrudnienia; (3) dalsze przyczynianie się do stabilności finansów publicznych; (4) wzmacnianie stabilności finansowej. Uczestnictwo państw w Pakcie stanowi niejednokrotnie zgodę państwa członkowskiego na zwiększenie kontroli KE w zakresie prowadzenia krajowej. Na przykład państwa godzą się na działania mające na celu zwiększenie wydajności na rzecz konkurencyjności, tj.: (a) dalsze otwieranie sektorów chronionych w drodze działań podejmowanych na szczeblu krajowym w celu usuwania nieuzasadnionych ograniczeń w zakresie usług specjalistycznych oraz w sektorze detalicznym, tak aby wspierać konkurencyjność i efektywność, z pełnym poszanowaniem dorobku prawnego UE; (b) konkretne działania mające poprawić systemy edukacji i propagować badania i rozwój, innowacje oraz doskonalenie infrastruktury; (c) działania mające poprawić otoczenie biznesowe, zwłaszcza dla MŚP, w szczególności przez usuwanie barier biurokratycznych oraz doskonalenie ram regulacyjnych (np. prawo upadłościowe, kodeks handlowy). Jeśli chodzi o obszar dotyczący wsparcia zatrudnienia, państwa członkowskie są zobowiązane dokonać reform w obszarach: (a) rynku pracy w celu propagowania modelu elastycznego rynku pracy i bezpieczeństwa socjalnego (→ *flexicurity*), ograniczania pracy nierejestrowanej oraz zwiększania współczynników aktywności zawodowej; (b) systemu podatkowego, tj. działania dotyczące obniżenia opodatkowania pracy, aby uczynić ją opłacalną, z zachowaniem ogólnych dochodów podatkowych, a także podejmowania działań na rzecz ułatwienia uczestnictwa w rynku pracy osobom zapewniającym drugie źródło dochodu w gospodarstwach domowych. Państwa członkowskie są zobowiązane do przedstawiania szczegółowych sprawozdań z osiągnięcia celów w ramach Krajowych Programów Reform (→ *Krajowy Program Reform Europa 2020*).

Literatura: Konkluzje Rady Europejskiej 24-25 marca 2011 roku, Bruksela 25 marca 2011 roku, s. 5, 13-20; http://www.premier.gov.pl/centrum_prasowe/wydarzenia/polska_w_pakcie_euro_plus,6279/

PAŃSTWOWY FUNDUSZ REHABILITACJI OSÓB NIEPEŁNOSPRAWNYCH (PFRON) jest państwowym funduszem celowym, którego środki przeznaczone są na rehabilitację zawodową, społeczną oraz zatrudnianie osób niepełnosprawnych. Środki PFRON są przeznaczane m.in. na: (a) rekompensatę pracodawcom podwyższonych kosztów zatrudnienia osób niepełnosprawnych; (b) refundację składek na ubezpieczenia społeczne dla osób niepełnosprawnych, prowadzących działalność gospodarczą oraz niepełnosprawnych rolników i ich domowników; (c) przystosowanie i wyposażenie nowych i istniejących miejsc pracy dla osób niepełnosprawnych; (d) wsparcie imprez sportowych, kulturalnych i rekreacyjnych osób niepełnosprawnych; (e) likwidację barier architektonicznych i komunikacyjnych; (f) współfinansowanie projektów wspieranych ze środków pomocowych Unii Europejskiej. Przychodami PFRON są głównie środki pochodzące z obowiązkowych miesięcznych wpłat dokonywanych przez pracodawców, którzy zatrudniają co najmniej 25 pracowników w przeliczeniu na pełny wymiar czasu pracy, a wskaźnik zatrudnienia osób

niepełnosprawnych w ich zakładzie jest niższy niż 6%. W latach 2004–2006 PFRON korzystał ze współfinansowania projektów w ramach → *Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich* (SPO RZL) oraz inicjatywy → *EQUAL*. W obecnej perspektywie finansowej szczególnym zainteresowaniem PFRON cieszy się → *Program Operacyjny Kapitał Ludzki* (PO KL).

Literatura: Ustawa o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnianiu osób niepełnosprawnych z 27 sierpnia 1997 roku, [w:] Dz.U. RP z 1997 roku nr 123, poz. 776 z późn. zm.; Statut PFRON, [w:] <http://pfron.bip.org.pl/?tree=8>; <http://pfron.bip.org.pl/>; <http://www.pfron.org.pl/portal/pl/>

PARP → *Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości*

PARTNERSTWO PUBLICZNO-PRYWATNE (PPP) jest to model kooperacji sektora publicznego i prywatnego mające na celu realizację zadań, które z reguły są przypisane do sektora publicznego, ale zapewniają korzyści obydwu stronom. Współpraca taka w założeniu powinna mieć charakter długoterminowy. W Polsce definicję partnerstwa publicznego określa Ustawa o partnerstwie publiczno-prywatnym z 19 grudnia 2008 roku, w której zwraca się szczególną uwagę, iż istotą partnerstwa ma być współpraca i podział ryzyka w wykonywaniu wspólnego przedsięwzięcia realizowanego przez podmiot publiczny i partnera prywatnego. Przedsięwzięcie definiowane jest bardzo szeroko ponieważ stanowi je budowa lub remont obiektu budowlanego, świadczenie usług, wykonanie dzieła, w szczególności wyposażenie składnika majątkowego w urządzenie podwyższające jego wartość lub użyteczność lub innego rodzaju świadczenie, połączone z eksploatacją, utrzymaniem lub zarządzaniem składnikiem majątkowym, który jest wykorzystywany do realizacji partnerstwa publiczno-prywatnego lub jest z nim związany. Partnerstwo zakłada bardzo intensywną współpracę przy realizacji → *projektu*, przez taki rozkład zadań i ryzyk w przedsięwzięciu, który najlepiej wykorzystuje atuty każdego z uczestników. Tak szeroka definicja wskazuje, iż współpraca taka nie ogranicza się wyłącznie do nabycia usługi, dostaw lub robót budowlanych w zamian za ustaloną zapłatę. Dla porównania w umowie o zamówienie publiczne zamawiający zobowiązuje się do świadczenia pieniężnego, natomiast wykonawca do świadczenia niepieniężnego. W tym sensie umowa o zamówienie publiczne jest „jednostronna”. Inaczej jest w przypadku umowy o partnerstwie publiczno-prywatnym, w której nie można przypisać takiej prostej konstrukcji.

Jak wynika z analizy definicji partnerstwa publiczno-prywatnego, zakłada się zniesienie wymogu, aby realizowane zadanie miało charakter publiczny. Powodem jest trudność w określeniu, o jakie zadania konkretnie chodzi, ponieważ powstają problemy natury interpretacyjnej. Partnerstwo publiczno-prywatne (PPP) stanowi zestaw charakterystycznych cech, które posiadają projekty realizowane w tej właśnie formie. Jest to współpraca: (a) długoterminowa łącząca w sobie zróżnicowane wymiary da-

nego projektu, w ramach której zazwyczaj wymagany jest wysoki kapitał początkowy; (b) skonstruowana na podstawie „produktu końcowego”; (c) oparta na montażu finansowym kapitału prywatnego z kapitałem innych uczestników procesu, np. pochodzącym od instytucji finansujących, ale i również niekiedy od podmiotu publicznego (należy jednak podkreślić, iż to partner prywatny ponosi zazwyczaj ryzyko kapitałowe w trakcie realizacji projektu); (d) w ramach której to partner prywatny zapewnia realizację poszczególnych elementów projektu, a podmiot publiczny koncentruje się na identyfikacji celów, które należy wypracować w ramach realizacji projektu i w efekcie interesu publicznego, na poziomie jakości i mechanizmie cenowym rządzącym projektem oraz odpowiada za → *monitorowanie* (postępu realizacji programów/projektów) i → *kontrolę* wykonania przedsięwzięcia; (e) bazująca na optymalnym podziale ryzyk między partnerów, czyli takim, który zapewnia, że określonym ryzykiem obciąża się ten podmiot, który nim potrafi najbardziej efektywnie zarządzać.

PPP, stanowiąc alternatywę dla tradycyjnych metod realizacji zadań publicznych, różni się od nich przede wszystkim ograniczeniem wykonawczych funkcji podmiotów publicznych i przeniesieniem ich w sposób kompleksowy na partnera prywatnego. W ten sposób administracja (podmioty publiczne) przyjmują na siebie raczej rolę programującą i monitorującą realizację zadań publicznych, a funkcje gospodarcze pełni partner prywatny. Wydaje się, że to z tej właśnie przyczyny PPP szybciej rozwija się w systemie anglosaskim niż w Europie Kontynentalnej, w której wykonawcze funkcje administracji są silniej zakorzenione. W odróżnieniu od wymagającej stałego działania podmiotu publicznego etapowej metody realizacji przedsięwzięcia, partnerstwo publiczno-prywatne pozwala na zintegrowane podejście do przedsięwzięcia. Partner prywatny wybierany jest jednorazowo – w celu całościowej realizacji przedsięwzięcia, a etapy stanowią elementy cząstkowe projektu. W ramach tego samego zakresu przedsięwzięcia będziemy mieli do czynienia z jedną specyfikacją i pojedynczym wyborem partnera prywatnego, który jest w stanie (sam lub przy współdziałaniu podwykonawców) obsłużyć cały cykl projektowy (→ *cykl życia projektu*) i zapewnić realizację przedsięwzięcia na poziomie i wg standardów określonych w umowie. W ramach formuły PPP to partner prywatny projektuje, buduje, finansuje, eksploatuje i modernizuje. Jego zadania i ryzyko związane z poszczególnymi etapami cząstkowymi, a co za tym idzie zakres jego odpowiedzialności są szczegółowo opisane w umowie o partnerstwie publiczno-prywatnym. Zanim jednak dojdzie do podpisania umowy o partnerstwie, podmiot publiczny musi dokonać wyboru najkorzystniejszej oferty na podstawie zdefiniowanych kryteriów. Chodzi o ofertę, która przedstawia najkorzystniejszy bilans wynagrodzenia i innych kryteriów odnoszących się do przedsięwzięcia. Polska ustawa o PPP wskazuje na kryteria fakultatywne oraz obowiązkowe.

Lp.	Kryterium	Rodzaj
1	Podział zadań i ryzyk związanych z przedsięwzięciem pomiędzy podmiotem prywatnym i publicznym	Obowiązkowe
2	Terminy i wysokość przewidywanych płatności lub innych świadczeń podmiotu publicznego, jeśli są planowane	Obowiązkowe
3	Podział dochodów pochodzących z przedsięwzięcia	Fakultatywne
4	Stosunek wkładu własnego podmiotu prywatnego i publicznego	Fakultatywne
5	Efektywność realizacji przedsięwzięcia	Fakultatywne
6	Kryteria odnoszące się bezpośrednio do przedmiotu przedsięwzięcia (w szczególności: jakość, funkcjonalność, parametry techniczne, poziom oferowanych technologii, koszt utrzymania, serwis)	Fakultatywne

Jeśli chodzi o pierwsze kryterium, to w przypadku zadań ustawodawca nie reguluje szczegółowego podziału zadań w ramach PPP (ustawa nie zawiera pojęcia zadanie). Językowa wykładnia pojęcia „zadanie” wskazuje na czynności organizacyjne i prawne, których cały szereg składa się na realizację przedsięwzięcia. Zadaniem będzie np. opracowanie projektu, wykonanie robót budowlanych, utrzymanie i zarządzanie składnikami majątkowymi, jak również uzyskanie niezbędnych koncesji i pozwoleń. W zakresie współdziałania podmiot publiczny może przejąć na siebie szereg zadań natury formalno-organizacyjnej (np. opracowanie projektu, uzyskanie warunków zabudowy terenu, pozwolenia na budowę, a także innych niezbędnych zezwoleń i pozwoleń). Najważniejszą i najczęstszą w praktyce formą udziału podmiotu publicznego będzie jednak wniesienie wkładu własnego. W przypadku podziału ryzyk wyróżnia się następujące ich kategorie: (1) **ryzyko związane z budową**, opóźnienie w zakończeniu robót budowlanych: (a) niezgodność z warunkami dotyczącymi ustalonych standardów wykonania robót; (b) wzrost kosztów; (c) wystąpienie nieścisłości w specyfikacji wyboru partnera prywatnego; (d) ryzyka związane z wpływem czynników zewnętrznych; (e) wystąpienie nieadekwatnych do celu przedsięwzięć rozwiązań w dokumentacji projektowej; (f) ryzyka związane z pojawieniem się lub zastosowaniem do realizacji przedsięwzięcia nowych technologii; (g) wystąpienia wad fizycznych lub prawnych zmniejszających wartość; (h) nieużyteczność składnika majątkowego; (2) **dostępności**, niemożliwość dostarczania zakontraktowanej ilości usług; (a) niemożliwość dostarczania usług o określonej ilości; (b) brak zgodności z normami bezpieczeństwa lub innymi normami branżowymi; (c) wzrost kosztów; (d) sposób i jakość prac wykonywanych w celu dostarczania usług; (e) nieodpowiednia kwalifikacja pracowników; (f) wystąpienie zmian technologicznych; (3) **popytu**, pojawienie się konkurencji: (a) cykliczność popytu; (b) zmiany cen; (c) zastosowanie przestarzałych technologii; (d) pojawienie się nowych trendów rynkowych.

Zintegrowane podejście do postrzegania zadania publicznego niewątpliwie upraszcza jego realizację pod względem proceduralnym. W odróżnieniu od klarownego podziału ról, który ma miejsce przy metodzie tradycyjnej, przy przedsięwzięciach typu PPP następuje jednak przemieszanie obowiązków i odpowiedzialności stron przedsięwzięcia. Znika w szczególności bezwzględne rozdzielenie pomiędzy strony umowy funkcji wykonawcy zadania (podmiotu prywatnego) od funkcji płatnika, którym jest podmiot publiczny. W zależności od woli stron przedstawionej w umowie odzwierciedlającej ustalenia w procesie wyłaniania partnera publicznego zasady finansowania przedsięwzięcia mogą być ustalone w sposób dowolny, ale nie mogą naruszać przepisów prawa. Ustawa o PPP wskazuje, iż do obowiązków partnera prywatnego należy realizacja przedsięwzięcia za wynagrodzeniem oraz poniesienie w całości albo w części wydatków na jego realizację lub poniesienia ich przez osobę trzecią (np. kredytodawcę). Podmiot publiczny zobowiązuje się do współdziałania w osiągnięciu celu przedsięwzięcia w szczególności poprzez wniesienie wkładu własnego. Ma prawo do bieżącej kontroli realizacji przedsięwzięcia przez partnera prywatnego. W praktyce, podmiot publiczny może wnieść nieruchomości, na której będzie realizowana inwestycja, przedsiębiorstwo, konkretną infrastrukturę i urządzenia (wodociągi, drogi, mosty, stadion sportowy, środki transportu zbiorowego) lub właściwe prawa majątkowe (licencje, koncesje). Swoboda w kształtowaniu finansowych relacji między stronami partnerstwa może więc być tym etapem, na którym pojawi się w umowie o PPP element pomocy publicznej, jeśli świadczenia publiczne przekroczą granice rekompensaty. W kontekście funduszy unijnych rozporządzenia dotyczące funduszy strukturalnych oraz funduszu spójności dopuszczają możliwość realizowania tzw. projektów hybrydowych. Mowa tutaj o projektach finansowanych w ramach PPP, które oprócz finansowania prywatnego zakładają finansowanie z funduszy unijnych. Jest to dobre rozwiązanie, ponieważ fundusze unijne w projektach PPP pozwalają na realizację publicznych projektów, które bez dotacji byłyby nierentowne. Dodatkowo należy zwrócić uwagę, iż dotacja ogranicza koszty finansowe partnera prywatnego (np. kredyt). Poza tym często podnosi się argument, iż udział funduszy Unii Europejskiej uwiarygodnia przedsięwzięcie przed instytucjami finansującymi.

Należy zaznaczyć, iż partnerstwo publiczno-prywatne od lat jest uznawane za niezwykle korzystną formę realizacji inwestycji infrastrukturalnych w wielu krajach świata. W Europie taka forma współpracy sektora publicznego i prywatnego jest najbardziej powszechna w Wielkiej Brytanii, Hiszpanii oraz Portugalii. Partnerstwa publiczno-prywatne rozpowszechniły się w Wielkiej Brytanii w latach 90., a obecnie stanowią tam 10–15% wszystkich inwestycji publicznych, co daje łączną kwotę 60 mld euro (3,64% PKB). Od lat 60. i 70. w takich krajach, jak Hiszpania, Francja i Włochy, stosunkowo dobrze znane są umowy koncesyjne, których szczególnym rodzajem jest PPP. Formuła partnerstwa zdobywa coraz większą popularność również w Niemczech. Do wykorzystania tego instrumentu skłonił samorządy niemieckie wysoki dług publiczny. W Niemczech zrealizowano już ponad 200 projektów PPP. W latach

2006–2007 wartość projektów PPP w Niemczech na szczeblu gminnym wyniosła ok. 890 mln euro, a na szczeblu krajów związkowych i federalnym – 1,2 mld euro. Przeciętny koszt inwestycyjny pojedynczych projektów PPP wynosi w gminach od 13 do 16 mln euro, natomiast w krajach związkowych i na szczeblu federalnym – 70 mln euro. W całej Unii Europejskiej do końca roku 2010 planuje się przeprowadzenie inwestycji infrastrukturalnych o wartości ponad 500 mld euro.

Model współpracy między podmiotem publicznym i partnerem prywatnym może być bardzo różny. Do najbardziej typowych modeli partnerstwa publiczno-prywatnego zalicza się: (a) **BOT (*Build–Operate–Transfer*) – buduj-eksploatuj-przekaż**; inwestor prywatny buduje projekt, eksploatuje go, a następnie przekazuje partnerowi publicznemu, który pełni funkcje regulacyjne i nadzorcze. Inwestycja jest finansowana przez stronę publiczną, która jest również właścicielem powstałej w jej wyniku infrastruktury. W przedsięwzięciu BOT prywatna spółka otrzymuje koncesję na budowę i eksploatację obiektu, który w przeciwnym razie byłby zbudowany (w formie zamówienia publicznego) i eksploatowany przez sektor publiczny. Na przykład może to być elektrownia, port lotniczy, płatna droga, tunel czy zakład uzdatniania wody; (b) **DBFO (*Design-Build-Finance-Operate*)**, czyli **projektuj-buduj-finansuj-eksploatuj**; partner prywatny projektuje stosowną infrastrukturę, finansując samodzielnie prace konstrukcyjne i projektowe. Na czas trwania umowy inwestycja jest własnością prywatnego inwestora, po czym infrastruktura przekazywana jest na rzecz podmiotu publicznego; (c) **BOO (*Build-Own-Operate*)**, czyli **buduj-posiadaj-eksploatuj**; cechą charakterystyczną jest to, iż w tym modelu nie dochodzi po określonym czasie do przejęcia przez partnera publicznego inwestycji. Inwestor prywatny może pobierać od użytkowników opłaty; (d) **BTL (*Build-Transfer-Lease*)**, czyli **buduj-przekaż-dzierżaw**, podmiot prywatny finansuje i realizuje inwestycję, biorąc na siebie ryzyko przekroczenia kosztów i opóźnień w realizacji inwestycji. Po uzyskaniu wymaganych w wyniku testów parametrów technicznych inwestycji prawo własności zostaje przekazane stronie publicznej, a podmiot prywatny zajmuje się eksploatacją obiektu w imieniu strony publicznej na mocy dzierżawy; (e) **BOR (*Build-Operate-Renewal*)**, czyli **buduj-eksploatuj-odnawiaj koncesję**; model, w którym zadaniem podmiotu prywatnego jest wybudowanie obiektu, a także sfinansowanie inwestycji, a następnie eksploatacja projektu oraz zajmowanie się jego bieżącym utrzymaniem. W czasie obowiązywania umowy partner prywatny może pobierać od użytkowników obiektu opłaty. Tak skonstruowana umowa pozwala inwestorowi prywatnemu na szybszy zwrot zainwestowanych środków, a także zwrot wydatków, jakie ponosi w związku z eksploatacją obiektu oraz pozwala na uzyskanie zysku z inwestycji. Po zakończeniu umowy podmiot prywatny może zażądać od strony publicznej podjęcia negocjacji w sprawie przedłużenia koncesji.

Literatura: art. 1 ust. 2, art. 3 ust. 1 Ustawy o partnerstwie publiczno-prywatnym z 19 grudnia 2008 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 19, poz. 100, z 2010 roku, nr 106, poz. 675, nr 232, poz. 1378; [http://orka.sejm.gov.pl/opinie6.nsf/nazwa/1180_u/\\$file/1180_u.pdf](http://orka.sejm.gov.pl/opinie6.nsf/nazwa/1180_u/$file/1180_u.pdf), ustawa o partnerstwie publiczno-prywatnym projekt z 20 października 2008 roku, Druk Sejmu RP nr 1180, s. 2–4

uzasadnienia, Włodzimierz Dzierżanowski / Małgorzata Stachowiak / Marcin Cichowicz / Maciej Zasłona, Partnerstwo publiczno-prywatne a pomoc publiczna, Warszawa 2004, s. 20–23; Bartosz Korpus, Partnerstwo publiczno-prywatne, Warszawa 2003, s. 4 i nast.; Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Partnerstwo publiczno-prywatne jako metoda realizacji zadań publicznych, Warszawa 2005, s. 4; Anna Krajewska, Prawne aspekty partycypacji na poziomie lokalnym, [w:] Grzegorz Makowski / Grażyna Sobiesiak (red.), Prawo a partycypacja publiczna, Warszawa 2010, s. 33 i nast.; Rafał Cieślak, Partnerstwo publiczno-prywatne z wykorzystaniem środków europejskich, [w:] Elżbieta Kornberger-Sokołowska (red.), Jednostki samorządu terytorialnego jako beneficjenci środków europejskich, Warszawa 2012, s. 250–259; Bartosz Korbus (red.), Partnerstwo publiczno-prywatne – poradnik, Warszawa 2010, s. 36, 83; Anna Krajewska, Prawne aspekty partycypacji na poziomie lokalnym, [w:] Grzegorz Makowski / Grażyna Sobiesiak (red.), Prawo a partycypacja publiczna, Warszawa 2010, s. 33 i nast.

PD → *Plan działania*

PEFS → *Podsystem Europejskiego Funduszu Społecznego*

PFRON → *Państwowy Fundusz Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych*

PERSPEKTYWA FINANSOWA to wieloletni plan finansowy Unii Europejskiej (UE), przygotowywany na okres kilku lat. Ostatnia perspektywa finansowa dotyczyła lat 2000–2006, obecna natomiast została ustalona na lata 2007–2013, kolejna będzie dotyczyć lat 2014–2020. Plan finansowy jest porozumieniem między Parlamentem Europejskim, Radą UE oraz Komisją Europejską. Wprowadzenie perspektyw finansowych było efektem rosnącej presji politycznej i instytucjonalnej dotyczącej równowagi systemu finansowego Wspólnoty. Do momentu zawarcia pierwszego porozumienia międzyinstytucjonalnego w 1988 roku niejednokrotnie dochodziło do napięć między organami władzy budżetowej, tj. Parlamentem Europejskim i Radą UE. Sytuacja ta miała wpływ na funkcjonowanie rocznej procedury budżetowej, której wykonywanie w tych warunkach stawało się coraz trudniejsze. Z czasem doprowadziło to do rozbieżności między wspólnotowymi zasobami a potrzebami. Z tego powodu Wspólnota ustanowiła system mający na celu usprawnienie funkcjonowania procedury budżetowej. Zawierając porozumienie międzyinstytucjonalne, Parlament Europejski, Rada UE i Komisja z góry uzgadniają główne priorytety budżetowe na kilka lat. W rezultacie zawartego porozumienia przyjęto pierwszą perspektywę finansową na lata 1988–1992. Od tej pory wprowadzono obowiązek przyjmowania tzw. wieloletnich ram finansowych, w których ustalane są podstawowe pułapy wydatków UE w kilkuletniej perspektywie. Ogranicza to zarzewie konfliktów między Radą UE a Parlamentem Europejskim podczas pracy nad budżetem w perspektywie jednego roku, a w ciągu jednego roku czyni go bardziej stabilnym i przewidywalnym.

Literatura: Sławomir Pastuszka, Polityka regionalna Unii Europejskiej – cele, narzędzia, efekty, Warszawa 2012, s. 213; http://ec.europa.eu/dgs/budget/budget_glance/index_pl.htm; http://europa.eu/legislation_summaries/budget/134012_pl.htm

PHARE (POLAND AND HUNGARY ASSISTANCE FOR RECONSTRUCTING OF THEIR ECONOMIES) → *Polska i Węgry – Pomoc w Restrukturyzacji ich Gospodarek*

PLAN EWALUACJI w ramach ewaluacji → *Programów Operacyjnych* jest to dokument określający sposób organizacji procesu → *ewaluacji* na danym poziomie wdrażania oraz kierunków (tematów) ewaluacji podejmowanych przez → *Instytucję Zarządzającą (IZ)* danym programem operacyjnym oraz → *Instytucję Koordynującą* → *Regionalne Programy Operacyjne (RPO)* w latach 2007–2013. W przypadku krajowych programów operacyjnych plan ewaluacji przygotowuje IZ, dla RPO plan przygotowuje Instytucja Koordynująca RPO. Plan ewaluacji zawiera: (a) opis programu operacyjnego (w przypadku Planu ewaluacji kwestii horyzontalnych w ramach 16 RPO – ogólna charakterystyka 16 RPO); (b) opis sposobu organizacji ewaluacji (wskazanie instytucji zaangażowanych wraz z zakresem kompetencji i zadań, liczba pracowników zaangażowanych bezpośrednio w proces ewaluacji w ww. instytucjach, wielkość budżetu przeznaczzonego na działania ewaluacyjne); (c) wstępną listę badań ewaluacyjnych planowanych do przeprowadzenia w całym okresie programowania wraz z terminem ich realizacji lub wstępną listę obszarów tematycznych planowanych do objęcia ewaluacją w całym okresie programowania; (d) opis innych działań związanych z ewaluacją, w szczególności dotyczących budowy potencjału ewaluacyjnego, w tym budowy struktur, rozpowszechniania wiedzy i informacji na temat ewaluacji (informowania o wynikach ewaluacji), współpracy ze środowiskami eksperckimi. Plany ewaluacji PO oraz Plan ewaluacji kwestii horyzontalnych w ramach 16 RPO muszą być spójne z Planem ewaluacji → *Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007–2013 (NSRO)*. Ocena spójności planów jest dokonywana przez → *Krajową Jednostkę Oceny (KJO)*. Ewaluacje na poziomie programów operacyjnych są finansowane w ramach pomocy technicznej.

Literatura: Wytuczne nr 6 w zakresie ewaluacji programów operacyjnych na lata 2007–2013, Warszawa maj 2007, s. 16–18; Plan ewaluacji Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka na lata 2007–2013, Warszawa 2007, s. 5–17; Plan oceny Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007–2013, Warszawa 2007, s. 16; Plan ewaluacji Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007–2013, Wrocław 2007, s. 11–18.

PLAN DZIAŁANIA (PD) jest dokumentem planistycznym, którego celem jest określenie założeń → *Instytucji Pośredniczącej (IP)* w danym roku kalendarzowym w zakresie przewidywanych założeń strategicznych, finansowych, a także preferowanych form wsparcia, kryteriów wyboru projektów oraz terminów naboru projektów. Stanowi sprecyzowanie zapisów → *szczegółowego opisu priorytetów programu operacyjnego Kapitał Ludzki (PO KL)*. Przygotowanie planów działania jest przewidziane w ramach PO KL. PD może zakładać zapisy szczegółowe w odniesieniu do właściwych dokumentów programowych (głównie szczegółowy opis priorytetów oraz PO), nie może jednak w żadnym przypadku być z nimi sprzeczny. PD jest przygotowywa-

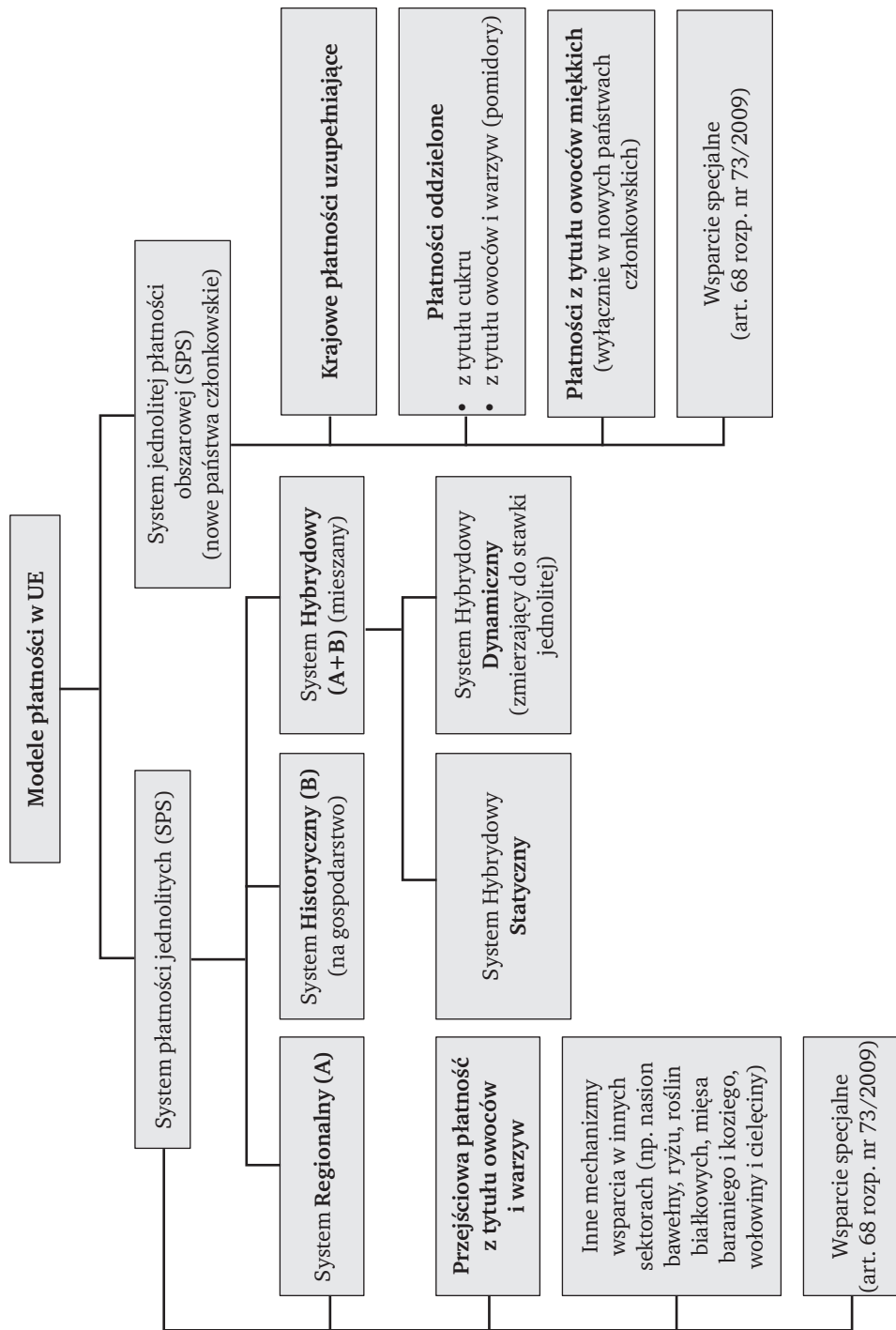
ny osobno dla każdego z priorytetów PO KL. Przyjęcie podlega akceptacji → *Institucji Zarządzającej* (IZ) oraz rekomendacji → *Komitetu Monitorującego* (a w przypadku komponentu regionalnego PO KL – Podkomitetu Monitorującego PO KL). PD składa się z kilku części: (a) informacji o typach projektów (operacji) przewidzianych do realizacji w trybie konkursowym; (b) informacji o projektach systemowych; (c) informacji o projektach innowacyjnych; (d) projektów współpracy ponadnarodowej; (e) opisu mechanizmów zapewniających komplementarność działań przewidzianych w priorytecie z działaniami współfinansowanymi przez inne środki wspólnotowe; (f) wskaźników monitorowania priorytetu wg celów szczegółowych; (g) kontraktacji i wydatków w podziale na działania i poddziałania (wyłącznie kwoty środków publicznych). W przypadku komponentu regionalnego PO KL PD jest wyrazem prowadzenia określonej polityki regionalnej przez władze samorządowe (a dokładnie IP), które odpowiadają za przygotowanie PD. Preferowanie pewnych form wsparcia powinno wynikać z diagnozy aktualnej sytuacji społeczno-gospodarczej oraz potrzeb danego województwa. Inną rolą PD jest to, że jest to dokument, który co do zasady nie podlega modyfikacjom, stanowi więc rzeczywisty plan działania dla potencjalnych projektodawców. W związku z tym PD powinien zostać przygotowany na podstawie realistycznych założeń i przesłanek umożliwiających jego późniejszą realizację. Przy tym bardzo ważne jest klarowne zdefiniowanie kryteriów strategicznych, według których w ciągu całego roku obowiązywania PD będą weryfikowane złożone projekty. Dopuszcza się możliwość modyfikacji w wyjątkowych sytuacjach, do których należy potrzeba poprawy efektywności i racjonalności jego założeń i wymaga uzgodnień między IP a IZ PO KL. W szczególności mowa jest o poprawie jego funkcji informacyjnej w stosunku do potencjalnych beneficjentów i grup docelowych. Sytuacje, w których PD podlega zmianie wymagającej zatwierdzenia przez Komitet Monitorujący PO KL lub przez IZ PO KL oraz w których dokonywane jest jedynie odstępstwo od jego pierwotnych założeń. Odstępstwa od treści PD nie są możliwe, bez względu na okoliczności, w części dotyczącej szczegółowych kryteriów dokonywania wyboru projektów, których modyfikacja leży w wyłącznej kompetencji Komitetu Monitorującego. Każda zmiana brzmienia zarówno szczegółowego kryterium wyboru projektów, jak i jego uzasadnienia wymaga odpowiedniej decyzji Komitetu Monitorującego (i jednocześnie zaopiniowania przez Podkomitet Monitorujący w przypadku komponentu regionalnego PO KL). Szczegółowe kryteria wyboru projektów wraz z uzasadnieniem powinny być zamieszczane w dokumentacji konkursowej w niezmiennym w stosunku do treści PD brzmieniu i IP/IP2 nie mogą ich w żaden sposób jednostronnie modyfikować.

Literatura: Zasady dokonywania wyboru projektów w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Warszawa styczeń 2012, s. 5–10, 177–217; Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007–2013, Warszawa lipiec 2012, s. 14–21.

PŁATNOŚĆ (w ramach systemu przepływów środków finansowych funduszy UE) stanowi część odpowiadającą wkładowi środków europejskich, towarzyszącemu wkładowi środków krajowych w program operacyjny. Płatności nie są objęte regulacjami dotyczącymi wydatków niewygasających, ponieważ nie stanowią one środków krajowych. Jedynie wydatki z budżetu państwa przeznaczone na współfinansowanie programów operacyjnych podlegają regulacjom dotyczącym wydatków niewygasających (por. dotacja rozwojowa). W myśl ustawy o finansach publicznych wydatki na realizację programów i projektów finansowanych z udziałem środków pochodzących z budżetu UE oraz niepodlegających zwrotowi środków z pomocy udzielanej przez państwa członkowskie Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA), a także środków pochodzących z innych źródeł zagranicznych, mogą być przeznaczone na: (1) realizację projektów przez jednostki budżetowe; (2) płatności w ramach programów finansowanych z udziałem środków europejskich; (3) dotacje celowe dla beneficjentów, (4) realizację projektów finansowanych w ramach Programu Środki Przejściowe; (5) realizację Wspólnej Polityki Rolnej zgodnie z odrębnymi ustawami.

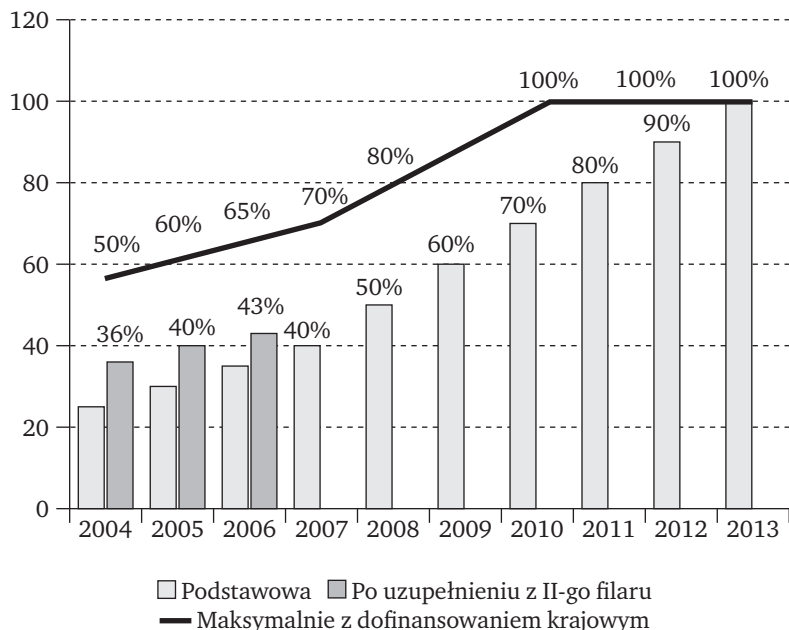
Literatura: Ustawa o finansach publicznych z 27 sierpnia 2009 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 157, poz. 1240, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Nowa ustawa o finansach publicznych – konsekwencje dla systemu finansowania wdrażania programów współfinansowanych ze środków UE, Warszawa 2009, s. 1.

PŁATNOŚĆ BEZPOŚREDNIA to rodzaj płatności, którą otrzymują rolnicy w ramach wspólnej polityki rolnej. Cele polityki rolnej są osiągnane za pośrednictwem środków dystrybuowanych w dwóch filarach tej polityki tj.: I – interwencji rynkowej w postaci m.in. systemu dopłat bezpośrednich; II – polityki rozwoju obszarów wiejskich. Pierwszy filar finansuje system dopłat bezpośrednich w ujęciu potocznym określane inaczej także jako płatności bezpośrednie. Co ciekawe dopłaty bezpośrednie nie były instrumentem stosowanym od początku działania wspólnej polityki rolnej, zostały bowiem wprowadzone w 1992 roku w ramach reformy Mac Sharry’ego. System płatności bezpośrednich (często używa się zamiennie określenia dopłat bezpośrednich) pomimo wielu modyfikacji stał się z czasem jednym z zasadniczych instrumentów wsparcia rolnictwa. Na początkowym etapie funkcjonowania płatności bezpośrednich ich celem była rekompensata rolnikom spadku ich dochodów wynikających ze znacznej obniżki cen gwarantowanych. Reforma → *wspólnej polityki rolnej* w postaci Agendy 2000 dokonała dalszej redukcji cen gwarantowanych/interwencyjnych w zamian za zwiększenie płatności bezpośrednich. W UE nie ma jednego systemu płatności bezpośrednich dla wszystkich rolników. Wynika to ze znacznego zróżnicowania unijnego rolnictwa zwłaszcza w zależności od poszczególnych państw członkowskich. W UE funkcjonują dwa rodzaje płatności bezpośrednich: (a) **system płatności jednolitej (SPS – Single Payment Scheme)**; (b) **system jednolitej płatności obszarowej (SAPS – Single Area Payment Scheme)**, w ramach których możliwe jest uzyskiwanie rozmaitego wsparcia, co przedstawia rysunek.

System jednolitej płatności opiera się na płatnościach przyznawanych rolnikowi na podstawie jego uprawnień. Uprawnienia muszą być aktywowane przez przypisanie ich do ziemi. System płatności jednolitej jest stosowany w krajach UE-15 oraz przez dwa nowe państwa członkowskie (Malte i Słowenię). W ramach systemu płatności jednolitych mamy do czynienia z różnymi modelami: (1) historycznym; (2) regionalnym; (3) mieszanym (hybrydowym – statycznym i dynamicznym). W **modelu historycznym** (→ *Jednolita Płatność na Gospodarstwo*) uprawnienia do płatności ustalane są na podstawie płatności otrzymywanych przez rolnika w okresie referencyjnym z lat 2000–2002, co oznacza, iż kwota płatności bezpośrednich odpowiada średniej kwocie płatności otrzymywanych w wymienionym okresie i jest wypłacana na hektar w gospodarstwie. Wysokości stawek płatności różnią się między gospodarstwami w zależności od historycznej struktury produkcji w gospodarstwach. Ten model płatności jest stosowany w starych państwach UE-15 m.in. przez Austrię, Belgię, Francję, Grecję, Hiszpanię, Holandię, Irlandię, Portugalię, Wielką Brytanię (Szkocja, Walia) i Włochy. **Model regionalny** (→ *Jednolita Płatność Regionalna*) podobnie jak model historyczny dzieli uprawnienia do płatności na podstawie płatności otrzymywanych przez wszystkich rolników w okresie referencyjnym (lata 200–2002) na poziomie regionalnym. Tak ustaloną finansową kopertę regionalną dzieli się między całkowitą powierzchnię uprawnioną do płatności w regionie, co daje w efekcie jednolitą (jednakową) stawkę na hektar w odniesieniu do danego regionu. Model ten stosowany jest przez Malte i Słowenię. **Model mieszaný** stanowi połączenie dwóch wcześniejszych systemów. W tym modelu część płatności otrzymywanych przez rolnika stanowią płatności otrzymywane na podstawie historycznej w postaci płatności na gospodarstwo. Pozostała część płatności wypłacana jest na bazie regionalnej. Oznacza to zastosowanie jednolitej stawki regionalnej. Model mieszaný może mieć postać statyczną oraz dynamiczną. Pierwsza ma charakter niezmienny druga natomiast zmierza do stawki jednolitej. Model hybrydowy statyczny jest stosowany przez Luksemburg, Szwecję oraz Wielką Brytanię (Irlandia Północna), natomiast model hybrydowy dynamiczny – przez Danię, Finlandię, Niemcy oraz Wielką Brytanię. Tymczasem **system jednolitej płatności obszarowej** (→ *Jednolita Płatność Obszarowa*) jest stosowany przez nowe państwa członkowskie, ponieważ stanowi on uproszczoną wersję systemu płatności bezpośrednich. System ten odznacza się mniejszym stopniem skomplikowania, ponieważ płatności w ramach tego systemu są wypłacane na hektar użytków rolnych utrzymywanych w dobrej kulturze rolnej na 30 czerwca 2003 roku. W związku z tym płatności te, co do zasady, nie są uzależnione od rodzaju prowadzonej produkcji rolnej na tych użytkach rolnych. W Polsce płatności te mogą być uzupełniane z budżetu krajowego (do 2012 roku) przez krajowe uzupełniające płatności bezpośrednie w wysokości do 30% płatności stosowanych w krajach UE-15 na dzień 30 kwietnia 2004 roku (do poziomu płatności w krajach UE-15).

Dopłaty bezpośrednie w Polsce w latach 2004–2013 w % pełnego poziomu

Stawkę Jednolitej Płatności Obszarowej (SAPS) wypłacanej na hektar oblicza się przez podzielenie rocznej krajowej koperty finansowej (obliczonej na podstawie historycznej wielkości produkcji z lat 1989–1991 lub w przypadku plonu referencyjnego dla zbóż z lat 1986–1991) określonej dla każdego państwa przez powierzchnię referencyjną, stanowiącą powierzchnię użytków rolnych danego państwa (w Polsce jest to 14 137 000 ha). Państwa stosujące system Jednolitej Płatności Obszarowej miały również możliwość przyznawania do końca 2011 roku wsparcia plantatorom owoców miękkich pod postacią przejściowej płatności do owoców miękkich. Funkcjonowanie płatności bezpośrednich tj. jednolitej płatności obszarowej w Polsce uległo pewnej modyfikacji w związku z wejściem w życie postanowień wynikających z przeglądu Wspólnej Polityki Rolnej (tzw. *Health Check*) w 2008 roku. Od roku 2010 jest realizowane nowe wsparcie, tzw. wsparcie specjalne w formie: (1) specjalnej płatności obszarowej do powierzchni upraw roślin strączkowych i motylkowatych drobnonasiennych; (2) płatności do krów utrzymywanych w gospodarstwach położonych na obszarach wrażliwych pod względem gospodarczym lub środowiskowym, które doświadczają szczególnych niedogodności z tego tytułu; (3) płatności do owiec utrzymywanych w gospodarstwach położonych na obszarach wrażliwych pod względem gospodarczym lub środowiskowym, które doświadczają szczególnych niedogodności z tego tytułu.

Literatura: Rozporządzenie Rady nr 73/2009 z 19 stycznia 2009 roku ustanawiające wspólne zasady dla systemów wsparcia bezpośredniego dla rolników w ramach wspólnej polityki rolnej i ustanawiające określone systemy wsparcia dla rolników, zmieniające rozporządzenia nr 1290/2005, nr 247/2006, nr 378/2007 oraz uchylające rozporządzenie nr 1782/2003, [w:] Dz.U. UE nr L 270 z 31 stycznia 2009 roku, Rozporządzenie Komisji nr 1120/2009 z 29 października 2009 roku ustanawiające szczegółowe zasady wdrażania systemu płatności jednolitej przewidzianego w tytule III rozporządzenia Rady nr 73/2009 ustanawiającego wspólne zasady dla systemów wsparcia bezpośredniego w ramach wspólnej polityki rolnej i ustanawiającego określone systemy wsparcia dla rolników, [w:] Dz.U. UE nr L 316 z 2 grudnia 2009 roku, Rolnictwo: ocena funkcjonowania WPR pomoże rolnikom sprostać nowym wyzwaniom, 20 listopada 2008 roku, [w:] IP/08/1749, Bruksela, 20 listopada 2008 roku <http://www.minrol.gov.pl/pol/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/Platnosci-bezposrednie>, <http://www.arimr.gov.pl/doplaty-bezposrednie.html>, http://ec.europa.eu/agriculture/direct-support/images/map-direct-payments_en.gif, http://ec.europa.eu/agriculture/direct-support/direct-payments/index_en.htm#

PŁATNOŚĆ OKRESOWA jest to płatność przekazywana w trakcie realizacji programu i stanowiąca określoną transzę (część) środków w ramach → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* oraz → *Funduszu Spójności* (FS) i poświadczonych przez instytucję płatniczą. Warunki przekazania płatności okresowej są następujące: (a) przedłożenie Komisji Europejskiej (KE) wniosku o płatność oraz deklaracji poniesionych wydatków; (b) → *Instytucja Zarządzająca* (IZ) przesłała KE najbardziej aktualne sprawozdanie roczne z realizacji zgodnie z art. 67 ust. 1 i 3; (c) nie została wydana uzasadniona opinia Komisji na mocy art. 226 TWE w sprawie naruszenia odnoszącego się do jednej lub kilku operacji, dla których zadeklarowano wydatki w tym wniosku o płatność. Jeśli któryś z warunków nie został spełniony, KE informuje o tym państwo członkowskie w ciągu jednego miesiąca.

Literatura: art. 86 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku.

PŁATNOŚĆ SALDA KOŃCOWEGO jest dokonywana po zakończeniu programu i stanowi ostatnią transzę środków w ramach → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności* (FS). Płatność ta jest przekazywana przez Komisję Europejską (KE) pod warunkiem złożenia przez państwo członkowskie wniosku o płatność końcową w nieprzekraczalnym terminie do 31 marca 2017 roku. Wniosek powinien składać się z: (a) deklaracji wydatków (zawierającą m.in. całkowitą kwotę wydatków kwalifikowalnych, informację o tym, iż środki zostały wypłacone → *beneficjentom* w odniesieniu do wydatków objętych zasadami → *pomocy publicznej*); (b) końcowego sprawozdania z realizacji programu operacyjnego; (c) deklaracji zamknięcia programu. Dodatkowo państwo członkowskie musi być wolne od zarzutu jakiegokolwiek uchybienia zobowiązań na mocy art. 226 TWE. W przeciwnym zaś razie stosownie do postanowień wskazanego artykułu KE może wydać uzasadnioną

opinię w tym zakresie po wysłuchaniu argumentacji państwa członkowskiego. Procedura rozpatrywania złożonej dokumentacji do KE trwa 5 miesięcy. Jeśli w tym terminie KE nie zgłosi uwag (w formie opinii), deklarację wydatków uznaje się za przyjętą. W tym momencie KE ma obowiązek przelania kwoty salda końcowego w terminie 45 dni od daty przyjęcia przez nią sprawozdania końcowego, deklaracji zamknięcia programu w zależności od tego, który z tych terminów jest późniejszy. KE można skorygować przelaną kwotę salda końcowego w przypadku, gdy zachodzi konieczność jej zwrotu w ciągu 9 miesięcy od wystawienia noty debetowej. Taka korekta salda nie ma wpływu na datę zamknięcia → *Programu Operacyjnego*.

Literatura: art. 89 w związku z art. 62 ust. 1 lit. e, art. 67 ust. 4, art. 77, art. 87, Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku.

PŁATNOŚĆ ZALICZKOWA to płatność przekazywana przez Komisję Europejską (KE) po zatwierdzeniu wkładu funduszu w → *Program Operacyjny (PO)*. Przekazywana jest na konto podmiotu wyznaczonego przez państwo członkowskie w różnych latach, w zależności od kraju członkowskiego w sposób następujący: (a) dla państw członkowskich Unii Europejskiej (UE) wchodzących w jej skład przed 1 maja 2004 roku, 2% wkładu → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* w program operacyjny w 2007 roku i 3% wkładu funduszy strukturalnych w program operacyjny w 2008 roku; (b) dla państw członkowskich, które przystąpiły do Unii Europejskiej 1 maja 2004 roku lub po tej dacie, 2% wkładu funduszy strukturalnych w program operacyjny w 2007 roku, 3% wkładu funduszy strukturalnych w program operacyjny w 2008 roku i 2% wkładu funduszy strukturalnych w program operacyjny w 2009 roku; (c) jeżeli program operacyjny jest objęty → *Celem 3 „Europejska współpraca terytorialna” polityki spójności UE* i co najmniej jednym z uczestników jest państwo członkowskie, które przystąpiło do Unii Europejskiej 1 maja 2004 roku lub po tej dacie, 2% wkładu → *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR)* w program operacyjny w 2007 roku, 3% wkładu EFRR w program operacyjny w 2008 roku i 2% wkładu EFRR w program operacyjny w 2009 roku; (d) dla państw członkowskich Unii Europejskiej wchodzących w jej skład przed 1 maja 2004 roku, 2% wkładu → *Funduszu Spójności (FS)* w program operacyjny w 2007 roku, 3% wkładu FS w program operacyjny w 2008 roku i 2,5% wkładu FS w program operacyjny w 2009 roku; (e) dla państw członkowskich, które przystąpiły do Unii Europejskiej 1 maja 2004 roku lub po tej dacie, 2,5% wkładu FS w program operacyjny w 2007 roku, 4% wkładu FS w program operacyjny w 2008 roku i 4% wkładu FS w program operacyjny w 2009 roku. Jeżeli w ciągu 24 miesięcy od daty wypłacenia przez KE pierwszej płatności zaliczkowej nie zostanie przedstawiony Komisji Europejskiej żaden wniosek o płatność w ramach programu operacyjnego, cała kwota płatności zaliczkowej jest zwracana.

Literatura: art. 82 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku.

PO → *Program Operacyjny*

PODSTAWY WSPARCIA WSPÓLNOTY (PWW) (*Community Support Framework*) to jeden z dokumentów, oprócz → *Narodowego Planu Rozwoju*, → *Programów Operacyjnych* i *Uzupełnień Programów Operacyjnych*, powstających w trakcie procedury programowania pomocy strukturalnej Unii Europejskiej w odniesieniu do państw członkowskich w latach 2000–2006. Istniały wówczas dwie ścieżki programowania: uproszczona (dotyczyła Celów 2 i 3, a także Celu 1 o ile nie przekraczał on wartości 1 mld euro) i klasyczna (Cel 1 powyżej 1 mld euro; tu m.in. Polska). **PWW powstawały na podstawie Narodowego Planu Rozwoju (NPR) oraz w wyniku sugestii, informacji i zaleceń przedkładanych przez Komisję Europejską (KE).** PWW to dokument ogólny, który określał strategię, kierunek i montaż finansowy działań → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej (UE)* danego państwa, cele szczegółowe, wielkość wkładu funduszy i innych środków finansowych. Miał też umożliwić skoordynowanie wszystkich działań strukturalnych Wspólnoty, za pomocą funduszy strukturalnych i innych instrumentów finansowych, w regionach państw członkowskich objętych taką pomocą. Dokument ten powinien być podzielony na priorytety i wdrażany za pomocą jednego lub kilku Programów Operacyjnych. Podobnie jak wobec NPR, tak i wobec PWW określone zostały pewne wymogi formalnoprawne: (a) powinien zawierać deklarację strategii i priorytetów dla wspólnej akcji Wspólnoty i działań krajowych; ich szczegółowe cele; ocenę przewidywanego oddziaływania; wskazanie, w jaki sposób strategia i priorytety uwzględniają indykatywne wytyczne, polityki gospodarcze, strategię rozwoju zatrudnienia oraz polityki regionalne zainteresowanego państwa członkowskiego; (b) wskazanie charakteru i czasu trwania PO, co do których nie podjęto decyzji w tym samym czasie co wobec PWW, w tym ich szczególnych celów i wybranych priorytetów; (c) indykatywny plan finansowy określający dla każdego priorytetu i roku, finansową alokację przewidywaną jako wkład każdego funduszu i, we właściwych sytuacjach: → *Europejskiego Banku Inwestycyjnego (EBI)*, innych instrumentów finansowych, całkowitej wielkości kwalifikujących się środków publicznych i szacowanych prywatnych środków finansowania odnoszących się do wkładu każdego z funduszy; (d) przepisy dotyczące wdrażania PWW (w tym wyznaczenie → *Institucji Zarządzającej*); (e) w miarę potrzeb informacje o środkach przyznanych, potrzebnych na przygotowanie, monitorowanie i ocenę pomocy. **Podstawy Wsparcia Wspólnoty były swego rodzaju kontraktem**, zawieranym przez KE oraz państwo członkowskie, w którym była zagwarantowana pewna ilość środków finansowych przeznaczonych na realizację określonych priorytetów i działań w tym państwie.

Literatura: art. 9 lit. d), art. 10 ust. 1 lit. a), art. 11 ust. 2 zdanie 3, art. 14, art. 15 ust. 1 zdanie 2, art. 15 ust. 4 zdanie 1, art. 17, art. 35 ust. 1, art. 42 ust. 2 i art. 48 ust. 3 lit. b) Rozporządzenia Rady nr 1260/1999 z 21 czerwca 1999 roku wprowadzającego ogólne przepisy dotyczące funduszy strukturalnych, [w:] Dz.U. UE nr L 161 z 26 czerwca 1999 roku; Enrique L. Galan (red.), Instrumenty finansowe polityki regionalnej Unii Europejskiej, Kraków 2002, s. 44–47; Artur Dziekański, Podstawy Wsparcia Wspólnoty 2004–2006, [w:] Unia Europejska 4 (2004), s. 9–14.

PODSYSTEM EUROPEJSKIEGO FUNDUSZU SPOŁECZNEGO (PEFS) stanowił narzędzie wspierające → *monitorowanie* i → *ewaluację* projektów realizowanych w ramach → *Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich* (SPO RZL). W nim zbierane były dane, które są niedostępne z poziomu → *Systemu Informatycznego Monitoringu i Kontroli* (SIMIK). W tym sensie PEFS stanowił uzupełnienie SIMIK, odpowiadając na wymogi monitoringu specyficzne dla → *Europejskiego Funduszu Społecznego* (EFS). Użytkownikami podsystemu, którego strukturę stanowią lokalne bazy danych, były instytucje odgrywające rolę instytucji wdrażających PO KL. Dane gromadzone w PEFS umożliwiały dotarcie do uczestników pomocy w celu przeprowadzenia badań ewaluacyjnych. Dzięki temu możliwa była ocena adekwatności, skuteczności i trwałości udzielonego wsparcia. W dalszej kolejności pozwalało to na wyselekcjonowanie projektów najbardziej efektywnych (tzn. takich, które najlepiej służą uczestnikom) oraz form wsparcia najbardziej adekwatnych do potrzeb, których rozwiązania okazały się trwałe i nadające do powielenia. PEFS stanowił także źródło niektórych wskaźników rezultatu i wpływu, określonych w dokumentach programowych.

Literatura: Podręcznik Użytkownika Podsystemu Monitorowania Europejskiego Funduszu Społecznego dla SPO RZL, [w:] http://www.parp.gov.pl/files/1/26/pefs_instrukcja.pdf; <http://www.wrota.podkarpackie.pl/pl/edukacja/zporr/pefs>; <http://www.efs.gov.pl/NR/rdonlyres/44AFE056-C063-4708-A863-E4C9585D1117/19163/RAPORTPEFS250406.pdf>

PO EWT → *Program Operacyjny Europejskiej Współpracy Terytorialnej*

PO IG → *Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka*

PO IIS → *Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko*

PO KL → *Program Operacyjny Kapitał Ludzki*

POLAND AND HUNGARY ASSISTANCE FOR RESTRUCTURING OF THEIR ECONOMIES → *Polska i Węgry – Pomoc w Restrukturyzacji ich Gospodarek*

POLITYKA REGIONALNA (*Regional Policy*) to, najogólniej rzecz ujmując, mające długofalowy charakter działania władz publicznych różnych szczebli administracji w zakresie świadomego oddziaływania na rozwój społeczno-ekonomiczny poszczególnych regionów kraju, których celem jest zmniejszenie skali zróżnicowania w roz-

woju poszczególnych obszarów. Działania te powinny również zmierzać do zapewnienia zrównoważonego wzrostu wszystkich obszarów z zachowaniem ich wewnętrznej spójności ekonomicznej i społecznej. Powyższe wąskie ujęcie polityki regionalnej wskazuje jako podmiot ją kreujący władzę publiczną, tymczasem polityka regionalna może być także realizowana przez podmioty, którym nie można przypisać właściwości władzy publicznej. Stąd politykę regionalną w szerokim ujęciu można zdefiniować jako całokształt działań władz publicznych, podmiotów prywatnych oraz instytucji i organizacji w regionach mających na celu zwiększenie konkurencyjności w regionach, zdynamizowanie rozwoju w regionach oraz redukcja przestrzennych dysproporcji w rozwoju regionów. Jacek Szlachta definiuje politykę regionalną jako świadomą i celową działalność organów władzy publicznej zmierzającej do rozwoju regionu. Natomiast Bolesław Winiarski wskazuje, iż jest to świadome oddziaływanie organów publicznych na rozwój społeczno-ekonomiczny regionów i mniejszych do nich jednostek terytorialnych. We wskazanych definicjach polityki regionalnej można wyróżnić wspólne kluczowe elementy składowe tego pojęcia: (a) pojęcie określa ośrodek decyzyjny, którym najczęściej jest organ władzy publicznej; (b) polityka jest zorientowana na osiąganie określonych celów; (c) polityka jest świadomym działaniem podmiotu polityki; (d) polityka jest realizowana przez narzędzia dostępne podmiotom polityki.

Kwestią dyskusyjną jest natomiast zagadnienie, czy polityka regionalna jest domeną wyłącznie władz publicznych, czy też może być realizowana przez podmioty prywatne. Nowe podejście do zagadnień związanych z polityką regionalną (także w UE) wskazuje, iż pozostawienie polityki regionalnej wyłącznie podmiotom publicznym może skutkować mniejszą skutecznością jej działania. Trudno doszukiwać się precyzyjnego zdefiniowania treści pojęcia „polityka regionalna” w dorobku prawnym UE, gdyż termin ten nie został nigdzie użyty wprost, a jego znaczenie można jedynie próbować wyprowadzać z treści poszczególnych artykułów aktów prawnych. Nie ma wobec tego jednej jedynie obowiązującej definicji polityki regionalnej UE. Dlatego definicja tego pojęcia może brzmieć następująco: to wszelkie działania podejmowane przez ośrodki decyzyjne UE, wspierane przez ośrodki krajowe i regionalne, mające na celu stopniowe niwelowanie wszelkich występujących dysproporcji społecznych, gospodarczych i przestrzennych, efektem których ma być zwiększanie spójności wewnętrznej zarówno UE jako całości, jak i krajów członkowskich. Działania te wspomagane są przez redystrybucję środków finansowych wśród krajów uczestniczących. Także w polskich dokumentach i obowiązujących aktach prawnych trudno doszukać się ścisłej definicji polityki regionalnej. Jedynie w Ustawie o zasadach wspierania rozwoju regionalnego wspomniano, że rozwój regionalny to terytorialnie ukierunkowany zespół działań Rady Ministrów i administracji rządowej na rzecz trwałego rozwoju społeczno-gospodarczego i ochrony środowiska prowadzonych we współpracy z jednostkami samorządu terytorialnego oraz partnerami społecznymi i gospodarczymi.

Literatura: Komunikat Komisji: Polityka spójności wspierająca wzrost gospodarczy i zatrudnienie: Strategiczne Wytyczne Wspólnoty na lata 2007–2013, 5.7.2005 roku, COM (2005) 0299; Barbara Wieliczko, Polityka regionalna w Unii Europejskiej i w Polsce, Warszawa 2003, s. 7; Wojciech Kosiedowski, Cele polityki gospodarczej państwa w aspekcie podnoszenia konkurencyjności regionów, [w:] Mirosława Klamut / Leszek Cybulski, Polityka regionalna i jej rola w podnoszeniu konkurencyjności regionów, Wrocław 2000, s. 81; Tomasz G. Grosse, Polityka regionalna Unii Europejskiej i jej wpływ na rozwój gospodarczy. Przykład Grecji, Włoch, Irlandii i wnioski dla Polski, Warszawa 2000, s. 11; Katarzyna Głębicka / Mirosław Grewiński, Europejska polityka regionalna, Warszawa 2003, s. 7; Elżbieta Weiss, Zarządzanie projektami współfinansowanymi przez Unię Europejską, Wrocław 2003, s. 7; André Matteaccioli, Sposoby finansowania polityki regionalnej w problematyce środowiska innowacyjnego, [w:] Studia Regionalne 1 (1995), s. 64; Maciej Rudnicki, Polityka regionalna Unii Europejskiej: zagadnienia prawno-finansowe, Poznań 2000, s. 30; art. 2 ust. 1 pkt 1 Ustawy o zasadach wspierania rozwoju regionalnego z 12 maja 2000 roku, [w:] Dz.U. RP z 2000 roku nr 48, poz. 550; Jacek Chądzyński / Aleksandra Nowakowska / Zbigniew Przygrodzki, Region i jego rozwój w warunkach globalizacji, Warszawa 2007, s. 199–201.

POLITYKA ROZWOJU jest zespołem wzajemnie powiązanych działań podejmowanych i realizowanych w celu zapewnienia trwałego i zrównoważonego rozwoju kraju, spójności społeczno-gospodarczej, regionalnej i przestrzennej, podnoszenia konkurencyjności gospodarki oraz tworzenia nowych miejsc pracy w skali krajowej, regionalnej lub lokalnej. Polityka rozwoju prowadzona jest przez władze krajowe – Rada Ministrów, regionalne samorząd województwa, lokalne samorząd powiatowy i gminny. Polityka ta zatem została zarezerwowana dla podmiotów publicznych, szczególną rolę odgrywa minister ds. rozwoju regionalnego (→ *Ministerstwo Rozwoju Regionalnego*), który pełni funkcję głównego koordynatora działań rozwojowych. W tym zakresie: (a) podejmuje inicjatywy w zakresie programowania strategicznego; (b) programuje i realizuje → *politykę regionalną*; (c) dokonuje okresowej oceny strategii rozwojowych w odniesieniu do → *Strategii Rozwoju Kraju*; (d) monitoruje stan rozwoju kraju w ujęciu zarówno regionalnym jak i przestrzennym. W ramach powyższych kompetencji przedstawia Radzie Ministrów rekomendacje; (e) opracowuje raporty o rozwoju społeczno-gospodarczym, regionalnym oraz przestrzennym; (f) identyfikuje obszary problemowe w wymiarze krajowym i ponadregionalnym wymagających interwencji państwowej. Polityka rozwoju jest prowadzona na podstawie strategii rozwoju za pomocą programów służących osiągnięciu jej celów, dla finansowania których angażuje się → *środki publiczne*. Zgodnie z ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju przewiduje się realizację trzech rodzajów strategii rozwoju. Są nimi: (a) długookresowa strategia rozwoju kraju; (b) średniookresowa strategia rozwoju kraju; (c) inne strategie, np. strategie ponadregionalne, strategie rozwoju danego regionu.

Literatura: art. 2–4 Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku nr 279, poz. 1644.

POLITYKA SPÓJNOŚCI (*Cohesion Policy*) to polityka ustanowiona Traktatem o Wspólnocie Europejskiej (obecnie jest to art. 174 TFUE) służąca wzmocnieniu spój-

ności gospodarczej, społecznej i terytorialnej (przestrzennej) w Unii Europejskiej (UE) przez zmniejszenie dysproporcji w poziomie rozwoju różnych regionów oraz zacofania regionów lub wysp najmniej uprzywilejowanych, w tym stref wiejskich. Każda z tych spójności jest analizowana w układzie państw oraz regionów typu NUTS II i NUTS III (→ *Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych*). **Wzrost spójności gospodarczej** polega na zmniejszeniu różnicowań w poziomie rozwoju gospodarczego pomiędzy obszarami bogatymi a biednymi. **Wzrost spójności społecznej** polega na zmniejszaniu różnicowań w wykorzystaniu kapitału ludzkiego pomiędzy poszczególnymi obszarami. **Wzrost spójności terytorialnej (przestrzennej)** polega na eliminowaniu barier dostępności do regionów peryferyjnych poprzez ich lepsze powiązanie z obszarami centralnymi Wspólnoty. Wobec powyższego spójność oznacza stopień, w którym różnicowania w zakresie dobrobytu między regionami lub grupami w ramach Wspólnoty są politycznie i społecznie akceptowalne. **Polityka ta postrzegana jest jako główny instrument pogłębiania europejskiej integracji dla słabiej rozwiniętych państw członkowskich UE.** Z kolei w dokumentach unijnych polityka spójności jawi się jako podstawowe, dostępne na poziomie wspólnotowym, narzędzie służące podniesieniu konkurencyjności i wzrostu w celu praktycznego wdrożenia → *Strategii Lizbońskiej*.

Literatura: at. 174 TFUE, [w:] Dz.U. UE nr C 83 z 30 marzec 2010 roku; Italian Presidency: Informal Ministerial Meeting on Cohesion Policy. Background document for discussion – Rome, October 20th 2003, s. 1–2; Katarzyna Głębicka / Mirosław Grewiński, Europejska polityka regionalna, Warszawa 2003, s. 34; Barbara Wieliczko, Polityka regionalna w Unii Europejskiej i w Polsce, Warszawa 2003, s. 8; Paul McAleavy / Stefaan De Rynck, Regional or Local? The EU's Future Partners in Cohesion Policy, [w:] http://www.iue.it/RSCAS/WP-Texts/97_55.html

POLITYKA STRUKTURALNA (*Structural Policy*) – termin stosowany w Unii Europejskiej niemal nierozdzielnie z → *polityką spójności*. Oznacza celową działalność organów władzy publicznej, zmierzającą do przebudowy struktury gospodarczej i pobudzenia rozwoju gospodarczego danego obszaru. W przypadku „przełożenia” powyższej definicji na poziom wspólnotowy termin „polityka strukturalna” będzie dotyczył zastosowania takich środków politycznych czy finansowych, które przyczynią się do poprawienia sytuacji gospodarczej i społecznej Wspólnoty jako całości. Polityka strukturalna ma zatem za zadanie, za pomocą wspomnianych instrumentów, stworzyć warunki pozwalające na zdobycie i utrzymanie silnej pozycji gospodarczej całego ugrupowania jako uczestnika globalnego rynku.

Literatura: Komunikat Komisji: Zakres odpowiedzialności Państw Członkowskich i Komisji w ramach dzielonego zarządzania funduszami strukturalnymi i Funduszem Spójności, Obecna sytuacja oraz perspektywa na nowy okres planowania po 2006 roku, COM(2004)580); Tomasz G. Grosse, Polityka regionalna Unii Europejskiej i jej wpływ na rozwój gospodarczy. Przykład Grecji, Włoch, Irlandii i wnioski dla Polski, Warszawa 2000, s. 7; Tomasz G. Grosse, Zmierzch decentralizacji w Polsce? Polityka rozwoju w województwach w kontekście integracji europejskiej, Warszawa 2003, s. 7; Katarzyna Głębicka / Mirosław Grewiński, Europejska polityka regionalna, Warszawa 2003, s. 33;

Jacek Szlachta, Polityka regionalna i fundusze strukturalne – perspektywa unijna, [w:] Elżbieta Kawecka-Wyrzykowska (red.), Znaczenie funduszy pomocowych Unii Europejskiej dla Polski, Warszawa 2000, s. 27–42.

POLSKA AGENCJA INFORMACJI I INWESTYCJI ZAGRANICZNYCH (PAIiIZ) powstała 24 czerwca 2003 roku w wyniku połączenia Państwowej Agencji Inwestycji Zagranicznych SA (PAIZ) oraz Polskiej Agencji Informacyjnej SA (PAI). Państwowa Agencja Inwestycji Zagranicznych SA została utworzona w 1992 roku jako spółka akcyjna Skarbu Państwa. Głównym jej celem było wspieranie rozwoju gospodarczego Polski poprzez działania zwiększające napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych. Polską Agencję Informacyjną utworzono w 1991 roku z przekształcenia Polskiej Agencji Interpress z agencji rządowej w instytucję, której głównym celem była promocja Polski za granicą. Obecnie PAIiIZ jest instytucją poszukującą inwestorów zagranicznych, pomagającą im wejść na polski rynek i wykorzystać jego możliwości. Misją PAIiIZ jest również kreowanie pozytywnego wizerunku Polski w świecie oraz promocja polskich produktów i usług. W celu jak najlepszej obsługi inwestorów stworzono sieć Regionalnych Centrów Obsługi Inwestora w całej Polsce, których zadaniem jest poprawienie jakości usług regionów dla inwestorów, a także zapewnienie dostępu do najnowszych informacji oraz pełnienie funkcji łącznika między inwestorem a władzami lokalnymi. PAIiIZ działa również jako → *Krajowy Punkt Kontaktowy* → *Organizacji Bezpieczeństwa i Współpracy w Europie* (OECD) i Sekretariat Polsko-Japońskiego Komitetu Gospodarczego. W latach 2007–2013 Agencja będzie odgrywać również rolę → *Institucji Pośredniczącej* w ramach → *Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka* (Osie IV–VI). Na czele PAIiIZ stoi Zarząd, któremu podlega sześć Departamentów.

Literatura: <http://www.paiz.gov.pl/index/>

POLSKA AGENCJA ROZWOJU PRZEDSIĘBIORCZOŚCI (PARP) to agencja rządowa podlegająca Ministerstwu Gospodarki, którą ustanowiono 9 listopada 2000 roku na mocy Ustawy o utworzeniu Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości. Ogólnym celem funkcjonowania PARP jest realizacja programów rozwoju gospodarki, szczególnie w zakresie wspierania rozwoju → *małych i średnich przedsiębiorstw* (MŚP), eksportu, rozwoju regionalnego, wykorzystania nowych technik i technologii, tworzenia nowych miejsc pracy, rozwoju zasobów ludzkich oraz przeciwdziałania bezrobociu. Podstawowym zadaniem Agencji jest natomiast zarządzanie funduszami pochodzącymi z budżetu państwa i UE, przeznaczonymi na wspieranie przedsiębiorczości i rozwój zasobów ludzkich. W latach 2007–2013 → *fundusze unijne* pozostające do dyspozycji PARP będą skierowane w głównej mierze na unowocześnianie technologii stosowanych w przedsiębiorstwach, wspieranie tworzenia związków kooperacyjnych i → *klastrow*, inicjowanie działalności innowacyjnej, stymulowanie działalności badawczo-rozwojowej i rozwój przedsiębiorstw. W tym okresie PARP bę-

dzie prowadził następujące działania: (a) sprawowanie opieki patronackiej (razem z Ministerstwem Gospodarki) nad → *krajowymi punktami kontaktowymi* → *Programu ramowego na rzecz konkurencyjności i innowacji (CIP)*; (b) w ramach → *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (Oś II) rola* → *Instytucji Pośredniczącej II stopnia*; (c) w ramach → *Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka (Osie I, III–VI, VIII) rola* → *Instytucji Pośredniczącej*; (d) w ramach → *Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej (wszystkie Osie priorytetowe z wyjątkiem pomocy technicznej) rola* → *Instytucji Pośredniczącej*. PARP aktywnie uczestniczyła w realizacji dwóch → *programów operacyjnych okresu 2004–2006*: → *Sektorowego Programu Operacyjnego Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw (SPO WKP)* i → *Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich (SPO RZL)*. Na czele PARP stoi Prezes, do dyspozycji jest także czterech Zastępców Prezesa, a nadzór nad działaniami PARP sprawuje Rada Nadzorcza.

Literatura: Ustawa o utworzeniu Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości z 9 listopada 2000 roku, [w:] Dz.U. RP z 2000 roku nr 42, poz. 275; Ustawa o zmianie ustawy o utworzeniu Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości oraz ustawy o swobodzie prowadzenia działalności gospodarczej z 30 maja 2008 roku, [w:] Dz.U. RP z 2008 roku nr 116, poz. 732; Statut Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości (tekst jednolity), [w:] <http://bip.parp.gov.pl/files/164/165/1384.pdf>; <http://www.parp.gov.pl/>

POLSKA I WĘGRY – POMOC W RESTRUKTURYZACJI ICH GOSPODAREK (*Poland and Hungary Assistance for Restructuring of their Economies – PHARE*) to program ustanowiony Rozporządzeniem Rady nr 3906/89 z 18 grudnia 1989 roku. Jego celem było wsparcie przemian gospodarczych i ustrojowych w Polsce i na Węgrzech, po czym rozciągnano jego zasięg geograficzny na kolejne kraje Europy Środkowo-Wschodniej. W początkowych latach istnienia **celem programu była bezzwrotna pomoc** wspierająca procesy ekonomicznej transformacji oraz realizację reform instytucjonalnych w krajach objętych programem. Środki pomocowe stopniowo koncentrowano na zadaniach zapewniających długoterminowy rozwój ekonomiczny i zaspokajających potrzeby inwestycyjne. PHARE stawał się instrumentem wspomagającym integrację z Unią Europejską (UE) oraz instrumentem budowania skuteczniejszego systemu przyjmowania pomocy. **W roku 1999 przekształcono go w instrument pomocy przedakcesyjnej dla 10 państw kandydujących do UE** – Polski, Węgier, Czech, Słowacji, Litwy, Łotwy, Estonii, Rumunii, Bułgarii oraz Słowenii. Przygotowanie do członkostwa miało odbywać się przez skoncentrowanie pomocy na dwóch kluczowych priorytetach odnoszących się do przyjęcia *acquis communautaire*, tj.: (a) finansowaniu projektów inwestycyjnych (ok. 70% środków PHARE); (b) ustanowieniu i wzmocnieniu instytucji publicznych, czyli rozwój instytucjonalny (ok. 30% środków PHARE). Był to największy program bezzwrotnej pomocy finansowej Wspólnot (potem Unii Europejskiej) dla państw Europy Środkowej i Wschodniej. Najwięcej środków z Funduszu otrzymała Polska. W latach 1990–2003 całościowy budżet PHARE dla Polski wyniósł ok. 3,9 mld euro. Rok 2003 był

ostatnim rokiem programowania PHARE w krajach wstępujących do UE. Działalność PHARE zakończyła się w 2006 roku, a na potrzeby perspektywy budżetowej 2007–2013 UE zaproponowała krajom kandydującym jeden fundusz: → *Instrument Pomocy Przedakcesyjnej*.

Literatura: Rozporządzenie Rady nr 3906/89 z 18 grudnia 1989 roku w sprawie pomocy gospodarczej dla Republiki Węgierskiej i Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej, [w:] Dz.U. WE nr L 375 z 23 grudnia 1989 roku; Rozporządzenie Rady nr 2698/90 z 17 września 1990 roku zmieniające rozporządzenie nr 3906/89 w celu rozszerzenia pomocy gospodarczej na inne państwa Europy Środkowej i Wschodniej, [w:] Dz.U. WE nr L 257 z 21 września 1990 roku; Rozporządzenie Rady nr 1764/93 z 30 czerwca 1993 roku zmieniające rozporządzenie nr 3906/89 w sprawie pomocy gospodarczej dla niektórych państw Europy Środkowej i Wschodniej, [w:] Dz.U. UE nr L 162 z 3 lipca 1993 roku; Rozporządzenie Rady nr 1266/1999 z 21 czerwca 1999 roku w sprawie koordynacji pomocy dla państw ubiegających się o członkostwo w Unii Europejskiej w ramach strategii przedakcesyjnej i zmieniające Rozporządzenie nr 3906/89, [w:] Dz.U. UE nr L 161 z 26 czerwca 1999 roku; <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/e50004.htm>; <http://www.dsc.kprm.gov.pl/strona.php?id=48&id2=23>; <http://www.ukie.gov.pl/WWW/serce.nsf/0/123CD8B3E05A9587C1256ED90044ECD8?Open>

POMOC DE MINIMIS oznacza pomoc o niewielkiej wartości, która przez to nie spełnia wszystkich przesłanek uznania jej za → *pomoc publiczną* niezgodną ze wspólnotowym rynkiem. Pomoc ta nie zakłóca wymiany handlowej oraz nie wpływa na warunki konkurencji na rynku Unii Europejskiej (UE). Z formalnego punktu widzenia pomoc *de minimis* bywa często nieuznawana za pomoc publiczną. Rozstrzygającym jest tutaj tytuł aktu prawnego regulującego to zagadnienie: „w sprawie stosowania art. 107 i 108 Traktatu do pomocy de minimis”. W celu uporządkowania przedstawianego zagadnienia posłużymy się pojęciem pomoc de minimis jako jednego z rodzajów pomocy publicznej objętej szczególnymi zasadami. **Zasada de minimis oznacza pomoc, której kwota nie przekracza 200 tys. euro w ciągu trzech kolejnych lat** (dla Polski dotyczy to lat kalendarzowych). Dodatkowo **dla podmiotów działających w sektorze transportu drogowego wysokość pomocy nie może przekroczyć 100 tys. euro w tym samym okresie**. Wymienione pułapy mają zastosowanie bez względu na formę i cel pomocy oraz na to, czy pomoc przyznana państwu członkowskiemu jest w całości, czy w części finansowana z zasobów UE. W świetle doświadczeń Komisji Europejskiej (KE) taka pomoc nie zakłóca bądź nie grozi zakłóceniem konkurencji na rynku wspólnotowym, więc nie mają wobec niej zastosowania przepisy dotyczące pomocy publicznej niezgodnej ze wspólnotowym rynkiem (art. 107 ust. 1 TFUE). Przy przekroczeniu wymienionych pułapów uzyskana pomoc nie podlega zasadom de minimis, lecz właściwym uregulowaniom ze względu na rodzaj pomocy publicznej, czyli art. 107 ust. 1 TFUE. Dotacja udzielona przedsiębiorcy w roku n w wysokości równej dopuszczalnemu limitowi pozbawia możliwości otrzymania tej pomocy do końca roku kalendarzowego $n+2$. Za datę przyznania pomocy uznaje się moment, w którym podmiot gospodarczy uzyskał prawo skorzystania z takiej pomocy. W praktyce oznacza to dzień, w którym następuje

podpisanie → *umowy o dofinansowanie* (objętej pomocą de minimis) bądź wydanie decyzji w tym zakresie.

Stosowanie pomocy de minimis podlega pewnym ograniczeniom, **nie można jej udzielać**: (a) w sektorach rybołówstwa i akwakultury, węgla kamiennego (objętych rozporządzeniem Rady nr 104/2000 z 17 grudnia 1999 roku); (b) na działalność w zakresie produkcji podstawowej produktów rolnych (wymienionych w załączniku I do TFUE); (c) podmiotom gospodarczym działającym w dziedzinie przetwarzania i wprowadzania do obrotu produktów rolnych (gdy wysokość pomocy jest ustalana na podstawie ceny lub ilości takich produktów zakupionych od producentów surowców lub wprowadzonych na rynek przez podmioty gospodarcze objęte pomocą oraz gdy przyznanie pomocy zależy od faktu jej przekazania w części lub w całości producentom surowców); (d) w przypadku działalności związanej z wywozem do państw trzecich lub państw członkowskich, tzn. pomocy bezpośrednio związanej z ilością wywożonych produktów, tworzeniem i prowadzeniem sieci dystrybucyjnej lub innymi wydatkami bieżącymi związanymi z prowadzeniem działalności eksportowej; (e) dla pomocy uwarunkowanej pierwszeństwem korzystania z towarów krajowych w stosunku do towarów sprowadzanych z zagranicy; (f) podmiotom znajdującym się w trudnej sytuacji ekonomicznej (przedsiębiorstwo, które bez zewnętrznej interwencji władz publicznych nie jest w stanie powstrzymać własnych strat, a które w konsekwencji powodują zniknięcie podmiotu z rynku); (g) podmiotom, na których ciąży obowiązek zwrotu pomocy wynikający z decyzji KE uznającej pomoc za niezgodną z prawem oraz wspólnym rynkiem (w rozumieniu art. 107 TFUE).

Za podmiot znajdujący się w trudnej sytuacji ekonomicznej (podmiot zagrożony) uznaje się przedsiębiorstwo w następujących okolicznościach: (a) w przypadku spółki z ograniczoną odpowiedzialnością, gdy ponad połowa jej zarejestrowanego kapitału została utracona, w tym ponad jedna czwarta tego kapitału w okresie poprzedzających 12 miesięcy; (b) w przypadku spółki, której przynajmniej niektórzy członkowie są w sposób nieograniczony odpowiedzialni za długi spółki, jeżeli ponad połowa jej kapitału według sprawozdania finansowego została utracona, w tym ponad jedna czwarta w okresie poprzedzających 12 miesięcy; (c) niezależnie od rodzaju spółki, jeżeli spełnia ona kryteria w prawie krajowym w zakresie podlegania zbiorowej procedurze upadłościowej. Za zagrożone może ponadto zostać uznane przedsiębiorstwo, w którym nie zachodzi żadna z wymienionych okoliczności. Mowa tutaj o występowaniu takich oznak, jak rosnące straty, malejący obrót, zwiększanie się zapasów, nadwyżki produkcji, zmniejszający się przepływ środków finansowych, rosnące zadłużenie, rosnące kwoty odsetek i zmniejszająca się lub zerowa wartość aktywów netto. W niektórych poważnych przypadkach przedsiębiorstwo może już znajdować się w sytuacji niewypłacalności lub być przedmiotem zbiorowego postępowania upadłościowego prowadzonego zgodnie z prawem krajowym. W każdym przypadku przedsiębiorstwo zagrożone kwalifikuje się do pomocy tylko wtedy, gdy ewidentnie nie może odzyskać płynności dzięki środkom własnym lub środkom uzyskanym od właścicieli/akcjonariuszy bądź ze źródeł rynkowych.

W sektorze transportu pomoc de minimis nie może zostać wykorzystana na nabycie środków transportu. Ponadto, pomoc ta musi być przejrzysta. Oznacza to taką pomoc, w przypadku której możliwe jest dokładne wcześniejsze obliczenie → *ekwiwalentu dotacji brutto* bez potrzeby przeprowadzania oceny ryzyka. Pomoc de minimis ze względu na jej elastyczność jest często stosowana przez kraje członkowskie. Jej udzielanie wiąże się z koniecznością monitorowania tej pomocy, tak, aby żaden podmiot nie otrzymał pomocy w kwocie przekraczającej dopuszczalny limit (200 tys. euro, a w przypadku sektora transportu – 100 tys. euro). W przypadku udzielenia pomocy de minimis państwo ma obowiązek poinformować o tym fakcie → *beneficjenta* pisemnie.

W Polsce na mocy przepisów Ustawy o postępowaniu w sprawach dotyczących pomocy publicznej z 30 kwietnia 2004 roku organ udzielający pomocy (np. → *Institucja Pośrednicząca II stopnia*, → *Institucja Pośrednicząca*) de minimis jest obowiązany wydać jej beneficjentowi zaświadczenie potwierdzające ten właśnie charakter pomocy i określające m.in. datę jej udzielenia, jej wartość, a także jej równowartość w euro. Zaświadczenie powinno również zawierać wyraźne odwołanie do właściwego rozporządzenia UE na podstawie, którego pomoc de minimis została udzielona (np. Rozporządzenie nr 1998/2006 z 15 grudnia 2006 roku) wraz z podaniem jego tytułu oraz miejsca publikacji. Szczegółowe regulacje prawne na polskim gruncie w tym zakresie zostały zawarte w Rozporządzeniu Rady Ministrów z 20 marca 2007 roku w sprawie zaświadczeń o pomocy *de minimis* i pomocy de minimis w rolnictwie lub rybołówstwie, które zostało zmienione rozporządzeniem z 6 stycznia 2011 roku. Zaświadczenie jest wydawane z urzędu w dniu udzielenia pomocy, co oznacza, iż beneficjent otrzymuje je automatycznie bez konieczności występowania do organu udzielającego pomocy. Natomiast podmiot ubiegający się o otrzymanie pomocy de minimis jest zobowiązany do przedstawienia organowi udzielającemu tej pomocy, wraz z wnioskiem o udzielenie pomocy, wszystkich zaświadczeń o pomocy de minimis, jakie otrzymał w ciągu 3 ostatnich lat poprzedzających dzień wystąpienia z wnioskiem o udzielenie pomocy. Na podstawie tych zaświadczeń organ udzielający pomocy ustala, czy udzielenie pomocy danemu beneficjentowi jest możliwe.

Literatura: art. 107 i 108 TFUE; uwaga 4, 8–10, 13, art. 1, art. 2 ust. 2, art. 3 ust. 1 Rozporządzenia KE nr 1998/2006 z 15 grudnia 2006 roku w sprawie stosowania art. 87 i 88 TWE do pomocy de minimis, [w:] Dz.U. UE nr L 379 z 28 grudnia 2006 roku; Wspólnotowe Zasady Dotyczące Pomocy Państwa – *Vademecum*, Warszawa 2008, s. 14 i nast.; *Pomoc publiczna w programach operacyjnych 2007–2013 – poradnik*, Warszawa 2008, s. 39–40; Rozporządzenie Rady nr 104/2000 z 17 grudnia 1999 roku w sprawie wspólnej organizacji rynków produktów rybołówstwa i akwakultury, [w:] Dz.U. UE nr L 17 z 20 stycznia 2000 roku; art. 6, ust. 3, 3c, 4 Ustawy o postępowaniu w sprawach dotyczących pomocy publicznej z 30 kwietnia 2004 roku, [w:] Dz.U. RP z 2007 roku nr 123, poz. 1291 (nowelizacja z 2007 roku nr 59, poz. 404, z 2008 roku nr 93, poz. 585); pkt. 9–11 Komunikatu Komisji Europejskiej w sprawie wytycznych wspólnotowych dotyczących pomocy państwa w celu ratowania i restrukturyzacji zagrożonych przedsiębiorstw, [w:] Dz.U. UE nr C 224 z 1 października 2004 roku; § 4 ust. 1 Rozporządzenia z 20 marca 2007 roku w sprawie w sprawie zaświad-

czeń o pomocy de minimis i pomocy de minimis w rolnictwie lub rybołówstwie, [w:] Dz.U. RP z 2007 roku, nr 53, poz. 354; § 1 Rozporządzenia Rady Ministrów z 26 stycznia 2011 roku zmieniającego rozporządzenie w sprawie zaświadczeń o pomocy de minimis i pomocy de minimis w rolnictwie i rybołówstwie, [w:] Dz.U. RP z 2011 roku, nr 34, poz. 174.

POMOC HORYZONTALNA jest to → *pomoc publiczna* niemająca charakteru → *pomocy regionalnej* ani → *pomocy sektorowej*. Odnosi się do rozwiązywania problemów występujących w branży lub danym regionie. Nie może być sprzeczna z generalną podstawą normatywną (art. 107 ust. 3 lit. c TFUE), określającą cel tej pomocy jako ułatwianie rozwoju niektórych działań gospodarczych, który może być uznany za zgodny ze wspólnym rynkiem, jeżeli nie zmienia warunków wymiany handlowej w zakresie sprzecznym ze wspólnotowym interesem. Ogólnie pomoc ta dzieli się na dwie podstawowe grupy: (a) **udzielaną na podstawie rozporządzeń dotyczących wyłączeń grupowych**; (b) **udzielaną na podstawie odpowiednich szczegółowych wytycznych wspólnotowych**. Do chwili obecnej Komisja Europejska (KE) przyjęła zasady ramowe, wytyczne lub rozporządzenia o wyłączeniach grupowych określające kryteria stosowane w odniesieniu do następujących kategorii pomocy: (a) pomoc dla → *małych i średnich przedsiębiorstw*; (b) pomoc na badania, rozwój oraz innowacje; (c) pomoc na ochronę środowiska; (d) pomoc na zapewnienie kapitału podwyższonego ryzyka; (e) pomoc na usługi świadczone w ogólnym interesie gospodarczym; (f) pomoc w celu ratowania i restrukturyzacji zagrożonych przedsiębiorstw; (g) pomoc w zakresie zatrudnienia oraz (h) pomoc szkoleniowa. Pomoc udzielana na zasadzie wyłączeń grupowych oznacza pomoc publiczną, której nie dotyczy obowiązek notyfikacji (zgodnie z Rozporządzeniem Rady nr 994/1998 z 7 maja 1998 roku). Dla pomocy horyzontalnej udzielanej na podstawie wytycznych szczegółowych należy tutaj wymienić: (a) wspólnotowe zasady ramowe dotyczące pomocy państwa na działalność badawczą, rozwojową i innowacyjną (2006/C 323/01); (b) wspólnotowe wytyczne dotyczące pomocy państwa na rzecz ochrony środowiska naturalnego (2001/C 37/03); (c) wytyczne wspólnotowe dotyczące pomocy państwa w celu ratowania i restrukturyzacji zagrożonych przedsiębiorstw (2004/C 244/02).

Literatura: art. 1 Rozporządzenia Rady (WE) nr 994/98 z 7 maja 1998 roku dotyczącego stosowania art. 92 i 93 TWE do niektórych kategorii horyzontalnej pomocy państwa, [w:] Dz.U. UE nr L 142 z 14 maja 1998 roku; Rozporządzenie KE nr 68/2001 z 12 stycznia 2001 roku w sprawie zastosowania art. 87 i 88 TWE do pomocy szkoleniowej, [w:] Dz.U. UE nr L 10 z 13 stycznia 2001 roku; Rozporządzenie KE nr 70/2001 z 12 stycznia 2001 roku w sprawie zastosowania art. 87 i 88 TWE w odniesieniu do pomocy państwa dla małych i średnich przedsiębiorstw, [w:] Dz.U. UE nr L 10 z 13 stycznia 2001 roku; Rozporządzenie KE nr 2204/2002 z 5 grudnia 2002 roku w sprawie stosowania art. 87 i 88 TWE w odniesieniu do pomocy państwa w zakresie zatrudnienia, [w:] Dz.U. UE nr L 337 z 13 grudnia 2002 roku; Rozporządzenie KE nr 1595/2004 z 8 września 2004 roku w sprawie stosowania art. 87 i 88 TWE w odniesieniu do pomocy państwa dla małych i średnich przedsiębiorstw prowadzących działalność związaną z produkcją, przetwórstwem i obrotem produktami rybołówstwa, [w:] Dz.U. UE nr L 291 z 14 września 2004 roku; Rozporządzenie KE nr 1/2004 z 23 grudnia 2003 roku w sprawie stosowania art. 87 i 88 TWE w odniesieniu do pomo-

cy państwa dla małych i średnich przedsiębiorstw prowadzących działalność związaną z produkcją, przetwórstwem i obrotem produktami rolnymi, [w:] Dz.U. UE nr L 1 z 3 stycznia 2004 roku; art. 2 pkt. 2 Ustawy o postępowaniu w sprawach dotyczących pomocy publicznej z 30 kwietnia 2004 roku, [w:] Dz.U. RP z 2007 roku nr 123, poz. 1291 (nowelizacja z 2007 roku nr 59, poz. 404, z 2008 roku nr 93, poz. 585); Wspólnotowe Zasady Dotyczące Pomocy Państwa – Vademecum, 2008, s. 6; Piotr Marquardt, Pomoc publiczna dla małych i średnich przedsiębiorców, Warszawa 2007, s. 110–11.

POMOC INDYWIDUALNA → *Program pomocowy*

POMOC PUBLICZNA jest to pomoc przyznawana przez państwo lub przy użyciu zasobów państwowych, która (w świetle art. 107 ust. 1 TFUE) jest niezgodna z zasadami wspólnego rynku w zakresie, w jakim wpływa na wymianę handlową między państwami członkowskimi. Odbiorcą pomocy są przedsiębiorstwa rozumiane szeroko jako podmioty oferujące odpłatnie usługi lub produkty. Za pomoc publiczną uznaje się **transfer środków**, który musi spełnić następujące warunki: (a) jest udzielany przez państwo lub pochodzi z zasobów państwowych; (b) stanowi dla → *beneficjenta* korzyść ekonomiczną; (c) prowadzi do uprzywilejowania niektórych podmiotów lub produkcji niektórych towarów; (d) zakłóca lub grozi zakłóceniem konkurencji; (e) wpływa na wymianę handlową między krajami członkowskimi. Wystąpienie pomocy publicznej wymaga spełnienia wszystkich wskazanych przesłanek kumulatywnie.

Środki pochodzące z zasobów państwowych to środki pozostające w dyspozycji władzy publicznej, do której można zaliczyć organy władzy publicznej (na szczeblu krajowym, regionalnym lokalnym) oraz wszelkie podmioty publiczne (np. jednostki organizacyjne, zakłady budżetowe), a nawet prywatne pod warunkiem, że są kontrolowane przez władze publiczne. Są to również podmioty, którym władze publiczne powierzyły rolę operatora środków publicznych (np. fundacje, stowarzyszenia, agencje rozwoju lokalnego). Ważne jest to, że środki w sposób bezpośredni, ale także pośredni (np. za pomocą operatora środków publicznych) pochodzą ze środków publicznych lub ich transfer jest uzależniony od władzy publicznej. Do środków publicznych zalicza się również środki pochodzące z budżetu Unii Europejskiej (stosownie do art. 5 ust. 1 pkt. 2 Ustawy o finansach publicznych). Przyznana **pomoc stanowi dla beneficjenta korzyść**. Korzyść ta musi mieć charakter lepszej aniżeli ta, która występuje w warunkach rynkowych, co oznacza, iż przedsiębiorstwo nie uzyskałoby takiej korzyści w zwykłym toku działalności. Korzyść ekonomiczna wystąpi np. w następujących sytuacjach: (a) firma zakupi lub wdzierżawi grunt będący własnością skarbu państwa po cenie niższej od ceny rynkowej; (b) firma sprzedaje grunt skarbowi państwa po cenie wyższej niż cena rynkowa; (c) firma korzysta z uprzywilejowanego dostępu do infrastruktury nie uiszczając za to stosownej opłaty; (d) firma uzyskuje kapitał podwyższonego ryzyka od państwa (bądź operatora środków publicznych) na warunkach, które są bardziej korzystne niż warunki oferowane w sektorze prywatnym; (e) firma otrzymuje kredyt o oprocentowaniu niższym od stopy rynkowej. Korzyść odnosi się do skutku udzielonej pomocy, w tym wypadku dotyczy to skutku, jaki wywiera dany środek na konkurencję.

Pomoc prowadzi do uprzywilejowania niektórych podmiotów lub produkcji pewnych towarów. Selektyność udzielania pomocy przejawia się tym, iż skierowana jest do konkretnych podmiotów, działających w określonym sektorze gospodarki. Ta cecha spełniona jest również w przypadku, gdy program pomocowy ma zastosowanie tylko do części terytorium państwa członkowskiego (np. regionu). Zawiera się tutaj również pomoc dotycząca określonych przedsięwzięć (aspekt przedpodmiotowy). Korzyść stanowi środek, który jest w stanie bezpośrednio lub pośrednio faworyzować pewne przedsiębiorstwa, co prowadzi do uzyskania przez beneficjenta przewagi ekonomicznej, jakiej nie uzyskałby on na normalnych, rynkowych zasadach. Z selektynością mamy do czynienia w przypadku przysporzenia korzyści (np. w postaci częściowego zwolnienia z podatku) przedsiębiorcom z danego regionu (np. gmina, powiat, województwo). Za selektywną nie jest uznawana pomoc udzielona podmiotom dopiero na poziomie krajowym. Przykładem selektyności może być udzielenie ulgi podatkowej indywidualnemu podmiotowi – takie obniżenie podatków dotyczy tylko tego konkretnego podmiotu, zatem spełnia kryterium selektyności, przez co może stanowić pomoc publiczną.

Udzielona pomoc zakłóca bądź grozi zakłóceniem konkurencji. Udzielona pomoc wpływa na pozycję jednego przedsiębiorstwa w stosunku do konkurencyjnego. Dla oceny występowania pomocy publicznej nie ma znaczenia cel działalności wykonywanej przez określony podmiot (np. organizacja nienastawiona na osiągnięcie zysku). Istotne jest tylko to, czy działalność ta jest wykonywana w warunkach faktycznej lub potencjalnej konkurencji. Dany środek nie zakłóca, ani nie zagraża zakłóceniem konkurencji tylko wtedy, jeżeli beneficjent nie spotyka się aktualnie z konkurencją, ani nawet nie może się z nią spotkać. Nie zakłóca, ani nie zagraża konkurencji środek, który przeznaczony jest na działalność w zakresie monopolu ustawowego. W sytuacji gdy państwo ustanawia bariery prawne dla wejścia na dany rynek innych niż monopolista podmiotów, nie ma możliwości by spotkał się on z konkurencją. Uznaje się, iż pomoc udzielona np. podmiotowi działającemu lokalnie nie stanowi zagrożenia zakłócenia konkurencji. **Przyznana pomoc wpływa na wymianę handlową między krajami członkowskimi.** Należy wykazać, że beneficjent prowadzi działalność gospodarczą i działa na rynku, na którym istnieje wymiana handlowa między państwami członkowskimi. W szczególności takie wsparcie skierowane musi być do przedsiębiorstw oferujących produkty lub usługi, które są przedmiotem wymiany handlowej z UE. W praktyce orzeczenia Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości (ETS) oraz stanowiska Komisji Europejskiej (KE) uznaje się często, iż jeśli wcześniejsze przesłanki pomocy publicznej zostały spełnione, automatycznie spełniony jest również ostatni warunek. Przy czym nie ma konieczności, aby konkretne przedsiębiorstwo oferowało swoje towary lub usługi w innych państwach. Działalność może być prowadzona jedynie w kraju macierzystym. Zakaz z art. 107 ust. 1 TFUE dotyczy tylko takiego rodzaju pomocy, który zakłóca konkurencję na rynku unijnym. Jeżeli więc dane przedsiębiorstwo działa w sektorze, w którym brak jest

wymiaru europejskiego, pomoc dla niego nie będzie traktowana jako objęta zakazem. Przesłanka wpływu na wymianę handlową między państwami członkowskimi spełniona jest nawet wtedy, gdy beneficjent oferuje swoje towary lub usługi wyłącznie na rynku krajowym, ale spotyka się na nim z konkurencją ze strony przedsiębiorstw prowadzących działalność na rynkach unijnych.

KE uważa, że niewielkie kwoty pomocy (pomoc zgodna z zasadą *de minimis*) nie mają potencjalnego wpływu zarówno na konkurencję, jak i wymianę handlową między państwami członkowskimi. W związku z tym uznaje się, że pomoc taka nie wchodzi w zakres art. 107 ust. 1 TFUE.

Organem uprawnionym do stwierdzenia wystąpienia pomocy publicznej w sposób ostateczny jest KE oraz ETS. Beneficjentem pomocy mogą być wszelkie podmioty, które prowadzą działalność gospodarczą bez względu na formę prawną i źródła finansowania. Co ważne, nie ma tutaj znaczenia, czy są one nastawione na wypracowanie nadwyżki (zysku), czy własne dochody przeznaczają na cele społeczne. Ważny jest fakt osiągania przychodu. Co do zasady, pomoc spełniająca wyżej wskazane warunki jest zabroniona jako niezgodna z wspólnotowym rynkiem. Jednak zasada niezgodności nie jest tożsama z całkowitym zakazem. TFUE określa przypadki, w których pomoc państwa może zostać uznana za zgodną ze wspólnym rynkiem (art. 107 ust. 2 i art. 107 ust. 3 TFUE). Pomoc taka nazywana jest **wyłączeniem**. Zgodna ze wspólnym rynkiem jest: (a) pomoc o charakterze socjalnym przyznawana indywidualnym konsumentom pod warunkiem, że jest przyznawana bez dyskryminacji związanej z pochodzeniem produktów (powinna dotyczyć nie przedsiębiorców, lecz konsumentów, pomoc może być również przyznawana dla przedsiębiorców pod warunkiem, iż dostarczają oni określone subsydiowane towary ze względów socjalnych); (b) pomoc mająca na celu naprawienie szkód spowodowanych klęskami żywiołowymi lub innymi zdarzeniami nadzwyczajnymi (np. anomalie pogodowe, poważne burze, susze, pożary, erupcje wulkanów), (c) pomoc przyznawana gospodarce niektórych regionów Republiki Federalnej Niemiec dotkniętych podziałem Niemiec, w zakresie, w jakim jest niezbędna do skompensowania niekorzystnych skutków gospodarczych spowodowanych tym podziałem. Dodatkowo na zasadzie wyłączeń w kontekście projektów współfinansowanych w ramach → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności* za zgodną z wspólnotowym rynkiem uznaje się pomoc: (a) przeznaczoną na sprzyjanie rozwojowi gospodarczemu regionów, w których poziom życia jest nienormalnie niski lub regionów o niskim poziomie zatrudnienia (→ *pomoc regionalna*); (b) przeznaczoną na wspieranie realizacji ważnych → *projektów* stanowiących przedmiot zainteresowania na szczeblu europejskim lub mającą na celu zapobiegnięcie poważnym zaburzeniom w gospodarce państw członkowskich (*pomoc regionalna*).

Istnienie powyższych wyłączeń uzasadnia także kontrolowanie przez KE planowanych środków pomocy publicznej, co przewiduje art. 108 TFUE. Stanowi on, że pań-

stwo członkowskie jest zobowiązane do poinformowania KE o wszelkich planach przyznania pomocy przed przystąpieniem do ich realizacji. Państwo członkowskie ma w takiej sytuacji obowiązek zgłoszenia KE określonego środka pomocowego. Takim środkiem może być: (a) pomoc indywidualna (przyznana określonemu z góry podmiotowi na jasno zdefiniowany cel); (b) program pomocowy będący aktem normatywnym wydany przez państwo członkowskie stanowiący podstawę do przyznania pomocy na określony cel grupie podmiotów (jej definicja powinna być określona w programie pomocowym w sposób abstrakcyjny, tzn. podmioty muszą spełniać określone warunki brzegowe, w żadnym wypadku nie mogą zostać imiennie wskazane; → *notyfikacja pomocy publicznej*). Wyróżnia się kilka podstawowych kategorii pomocy publicznej. Ze względu np. na cel udzielenia pomocy, prowadzenia działalności gospodarczej na danym obszarze, są to: (a) **pomoc regionalna** (ma na celu zmniejszanie dysproporcji w rozwoju ekonomiczno-społecznym między poszczególnymi regionami UE. Jest to pomoc o charakterze rozwojowym ukierunkowana na dofinansowanie działań inwestycyjnych oraz zwiększanie zatrudnienia); (b) → **pomoc horyzontalna** (nie jest związana z działalnością beneficjanta w określonym sektorze lub regionie, ale z wspieraniem określonych celów); (c) → **pomoc sektorowa** (wiąże się z przynależnością beneficjanta do konkretnego sektora); (d) → **pomoc de minimis**; (e) inne, niesklasyfikowane wyżej (mogą to być działania o charakterze ogólnoeuropejskim, np. ochrona dziedzictwa kulturowego).

Literatura: art. 107 TFUE; art. 13 ust. 1–2 Rozporządzenia KE nr 800/2008 z 6 sierpnia 2008 roku uznającego niektóre rodzaje pomocy za zgodne ze wspólnym rynkiem w zastosowaniu art. 87 i 88 TWE (ogólne rozporządzenie w sprawie wyłączeń blokowych), [w:] Dz.U. UE nr L 214 z 9 sierpnia 2008 roku; Pomoc publiczna w programach operacyjnych 2007–2013 – poradnik, Warszawa 2008, s. 7–10, 21; Wspólnotowe Zasady Dotyczące Pomocy Państwa – Vademecum, Warszawa 2008, s. 3–6; Agnieszka Jankowska, Pomoc publiczna dla przedsiębiorstw w świetle uregulowań wspólnotowych. Zasady, ograniczenia, Warszawa 2005, s. 6–8; Piotr Marquardt, Pomoc publiczna dla małych i średnich przedsiębiorców, Warszawa 2007, s. 29–48, 81; Sławomir Dudziak, Pomoc państwa dla przedsiębiorstw publicznych. Między neutralnością a zaangażowaniem, Kraków 2002, s. 29–34; Krajowy System Usług. Pomoc publiczna dla przedsiębiorców, Warszawa 2011, s. 20–25; Jan W. Tkaczyński / Marek Świstak / Elżbieta Sztorc, Projekty europejskie, praktyczne aspekty pozyskiwania i rozliczania dotacji unijnych, Warszawa 2011, s. 436–444; <http://www.pomocpubliczna.com.pl/article.php?id=90>; <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/126760F6-57BD-4E65-BF9B-AE7E6DE41550/34752/ppomocpubliczna4.pdf>

POMOC REGIONALNA to rodzaj → *pomocy publicznej* uznawany za zgodny ze wspólnym rynkiem, ukierunkowany na rozwiązywanie problemów regionalnych. Pomoc ta może zostać przyznana ze względu na niski poziom rozwoju gospodarczego regionów lub wysoki poziom występującego w nich bezrobocia. Inną przesłanką jej udzielenia jest cel w postaci ułatwienia rozwoju gospodarczego niektórych regionów pod warunkiem, że nie wpływa to na wymianę handlową w zakresie sprzecznym z interesem Unii Europejskiej (UE) (art. 107 ust. 3 lit. a)–c) TFUE). Niski poziom rozwoju oznacza, że w ramach tej pomocy do wsparcia kwalifikują się

regiony, w których PKB *per capita* wynosi mniej niż 75% średniej dla UE-25 (warunek ten spełniają obecnie wszystkie polskie regiony). W obecnej perspektywie finansowej regiony, których PKB *per capita* wynoszą mniej niż 75% średniej dla UE-15 również kwalifikują się do objęcia wsparciem. Postanowienie TFUE (art. 107 ust. 3 lit. c) mówiące, iż pomoc może być przeznaczona na ułatwienie rozwoju gospodarczego niektórych regionów daje możliwość udzielania pomocy regionom znajdującym się w niekorzystnej sytuacji w porównaniu ze średnią krajową.

Wykaz regionów kwalifikujących się do objęcia wyłączeniem ustala Komisja Europejska (KE), ale na wniosek państwa członkowskiego. Państwo członkowskie może zastosować kryteria krajowe w uzasadnieniu swojego wniosku. Komisja wydaje w przedmiotowej sprawie decyzję zwaną → **mapą pomocy regionalnej** indywidualnie dla danego państwa członkowskiego na lata 2007–2013. Mapa pomocy obowiązująca w Polsce w okresie 2007–2013 została określona na polskim gruncie prawnym w rozporządzeniu Rady Ministrów z 13 października 2006 roku. Dzieli ona województwa na dwie grupy: w pierwszej grupie województw (lubelskie, podkarpackie, warmińsko-mazurskie, podlaskie, świętokrzyskie, opolskie, małopolskie, lubuskie, łódzkie, kujawsko-pomorskie) maksymalna → *intensywność pomocy* wynosi 50%, w pozostałych województwach natomiast – 40%. Wyjątek stanowi województwo mazowieckie: w okresie do końca 2010 roku maksymalna intensywność pomocy dla miasta Warszawy wynosiła 30%, a dla pozostałego obszaru województwa – 40%, po tej dacie w całym województwie będzie obowiązywał pułap 30%. Warunkiem uzyskania pomocy regionalnej jest to, iż inwestycja musi być utrzymana w regionie otrzymującym wsparcie przez co najmniej 5 lat lub w przypadku → *małych i średnich przedsiębiorstw* (MŚP) co najmniej 3 lata. Dla → *beneficjentów* realizujących → *projekty* objęte dofinansowaniem na zasadach pomocy regionalnej oznacza to konieczność utrzymania celu projektu (efektów) przez uprzednio wskazane okresy. Nie oznacza to braku możliwości wymiany przestarzałych instalacji lub sprzętu w związku z szybkim rozwojem technologicznym. Warunkiem jest, iż działalność, która została dofinansowana musi zostać utrzymana przez wymagany minimalny okres.

Pomoc regionalna nie może zostać udzielona w sektorze rybołówstwa i górnictwa węglowego ze względu na to, iż podlegają one specyficznym zasadom określonym we właściwych aktach prawnych. **Dodatkowo nie udziela się tej pomocy w sektorze rolnictwa w zakresie produkcji produktów rolnych wymienionych w załączniku I do TFUE.** Wykluczenie podmiotowe dotyczy tego, że pomoc nie może zostać udzielona podmiotom (głównie przedsiębiorcom), na których ciąży obowiązek zwrotu pomocy wynikający z decyzji KE, uznającej pomoc za niezgodną z prawem i z wspólnym rynkiem oraz które znajdują się w trudnej sytuacji ekonomicznej. Pomoc regionalna ma na celu: (1) wspieranie inwestycji początkowych; (2) pomoc operacyjną; (3) pomoc dla nowo założonych małych przedsiębiorstw.

Wsparcie inwestycji początkowych. Pomoc regionalna ma głównie charakter inwestycyjny (regionalna pomoc inwestycyjna), co oznacza, iż może być udzielona wyłącznie na realizację „inwestycji początkowej”, czyli na: (a) inwestycję w wartości

materialne lub niematerialne i prawne, związaną z utworzeniem nowego zakładu, rozbudową istniejącego zakładu, dywersyfikacją produkcji w istniejącym zakładzie lub zasadniczą zmianą całościowego procesu produkcyjnego. Wartości materialne oznaczają wartości w postaci gruntów, budynków i budynków oraz zakładu/urządzeń. W przypadku nabycia zakładu pod uwagę bierze się wyłącznie koszty nabycia aktywów od stron trzecich, jeśli transakcja odbyła się na warunkach rynkowych. Natomiast wartości niematerialne są to aktywa pochodzące z transferu technologii przez nabycie praw patentowych, licencji, *know-how* lub nieopatentowanej wiedzy technicznej; (b) nabycie środków trwałych związanych bezpośrednio z zakładem, który został zamknięty lub zostałby zamknięty, gdyby nabycie nie nastąpiło. Należy zauważyć, że w tym przypadku jest mowa o nabyciu fizycznych aktywów. Zatem nabycie akcji/udziałów przedsiębiorcy nie stanowi inwestycji początkowej. Ponadto aktywa te muszą być nabywane przez tzw. niezależnego inwestora, tzn. między zbywcą a nabywcą aktywów nie mogą występować takie powiązania, które poddałyby w wątpliwość, czy transakcja między nimi odbywa się na warunkach rynkowych. W przypadku przejęcia przedsiębiorstwa (jednostki) uwzględnia się jedynie koszty nabycia aktywów od osób trzecich, pod warunkiem, że transakcja została zawarta na warunkach rynkowych. W przypadku, gdy nabyciu towarzyszy inna inwestycja, wydatki z nią związane powiększają koszty nabycia. Koszty związane z nabyciem aktywów objętych najmem/dzierżawą, innych niż grunty i budynki (np. urządzenia, linie produkcyjne), są kwalifikowalne jedynie w przypadku, gdy najem/dzierżawa ma postać leasingu finansowego. Dodatkowo beneficjent musi się zobowiązać do nabycia aktywów z dniem upływu okresu najmu/dzierżawy.

W związku z koniecznością zapewnienia trwałości inwestycji w przypadku najmu/dzierżawy gruntów i budynków najem/dzierżawa musi trwać przez okres co najmniej 5 lat od przewidywanego terminu zakończenia realizacji projektu inwestycyjnego lub 3 lat w przypadku MŚP. Do wsparcia kwalifikuje się nabycie dotyczące jedynie aktywów nowych. Zasada ta nie ma zastosowania do MŚP oraz przejęć innych przedsiębiorstw. W przypadku przejęć odejmuje się aktywa, na których nabycie przyznano pomoc zanim nastąpiło przejęcie. W przypadku MŚP istnieje możliwość uwzględnienia pełnych kosztów inwestycji w wartości niematerialne i prawne. W przypadku dużych przedsiębiorstw koszty takie są kwalifikowalne jedynie do wysokości 50% całkowitych kosztów inwestycji kwalifikowalnych na dany projekt. Pomoc może przyjmować różne formy, np. formę dotacji, niskooprocentowanej pożyczki lub obniżki oprocentowania, gwarancji państwa, zakupu pakietu udziałów/akcji lub alternatywną formę przekazania kapitału na preferencyjnych warunkach, zwolnienia z podatków lub ich obniżenia, zwolnienia z płacenia składek na ubezpieczenie społeczne lub innych obowiązkowych opłat względnie ich obniżenia, przekazania gruntów, towarów lub usług po cenach preferencyjnych.

W polskim systemie prawnym pojęcie inwestycji początkowej funkcjonuje jako **nowa inwestycja**. Warto zauważyć, iż definicja nowej inwestycji stanowi w rzeczywistości listę wydatków kwalifikowanych do objęcia wsparciem w ramach pomocy regional-

nej. W obecnym okresie programowania na lata 2007–2013 o pomoc taką mogą starać się beneficjenci w ramach → *Regionalnych Programów Operacyjnych* (RPO). Jest to dominujący rodzaj pomocy występujący w ramach **regionalnej pomocy inwestycyjnej** (RPI). Tutaj aplikujące podmioty mogą same podjąć decyzję o jaki rodzaj pomocy publicznej się ubiegają. W ramach projektu inwestycyjnego poza RPI mogą zdecydować się na → *pomoc de minimis*. Niezwykle ważne z punktu widzenia KE jest zagwarantowanie, aby pomoc regionalna stanowiła zachętę do podejmowania inwestycji (projektów), które w przeciwnym razie nie zostałyby zrealizowane w regionach objętych pomocą. Zatem pomoc w realizacji „nowej inwestycji” może zostać udzielona w ramach programów pomocy (np. RPO). Nowa inwestycja musi spełniać → *efekt zachęty*, której rozumienie można sprowadzić do tego, iż beneficjent przed rozpoczęciem prac nad realizacją projektu złożył wnioski o przyznanie pomocy. Od tego momentu beneficjent może kwalifikować wydatki (→ *koszty kwalifikowalne*) do momentu zawarcia → *umowy o dofinansowanie*, ale robi to jednak na własne ryzyko. Jeśli prace rozpoczną się, zanim nastąpi określenie powyższych warunków, projekt w całości nie będzie kwalifikował się do pomocy.

Pomoc operacyjna udzielana jest po spełnieniu następujących warunków (na podstawie art. 107 ust. 3 lit. a) TFUE): (a) pomoc jest uzasadniona z uwagi na jej wkład w rozwój regionalny; (b) poziom pomocy jest proporcjonalny do ograniczeń, które dzięki niej mają zostać złagodzone; (c) pomoc jest ograniczona w czasie i stopniowo obniżana, aż regiony nią objęte osiągną rzeczywisty poziom konwergencji z zamożniejszymi obszarami UE. Pomoc operacyjna przyznawana jest (a): w regionach najbardziej oddalonych, o ile ma ona na celu rekompensatę dodatkowych kosztów związanych z działalnością gospodarczą, a wynikających z czynników określonych w art. 349 TFUE, których trwałość i łączne występowanie poważnie szkodzą rozwojowi tych regionów (znaczne oddalenie od dużych centrów gospodarczych, charakter wyspiarski, niewielkie rozmiary, trudna topografia i klimat oraz zależność gospodarcza od niewielkiej liczby produktów); (b) w najsłabiej zaludnionych regionach, jeśli ma ona zapobiegać postępującemu wyludnieniu tych regionów lub je ograniczać. Zadaniem państwa członkowskiego jest wykazanie, że zaproponowana pomoc jest niezbędna i stosowna w celu zapobiegania postępującemu wyludnieniu tych regionów lub jego ograniczenia. Najsłabiej zaludnione regiony to regiony na poziomie NUTS II lub ich części (→ *Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych*), o gęstości zaludnienia wynoszącej 8 osób na kilometr kwadratowy lub niższej, a także obszary przyległe i sąsiadujące, które spełniają przytoczone kryterium zaludnienia.

Ponadto w regionach najbardziej oddalonych i regionach o niskiej gęstości zaludnienia pomoc, która nie jest jednocześnie stopniowo obniżana i czasowo ograniczona, a jest przeznaczona częściowo na rekompensatę dodatkowych kosztów transportu można zatwierdzić na następujących warunkach: (a) pomoc może mieć na celu jedynie rekompensatę dodatkowych kosztów transportu, z uwzględnieniem innych programów wspierania transportu; (b) pomoc może zostać przyznana wyłącznie

w odniesieniu do dodatkowych kosztów transportu towarów produkowanych w regionach najbardziej oddalonych i regionach o niskiej gęstości zaludnienia w granicach danego kraju; nie może ona stanowić pomocy na rzecz eksportu; nie można udzielać żadnej pomocy na transport bądź przesyłanie produktów przedsiębiorstw nieposiadających alternatywnej lokalizacji (produkty przemysłu wydobywczego, elektrowni wodnych itd.); (c) pomoc, wyłącznie w odniesieniu do regionów najbardziej oddalonych, może obejmować również koszty transportu produktów podstawowych, surowców lub półproduktów z miejsca produkcji do miejsca ostatecznego przetworzenia w przedmiotowym regionie; (d) pomoc musi się poddawać wcześniejszej obiektywnej kwantyfikacji na podstawie współczynnika pomocy przypadającej na jednego pasażera bądź też współczynnika pomocy przypadającej na jeden tonokilometr; ponadto co roku należy sporządzać sprawozdanie, które wykaże m.in. sposób funkcjonowania tych współczynników; (e) szacunki dodatkowych kosztów muszą dotyczyć najbardziej ekonomicznej formy transportu oraz najkrótszej trasy między miejscem produkcji bądź przetwarzania towarów a rynkami zbytu przy wykorzystaniu tej formy transportu; należy uwzględnić również zewnętrzne koszty związane z ochroną środowiska.

Pomoc dla nowo założonych małych przedsiębiorstw. Szczególnie ważne jest tego rodzaju wsparcie w regionach, gdzie średni wskaźnik nowo zakładanych firm jest bardzo niski. Dotyczy to głównie obszarów peryferyjnych o niskim stopniu zaludnienia zapóźnionych w rozwoju. Z tej formy pomocy zostali wyłączeni średni przedsiębiorcy. Wydatki kwalifikowalne obejmują: koszty usług prawnych, doradztwa oraz koszty administracyjne bezpośrednio związane z utworzeniem przedsiębiorstwa, jak również niżej wymienione koszty, jeśli zostaną faktycznie poniesione w ciągu pierwszych 5 lat od założenia przedsiębiorstwa: (a) odsetki od pożyczek z zewnętrznych źródeł finansowania oraz dywidenda z kapitału własnego zainwestowanego według stopy nieprzekraczającej stopy referencyjnej; (b) opłaty z tytułu najmu maszyn/urządzeń produkcyjnych; (c) koszty zużycia energii, wody, ogrzewania, a także podatki (z wyjątkiem podatku VAT i podatku dochodowego od osób prawnych) oraz opłaty administracyjne; (d) także amortyzacja, opłaty z tytułu leasingu maszyn/urządzeń produkcyjnych oraz koszty wynagrodzenia łącznie z obowiązkowymi składkami na ubezpieczenie społeczne, jeśli inwestycje bazowe, tworzenie miejsc pracy i rekrutacja nie otrzymały wsparcia w postaci innych form pomocy.

Wsparcie może sięgać wówczas do 35% wydatków kwalifikowalnych poniesionych w ciągu pierwszych 3 lat od założenia przedsiębiorstwa oraz 25% w ciągu kolejnych 2 lat. Dotyczy to regionów zapóźnionych w rozwoju zgodnie z art. 1077 ust. 3 lit. a) TFUE (całe terytorium Polski kwalifikuje się do tej grupy regionów). Dodatkowo wysokość dofinansowania może zostać podniesiona o 5% w przypadku regionów, w których wskaźnik PKB per capita jest niższy od 60% średniej UE-25 przy gęstości zaludnienia poniżej 12,5 osoby na kilometr kwadratowy i na małych wyspach zamieszkałych przez mniej niż 500 osób. Niższy poziom dofinansowania dotyczy re-

gionów, gdzie pomoc jest przeznaczona na ułatwienie rozwoju niektórych regionów bądź działań gospodarczych (zgodnie z art. 107 ust. 3 lit. c) TFUE). Wynosi on 25% w ciągu 3 lat od założenia przedsiębiorstwa oraz 15% w ciągu kolejnych lat jego funkcjonowania. Bez względu na poziom dofinansowania oraz obszar pomoc nie może być wyższa aniżeli 2 mln euro dla jednego przedsiębiorstwa. Polska nie korzysta z tego typu pomocy regionalnej, tylko z regionalnej pomocy inwestycyjnej w ramach wszystkich RPO, o której mowa była wyżej.

Literatura: art. 107 ust. 3, art. 108 TFUE; art. 2 pkt. 11, art. 8, art. 13 ust. 1–3 Rozporządzenia KE nr 800/2008 z 6 sierpnia 2008 roku uznającego niektóre rodzaje pomocy za zgodne ze wspólnym rynkiem w zastosowaniu art. 87 i 88 TWE (ogólne rozporządzenie w sprawie wyłączeń blokowych), [w:] Dz.U. UE nr L 214 z 9 sierpnia 2008 roku; Wytoczne w sprawie krajowej pomocy regionalnej na lata 2007–2013, [w:] Dz.U. UE nr C 54 z 4 marca 2006 roku, s. 14, 19, 20–28; Mapa pomocy regionalnej 2007–2013, Polska, [w:] C(2006)4010 wersja ostateczna z 13 września 2006 roku; §3 Rozporządzenia Rady Ministrów z 13 października 2006 roku w sprawie ustalenia mapy pomocy regionalnej, [w:] Dz.U. RP z 2006 roku nr 190, poz. 1402; § 7 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Rozwoju Regionalnego z 15 grudnia 2010 roku w sprawie udzielania pomocy publicznej w ramach regionalnych programów operacyjnych, [w:] Dz.U. RP z 2010 roku nr 239, poz. 1599; Wspólnotowe zasady dotyczące pomocy państwa – *Vademecum*, 2008, s. 5, 19; Piotr Marquardt, *Pomoc publiczna dla małych i średnich przedsiębiorców*, Warszawa 2007, s. 85, 106–110; *Pomoc publiczna w programach operacyjnych 2007–2013 – Poradnik*, Warszawa 2008, s. 20–26.

POMOC SEKTOROWA jest to → *pomoc publiczna* przeznaczona na ułatwienie rozwoju niektórych działań gospodarczych pod warunkiem, że jej udzielenie nie zmienia warunków wymiany handlowej w zakresie sprzecznym z interesem Wspólnoty. Celem udzielenia pomocy sektorowej powinna być wyłącznie restrukturyzacja danego sektora umożliwiająca przywrócenie zdolności do efektywnego działania na rynku. Nie chodzi w tym miejscu o sztuczne utrzymywanie określonej branży produkcji czy usług niezdolnej do samodzielnego funkcjonowania. W praktyce, w odniesieniu do wielu sektorów pomoc publiczna jest elementem niezbędnym do ich funkcjonowania. Nie jest to bynajmniej sytuacja zasługująca na aprobatę. Najbardziej charakterystycznym przykładem jest tutaj sektor stoczniowy, w którym regulacje szczegółowe idą tak daleko, iż eliminują obowiązywanie ogólnych zasad europejskiego prawa konkurencji.

Pomoc sektorowa dotyczy tzw. sektorów wrażliwych. Wynika to z przyjęcia założenia o bardzo kapitałochłonnym charakterze inwestycji dokonywanych w tych obszarach oraz permanentnych trudnościach z nadwyżkami mocy produkcyjnych. Z czasem zaczęto przyjmować stopniowo specjalne zasady odnoszące się do pewnych sektorów, do których obecnie zalicza się: produkcja audiowizualna, działalność nadawcza, górnictwo, energetyka, usługi pocztowe oraz budownictwo okrętowe. Istnieją także szczegółowe ograniczenia dotyczące udzielania pomocy w hutnictwie żelaza i stali oraz branży włókien syntetycznych. Takimi sektorami są również rolnictwo, leśnictwo, rybołówstwo i akwakultura. W związku z oddzieleniem funduszy przeznaczonych na rozwój szeroko rozumianego rozwoju obszarów wiejskich pomoc w tym sektorze regulują Wytoczne Wspólnoty w sprawie pomocy państwa w sektorze

rolnym i leśnym na lata 2007–2013 oraz Wytyczne dla celów analizy pomocy państwa dla rybołówstwa i akwakultury. Inną z branż objętych pomocą sektorową jest transport. W sektorze transportu drogowego zastosowanie ma większość ogólnych zasad pomocy państwa (w tym rozporządzenie dotyczące zasady *de minimis*), choć istnieje kilka wyjątków (np. środki transportu zasadniczo nie kwalifikują się do objęcia pomocą, pomoc na nabycie pojazdów do transportu drogowego towarów jest wyłączona z zakresu rozporządzenia dotyczącego zasady *de minimis*, a przypadku sektora transportu drogowego pułap → *pomocy de minimis* jest obniżony do 100 tys. euro). Sektorowe zasady pomocy państwa mają zastosowanie do innych sektorów transportu (transportu kolejowego, lotniczego, śródlądowego i morskiego).

Literatura: Wspólnotowe zasady dotyczące pomocy państwa – Vademecum, 2008, s. 6 i nast.; Piotr Marquardt, Pomoc publiczna dla małych i średnich przedsiębiorców, Warszawa 2007, s. 86, 133; pkt. 5–9 Wytycznych Wspólnoty w sprawie pomocy państwa w sektorze rolnym i leśnym na lata 2007–2013, [w:] Dz.U. UE nr L 319 z 27 grudnia 2006 roku; pkt. 1.1–1.4 Wytycznych do celów analizy pomocy państwa dla rybołówstwa i akwakultury, [w:] Dz.U. UE nr C 84 z 3 kwietnia 2008 roku.

PO PT → *Program Operacyjny Pomoc Techniczna*

PO RPW → *Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej*

PPP → *Partnerstwo publiczno-prywatne*

PR → *Program ramowy*

PRAWA PODSTAWOWE I OBYWATELSTWO (*Fundamental rights and citizenship*) to część programu utworzona na podstawie wniosku Komisji Europejskiej (KE) do Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej (UE), Decyzją z 25 września 2007 roku. Jest on jedną z pięciu części → *Programu ramowego „Prawa podstawowe i sprawiedliwość”*, oprócz następujących programów szczegółowych: → *Daphne III*; → *Profilaktyka narkotykowa i informacja o narkotykach*; → *Wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych* i → *Wymiar sprawiedliwości w sprawach cywilnych*. Podobnie jak pozostałe podprogramy programu ramowego „Prawa podstawowe i sprawiedliwość”, także ten obejmuje okres od 1 stycznia 2007 do 31 grudnia 2013 roku. Wyróżniono cztery podstawowe cele ogólne jego działania i cztery cele szczegółowe, które mają się przyczyniać do opracowywania i realizacji polityk wspólnotowych przy pełnym poszanowaniu praw podstawowych. **Cele ogólne** programu stanowią uzupełnienie celów Agencji Praw Podstawowych UE i są nimi: (a) wspieranie rozwoju społeczeństwa europejskiego, w którym szanuje się prawa podstawowe; (b) wzmacnianie społeczeństwa obywatelskiego oraz propagowanie dialogu na temat praw podstawowych; (c) zwalczanie rasizmu, ksenofobii i antysemityzmu oraz upowszechnianie postawy tolerancji w całej UE; (d) rozwijanie kontaktów, wymiany informacji i tworzenie sie-

ci powiązań między organami sądowymi i administracyjnymi oraz środowiskiem prawniczym.

Za kwalifikujące się do otrzymania wsparcia unijnego w ramach programu uznano cztery typy działań tematycznych: działania Komisji Europejskiej (KE), projekty ponadnarodowe o ogólnospółnotowym znaczeniu, wspieranie działalności organizacji pozarządowych oraz dotacje operacyjne przeznaczone na współfinansowanie wydatków związanych z programem stałych prac Konferencji Europejskich Sądów Konstytucyjnych oraz Stowarzyszenia Rad Stanu i Najwyższych Sądów Administracyjnych Unii Europejskiej. W programie mogą uczestniczyć m.in. instytucje oraz organizacje publiczne lub prywatne, szkoły wyższe, instytuty badawcze, organizacje pozarządowe, władze krajowe, regionalne i lokalne, organizacje międzynarodowe oraz inne organizacje typu non-profit mające siedzibę na terenie Unii Europejskiej. Program dopuszcza również udział podmiotów z krajów przystępujących lub kandydujących do UE i krajów Bałkanów Zachodnich objętych procesem stabilizacji i stowarzyszenia. Program szczegółowy skierowany jest natomiast do obywateli UE, obywateli krajów uczestniczących lub obywateli krajów trzecich, którzy legalnie zamieszkują na terytorium UE, oraz do stowarzyszeń społeczeństwa obywatelskiego, m.in. grup działających na rzecz upowszechniania celów przedmiotowego programu.

Koperta finansowa na wykonanie Decyzji nr 252/2007 w okresie 2007–2013 została ustalona na poziomie 93,8 mln euro. Środki budżetowe przydzielone na działania przewidziane w niniejszym programie zapisuje się w rocznych środkach budżetu ogólnego Unii Europejskiej, a zatwierdza to unijna władza budżetowa. Finansowanie projektów przyjmuje zasadniczo dwie formy: **dotacji** (dotacji operacyjnych lub dotacji na działania) oraz **wydatków na tzw. środki towarzyszące** (zakup towarów i usług) na podstawie zamówień publicznych. Taka forma wsparcia unijnego może zostać przeznaczona na informowanie i komunikację, przygotowanie, wdrażanie, monitorowanie, kontrolę oraz ocenę projektów, polityk, programów i prawodawstwa. KE przyjmuje roczny program prac określający na dany rok cele szczegółowe, priorytety tematyczne i opis wszelkich środków towarzyszących wskazanych do realizacji w danym roku. W swych pracach związanych z programem szczegółowym „Prawa podstawowe i obywatelstwo”, wspierana jest ona przez komitet, składający się z ekspertów państw członkowskich (Polskę w Komitecie reprezentuje specjalista z Departamentu Unii Europejskiej i Współpracy Międzynarodowej Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji).

KE musi ponadto zapewnić komplementarność działań podejmowanych w ramach przedstawianego programu szczegółowego z → *Programami ramowymi „Bezpieczeństwo i ochrona wolności”* oraz → *Programem ramowym „Solidarność i zarządzanie przepływami migracyjnymi”*, a także z → *Współnotowym program na rzecz zatrudnienia i solidarności społecznej Progress 2007–2013*. Należy również zapewnić komplementarność działań podprogramu z działaniami Agencji Praw Podstawowych Unii

Europejskiej. Co ważne, podprogram może mieć wspólne zasoby z innymi instrumentami Wspólnoty. Niemniej jednak wszelkie działania podejmowane na mocy Decyzji nr 252/2007 nie mogą być jednocześnie finansowane z innych instrumentów finansowych Unii/Wspólnoty. Na służbach Komisji Europejskiej spoczywają ponadto obowiązki: (a) przyjmowania sprawozdań technicznych, finansowych i końcowych na temat postępu prac dla każdego działania w państwach uczestniczących; (b) nadzoru i kontroli finansowej zawieranych umów i kontraktów; (c) ochrony interesów finansowych Wspólnoty.

Literatura: Decyzja Rady nr 252/2007 z 19 kwietnia 2007 roku ustanawiająca na lata 2007–2013 program szczegółowy „Prawa podstawowe i obywatelstwo” jako część programu ogólnego „Prawa podstawowe i sprawiedliwość”, [w:] Dz.U. UE nr L 110 z 27 kwietnia 2007 roku; Sprostowanie do Decyzji Rady nr 252/2007 z 19 kwietnia 2007 roku ustanawiającej na lata 2007–2013 program szczegółowy „Prawa podstawowe i obywatelstwo” jako część programu ogólnego „Prawa podstawowe i sprawiedliwość” (Dz.U. UE nr L 110 z 27 kwietnia 2007 roku), [w:] Dz.U. UE nr L 141 z 2 czerwca 2007 roku; http://66.102.9.104/search?q=cache:6JiWyxd8yvQJ:www.ms.gov.pl/ue_koop/prawa_podstawowe_obywatelstwo.rtf+%E2%80%9EPrawa+podstawowe+i+obywatelstwo%E2%80%9D&hl=pl&ct=clnk&cd=1&gl=pl; <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l16026.htm>; http://ec.europa.eu/justice_home/funding/rights/funding_rights_en.htm; http://ec.europa.eu/justice_home/funding/intro/funding_rights_en.htm; <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=IP/07/527>

PRESELEKCJA to procedura wyboru → *projektów* do dofinansowania, polegająca na tym, iż projektodawca w pierwszej kolejności przygotowuje ogólny zarys projektu (fiskę projektową, kartę projektu) z ograniczoną liczbą załączników (np. → *matryca logiczna* projektu, tabela obliczeń dochodów generowanych przez projekt). Następnie w przypadku wstępnej akceptacji projektu (która nie gwarantuje przyjęcia projektu do realizacji) jest przygotowywany całościowy projekt wraz z kompletem dokumentów wymaganych dla danego → *Programu Operacyjnego* (PO) lub → *Regionalnego Programu Operacyjnego* (RPO). Etap wstępnej selekcji najczęściej polega na ocenie przez dwie osoby na podstawie karty oceny, w wyniku, której tworzona jest → *lista rankingowa* obejmująca projekty na kwotę większą niż alokacja na dany konkurs (w zależności od PO/RPO może to być np. 150–200%). W ramach preselekcji z pewnymi odchyleniami właściwymi dla danego PO/RPO procedura wygląda następująco: (a) wniosek podlega weryfikacji formalnej, obejmującej tylko te kryteria, których spełnienie jest niezbędne do przeprowadzenia prawidłowej oceny merytorycznej; (b) poprawny pod względem formalnym i zarejestrowany w systemie informatycznym wniosek podlega ocenie merytorycznej; (c) po zakończeniu oceny merytorycznej ogłaszane są wyniki preselekcji; (d) → *beneficjenci*, którzy pomyślnie przeszli preselekcję są zapraszani do uzupełnienia dokumentacji (np. złożenia pozostałych załączników, uszczegółowienia zapisów wniosku).

Szczegóły dotyczące procesu preselekcji określone są każdorazowo w → *szczegółowym opisie priorytetów programu operacyjnego*, który jest przygotowywany przez →

Institucję Zarządzającą (IZ) danego programu operacyjnego. Najczęściej kształt procedury preselekcji jest uzależniony od specyfiki działania oraz kształtu instytucjonalnego wdrażania danego PO/RPO. Procedura preselekcji jest stosowana w wybranych działaniach w ramach programów operacyjnych, głównie zakładających dofinansowanie projektów inwestycyjnych, dla których koszt przygotowania pełnej dokumentacji jest wysoki i czasochłonny. Procedury tej nie stosuje się dla → *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (PO KL)*, natomiast ma ona zastosowanie w wybranych priorytetach → *Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ)* i RPO. Jej wprowadzenie jest wyjściem naprzeciw oczekiwaniom beneficjentów i ich doświadczeniom z okresu programowania 2004–2006. Często przedmiotem krytyki był fakt, że beneficjenci ponosili zazwyczaj ogromne koszty związane z przygotowaniem wniosku, który był odrzucany z przyczyn natury technicznej czy formalnej. Preselekcja ogranicza to niebezpieczeństwo, gdyż przewiduje możliwość uzupełnienia wniosku po rekomendowaniu go do realizacji w wyniku oceny merytorycznej, gdy uzyskanie dofinansowania jest bardziej prawdopodobne.

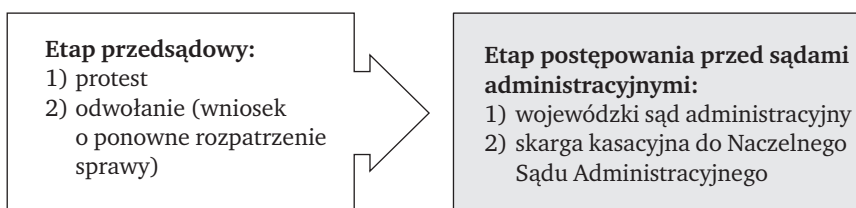
Literatura: Uszczegółowienie Małopolskiego Regionalnego Programu Operacyjnego na lata 2007–2013, Kraków czerwiec 2012, s. 12–21; Szczegółowy Opis Priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Podkarpackiego na lata 2007–2013, Rzeszów maj 2012, s. 27; Szczegółowy opis priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Śląskiego na lata 2007–2013, Katowice czerwiec 2012, s. 10–14; Szczegółowy Opis Priorytetów Regionalnego Programu Operacyjnego Województwa Mazowieckiego 2007–2013, Warszawa lipiec 2012, s. 29–34; Załącznik nr 2 do Szczegółowego opisu priorytetów PO Infrastruktura i Środowisko Organizacja systemu oceny i wyboru projektów w ramach programu operacyjnego infrastruktura i środowisko, Warszawa styczeń 2012, s. 29 i nast.

PREVENTION OF AND FIGHT AGAINST CRIME → *Zapobieganie i walka z przestępczością*

PREVENTION, PREPAREDNESS AND CONSEQUENCE MANAGEMENT OF TERRORISM AND OTHER SECURITY RISKS → *Zapobieganie, gotowość i zarządzanie skutkami terroryzmu i innymi rodzajami ryzyka dla bezpieczeństwa*

PROCEDURA ODWOŁAWCZA jest nowym rozwiązaniem wprowadzonym w okresie programowania 2007–2013 i oznacza możliwość stosowania środków odwoławczych od wyników oceny projektów wyłanianych w trybie konkursowym. Możliwość skorzystania ze ścieżki odwoławczej dotyczy projektodawców, których aplikacje zostały ocenione negatywnie. Środki odwoławcze są ustalane każdorazowo w → *systemie realizacji* programu operacyjnego, który to przesądza o terminie i trybie jego zgłoszenia. Podstawą do jego zgłoszenia jest pisemna informacja o wynikach wyboru składanego projektu. Zasadniczym elementem informacji jest uzasadnienie wyników oceny, w niej znajduje się również pouczenie o możliwości wniesienia środka odwoławczego wraz z terminem przysługującym na jego wniesienie, sposobie jego

wniesienia oraz instytucji, do której dany środek należy wnieść. Jest to tym istotniejsze, gdyż **nie są rozpatrywane środki odwoławcze wniesione: (a) po terminie; (b) w sposób sprzeczny z pouczeniem; (c) do niewłaściwej instytucji.** System realizacji programu operacyjnego uwzględnia co najmniej jeden środek odwoławczy, z którego wnioskodawca może skorzystać. Nowelizacja Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 7 listopada 2008 roku wprowadziła na poziomie ustawy wyraźne rozgraniczenie dwóch etapów procedury odwoławczej: etapu przedsądowego oraz etapu postępowania przed sądami administracyjnymi, przy czym w kwestiach szczegółowych odwołano się tutaj do poszczególnych systemów realizacji programów operacyjnych.

Procedura odwoławcza na etapie przedsądowym dzieli się zazwyczaj na dwa poziomy i jest uregulowana w ramach poszczególnych programów operacyjnych: (1) odnosi się do wniesienia → *protestu* do właściwej instytucji (najczęściej instytucji, która dokonywała oceny projektu); (2) dotyczy wniesienia odwołania. Etap ten ma zastosowanie w odniesieniu do Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko, Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka. Ostatni środek odwoławczy (tzn. odwołanie) ma zazwyczaj zastosowanie w sytuacji wprowadzenia w systemie realizacji dwóch środków odwoławczych rozpatrywanych w dwóch kolejnych instancjach. Zastosowanie procedury odwoławczej w stosunku do jednego projektu nie wstrzymuje biegu pozostałych procedur związanych z wyborem projektów złożonych w ramach jednego konkursu włącznie z podpisaniem umów o dofinansowanie projektów z pozostałymi wnioskodawcami. Ponieważ kwestie dotyczące protestu zostały omówione w innym miejscu, autorzy skupią się na konstrukcji **odwołania**. Drugi poziom przedsądowy w ramach procedury odwoławczej jest uzależniony od rozwiązań w zakresie każdego z programów operacyjnych. Analiza systemów realizacji wskazuje na to, iż tylko sześć programów przyjęło dwustopniowy poziom procedury odwoławczej na etapie przedsądowym. Cztery z nich to programy krajowe, dwa pozostałe są programami regionalnymi. W ramach tych programów określono środki odwoławcze na etapie przedsądowym jako: protest i odwołanie. Dotyczy to następujących programów operacyjnych: (1) Program Operacyjny Kapitał Ludzki; (2) Program Operacyjny

Infrastruktura i Środowisko; 3) Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka; (4) Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej; (4) Regionalny Program Operacyjny Województwa Dolnośląskiego; (5) Regionalny Program Operacyjny Województwa Podlaskiego. Zastosowanie wspomnianego środka odwoławczego drugiego stopnia jest możliwe w sytuacji wyczerpania środka odwoławczego w ramach pierwszego etapu, czyli protestu. Zatem uprawnienie do wystąpienia z odwołaniem jest obligatoryjnie poprzedzone wystąpieniem z protestem. Co więcej, jego rozstrzygnięcie musi być negatywne w stosunku do podmiotu go składającego. Nie mniej istotne jest to, iż odwołanie służy ponownemu rozpatrzeniu kwestii będących uprzednio przedmiotem protestu. Uprawnienie do złożenia odwołania następuje z dniem otrzymania przez wnioskodawcę informacji o negatywnym wyniku rozpatrzenia protestu. Właściwie skonstruowane odwołanie powinno zawierać podobnie jak protest następujące elementy, tj.: (1) dane wnioskodawcy; (2) nazwę organu odwoławczego; (3) podstawę prawną wystąpienia wnioskodawcy z odwołaniem; (4) uzasadnienie. Istotnym elementem odwołania jest właściwe uzasadnienie, które musi się sprowadzać do potwierdzenia zarzutów, jakie zostały przedstawione w proteście. W zależności od programu operacyjnego instytucja zarządzająca może dopuścić możliwość wskazania nowych okoliczności istotnych dla sprawy, a których wnioskodawca nie z własnej winy bądź nie wiedząc o nich nie mógł przedstawić na wcześniejszym etapie procedury odwoławczej. Wypadnie zauważyć, iż uzasadnienie powinno składać się z argumentacji, która ma potwierdzić zasadność podnoszonego przez wnioskodawcę zarzutu. Poprawnie skonstruowana argumentacja powinna składać się z trzech elementów: (a) odniesienia do kryterium, którego dotyczy zarzut, (b) przedstawienie samego zarzutu oraz (c) jego należytego uzasadnienia. Właściwa instytucja w wyniku rozpatrzenia odwołania może podjąć decyzję o jego uwzględnieniu, czyli rozpatrzeniu odwołania pozytywnie. Jest tak w sytuacji, jeśli przedłożony protest wraz ze stosowanymi załącznikami potwierdzą, iż ocena wniosku zgodnie z kryteriami wyboru projektów nie została dokonana w sposób prawidłowy. Instytucja rozpatrująca może także stwierdzić, iż zostały naruszone procedury mające istotne znaczenie dla oceny wniosku. Jeśli system realizacji danego programu dopuszcza taką możliwość, kieruje się projekt do ponownej oceny na tym etapie, którego wyniki były przedmiotem postępowania odwoławczego. Instytucja może także rozpatrzyć odwołanie negatywnie, jeśli w toku weryfikacji okaże się, że protest został rozpatrzony w sposób poprawny, tj. projekt został oceniony w sposób poprawny i nie było przesłanek do uwzględnienia protestu. Wraz z pisemną informacją o negatywnym rozpatrzeniu odwołania instytucja go rozpatrująca przekazuje wnioskodawcy uzasadnienie rozstrzygnięcia ze wskazaniem na powody, dla których odwołanie było niezasadne. Jednocześnie wnioskodawca otrzymuje informację o przysługującym mu prawie wniesienia skargi do wojewódzkiego sądu administracyjnego (WSA). Instytucja dokonująca ponownej oceny wniosku ma obowiązek wziąć pod uwagę treść rozstrzygnięć

instytucji rozpatrującej dany środek odwoławczy (tj. protest bądź odwołanie), a także przeanalizować podniesione i podtrzymane przez te instytucje zarzuty. Wyniki oceny projektu, przeprowadzone na skutek pozytywnego rozpatrzenia odwołania, mają charakter wiążący i nie przysługuje od nich żaden środek odwoławczy przewidziany w systemie realizacji danego programu, jak również w ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju. Wynik zarówno pozytywny, jak negatywny ponownie przeprowadzonej oceny projektów kończą procedurę odwoławczą w odniesieniu do danego projektu.

Po wyczerpaniu wszystkich środków odwoławczych przewidzianych w systemie realizacji danego programu operacyjnego wnioskodawca może wnieść skargę do właściwego WSA. Wyczerpanie wszystkich środków odwoławczych oznacza, iż złożone wcześniej środki odwoławcze (protest, odwołanie) w ramach etapu przedsądowego procedury odwoławczej zostały negatywnie rozpatrzone. Istotne jest również to, iż pozostawienie odwołania bez rozpatrzenia, na skutek wniesienia go do niewłaściwej instytucji lub po terminie skutkuje niemożnością wniesienia skargi do WSA. Rozwiązanie takie z punktu widzenia wnioskodawcy może być ocenione jako kolejny rygorystyczny warunek przyznania prawa do sądu. Z punktu widzenia natomiast procesu wdrażania funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności jest zabezpieczeniem powstawania znacznych opóźnień we wdrażaniu i wykorzystaniu środków. W przypadku bowiem, gdyby wnioskodawca mógł w każdym terminie wnieść odwołanie, a na podstawie nawet nierozpatrzonego odwołania skargę do WSA, procedura odwoławcza w ramach danego konkursu mogłaby trwać w nieskończoność. Sąd może skargę uwzględnić, oddalić bądź umorzyć postępowanie, jeśli w przedmiotowej sprawie stało się ono bezprzedmiotowe. Na rozstrzygnięcie sądu administracyjnego zarówno wnioskodawca, jak i właściwa instytucja (instytucja zarządzająca, instytucja pośrednicząca, instytucja pośrednicząca II stopnia) może wnieść skargę do Naczelnego Sądu Administracyjnego. Wraz z ogłoszeniem konkursu na wybór projektów może zostać ustanowiona rezerwa finansowa w celu ewentualnego sfinansowania umów zawartych z wnioskodawcami, którzy pozytywnie przejdą procedurę odwoławczą. Instytucja zarządzająca dla danego programu operacyjnego lub regionalnego programu operacyjnego ustala wysokość i tryb jej uruchamiania. Prerogatywa ta może zostać przekazana zgodnie z systemem realizacji danego programu operacyjnego do instytucji pośredniczącej.

Decyzja o skorzystaniu z etapu sądowego procedury odwoławczej, czyli wniesienie skargi do wojewódzkiego sądu administracyjnego powoduje konieczność spełnienia pewnych warunków, tj.: (a) skarga jest wnoszona bezpośrednio do właściwego WSA wraz z kompletną dokumentacją w sprawie. Nie ma więc możliwości złożenia skargi za pośrednictwem instytucji, które negatywnie rozpatrzyły środki odwoławcze na etapie przesądowym; (b) termin na złożenie skargi jest ściśle określony i wynosi 14 dni, począwszy od dnia otrzymania informacji o wyniku procedury odwoławczej w odniesieniu do danego projektu. Wniesienie skargi podlega opłacie skarbowej; (c) skardze

do sądu podlega także rozstrzygnięcie organu o pozostawieniu bez rozpatrzenia środka odwoławczego, zarówno w sytuacji, gdy wnioskodawcę błędnie pouczone lub w ogóle go nie pouczone o terminie i sposobie złożenia środka odwoławczego na etapie postępowania dotyczącego oceny projektu; (c) rozstrzygnięcie sądu będzie się odnosić do kontroli działalności danej instytucji pod kątem zgodności z prawem. Dlatego też kontrola nie obejmuje kwestii merytorycznych związanych z wyborem projektu do dofinansowania. Skarga procesowa stanowi rodzaj pisma procesowego o zasadniczym znaczenia z punktu widzenia postępowania przed sądem administracyjnym. Jest tak, ponieważ pismo takie uruchamia sprawowaną przez sąd kontrolę działania bądź bezczynności administracji publicznej. Sąd I instancji rozpatrując daną skargę może przeprowadzić postępowanie dowodowe w bardzo ograniczonym zakresie. Przykładowo sąd może działając na wniosek bądź z urzędu przeprowadzić jedynie dowód uzupełniający z dokumentów, i to tylko wówczas, gdy jest to niezbędne do wyjaśnienia istotnych wątpliwości i nie spowoduje nadmiernego przedłużenia postępowania w danej sprawie. Jedynie dla przykładu można wspomnieć, iż przedmiotem przeprowadzonego dowodu może być zarówno dokument urzędowy, jak i prywatny. Ograniczony zakres postępowania dowodowego determinowany jest więc charakterem kontroli przeprowadzanej przez sąd administracyjny. Sąd ten kontroluje bowiem zgodność z prawem działania bądź bezczynności organu oceniającego dany projekt. Zadaniem sądu administracyjnego jest zatem dokonanie oceny, czy organ działał w zgodzie z przepisami prawa. Sąd administracyjny nie jest natomiast uprawniony do dokonywania merytorycznego rozstrzygnięcia sprawy załatwionej zaskarżonym rozstrzygnięciem w przedmiocie oceny projektu. Rozstrzygnięcie sądu w przedmiocie skargi może dotyczyć: (a) uwzględnienia skargi, stwierdzając, że ocena projektu została przeprowadzona w sposób naruszający prawo. W takiej sytuacji sąd przekazuje sprawę do ponownego rozpatrzenia przez daną instytucję (instytucja zarządzająca, instytucja pośrednicząca); (b) oddalenia skargi w przypadku jej nieuwzględnienia czyli uznania za bezzasadną; (c) umorzenia postępowania, jeżeli z jakichkolwiek względów jest ono bezprzedmiotowe.

Literatura: art. 30a, art. 30b ust. 5, art. 30c ust. 1 Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku nr 279, poz. 1644; art. 1, art. 46 § 1–3, art. 47 § 1 i 2 Ustawy prawo o ustroju sądów administracyjnych z 22 lipca 2002 roku Prawo o ustroju sądów administracyjnych, [w:] Dz.U. RP z 2002 roku nr 153, poz. 1269, z 2005 roku nr 169, poz. 1417, nr 219, poz. 1706, z 2010 roku nr 36, poz. 196; Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013 Wytoczne w zakresie procedury odwoławczej dla wszystkich programów operacyjnych, Warszawa wrzesień 2008, s. 11; Wytoczne w zakresie wymogów, jakie powinny uwzględniać procedury odwoławcze ustalone dla programów operacyjnych, dla konkursów ogłaszanych od dnia 20 grudnia 2008 roku, Warszawa kwiecień 2011, s. 5–20; Agnieszka Piekutowska / Monika Drazba, II poziom przedsądowy procedury odwoławczej w systemie wdrażania funduszy europejskich w Polsce, [w:] Maciej Perkowski (red.), Procedura odwoławcza w systemie wdrażania funduszy europejskich, Warszawa 2010, s. 88; Jan W. Tkaczyński / Marek Świstak / Elżbieta Sztorc, Projekty europejskie, praktyczne aspekty pozyskiwania i rozliczania dotacji unijnych, Warszawa 2011, s. 284–309.

PROCEDURA PRESELEKCJI → *Preselekcja*

PROFILAKTYKA NARKOTYKOWA I INFORMACJA O NARKOTYKACH (*Drugs prevention and information*) podprogram utworzony na podstawie wniosku Komisji Europejskiej do Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej (UE), Decyzją z 25 września 2007 roku. Jest on jedną z pięciu części → *Programu ramowego „Prawa podstawowe i sprawiedliwość”*, obok następujących programów szczegółowych: → *Daphne III*; → *Prawa podstawowe i obywatelstwo*; → *Wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych* i → *Wymiar sprawiedliwości w sprawach cywilnych*. Podobnie jak pozostałe podprogramy programu ramowego „Prawa podstawowe i sprawiedliwość”, także ten obejmuje okres od 1 stycznia 2007 do 31 grudnia 2013 roku. **Zadaniem tego programu jest przyczynianie się do zapewnienia wysokiego poziomu ochrony zdrowia ludzkiego i do zmniejszenia szkód zdrowotnych związanych z zażywaniem narkotyków.** Niemniej wskazano, że ogólnymi jego celami są: (a) zapobieganie zażywaniu narkotyków, uzależnieniu od narkotyków oraz szkodliwym skutkom narkotyków i ograniczanie tych zjawisk; (b) kampanie informacyjne; (c) wspieranie wdrożenia strategii antynarkotykowej UE. Za kwalifikujące się do otrzymania wsparcia unijnego w ramach programu uznano trzy typy działań tematycznych: działania KE, projekty ponadnarodowe o ogólnospółnotowym znaczeniu i wspieranie działalności organizacji pozarządowych.

Dostęp do niniejszego programu otwarty jest dla publicznych lub prywatnych organizacji i instytucji (władz lokalnych na stosownym poziomie, szkół wyższych i ośrodków badawczych), działających w zakresie informacji o narkotykach i profilaktyki narkotykowej, w tym w zakresie leczenia i zmniejszenia szkodliwych skutków ich zażywania. Podmioty i organizacje nastawione na osiąganie zysku mają dostęp do dotacji w ramach przedstawianego programu szczegółowego wyłącznie w powiązaniu z organizacjami typu non-profit lub organizacjami państwowymi. W ramach niniejszego podprogramu mogą uczestniczyć podmioty z: (a) krajów członkowskich UE; (b) państw → *Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu* (EFTA) będących stronami porozumienia o → *Europejskim Obszarze Gospodarczym* (EOG); (c) krajów kandydujących i Bałkanów Zachodnich. Koperta finansowa na wykonanie Decyzji nr 1150/2007 w okresie 2007–2013 została ustalona na 21 mln euro. Środki budżetowe przydzielone na działania przewidziane w niniejszym programie zapisuje się w rocznych środkach budżetu ogólnego Unii Europejskiej, a zatwierdza to unijna władza budżetowa. Udzielanie wsparcia finansowego dla projektów w ramach omawianego podprogramu przybierać może dwie zasadnicze formy, tj. albo dotacji (operacyjnej lub na działanie), albo zakupu tzw. środków towarzyszących (towarów i usług). Ten pierwszy rodzaj wsparcia jest przekazywany w następstwie zaproszeń do składania wniosków. Drugi natomiast realizowany jest poprzez system zamówień publicznych.

Komisja Europejska (KE) przyjmuje **roczny program prac**, określający cele szczegółowe, priorytety tematyczne, opis środków towarzyszących i, w razie konieczności,

wykaz innych działań. Także tam ustalana jest minimalna stawka rocznych wydatków przeznaczonych na dotacje oraz maksymalny poziom współfinansowania. W pracach związanych z funkcjonowaniem niniejszego programu szczegółowego Komisja Europejska wspierana jest przez komitet składający się z ekspertów państw uczestniczących (w Polsce wdrażanie programu wspierane jest przez Ministerstwo Zdrowia i Krajowe Biuro ds. Przeciwdziałania Narkomanii). Głównie ma barkach KE spoczywa obowiązek zapewnienia komplementarności działań podejmowanych w ramach przestawianego programu z → *Programem ramowym „Bezpieczeństwo i ochrona wolności”*, → *Siódmym Programem Ramowym (7PR)* oraz → *Wspólnotowym programem w dziedzinie zdrowia publicznego*. Co ważne, program ten może mieć wspólne zasoby z innymi instrumentami Wspólnoty. Niemniej jednak wszelkie działania podejmowane na mocy Decyzji nr 1150/2007 nie mogą być jednocześnie finansowane przez inne instrumenty finansowe Wspólnoty. Na służbach Komisji Europejskiej spoczywają obowiązki: (a) przyjmowania sprawozdań technicznych, finansowych i końcowych na temat postępu prac dla każdego działania w państwach uczestniczących; (b) prawo nadzoru i kontroli finansowej zawieranych umów i kontraktów; (c) ochrony interesów finansowych Wspólnoty.

Literatura: Decyzja PE i Rady nr 1150/2007 z 25 września 2007 roku ustanawiająca na lata 2007–2013 program szczegółowy „Profilaktyka narkotykowa i informacja o narkotykach” jako część programu ogólnego „Prawa podstawowe i sprawiedliwość”, [w:] Dz.U. UE nr L 257 z 3 października 2007 roku; http://ec.europa.eu/justice_home/funding/intro/funding_rights_en.htm; http://ec.europa.eu/justice_home/funding/drugs/funding_drugs_en.htm

PROGRAM DZIAŁAŃ DLA CEŁ WE WSPÓLNOTCIE (*Action programme for customs in the Community – Customs 2013*), ustanowiony na okres od 1 stycznia 2008 do 31 grudnia 2013 roku, służy wspieraniu i uzupełnianiu działań podejmowanych przez państwa członkowskie w zakresie zapewnienia skutecznego funkcjonowania rynku wewnętrznego w dziedzinie cel. Uczestnikami Programu są wszystkie państwa członkowskie Unii Europejskiej (UE). Na nich jednakże katalog potencjalnych → *beneficjentów* się nie zamyka, udział bowiem w Programie jest otwarty również dla innych państw: (a) krajów kandydujących korzystających ze strategii przedakcesyjnej; (b) potencjalnych krajów kandydujących; (c) niektórych krajów partnerskich w ramach europejskiej polityki sąsiedztwa. Przedstawione powyżej kraje uczestniczące są reprezentowane przez urzędników z właściwej administracji. Ustawodawca wspólnotowy przewidział do realizacji w ramach Customs 2008–2013 **pięć celów ogólnych i aż 11 celów szczegółowych**. Po pierwsze, działania realizowane przez Program mają zagwarantować, że działalność w dziedzinie cel będzie spełniała potrzeby rynku wewnętrznego, w tym bezpieczeństwa łańcucha dostaw i ułatwienie handlu, a także wspieranie Strategii na rzecz wzrostu i zatrudnienia. Drugim celem ogólnym jest efektywne współdziałanie i wykonywanie obowiązków przez administracje celne państw uczestniczących, aby sprawiały one wrażenie administracji jed-

nolitej, a to w celu zapewnienia równoważności wyników kontroli w każdym miejscu na obszarze celnym Wspólnoty oraz wspierania legalnej działalności gospodarczej. Kolejnym ogólnym zadaniem Programu jest zapewnienie ochrony interesom finansowym Wspólnoty. Po czwarte Customs przyczyniać się ma także do podniesienia poziomu bezpieczeństwa na granicach zewnętrznych i ochrony obszaru WE. Ostatnim celem ogólnym wreszcie jest przygotowywanie krajów kandydujących do UE i potencjalnych krajów kandydujących do przyszłego członkostwa, a to za sprawą wymiany doświadczeń i wiedzy z administracjami celnymi tych państw.

Koperta finansowa dla realizacji niniejszego Programu w całym okresie jego funkcjonowania wynosi 323 800 000 euro. Roczną alokację środków zatwierdza wspólnotowa władza budżetowa (Radzie UE i Parlamentowi Europejskiemu) w granicach wieloletnich ram finansowych. Wydatki niezbędne do realizacji Customs 2008–2013 ponoszone są zarówno przez Wspólnotę, jak i kraje uczestniczące. Po stronie Wspólnoty są to koszty związane m.in. z: (a) nabyciem, rozwojem, utrzymaniem i bieżącą eksploatacją wspólnotowych części składowych systemów łączności i wymiany informacji; (b) podróżami i dietami poniesionymi przez urzędników z krajów uczestniczących w działaniach związanych z analizą porównawczą, wizytami roboczymi, seminariami i warsztatami, grupami projektowymi i grupami pilotażowymi, działalnością szkoleniową i monitoringiem; (c) organizacją seminariów i warsztatów; (d) podróżami i pobytem wynikającym z uczestnictwa specjalistów zewnętrznych; (e) nabyciem, rozwojem i utrzymaniem systemów i modułów szkoleniowych w zakresie, w jakim są one wspólne dla wszystkich krajów uczestniczących. Kraje uczestniczące natomiast pokrywają następujące koszty: (a) zakupu, opracowania, instalacji, utrzymania i bieżącego funkcjonowania nienależących do Wspólnoty elementów systemów komunikacji i wymiany informacji; (b) kształcenia wstępnego i ustawicznego swoich urzędników, a w szczególności kształcenia w zakresie znajomości języków. Komisja Europejska w pracach związanych z Programem wspierana jest przez Komitet ds. Programu Customs 2008–2013. Komisja Europejska na podstawie sprawozdań otrzymywanych od państw uczestniczących w Programie oraz wszelkich innych właściwych informacji przygotowuje jego śródkresową i końcową ocenę, po czym przedstawia je Parlamentowi Europejskiemu i Radzie UE.

Literatura: Decyzja PE i Rady nr 624/2007 z 23 maja 2007 roku ustanawiająca Program działań dla cel we Wspólnocie (Cła 2013), [w:] Dz.U. UE nr L 154 z 14 czerwca 2007 roku; Rozporządzenie Rady nr 1605/2002 z 25 czerwca 2002 roku w sprawie rozporządzenia finansowego mającego zastosowanie do budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich, [w:] Dz.U. UE nr L 248 z 16 września 2002 roku; Opinia merytoryczna i informacja prawna w sprawie Projektu Decyzji PE i Rady ustanawiającej Program działań dla cel we Wspólnocie (Cła 2013) (COM (2006) 201 final), [w:] http://209.85.135.104/search?q=cache:NnYIPg2pKCsJ:parl.sejm.gov.pl/SUE5.nsf/0/C12570A00022D901C125718B0049E2E6/%24file/1342-06.RTF+%22C%C5%82a+2013%22&hl=pl&ct=clnk&cd=3&gl=pl&lr=lang_pl; http://ec.europa.eu/dgs/taxation_customs/index_en.htm#; http://ec.europa.eu/taxation_customs/customs/cooperation_programmes/customs_2007/index_en.htm#Enlargement

PROGRAM DZIAŁAŃ WSPÓLNOTY W DZIEDZINIE OCHRONY KONSUMENTÓW

(Programme of Community action in the field of consumer policy 2007–2013) – o ochronie konsumentów na obszarze Unii Europejskiej (UE) mowa jest w Tytule XV TFUE (art. 169). Stwierdza się tam m.in., że wymogi ochrony konsumentów są uwzględniane przy określaniu i urzeczywistnianiu innych polityk i działań Wspólnoty. Ustawodawca unijny uznał ponadto za właściwe, mocą Decyzji nr 1926/2006, ustanowić Program działań Wspólnoty w dziedzinie polityki ochrony konsumentów na lata 2007–2013. Program ten nie jest instrumentem dotąd nieznanym, albowiem w latach 2004–2007 polityka ochrony konsumentów wspierana była finansowo na podstawie Decyzji nr 20/2004. Okres funkcjonowania przedstawianego Programu rozciąga się od 31 grudnia 2006 do 31 grudnia 2013 roku. **Jego celem jest uzupełnianie, wspieranie i monitorowanie polityk państw członkowskich UE oraz wkład wspólnotowy w ochronę zdrowia, bezpieczeństwa oraz interesów gospodarczych i prawnych konsumentów.** Ponadto celem jest również propagowanie prawa do informacji, edukacji i organizowania się w celu ochrony interesów konsumentów. Wskazane cele mogą być osiągnięte za pomocą takich działań, jak: (a) zapewnienie wysokiego poziomu ochrony konsumentów (m.in. przez lepsze konsultacje i reprezentowanie interesów konsumentów); (b) zapewnienie skutecznego stosowania zasad w dziedzinie ochrony konsumentów (szczególnie poprzez współpracę w zakresie ich egzekwowania, informowanie, edukowanie i dochodzenie roszczeń).

Koperta finansowa na potrzeby realizacji Programu, na cały okres jego funkcjonowania, wynosi 156 800 000 euro. Wartość środków przyznanych na okres jednego roku (roczne programy pracy) jest zatwierdzana przez unijną władzę budżetową w granicach ram finansowych. Wysokość finansowania przyznanego przez Wspólnotę na realizację konkretnego projektu wynosi do 95% (w zależności od tego, kto i co podejmuje się wdrożyć). Za realizację Programu, podobnie jak w przypadku innych instrumentów finansowych Wspólnoty, odpowiedzialna jest Komisja Europejska (KE). We współpracy z państwami uczestniczącymi monitoruje ona realizację działań Programu w świetle jego celów (informuje o wynikach Parlament Europejski i Radę UE). Państwa uczestniczące w Programie mają obowiązek przedkładać, na wniosek KE, informacje w sprawie realizacji i skutków Programu na ich terytorium. W swych pracach dotyczących przedstawianego instrumentu KE jest wspierana przez specjalnie powołany w tym celu komitet Programu. Do udziału w Programie ochrony konsumentów zostały dopuszczone oprócz państw członkowskich UE, państwa będące sygnatariuszami porozumienia o → *Europejskim Obszarze Gospodarczym* (EOG) oraz państwa trzecie (w szczególności kraje objęte europejską polityką sąsiedztwa, kraje ubiegające się o członkostwo, kandydujące lub przystępujące do UE, a także kraje Bałkanów Zachodnich).

Literatura: art. 169 TFUE, [w:] Dz.U. UE nr C 83 z 30 marzec 2010 roku; Decyzja PE i Rady nr 1926/2006 z 18 grudnia 2006 roku ustanawiająca Program działań Wspólnoty w dziedzinie polityki ochrony konsumentów (2007–2013) (tekst mający znaczenie dla EOG), [w:] Dz.U. UE nr L 404 z 30 grudnia 2006 roku; Decyzja PE i Rady nr 20/2004 z 8 grudnia 2003 roku ustanawiająca

ogólne warunki ramowe finansowania działań Wspólnoty wspomagających politykę ochrony konsumentów w latach 2004–2007 (tekst mający znaczenie dla EOG), [w:] Dz.U. UE nr L 5 z 9 stycznia 2004 roku, <http://www.euramis.net/scadplus/leg/en/lvb/l32052.htm>; http://ec.europa.eu/consumers/overview/cons_policy/ann_work_prog2007_en.pdf; http://ec.europa.eu/consumers/tenders/information/grants/index_en.htm; http://ec.europa.eu/consumers/strategy/programmes_en.htm; http://ec.europa.eu/consumers/index_en.htm; http://europa.eu/pol/cons/overview_pl.htm

PROGRAM NA RZECZ PRZEDSIĘBIORCZOŚCI I INNOWACJI (*Entrepreneurship and Innovation Programme* – EIP) jest jednym z trzech podprogramów, obok → *Programu na rzecz wspierania polityki w zakresie technologii informacyjnych i komunikacyjnych* (ICT PSP) i → *Inteligentna energia – program dla Europy* (IEE), wchodzących w skład → *Programu ramowego na rzecz konkurencyjności i innowacji* (CIP). W ramach przedstawianego programu szczegółowego zdefiniowano katalog priorytetowych działań mających na celu wspieranie i promowanie: (a) dostępu do finansowania przeznaczonego na rozpoczęcie i rozwój działalności → *małych i średnich przedsiębiorstw* (MŚP) oraz na inwestycje w działalność innowacyjną; (b) tworzenia otoczenia przyjaznego dla współpracy MŚP, w szczególności na szczeblu współpracy transgranicznej; (c) wszystkich form innowacji w przedsiębiorstwach; (d) innowacji ekologicznej; (e) kultury przedsiębiorczości i innowacji; (f) reform administracyjnych i gospodarczych związanych z przedsiębiorczością i innowacyjnością. Za ich pośrednictwem dopuszcza się możliwość finansowania 23 działań szczegółowych, w tym m.in. takich jak: poprawa otoczenia finansowego i gotowości inwestycyjnej MŚP, rozwój usług wspierających działalność MŚP, rozwój technologii i wiedzy poprzez archiwizację i transfer danych, zachęcanie do tworzenia i transferu przedsiębiorstw, wspieranie wzajemnej edukacji w administracji krajowej, regionalnej i lokalnej czy wspieranie wykorzystania technologii środowiskowych i innowacji ekologicznych.

W celu ułatwienia MŚP dostępu do finansowania w niektórych fazach ich cyklu rozwoju (przy ich zakładaniu, w fazie startu, w fazie ekspansji oraz na etapie transferu przedsiębiorstwa), stosuje się kilka wspólnotowych instrumentów finansowych. Przedstawiono je i opisano w art. 17–20 Decyzji 1639/2006. Instrumentami, o których tutaj mowa, są: (a) **instrument na rzecz wysokiego wzrostu i innowacji w MŚP (GIF)**; (b) **system poręczeń dla MŚP (SMEG)**; (c) **system rozwijania zdolności MŚP (CBS)**. Komisja Europejska podejmuje wiele działań i środków wspierających Program na rzecz przedsiębiorczości i innowacji, a do których należą m.in.: (a) analiza i monitorowanie konkurencyjności przemysłu europejskiego; (b) przygotowanie ocen wpływu środków wspólnotowych o szczególnym znaczeniu dla konkurencyjności przedsiębiorstw oraz ich publikacja; (c) ocena określonych aspektów lub określonych środków wykonawczych w odniesieniu do EIP; (d) rozpowszechnianie właściwych informacji w odniesieniu do EIP. Budżet Programu na okres 2007–2013 wynosi 2 170 mln euro, co stanowi 60% zasobów CIP.

Literatura: art. 10–25 i Załączniki II–III Decyzji PE i Rady nr 1639/2006 z 24 października 2006 roku ustanawiającej Program ramowy na rzecz konkurencyjności i innowacji (2007–2013), [w:] Dz.U. UE nr L 310 z 9 listopada 2006 roku; http://ec.europa.eu/cip/eip_pl.htm; http://ec.europa.eu/cip/docs/eip_wp2007.pdf; http://ec.europa.eu/cip/docs/eip_wp2007_measures.pdf; http://ec.europa.eu/cip/docs/eip_2008_support_measures_consolidatedversion_firstrevision.pdf; http://ec.europa.eu/cip/docs/eip_wp2008.pdf

PROGRAM NA RZECZ WSPIERANIA POLITYKI W ZAKRESIE TECHNOLOGII INFORMACYJNYCH I KOMUNIKACYJNYCH (*Information Communication Technologies Policy Support Programme – ICT PSP*) jest jednym z trzech podprogramów, obok → *Programu na rzecz przedsiębiorczości i innowacji* (EIP) oraz → *Inteligentna energia – program dla Europy* (IEE), wchodzących w skład → *Programu ramowego na rzecz konkurencyjności i innowacji* (CIP). ICT PSP jest także najważniejszym instrumentem finansowym realizacji, przyjętej w 2005 roku, → *Strategii Ramowej i2010 – Europejskie społeczeństwo informacyjne dla wzrostu i zatrudnienia*. Przedstawiany Program ustanowiono w celu wsparcia polityki w zakresie → *technologii informacyjnych i komunikacyjnych* (TIK). Wsparcie w ramach tego podprogramu ma na celu promowanie i podnoszenie świadomości na temat możliwości i korzyści, jakie TIK oferują obywatelom, organom publicznym i przedsiębiorstwom, w szczególności → *małym i średnim przedsiębiorstwom* (MŚP). Za jego priorytety działania uznano: (a) stworzenie jednolitej europejskiej przestrzeni informacyjnej i wzmocnienie rynku wewnętrznego produktów i usług z zakresu TIK; (b) pobudzanie innowacji przez zwiększanie zakresu stosowania TIK oraz inwestycji w te technologie; (c) stworzenie społeczeństwa informacyjnego, bardziej skutecznych i wydajnych usług w dziedzinach będących przedmiotem publicznego zainteresowania oraz poprawa jakości życia. W ramach każdego z trzech powyższych priorytetów podprogramu ICT PSP wyodrębniono po trzy podstawowe cele szczegółowe.

Program na rzecz wspierania polityki w zakresie technologii informacyjnych i komunikacyjnych może być realizowany za pomocą projektów, działań na rzecz najlepszych praktyk oraz sieci tematycznych, w tym również działań na rzecz testowania i prezentowania na szeroką skalę innowacyjnych usług publicznych o wymiarze ogólnoeuropejskim. Celem wdrażania tego typu przedsięwzięć jest stymulowanie dalszego rozwoju, a także jak najlepsze wykorzystanie rozwiązań innowacyjnych opartych na TIK, w szczególności zaś w odniesieniu do dziedzin zainteresowania publicznego i sektora MŚP. Dla osiągnięcia celów Programu na rzecz wspierania polityki w zakresie TIK oraz gdy państwa uczestniczące wskażą tzw. wspólne zainteresowanie w zakresie ogólnoeuropejskiego rozpowszechniania produktów, usług, komponentów usług podstawowych lub modułów, możliwe jest wprowadzenie przez Komisję Europejską (KE) projektów wspólnego zainteresowania. Z tego względu służby KE, w ścisłej współpracy z państwami uczestniczącymi w podprogramie, uzgadniają wspólne specyfikacje techniczne oraz harmonogramy realizacji tego rodzaju projektów. Na tej podstawie KE publikuje zaproszenia do składania

ofert w zakresie wykonania tego typu projektów. Wspomniane zaproszenia są natomiast realizowane wyłącznie przez Komisję, zgodnie ze wspólnotowymi zasadami mającymi zastosowanie do zamówień publicznych. W ramach podprogramu ICT PSP wykonuje się także analizy w celu rozwoju i koordynacji działań prowadzonych w poszczególnych państwach uczestniczących. Realizację przedstawianego podprogramu wspiera się także przez działania promocyjne i informacyjne. Państwa uczestniczące to: państwa członkowskie UE, Islandia, Liechtenstein, Norwegia i Chorwacja (ta ostatnia od 2008 roku). Zainteresowanie uczestnictwem wyraziły ponadto Turcja i Izrael. Budżet Programu na okres 2007–2013 wynosi 730 mln euro, co stanowi 20% zasobów CIP.

Literatura: art. 26–36 Decyzji PE i Rady nr 1639/2006 z 24 października 2006 roku ustanawiającej Program ramowy na rzecz konkurencyjności i innowacji (2007–2013), [w:] Dz.U. UE nr L 310 z 9 listopada 2006 roku; ICT PSP Work Programme 2008, [w:] http://ec.europa.eu/information_society/activities/ict_psp/documents/ict_psp_wp2008.pdf; http://ec.europa.eu/information_society/activities/ict_psp/about/who_can_participate/index_en.htm; http://ec.europa.eu/information_society/activities/ict_psp/about/index_en.htm; http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/index_en.htm; http://ec.europa.eu/information_society/activities/ict_psp/index_en.htm

PROGRAM OPERACYJNY (PO) (*Operational Programme*) to dokument przedłożony przez rząd państwa członkowskiego i zaakceptowany następnie przez Komisję Europejską, określający strategię rozwoju (sektorową/regionalną) wraz ze spójnym zestawem priorytetów, które mają być osiągnięte z pomocą funduszu lub w przypadku → *Celu 1 „Konwergencja” polityki spójności UE z pomocą* → *Funduszu Spójności*, → *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego* i → *Europejskiego Funduszu Społecznego*. PO służy do wdrażania założeń → *Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007–2013*. Zawartość programu operacyjna jest bardzo złożona (tabela poniżej).

L.p.	Część składowa programu	Opis zawartości
1	2	3
1.	Diagnoza sytuacji	Opis sytuacji społeczno-ekonomicznej w ujęciu sektorowym, do którego odnosi się dany program (rynek pracy, polityka społeczna, infrastruktura itp.) bądź województwa, do którego się odnosi (w przypadku regionalnych programów operacyjnych). W tej części przedstawia się wstępną analizę programu (ocenę ex-ante) przeprowadzoną przed rozpoczęciem realizacji danego programu operacyjnego.
2.	Cel główny i cele szczegółowe	Cele muszą odzwierciedlać cele funduszy, z których są finansowane oraz średniookresowe strategię rozwoju kraju, narodowej strategii spójności bądź strategii rozwoju. Indykatory muszą być mierzone za pomocą wskaźników określonych ilościowo.

1	2	3
3.	Priorytety	Priorytety programu operacyjnego muszą być zgodnie z logiką interwencji – wpisywać się w cele główne programu. Ich elementem zasadniczym jest uzasadnienie rozumiane jako wskazanie na te obszary problemowe ujęte w diagnozie sytuacji, które ów priorytet jest w stanie rozwiązać. W ramach priorytetów kierunki interwencji przedstawiane są w ujęciu terytorialnym.
4.	System monitorowania i oceny	Sposób monitorowania realizacji programu i oceny stopnia osiągnięcia celu głównego i celów szczegółowych.
5.	Plan finansowy	Obejmuje źródła finansowania danego programu operacyjnego (środki wspólnotowe, krajowe środki publiczne, prywatne i inne). Określa się kwotę środków przeznaczonych na finansowanie realizacji programu i jej podział między poszczególne priorytety. W ramach planu finansowego przedstawia się informację o wysokości współfinansowania na poziomie programu jak również priorytetów.
6.	System realizacji	Zasady i procedury obowiązujące instytucje uczestniczące w realizacji strategii rozwoju oraz programów operacyjnych (wytyczne). System realizacji obejmuje zarządzanie, monitoring, ewaluację, kontrolę, sprawozdawczość i sposób koordynacji działań tych instytucji. W jego ramach określa się także środki odwoławcze od negatywnego wyniku oceny projektu.

Dopełnieniem elementów programu operacyjnego na poziomie wspólnotowym jest to, iż każdy z nich obowiązkowo musi zawierać osie priorytetowe. Wydaje się to być nader oczywistym elementem, jeśli zważyć na jego zakres w postaci powiązanych ze sobą operacji posiadających określone i mierzalne cele. Na tym poziomie programowania minimalna jego zawartość z punktu widzenia prawa wspólnotowego jest kompletna. Programy operacyjne posiadają poza osiami priorytetowymi także działania. Są to odrębne jednostki programu operacyjnego adresowane do konkretnej grupy beneficjentów oraz posiadające odrębny cel. Poziom działania (ewentualnie w jego ramach poddziałanie bądź schemat) jest tą płaszczyzną, na której ogłaszane są konkursy i selekcjonowane są propozycje projektowe. Ponieważ programy operacyjne są dokumentami ogólnymi tak dalece, że nie wskazują podmiotów, które mogą składać propozycję projektowe ani nie wymieniają typów projektów, ustawa przewiduje dokument konkretyzujący ich zapisy. Mowa tu o szczegółowych opisach programów operacyjnych przygotowywanych przez ministra właściwego ds. rozwoju regionalnego w przypadku krajowych programów operacyjnych oraz samorząd województwa w przypadku regionalnych programów operacyjnych. Dokument taki stanowi kompendium wiedzy dla beneficjentów na temat typów i możliwości realizacji

projektów w ramach poszczególnych programów operacyjnych. Wskazanie szczegółowych typów projektów, listy potencjalnych typów beneficjentów oraz systemu wyboru projektów ułatwiać ma potencjalnemu beneficjentowi prawidłowe przygotowanie wniosku o dofinansowanie.

Programy operacyjne dzielimy na krajowe oraz regionalne (→ *regionalne programy operacyjne*). Charakter programu operacyjnego powoduje istotne konsekwencje. Poza samą konstrukcją zarządzania (centralne – regionalne) wypadnie zwrócić uwagę na obszar ich oddziaływania. Ogólnokrajowe programy pozostają aktualne na poziomie wszystkich regionów, posiadając analogiczny we wszystkich regionach zakres interwencji. Regionalne natomiast podejmują interwencję jedynie w obszarze danego regionu. Jest to wyraz realizacji ogólnej zasady, według której operacja (projekt) współfinansowany z funduszy strukturalnych musi być realizowany w granicach administracyjnych obszaru objętego programem w ramach którego jest realizowana. Demarkacja wsparcia w ramach regionalnych i krajowych programów z pewnym uproszczeniem została tak skonstruowana, iż beneficjenci ze względu na swój status nie mogą aplikować w ramach programów regionalnych (w tym komponent regionalny Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki) mają możliwość aplikacji do krajowych programów operacyjnych. Programy Operacyjne otrzymują finansowanie wyłącznie z jednego funduszu (wyjątkiem jest tu → *cross-financing*). Wyróżnić można tzw. „sektorowe” programy operacyjne (zarządzane centralnie, np. → *Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko*) oraz → *Regionalne Programy Operacyjne* (zarządzane przez samorządy województw, np. RPO Województwa Pomorskiego).

Program operacyjny	Udział programu w całkowitej alokacji środków (kwoty w mld euro)	Źródło finansowania
Infrastruktura i Środowisko	41,9% całości środków (27,9)	EFRR, Fundusz Spójności
Regionalne Programy Operacyjne	24,9% całości środków (16,6)	EFRR
Kapitał Ludzki	14,6% całości środków (9,7)	EFS
Innowacyjna Gospodarka	12,4% całości środków (8,3)	EFRR
Rozwój Polski Wschodniej	3,4% całości środków (2,3)	EFRR (w tym dodatkowe 992 mln euro przyznane przez Radę Europejską)
Pomoc Techniczna	0,8% całości środków (0,5)	EFRR

Literatura: art. 2 pkt 1 i art. 32–38 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylającego Rozporządzenie

nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku. art. 17 pkt 1–6 Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku nr 279, poz. 1644.

PROGRAM OPERACYJNY INFRASTRUKTURA I ŚRODOWISKO (PO IiŚ) finansowany jest w 29,4% z → *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego* (EFRR) i w 70,6% z → *Funduszu Spójności* (FS), a ponadto także z krajowych środków publicznych i prywatnych. **Celem Programu jest podniesienie atrakcyjności inwestycyjnej Polski i jej regionów** poprzez rozwój infrastruktury technicznej, przy równoczesnej ochronie i poprawie stanu środowiska, zdrowia, zachowaniu tożsamości kulturowej i rozwijaniu spójności terytorialnej. Główny cel Programu jest realizowany za pomocą dwóch celów horyzontalnych (wspólnych dla wszystkich priorytetów) wymienionych w → *Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia 2007–2013* (NSRO), tj.: (a) budowy i modernizacji infrastruktury technicznej i społecznej, mającej podstawowe znaczenie dla wzrostu konkurencyjności Polski; (b) podniesienia konkurencyjności polskich regionów i przeciwdziałania ich marginalizacji społecznej, gospodarczej i przestrzennej (jest to uzupełnienie działań realizowanych w ramach → *Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej*). Osiągnięcie celu głównego PO IiŚ następuję za pomocą także sześciu celów szczegółowych.

PO IiŚ obejmuje swoim działaniem różne sektory. Dzięki dysponowaniu tak dużymi środkami, koncentruje się na działaniach o charakterze ponadregionalnym oraz realizacji → *dużych projektów* (wartość projektu przekracza kwotę 25 mln euro dla projektów z zakresu środowiska naturalnego oraz 50 mln euro w przypadku innych dziedzin). Uzupełnieniem programu są inwestycje infrastrukturalne prowadzone w ramach → *Regionalnych Programów Operacyjnych* (RPO), mające jednak daleko mniejsze (regionalne czy nawet lokalne) znaczenie. Konsekwencją połączenia w jednym → *Programie Operacyjnym* (PO) inwestycji infrastrukturalnych realizowanych w wielu różnych sektorach było włączenie do niego całej alokacji FS przeznaczony dla Polski na lata 2007–2013 (wynosi ona 22 176 mln euro). Łączna wielkość środków finansowych zaangażowanych w realizację PO IiŚ na lata 2007–2013 wynosi 37,6 mld euro, z czego wkład unijny – 27,9 mld euro, a krajowy – 9,7 mld euro (środki publiczne – ok. 7,4 mld euro; środki prywatne – 2,3 mld euro). Podział środków UE dostępnych w ramach PO IiŚ między poszczególne sektory przedstawia się następująco: (a) środowisko – 4,8 mld euro, (b) transport – 19,4 mld euro, (c) energetyka – 1,7 mld euro, (d) kultura – 490,0 mln euro, (e) zdrowie – 350,0 mln euro, (f) szkolnictwo wyższe – 500,0 mln euro, (g) pomoc techniczna – 683,8 mln euro.

Przy tak dużych środkach przeznaczonych na realizację PO IiŚ, niezwykle istotne było stworzenie sprawnego systemu instytucjonalnego. Za wdrażanie programu jest odpowiedzialna → *Instytucja Zarządzająca* (IZ) odpowiadająca w szczególności za skuteczność, efektywność i prawidłowość zarządzania PO IiŚ. Rolę IZ odgrywa minister właściwy ds. rozwoju regionalnego wspierany przez Departament Koordynacji

Programów Infrastrukturalnych. Niemożliwe jednak jest zarządzanie tak dużym programem w sposób całkowicie scentralizowany, dlatego też MRR delegowało część zadań na inne właściwe merytorycznie ministerstwa, nadając im rangę → *Instytucji Pośredniczących* (IP): Ministerstwo Środowiska (Osie priorytetowe I–V), Ministerstwo Infrastruktury (Osie VI–VIII), Ministerstwo Gospodarki (Osie IX–X), Ministerstwo Kultury i Dziedzictwa Narodowego (Oś XI), Ministerstwo Zdrowia (Oś XII), Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego (Oś XIII). Osie priorytetowe XIV i XV, dotyczące pomocy technicznej, wdrażane są przez → *Ministerstwo Rozwoju Regionalnego* (MRR). PO IiŚ wskazuje także dokładną listę → *Instytucji Pośredniczących II stopnia* (Instytucji Wdrażających). Ogólny charakter zapisów PO IiŚ spowodował konieczność przygotowania nieobligatoryjnego dokumentu o nazwie „Szczegółowy opis priorytetów PO IiŚ”. Stanowi on swego rodzaju *vademecum* dla projektodawców – zawiera bowiem szczegółowe informacje na temat działań w ramach których przygotowuje się propozycje projektowe. W dalszej kolejności określono również uprawnione do składania projektów podmioty, typy możliwych do sfinansowania projektów, poziom dofinansowania itp. **W ramach PO IiŚ stosowane są trzy tryby wyboru projektów do finansowania: indywidualny, konkursowy i systemowy.** W zależności od charakteru danej Osi priorytetowej zostanie zapewniona odpowiednia równowaga między różnymi trybami wyboru projektów, co ułatwi osiągnięcie ich celów.

Literatura: Program Operacyjny Infrastruktura i Środowisko, [w:] <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/28CC490F-4B2D-4785-81F9-CA07A72B286F/40880/POIiS051208.pdf>; Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013, Narodowa Strategia Spójności, Warszawa 2007, s. 95, 98–99, 108, 116 i 121–122, [w:] http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/2BD5B9B6-767E-473C-B198-496FDEC4DFED/31941/NSRO_maj2007.pdf; Wytuczne w zakresie kwalifikowania wydatków w ramach PO IiŚ, Warszawa 2007, [w:] http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/083D79AC-1ECC-4114-8023-0A3304A03F54/41444/20071219wytycznekwalfikowanie_POIiS.pdf; <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NSS/programy/krajowe/poiis/>; <http://www.mrr.gov.pl/ProgramyOperacyjne%202007-2013/Infrastruktura%20i%20Srodowisko/Strony/poiis.aspx>

PROGRAM OPERACYJNY INNOWACYJNA GOSPODARKA (PO IG) został zaakceptowany 2 października 2007 roku. Przygotowano go z myślą o efektywnym wykorzystaniu środków strukturalnych w Polsce w kontekście realizacji założeń → *Strategii Lizbońskiej*. Stąd **podstawowym celem PO IG jest wzrost gospodarczy oraz zatrudnienie**, przy zachowaniu zasad dotyczących zrównoważonego rozwoju. PO IG jako program zarządzany na poziomie ogólnokrajowym (centralnie), wspiera przedsięwzięcia innowacyjne w skali całego kraju bądź w skali międzynarodowej. W ramach PO IG nie będzie wspierana innowacja na poziomie lokalnym lub regionalnym. Tego rodzaju innowacja (określana jako innowacja niska) jest promowana i wspierana w → *Regionalnych Programach Operacyjnych* (RPO) oraz → *Programie Operacyjnym Rozwój Polski Wschodniej* (PO RPW). Spośród wszystkich → *Programów Operacyjnych* w ramach → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* PO IG w sposób

najpełniejszy realizuje założenia Strategii Lizbońskiej. Świadczy o tym przypisanie 90% środków na działania w obszarach → *badań i rozwoju technologicznego (BRT)*, innowacji, → *technologii informacyjnych i komunikacyjnych (TIK)*.

Cele szczegółowe Programu, wskazując na kierunki interwencji w jego ramach, przedstawiają się następująco: (a) zwiększenie innowacyjności przedsiębiorstw; (b) wzrost konkurencyjności polskiej nauki; (c) zwiększenie roli nauki w rozwoju gospodarczym; (d) zwiększenie udziału innowacyjnych produktów polskiej gospodarki, w rynku międzynarodowym; (e) tworzenie trwałych i lepszych miejsc pracy; (f) wzrost wykorzystania technologii informacyjnych i komunikacyjnych w gospodarce. Realizowane są poprzez 8 Osi priorytetowych i Oś Pomoc techniczna.

Analizując cele szczegółowe, należy zauważyć, iż PO IG promuje w pierwszej kolejności wspieranie przedsięwzięć o dużym stopniu innowacyjności. Wsparcie obejmuje również inwestycje przedsiębiorstw w infrastrukturę BRT. Nacisk w tej materii jest położony na finansowanie zarówno rozwoju sektora produkcyjnego, jak i usług rynkowych, przy jednoczesnym podkreśleniu roli sektora usługowego jako szansy na szybszy rozwój gospodarki kraju. Poza tym są prowadzone działania mające na celu wzrost wykorzystania technologii teleinformacyjnych w działalności gospodarczej (budowa e-administracji, likwidacja barier administracyjnych w prowadzeniu działalności gospodarczej, wsparcie wykorzystania technologii teleinformacyjnych przez małych i średnich przedsiębiorców, stymulowanie popytu na usługi w formie cyfrowej poprzez zwiększanie dostępu do internetu szerokopasmowego oraz uświadamianie korzyści płynących z wykorzystania technologii teleinformacyjnych w życiu codziennym oraz działalności gospodarczej). Analiza celów szczegółowych Programu nie pozostawia wątpliwości, iż program o takim zakresie oddziaływania sprzyja rozwojowi gospodarczemu. Zakres jego działania w głównej mierze odnosi się do tych determinant wzrostu, które można określić jako ekonomiczne. PO IG składa się z dziewięciu Osi priorytetowych o charakterze tematycznym. Układ priorytetów odzwierciedla kwestie problemowe uznane na etapie programowania za istotne. Na przykład w ramach I Osi priorytetowej (Badania i rozwój nowoczesnych technologii) zdecydowano objąć wsparciem sektor nauki za pośrednictwem poprzez realizację prac badawczo-rozwojowych, ale tylko tych, które zostały uznane za priorytetowe dla rozwoju społeczno-gospodarczego w skali kraju. Niewątpliwie priorytet został tak skonstruowany, iż wspiera istotne dla rozwoju gospodarczego elementy, których źródeł należy się doszukiwać w sferze ekonomicznej. Realizacja strategii rozwoju gospodarczego oparta na innowacyjnych przedsiębiorstwach zakłada zacieśnienie współpracy sektora nauki z gospodarką, co może prowadzić do wzrostu kapitału ludzkiego, ale jedynie w sposób pośredni. Sektor polskiej nauki nie jest odpowiednio rozwinięty i wobec tego nie wspiera w wystarczającym stopniu przedsiębiorców działających w coraz bardziej konkurencyjnym otoczeniu międzynarodowym. Prowadzi to do utrzymywania się luki technologicznej między Polską a najbardziej innowacyjnymi gospodarkami świata, w tym niektórymi z państw Unii

Europejskiej. W związku z powyższym niezbędne jest wzmocnienie sektora BRT w celu stworzenia odpowiedniego potencjału badawczego, dostosowanego do potrzeb rozwojowych kraju. Tematyczne obszary wsparcia projektów badawczo-rozwojowych w ramach Priorytetu I PO IG przedstawia tabela.

Grupy tematyczne	Grupa tematyczna <i>Info</i>	Grupa tematyczna <i>Techno</i>	Grupa tematyczna <i>Bio</i>
Obszary wsparcia	<ul style="list-style-type: none"> • technologie informacyjne i telekomunikacyjne, • sieci inteligentne, telekomunikacyjne i teleinformatyczne nowej generacji, • optoelektronika, • nauki obliczeniowe. 	<ul style="list-style-type: none"> • nowe materiały i technologie, • nanotechnologie, • projektowanie systemów specjalizowanych, • mechatronika, • technologia i inżynieria chemiczna. 	<ul style="list-style-type: none"> • biotechnologia i bioinżynieria, • postęp biologiczny w rolnictwie i ochrona środowiska, • nowe wyroby i techniki medyczne.

Na realizację PO IG w latach 2007–2013 przeznaczono ok. 10 186,03 mln euro, w tym m.in.: ze środków Unii Europejskiej – 8 658 126 047 euro, a z publicznych środków krajowych – 1 527 904 597 euro. W ramach PO IG rolę → *Instytucji Zarządzającej* pełni → *Ministerstwo Rozwoju Regionalnego*, natomiast funkcję → *Instytucji Pośredniczącej* pełnią inne urzędy centralne, w tym: → *Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości*, Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego, → *Polska Agencja Informatyki i Inwestycji Zagranicznych*, Ośrodek Przetwarzania Informatyki, Władza Wdrażająca Programy Europejskie oraz MRR w Osi priorytetowej Pomoc Techniczna.

Literatura: Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka 2007–2013, Warszawa 2011; Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013, Narodowa Strategia Spójności, Warszawa 2007, s. 99, 108, 116, 120–121, [w:] http://www.funduszezstrukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/2BD5B9B6-767E-473C-B198-496FDEC4DFED/31941/NSRO_maj2007.pdf; <http://www.mrr.gov.pl/ProgramyOperacyjne%202007-2013/Innowacyjna%20Gospodarka/Strony/poig2007-2013.aspx>; <http://www.funduszezstrukturalne.gov.pl/NSS/programy/krajowe/POIG/>

PROGRAM OPERACYJNY KAPITAŁ LUDZKI (PO KL) jest współfinansowany z → *Europejskiego Funduszu Społecznego* (EFS) oraz krajowych środków (publicznych i prywatnych), a przyjęty został decyzją KE nr K (2007) 4547. **Jego celem jest umożliwienie wykorzystania pełnego potencjału zasobów ludzkich** przez wzrost zatrudnienia i potencjału adaptacyjnego przedsiębiorstw i ich pracowników, podniesienie poziomu wykształcenia społeczeństwa, zmniejszenie obszarów wykluczenia społecznego oraz wsparcie budowy struktur administracyjnych państwa. Jak wynika z celu, PO KL dofinansowuje projekty „miękkie”, wsparcie następuje m.in. poprzez takie instrumenty, jak: szkolenia, doradztwo, realizację kampanii promocyj-

nych, przyznanie jednorazowych środków na rozpoczęcie działalności gospodarczej. Na realizację PO KL przeznaczono 11 420 mln euro (w tym wkład EFS wynosi 9 707 mln euro, wkład krajowy 1 713 mln euro). W ramach PO KL wsparciem zostały objęte następujące obszary: zatrudnienie, edukacja, integracja społeczna, rozwój potencjału adaptacyjnego pracowników i przedsiębiorstw, a także zagadnienia związane z rozwojem zasobów ludzkich na terenach wiejskich, z budową sprawnej i partnerskiej administracji publicznej wszystkich szczebli oraz z promocją zdrowia. Celem głównym PO KL jest wzrost poziomu zatrudnienia i spójności społecznej. Zgodnie z → *logiką interwencji* cel główny jest osiągany za pomocą celów częściowych, takich jak: (1) podniesienie poziomu aktywności zawodowej oraz zdolności do zatrudnienia osób bezrobotnych i biernych zawodowo; (2) zmniejszenie obszarów wykluczenia społecznego; (3) poprawa zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorstw do zmian zachodzących w gospodarce; (4) upowszechnienie edukacji społeczeństwa na każdym etapie kształcenia przy równoczesnym zwiększeniu jakości usług edukacyjnych i ich silniejszym powiązaniu z potrzebami gospodarki opartej na wiedzy; (5) zwiększenie potencjału administracji publicznej w zakresie opracowywania polityk i świadczenia usług wysokiej jakości oraz wzmocnienie mechanizmów partnerstwa; (6) wzrost spójności terytorialnej. Program odpowiada na wyzwania płynące z odnowionej → *Strategii Lizbońskiej* oraz → *Strategii Europa 2020*, ponieważ poszczególne działania PO KL pokrywają się z wytycznymi warunkującymi osiągnięcie celów lizbońskich oraz Strategii Europa 2020.

Zgodność PO KL ze Strategią Europa 2020 dotyczy zwłaszcza celów – wskaźników strategii Europa 2020 w obszarach zatrudnienia, przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu i ubóstwu oraz edukacji. W jeszcze innych kwestiach, np. zrównoważonego rozwoju czy rozwoju społeczeństwa informacyjnego, oddziaływanie PO KL przybiera charakter polityk horyzontalnych, tzn. choć EFS nie może bezpośrednio podejmować interwencji w tych obszarach, realizacja PO KL przyczynia się pośrednio do wykonywania ww. działań. Należy również zwrócić uwagę, iż perspektywa czasowa realizacji PO KL jest znacznie krótsza niż horyzont osiągnięcia celów wytycznych w Strategii Europa 2020. Tym samym cele PO Kapitał Ludzki nie muszą być tożsame z celami – wskaźnikami Strategii Europa 2020, gdyż zostaną osiągnięte do 2015 roku, podczas gdy do 2020 roku osiągnięcie celów – wskaźników Strategii Europa 2020 będzie wspierać interwencja EFS w kolejnym okresie programowania polityki spójności, czyli w latach 2014–2020. W związku z tym, że w → *Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia 2007–2013* (NSRO) strona polska zadeklarowała chęć wydatkowania ponad 60% środków na cele związane ze Strategią Lizbońską, znajduje to swoje odzwierciedlenie w zapisach PO KL, gdzie wskaźnik ten wynosi aż 83% łącznej alokacji środków. W ramach programu środki są wydatkowane na działania podzielone na poszczególne priorytety. Tym sposobem realizacja ich przyczynia się do osiągnięcia celu danego priorytetu. Poza osiami priorytetowymi duże znaczenie przywiązuje się do → *kwestii horyzontalnych EFS* – wspólnych (przekrojowych) i realizowanych bez względu na obszar tematyczny priorytetu.

PO KL składa się z **dwóch komponentów – centralnego i regionalnego**. Powodem przyjęcia takiego rozwiązania jest twierdzenie o większej efektywności programów wdrażanych regionalnie, a także fakt dużego zróżnicowania regionalnego w Polsce. Powoduje to konieczność dostosowania instrumentów pomocy przewidzianych w PO KL do warunków istniejących w poszczególnych województwach. Jako wyznacznik komponentów przyjęto, iż w ramach komponentu centralnego (wdrażanego na poziomie krajowym) wsparciem są obejmowane systemy i struktury (np. system egzaminów zewnętrznych czy struktury Publicznych Służb Zatrudnienia). Wsparcie to, kierowane do grup o jednolitych potrzebach w skali kraju, będzie miało charakter ogólnopolski i ponadregionalny. Taki podział jest uwarunkowany porządkiem prawnym i funkcjonującymi w Polsce na szczeblu centralnym wyspecjalizowanymi instytucjami realizującymi zadania dla konkretnych grup docelowych lub podmiotów. Odnosi się to m.in. do → *Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych* (PFRON), realizującego zadania z zakresu rehabilitacji zawodowej i społecznej osób niepełnosprawnych, → *Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości* (PARP) właściwej dla zadań z zakresu wsparcia dla przedsiębiorstw oraz OHP, które realizują działania w zakresie aktywizacji zawodowej młodzieży, a także przeciwdziałania marginalizacji i wykluczeniu społecznemu tej grupy społecznej. W ramach komponentu centralnego wsparcie jest udzielane za pomocą instrumentów zawartych w stosownych ustawach. W obszarze adaptacyjności pomoc jest kierowana do przedsiębiorstw, które mają siedziby co najmniej w kilku województwach. Natomiast realizacja projektów o charakterze ponadregionalnym umożliwi przeprowadzenie jednolitych szkoleń dla wszystkich pracowników takich firm. W komponentie regionalnym pomoc kierowana jest bezpośrednio do osób i grup społecznych z terenu danych regionów.

W ramach każdego priorytetu przewidziano realizację dwóch rodzajów → *projektów*: systemowych i konkursowych. W każdym z nich zastosowanie ma inna procedura naboru i oceny. Projekty systemowe realizowane są przez podmioty wskazane w Szczegółowym Opisie Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (→ *szczegółowy opis priorytetów programu operacyjnego*), a → *beneficjentem* systemowym może być w szczególności wskazana jednostka lub komórka organizacyjna danej instytucji lub urzędu. Funkcję beneficjentów systemowych w ramach programu mogą pełnić m.in. Powiatowe Urzędy Pracy, Ośrodki Pomocy Społecznej, Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie, Ochotnicze Hufce Pracy, Bank Gospodarstwa Krajowego. Warunkiem przyjęcia do realizacji **projektu systemowego** jest jego zgodność z odpowiednim → *planem działania*. Natomiast w ramach procedury konkursowej przewidziano dwa rodzaje konkursów: (1) otwarty (→ *konkurs otwarty*), tj. nabór wniosków o charakterze ciągłym, do wyczerpania określonego limitu środków lub do zamknięcia konkursu uzasadnionego odpowiednią decyzją instytucji ogłaszającej konkurs; (2) zamknięty (→ *konkurs zamknięty*) organizowany cyklicznie, w którym określa się daty graniczne, w których można składać wnioski. W ramach każdego priorytetu PO KL przewidziano

również wybór projektów innowacyjnych i ponadnarodowych z wyłączeniem projektów ukierunkowanych na wspieranie inicjatyw lokalnych na obszarach wiejskich. Do obowiązków → *Institucji Pośredniczącej* (IP) należy zapewnienie realizacji projektów współpracy ponadnarodowej i podejścia innowacyjnego w ramach każdej z Osi priorytetowych. Stan realizacji tych projektów podlega obowiązkowi sprawozdawczości wobec Komisji Europejskiej (KE). → *Institucja Zarządzająca* (IZ) przedstawia liczbę projektów realizowanych w ramach współpracy, alokację środków, typy realizowanych projektów oraz sposób, w jaki współpraca ponadnarodowa przyczynia się realizacji celów PO KL. Z uwagi na wdrażanie PO KL centralnie i regionalnie system instytucjonalny jest znacznie rozbudowany. W przypadku komponentu regionalnego rolę IP powierzono samorządom województw, które w niektórych regionach scedowały swoje uprawnienia na inne instytucje (np. w kilku województwach rolę IP i → *Institucji Pośredniczącej II stopnia*/Instytucji Wdrażającej odgrywa ta sama instytucja). Natomiast w zdecydowanej większości → *regionów* samorzady województw pełnią funkcję IP. Samorzady będą również miały możliwość wskazania IP II/IW w większości regionów na podstawie stosownych porozumień.

Przedstawione cele szczegółowe i system wdrażania nie pokazują jednak w pełni charakteru omawianego Programu. O jego znaczeniu stanowią możliwości wsparcia (zakres działań) w ramach komponentu regionalnego PO KL. Następuje to przynajmniej z jednego powodu, mianowicie jest on w większym stopniu dostępny aniżeli komponent centralny, wspiera bowiem bezpośrednio osoby wykazujące deficyty w zakresie szeroko rozumianego rynku pracy. W ramach priorytetu VI dotyczącego rynku pracy dla wszystkich programów wspiera osoby pozostające bez zatrudnienia i poszukujące pracy przez organizację warsztatów oraz szkoleń z zakresu technik aktywnego poszukiwania pracy oraz nabywania → *kompetencji kluczowych*. Ich uzyskanie odbywa się za pomocą wsparcia psychologicznego czy też realizacji programów aktywizacji zawodowej. Na uwagę zasługuje również działanie dotyczące wielu instrumentów wsparcia osób planujących rozpoczęcie własnej działalności gospodarczej (działanie 6.2). Począwszy od doradztwa oraz szkoleń niezbędnych do rozpoczęcia i prowadzenia działalności gospodarczej, przez przyznanie jednorazowej bezzwrotnej dotacji na rozpoczęcie działalności gospodarczej (w wysokości nieprzekraczającej 40 tys. zł lub 20 tys. na osobę w przypadku spółdzielni lub spółdzielni socjalnej), po wsparcie pomostowe (w okresie od 6 do 12 miesięcy od dnia rozpoczęcia działalności gospodarczej) przeznaczone na doradztwo oraz pomoc w efektywnym wykorzystaniu dotacji. W ramach tego działania przewiduje się także zastosowanie wsparcia zwrotnego, → *instrumentu inżynierii finansowej* przez udzielenie pożyczki do 50 tys. zł na rozpoczęcie działalności gospodarczej. Z działania mogą korzystać osoby zainteresowane założeniem własnej firmy. Pomoc jest przeznaczona na zakładanie wyłącznie nowych firm, stąd wyłączone zostały osoby, które posiadały zarejestrowaną działalność gospodarczą w okresie 12 miesięcy przed przystąpieniem do projektu w ramach działania 6.2 PO KL.

Poza wspieraniem osób bezrobotnych oraz poszukujących zatrudnienia, PO KL wspiera również osoby zagrożone lub wykluczone społecznie, które nie są zdolne do uczestnictwa w życiu społecznym, a zwłaszcza uczestnictwa w rynku pracy. Takie osoby wspiera priorytet VII – promocja integracji społecznej. Odpowiedzią na problem wykluczenia społecznego jest pomoc w zakresie aktywizacji zawodowej i społecznej właśnie takich osób, a także osób jedynie zagrożonych wykluczeniem (np. młodzież w wieku 15–25 lat). Przewiduje się tutaj wsparcie na rzecz instytucji wyspecjalizowanych zajmujących się aktywizacją społeczną (centra integracji społecznej, kluby integracji społecznej, zakłady aktywności zawodowych), których zasady funkcjonowania zostały określone w przepisach szczegółowych. Autorzy programu przygotowali szeroki zakres działań, np. na kursy i szkolenia umożliwiające nabycie i podniesienie kwalifikacji i kompetencji zawodowych dla osób zagrożonych wykluczeniem zawodowym, poradnictwo psychologiczne czy też rozwój nowych form wsparcia indywidualnego (np. streetworking, praca socjalna, coaching, trening pracy). Pomoc dla osób nieradzących sobie na rynku pracy byłaby niepełna bez działań na rzecz rozwoju zawodowego osób pracujących bądź zagrożonych jej utratą. W tym zakresie omawiany program realizuje postulat działań nie tylko prewencyjnych, ale i prorozwojowych zgodnie ze Strategią Lizbońską i Strategią Europa 2020. Sprzyja temu priorytet VIII regionalne kadry gospodarki, a w jego ramach np. działanie (8.1.1 PO KL) mające na celu nie tylko podnoszenie, lecz także dostosowywanie kwalifikacji i umiejętności osób pracujących do potrzeb regionalnej gospodarki. Rozwój kwalifikacji zawodowych może następować za pomocą szkoleń ogólnych i specjalistycznych dla kadr zarządzających oraz pracowników przedsiębiorstw MŚP. Przewiduje się również dofinansowanie doradztwa dla → *małych i średnich przedsiębiorstw* (MŚP), a także dla osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą. Pierwotnie pomoc mogły otrzymać osoby pracujące, z własnej inicjatywy zgłaszające chęć odbycia szkolenia, zainteresowane uzupełnieniem lub podwyższeniem kwalifikacji i umiejętności, w szczególności osoby zatrudnione o niskich, zdezaktualizowanych kwalifikacjach, jednakże w wyniku przeglądu śródrokresowego tego typu wsparcie zostało wyłączone z PO KL. Przewidziano natomiast wsparcie dla osób zwolnionych (dotyczy osób pozostających bez zatrudnienia, które utraciły pracę z przyczyn dotyczących zakładu pracy w okresie nie dłuższym niż 6 miesięcy przed dniem przystąpienia do projektu), przewidzianych do zwolnienia (dotyczy osób, które znajdują się w okresie wypowiedzenia stosunku pracy lub stosunku służbowego z przyczyn dotyczących zakładu pracy) lub zagrożonych zwolnieniem z pracy z przyczyn dotyczących zakładu pracy.

W tym duchu ważne pozostaje zwiększenie transferu wiedzy i wzmocnienie powiązań sfery BRT z przedsiębiorcami służące rozwojowi gospodarczemu (działanie 8.2). Dopełnieniem pomocy pozostaje działanie mające na celu tworzenie regionalnych strategii innowacji poprzez studia i analizy ekspertyzy, tworzenie i rozbudowę systemu monitorowania wspomnianych strategii. Uzupełniający charakter prezentuje

również wsparcie w postaci stypendiów naukowych dla doktorantów kształcących się na kierunkach określonych w regionalnych strategiach wojewódzkich i uznanych jako szczególnie istotne z punktu widzenia rozwoju danego województwa.

Jedną z determinant skutecznego uzyskania zadowolającej pracy jest możliwość korzystania z usług edukacyjnych bądź szerzej – jakość edukacji. Bowiem przebieg ścieżki edukacyjnej determinuje sytuację jednostek na rynku pracy. Dlatego też PO KL w ramach priorytetu IX wspiera rozwój wykształcenia i kompetencji w regionach. Wykształcenie jest tutaj traktowane bardzo szeroko i dotyczy poszczególnych etapów jego uzyskiwania. Wsparcie jest nakierowane na wyrównywanie szans edukacyjnych przez zmniejszenie nierówności w stopniu upowszechniania edukacji przedszkolnej (działanie 9.1.1). Na przykład środki mogą tutaj zostać przeznaczone na tworzenie i funkcjonowanie przedszkoli. Na wyższym poziomie edukacji przewiduje się wsparcie programów rozwojowych szkół kształcenia ogólnego (szkoły podstawowe, gimnazjalne, ponadgimnazjalne). Programy mają m.in. obejmować dodatkowe zajęcia dydaktyczno-wyrównawcze (służące głównie wyrównywaniu dysproporcji w poziomie kształcenia) oraz specjalistyczne, doradztwo i opiekę specjalistyczną przy rozszerzaniu oferty szkół o zagadnienia związane z poradnictwem i doradztwem edukacyjno-zawodowym, informowaniu uczniów o korzyściach płynących z wyboru danej ścieżki edukacyjnej. W tej części przewidziano także pomoc stypendialną dla szczególnie uzdolnionych uczniów szkół gimnazjalnych i ponadgimnazjalnych, których niekorzystna sytuacja materialna stanowi barierę w rozwoju edukacyjnym (działanie 9.1.3). Bardzo zbliżone wsparcie, ale w ramach innego działania (9.2) mogą otrzymać uczniowie szkół zawodowych z dodatkową możliwością pozyskania środków na wyposażenie szkół, placówek prowadzących kształcenie zawodowe w materiały dydaktyczne (w tym podręczniki szkolne). Dostrzeżono również brak solidnej diagnozy potrzeb edukacyjnych w obszarze szkolnictwa zawodowego, której przygotowanie stanowi również → *koszt kwalifikowalny*. Co ciekawe, PO KL wspiera w ramach tego działania także współpracę szkół i placówek prowadzących kształcenie zawodowe z pracodawcami w zakresie organizacji staży i praktyk dla uczniów szkół zawodowych obejmujących praktyczną naukę zawodu oraz pokrycie kosztów opiekuna stażu. W ramach rozwoju wykształcenia i kompetencji w regionach nie pominięto również osób dorosłych, a to w kontekście formalnego kształcenia ustawicznego (działanie 9.3). Działanie to funkcjonowało do 1 stycznia 2012 roku. Obserwując znacząco niższy stopień upowszechnienia kształcenia ustawicznego w stosunku do pozostałych państw UE, zdecydowano się na wsparcie kampanii w zakresie korzyści płynących z formalnego podwyższenia kwalifikacji zawodowych. Zapewnieniu wysokiej jakości kształcenia służyć mają wysoko wykwalifikowane kadry systemu oświaty (działanie 9.4). Tutaj wsparciem mogą zostać objęci nauczyciele, pracownicy dydaktyczni szkół i placówek oświatowych, kadra administracyjna i zarządzająca oświatą. Program wspiera także uczestnictwo osób dorosłych w edukacji formalnej oraz pozaformalnej (działanie 9.6). Kształcenie osób dorosłych w formach szkolnych na potrzeby PO KL należy rozumieć

jako formy uzyskiwania i uzupełniania formalnego wykształcenia przez osoby dorosłe w szkołach dla dorosłych (z wyłączeniem studiów wyższych), w tym także w szkołach policealnych. Uzupełniający charakter działań edukacyjnych w priorytecie IX PO KL jest wsparcie wdrożenia regionalnych usług doradztwa edukacyjnego. Doradztwo obejmuje diagnozę potrzeb oraz wybór i znalezienie odpowiedniej oferty edukacyjno-szkoleniowej na każdym etapie życia człowieka.

Literatura: Program Operacyjny Kapitał Ludzki, Warszawa grudzień 2011, s. 15, 154, 159; Szczegółowy Opis Priorytetów Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Warszawa lipiec 2012, s. 176–178, 212–216, 222–239, 284–313; Zasady dokonywania wyboru projektów w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007–2013, Warszawa styczeń 2012, s. 4–24.

PROGRAM OPERACYJNY POMOC TECHNICZNA (PO PT) jest pierwszym polskim programem operacyjnym na lata 2007–2013 zatwierdzonym przez Komisję Europejską. PO PT obejmuje swoim działaniem wsparcie wszystkich horyzontalnych przedsięwzięć i procesów z zakresu zarządzania, wdrażania, monitorowania, oceny i kontroli realizacji → *Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007–2013 (NSRO)*, a także z zakresu wsparcia przygotowania → *projektów* oraz rozpowszechniania informacji i promocji projektów wdrażanych za pomocą → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej w Polsce*. → *Beneficjentami* programu są wszystkie instytucje uczestniczące we wdrażaniu NSRO. PO PT 2007–2013 w całości jest finansowany ze środków publicznych, a na jego realizację przeznaczono 607,88 mln euro. Wsparcie wspólnotowe jest przekazywane za pośrednictwem → *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego (EFRR)* i wynosi 516,7 mln euro na lata 2007–2013. Poziom krajowego współfinansowania dla PO PT wynosi natomiast 15%, co daje kwotę 91,18 mln euro. Źródłem finansowania krajowego, wraz z prefinansowaniem realizacji poszczególnych projektów, jest budżet państwa. Krajowe środki finansowe pochodzą z części budżetów właściwych ministrów. Cele szczegółowe PO PT 2007–2013 przedstawiają się następująco: (a) zapewnienie sprawnej realizacji NSRO oraz wsparcie przygotowania przyszłych interwencji funduszy strukturalnych; (b) skuteczne rozpowszechnianie informacji i promocja NSRO oraz zapewnienie odpowiedniego przepływu i wymiany informacji między uczestnikami procesu realizacji NSRO. System instytucjonalny programu jest uproszczony. Ze względu na specyfikę realizowanych operacji PO PT nie powołano → *Instytucji Pośredniczącej* ani → *Instytucji Pośredniczącej II stopnia (Instytucji Wdrażającej)*. W związku z tym za całość realizowanych operacji odpowiada → *Instytucja Zarządzająca*, którą jest → *Ministerstwo Rozwoju Regionalnego (MRR)*, a w nim Departament Programów Pomocowych i Pomocy Technicznej. W tym miejscu należy wskazać, że w okresie 2004–2006 w Polsce także istniał PO PT. Założeniem Programu było zapewnienie, na poziomie krajowym, wsparcia dla zarządzania, monitorowania, oceny i kontroli → *Podstaw Wsparcia Wspólnoty (PWW)*. Na jego realizację przeznaczono 607,882 mln euro, z czego 516,700 mln euro pochodzi z EFRR, a reszta to krajowe środki na współfinansowanie w kwocie 91,182 mln euro.

Literatura: Program Operacyjny Pomoc Techniczna, Warszawa listopad 2011; Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013, Narodowa Strategia Spójności, Warszawa 2007, s. 108 i 116, [w:] http://www.funduszezstrukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/2BD5B9B6-767E-473C-B198-496FDEC4DFED/31941/NSRO_maj2007.pdf; <http://www.mrr.gov.pl/ProgramyOperacyjne%202007-2013/Pomoc%20Techniczna/Strony/popt.aspx>; <http://www.funduszezstrukturalne.gov.pl/POPT/20042006/>; <http://www.funduszezstrukturalne.gov.pl/NSS/programy/krajowe/POPT>

PROGRAM OPERACYJNY ROZWÓJ POLSKI WSCHODNIEJ (PO RPW) został zaakceptowany przez Komisję Europejską 2 października 2007 roku. Program ten stanowi dodatkowy element wsparcia z → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej*, który w założeniu **ma wzmocnić działanie pozostałych programów na terenie pięciu województw tzw. polskiej ściany wschodniej: lubelskiego, podkarpackiego, podlaskiego, świętokrzyskiego oraz warmińsko-mazurskiego**. Głównym celem PO RPW jest przyspieszenie tempa rozwoju społeczno-gospodarczego Polski Wschodniej. Cel ten nawiązuje do priorytetu „Rozwój regionalny i podniesienie spójności terytorialnej” → *Strategii Rozwoju Kraju 2007–2015 (SRK)*, w ramach którego przewiduje się wsparcie obszarów najslabiej rozwiniętych, zwłaszcza pięciu województw Polski Wschodniej. Co więcej, cel główny PO RPW zgodny z jednym z celów → *Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007–2013 (NSRO)*, którym jest „Tworzenie warunków dla wzrostu konkurencyjności gospodarki polskiej opartej na wiedzy i przedsiębiorczości zapewniającej wzrost zatrudnienia oraz wzrost poziomu spójności społecznej, gospodarczej i przestrzennej”. Cel główny przedstawianego PO osiągnąy jest przez cele szczegółowe takie jak: (a) stymulowanie rozwoju konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy; (b) rozwój wybranych funkcji metropolitalnych miast wojewódzkich; (c) poprawa dostępności i jakości powiązań komunikacyjnych województw Polski Wschodniej; (d) optymalizacja procesu wdrażania PO RPW.

Na realizację PO RPW w latach 2007–2013 przeznaczono 2 809,07 mln euro, w tym m.in.: ze środków Unii Europejskiej (→ *Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego*) – 2 387,71 mln euro, a z publicznych środków krajowych – 421,36 mln euro. Poziom współfinansowania ze strony środków wspólnotowych może sięgnąć 85% wszystkich środków publicznych. Na krajowe środki publiczne składać się będą kwoty z budżetu państwa (ok. 51% wielkości krajowych środków publicznych) oraz kwoty z budżetów jednostek samorządu terytorialnego (ok. 49% wielkości krajowych środków publicznych). W układzie poszczególnych osi priorytetowych realizujących PO Rozwój Polski Wschodniej środki zostały rozdysponowane w następujący sposób: (a) **Oś priorytetowa I Nowoczesna gospodarka** – 35,39 % środków; (b) **Oś priorytetowa II Infrastruktura społeczeństwa informacyjnego** – 12,36 % środków; (c) **Oś priorytetowa III Wojewódzkie ośrodki wzrostu** – 17,75 % środków; (d) **Oś priorytetowa IV Infrastruktura transportowa** – 29,19% środków; (e) **Oś priorytetowa V Zrównoważony rozwój potencjału turystycznego opartego o warunki naturalne** – 2,87% środków; (f) **Oś priorytetowa VI Pomoc techniczna** – 2,44% całości środ-

ków. → *Instytucją Zarządzającą*, zgodnie z Ustawą o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, jest minister właściwy ds. rozwoju regionalnego. Zgodnie z regulaminem wewnętrznym przygotowanym przez wspomnianego ministra obowiązki Instytucji Zarządzającej Programem Operacyjnym Rozwój Polski Wschodniej pełni jednostka organizacyjna w ramach → *Ministerstwa Rozwoju Regionalnego* (obecnie jest to Departament Koordynacji Programów Regionalnych). Funkcję → *Instytucji Pośredniczącej* dla wszystkich Osi priorytetowych programu, z wyjątkiem Osi priorytetowej Pomoc techniczna, przypisano → *Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości*. Za wdrażanie Osi priorytetowej Pomoc techniczna odpowiada Instytucja Zarządzająca.

Literatura: Program Operacyjny Rozwój Polski Wschodniej 2007–2013, Warszawa grudzień 2011, Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013, Narodowa Strategia Spójności, Warszawa 2007, s. 95, 100, 108, 116, 120–121, [w:] http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/2BD5B9B6-767E-473C-B198-496FDEC4DFED/31941/NSRO_maj2007.pdf; <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NSS/programy/krajowe/PORPW/>; <http://www.mrr.gov.pl/ProgramyOperacyjne%202007-2013/Rozwoj%20Polski%20Wschodniej/Strony/porpw.aspx>

PROGRAM OPERACYJNY WSPÓŁPRACY MIĘDZYREGIONALNEJ jest realizowany w ramach → *Celu 3 „Europejska współpraca terytorialna” polityki spójności UE*. Swoim zasięgiem obejmuje cały obszar Unii Europejskiej (UE) – uczestniczą w nim partnerzy z 27 państw członkowskich oraz z Norwegii i Szwajcarii. Celem Programu jest wspieranie działań zmierzających do poprawy efektywności polityki regionalnej przez promowanie innowacyjności i gospodarki opartej na wiedzy oraz ochronę środowiska i zapobieganie zagrożeniom. Budżet Programu wynosi 321 321 762 euro (wyłącznie → *Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego*). Ze środków tych są współfinansowane również programy → *URBACT II* i *ESPO II* (→ *Europejska Sieć Obserwacyjna Planowania Przestrzennego – ESPON II*). Główne priorytety współpracy międzyregionalnej to: (1) Innowacyjność i gospodarka oparta na wiedzy; (2) Środowisko naturalne i zapobieganie ryzyku; (3) Pomoc techniczna. Potencjalnymi → *beneficjentami* Programu mogą być tylko instytucje publiczne i instytucje o charakterze publicznym, np.: władze regionalne i lokalne, agencje rozwoju regionalnego, uczelnie wyższe, instytuty naukowo-badawcze, parki technologiczne, inkubatory przedsiębiorczości, służby ratownicze.

Literatura: Program Współpracy Międzyregionalnej (INTERREG IVC), lipiec 2007, [w:] http://www.ewt.gov.pl/WstepDoFunduszyEuropejskich/Documents/INTERREGIVC_dokument_operacyjny.pdf; http://www.ewt.gov.pl/WstepDoFunduszyEuropejskich/Documents/INTERREGIVC_dokument_operacyjny.pdf; <http://www.interreg.gov.pl/20072013/EWT/miedzyregionalne/Kontakt/>; <http://www.interreg.gov.pl/20072013/EWT/miedzyregionalne/dokumenty/>

PROGRAM OPERACYJNY WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ CZECHY–POLSKA jest jednym z siedmiu programów transgranicznych realizowanych w ramach → *Celu 3 „Europejska współpraca terytorialna” polityki spójności UE* w Polsce. Podstawowym celem Programu jest wspieranie rozwoju społeczno-gospodarczego obszaru

pogranicza polsko-czeskiego przez wzmacnianie jego konkurencyjności i spójności oraz promowanie partnerskiej współpracy jego mieszkańców. Obszar wsparcia obejmuje regiony na poziomie NUTS III (→ *Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych*): (a) w Polsce: jeleniogórsko-wałbrzyski, opolski, rybnicko-jastrzębski, bielsko-bialski oraz obszar powiatu pszczyńskiego; (b) w Czechach: liberecki, královéhradecki, pardubicki, ołomuniecki oraz morawsko-śląski. Osie priorytetowe Programu przedstawiają się następująco: (1) Wzmacnianie dostępności komunikacyjnej, ochrona środowiska, profilaktyka zagrożeń; (2) Poprawa warunków rozwoju przedsiębiorczości i turystyki; (3) Wspieranie współpracy społeczności lokalnych; (4) Pomoc techniczna. Całkowity budżet programu wynosi 258 187 464 euro (→ *Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego*: 219 459 344 euro; współfinansowanie krajowe: 38 728 123 euro). Projekty mogą uzyskać dofinansowanie w formie refundacji w wysokości do 85% poniesionych wydatków kwalifikowanych. Potencjalni → *beneficjenci* Programu to m.in.: jednostki samorządu terytorialnego wszystkich szczebli; pozarządowe organizacje *non-profit*; izby gospodarcze; euroregiony; uczelnie wyższe i instytucje prowadzące działalność edukacyjną.

Literatura: Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Republika Czeska-Rzeczpospolita Polska 2007–2013, marzec 2010, [w:] http://www.ewt.gov.pl/WstepDoFunduszyEuropejskich/Documents/POWT_PL_CZ_15_3_2010wersja_polska.pdf; Uszczegółowienie Programu Operacyjnego Współpracy Transgranicznej Republika Czeska-Polska 2007–2013, maj 2011 [w:] http://www.ewt.gov.pl/WstepDoFunduszyEuropejskich/Documents/1a_Uszczegolowienie_Programu_wersja_7.pdf <http://www.interreg.gov.pl/20072013/EWT/transgraniczne/Cz-pl/dokumenty/>; <http://www.interreg.gov.pl/20072013/EWT/transgraniczne/Cz-pl/Kontakt/>

PROGRAM OPERACYJNY WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ POLSKA–LITWA

jest jednym z siedmiu programów transgranicznych realizowanych w ramach → *Celu 3 „Europejska współpraca terytorialna” polityki spójności UE* w Polsce. Ogólnym celem strategicznym Programu jest wspieranie zrównoważonego rozwoju obszaru przez wzmocnienie ekonomicznej, społecznej i terytorialnej spójności w regionach po obu stronach granicy. Zasięg terytorialny Programu obejmuje podregiony na poziomie NUTS III (→ *Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych*): (a) po stronie polskiej: białostocko-suwalski i ełcki; (b) po stronie litewskiej: olicki i mariampolski. Ponadto po stronie polskiej w podregionach: łomżyńskim i olsztyńskim oraz po stronie litewskiej w obwodach: tauroskim, kowieńskim i wileńskim (z wyłączeniem miasta Wilno) są realizowane projekty zgodnie z art. 21 Rozporządzenia w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego nr 1080/2006, który dopuszcza możliwość przyznania do 20% budżetu programu dla regionów przylegających do zasadniczego obszaru wsparcia. Osie priorytetowe Programu przedstawiają się następująco: (1) Wzrost konkurencyjności i produktywności obszaru wsparcia; (2) Spójność transgraniczna oraz ogólna poprawa jakości obszaru wsparcia; (3) Pomoc techniczna. Budżet Programu na lata 2007–2013 wynosi 84 339 823 euro (→ *Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego*: 71 688 850 euro; współfinansowanie kra-

jowe: 12 650 973 euro). Wskaźnik współfinansowania projektów wynosi 85% → *kosztów kwalifikowalnych*. Potencjalni → *beneficjenci* Programu to: władze krajowe, regionalne i lokalne, podmioty prawa publicznego oraz utworzone przez nie stowarzyszenia.

Literatura: Program Współpracy Transgranicznej Litwa-Polska 2007–2013, 2011, [w:] http://www.ewt.gov.pl/WstepDoFunduszyEuropejskich/Documents/wersja_polska.pdf; <http://www.interreg.gov.pl/20072013/EWT/transgraniczne/Pl-Lt/dokumenty/>; <http://www.interreg.gov.pl/20072013/EWT/transgraniczne/Pl-Lt/Kontakt/>

PROGRAM OPERACYJNY WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ POLSKA–NIEMCY (I) jest jednym z siedmiu programów transgranicznych realizowanych w ramach → *Celu 3 „Europejska współpraca terytorialna” polityki spójności UE* w Polsce. Obszar wsparcia obejmuje jednostki administracyjne na poziomie NUTS III (→ *Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych*): (a) w Polsce z obszaru województwa zachodniopomorskiego; (b) w Niemczech z obszaru Meklenburgii-Pomorza Przedniego/Brandenburgii. Głównym celem Programu jest przyczynianie się do równomiernego i zrównoważonego rozwoju obszaru wsparcia i transgranicznego zbliżenia mieszkańców, przedsiębiorstw i instytucji. Pomoc udzielana w ramach Programu koncentruje się na następujących priorytetach współpracy: Priorytet 1. Wspieranie działań na rzecz infrastruktury służącej współpracy transgranicznej i poprawie stanu środowiska w obszarze wsparcia. Priorytet 2. Wspieranie transgranicznych kontaktów gospodarczych i wspieranie współpracy gospodarczo-naukowej. Priorytet 3. Transgraniczny rozwój zasobów ludzkich oraz wsparcie współpracy transgranicznej w zakresie kultury i edukacji i ochrony zdrowia. Priorytet 4. Pomoc techniczna. Całkowity budżet programu to 156 250 208 euro, w tym wysokość środków z → *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego* wynosi 132 812 670 euro. Partnerzy mogą uzyskać dofinansowanie w wysokości do 85% → *kosztów kwalifikowalnych* projektu. Potencjalni → *beneficjenci* to: jednostki samorządu terytorialnego, podmioty prawa publicznego, szkoły wyższe, placówki naukowo-dydaktyczne, organizacje pozarządowe, placówki kultury i sportu, placówki służby zdrowia i służb socjalnych itp.

Literatura: Program Operacyjny Celu 3 Europejska Współpraca Terytorialna – Współpraca Transgraniczna Krajów Meklenburgia-Pomorze Przednie/Brandenburgia i Rzeczypospolitej Polskiej (Województwo Zachodniopomorskie) 2007–2013 – 2010, [w:] http://www.ewt.gov.pl/WstepDoFunduszyEuropejskich/Documents/PO_MVpl.pdf; <http://www.interreg.gov.pl/20072013/EWT/transgraniczne/Pl-Mkl/dokumenty/>; <http://www.interreg.gov.pl/20072013/EWT/transgraniczne/Pl-Mkl/Kontakt/>

PROGRAM OPERACYJNY WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ POLSKA–NIEMCY (II) jest jednym z siedmiu programów transgranicznych realizowanych w ramach → *Celu 3 „Europejska współpraca terytorialna” polityki spójności UE* w Polsce. Obszar wsparcia obejmuje jednostki administracyjne na poziomie NUTS III (→ *Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych*): (a) w Polsce z obszaru woje-

wództwa lubuskiego; (b) w Niemczech z obszaru Brandenburgii. Głównym celem Programu jest „redukcja niedogodności spowodowanych położeniem – Brandenburgia”. Priorytety Programu to: (a) Wspieranie infrastruktury oraz poprawa stanu środowiska; (b) Wspieranie powiązań gospodarczych oraz współpracy sektorów gospodarki i nauki; (c) Wspieranie dalszego rozwoju zasobów ludzkich i transgranicznej kooperacji; (d) Pomoc Techniczna. PO Współpracy Transgranicznej Rzeczpospolita Polska (województwo lubuskie) – Brandenburgia 2007–2013 jest **finansowany z → Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego** (124 500 317 euro) **oraz współfinansowany przez partnerów i uczestników krajowych** (21 970 665 euro). Partnerzy mogą uzyskać dofinansowanie w wysokości do 85% kosztów kwalifikowalnych projektu. → *Beneficjentami* Programu są: (a) jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia; (b) jednostki administracji państwowej i jednostki samorządowe utworzone w celu zapewnienia usług publicznych; (c) instytucje edukacyjne i kulturalne; (d) uczelnie wyższe; (e) organizacje pozarządowe; (f) kościoły i związki wyznaniowe; (g) instytucje otoczenia biznesu.

Literatura: Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska (Województwo Lubuskie) – Brandenburgia 2007–2013 w ramach Europejskiej Współpracy Terytorialnej – zatwierdzony 25 marca 2008 roku, [w:] http://www.ewt.gov.pl/WstepDoFunduszyEuropejskich/Documents/PO_BB_25_04_2012_pl.pdf; <http://www.interreg.gov.pl/20072013/EWT/transgraniczne/Pl-Br/dokumenty/>; <http://www.interreg.gov.pl/20072013/EWT/transgraniczne/Pl-Br/Materialy+informacyjno+promocyjne/>; <http://www.interreg.gov.pl/20072013/EWT/transgraniczne/Pl-Br/Kontakt/>

PROGRAM OPERACYJNY WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ POLSKA–SAKSONIA jest jednym z siedmiu programów transgranicznych realizowanych w ramach → *Celu 3 „Europejska współpraca terytorialna” polityki spójności UE* w Polsce. Obszar wsparcia obejmuje jednostki administracyjne na poziomie NUTS III (→ *Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych*): (1) w Polsce z obszaru województw dolnośląskiego i lubuskiego; (2) w Niemczech z obszaru Saksonii. Na poziomie powiatu Program po stronie polskiej obejmuje: (a) w województwie dolnośląskim: podregion jeleniogórsko-wałbrzyski, tj. powiaty: zgorzelecki, bolesławiecki, lubański, lwówecki, złotoryjski, jeleniogórski, kamiennogórski, jaworski, wałbrzyski, świdnicki, ząbkowicki, kłodzki, dzierzoniowski, strzeliński oraz miasto na prawach powiatu Jelenia Góra; (b) w województwie lubuskim: podregion zielonogórski, tj. powiaty: żarski, żagański, krośnieński, zielonogórski, nowosolski, wschowski, świebodziński oraz miasto Zielona Góra. Po stronie niemieckiej program obejmuje: (a) powiat Görlitz (w skład którego wchodzi dawne powiaty: Niederschlesischer Oberlausitzkreis, Löbau-Zittau oraz miasto na prawach powiatu Görlitz). Głównym celem Programu jest wspieranie zrównoważonego rozwoju regionu polsko-saksońskiego w celu wzmocnienia jego spójności gospodarczej i społecznej. Cel ten jest realizowany za pomocą dwóch celów strategicznych: (a) Zapewnienie konkurencyjności obszaru wsparcia poprzez wyrównywanie warunków ramowych dla likwidacji

wania nierówności gospodarczych i strukturalnych; (b) Utożsamianie się mieszkańców z obszarem wsparcia dzięki wzmocnieniu współpracy. Osie priorytetowe Programu przedstawiają się następująco: (1) Rozwój transgraniczny; (2) Transgraniczna integracja społeczna; (3) Pomoc Techniczna. PO Współpracy Transgranicznej Polska-Saksonia 2007–2013 **finansowany jest z → Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego** (105 111 000 euro) **oraz współfinansowany przez partnerów i uczestników krajowych** (18 549 001 euro). Partnerzy mogą uzyskać dofinansowanie w wysokości do 85% → *kosztów kwalifikowalnych* projektu. Potencjalni → *beneficjenci* Programu to m.in.: (a) jednostki samorządu terytorialnego i ich jednostki organizacyjne; (b) organy administracji państwowej; (c) instytucje edukacyjne i kulturalne; (d) uczelnie wyższe; (e) organizacje pozarządowe; (f) kościoły i związki wyznaniowe; (g) instytucje otoczenia biznesu; (h) → *małe i średnie przedsiębiorstwa* (MŚP); (i) muzea i biblioteki; (j) placówki naukowe, w tym placówki PAN oraz inne publiczne instytucje prowadzące działalność edukacyjną lub badawczo-rozwojową.

Literatura: Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska-Saksonia 2007-2013 wersja z czerwca 2011, [w:] http://www.sn-pl.eu/media/pl/genehmigte_Gesamtfassung_PL.pdf; <http://www.interreg.gov.pl/20072013/EWT/transgraniczne/pl-sn/Kontakt/>; <http://www.sn-pl.eu/pl/kurzinfo/index.html>

PROGRAM OPERACYJNY WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ POLSKA–SŁOWACJA 2007–2013 jest jednym z siedmiu programów transgranicznych realizowanych w ramach → *Celu 3 „Europejska współpraca terytorialna” polityki spójności UE* w Polsce. Głównym celem Programu jest wzmocnienie opartej na partnerstwie współpracy polsko-słowackiej, mającej na celu trwałą rozwój obszaru przygranicznego. Obszar wsparcia obejmuje regiony na poziomie NUTS III (→ *Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych*): (a) w Polsce: bielsko-bialski, nowosądecki, krośnieński-przemyski oraz 4 powiaty (NUTS IV): pszczyński, oświęcimski, rzeszowski oraz powiat grodzki Rzeszów; (b) w Słowacji: Žilinský i Prešovský. Osie priorytetowe Programu przedstawiają się następująco: (1) Rozwój infrastruktury transgranicznej; (2) Rozwój społeczno-gospodarczy; (3) Wsparcie inicjatyw lokalnych (mikroprojekty); (4) Pomoc techniczna. PO Współpracy Transgranicznej Polska – Słowacja 2007–2013 jest finansowany przez → *Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego* (157 407 763 euro) oraz współfinansowany przez partnerów i uczestników krajowych (27 777 840 euro). Łączny budżet Programu w latach 2007–2013 wynosi zatem 185 185 603 euro. Partnerzy mogą uzyskać dofinansowanie w wysokości do 85% → *kosztów kwalifikowanych* projektu. Potencjalni → *beneficjenci* Programu to: (a) jednostki samorządu terytorialnego, ich związki i stowarzyszenia; (b) jednostki administracji państwowej i jednostki samorządowe utworzone w celu zapewnienia usług publicznych; (c) organizacje pozarządowe non-profit; (d) → *Europejskie Ugrupowania Współpracy Terytorialnej*.

Ponieważ jest to program współpracy transgranicznej, warunki przyznawania wsparcia również odzwierciedlają specyfikę Programu. Potencjalni beneficjenci, chcąc pozyskać środki w ramach Programu, muszą współpracować, wybierając co najmniej dwa z następujących sposobów (spełnić kryteria transgraniczności): (a) **wspólne przygotowanie projektu**. Wszyscy partnerzy powinni mieć udział w opracowanie projektu. Wyznaczeni w projekcie partnerzy powinni współpracować na etapie przygotowania projektu, tj. wspólnie wyznaczać cele projektu, budżet, terminy i odpowiedzialność za komponenty i pojedyncze zadania. Wspólne przygotowanie projektu to także określanie wiedzy i doświadczenia, które każdy z partnerów wnosi w projekt, oraz co każdy z partnerów oczekuje w wyniku projektu; (b) **wspólna realizacja**. Pomimo faktu, iż partner główny (instytucja, która ostatecznie składa wniosek o dofinansowanie) bierze pełną odpowiedzialność za projekt, to każdy z partnerów powinien odpowiadać za poszczególne części projektu. Odpowiedzialność partnera dotyczy zapewnienia realizacji zaplanowanych działań w ramach części danego projektu, osiągnięcia jego celów pośrednich i sprostania nieprzewidzianym wyzwaniom podczas realizacji projektu; (c) **wspólny personel**. Skoro realizacja projektu polega na podziale zadań również i personel projektu powinien być wspólny. Dlatego też każdy z partnerów wyznacza stosowny personel do wykonania zadań, które zostały mu przypisane. Zdaniem członków personelu jest koordynacja swoich działań z innymi osobami zaangażowanymi w realizację poszczególnych części projektu. Służy temu regularna wymiana informacji; (d) **wspólne finansowanie** projektu. Realizacja projektów transgranicznych to także wydatkowanie środków w ramach wspólnego budżetu, który powinien być tak skonstruowany, aby odzwierciedlał zakres odpowiedzialności partnerów. Na potrzeby realizacji projektu tworzy się wspólne konto bankowe ma środki finansowe w ramach EFRR. Co do zasady, wszyscy partnerzy powinni mieć wkład finansowy w projekt. Szczególną rolę przypisuje się partnerowi głównemu, którego zadaniem jest koordynacja projektu jako całości Jego zadania można scharakteryzować następująco: (a) rozwój idei i aplikacja (koordynacja wkładów innych partnerów, sporządzenie i złożenie wniosku projektowego); (b) kontraktacja (zawarcie umowy z IZ, zawarcie umowy partnerskiej); (c) realizacja projektu (zapewnienie właściwej realizacji całego projektu); (d) raportowanie (wnioskowanie o płatność) i monitoring (sporządzanie wniosków o płatność na podstawie certyfikatów partnerów, koordynacja raportów okresowych i rocznych); (e) płatności (przekazywanie płatności do innych partnerów); (f) nieprawidłowości (w przypadku konieczności zwrotu środków partner wiodący jest odpowiedzialny za odzyskanie nieprawidłowo wypłaconych środków od partnerów projektu). W przypadku programu współpracy transgranicznej ważne jest zapewnienie efektów transgranicznych projektu. Chodzi o to, aby projekt przynosił korzyści nie tylko jednemu państwu, ale by jego wyniki były widoczne na całym obszarze objętym projektem.

Literatura: Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Rzeczpospolita Polska–Republika Słowacka 2007–2013 – wersja zatwierdzona przez Komisję Europejską w dniu 20 grudnia 2007 roku, [w:] <http://www.interreg.gov.pl/NR/rdonlyres/8099F395-065F-4FC7-9D09-F764DF0B947D/>

/45941/ProgramOperacyjnyPLSK0713pl.pdf; <http://www.karpacki.pl/pliki/lista201102045346.pdf>

PROGRAM OPERACYJNY WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ POŁUDNIOWY BAŁTYK 2007–2013 jest jednym z siedmiu programów transgranicznych realizowanych w ramach → *Celu 3 „Europejska współpraca terytorialna” polityki spójności UE* w Polsce. Głównym celem tego Programu jest wzmocnienie zrównoważonego rozwoju obszaru Południowego Bałtyku poprzez wspólne działania zwiększające jego konkurencyjność i wzmacniające integrację pomiędzy ludźmi i instytucjami. Jego wyróżniającą cechą charakterystyczną jest duży zasięg terytorialny, obejmujący regiony NUTS III (→ *Nomenklatura Jednostek Terytorialnych do Celów Statystycznych*): pięciu państw członkowskich Unii Europejskiej – Polski, Szwecji, Danii, Litwy i Niemiec. Pomoc udzielana w ramach Programu koncentruje się na następujących priorytetach współpracy:

(a) **Oś priorytetowa 1. Konkurencyjność gospodarcza.** W ramach Osi wyznaczono następujące priorytety: (1) **rozwój przedsiębiorczości.** Wsparcie będzie ukierunkowane m.in. na wzmocnienie powiązań i platformy współpracy pomiędzy → *małe i średnie przedsiębiorstwa* (MŚP) obszaru Południowego Bałtyku, wspieranie i rozpowszechnianie innowacyjności oraz działań i rozwiązań promujących koncepcję triple helix (współpraca biznesu, nauki i administracji publicznej); (2) **integracja szkolnictwa wyższego i rynków pracy.** Wspieranie działań instytucji i organizacji rynku pracy oraz ośrodków edukacyjnych mających na celu zwiększenie mobilności mieszkańców regionów objętych współpracą, przeciwdziałanie negatywnym procesom mającym miejsce na rynkach pracy (bezrobocie młodych ludzi, drenaż mózgow, dyskryminacja pewnych grup wiekowych), a także dostosowanie do zmieniających się potrzeb rynku pracy. Dodatkowo przewidywane są działania mające na celu wdrażanie praktycznych rozwiązań zwiększających dostępność do centrów edukacyjnych oraz nowoczesnych form kształcenia, a także przygotowywanie programów treningowych dla MŚP dotyczących działań na transgranicznym rynku pracy, podniesienia ich zdolności komunikacyjnych i kompetencji międzykulturowych; (3) **dostępność transportowa.** Przygotowanie studiów wykonalności przedsięwzięć mających na celu likwidację tzw. „wąskich gardeł” w transporcie w obszarze Południowego Bałtyku. Dodatkowo przewidywane są wspólne działania ukierunkowane na poprawę jakości połączeń transportowych i tworzenie nowych, a także przedstawienie propozycji praktycznych rozwiązań służących podniesieniu jakości oraz trwałości środków transportu pasażerskiego w regionie. Wszystkie działania w zakresie poprawy jakości i dostępności transportowej powinny być oparte na rozwiązaniach przyjaznych dla środowiska;

(b) **Oś priorytetowa 2. Atrakcyjność oraz wspólna tożsamość.** W ramach Osi wyznaczono następujące priorytety: (1) **zarządzanie środowiskiem Morza Bałtyckiego.** Przygotowanie i wdrażanie pilotażowych projektów na małą skalę z zakresu nowoczesnego gospodarowania zasobami wodnymi oraz zarządzania odpadami. Wspólne

działania transgraniczne, zwiększające lokalną i regionalną zdolność reagowania i zapobiegania klęskom naturalnym i środowiskowym w obszarze Południowego Bałtyku, w tym stworzenie transgranicznego systemu zarządzania ryzykiem. Współpraca władz lokalnych i regionalnych w zakresie planowania lokalnego w sytuacjach kryzysowych, a także rozwój strategii i metod realizacji Strategii Zintegrowanego Zarządzania Strefami Nadbrzeżnymi i Planowania Przestrzennego Obszarów Morskich;

(2) **oszczędzanie energii i energia odnawialna**. Wymiana wiedzy i doświadczeń oraz przygotowanie i wdrażanie wspólnych planów działania na temat odnawialnych źródeł energii i możliwości jej oszczędzania, a także promocja tego typu działań takich akcji na szerszą skalę. Przygotowanie pilotażowych projektów na małą skalę z zakresu odnawialnych źródeł energii;

(3) **zrównoważone wykorzystanie zasobów naturalnych oraz dziedzictwa kulturowego dla rozwoju regionalnego**. Wspierane będą rozwój transgranicznych strategii ochrony wykorzystania zasobów naturalnych i dziedzictwa kulturowego oraz przygotowanie i wdrażanie pilotażowych projektów na małą skalę z zakresu infrastruktury turystycznej w obszarze Południowego Bałtyku, a także tworzenie i promocja wspólnych produktów turystycznych (np. transgraniczne szlaki tematyczne) oraz wymiana wiedzy i promocja Europejskiego Systemy Ekozarządzania i Audytu. Ponadto wspólna promocja obszaru PB jako regionu turystycznego, a także rozpowszechnianie praktyk w zakresie zapewnienia równego dostępu do ofert turystycznych;

(4) **inicjatywy społeczności lokalnych**. Wspierane będą wspólne przedsięwzięcia angażujące lokalne społeczności, instytucje i struktury administracyjne, media oraz organizacje pozarządowe, młodzież. Innym typem działań będzie organizacja konferencji, seminariów i wizyt studyjnych, które mają na celu wymianę doświadczeń i dobrych praktyk (np. w dziedzinie polityki młodzieży, ochrony środowiska, dziedzictwa kulturowego). Pomoc będzie przeznaczona na tworzenie trwałych więzi współpracy organizacji pozarządowych w różnym zakresie (np. rozwój społeczności lokalnych, opieka socjalna i zdrowotna), a także przygotowanie i organizację transgranicznych wydarzeń sportowych i kulturalnych z długoterminową perspektywą oraz realizację innowacyjnych projektów pilotażowych np. wymiana dobrych praktyk, promocja idei równouprawnienia płci;

(c) **Oś priorytetowa 3**. Pomoc techniczna. W ramach tego priorytetu będą wspierane działania zapewniające skuteczne zarządzanie i wdrażanie Programu oraz działania promocyjno-informacyjne. Dodatkowo środki Priorytetu 3 zostaną przeznaczone na przygotowanie, ocenę i monitoring projektów, wydatki związane z organizacją posiedzeń Komitetów Monitorującego i Sterującego, sporządzenie analiz, ewaluacji, tłumaczeń dokumentów itp. Całkowity budżet programu na lata 2007–2013 wynosi 75 342 210 euro, w tym środki → *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego* (EFRR): 60 735 659 euro. Ze środków EFRR polscy, litewscy oraz niemieccy partnerzy mogą uzyskać dofinansowanie w wysokości do 85% → *kosztów kwalifikowalnych* projektu, natomiast partnerzy ze Szwecji i Danii do 75%. Przykładowi potencjalni → *beneficjenci* Programu to: władze regionalne i lokalne oraz ich związki i stowarzy-

szenia; organizacje pozarządowe, stowarzyszenia; szkoły, uniwersytety i instytucje prowadzące działalność edukacyjną lub badawczą, jednostki badawczo-naukowe; instytucje wspierające i promujące zrównoważony rozwój, innowacyjność oraz przedsiębiorczość.

Literatura: Program Współpracy Transgranicznej Południowy Bałtyk. Program Operacyjny zatwierdzony przez Komisję Europejską 20 grudnia 2007 roku, [w:] <http://www.ewt.gov.pl/WstepDoFunduszyEuropejskich/Documents/PWT%20Po%C5%82udniowy%20Ba%C5%82tyk%202007-13.pdf>; <http://www.ewt.gov.pl/WstepDoFunduszyEuropejskich/Strony/PoludniowyBaltyk.aspx>

PROGRAM OPERACYJNY WSPÓŁPRACY TRANSNARODOWEJ EUROPA ŚRODKOWA jest jednym z dwóch programów transnarodowych realizowanych w ramach → *Celu 3 „Europejska współpraca terytorialna” polityki spójności UE w Polsce*. Głównym celem Programu jest wzmocnienie spójności terytorialnej, promowanie wewnętrznej integracji oraz poprawa konkurencyjności obszaru Europy Środkowej. Cele szczegółowe przyczyniające się do realizacji celu głównego to: (a) odnoszenie konkurencyjności obszaru Europy Środkowej poprzez wzmacnianie struktur innowacyjności i dostępności; (b) poprawa równomiernego i zrównoważonego terytorialnego rozwoju poprzez podniesienie jakości środowiska oraz rozwój atrakcyjnych miast i regionów w obszarze Europy Środkowej. Obszar współpracy obejmuje terytorium, bądź części terytorium ośmiu państw członkowskich Unii Europejskiej oraz przygraniczny obszar zachodniej Ukrainy, w szczególności: Austrię, Czechy, Niemcy (w tym: Badenię-Wirtembergię, Bawarię, Berlin, Brandenburgię, Meklenburgię-Pomorze Przednie, Saksonię, Saksonię-Anhalt, Turyngię), Węgry, Włochy (w tym: Piemont, Dolinę Aosty, Ligurię, Lombardię, Autonomiczną Prowincję Bolzano, Autonomiczną Prowincję Trento, Veneto, Friuli-Wenecję Julijską, Emilia-Romanię), Polskę, Słowację, Słowenię, Ukrainę (w tym: Wołyń, Lwów, Iwano-Frankowsk (Stanisławów), obwody Zakarpacki i Czerniowiecki). Osie priorytetowe Programu przedstawiają się następująco: (1) Wspieranie innowacyjności na obszarze Europy Środkowej; (2) Poprawa zewnętrznej i wewnętrznej dostępności obszaru Europy Środkowej; (3) Odpowiedzialne korzystanie ze środowiska; (4) Poprawa konkurencyjności oraz atrakcyjności miast i regionów; (5) Pomoc techniczna. Całkowity budżet Programu wynosi 298 295 837 euro (→ *Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego*: 246 011 074 euro; wkłady krajowe: 52 284 763 euro). Partnerzy pochodzący z Czech, Węgier, Polski, Słowacji i Słowenii mogą uzyskać dofinansowanie → *kosztów kwalifikowalnych* projektu do 85%. Z kolei wysokość dofinansowania dla wnioskodawców pochodzących z Austrii, Niemiec i Włoch wynosi 75%.

Literatura: Program Operacyjny Współpracy Transnarodowej Europa Środkowa – wersja zatwierdzona przez Komisję Europejską 3 grudnia 2007 roku, [w:] http://www.ewt.gov.pl/Dokumenty/Lists/Dokumenty%20programowe/Attachments/94/Program_dla_Europy_srodkowej.pdf; <http://www.interreg.gov.pl/20072013/EWT/transnarodowe/>; <http://www.ewt.gov.pl/WstepDoFunduszyEuropejskich/Strony/EuropaSrodkowa.aspx>

PROGRAM OPERACYJNY WSPÓŁPRACY TRANSNARODOWEJ REGION MORZA BAŁTYCKIEGO jest jednym z dwóch programów transnarodowych realizowanych w ramach → *Celu 3 „Europejska współpraca terytorialna” polityki spójności UE* w Polsce. Celem strategicznym Programu jest wsparcie zrównoważonego, konkurencyjnego i terytorialnie zintegrowanego rozwoju regionu Morza Bałtyckiego przez łączenie potencjałów ponad granicami. Obszar kwalifikowany obejmuje całe terytorium Danii, Estonii, Finlandii, Łotwy, Litwy, Polski i Szwecji oraz północne części Niemiec (Landy: Berlin, Brandenburgia, Brema, Hamburg, Meklenburgia-Pomorze Przednie, Szlezwik-Holsztyn i Dolna Saksonia – tylko region NUTS II Lüneburg), jako państwa członkowskie Unii Europejskiej (UE). Do obszaru objętego Programem należą także kraje sąsiadujące: Norwegia (cały kraj), Rosja (Sankt Petersburg i otaczający go Okręg, Republikę Karelii, Okręg Kaliningradu/Królewca, Murmańsk, Nowogród i Psków). Dla projektów dotyczących regionu Morza Barentsa przewidywana jest współpraca z Rosją (Okręg Archangielska, Republika Komi i Nieniecki Okręg Autonomiczny) i Białorusią (cały kraj). Osie priorytetowe Programu przedstawiają się następująco: (1) Wspieranie innowacyjności; (2) Zewnętrzna i wewnętrzna dostępność; (3) Morze Bałtyckie jako wspólny zasób; (4) Promowanie atrakcyjności i konkurencyjności miast i regionów; (5) Pomoc techniczna.

Pierwszy priorytet koncentruje się na generowaniu, wspieraniu i rozpowszechnianiu innowacji w regionie. Jest on poświęcony kluczowym innowacjom w zakresie nauk przyrodniczych i technicznych, ale także wybranym innowacjom nie technicznym, takim jak usługi biznesowe, projektowanie. Działania są ukierunkowane na wydajność źródeł innowacji i ich związki z → małymi i średnimi przedsiębiorstwami, na ułatwianie transnarodowego transferu technologii i wiedzy, jak również na zwiększanie możliwości generowania i absorbowania wiedzy przez społeczne grupy obywateli. Priorytet także, szczególnie w kontekście współpracy z Rosją i Białorusią, wspiera działania ukierunkowane na zwiększenie społeczno-gospodarczego rozwoju na poziomie regionalnym. Drugi priorytet jest poświęcony poprawie zewnętrznej i wewnętrznej dostępności regionu Morza Bałtyckiego. Wspierane są tutaj działania ukierunkowane na promowanie i przygotowywanie wspólnych transnarodowych rozwiązań w zakresie transportu oraz technologii informacyjnej i komunikacyjnej, w szczególności takich, które przezwyciężą bariery funkcjonalne stojące zarówno przed rozpowszechnianiem innowacji, jak i przepływami transportowymi. Trzeci priorytet koncentruje się na zanieczyszczeniu środowiska naturalnego Morza Bałtyckiego w szerszych ramach zrównoważonego zarządzania zasobami morskimi. Wspiera on działania mające na celu zmniejszenie ilości zanieczyszczeń i ich wpływu na środowisko morskie. Szczególny nacisk kładzie się na zwiększenie bezpieczeństwa na morzu. Wspierane są działania mające na celu zintegrowany rozwój obszarów nadbrzeżnych w Programie w kontekście tendencji do zmiany klimatu. Czwarty priorytet promuje współpracę regionów stołecznych, miast i obszarów wiejskich zwiększającą ich atrakcyjność dla mieszkańców i inwestycji. Przedstawia on programy

działania i polityki na poziomie całego regionu, mające na celu uczynienie z miast i regionów bardziej konkurencyjnych motorów rozwoju gospodarczego. Jednocześnie promowane będą projekty, które wzmacniają partnerstwo pomiędzy obszarami miejskimi i wiejskimi oraz wspierają transformację gospodarczą obszarów regionu, które są słabiej zaludnione i w których dominują mniejsze i rzadsze osiedla. Szczególną cechą w ramach tego priorytetu są wspólne działania poświęcone kwestiom społecznym w ramach rozwoju regionalnego i miejskiego, jak również zarządzaniu i tworzeniu możliwości w sektorze publicznym. Działania te będą promowane wyłącznie w projektach współpracy z Rosją i Białorusią. Na budżet Programu składają się następujące środki finansowe: (a) → *Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego* (EFRR): 208 034 499 euro; (b) → *Europejski Instrument Sąsiedztwa i Partnerstwa* (ENPI): 22 608 210 euro; (c) narodowy wkład Norwegii: 12 040 000 euro; (d) wkłady państw uczestniczących: 50 546 423 euro; co daje łącznie kwotę 293 229 132 euro. Maksymalne dofinansowanie projektów ze środków EFRR dla partnerów z Danii, Niemiec, Szwecji oraz Finlandii wynosi 75% → *kosztów kwalifikowalnych*. Dla partnerów z Estonii, Litwy, Łotwy i Polski pułap ten podniesiono do 85%, a podmioty z terytorium Norwegii liczyć mogą zaledwie na 50%. Natomiast dla partnerów z Rosji i Białorusi poziom dofinansowania projektów środkami ENPI wynosi 90% kosztów kwalifikowalnych. Potencjalni → *beneficjenci* Programu to: władze publiczne (centralne, regionalne i lokalne i ich związki), instytucje badawcze i szkoleniowe, fundacje, organizacje pozarządowe oraz instytucje typu non-profit.

Literatura: Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Regionu Morza Bałtyckiego wersja ze stycznia 2012, [w:] <http://www.ewt.gov.pl/WstepDoFunduszyEuropejskich/Strony/RegionMorzaBałtyckiego.aspx>

PROGRAM OPERACYJNY ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ SEKTORA RYBOŁÓWSTWA I NADBRZEŻNYCH OBSZARÓW RYBACKICH 2007–2013 – ogólnym celem tego → *Programu Operacyjnego* (PO) jest stworzenie konkurencyjnego, nowoczesnego i dynamicznego sektora rybackiego poprzez zrównoważoną eksploatację zasobów. Dla osiągnięcia wspomnianej wizji strategicznej, przedstawiany PO posiada cztery cele ogólne: (a) Cel 1: Poprawa konkurencyjności i zrównoważenia podstawowego sektora rybackiego; (b) Cel 2: Zwiększenie i rozwój potencjału rynkowego sektora rybackiego; (c) Cel 3: Propagowanie zrównoważonego rozwoju oraz poprawa jakości życia i stanu środowiska na obszarach rybackich; (d) Cel 4: Wdrożenie skutecznego sposobu zarządzania i kontroli PO oraz poprawa ogólnego potencjału administracyjnego do wdrażania → *Wspólnej Polityki Rybackiej*. Wskazane cele ogólne są uzupełniane przez dwanaście celów szczegółowych. Ponadto PO wdrażany jest za pomocą Osi priorytetowych: Oś I – Działania na rzecz adaptacji floty rybackiej; Oś II – Akwakultura, rybołówstwo śródlądowe, przetwórstwo i rynek rybny; Oś III – Środki służące wspólnemu interesowi; Oś IV – Zrównoważony rozwój obszarów zależnych od rybactwa; Oś V – Pomoc techniczna. Maksymalny poziom

współfinansowania projektów w ramach wszystkich Osi priorytetowych przez → *Europejski Fundusz Rybacki* wynosi 75% wartości działania. Na realizację niniejszego PO zarezerwowano kwotę łączną w wysokości 978,8 mln euro, z czego z Europejskiego Funduszu Rybackiego Polska otrzyma 734,1 mln euro. W realizacji przedstawianego PO biorą udział: Minister Rolnictwa i Rozwoju Wsi reprezentowany przez Dyrektora Departamentu Rybołówstwa (→ *Instytucja Zarządzająca*), → *Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa* (→ *Instytucja Pośrednicząca* w ramach Osi I–III), samorząd województwa (*Instytucja Pośrednicząca* w ramach Osi IV), Minister Finansów reprezentowany przez Dyrektora Departamentu Instytucji Płatniczej (→ *Instytucja Certyfikująca*), Generalny Inspektor Kontroli Skarbowej reprezentowany przez Dyrektora Departamentu Certyfikacji i Poświadczeń Środków z Unii Europejskiej (→ *Instytucja Audytowa*).

Literatura: Program Operacyjny Zrównoważony Rozwój Sektora Rybołówstwa i Nadbrzeżnych Obszarów Rybackich 2007–2013, Warszawa październik 2008, [w:] www.minrol.gov.pl/pol/content/download/34021/190450/file/Tekst%20jednolityPO%20RYBY%202007-2013.pdf; <http://www.minrol.gov.pl/pol/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PO-RYBY-2007-2013/>; <http://www.minrol.gov.pl/pol/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PO-RYBY-2007-2013/Dokumenty-PO-RYBY-2007-2013>

PROGRAM POMOCOWY to akt normatywny w formie ustawy bądź rozporządzenia, który określa zasady, formy, podstawy prawne przyznania → *pomocy publicznej* w formie pomocy indywidualnej przedsiębiorcom. Jest nim również każdy akt prawny na podstawie, którego przedsiębiorstwu można udzielić pomoc niezwiązaną z konkretnym projektem na czas nieokreślony i/lub w nieokreślonej wysokości. Pomoc indywidualna oznacza pomoc *ad hoc* (pomoc indywidualną przyznaną poza programem pomocowym) oraz pomoc podlegającą zgłoszeniu Komisji Europejskiej (KE) i jednocześnie udzielaną w ramach programu pomocowego. Program zawiera podstawowe elementy dotyczące udzielania pomocy przeznaczanej np. na szkolenia, badania i rozwój, ochronę środowiska, zwiększanie zatrudnienia, restrukturyzacje, w formie dotacji, rat płatności podatku, gwarancji, poręczenia itp. Wskazuje także organy udzielające wsparcia, warunki dopuszczalności pomocy (m.in. określenie jej maksymalnej wielkości), czas trwania programu i jego → *beneficjentów*. Zgłoszenie programu pomocowego do oceny KE jest zwane → *notyfikacją pomocy publicznej*.

Literatura: art. 2 pkt. 2–4 Rozporządzenia KE nr 800/2008 z 6 sierpnia 2008 roku uznającego niektóre rodzaje pomocy za zgodne ze wspólnym rynkiem w zastosowaniu art. 87 i 88 TWE (ogólne rozporządzenie w sprawie wyłączeń blokowych), [w:] Dz.U. UE nr L 214 z 9 sierpnia 2008 roku; http://www.uokik.gov.pl/pl/pomoc_publiczna/2_programy_pomocowe/

PROGRAM RAMOWY (PR) oznacza program Unii Europejskiej (UE), na który składają się programy szczegółowe (np. → *Siódmy Program Ramowy*, → *Program ramowy „Prawa podstawowe i sprawiedliwość”*, → *Program ramowy „Bezpieczeństwo i ochrona wolności”*, → *Program ramowy na rzecz konkurencyjności i innowacji*) oraz

kilka funduszy (np. → Program ramowy „Solidarność i zarządzanie przepływami migracyjnymi”). Program ramowy ma swoje ogólne cele i założenia, które realizowane są poprzez cele i priorytety programów szczegółowych i funduszy. Program ramowy może zostać utworzony na mocy pojedynczej decyzji instytucji UE, zawierającej w sobie postanowienia dotyczące jego elementów składowych (np. Siódmy Program Ramowy, Program ramowy na rzecz konkurencyjności i innowacji). PR może zostać utworzony także za pomocą kilku aktów prawnych (decyzji), powołujących do funkcjonowania programy szczegółowe lub fundusze (np. Program ramowy „Prawa podstawowe i sprawiedliwość”, Program ramowy „Bezpieczeństwo i ochrona wolności”, Program ramowy „Solidarność i zarządzanie przepływami migracyjnymi”).

PROGRAM RAMOWY „BEZPIECZEŃSTWO I OCHRONA WOLNOŚCI” (*Framework Programme on „Security and Safeguarding Liberties”*) jest częścią spójnego zbioru propozycji mających na celu zapewnienie odpowiedniego wsparcia dla rozwoju przestrzeni wolności, bezpieczeństwa i sprawiedliwości, zgodnie z postanowieniami w ramach perspektyw finansowych w 2007 roku. **Jego celem jest zapewnienie efektywnej operacyjnej kooperacji w kwestii zwalczania przestępczości i terroryzmu oraz wzmocnienie działań prewencyjnych.** Składa się z dwóch instrumentów finansowych obejmujących następujące programy szczegółowe: → *Zapobieganie, gotowość i zarządzanie skutkami terroryzmu i innymi rodzajami ryzyka dla bezpieczeństwa* (137,4 mln euro) oraz → *Zapobieganie i walka z przestępczością* (597,6 mln euro). Kopta finansowa przeznaczona na cały program ramowy w latach 2007–2013 wynosi 745 mln euro (w cenach bieżących). Zasoby budżetowe przydzielone na działania przewidziane w niniejszym programie zapisuje się w rocznych środkach budżetu ogólnego Unii Europejskiej, a dostępne roczne środki zatwierdza unijna władza budżetowa w granicach wyznaczonych przez ramy finansowe.

Literatura: Decyzja Rady nr 124/2007 z 12 lutego 2007 roku ustanawiająca na lata 2007–2013, jako część ogólnego programu „Bezpieczeństwo i ochrona wolności”, szczegółowy program „Zapobieganie, gotowość i zarządzanie skutkami terroryzmu i innymi rodzajami ryzyka dla bezpieczeństwa”, [w:] Dz.U. UE nr L 058 z 24 lutego 2007 roku; Decyzja Rady nr 125/2007 z 12 lutego 2007 roku ustanawiająca na lata 2007–2013, jako część ogólnego programu „Bezpieczeństwo i ochrona wolności”, szczegółowy program „Zapobieganie i walka z przestępczością”, [w:] Dz.U. UE nr L 058 z 24 lutego 2007 roku; http://ec.europa.eu/justice_home/funding/intro/funding_security_en.htm; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 249–256.

PROGRAM RAMOWY NA RZECZ KONKURENCYJNOŚCI I INNOWACJI (*Competitiveness and Innovation Framework Programme – CIP*) powstał, gdyż Komisja Europejska (KE) uznała za konieczne promowanie konkurencyjności europejskich przedsiębiorstw. Składa się z trzech podprogramów (zwanymi również programami operacyjnymi, sporadycznie programami szczegółowymi): pierwszy to → *Program na rzecz przedsiębiorczości i innowacji* (EIP); drugi to → *Program na rzecz wspierania*

polityki w zakresie technologii informacyjnych i komunikacyjnych (ICT PSP); trzeci natomiast to → *Inteligentna energia – program dla Europy* (IEE). Decyzja nr 1639/2006 powołująca CIP wskazuje cztery podstawowe cele jego funkcjonowania: (1) zwiększanie konkurencyjności przedsiębiorstw; (2) promowanie wszelkich form innowacji; (3) przyspieszenie tworzenia trwałego, konkurencyjnego, innowacyjnego społeczeństwa informacyjnego; (4) promowanie efektywności energetycznej oraz odnawialnych źródeł energii. Program ramowy CIP jest przewidziany do realizacji w latach 2007–2013. W okresie tym na jego funkcjonowanie została zarezerwowana koperta finansowa w wysokości 3 631 300 000 euro.

KE przyjmuje roczne programy prac dla podprogramów, a wspólnotowa władza budżetowa (PE i RUE) zatwierdza wysokość dostępnych rocznych środków w granicach wynikających z ram finansowych. Koperta finansowa została rozdysponowana między trzy podprogramy w sposób następujący: (a) 60% ogólnego budżetu przeznaczają się na realizację Programu na rzecz przedsiębiorczości i innowacji, z czego około jedną piątą przeznaczają się na promowanie innowacji ekologicznych (2 170 mln euro, w tym 430 mln euro na innowacje ekologiczne); (b) 20% ogólnego budżetu przeznaczają się na realizację Programu wsparcia polityki dotyczącej ICT (730 mln euro); (c) 20% ogólnego budżetu przeznaczają się na realizację programu „Inteligentna Energia – Program dla Europy” (730 mln euro). Realizacja Programu ramowego i jego trzech podprogramów jest przedmiotem monitorowania prowadzonego przez służby KE. CIP i jego programy szczegółowe podlegają także ocenie średniookresowej i końcowej. Sprawozdania roczne oraz oceny śródkresowa i końcowa CIP i jego podprogramów przekazywane są Parlamentowi Europejskiemu, Radzie UE, → *Europejskiemu Komitetowi Ekonomiczno-Społecznemu* oraz → *Komitetowi Regionów*.

Komisja Europejska w swych pracach związanych z CIP jest wspierana przez trzy komitety zarządzające jego podprogramami, tj. Komitet ds. Programu na rzecz Przedsiębiorczości i Innowacji (EIP), Komitet ds. Programu na rzecz wspierania polityki dotyczącej TIK i Komitet ds. Programu „Inteligentna Energia – program dla Europy” (IEE). Komisji Europejskiej doradza również strategiczny panel doradczy ds. konkurencyjności i innowacji, który złożony jest z przedstawicieli przemysłu i organizacji gospodarczych. Polscy → *beneficjenci* Programu ramowego na rzecz konkurencyjności i innowacji wszelkie pytania dotyczące funkcjonowania CIP kierować powinni do → *Krajowych Punktów Kontaktowych* (KPK), działających pod patronatem Ministerstwa Gospodarki oraz → *Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości* (PARP). W działaniach finansowanych w ramach CIP uczestniczą: (a) państwa członkowskie UE; (b) państwa → *Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu* (EFTA), będące jednocześnie członkami → *Europejskiego Obszaru Gospodarczego* (EOG); (c) państwa przystępujące i kandydujące; (d) państwa Bałkanów Zachodnich; (e) inne państwa trzecie, jeśli pozwalają na to umowy oraz procedury.

Literatura: Decyzja PE i Rady nr 1639/2006 z 24 października 2006 roku ustanawiająca Program ramowy na rzecz konkurencyjności i innowacji (2007–2013), [w:] Dz.U. UE nr L 310 z 9 listopada

2006 roku; <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/n26104.htm>; <http://www.ppnt.poznan.pl/rpk/site/index7-1.php>; http://cordis.europa.eu/fp7/cip_pl.html; http://ec.europa.eu/cip/index_en.htm; <http://ec.europa.eu/cip/thirdcountries.htm>; http://ec.europa.eu/enterprise/innovation/index_en.htm

PROGRAM RAMOWY „PRAWA PODSTAWOWE I SPRAWIEDLIWOŚĆ” (*Framework Programme „Fundamental Rights and Justice”*) to program, którego celem jest promowanie rozwoju społeczeństwa europejskiego, opartego na obywatelstwie Unii Europejskiej (UE). Ponadto inne elementy wspomnianego programu przyczyniają się do zwalczania przemocy oraz zapobiegania zażywania narkotyków. Wspierane są również działania zmierzające do wzmocnienia kooperacji prawnej w zakresie prawa cywilnego i handlowego z jednej strony oraz karnego z drugiej. Przedstawiany program ramowy składa się z **pięciu podprogramów (instrumentów), zwanych także programami szczegółowymi**, wymienionych poniżej w kolejności wydawania decyzji powołujących je do życia: → *Wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych* (196,2 mln euro); → *Prawa podstawowe i obywatelstwo* (93,8 mln euro); → *Daphne III* (114,4 mln euro); → *Wymiar sprawiedliwości w sprawach cywilnych* (100,85 mln euro); → *Profilaktyka narkotykowa i informacja o narkotykach* (21 mln euro). Program, jako całość oraz poszczególne jego komponenty, przewidziany jest do realizacji w latach 2007–2013. Koperta finansowa przeznaczona na cały program ramowy wynosi 542,9 mln euro (w cenach bieżących) na lata 2007–2013. Zasoby budżetowe przydzielone na działania przewidziane w niniejszym programie zapisuje się w rocznych środkach budżetu ogólnego Unii Europejskiej, a dostępne roczne środki zatwierdza unijna władza budżetowa w granicach wyznaczonych przez ramy finansowe. Zaprezentowane powyżej dane dotyczące zasobów finansowych poszczególnych podprogramów, a pochodzące z oficjalnej strony internetowej Komisji Europejskiej, są niezgodne z zapisami zawartymi w decyzjach powołujących te instrumenty do życia – brak jest jednak innych, dokładnych danych.

Literatura: Decyzja Rady nr 126/2007 z 12 lutego 2007 roku ustanawiająca na lata 2007–2013, jako część ogólnego programu w sprawie podstawowych praw i wymiaru sprawiedliwości, szczegółowy program „Wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych”, [w:] Dz.U. UE nr L 058 z 24 lutego 2007 roku; Decyzja Rady nr 252/2007 z 19 kwietnia 2007 roku ustanawiająca na lata 2007–2013 program szczegółowy „Prawa podstawowe i obywatelstwo” jako część programu ogólnego „Prawa podstawowe i sprawiedliwość”, [w:] Dz.U. UE nr L 110 z 27 kwietnia 2007 roku; Sprostowanie do Decyzji Rady nr 252/2007 z 19 kwietnia 2007 roku ustanawiającej na lata 2007–2013 program szczegółowy „Prawa podstawowe i obywatelstwo” jako część programu ogólnego „Prawa podstawowe i sprawiedliwość” (Dz.U. UE nr L 110 z 27 kwietnia 2007 roku), [w:] Dz.U. UE nr L 141 z 2 czerwca 2007 roku; Decyzja PE i Rady nr 779/2007 z 20 czerwca 2007 roku ustanawiająca na lata 2007–2013 Program szczegółowy na rzecz zapobiegania i zwalczania przemocy wobec dzieci, młodzieży i kobiet oraz na rzecz ochrony ofiar i grup ryzyka (program Daphne III) jako część programu ramowego Prawa podstawowe i sprawiedliwość, [w:] Dz.U. UE nr L 173 z 3 lipca 2007 roku; Decyzja PE i Rady nr 1149/2007 z 25 września 2007 roku ustanawiająca na lata 2007–2013 program szczegółowy „Wymiar sprawiedliwości w sprawach cywilnych” jako część programu ogólnego „Prawa podstawowe i sprawiedliwość”, [w:] Dz.U. UE nr L 257 z 3 października 2007 roku; Decyzja PE

i Rady nr 1150/2007 z 25 września 2007 roku ustanawiająca na lata 2007–2013 program szczegółowy „Profilaktyka narkotykowa i informacja o narkotykach” jako część programu ogólnego „Prawa podstawowe i sprawiedliwość”, [w:] Dz.U. UE nr L 257 z 3 października 2007 roku; http://ec.europa.eu/justice_home/funding/intro/funding_rights_en.htm; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 233–249.

PROGRAM RAMOWY „SOLIDARNOŚĆ I ZARZĄDZANIE PRZEPŁYWAMI MIGRACYJNYMI” (*Framework Programme „Solidarity and Management of Migration Flows”*) powstał w wyniku, zakończonych sukcesem w grudniu 2006 roku, negocjacji pomiędzy Radą Unii Europejskiej a Parlamentem Europejskim (PE). Najistotniejszym celem tego programu ramowego jest odwołanie się do problematyki sprawiedliwego podziału odpowiedzialności i obowiązków między państwa członkowskie w kwestiach wprowadzenia zintegrowanego zarządzania granicami zewnętrznymi państw członkowskich UE oraz wspólnych polityk – azylowej i imigracyjnej. W założeniach takie działanie przyczyniać się ma do udzielania wsparcia finansowego państwom członkowskim proporcjonalnie do ponoszonych przez nie wysiłków, z korzyścią dla Wspólnoty jako całości. Na ten Program składają się **cztery instrumenty finansowe** (w kolejności wydawania decyzji powołujących je do życia): → *Europejski Fundusz na rzecz Integracji Obywateli Państw Trzecich*; → *Europejski Fundusz na rzecz Uchodźców*; → *Fundusz Granic Zewnętrznych*; → *Europejski Fundusz Powrotu Imigrantów* (aplikacje można składać od 1 stycznia 2008). Całkowita suma zasobów finansowych przewidywana na spożytkowanie w ramach Programu ramowego „Solidarność i zarządzanie przepływami migracyjnymi”, wynieść ma 4 020,37 mln euro dla okresu 2007–2013. Podział dostępnych środków finansowych między poszczególne fundusze przedstawia się następująco: Fundusz Granic Zewnętrznych (1 820 mln euro); Europejski Fundusz na rzecz Integracji Obywateli Państw Trzecich (825 mln euro); Europejski Fundusz na rzecz Uchodźców (zasoby: 699,37 mln euro); Europejski Fundusz Powrotu Imigrantów (676 mln euro).

Literatura: Decyzja Rady nr 435/2007 z 25 czerwca 2007 roku ustanawiająca Europejski Fundusz na rzecz Integracji Obywateli Państw Trzecich na lata 2007–2013 jako część programu ogólnego „Solidarność i zarządzanie przepływami migracyjnymi”, [w:] Dz.U. UE nr L 168 z 28 czerwca 2007 roku; Decyzja PE i Rady nr 573/2007 z 23 maja 2007 roku ustanawiająca Europejski Fundusz na rzecz Uchodźców na lata 2008–2013 jako część programu ogólnego „Solidarność i zarządzanie przepływami migracyjnymi” oraz uchylająca Decyzję Rady nr 904/2004, [w:] Dz.U. UE nr L 144 z 6 czerwca 2007 roku; Decyzja PE i Rady nr 574/2007 z 23 maja 2007 roku ustanawiająca Fundusz Granic Zewnętrznych na lata 2007–2013 jako część programu ogólnego „Solidarność i zarządzanie przepływami migracyjnymi”, [w:] Dz.U. UE nr L 144 z 6 czerwca 2007 roku; Decyzja PE i Rady nr 575/2007 z 23 maja 2007 roku ustanawiająca Europejski Fundusz Powrotów Imigrantów na lata 2008–2013 jako część programu ogólnego „Solidarność i zarządzanie przepływami migracyjnymi”, [w:] Dz.U. UE nr L 144 z 6 czerwca 2007 roku; http://ec.europa.eu/justice_home/funding/intro/funding_solidarity_en.htm; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 215–233.

PROGRAM ROZWOJU OBSZARÓW WIEJSKICH 2007–2013 (PROW) to → *Program Operacyjny*, który jest realizowany na terenie całego kraju. Podstawą realizacji założeń strategicznych Programu, opisanych w → *Krajowym Planie Strategicznym* Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013, są działania na rzecz rozwoju obszarów wiejskich w ramach czterech osi priorytetowych: Oś I – Poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego; Oś II – Poprawa środowiska naturalnego i obszarów wiejskich; Oś III – Jakość życia na obszarach wiejskich i różnicowanie gospodarki wiejskiej; Oś IV – Leader. Należy także pamiętać o Osi dotyczącej pomocy technicznej. W ramach Osi wdrażane działania realizują następujące cele: (a) wsparcie procesu restrukturyzacji gospodarstw rolnych; (b) poprawa konkurencyjności sektora rolnego i leśnego; (c) poprawa jakości produkcji przez unowocześnianie infrastruktury gospodarstw rolnych, tworzenie grup zrzeszających producentów rolnych oraz doskonalenie przetwórstwa i marketingu podstawowej produkcji rolnej i leśnej. Realizacja wsparcia w ramach Osi II ma na celu zrównoważone użytkowanie gruntów rolnych, w tym wsparcie obszarów o niekorzystnych warunkach gospodarowania (tzw. ONW), wsparcie w tytule inwestycji niedochodowych (tam, gdzie takie inwestycje są konieczne do wywiązania się ze zobowiązań w ramach programu rolno-środowiskowego) oraz mających na celu zrekompensowanie rolnikom poniesionych kosztów ze względu na położenie gospodarstwa na obszarze sieci NATURA 2000. Ponadto celem Osi II jest zachęcanie rolników do stosowania metod produkcji rolnej zgodnych z zasadami ochrony środowiska. W ramach Osi III realizowane są następujące cele: (a) dywersyfikacja gospodarki obszarów wiejskich; (b) poprawa jakości życia wiejskiego. Działania dostępne w ramach Osi III uzupełniają realizację celów zdefiniowanych w ramach dwóch pierwszych Osi i w sposób synergiczny mogą pozytywnie oddziaływać na warunki pracy i życia mieszkańców obszarów wiejskich. Pierwsza grupa działań dotyczy wsparcia dla tworzenia i rozwoju działalności pozarolniczej. Drugą grupę stanowią instrumenty mające na celu poprawę jakości życia. Dotyczą one odnowy wsi, poprawy stanu dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz poprawę dostępu do usług komunalnych takich jak zaopatrzenie w wodę, energię ze źródeł odnawialnych, odbiór ścieków i zagospodarowanie odpadów. Oś IV Leader stanowi podejście przekrojowe, umożliwiające realizowanie i wdrażanie celów Osi III. Celem Osi IV jest aktywizacja mieszkańców obszarów wiejskich poprzez budowanie potencjału społecznego na wsi. Aktywizacja społeczności wiejskich wymaga włączenia się w te działania partnerów społecznych. Leader jest podejściem do rozwoju obszarów wiejskich, polegającym na oddolnym opracowaniu przez lokalną społeczność wiejską lokalnej strategii rozwoju obszarów wiejskich oraz realizacji wynikających z niej innowacyjnych projektów łączących zasoby, wiedzę i umiejętności przedstawicieli trzech sektorów: publicznego, gospodarczego i społecznego. Przedstawiciele tych trzech środowisk mają tworzyć lokalną grupę działania – partnerstwo międzysektorowe samodzielnie wybierające projekty, których realizacja przyczyni się do osiągnięcia celów wspólnie opracowanej strategii.

Wybór działań w ramach PROW odzwierciedla priorytetowe kierunki rozwoju rolnictwa w Polsce oraz spełnia wymogi stawiane na poziomie Unii Europejskiej (UE). Dotyczy to działań związanych z ochroną środowiska oraz równowagi finansowej między osiami, co oznacza, że na osie 1 i 3 nie można przeznaczyć mniej niż 10% środków Programu. Oś 2 musi konsumować, co najmniej 25%, a Oś Leader – minimum 2,5% środków. PROW finansowany jest ze środków pochodzących z → *Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich* EFRROW (13 230 mln euro) oraz budżetu krajowego (4 005 mln euro). Łączne środki przeznaczone na PROW sięgną poziomu 17 235 mln euro. Fundusze w ramach PROW mogą być wypłacane jedynie przez akredytowane agencje płatnicze. PROW na lata 2007–2013 zawiera wachlarz działań przyporządkowany do strategicznych osi priorytetowych zgodnie z Rozporządzeniem Rady nr 1698/2005 z 20 września 2005 roku w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez EFRROW. W ramach PROW na lata 2007–2013 nie przewiduje się, wzorem → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej*, uszczegółowienia Programu w postaci wytycznych do → *szczegółowego opisu priorytetów programu operacyjnego*. Wszystkie zasady aplikacji i kwalifikacji do objęcia poszczególnymi działaniami są zawarte w stosownych rozporządzeniach wykonawczych wydawanych przez właściwego ministra ds. do spraw rozwoju wsi, na mocy Ustawy o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich z 7 marca 2007 roku.

Literatura: Krajowy Plan Strategiczny Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013, Warszawa 2007; Program Rozwoju Obszarów Wiejskich na lata 2007–2013, Warszawa lipiec 2011; Rozporządzenie Rady nr 1698/2005 z 20 września 2005 roku w sprawie wsparcia rozwoju obszarów wiejskich przez Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich (EFRROW), [w:] Dz.U. UE nr L 277 z 21 października 2005 roku; Ustawa o wspieraniu rozwoju obszarów wiejskich z udziałem środków Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich z 7 marca 2007 roku, [w:] Dz.U. RP z 2007 roku nr 64, poz. 427, z 2008 roku nr 232, poz. 1655; <http://www.minrol.gov.pl/pol/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PROW-2007-2013/Dzialania-PROW-2007-2013/OS-4-LEADER>; <http://www.minrol.gov.pl/pol/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PROW-2007-2013/Dzialania-PROW-2007-2013/OS-3-Jakosc-zycia-na-obszarach-wiejskich-i-roznicowanie-gospodarki-wiejskiej>; <http://www.minrol.gov.pl/pol/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PROW-2007-2013/Dzialania-PROW-2007-2013/OS-2-Poprawa-srodowiska-naturalnego-i-obszarow-wiejskich>; <http://www.minrol.gov.pl/pol/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/PROW-2007-2013/Dzialania-PROW-2007-2013/OS-1-Poprawa-konkurencyjnosci-sektora-rolnego-i-lesnego>

PROGRAM SZCZEGÓŁOWY NA RZECZ ZAPOBIEGANIA I ZWALCZANIA PRZEMOCY WOBEC DZIECI, MŁODZIEŻY I KOBIET ORAZ NA RZECZ OCHRONY OFIAR I GRUP RYZYKA → *Daphne III*

PROGRAM UCZENIE SIĘ PRZEZ CAŁE ŻYCIE (*Lifelong Learning Programme* – LLP) powstał na potrzeby okresu 2007–2013 na podstawie dotychczasowych doświadczeń innych unijnych inicjatyw (np. programy Leonardo da Vinci, Socrates, e-Learning). Zaplanowany budżet Programu, obejmujący lata nowej perspektywy finansowej, wy-

nosi 6 970 mln euro. Ogólnym celem Programu jest przyczynianie się do rozwoju Wspólnoty jako społeczeństwa opartego na wiedzy, charakteryzującego się trwałym rozwojem gospodarczym, liczniejszymi i lepszymi miejscami pracy oraz większą spójnością społeczną przy jednoczesnym zapewnieniu należytej ochrony środowiska naturalnego dla przyszłych pokoleń. LLP jest programem bardzo pojemnym, ponieważ odzwierciedla koncepcję UE w postaci promowania uczenia się przez całe życie. Powstaje więc pytanie, co wchodzi w zakres pojęcia uczenia się przez całe życie. Oznacza ono kształcenie ogólne, szkolenie i kształcenie zawodowe, a także kształcenie pozaformalne i nieformalne podejmowane przez całe życie, dzięki czemu ulega poprawie poziom wiedzy, umiejętności i kompetencji wymaganych z perspektywy osobistej, obywatelskiej, społecznej lub zawodowej. Uczenie się przez całe życie obejmuje także korzystanie z doradztwa zawodowego i poradnictwa. Kształcenie pozaformalne należy w kontekście LLP postrzegać jako proces zinstytucjonalizowany, zachodzący poza formalnym systemem kwalifikacji. Ten typ kształcenia przyjmuje często elastyczne formy, np. w postaci kursów, szkoleń, instruktaży, seminariów, konferencji przy czym zakres wiedzy i umiejętności jest ściśle dopasowany do potrzeb odbiorcy i odbywa się przy udziale nauczyciela, prowadzącego itp. Warto zaznaczyć, iż kształcenie pozaformalne w odróżnieniu do kształcenia formalnego nie powoduje zmiany w poziomie wykształcenia. Kształcenie nieformalne natomiast należy postrzegać jako samodzielne uczenie się (samokształcenie), w celu uzyskania wiedzy lub doskonalenia umiejętności, które odbywa się najczęściej w sposób spontaniczny. Samokształcenie w odróżnieniu od kształcenia formalnego i pozaformalnego powinno odbywać się bez udziału nauczyciela. Kształcenie nieformalne może dotyczyć także kształtowania umiejętności, postaw, przekonań na podstawie codziennego doświadczenia i kontaktów z otoczeniem.

W szczególności LLP ma na celu sprzyjanie wymianie, współpracy i mobilności pomiędzy systemami edukacji i szkoleń w obrębie UE tak, aby stały się światowym wzorcem jakości. Tak nakreślony cel ogólny jest osiągnięty za pomocą 11 celów szczegółowych: (1) przyczynianie się do rozwoju uczenia się przez całe życie na wysokim poziomie, a także propagowanie osiągania jak najlepszych wyników, innowacji oraz europejskiego wymiaru systemów nauczania i praktyki w tej dziedzinie; (2) wspieranie realizacji europejskiego obszaru uczenia się przez całe życie; (3) poprawa jakości, atrakcyjności i dostępności ofert w zakresie uczenia się przez całe życie w państwach członkowskich; (4) wzmocnienie spójności społecznej, aktywnego obywatelstwa, dialogu międzykulturowego, równości kobiet i mężczyzn oraz samorealizacji; (5) wspieranie kreatywności, konkurencyjności, szans na zatrudnienie oraz postaw przedsiębiorczych; (6) zwiększanie uczestnictwa w uczeniu się przez całe życie osób w każdym wieku, w tym osób o szczególnych potrzebach edukacyjnych oraz grup defaworyzowanych, niezależnie od ich środowiska społeczno-gospodarczego; (7) propagowanie nauki języków obcych i różnorodności językowej; (8) tworzenie innowacyjnych i opartych na TIK treści, usług, metodologii uczenia oraz

praktyk w zakresie uczenia się przez całe życie; (9) wzmacnianie roli uczenia się przez całe życie w tworzeniu poczucia obywatelstwa europejskiego opartego na zrozumieniu i poszanowaniu praw człowieka oraz zasad demokracji, a także zachęcaniu do tolerancji i szacunku dla innych narodów i kultur; (10) współpraca w zapewnianiu wysokiej jakości we wszystkich dziedzinach edukacji i szkoleń w Europie; (11) wykorzystywanie wyników, innowacyjnych produktów i procesów oraz wymiana dobrych praktyk w dziedzinach objętych programem „Uczenie się przez całe życie” w celu poprawy jakości edukacji i szkoleń. Podobnie jak w przypadku innych programów ramowych, także LLP dzieli się na **programy szczegółowe**, do których należą: → *Comenius*; → *Erasmus*; → *Leonardo da Vinci*; → *Grundtvig*. Poza programami szczegółowymi funkcjonują także **programy horyzontalne**: program międzysektorowy i → *Jean Monnet*.

Programy szczegółowe			
Comenius	Erasmus	Leonardo da Vinci	Grundtvig
Edukacja szkolna	Szkoły wyższe	Szkolnictwo i doskonalenie zawodowe (z wyłączeniem studiów wyższych)	Edukacja dorosłych (ogólna niezawodowa)
Programy horyzontalne			
Program międzysektorowy (działania kluczowe)			
1) rozwój polityki oświatowej, 2) kształcenie językowe, 3) współpraca strategiczna i innowacyjność, 4) rozpowszechnianie przykładów najlepszej praktyki.			
Program Jean Monnet (działania kluczowe)			
1) akcja Jean Monnet, 2) europejskie instytucje, 3) stowarzyszenia europejskie.			

→ *Beneficjentami* Programu mogą zostać: uczniowie, studenci, dorośli uczący się, personel oferujący kształcenie ustawiczne, uczestnicy rynku pracy, instytucje kształcenia, partnerzy społeczni (organizacje przedsiębiorców i pracowników), podmioty świadczące usługi doradczo-informacyjne, stowarzyszenia, ośrodki badawcze i organizacje pozarządowe działające w zakresie kształcenia. Realizacja wielu złożonych celów programu uczenie się przez całe życie jest wspierana przez inicjatywy towarzyszące, nie są to elementy składowe programu, ale odrębne inicjatywy KE odnoszące się do wspierania systemu edukacji, do których należą: (1) *European Language Label* (ELL) – to europejski znak innowacyjności w dziedzinie nauczania i uczenia się języków obcych; (2) Program eTwinning – jego celem jest organizowanie współpracy szkół, które w procesie kształcenia wykorzystują technologie informacyjno-komunikacyjne; 3) *Europass*

– jest Inicjatywą KE umożliwiającą każdemu obywatelowi Europy lepszą prezentację kwalifikacji i umiejętności zawodowych; (4) Eurydice – Sieć Informacji o Edukacji w Europie. Sieć składa się z biur krajowych, utworzonych przez ministerstwa edukacji poszczególnych krajów, i z biura europejskiego (EACEA P9), utworzonego przez KE. Ich celem jest rozwój uczenia się przez całe życie, a także propagowanie osiągania jak najlepszych wyników, innowacji oraz europejskiego wymiaru systemów nauczania i praktyki w tej dziedzinie. Zarządzanie programem LLP jest podobne do zarządzania programami wspólnotowymi polegającymi na współpracy państw członkowskich i Komisji Europejskiej. Państwa członkowskie, ze swej strony i we własnym zakresie, ustanawiają agencję krajową, którą nie może być jednak organ ministerialny. Agencja krajowa musi dysponować odpowiednim zapleczem kadrowym i organizacyjnym. Agencja powinna również spełniać wymogi przejrzystego zarządzania finansami. W Polsce rolę takiej agencji odgrywa Fundacja Rozwoju Systemu Edukacji.

Największą część środków w ramach programu przeznacza się na rzecz programu Erasmus tj. 45% wydatkowanych środków. Na cele następnego w kolejności programu Leonardo da Vinci przeznaczono 26% środków, na cele edukacji szkolnej w ramach programu Comenius przeznaczono 16%, a na niezawodowe kształcenie dorosłych w ramach programu Grundtvig – 5% środków. Program międzysektorowy i program Jean Monnet otrzymały odpowiednio ok. 5% i 2% środków. Efekty programu zdają się być zadowalające dla KE, które potwierdzają badania przeprowadzane przez władze krajowe i przez agencje krajowe. Badania te wykazały, iż LLP zwiększył wartość dodaną przede wszystkim w trzech obszarach. Po pierwsze, gdyby program Uczenie się przez całe życie nie istniał, współpraca strategiczna i wymiana między państwami uczestniczącymi byłaby znacznie mniejsza i fragmentaryczna. Po drugie, program wspierał rozwój europejskiego wymiaru kształcenia i szkolenia poprzez bardziej intensywną współpracę między organizatorami kształcenia, zmianę struktur i praktyk instytucji oświatowych, wspieranie powstawania nowych krajowych i wielonarodowych programów mobilności oraz poprzez przyczynienie się do powstania świadomości bycia obywatelem Europy u mobilnych uczniów, nauczycieli i instruktorów. Po trzecie, program LLP uzupełnił podobne istniejące programy międzynarodowe, dwustronne i krajowe. W ocenie podkreślono, że znaczna część innych istniejących programów mobilności koncentruje się głównie na szkolnictwie wyższym, a w mniejszym stopniu na kształceniu na poziomie średnim, kształceniu i szkoleniu zawodowym lub w szczególności na kształceniu dorosłych. Wartość programu jest uzależniona wyraźnie od jego szerokiego zasięgu, jeśli chodzi o grupy docelowe i zasięg geograficzny jego działań. Zauważa się jednocześnie pewne niedoskonałości programu, do których należy zaliczyć: zbyt liczne cele, co powoduje ich małą czytelność i trudności w pomiarze; niedostateczne wykorzystanie efektów projektów do krajowych polityk edukacyjnych (tutaj oddziaływanie jest najmniej odczuwalne). Ostatnie powoduje, iż między beneficjentami programu a decydentami w obszarze uczenia się przez całe życie istnieje brak wzajemnej komunikacji.

W okresie finansowania na lata 2014–2020 planuje się kontynuowanie programu Uczenie się przez całe życie pod nazwą Erasmus dla wszystkich, który zastąpi wszystkie obecne inicjatywy w dziedzinie kształcenia, szkolenia, młodzieży i sportu, obejmujące UE i państwa trzecie, zastępując łącznie siedem istniejących programów jednym. Zakłada się, że dzięki temu zabiegowi wzrośnie efektywność wydatkowania środków, łatwiej będzie ubiegać się o dofinansowanie, a powielanie działań i ich fragmentacja zostaną ograniczone. Erasmus dla wszystkich zastąpi siedem istniejących programów – jednym. Obejmie on programy: (1) Uczenie się przez całe życie (Erasmus, Leonardo da Vinci, Comenius i Grundtvig); (2) Młodzież w działaniu oraz pięć programów współpracy międzynarodowej; (3) Erasmus Mundus; (4) Tempus; (5) Alfa; (6) Edulink; (7) Program na rzecz współpracy z państwami uprzemysłowionymi.

Główny cel programu pozostaje ten sam i jest nim doskonalenie umiejętności, a w efekcie zwiększenie szans na zatrudnienie. Nie bez znaczenia dla programu będzie miało wsparcie modernizacji systemów kształcenia i szkolenia. Najważniejsze działania podejmowane w ramach istniejących programów będą kontynuowane (tj. mobilność edukacyjna, projekty współpracy i wsparcie dla reform polityki), ale akcent zostanie położony na te obszary, w których skutki systemowe są największe i gdzie zaangażowanie UE może przynieść rzeczywistą wartość dodaną. Cele szczegółowe programu to podejmowanie następujących rodzajów działań: (1) możliwości uczenia się dla osób indywidualnych, zarówno w UE, jak i poza nią; studia i szkolenia, staże, nauczanie i rozwój zawodowy oraz nieformalne działania młodzieży, takie jak wolontariat. Zakłada się, iż rozszerzenie programu poza granice UE zwiększy atrakcyjność europejskiego szkolnictwa wyższego i przyczyni się do rozwoju tego sektora na świecie; (2) współpraca instytucjonalna między placówkami edukacyjnymi, organizacjami młodzieżowymi, przedsiębiorstwami, władzami lokalnymi i regionalnymi oraz organizacjami pozarządowymi, mająca jeden wspólny mianownik w postaci rozwoju i wdrażania innowacyjnych praktyk w dziedzinie kształcenia, szkolenia i na rzecz młodzieży oraz zwiększania szans na znalezienie zatrudnienia, kreatywność i przedsiębiorczość; (3) wsparcie dla reform polityki w państwach członkowskich i dla współpracy z państwami spoza UE, z naciskiem na wzbogacenie faktograficznych podstaw kształtowania polityki i wymianę dobrych praktyk. Wsparcie będzie obejmowało wdrożenie unijnych narzędzi zapewniania przejrzystości, międzynarodowe badania i wsparcie konkretnych strategii polityki, takich jak proces boloński (szkolnictwo wyższe) i proces kopenhaski (kształcenie i szkolenie zawodowe).

W ramach programu Erasmus dla wszystkich zakłada się stworzenie dwóch nowych instrumentów wsparcia. Pierwszy w postaci **Erasmus Master**, który dofinansowywać ma gwarancje kredytowe dla studentów studiów magisterskich studiujących za granicą. Program ten nie ma w założeniu zastępować krajowych systemów pożyczek studenckich, ale je uzupełniać. Często bowiem zdarza się, iż w wielu krajach istnieją

ograniczenia udzielania pożyczek jedynie na odbycie studiów w kraju. Proponowany program gwarancji kredytowych dla studentów koncentruje się na studentach studiów magisterskich odbywających studia w innym państwie europejskim aniżeli kraj pochodzenia. Programy magisterskie są często droższe niż studia licencjackie, stąd program został ograniczony do tego typu studiów. Drugi instrument będzie dotyczyć partnerstw na rzecz wiedzy i umiejętności sektorowych, tj.: „sojuszy na rzecz wiedzy” i „sojuszy na rzecz umiejętności sektorowych”. Sojusze stanowią rodzaje partnerstwa między instytucjami szkolnictwa wyższego a przedsiębiorstwami. Podstawowym zadaniem sojuszy jest wspieranie kreatywności, innowacji i przedsiębiorczości przez tworzenie nowych możliwości kształcenia i nowych kwalifikacji. Sojusze na rzecz umiejętności sektorowych to partnerstwa między organizatorami kształcenia i szkolenia zawodowego a biznesem. Ich celem jest zwiększanie szans na znalezienie zatrudnienia przez tworzenie nowych sektorowych programów nauczania oraz innowacyjnych form kształcenia i szkolenia zawodowego.

Literatura: Decyzja PE i Rady nr 1720/2006 z 15 listopada 2006 roku ustanawiająca program działań w zakresie uczenia się przez całe życie, [w:] Dz.U. UE nr L 327 z 24 listopada 2006 roku; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 347–360; Sprawozdanie Komisji dla Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów, Przegląd śródkresowy programu „Uczenie się przez całe życie”, KOM (2011) 413 wersja ostateczna, 7 lipca 2011 roku, s. 7–9, GUS, Kształcenie dorosłych, Warszawa 2009, s. 15–18. <http://www.frse.org.pl/statut.php>; <http://www.grundtvig.org.pl/index.php/ida/2/>; <http://www.erasmus.org.pl/index.php/ida/169/>; <http://www.erasmus.org.pl/index.php/ida/3/>; <http://www.mk.gov.pl/pkk/fundusze1.php>; http://ec.europa.eu/education/programmes/ajm/index_en.html, <http://www.frse.org.pl/aktualnosci-frse/erasmus-dla-wszystkich-nowy-program-unijny-od-2014-r>, <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/11/818&format=HTML&aged=0&language=PL&guiLanguage=en>.

PROGRAM WSPÓŁPRACY MIĘDZYREGIONALNEJ ma na celu wymianę doświadczeń i najlepszych praktyk w zakresie m.in. wspierania innowacyjności w gospodarce opartej na wiedzy oraz ochronie środowiska. W okresie 2007–2013 przewiduje się w UE realizację jednego programu współpracy międzyregionalnej skoncentrowanego na zagadnieniach związanych z promocją innowacyjności i ochroną środowiska. Polska bierze udział w ramach współpracy międzyregionalnej w Programie Operacyjnym Współpracy Międzyregionalnej – INTERREG IV C, który swoim zasięgiem obejmuje cały obszar Unii Europejskiej (UE). Uczestniczą w nim partnerzy z 27 państw członkowskich UE oraz z Norwegii i Szwajcarii. Budżet programu wynosi 321 mln euro. Struktura programu opiera się na dwóch priorytetach tematycznych, grupując dziedziny działania, które są kluczowe dla uzyskania wsparcia regionów Europy dla strategii unijnej na rzecz wzrostu, zatrudnienia oraz zrównoważonego rozwoju. Priorytet 1 dotyczy innowacyjności oraz gospodarki opartej na wiedzy, koncentrując się przede wszystkim na kwestiach związanych z innowacyjnością, badaniami i rozwojem technologii, przedsiębiorczością oraz MŚP, społeczeństwem

informacyjnym, zatrudnieniem i kwalifikacjami. Priorytet 2 dotyczy środowiska naturalnego i zapobiegania ryzyku, a w szczególności kwestii związanych z zagrożeniami naturalnymi i technologicznymi, gospodarką wodną, gospodarką odpadami i zapobieganiem ich nadmiernemu wytwarzaniu, różnorodnością biologiczną oraz zachowaniem dziedzictwa naturalnego, energetyką, zrównoważonym transportem, dziedzictwem kulturowym i krajobrazem. Program ten wspiera dwa różne rodzaje interwencji. Pierwszy typ interwencji to inicjatywy regionalne – projekty zainicjowane przez podmioty na szczeblu regionalnym ukierunkowane na wymianę doświadczeń w określonym obszarze polityki w celu rozpoznania działań optymalnych oraz opracowania nowych narzędzi i metod wdrożenia. Drugi typ interwencji to tzw. kapitalizacja, w tym opcja szybkiej ścieżki. Projekty tego typu mają na celu zapewnienie, iż rozpoznane – np. w toku prac nad projektami o charakterze inicjatyw regionalnych – działania optymalne zostaną uwzględnione w programach → *Konwergencji*, → *Konkurencyjności Regionalnej i Zatrudnienia* oraz → *Europejskiej Współpracy Terytorialnej*. Działania dotyczące wykorzystania rezultatów (kapitalizacji) optymalizują rezultaty osiągnięte w określonej dziedzinie polityki rozwoju regionalnego. Polegają one na gromadzeniu, analizie oraz upowszechnianiu praktyk w danym obszarze polityki. Jednym z oczekiwanych skutków tego procesu jest uwzględnienie zidentyfikowanych działań optymalnych w programach Konwergencji, Konkurencyjności Regionalnej i Zatrudnienia oraz Europejskiej Współpracy Terytorialnej realizowanych przez regiony pragnące usprawnić swoją politykę.

Literatura: Program Współpracy Międzyregionalnej (INTERREG IVC), lipiec 2007, [w:] http://www.ewt.gov.pl/WstepDoFunduszyEuropejskich/Documents/INTERREGIVC_dokument_operacyjny.pdf; http://www.ewt.gov.pl/WstepDoFunduszyEuropejskich/Documents/INTERREGIVC_dokument_operacyjny.pdf; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 136–142; Program Współpracy Międzyregionalnej (INTERREG IVC) wspierający inicjatywę Komisji Europejskiej „Regiony na rzecz zmian gospodarczych, s. 2, 49.

PROGRAMME OF COMMUNITY ACTION IN THE FIELD OF CONSUMER POLICY → *Program działań Wspólnoty w dziedzinie polityki ochrony konsumentów*

PROGRAMME OF COMMUNITY ACTION IN THE FIELD OF HEALTH → *Wspólnotowy Program działań w dziedzinie zdrowia*

PROGRAMY OPERACYJNE EUROPEJSKIEJ WSPÓŁPRACY TERYTORIALNEJ są przygotowywane w ramach → *Celu 3 „Europejska współpraca terytorialna” polityki spójności UE. Cel ten przewiduje trzy możliwe formy współpracy: transgraniczną, transnarodową i międzyregionalną.* W ramach każdego rodzaju współpracy są przygotowywane programy operacyjne. Mają one charakter międzynarodowy, w którym udział biorą co najmniej dwa państwa (współpraca międzyregionalna – trzy państwa). Środki z funduszy przekazywane są → *beneficjentom* na zasadzie re-

fundacji poniesionych wydatków. Dla każdego programu wyznaczony zostaje partner wiodący, który jest odpowiedzialny za zarządzanie, realizację i koordynację działań wszystkich uczestników przedsięwzięcia. Partner wiodący składa wniosek o dofinansowanie projektu, a po przyznaniu dofinansowania zawiera umowę. W celu optymalizacji sposobu wdrażania programów w ramach Europejskiej Współpracy Terytorialnej (EWT) tworzy się Wspólne Sekretariaty Techniczne, których zadaniem jest wspieranie → *Instytucji Zarządzającej* we wdrażaniu programów. Zadania → *Instytucji Certyfikującej*, *Instytucji Zarządzającej*, → *Instytucji Audytowej* uregulowane są na zasadach tożsamy jak dla → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej*. Bez względu na lokalizację struktur zarządzających dla poszczególnych programów EWT, za koordynację ich wdrażania po stronie polskiej odpowiedzialny jest właściwy minister do spraw rozwoju regionalnego. Pełni on także rolę Instytucji Zarządzającej. W programach, w których funkcje zarządzające pełnią instytucje zagraniczne, minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego odgrywa rolę krajowego koordynatora programu.

Polska uczestniczy w ramach współpracy terytorialnej w każdym z komponentów EWT. Dla **komponentu współpracy transgranicznej** są to → *Programy Operacyjne*: (a) Polska (województwo zachodniopomorskie) – Niemcy (Meklenburgia-Pomorze Przednie); (b) Polska (województwo lubuskie) – Niemcy (Brandenburgia); (c) Polska (województwo lubuskie i województwo dolnośląskie) – Niemcy (Saksonia); (d) Polska (subregiony: jeleniogórsko-wałbrzyski, opolski, rybnicko-jastrzębski, bielsko-bialski, powiat pszczyński – Republika Czeska (subregiony: liberecki, královéhradecki, pardubicki, ołomuniecki oraz morawsko-śląski); (e) Polska (subregiony: bielsko-bialski, nowosądecki, krośnieńsko-przemyski) – Republika Słowacka (subregiony: Žilinský Kraj i Prešovský Kraj); (f) Polska (subregiony: białostocko-suwałski, ełcki) – Litwa, (subregiony: Alytus, Marijampole); (g) Polska – Szwecja – Dania – Litwa – Niemcy (Południowy Bałtyk). W ramach **komponentu transnarodowego** są to następujące programy operacyjne: (a) Region Morza Bałtyckiego; (b) Europa Środkowa. W ramach współpracy **międzyregionalnej** przygotowano → *Program Współpracy Międzyregionalnej* – INTERREG IVC.

Literatura: art. 12–21 Rozporządzenia PE i Rady nr 1080/2006 z 5 lipca 2006 roku w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i uchylającego rozporządzenie nr 1783/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 35 ust. 3, art. 38, art. 53 ust. 3, art. 59 ust. 5, art. 82 ust. 1 lit. c) i art. 93 ust. zdanie 2 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylającego Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 18, art. 21 ust. 2, art. 24, art. 28 ust. 4 i art. 48–53 Rozporządzenia KE nr 1828/2006 z 8 grudnia 2006 roku ustanawiającego szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz Rozporządzenia PE i Rady nr 1080/2006 w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, [w:] Dz.U. UE nr L 371 z 27 grudnia 2006 roku; <http://www.interreg.gov.pl/20072013/EWT/>

PROGRAMY WSPÓŁPRACY TRANSGRANICZNEJ odnoszą się do współpracy transgranicznej polegającej na tworzeniu ugrupowań podmiotów działających na przyległych do siebie granicach państwowych państw członkowskich Unii Europejskiej (UE). Chodzi tutaj o kreowanie wspólnych inicjatyw o znaczeniu lokalnym lub regionalnym. W układzie terytorialnym mowa tu o inicjatywach działających po obu stronach wspólnej granicy. Współpraca ta polega w szczególności na: (a) wspieraniu przedsiębiorczości; (b) wspieraniu i poprawie wspólnej ochrony zasobów naturalnych i kulturowych i wspólnego zarządzania nimi, jak również zapobieganiu zagrożeniom naturalnym i technologicznym; (c) wspieraniu powiązań pomiędzy obszarami miejskimi i wiejskimi; (d) zmniejszaniu izolacji poprzez poprawę dostępu do usług i sieci; (e) rozwoju współpracy, zdolności oraz wspólnego wykorzystywania infrastruktury. Polska uczestniczy w ramach współpracy terytorialnej komponentu 1. Europejskiej Współpracy Terytorialnej. **Dla komponentu współpracy transgranicznej są to programy operacyjne:** (a) Polska (województwo zachodniopomorskie) – Niemcy (Meklenburgia/Pomorze) → *Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska–Niemcy (I)*; (b) Polska (województwo lubuskie) – Niemcy (Brandenburgia) → *Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska – Niemcy (II)*; (c) Polska (województwo lubuskie i województwo dolnośląskie) – Niemcy (Saksonia) → *Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska–Saksonia*; (d) Polska (subregiony: jeleniogórsko-wałbrzyski, opolski, rybnicko-jastrzębski, bielsko-bialski, powiat pszczyński – Czechy (subregiony: liberecki, královéhradecki, pardubicki, ołomuniecki oraz morawsko-śląski) → *Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Czechy – Polska*; (e) Polska (subregiony: bielsko-bialski, nowosądecki, krośnieńsko-przemyski) – Słowacja (subregiony: Žilinský Kraj i Prešovský Kraj) → *Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska – Słowacja 2007–2013*; (f) Polska (subregiony: białostocko-suwalski, ełcki) – Litwa (subregiony: Alytus, Marijampole) → *Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Polska–Litwa*; (g) Polska – Szwecja – Dania – Litwa – Niemcy (Południowy Bałtyk) → *Program Operacyjny Współpracy Transgranicznej Południowy Bałtyk 2007–2013*. W ramach współpracy transgranicznej do objęcia wsparciem kwalifikują się regiony państw członkowskich na poziomie NUTS III leżące wzdłuż jej wszystkich wewnętrznych i niektórych zewnętrznych granic lądowych oraz wszystkie regiony Wspólnoty poziomu NUTS III położone wzdłuż granic morskich, które dzieli odległość do 150 kilometrów. Możliwe są tutaj jednak pewne dostosowania w celu zapewnienia spójności i ciągłości współpracy.

Literatura: art. 7 ust. 1 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; <http://www.interreg.gov.pl/20072013/EWT/>; Narodowa Strategia Spójności 2007–2013; Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia, Warszawa 2007, s. 117; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 136–142.

PROGRAMY WSPÓŁPRACY TRANSNARODOWEJ odnoszą się do współpracy transnarodowej ukierunkowanej na strategiczne priorytety w wymiarze transnarodowym takie jak prace badawczo-rozwojowe, ochrona środowiska, zintegrowane zarządzanie zasobami wodnymi. Programy transnarodowe koncentrują się na: (a) innowacjach; (b) środowisku; (c) dostępności usług transportowych i telekomunikacyjnych; (d) zrównoważonym rozwoju obszarów miejskich. W odniesieniu do wsparcia w zakresie współpracy transnarodowej listę regionów kwalifikujących się do objęcia wsparciem w ramach Europejskiej Współpracy Terytorialnej przyjmuje Komisja Europejska w formie decyzji. **W ramach komponentu transnarodowego są to następujące programy operacyjne:** (a) **Region Morza Bałtyckiego** (*Baltic Sea Region, BSR*), oprócz Polski w tym programie uczestniczą: Dania, Estonia, Finlandia, Litwa, Łotwa, Niemcy (wybrane regiony), Szwecja oraz trzy państwa spoza Unii Europejskiej: Białoruś (wybrane regiony), Norwegia i Rosja (wybrane regiony) → *Program Operacyjny Współpracy Transnarodowej Region Morza Bałtyckiego*; (b) **Europa Środkowa**, oprócz Polski w programie tym uczestniczą: Austria, Czechy, Niemcy (wybrane regiony), Słowacja, Słowenia, Węgry, Włochy (wybrane regiony), Ukraina (wybrane regiony) → *Program Operacyjny Współpracy Transnarodowej Europa Środkowa*. Łączna kwota środków przeznaczona na realizację komponentu transnarodowego wynosi 119,2 mln euro.

Literatura: Narodowa Strategia Spójności 2007–2013; Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia, Warszawa 2007, s. 117; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 136–142.

PROGRESS 2007–2013 → *Wspólnotowy program na rzecz zatrudnienia i solidarności społecznej*

PROJECT CYCLE MANAGEMENT (PCM) → *Zarządzanie cyklem projektu*

PROJEKT stanowi operację o jasno określonych celach, składającą się z całej serii prac, czynności lub usług, którego celem jest wykonanie konkretnego, niepodzielnego zadania (w określonym czasie), posiadającego dokładny gospodarczy lub techniczny charakter. Projekt zawiera najczęściej zdefiniowane struktury zarządzania, harmonogram jego realizacji, kosztorys oraz reguły monitoringu i ewaluacji odnoszących się do zaplanowanych rezultatów. **Projekt należy jednoznacznie określić jako samodzielną jednostkę analityczną.** Wiąże się to również z tym, że w niektórych przypadkach kilka podprojektów powinno się uznać, dla celów analizy kosztów i korzyści, za jeden duży projekt, szczególnie w sytuacji, gdy jakaś faza realizacji, w odniesieniu, do której wnoszono o pomoc z funduszy, nie może być uznana sama w sobie za operacyjną. Projekt w kontekście myślenia projektowego kontrastuje się bardzo często z codziennym działaniem, aby uwypuklić cechy projektu (tabela).

Wyszczególnione cechy	Projekt	Codzienne działanie
Czas	Metodyczne działanie czasowe ze ściśle zdefiniowanym początkiem i końcem	Działanie permanentne bez określonej daty zakończenia
Cel	Wprowadzenie zmiany za pomocą osiągnięcia określonego unikalnego rezultatu projektu	Generowanie identycznych rezultatów bądź rezultatów określonego rodzaju, rezultaty standardowe
Proces	Jednorazowy, wykorzystuje środki czasowo	Ciągle trwający, wykorzystuje środki w sposób ciągły
Natura	Unikalna, czasowa oraz przejściowa	Kontynuowana i powtarzalna

W rozumieniu myślenia projektowego (→ *projektowanie*) projekt może być postrzegany jako: (a) interwencja w stan obecny przez wykonanie zaplanowanych czynności, dostarczający określonej społeczności oczekiwany produkt; (b) realizacja produktu projektu, która powoduje, iż zaplanowane rezultaty w odniesieniu do → *grupy docelowej* zaspokajają jej potrzeby, osiągając tym samym cel ogólny projektu; (c) zmiana niezadowolającego stanu obecnego na pożądaną stan w przyszłości.

Należy wziąć pod uwagę fakt, iż dobry projekt ma szansę realizacji pod warunkiem zrozumienia problemu, który ma rozwiązać. Aby tego dokonać, należy znaleźć sposób rozwiązania problemu, wskazując źródła jego finansowania. W konsekwencji każdy projekt powinien zawierać następujące cechy: (a) cel (zdefiniowany tak, że uwzględni specyfikę grupy docelowej bądź branży); (b) działania (służące osiągnięciu celu); (c) → *wskaźniki* (pozwalające na pomiar stopnia osiągnięcia celu); (d) skierowanie wsparcia nie do wszystkich, ale do wybranej grupy docelowej w ujęciu przestrzennym (na danym obszarze) i problemowym (w związku z zidentyfikowanymi wspólnymi problemami); (e) określony w czasie (zawierać określony początek i koniec projektu oraz harmonogram realizacji); (f) założenie konkretnych zasobów finansowych i rzeczowych dla osiągnięcia celu projektu. Dla oceny projektów przez właściwe instytucje bez względu na jego rodzaj projekt powinien być: (a) logiczny – poszczególne części projektu powinny być ze sobą spójne); (b) przejrzysty – powinien zawierać niezbędne informacje na temat zakresu merytorycznego, którego dotyczy. Złym rozwiązaniem jest podawanie zbyt wielkiej liczby informacji, które nie są wprost powiązane z realizacją projektu jak również to, że projekt zawiera niewystarczającą ilość danych, co uniemożliwia rzetelne jego zweryfikowanie oraz realizację; (c) realistyczny – założone wsparcie jest możliwe do zrealizowania. Mowa tutaj jest m.in. o zaangażowaniu takich środków finansowych i rzeczowych, zgodnie z zasadą efektywności (→ *efektywność* (wydatkowania środków)), które pozwolą na osiągnięcie rezultatów; (d) adekwatny – wsparcie jest dostosowane do specyfiki grupy docelowej

(np. inne dla osób pracujących, inne dla wykluczonych społecznie); (e) innowacyjny (promujący nowe niestosowane dotychczas rozwiązania zarówno techniczne, jaki i społeczne; → *innowacja*); (f) efektywny (gwarantujący osiągnięcie celów projektu przy założeniu możliwie najniższych kosztów).

Phil Baguley zwraca uwagę na masę krytyczną cech projektu, które występując łącznie, odróżniają ogół działań związanych z projektem od innych czynności (tabela).

Cechy projektu	Wyjaśnienie
Zmiana	Każdy projekt oznacza podejmowanie interwencji w tym sensie, iż w obszarze oddziaływania następuje modyfikacja istniejącej sytuacji negatywnej na pozytywny, a zaplanowany wcześniej efekt. Wobec tego każdorazowo projekt wprowadza zmianę.
Unikalność	Projekty, nawet jeśli są realizowane za pomocą standardowych działań przy założeniu analogicznych kosztów, to udział osób oraz perspektywa czasowa świadczy o odmienności każdego z nich.
Ograniczenie czasowe	Cechą każdego projektu jest osadzenie go w ramach czasowych (tj. rozpoczęcie i jego zakończenie). Oznacza to również, iż cykl życia projektu jest limitowany czasowo (niepowtarzalność cyklu). Wraz z osiągnięciem określonych rezultatów projekt kończy własne działanie.
Cele, rezultaty	Pozytywny oczekiwany stan w wyniku interwencji projektu. W ramach projektu można wyróżnić również cele cząstkowe, które są uwarunkowane od wykonania określonych działań i jednocześnie warunkują osiągnięcie celu projektu.
Wykorzystuje zasoby	Projekt wymaga zasobów co najmniej w trzech wymiarach: finansowym, rzeczowym i ludzkim (o czym poniżej).
Ryzyko	Każdy projekt zakłada wprowadzenie zmian, co powoduje automatycznie pojawienie się ryzyka. Ryzyko w każdym projekcie już na etapie projektowania powinno zostać zidentyfikowane w kontekście cyklu życia projektu.
Zaangażowanie zasobów ludzkich	Projekty są zorientowane na człowieka w tym sensie, iż ich powodzenie zależy od umiejętności osób nim zarządzających, począwszy od etapu koncepcyjnego po ostateczne rozliczenie projektu.

Według ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku projekt jest definiowany jako przedsięwzięcie realizowane w ramach → *Programu Operacyjnego* (PO) na podstawie decyzji lub umowy o dofinansowanie zawieranej między → beneficjentem a → *Instytucją Zarządzającą* (IZ), → *Instytucją Pośredniczącą* (IP) lub *Instytucją Wdrażającą* (IW). Natomiast Rozporządzenie Rady nr 1083/2006 zwraca dodatkowo uwagę na to, że projekt jest wybierany na podstawie kryteriów

ustalanych nie przez IZ, IP, IW, lecz przez → *Komitet Monitorujący* (KM). Ważne jest również to, że projekt musi przyczynić się do realizacji celów działań, a także priorytetów poszczególnych PO/RPO. Nie bez znaczenia pozostaje również fakt, iż projekt może być realizowany przez jednego lub więcej beneficjentów (np. w formie → *partnerstwa publiczno-prywatnego*). W praktyce oznacza to brak podstawy do odrzucenia przez właściwą instytucję projektu ze względu na to, iż jest on realizowany w partnerstwie. Bez względu na PO → *beneficjent* ma prawo na realizację projektu w partnerstwie. Ocenie może podlegać w szczególności jakość partnerstwa (w kontekście osiągnięcia celu/celów danego projektu), typ partnera. W polskim prawodawstwie podstawę do realizacji projektów partnerskich stanowią przepisy ustawy o zasadach polityki rozwoju, gdzie wskazano dyspozycję dla Instytucji Zarządzającej, która może określać szczegółowe warunki realizacji tego typu projektów. Podstawową cechą projektu partnerskiego według wspomnianej ustawy jest to, iż podmioty w nim uczestniczące wnoszą zasoby ludzkie, organizacyjne, techniczne lub finansowe. Szczegóły funkcjonowania partnerstw regulowane są w porozumieniu lub umowie partnerskiej bądź też na podstawie odrębnych przepisów w zależności od przedmiotu projektu. Dla przykładu można wskazać, iż projekty realizowane w ramach → *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki* (PO KL) w formie partnerstwa muszą spełniać warunki określone przez → *Instytucję Zarządzającą* PO KL takie jak: (a) posiadanie lidera partnerstwa, który jest jednocześnie beneficjentem projektu (stroną umowy o dofinansowanie); (b) uczestnictwo partnerów w realizacji projektu na każdym jego etapie, co oznacza również wspólne przygotowanie wniosku o dofinansowanie projektu oraz wspólne zarządzanie projektem, przy czym partner może uczestniczyć w realizacji tylko części zadań w projekcie; (c) adekwatność udziału partnerów, co oznacza odpowiedni udział partnerów w realizacji projektu (wniesienie zasobów ludzkich, organizacyjnych, technicznych lub finansowych odpowiadających realizowanym zadaniom); (d) zawarcie pisemnej umowy lub porozumienia partnerów, określającego podział zadań i obowiązków między partnerów.

Literatura: art. 2 pkt. 3 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Wytyczne dotyczące metodologii przeprowadzania analizy kosztów i korzyści, Dokument roboczy nr 4 Bruksela 2006, s. 5; art. 5 pkt 9, art. 28a Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku nr 279, poz. 1644; European Commission – Europe Aid, Project Cycle Management Handbook, Bruksela 2002, s. 102; Nancy Mingus, Zarządzanie projektami, Gliwice 2002, s. 20 i nast., 29 i nast.; Małgorzata Bonikowska / Bartosz Gucza / Marcin Majewski / Monika Małek, Podręcznik zarządzania projektami miękkimi, Warszawa 2006, s. 8; Jan W. Tkaczyński / Marek Świstak / Elżbieta Sztorc, Projekty europejskie, praktyczne aspekty pozyskiwania i rozliczania dotacji unijnych, Warszawa 2011, s. 6, 8, 249–263; Zakres realizacji projektów partnerskich określony przez Instytucję Zarządzającą Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Warszawa styczeń 2011, s. 4–12.

PROJEKT GENERUJĄCY DOCHÓD oznacza wszelkie projekty współfinansowane w ramach → *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego* i → *Funduszu Spójności*, których całkowita wartość przekracza 1 mln euro, a obejmujące inwestycje w infrastrukturę, korzystanie z której podlega opłatom ponoszonym bezpośrednio przez korzystających albo wszelkie operacje pociągające za sobą sprzedaż gruntu bądź budynków lub dzierżawę gruntu lub najem budynków lub wszelkie inne odpłatne świadczenie usług. → **Koszty kwalifikowalne poniesione w związku z realizacją projektu generującego dochód nie mogą przekroczyć bieżącej wartości kosztów inwestycji pomniejszonej o bieżącą wartość dochodu netto z inwestycji w okresie referencyjnym.** Jest to okres, za który należy sporządzić prognozę przepływów pieniężnych generowanych przez dany → *projekt*, liczony od roku poniesienia pierwszych wydatków związanych z faktyczną jego realizacją. Okres zależy od rodzaju inwestycji (sektor, w jakim jest dokonywana inwestycja) i powinien odzwierciedlać okres życia ekonomicznego planowanego projektu. Okresy referencyjne przedstawiają się następująco: (a) energetyka – 15–25 lat; (b) gospodarka wodna i ochrona środowiska – 30 lat; (c) kolejnictwo – 30 lat; (d) porty morskie i lotnicze – 25 lat; (e) drogi – 25–30 lat; (f) przemysł – 10 lat; (g) inne (niesklasyfikowane) – 15 lat.

Jeśli nie wszystkie koszty kwalifikują się do dofinansowania (z punktu widzenia kwalifikowalności kosztów w ramach danego funduszu), dochód zostaje przyporządkowany proporcjonalnie do kwalifikowalnych i niekwalifikowanych części kosztów inwestycji. Obliczenie planowanego dochodu z inwestycji następuje w studium wykonalności lub → *biznesplanie* przed złożeniem → *wniosku o dofinansowanie* projektu. W przypadku projektów generujących dochód należy sporządzić pełną analizę finansową metodą zdyskontowanego przepływu środków pieniężnych (DCF – *Discounted Cash Flow*). W jej ramach Komisja Europejska (KE) zaleca przy ustalaniu maksymalnej wysokości dofinansowania projektu z funduszy Unii Europejskiej (UE) zastosowanie → *metody luki w finansowaniu*. Jeśli nie ma możliwości wiarygodnego obliczenia dochodu z wyprzedzeniem, dochód wygenerowany w okresie 5 lat od zakończenia projektu jest odliczany od wydatków deklarowanych KE. Dodatkowo, jeśli w okresie trzech 3 lat od zamknięcia programu, w ramach którego realizowano projekt generujący nieprzewidziany dochód, jego równowartość zwraca się do budżetu ogólnego UE proporcjonalnie do wkładu funduszu w dany projekt.

Powyższe zasady nie mają zastosowania w czterech przypadkach: (a) dla projektów podlegających regulacjom dotyczącym → *pomocy publicznej* (w tym → *pomocy de minimis*) stosownie do art. 107 TFUE (w praktyce oznacza to, iż kwoty dotacji nie pomniejsza się o wartość dochodu netto, a o wysokości dofinansowania decyduje rodzaj pomocy publicznej); (b) dla projektów współfinansowanych w ramach Europejskiego Funduszu Społecznego (EFS) oraz dodatkowo dla projektów w ramach → *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego* (EFRR) i Funduszu Spójności (FS), których całkowita wartość jest niższa aniżeli 1 mln euro; (c) dla projektów, których

wsparcie związane jest z instrumentami inżynierii finansowej (w rozumieniu art. 44 rozporządzenia nr 1083/2006 oraz Sekcji 8 rozporządzenia nr 1828/2006) dotyczących tworzenia m.in. funduszy kapitału podwyższonego ryzyka, funduszy gwarancyjnych, funduszy pożyczkowych (których celem jest wspieranie sektora → *małych i średnich przedsiębiorstw*); (d) dla projektów niegenerujących dochody. Wówczas poziom dofinansowania ustala się przy zastosowaniu stopy dofinansowania określonej w → *szczegółowym opisie priorytetów programu operacyjnego* bądź w decyzji KE przyjmującej dany program operacyjny.

Literatura: art. 44, 55 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 1 Rozporządzenia Rady nr 1341/2008 z 18 grudnia 2008 roku zmieniające rozporządzenie nr 1083/2006 ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności w odniesieniu do niektórych projektów generujących dochody, [w:] Dz.U. UE nr L 348 z 24 grudnia 2008 roku, Sekcja 8 Rozporządzenia KE nr 1828/2006 z 8 grudnia 2006 roku ustanawiającego szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz Rozporządzenia PE i Rady nr 1080/2006 w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, [w:] Dz.U. UE nr L 371 z 27 grudnia 2006 roku; Wytyczne dotyczące metodologii przeprowadzania analizy kosztów i korzyści, Dokument roboczy nr 4, Bruksela 2006, s. 7–19; Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013, Wytyczne w zakresie wybranych zagadnień związanych z przygotowaniem projektów inwestycyjnych, w tym projektów generujących dochód, Warszawa projekt z maja 2011 roku, s. 9 i nast., Krajowe wytyczne dotyczące kwalifikowania wydatków w ramach funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności w okresie programowania 2007–2013, Warszawa kwiecień 2010, s. 8, 19.

PROJEKT INDYWIDUALNY projekt o strategicznym znaczeniu dla realizacji programu wskazany przez → *Instytucję Zarządzającą* danym → *Programem Operacyjnym*, zgodnie z kryteriami zatwierdzonymi przez → *Komitet Monitorujący*.

Literatura: art. 28 ust. 1 pkt 1 Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku nr 279, poz. 1644.

PROJEKT INWESTYCYJNY jest to przedsięwzięcie inwestycyjne obejmujące budowę, rozbudowę, przebudowę, modernizację lub remont (jako koszt inwestycyjny).

PROJEKT SYSTEMOWY dotyczy dofinansowania realizacji zadań publicznych określonych w odrębnych przepisach. Mowa tutaj np. o projektach systemowych powiatowych urzędów pracy, ośrodków pomocy społecznej w ramach → *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki* (PO KL). Projekty te dofinansowują działania przewidziane odpowiednio dla Ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z 20 kwietnia 2004 roku oraz Ustawy o pomocy społecznej z 12 marca 2004 roku.

Literatura: art. 28 ust. 1 pkt 2 Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku nr 279, poz. 1644.

PROJEKTOWANIE → *Myślenie projektowe*

PROJEKTY KLUCZOWE → *Indykatorywna lista projektów kluczowych*

PROMOCJA PROJEKTU (→ *zasada informowania i promocji*) – ogół działań informacyjnych i promocyjnych na temat wdrażania → *projektu*, które mają na celu przyczynić się do jego pełniejszej realizacji. Adresatem tych działań są różne podmioty, do których można zaliczyć ogół społeczeństwa, potencjalnych i realnych → *beneficjentów* środków funduszowych. Innymi adresatami mogą być też media, instytucje zaangażowane we wdrażanie → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* (UE) i → *Funduszu Spójności* (FS), decydentów, liderów, środowiska opiniotwórcze. Z punktu widzenia podmiotu realizującego projekt najistotniejszą z tych kategorii jest grupa docelowa, czyli osoby/instytucje bezpośrednio korzystające ze wsparcia. Obowiązek prowadzenia działań informacyjno-promocyjnych dotyczy nie tylko beneficjentów. W zależności od poziomu zarządzania wymóg ten odnosi się do → *Instytucji Zarządzających IZ* (promowanie danego → *Programu Operacyjnego – PO* lub → *Regionalnego Programu Operacyjnego – RPO*), → *Instytucji Pośredniczących* (promowanie komponentów, priorytetów w ramach PO/RPO) czy też → *Instytucji Pośredniczących II stopnia* (działań, poszczególnych projektów). Obowiązkiem Instytucji Koordynującej → *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013* (NSRO) jest przygotowanie strategii komunikacji, która określa zasady prowadzenia działań informacyjnych i promocyjnych na potrzeby wszystkich programów operacyjnych i NSRO, a w szczególności cele i ideę przewodnią, określa grupy docelowe, wskazuje instytucje zaangażowane w działania informacyjne i promocyjne. Na podstawie zatwierdzonej przez Komisję Europejską (KE) strategii komunikacji IZ w ramach danego PO/RPO przygotowuje plan komunikacji dla danego PO/RPO, który zawiera opis planowanych działań informacyjnych, promocyjnych i szkoleniowych oraz ich spodziewane rezultaty. Działania informacyjne wspólne dla wszystkich PO/RPO w ramach → *polityki spójności* są finansowane z → *Programu Operacyjnego Pomoc Techniczna* (PO PT), natomiast działania właściwe dla danego PO/RPO – z jego pomocy technicznej.

Wśród instrumentów, jakie poszczególne instytucje systemu wdrażania → *funduszy unijnych* mają do dyspozycji, a które kwalifikują się do wsparcia, są m.in.: **(a) działania szkoleniowe; (b) prowadzenie punktów informacyjnych; (c) publikacje tematyczne; (d) strony internetowe.** Dlatego poszczególne instytucje systemu wdrażania funduszy unijnych mają obowiązek promowania nie tyle samych funduszy, lecz również aplikowania i najlepiej zrealizowanych projektów (rozpowszechniania dobrych praktyk). W zakresie promocji i informacji projektu beneficjent i partner (w przypadku projektów realizowanych w partnerstwie) posiadają wiele obowiązków. W przypadku → *projektów inwestycyjnych* ma to duże znaczenie, ponieważ beneficjent jest zobligowany do umieszczenia na stałe widocznej tablicy pamiątkowej nie później niż 6 miesięcy po zakończeniu projektu. Umieszczenie takiej tablicy jest

obligatoryjne, jeśli projekt spełnia następujące warunki: (a) całkowity wkład publiczny w projekt przekracza 500 000 euro; (b) projekt dotyczy zakupu środków trwałych lub finansowania robót infrastrukturalnych lub budowlanych. Tablica powinna zawierać: (1) rodzaj i tytuł projektu; (2) emblemat UE spełniający normy graficzne określone w załączniku I do Rozporządzenia nr 1828/2006 z 8 grudnia 2006 roku; (3) odniesienie do właściwego funduszu (→ *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego* – EFRR, → *Europejskiego Funduszu Społecznego* – EFS, Funduszu Spójności); (4) hasło określone przez IZ, podkreślające wartość dodaną pomocy Wspólnoty (np. hasło „inwestujemy w waszą przyszłość”). Informacje powinny zajmować co najmniej 25% powierzchni tablicy.

Także w trakcie realizacji projektu beneficjent umieszcza tablicę informacyjną w każdym miejscu realizacji projektu, gdy wkład publiczny wynosi co najmniej 500 000 euro oraz projekt dotyczy finansowania robót infrastrukturalnych lub budowlanych. Zakres informacji dotyczący współfinansowania z funduszy jest tożsamy dla tablic umieszczanych na stałe po zakończeniu projektu. Zajmują one co najmniej 25% powierzchni tablicy informacyjnej. W przypadku projektów współfinansowanych w ramach EFS, także w stosownych przypadkach, jeżeli projekt otrzymuje finansowanie w ramach EFRR lub FS, beneficjent jest odpowiedzialny za poinformowanie o tym współfinansowaniu przez dany fundusz wszystkich uczestników projektu. Beneficjent jest zobowiązany do informowania w sposób jednoznaczny, iż dany projekt został wybrany w ramach konkretnego Programu Operacyjnego współfinansowanego z EFS, EFRR czy FS. Jakikolwiek dokument odnoszący się do operacji, w tym zaświadczenie o udziale lub innego rodzaju, powinno zawierać informację o współfinansowaniu programu operacyjnego z EFS lub, w stosownych przypadkach, z EFRR lub FS.

Z uwagi na specyfikę Programów Operacyjnych współfinansowanych w ramach EFS (w Polsce → *Program Operacyjny Kapitał Ludzki* – PO KL) warto zwrócić szczególną uwagę na kwestię promocji w odniesieniu do PO KL. W ramach tego programu prowadzenie działań informacyjno-promocyjnych musi zawierać następujące elementy: (a) oznaczanie pomieszczeń, w których jest realizowany projekt (informacja o współfinansowaniu wraz z wymaganymi logotypami powinna zajmować co najmniej 25% powierzchni plakatu, tablicy, naklejki); (b) oznaczanie sprzętu i wyposażenia zakupionego w ramach projektu; (c) informację o współfinansowaniu wynagrodzeń w ramach projektu (stosowna informacja powinna znaleźć się w umowie o pracę bądź umowie cywilnoprawnej); (d) oznaczenie publikacji i materiałów promocyjnych (w tym publikacji w wersji elektronicznej, prezentacji) w ramach projektu; (e) informowanie o współfinansowaniu przekazywane uczestnikom projektu/grupie docelowej (informacja o współfinansowaniu zawiera dane dotyczące współfinansowania przez EFS wraz z logotypem PO KL oraz logami EFS i UE stosowanymi zgodnie z „Wytycznymi dotyczącymi oznaczania projektów w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki”).

W przypadku oznaczenia pomieszczeń, w których realizowany jest projekt (oznaczenie może nastąpić poprzez wywieszenie plakatu, naklejki lub innego rodzaju informacji zawierającej informację o współfinansowaniu projektu ze środków EFS. Informacja o współfinansowaniu projektu może być umieszczona w biurze projektu, salach szkoleniowych oraz w innych salach, w których wsparcie jest udzielane bezpośrednio. Co ważne, informacja o współfinansowaniu powinna być umieszczona w widocznym (godnym) miejscu i być czytelna dla wszystkich osób biorących udział w działaniach w danym miejscu. W informacji o współfinansowaniu nie powinno umieszczać się: (a) innych logotypów (w szczególności logotypów instytucji realizującej projekt, partnerstwa, IP, IP2 oraz logotypu przyjętego dla projektu); (b) nazw beneficjenta, IP, innych źródeł współfinansowania oraz wszelkich innych informacji, które mogłyby sprawić, że przekaz o udziale środków EFS będzie nieczytelny bądź mało przejrzysty; (c) skrótów, tj. EFS, PO KL. Powinny być używane pełne nazwy: Europejski Fundusz Społeczny, Program Operacyjny Kapitał Ludzki. Należy również pamiętać o odpowiednim oznaczeniu sprzętu i wyposażenia zakupionego w ramach projektu. Oznaczenie na zakupionym sprzęcie musi być czytelne i zastosowane w widocznym miejscu. Informacja taka powinna zawierać napis o współfinansowaniu oraz logotypy. Nie ma ograniczeń wielkości informacji, warunkiem jest nie jej rozmiar, lecz czytelność. Obowiązki oznaczania nie podlegają materiałom biurowym oraz małym sprzętom o niewielkiej wartości (np. zszywacze, dziurkacze).

W ramach oznaczania sprzętu dopuszcza się wykorzystywanie naklejek papierowych, folii samoprzylepnej, tabliczek plastikowych, metalowych, naszywek z materiału, graweru, haftu itp. Informacja o współfinansowaniu powinna być ponadto przekazywana podczas konferencji, seminariów, warsztatów, spotkań informacyjnych, targów i innych imprez. W związku z powyższym informacja powinna się znaleźć co najmniej na: (a) zaproszeniach zarówno przekazywanych w formie papierowej, jak i elektronicznej, również, jeśli zaproszenie jest zaproszeniem otwartym w formie ogłoszenia, ogłoszenia prasowego, plakatu itp.; (b) plakatach, informacjach, ogłoszeniach umieszczonych w sali, stoisku wystawienniczym, w miejscu widocznym dla uczestników spotkania lub/oraz przed wejściem do sali; informacja o współfinansowaniu może się również znajdować na elementach scenografii, wystroju stanowiska, jak również w formie banerów reklamowych, transparentów, ścian reklamowych itp.; (c) materiałach, które otrzymują uczestnicy spotkania, w szczególności na publikacjach, gadżetach, prezentacjach, materiałach audiowizualnych.

Literatura: art. 60 lit. j), art. 69 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 2, 8, 9 Rozporządzenia KE nr 1828/2006 z 8 grudnia 2006 roku ustanawiającego szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz Rozporządzenia PE i Rady nr 1080/2006 w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, [w:] Dz.U. UE nr L 371

z 27 grudnia 2006 roku; Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013 Wytyczne w zakresie informacji i promocji, Warszawa czerwiec 2010, s. 6–15; Strategia Komunikacji Funduszy Europejskich w Polsce w ramach Narodowej Strategii Spójności na lata 2007–2103, Projekt zaakceptowany przez Komitet Koordynacyjny Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia, Warszawa 2007, s. 10, 16; Plan komunikacji Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki 2007–2013, projekt, Warszawa grudzień 2011, s. 8–16; Wytyczne dotyczące oznaczania projektów w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Warszawa luty 2009, s. 3–9; Wiesław Zaleszczuk, Jak zorganizować promocję, [w:] Małgorzata Grzelewska / Rafał Serafin / Paulina Biedrońska, Poradnik projektodawcy, praktyczne aspekty realizacji projektów Europejskiego Funduszu Społecznego, Kraków 2007, s. 73, 76 i nast.

PROTEST jest pisemnym wystąpieniem podmiotu wnioskującego o dofinansowanie projektu w ramach → *Programu Operacyjnego* (PO) o ponowne sprawdzenie zgodności złożonego wniosku z kryteriami wyboru projektów. Protest jest jednym ze środków odwoławczych w ramach → *procedury odwoławczej* w okresie programowania na lata 2007–2013. Protest stanowi jednocześnie pierwszy etap procedury odwoławczej tj. etap sądowy, kolejny to etap postępowania przed sądami administracyjnymi. W ramach pierwszego etapu wnioskodawca może skorzystać z dwóch instrumentów tj. protest i odwołanie (wniosek o ponowne rozpatrzenie sprawy). Kwestie kształtu poszczególnych procedur odwoławczych w szczególności regulują → *systemy realizacji PO*. W obecnym brzmieniu ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju definicja protestu uległa uchyleniu i dlatego została ona uregulowana w poszczególnych systemach realizacji programów operacyjnych. Oznacza to, iż beneficjent w przypadku negatywnej oceny projektu może wnieść środki odwoławcze przewidziane nie na poziomie ustawowym, ale na poziomie systemu realizacji. Nie zmienia to jednak faktu, iż protest jest (pisemnym bądź elektronicznym) zakwestionowaniem przez podmiot wnioskujący oceny jego wniosku. Zakwestionowanie dokonanej oceny w konsekwencji prowadzi do żądania w postaci weryfikacji przeprowadzonej oceny w zakresie stopnia spełnienia kryteriów wyboru projektów ustalonych w ramach programu operacyjnego. Protest może dotyczyć etapu oceny zarówno formalnej, jak i merytorycznej. Treść protestu powinna zawierać precyzyjnie wskazane i podnoszone zarzuty, które wynikają z załączonej dokumentacji mającej związek ze sprawą (np. kopia wniosku o dofinansowanie, pismo na temat wyniku rozpatrzenia wniosku oraz inne dokumenty mające związek z procedurą wyboru danego projektu). Prawo do złożenia protestu ma każdy projektodawca, którego wniosek został oceniony negatywnie. W sytuacji gdy przyczyną niezakwalifikowania projektu do dofinansowania jest wyczerpanie alokacji na realizację poszczególnych działań i priorytetów w ramach programu operacyjnego, środki odwoławcze nie mają zastosowania. Wszczywanie procedury odwoławczej jest bezcelowe, gdyż jej rezultat nie doprowadziłby do podpisania umowy o dofinansowanie. Jak już wspomniano, Ustawa o zasadach prowadzenia polityki rozwoju w przypadku negatywnej oceny projektu deleguje prerogatywę do okre-

ślenia szczegółów środków odwoławczych na systemy realizacji poszczególnych programów operacyjnych. W tym kontekście system realizacji programu operacyjnego powinien określać: (1) rodzaje środków odwoławczych; (2) terminy, w których środki te powinny być wniesione, a co za tym idzie – także terminy, w których wniesione środki odwoławcze powinny zostać rozpatrzone; (3) tryb wnoszenia i rozpatrywania środków odwoławczych, ze wskazaniem instytucji właściwych w tym zakresie oraz inne warunki w zakresie wnoszenia środków odwoławczych, o których mowa w art. 30b ust. 1 ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju, ustalone przez instytucję zarządzającą programem operacyjnym, w tym także zakres środków odwoławczych.

Należy zaznaczyć, iż rozstrzygnięcie w przedmiocie oceny wniosku o dofinansowanie złożonego w odpowiedzi na konkurs określane mianem pisemnej informacji o wyniku oceny projektu nie stanowi decyzji w rozumieniu kodeksu postępowania administracyjnego. Co więcej, wyłączenie ze stosowania kodeksu pozostaje także aktualne dla informacji otrzymywanych przez projektodawców w trakcie trwania procedury odwoławczej. Nie bez powodu wynik oceny wniosku o dofinansowanie nie jest określony mianem decyzji. Jest to podejście konsekwentne, ponieważ cała procedura wyboru projektu do dofinansowania również nie podlega kodeksowi postępowania administracyjnego. Konsekwencją takiego stanowiska jest sytuacja, w której poszczególne etapy, aspekty formalne środków odwoławczych regulowane są przez poszczególne systemy realizacji danych programów. Jak wspomniano wyżej wniesienie protestu przez projektodawcę nie wstrzymuje biegu procedury wyboru pozostałych projektów złożonych w danej rundzie aplikacyjnej. Taki sposób procedowania ma zastosowanie w odniesieniu do konkursów otwartych. Oznacza to kontynuację wszelkich niezbędnych procedur z zawarciem umowy o dofinansowanie łącznie. Właściwa instytucja ogłaszająca konkurs ustanawia rezerwę finansową w celu ewentualnego sfinansowania umów zawartych z wnioskodawcami, którzy pozytywnie przejdą procedurę odwoławczą.

Z punktu widzenia skuteczności korzystania z możliwości, jakie daje procedura odwoławcza, należy zwrócić uwagę, iż nie wszystkie przypadki negatywnej oceny wskazują na zasadność składania protestu. Przykładem takiej sytuacji może być ewentualność, w której projekt został odrzucony na etapie oceny formalnej ze względu na brak wymaganej dokumentacji bądź ewidentnych błędów we wniosku. Odrzucenie natomiast na etapie oceny merytorycznej może dotyczyć jednoznacznej niezgodności z regułami dotyczącymi pomocy publicznej. Ocena powodzenia składanego środka odwoławczego ma znaczenie praktyczne i odnosi się nie tylko do jego uwzględnienia w ogóle, ale także do zaangażowania zasobów niezbędnych do obsługi procedury odwoławczej, jak wreszcie tego, w jakim czasie może to nastąpić. Z tego względu można wskazać na trzy przypadki, w których wystąpienie na drogę procedury odwoławczej daje realne szanse na pozytywne ich

rozpatrzenie, a w każdym razie znacznie je uprawdopodobnia: (1) na etapie oceny formalnej bądź merytorycznej instytucja oceniająca projekt (w praktyce członkowie ciała oceniającego) pominęła istotne dla oceny projektu informacje zawarte we wniosku bądź załącznikach, które podlegają ocenie; (2) fakt wystąpienia pomyłki w przedstawionych dokumentach wynika z niespójnych bądź błędnych instrukcji składających się na system realizacji danego programu operacyjnego; (3) w procedurze oceny projektu miały miejsce uchybienia o charakterze proceduralnym. Jako przykład można podać sytuację, w której projektodawcę nie wezwano do korekty błędu w przypadku, gdy zgodnie z procedurami błąd mógł podlegać korekcie. Inną ewentualnością w zakresie uchybień proceduralnych może być nieprawidłowe poinformowanie o wyniku oceny wniosku, tzn. w pisemnej informacji o wynikach oceny projektu. Protest rozpatrywany jest w terminie i trybie określonym w systemie realizacji PO.

Literatura: art. 29 ust. 2 pkt 6, art. 30 ust. 1–3, art. 30b–30g Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku, nr 279, poz. 1644; Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007-2013. Wytyczne w zakresie wymogów, jakie powinny uwzględniać procedury odwoławcze ustalone dla programów operacyjnych, dla konkursów ogłaszanych od dnia 20 grudnia 2008 roku, Warszawa kwiecień 2011, s. 11 nast.; Eliza Szadkowska / Anna Zadykowicz, I poziom przedsądowy procedury odwoławczej w systemie wdrażania funduszy europejskich w Polsce, [w:] Maciej Perkowski (red.), Procedura odwoławcza w systemie wdrażania funduszy europejskich, Warszawa 2010, s. 58–60; Agata Chorążak, Czy odwołanie może być skuteczne?, [w:] Fundusze Europejskie 2(2009), s. 67 n.

PROW → *Program Rozwoju Obszarów Wiejskich*

PRZEDAKCESYJNY INSTRUMENT POLITYKI STRUKTURALNEJ (*Instrument for Structural Policies for Pre-Accession – ISPA*) funkcjonował w latach 2000–2006 jako jeden z trzech, obok PHARE (→ *Polska i Węgry – Pomoc w Restrukturyzacji ich Gospodarek*) i SAPARD (→ *Specjalny Program Akcesyjny na rzecz Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich*), funduszy przedakcesyjnych, wspierających 10 krajów Europy Środkowo-Wschodniej przygotowujących się do akcesji do Unii Europejskiej (UE). Utworzono go mocą Rozporządzenia Rady nr 1267/1999 z 21 czerwca 1999 roku. Wzorowany był na → *Funduszu Spójności*. Podstawowym **celem funduszu ISPA było wsparcie krajów kandydujących w zakresie społecznej i gospodarczej spójności poprzez współfinansowanie → dużych projektów inwestycyjnych (powyżej 5 mln euro) w sektorze środowiska i transportu**. Wsparcie finansowe funduszu ISPA obejmowało w szczególności: (a) w obszarze środowiska: wspieranie przedsięwzięć umożliwiających krajom → *beneficjentom* dostosowanie się do wspólnotowego prawa ochrony środowiska oraz do celów Partnerstwa dla Członkostwa; (b) w obszarze transportu: wspieranie przedsięwzięć umożliwiających krajom beneficjentom dostosowanie się do celów Partnerstwa dla Członkostwa, przez stworzenie połączeń sieci krajowej z siecią transeuropejską oraz ujednoczenie warunków wykorzystania

tych sieci. Podział środków w ramach ISPA oparty był na: liczbie ludności, wielkości PKB na głowę mieszkańca liczonego według parytetu siły nabywczej oraz powierzchni kraju. Od 1 maja 2004 roku Polska przestała być beneficjentem ISPA. Projekty finansowane ze środków tego funduszu są realizowane obecnie w ramach Funduszu Spójności. W miejsce ISPA, PHARE i SAPARD Unia Europejska wprowadziła, dla krajów kandydujących, → *Instrument Pomocy Przedakcesyjnej* (IPA).

Literatura: Rozporządzenie Rady nr 1267/1999 z 21 czerwca 1999 roku ustanawiające Instrument Przedakcesyjnej Polityki Strukturalnej, [w:] Dz.U. UE nr L 161 z 26 czerwca 1999 roku; Rozporządzenie Rady nr 2382/2001 z 4 grudnia 2001 roku zmieniające Rozporządzenie nr 1267/1999 ustanawiające Instrument Przedakcesyjnej Polityki Strukturalnej, [w:] Dz.U. UE nr L 323 z 7 grudnia 2001 roku; <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l60022.htm>

PRZEPIŁYWY FINANSOWE W RAMACH WDRAŻANIA PROGRAMÓW OPERACYJNYCH – fundusze pochodzące z budżetu UE, wyasygnowane na realizację poszczególnych → *Programów Operacyjnych* (PO), są środkami publicznymi, włączonymi do budżetu państwa jako jego dochody i nie podlegają zwrotowi. Środki te podlegają szczególnym zasadom rozliczania. Fundusze podlegające dystrybucji ze strony Komisji Europejskiej (KE) są przekazywane jako → *płatności zaliczkowe*, → *płatności okresowe* oraz → *płatność salda końcowego* na rzecz realizacji PO (→ *system przepływów środków finansowych*). Podstawą do wyliczenia przez KE wysokości refundacji są dane zawarte w tabelach finansowych PO. Według ustawy o finansach publicznych z 27 sierpnia 2009 roku z dniem 1 stycznia 2010 roku **Bank Gospodarstwa Krajowego (BGK)** przejął od wszystkich instytucji zaangażowanych w dystrybucję funduszy unijnych dokonywanie płatności wynikających z umów o dofinansowanie zawartych w ramach PO. Środki przekazywane przez KE na realizację PO są umiejscowione w budżecie państwa w postaci budżetu środków europejskich. Do środków europejskich zalicza się zgodnie z art. 2 ust. 5 ustawy o finansach publicznych: (1) środki pochodzące z funduszy strukturalnych, Funduszu Spójności i Europejskiego Funduszu Rybackiego, z wyłączeniem środków przeznaczonych na realizację programów Europejskiej Współpracy Terytorialnej i Europejskiego Instrumentu Sąsiedztwa i Partnerstwa; (2) niepodlegające zwrotowi środki z pomocy udzielanej przez państwa członkowskie Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA), z wyłączeniem środków Norweskiego Mechanizmu Finansowego 2004–2009 i Mechanizmu Finansowego Europejskiego Obszaru Gospodarczego 2004–2009; (3) środki na realizację Wspólnej Polityki Rolnej. Bezzwrotne środki na realizację PO od roku budżetowego 2010 są gromadzone na wyodrębnionych rachunkach bankowych i nie stanowią dochodów budżetu państwa. Obsługę tych rachunków prowadzi NBP lub BGK. Środki z budżetu środków europejskich będą przekazywane bezpośrednio, tj. bez pośrednictwa instytucji podpisującej z beneficjentem umowę o dofinansowanie do beneficjenta w formie **płatności** (a nie jak poprzednio dotacji

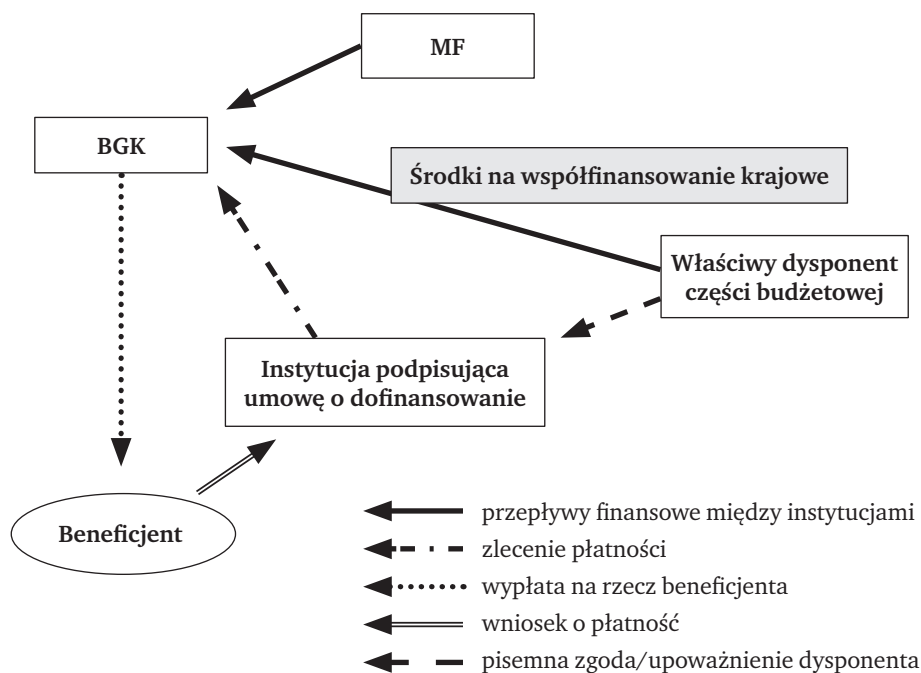
rozwojowej) wypłacanej przez wspomnianego płatnika, którym jest Bank Gospodarstwa Krajowego.

W stanie prawnym wprowadzonym przepisami wspomnianej Ustawy środki przeznaczone na realizację programów operacyjnych nie stanowią części budżetu państwa, ale zostały z niego wyłączone i tworzą budżet środków europejskich. Takie uregulowanie ma wpływ na formę prawną wydatków, tj. wydatki na realizację programów operacyjnych, w części odpowiadającej wkładowi środków europejskich, są dokonywane w formie **płatności**. Natomiast część odpowiadająca wkładowi krajowemu, towarzyszącemu wkładowi środków europejskich, jest dokonywana w formie **dotacji celowej**. W efekcie beneficjent jest zobowiązany część przekazaną w formie płatności wydatkować i rozliczać zgodnie z przepisami właściwymi dla tych środków i, analogicznie, część dofinansowania w formie dotacji celowej wydatkować i rozliczać zgodnie z przepisami właściwymi dla dotacji. Pamiętać musi zatem m.in. o tym, że dofinansowanie w postaci dotacji podlega regulacjom dotyczącym tzw. niewygasów. W związku z powyższym środki niewykorzystane do 31 grudnia danego roku muszą zostać wydatkowane do marca następnego roku budżetowego lub należy je zwrócić do 31 stycznia.

Płatność	Współfinansowanie – dotacja celowa
Różnice	
Dotyczy wydatków finansowanych ze środków europejskich.	Dotyczy części wydatków, które odpowiadają wkładowi z budżetu krajowego.
Podstawą dokonania jest zlecenie płatności.	Podstawą dokonania jest zlecenie płatności, ale niekoniecznie w ramach Banku Gospodarstwa Krajowego.
Nie jest objęta reżimem przewidzianym dla tzw. niewygasów.	Jest objęta reżimem przewidzianym dla tzw. niewygasów.
Obsługę bankowa płatności prowadzi Bank Gospodarstwa Krajowego.	Obsługę bankowa płatności może prowadzić BGK.
Dotyczy programów krajowych i regionalnych.	Dotyczy programów krajowych i regionalnych – według różnych przepisów.
Podobieństwa	
Obejmują tylko wydatki kwalifikowane.	
Uruchamiane na zlecenie instytucji, z którą beneficjent zawarł umowę.	
Do ich uruchomienia wymagana zgoda dysponenta części budżetowej.	
Wypłacana w formie zaliczki lub refundacji.	

Jednocześnie do systemu przepływów środków przeznaczonych na dofinansowanie projektów w ramach programów operacyjnych została wprowadzona instytucja **płat-**

nika, którego funkcję pełni Bank Gospodarstwa Krajowego. Minister Finansów, który odpowiada za obsługę płatności w ramach programów finansowanych z udziałem środków europejskich, będzie przekazywał na rachunki w BGK środki na płatności dla beneficjentów. BGK nie jest nową instytucją systemu wdrażania poszczególnych programów operacyjnych, lecz pełni funkcję „kasjera” dokonującego jedynie wypłat dofinansowania beneficjentom. Może on również, ale nie musi, prowadzić obsługę wypłat na współfinansowanie realizacji projektów finansowanych z udziałem środków europejskich. Decyzja należy do dysponenta części budżetowej, który zawierając umowę z BGK może zlecić mu wypłatę środków (dotacji celowej) w ramach współfinansowania. Omawiane regulacje powodują istotne skutki dla beneficjentów wsparcia. Najważniejsze z nich to: (1) wypłata środków możliwa w ramach jednego banku z dwóch źródeł (z budżetu środków europejskich – płatności, z budżetu krajowego – dotacja celowa na współfinansowanie); (2) dwie procedury rozliczeń na koniec roku: (a) płatności zostają na kontach – 85% nie są objęte rocznym rozliczeniem; (b) współfinansowanie zwrot – 15% objęte tzw. niewygasami; (3) zakaz prowadzenia egzekucji administracyjnej w stosunku do środków wypłacanych w ramach płatności i w ramach dotacji jako zaliczka (refundacja jako zwrot środków nie podlega ochronie); (4) wprowadzono możliwość udzielania ulg w spłacie środków orzeczonych do zwrotu (umorzenie, odroczenie terminu spłaty, rozłożenie na raty); (5) w przypadku regionalnych programów operacyjnych płatność bezpośrednio z BGK bez udziału samorządu województwa; (6) w przypadku zmiany płatnika (na BGK)

nie trzeba aneksować umów, zgodnie z art. 101 ust. 3 Przepisów wprowadzających ustawę o finansach publicznych.

Powyższe zmiany mają również istotny wpływ na system przepływu środków, który od 1 stycznia 2010 roku wygląda następująco: (a) beneficjent przedstawia wydatki kwalifikowalne we wniosku o płatność/wniosek o płatność zaliczkową; (b) wniosek zostaje zweryfikowany i właściwa instytucja (np. Instytucja Pośrednicząca II stopnia) zatwierdza określoną kwotę do dofinansowania; (c) Instytucja wystawia zlecenie płatności stanowiące podstawę dokonania wypłaty dofinansowania dla beneficjenta, a następnie przedstawia je BGK. Zleceniu towarzyszyć musi zgoda dysponenta części budżetowej na dokonanie płatności, w ramach części, którego zostały zaplanowane środki na projekt. Może ona mieć charakter upoważnienia (zgoda blokowa) do dokonywania płatności (do określonego limitu w ramach kwot wynikających z ustawy budżetowej), dzięki czemu nie ma konieczności każdorazowego jej uzyskiwania; (d) zlecenie płatności w zakresie budżetu środków europejskich oraz wypłaty dotacji celowej na współfinansowanie krajowe trafia do BGK, który, po otrzymaniu środków zgodnie z zapotrzebowaniem przesłanym do Ministra Finansów (środki europejskie) oraz właściwego dysponenta (współfinansowanie krajowe z budżetu państwa), dokonuje wypłaty środków na wskazany w nim rachunek beneficjenta.

Literatura: art. 117, 181, 187 Ustawy o finansach publicznych z 27 sierpnia 2009 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 157, poz. 1240; art. 75–97 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylającego Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Wytyczne w sprawie trybu dokonywania płatności i rozliczeń, Warszawa 2007, [w:] http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/409A79E1-6943-49CA-A356-F6EF9797E6F0/38035/wytyczne_platnosci_rozliczenia_24092007.pdf; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 471–475; Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Nowa ustawa o finansach publicznych – konsekwencje dla systemu finansowania wdrażania programów współfinansowanych ze środków UE, Warszawa 2009, s. 1, 6; Rozporządzenie Ministra Rozwoju Regionalnego z 18 grudnia 2009 roku w sprawie warunków i trybu udzielania i rozliczania zaliczek oraz zakresu i terminów składania wniosków o płatność w ramach programów finansowanych z udziałem środków europejskich, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 223, poz. 1786; Jan W. Tkaczyński / Marek Świstak / Elżbieta Sztorc, Projekty europejskie, praktyczne aspekty pozyskiwania i rozliczania dotacji unijnych, Warszawa 2011, s. 141–144; http://www.mrr.gov.pl/aktualnosci/fundusze_europejskie_2007_2013/Strony/Zmiany_w_ustawie_o_finansach_publicznych_a_wdrazanie_Funduszy_Europejskich.aspx

PWW → Podstawy Wsparcia Wspólnoty

R

RAMOWE ZINTEGROWANE PROGRAMY REGIONALNE (RZPR) stanowią programy, które mają zostać ustanowione w okresie finansowania na lata 2014–2020. Zgodnie z → *Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie* (KSRR) Programy mają obejmować działania finansowane w ramach → *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego*, → *Europejskiego Funduszu Społecznego*, → *Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich* oraz środki krajowe. RZPR mają zostać przygotowane na poziomie regionalnym, tj. przewiduje się łącznie 16 takich programów. RZPR będą określały, w jaki sposób na poziomie regionalnym będą koordynowane i integrowane działania realizowane na rzecz danego regionu z poziomu krajowego i regionalnego przez różne podmioty publiczne. Dotyczy to zarówno działań finansowanych ze środków unijnych, jak i krajowych, w tym tych, które zostaną włączone w wyniku procesu terytorializacji. RZPR będą obejmować działania podejmowane na poziomie regionalnym dla realizacji celów KSRR wynikające ze zobowiązań określonych w kontrakcie terytorialnym (z wyłączeniem działań przewidzianych do realizacji w ramach programów rządowych rozwoju regionalnego zarządzanych przez MRR i o charakterze sektorowym). Układ programów w ramach KSRR z podziałem na cele (cel 1 – konkurencyjność, cel 2 – spójność, cel 3 sprawność) przedstawia tabela.

	Cel 1	Cel 2	Cel 3
KOORDYNACJA	Ramowe Zintegrowane Programy Regionalne (dla każdego województwa) obejmujące działania obecnie współfinansowane w ramach EFRR, EFS, EFRROW, środków krajowych		
	Krajowy Program na rzecz Konkurencyjności	Program Operacyjny Polska Wschodnia	Plan działań na rzecz wzmocnienia administracji do zarządzania rozwojem Możliwy horyzontalny Program rozwoju (bądź program operacyjny) wsparcia instytucjonalnego
	Możliwy odrębny program operacyjny dla obszaru metropolitalnego Warszawy	Inne programy realizacji celu 2 skierowane na określone obszary problemowe	Projekty w ramach różnych programów: Zintegrowanych programów regionalnych, komponentów programów krajowych celu 1, programów realizacji celu 2

	Programy współpracy terytorialnej realizowane w ramach polityki spójności i polityk zewnętrznych
	Sektorowe programy operacyjne i programy rozwoju oraz inne programy wdrożeniowe skoordynowane w procesie kontraktu terytorialnego

Literatura: Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie, dokument przyjęty przez Radę Ministrów 13 lipca 2010 roku, Warszawa 2010, s. 175–178.

REFUNDACJA WYDATKÓW to zwrot → *beneficjentowi* faktycznie poniesionych i w całości zapłaconych wcześniej części wydatków kwalifikowalnych (→ *koszty kwalifikowalne*) w związku z realizacją → *projektu*, dokonywany przez właściwą instytucję będącą stroną umowy (decyzji) bądź inną instytucję, która odpowiedzialna jest za przekazywanie środków w ramach → *Programu Operacyjnego* (PO) i → *Regionalnego Programu Operacyjnego* (RPO). Refundacja następuje po spełnieniu warunków określonych w umowie (decyzji) oraz zatwierdzonych właściwych → *wytycznych* (np. wytycznych dotyczących kwalifikowalności kosztów w ramach danego PO/RPO). W celu otrzymania refundacji wydatków beneficjent składa → *wniosek o płatność* do właściwej instytucji, który stanowi dokumentację wydatków poniesionych w związku z realizacją projektu (→ *dokumentowanie wydatków*).

REGION to umownie wydzielony, względnie jednorodny obszar, odróżniający się od terenów przyległych określonymi cechami naturalnymi lub nabytymi. Zróżnicowane podejście do pojęcia regionu wynika z tego, na gruncie jakiej nauki to pojęcie jest definiowane. Region bardzo często definiowany jest z punktu widzenia nauk: ekonomii, politologii, nauki o administracji, socjologii, geografii. W **naukach ekonomicznych** region jest konstytuowany przez cechy związane z działalnością człowieka. Region w tej perspektywie jest określany jako centrum aktywności gospodarczej i jest miejscem, w którym jednostka angażuje się w procesy wytwarzania i produkcji. Stąd też klasyfikacji regionów dokonuje się przez rozróżnienie specyfiki gospodarowania (np. region górniczy, przemysłowy, rolniczy) oraz na podstawie analizy zależności ekonomicznych, jakie są prowadzone w związku z działalnością człowieka na danym obszarze. Region w perspektywie ekonomicznej rozważa się także w ujęciu gospodarki przestrzennej. W tym świetle region stanowi układ przestrzenny gospodarki narodowej, który zakłada podział przestrzeni obejmującej cały kraj. Podejście to wynika z założenia, iż nie ma możliwości przeprowadzenia prawidłowej analizy kształtu procesów rozwoju bez uwzględnienia specyfiki zjawisk zachodzących w ramach poszczególnych regionów. Według Ryszarda Domańskiego region to obszar, w którym charakter części składowych i relacji przestrzennych tworzy pewną jednolitą lub spójną całość. Całość ta jest wyodrębniona z większego obszaru za pomocą specyficznych kryteriów i jest jednolita lub spójna

tylko w zakresie tych kryteriów. Wyodrębnienie regionu dokonuje się w trojaki sposób: (1) według jednego kryterium (np. region wyodrębniony na podstawie gęstości zaludnienia); (2) według wielu kryteriów (np. region wyodrębniony na podstawie wartości produkcji przemysłowej i liczby ludności miejskiej); (3) według zawartości struktury, określonej przez współzależne dziedziny działalności ludzkiej na rozpatrywanym obszarze.

Przyjmując **perspektywę politologiczną**, należy zwrócić uwagę, iż region stanowi instrument zwiększania skuteczności działania władzy. Jest to zatem jednostka terytorialna mająca kompetencje własne oraz władzę polityczną pochodzącą od obywateli. Zrzeszenie Regionów Europy uznaje, w swej „Deklaracji dotyczącej Regionalizmu w Europie” z 1996 roku, że region „jest jednostką administracji terytorialnej odpowiadającą poziomowi usytuowanemu bezpośrednio poniżej szczebla państwa i posiadającą rząd dysponujący własną władzą polityczną; jest uznawany przez konstytucję lub ustawę, która gwarantuje jego autonomię, tożsamość, kompetencje i sposób organizacji; posiada własną konstytucję, statut stanowiący o jego autonomii lub ustawę najwyższej rangi, stanowiącą część ustroju prawnego państwa, która określa przynajmniej jego organizację i kompetencje (...); wyraża własną tożsamość polityczną (...) i przyjmuje symbole służące celom reprezentacyjnym”. Do politycznej perspektywy definicji pojęcia region odwołuje się także „Rezolucja Parlamentu Europejskiego dotycząca wspólnotowej polityki regionalnej roli regionów” z 18 listopada 1998 roku. Dokument określa region jako jednolite terytorium pod względem geograficznym albo zgrupowanie obszarów o jednolitej tradycji zamieszkałe przez społeczności posiadające pewne wspólne elementy. Jeśli rozstrzygać o regionie w perspektywie politologicznej, to należy zauważyć, iż region stanowi przestrzeń, gdzie stykają się interesy społeczności lokalnej i społeczeństwa globalnego utożsamianego z państwem i narodem. To właśnie region stanowi miejsce, gdzie skuteczniej można osiągać cele i realizować oczekiwania obywateli.

Z faktu, że region znajduje się bezpośrednio poniżej poziomu państwa, wynika, iż pozwala on osiągnąć partnerskie relacje i rozwinąć dialog zarówno bezpośrednio z obywatelami, jak i z całymi społecznościami lokalnymi. Region w tym kontekście staje się instrumentem komunikacji między obywatelami a władzą centralną. Rola łącznika pozwala społeczności zamieszkującej dany teren wyrazić swoje dążenia i oczekiwania. Potrzeby społeczne na poziomie regionalnym mają bowiem konkretny wymiar, który łatwo jest dokładnie określić, w przeciwieństwie do ogólnych interesów, wyrażanych na poziomie krajowym. Przyjmując perspektywę politologiczną, należy także zadać pytanie o to, co stanowi o pozycji regionu w państwie. Literatura przedmiotu wskazuje na kilka elementów, do których zalicza się: (1) centrum – odwołanie się do teorii geograficznych centrów wzrostu, którymi są metropolie. Centrum jest miejscem, gdzie zachodzi większość stosunków politycznych, interakcji społecznych, transakcji ekonomicznych; (2) zakres kompetencji. Osiągnięcie wyznaczonych celów wymaga określonych kompetencji i najczęściej są to: sprawy edukacji,

działalność inwestycyjna, zagospodarowanie przestrzenne, zabezpieczenie socjalne i działalność kulturalna; (3) wielkość regionów – w Unii Europejskiej (UE) występuje bardzo duże ich zróżnicowanie; (4) siła i potencjał regionu (wewnętrzna spójność). Niewielki rozmiar regionu nie stanowi o jego ułomności. Z punktu widzenia politologicznego najistotniejszym zadaniem jest zdolność regionu do odgrywania roli filara systemu demokratycznego oraz uczestniczeniu w rządzeniu państwem w sposób adekwatny do przypisanej mu konstytucyjnie pozycji.

Z punktu widzenia **prawa administracyjnego** regiony są definiowane jako najwyższe jednostki organizacyjne terytorium państwa o relatywnie dużej powierzchni i znacznej liczbie ludności, stanowiące obszar jednolity gospodarczo, społecznie i kulturalnie, w ramach których jest powadzona samodzielna polityka gospodarcza, społeczna i kulturalna przez powołane do tego instytucje terytorialne. Regionami są więc jednostki administracyjne, które funkcjonują poniżej szczebla władz krajowych i jednocześnie powyżej władz lub jednostek administracyjnych poziomu lokalnego (regiony administracyjne). Administracyjnie struktura organizacji terytorialnej państw w UE jest bardzo zróżnicowana.

Typ państwa	Kraj	Poziom organizacji terytorialnej			
		regionalny	pośredni	lokalny	
Federalne	Austria	9 landów	–	2 354 gminy	
	Belgia	3 regiony i 3 wspólnoty kulturowe	10 prowincji	589 gmin	
	Niemcy	16 landów	543 powiaty	16 068 gmin	
Regionalne	Francja	26 regionów	100 departamentów	36 763 gminy	
	Hiszpania	17 wspólnot autonomicznych	50 prowincji	8 082 gminy	
	Irlandia	8 regionów	34 hrabstwa	151 dystryktów	
	Wielka Brytania	Anglia		39 hrabstw	274 dystrykty (ok. 10 tys. gmin)
		Szkocja		9 władz hrabstw	53 hrabstwa i 3 wyspy
		Walia		8 władz hrabstw	37 dystryktów (700 gmin)
		Irlandia Północna		26 władz dystryktów	–
Włochy	20 regionów (w tym 5 o statusie autonomicznym)	109 prowincji	8 092 gminy		
Unitarne	Grecja	13 regionów administracyjnych	55 prefektur	133 gminy miejskie i 900 gmin wiejskich	
	Polska	16 województw	379 powiatów	2 479 gmin	

W **socjologii** region wiąże się z formułą życia codziennego jednostek zamieszkujących dany obszar, z tym że powstanie regionu jako jednostki socjologicznej wynika z poczucia solidarności z uwagi na podobną sytuację życiową. Region z tej perspektywy jawi się jako zintegrowana całość, mająca określony, właściwy dla danego obszaru koherentny model życia. Rozumienie regionu jako regionu etnicznego w pewnym zakresie pozostaje w związku z regionem socjologicznym, pomimo tego ma swoją odrębną definicję. Przybiera on bowiem różne formy w zależności od sposobu definiowania etniczności jako zjawiska kulturowego, lingwistycznego lub psychospołecznego. Niebagatelne znaczenie dla definicji regionu odgrywa również sposób określenia „nacji”. Można ją bowiem ujmować w kategoriach „mniejszości etnicznej” lub prawdziwego „narodu”.

We wszystkich przedstawionych podejściach do definiowania regionu elementem, który paradoksalnie jest podzielany przez wszystkich autorów, jest ustalenie tego, co jest wyznacznikiem głównym delimitacji regionu. Wyznacznikami są różne elementy w zależności od stanowiska, na podstawie którego taka definicja jest formułowana. W literaturze przedmiotu występuje zgodność w zakresie delimitacji regionów na podstawie następujących kryteriów/celów: (1) **administracyjne**. Kryterium wyróżniającym jest wyodrębnienie regionu w strukturze administracyjnej zarówno Europy, jak i poszczególnych państw. Dla europejskiej polityki regionalnej regionem jest cała Polska, gdyż w całości jest objęta Celem 1 polityki strukturalnej. Polska z kolei jest częścią wielkiego Regionu Środkowo-Wschodniego Europy, jak też jednym z regionów wielkiego Regionu Bałtyckiego objętego wspólnymi działaniami; (2) **funkcji w gospodarce**. Ze względu na funkcje stanowią je regiony, które mają wyraźną funkcję dominującą. Na przykład można wskazać na regiony rolnicze, przemysłowe, surowcowe, energetyczne. Podział ten był szczególnie wyrazisty w erze industrializacji i postindustrializacji. Wówczas wyraźnie dominowała jedna funkcja determinująca strukturę i główny czynnik rozwoju regionalnego (np. lokalizacja obiektów przemysłowych); (3) **stopień rozwoju**. Ze względu na to kryterium wyróżnia się regiony, które podlegają badaniu, poznaniu lub są narzędziem działania społeczno-gospodarczego. Takie podejście służy badaniu i diagnozowaniu regionalnych zróżnicowań większych przestrzeni ekonomicznych. Jeśli tą przestrzenią będzie np. wspólny rynek UE, to można uzyskać pogląd dotyczący regionalnych zróżnicowań wielkości przepływów między rynkami regionalnymi. Jeśli tą przestrzenią będą regiony – jednostki statystyczne (dla Polski poziom NUTS II to województwo), wówczas możliwe są diagnozy zróżnicowań regionalnych poziomów rozwoju, w tym szczególnie poziomu życia mieszkańców. Ma to niebagatelne znaczenie, ponieważ dzięki temu zabiegowi można ustalić kryteria interwencji poszczególnych funduszy i inicjatyw w Unii Europejskiej. Delimitacja regionu z punktu widzenia stopnia rozwoju jest narzędziem poznania przestrzeni ekonomicznej, ale także stanowi narzędzie działania, niekoniecznie odniesionego do całego regionu administracyjnego (województwa). Pomimo zjawiska identyfikacji regionalnej, polegającego na związku mieszkańców ze swoim regionem

macierzystym, a które to zjawisko można zaobserwować w państwach członkowskich UE-15, definicji „regionu” trudno jest doszukiwać się w aktach prawnych Unii Europejskiej. Sformułowania zawarte w wielu dokumentach pozwalają jedynie domyślać się, jakie to pojęcie niesie ze sobą znaczenie. Niemniej jednak w „Community Charter for Regionalisation” z 1988 roku przyjęto, pomimo różnic między państwami członkowskimi w nazewnictwie oraz prawnym i politycznym charakterze „regionów”, ogólną definicję, w myśl której „region oznacza terytorium z geograficznego punktu widzenia tworzące oczywistą całość (...), gdzie mieszkańcy posiadają pewne cechy wspólne (język, kultura, tradycja historyczna, interesy w odniesieniu do gospodarki i transportu), chcą zabezpieczyć swą specyficzną tożsamość i rozwijać ją w celu stylizowania kulturowego, społecznego i ekonomicznego postępu”.

Literatura: art. V pkt 23 European Parliament Resolution on Community regional policy and the role of the regions, [w:] Dz.U. WE nr C 326 z 19 grudnia 1988 roku; Community Charter for Regionalisation, (stanowiąca Annex do European Parliament Resolution on Community regional policy and the role of the regions, [w:] Dz.U. WE nr C 326 z 19 grudnia 1988 roku); Akapit 10 Preambuły Europejskiej Karty Samorządu Regionalnego, [w:] <http://administracja.info/europejskakarta.doc>; Encyklopedia Popularna PWN, Warszawa 1992, s. 716; European regional and urban statistics – Reference guide, Luxembourg 2005, s. 2; Art. 1 Declaration on Regionalism in Europe; Julian Skrzyp, Polityka rozwoju regionalnego: wybrane zagadnienia, Siedlce 2002, s. 90; Michał Kulesza, Rozwój regionalny. Zagadnienia instytucjonalne, [w:] Adam Sauer / Elżbieta Kawecka-Wyrzykowska / Michał Kulesza, Polityka regionalna Unii Europejskiej a instrumenty wspierania rozwoju regionalnego w Polsce, Warszawa 2000, s. 113–115; Maciej Rudnicki, Polityka regionalna Unii Europejskiej: zagadnienia prawno-finansowe, Poznań 2000, s. 22; Anna Gąsior-Niemiec, Nowy regionalizm w Europie – zarys problematyki, [w:] Patrycja Jakubowska / Antoni Kukliński / Piotr Żuber (red.), Problematyka przyszłości regionów. W poszukiwaniu nowego paradygmatu, Warszawa 2008, s. 366; Jan Olbrycht, Status regionów a programowanie na poziomie regionalnym, Warszawa 2004, s. 1–2, [w:] <http://www.funduszeustrukturalne.gov.pl/narodowy+plan+rozwoju+2007++2013/>, Jan Zimmermann, Prawo administracyjne, Warszawa 2012, s. 142; Krzysztof Tomaszewski, Regiony w procesie integracji europejskiej, Kraków 2007, s. 14 i nast.; Tomasz Grzegorz Grosse, Polityka regionalna Unii Europejskiej. Przykład Grecji, Włoch, Irlandii i Polski, Warszawa 2004, s. 7–10; Ryszard Domański, Gospodarka przestrzenna, Warszawa 2002, s. 110; Zdzisław Brodecki (red.), Regiony, Warszawa 2005, s. 64–65.

REGIONAL POLICY → *Polityka regionalna*

REGIONALNA POMOC INWESTYCYJNA (RPI) → *Pomoc regionalna*

REGIONALNE PROGRAMY OPERACYJNE (RPO) powstały w miejsce jednego scentralizowanego Programu Operacyjnego dla województw (→ *Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego – ZPORR*). Taka zmiana była spowodowana zaobserwowaniem większej skuteczności działań wdrażanych na poziomie regionalnym. Innym argumentem była także chęć decentralizacji procedury programowania i zarządzania, co z punktu widzenia → *regionu* powoduje wzrost możliwości kreowa-

nia własnego rozwoju, uwzględniającego wewnętrzną specyfikę rozumianą jako wykorzystywanie atutów i niwelowanie słabych stron województwa.

W latach 2004–2006 rozważano powierzenie samorządom województw realizacji programów regionalnych, jednakże uznano, pod naciskiem Komisji Europejskiej, że ich administracje nie były wówczas wystarczająco dobrze do tego przygotowane. Aczkolwiek regiony mogą czerpać z doświadczeń płynących z realizacji ZPORR w latach 2004–2006, to jednak obecnie całkowitą odpowiedzialność za realizację RPO ponoszą samorządy województw. Wzrost znaczenia samorządów województw podkreśla dodatkowo fakt, iż niemal 25% środków → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności* (FS) zostało oddanych do dyspozycji regionów. W obecnym okresie programowania RPO są (a przynajmniej powinny być) przede wszystkim instrumentami realizacji strategii rozwoju województw (→ *Strategia Rozwoju Województwa*). W szerszym wymiarze są one również elementem realizacji priorytetów przyjętych w krajowych dokumentach strategicznych (→ *Strategia Rozwoju Kraju*, → *Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia*). Dlatego wsparcie udzielane w ich ramach musi być komplementarne w stosunku do pozostałych programów operacyjnych (rolę koordynatora w tej mierze odgrywa minister właściwy ds. rozwoju regionalnego). RPO muszą wpisywać się w szersze ramy polityki krajowej, dlatego przyczyniają się do osiągnięcia celów nakreślonych dla całego kraju. Z tego względu → *Ministerstwo Rozwoju Regionalnego* (MRR) zobowiązało samorządy województw, aby w podziale środków na poszczególne priorytety RPO zastosowano wyznaczone procentowe limity alokacji środków finansowych na dane obszary. Oznacza to, iż co najmniej 40% środków w ramach RPO powinno zostać przeznaczonych na tzw. sferę produkcyjną (m.in. bezpośrednie wsparcie dla instytucji otoczenia biznesu, inwestycje w zakresie społeczeństwa informacyjnego), nie więcej niż 20% na małe → *projekty infrastrukturalne* (indywidualne, niesieciowe), nie więcej niż 7% na infrastrukturę społeczną, w tym nie więcej niż 3% na infrastrukturę ochrony zdrowia i infrastrukturę opieki nad dziećmi. Powyższe sztywne ramy mają wpływ na kształt poszczególnych RPO.

Analizując zapisy poszczególnych RPO, można dojść do wniosku, iż różnice nie polegają na sformułowaniu specyficznych dla danego regionu zestawów priorytetów, ale na różnym podziale środków między standardowe priorytety. Podstawowe cele ogólne, jakie realizują poszczególne RPO, to: (a) podnoszenie konkurencyjności regionów; (b) promowanie trwałego i zrównoważonego rozwoju; (c) podnoszenie jakości życia mieszkańców. W ramach celów szczegółowych znajdujemy m.in.: (a) poprawę infrastruktury technicznej i społecznej regionu; (b) poprawę stanu środowiska przyrodniczego, lepsze wykorzystanie jego zasobów i walorów w rozwoju społeczno-gospodarczym; (c) budowę społeczeństwa informacyjnego; (d) tworzenie warunków wzrostu konkurencyjności gospodarki; (e) odnowę i ożywienie społeczno-gospodarcze miast i obszarów zdegradowanych. RPO współfinansowane są przez → *Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego*. Łączna pula środków finansowych przekazana na realizację 16 RPO w latach 2007–2013 wynosi 16 555 614 188 euro.

Literatura: Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013, Narodowa Strategia Spójności, Warszawa 2007, s. 100–102, 106, 108, 110–11, 118, 121–122, [w:] http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/2BD5B9B6-767E-473C-B198-496FDEC4DFED/31941/NSRO_maj2007.pdf; art. 15 ust. 1 Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku nr 279, poz. 1644; <http://www.mrr.gov.pl/ProgramyOperacyjne%202007-2013/regionalne/Strony/RPO%202007-13.aspx>; <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NSS/programy/regionalne/>

REGIONALNY SYSTEM INNOWACJI stanowi sieć współpracy między organizacjami i instytucjami, działającymi w regionie, których celem jest rozwój innowacyjności regionu. Regionalny system wpisuje się w politykę innowacji rozumianą jako zestaw działań prowadzących do podniesienia ilości i efektywności działań innowacyjnych (→innowacja) oraz zdolności do innowacyjności (kreowania, adaptacji nowych lub udoskonalonych produktów, procesów lub usług). Regionalny system innowacji stanowi określone powiązania o charakterze instytucjonalnym, organizacyjnym, informacyjnym oraz ekonomiczno-finansowym. Zbiór instytucji, które mogą tworzyć regionalne systemy innowacji jest bardzo szeroki, ponieważ obejmuje on władze samorządowe (regionalne, powiatowe, gminne), agencje rozwoju regionalnego, uczelnie wyższe, instytucje badawczo-rozwojowe, ośrodki transferu technologii, ośrodki doradztwa, stowarzyszenia twórcze, instytucje finansowe, podmioty gospodarcze różnego typu. Istota regionalnych systemów innowacji sprowadza się do kreowania i utrzymywania relacji współzależności i czerpania korzyści ze skumulowanych zasobów wiedzy, technologii i doświadczenia jego uczestników. Bezpośrednie relacje i interakcje, jakie zachodzą między uczestnikami systemu, sprzyjają tworzeniu wiedzy i innowacji. Istotną rolę w tej koncepcji odgrywa środowisko społeczno-kulturowo-instytucjonalne będące rdzeniem regionalnych systemów innowacji. W literaturze przedmiotu eksponuje się także umiejętność samoorganizacji oddolnego charakteru procesów zachodzących w systemie oraz sieciowego charakteru relacji między podmiotami. Ważne jest również to, iż relacje, jakie zachodzą między uczestnikami systemu, nie są zjawiskiem okazjonalnym, ale częstym i tworzącym gęsty system powiązań (np. w postaci wspólnych działań). Kumulacja wspólnych działań poszczególnych instytucji i organizacji jest w ten sposób większa aniżeli suma działań poszczególnych instytucji działających odrębnie. Podejście oparte na regionalnych systemach innowacji uwzględnia tym samym specyfikę rozwoju regionalnego, którego zasadniczym elementem składowym jest zdolność do innowacji. Zdolności do kreowania innowacji nie da się ograniczyć do jednego typu instytucji, jednego sektora (np. publicznego). Dlatego system innowacji zakłada współpracę różnych instytucji i organizacji, które mogą kreować i stymulować innowacje. Wielość oraz różnorodność podmiotów wchodzących w skład regionalnych systemów innowacyjnych wskazuje na to, iż są to systemy, które powinny być oparte na partnerstwie, konsensusie publiczno-prywatnym, zintegrowaniu i multidyscyplinarności, współpracy między regionami, → *benchmarkingu* polityk regionalnych. Podkreślenia wymaga,

iz tworzenie regionalnych systemów innowacji nie odnosi się tylko do formułowania dodatkowych struktur organizacyjnych, które tym samym nie stanowią produktu systemów innowacji. Są one zaledwie ich instrumentami. Pożądane zmiany wynikające z regionalnych systemów innowacji odnoszą się do nowych form definiowania i realizacji narzędzi wspierających rozwój regionalny. Stwierdzenie to można sprowadzić do zmiany filozofii wspierania → *rozwoju regionalnego* z indywidualnego, nastawionego na realizację celów jednej organizacji, na podejście zbiorowe, uwzględniające role i potencjały pozostałych partnerów w regionie. Dlatego egzemplifikacją działania systemów innowacji jest funkcjonowanie nowych struktur, komitetów sterujących, ciał zarządzających grup roboczych, nieposiadających wcześniej swojego miejsca w formułowaniu wizji rozwoju w regionach.

Szczególną rolę w systemie innowacji przypisuje się sektorowi publicznemu, zwłaszcza w przypadku regionalnego systemu – władzom szczebla regionalnego. W polskich warunkach mowa tutaj o samorządzie województwa. Z tego względu funkcję inicjującą, zarządzającą i kontrolną pełni władze samorządowe (poza samorządem województwa w pewnym zakresie także samorząd powiatowy i gminny). Zadaniem władz jest określanie miejsca i roli regionalnego systemu innowacji, przedsiębiorczości, a także ocenianie skuteczności systemu dla rozwoju regionu. Bowiem stymulowanie innowacji nie jest zadaniem samym w sobie. Eksponowanie innowacyjności ma o tyle znaczenie, o ile przyczynia się do rozwoju regionalnego. Ze stwierdzenia o wymiernych efektach współpracy na rzecz innowacyjności wynika konieczność budowania infrastruktury innowacyjnej w regionie oraz koordynacja jednostek znajdujących się w systemie.

Regionalny system innowacji wymaga odpowiedniego ośrodka koordynacji przedsięwzięć, który jest najczęściej określany mianem regionalnego centrum innowacji (RCI). Nie chodzi tutaj wyłącznie o stworzenie kolejnej nowej instytucji w regionie. Funkcje koordynacyjne może także przejąć instytucja istniejąca w regionie, która działa na rzecz innowacji i przedsiębiorczości. W tym względzie szczególną rolę przypisuje się samorządowi regionalnemu, który przez odpowiednią koordynację zapewnia sobie osiągnięcie celów dotyczących kształtowania jak najwyższego poziomu innowacyjności regionu. Rolę RCI można sprowadzić do: (a) integracji i wzmocnienia regionalnego systemu przedsiębiorczości i innowacji, (b) stymulowania bezpośredniej współpracy między gospodarką i nauką w regionie, inspirowania i stymulowania transferu technologii oraz wdrożeń, w ważnych dla regionu podmiotach gospodarczych. W konstruowaniu regionalnych strategii innowacji pozytywną rolę odgrywają także agencje rozwoju regionalnego. Istotnym znaczeniem dla właściwego funkcjonowania systemu jest również udział w nim jednostek pozarządowych, społecznych, zawodowych oraz prywatnych. W szczególności można tu wymienić izby przemysłowo-handlowe i rzemieślnicze, które w wielu krajach koordynują działania takiego systemu ze względu na ich możliwości organizacyjne i finansowe. W sposób szczególny cały system skierowany jest na wspieranie potencjału

rozwojowego przedsiębiorstw, zwłaszcza o statusie MŚP. Funkcjonowanie regionalnego systemu innowacji postrzegać można także, przez instytucje będące tworzywem systemu rozumianą jako jednostka regionalna, która powinna posiadać następujące właściwości: (a) pełnoprawny podmiot regionalny o kompetencjach umożliwiających rozwiązywanie wszelkich zadań niezastrzeżonych dla szczebla centralnego; (b) samodzielny budżet o dochodach zabezpieczających realizację zadań, wynikających z przyznaných uprawnień; (c) znaczący w skali kraju potencjał społeczno-gospodarczy, gwarantujący konieczny stopień domknięcia w zakresie procesów i zjawisk decydujących w stopniu funkcjonalności regionalnego układu gospodarczego; (d) dobrze rozwinięty wielofunkcyjny ośrodek regionalny, o oddziaływaniu grawitacyjnym do skali przestrzennej regionu; (e) instrumentarium umożliwiające skuteczną realizację rozwoju regionalnego.

W skład regionalnego systemu innowacji wchodzi komplementarne i współzależne podsystemy, do których zalicza się: (a) podsystem produkcyjno-usługowy tworzony przez podmioty gospodarcze zajmujące się działalnością technologiczno-przemysłową, wdrożeniami i komercjalizacją nowych rozwiązań; (b) podsystem naukowo-badawczy, w skład którego wchodzi różnego rodzaju podmioty badawczo-rozwojowe, placówki szkolnictwa wyższego oraz inne instytucje nauki działające w sferze innowacji i transferu technologii; (c) podsystem instytucjonalny tworzony przez całą gamę podmiotów wspomagających przebieg procesów innowacyjnych (ośrodków wspierania innowacji i transferu technologii), takich jak: parki i inkubatory technologiczne, centra transferu technologii; (d) podsystem finansowy tworzony przez podmioty i instrumenty finansowe ułatwiające generowanie innowacji i transfer technologii do gospodarki, m.in. fundusze venture capital; (e) podsystem społeczno-kulturowy stanowiący charakterystyczne i specyficzne dla danego regionu cechy kulturowe (tradycję, historię), systemy wartości, formy i kanały komunikacji, poziom zaufania – układ specyficznych sposobów zachowań oraz niepowtarzalnych cech kulturowych i strukturalnych danego regionu.

Literatura: Tadeusz Kudłacz, Programowanie rozwoju regionalnego, Warszawa 1999, s. 33; Efekty regionalnych strategii innowacji w Polsce. Rekomendacje do analizy szczegółowej, raport, Warszawa 2005, s. 8–12; Marek Reichel, Terytorialna struktura regionalnego systemu innowacji (właściwości i znaczenie), [w:] Andrzej Prusek (red.), Problemy i efekty polityki spójności w polskich regionach, Kraków 2009, s. 103–112; Aleksandra Nowakowska, Regionalny kontekst procesów innowacji, [w:] Aleksandra Nowakowska (red.), Budowanie zdolności innowacyjnych regionów, Łódź 2009, s. 33–35; PARP, Innowacje i transfer technologii, słownik pojęć, Warszawa 2005, s. 141 i nast.

REGULAMIN KONKURSU → Dokumentacja konkursowa

REKRUTACJA jest to działanie mające na celu pozyskanie grupy docelowej w ramach projektu, w którym wsparciem są objęte osoby lub grupy społeczne; najczęściej w ramach → *Europejski Fundusz Społeczny* (EFS) w Polsce jest to → *Program Operacyjny Kapitał Ludzki* (PO KL). Przystępując do działań związanych z rekrutacją, na-

leży, analizując wniosek aplikacyjny, udzielić odpowiedzi na podstawowe pytania, od których będzie zależeć cały proces rekrutacji. Do tych pytań należą: (a) będzie prowadzić rekrutację (jaki podmiot będzie prowadził rekrutację – komisja rekrutacyjna?, stanowiska osób powinny być przewidziane w projekcie, np. koordynator projektu, specjalista ds. promocji i rekrutacji, asystent ds. promocji, koordynator zadaniowy, ekspert ds. szkoleń, zakres zadań poszczególnych osób); (b) jaki będzie czas trwania rekrutacji (wyrażenie w jednostce czasowej, np. okres rekrutacji i przyjmowania zgłoszeń umieszczony zostanie na stronie internetowej projektu oraz będzie podany w ogłoszeniach w regionalnych i lokalnych mediach); (c) jakie będą etapy rekrutacji (wypełnienie i złożenie przez kandydata/kę karty zgłoszeniowej wraz z wymaganymi załącznikami, weryfikacja kryteriów formalnych, podjęcie decyzji przez komisję rekrutacyjną decyzji o zakwalifikowaniu, poinformowanie kandydata o zakwalifikowaniu do udziału w projekcie, złożenie i podpisanie deklaracji uczestnictwa w projekcie); (d) jakie są zasady kwalifikacji do udziału w projekcie (→ *kryteria rekrutacji*): kryteria formalne (konieczne wynikające z programu, np.: pracujące osoby dorosłe powyżej 18. roku życia oraz z wyłączeniem osób fizycznych prowadzących działalność gospodarczą uczestniczące w szkoleniach i kursach poza godzinami pracy), podstawowe (założone przez beneficjenta, np.: osoby po 50. roku życia, z wykształceniem co najwyżej średnim), uzupełniające (kolejność zgłoszeń, poziom wykształcenia: im niższy, tym większa szansa na otrzymanie miejsca w projekcie, dochody). W ramach rekrutacji należy także przewidzieć sposób postępowania w przypadku większej aniżeli zakładano liczby zgłoszeń oraz postępowanie w przypadku zbyt małej liczby zgłoszeń do udziału w danym projekcie aniżeli założono w projekcie.

RETURN FUND → *Europejski Fundusz Powrotu Imigrantów*

REZERWA WYKONANIA to krajowa rezerwa środków otrzymywanych przez państwo w ramach → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności*. Pula środków jest rezerwowana przez państwa członkowskie, a jej utworzenie jest fakultatywne. Dotyczy to krajów → *Celu 1 „Konwergencja” polityki spójności UE* lub → *Celu 2 „Konkurencyjność regionalna i zatrudnienie” polityki spójności UE* i wynosi 3% całkowitej alokacji na każdy z tych celów.

Literatura: art. 50 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku.

REZULTATY (TWARDE / MIĘKKIE) → *Wskaźnik rezultatu*

RF (RETURN FUND) → *Europejski Fundusz Powrotu Imigrantów*

ROZWÓJ REGIONALNY stanowi podstawową kategorię polityki regionalnej, zagadnienie, na którym koncentrują się zasadnicze działania polityki regionalnej. Na rozwój regionalny składają się wzrost gospodarczy oraz zmiany strukturalne. Nie poprawne jest wobec tego utożsamianie rozwoju regionalnego wyłącznie z wzrostem gospodarczym. Biorąc natomiast pod uwagę wzajemne zależności między wzrostem a rozwojem regionalnym, należy przyjąć, że ten pierwszy jest podstawowym warunkiem wystąpienia drugiego, którego konsekwencje kształtują poziom i warunki życia mieszkańców danego regionu. Rozwój regionalny jest przede wszystkim szerszą kategorią od wzrostu gospodarczego. Kluczem do zrozumienia rozwoju regionalnego jest zrozumienie wzrostu gospodarczego, który determinuje rozwój także na poziomie regionalnym. W przypadku wzrostu gospodarczego rozumianego jako proces zwiększania w czasie (z okresu na okres) rezultatów działalności gospodarczej wyrażającej się w wielkości (wartości) wytwarzanych dóbr i usług należy stwierdzić, iż wzrost wielkości ekonomicznych występuje głównie w wymiarze ilościowym (np. produkcja, konsumpcja, stopa inwestycji, zatrudnienie). Tymczasem rozwój regionalny to nie tylko zmiany ilościowe, ale także zmiany o charakterze jakościowym. Przyjmując perspektywę ekonomiczną, należy założyć, iż są to zmiany jakościowe, które dotyczą: (a) zmiany struktury asortymentowej; (b) jakości wytwarzanych dóbr; (c) zmiany otoczenia regulacyjnego; (d) zmiany stosunków własnościowych; (e) sposobów zarządzania produkcją; (f) mechanizmów koordynacji procesów kooperacji. Rozwój regionalny obrazuje bardzo wiele zjawisk zachodzących na poziomie regionalnym takich jak: (1) proces ekonomicznych zmian w regionie; (2) zmiany w poziomie życia mieszkańców; (3) potęg techniczny i technologiczny; (4) rozwój ekologiczny – wymiana między środowiskiem a człowiekiem.

Kompleksowe wyjaśnienie pojęcia rozwój regionalny podaje Artur Nelson. Według tego autora są to „zmiany w regionalnej produktywności mierzonej wielkością populacji, zatrudnieniem, dochodem i wartością produkcji dodanej. Rozwój regionalny obejmuje również rozwój społeczny rozumiany jako poziom opieki zdrowotnej, jakość środowiska czy też kreatywność”. Jacek Szlachta podaje również zbliżoną definicję, zwracając uwagę na to, iż rozwój regionalny stanowi systematyczną poprawę konkurencyjności podmiotów gospodarczych i poziomu życia mieszkańców oraz wzrost potencjału gospodarczego regionów, przyczyniający się do rozwoju społeczno-gospodarczego kraju”. Rozwój regionalny to wzrost trzech zmiennych: (1) potencjału gospodarczego regionów; (2) pozycji konkurencyjnej regionów; (3) jakości życia mieszkańców. Tak zdefiniowany rozwój regionalny według Domańskiego stanowi proces zmian zachodzących w dłuższej perspektywie czasowej zmierzający w określonym kierunku. Ocena zamian nie jest możliwa w oderwaniu od kryteriów wartości danej społeczności (w przypadku regionu – jego mieszkańców). Stąd też ocena rozwoju regionalnego możliwa jest wówczas, kiedy zdefiniujemy punkt wyjścia oraz to, co z punktu widzenia danego regionu jest dobre, a co złe, co ważne, a co nieważne. Bez tego zabiegu nie jest możliwa ocena, czy istniejący stan zmienił się na lepsze, a więc czy wystąpił rozwój.

Literatura: Michał Gabriel Woźniak, *Wzrost gospodarczy, podstawy teoretyczne*, Kraków 2008, s. 20; Danuta Strahl (red.), *Metody oceny rozwoju regionalnego*, Wrocław 2006, s. 13; Wojciech Dziemianowicz / Julita Łukomska / Anna Górka / Magda Pawluczuk, *Trendy rozwojowe regionów*, Warszawa 2009, s. 13; Jacek Chądzyński / Aleksandra Nowakowska / Zbigniew Przygodzki, *Region i jego rozwój w warunkach globalizacji*, Warszawa 2007, s. 43–45; Zbigniew Strzelecki (red.), *Gospodarka regionalna i lokalna*, Warszawa 2008, s. 79.

RPO → *Regionalne Programy Operacyjne*

RÓWNOŚĆ KOBIET I MĘŻCZYŹN → *Równość szans*

RÓWNOŚĆ PŁCI → *Równość szans*

RÓWNOŚĆ SZANS jest pojęciem bardzo szerokim, w którym mieści się zarówno zasada równości kobiet i mężczyzn, jak i równy dostęp do dóbr społecznie pożądanых (edukacji, informacji, zatrudnienia), brak jakichkolwiek form pośredniej lub bezpośredniej dyskryminacji ze względu na: pochodzenie etniczne, rasowe, cechy genetyczne, język, wyznanie, przekonania polityczne, własność, urodzenie, wiek, niepełnosprawność bądź orientację seksualną. Działanie tej zasady może przejawiać się przez eliminację wszelkich barier fizycznych, finansowych, socjalnych czy psychologicznych, utrudniających lub zniechęcających do brania pełnego udziału w życiu społeczeństwa. **Zasada równości szans (kobiet i mężczyzn)** stanowi jedną z horyzontalnych polityk Unii Europejskiej zapisaną już w Traktacie Amsterdamskim (art. 2 i 3), który zawiera postanowienia dotyczące zobowiązania państw członkowskich do eliminowania wszelkich nierówności między kobietami a mężczyznami. Traktat wprowadza zasadę równej płacy bez względu na płeć. Państwo członkowskie zapewnia równość wynagrodzeń pracowników płci męskiej i żeńskiej za pracę o tej samej wartości.

Niezwykle ważne w kontekście realizacji projektów jest wprowadzanie zasady tzw. pozytywnej dyskryminacji. Oznacza ona, iż państwa członkowskie (a co za tym idzie i projektodawcy), aby zapewnić optymalną realizację **zasady równości płci** mogą stosować dodatkowe ułatwienia w realizacji aktywności zawodowej dla płci, która jest niedostatecznie reprezentowana. W rezultacie realizacja omawianej tutaj zasady nie oznacza bynajmniej równego traktowania sensu stricto obu płci (takie same warunki), ale doprowadzenia do sytuacji analogicznych szans na rozwój zawodowy obu płci. Analogiczne szanse mogą oznaczać uprzywilejowanie płci dyskryminowanej kosztem dyskryminacji płci „nadreprezentatywnej” (art. 141 ust. 4 Traktatu Amsterdamskiego). W wymiarze projektowym przejawiać się to może w szczegółowych kryteriach wyboru projektów promujących np. bezrobotne kobiety samotnie wychowujące dziecko. Traktat wprowadził zapis upoważniający Wspólnotę do podejmowania inicjatyw, mających na celu zwalczanie dyskryminacji ze względu nie tylko na rasę, ale także pochodzenie etniczne, religię lub przekonania, niepełnosprawność, wiek lub orienta-

cję seksualną. Polityka wspólnotowa przeszła etap formalnego zapewnienia równości praw i niedyskryminacji, aby wejść w fazę zapewnienia równości szans już nie tylko w wymiarze zawodowym, ale politycznym, społecznym i rodzinnym.

Co ważne, rozporządzenia dla okresu programowania 2007–2013 (mowa tu o rozporządzeniach nr: 1080/2006, 1081/2006 oraz 1083/2006) również obligują państwa członkowskie do stosowania analizowanej tutaj zasady na każdym z etapów wdrażania → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej*. Skutkiem tego jest konieczność uwzględnienia jej wytycznych w ramach każdego z → *Programów Operacyjnych (PO)* i → *Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO)*. Przykładowo w ramach → *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (PO KL)* oznacza to podejmowanie działań mających na celu: (a) konieczność zwiększania zatrudnienia kobiet i mężczyzn, w tym zwłaszcza kobiet, jako tej grupy, która jest w szczególnej sytuacji na rynku pracy; (b) podnoszenie kwalifikacji zawodowych kobiet i mężczyzn, w tym w szczególności wsparcia osób o niskich i zdezaktualizowanych kwalifikacjach, np. kobiet powracających na rynek pracy po urloпах macierzyńskich i wychowawczych; (c) rozwijanie aktywności ekonomicznej kobiet i mężczyzn jako odpowiedzi na wyzwania rynkowe, pobudzanie postaw przedsiębiorczych; (d) godzenie życia zawodowego i prywatnego poprzez zwiększanie dostępu do usług opiekuńczych nad dziećmi i osobami zależnymi, co umożliwi pełne uczestnictwo w kształceniu i rynku pracy oraz promowanie nowych form organizacji pracy.

Co więcej, w ramach tego programu konieczne jest promowanie rozwiązań systemowych w wyżej wymienionych obszarach. Dodatkowo projekty powinny być przygotowane na podstawie diagnozy uwzględniającej sytuację kobiet i mężczyzn w danym obszarze i ocenę wpływu na sytuację płci (tender impact assessment), której wyniki staną się podstawą do organizacji projektu w zakresie doboru działań i instrumentów wspierających (usługi towarzyszące – transportowe, opiekuńcze czy zapewnienie udziału asystentów i trenerów w pracy oraz inne), umożliwiających grupom dyskryminowanym uczestnictwo w projekcie. Takie podejście umożliwia tworzenie projektów zakładających tzw. działania pozytywne, pozwalające na wpłynięcie na niekorzystną sytuację danej płci w konkretnym obszarze, co jest równoznaczne z wyrównywaniem szans społecznych i zawodowych. Stosownie do dokumentów programowych PO KL wyróżnia się: (a) projekty pozytywne – specyficzne działania nakierowane na zwalczanie istniejących nierówności między kobietami i mężczyznami; (b) projekty równościowe – działania, które w sposób ogólny przyczyniają się do zapewnienia równości płci. W wymiarze projektowym realizacja zasady równości szans w tym równości płci może oznaczać łatwy dostęp do informacji na temat projektu, a zwłaszcza klarowna informacja dotycząca kryteriów rekrutacji, działań w projekcie, a także rezultatów projektu. Zasada ta odnosi się w szczególności do wspierania osób niepełnosprawnych w dostępie do rynku pracy, w zwiększaniu stopnia ich przygotowania zawodowego oraz poprawy ich zdolności do uzyskania zatrudnienia.

Należy podkreślić, że → projekty aplikujące o finansowe wsparcie w ramach → *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego*, podobnie jak w → *Europejskim Funduszu Społecznym*, nie mogą stawiać barier przede wszystkim w zakresie zatrudniania i polityki kadrowej prowadzonej w stosunku do osób, które będą zatrudniane do projektów realizowanych w ramach → *Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka* czy RPO. Przedsięwzięcie nie może w żaden sposób przyczyniać się do dyskryminacji, bezpośredniej lub pośredniej, w szczególności ze względu na płeć, wiek, niepełnosprawność, rasę, religię, narodowość, przekonania polityczne, przynależność związkową, pochodzenie etniczne, wyznanie, orientację seksualną, a także ze względu na zatrudnienie na czas określony lub nieokreślony albo w pełnym lub w niepełnym wymiarze czasu pracy, co zostało podkreślone w Kodeksie Pracy i Ustawie o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy. Projekt nie może dyskryminować uczestników przedsięwzięcia ze względu na przynależność do mniejszości lub dyskryminować bądź uprzywilejowywać z powodu religii lub przekonań w sprawach religii. Ponadto zatrudniani pracownicy w ramach projektu powinni być traktowani zgodnie z Kodeksem Pracy, zarówno w zakresie nawiązania i rozwiązania stosunku pracy, warunków zatrudnienia, awansowania oraz dostępu do szkoleń w celu podnoszenia kwalifikacji zawodowych.

Naruszenie zasady równego traktowania w zatrudnieniu będzie miało miejsce wówczas, kiedy wystąpi różnicowanie przez pracodawcę sytuacji pracownika, którego skutkiem będzie w szczególności: (a) odmowa nawiązania lub rozwiązanie stosunku pracy; (b) niekorzystne ukształtowanie wynagrodzenia za pracę lub innych warunków zatrudnienia, pominięcie przy awansowaniu, przyznawaniu innych świadczeń związanych z pracą; (c) pominięcie przy typowaniu do udziału w szkoleniach podnoszących kwalifikacje zawodowe. Należy również pamiętać, że w ramach projektu obowiązuje ochrona danych osobowych zgodnie z Ustawą o ochronie danych osobowych. Nie można przetwarzać danych ujawniających pochodzenie rasowe lub etniczne, poglądy polityczne, przekonania religijne lub filozoficzne, przynależność wyznaniową, partyjną lub związkową oraz danych o stanie zdrowia, kodzie genetycznym, nałogach lub życiu seksualnym oraz dane dotyczące wyroków skazujących, orzeczeń o ukaraniu i mandatów karnych, a także innych orzeczeń wydanych w postępowaniu sądowym lub administracyjnym. Postanowienia dyrektyw dotyczących równości szans zostały implementowane do prawa polskiego i znalazły odzwierciedlenie w wielu krajowych regulacjach prawnych.

Literatura: art. 2, 3, 13, 141 Traktatu Amsterdamskiego; art. 6 TUE; art. 21, 23 Karty Praw Podstawowych; art. 2 ust. 1 Dyrektywy Rady nr 43 z 29 czerwca 2000 roku wprowadzającej w życie zasadę równego traktowania osób bez względu na pochodzenie rasowe lub etniczne, [w:] Dz.U. UE nr C 180 z 19 lipca 2000 roku; Uwaga 4, art. 1 pkt 2 Dyrektywy Rady nr 73 z 29 września 2002 roku zmieniającej Dyrektywę Rady nr 207 z 1976 roku w sprawie wprowadzenia w życie zasady równego traktowania mężczyzn i kobiet w zakresie dostępu do zatrudnienia, kształcenia i awansu zawodowego oraz warunków pracy, [w:] Dz.U. UE nr C 266 z 5 października 2002 roku; Uwaga 12, art. 1,

7 Dyrektywy Rady nr 78 z listopada 2000 roku ustanawiającej ogólne warunki ramowe równego traktowania w zakresie zatrudnienia i pracy, [w:] Dz.U. UE nr L 303 z 2 listopada 2000 roku; art. 4, 6 Dyrektywy Rady nr 113 z 13 grudnia 2004 roku wprowadzającej w życie zasadę równego traktowania mężczyzn i kobiet w zakresie dostępu do towarów i usług oraz dostarczania towarów i usług, [w:] Dz.U. UE nr L 373 z 21 grudnia 2004 roku; art. 16 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 6 ust. 1 Rozporządzenia PE i Rady nr 1080/2006 z 5 lipca 2006 roku, w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego i uchylającego Rozporządzenie nr 1783/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 4 ust. 5, art. 6 Rozporządzenia PE i Rady nr 1081/2006 z 5 lipca 2006 roku w sprawie Europejskiego Funduszu Społecznego i uchylającego Rozporządzenie nr 1784/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 27 ust. 1 Ustawy o ochronie danych osobowych z 29 sierpnia 1997 roku, [w:] Dz.U. RP z 1997 roku nr 133, poz. 887 (nowelizacje: z 2002 roku nr 101, poz. 926, nr 153, poz. 1271, z 2004 roku nr 25, poz. 219, nr 33, poz. 285, z 2006 roku nr 104, poz. 708 i 711, z 2007 roku nr 165, poz. 1170, nr 176, poz. 1238); art. 18a ust. 2 pkt 4, art. 36 ust. 4–5, art. 38 ust. 2, art. 40, ust. 6, art. 120, ust. 3, art. 123 ustawy o promocji zatrudnienia i instytucjach rynku pracy z 20 kwietnia 2004 roku, [w:] Dz.U. RP z 2004 roku nr 99, poz. 1001 z późn. zm.; Przewodnik po kryteriach wyboru finansowanych operacji w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, 2007–2013, Warszawa maj 2008, s. 15–17; Europejski Fundusz Społeczny w Polsce, poradnik dla beneficjentów priorytetu drugiego Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego, Ministerstwo Gospodarki i Pracy, Warszawa wrzesień 2005, s. 9; Przewodnik po kryteriach wyboru projektów (udzielania dofinansowania) w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Warszawa czerwiec 2008, s. 38–45; Wioleta Żbikowska-Wolańska, Status kobiet w Unii Europejskiej, [w:] Józef Zarzeczny (red.), Model społeczny zintegrowanej Europy, Wrocław 2007, s. 165–185; Komisja Europejska, Polityka równości płci, przewodnik Inicjatywy Wspólnotowej Equal, Warszawa 2005, s. 7, 10; Rola kobiet w innowacyjnej Przedsiębiorczości wysokich Technologii, Raport końcowy z badań jakościowych dla Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa, sierpień – październik 2007, s. 91–95; <http://rownosc.ngo.pl/x/76880;jsessionid=3385E70D3D019485C7A7F092629B9ECD>; Łukasz Wawrowski, Polityka równych szans, Instytucjonalne mechanizmy zwiększania partycypacji kobiet w strukturach politycznych na przykładzie państw Unii Europejskiej, Toruń 2007, s. 229–241, 304–312; Muriel MacKenzie, Praktyczny poradnik w zakresie równego traktowania kobiet i mężczyzn w funduszach strukturalnych, Warszawa 2006, s. 13.

S

SAPARD (SPECIAL ACCESSION PROGRAMME FOR AGRICULTURE AND RURAL DEVELOPMENT) → *Specjalny Program Akcesyjny na rzecz Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich*

SAVE to program wspólnotowy, znany już w poprzednich okresach programowania pomocowych środków wspólnotowych. Obecnie SAVE jest komponentem, oprócz → *STEER* i → *ALTENER*, programu szczegółowego → *Inteligentna energia – program dla Europy*, wchodzącego w skład → *Programu ramowego na rzecz konkurencyjności i innowacji* (CIP). SAVE, co do zasady, od początku funkcjonowania **zajmuje się racjonalizacją wykorzystania energii** i zarządzaniem popytem. Oferował on dotychczas wsparcie działań m.in. w zakresie tworzenia struktur i instrumentów motywujących do racjonalnego wykorzystania energii oraz zarządzania popytem, a także ułatwiania wejścia na rynek nowego sprzętu energooszczędnego, szczególnie w przemyśle i budownictwie. Obecnie działania na rzecz efektywności energetycznej i racjonalnego wykorzystania zasobów energii mogą obejmować: (a) poprawę efektywności energetycznej i zapewnianie racjonalnego zużycia energii, w szczególności w sektorach budownictwa i przemysłowym; (b) wsparcie dla opracowywania właściwych środków legislacyjnych i ich stosowania.

Literatura: Uwaga 56 i art. 39 i 42 Decyzji PE i Rady nr 1639/2006 z 24 października 2006 roku ustanawiającej Program ramowy na rzecz konkurencyjności i innowacji (2007–2013), [w:] Dz.U. UE nr L 310 z 9 listopada 2006 roku; <http://www.npk.gov.pl/n/p/6a/inne.html>; <http://www.managenergy.net/actors/A3811.htm>; www.cip.gov.pl/download/2007.12.19.Rzeczpospolita.doc

SEKTOROWY PROGRAM OPERACYJNY RESTRUKTURYZACJA I MODERNIZACJA SEKTORA ŻYWNOŚCIOWEGO ORAZ ROZWÓJ OBSZARÓW WIEJSKICH (SPO ROL) to jeden z siedmiu programów operacyjnych realizowanych w Polsce w okresie 2004–2006 ze środków ówczesnych → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* (UE) i → *Funduszu Spójności*. Program ten określał strategię oraz kierunki działań w zakresie rozwoju rolnictwa i obszarów wiejskich, a swym zasięgiem obejmował terytorium całego kraju. Podjęte w ramach niniejszego Programu działania służyły realizacji dwóch jego celów strategicznych programu, które określono jako: (1) **poprawa konkurencyjności gospodarki rolno-żywnościowej**: traktowany jako najważniejszy cel strategiczny rozwoju polskiego rolnictwa oraz przetwórstwa żywności w pierwszych latach integracji z UE; (2) **zrównoważony rozwój obszarów wiejskich**: był realizowany również poprzez Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich

na lata 2004–2006 oraz inne programy operacyjne w ramach → *Narodowego Planu Rozwoju* (NPR). Wskazane cele osiągnęto za pośrednictwem priorytetów: (a) Priorytet 1. Wspieranie zmian i dostosowań w sektorze rolno-żywnościowym; (b) Priorytet 2. Zrównoważony rozwój obszarów wiejskich; (c) Priorytet 3. Pomoc techniczna. Pomoc strukturalna na rzecz rozwoju obszarów wiejskich i rolnictwa uzupełniano, ze względu na ograniczenia możliwej interwencji wynikające z monofundusowego charakteru SPO ROL (→ *Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej – Sekcja Orientacji* – EFOiGR-SO), przez: transfery środków przeznaczonych na rozwój infrastruktury (→ *Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego* – EFRR); tworzenie pozarolniczych miejsc pracy i rozwój zasobów ludzkich (EFRR i → *Europejski Fundusz Społeczny* – EFS); instrumenty pomocy krajowej, kontynuowane po przystąpieniu Polski do Unii Europejskiej.

Niezależnym dokumentem programowym, w stosunku do SPO ROL, był Plan Rozwoju Obszarów Wiejskich, współfinansowany przez Sekcję Gwarancji EFOiGR. W ramach tego programu wdrażane były takie działania, jak: renty strukturalne, programy rolno-środowiskowe, zalesianie gruntów rolnych, płatności dla terenów trudnych dla gospodarki rolnej, płatności dla gospodarstw niskotowarowych, wsparcie dostosowań do standardów Wspólnotowych, grupy producenckie oraz pomoc techniczna. Działania wdrażane w ramach obydwu programów były kompatybilne i wzajemnie się uzupełniały. Na realizację SPO ROL przeznaczono 1 788 mln euro środków publicznych (ze strony Sekcji Orientacji EFOiGR 1 193 mln euro, publiczne środki krajowe – 595 mln euro). Do tej puli trzeba doliczyć również środki prywatne w wysokości 950 mln euro.

Literatura: Sektorowy Program Operacyjny Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich 2004–2006 – dokument stanowiący załącznik do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 3 września 2004 roku w sprawie przyjęcia Sektorowego Programu Operacyjnego Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich 2004–2006, [w:] Dz.U. RP z 2004 roku nr 197, poz. 2032 z późn. zm.; Uzupełnienie Sektorowego Programu Operacyjnego Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich, 2004-2006 (wersja ujednoczona uwzględniająca nowelizację rozporządzenia z 4 stycznia 2008 roku), [w:] <http://www.minrol.gov.pl/DesktopModules/Announcement/ViewAnnouncement.aspx?ModuleID=1462&TabOrgID=1452&LangId=0&AnnouncementId=6211&ModulePositionId=2042>; Podstawy Wsparcia Wspólnoty, s. 84-86, [w:] <http://www.funduszezstrukturalne.gov.pl/PODSTAWY+WSPARCIA+WSPOLNOTY/>; <http://www.funduszezstrukturalne.gov.pl/SPO+Restrukturyzacja+i+Modernizacja+Sektora+Zywnosciowego+oraz+Rozwoj+Obszarow+Wiejskich/>; <http://www.minrol.gov.pl/DesktopDefault.aspx?TabOrgId=1063&LangId=0>

SEKTOROWY PROGRAM OPERACYJNY ROZWÓJ ZASOBÓW LUDZKICH (SPO RZL) to jeden z siedmiu programów operacyjnych realizowanych w Polsce w okresie 2004–2006 ze środków → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności*. Ogólnym celem SPO RZL była **budowa otwartego, opartego na wiedzy społeczeństwa**. Miało to nastąpić przez zapewnienie warunków do rozwoju zasobów

ludzkich w drodze kształcenia, szkolenia i zatrudnienia. Osiągnięcie tego celu miało się przyczynić do wzrostu zatrudnienia oraz rozwijania konkurencyjnej gospodarki opartej na wiedzy i przedsiębiorczości. W powiązaniu z innymi ważnymi działaniami na szczeblu krajowym, zmierzającymi do kontynuacji strukturalnych reform rynku pracy i do pełnej realizacji → *Europejskiej Strategii Zatrudnienia*, SPO RZL miało się przyczynić również do osiągnięcia spójności społecznej, ekonomicznej i przestrzennej z Unią Europejską na poziomie regionalnym i krajowym. Na działania w ramach przedstawianego Programu przeznaczono kwotę w wysokości 1 960 mln euro, z czego z → *Europejskiego Funduszu Społecznego* (EFS) pochodziło 1 470 mln euro. Cele SPO RZL były osiągane przez priorytety: (a) Priorytet 1. Aktywna polityka rynku pracy oraz integracji zawodowej i społecznej – 48,3% zasobów; (b) Rozwój społeczeństwa opartego na wiedzy – 50,4% zasobów; (c) Pomoc techniczna – 1,3% zasobów. Za realizację SPO RZL był odpowiedzialny Departament Zarządzania Europejskim Funduszem Społecznym w → *Ministerstwie Rozwoju Regionalnego* (MRR) odgrywający rolę → *Institucji Zarządzającej* (IZ). Był to program monofunduszowy, tzn. taki, w którym wszystkie działania były współfinansowane tylko z EFS.

Literatura: Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich – dokument stanowiący załącznik do rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy z 1 lipca 2004 roku w sprawie przyjęcia Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich 2004–2006, [w:] Dz.U. RP z 2004 roku nr 166, poz. 1743; Uzupełnienie Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich 2004–2006 – Wersja scalona, uwzględniająca zmiany wprowadzone rozporządzeniem Ministra Rozwoju Regionalnego z 7 marca 2007 roku zmieniającym rozporządzenie w sprawie przyjęcia Uzupełnienia Sektorowego Programu Operacyjnego Rozwój Zasobów Ludzkich 2004–2006, [w:] Dz.U. RP z 2007 roku nr 54, poz. 360; Podstawy Wsparcia Wspólnoty, s. 78–82, [w:] <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/PODSTAWY+WSPARCIA+WSPOLNOTY/>; <http://www.efs.gov.pl/SPO+RZL++podstawowe+informacje/>

SEKTOROWY PROGRAM OPERACYJNY RYBOŁÓWSTWO I PRZETWÓRSTWO RYB (SPO RYBY) to jeden z siedmiu programów operacyjnych realizowanych w Polsce w okresie 2004–2006 ze środków → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności*. Celem przedstawianego Programu było **osiągnięcie racjonalnej gospodarki żywymi zasobami wód, poprawa efektywności sektora rybackiego oraz podniesienie konkurencyjności polskiego rybactwa i przetwórstwa rybnego**. Dodatkowo zamierzano doprowadzić do stanu, w którym produkty rybołówstwa oraz chowu i hodowli ryb, produkty przetwórstwa odpowiadałyby zapotrzebowaniu rynku krajowego pod względem ceny i jakości oraz byłyby konkurencyjne na rynkach zagranicznych. Cele te zamierzano osiągnąć przez realizację następujących priorytetów: (a) Dostosowanie nakładu połowowego do zasobów; (b) Odnowa i modernizacja floty rybackiej; (c) Ochrona i rozwój zasobów wodnych, chów i hodowla, rybacka infrastruktura portowa, przetwórstwo i rynek rybny, rybołówstwo śródlądowe; (d) Inne działania; (e) Pomoc techniczna. Na działania w ramach przedstawianego PO przeznaczono kwotę w wysokości 281,9 mln euro (z → *Finansowego*

Instrumentu Wspierania Rybołówstwa pochodziło 201,8 mln euro, a krajowe środki publiczne wyniosły 80,1 mln euro). Do tej puli trzeba doliczyć również środki prywatne w wysokości 91,7 mln euro.

Literatura: Sektorowy Program Operacyjny Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004–2006 – dokument stanowiący załącznik do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 11 sierpnia 2004 roku w sprawie przyjęcia Sektorowego Programu Operacyjnego Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004–2006, [w:] Dz.U. RP z 2004 roku nr 197, poz. 2027 z późn. zm.; Uzupełnienie Sektorowego Programu Operacyjnego Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004–2006 – dokument stanowiący załącznik do rozporządzenia Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 7 września 2004 roku w sprawie przyjęcia Uzupełnienia Sektorowego Programu Operacyjnego Rybołówstwo i przetwórstwo ryb 2004–2006, [w:] Dz.U. RP z 2004 roku nr 207, poz. 2116 z późn. zm.; Podstawy Wsparcia Wspólnoty, s. 86–88, [w:] <http://www.funduszezstrukturalne.gov.pl/PODSTAWY+WSPARCIA+WSPOLNOTY/>; <http://www.funduszezstrukturalne.gov.pl/FINANSOWY+INSTRUMENT+ORIENTACJI+RYBOLOWSTWA/>; <http://www.minrol.gov.pl/DesktopDefault.aspx?TabOrgId=1064&LangId=0>

SEKTOROWY PROGRAM OPERACYJNY TRANSPORT (SPO T) to jeden z siedmiu programów operacyjnych realizowanych w Polsce w okresie 2004–2006 ze środków → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności*. Program ten rozwijał cele → *Podstaw Wsparcia Wspólnoty (PWW)*, określając kierunki, priorytety, działania i wysokość środków przeznaczonych na rozwój sfery transportu w kraju. Ogólnym celem przedstawianego Programu było **zwiększenie spójności transportowej kraju oraz polepszenie dostępności przestrzennej miast, obszarów i regionów Polski w układzie Unii Europejskiej**. Realizacja tego celu odbywała się przez koncentrację środków finansowych na trzech priorytetach: (a) Priorytet 1. Zrównoważony gałęziowo rozwój transportu, którego celem był rozwój efektywnych i alternatywnych w stosunku do transportu drogowego sposobów przemieszczania pasażerów i towarów; (b) Priorytet 2. Bezpieczniejsza infrastruktura drogowa, którego celem było zapewnienie poprawy bezpieczeństwa i warunków funkcjonowania transportu drogowego; (c) Priorytet 3. Pomoc techniczna, której celem było wsparcie dla → *Institucji Zarządzającej SPO T*. Środki na współfinansowanie przedsięwzięć realizowanych w ramach SPO T pochodziły, w głównej mierze, z → *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego*. Na działania w ramach przedstawianego PO przeznaczono łączną kwotę w wysokości 1 621 mln euro. Instytucją Zarządzającą SPO T był Minister Rozwoju Regionalnego, który sprawował ogólny nadzór nad procesem programowania, przygotowania i wyboru projektów, realizacji i kontroli realizacji SPO T. Natomiast funkcję → *Institucji Pośredniczącej* pełnił Minister Infrastruktury (wcześniej Transportu), który był odpowiedzialny m.in. za wybór projektów, zawieranie → *umów o dofinansowanie z → beneficjentami*, monitorowanie procesu realizacji projektów oraz kontrolę realizowanych projektów.

Literatura: Sektorowy Program Operacyjny Transport 2004–2006 (tekst ujednolicony), [w:] http://www.funduszezstrukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/21732DD8-235F-4F6C-9CF8-06BA9465C5D2/32271/ProgramSPOT_05_2007.pdf; Uzupełnienie Sektorowego Programu Operacyjnego Transport 2004–2006 (tekst ujednolicony), [w:] <http://www.funduszezstrukturalne.gov>.

pl/NR/rdonlyres/3DD45B84-2D1B-4B88-B3BE-A6F460829CFF/32272/Uzupelnienie-SPOT_05_2007.pdf; Podstawy Wsparcia Wspólnoty, s. 82–84, [w:] <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/PODSTAWY+WSPARCIA+WSPOLNOTY/>

SEKTOROWY PROGRAM OPERACYJNY WZROST KONKURENCYJNOŚCI PRZEDSIĘBIORSTW (SPO WKP) to jeden z siedmiu programów operacyjnych realizowanych w Polsce w okresie 2004–2006 ze środków → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej (UE)* i → *Funduszu Spójności*. Podstawowym celem SPO WKP było przewyższenie słabości polskiej przedsiębiorczości za sprawą z jednej strony większego dostępu do gospodarki opartej na wiedzy, a z drugiej – pobudzania inwestycji i ułatwiania dostępu do kapitału. Program w swoich priorytetach identyfikował dwa główne obszary inwestycji: (a) **Rozwój przedsiębiorczości i wzrost innowacyjności** poprzez wzmocnienie instytucji otoczenia biznesu; (b) **Bezpośrednie wsparcie dla przedsiębiorstw**. Wskazane priorytety uzupełniał priorytet Pomocy technicznej. Na realizację SPO WKP przeznaczono 2 860 mln euro środków publicznych, w tym ze strony → *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego* – 1 252 mln euro. Przewidziano również udział publicznych środków krajowych w wysokości 461,4 mln euro oraz środków prywatnych (1 148 mln euro).

Literatura: Sektorowy Program Operacyjny – Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw, lata 2004–2006 – dokument stanowiący załącznik do rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy z 1 lipca 2004 roku w sprawie przyjęcia Sektorowego Programu Operacyjnego Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw 2004–2006, [w:] Dz.U. RP z 2004 roku nr 166, poz. 1744 (z późniejszymi trzema zmianami); Uzupełnienie Sektorowego Programu Operacyjnego – Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw lata 2004–2006, [w:] Dz.U. RP z 2004 roku nr 197, poz. 2023 (z późniejszymi dwunastoma zmianami); Podstawy Wsparcia Wspólnoty, s. 76–78, [w:] <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/PODSTAWY+WSPARCIA+WSPOLNOTY/>; <http://www.konkurencyjnosc.gov.pl/SPO++KP++podstawowe+informacje/>

SEMESTR EUROPEJSKI jest to mechanizm cyklicznej koordynacji polityk gospodarczych państw członkowskich Unii Europejskiej (UE), którego zasadniczym celem jest szersze uwzględnienie wymiaru europejskiego w planowaniu krajowych strategii gospodarczych oraz zapewnienie środków na osiągnięcie celów → *Strategii Europa 2020* w budżetach państw członkowskich. Semestr Europejski stanowi nowy mechanizm koordynacji, który po raz pierwszy został zainicjowany w 2011 roku. Europejski Semestr obejmuje: (a) opracowanie i nadzór nad wdrażaniem ogólnych wytycznych polityk gospodarczych zarówno państw członkowskich jak i UE (ogólne wytyczne polityki gospodarczej); (b) opracowanie i analizę wdrażania wytycznych dla zatrudnienia, zgodnie z art. 148 ust. 2 TFUE; (c) przedłożenie i ocenę programu stabilności lub programu konwergencji państw członkowskich; (d) przedłożenie i ocenę krajowego programu reform państw członkowskich, wspierającego unijną strategię na rzecz wzrostu i zatrudnienia oraz opracowanego zgodnie z wytycznymi określonymi w lit. a) i b) i z ogólnymi wytycznymi dla państw członkowskich wyda-

wanymi przez KE i Radę Europejską na początku rocznego cyklu nadzoru; (e) nadzór mający na celu zapobieganie zakłóceniom równowagi makroekonomicznej i ich korygowanie na mocy rozporządzenia nr 1176/2011 z 16 listopada 2011 roku w sprawie zapobiegania zakłóceniom równowagi makroekonomicznej i ich korygowania. Mechanizm nadzoru obejmuje trzy równoległe wzajemnie ze sobą powiązane ścieżki: (1) nadzoru makroekonomicznego; 2) koordynacji tematycznej; (3) nadzoru fiskalnego. Ścieżki nadzoru makroekonomicznego oraz koordynacji tematycznej dotyczą problematyki objętej Krajowymi Programami Reform (→ *Krajowy Program Reform na lata 2005–2008*, → *Krajowy Program Reform Strategia Europa 2020*, → *Krajowy Program Reform na rzecz realizacji Strategii Europa 2020*). Tor nadzoru finansowego odnosi się do problematyki objętej Programami Stabilności lub Konwergencji, przygotowywanymi na mocy Paktu Stabilności i Wzrostu.

Ważnym mechanizmem Semestru Europejskiego jest to, iż wprowadza on synchronizację procesów aktualizacji Krajowych Programów Reforma oraz Programów Stabilności lub Konwergencji w całej UE. Od roku 2011 dokumenty te są przygotowywane równoległe i przekazywane jednocześnie do KE w połowie kwietnia każdego roku, tak żeby sformułowane po ich ocenie przez KE i Radę UE ewentualne rekomendacje dla państw członkowskich mogły być uwzględnione w projektach ich budżetów na kolejny rok. Mechanizm Semestru Europejskiego przewiduje następujące podstawowe **etapy rocznego cyklu koordynacji** polityki gospodarczej na poziomie UE.

Miesiąc	Działania
Styczeń	Przedstawienie przez KE rocznego sprawozdania gospodarczego (annual growth survey)
Luty/marzec	Doroczny szczyt gospodarczy Rady Europejskiej, na którym państwa członkowskie określają wyzwania stojące przed UE
Kwiecień	Przedłożenie przez państwa członkowskie krajowych programów reform i programów stabilności lub konwergencji
Maj–czerwiec	Ocena tych dokumentów przez KE, a następnie Radę Europejską
Lipiec	Formalne przyjęcie przez Radę do spraw gospodarczych i finansowych (ECOFIN) opinii na temat programów stabilności lub konwergencji oraz zaleceń dla państw członkowskich na podstawie oceny krajowych programów reform

Jeżeli w określonym terminie zalecenia nie zostaną zrealizowane przez dane państwo, mogą zostać wydane ostrzeżenia oraz dalsze wytyczne nakazujące podjęcie określonych działań. Jeśli państwo członkowskie nadal nie realizuje zaleceń, istnieje możliwość podjęcia środków przewidzianych w ramach procedury nadmiernego deficytu zgodnie z art. 126 TFUE oraz rozporządzenia nr 1467/97. Zanim do tego doj-

dzie przewiduje się także zastosowanie mechanizmu ostrzegania zgodnie z rozporządzeniem nr 1176/2011.

Mechanizm ostrzegania dotyczy wczesnego wykrywania i monitorowania zakłóceń równowagi. W tym celu KE przygotowuje roczne sprawozdanie zawierające jakościową ocenę gospodarczo-finansową opartą na tabeli wskaźników, wraz z zestawem wskaźników, których wartości są porównywane z orientacyjnymi progami. Wśród wskaźników znajdują się wskaźniki sytuacji w zakresie bilansu płatniczego oraz konkurencyjności cenowej i kosztowej, jak również wskaźniki wewnętrzne. Zastosowanie wskaźników wewnętrznych uzasadnia fakt, że zakłócenia równowagi zewnętrznej mają swoje wewnętrzne odpowiedniki. W tabeli tej mogą się znajdować np. takie wskaźniki, jak saldo na rachunku bieżącym, wartość aktywów zagranicznych netto, efektywny realny kurs walutowy (oparty na jednostkowych kosztach pracy i deflatorze PKB), wzrost realnych cen nieruchomości, dług publiczny oraz stosunek kosztów kredytu w sektorze prywatnym do PKB. Sama lista wskaźników to nie wszystko. Dla każdego wskaźnika są określane i ogłaszane progi alarmowe. Progi mogą zostać obliczone na podstawie prostej i przejrzystej koncepcji statystycznej. Metoda, którą można zastosować, opierała się na 75% i 25% percentylu rozkładów statystycznych każdej zmiennej (na kraj i okres), powyżej lub poniżej których uzasadnione byłoby przeprowadzanie bardziej szczegółowej analizy. Planuje się wprowadzenie tabel zróżnicowanych ze względu na to, czy państwo należy do strefy euro czy też nie. Z powodu różnic między systemami kursów walutowych i kluczowymi charakterystykami ekonomicznymi niektóre zmienne ekonomiczne mogą zachowywać się w sposób bardzo różny w zależności od tego, czy państwo należy czy nie należy do strefy euro. Przemawia to za stosowaniem różnych progów alarmowych dla państw członkowskich należących do strefy euro i państw nienależących do strefy euro. Ponadto ze względu na brak nominalnego kursu walutowego w unii walutowej, strefa euro zasługuje również na specjalną analizę zmian realnego efektywnego kursu wymiany.

W przypadku stwierdzenia przez KE wystąpienia nadmiernego deficytu budżetowego (tj. przekroczenia 3% deficytu publicznego w stosunku do PKB wyrażonego w cenach rynkowych oraz przekroczenia 60% zadłużenia publicznego w stosunku do PKB wyrażonego w cenach rynkowych) istnieje możliwość zastosowania procedury nadmiernego deficytu zgodnie z art. 126 TFUE. W takiej sytuacji Rada na wniosek KE niezwłocznie wystosowuje zalecenia do państwa członkowskiego, wskazując działania, jakie należy podjąć. W sytuacji gdy żadne działanie nie zostało podjęte, zalecenia są podawane do publicznej wiadomości. Jeśli państwo członkowskie w dalszym ciągu nie realizuje zaleceń Rady, może ona wezwać to państwo do przyjęcia w wyznaczonym terminie środków zmierzających do takiego ograniczenia deficytu, jakie zostanie uznane przez Radę za niezbędne do zaradzenia sytuacji. Jeśli państwo nadal nie podejmuje określonych działań wynikających z zaleceń, Rada może: (a) za-

żądać od danego państwa członkowskiego, aby opublikowało dodatkowe informacje, które określi Rada, przed emisją obligacji i papierów wartościowych; (b) wezwać Europejski Bank Inwestycyjny do ponownego rozważenia polityki udzielania pożyczek wobec danego państwa członkowskiego; (c) zażądać złożenia w UE przez dane państwo członkowskie nieoprocentowanego depozytu o stosowanej wysokości aż do czasu, gdy, w ocenie Rady, nadmierny deficyt zostanie skorygowany; (d) nałożyć grzywnę w stosownej wysokości.

Zasadniczą rolę w kontekście wzajemnej oceny oraz śledzenia postępów w realizacji głównych celów UE i inicjatyw przewodnich Strategii Europa 2020 odgrywają spotkania ministrów państw członkowskich poświęcone konkretnym kwestiom politycznym. W mechanizmie Semestru Europejskiego założono także ściślejszą współpracę z Parlamentem Europejskim i innymi organami doradczymi UE, tj. Komitetem Regionów i Europejskim Komitetem Społeczno-Ekonomicznym. W działania przewiduje się także włączenie parlamentów krajowych, partnerów społecznych, regionalnych, a także inne podmioty. Pierwszy cykl Semestru Europejskiego zakończył się przyjęciem w trybie legislacyjnym przez Radę ECOFIN 12 lipca 2011 roku zaleceń Rady dla poszczególnych państw członkowskich na podstawie oceny Krajowych Programów Reform i aktualizacji Programów Stabilności lub Konwergencji.

Literatura: Art. 126 TFUE, [w:] Dz.U. UE nr C 83 z 30 marca 2010 roku; art. 2a Rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady nr 1175/2011 z 16 listopada 2011 roku zmieniające rozporządzenie Rady (WE) nr 1466/97 w sprawie wzmocnienia nadzoru pozycji budżetowych oraz nadzoru i koordynacji polityk gospodarczych, [w:] Dz.U. UE nr L 306 z 23 listopada 2011 roku; Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Europejskiego Banku Centralnego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów zacieśnienie koordynacji polityki gospodarczej, [w:] KOM(2010) 250 wersja ostateczna, Bruksela 12 maja 2010 roku, s. 5–12; Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady Europejskiej, Rady, Europejskiego Banku Centralnego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów Wzmocnienie koordynacji polityki gospodarczej w interesie stabilności, wzrostu gospodarczego i zatrudnienia – Narzędzia na rzecz silniejszego zarządzania gospodarczego w UE, [w:] KOM(2010) 367 wersja ostateczna, Bruksela 30 czerwca 2010, s. 4–8; Art. 3 rozporządzenia Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 1176/2011 z 16 listopada 2011 roku w sprawie zapobiegania zakłóceniom równowagi makroekonomicznej i ich korygowania, [w:] Dz.U. UE nr L 306 z 23 listopada 2011 roku; Uwaga 3 Zalecenia Rady z 12 lipca 2011 roku w sprawie krajowego programu reform Polski z 2011 r. oraz zawierające opinię Rady na temat przedstawionego przez Polskę zaktualizowanego programu konwergencji na lata 2011–2014, [w:] Dz.U. UE nr C 217 z 23 lipca 2011 roku; <http://www.mg.gov.pl/Bezpieczenstwo+gospodarcze/Strategia+Europa+2020/Semestr+Europejski>; http://ec.europa.eu/europe2020/making-it-happen/index_pl.htm; http://ec.europa.eu/europe2020/making-it-happen/key-areas/index_en.htm

SF (SOLIDARITY FUND) → *Fundusz Solidarności Unii Europejskiej*

SIMIK → *System Informatyczny Monitoringu i Kontroli*

SINGLE PROGRAMMING DOCUMENT → *Jednolity Dokument Programowy*

SIÓDMY PROGRAM RAMOWY (7PR) ma za zadanie przyczynić się do osiągnięcia celów Unii Europejskiej (UE) w postaci wzrostu, konkurencyjności i zatrudnienia, przez finansowanie szeroko rozumianych badań naukowych i uczynienie z UE głównego obszaru badawczego na świecie. 7PR obejmuje lata 2007–2013 z całkowitym budżetem w wysokości 53,2 mld euro. Jest to kontynuacja i rozwinięcie 6PR, który był odpowiedzią na cele → *Strategii Lizbońskiej*. 7PR składa się z czterech programów szczegółowych. Programy te określają dokładne cele oraz zasady wykonania, którymi są: (a) **współpraca** (ponadnarodowa współpraca w określonych dziedzinach tematycznych) – 32 413 mln euro; (b) **pomysły** (badania podejmowane przez naukowców w oparciu o inicjatywę środowiska badawczego) – 7 510 mln euro; (c) **ludzie** (wspieranie indywidualnych naukowców) – 4 750 mln euro; (d) **możliwości** (wspieranie możliwości badawczych) – 4 097 mln euro. Należy również wspomnieć o **programie szczegółowym dla badań** → *Wspólnotowego Centrum Badawczego* (JRC) – 1 751 mln euro oraz **programie szczegółowym dla badań i szkoleń Euratomu** – 2 751 mln euro.

Ad. (a) Współpraca (Cooperation) zakłada wspieranie ponadnarodowej współpracy naukowo-badawczej w wybranych dziesięciu obszarach tematycznych: (1) zdrowie; (2) żywność, rolnictwo, rybołówstwo i biotechnologia; (3) technologie informacyjne i komunikacyjne; (4) nanonauki, nanotechnologie, materiały i nowe technologie produkcyjne; (5) energia; (6) środowisko (łącznie ze zmianami klimatycznymi); (7) transport (łącznie z aeronautyką); (8) nauki społeczno-ekonomiczne i humanistyczne; (9) przestrzeń kosmiczna; (10) bezpieczeństwo. Ad. (b) Pomysły (*Ideas*), gdzie wspierane są pionierskie badania „na granicy wiedzy” prowadzone w dowolnym obszarze nauki lub technologii. Są to m.in. projekty realizowane przez indywidualne zespoły skupione wokół „głównego badacza”. W ramach programu dofinansowuje się granty dla osób rozpoczynających samodzielną pracę badawczą oraz dla doświadczonych naukowców. Ad. (c) Ludzie (People). Celem programu jest wzmocnienie – ilościowe i jakościowe – potencjału ludzkiego w obszarze nauki i techniki, rozwój indywidualnej kariery naukowej na każdym z jej etapów, wspieranie mobilności naukowców. Kluczowe obszary działań to: staże dla naukowców, kształcenie ustawiczne i rozwój kariery, współpraca przemysłu z nauką. Ad. (d) Możliwości (Capacities) skupia się na wzmacnianiu europejskiego potencjału w zakresie badań, rozwoju technologicznego i innowacji. Obszary szczegółowe to: (1) infrastruktura badawcza; (2) badania na rzecz MŚP; (3) regiony wiedzy; (4) potencjał badawczy; (5) nauka w społeczeństwie; (6) spójny rozwój polityk badawczych; (7) współpraca międzynarodowa.

Finansowanie projektów dotyczących wyżej wymienionych dziedzin odbywa się dwójako. Pierwsza możliwość polega na zaproszeniach do składania wniosków (konkursy). Dotyczy to projektów zakładających: (a) współpracę, (b) sieci doskonałości, (c) działania koordynacyjne i wspierające, (d) wsparcie na rzecz badań pionierskich, (e) wsparcie na rzecz kształcenia i rozwoju kariery naukowców, (f) badania na rzecz określonych grup (zwłaszcza → *małych i średnich przedsiębiorstw* – MŚP). Drugą

możliwością natomiast jest dofinansowanie na podstawie decyzji Rady i Parlamentu Europejskiego (lub Rady po konsultacji z Parlamentem Europejskim) przyjmowanych na wnioski Komisji. Wspólnota zapewnia wsparcie finansowe inicjatywom finansowanym z wielu źródeł prowadzonym na szeroką skalę. 7PR w swoim działaniu otwarty jest dla uczestników z całego świata, przy czym istnieje kilka kategorii krajów, w stosunku do których stosowane są różnego rodzaju wymagania. odpowiednie zasady ich uczestnictwa są określone w programach pracy i zaproszeniach do składania wniosków. Do udziału w 7PR dopuszczono podmioty z: (a) krajów członkowskich UE; (b) krajów stowarzyszonych posiadających podpisaną umowę o współpracy naukowo-technicznej oznaczającą wkład do budżetu 7PR: Chorwacja, Liechtenstein, Islandia, Izrael, Norwegia, Szwajcaria, Turcja; (c) krajów partnerskich klasyfikowanych przez KE w grupie państw o niskich i średnich dochodach; (d) innych krajów trzecich pod warunkiem spełnienia określonych wymogów. W projektach finansowanych ze środków 7PR mogą brać udział osoby fizyczne oraz osoby prawne powołane na mocy prawa krajowego obowiązującego w miejscu ich siedziby, na mocy prawa wspólnotowego lub prawa międzynarodowego. Mogą to być m.in.: uczelnie wyższe, organizacje badawcze (w tym instytuty PAN, jednostki badawczo-rozwojowe), osoby prawne utworzone na mocy prawa wspólnotowego (w tym Wspólnotowe Centrum Badawcze), organizacje międzynarodowe, instytucje publiczne, organy samorządowe i szkoły średnie czy przedsiębiorstwa. Wymogi, zarówno liczby uczestników, jak i ich rodzaju, a nawet kraju pochodzenia, są podawane w programach szczegółowych, programach pracy oraz poszczególnych zaproszeniach do składania wniosków. Zasada ogólna odnosząca się do minimalnej liczby uczestników projektu wymaga, aby brały w nim udział trzy niezależne od siebie podmioty z trzech różnych krajów członkowskich lub stowarzyszonych, partnerskich bądź innych. W przypadku części projektów koordynacyjnych i wspierających oraz niektórych działań na rzecz szkolenia naukowców i rozwoju ich kariery (program Ludzie), a także projektów finansowanych w ramach → *Europejskiej Rady ds. Badań Naukowych* (program Pomyśły) do realizacji projektu wystarczy jeden podmiot z państwa członkowskiego/stowarzyszonego.

Literatura: Decyzja PE i Rady nr 1982/2006 z 18 grudnia 2006 roku dotycząca Siódmego Programu Ramowego Wspólnoty Europejskiej w zakresie badań, rozwoju technologicznego i demonstracji (2007–2013), [w:] Dz.U. UE nr L 412 z 30 grudnia 2006 roku; Decyzja Rady nr 971/2006 z 19 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. UE nr L z 30 grudnia 2006 roku; Sprostowanie do Decyzji Rady nr 971/2006 z 19 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 54 z 22 lutego 2007 roku; Rozporządzenie Rady nr 1908/2006 z 19 grudnia 2006, [w:] Dz.U. UE nr L 400 z 30 grudnia 2006 roku; Sprostowanie do Rozporządzenia Rady nr 1908/2006 z 19 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 54 z 22 lutego 2007 roku; Decyzja Rady nr 973/2006 z 19 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 400 z 30 grudnia 2006 roku; Sprostowanie do Decyzji Rady nr 973/2006 z 19 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 54 z 22 lutego 2007 roku; Decyzja Rady nr 974/2006 z 19 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 400 z 30 grudnia 2006 roku; Sprostowanie do Decyzji Rady nr 974/2006 z 19 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 54 z 22 lutego 2007 roku 7PR: jutrzejšie odpowiedzi mają swój

początek dziś, [w:] http://ec.europa.eu/research/fp7/pdf/fp7-factsheets_pl.pdf; 7 Program Ramowy Wspólnoty Europejskiej badań, rozwoju technologicznego i wdrożeń (2007–2013), [w:] http://www.kpk.gov.pl/pliki/6637/7PR_informacja_for_net.pdf; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 333–341; http://cordis.europa.eu/fp7/home_pl.html

7PR → *Siódmy Program Ramowy*

SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES → *Małe i średnie przedsiębiorstwa*

SOLIDARITY FUND → *Fundusz Solidarności Unii Europejskiej*

SPECIAL ACCESSION PROGRAMME FOR AGRICULTURE AND RURAL DEVELOPMENT → *Specjalny Program Akcesyjny na rzecz Rozwoju Rolnictwa i Obszarów Wiejskich*

SPECJALNY PROGRAM AKCESYJNY NA RZECZ ROZWOJU ROLNICTWA I OBSZARÓW WIEJSKICH (*Special Accession Programme for Agriculture and Rural Development* – SAPARD) powstał w 1999 roku na potrzeby okresu 2000–2006. Był to jeden z trzech programów przedakcesyjnych, obok → *Polska i Węgry – Pomoc w Restrukturyzacji ich Gospodarek* (PHARE) i → *Przedakcesyjny Instrument Polityki Strukturalnej* (ISPA), który został uruchomiony ze względu na słaby rozwój poszczególnych sektorów gospodarki na terenie wszystkich państw kandydujących. Program SAPARD był skierowany na drugi co do wielkości obszar problemowy związany z integracją z Unią Europejską (UE), tj. rolnictwo i rozwój obszarów wiejskich. **Celem SAPARD było udzielanie pomocy podmiotom z krajów aspirujących do członkostwa w UE w przygotowaniach do wzięcia udziału we** → *Wspólnej Polityce Rolnej (WPR)*. Ze środków SAPARD finansowane były inwestycje w rolnictwie i przemyśle spożywczym, a korzystały z niego m.in. gminy (drogi, oczyszczalnie ścieków), rolnicy (modernizacja gospodarstw rolnych) i przedsiębiorstwa (dostosowanie produkcji żywności do norm UE, tworzenie nowych miejsc pracy). Program SAPARD zakończony został w 2006 roku. Łącznie zarejestrowano 27 761 wniosków o pomoc finansową z Programu SAPARD, z czego → *Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa* (ARiMR) podpisała 24 431 umów na kwotę około 4 779 mln zł. W obecnej perspektywie budżetowej wszystkie trzy instrumenty pomocy dla państw kandydujących do UE zostały zastąpione przez → *Instrument Pomocy Przedakcesyjnej* (IPA).

Literatura: Rozporządzenie Rady nr 1268/1999 z 21 czerwca 1999 roku w sprawie wspólnotowych środków pomocowych na rzecz działań przedakcesyjnych w dziedzinie rolnictwa oraz rozwoju obszarów wiejskich w państwach Europy Środkowej i Wschodniej ubiegających się o członkostwo w Unii Europejskiej w okresie przedakcesyjnym, [w:] Dz.U. UE nr L 161 z 26 czerwca 1999 roku; Rozporządzenie Komisji nr 2222/2000 z 7 czerwca 2000 roku ustanawiające zasady finansowe dla stosowania rozporządzenia Rady nr 1268/1999 w sprawie wspólnotowych środków pomocowych

na rzecz działań przedakcesyjnych w dziedzinie rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich w państwach Europy Środkowej i Wschodniej ubiegających się o członkostwo w Unii Europejskiej w okresie przedakcesyjnym, [w:] Dz.U. UE nr L 253 z 7 października 2000 roku; Rozporządzenie Rady nr 696/2003 z 14 kwietnia 2003 roku zmieniające rozporządzenie nr 1268/1999 w sprawie wspólnotowych środków pomocowych na rzecz działań przedakcesyjnych w dziedzinie rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich w państwach Europy Środkowej i Wschodniej ubiegających się o członkostwo w Unii Europejskiej w okresie przedakcesyjnym, [w:] Dz.U. UE nr L 99 z 17 kwietnia 2003 roku; Rozporządzenie Rady nr 2008/2004 z 16 listopada 2004 roku zmieniające rozporządzenie nr 1268/1999 w sprawie wspólnotowych środków pomocowych na rzecz działań przedakcesyjnych w dziedzinie rolnictwa oraz rozwoju obszarów wiejskich w państwach Europy Środkowej i Wschodniej ubiegających się o członkostwo w Unii Europejskiej w okresie przedakcesyjnym, [w:] Dz.U. UE nr L 349 z 25 listopada 2004 roku.

SPIN-OFF to typ przedsiębiorstwa, które zostało założone przez co najmniej jednego pracownika instytucji naukowej lub badawczej (osoba ze stopniem naukowym co najmniej doktora) albo studenta bądź absolwenta uczelni w celu komercjalizacji innowacyjnych (→ *innowacja*, → *innowacja społeczna*) pomysłów (wiedzy) lub technologii, zwykle zależne w pewien sposób (organizacyjnie, formalnoprawnie, finansowo itp.) od organizacji macierzystej (np. uczelni).

Literatura: pkt 1.2.1. Załącznika Decyzji Rady nr 702/2006 z 6 października 2006 roku w sprawie Strategicznych Wytycznych Wspólnoty dla spójności, [w:] Dz.U. UE nr L 291 z 21 października 2006 roku; http://209.85.135.104/search?q=cache:2sdA5dD3k80J:www.inepan.waw.pl/Bulletin/ANKIETA_JEDNOSTKI_NAUKOWE.doc+spin-out&hl=pl&ct=clnk&cd=2&gl=pl&lr=lang_pl

SPIN-OUT to typ przedsiębiorstwa, które zostało założone przez co najmniej jednego pracownika instytucji naukowej lub badawczej (osoba ze stopniem naukowym co najmniej doktora) albo studenta bądź absolwenta uczelni w celu komercjalizacji innowacyjnych (→ *innowacja*, → *innowacja społeczna*) pomysłów (wiedzy) lub technologii, zwykle niezależne pod względem organizacyjnym od jednostki macierzystej (np. uczelni) oraz posiadające niezależne źródła finansowania.

Literatura: pkt 1.2.1. Załącznika Decyzji Rady nr 702/2006 z 6 października 2006 roku w sprawie Strategicznych Wytycznych Wspólnoty dla spójności, [w:] Dz.U. UE nr L 291 z 21 października 2006 roku; http://209.85.135.104/search?q=cache:2sdA5dD3k80J:www.inepan.waw.pl/Bulletin/ANKIETA_JEDNOSTKI_NAUKOWE.doc+spin-out&hl=pl&ct=clnk&cd=2&gl=pl&lr=lang_pl

SPOŁECZEŃSTWO INFORMACYJNE oznacza system społeczeństwa kształtujący się w krajach o wysokim stopniu rozwoju technologicznego, gdzie zarządzanie informacją, jej jakość, szybkość przepływu są zasadniczymi czynnikami konkurencyjności. Znaczenie społeczeństwa informacyjnego, mimo iż odwołuje się głównie do sfery ekonomicznej, należy także postrzegać w innych obszarach, takich jak społeczeństwo czy kultura. W tym kontekście za uprawomocnioną uznaje się także w literaturze przedmiotu następującą definicję: społeczeństwo informacyjne określa się jako społeczeństwo, w którym przetwarzanie informacji z wykorzystaniem → *technologii in-*

formacyjnych i komunikacyjnych (TIK) stanowi znaczącą wartość ekonomiczną, społeczną i kulturową. Koncepcja społeczeństwa informacyjnego nawiązuje do innego istotnego pojęcia z zakresu polityki regionalnej, jakim jest → *gospodarka oparta na wiedzy* (określana często również jako społeczeństwo oparte na wiedzy). Zależność między tymi pojęciami przedstawia się w ten sposób, iż społeczeństwo informacyjne jest elementem składowym gospodarki opartej na wiedzy. Jest tak zwłaszcza, kiedy mowa jest o jednym z czynników gospodarki opartej na wiedzy, którym jest masowe wykorzystanie TIK, zwiększające efektywność działalności ekonomicznej oraz kreujące nowe produkty i usługi. Umiejętność posługiwania się TIK oraz powszechny dostęp do nich jest istotny, gdyż jednym z ważnych czynników wzrostu gospodarczego jest umiejętność pozyskiwania, gromadzenia i wykorzystywania informacji. Dlatego kluczowym zadaniem w obszarze urzeczywistniania społeczeństwa informacyjnego jest rozwój TIK. Znaczenie tego rozwoju dla wzrostu gospodarczego potwierdzają badania, według których TIK odpowiadają za około jedną czwartą wzrostu PKB oraz 40% wzrostu produktywności w UE.

Literatura: ePolska – Plan działań na rzecz rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce na lata 2001–2006, dokument przyjęty przez Radę Ministrów w 11 września 2001, [w:] <http://www.google.pl/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CFMQFjAA&url=http%3A%2F%2Fkbn.icm.edu.pl%2Fcele%2Fepolska.doc&ei=Sj8SUJOMCMBPtAaDiICQDg&usq=AFQjCNE96tRBljVCh2FQnWpLeKZujpHc6g>; Strategia rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce na lata 2007–2013, Warszawa 2007; Strategia rozwoju społeczeństwa informacyjnego w Polsce do roku 2013, Warszawa grudzień 2008; Marcin Sakowicz, Modernizacja samorządu terytorialnego w procesie integracji Polski z Unią Europejską, Warszawa 2007, s. 93–95; Edyta Dworak, Gospodarka oparta na wiedzy w Polsce. Ocena, uwarunkowania, perspektywy, Łódź 2012, s. 30–34.

SPO ROL → *Sektorowy Program Operacyjny Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego oraz Rozwój Obszarów Wiejskich*

SPO RYBY → *Sektorowy Program Operacyjny Rybołówstwo i Przetwórstwo Ryb*

SPO RZL → *Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich*

SPO T → *Sektorowy Program Operacyjny Transport*

SPO WKP → *Sektorowy Program Operacyjny Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw*

SPÓJNOŚĆ oznacza jednoczącą zgodność i integralność jednostek osobowych, gospodarczych, terytorialnych. Dążenie do spójności oznacza wysiłek nakierowany na dążenie do osiągnięcia pewnego poziomu zbieżności poszczególnych jednostek. Osiągnięcie pewnego poziomu spójności jest jednym z celów → *polityki regionalnej* oraz → *polityki spójności*. Wobec powyższego spójność oznacza stopień, w któ-

rym zróżnicowanie w zakresie dobrobytu między regionami lub grupami w ramach Unii europejskiej (UE) jest politycznie i społecznie akceptowalne. Obecnie spójność jest postrzegana w trzech wymiarach, tj.: (1) gospodarczej; (2) społecznej; (3) terytorialnej.

Ad. 1 **Spójność gospodarcza** odnosi się do działań polegających na zmniejszeniu zróżnicowań w poziomie rozwoju gospodarczego między obszarami bogatymi a biednymi. W pracach analitycznych z tego zakresu weryfikacji poddaje się wybrane wskaźniki obrazujące poziom aktywności gospodarczej danego regionu. Takim wskaźnikiem jest produkt krajowy brutto na jednego mieszkańca mierzony parytetem siły nabywczej. Spójność gospodarczą mierzy się także wskaźnikiem wysokości średniej konsumpcji według parteru siły nabywczej (wskaźnik stopy życiowej przeciętnego gospodarstwa domowego).

Ad. 2 **Spójność społeczna** dotyczy zmniejszania zróżnicowań w wykorzystaniu kapitału ludzkiego pomiędzy poszczególnymi obszarami. Tutaj do najczęstszych wskaźników zalicza się: (a) stopę bezrobocia, (b) wskaźnik ubóstwa; (c) poziom rozwarstwienia i marginalizacji społecznej.

Ad. 3 **Spójność terytorialna** polega na eliminowaniu barier dostępności do regionów peryferyjnych przez ich lepsze powiązanie z obszarami centralnymi UE. Włączenie spójności terytorialnej w ramach polityki regionalnej nastąpiło na skutek przyjęcia Traktatu Lizbońskiego, co dodatkowo podniosło znaczenie tego wymiaru spójności. Według stanowiska Ministerstwa Rozwoju Regionalnego spójność w wymiarze terytorialnym należy postrzegać w dwóch wymiarach. Pierwszy odnosi się do rozumienia statycznego opisującego stan rozwoju terytorialnego, do którego się dąży. Jest to stan w którym procesy wymiany i przepływów w sferze gospodarczej i społecznej przebiegają sprawnie, gwarantując społecznie i gospodarczo efektywną alokację zasobów. Drugi wymiar ujmuje spójność terytorialną w kategoriach dynamicznych, wskazując, że jest to proces polegający na kształtowaniu przestrzeni, zapewniający najlepszy rozwój potencjału poszczególnych terytoriów dla osiągnięcia celów rozwojowych. Jednym z instrumentów osiągnięcia spójności terytorialnej w polityce regionalnej jest zintegrowane zarządzanie (→ *zintegrowane podejście*).

Poziom spójności terytorialnej można mierzyć za pomocą wskaźnika dostępności. Jest to czas potrzebny na dotarcie do innych regionów ważnych ze względów strategicznych. Na podstawie tego wskaźnika regiony dzieli się na: (a) centralne (dla których wskaźnik dostępności wynosi ponad 50% średniej UE); (b) regiony pośrednie (wartość wskaźnika dostępności mieści się w przedziale 40%-50% średniej UE); (c) peryferyjne (wskaźnik dostępności poniżej 40% średniej UE). KE wskazuje także na inną systematykę regionów peryferyjnych, określając je jako regiony o specyficznych potrzebach. Są to: (a) **regiony górskie**, które często są regionami granicznymi i w których ponad jedna trzecia mieszkańców mieszka na obszarach wiejskich. Około 10% ludności UE mieszka w regionach górskich. Wskaźnik PKB per capita w tych regionach wynosi 80% średniej w UE, choć w przypadku 25% tych regionów prze-

kracza on średnią. W większości z tych regionów liczba ludności wzrosła lub pozostała na tym samym poziomie w latach 1995–2004. Regiony górskie obejmują wiele obszarów o charakterze naturalnym i często posiadają dobre połączenia transportowe, co sprawia, że są popularnymi celami turystycznymi. Wiele z nich oferuje również dobrej jakości usługi podstawowe, chociaż ich dostępność różni się znacząco pomiędzy regionami. Jednocześnie regiony te napotykać wyzwania, jakie niosą zmiany klimatyczne, zależność od ograniczonej liczby rodzajów działalności gospodarczej, presja powodowana przez turystykę oraz utrata bioróżnorodności; (b) **regiony wyspiarskie**, które często są regionami górkimi, i w których ponad połowa mieszkańców również mieszka na obszarach granicznych; sześć spośród siedmiu najbardziej oddalonych regionów stanowią wyspy. Około 3% ludności UE, tj. 14 mln, mieszka w regionach wyspiarskich. Ich różnorodność sprawia, że jakiegokolwiek generalizowanie staje się trudne. Regiony te różnią się zasadniczo w zakresie liczby ludności i PKB na mieszkańca. Ich wzrost PKB również ma charakter zróżnicowany. Odzwierciedla to różnice w strukturach ich gospodarek, ponieważ niektóre z nich są całkowicie zależne od turystyki, podczas gdy inne posiadają silne zdywersyfikowane sektory; (c) 18 **słabo zaludnionych regionów**, spośród których wszystkie mają charakter wiejski i prawie wszystkie są regionami granicznymi. Należy zauważyć, iż systematyka prezentowana przez KE nie ma charakteru wyczerpującego, mimo to wskazuje na kierunki działania polityki regionalnej uwzględniającej aspekt spójności terytorialnej. Jest to niewielki odsetek ludności zamieszkujący te obszary (ok. 2,6 mln). Liczba ludności w tych regionach pozostawała na stabilnym poziomie między 1995 a 2004 rokiem, ale trzy z nich doświadczyły spadku o ponad 5%. Słaba gęstość zaludnienia, peryferyjność i słabość infrastrukturalna, przejawiająca się m.in. uzależnieniem od przemysłu opartego na surowcach naturalnych, współistnieją w tych regionach i łącznie stanowią przeszkodę w rozwoju. Nie ma wątpliwości, iż spójność terytorialna wymaga podejścia zintegrowanego do rozwiązywania problemów na odpowiednim szczeblu terytorialnym, co może wymagać współpracy władz lokalnych, regionalnych, a nawet krajowych. W praktyce realizacja polityki regionalnej, uwzględniającej wymiar spójności terytorialnej, w głównej mierze będzie dotyczyć dostępu regionów do infrastruktury komunikacyjnej, ponieważ wyposażenie w odpowiednią infrastrukturę komunikacyjną ma wpływ na prowadzoną działalność gospodarczą także poza granicami danego regionu.

Literatura: Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego i Rady, Piąte sprawozdanie w sprawie postępów w dziedzinie spójności gospodarczej i społecznej. Rozwijające się regiony, wzrost gospodarczy w Europie COM(2008) 371 wersja ostateczna, s. 3, 6; Zielona księga w sprawie spójności terytorialnej, Przekształcenie różnorodności terytorialnej w siłę, COM(2008) 616 wersja ostateczna, s. 3–12; Spójność terytorialna wyzwaniem polityki rozwoju Unii Europejskiej – polski wkład w debatę, Warszawa sierpień 2009, s. 31–37; Dorota Murzyn, Polityka spójności Unii Europejskiej a proces zmniejszania dysproporcji w rozwoju gospodarczym Polski, Warszawa 2010, s. 35–37; Sławomir Pastuszka, Polityka regionalna Unii Europejskiej – cele, narzędzia, efekty, Warszawa 2012, s. 100–104.

SRK → *Strategia Rozwoju Kraju*

SRR → *Strategia Rozwoju Rybołówstwa*

SRW → *Strategia Rozwoju Województwa*

STEER to program wspólnotowy, znany już w poprzednich okresach programowania pomocowych środków wspólnotowych. Obecnie STEER jest komponentem, oprócz → *SAVE* i → *ALTENER*, programu szczegółowego → *Inteligentna energia – program dla Europy*, wchodzącego w skład → *Programu ramowego na rzecz konkurencyjności i innowacji* (CIP). STEER zajmuje się, szeroko rozumianą, **oszczędnością energii w transporcie**. W swych działaniach wspierał tworzenie struktur i instrumentów motywujących do stosowania bardziej energooszczędnych i mniej zanieczyszczających środowisko systemów transportu, modyfikowanie zachowań dotyczących mobilności (np. planowanie i zarządzanie transportem miejskim), a także tworzenie nowego rodzaju infrastruktury i szerszego dostępu do rynku przez pojazdy alternatywne. Obecnie najważniejszymi jego zadaniami są: (a) wspieranie inicjatyw dotyczących wszystkich aspektów transportu mających związek z energią i źródlicowaniem paliw; (b) promowanie paliw odnawialnych oraz efektywności energetycznej w transporcie; (c) wsparcie dla opracowywania stosownych środków legislacyjnych i ich stosowania.

Literatura: Uwaga 56 i art. 41–42 Decyzji PE i Rady nr 1639/2006 z 24 października 2006 roku ustanawiającej Program ramowy na rzecz konkurencyjności i innowacji (2007–2013), [w:] Dz.U. UE nr L 310 z 9 listopada 2006 roku; <http://www.npk.gov.pl/n/p/6a/inne.html>; www.cip.gov.pl/download/2007.12.19.Rzeczpospolita.doc; http://ec.europa.eu/energy/intelligent/about/funding-areas/index_en.htm

STRATEGIA EUROPA 2020 to strategia rozwoju Unii Europejskiej (UE) określająca priorytety w perspektywie 2020 roku, stanowiąca odpowiedź UE na wyzwania XXI wieku. Strategia obejmuje trzy priorytety: (1) rozwój inteligentny: rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacji; (2) rozwój zrównoważony: wspieranie gospodarki efektywniej korzystającej z zasobów, bardziej przyjaznej środowisku i bardziej konkurencyjnej; (3) rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu: wspieranie gospodarki o wysokim poziomie zatrudnienia, zapewniającej spójność społeczną i terytorialną. W celu skutecznego wdrożenia Strategii określono konkretne, mierzalne cele, które mają być osiągnięte w perspektywie 2020 roku w postaci: (1) wskaźnik zatrudnienia osób w wieku 20–64 lat powinien wynosić 75%; (2) na inwestycje w badania i rozwój należy przeznaczać 3% PKB Unii; (3) należy osiągnąć cele „20/20/20” w zakresie klimatu i energii, tj.: (a) należy zmniejszyć (ograniczyć) emisję dwutlenku węgla o 20% w porównaniu z poziomem z 1990 roku (lub, jeśli pozwolą na to warunki, nawet o 30%); (b) należy zwiększyć udział odnawialnych źródeł energii w naszym całkowitym zużyciu energii do 20%; (c) należy zwiększyć efektywność wykorzystania energii o 20%;

(4) liczbę osób przedwcześnie kończących naukę szkolną należy ograniczyć do 10%, a co najmniej 40% osób z młodego pokolenia powinno zdobywać wyższe wykształcenie; (5) liczbę osób zagrożonych ubóstwem należy zmniejszyć o 20 mln.

Jednym z najważniejszych priorytetów UE jest inteligentny rozwój. W rozumieniu Strategii Europa 2020 oznacza to zwiększenie roli wiedzy i innowacji jako sił napędowych przyszłego rozwoju UE jako całości. Wsparcie rozwoju na gospodarce opartej na wiedzy wymaga przede wszystkim podniesienia jakości edukacji, poprawy wyników działalności badawczej, wspierania transferu innowacji i wiedzy w UE, pełnego wykorzystania technologii informacyjno-komunikacyjnych, a także zadbania o to, aby innowacyjne pomysły przeradzały się w nowe produkty i usługi, które przyczyniałyby się do zwiększenia wzrostu, tworzenia nowych miejsc pracy i rozwiązywania problemów społecznych w Europie i na świecie. W kontekście innowacyjności UE zamierza podjąć następujące działania: (1) zwiększyć wydatki na działalność badawczo-rozwojową w Europie. Obecnie wynoszą one poniżej 2%, podczas gdy w USA jest to 2,6%, w Japonii – 3,4%. Różnica bierze się głównie z niższego poziomu inwestycji sektora prywatnego. Nie jest tajemnicą, iż liczy się tutaj nie tylko wysokość kwot przeznaczanych na działalność badawczo-rozwojową, ale także struktura wydatków na badania oraz poprawa warunków prywatnej działalności badawczo-rozwojowej w UE. Połowa różnicy w stosunku do USA wynika z mniejszego potencjału europejskich firm w branży zaawansowanych technologii; (2) rozwijać kształcenie, szkolenie i uczenie się przez całe życie. Według danych KE co czwarty uczeń nie potrafi dobrze czytać, a co siódmy młody człowiek przerywa proces kształcenia i szkolenia przedwcześnie. Około połowa uczniów zdobywa kwalifikacje na średnim poziomie, które jednak często nie zaspokajają potrzeb rynku pracy. Mniej niż jedna trzecia osób między 25. a 34. rokiem życia ma wykształcenie wyższe, w porównaniu z 40% w USA i ponad 50% w Japonii. Zgodnie z rankingiem Uniwersytetu Shanghai Jiao Tong tylko dwa europejskie uniwersytety znajdują się wśród 20 najlepszych uczelni świata; (3) wspierać społeczeństwo cyfrowe. Wartość globalnego rynku technologii informacyjno-komunikacyjnych wynosi 2 000 mld EUR. Firmy europejskie zaspokajają tylko jedną czwartą tego popytu. Europa pozostaje w tyle również pod względem dostępu do szybkiego Internetu, co negatywnie wpływa na jej potencjał innowacyjny, zwłaszcza na obszarach wiejskich, oraz na rozpowszechnianie wiedzy za pośrednictwem sieci i na internetową sprzedaż produktów i usług.

Struktura wdrażania Strategii polega na wdrażaniu projektów tematycznych wpisujących się w poszczególne cele dokumentu. Takie podejście wymaga podjęcia działań na poziomie unijnym, krajowym, i regionalnym. Na poziomie KE ustalono 7 projektów tematycznych (przewodników). Komisja przedstawia siedem projektów przewodników, które umożliwią postępy w ramach każdego z priorytetów tematycznych i są to: (1) „Unia innowacji” – projekt na rzecz poprawy warunków ramowych i dostępu do finansowania badań i innowacji, tak by innowacyjne pomysły miały swoje efekty w postaci nowych miejsc pracy; (2) „Młodzież w drodze” – projekt na rzecz poprawy

wyników systemów kształcenia oraz ułatwiania młodzieży wejścia na rynek pracy; (3) „Europejska agenda cyfrowa” – projekt na rzecz upowszechnienia szybkiego Internetu i umożliwienia gospodarstwom domowym i przedsiębiorstwom czerpania korzyści z jednolitego rynku cyfrowego; (4) „Europa efektywnie korzystająca z zasobów” – projekt na rzecz uniezależnienia wzrostu gospodarczego od wykorzystania zasobów, przejścia na gospodarkę niskoemisyjną, większego wykorzystania odnawialnych źródeł energii, modernizacji transportu oraz propagowania efektywności energetycznej; (5) „Polityka przemysłowa w erze globalizacji” – projekt na rzecz poprawy otoczenia biznesu, szczególnie w odniesieniu do MŚP, oraz wspierania rozwoju silnej i zrównoważonej bazy przemysłowej, przygotowanej do konkurowania na rynkach światowych; (6) „Program na rzecz nowych umiejętności i zatrudnienia” – projekt na rzecz modernizacji rynków pracy i wzmocnienia pozycji obywateli poprzez rozwój kwalifikacji przez całe życie w celu zwiększenia współczynnika aktywności zawodowej i lepszego dopasowania popytu do podaży na rynku pracy, m.in. dzięki mobilności siły roboczej; (7) „Europejski program walki z ubóstwem” – projekt na rzecz zapewnienia spójności społecznej i terytorialnej, tak aby korzyści płynące ze wzrostu gospodarczego i zatrudnienia były szeroko dostępne, a osoby ubogie i wykluczone społecznie mogły żyć godnie i aktywnie uczestniczyć w życiu społeczeństwa. Jedynie dla przykładu można wskazać, iż projekt „Unia innowacji” ma na celu wykorzystywanie działalności badawczo-rozwojowej i innowacyjnej do rozwiązywania takich problemów, jak zmiany klimatu, efektywność energetyczna i pod względem zasobów, zdrowie oraz zmiany demograficzne. Dlatego konieczne jest wzmocnienie każdego elementu procesu innowacji, począwszy od wstępnych projektów badawczych aż po komercyjne wykorzystanie ich wyników.

KE planuje podjąć następujące działania: (1) ukończyć tworzenie europejskiej przestrzeni badawczej, opracować strategiczny program działalności badawczej skoncentrowany wokół takich kwestii, jak bezpieczeństwo energetyczne, transport, zmiany klimatu, efektywne korzystanie z zasobów, zdrowie i starzenie się społeczeństw, przyjazne środowisku metody produkcji i gospodarowanie gruntami, a także wzmocnić rolę wspólnego planowania z państwami członkowskimi i regionami; (2) poprawić warunki ramowe prowadzenia działalności innowacyjnej przez przedsiębiorstwa (tj. utworzyć jednolity patent UE i specjalny sąd patentowy, poprawić prawodawstwo w obszarze praw autorskich i znaków towarowych, poprawić dostęp MŚP do ochrony praw własności intelektualnej); (3) utworzyć europejskie partnerstwa innowacyjne między podmiotami działającymi na poziomie UE i w państwach członkowskich w celu szybszego opracowywania i wykorzystywania technologii potrzebnych do rozwiązania określonych problemów; (4) wzmacniać rolę instrumentów UE mających wspierać innowacje (np. funduszy strukturalnych, funduszy rozwoju obszarów wiejskich, badawczo-rozwojowych programów ramowych, Programu Ramowego na rzecz Konkurencyjności i Innowacji (CIP), planu EPSTE), m.in. przez ściślejszą współpracę z Europejskim Bankiem Inwestycyjnym i sprawniejsze procedury administracyjne w celu ułatwienia do-

stępu do funduszy, szczególnie MŚP, oraz wprowadzenia innowacyjnych mechanizmów zachęcających do inwestowania związanych z rynkiem uprawnień do emisji dwutlenku węgla, szczególnie dla podmiotów szybko rozwijających się.

Dla państw członkowskich przewidziano następujące działania: (1) reforma krajowych (i regionalnych) systemów prowadzenia działalności badawczo-rozwojowej i innowacyjnej, aby sprzyjały one rozwijaniu doskonałości i inteligentnej specjalizacji, zacieśnianiu współpracy między uczelniami, społecznością badawczą i biznesem; (2) zapewnienie odpowiedniej liczby absolwentów nauk ścisłych, wydziałów matematycznych i inżynierskich oraz wprowadzenie do programów szkolnych elementów kreatywności, innowacji i przedsiębiorczości; (3) promowanie wydatków na wiedzę, m.in. stosując ulgi podatkowe i inne instrumenty finansowe umożliwiające wzrost prywatnych inwestycji w badania i rozwój. System wdrażania Strategii, jak już wyżej wspomniało, polega na podejściu tematycznym, czemu służą projekty przewodnie na poziomie UE, krajowym i regionalnym. Te ostatnie mają zostać ustalone na poziomie krajowym przy udziale KE (umowy o partnerstwie). Innym instrumentem wdrażania Strategii Europa 2020 są sprawozdania krajowe, gdzie państwa członkowskie będą przedstawiać działania na rzecz przywrócenia stabilności makroekonomicznej, w tym polityki budżetowej. Szczególna uwaga zostanie poświęcona funkcjonowaniu strefy euro i wzajemnym zależnościom między państwami członkowskimi. Aby to osiągnąć, sprawozdania i oceny w ramach Strategii Europa 2020 oraz w ramach paktu stabilności i wzrostu będą przeprowadzane jednocześnie, co umożliwi połączenie środków i celów, jednak same instrumenty i procedury będą funkcjonować niezależnie od siebie i zostanie zachowana integralność paktu. Oznacza to, że projekty rocznych programów stabilności i konwergencji, projekty ukierunkowanych programów reform, które każde państwo członkowskie opracuje w celu określenia środków służących ocenie postępów w osiągnięciu wyznaczonych przez siebie celów, oraz projekty najważniejszych reform strukturalnych zmierzających do rozwiązania przeszkód na drodze do wzrostu gospodarczego, będą przedstawiane jednocześnie. Oznacza to jeszcze bliższe podporządkowanie funduszy unijnych wrażaniu celów Strategii. Instrumentem, za pomocą którego jest to realizowane, są Wspólne Ramy Strategiczne (WRS) → *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego*, → *Europejskiego Funduszu Społecznego*, → *Funduszu Spójności*, → *Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich* oraz *Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego*. W ramach WRS przewiduje się przyjęcie umów o partnerstwie które będą określały w jaki sposób państwa członkowskie oraz regionu będą realizowały cele Strategii Europa 2020 za pośrednictwem wymienionych wyżej funduszy. Chodzi o zwiększenie spójności między zobowiązaniami o charakterze politycznym w Strategii Europa 2020 a wdrażanymi programami operacyjnymi.

Strategia Europa 2020 jest kolejnym dokumentem po → *Strategii Lizbońskiej* ujmującym rozwój tego ugrupowania w sposób kompleksowy. Niestety, implementacja Strategii Lizbońskiej nie przebiega zgodnie planem. Podstawowym problemem we

wdrażaniu tej Strategii jest niezbyt efektywny mechanizm wdrażania, opierający się na otwartej metodzie koordynacji, gdzie KE może stosować jedynie miękkie niewiążące prawnie instrumenty wytyczania działań strategicznych. Zdaniem KE głównym powodem jest niewywiązywanie się poszczególnych państw w wypełnianiu celów tejże Strategii. Nie wiele także wynika z wdrażania postanowień z Lizbony w okresie finansowym na lata 2007–2013 i to mimo iż wdrażanie → *funduszy strukturalnych* i → *Funduszu Spójności* zostało ściśle z nią powiązane. Trudno jednak przyjąć argumenty KE bez słowa komentarza. Działania związane z procesami modernizacyjnymi oraz dyscypliną budżetową znacznie przekraczają środki, które otrzymują państwa członkowskie z budżetu UE w postaci funduszy. Jest to istotne, zwłaszcza w przypadku krajów które nie są największymi beneficjentami środków unijnych. KE bez względu na to stoi na stanowisku, iż kraje członkowskie powinny się skoncentrować na pięciu priorytetach, aby uniknąć błędów we wdrażaniu Strategii Lizbońskiej. Są to: (1) realizacja zróżnicowanej i sprzyjającej wzrostowi gospodarczemu konsolidacji budżetowej; (2) przywrócenie gospodarce normalnej działalności kredytowej; (3) wspieranie wzrostu gospodarczego i konkurencyjności; (4) zwalczanie bezrobocia oraz skutków społecznych kryzysu; (4) modernizacja administracji publicznej. Sytuacja, iż KE obarcza państwa członkowskie odpowiedzialnością za niepowodzenie realizacji unijnej strategii rozwojowej występuje po raz kolejny. Wymaga to opracowania nowej metody wdrażania działań rozwojowych w państwach członkowskich, a oparcie Strategii Europa 2020 tylko na otwartej metodzie koordynacji może okazać się daleko niewystarczające.

Literatura: Europa 2020 Strategia na rzecz inteligentnego i zrównoważonego rozwoju sprzyjającego włączeniu społecznemu, [w:] KOM(2010) 2020 wersja ostateczna, 3 marca 2010 roku, s. 6–31; Dokument roboczy służb Komisji, Elementy wspólnych ram strategicznych na lata 2014–2020 dla Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego, [w:] SWD (2012)61 final z 14 marca 2012, s. 3; Patrick Lenain / Urlik Bützow Mogensen / Vicente Royuela–Mora, Strategia Lizbońska na półmetku: oczekiwania i rzeczywistość, Warszawa 2005, s. 40; Komisja Europejska, European Governance. A white Paper, COM(2001) 428 final z 25 lipca 2001 roku, s. 21–22; Tomasz Grzegorz Grosse, Nowe metody zarządzania zadaniami publicznymi w Unii Europejskiej i w Polsce, Studia Polityczne, 17(2005), s. 278; http://ec.europa.eu/europe2020/making-it-happen/annual-growth-surveys/index_pl.htm; Waltraud Schelkle, How effective are New approaches to economic governance? The re-launched Lisbon Strategy and the revised Pact, NewGov Policy Brief, no. 5, 2008, p. 1–4.

STRATEGIA LIZBOŃSKA to 10-letni program Unii Europejskiej (UE) przyjęty na szczycie Rady Europejskiej w Lizbonie 23–24 marca 2000 roku, którego celem jest uczynienie z UE najbardziej dynamicznej i opartej na wiedzy gospodarki na świecie zdolnej do trwałego wzrostu przy zwiększeniu liczby i jakości miejsc pracy. Ponadto Strategia ma umożliwić zwiększenie spójności społecznej oraz wzmocnić spójność regionalną UE. Innymi słowy, **jej zadaniem jest przyczynienie się do szybszego rozwoju UE oraz uczynienie z gospodarek krajów członkowskich silnego i inno-**

wacyjnego (→ *innowacja*, → *innowacja społeczna*) **organizmu**. Następczynią Strategii Lizbońskiej jest Strategia Europa 2020, która jest w pewnym zakresie kontynuacją celów Strategii Lizbońskiej, jednakże oparta jest na ściślejszej koordynacji na poziomie UE. Wśród celów operacyjnych Strategii Lizbońskiej należy wymienić osiągnięcie średniego wzrostu PKB w UE na poziomie 3% PKB oraz wskaźnika zatrudnienia w 2010 roku na poziomie 70%.

Zadania Strategii Lizbońskiej, w jakimś stopniu, pokrywają się z priorytetami unijnej → *polityki spójności* (→ *region*). Decydenci unijni zdecydowali się na ten krok, ponieważ, mimo olbrzymich nakładów finansowych ponoszonych zarówno przez UE, jak i same państwa członkowskie, Europa pod wieloma względami społeczno-gospodarczymi nie dorównywała i nadal nie dorównuje osiągnięciom gospodarki amerykańskiej. Co więcej, na Dalekim Wschodzie pojawiły się państwa, których gospodarki wykazują trwałą i wysoki poziom wzrostu, co w dłuższej perspektywie czasowej umożliwi im skuteczne konkurowanie w warunkach gospodarki globalnej. Niemniej jednak okazało się, że nadmiernie optymistyczne prognozy, liczba celów, ich ogromna różnorodność, a niekiedy nawet i sprzeczności, powodowały spore trudności w procesie implementowania założeń na grunt poszczególnych państw członkowskich. Ponadto przyjęcie w 2004 roku do grona państw członkowskich UE kolejnych dziesięciu krajów z Europy Środkowej i Wschodniej, a do tego perspektywa przyjęcia następnych dwóch w 2007 roku, powodowało uwydatnienie problemów związanych z nierównościami rozwojowymi i spójnością na obszarze Wspólnoty i było kolejnym powodem, dla którego zdecydowano się zreformować, podczas szczytu przywódców państw i rządów wiosną 2005 roku, Strategię Lizbońską.

Różnorodności tematów Strategii towarzyszy jednak nadal różnorodność systemów podejmowania i realizacji, w jej ramach, decyzji – zarówno na poziomie europejskim, jak i narodowym. O ile liberalizacja sektorów sieciowych i ochrona środowiska dokonują się głównie poprzez klasyczną metodę wspólnotową – Komisja Europejska występuje z inicjatywą ustawodawczą, następnie Rada UE i Parlament Europejski uchwalają nowe prawo, zazwyczaj dyrektywę – o tyle pozostałe z wymienionych obszarów są najczęściej przedmiotem tzw. otwartej metody koordynacji. Oznacza to, że nie powstaje nowe prawo unijne, ale rządy i parlamenty państw członkowskich same osiągną cele strategii, zazwyczaj poprzez dobrowolne przyjęcie konkretnych celów ilościowych. Należy zauważyć, że polityka spójności finansowana za pomocą → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej*, równoległe do działań zmierzających do osiągnięcia celów Strategii Lizbońskiej, a także przez częściowe nakładanie się na siebie priorytetów interwencji, przyczynia się do poprawy konkurencyjności UE jako całości. Strategia Lizbońska oraz polityka spójności wyrastają z przekonania, iż rozwój gospodarczy nie powinien odbywać się kosztem środowiska naturalnego, lecz przybrać charakter wzrostu zrównoważonego (→ *zasada zrównoważonego rozwoju*), a także podejmują walkę ze zjawiskami społecznie niepożądanymi (np. wykluczeniem społecznym, bezrobociem).

W kontekście postępującej globalizacji, za niepokojące należy uznać wszelkie trudności w realizowaniu założeń Strategii Lizbońskiej. Jednak pomimo tych trudności niewątpliwą zaletą Strategii jest zwrócenie decydentów unijnych na pojawiające się coraz to nowe wyzwania w świecie globalnej gospodarki i konkurencji. Jest to próba przygotowania gospodarki UE do skutecznej rywalizacji ekonomicznej z gospodarką amerykańską oraz coraz prężniejszymi siłami gospodarczymi Dalekiego Wschodu. Co więcej, mimo wielu problemów związanych z wdrożeniem, Strategia Lizbońska, w dużej mierze, przyczyniła się także do uświadomienia mieszkańcom Europy, jak wiele istotnych kwestii, które powszechnie uważa się za cenne i wartościowe, zależy od postępu i rozwoju gospodarczego. Jako że jest to program wieloletni, którego pierwsze efekty mają być widoczne najwcześniej za kilkanaście lat, wpisuje się tym samym w sposób programowania działań zmierzających do wzmocnienia spójności wewnątrz UE poprzez umiejętne zminimalizowanie znaczenia (wylimitowanie) czynnika politycznego i myślenia kategoriami krótkoterminowymi, zarówno na poziomie państwowym, jak i zwłaszcza na poziomie regionalnym. Strategia Lizbońska w perspektywie 2010 roku nie osiągnęła swoich założeń – tj. stopy zatrudnienia na poziomie 70% oraz przeznaczenie 3% PKB na badania i rozwój. W roku 2010 stopa zatrudnienia w UE osiągnęła 68% (co oznacza wzrost z poziomu 62% w 2000 roku), zanim ponownie spadła w wyniku postępującego kryzysu. UE nie udało się jednak osiągnąć poziomu wzrostu produktywności krajów najbardziej uprzemysłowionych: całkowite wydatki na badania i rozwój w UE wyrażone jako procent PKB wykazały wzrost jedynie marginalny (z 1,82% w 2000 roku do 2% w 2010 roku). Niezależnie od stanowiska KE, iż zbytnim uproszczeniem byłoby twierdzić, że strategia zakończyła się niepowodzeniem, ponieważ nie osiągnięto powyższych celów, to należy stwierdzić, jej wdrożenie nie można uznać za zadowalające. Dotyczy to także wzrostu zatrudnienia który w niewystarczającym stopniu objął osoby znajdujące się na marginesie rynku pracy. Stworzone miejsca pracy nie zawsze spełniały swój cel, jakim było niwelowanie zjawiska ubóstwa. Niektóre grupy społeczne nadal napotykały na szczególne trudności, takie jak ograniczony dostęp do szkoleń dla osób nisko wykwalifikowanych lub brak usług wspierających. W niektórych państwach członkowskich nadal mamy do czynienia z segmentacją rynku pracy oraz wysokim wskaźnikiem ubóstwa wśród dzieci. Najistotniejszym mankamentem Strategii Lizbońskiej jest to, iż pomimo odpowiedniego strategicznego zorientowania jej wdrażanie nie wystarczyło, aby wyprzedzająco zareagować na niektóre przyczyny kryzysu.

Literatura: Presidency Conclusions: Lisbon European Council, Lisbon, 23–24 March 2000; Facing the challenge – The Lisbon Strategy for growth and employment. Report from the High Level Group chaired by Wim Kok, Luxembourg, 3 November 2004; Growing Regions, growing Europe. Fourth report on economic and social cohesion, Luxembourg 2007, s. vii–xxi, 87–89, 157–175; Budowanie wspólnej przyszłości. Wyzwania polityczne oraz środki budżetowe rozszerzonej Unii Europejskiej na lata 2007–2013. Informacja KE dla RUE i PE, Bruksela, 10 lutego 2004 roku, [w:] Monitor Integracji Europejskiej 71 (2004), s. 112 i 186–187; Danuta Hübner, Regional Policy and the Lisbon Agenda – Challenges and Opportunities, London 2005, s. 2–6; Mitchell P. Smith, From Competition to Competitiveness:

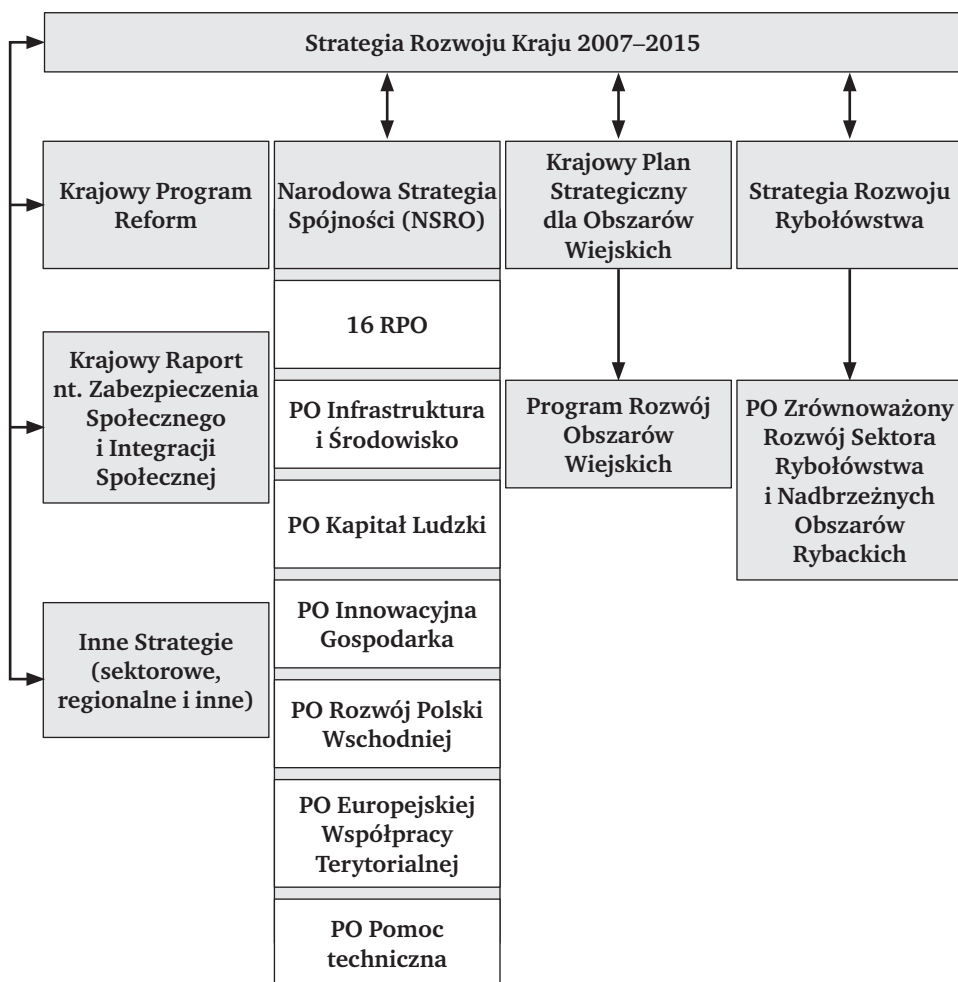
A New EU Industrial Policy, s. 1–4, [w:] <http://aei.pitt.edu/2956/01/161.pdf>; Tomasz G. Grosse, Nowe podejście do Strategii Lizbońskiej. Czy uda się przezwyciężyć sprzeczności europejskiego kapitalizmu? [w:] *Analizy i Opinie* 34 (2005), s. 3–10; Dokument roboczy służb Komisji, Ocena Strategii Lizbońskiej, [w:] SEK(2010) 114 wersja ostateczna, Bruksela 2 lutego 2010 roku.

STRATEGIA RAMOWA I2010 – Europejskie społeczeństwo informacyjne dla wzrostu i zatrudnienia (*i2010 – A European Information Society for growth and employment*) to nazwa wspólnotowej strategii realizowanej do 2010 roku. Strategia ta odzwierciedla potrzebę intensyfikacji badań i zwiększenia inwestycji w → *technologie informacyjne i komunikacyjne* (TIK) oraz zachęcenia przedstawicieli sektora publicznego i prywatnego do wykorzystania możliwości wynikających z osiągnięć TIK. Najistotniejszym celem przedstawianej Strategii jest **zachęcenie europejskich firm, władz i obywateli do szerszego zastosowania TIK w celu stymulacji konkurencyjności, wzrostu i zatrudnienia, a także sprostaniu najistotniejszym wyzwaniom społecznym**. Trzy główne priorytety i2010 to: (a) utworzenie środowiska regulacyjnego na rzecz otwartego, opartego na zasadach konkurencji, wspólnego rynku dla gospodarki cyfrowej; (b) zwiększenie o 80% wspólnotowych inwestycji na badania na rzecz TIK w celu promowania innowacyjności i roli techniki; (c) zapewnienie trwałości przez promowanie integracyjnego europejskiego społeczeństwa informacyjnego. Tym sposobem i2010 sprzyja idei powszechnego szerokopasmowego dostępu do internetu i „cyfrowej konwergencji”, jednocześnie odnosząc się do nowych wyzwań w kwestiach prawnych, wynikających ze zmian technologicznych. Środki na jej realizację pochodzą z → *Programu ramowego na rzecz konkurencyjności i innowacji* (CIP), → *Siódmego Programu Ramowego* (7PR) i programu → *Media 2007*.

Literatura: Communication from the Commission of 1 June 2005 to the Council, the European Parliament, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – “i2010 – A European Information Society for growth and employment” [COM (2005) 229 final]; Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions – “i2010 – Annual Information Society Report 2007” [COM (2007) 146 final]; Communication from the Commission of 19 May 2006: “i2010 - First Annual Report on the European Information Society” [COM (2006) 215 final]; http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/index_en.htm; <http://europa.eu/scadplus/leg/en/cha/c11328.htm>; http://cordis.europa.eu/fp7/i2010_pl.html; http://ec.europa.eu/information_society/eeurope/i2010/financing/index_en.htm

STRATEGIA ROZWOJU KRAJU (SRK) przygotowana na lata 2007–2015 jest podstawowym dokumentem strategicznym określającym cele i priorytety rozwoju społeczno-gospodarczego Polski oraz warunki, które powinny ten rozwój zapewnić. SRK nie jest strategią jedynie wydatkowania środków → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności* (FS) czy unijnych funduszy rolnych. **Jest to dokument wskazujący na zasadniczo pożądane kierunki rozwoju**, wyznacza cele oraz identyfikuje obszary uznane za najważniejsze z punktu widzenia osiągnięcia tych celów, na których będą koncentrowane działania państwa. Uwzględnia jednocześnie

najważniejsze trendy rozwoju gospodarki światowej oraz cele, które stawia sobie Unia Europejska (UE) w odnowionej → *Strategii Lizbońskiej*.

SRK jest nadrzędnym, wieloletnim dokumentem strategicznym rozwoju społeczno-gospodarczego kraju, stanowiącym punkt odniesienia dla innych strategii i programów rządowych oraz opracowywanych przez jednostki samorządu terytorialnego. Strategia jest podstawową przesłanką dla → *Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007-2013 (NSRO)*, → *Krajowego Planu Strategicznego dla Obszarów Wiejskich* i → *Strategii Rozwoju Rybołówstwa* oraz wynikających ze wspomnianych dokumentów → *Programów Operacyjnych (PO)*, → *Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO)*.

Horyzont czasowy SRK pokrywa się z okresem obowiązywania nowej perspektywy finansowej Unii na lata 2007–2013 wraz z zastosowaniem reguły wydatkowania środków $n+2/n+3$ (\rightarrow zasada $n+2/n+3$). **Głównym celem przedstawianej Strategii jest podniesienie poziomu i jakości życia mieszkańców Polski.** W rozumieniu przedmiotowego dokumentu podniesienie poziomu życia oznacza wzrost dochodów gospodarstw domowych, ułatwienie dostępu do edukacji i szkoleń. Wzrost jakości życia należy postrzegać również jako zasadniczy wzrost poczucia bezpieczeństwa wśród obywateli, możliwość korzystania z funkcjonalnej i łatwo dostępnej infrastruktury technicznej i społecznej, życie w czystym i zdrowym środowisku przyrodniczym. Cel główny wynikający z opóźnień rozwojowych, niedoinwestowania polskiej gospodarki oraz uwarunkowań zewnętrznych, wskazuje na priorytety. Określają one najważniejsze kierunki i główne działania, dzięki którym możliwe będzie osiągnięcie głównego celu SRK. Priorytety te przedstawiają się następująco: (1) **wzrost konkurencyjności i innowacyjności gospodarki**; (2) **poprawa stanu infrastruktury technicznej i społecznej**; (3) **wzrost zatrudnienia i podniesienie jego jakości**; (4) **budowa zintegrowanej wspólnoty społecznej i jej bezpieczeństwa**; (5) **rozwój obszarów wiejskich**; (6) **rozwój regionalny i podniesienie spójności terytorialnej**.

Tak zarysowane cele wymagają dużych nakładów finansowych. Środki na realizację SRK pochodzą z różnych źródeł, ale najistotniejszym źródłem jest budżet państwa, budżety jednostek samorządu terytorialnego oraz innych podmiotów sektora finansów publicznych. Innym źródłem są publiczne środki wspólnotowe. Należą do nich przede wszystkim: (a) środki związane z realizacją zadań określonych w ramach NSRO oraz wynikających z nich PO – ponad 67,3 mld euro; (b) środki na wspieranie restrukturyzacji rolnictwa oraz działań rozwojowych na obszarach wiejskich – 13,2 mld euro; (c) środki na restrukturyzację rybołówstwa – ok. 0,7 mld euro; (d) środki przeznaczone na realizację polityk lizbońskich – ok. 3,7 mld euro; (e) środki przeznaczone na realizację działań związanych z bezpieczeństwem i obywatelstwem europejskim – ok. 0,6 mld euro. Szacuje się, że na współfinansowanie zadań w ramach NSRO przeznaczone zostanie ok. 11,9 mld euro, na współfinansowanie restrukturyzacji rolnictwa oraz działań rozwojowych na obszarach wiejskich – ok. 13,9 mld euro, a na współfinansowanie restrukturyzacji rybołówstwa – ok. 0,7 mld euro. Łączna wielkość środków budżetowych UE przeznaczonych na realizację działań rozwojowych w Polsce w latach 2007–2015 sięgnie 86 mld euro, a wraz ze środkami przeznaczonymi na współfinansowanie krajowe ok. 108 mld euro. Polska otrzymuje znaczne środki finansowe związane z płatnościami bezpośrednimi dla rolników, interwencjami na rynkach rolnych oraz subsydiami eksportowymi w ramach \rightarrow Europejskiego Funduszu Rolnego Gwarancji (EFRG). Niezależnie od tego, dla realizacji celów SRK są wykorzystywane także środki pochodzące z \rightarrow Mechanizmów Finansowych Europejskiego Obszaru Gospodarczego (MF EOG) oraz \rightarrow Norweskiego Mechanizmu Finansowego (NMF). Na okres obejmujący lata 2004–2009 przyznano Polsce w ramach obu wskazanych Mechanizmów kwotę w wysokości ponad 530 mln euro.

Literatura: Strategia Rozwoju Kraju 2007–2015, Warszawa 2006, [w:] [http://www.ukie.gov.pl/HLP%5Cfiles.nsf/0/908A60C68E59A839C1257266004B4D07/\\$file/SRKRM.pdf?Open](http://www.ukie.gov.pl/HLP%5Cfiles.nsf/0/908A60C68E59A839C1257266004B4D07/$file/SRKRM.pdf?Open); http://www.mrr.gov.pl/srk/Strony/srk_0715.aspx

STRATEGIA ROZWOJU RYBOŁÓWSTWA (SRR) jest wieloletnim dokumentem strategicznym rozwoju polskiego rybołówstwa. Rozwój ma nastąpić przez modernizację floty rybackiej oraz dostosowanie zdolności połowowych do istniejących zasobów morskich i śródlądowych. Najważniejsze działania będą się skupiać również na odnawianiu rybostanu, ochronie środowiska oraz modernizacji zakładów przetwórstwa rybnego. W sferze społecznej strategia przewiduje wsparcie przedsięwzięć aktywizujących mieszkańców obszarów, gdzie rybołówstwo jest dominującą gałęzią gospodarki. Podstawowe zadania SRR to: (a) podniesienie konkurencyjności polskiego rybołówstwa; (b) wzrost konsumpcji produktów rybnych w kraju poprzez wprowadzanie innowacyjnych rozwiązań w przetwórstwie; (c) podwyższenie standardów polskich portów i przystani rybackich; (d) pozyskiwanie dodatkowych terenów połowowych (rybołówstwo dalekomorskie); (e) działania osłonowe dla pracujących w tym sektorze; (f) działania proekologiczne. Założenia Strategii są zgodne i spójne z zasadami → *Wspólnej Polityki Rybackiej* Unii Europejskiej. Realizacji założeń SRR ma służyć → *Program Operacyjny Zrównoważony rozwój sektora rybołówstwa i nadbrzeżnych obszarów rybackich 2007–2013*, którego koszt wyniesie 869 054 682,67 euro – 75% środków będzie pochodzić z → *Europejskiego Funduszu Rybackiego*.

Literatura: Strategia Rozwoju Rybołówstwa na lata 2007–2013, [w:] [http://www.cie.gov.pl/HLP%5Cfiles.nsf/0/56B7F386BFBDA1FBC1257421004AB4C0/\\$file/Strategia_Rozwoju_Rybolowstwa_2007_2013.pdf?Open](http://www.cie.gov.pl/HLP%5Cfiles.nsf/0/56B7F386BFBDA1FBC1257421004AB4C0/$file/Strategia_Rozwoju_Rybolowstwa_2007_2013.pdf?Open); <http://www.kprm.gov.pl/s.php?doc=230>; <http://www.ukie.gov.pl/kurs/ryby/srr/index.html>

STRATEGIA ROZWOJU WOJEWÓDZTWA (SRW) jest podstawowym dokumentem programowym → *polityki rozwoju*, który z mocy ustawy sporządza i realizuje samorząd województwa. Jest to więc autonomiczny **wyraz woli samorządu województwa dotyczący kierunków rozwoju regionu**. SRW musi być jednak zgodna z rządowymi strategiami dotyczącymi rozwoju kraju (m.in. → *Strategia Rozwoju Kraju*). Uzasadniony jest również wymóg zgodności z jej ustaleniami przyszłych wojewódzkich opracowań strategicznych o charakterze sektorowym i planów rozwoju lokalnego. Strategia rozwoju województwa zawiera: (1) diagnozę sytuacji społeczno-gospodarczej województwa, (2) określenie celów strategicznych polityki rozwoju województwa, (3) określenie kierunków działań podejmowanych przez samorząd województwa dla osiągnięcia celów strategicznych polityki rozwoju regionu, (4) listę projektów infrastrukturalnych o szczególnym znaczeniu dla osiągnięcia celów strategicznych rozwoju województwa, (5) prognozę wysokości środków publicznych służących realizacji projektów. Strategia rozwoju województwa jest realizowana obecnie poprzez → *Regionalne Programy Operacyjne (RPO)*, o których mowa w Ustawie o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku oraz przez inne

instrumenty prawne i finansowe. SRW powinna uwzględniać w szczególności następujące cele: pobudzanie aktywności gospodarczej, podnoszenie poziomu konkurencyjności i innowacyjności gospodarki województwa, zachowanie wartości środowiska kulturowego i przyrodniczego przy uwzględnieniu potrzeb przyszłych pokoleń czy kształtowanie i utrzymanie ładu przestrzennego.

Literatura: art. 6 ust. 1, art. 7 ust. 1, art. 9 pkt 3, art. 15 ust. 1 pkt 2 i art. 43 Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku, nr 279, poz. 1644; art. 11–12 Ustawy o samorządzie województwa z 5 czerwca 1998 roku, [w:] Dz.U. RP z 1998 roku nr 91, poz. 576 z późn. zm.

STRATEGICZNE WYTYCZNE WSPÓLNOTY (SWW) – na poziomie Wspólnoty strategiczne podejście zostało określone w Rozporządzeniu ogólnym nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku. Jego zapisy przedstawiają proces programowania strategicznych dokumentów zarówno na poziomie wspólnotowym, jak i krajowym, a także etapy strategicznego monitorowania realizacji → *polityki spójności* w państwach członkowskich i we Wspólnocie. Zapisy Tytułu II dotyczące strategicznych dokumentów (art. 25–26) i strategicznego monitorowania (art. 29–31) wykazują znaczące różnice w stosunku do odpowiednich zapisów Rozporządzenia nr 1260/1999 obowiązującego w poprzedniej perspektywie budżetowej. W nowym okresie programowania zrezygnowano z ustalenia → *Narodowego Planu Rozwoju* (NPR) i → *Podstaw Wsparcia Wspólnoty* (PWW) na rzecz → *Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007–2013* (NSRO). Przygotowanie zwięzłych SWW leży w gestii Rady UE. Jest to obszerny dokument mający znaczenie dla całej Unii Europejskiej (UE). Zawiera wytyczne w zakresie spójności gospodarczej i terytorialnej oraz określa szacunkowe ramy interwencji. Wytyczne te są przyjmowane z uwzględnieniem postanowień innych dokumentów o charakterze zaleceń dotyczących dwóch dziedzin życia: polityki gospodarczej i zatrudnienia. Dokument ten może podlegać przeglądowi (w połowie okresu programowania), w którym poza instytucjami UE biorą udział także państwa członkowskie. SWW dla spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej stanowią indykatoryne ramy dla państw członkowskich, wskazując jednoznacznie konieczność koncentrowania środków na następujących priorytetach: (a) zwiększanie atrakcyjności państw członkowskich, regionów i miast poprzez poprawę dostępności, zapewnienie odpowiedniej jakości i poziomu usług oraz zachowanie stanu środowiska (np. rozwój infrastruktury transportowej, wykorzystanie odnawialnych źródeł energii); (b) wspieranie innowacyjności (→ *innowacja*, → *innowacja społeczna*), przedsiębiorczości oraz rozwoju gospodarki opartej na wiedzy przez wykorzystywanie możliwości w dziedzinie badań i innowacji, w tym → *technologii informacyjnych i komunikacyjnych* TIK (np. wsparcie sfery badawczo-rozwojowej, rozwój społeczeństwa informacyjnego); (c) tworzenie większej liczby lepszych miejsc pracy przez zainteresowanie większej liczby osób zdobyciem zatrudnienia oraz działalnością gospodarczą, zwiększenie zdolności adaptacyjnych pracowników i przedsiębiorstw oraz zwiększenie inwestycji w kapitał ludzki (→ *Program Operacyjny Kapitał Ludzki*).

W SWW znajdują się także kwestie nawiązujące do terytorialnego wymiaru polityki spójności. Dokonując analizy poszczególnych zapisów SWW, należy zauważyć, iż więcej uwagi poświęcono obszarom miejskim niż wiejskim. Jest to zrozumiałe, ponieważ: (1) w nowym okresie programowania → *Wspólna Polityka Rolna* została wyłączona z polityki spójności; (2) ponad 60% ludności Unii mieszka na obszarach miejskich liczących ponad 50 000 mieszkańców; (3) w miastach i na obszarach miejskich jest zlokalizowana także większość miejsc pracy, przedsiębiorstw i wyższych uczelni, mających kluczowe znaczenie dla osiągnięcia spójności społecznej (→ *Cel 1 „Konwergencja” polityki spójności UE*). Pomimo że w latach 2007–2013 obszary wiejskie objęte są wsparciem funduszy rolnych (→ *Europejski Fundusz Rolny Gwarancji – EFRG*, → *Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich – EFRROW*) wyłączonych z polityki spójności, SWW odnosi się również do kwestii rozwoju obszarów wiejskich, takich jak wspieraniu zróżnicowania gospodarczego obszarów wiejskich oraz obszarów o niekorzystnym położeniu ze względu na warunki przyrodnicze. W tej dziedzinie wsparcie za pośrednictwem instrumentów polityki spójności ma na celu uzupełnienie działań EFRROW, które polega na wsparciu restrukturyzacji i zróżnicowania gospodarki na obszarach wiejskich Europy. Ważne jest przy tym, aby zapewnić uzyskanie efektu synergii między działaniami, które finansowane są w ramach → *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego*, → *Europejskiego Funduszu Społecznego* i → *Funduszu Spójności* a → *Europejskim Funduszem Rybackim* oraz EFRROW na danym obszarze oraz w ramach określonego obszaru działalności.

Poza wyżej wymienionymi priorytetami dużą wagę, stosownie do doświadczeń wynikających z poprzedniego okresu programowania (→ *Perspektywa finansowa*), przywiązuje się do kwestii horyzontalnych korespondujących z odnowioną → *Strategią Lizbońską*. Bez względu na dziedzinę życia, którą wspierać ma polityka spójności, jej zadaniem jest koncentrowanie się na badaniach, innowacjach oraz na podnoszeniu jakości kapitału ludzkiego. W myśl zapisów SWW właśnie na te działania, aby w pełni urzeczywistnić ich realizację, powinny być wyasygnowane znaczne środki finansowe. Inną kwestią o znaczeniu horyzontalnym jest → *zasada zrównoważonego rozwoju*, dotycząca promowania rozwoju gospodarczego, wzrostu konkurencyjności i zatrudnienia oraz poszanowania środowiska naturalnego. Nie mniej ważną pozostaje również, podnoszona obecna we wszystkich niemalże dokumentach programowych, kwestia równości kobiet i mężczyzn (→ *równość szans*). Fakt ten oznacza konieczność uwzględnienia tej kwestii na każdym etapie przygotowania i realizacji → *Programów Operacyjnych* (PO). Na państwach członkowskich spoczywa także obowiązek uniemożliwienia wszelkiej dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną.

Literatura: art. 25–26 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Załącznik Decyzji Rady nr 702/2006 z 6 października 2006 roku w sprawie Strategicznych Wytycznych Wspólnoty dla spójności, [w:] Dz.U. UE nr L 291 z 21 paź-

dziennika 2006 roku; Komentarz do aktów prawnych Wspólnot Europejskich w zakresie funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności na lata 2007–2013, s. 48, [w:] <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/3220F58B-3FB9-4C94-A6CC-E357A01BC32C/27734/pakiet7komentarzedorzporz3.pdf>; Grzegorz Gorzelak / Bohdan Jałowiecki, Konkurencyjność regionów, [w:] Studia regionalne i lokalne 1 (2000), s. 14.

STRUCTURAL FUNDS → *Fundusze strukturalne*

STRUCTURAL POLICY → *Polityka strukturalna*

STUDIUM WYKONALNOŚCI → *Studium wykonalności projektu*

STUDIUM WYKONALNOŚCI PROJEKTU przeprowadzone w fazie formułowania (→ *cykl życia projektu*) → *projektu*, weryfikujące, czy dany projekt ma dobre podstawy do realizacji i czy odpowiada potrzebom przewidywanych → *beneficjentów*; **studium powinno stanowić plan projektu**; muszą w nim zostać określone i krytycznie przeanalizowane wszystkie szczegóły operacyjne jego wdrażania, a więc uwarunkowania handlowe, techniczne, finansowe, ekonomiczne, instytucjonalne, społeczno-kulturowe oraz związane ze środowiskiem naturalnym. Studium wykonalności pozwala na określenie rentowności finansowej i ekonomicznej, a w rezultacie na jasne uzasadnienie celu realizacji projektu. **Studium wykonalności (feasibility study) jest kompendium wiedzy na temat projektu inwestycyjnego oraz jego otoczenia.** W praktyce studium wykonalności jest poszerzoną wersją → *biznesplanu*. Celem realizacji studium wykonalności jest dostarczenie wszelkich danych istotnych do podjęcia decyzji inwestycyjnych, zarówno samemu inwestorowi, jak i instytucji finansującej, która na jego podstawie przeprowadza ocenę inwestycji. W związku z tym studium obejmuje wszelkie aspekty handlowe, techniczne, finansowe, ekonomiczne związane ze środowiskiem naturalnym, uwarunkowania projektu inwestycyjnego.

Studium stanowi podstawowy element dokumentacji projektowej dla projektów realizowanych np. w ramach → *Programu Operacyjnego Infrastruktura i Środowisko (PO IiŚ)*. W tym przypadku studium wykonalności jest wymaganym załącznikiem dla projektów realizowanych w trybie indywidualnym, trybie konkursowym oraz trybie systemowym w odniesieniu do projektów wytypowanych przez Ministra Zdrowia w zakresie sektora ochrony zdrowia. Zakresy studium wykonalności wymaganych dla poszczególnych typów projektów realizowanych w ramach działania bądź priorytetu ustalane są przez właściwe → *Instytucja Pośrednicząca (IP)*, → *Instytucja Pośrednicząca II stopnia (IP2)*. Struktura studium wykonalności może zawierać: (a) definicję projektu; (b) charakterystykę projektu – część ogólną opisującą przedmiot inwestycji, w tym m.in.: wskaźniki monitorowania projektu, analizę instytucjonalną – trwałość i wykonalność instytucjonalna projektu; (c) analizę techniczną lub technologiczną;

(d) analizy specyficzne dla danego rodzaju projektu, sektora; (e) analizę finansową; (f) analizę ekonomiczną; (g) analizę oddziaływania na środowisko; (h) podsumowanie i wnioski; (i) niezbędne załączniki (np. w postaci oświadczenia beneficjenta dotyczące generowania dochodu przez projekt (w zależności od rodzaju inwestycji). Studium wykonalności stanowi również narzędzie komunikacji (informacji o projekcie) między beneficjentem a instytucją oceniającą projekty i jest dokumentem na podstawie, którego wypełniany jest wniosek o dofinansowanie. W jego segmentach opisowych zaleca się zwięzłość i klarowność, unikanie zbędnej drobiazgowości jak i ogólności opisów, mając ciągle na uwadze, że rezultatem projektu będą udokumentowane lub uprawdopodobnione w treści zmiany ekonomiczno-społeczne, jakie zajdą w bliższym i dalszym otoczeniu gospodarczym wnioskodawcy po zrealizowaniu tego projektu. Wszelkie dane (w szczególności dane liczbowe) muszą posiadać wskazanie źródeł, z których pochodzą i okres, którego dotyczą. Prezentowane dane muszą być realne i wiarygodne. Dane statystyczne nie powinny być starsze niż 2 lata, natomiast źródła danych finansowych (np. kosztorysy) nie mogą być starsze niż 1 rok. Zasadność ponoszonych wydatków musi dotyczyć wszystkich elementów projektu, w przypadku braku takiej zasadności dla danych elementów, wydatki dotyczące tej części projektu zostaną uznane za niekwalifikowalne. Wszystkie obliczenia zawarte w studium są wykonywane dla całego projektu. W przypadku gdy wniosek o dofinansowanie przygotowany jest dla etapu, a etap ten nie jest tożsamy z projektem (jest jedynie elementem projektu wieloletniego), rezultaty, produkty, wydatki kwalifikowalne, należy określić oddzielnie dla wnioskowanego etapu i dla całego projektu.

Literatura: Poradnik dla Beneficjenta w ramach Regionalnego Programu Operacyjnego dla Województwa Dolnośląskiego na lata 2007–2013 z wyłączeniem Działania 1.1 i 1.2 oraz Priorytetu 10, stanowiący Załącznik do uchwały nr 1694/III/08 Zarządu Województwa Dolnośląskiego z 30 czerwca 2008 roku, s. 9 [w:] http://dolnyslask.pl/upload/RPO/03_dokumenty_i_wytyczne/iz/poradnik_dla_beneficjenta1.zip; <http://www.funduszsposojnosci.gov.pl/20072013/studium/>; Jan W. Tkaczyński / Marek Świstak / Elżbieta Sztorc, Projekty europejskie, praktyczne aspekty pozyskiwania i rozliczania dotacji unijnych, Warszawa 2011, s. 423–425.

SUMA KONTROLNA jest niepowtarzalnym ciągiem znaków alfanumerycznych, którym jest opatrywany każdy → *wniosek o dofinansowanie*. Przykładowo w ramach → *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki* po jego prawidłowej walidacji jest nadawany przed zapisaniem i wydrukowaniem wniosku o dofinansowanie. Jakakolwiek modyfikacja treści wniosku (wersji elektronicznej w pliku XML) oraz próba otwarcia go w innych programach niż generator wniosków aplikacyjnych skutkuje zmianą sumy kontrolnej i powoduje niezgodność wersji papierowej i elektronicznej wniosku. Niezgodność ta jest przesłanką do odrzucenia wniosku lub zwrócenia go do poprawy przez instytucję ogłaszającą konkurs, jeśli dopuści taką możliwość.

Literatura: Przewodnik po kryteriach wyboru projektów (udzielania dofinansowania) w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Warszawa czerwiec 2008, s. 11.

SWISS COOPERATION PROGRAMME TO REDUCE ECONOMIC AND SOCIAL DISPARITIES WITHIN THE ENLARGED EUROPEAN UNION → *Szwajcarski program współpracy w celu zmniejszenia różnic społeczno-gospodarczych w obrębie rozszerzonej Unii Europejskiej*

SWISS-POLISH COOPERATION PROGRAMME → *Szwajcarsko-Polski Program Współpracy*

SWW → *Strategiczne Wytyczne Wspólnoty*

SYSTEM INFORMATYCZNY MONITORINGU I KONTROLI (SIMIK) to system, którego zadaniem było wspomaganie procesu absorpcji → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej (UE)* i → *Funduszu Spójności UE w Polsce*. SIMIK umożliwiał wszystkim zainteresowanym partnerom zarządzanie, monitorowanie, kontrolę i ocenę sektorowych → *Programów Operacyjnych (PO)* oraz → *Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (ZPORR)*, współfinansowanych przez UE. System ten pozwalał monitorować i zarządzać całością projektów, od chwili złożenia wniosku aplikacyjnego, przez ocenę formalną i → *ocenę merytoryczną projektu*, zbierać informacje niezbędne do prowadzenia prac związanych z ewaluacją, monitorować działania kontrolne, a ponadto zapewniać oddzielne monitorowanie każdego z funduszy i programów. Był to jeden z najbardziej rozbudowanych pod względem funkcjonalnym systemów informatycznych służących do obsługi funduszy strukturalnych Unii Europejskiej w Europie. Powstanie systemu było jednym z warunków otrzymania wsparcia finansowego z UE. Na jego potrzeby została zbudowana teleinformatyczna sieć, zapewniająca dostęp do systemu wszystkim instytucjom zaangażowanym w proces wdrażania → *funduszy unijnych* na terenie całego kraju. Za stworzenie nowego systemu informatycznego, na potrzeby perspektywy budżetowej 2007–2013, odpowiedzialny jest minister właściwy do spraw rozwoju regionalnego. W latach 2007–2013 System Informatyczny został podzielony na dwie części: → *Krajowy System Informatyczny – KSI* oraz *Lokalne Systemy Informatyczne* (nazywane także *Regionalnymi Systemami Informatycznymi*).

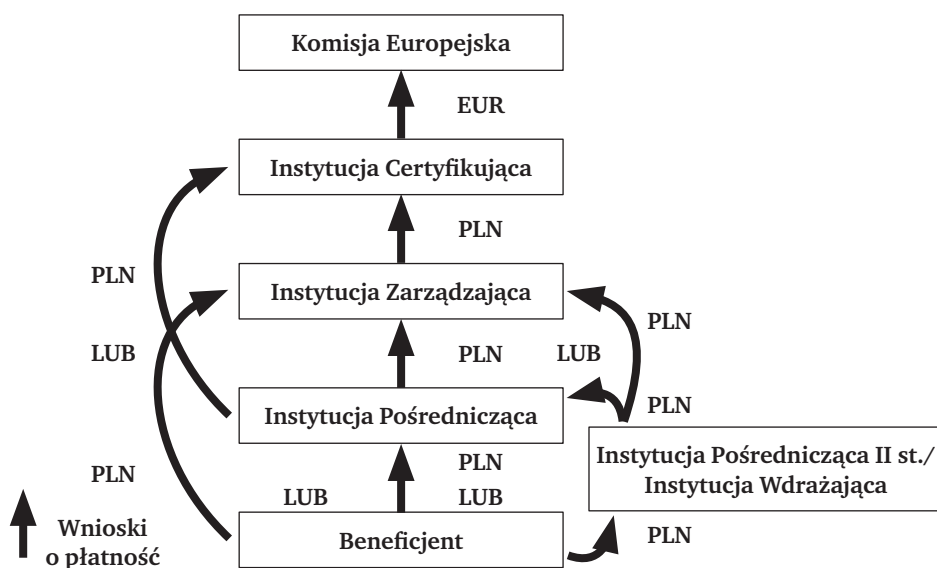
Literatura: <http://www.mf.gov.pl/index.php?dzial=409&wysw=5&const=1>; www.kujawsko-pomorskie.pl/files/fundusze/zporr/promocja/SIMIK.ppt; <http://simik.24xls.com/>

SYSTEM INFORMOWANIA O NIEPRAWIDŁOWOŚCIACH → *Nieprawidłowości*

SYSTEM PRZEPLÝWÓW ŚRODKÓW FINANSOWYCH stanowi system przepływów środków Unii Europejskiej (UE) w ramach → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności (FS)*. W ramach systemu środki są przekazywane przez Komisję Europejską (KE) jako płatności zaliczkowe, płatności okresowe i płatności salda końcowego i wpływają na wyodrębnione rachunki bankowe prowadzone w euro. Pod-

stawą do przekazania środków przez KE są dane zawarte w tabelach finansowych przygotowywanych przez państwo członkowskie w odniesieniu do każdej z osi priorytetowych → *Programu Operacyjnego* (PO). Środki w ramach funduszy strukturalnych i FS są przekazywane na podstawie poświadczonych deklaracji wydatków i wniosków o płatność, za które odpowiada → *Instytucja Certyfikująca* (IC). → *Certyfikacja wydatków* jest elementem niezbędnym, ponieważ stanowi poświadczenie, że deklaracja została sporządzona przy wykorzystaniu wiarygodnych systemów księgowych oraz wydatki zostały poniesione zgodnie z prawem UE oraz prawem krajowym mającym zastosowanie do PO. System certyfikacji wydatków polega na każdorazowym przekazywaniu dokumentu „poświadczenie i deklaracja wydatków” wraz z wnioskiem o płatność. Przekazywanie tego dokumentu rozpoczyna się od → *Instytucji Pośredniczącej* (IP). Następnie dokument trafia do → *Instytucji Zarządzającej* (IZ), przez nią do IC, a w przypadku → *Regionalnych Programów Operacyjnych* (RPO) bezpośrednio do IC. W przypadku RPO w certyfikacji bierze udział także Instytucja Pośrednicząca w Certyfikacji (IPOC). Na każdym etapie instytucja, która otrzymuje „poświadczenie i deklarację wydatków” dokonuje jego weryfikacji i sporządza własną deklarację wydatków oraz wniosek o płatność. Gdy deklaracje i poświadczenia wydatków wraz z wnioskiem o płatność trafiają do IC, na ich podstawie są sporządzane poświadczenie i deklaracja wydatków oraz wniosek o płatność okresową do KE. Poświadczenie oraz deklaracja stanowi dokument zbiorczy, który powstaje na podstawie cząstkowych poświadczeń oraz deklaracji w zależności od systemu instytucjonalnego PO/RPO.

Schemat przepływu wniosków o płatność w ramach krajowych programów operacyjnych

Ustawa o finansach publicznych z 2009 roku wprowadziła nowe formy prawne w wydatkach w ramach funduszy unijnych na rzecz → *beneficjentów*. Dotyczy to płatności oraz dotacji celowych (→ *przepływy finansowe w ramach wdrażania programów operacyjnych*), gdzie w pierwszym przypadku jest to dofinansowanie w części odpowiadającej wkładowi środków europejskich w PO/RPO, w drugim jest to część odpowiadająca wkładowi krajowemu w PO/RPO. Podstawą dokonania płatności na rzecz beneficjenta jest zlecenie płatności wystawione przez instytucję, z którą beneficjent zawarł → *umowę o dofinansowanie realizacji projektu*. W niektórych przypadkach jest to także pisemna zgoda dysponenta części budżetowej na dokonanie przekazania środków. Minister Finansów przekazuje na rachunki Banku Gospodarstwa Krajowego (BGK) środki płatności na rzecz beneficjentów, a w przypadku Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) – na rzecz odpowiednich agencji płatniczych. Kwota przekazywanych środków nie może być wyższa aniżeli łączny limit wydatków dla programów finansowanych z udziałem środków europejskich określony w budżecie tych środków. Co ważne, dopuszczono możliwość także wypłaty części budżetowej przez BGK pod warunkiem zawarcia przez właściwego dysponenta środków umowy z tym bankiem. Minister Rozwoju Regionalnego przekazuje Ministrowi Finansów kwartalne prognozy płatności w ramach programów finansowanych z udziałem środków europejskich w terminie do 15. dnia miesiąca poprzedzającego dany kwartał. W przypadku środków przeznaczonych na realizację projektów w ramach WPR prognozy przekazuje Minister Rolnictwa. Z kolei Minister Finansów informuje o kwocie środków wypłaconych przez BGK w ramach programów finansowanych ze środków unijnych w terminie do 15. dnia miesiąca następującego po miesiącu, w którym dokonano płatności. Za informowanie o zobowiązaniach finansowych wobec beneficjentów, z którymi zawarto umowy, odpowiada Minister Rozwoju Regionalnego, w tym środków planowanych do przekazania dla beneficjentów. W systemie przepływu środków finansowych dopuszcza się zaciągnięcie przez IZ danym PO/RPO zobowiązań przekraczających łączną kwotę wydatków programu finansowego z udziałem środków europejskich. Może to nastąpić wyłącznie na podstawie wniosku IZ PO/RPO i w porozumieniu Ministra Rozwoju Regionalnego z Ministrem Finansów. W praktyce jest to ewentualność, która może zostać wykorzystana w sytuacji, kiedy na zakończenie realizacji PO/RPO na skutek dodatnich różnic kursowych środki wyrażone w złotych mogą się zwiększyć. Taka sytuacja w poprzednim okresie programowania (lata 2004–2006), gdzie w ramach → *Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego* dokonano nadkontraktacji, wynikającej ze zwiększenia alokacji, czego wynikiem były dodatnie różnice kursowe.

Literatura: Ustawa o finansach publicznych z 27 sierpnia 2009 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 157, poz. 1240, Ministerstwo Rozwoju Regionalnego, Nowa ustawa o finansach publicznych – konsekwencje dla systemu finansowania wdrażania programów współfinansowanych ze środków UE, Warszawa 2009, s. 6; Wytyczne w zakresie warunków certyfikacji oraz przygotowania prognoz wniosków o płatność do Komisji Europejskiej w Programach Operacyjnych w ramach Narodowych

Strategicznych Ram Odniesienia na lata 2007–2013, Warszawa czerwiec 2012; Elżbieta Kornberger Sokołowska (red.) Jednostki samorządu terytorialnego jako beneficjenci środków europejskich, Warszawa 2012, s. 165–169.

SYSTEM REALIZACJI stanowią zasady i procedury obowiązujące instytucje uczestniczące w realizacji strategii rozwoju oraz → *Programów Operacyjnych*, obejmujące zarządzanie, → *monitoring*, → *ewaluację*, → *kontrolę* i *sprawozdawczość* oraz sposób koordynacji działań tych instytucji. System realizacji określa również środki odwoławcze przysługujące wnioskodawcy w trakcie naboru projektów (→ *procedura odwoławcza*).

Literatura: art. 5 pkt. 11 Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku nr 279, poz. 1644;

SYSTEM ŚRODKÓW (ZASOBÓW) WŁASNYCH → *Unijny system środków (zasobów) własnych*

SYSTEMY WSPARCIA MŁODZIEŻY to jedna z pięciu – oprócz → *Młodzież dla Europy*, → *Wolontariat Europejski*, → *Młodzież w świetle* i → *Wsparcie europejskiej współpracy w zakresie problematyki i działań młodzieżowych – Akcji*, które mają umożliwić osiągnięcie celów programu → *Młodzież w działaniu*. Swoje zadania skupia na wsparciu instytucji działających na rzecz młodzieży na płaszczyźnie europejskiej (w szczególności na funkcjonowaniu pozarządowych organizacji młodzieżowych). Sposobem na skuteczniejsze ich działanie ma być **tworzenie sieci (sieciowanie) takich organizacji**. Sieci miałyby otrzymywać kompleksowe wsparcie, doradcze, szkoleniowe. Członkowie organizacji mieliby możliwość brania udziału w seminariach, odbywania staży. Zakłada się również wymianę doświadczeń osób pracujących z młodzieżą, umożliwiającą kreowanie rozwiązań nowych, innowacyjnych. W przedstawianej Akcji może uczestniczyć zarówno młodzież, jak i osoby pracujące z młodymi ludźmi bez względu na wiek. O dotacje finansowe → *beneficjenci* mogą starać się na poziomie działań (podakcji), które funkcjonują w ramach Akcji. W tym przypadku istnieje aż osiem takich działań.

Literatura: art. 4 ust. 4 i Załącznik Decyzji PE i Rady nr 1719/2006 z 15 listopada 2006 roku ustanawiającej program Młodzież w działaniu na okres 2007–2013, [w:] Dz.U. UE nr L 327 z 24 listopada 2006 roku; Młodzież w Działaniu 2007–2013, przewodnik, [w:] http://www.mlodziej.org.pl/index.php/ida/820/przewodnik_PL.doc; http://ec.europa.eu/youth/youth-in-action-programme/doc90_en.htm; <http://www.mlodziej.org.pl/>

SZCZEGÓŁOWY OPIS PRIORYTETÓW PROGRAMU OPERACYJNEGO jest dokumentem uzupełniającym w stosunku do → *Programu Operacyjnego (PO)*. W latach 2004–2006 system wdrażania → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej (UE)* nakładał na państwa członkowskie UE obowiązek przygotowania uzupełnienia danego PO, którego celem było uszczegółowienie zapisów programów operacyjnych. W la-

tach 2007–2013 nie ma takiego obowiązku. Dlatego przygotowanie szczegółowych opisów programów operacyjnych wynika z uregulowań krajowych, tj. Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku. Stosownie do art. 26 ust. 1 pkt. 2 tej ustawy przygotowanie szczegółowego opisu priorytetów programu operacyjnego leży w gestii → *Instytucji Zarządzającej* (IZ) przy uwzględnieniu wytycznych ministra rozwoju regionalnego. **Jego celem jest zapewnienie zgodności sposobu wdrażania programu operacyjnego z prawem Unii Europejskiej oraz wymaganiami Komisji Europejskiej, a także jednolitość zasad wdrażania programów operacyjnych.** W przygotowaniu tego dokumentu każdorazowo uczestniczą → *Instytucje Pośredniczące* (IP) w ramach danego PO, które mają prawo do wyrażenia opinii na temat jego zapisów. Szczegółowy opis priorytetów podlega każdorazowo również konsultacjom społecznym, gdzie są rozpatrywane zgłoszone uwagi. Taki opis jest zatwierdzany następnie przez właściwą IZ w formie decyzji. Natomiast w przypadku → *Regionalnych Programów Operacyjnych* (RPO) przyjęcie następuje w drodze uchwały zarządu województwa.

Dokładny opis stanowi swego rodzaju *vademecum* dla projektodawców, gdyż zawiera szczegółowe informacje na temat działań, w ramach których przygotowuje się propozycje projektowe. Zakres informacji zawartych w uszczegółowieniu może się różnić w zależności od charakteru programu; powinien jednak obejmować m.in.: (1) informacje o programie operacyjnym (podstawowe informacje – status, cel, zakres uszczegółowienia, okres obowiązywania, datę przyjęcia oraz procedurę wprowadzania zmian do dokumentu); skrócony opis PO/RPO; ogólne informacje dotyczące sposobu finansowania programu; informacje nt. kwalifikowalności kosztów (→ *koszty kwalifikowalne*); opis systemu wyboru projektów w ramach PO/RPO (tryb dokonywania wyboru projektów w ramach programu operacyjnego na poziomie działania): (a) tryb konkursowy; (b) tryb systemowy i indywidualny; (c) procedura oceny formalnej i merytorycznej (→ *ocena merytoryczna projektu*, → *kryteria wyboru projektów*) → *wniosku o dofinansowanie*, tj. kto dokonuje oceny (→ *Komisja Oceny Projektów*) (np. panel ekspertów, pracownicy instytucji przyjmującej wnioski o dofinansowanie), elementy podlegające ocenie; (d) instytucja odpowiedzialna za wydanie ostatecznej decyzji w sprawie dofinansowania → *projektu* i podpisanie umowy/decyzji o przyznaniu wsparcia dla projektu; (e) → *procedura odwoławcza*, tj. która instytucja jest odpowiedzialna za przyjmowanie ewentualnych protestów od niekorzystnych decyzji zgłaszanych przez wnioskodawców); wykaz dokumentów służących realizacji PO/RPO; (2) informacje o priorytetach i działaniach PO/RPO (skrócony opis priorytetu; szczegółowy opis działań realizowanych w ramach priorytetu). Dodatkowo w opisie działania wyodrębnia się informacje dotyczące projektów realizowanych w różnym trybie wyboru projektów. Kryteriom merytorycznym powinny towarzyszyć przypisane im wagi, opis i źródła informacji, natomiast formalnym opis, kiedy dokładnie następuje sytuacja niespełnienia kryterium. Zmiany i uzupełnienia w szczegółowym opisie mogą być wprowadzane do dokumentu z inicjatywy IZ lub na wniosek Instytucji Pośredniczącej.

Literatura: art. 26 ust. 1 pkt. 2, art. 35 ust. 3 pkt. 1 Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku nr 279, poz. 1644; Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013. Wytyczne nr 2 w zakresie szczegółowego opisu priorytetów programu operacyjnego, Warszawa 2007, s. 4–7.

SZWAJCARSKI PROGRAM WSPÓŁPRACY W CELU ZMNIEJSZENIA RÓŻNIC SPOŁECZNO-GOSPODARCZYCH W OBREBIE ROZSZERZONEJ UNII EUROPEJSKIEJ

(Swiss Cooperation Programme to Reduce Economic and Social Disparities within the Enlarged European Union) – Polska jest → *beneficjentem* Programu na podstawie umowy ramowej dotyczącej wdrażania Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy podpisanej 20 grudnia 2007 roku. Jej celem jest ustanowienie zasad oraz procedur ramowych dla programowania i realizacji Programu Współpracy. Szwajcaria przyznała Polsce bezzwrotną pomoc finansową mającą na celu zmniejszenie różnic społeczno-gospodarczych w wysokości do 489 020 000 franków szwajcarskich. Program obejmuje wsparciem następujące obszary priorytetowe: (a) Priorytet 1. Bezpieczeństwo, stabilność, wsparcie reform; (b) Priorytet 2. Środowisko i infrastruktura; (c) Priorytet 3. Sektor prywatny; (d) Priorytet 4. Rozwój społeczny i zasobów ludzkich. Program przewiduje także przeznaczenie środków na tzw. alokacje specjalne w związku z tym utworzono: (a) Grant Blokowy dla Organizacji Pozarządowych i Polsko-Szwajcarskich Regionalnych Projektów Partnerskich; (b) Fundusz na Przygotowanie Projektów; (c) Fundusz Pomocy Technicznej. W ramach Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy obowiązuje **5-letni okres zaciągania zobowiązań i 10-letni okres wydatkowania**, który rozpoczął się 14 czerwca 2007 roku. Przyznawana pomoc finansowa jest rozdysponowywana na realizację projektów w następujących formach: (a) wsparcia finansowego; (b) grantów blokowych; (c) funduszu na przygotowanie projektów; (d) funduszu pomocy technicznej; (e) stypendiów. Pomoc przyznawana jest zgodnie z celami, zasadami, strategiami, obszarami koncentracji geograficznej i tematycznej, które zostały określone w Ramach Programowych. Tam również znajduje się indykatywny podział środków finansowych między poszczególne obszary wsparcia.

Ciekawym rozwiązaniem jest wspomniana **zasada koncentracji geograficznej**, czyli wsparcia regionów zapóźnionych w rozwoju. Mowa tutaj o województwach: lubelskim, podkarpackim, świętokrzyskim oraz małopolskim, na terytorium których będzie alokowanych co najmniej 40% środków Programu. Środki wydatkowane w ramach Programu nie mogą być wydawane na identyczne działania, których realizację zapewniają nie tylko środki → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* (UE) i → *Funduszu Spójności* (FS), ale również inne źródła finansowania. Koordynację w tej mierze zapewnia strona szwajcarska. Po stronie polskiej odpowiedzialność ta spoczywa na ministrze właściwym do spraw rozwoju regionalnego, który odgrywa również rolę → *Krajowej Instytucji Koordynującej* (KIK). W związku z tym obie strony odpowiedzialne są za przekazywanie niezbędnych informacji w tym zakresie. System realizacji programu przewiduje udział w odpowied-

nich etapach programu właściwych ministerstw lub wskazane przez nie agendy, a także w odpowiednim zakresie Urzędy Marszałkowskie, do których zakresu kompetencji należą dane obszary wsparcia. Do głównych zadań tych instytucji należy: (a) udział w opracowywaniu kryteriów wyboru projektów (we współpracy z Instytucją Pośredniczącą) i przedstawienie ich do akceptacji KIK oraz Komitetu Monitorującego; (b) udział w dokonywaniu oceny merytorycznej projektów (we współpracy i na wniosek Instytucji Pośredniczącej); (c) uczestniczenie w posiedzeniach Komisji Oceniających; (d) uczestniczenie w pracach Komitetu Monitorującego. Zadania dla poszczególnych instytucji dla obszarów priorytetowych Programu Współpracy są wykonywane przez różne instytucje, najczęściej są to ministerstwa (tabela).

Nr	Obszar tematyczny	Instytucja Pośrednicząca	Właściwe ministerstwo
1	Inicjatywy na rzecz rozwoju regionalnego regionów peryferyjnych i słabo rozwiniętych	Władza Wdrażająca Programy Europejskie	Ministerstwo Rozwoju Regionalnego we współpracy z Zarządami Województw
2	środki ochrony granic		Ministerstwo Spraw Wewnętrznych i Administracji
3	Odbudowa, remont, przebudowa i rozbudowa podstawowej infrastruktury oraz poprawa stanu środowiska		Ministerstwo Środowiska Ministerstwo Infrastruktury
4	Bioróżnorodność i ochrona ekosystemów oraz wsparcie transgranicznych inicjatyw środowiskowych		Ministerstwo Środowiska
5	Ochrona zdrowia	Biuro do Spraw Zagranicznych Programów Pomocy w Ochronie Zdrowia	Ministerstwo Zdrowia Ministerstwo Pracy i Polityki Społecznej
6	Poprawa środowiska biznesowego i dostępu do kapitału dla małych i średnich przedsiębiorstw (MŚP)	Krajowy Fundusz Kapitałowy jako Instytucja Realizująca dla projektu dot. Funduszu Funduszy	Ministerstwo Gospodarki
7	Budowanie zdolności instytucjonalnych i prawnych na poziomie krajowym w zakresie sprawozdawczości finansowej i audytu w sektorze prywatnym	Ministerstwo Finansów	X
8	Rozwój sektora prywatnego i promocja eksportu MŚP	Ministerstwo Gospodarki	

9	Polsko-Szwajcarski Program Badawczy	Ośrodek Przetwarzania Informacji – jako Instytucja Realizująca	Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego
10	Fundusz Stypendialny	Konferencja Rektorów Uniwersytetów Szwajcarskich	
11	Grant Blokowy dla Organizacji Pozarządowych i Polsko-Szwajcarskich Regionalnych Projektów Partnerskich	Ecorys Polska Sp. z o.o. – jako Operator Grantu	

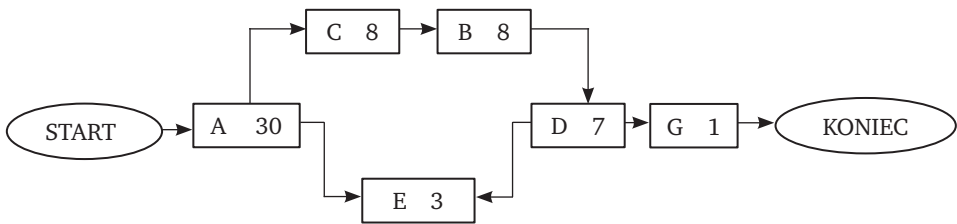
Umowa Ramowa określa także katalog kosztów, które w żadnym razie nie podlegają refundacji. Są to wydatki poniesione przed podpisaniem umowy o dofinansowanie projektu, odsetki od zadłużenia, zakup nieruchomości, koszty osobowe zatrudnienia pracowników w polskich instytucjach zaangażowanych we wdrażanie Programu. Niekwalifikowalny pozostaje podatek VAT, który może zostać odzyskany przez projektodawcę.

Literatura: Umowa Ramowa Pomiędzy Rządem Rzeczypospolitej Polskiej a Szwajcarską Radą Federalną o Wdrażaniu Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy w celu Zmniejszenia Różnic Społeczno-Gospodarczych w Obrębie Rozszerzonej Unii Europejskiej, [w:] http://www.programszwajcarski.gov.pl/dokumenty/archiwum/Documents/UmowaRamowa_PL_SPPW_7.pdf; Aneks nr 3: Zasady i Procedury dla Grantów Blokowych, Funduszu na Przygotowanie Projektów, Funduszu Pomocy Technicznej oraz Funduszu Stypendialnego w ramach Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy, [w:] http://www.programszwajcarski.gov.pl/dokumenty/archiwum/Documents/AneksIIIdoUmowyRamowej_SPPW_10.pdf; Aneks nr 1 Ram Programowych Szwajcarsko-Polskiego Programu Współpracy, [w:] http://www.programszwajcarski.gov.pl/dokumenty/archiwum/Documents/AneksIdoUmowyRamowej_SPPW_8.pdf; Szwajcarsko-Polski Program Współpracy - system zarządzania i wdrażania w Polsce, [w:] http://www.programszwajcarski.gov.pl/dokumenty/sys_zarz_wdrazania/Documents/system_zarzadzania_1042011.pdf

Ś

ŚCIEŻKA KRYTYCZNA jest minimalnym czasem trwania → projektu, który powstaje z sumowania najdłuższego czasu trwania poszczególnych działań wchodzących w jego skład. Aby wyznaczyć ścieżkę krytyczną, w pierwszej kolejności należy określić czas trwania oraz kolejność poszczególnych działań. Działaniom należy przypisać jednostkę czasu, mając na uwadze, iż rozpoczęcie kolejnego działania jest uwarunkowane zakończeniem poprzedniego. Następnie należy zsumować długość trwania poszczególnych czynności. Te z nich, które mogą wpłynąć na terminowość realizacji projektu, wyznaczają ścieżkę krytyczną.

Przykład ścieżki krytycznej projektu

Należy zaznaczyć, iż każdy projekt posiada przynajmniej jedną ścieżkę krytyczną (może ona się zmieniać w trakcie realizacji projektu). Zakończenie ostatniego działania w jego ramach oznacza zakończenie projektu. Powyższa metoda jest bardzo pomocna szczególnie na etapie planowania oraz wdrażania projektu. Pozwala ona bowiem nie tylko przewidzieć, ale także kontrolować czas trwania projektu, a projektodawca śledząc ścieżkę krytyczną projektu, którym zarządza, może ocenić ryzyko powstania opóźnień w jego realizacji.

Literatura: Nancy Mingus, Zarządzanie projektami, Gliwice 2002, s. 145–147, 154.

ŚRODKI NIEWYGASAJĄCE są to niezrealizowane wydatki ujęte w budżecie państwa, które nie wygasają z końcem roku budżetowego. Do takich wydatków należą środki pochodzące z budżetu państwa. W ramach systemu przepływów środków finansowych funduszy UE środki europejskie (budżet środków europejskich), które są przekazywane w formie płatności, nie podlegają zwrotowi z końcem roku budżetowego i są rozliczane zgodnie z terminami wynikającymi z umów o dofinansowanie. Tymczasem współfinansowanie krajowe stanowiące wkład w program operacyjny

jest przekazywane w formie dotacji celowej. Zgodnie z ustawą o finansach publicznych w części niewykorzystanej w danym roku budżetowym podlegają zwrotowi do budżetu państwa na rachunek budżetu państwa. Dotację przekazaną można uznać za wykorzystaną jedynie wtedy, gdy beneficjent sfinansował wydatki, na które dotacja celowa została mu przekazana (dokonał wydatków kwalifikowalnych w ramach realizowanego projektu) lub wydatkował środki w ramach projektów własnych (realizowanych przez poszczególne instytucje zaangażowane we wdrażanie → *Programy Operacyjne (PO)* np.: → *Instytucję Zarządzającą (IZ)*, → *Instytucję Pośredniczącą (IP)*, → *Instytucję Pośredniczącą II stopnia (IP2)*). W przypadku niewykorzystania środków → *dotacji celowej* w danym roku budżetowym, środki mogą podlegać zgłoszeniu jako niewygasające z upływem roku budżetowego (zgodnie z art. 182 ust. 2 Ustawy o finansach publicznych). Wówczas Rada Ministrów może ustalić w drodze rozporządzenia najpóźniej do 15 grudnia wykaz wydatków, które nie wygasają wraz z upływem danego roku budżetowego, wskazując w przedmiotowym rozporządzeniu ostateczne terminy ich wydatkowania. Najpóźniej jednak muszą one być wydatkowane do 31 marca następnego roku. Środki te są gromadzone na wyodrębnionym rachunku wydatków centralnego rachunku budżetu państwa.

W przedmiotowym rozporządzeniu ustawa o finansach publicznych dopuszcza zawarcie zapisu, iż obowiązek zwrotu nie dotyczy środków przeznaczonych na jedną z następujących dziedzin: (a) integrację społeczną; (b) poprawę jakości kształcenia; (c) rozwój potencjału adaptacyjnego pracowników przedsiębiorstw. Są to dodatkowo środki zaangażowane w realizowanie → *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki* (→ *Europejski Fundusz Społeczny*). Uwzględnia się przy tym rodzaj beneficjenta środków oraz procedury stosowane przy ich realizacji. Rada Ministrów, wydając rozporządzenie dotyczące środków niewygasających, może wskazać w szczególności uzasadnionych przypadkach środki finansowe przeznaczone na realizację programów współfinansowanych z udziałem środków europejskich innych niż współfinansowanie przez EFS, do których nie stosuje się procedury zwrotu środków. Uwzględnia przy tym rodzaje beneficjentów realizujących projekty, rodzaje projektów oraz procedury stosowane przy ich realizacji, mając na uwadze sprawne funkcjonowanie programu, projektu lub zadania. Środki, które nie podlegają zwrotowi pozostają na rachunkach beneficjentów realizujących projekty. W przypadku niewykorzystania środków dotacji celowej zgłoszonych jako niewygasające następuje ich zwrot w terminie 21 dni od dnia określonego w rozporządzeniu w sprawie wydatków budżetu państwa, które nie wygasają z upływem roku budżetowego.

Literatura: art. 168, art. 181 Ustawy o finansach publicznych z 27 sierpnia 2009 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 157, poz. 1240.

ŚRODKI PUBLICZNE są to publiczne środki finansowe stanowiące wymagany → *wkład własny* w ramach → *projektu*. Stosownie do Rozporządzenia nr 1083/2006 środki publiczne stanowią wydatki publiczne w postaci obowiązkowego wkładu fi-

nansowego pochodzącego z budżetu: (a) państwa; (b) władz regionalnych (szczególnie dla → *Regionalnych Programów Operacyjnych* – RPO); (c) władz lokalnych; (d) Unii Europejskiej (UE). Wkład ten jest związany z realizacją projektów dofinansowanych z → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej*, → *Funduszu Spójności* (FS) lub stanowi wydatek o podobnym charakterze. Za wydatek o podobnym charakterze jest uważany każdy wkład w finansowanie projektu pochodzący z budżetu podmiotów prawa publicznego, stowarzyszeń (finansowanych w przeważającej części przez państwo), związków, władz regionalnych lub lokalnych. Należy dodać, iż według krajowych uregulowań prawnych (Ustawa o finansach publicznych z 27 sierpnia 2009 roku) środki publiczne stanowią poza dochodami publicznymi, przychodami budżetu państwa i budżetów → *jednostek samorządu terytorialnego* (JST), przychodami jednostek sektora finansów publicznych pochodzących z prowadzonej przez nie działalności, środki pochodzące z budżetu UE oraz niepodlegające zwrotowi środki pomocy udzielonej przez państwa członkowskie → *Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu* (EFTA). Oznacza to, iż na poziomie krajowym środki funduszowe UE podlegają analogicznym zasadom gospodarowania (np. dyscyplina finansów publicznych) jak środki krajowe, jeśli Ustawa o finansach publicznych z 27 sierpnia 2009 roku nie stanowi inaczej.

Literatura: art. 2 ust. 5 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 1 ust. a-c Dyrektywy PE i Rady nr 18/2004 z 31 marca 2004 roku w sprawie koordynacji procedur udzielania zamówień publicznych na roboty budowlane, dostawy i usługi, [w:] Dz.U. UE nr L 134 z 30 kwietnia 2004 roku; Ustawy o finansach publicznych z 27 sierpnia 2009 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 157, poz. 1240.

T

TECHNOLOGIE INFORMACYJNE I KOMUNIKACYJNE (TIK) to przede wszystkim technologie informatyczne (narzędzia) dotyczące pozyskiwania, gromadzenia, przetwarzania, przesyłania oraz wykorzystania zasobów informacji i wiedzy. Mają one podstawowe znaczenie w trzech obszarach: wydajności i innowacyjności (→ *innowacja*, → *innowacja społeczna*), modernizacji usług publicznych i postępie naukowo-technicznym. Zastosowanie TIK odgrywa znaczącą rolę w zaspokajaniu rosnących potrzeb dotyczących opieki zdrowotnej i społecznej, a także w modernizacji usług w dziedzinach publicznych (np. edukacja, ochrona dziedzictwa kulturowego, bezpieczeństwo, energia, transport i środowisko). Naukowcy zajmujący się TIK biorą udział w światowym wyścigu koncentrującym się na miniaturyzacji, doprowadzeniu do konwergencji informatyki, technologii komunikacyjnych i medialnych, w tym większej interoperacyjności systemów oraz konwergencji z innymi właściwymi dziedzinami i dyscyplinami naukowymi, jak również stworzeniu systemów zdolnych do uczenia się i rozwoju.

Literatura: http://ec.europa.eu/enterprise/ict/index_en.htm; Program Operacyjny Innowacyjna Gospodarka (w wersji zatwierdzonej przez Radę Ministrów 30 października 2007 roku), s. 128, [w:] <http://www.funduszeuropejskie.gov.pl/NSS/programy/krajowe/POIG/Dokumenty/program/>

TEN-T (TRANS-EUROPEAN NETWORK FOR TRANSPORT) → *Transeuropejskie Sieci Transportowe*

TEORIA NOWEJ GEOGRAFII EKONOMICZNEJ stanowi teorię rozwoju regionalnego, która uwzględnia cechy i tendencje rozwojowe zachodzące na różnych terytoriach. Zasadnicza jej część skupia się na wyjaśnieniu przestrzennej koncentracji działalności gospodarczej, która wynika z: (a) korzyści zewnętrznych będących konsekwencją bliskości współpracujących firm; (b) obniżonych kosztów transportu; (c) lepszego dostępu do wykwalifikowanej kadry i informacji; (d) większej skali wewnętrznego rynku zbytu; (e) konkurencji monopolistycznej. Za twórcę teorii jest uważany Paul Krugman. Mechanizmy wpływające na rozwój uwypuklają korzyści dużych wysoko wyspecjalizowanych terytoriów (aglomeracji) opartych na technologiach, korzystających z zasobów dużego rynku pracy. Koncentracja działalności gospodarczej wynika z korzyści skali i związanymi z nią korzyściami zewnętrznymi, które dominują nad efektem zwiększonej konkurencji między przedsiębiorcami. Suma korzyści aglomeracji polega na tym, iż w ich przestrzeni następuje stały proces

rozwijania technologii przez nich wykorzystywanych oraz przyciąganie wyspecjalizowanej kadry, dzięki czemu następuje stałe wzmacnianie tendencji rozwojowych tych terytoriów. Do mechanizmów, które stymulują korzyści aglomeracyjne można zaliczyć m.in. możliwość wspólnego użytkowania dóbr publicznych, jak uniwersytety czy laboratoria, korzyści wynikające z większej liczby dostawców i niższych kosztach środków produkcji oraz redukcja ryzyka związanego z szokami rynkowymi. Dochodzi więc do koncentracji działalności gospodarczej i kumulacji wiedzy w danym układzie terytorialnym. Teoria zakłada możliwość występowania, a nawet pogłębiania się różnic międzyregionalnych, co wynika z tendencji do kumulowania się czynników wzrostu (o czym była mowa wyżej). Powstają więc rdzeń (obszar kumulacji czynników wzrostu) oraz peryferie, co wyjaśnia fragmentaryzację procesów prowadzenia działalności gospodarczej biorąc pod uwagę wymiar terytorialny.

Teoria nowej geografii ekonomicznej wskazuje na kilka rekomendacji dla prowadzenia polityki regionalnej. Należy wykorzystywać koncentrację najważniejszych ogniw gospodarczych i przestrzennych, tj. układów metropolitalnych i wspierać ich dalszą zdolność do rozwoju. Aby jednak nie zwiększać wewnątrzregionalnych dysproporcji rozwojowych, zasadne jest inicjowanie także procesów rozwoju na obszarach peryferyjnych. Głównie przez dążenie do poszerzania i wzmacniania kanałów rozprzestrzeniania rozwoju do obszarów peryferyjnych.

Literatura: Masahisa Fujita / Paul R. Krugman / Anthony Venables, *The Spatial Economy: Cities, Regions and International Trade*, 2001, s. 45–60; Tomasz Grzegorz Grosse, *Polityka regionalna Unii Europejskiej, przykład Grecji, Włoch, Irlandii i Polski*, Warszawa 2004, s. 42 i nast.; *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie*, dokument przyjęty przez Radę Ministrów 13 lipca 2010 roku, Załączniki, Warszawa 2010, s. 33–35.

TIK → *Technologie informacyjne i komunikacyjne*

TRANS-EUROPEAN NETWORK FOR TRANSPORT → *Transeuropejskie Sieci Transportowe*

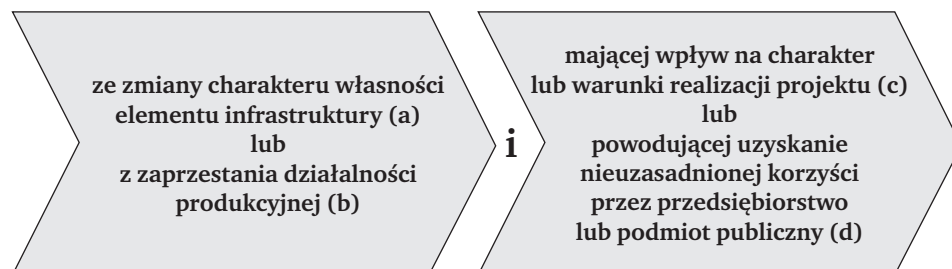
TRANSEUROPEJSKIE SIECI TRANSPORTOWE (*Trans-European Network for Transport* – TEN-T) to koncepcja wspierająca istnienie czterech wolności gospodarczych dzięki zapewnieniu nowoczesnej i wydajnej infrastruktury transportowej, energetycznej i telekomunikacyjnej. TEN-T jest częścią Paneuropejskiej Sieci Transportowej. TEN-T obejmuje swoim zasięgiem: (a) 10 Korytarzy Paneuropejskich (przebiegających przez terytorium Europy Środkowo-Wschodniej); (b) 4 Paneuropejskie Obszary Transportowe (położone na obszarach mórz); (c) sieć TINA (rozwój sieci transportowej na terytorium państw kandydujących do Unii Europejskiej (UE) – ponieważ UE rozszerzono w 2004 i 2007 roku, sieć ta automatycznie stała się częścią TEN-T); (d) połączenia europejsko-azjatyckie. Podstawę prawną funkcjonowania TEN stanowi Tytuł XV TWE. Zgodnie z zapisami art. 170 TFUE, sieci te mają przycy-

niać się do **sprawnego działania i rozwoju rynku wewnętrznego oraz zapewnienia spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej**. Działania Unii Europejskiej powinny być nakierowane na wspieranie wzajemnych połączeń i interoperacyjności sieci krajowych oraz zapewnienie dostępu do tych sieci. Zgodnie z tymi celami Wspólnota ustanawia na mocy artykułu 171 TFUE zbiór wytycznych obejmujących cele, priorytety i ogólne kierunki działań, które wskazują projekty będące przedmiotem wspólnego zainteresowania realizowane przez państwa członkowskie. TEN-T jest tworzona etapami poprzez integrację infrastruktury sieci transportu drogowego, kolejowego, autostrad morskich, portów żeglugi morskiej i śródlądowej, transportu lotniczego oraz innych punktów połączeń wewnętrznych między sieciami modalnymi we Wspólnocie. Do roku 2020 zaplanowane jest zrealizowanie 30 projektów priorytetowych. Wytyczne odnoszące się do sieci podlegają przeglądowi co 5 lat w celu dostosowania do zmian zachodzących w rozwoju gospodarczym i technologicznym w sektorze transportu. W latach 2007–2013 na rozwój TEN-T przyznano kwotę w wysokości 8,013 mld euro. Polityka rozwoju sieci transeuropejskich leży w kompetencjach Dyrekcji Generalnej ds. Mobilności i Transportu Komisji Europejskiej (DG MOVE). Ponadto w 2006 roku utworzono Agencję Wykonawczą ds. Transeuropejskiej Sieci Transportowej (TEN-T EA), która odpowiada za realizację programu TEN-T oraz zarządzanie nim pod względem technicznym i finansowym.

Literatura: art. 170, art. 171 TFUE, [w:] Dz.U. UE nr C 83 z 30 marca 2010 roku; Decyzja PE i Rady nr 1692/96 z 23 lipca 1996 roku w sprawie wspólnotowych wytycznych dotyczących rozwoju transeuropejskiej sieci transportowej, [w:] Dz.U. UE nr L 228 z 9 września 1996 roku (zmieniona przez: Decyzję PE i Rady nr 1346/2001 z 22 maja 2001 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 185 z 6 lipca 2001 roku; Decyzję PE i Rady nr 884/2004 z 29 kwietnia 2004 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 167 z 30 kwietnia 2004 roku); Rozporządzenie Rady nr 2236/95 z 18 września 1995 roku ustanawiające ogólne zasady przyznawania pomocy finansowej Wspólnoty w zakresie sieci transeuropejskich, [w:] Dz.U. UE nr L 228 z 23 września 1995 roku (zmienione przez: Rozporządzenie PE i Rady nr 1655/1999 z 19 lipca 1999 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 197 z 29 lipca 1999 roku; Rozporządzenie PE i Rady nr 807/2004 z 21 kwietnia 2004 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 143 z 30 kwietnia 2004 roku; Rozporządzenie PE i Rady nr 1159/2005 z 6 lipca 2005 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 191 z 22 lipca 2005 roku); Rozporządzenie PE i Rady nr 680/2007 z 20 czerwca 2007 roku ustanawiające ogólne zasady przyznawania pomocy finansowej Wspólnoty w zakresie transeuropejskich sieci transportowych i energetycznych, [w:] Dz.U. UE nr L 162 z 22 czerwca 2007 roku; http://ec.europa.eu/ten/index_en.html; http://www.transport.gov.pl/2-4828315ea96e7-3628-p_1.htm

TRWAŁOŚĆ PROJEKTU jest to okres, w którym po zakończeniu realizacji → *projektu* jego cel musi być zachowany. Co do zasady, okres ten wynosi 5 lat. W przypadku projektów realizowanych w celu utrzymania inwestycji lub miejsc pracy stworzonych przez → *małe i średnie przedsiębiorstwa* (MŚP) okres wynosi 3 lata, liczony od daty zakończenia projektu. **Zachowanie trwałości projektu należy rozumieć jako niepoddanie projektu „znaczącej modyfikacji”**, tj. wynikającej ze zmiany charakteru własności elementu infrastruktury albo z zaprzestania działalności produkcyjnej i mającej wpływ na charakter lub warunki realizacji operacji lub powodującej uzyskanie nie-

uzasadnionej korzyści przez przedsiębiorstwo lub podmiot publiczny. Analizując pojęcie znaczącej modyfikacji, należy podnieść, iż rozporządzenie nr 1083/2006 formułuje zakaz poddawania projektu znaczącej modyfikacji wynikającej:

Analizując powyższe, należy stwierdzić iż, zachowania (a) lub (b) oznaczają zasadniczą modyfikację, jeżeli stanowią przyczynę dla skutku w postaci (c) lub (d), tzn. jeżeli zachodzi między nimi związek przyczynowo-skutkowy.

Badanie trwałości dotyczy projektów obejmujących inwestycje w infrastrukturę lub inwestycje produkcyjne. Inne rodzaje przedsięwzięć, m.in. projekty współfinansujące instrumenty inżynierii finansowej, udział w targach zagranicznych lub misjach gospodarczych, szkolenia, nawet jeżeli współfinansowane są przez → *Fundusz Spójności* lub → *Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego* nie są objęte zasadą trwałości projektu. Zasada trwałości w przypadku → *Europejskiego Funduszu Społecznego* ma nieco inny wymiar i odnosi się do projektów objętych zasadami pomocy publicznej. Artykuł 57 rozporządzenia nr 1083/2006 stwierdza, iż zasada trwałości nie jest zachowana w sytuacji, kiedy w projekcie objętym zasadami pomocy publicznej powzięto zobowiązanie o utrzymaniu inwestycji rozumianej jako kontynuowania działalności produkcyjnej i zobowiązanie to nie zostało dotrzymane. Innymi słowy, trwałość oznacza konieczność utrzymania inwestycji, o ile przepisy dotyczące pomocy publicznej tak stanowią. Utrzymanie inwestycji należy rozumieć jako kontynuowanie działalności produkcyjnej w terminie określonym w przepisach dotyczących pomocy publicznej.

W ramach zagadnienia dotyczącego trwałości projektu należy odnieść się do podstawowych pojęć związanych ze znaczącą modyfikacją, takich jak: **infrastruktura**, **zaprzestanie działalności gospodarczej**, **zmiana charakteru własności**, **uzyskanie nieuzasadnionej korzyści**. W projektach infrastrukturalnych, obejmujących także wiele wartości prawnych i niematerialnych, pojawiają się wątpliwości interpretacyjne co do możliwości uwzględniania specyfiki tych projektów przy dokonywaniu oceny trwałości. Co prawda w rozporządzeniu nr 1083/2006 obowiązek zachowania tejże zasady został nałożony na materialne lub infrastrukturalne elementy realizo-

wanego projektu (wartości niematerialne i prawne nie są przedmiotem tej regulacji), to z uwagi na fakt, iż wartości niematerialne mogą wpływać na działalność produkcyjną (np. w wyniku utraty patentu lub licencji konieczne jest zaprzestanie produkcji) zupełne pomijanie tego elementu nie jest wskazane.

Innym elementem definicji znaczącej modyfikacji jest pojęcie **zaprzestania działalności produkcyjnej** (gdzie produkowane są dobra lub świadczone są usługi), który w kontekście omawianej zasady dotyczy trwałego przerwania działań bezpośrednio związanych z realizowanym projektem. Nie oznacza to koniecznie zaprzestania całej działalności produkcyjnej podmiotu gospodarczego bądź instytucji. Przeniesienie działalności produkcyjnej do innego państwa członkowskiego jest traktowane jako zaprzestanie działalności produkcyjnej. Znaczącej modyfikacji nie stanowi zaprzestanie działalności produkcyjnej, która jest spowodowana upadłością niewynikającą z oszukańczego bankructwa. Kolejne pojęcie wymagające komentarza z uwagi na kwestie problemowe to **zmiana charakteru własności**. W prawie UE oraz prawie polskim brak jest ścisłej definicji tego pojęcia. Dlatego przesłanka zmiany charakteru własności powinna być interpretowana w sposób formalny, jako każda podmiotowa zmiana własności wytworzonego majątku (dotyczy to także zmiany własności elementu projektu). Za zmianę charakteru własności uznaje się prawne jej przeniesienie na inny podmiot. Przeniesienie własności dokonuje się na mocy umowy sprzedaży, zamiany, darowizny, przekazania lub innej umowy służącej przeniesieniu własności rzeczy. Pojęcie to odnosi się także do przekształceń polegających na zmianach w strukturze własnościowej określonego podmiotu, w tym na zmianach struktury udziałów w spółce z o.o. i zmianie struktury akcjonariatu w spółce akcyjnej. Ostatnim elementem stwierdzającym zaistnienie przesłanki znacznej modyfikacji jest pojęcie nieuzasadnionej korzyści. Za korzyść należy uznać takie przysporzenie majątkowe, w tym uzyskanie przychodu, zwolnienie z długu lub uniknięcie straty, albo takie uzyskanie pozycji ekonomicznie lepszej niż możliwa do uzyskania przez inne podmioty w tych samych warunkach, które: (a) nastąpiło w wyniku zmiany charakteru własności elementu infrastruktury albo zaprzestania działalności produkcyjnej; (b) faktycznie powstało po stronie przedsiębiorstwa lub podmiotu publicznego. W związku z tym korzyść nieuzasadniona (ostatecznie naruszająca zasadę trwałości) to z kolei ta, która jest nie do pogodzenia z celami pomocy realizowanej przez zaangażowanie Funduszy oraz celami dofinansowania danego działania. Nieuzasadniona korzyść dotyczy nie tylko beneficjenta projektu, ale także innego podmiotu, np. takiego, któremu beneficjent miałby nieodpłatnie przekazać infrastrukturę. Nieuzasadniona korzyść może wystąpić także w sytuacji zbycia udziałów w spółce będącej → *beneficjentem* projektu po cenie wyższej niż cena, jaką właściciel udziałów będący podmiotem publicznym uzyskałby, gdyby spółka nie była beneficjentem środków UE. W praktyce poddanie znaczącej modyfikacji może oznaczać, iż aktywa, które zostały wytworzone w związku z realizacją projektu, nie mogą w szczególności zostać zbyte przez beneficjenta w celu uzyskania korzyści majątkowej w okresie 5 lat (dla MŚP

są to 3 lata) od zakończenia realizacji projektu. Dokonując znaczącej modyfikacji, beneficjent zostaje wezwany (zgodnie z art. 57 ust. 3 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006) do zwrotu środków wykorzystywanych na zakup tychże aktywów wraz odsetkami jak dla zaległości podatkowych. Trwałość projektu może być także jednym z kryteriów przeprowadzania → *ewaluacji* projektu. W tym przypadku trwałość będzie rozumiana jako zdolność do przynoszenia wyników po przerwie udzielania wsparcia zewnętrznego. O ile projekt jest ograniczony czasowo, o tyle korzyści powinny być czerpane nadal i powinna istnieć możliwość rozwijania działań przez długi czas.

Literatura: art. 57 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku, Podręcznik zarządzanie cyklem projektu, Warszawa 2004, s. 47; Zagadnienie zachowania trwałości projektu współfinansowanego z funduszy europejskich, Warszawa marzec 2012, s. 6, 10–12, 20–24; Deloitte, Nieuzasadniona korzyść – definicja pojęcia na użytek systemu wdrażania EFRR i FS, Warszawa 2011.

U

UCZĄCY SIĘ REGION to teoria rozwoju regionalnego zakładająca, iż wiedza i rozwój technologiczny jest zasadniczym elementem gospodarki. Stąd też motorem rozwoju jest nieustająca innowacja. Teoria uczącego się regionu nawiązuje do koncepcji → *regionalnych systemów innowacji* oraz → *gospodarki opartej na wiedzy*. Wszystkie koncepcje zwracają uwagę, iż najważniejszym elementem gospodarki regionalnej jest wiedza i rozwój technologiczny. Teoria uczącego się regionu stanowi koncepcję endogenicznego rozwoju kładąc nacisk na mobilizację wewnętrznego potencjału danego regionu. Zadaniem władz jest stymulowanie oddolnych czynników rozwoju, tj. nauki, badań, doskonalenie kadr i aplikowanie wysokiej techniki w przedsiębiorstwach uczącego się regionu. Przy czym uczący się region to nie działania poszczególnych instytucji w oderwaniu od otoczenia, ale podejmowanie współpracy na zasadzie sieci. To właśnie z teorii sieci i współpracy w gospodarce wywodzi się koncepcja uczącego się regionu. Teoria ta stanowi połączenie uczenia się, kooperacji i budowania gospodarki sieciowej.

Według Roberta Hassinka warunki powstania regionu uczącego się w zależności od perspektywy analizy są uzależnione od płaszczyzny jego powstawania. Wyróżnia się 3 następujące płaszczyzny powstawania regionu uczącego się: (1) poziom mikro, na którym są obserwowane relacje między uczeniem się organizacji a uczeniem się regionu. Kreowanie regionalnej kultury uczenia się wymaga spełnienia pewnych warunków. Dotyczy to transparentności podaży i popytu na kształcenie, współpracy między instytucjami edukacyjnymi i przedsiębiorstwami sektora MŚP oraz inicjowania powiązań sieciowych między nimi. W tym ujęciu region uczący się to nic innego jak organizacyjne uczenie się w regionalnym otoczeniu; (2) poziom makro – uczenie się prowadzi do przemian ekonomicznych i społecznych w regionie. Według Richarda Floridy powstanie regionów uczących się wynika z globalnych zmian systemu ekonomicznego i społecznego. Według uczonego przekształcenie regionu produkcji masowej w region uczący się następuje przez utworzenie sieci, zmianę struktury zatrudnienia i jakości kapitału ludzkiego oraz globalnie zorientowaną strukturę informacyjną i komunikacyjną; (3) poziom mezo – obserwuje się inter- i intraregionalne procesy uczenia się przedsiębiorstw, władz regionalnych i polityków. Na tym poziomie można mówić o uczeniu się jako koncepcji rozwoju regionalnego. Cel polityki regionalnej powinien uwzględniać wiedzę i kompetencje kluczowe umożliwiające wspieranie i rozwój uczenia się w celu generowania nowych produktów i usług.

Według Richarda Floridy uczący się region charakteryzuje się tymi samymi cechami co „uczące się przedsiębiorstwa”, a więc stałym dążeniem do ulepszeń i poprawy ja-

kości działania, nowatorskimi pomysłami, rozwijaniem wiedzy i nowoczesnym zarządzaniem. Dlatego też region uczący się to region, który posiada zdolności adaptacji do nagle zmieniającej się sytuacji. Sposobem na adaptację jest tworzenie wiedzy i ciągłe uczenie się. Chodzi więc o nieustanne działanie, które ma charakter ciągły i dynamiczny. Działanie to powinno być wykonywane nie tylko przez instytucje publiczne, ale wszystkie podmioty polityki regionalnej w tym przedsiębiorstwa oraz organizacje pozarządowe. Stąd uczenie się odwołuje się do usieciowienia gospodarki dla rozwoju w tym budowania lokalnych i regionalnych sieci innowacyjnych. Konieczność takiego podejścia wynika z potrzeby zapewnienia jednostkom produkcyjnym możliwości przystosowania się do zmieniających się w warunków prowadzenia działalności.

Według podejścia proponowanego przez Richarda Floridę w koncepcji uczącego się regionu chodzi o wypracowanie zdolności do systemowego uczenia się – wyciągania wniosków i dzielenia się wiedzą między poszczególnymi instytucjami na poziomie regionalnym. Uczenie się instytucji w regionie można zdefiniować jako identyfikowanie błędów oraz odszukiwanie i odkrywanie szans. Błąd to każda różnica między intencjami a rzeczywistymi konsekwencjami (czy to nadmiernie negatywnymi czy pozytywnymi). Dzięki sprawnemu systemowi uczenia się organizacja podnosi swoją efektywność, adaptuje się do środowiska i trwa. System uczenia się jest zdefiniowany jako kapitały oraz procesy uczenia się. Kapitał stanowią cechy osób oraz cechy, procedury, struktury, które ułatwiają bądź blokują proces uczenia się. Procesy uczenia natomiast stanowią działania i interakcje, które zachodzą wewnątrz organizacji oraz w jej relacjach z otoczeniem. Obejmują one pozyskiwanie i tworzenie wiedzy, jej magazynowanie i dystrybucję w ramach organizacji oraz wykorzystanie wiedzy – wprowadzanie zmian na poziomie operacyjnym bądź strategicznym.

Literatura: Andrzej Krzewski / Bartosz Ledzion / Łukasz Widła, Polskie ministerstwa jako organizacje uczące się, Raport Euroreg, Warszawa 2009, s. 9–12; Wanda Maria Gaczek, Gospodarka oparta na wiedzy w regionach europejskich, Warszawa 2009, s. 41; Maria Fic, Wspieranie międzynarodowego uczenia się od siebie – rola klastrów i regionów wiedzy, s. 76–78, [w:] http://mikroekonomia.net/system/publication_files/339/original/7.pdf?1314953982

UMOWA O DOFINANSOWANIE oznacza umowę zawartą z → *beneficjentem*, na podstawie której realizuje on → *projekt współfinansowany w ramach* → *Programu Operacyjnego (PO)* lub → *Regionalnego Programu Operacyjnego (RPO)*. Stanowi ona podstawę do przekazania środków w ramach → *dotacji rozwojowej*. → *Instytucja Zarządzająca (IZ)* danym PO/RPO przygotowuje wzór umowy o dofinansowanie projektu, który powinien zawierać następujące dane: (a) opis przedsięwzięcia, w tym cel, na jaki przyznano środki oraz termin jego realizacji; (b) kwartalny harmonogram dokonywania wydatków w ramach programu lub projektu; (c) wysokość środków przyznanych beneficjentowi i tryb przekazywania tych środków; (d) zobowiązanie do poddania się kontroli przez beneficjenta i tryb kontroli realizacji przedsięwzięcia;

(e) termin i sposób rozliczenia przyznanych środków; (f) formy zabezpieczeń należytego wykonania przez beneficjenta zobowiązań wynikających z umowy; (g) warunki rozwiązania umowy ze względu na nieprawidłowości występujące w trakcie realizacji programu lub projektu; (h) warunki i terminy zwrotu środków nieprawidłowo wykorzystanych lub pobranych w nadmiernej wysokości lub w sposób nienależny; (i) inne postanowienia wynikające z przepisów wspólnotowych lub krajowych. Dopuszcza się także możliwość realizacji projektu na podstawie decyzji właściwej instytucji ogłaszającej konkurs.

Jedną z zasadniczych kwestii, niejednokrotnie przesądzających o możliwości zawarcia umowy, a co za tym idzie i realizacji projektu, jest zabezpieczenie należytego jej wykonania. Jest to tym istotniejsze, iż zaliczkę w ramach projektu może przekazać właściwa instytucja po ustanowieniu przedmiotowego zabezpieczenia. Rodzaj zabezpieczenia jest uzależniony od wysokości środków przekazywanych w formie zaliczki. Do 10 mln zł zabezpieczeniem jest weksel in blanco wraz z deklaracją wekslową. Tego typu zabezpieczenie stosowane jest także zabezpieczenie w przypadku kiedy beneficjentem jest podmiot świadczący usługi publiczne lub usługi w ogólnym interesie gospodarczym (zgodnie z art. 93 i art. 106 ust. 2 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej). Jeśli wartość środków przekazywanych w formie zaliczki przekracza 10 mln zł zabezpieczenie jest ustanawiane w wysokości co najmniej równoważności najwyższej transzy zaliczki wynikającej z umowy o dofinansowanie, w jednej lub kilku z następujących form wybranych przez instytucję, z którą beneficjent zawarł umowę o dofinansowanie: (1) pieniądź; (2) poręczenie bankowe lub poręczenie spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej, z tym że zobowiązanie kasy jest zawsze zobowiązaniem pieniężnym; (3) gwarancja bankowa; (4) gwarancja ubezpieczeniowa; (5) poręczenie udzielane przez podmioty prowadzące fundusz poręczeniowy, który powstał lub powiększył się dzięki wsparciu z → *Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości* (PARP) (udzielane jest na rzecz: (a) przedsiębiorców, (b) podmiotów działających na rzecz rozwoju gospodarczego, (c) podmiotów działających na rzecz zatrudnienia, rozwoju zasobów ludzkich lub potencjału adaptacyjnego przedsiębiorców oraz (d) podmiotów działających na rzecz innowacyjności); (6) weksel z poręczeniem wekslowym banku lub spółdzielczej kasy oszczędnościowo-kredytowej; (7) zastaw na papierach wartościowych emitowanych przez Skarb Państwa lub jednostkę samorządu terytorialnego; (8) zastaw rejestrowy na zasadach określonych w przepisach o zastawie rejestrowym i rejestrze zastawów; (9) poręczenie według prawa cywilnego; (10) hipoteka; (11) poręczenie według prawa cywilnego. W przypadku zawarcia przez beneficjenta z daną instytucją kilku umów o dofinansowanie w ramach programu operacyjnego finansowanego z udziałem środków EFS, realizowanych równocześnie, jeżeli łączna wartość zaliczek wynikająca z tych umów nie przekracza 10 mln zł zabezpieczenie ustanawiane jest w formie weksla in blanco wraz z deklaracją wekslową. Jeśli wartość 10 mln zł jest przekroczona, wówczas zabezpieczenie może obejmować katalog 11 zabezpieczeń, o których była mowa wyżej. Umowa o dofinansowanie projektu jest zawierana zgod-

nie z → *systemem realizacji PO/RPO* w odniesieniu do projektu, który pozytywnie przeszedł wszystkie etapy jego oceny (→ *ocena merytoryczna projektu*, → *kryteria wyboru projektów*) i został zakwalifikowany do dofinansowania oraz którego dofinansowanie jest możliwe w ramach dostępnej alokacji na realizację poszczególnych działań i priorytetów w ramach PO/RPO.

Literatura: art. 206 ust. 2 : Ustawy o finansach publicznych z 27 sierpnia 2009 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 157, poz. 1240; art. 5 pkt 1, art. 30 ust. 1, art. 30a Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku nr 279, poz. 1644; Rozporządzenie Ministra Rozwoju Regionalnego w sprawie warunków i trybu udzielania i rozliczania zaliczek oraz zakresu i terminów składania wniosków o płatność w ramach programów finansowanych z udziałem środków europejskich z 18 grudnia 2009 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 2235, poz. 1786; art. 6b ust. 5 pkt 2 ustawy o utworzeniu Polskiej Agencji Rozwoju Przedsiębiorczości z dnia 9 listopada 2000 roku, [w:] Dz.U. RP z 2007 roku nr 42, poz. 275 oraz 2008 roku nr 116, poz. 730, 732.

UMOWA O WSPÓŁPRACY w ramach programowania wsparcia na lata 2014–2020 (→ *zasada programowania*) stanowi dokument zastępujący → *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013*. Jest to jeden z kluczowych dokumentów niezbędnych do przeprowadzenia procesu programowania wsparcia w poszczególnych państwach członkowskich na lata 2014–2020.

Miejsce umowy partnerskiej w procesie programowania na lata 2014–2020

Umowa o współpracy, zwana także umową partnerską, jest przygotowana przez państwo członkowskie w porozumieniu z Komisją Europejską (KE). Umowa zawiera zapisy dotyczące zgodności celów wydatkowania środków w ramach → *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego*, → *Europejskiego Funduszu Społecznego* oraz → *Funduszu Spójności*. Służyc mają temu listy celów tematycznych zgodnych ze → *Strategią Europa 2020* i jej zintegrowanymi wytycznymi. W ramach zgodności w umowie powinno zostać umieszczone uzasadnienie wyboru celów tematycznych wraz z orientacyjnymi alokacjami. Umowy powinny zwierać także postanowienia dotyczące zintegrowanego rozwoju terytorialnego. Mowa tutaj o dwóch elementach takich jak: (a) mechanizmy na poziomie krajowym i regionalnym, zapewniające koordynację między funduszami objętymi zakresem wspólnych ram strategicznych oraz innymi unijnymi i krajowymi instrumentami finansowania, a także → *Europejskiego Banku Inwestycyjnego*; (b) rozwiązania mające na celu zapewnienie zintegrowanego podejścia do wykorzystania funduszy objętych zakresem wspólnych ram strategicznych na rozwój terytorialny obszarów miejskich, wiejskich, nadbrzeżnych i obszarów rybołówstwa oraz obszarów o szczególnych uwarunkowaniach terytorialnych, a także, w stosownych przypadkach, wykaz miast mających uczestniczyć w platformie na rzecz rozwoju obszarów miejskich. Umowa o współpracy przewiduje także rozwiązania zapewniające skuteczną jej realizację. W tym kontekście zawiera: (a) skonsolidowaną tabelę celów pośrednich i końcowych, określonych w programach dla celów podstawy oceny wykonania, wraz z metodyką i mechanizmami mającymi na celu zapewnienie spójności między różnymi programami i funduszami objętymi zakresem wspólnych ram strategicznych; (b) zwięzłą ocenę spełnienia uwarunkowań *ex-ante* oraz, w przypadku niespełnienia uwarunkowań *ex-ante*, zestawienie działań, które należy podjąć na poziomie krajowym i regionalnym, oraz harmonogram ich realizacji; (c) informacje wymagane na potrzeby weryfikacji *ex-ante* zgodności z zasadą dodatkowości, określone w części trzeciej niniejszego rozporządzenia; (d) działania podjęte w celu zaangażowania partnerów oraz ich rola w przygotowywaniu umowy partnerskiej, a także sprawozdanie z postępu prac, określone w art. 46 niniejszego rozporządzenia. Elementem składowym umowy są także postanowienia dotyczące efektywnego wdrażania funduszy, tj.: (a) ocena potrzeby wzmocnienia potencjału administracyjnego; (b) opis planowanych działań; (c) ocena istniejących systemów elektronicznej wymiany danych.

Literatura: Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego, Funduszu Spójności, Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Morskiego i Rybackiego objętych zakresem wspólnych ram strategicznych oraz ustanawiające przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego i Funduszu Spójności, oraz uchylające rozporządzenie (WE) nr 1083/2006 – projekt, [w:] KOM(2011) 615 wersja ostateczna, Bruksela 6 października 2011.

UNIJNY SYSTEM ŚRODKÓW (ZASOBÓW) WŁASNYCH – na zasoby własne zapisane w budżecie ogólnym Unii Europejskiej (UE) składają się dochody z następują-

cych źródeł: (a) opłaty, premie, kwoty dodatkowe lub wyrównawcze, kwoty lub czynniki dodatkowe, cła pobierane na podstawie Wspólnej Taryfy Celnej i inne cła, które zostały lub zostaną ustanowione przez instytucje Wspólnot w odniesieniu do handlu z państwami trzecimi, cła na produkty objęte nieobowiązującym już Traktatem ustanawiającym Europejską Wspólnotę Węgla i Stali, a także wkłady i inne opłaty przewidziane w ramach wspólnej organizacji rynków cukru; (b) zastosowana stawka jednolita w wysokości 0,30% obowiązująca wszystkie państwa członkowskie w odniesieniu do zharmonizowanych podstaw VAT określonych zgodnie z zasadami wspólnotowymi (wyjątki w okresie 2007–2013: Austria, Holandia, Niemcy i Szwecja). Podstawa brana pod uwagę w tym celu nie może przekraczać 50% dochodu narodowego brutto (DNB) dla każdego państwa członkowskiego; (c) zastosowana stawka jednolita – która zostanie określona zgodnie z procedurą budżetową z uwzględnieniem łącznej kwoty wszystkich innych dochodów do sumy DNB wszystkich państw członkowskich (wyjątki: Wielka Brytania, Holandia i Szwecja). Łączna kwota zasobów własnych przyznanych Wspólnotom, którymi mają zostać objęte roczne środki na pokrycie płatności, nie może przekraczać 1,24% sumy DNB wszystkich państw członkowskich. Ponadto, górny pułap łącznej kwoty rocznych środków na pokrycie zobowiązań zapisanej w budżecie ogólnym Unii Europejskiej wyznacza 1,31% sumy DNB wszystkich państw członkowskich. System zasobów własnych znacznie się zmienił od początku pierwszych ram finansowych. W roku 1988 mniej niż 11% finansowania UE pochodziło z zasobów opartych na DNB, podczas gdy cła i opłaty rolne wynosiły 28%, a zasoby pochodzące z podatku VAT – 57%. W roku 2013 około 74% finansowania UE będzie pochodzić z zasobów opartych na DNB, cła i opłaty rolne wyniosą 13%, a zasoby pochodzące z podatku VAT – 12%.

Literatura: at. 28, art. 174, art. 311, art. 313, art. 326-334 TFUE, [w:] Dz.U. UE nr C 83 z 30 marca 2010 roku; Decyzja Rady nr 436/2007 z 7 czerwca 2007 roku w sprawie systemu zasobów własnych Wspólnot Europejskich, [w:] Dz.U. UE nr L 163 z 23 czerwca 2007 roku; Rozporządzenie Rady nr 1605/2002 z 25 czerwca 2002 roku w sprawie rozporządzenia finansowego mającego zastosowanie do budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich, [w:] Dz.U. UE nr L 248 z 16 września 2002 roku (z uwzględnieniem zmian wprowadzonych Rozporządzeniem Rady nr 1995/2006 z 13 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 390 z 30 grudnia 2006 roku oraz Sprostowaniem [w:] Dz.U. UE nr L 99 z 14 kwietnia 2007 roku); Jan Wiktot Tkaczyński, Ustrój federalny Niemiec a system decyzyjny Unii Europejskiej, Kraków 2005, s. 109–132; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świątek, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 26–33; http://ec.europa.eu/budget/reform/issues/article_5959_pl.htm

UPO (UZUPEŁNIENIE PROGRAMU OPERACYJNEGO) → *Szczegółowy opis priorytetów programu operacyjnego*

URBACT II (*Urban Development Network Programme*) to program, którego główną ideą jest organizowanie sieci współpracy miast europejskich w celu zwiększenia skuteczności polityk w zakresie niwelowania ekonomicznych, społecznych i środowiskowych proble-

mów występujących w miastach. W Programie szczególny nacisk kładzie się na szerzenie wiedzy na temat zintegrowanego zarządzania miejskiego i wymianę doświadczeń w tym zakresie. Wspomagany jest on finansowo przez → *Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego* (EFRR), jednakże nie dysponuje środkami na inwestycje i projekty operacyjne w miastach. Wszystkie projekty podejmowane w ramach Programu URBACT II muszą mieć wymiar europejski, tzn. angażować miasta co najmniej z trzech różnych państw członkowskich. Przyjęcie przez Komisję Europejską bieżącego Programu Operacyjnego URBACT II nastąpiło 2 października 2007 roku i w ten sposób rozpoczęła się druga edycja Programu URBACT. Należy on do komponentu międzyregionalnego programu → *Celu 3 „Europejska współpraca terytorialna” polityki spójności UE*.

Głównym celem Programu URBACT II jest zwiększenie efektywności polityk zrównoważonego i zintegrowanego rozwoju miast w Europie z uwzględnieniem postanowień → *Strategii Lizbońskiej*. Cele szczegółowe natomiast przedstawiają się następująco: (a) ułatwienie wymiany doświadczeń oraz procesu nauki między decydentami miejskimi oraz praktykami w zakresie zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich wśród władz lokalnych oraz regionalnych; (b) szerokie rozpowszechnianie doświadczeń i przykładów dobrych praktyk zgromadzonych przez miasta, w tym transferu *know-how*; (c) pomoc decydentom i praktykom w miastach, a także zarządzającym → *Programami Operacyjnymi Celów: Konwergencja* (→ *Cel 1 „Konwergencja” polityki spójności UE*) i *Konkurencyjność* (→ *Cel 2 „Konkurencyjność regionalna i zatrudnienie” polityki spójności UE*) w doprecyzowaniu planów działań zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich.

We wspomnianym powyżej programie operacyjnym nakreślono trzy osie priorytetów URBACT II: dwie tematyczne i jedną pomocy technicznej. W ramach tej pierwszej głównymi podtematami są: (a) promowanie przedsiębiorczości; (b) nowoczesność i gospodarka oparta na wiedzy; (c) zatrudnienie i kapitał ludzki. Oś druga zajmuje się nieco większą liczbą podtematów, którymi są: (a) kompleksowy rozwój regionów zdegradowanych i zagrożonych degradacją; (b) integracja społeczna; (c) problematyka środowiskowa; (d) zarządzanie i urbanistyka. Trzecią Osią jest Pomoc techniczna. W przeciwieństwie do programu URBACT I (mogły w nim brać udział tylko miasta liczące powyżej 20 tys. mieszkańców) w programie URBACT II zrezygnowano z ustalania limitu wielkości miast; nowością jest również możliwość wprowadzania zmian do programu URBACT II w trakcie jego trwania. Beneficjentami Programu mogą być miasta europejskie, regiony i państwa członkowskie oraz wyższe uczelnie. Budżet URBACT II w okresie 2007–2013 wyniesie 68 890 739 euro. Dopuszczalny poziom wydatków kwalifikowalnych został ustalony na poziomie 67 817 875 euro. Na tę pulę składają się: (a) wkład EFRR w wysokości 53 319 170 euro; (b) odpowiednik krajowy w wysokości 5 173 880 euro; (c) wkład lokalny w wysokości 9 324 825 euro. Ponadto część budżetu Programu stanowi budżet niekwalifikowalny – z wkładu Norwegii (300 000 euro) i Szwajcarii (230 000 euro). Łączny budżet: (a) osi priorytetów 1 wynosi 28 882 993 euro (44% budżetu Programu); (b) osi priorytetów

2 wynosi 33 111 278 euro (50% budżetu Programu); (c) osi priorytetów 3 wynosi 5 823 604 euro (96% budżetu Programu).

Literatura: <http://urbact.eu/>; http://www.mrr.gov.pl/polityka_regionalna/urbact/Program+Urbact.htm; Program Operacyjny URBACT II (wersja angielska), s. 43–55 i 71–88, [w:] http://www.mrr.gov.pl/NR/rdonlyres/284EA0C7-DD1E-40F9-9C68-00085E5F89B0/39229/URBACT_II_OP_30_june_091.pdf; http://www.mrr.gov.pl/NR/rdonlyres/284EA0C7-DD1E-40F9-9C68-00085E5F89B0/39229/URBACT_II_OP_30_june_091.pdf; http://www.mrr.gov.pl/polityka_regionalna/urbact/URBACT+II+zatwirdzony+przez+KE.htm

URBAN to → *Inicjatywa Wspólnotowa* dotycząca społeczno-gospodarczej rewitalizacji miast i obszarów miejskich znajdujących się w krytycznej sytuacji w celu promowania zrównoważonego rozwoju obszarów miejskich. W ramach tej Inicjatywy władze lokalne, organizacje pozarządowe lub przedsiębiorcy mogli składać projekty związane z rewitalizacją gospodarczą i społeczną miast Unii Europejskiej (UE) liczących przynajmniej 100 tys. mieszkańców. W latach 2000–2006 Inicjatywa ta nosiła nazwę URBAN II. W jej ramach wspierane były działania promujące innowacyjne strategie, umożliwiające społeczno-ekonomiczny rozwój obszarów miejskich znajdujących się w kryzysie. Strefy miejskie ubiegające się o pomoc z programu URBAN II powinny były spełniać co najmniej trzy warunki z poniższego wyszczególnienia: (a) wysoka stopa bezrobocia; (b) mała aktywność ekonomiczna, wysoki stopień biedy; (c) konieczność rekonwersji wynikającej z trudności ekonomicznych i socjalnych; (d) duża liczba imigrantów, mniejszości etnicznych; (e) niska stopa edukacji; (f) wysoka przestępczość; (g) zdegradowane środowisko.

Dofinansowaniu podlegały następujące typy wydatków: (a) renowacja budynków (miało to na celu tworzenie możliwości zatrudnienia, integracja społeczności lokalnej i poprawa poziomu życia na obszarach miejskich z poszanowaniem zasad ochrony środowiska); (b) inicjatywy lokalne tworzenia miejsc pracy związanych z kulturą, usługami dla ludności oraz ochroną środowiska (dodatkowo celem było zapewnienie równego dostępu do miejsc pracy); (c) wprowadzanie programów edukacyjnych i szkoleń zawodowych dla ludzi wykluczonych i defaworyzowanych przez społeczeństwo; (d) rozwój przyjaznych dla środowiska sieci komunikacji miejskiej; (e) wdrażanie systemów zarządzania energią pozwalających na efektywniejsze jej wykorzystanie; (f) promowanie wykorzystania technologii internetowych w życiu gospodarczym, społecznym i ochronie środowiska. **Polska w latach 2004–2006 nie skorzystała z tej inicjatywy.** Całkowity wkład → *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego* (EFRR) wynosił w latach 2000–2006 727 mln euro. Na lata 2007–2013 zakres interwencji URBAN II został włączony w główny nurt programowania, m.in. w ramach → *Regionalnych Programów Operacyjnych* (RPO).

Literatura: Communication from the Commission to the Council, the European Parliament, the Economic And Social Committee and the Committee of the Regions the programming of the Structural Funds 2000–2006: an initial assessment of the Urban Initiative, [w:] COM (2002) 308 final, s. 3–11; Doświadczenia Inicjatywy Wspólnotowej URBAN, [w:] <http://www.silesia.org.pl/upload/Historia%20URBAN.pdf>, <http://www.funduszezstrukturalne.gov.pl/URBAN/>

URBAN DEVELOPMENT NETWORK PROGRAMME → *URBACT II*

UZUPEŁNIAJĄCA PŁATNOŚĆ OBSZAROWA to płatność mająca zastosowanie jedynie w nowych państwach członkowskich Unii Europejskiej (członków UE od 2004 roku, nie dotyczy Rumunii i Bułgarii) stosowana także w Polsce. Jest to płatność uzupełniająca w stosunku do → *jednolitej płatności obszarowej* w postaci krajowej uzupełniającej płatności bezpośredniej. Zgodnie z art. 132 rozporządzenia Rady nr 73/2009 nowe państwo członkowskie (inne niż Bułgaria i Rumunia) może uzupełnić płatności unijne pomocą krajową o nie więcej niż 30% poziomu płatności stosowanego w UE-15 na dzień 30 kwietnia 2004 roku. Republika Czeska może jednak uzupełniać płatności bezpośrednio w sektorze skrobi ziemniaczanej do 100% poziomu mającego zastosowanie w państwach członkowskich innych niż nowe państwa członkowskie. Od roku 2010 łączna wysokość środków finansowych przeznaczonych na płatności bezpośrednie w Polsce wynosi 100% poziomu płatności stosowanego w UE-15, a w kolejnych latach zmienia się jedynie struktura płatności (stopniowo rośnie udział płatności finansowanych z budżetu unijnego). W roku 2012 aż 90% środków przeznaczonych na wsparcie bezpośrednio w Polsce pochodzi z budżetu unijnego, natomiast pozostała część (10%) jest finansowana z budżetu krajowego. Mimo że stosowanie wsparcia krajowego nie jest obowiązkowe, dotychczas Polska stosuje tę formę pomocy na najwyższym, dopuszczonym Traktatem Akcesyjnym, poziomie. Krajowe płatności uzupełniające mogą być wypłacane do momentu osiągnięcia (zgodnie z zasadą stopniowego dochodzenia do pełnego poziomu płatności) 100% poziomu płatności stosowanego w UE-15. Dla Polski oznacza to, że 2012 rok jest ostatnim rokiem stosowania krajowych płatności uzupełniających. Uzupełniająca płatność obszarowa przysługuje rolnikowi, który w danym roku spełnia warunki do przyznania jednolitej płatności obszarowej i złożył wniosek przyznania płatności oraz spełnia pozostałe warunki przyznania danej płatności uzupełniającej.

Literatura: art. 132 Rozporządzenia Rady nr 73/2009 z 19 stycznia 2009 roku ustanawiające wspólne zasady dla systemów wsparcia bezpośredniego dla rolników w ramach wspólnej polityki rolnej i ustanawiające określone systemy wsparcia dla rolników, zmieniające rozporządzenia nr 1290/2005, nr 247/2006, nr 378/2007 oraz uchylające rozporządzenie nr 1782/2003, [w:] Dz.U. UE nr L 270 z 31 stycznia 2009 roku; Ustawa z 26 stycznia 2007 roku o płatnościach w ramach systemów wsparcia bezpośredniego, [w:] Dz. U. RP z 2008 roku nr 170, poz. 1051; Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 9 marca 2009 roku w sprawie rodzajów roślin objętych płatnością uzupełniającą oraz szczegółowych warunków i trybu przyznawania oraz wypłaty płatności w ramach systemów wsparcia bezpośredniego, [w:] Dz.U. RP z 2009 nr 40, poz. 326; <http://www.minrol.gov.pl/pol/Wsparcie-rolnictwa-i-rybolowstwa/Platnosci-bezposrednie/Platnosci-bezposrednie-w-2012-roku/KRAJOWE-UZUPELNIAJACE-PLATNOSCI-BEZPOSREDNIE>.

UZUPEŁNIENIE PROGRAMU OPERACYJNEGO → *Szczegółowy opis priorytetów programu operacyjnego*

W, Y

WARTOŚĆ DODANA PROJEKTU stanowi niezamierzony wprost, ale pozytywny efekt realizacji → *projektu*. Wiąże się z osiągnięciem dodatkowych rezultatów w związku z realizacją projektu, które nie wynikają w sposób bezpośredni z zaplanowanych celów oraz konstrukcji jego działań. Wartość dodana może być rozumiana również jako zaproponowanie takich przedsięwzięć, które będą uzupełnieniem dotychczas prowadzonej polityki o nowe innowacyjne elementy (→ *innowacja*, → *innowacja społeczna*). Z tego względu są to projekty prowadzące do wykorzystania zasobów w inny sposób, bardziej efektywny niż dotychczasowe działania. Wartość dodana oznacza też osiągnięcie zamierzonych celów przy wykorzystaniu jak najmniejszych nakładów finansowych, zgodnie z zasadą racjonalności. Wartość dodaną należy rozpatrywać w odniesieniu do poszczególnego typu projektu i obszaru realizacji. W związku z tym trudno jest zdefiniować to pojęcie w sposób jednoznaczny w odniesieniu do wszystkich funduszy Unii Europejskiej. Wartość dodaną można również sprecyzować, posługując się pojęciem rynkowej wartości dodanej, która jest nadwyżką rynkową przedsiębiorstwa nad wartością kapitału zainwestowanego w przedsiębiorstwie.

W kontekście projektów społecznych zakładane rezultaty projektów powinny mieć większą wartość aniżeli jedynie równowartość środków na nie przeznaczonych. Podobnie jak w przypadku rynkowej wartości dodanej, którą stanowi różnica między wartością rynkową a wartością księgową projektu, wartość dodana powinna stanowić dodatkowy walor. Różnicę tłumaczyć można wartością kapitału intelektualnego oraz innych czynników (np. postawy, motywacji). Wartość dodaną może stymulować efekt synergii, który oznacza uzyskanie zwielokrotnionych korzyści dzięki umiejętnemu połączeniu części składowych w całości. W projektach społecznych polega to na takim łączeniu działań (form wsparcia), które razem generują efekt (dodatkowy) większy od sumy efektów ich działania pojedynczego. Współpraca, kooperacja, współdziałanie mogą stanowić formy synergii. Wskazuje się tutaj na zalety wspólnego działania, wyrażone w zwiększonych efektach, a także na możliwość zmniejszenia kosztów projektu. W ramach → *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (PO KL)* za wartość dodaną można uznać np. osiągnięcie dodatkowych rezultatów, takich jak wyższe lub uzupełniające kwalifikacje, potwierdzone stosownym świadectwem lub dyplomem (jeżeli uzyskanie tych kwalifikacji nie jest przewidziane w projekcie, tzn. nie jest elementem realizowanych w projekcie zadań i ich etapów oraz ich wydanie nie zostało przewidziane w budżecie projektu), przedsięwzięcia, które są uzupełnieniem dotychczasowej polityki o nowe, innowacyjne elementy (*innowacja społeczna*).

Literatura: Przewodnik po kryteriach wyboru projektów (udzielania dofinansowania) w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Warszawa czerwiec 2008, s. 25 i nast.; Europejski Fundusz Społeczny w Polsce – Poradnik dla Beneficjentów Priorytetu 2 Zintegrowanego Programu Operacyjnego Rozwoju Regionalnego (z wyłączeniem działania 2.5), Warszawa 2006, s. 30; http://mf-iles.ae.krakow.pl/pl/index.php/Rynkowa_warto%C5%9B%C4%87_dodana

WARUNKI CZŁONKOSTWA UZYSKANE PRZEZ POLSKĘ W TRAKTACIE AKCESYJNYM W ROZDZIALE „POLITYKA REGIONALNA I KOORDYNACJA INSTRUMENTÓW STRUKTURALNYCH” to kwestia o istotnym znaczeniu dla obecnego modelu funkcjonowania kraju w Unii Europejskiej (UE). We wspomnianym Traktacie warunki te obejmuje rozdział z „zaledwie” siedmioma stronami (s. 658–664), a zawarto w nim podstawowe i ogólne regulacje dotyczące wszystkich nowo przyjętych krajów członkowskich. Polska została objęta wsparciem → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności* (FS) od dnia przystąpienia do 31 grudnia 2006 roku. Pomoc w ramach funduszy strukturalnych określona została na poziomie 14 156 mln euro w cenach z 1999 roku (kwota dla 10 nowych państw UE), a podział środków budżetowych między trzema Celami przedstawiał się następująco:

(a) 93,49% funduszy strukturalnych przeznaczono na Cel 1 (kwota: 13 234 mln euro); (b) 0,86% funduszy strukturalnych przeznaczono na Cel 2 (kwota: 121 mln euro); (c) 0,79% funduszy strukturalnych przeznaczono na Cel 3 (kwota: 111 mln euro). Polska, jako kraj o dużo niższym PKB *per capita* od średniej UE–15, objęta została w całości ówczesnym Celem 1. Dla wszystkich nowych krajów członkowskich postanowiono podnieść wysokość tzw. płatności na rachunek na rzecz instytucji płatniczej, a więc następującej po dokonaniu pierwszego zobowiązania. W krajach UE–15 jej wysokość wynosiła 7% wkładu funduszy dla danej pomocy, natomiast dla dziesięciu nowych państw jej poziom ustalono aż na 16%. Nowe kraje uzyskały również ten przywilej, że wydatki faktycznie poniesione (i spełniające wymogi), gdy stosowny → *wniosek o płatność* wpłynął do Komisji Europejskiej przed dniem przystąpienia, mogły zostać uznane za kwalifikowalne do wsparcia od 1 stycznia 2004 roku.

Korzystanie z funduszy strukturalnych, FS oraz → *Inicjatyw Wspólnotowych* → *EQUAL* i → *INTERREG* możliwe było na podstawie → *Narodowego Planu Rozwoju 2004–2006* (NPR), przyjętego przez polską Radę Ministrów 14 stycznia 2003 roku. Interesujące było przedstawienie w nim planu finansowego wykorzystania pomocy UE przyznanej na mocy Traktatu Akcesyjnego. Łączna suma środków publicznych (fundusze strukturalne, FS, środki krajowe), zaangażowanych w realizację NPR 2004–2006 miała wynieść 14 891 mln euro, z czego 11 368 mln euro (76,3% całości) pochodzić miało właśnie ze środków wspólnotowych. Z ogólnej sumy 11 368 mln euro (w cenach z 1999 roku) wkładu UE w realizację NPR 2004–2006 67,2% środków (tj. 7 635 mln euro) miało pochodzić ze wsparcia funduszy strukturalnych. Z tej kwoty aż 7 320,7 mln euro przeznaczono na realizację → *Podstaw Wsparcia Wspólnoty* (→ *Programów Operacyjnych* – PO), natomiast 314,6 mln euro (4,1% całości środków z fun-

dustry strukturalnych) na realizację Inicjatyw Wspólnotowych. W realizację działań współfinansowanych przez te fundusze należało zaangażować 2 861 mln euro publicznych środków krajowych. Oznaczało to, że sumaryczna ilość publicznych środków finansowych na realizację programów współfinansowanych przez wspomniane fundusze wynieść miała 10 496 mln euro, a średnie dofinansowanie ze Wspólnoty około 72,7%. Na czas realizacji NPR 2004–2006 zaangażowanych zostać miało również 3 733 mln euro środków FS. Na współfinansowanie projektów realizowanych w ramach tego Funduszu przeznaczono około 661,5 mln euro krajowych środków publicznych. Całkowita kwota przeznaczona na realizację projektów FS miała osiągnąć 4 394 mln euro, co oznaczało współfinansowanie środkami Wspólnoty na poziomie 84,9%. Oprócz krajowych środków publicznych przewidziano również możliwość uczestnictwa środków prywatnych. Łączna wartość wkładu podmiotów niepublicznych szacowana była na ok. 1 818 mln euro, co podwyższało łączną sumę środków zaangażowanych w realizację NPR do 16 048 mln euro.

Według szacunków uwzględnionych w NPR 2004–2006 zaangażowanie środków UE w realizację → *polityki spójności* w Polsce, w podziale na poszczególne fundusze, kształtować się miało następująco: (a) fundusze strukturalne – 67,2% (tj. 7 635 mln euro), w tym: → *Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego* – 60,9% (tj. 4 652 mln euro); → *Europejski Fundusz Społeczny* – 22,9% (tj. 1 748 mln euro); → *Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej* – 13,8% (tj. 1 055 mln euro); → *Finansowy Instrument Wspierania Rybołówstwa* – 2,4% (tj. 178,6 mln euro); (b) Fundusz Spójności – 32,8% (tj. 3 733 mln euro). Zasoby funduszy strukturalnych (tj. 7 635 mln euro), przeznaczonych na realizację Podstaw Wsparcia Wspólnoty poprzez PO, postanowiono rozdysponować w następujący sposób: → *Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego* – 39,2% środków (2 869 mln euro); → *Sektorowy Program Operacyjny Wzrost Konkurencyjności Przedsiębiorstw* – 17,8% środków (1 300 mln euro); → *Sektorowy Program Operacyjny Rozwój Zasobów Ludzkich* – 17,3% środków (1 270 mln euro); → *Sektorowy Program Operacyjny Restrukturyzacja i Modernizacja Sektora Żywnościowego i Rozwój Obszarów Wiejskich* – 14,4% środków (1 055 mln euro); → *Sektorowy Program Operacyjny Transport* – 8,6% środków (627,2 mln euro); → *Sektorowy Program Operacyjny Rybołówstwo i Przetwórstwo Ryb* – 2,4% środków (178,6 mln euro); → *Program Operacyjny Pomoc Techniczna* – 0,3% środków (20 mln euro).

Literatura: Rozdział 15 Traktatu Akcesyjnego, [w:] Dz.U. UE nr L 236 z 23 września 2003 roku; Jacek Szlachta, Znaczenie polityki strukturalnej UE dla Polski, [w:] Elżbieta Kawecka-Wyrzykowska / Ewa Synowiec (red.), *Polska w Unii Europejskiej*, Warszawa 2004, t. II, s. 53–61; Ewa Magrel / Kinga Łuszkiewicz, Kierunki polityki strukturalnej Polski w świetle rządowych programów rozwoju, [w:] Artur Bołtomiuk (red.), *Regiony peryferyjne w perspektywie polityki strukturalnej Unii Europejskiej*, Białystok 2003, s. 121–134; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, *Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki*, Kraków 2008, s. 511–517; *Narodowy Plan Rozwoju 2004–2006*, s. 135–137, [w:] <http://www.mrr.gov.pl/NR/rdonlyres/E0D8EA34-3201-46C2-80EA-D04860DFB5A6/21491/NPR20042007.pdf>

WFOŚiGW → *Wojewódzki Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej*

WIELOLETNI ORIENTACYJNY DOKUMENT PLANOWANIA (*Multi-Annual Indicative Planning Document – MIPD*) jest, oprócz → *Wieloletnich Orientacyjnych Ram Finansowych*, swego rodzaju *novum* o podstawowym znaczeniu dla funkcjonowania → *Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej (IPA)*. MIPD są przygotowywane na podstawie ogólnych ram polityki przedakcesyjnej Unii Europejskiej (UE), zawarte w Partnerstwie dla Członkostwa (w przypadku państw z kandydujących do UE) oraz w Partnerstwie Europejskim (w przypadku państw – potencjalnych kandydatów do członkostwa w UE). Przygotowuje się je w ścisłej współpracy z władzami poszczególnych państw → *beneficjentów*, co służy wspieraniu strategii działań krajowych oraz zapewnianiu zaangażowania danego kraju. W ramy przygotowywania MIPD przeniesiona została z regulacji wspólnotowych dotyczących → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* → *zasada partnerstwa*. Przejawem tego jest fakt, że zainteresowane podmioty społeczno-gospodarcze, w pewnych przypadkach, mogą brać udział w prowadzonych działaniach. Tego typu dokument ma również za zadanie zapewnić niezbędną spójność i komplementarność komponentów IPA w danym kraju beneficjencie. **MIPD jest sporządzany z uwzględnieniem trzyletniej perspektywy, a dodatkowo każdego roku jest poddawany stosownemu przeglądowi.** Składa się on z następujących części: (a) ogólnego wprowadzenia wraz z krótkim opisem przebiegu procesu konsultacyjnego z krajem beneficjentem oraz w tym kraju; (b) charakterystyki celów współpracy Unii Europejskiej (UE) z danym krajem; (c) skonsolidowanej oceny wyzwań, potrzeb i relatywnego znaczenia priorytetów, których ma dotyczyć pomoc; (d) przeglądu dotychczasowej i obecnej współpracy z UE, łącznie z analizą potrzeb i zdolności absorpcyjnej oraz zdobytych doświadczeń; (e) dla każdego komponentu – opisu sposobu przełożenia skonsolidowanej oceny na wybory strategiczne oraz na charakterystykę najważniejszych dziedzin zakwalifikowanych do pomocy w danym kraju, a także opis oczekiwanych rezultatów; (f) orientacyjnych kwot przeznaczonych na finansowanie głównych dziedzin interwencji w ramach każdego komponentu IPA.

Literatura: art. 6 Rozporządzenia Rady nr 1085/2006 z 17 lipca 2006 roku ustanawiającego Instrument Pomocy Przedakcesyjnej (IPA), [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/06/410>; <http://europa.eu/generalreport/pl/2007/rg77.htm>

WIELOLETNIE ORIENTACYJNE RAMY FINANSOWE (*Multi-Annual Indicative Financial Framework – MIFF*) są, oprócz → *Wieloletniego Orientacyjnego Dokumentu Planowania*, swego rodzaju *novum* o kluczowym znaczeniu dla funkcjonowania → *Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej (IPA)*. MIFF przygotowywane są na podstawie ogólnych ram polityki przedakcesyjnej Unii Europejskiej (UE), zawarte w Partnerstwie dla Członkostwa (w przypadku państw z pierwszej grupy – kandydujących)

oraz w Partnerstwie Europejskim (w przypadku państw z drugiej grupy – potencjalnych kandydatów do Unii Europejskiej). **Dokumenty te zawierają szczegółowe plany rozdziału dostępnych środków finansowych Instrumentu Pomocy Przedakcesyjnej (IPA) w ramach trzyletnich perspektyw dla poszczególnych → beneficjentów z podziałem na lata, komponenty i poszczególne działania.** Przygotowuje się je na podstawie zestawu obiektywnych i przejrzystych kryteriów, obejmujących ocenę potrzeb, możliwości absorpcji, poszanowanie uwarunkowań i umiejętności zarządzania. Ponadto, muszą one również uwzględniać środki pomocy o charakterze nadzwyczajnym lub tymczasowe programy reagowania przyjęte na mocy rozporządzenia ustanawiającego → *Instrument na rzecz Stabilności* (IfS). Komisja Europejska obowiązkowo zamieszcza MIFF w przygotowywanym co roku tzw. pakiecie rozszerzenia.

Literatura: art. 5 Rozporządzenia Rady nr 1085/2006 z 17 lipca 2006 roku ustanawiającego Instrument Pomocy Przedakcesyjnej (IPA), [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; <http://europa.eu/rapid/pressReleasesAction.do?reference=MEMO/06/410>; <http://europa.eu/generalreport/pl/2007/rg77.htm>

WKŁAD NIEPIENIĘŻNY jest to wkład niefinansowy wniesiony na rzecz → *projektu* w postaci dóbr, usług i stanowi wydatek kwalifikowalny. Warunkiem kwalifikowalności wkładu niepieniężnego jest jego uznanie za taki wydatek przez dane państwo w → *wytucznych* dotyczących kwalifikowalności kosztów na poziomie krajowym. W przypadku wkładu niepieniężnego koszty amortyzacji oraz koszty ogólne mogą zostać uznane za faktycznie poniesione, jeśli: (a) kwota wydatków została potwierdzona odpowiednimi dokumentami księgowymi o wartości równoważnej fakturom (→ *dokumentowanie wydatków*); (b) współfinansowanie z funduszy zostało pomniejszone o wysokość kwalifikowalnych wydatków niepieniężnych. W Polsce wkład niepieniężny na zasadach określonych w prawie wspólnotowym został uznany za wydatek kwalifikowalny (→ *koszty kwalifikowalne*). Jako wkład niepieniężny mogą zostać wniesione następujące wydatki: (a) grunty, nieruchomości (wartość wkładu musi być oszacowana przez wykwalifikowanego rzeczoznawcę); (b) wyposażenie; (c) surowce; (d) ekspertyzy (działalność badawcza lub zawodowa); (e) wolontariat (wartość wykonywanej pracy jest ustalana jak dla pracownika wg stawki godzinowej i dziennej wykonującego daną pracę). W przypadku programów współfinansowanych w ramach → *Europejskiego Funduszu Społecznego* (w Polsce → *Program Operacyjny Kapitał Ludzki*) wkład niepieniężny nie może należeć do katalogu kosztów niekwalifikowanych do dofinansowania z tego funduszu. Są to: (a) podatek VAT, który może zostać odzyskany przez beneficjenta; (b) odsetki od zadłużenia; (c) zakup mebli; (d) wyposażenie; (e) pojazdy; (f) infrastruktura; (g) nieruchomości; (h) grunty.

Literatura: art. 56 ust. 2 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 51 Rozporządzenia KE nr 1828/2006 z 8 grudnia 2006 roku

ustanawiającego szczegółowe zasady wykonania Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz Rozporządzenia PE i Rady nr 1080/2006 w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, [w:] Dz.U. UE nr L 371 z 27 grudnia 2006 roku.

WKŁAD WŁASNY – należy przez to rozumieć wkład w formie pieniężnej i niepieniężnej (→ *wkład niepieniężny*) zagwarantowany (w ramach → *projektu*) przez → *beneficjenta* w kwocie niezbędnej do uzupełnienia dofinansowania projektu. Wkład niepieniężny polega na wniesieniu nieruchomości, urządzeń, materiałów, ekspertyz lub nieodpłatnej pracy wykonywanej przez wolontariuszy. Jeśli beneficjent wnosi niepieniężny wkład własny do projektu, współfinansowanie z → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* lub → *Funduszu Spójności* nie może być wyższe aniżeli wartość całkowitych wydatków pomniejszych o wartość wkładu niepieniężnego. W praktyce oznacza to, iż wkład własny obniża kwotę dofinansowania.

WNIOSEK O DOFINANSOWANIE to formularz aplikacyjny składany przez → *beneficjenta* w celu uzyskania wsparcia ze środków pomocowych. Wniosek obejmuje w zależności od → *funduszu* bądź → *Programu Operacyjnego* informacje niezbędne do oceny realizacji projektu oraz weryfikacji zasadności przyznania dofinansowania. Wniosek zazwyczaj stanowi podstawę do rozliczania projektu i na tym etapie stanowi załącznik do → *umowy o dofinansowanie* projektu.

WNIOSEK O PŁATNOŚĆ jest dokumentem, za pomocą którego są rozliczane wydatki w ramach → *projektu* poniesione w danym okresie rozliczeniowym. Stanowi on przedział czasowy, w którym → *beneficjent* jest zobowiązany do rozliczenia części poniesionych wydatków przez złożenie wniosku o płatność. Za okres rozliczeniowy uznaje się w zależności od → *Programu Operacyjnego* (PO) zazwyczaj 3 miesiące realizacji projektu. Okres rozliczeniowy jest określany w → *umowie o dofinansowanie* projektu (bądź decyzji). Wniosek beneficjenta o płatność może dotyczyć: (a) wnioskowania o przekazanie → *płatności zaliczkowej* – części lub całości kwoty dofinansowania przyznanego w umowie o dofinansowanie/decyzji przekazanej beneficjentowi na realizację projektu; (b) wnioskowania o przekazanie → *płatności okresowej* (pośredniej) – kwoty refundacji części wydatków kwalifikowanych poniesionych w miarę postępu realizacji projektu przez beneficjenta; (c) wnioskowania o przekazanie → *płatności salda końcowego* (końcowej) – kwoty stanowiącej refundację określoną w umowie o dofinansowanie/decyzji części lub całości wydatków kwalifikowanych poniesionych na realizację projektu; (d) rozliczenia płatności zaliczkowej – udokumentowania wydatków poniesionych przez beneficjentów, którzy otrzymali środki na realizację projektu w formie zaliczki; (e) rozliczenia wydatków – udokumentowania wydatków poniesionych przez państwowe jednostki budżetowe

finansujące całość wydatków ponoszonych w ramach projektów ze środków będących w ich dyspozycji. Wniosek beneficjenta o płatność może służyć jednocześnie realizacji kilku funkcji wymienionych powyżej. Wniosek o płatność poza tym, że jest narzędziem finansowego rozliczania projektu może także pełnić funkcję sprawozdawczą. Płatność może zawierać część dotyczącą postępu rzeczowego realizacji projektu. W tym zakresie beneficjent wykazuje postęp w osiąganiu założonych wcześniej na etapie aplikowania wskaźników realizacji projektu (np. → *wskaźnik produktu* czy → *wskaźnik rezultatu*). Wniosek o płatność składany w celu rozliczenia zaliczki powinien zawierać informacje dotyczące: (1) numeru umowy o dofinansowanie; (2) okresu, za jaki wniosek jest składany; (3) całkowitej kwoty wydatków oraz wydatków kwalifikowanych objętych wnioskiem; (4) wysokości wnioskowanej kwoty; (5) dokumentów potwierdzających poniesione wydatki kwalifikowane objęte wnioskiem (→ *dokumentowanie wydatków*); (6) dochodu uzyskanego w związku z realizowanym projektem; (7) dotychczasowego oraz planowanego przebiegu rzeczowej realizacji projektu lub operacji; (8) osiągniętych wskaźników realizacji projektu; (9) problemów napotkanych w trakcie realizacji projektu lub operacji oraz przyczyn ewentualnego nieosiągnięcia zakładanego w projekcie poziomu wskaźników; (10) harmonogramu wydatków na kolejne cztery kwartały; (11) zgodności realizacji projektu lub operacji z zasadami polityk wspólnotowych albo Wspólnej Polityki Rybackiej w odniesieniu do operacji finansowanych z udziałem środków → *Europejskiego Funduszu Rybackiego*.

Literatura: §5 ust. 1 Rozporządzenia Ministra Rozwoju Regionalnego w sprawie warunków i trybu udzielania i rozliczania zaliczek oraz zakresu i terminów składania wniosków o płatność w ramach programów finansowanych z udziałem środków europejskich z 18 grudnia 2009 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 2235, poz. 1786.

WOJEWÓDZKI FUNDUSZ OCHRONY ŚRODOWISKA I GOSPODARKI WODNEJ (WFOŚiGW) to wojewódzki fundusz celowy działający na podstawie Ustawy Prawo ochrony środowiska z 27 kwietnia 2001 roku. Zakres i zasady jego działalności określa wiele ustaw, w tym m.in.: prawo ochrony środowiska, prawo wodne, prawo geologiczne i górnicze, ustawa o odpadach, prawo bankowe, ustawa o finansach publicznych i Ustawa o zamówieniach publicznych. Zadaniem Funduszu jest finansowe wspieranie przedsięwzięć z zakresu ochrony środowiska, realizowanych na obszarze konkretnego regionu. Fundusz posiada osobowość prawną i może udzielać pomocy w postaci preferencyjnych pożyczek, dotacji oraz dopłat do kredytów. **Źródłem jego dochodów są opłaty i kary za gospodarcze korzystanie ze środowiska, wnoszone przez instytucje z obszaru województwa.** Coraz większą część przychodów stanowią również odsetki od udzielonych pożyczek. System wojewódzkich funduszy ochrony środowiska funkcjonuje od połowy 1993 roku, kiedy to na mocy ówczesnej Ustawy o ochronie i kształtowaniu środowiska z 31 stycznia 1980 roku powołano 49 takich instytucji (oddzielnie dla każdego z dawnych województw).

Obecny kształt funduszy wojewódzkich oraz ich rozkład terytorialny istnieje od 1 stycznia 1999 roku i jest wynikiem reformy terytorialnej kraju (powstanie 16 dużych województw). Każdy z 16 funduszy wojewódzkich ma własny statut i organy zarządzająco-decyzyjne.

Literatura: art. 400–421 Ustawy Prawo ochrony środowiska z 27 kwietnia 2001 roku (tekst jednolity), [w:] Dz.U. RP z 2008 roku nr 25, poz. 150 z późn. zm.

WOLONTARIAT EUROPEJSKI to jedna z pięciu, oprócz → *Młodzież dla Europy*, → *Młodzież w świecie*, → *Systemy wsparcia młodzieży* i → *Wsparcie europejskiej współpracy w zakresie problematyki i działań młodzieżowych*, Akcji, które mają umożliwić osiągnięcie celów programu → *Młodzież w działaniu*. **Przedstawiana Akcja wspomaga uczestnictwo młodzieży w różnych formach wolontariatu zarówno w obrębie, jak i poza granicami UE.** W ramach tej Akcji młodzież (w wieku 18–30 lat) uczestniczy indywidualnie lub grupowo w działaniach typu *non-profit*. Wolontariat Europejski jest realizowany przez działania organizowane wspólnie przez legalnie funkcjonujące i akredytowane organizacje, które wysyłają lub goszczą wolontariuszy. Działanie w ramach Wolontariatu Europejskiego obejmuje przygotowania, okres pracy wolontariusza i czynności stanowiące kontynuację. Wolontariusz pracuje w innym kraju niż kraj jego zamieszkania. Tego rodzaju praca czy działalność ma charakter niedochodowy, wykonywana jest nieodpłatnie i w pełnym wymiarze godzin przez ustalony okres (2–12 miesięcy). Co więcej, ma ona przynosić pożytek danej społeczności lokalnej. Działania w ramach Wolontariatu Europejskiego dotyczyć mogą różnych dziedzin: kultury, młodzieży, sportu, opieki społecznej, dziedzictwa kulturowego, sztuki, obrony cywilnej, środowiska naturalnego, współpracy na rzecz rozwoju itp. Ponadto działania takie muszą przynosić wyraźne dodatkowe korzyści wynikające ze współpracy europejskiej lub zagranicznej oraz zakładać kontakty z lokalną społecznością.

Literatura: art. 4 ust. 2 i Załącznik Decyzji PE i Rady nr 1719/2006 z 15 listopada 2006 roku ustanawiającej program Młodzież w działaniu na okres 2007–2013, [w:] Dz.U. UE nr L 327 z 24 listopada 2006 roku; *Młodzież w Działaniu 2007–2013*, przewodnik, [w:] http://www.mlodziej.org.pl/index.php/ida/820/przewodnik_PL.doc; http://ec.europa.eu/youth/youth-in-action-programme/doc82_en.htm; <http://www.mlodziej.org.pl/>

WPR → *Wspólna Polityka Rolna*

WSKAŹNIK jest miernikiem wyznaczonego celu (np. → *projektu*, → *Programu Operacyjnego* – PO), zaangażowanych zasobów, osiągniętych efektów i stanowi miernik jakości lub zmienną kontekstową. Wskaźnik składa się z definicji, wartości oraz jednostki miary. Wskaźnik jest miernikiem: (a) ilości (ile?); (b) jakości (jak dobrze?); (c) → *grupy docelowej* (dla kogo?); (d) czasu (kiedy?); (e) miejsca (gdzie?). Wskaźniki powinny być zgodne z zasadą **SMART**, według której są one: (a) specyficzne,

konkretne (*specific*), powinny zostać szczegółowo opisane, określając jednocześnie zakres pomiaru); (b) mierzalne, wymierne (*measurable*) pozwalające na arytmetyczne określenie planowanego celu); (c) akceptowalne, trafne (*acceptable*), co oznacza, iż powinny być skonsultowane z wszystkimi podmiotami, które będą miały wpływ na jego rzeczywistą wartość; (d) realistyczne (*realistic*) możliwe do osiągnięcia poprzez realizację projektu; (e) określone w czasie (*time-bound*) pokazujące czas pomiaru wskaźnika.

Wskaźniki poprawnie sformułowane powinny również posiadać inne cechy, którymi są: (a) **precyzyjność** – opisywanie istoty badanego zagadnienia; (b) **aktualność** informacji – np. w relacji do dostępnych materiałów statystycznych, (c) **wrażliwość** – podatność na zmiany w trakcie wdrażania programu; (d) **wiarygodność** – wybór wskaźników z punktu widzenia prawdziwych i wiarygodnych danych, powinien być odporny na arbitralne założenia; (e) **porównywalność** – możliwość porównania wskaźnika z podobnymi wskaźnikami, np. dla innych programów czy rodzajów interwencji; (f) **rozumienie** – rozumienie istoty danego wskaźnika na każdym poziomie programu – od → *beneficjenta* do właściwej → *Instytucji Zarządzającej (IZ)*. Na uwagę zasługuje fakt, iż specyfika wskaźnika zależy od poziomu jego zastosowania w zależności, czy odnosi się do projektu, priorytetu programu operacyjnego, programu operacyjnego czy np. Narodowej Strategii Spójności. Rozróżniamy: wskaźnik wkładu, → *wskaźnik produktu*, → *wskaźnik rezultatu*, → *wskaźnik oddziaływania*. Wskaźniki można podzielić na: (a) **ilościowe** („twarde”), jasno definiowalne policzalne (np. liczba osób, które znalazły zatrudnienie, liczba kilometrów oddanych dróg); (b) **jakościowe** („miękkie”), występujące najczęściej w przypadku projektów szkoleniowych w ramach → *Europejskiego Funduszu Społecznego* – EFS.

Wskaźnik jakościowy dotyczy postaw, umiejętności i innych cech, których istnienie może być stwierdzone za pomocą przeprowadzenia specyficznych badań czy obserwacji. Do przykładowych metod badawczych służących ocenie rezultatów miękkich można zaliczyć: (a) tworzenie indywidualnych planów działań; (b) wywiady z uczestnikami projektu; (c) kwestionariusze służące analizie w czasie lub po zakończeniu kursu; (d) testy psychometryczne, służące zarówno diagnozowaniu poziomu początkowego, jak i ocenie postępu członka grupy docelowej w zwiększaniu zdolności do bycia zatrudnionym; (e) weryfikację opinii pracodawców na temat przydatności szkoleń dla rozwoju firm (w przypadku projektów dotyczących doskonalenia zawodowego pracowników przedsiębiorstw). W przypadku projektów szkoleniowych mierzenie wskaźników miękkich powinno się odbywać co najmniej dwukrotnie przed i po otrzymaniu wsparcia (przed i po realizacji projektu). Takie podejście umożliwi ocenę, na ile działania w projekcie trwale zmieniły postawy, umiejętności, przekonania beneficjentów. Uwzględniając rodzaj wskaźnika oraz poziom jego zastosowania (projekt, priorytet, PO), można wskazać potencjalne źródła jego weryfikacji. Są nimi: (a) dokumentacja projektowa (→ *dokumentowanie wydatków*); (b) raporty (np. z realizacji projektu, działania, komponentu projektu, raporty poaudytowe → *audyt ze*

wnętrzny); (c) bazy danych (tworzone przez beneficjentów, regionalne instytucje); (d) inne źródła (np. dzienniki zajęć, protokoły odbioru końcowego, dokumenty księgowo, raporty kasowe, roczniki statystyczne, rejestry, oferta firmy).

Literatura: Przewodnik po metodach ewaluacji: wskaźniki monitoringu i ewaluacji Dokument roboczy nr 2, Bruksela 2006, s. 7–10; Ewaluacja Narodowego Planu Rozwoju i programów operacyjnych w Polsce, Warszawa 2005, s. 89–90; Agnieszka Jankowska / Tomasz Kierzkowski / Robert Knopik, Fundusze strukturalne Unii Europejskiej, komentarz do Rozporządzenia Rady UE nr 1269 /1999, Warszawa 2005, s. 167.

WSKAŹNIK ODDZIAŁYWANIA stanowi konsekwencję danego → projektu wykraczającą poza jego rezultaty w odniesieniu do → grupy docelowej. Wskaźnik oddziaływania jest opisem długofalowych konsekwencji realizacji projektu, określając np. wpływ projektu na sytuację społeczno-gospodarczą w pewnym okresie od zakończenia jego realizacji, wzrost poziomu bezpieczeństwa, zwiększony przepływ osób, wzrost aktywności społeczno-ekonomicznej, liczbę bezrobotnych zatrudnionych po 18 miesiącach. Wskaźnik ten jest logicznie powiązany z rezultatami projektu. Można rozróżnić dwa rodzaje wskaźników oddziaływania: (a) **bezpośrednie**: są to efekty, które pojawiają się po pewnym upływie czasu, ale są bezpośrednio związane z podjętymi działaniami i → beneficjentami projektu; (b) **pośrednie**: wszystkie inne rodzaje efektów, do których realizacja projektu przyczyniła się jedynie częściowo lub w sposób pośredni. Może być też niezamierzonym efektem danej interwencji.

Literatura: Przewodnik po metodach ewaluacji: wskaźniki monitoringu i ewaluacji, Dokument roboczy nr 2, Bruksela 2006, s. 7–10; Ewaluacja Narodowego Planu Rozwoju i programów operacyjnych w Polsce, Warszawa 2005, s. 89–90; Bohdan Turowski / Marcin Zawicki, Funkcje, etapy, metody i narzędzia ewaluacji, [w:] Stanisław Mazur (red.), Ewaluacja Funduszy Strukturalnych, perspektywa regionalna, Kraków 2007, s. 36.

WSKAŹNIK PRODUKTU jest bezpośrednim, często materialnym efektem zrealizowanych działań. Odnosi się do sposobu realizacji → projektu, określając, co będzie zrobione. Wskaźniki produktu są osiąmane w trakcie trwania projektu, przyczyniając się bezpośrednio do założonych rezultatów, a pośrednio do celów projektu (ogólnych bądź szczegółowych). Produkty są najczęściej mierzone w jednostkach rzeczowych lub monetarnych (np. długość zbudowanych linii kolejowych, liczba przedsiębiorstw, którym udzielono finansowego wsparcia, liczba budynków poddanych renowacji), mają wymiar fizyczny (sprzęt, instalacja, wydarzenie, konferencja, liczba godzin przeprowadzonych szkoleń).

Literatura: Przewodnik po metodach ewaluacji: wskaźniki monitoringu i ewaluacji Dokument roboczy nr 2, Bruksela 2006, s. 7–10; Ewaluacja Narodowego Planu Rozwoju i programów operacyjnych w Polsce, Warszawa 2005, s. 89–90; Małgorzata Bonikowska / Bartosz Grucza / Marcin Majewski / Monika Małek, Podręcznik zarządzania projektami miękkimi, Warszawa 2006, s. 62–64; Tadeusz Grzeszczyk, Metody oceny projektów z dofinansowaniem Unii Europejskiej, Warszawa 2006, s. 114.

WSKAŹNIK REZULTATU odnosi się do efektów → projektu odczuwalnych przez → beneficjentów. Stanowi wpływ działań/uzyskanych produktów na beneficjentów pomocy. W ramach → Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki (PO KL) oznacza opis zmian, jakie nastąpią w wyniku realizacji projektu, wiążące się nierozzerwalnie z korzyściami, które osiągną uczestnicy projektu w związku z jego realizacją. Zadaniem wskaźników rezultatu jest wskazywanie, na ile cele projektu zostały osiągnięte. Świadczą o sukcesie projektu (bądź jego braku). Wobec tego poprawne sformułowanie rezultatów ma kluczowe znaczenie. Wskaźniki rezultatów powinny wynikać z działań, ale nie należy mylić ich z → wskaźnikami produktu (określają, co będzie zrobione). Jednym z kryteriów oceny w ramach PO KL jest mierzalność i realność osiągnięcia wskaźników rezultatu oraz sposób ich → monitorowania. Dlatego też w formularzu aplikacyjnym (→ wniosek o dofinansowanie) należy szczegółowo opisać metody mierzenia osiągnięcia rezultatów. Przy opisie sposobu mierzenia rezultatów należy wziąć pod uwagę: (a) okres wykonywania pomiaru, jeżeli pomiar realizowany jest cyklicznie, należy wskazać, w jakich odstępach czasu będzie realizowany oraz jaki jest planowany czas trwania cyklu; (b) miejsce dokonania pomiaru (np. spotkanie z uczestnikami projektu, wywiady w przedsiębiorstwach, wywiady kwestionariuszowe w miejscu zamieszkania beneficjentów pomocy, biuro projektu); (c) osoby odpowiedzialne za przeprowadzenie pomiaru i osoby wykonujące pomiar; (d) źródło pochodzenia danych (np.: rejestry bezrobotnych, umowy o pracę, zaświadczenia od pracodawcy, wyciągi z ewidencji działalności gospodarczej, wywiad telefoniczny, wywiady kwestionariuszowe, rejestry certyfikatów i świadectw uprawniających do wykonywania zawodu, dokumentacja szkoleniowa, wywiady środowiskowe, badanie identyfikacji marki lub produktu, logo → Europejskiego Funduszu Społecznego lub → Narodowych Strategicznych Ram Odniesienia 2007–2013, sprawozdania, statystyki, opinie ekspertów); (e) opis narzędzia mierzenia osiągnięcia rezultatów (jeżeli jest do tego wykorzystywane); (f) kwantyfikację rezultatów – czyli nadanie rezultatowi wymiaru liczbowego (podejście wskaźnikowe) lub procentowego. Wskaźnik rezultatu może mieć charakter ilościowy (tzw. twarde) oraz jakościowy (tzw. miękkie). Rezultaty „twarde” są jasno zdefiniowane jako policzalne rezultaty (np. zdobycie kwalifikacji, znalezienie stałego miejsca pracy, uczestnictwo w szkoleniu). Rezultaty „miękkie” są znacznie trudniejsze do zdefiniowania, dotyczą bowiem postaw, umiejętności i innych cech, których istnienie stwierdzone może być jedynie w drodze specyficznych badań czy obserwacji. Można do nich zaliczyć: poprawę umiejętności komunikacyjnych, rozwój umiejętności zarządzania czasem, a także wzrost pewności siebie. Wskaźniki rezultatu miękkie można podzielić na: (a) kluczowe umiejętności pracownicze; (b) umiejętności praktyczne; (c) zdolności motywacyjne; (d) osobiste predyspozycje. Użytecznymi narzędziami badań rezultatów miękkich są: (a) ankieta; (b) wywiad; (c) obserwacja.

Literatura: Przewodnik po metodach ewaluacji: wskaźniki monitoringu i ewaluacji Dokument roboczy nr 2, Bruksela 2006, s. 7–10; Ewaluacja Narodowego Planu Rozwoju i programów operacyjnych w Polsce, Warszawa 2005, s. 89–90; Przewodnik po kryteriach wyboru projektów (udzielania dofinansowania) w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Warszawa czerwiec 2008, s. 30–32.

WSPARCIE EUROPEJSKIEJ WSPÓŁPRACY W ZAKRESIE PROBLEMATYKI I DZIAŁAŃ MŁODZIEŻOWYCH to jedna z pięciu, oprócz → *Wolontariatu Europejskiego* → *Młodzieży w świecie*, → *Systemów wsparcia młodzieży* i → *Młodzieży dla Europy*, Akcji, które mają umożliwić osiągnięcie celów programu → *Młodzież w działaniu*. Szczególny nacisk Akcja ta kładzie na rozwój dialogu między młodzieżą a osobami odpowiedzialnymi za kreowanie polityki młodzieżowej w Europie, a także na europejską współpracę w zakresie problematyki i działań młodzieżowych. Akcja przyczynia się również do wspierania seminariów młodzieżowych na tematy kulturowe i polityczne, którymi żywo interesuje się młodzież.

Literatura: art. 4 ust. 5 i Załącznik Decyzji PE i Rady nr 1719/2006 z 15 listopada 2006 roku ustanawiającej program Młodzież w działaniu na okres 2007–2013, [w:] Dz.U. UE nr L 327 z 24 listopada 2006 roku; Młodzież w Działaniu 2007–2013, przewodnik, [w:] http://www.mlodziej.org.pl/index.php/ida/820/przewodnik_PL.doc; http://ec.europa.eu/youth/youth-in-action-programme/doc78_en.htm; <http://www.mlodziej.org.pl/>

WSPÓLNA POLITYKA ROLNA (*Common Agriculture Policy* – WPR) – wszystkie przedsięwzięcia dotyczące sektora rolnego, podejmowane przez Unię Europejską (UE) w celu wypełnienia postanowień zapisanych w Traktacie o Funkcjonowaniu Unii Europejskiej (a wcześniej TWE). Obejmuje: rolnictwo, leśnictwo, uprawę winorośli oraz ogrodnictwo. WPR jako jedna z pierwszych została poddana ujednoczeniu na szczeblu wspólnotowym i zakres ingerencji wspólnotowych stał się szeroki. Niewiele aspektów polityki rolnej pozostawiono w gestii państw członkowskich. Wysoki zakres uregulowań wspólnotowych w rolnictwie przy niewielkim zakresie uregulowań w innych obszarach sprawia, że wydatki na rolnictwo i rozwój wsi stanowią nieco mniej aniżeli połowę wydatków budżetu UE.

WPR opiera się na **trzech podstawowych zasadach**: **(1) jednolitości rynku** (zasada dotyczy obrotu produktami rolnymi na obszarze UE z zastosowaniem jednolitych mechanizmów interwencyjnych oraz brakiem ceł); **(2) preferencji towarów wspólnotowych nad pozostałymi** (obejmuje działania ochraniające rynek wewnętrzny przed konkurencyjnymi produktami rolnymi z krajów nienależących do UE, przez zastosowanie m.in. ceł, kontyngentów ilościowych, opłat wyrównawczych. Zasada związana jest również z pierwszeństwem sprzedaży towarów wyprodukowanych w UE na jej rynku wewnętrznym. Działaniami interwencyjnymi w ramach tej zasady objętych zostało ok. 90% produktów rolnych. Instrumenty wykorzystywane w ramach WPR zgodnie z tą zasadą powinny skłaniać nabywców do kupna produktów wytworzonych w UE); **(3) solidarności finansowej – koszty funkcjonowania Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) ponoszą wszyscy członkowie Unii**. Wspólny rynek rolny oznacza, że nie ma ograniczeń w handlu produktami gleby, lasu i morza wewnątrz UE. Obowiązuje zakaz stosowania barier utrudniających swobodny przepływ towarów rolnych między krajami członkowskimi, przy zachowaniu obowiązku spełnienia wybranych norm w zakresie bezpieczeństwa żywnościowego. Funkcjonują wspólne ceny, stałe

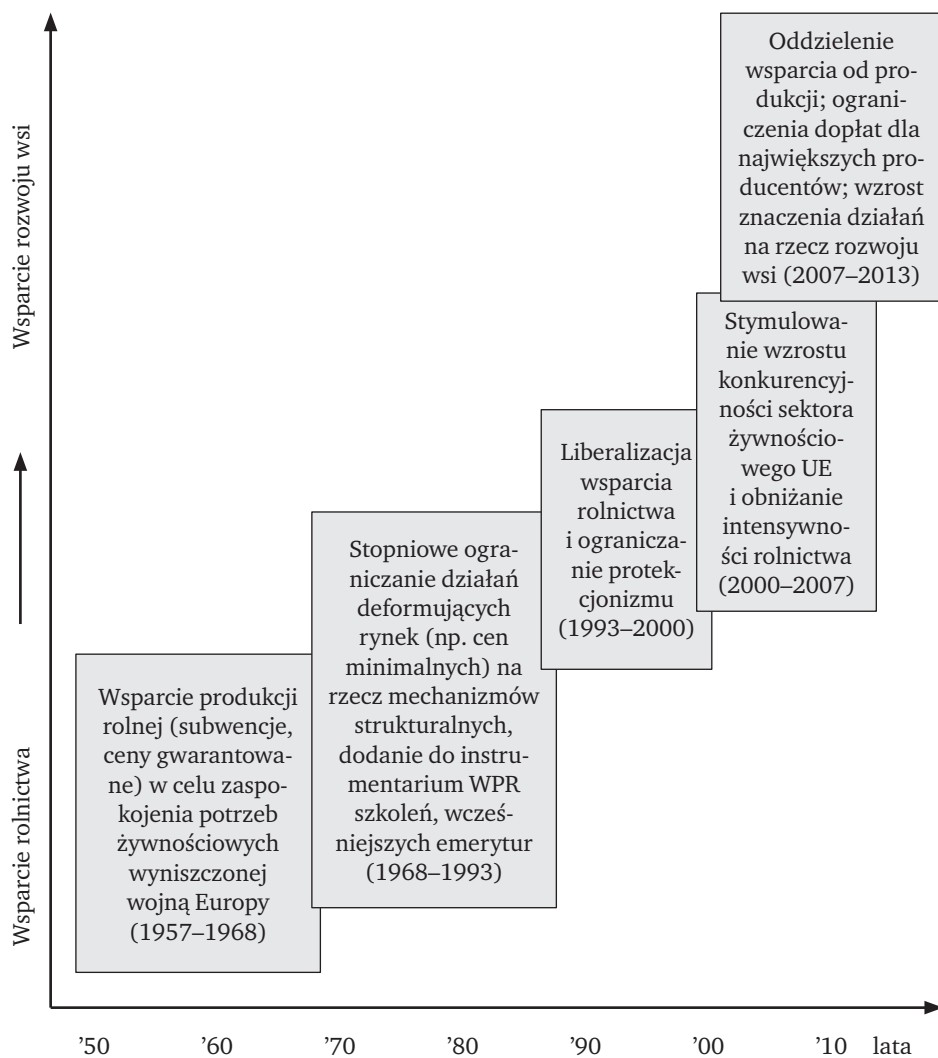
kursy walutowe w obrotach towarami rolnymi, nastąpiła harmonizacja przepisów administracyjnych, fitosanitarnych, weterynaryjnych i ochrony zdrowia.

Cele WPR zostały określone już w Traktacie Rzymskim i w wersji Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej zostały zachowane w niezmienionej postaci. Cele WPR przedstawiają się następująco: (a) zwiększenie wydajności rolnictwa przez wspieranie postępu technicznego, racjonalny rozwój produkcji rolnej, jak również optymalne wykorzystanie czynników produkcji, zwłaszcza siły roboczej; (b) zapewnienie w ten sposób odpowiedniego poziomu życia ludności wiejskiej, zwłaszcza przez podniesienie indywidualnego dochodu osób pracujących w rolnictwie; (c) stabilizacja rynków; (d) zagwarantowanie bezpieczeństwa dostaw; (e) zapewnienie rozsądnych cen w dostawach dla konsumentów. Mimo iż cele polityki rolnej są próbą pogodzenia racji zarówno nabywców, jak i producentów żywności, to po 50 latach ich funkcjonowania można ocenić WPR pozytywnie. Polityka ta doprowadziła do wzrostu wydajności rolnictwa, przyczyniła się do podniesienia poziomu życia ludności obszarów wiejskich, zagwarantowała bezpieczeństwo dostaw i zapewniła konsumentom rozsądne ceny żywności, spełniając tym samym główne cele stawiane w Traktacie Rzymskim. Nie brak także krytycznych argumentów przedstawianych przez przeciwników WPR. Polityka ta jest krytykowana głównie za zbyt duży protekcyjizm oraz za to, że jest bardzo kosztowna (zagospodarowuje znaczną część budżetu UE w 2009 roku było to ok. 40%). Nie bez znaczenia pozostaje także fakt niskiej skuteczności tej polityki z punktu widzenia konsumentów. Należy zaznaczyć, iż subsydiowanie rolnictwa nie jest zjawiskiem, które występuje jedynie w UE. Subsidia dla rolników rozumiane jako procent wartości produkcji rolnej występują także na innych kontynentach (tabela).

Pomoc dla rolników jako % wartości produkcji rolnej w 2010 roku		
Kraj/ugrupowanie	Wartość w %	Wartość subsydiów w USD
UE-27	21	101 mld
OECD	20	227 mld
Japonia	-	52 mld
Islandia	48	0,1 mld
Norwegia	60	3 mld
Szwajcaria	55	5 mld
USA	8	25 mld
Nowa Zelandia	0,5	0,07 mld
Chiny	11	147 mld

WPR, z uwagi na zmieniające się uwarunkowania, zarówno wewnętrzne, jak i zewnętrzne, podlegała w ciągu ostatnich kilkadziesiąt lat istotnym zmianom. Reformy spowodowały zasadnicze przesunięcie akcentów ze wspierania produkcji na wspieranie producentów, co ograniczyło regularne zakupy interwencyjne i wywożenie euro-

pejskich nadwyżek po cenach dumpingowych na rynki światowe i sprawiło, że WPR i rolnicy w UE stali się bardziej zorientowani na rynek. Intensywna produkcja rolna, postępująca liberalizacja handlu, rozwój łańcuchów żywnościowych oraz sieci dystrybucji sprawiają, że mieszkańcy UE nie mają problemu z dostępem do wystarczającej ilości żywności, natomiast rosną ich wymagania w zakresie jakości i bezpieczeństwa żywności. Najważniejsze reformy WPR ostatnich lat to: (1) reforma MacSharry'ego z 1992 roku; (2) Agenda 2000 uzgodniona w 1999 roku; (3) reforma WPR, uzgodniona w Luksemburgu w czerwcu 2003 roku; (4) przegląd WPR tzw. Health Check z 2008 roku. Obecnie trwa także debata na temat przyszłości WPR po 2013 roku (rysunek).

Założeniem **reformy MacSharry’ego** było systematyczne zmniejszanie poziomu gwarantowanych cen minimalnych na artykuły rolne, co było rekompensowane przez wprowadzenie systemu dopłat bezpośrednich. W ten sposób chciano podtrzymać poziom dochodów rolniczych po spadku cen na produkty rolne w ramach WPR. Plan MacSharry’ego po raz pierwszy zakładał ekstensyfikację produkcji rolnej przez wprowadzenie obowiązku odłogowania części użytków rolnych dla producentów produkujących ponad 92 ton zbóż rocznie. Reforma zakładała, co ważne, także zmianę struktury wydatków Wspólnot na wspieranie rolnictwa i rozwoju obszarów wiejskich. Polegało to na zmniejszeniu udziału środków na cenowe i dochodowe interwencje rynkowe (→ *Europejski Fundusz Orientacji i Gwarancji Rolnej*) Sekcji Gwarancji Europejskiego Funduszu Orientacji i Gwarancji Rolnej i zwiększeniu jednocześnie udziału wydatków na rozwój obszarów wiejskich w ramach funduszy strukturalnych. Od czasu reformy WPR MacSharry’ego można mówić o stopniowym przekształcaniu Wspólnej Polityki Rolnej we Wspólną Politykę Rozwoju Obszarów Wiejskich. Co dowodzi tezy, iż WPR ewoluuje z polityki zorientowanej na wpieranie rolnictwa na politykę zorientowaną na wspieranie obszarów wiejskich, gdzie niekoniecznie rolnik (producent rolny) jest jej punktem centralnym.

Propozycje pogłębienia i rozszerzenia reform z 1992 roku przez dalsze odchodzenie od wysokich cen rynkowych na rzecz płatności bezpośrednich zawierała Agenda 2000 – dokument przedłożony przez Przewodniczącego Komisji Europejskiej Jacques’a Santera Parlamentowi Europejskiemu 15 lipca 1997 roku. Ostateczny kształt Agendzie 2000 nadano na spotkaniu przywódców krajów członkowskich UE pod koniec marca 1999 roku w Berlinie. Reformą objęto sektory: niektórych upraw polowych (zboża, oleiste, wysokobiałkowe, ziemniaki) wołowiny i mleka. Reforma była odpowiedzią na zmieniające się uwarunkowania zewnętrzne (krytyka na forum Światowej Organizacji Handlu – WTO) i wewnętrzne (krytyka WPR m.in. ze strony konsumentów i podatników). Jednocześnie wraz ze zmniejszającym się gospodarczym zapleczem sektora (malejący wkład w PKB) wzrastała jego rola pozaprodukcyjna. To właśnie znalazło swoje odzwierciedlenie w Agendzie 2000, gdzie większy nacisk położono na rozwój obszarów wiejskich. W związku z tym zaczęto wspierać nie tylko jego funkcji produkcyjnej, lecz także funkcji pozaprodukcyjnej – świadczenie usług na rzecz środowiska naturalnego – tzw. rolnictwo wielofunkcyjne i zrównoważone.

Twórcy reformy uzgodnionej w Luksemburgu w czerwcu 2003 roku wyszli z założenia, że europejskie rolnictwo musi być bardziej zorientowane na rynek oraz w większym stopniu odpowiadać na oczekiwania konsumentów dotyczące jakości żywności. Urynkowieniu sektora rolnego ma służyć wprowadzenie jednolitej płatności obszarowej, której wysokość nie będzie zależała od wielkości produkcji w gospodarstwie (*decoupling*). Aby zagwarantować wysoką jakość żywności, Komisja zdecydowała się na wprowadzenie od 1 stycznia 2005 roku → *zasady współzależności* (cross-compliance), w myśl której uzyskanie dopłaty bezpośredniej (→ *płatność bezpośrednia*) przez gospodarstwo będzie zależało od spełnienia przez nie standardów ochrony środowiska,

weterynaryjnych i jakościowych. Inne najważniejsze elementy reformy to: (a) ograniczenie dopłat dla największych producentów rolnych i przeznaczenie zaoszczędzonych środków na rozwój obszarów wiejskich (modulation) (→*zasada modulacji*); (b) likwidacja interwencyjnego skupu żyta; (c) mechanizm dyscypliny finansowej, który ma zagwarantować utrzymanie wydatków na WPR na poziomie ustalonym podczas szczytu Rady UE w Berlinie w 2002 roku; (d) wzrost znaczenia programów na rzecz rozwoju obszarów wiejskich (→*Program Rozwoju Obszarów Wiejskich 2007–2013*); (e) redukcja cen interwencyjnych mleka, która zostanie zrekompensowana wyższymi dopłatami bezpośrednimi.

Polska została objęta reformą WPR zgodnie z art. 23 Traktatu Akcesyjnego. Podczas szczytu Rady Europejskiej w Luksemburgu Polska zgłosiła wiele zastrzeżeń do jej postanowień. Najważniejsze z nich dotyczyło wyłączenia nowo wprowadzanych dopłat z mechanizmu phasing-in (mechanizm stopniowego dochodzenia do pełnej wysokości dopłat) oraz zrekompensowania polskim producentom zniesienia interwencji na rynku żyta (Polski rząd skierował pozew do Europejskiego Trybunału Sprawiedliwości dotyczący decyzji Rady nr 2004/281/WE ustanawiającej mechanizm wdrażania płatności bezpośrednich w nowych państwach członkowskich, który różnicuje rolników ze starej i nowej UE). Polska delegacja zwróciła również uwagę na konieczność ustanowienia okresu przejściowego we wprowadzaniu zasady współzależności. Najistotniejszym elementem reformy jest zastąpienie dotychczasowych płatności bezpośrednich, uzależnionych ściśle od produkcji, systemem jednolitej płatności. Według postanowień reformy płatność, niezależna i oddzielona od struktury i wielkości produkcji rolnej, jest równa sumie płatności, jaką rolnik uzyskał średnio w latach 2000–2002 oraz jest przypisana do uprawianej powierzchni gruntów rolnych. Jej przyznanie jest uzależnione od spełnienia pewnych wymogów m.in. w zakresie dobrej kultury rolnej gruntów, ochrony środowiska i bezpieczeństwa żywności. Stare państwa członkowskie w ramach tego systemu będą mogły wybrać między dwoma rodzajami płatności: →*jednolitą płatnością na gospodarstwo* (JPG) a →*jednolitą płatnością regionalną* (JPR). W przypadku jednolitej płatności na gospodarstwo, jest wymagane prowadzenie określonych upraw lub chów określonych zwierząt w gospodarstwie. Wysokość płatności na hektar użytków rolnych jest obliczona na podstawie płatności otrzymywanej w okresie referencyjnym. Obszarem, który jest brany pod uwagę przy wyliczaniu wysokości JPG, są użytki rolne przeznaczone pod uprawy wieloletnie, lasy i ziemia użytkowana w celach nierolniczych. Od roku 2007 premie mleczne i płatności dodatkowe do mleka są wliczane do JPG. W przypadku rolników, nieposiadających w okresie referencyjnym użytków rolnych, ale otrzymujących premie zwierzęce, wartość JPG jest równa średniej wielkości płatności z okresu referencyjnego. Transfer praw do płatności jest dokonywany w ramach państwa członkowskiego. Wynegocjowane w Kopenhadze warunki integracji polskiego rolnictwa z rolnictwem UE, a zwłaszcza system płatności obszarowych, są bliższe założeniom reformy WPR, niż zasady wspierania gospodarstw w starych państwach członkowskich UE. W Polsce wysokość dopłat

bezpośrednich wynika z powierzchni gospodarstwa, a nie wielkości produkcji. Uproszczony system przyznawania dopłat bezpośrednich jest bardzo bliski zarówno systemowi JPG, jak i JPR. W tym sensie oddzielenie wysokości dopłat od wielkości produkcji był dla polskich rolników jedynie lekką modyfikacją funkcjonującego systemu dopłat obowiązującego od momentu akcesji. Wynikający z reformy luksemburskiej nowy system wsparcia gospodarstw rolnych jednoznacznie wskazuje na odejście od promowania rolnictwa przemysłowego na rzecz zrównoważonej produkcji rolnej.

Kolejna reforma WPR nastąpiła wraz z przeglądem śródkresowym w 2008 roku. W listopadzie 2008 roku przyjęto polityczne porozumienie ministrów rolnictwa państw UE w sprawie oceny funkcjonowania wspólnej polityki rolnej, którego celem miało być unowocześnienie, uproszczenie i usprawnienie WPR. Nie bez znaczenia pozostały także zagadnienia związane ze zniesieniem ograniczeń nałożonych na rolników, umożliwiając im w ten sposób reagowanie w odpowiedniejszy sposób na sygnały rynkowe oraz stawienie czoła nowym wyzwaniom. Szczególną uwagę należy zwrócić na kilka elementów reformy takich jak: (1) **Stopniowe wycofywanie kwot mlecznych**. Kwoty mleczne wygasną do kwietnia 2015 roku „miękkie lądowanie” zapewnione jest dzięki zwiększaniu kwot o jeden procent każdego roku od roku 2009/2010 do roku 2013/2014; (2) **Oddzielenie płatności bezpośrednich od wielkości produkcji**. Jest to kontynuacja postanowień reformy z Luksemburga gdzie rozpoczęto proces oddzielania płatności bezpośrednich od produkcji. W wydaniu reformy z 2008 roku jest to kontynuacja tego procesu. Płatności nie są powiązane z wielkością produkcji poszczególnych produktów. Niektóre z państw członkowskie zdecydowały się jednak utrzymać część płatności związanych z wielkością produkcji. Pozostałe płatności związane z wielkością produkcji zostaną od niej oddzielone i przeniesione do systemu płatności jednolitej, z wyjątkiem premii z tytułu krów mamek, kóz i owiec, w przypadku których państwa członkowskie utrzymują dotychczasowe poziomy wsparcia uzależnione od wielkości produkcji; (3) **Wsparcie dla sektorów zmagających się ze szczególnymi problemami** (tzw. środki z art. 68 rozporządzenia nr 73/2009). Środki specjalne dotyczą m.in. prowadzenia określonych rodzajów gospodarki rolnej, które mają znaczenie dla ochrony lub poprawy stanu środowiska, poprawy jakości produktów rolnych, poprawy sprzedaży produktów rolnych, stosowania zaostrzonych norm w zakresie dobrostanu zwierząt, określonych rodzajów działalności rolniczej wiążących się z dodatkowymi korzyściami rolno-środowiskowymi. Państwa członkowskie mogą zarezerwować, w odniesieniu do danego sektora, 10% swoich krajowych pułapów budżetowych przewidzianych na płatności bezpośrednie, wykorzystując je na działania środowiskowe lub działania w zakresie poprawy jakości i wprowadzania do obrotu produktów w tym sektorze. W wyniku reformy możliwość ta ma szersze zastosowanie. Środki te nie będą już musiały być wykorzystywane w ramach tego samego sektora. Można je będzie przeznaczyć na pomoc rolnikom zajmującym się produkcją mleka, wołowiny, mięsa koziego czy baraniego oraz ryżu w regionach o niekorzystnych warunkach gospodarowania lub w przypadku gospodarstw działających w sektorze

podatnym na zagrożenia, jak również na wsparcie środków zarządzania ryzykiem, takich jak programy ubezpieczeń od klęsk żywiołowych i fundusze wspólnego inwestowania na wypadek chorób zwierząt. Do objęcia tym mechanizmem kwalifikują się również kraje stosujące system JPO; (4) **Przedłużenie okresu stosowania systemu jednolitej płatności obszarowej.** Państwa członkowskie, stosujące uproszczony system jednolitej płatności obszarowej, będą mogły nadal go stosować do końca 2013 roku; (5) **Wykorzystanie obecnie niewydanych środków.** Państwa członkowskie stosujące system płatności jednolitej będą mogły albo wykorzystać obecnie niewykorzystane środki z ich krajowej puli środków na działania objęte art. 68 rozporządzenia nr 73/2009 lub przenieść je do budżetu przeznaczanego na rozwój obszarów wiejskich; (6) **Zwiększenie działania mechanizmu modulacji – przeniesienie środków z budżetu płatności bezpośrednich do budżetu przeznaczanego na rozwój obszarów wiejskich.** W wyniku reformy z Luksemburga płatności wszystkich rolników, którzy otrzymują płatności bezpośrednie w wysokości powyżej 5 000 euro, obniżane są o 5%, a uzyskane środki przekazywane są do budżetu przeznaczanego na rozwój obszarów wiejskich w danym państwie członkowskim. Stawka ta wzrośnie do 10% do 2012 roku. Dodatkowe cięcie w wysokości 4% zostanie dokonane w odniesieniu do płatności powyżej 300 000 euro rocznie. Uzyskane w ten sposób środki będą wykorzystane przez państwa członkowskie na wzmocnienie programów w dziedzinie zmian klimatycznych, energii odnawialnej, gospodarki wodnej, różnorodności biologicznej, innowacji w czterech wyżej wzmiankowanych dziedzinach oraz na środki towarzyszące w sektorze mleczarskim. Przeniesione środki będą współfinansowane przez UE w 75% i 90% w regionach konwergencji, gdzie średni PKB jest niższy; (7) **Zwiększenie poziomu wsparcia dla młodych rolników** z 55 000 do 70 000 euro; (8) **Zniesienie odłogowania.** Znosi się wymóg odłogowania 10% gruntów przez rolników prowadzących uprawy. Pozwoli to rolnikom na maksymalizowanie potencjału produkcyjnego; (9) **Modyfikacja zasady współzależności.** Zasadniczy mechanizm zasady jest utrzymany z tym, że planuje się zniesienie norm, które nie są istotne z punktu widzenia odpowiedzialności rolników lub nie są z nią związane. Dodane zostaną nowe wymogi w celu zachowania korzyści środowiskowych wynikających z odłogowania gruntów oraz poprawy gospodarki wodnej; (10) **Zniesienie mechanizmów interwencji.** Interwencja zostanie zniesiona w odniesieniu do rynku wieprzowiny oraz ustalona na poziomie zerowym dla jęczmienia i sorga. W odniesieniu do pszenicy zakupy interwencyjne będą możliwe w okresie interwencyjnym za cenę 101,31 euro/tonę do 3 mln ton. Powyżej tej ilości – będą one dokonywane w ramach przetargu. W odniesieniu do masła i odtłuszczonego mleka w proszku górne granice będą wynosić odpowiednio 30 000 ton i 109 000 ton. Powyżej tych ilości interwencja będzie odbywać się w ramach przetargu; (11) **Ograniczenia płatności minimalnej.** W tym zakresie przewidziano, iż państw członkowskie powinny stosować płatność minimalną w wysokości 250 euro na gospodarstwo lub minimalną powierzchnię 1 hektara bądź stosować oba rozwiązania. Państwa mogą także zastosować współ-

czynnik do 250 euro i 1 hektara na podstawie porównania między średnią wielkością unijnego gospodarstwa i płatnością a średnią krajową.

Debata nad przyszłością WPR 2014–2020. KE w październiku 2011 roku przedstawiła swoje propozycje rozporządzeń na okres finansowy 2014–2020. Propozycje objęły siedem projektów rozporządzeń. Według stanowiska KE Przyszła WPR będzie odnosiła się nie tylko do małej, choć niezbędnej części gospodarki UE, lecz będzie także polityką o strategicznym znaczeniu dla bezpieczeństwa żywnościowego, środowiska naturalnego i zrównoważenia terytorialnego. W okresie na lata 2014–2020 planuje się utrzymanie dwóch filarów WPR (tj. polityki wsparcia rolnictwa oraz wsparcia rozwoju obszarów wiejskich). W kwestiach finansowych zakłada się utrzymanie obecnego poziomu budżetu WPR i podziału środków pomiędzy oba filary w wymiarze nominalnym, co oznacza spadek jego wartości realnej. Pozostawia się do decyzji państw członkowskich możliwość przesunięcia 10% środków z filaru I do II. Tymczasem państwa o stawce płatności poniżej 90% średniej UE mają dodatkowo możliwość przeniesienia do 5% kwot z filaru II na podniesienie stawek w filarze I. Przewiduje się również stopniowe zmniejszanie różnic w wysokości płatności bezpośrednich pomiędzy poszczególnymi państwami. Ma się to odbywać zgodnie z propozycją KE do 2017 roku. 1/3 różnicy między obecnym poziomem a poziomem 90% średniej została by zniwelowana w przypadku państw o najniższym obecnie poziomie płatności. W przypadku Polski oznacza to wzrost stawki o 2,71%. Nie określono natomiast algorytmu podziału środków pomiędzy państwa członkowskie w przypadku filaru II WPR. Stwierdzono jedynie, iż byłby on oparty na „obiektywnych kryteriach” i „uwzględnił obecny podział”. Sposób podziału środków miałby być określony w regulacjach szczegółowych, i to w drodze aktów delegowanych, co oznacza szersze uprawnienia KE i ograniczone możliwości wpływania na tę decyzję państw członkowskich. KE w ramach propozycji przedstawiła nowy system płatności bezpośrednich. Chodzi o wprowadzenie mechanizmów, które w sposób pełniejszy byłyby spójne z podejściem strategicznym w filarze II WPR. Nowy system płatności bezpośrednich ma zapewnić wsparcie jedynie tzw. aktywnym rolnikom. Według KE płatności przysługiwałyby osobom fizycznym i prawnym które spełniają następujące warunki: (1) udział płatności bezpośrednich w ich wpływach z działalności pozarolniczej w ostatnim roku fiskalnym był nie mniejszy niż 5%; (2) ziemia rolna jest utrzymywana w stanie naturalnym i nadaje się na pastwiska i uprawy i przeprowadza się na niej minimalne zabiegi rolnicze przewidziane w projekcie rozporządzenia. Należy zaznaczyć, iż pierwszy punkt nie odnosi się do rolników otrzymujących mniej niż 5000 euro rocznych płatności. Propozycje przedstawione przez KE wprowadzają także nowy system płatności który zastąpiłby funkcjonujące dotychczas dwa systemy tj.: system płatności jednolitej (SPS – *Single Payment Scheme*) i system jednolitej płatności obszarowej (SAPS – *Single Area Payment Scheme*). Nowy system nazwany został **systemem płatności podstawowej** (*Basic Payment System – BPS*). Pierwszy podział uprawnień do płatności bezpośrednich odbywałby się na podstawie wniosków złożonych do dnia 15 maja 2014 roku. Liczba przydzielonych uprawnień

wynikałyby z liczby hektarów kwalifikujących się i zadeklarowanych na 2014 rok. Co do zasady, uprawnienia do płatności, mogłyby być przyznane jedynie tym rolnikom, którzy otrzymywali płatności bezpośrednio w 2011 roku w ramach SPS lub SAPS. W przypadku rolników, którzy rozpoczęli działalność po tym okresie, uprawnienia można będzie przyznać, jeżeli gospodarstwo nabyto przed dniem 15 maja 2014 roku, a zbywca przekazał jednocześnie prawo do otrzymywania uprawnień. Innym rozwiązaniem jest wykorzystanie rezerwy krajowej, jeżeli ubiegający się o uprawnienia spełniają warunki przewidziane dla młodych rolników (nie więcej niż 40 lat).

Przewiduje się również stopniowe dochodzenie do bardziej wyrównanych stawek w ramach poszczególnych państw i regionów. Dotyczy to państw, które obecnie stosują system SPS, czyli głównie państw UE-15. Mogłyby one zróżnicować wysokość stawek, przeznaczając na ten cel do 60% koperty krajowej. Do roku 2019 poziom stawek, w danym państwie czy regionie miałyby być jednakowy. W ramach systemu planuje się także wprowadzenie górnego limitu wysokości łącznie otrzymywanych płatności bezpośrednich. Redukcji miałyby podlegać płatności dla rolników uzyskujących ponad 150 tys. euro. Jednakże przewidziano, iż od tej wysokości uzyskanych dopłat uwzględnia się koszty zatrudnienia ponoszonych przez rolników oraz koszty związane z tzw. zazielenieniem płatności, co dodatkowo znacznie zmniejszy liczbę rolników, których płatności podlegałyby redukcji. Podobnie jak funkcjonuje to obecnie oszczędności wynikające z redukcji przeznaczone zostaną na II filar. Zgodnie z art. 11 propozycji przewidziano następujące pułapy produkcji: (1) o 20% w przypadku kwot z przedziału 150 tys.–200 tys. euro; (2) o 40% w przypadku kwot z przedziału 200 tys.–250 tys. euro; (3) o 70% w przypadku kwot z przedziału 250 tys.–300 tys. euro; (4) kwoty powyżej 300 tys. euro nie będą w ogóle wypłacane. Zupełną nowością w systemie ma być tzw. zazielenienie płatności bezpośrednich, czyli płatność za praktyki rolnicze korzystne dla klimatu i środowiska. Taka płatność będzie przysługiwać rolnikom, którzy realizują następujące działania: (1) dywersyfikację upraw – gospodarstwa, których powierzchnia gruntów ornych przekracza 3 ha, byłyby zobowiązane do uprawiania co najmniej trzech gatunków/uprawy. Żadna z tych trzech upraw nie może obejmować mniej niż 5% gruntów uprawnych, a główna uprawa nie może przekroczyć 70% gruntów uprawnych. Z tego obowiązku byłyby zwolnione uprawy przez większość roku znajdujące się pod wodą oraz trawy; (2) utrzymanie powierzchni trwałych użytków zielonych na poziomie ustalonym na podstawie roku referencyjnego; (3) przeznaczenie na działania prośrodowiskowe minimum 7% powierzchni gruntów kwalifikowanych. Z propozycji KE wynikają także zmiany w II filarze WPR. Wsparcie w tym filarze ma dotyczyć tych rolników, którzy chcą w swoich gospodarstwach prowadzić innowacyjne metody produkcji. Nowym rozwiązaniem jest wsparcie dla młodych rolników (poniżej 40. roku życia) i dopiero rozpoczynających działalność. Propozycja KE zakłada, iż tacy rolnicy otrzymywaliby w okresie 5 lat dodatkowo 25% płatności bezpośrednich aniżeli średnia krajowa. Zwiększenie jest obciążone pewnymi warunkami, dotyczy to rolników, którzy posiadają co najmniej

25-hektarowe gospodarstwa. Instrumenty realizacji WPR w okresie 2007–2013 to → *Europejski Fundusz Rolny Gwarancji* i → *Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich*.

Literatura: art. 38–44 TFUE, [w:] Dz.U. UE nr C 306 z 17 grudnia 2007 roku; Rozporządzenie Rady nr 73/2009 z 19 stycznia 2009 roku ustanawiające wspólne zasady dla systemów wsparcia bezpośredniego dla rolników w ramach wspólnej polityki rolnej i ustanawiające określone systemy wsparcia dla rolników, zmieniające rozporządzenia nr 1290/2005, nr 247/2006, nr 378/2007 oraz uchylające rozporządzenie nr 1782/2003, [w:] Dz.U. UE nr L 270 z 31 stycznia 2009 roku; Rozporządzenie Rady nr 1290/2005 z 21 czerwca 2005 roku w sprawie finansowania wspólnej polityki rolnej, [w:] Dz.U. UE nr L 209 z 11 sierpnia 2005 roku; Rozporządzenie Rady nr 1437/2007 z 26 listopada 2007 roku zmieniające rozporządzenie nr 1290/2005 w sprawie finansowania wspólnej polityki rolnej, [w:] Dz.U. UE nr L 322 z 7 grudnia 2007 roku; Rozporządzenie Rady nr 1782/2003 z 29 września 2003 roku ustanawiające wspólne zasady dla systemów wsparcia bezpośredniego w ramach wspólnej polityki rolnej i ustanawiające określone systemy wsparcia dla rolników oraz zmieniające rozporządzenia nr 2019/93, nr 1452/2001, nr 1453/2001, nr 1454/2001, nr 1868/94, nr 1251/1999, nr 1254/1999, nr 1673/2000, nr 2358/71 i r 2529/2001 – wersja skonsolidowana z 24 lipca 2008 roku, [w:] [http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=C](http://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=C%20ONSLEG%3A2003R1782%3A20080724%3A%20PL%3APDF) ON SLEG:2003R1782:20080724:PL:PDF; Płatności bezpośrednie w UE jako Instrument wsparcia sektora rolnego – przeszłość terażniejszość przyszłość, Warszawa 2004, s. 3, <http://www.fapa.com.pl/saeper>; Wanda Chmielewska-Gill / Joanna Czapla / Jerzy Dąbrowski / Joanna Gzuba, Wspólna Polityka Rolna zasady funkcjonowania oraz ich reforma, Warszawa 2003, s. 7; Janusz Rowiński, Wspólna Polityka Rolna Unii Europejskiej, Warszawa 2003, s. 24–36; Traktat między Królestwem Belgii, Królestwem Danii, Republiką Federalną Niemiec, Republiką Grecką, Królestwem Hiszpanii, Republiką Francuską, Irlandią, Republiką Włoską, Wielkim Księstwem Luksemburga, Królestwem Niderlandów, Republiką Austrii, Republiką Portugalską, Republiką Finlandii, Królestwem Szwecji, Zjednoczonym Królestwem Wielkiej Brytanii i Irlandii Północnej (Państwami Członkowskimi Unii Europejskiej) a Republiką Czeską, Republiką Estońską, Republiką Cypryjską, Republiką Łotewską, Republiką Litewską, Republiką Węgierską, Republiką Malty, Rzeczpospolitą Polską, Republiką Słowenii, Republiką Słowacką dotyczący przystąpienia Republiki Czeskiej, Republiki Estońskiej, Republiki Cypryjskiej, Republiki Łotewskiej, Republiki Litewskiej, Republiki Węgierskiej, Republiki Malty, Rzeczypospolitej Polskiej, Republiki Słowenii i Republiki Słowackiej do Unii Europejskiej, podpisany w Atenach w dniu 16 kwietnia 2003 roku Dz.U. z 30 kwietnia 2004 nr 90, poz. 864 oraz Dz. U WE nr L 236 z 23 września 2003 roku; Waldemar Guba, Nowa wspólna polityka rolna od roku 2005, [w:] Elżbieta Kawecka –Wyrzkowska / Ewa Synowiec (red.), Unia Europejska, tom I, Warszawa 2004, s. 162; Łukasz Hardt, Implikacje reformy Wspólnej Polityki Rolnej dla Polskiego rolnictwa i obszarów wiejskich, Warszawa 2007, s. 5; FAPA, Wspólna Polityka Rolna jako europejska polityka żywnościowa, wersja wstępna, Warszawa czerwiec 2011, s. 4; Rolnictwo: ocena funkcjonowania WPR pomoże rolnikom sprostać nowym wyzwaniom, 20 listopada 2008 roku, [w:] IP/08/1749, Bruksela, 20 listopada 2008 roku; Andrzej Czyżewski / Anna Matuszczak / Barbara Wieliczko, Ocena projekcji budżetowych UE dotyczących kolejnego okresu programowania w kontekście Wspólnej Polityki Rolnej, Warszawa 2011, s. 24–38; Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów WPR do 2020 r.: sprostać wyzwaniom przyszłości związanym z żywnością, zasobami naturalnymi oraz aspektami terytorialnymi, [w:] KOM(2010) 672 wersja ostateczna, 18 listopad 2010, Regulation of the European Parliament and of the Council establishing rules for direct payments to farmers under support schemes within the framework of the common agricultural policy, [w:] COM(2011) 625 final, 19 October 2011; Commission staff working paper impact assessment Common Agricultural

Policy towards 2020, [w:] SEC(2011) 1153 final/2, 20 October 2011, s. 21–41; <http://www.arimr.gov.pl/pomoc-unijna/wspolna-polityka-rolna/ke-przedstawila-projekt-reformy-wspolnej-polityki-rolnej-na-lata-2014-2020-pazdziernik-2011-r.html>

WSPÓLNA POLITYKA RYBACKA (*Common Fisheries Policy*) – pierwsze akty prawne w sektorze rybołówstwa zostały przyjęte w 1970 roku. Niemniej jednak aż do 1976 roku traktowano rybołówstwo jako część rolnictwa. Właśnie wtedy rybołówstwo morskie, dzięki zmianom organizacyjnym w Komisji Europejskiej, wydzielone zostało z Dyrekcji Generalnej VI Rolnictwo i podniesione do rangi odrębnej Dyrekcji Generalnej XIV Rybołówstwo. Prawdziwie przełomowym był jednak dopiero rok 1983, kiedy Rada wydała dwa Rozporządzenia: nr 170/83 i nr 171/83. Zapoczątkowały one system zarządzania zasobami morza i określiły techniczne środki ochrony zasobów i uważane są za początek Wspólnej Polityki Rybackiej. Dwie dekady później polityka ta przeszła gruntowną reformę. Reforma z 2002 roku zmierzała do zapewnienia zrównoważonego rozwoju działalności rybackiej ze środowiskowego, ekonomicznego i społecznego punktu widzenia. Celem zmian była również poprawa podstaw procesu decyzyjnego poprzez szersze wykorzystywanie opracowań naukowych i wzmocnione uczestnictwo udziałowców. Aż po dzień dzisiejszy obejmuje ona cztery priorytety: (a) ochronę zasobów, (b) wprowadzenie zasad rynkowych, (c) kwestie strukturalne takie jak finansowanie statków, urządzeń portowych i zakładów przetwórstwa rybnego, (d) politykę zewnętrzną, w tym umowy w zakresie rybołówstwa z państwami spoza UE. Instrumentem jej realizacji jest w okresie 2007–2013 → *Europejski Fundusz Rybacki* (następca → *Finansowego Instrumentu Wspierania Rybołówstwa*) z całkowitym budżetem w wysokości 3 849 mln euro.

Literatura: Council Regulation No 4028/86 of 18 December 1986 on Community measures to improve and adapt structures in the fisheries and aquaculture sector, [w:] Dz.U. WE nr L 376 z 31 grudnia 1986 roku; Dyrektywa Rady nr 43/92 z 21 maja 1992 roku w sprawie ochrony siedlisk przyrodniczych oraz dzikiej fauny i flory, [w:] Dz.U. UE nr L 206 z 22 lipca 1992 roku; Council Regulation No 3699/93 of 21 December 1993 laying down the criteria and arrangements regarding Community structural assistance in the fisheries and aquaculture sector and the processing and marketing of its products, [w:] Dz.U. UE nr L 346 z 31 grudnia 1993 roku; Council Regulation No 2468/98 of 3 November 1998 laying down the criteria and arrangements regarding Community structural assistance in the fisheries and aquaculture sector and the processing and marketing of its products, [w:] Dz.U. UE nr L 312 z 20 listopada 1998 roku; Rozporządzenie Rady nr 104/2000 z 17 grudnia 1999 roku w sprawie wspólnej organizacji rynków produktów rybołówstwa i akwakultury, [w:] Dz.U. UE nr L 17 z 21 stycznia 2000 roku; Rozporządzenie Rady nr 2371/2002 z 20 grudnia 2002 roku w sprawie ochrony i zrównoważonej eksploatacji zasobów rybołówstwa w ramach wspólnej polityki rybołówstwa, [w:] Dz.U. UE nr L 358 z 31 grudnia 2002 roku; Rozporządzenie KE nr 26/2004 z 30 grudnia 2003 roku dotyczące rejestru statków rybackich Wspólnoty, [w:] Dz.U. UE nr L 5 z 9 stycznia 2004 roku; http://ec.europa.eu/fisheries/cfp_en.htm; <http://www.europarl.europa.eu/highlights/pl/902.html>; http://www.rcie.lodz.pl/info/dokumenty/03_przewodnik/08_rybolowstwo/rybo%B3owstwo101%20-%20Informacje%20podstawowe.pdf

WSPÓLNE ZASADY DOTYCZĄCE DOKONYWANIA PŁATNOŚCI – w latach 2007–2013, podobnie jak w poprzednim okresie programowania pomocy wspólnotowej, płatności wkładów z → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* (UE) dokonywane przez Komisję Europejską (KE) na rzecz wyznaczonej przez kraj członkowski instytucji, przyjmują formę → *płatności zaliczkowej*, potem → *płatności okresowej* oraz, na zakończenie, → *płatności salda końcowego*. Identyczne terminy jak w latach 2000–2006, mimo starań KE o ich zmianę, zachowano dla określenia czasu przekazania Komisji tymczasowych prognoz dotyczących prawdopodobnych wniosków o płatność na bieżący i kolejny rok budżetowy, tj. 30 kwietnia. Co więcej, nie zmieniono również regulacji dotyczących m.in.: (a) kumulacji płatności zaliczkowej i okresowej, określających maksymalny ich pułap na poziomie 95% wkładu funduszy w dany → *Program Operacyjny* (PO); (b) niepodzielności płatności na rzecz → *beneficjentów*, tj. zapewnienia, że otrzymują oni pełną kwotę wkładu ze środków publicznych możliwie najszybciej i w całości; (c) stosowania euro i sposobu przeliczania euro na waluty krajowe; (d) księgowania odsetek uzyskanych z tytułu płatności zaliczkowej; (e) terminów i częstotliwości przekazywania KE wniosków o płatności okresowe; (f) terminu przysługującego Komisji na dokonanie płatności okresowej; (g) okresu przechowywania dokumentacji (3 lata) po częściowym lub całkowitym zamknięciu PO. Jako swego rodzaju *novum* należy uznać modyfikacje i uszczegółowienie przepisów dotyczących: (a) zobligowania stron biorących udział w realizacji PO do dokonywania wymiany informacji dotyczących transakcji finansowych wyłącznie za pomocą informatycznego systemu wymiany danych; (b) wprowadzenia, w ściśle określonych sytuacjach, procedury wstrzymania biegu terminu płatności na okres nieprzekraczający sześciu miesięcy; (c) zmiany zasad automatycznego anulowania zobowiązań (tu m.in. włączenie → *Funduszu Spójności* do głównego nurtu programowania i zarządzania środkami strukturalnymi UE czy → *zasada $n + 2 / n + 3$*).

Literatura: art. 76–97 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Komentarz do aktów prawnych Wspólnot Europejskich w zakresie funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności na lata 2007–2013, s. 104–107, [w:] <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/AA2B283F-DAE8-413C-BD9A-E4FF1B21C220/27734/pakiet7komentarzedorzporz3.pdf>

WSPÓLNOTOWE CENTRUM BADAWCZE (*Joint Research Centre – JRC*) to jedna z Dyrekcji Generalnych (DG JRC) Komisji Europejskiej (KE), w skład której wchodzi siedem instytutów naukowych zlokalizowanych w pięciu państwach członkowskich Unii Europejskiej (UE): (1) Instytut Środowiska i Zrównoważonego Rozwoju – Ispra, Włochy; (2) Instytut Ochrony i Bezpieczeństwa Obywateli – Ispra, Włochy; (3) Instytut Ochrony Zdrowia i Konsumenta – Ispra, Włochy; (4) Instytut Pierwiastków Transuranowych – Karlsruhe, Niemcy; (5) Instytut Materiałów Odniesienia i Pomia-

rów – Geel, Belgia; (6) Instytut Energii – Petten, Holandia; (7) Instytut Perspektywicznych Studiów Technologicznych – Sevilla, Hiszpania. Zatrudnionych jest tam łącznie 2,7 tys. pracowników. JRC odgrywa aktywną rolę w udzielaniu pomocy przy tworzeniu bezpieczniejszej, czystszej, zdrowszej i bardziej konkurencyjnej Europy. Misją JRC jest zapewnienie – zgodnie z potrzebami zainteresowanych – wsparcia naukowego i technicznego dla koncepcji, rozwoju, wdrażania i monitorowania polityki UE. W ramach prowadzonych usług dla Komisji Europejskiej, DG JRC działa jako centrum informacji w zakresie nauki i techniki. Jako instytucja zbliżona do kręgów tworzących politykę służy wspólnym interesom państw członkowskich, a zarazem jest niezależna od interesów jednostkowych, prywatnych czy krajowych.

Literatura: http://cordis.europa.eu/fp7/jrc/home_en.html; <http://www.kpk.gov.pl/7pr/struktura/5.html>; <http://ec.europa.eu/dgs/jrc/index.cfm>; http://www.nauka.gov.pl/mn/_gAllegory/28/70/28708/20070627_fiszka_informacyjna_o_JRC.pdf; http://ec.europa.eu/research/fp7/pdf/fp7-jrc_pl.pdf; http://ec.europa.eu/research/fp7/pdf/fp7-jrc_pl.pdf

WSPÓLNOTOWY FUNDUSZ TYTONIOWY (*Community Tobacco Fund – CTF*) powstał na mocy Rozporządzenia Komisji nr 2075/1992 z 30 czerwca 1992 roku. Przedmiotowy dokument dotyczy organizacji rynku surowca tytoniowego w Unii Europejskiej (UE). Oprócz systemu premii, kontroli produkcji, przewidziano we wzmiankowanym akcie prawnym również ustanowienie instrumentu ukierunkowania produkcji tytoniu. Stosownie do wspomnianego Rozporządzenia CTF wspiera nie tylko badania i informowanie na temat szkodliwych efektów wywoływanych przez palenie tytoniu, ale za pośrednictwem akcji promocyjnych zmierza do ukierunkowania produkcji tytoniu na możliwie najmniej jego szkodliwe odmiany i gatunki. Wsparcie dotyczy zatem dwóch obszarów: programów informacyjnych oraz środków wspierania przestawienia produkcji. Za zarządzanie Europejskim Funduszem Tytoniowym odpowiadają wspólnie Dyrekcja Generalna ds. Zdrowia i Ochrony Konsumentów (DG-SANCO) oraz Dyrekcja Generalna ds. Rolnictwa (DG-AGRI). Komisja z pomocą Komitetu Naukowo-Technicznego odpowiada za zarządzanie Funduszem w zakresie programów informacyjnych.

Projekty są wybierane przez niezależnych ekspertów, wskazanych uprzednio przez Komisję Europejską (KE). Na podstawie opinii określonych przez ekspertów Komisja dokonuje wyboru projektów, jednakże ich opinia nie jest dla niej wiążąca. KE może zadecydować, iż żaden z wybranych projektów nie będzie realizowany. Projekty w ramach CTF muszą odznaczać się nie tylko innowacyjnością, ale również wykorzystywać istniejące doświadczenia, nabyte w toku realizacji poprzednich projektów, wreszcie aktualny stan badań w tej dziedzinie. Wszystko po to, by uniknąć podwójnego finansowania ze środków wspólnotowych. **Projekty powinny skutecznie przyczyniać się do poprawy powszechnej świadomości szkodliwości używania tytoniu.** Szczególną uwagę zwraca się na możliwość upowszechnienia rezultatów projektu, przez publikacje oraz konferencje międzynarodowe. Na rok 2006 łączna kwota

dostępna w ramach CTF wyniosła 29,2 mln euro. W ramach tej sumy 50% środków zostało przeznaczonych na poszczególne działania pomagające producentom tytoniu w przejściu na inne uprawy lub inną działalność gospodarczą. W tej kwocie mieszczą się również wydatki na badania nad możliwością przejścia producentów tytoniu na inny rodzaj produkcji. W roku 2007 łączne zasoby CTF wyniosły 27 mln euro, a w projekcie budżetu UE na 2008 rok zapisano postanowienie, iż łączne zasoby CTF wyniosą 28,5 mln euro. W Polsce za realizację zadań związanych z obsługą tego funduszu odpowiada → *Agencja Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (ARiMR)*. Początkowo zakończenie działalności CTF przewidziano na 31 grudnia 2008 roku, lecz na kilka miesięcy przed upływem tego terminu (w maju) zapadła decyzja o przedłużeniu jego działalności na kolejne dwa lata z budżetem w wysokości 16,9 mln euro rocznie.

Literatura: Rozporządzenie Rady nr 2075/1992 z 30 czerwca 1992 roku sprawie wspólnej organizacji rynku surowca tytoniowego, [w:] Dz.U. WE nr L 215 z 3 lipca 1992 roku; Rozporządzenie KE nr 2182/2002 z 6 grudnia 2002 roku ustanawiające szczegółowe zasady stosowania Rozporządzenia Rady nr 2075/92 w odniesieniu do Wspólnotowego Funduszu Tytoniowego, [w:] Dz.U. UE nr L 331 z 7 grudnia 2002 roku; Rozporządzenie KE nr 1881/2005 z 17 listopada 2005 roku zmieniające Rozporządzenie Komisji nr 2182/2002 ustanawiające szczegółowe zasady stosowania Rozporządzenia Rady nr 2075/92 w odniesieniu do Wspólnotowego Funduszu Tytoniowego, [w:] Dz.U. UE nr L 301 z 18 listopada 2005 roku; Rozporządzenie Rady nr 470/2008 z 26 maja 2008 roku zmieniające Rozporządzenie nr 1782/2003 w zakresie przesunięcia pomocy w odniesieniu do tytoniu na rzecz Wspólnotowego Funduszu Tytoniowego w latach 2008 i 2009 oraz Rozporządzenie nr 1234/2007 w zakresie finansowania Wspólnotowego Funduszu Tytoniowego, [w:] Dz.U. UE nr L 140 z 30 maja 2008 roku; art. 7 Ustawy o organizacji niektórych rynków rolnych z 20 listopada 2002 roku, [w:] Dz.U. RP z 2002 roku nr 240, poz. 2059; <http://europa.eu/scadplus/leg/en/cha/c11577.htm>; http://europa.eu.int/eur-lex/lex/budget/data/P2008_VOL4/PL/nmc-titleN17E07/nmc-chapterN18097/index.html; <http://eur-lex.europa.eu/Notice.do?val=187078:cs&lang=pl&list=195821:cs,187078:cs,&pos=2&page=1&nbl=2&pgs=10&hwords=>

WSPÓLNOTOWY PROGRAM DZIAŁAŃ W DZIEDZINIE ZDROWIA (*Second programme of Community action in the field of health*) powstał, ponieważ istnieje wiele poważnych transgranicznych zagrożeń zdrowotnych, które potencjalnie mogą mieć charakter ponadpaństwowy. Z tego względu problematyka ochrony zdrowia ludzkiego stała się przedmiotem zapisów art. 168 TFUE. W okresie od 1 stycznia 2003 do 31 grudnia 2008 roku na mocy Decyzji nr 1786/2002 funkcjonował już Pierwszy Wspólnotowy program działań w dziedzinie zdrowia publicznego. Na potrzeby obecnej perspektywy budżetowej, Parlament Europejski i Rada Unii Europejskiej (UE) wydały nowy akt prawny – Decyzję nr 1350/2007 – na mocy której powołano do życia Drugi Wspólnotowy program działań w dziedzinie zdrowia na okres od 1 stycznia 2008 do 31 grudnia 2013 roku. Stanowi on uzupełnienie, wsparcie oraz wartość dodaną w stosunku do polityk państw członkowskich w różnych dziedzinach oraz przyczynia się do zwiększenia solidarności i dobrobytu w Unii Europejskiej poprzez ochronę i promowanie ludzkiego zdrowia i bezpieczeństwa oraz poprawę zdrowia

publicznego. Przytoczony ogólny cel Programu został uzupełniony szczegółowymi zadaniami Programu, realizowanymi za pomocą katalogu dopuszczalnych działań, a którymi są: (a) poprawa bezpieczeństwa zdrowotnego obywateli; (b) promocja zdrowia, w tym zmniejszenie nierówności w zakresie zdrowia; (c) generowanie i rozpowszechnianie informacji i wiedzy na temat zdrowia. Ze środków finansowych przyznanych na realizację Programu można również pokrywać wydatki związane z przygotowaniem, monitorowaniem, kontrolą, audytami i oceną, a niezbędnymi bezpośrednio do zarządzania Programem i osiągnięcia jego celów.

Koperta finansowa dla realizacji Programu we wskazanym już powyżej okresie ustalona została na poziomie 321 500 000 euro. Wartość środków przyznanych na okres jednego roku (roczny plan pracy) jest zatwierdzana przez unijną władzę budżetową w granicach ram finansowych. Uczestnictwo w Programie otwarte jest dla: (a) państw członkowskich UE; (b) państw → *Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu* (EFTA), → *Europejskiego Obszaru Gospodarczego* (EOG); (c) państw trzecich, w szczególności państw, do których znajduje zastosowanie europejska polityka sąsiedztwa, państw ubiegających się o członkostwo, kandydujących lub przystępujących do UE, a także państw Bałkanów Zachodnich. Co ciekawe, ustawodawca unijny zastrzegł, że w trakcie realizacji przedstawianego Programu jego uczestnicy powinni podtrzymywać stosunki i współpracę z państwami trzecimi nieuczestniczącymi w Programie oraz właściwymi organizacjami międzynarodowymi, w szczególności ze Światową Organizacją Zdrowia. Obowiązkiem Komisji Europejskiej jest, w ścisłej współpracy z państwami członkowskimi, zapewnienie realizacji działań i środków określonych w Programie. W tym zakresie jest ona wspierana przez specjalnie utworzony komitet, który: (a) dąży do zapewnienia porównywalności danych i informacji oraz zgodności i interoperacyjności systemów i sieci wymiany danych i informacji o zdrowiu; (b) zapewnia niezbędną kooperację i komunikację z Europejskim Centrum ds. Zapobiegania i Kontroli Chorób oraz innymi odpowiednimi agencjami UE w celu zoptymalizowania wykorzystania funduszy Wspólnoty.

Literatura: Decyzja PE i Rady nr 1786/2002 z 23 września 2002 roku przyjmująca Program działań Wspólnotowych w dziedzinie zdrowia publicznego (2003–2008), [w:] Dz.U. UE nr L 271 z 9 października 2002 roku (zmieniona Decyzją PE i Rady nr 786/2004 z 21 kwietnia 2004 roku zmieniająca Decyzje nr 1720/1999, nr 253/2000, nr 508/2000, nr 1031/2000, nr 1445/2000, nr 163/2001, nr 1411/2001, nr 50/2002, nr 466/2002, nr 1145/2002, nr 1513/2002, nr 1786/2002, nr 291/2003 i nr 20/2004 w celu dostosowania kwot referencyjnych dla uwzględnienia rozszerzenia Unii Europejskiej, [w:] Dz.U. UE nr L 138 z 30 kwietnia 2004 roku); Decyzja PE i Rady nr 1350/2007 z 23 października 2007 roku ustanawiająca Drugi wspólnotowy program działań w dziedzinie zdrowia na lata 2008–2013 (Tekst mający znaczenie dla EOG), [w:] Dz.U. UE nr L 301 z 20 listopada 2007 roku; http://ec.europa.eu/health/ph_programme/programme_en.htm; <http://www1.ukie.gov.pl/www/serce.nsf/0/DC790B417D9FBD7FC1256E830057423B?Open>; http://ec.europa.eu/health/ph_overview/pgm2008_2013_en.htm; http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2007/l_046/l_04620070216en00270044.pdf; http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2007/l_300/l_30020071117en00730076.pdf; http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/oj/2007/l_046/l_04620070216en00450050.pdf; <http://eur-lex.europa.eu/>

LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2008:056:0036:0062:PL:PDF; http://ec.europa.eu/health/ph_programme/howtoapply/call_for_propal_en.htm

WSPÓLNOTOWY PROGRAM NA RZECZ ZATRUDNIENIA I SOLIDARNOŚCI SPOŁECZNEJ PROGRESS 2007–2013 (*The Community Programme for Employment and Social Solidarity*), ustanowiony mocą Decyzji PE i Rady nr 1672/2006, służy finansowemu wsparciu wdrażania celów Unii Europejskiej (UE) w dziedzinie zatrudnienia i spraw społecznych, i tym samym przyczynia się do osiągnięcia celów → *Strategii Lizbońskiej* w tych obszarach. Jest to nowy unijny program, stworzony na bazie funkcjonujących w latach 2000–2006 czterech inicjatyw obejmujących zakres działania: zwalczanie dyskryminacji, propagowanie równości płci, zatrudnienie oraz walka z wykluczeniem społecznym (miało to zracjonalizować i uprościć finansowanie oraz skoncentrować działania). Program Progress 2007–2013 wspiera działania państw członkowskich mające na celu stworzenie większej liczby lepszych miejsc pracy oraz zapewnienie wszystkim obywatelom UE równych szans. **Program stanowi zatem uzupełnienie działań podejmowanych przez → Europejski Fundusz Społeczny (EFS)**. W ramach przedstawianego Programu do realizacji przewidziano sześć celów ogólnych, a ze względów operacyjnych zdecydowano się podzielić jego strukturę na pięć sekcji. Koperta finansowa dla Progress 2007–2013, w okresie od 1 stycznia 2007 roku do 31 grudnia 2013 roku, wynosiła pierwotnie 657 590 000 euro. Mocą przyjętego później Sprostowania zmieniono (podwyższono) tę kwotę do poziomu 743 250 000 euro. Postanowiono podzielić dostępną sumę środków finansowych między Sekcje Programu w sposób uwzględniający następujące limity dolne: (a) Sekcja 1: **Zatrudnienie** – 23%; (b) Sekcja 2: **Ochrona socjalna i integracja społeczna** – 30%; (c) Sekcja 3: **Warunki pracy** – 10%; (d) Sekcja 4: **Walka z dyskryminacją i różnorodność** – 23%; (e) Sekcja 5: **Równość płci** – 12%. W realizacji zamierzeń programu Progress 2007–2013 mogą uczestniczyć państwa członkowskie → *Europejskiego Stowarzyszenia Wolnego Handlu (EFTA)*, → *Europejskiego Obszaru Gospodarczego (EOG)*; kraje przystępujące i kandydujące; jak również państwa z obszaru zachodnich Bałkanów. W podejmowanych działaniach mogą uczestniczyć podmioty wywodzące się ze wskazanych powyżej państw, a są to: wyższe uczelnie i placówki badawcze; krajowe urzędy statystyczne; organizacje pozarządowe; partnerzy społeczni; władze lokalne i regionalne; publiczne służby zatrudnienia oraz prowadzone przez nie biura zatrudnienia; specjaliści ds. oceny; środki masowego przekazu; wyspecjalizowane organy przewidziane w przepisach wspólnotowych oraz służby Komisji Europejskiej (KE).

Za kwalifikowalne do otrzymania finansowania w ramach Programu uznano następujące działania: (a) analityczne (pięć podtypów) – m.in. gromadzenie i przetwarzanie danych statystycznych, wykonywanie studiów, analiz i badań oraz upowszechnianie ich wyników; (b) związane z wzajemnym uczeniem się i świadomością (pięć podtypów) – m.in. organizowanie konferencji, seminariów, kampanii i imprez me-

dialnych; (c) wspierające główne podmioty (osiem podtypów) – m.in. bieżąca obsługa najważniejszych sieci europejskich. Administracja KE w pracach związanych z funkcjonowaniem programu Progress 2007–2013 jest wspierana przez specjalny komitet. Jej zadaniem jest zapewnienie niezbędnych powiązań tego komitetu z Komitetem ds. Ochrony Socjalnej i Komitetem Zatrudnienia, aby były one regularnie i odpowiednio informowane o przebiegu wdrażania Programu. Ponadto KE we współpracy z państwami uczestniczącymi podejmuje niezbędne kroki, aby działania w ramach Programu były spójne z innymi politykami, instrumentami i działaniami Unii i Wspólnoty (przede wszystkim Europejskim Funduszem Społecznym). W celu zapewnienia regularnego monitorowania przedstawianego Programu i umożliwienia jego niezbędnych zmian KE sporządza roczne sprawozdania z działalności. Poszczególne Sekcje programu Progress 2007–2013 zostaną poddane również → *ewaluacji mid-term*, która dostarczy ogólnych informacji w celu określenia osiągniętego postępu w zakresie osiągania celów Programu i efektywnego wykorzystywania zasobów. Co więcej, aby zmierzyć wpływ wywarły przez cele Programu, KE dokona do 31 grudnia 2015 roku → *ewaluacji ex-post*, obejmującej całość Programu. Tak przeprowadzona ocena przekazana zostanie Parlamentowi Europejskiemu, Radzie UE, → *Europejskiemu Komitetowi Ekonomiczno-Społecznemu* i → *Komitetowi Regionów Unii Europejskiej*.

Literatura: Decyzja PE i Rady nr 1672/2006 z 24 października 2006 roku ustanawiająca wspólnotowy program na rzecz zatrudnienia i solidarności społecznej – Progress, [w:] Dz.U. UE nr L 315 z 15 listopada 2006 roku; Sprostowanie do Decyzji PE i Rady nr 1672/2006 z 24 października 2006 roku ustanawiającej wspólnotowy program na rzecz zatrudnienia i solidarności społecznej – Progress (Dz.U. UE nr L 315 z 15 listopada 2006 roku), [w:] Dz.U. UE nr L 065 z 3 marca 2007 roku; <http://www.mpips.gov.pl/index.php?gid=1037>; http://ec.europa.eu/employment_social/progress/index_en.htm; http://ec.europa.eu/employment_social/progress/intro_en.htm; http://ec.europa.eu/employment_social/progress/progress_committee_en.htm; Annual Plan of Work 2008 [w:] http://ec.europa.eu/employment_social/progress/docs/progress_005_en.pdf

WSPÓLNOTOWY PROGRAM POPRAWY SKUTECZNOŚCI SYSTEMÓW PODATKOWYCH NA RYNKU WEWNĘTRZNYM FISCALIS 2008–2013 (*Community programme to improve the operation of taxation systems in the internal market*) powstał w celu usprawnienia działania systemów podatkowych w ramach rynku wewnętrznego państw członkowskich Unii Europejskiej (UE) przez wymianę informacji, podnoszenie poziomu wiedzy urzędników, wzmocnienie współpracy administracyjnej czy usprawnianie procedur. Program ustanowiono mocą Decyzji Parlamentu Europejskiego i Rady UE z 11 grudnia 2007 roku. W pierwszej kolejności krajami uczestniczącymi w Programie są państwa członkowskie UE. Niemniej jednak na nich nie zamyka się katalog potencjalnych stron uczestniczących, bowiem otwarty jest on również dla krajów kandydujących, korzystających ze strategii przedakcesyjnej oraz potencjalnych krajów kandydujących. Koperta finansowa dla realizacji Programu w okresie od 1 stycznia 2008 do 31 grudnia 2013 roku wynosi 156 900 000 euro. Z → *beneficjen-*

tami zawiera się uprzednią pisemną umowę, która obejmuje ich zgodę na audyty przeprowadzane przez Trybunał Obrachunkowy w zakresie wykorzystania przyznanego finansowania. Ponadto wszelkie decyzje finansowe oraz porozumienia lub umowy wynikające z Decyzji nr 1482/2007 podlegają kontroli finansowej, a jeżeli to konieczne, audytom przeprowadzanym na miejscu przez Komisję Europejską (KE), w szczególności przez Europejski Urząd ds. Zwalczenia Nadużyć Finansowych (OLAF) oraz przez Trybunał Obrachunkowy. Co więcej, Program podlega ciągłemu wspólnemu monitorowaniu prowadzonemu przez kraje uczestniczące i Komisję, która w wszelkich pracach związanych z FISCALIS wspierana jest przez tzw. Komitet Fiscalis.

Komisja Europejska ustala **roczny program pracy**, który oparty jest na planie działań przewidzianych na dany rok budżetowy oraz oczekiwanym podziale środków finansowych. Obejmuje on wskaźniki dla szczegółowych celów Programu, które wykorzystuje się potem do jego oceny w ramach oceny śródkresowej i końcowej. Ustawodawca unijny zastrzegł jednak, iż w ramach Programu dopuszczalny jest tylko wąski katalog następujących działań: (a) systemy łączności i wymiany informacji; (b) kontrole wielostronne; (c) seminaria i grupy projektowe; (d) wizyty robocze; (e) działalność szkoleniowa. Środki finansowe przydzielone na rzecz Programu mogą również obejmować wydatki dotyczące tzw. środków wspierających, tzn. działań przygotowawczych, monitorujących, kontrolnych oraz związanych z audytem i oceną, wymaganych bezpośrednio dla zarządzania Programem i do osiągnięcia jego celów. Na barkach KE spoczywa obowiązek dokonania → *ewaluacji mid-term* i → *ewaluacji ex-post* Programu na podstawie sprawozdań państw uczestniczących. Następnie KE przekazuje swoje sprawozdania Parlamentowi Europejskiemu, Radzie UE do zatwierdzenia, a → *Europejskiemu Komitetowi Ekonomiczno-Społecznemu* i → *Komitetowi Regionów Unii Europejskiej* do wiadomości.

Literatura: Decyzję PE i Rady nr 2235/2002 z 3 grudnia 2002 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 341 z 17 grudnia 2002 roku; Decyzja PE i Rady nr 1482/2007 z 11 grudnia 2007 roku, [w:] Dz.U. UE nr L 330 z 15 grudnia 2007 roku; <http://www.europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l31037.htm>; http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/pl/com/2005/com2005_0111pl01.pdf http://ec.europa.eu/taxation_customs/taxation/tax_cooperation/fiscalis_programme/fiscalis_2007/index_en.htm; http://europa.eu/legislation_summaries/taxation/111051_en.htm

WZAJEMNA ZGODNOŚĆ → *Zasada współzależności*

WYKLUCZENIE Z UBIEGANIA SIĘ O DOFINANSOWANIE oznacza brak możliwości otrzymania dofinansowania, jeśli uprzednio dany → *beneficjent* wykorzystał środki przeznaczone na finansowanie → *projektu* niezgodnie z jego przeznaczeniem w sposób powodujący naruszenie procedur, pobrał środki nienależnie lub w nadmiernej wysokości i jednocześnie zostały spełnione następujące warunki: (1) otrzymał płatność na podstawie przedstawionych jako autentyczne dokumentów podrobionych lub przerobionych lub dokumentów potwierdzających nieprawdę (→

dokumentowanie wydatków); (2) na skutek okoliczności leżących po stronie beneficjenta nie zrealizował pełnego zakresu rzeczowego projektu (w przypadku projektów infrastrukturalnych) lub nie osiągnął celu projektu; (3) nie zwrócił środków nienależnie pobranych w terminie. Dodatkowo ustawa o finansach publicznych z 2009 roku wskazuje, iż przesłanką do wykluczenia jest wystąpienie okoliczności, o których mowa była wyżej (tj. wykorzystanie środków niezgodnie z przeznaczeniem, naruszenie procedur, pobranie środków nienależnie lub w nadmiernej wysokości), na skutek popełnienia przestępstwa przez beneficjenta, partnera, podmiot upoważniony do dokonywania wydatków. W przypadku gdy podmioty te nie są osobami fizycznymi, dotyczy to także osoby uprawnionej do wykonywania w ramach projektu czynności w imieniu beneficjenta. Przy czym fakt popełnienia przestępstwa przez wyżej wymienione podmioty został potwierdzony prawomocnym wyrokiem sądowym. Okres wykluczenia biegnie od dnia, kiedy decyzja → *Instytucji Zarządzającej* (IZ) określająca kwotę przypadającą do zwrotu i termin, od którego nalicza się odsetki, stała się ostateczna (po dacie uprawomocnienia się skazującego wyroku sądowego), a kończy się z upływem 3 lat od dnia dokonania zwrotu tych środków przez beneficjenta (art. 207 ust. 5 Ustawy o finansach publicznych z 27 sierpnia 2009 roku). Jeżeli okoliczności dotyczące wykluczenia zostały stwierdzone po dniu, w którym decyzja określająca kwotę przypadającą do zwrotu i termin stała się ostateczna, okres wykluczenia rozpoczyna się od dnia stwierdzenia tych okoliczności. Wydawanie decyzji dotyczącej konieczności zwrotu środków może zostać powierzone przez IZ lub → *Instytucję Pośredniczą* (IP) na podstawie porozumienia lub umowy → *Instytucji Pośredniczącej II stopnia* będącej jednostką sektora finansów publicznych. Od decyzji istnieje środek odwoławczy składany do IZ. Jeśli decyzja została wydana przez IZ, beneficjent ma prawo zwrócić się do tej instytucji z → *wnioskiem o ponowne rozpatrzenie sprawy*. Minister Finansów prowadzi rejestr podmiotów wykluczonych oraz udostępnia te informacje na podstawie pisemnego wniosku Instytucjom Zarządzającym, Instytucjom Pośredniczącym, → *Instytucjom Wdrażającym* i → *Instytucji Certyfikującej*. Rejestr zawiera informacje na temat danych teleadresowych wnioskodawcy, okoliczności wykluczenia (m.in. informacje na temat przyczyny wykluczenia, określenia podstawy prawnej rozpoczęcia wykluczenia), a także dane o projekcie.

Literatura: art. 184, art. 207 Ustawy o finansach publicznych z 27 sierpnia 2009 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 157, poz. 1240; § 6 ust. 1, § 8 Rozporządzenia Ministra Finansów z 23 czerwca 2010 roku w sprawie rejestru podmiotów wykluczonych z możliwości otrzymania środków przeznaczonych na realizację programów finansowanych z udziałem środków europejskich, [w:] Dz.U. RP z 2010 roku nr 125, poz. 846.

WYKRES GANTTA jest to graficzny zapis harmonogramu realizacji → *projektu* (harmonogramu działań). W polskim nazewnictwie nazywany jest również histogramem lub wykresem słupkowym. Harmonogram umożliwia podział odpowiedzialności oraz przydzielanie zasobów. Technika przygotowywania harmonogramów należy

do najstarszych technik planowania i kontroli czynności w czasie. Dokonywane jest to dwuwymiarowym wykresem, którego oś pozioma przedstawia skalę czasu, natomiast oś pionowa przedstawia czynności projektu. Czas w harmonogramach wyrażony może być zarówno w kolejnych jednostkach czasu, jak też w jednostkach kalendarzowych (dni, tygodnie, miesiące itd.). Tutaj czas jest wyrażony w postaci odcinków o długości proporcjonalnej do czasu ich trwania. Sporządzenie harmonogramu polega na zaznaczeniu na wykresie okresu realizacji poszczególnych czynności w postaci odcinków o odpowiedniej długości. Umieszczenie czynności na wykresie odzwierciedla zależności przyczynowo-skutkowe projektu. Format wykresu można dopasować do przewidywanego czasu trwania i specyfiki programu i projektu. Należy przy tym zwrócić uwagę, aby długość odcinków czasu, na które zostanie podzielony cały okres wdrażania przedsięwzięcia, była proporcjonalna z jednej strony do tego okresu, z drugiej zaś – do długości czasu realizacji poszczególnych działań. Dla projektu trwającego kwartał mogą to być tygodnie, dla półtorarocznego – miesiące, dla dwuipółrocznego – kwartały.

Technika harmonogramu stosowana może być zarówno do planowania, jak i kontrolowania projektu. Zaletą **harmonogramu Gantta** jest jego przejrzystość wynikająca z wizualizacji czynności w postaci odcinków proporcjonalnych do czasu ich trwania. Z położenia odcinków ilustrujących poszczególne działania bądź etapy można określić terminy rozpoczęcia i zakończenia poszczególnych czynności. Dodatkowo harmonogram Gantta na etapie planowania może wskazać niebezpieczne dla płynności realizacji projektu nadmierne skupienie działań w danej jednostce czasu. Jeśli jest to możliwe, należy na etapie planowania tak przewidzieć działania, aby uniknąć takiej sytuacji.

Tygodnie Kamienie milowe	2	4	6	8	10	12	14	16	18	20	22	24	26	28
	1	↓												
2		↓												
3				↓										
4						↓								
5											↓			
6													↓	

Literatura: European Commission – Europe Aid, Project Cycle Management Handbook, Bruksela 2002, s. 59 i nast.; Rachel Blackman, Project Cycle Management, Teddington 2003, s. 60–63; Podręcznik – zarządzanie cyklem projektu, Warszawa 2004, s. 29 i nast.; Jarosław Zarychta, Przygotowanie projektu, Zastosowanie Metodologii Struktury Logicznej, Kraków 2006, s. 49–51; Nancy Mingus, Zarządzanie projektami, Gliwice 2002, s. 149–158.

WYMIAR SPRAWIEDLIWOŚCI W SPRAWACH CYWILNYCH (*Civil Justice*) utworzono na podstawie wniosku Komisji Europejskiej do Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej (UE), Decyzją z 25 września 2007 roku. Jest on jedną z pięciu części → Programu ramowego „Prawa podstawowe i sprawiedliwość”, oprócz następujących programów szczegółowych: → *Daphne III*; → *Prawa podstawowe i obywatelstwo*; → *Wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych* i → *Profilaktyka narkotykowa i informacja o narkotykach*. Podobnie jak pozostałe podprogramy programu ramowego „Prawa podstawowe i sprawiedliwość”, także ten obejmuje okres od 1 stycznia 2007 do 31 grudnia 2013 roku. Wskazano cztery cele ogólne funkcjonowania programu: (a) propagowanie współpracy sądowej w celu przyczynienia się do utworzenia prawdziwego europejskiego obszaru sprawiedliwości w sprawach cywilnych, (b) wspieranie usuwania przeszkód zakłócających właściwy przebieg transgranicznych postępowań cywilnych w państwach członkowskich (z wyłączeniem Danii), (c) umożliwienie osobom fizycznym i prawnym dochodzenia swoich praw na terytorium całej Unii Europejskiej (UE), (d) rozwijanie kontaktów, wymiany informacji i tworzenia sieci między organami prawnymi, sądowniczymi i administracyjnymi oraz zawodami prawniczymi. Ponadto do realizacji przewidziano także 7 celów szczegółowych.

Za kwalifikujące się do otrzymania wsparcia unijnego w ramach programu uznano 5 typów działań tematycznych: działania Komisji Europejskiej (KE), projekty ponadnarodowe, projekty krajowe, wspieranie działalności organizacji pozarządowych i dotacje operacyjne na współfinansowanie wydatków związanych ze stałym programem prac europejskiej sieci naczelnych rad sądownictwa oraz sieci prezesów sądów najwyższych UE. Do katalogu państw uczestniczących w programie zaliczono: (a) państwa członkowskie UE (z wyłączeniem Danii); (b) kraje przystępujące do UE; (c) kraje kandydujące do UE; (d) kraje Bałkanów Zachodnich objęte procesem stabilizacji i stowarzyszenia; (e) w projektach mogą również uczestniczyć przedstawiciele zawodów prawniczych z Danii; z krajów kandydujących, które nie zgłosiły udziału w programie oraz z krajów trzecich. Dostęp do niniejszego programu otwarty jest dla instytucji oraz organizacji publicznych lub prywatnych, w tym organizacji zawodowych, szkół wyższych, instytutów badawczych, instytutów kształcenia zawodowego dla przedstawicieli zawodów prawniczych, organizacji międzynarodowych oraz dla organizacji pozarządowych w państwach członkowskich.

Ustalono, że koperta finansowa na potrzeby realizacji niniejszego Programu wynosi 100,85 mln euro na cały okres 2007–2013. Środki budżetowe przydzielone na dzia-

łania przewidziane w niniejszym programie zapisuje się w rocznych środkach budżetu ogólnego UE, które zatwierdzane są następnie przez unijną władzę budżetową. Wsparcie przybierać może dwie formy: albo dotacji albo, udzielanego poprzez zamówienia publiczne, zakupu tzw. środków towarzyszących (zakup towarów i usług). KE przyjmuje roczny program prac określający cele szczegółowe, priorytety tematyczne, opis środków towarzyszących i, w razie konieczności, wykaz innych działań. Także tam jest ustalany minimalny udział procentowy rocznych wydatków przeznaczonych na dotacje.

W pracach związanych z funkcjonowaniem niniejszego programu KE jest wspierana przez, tu odmiennie od innych podprogramów, dwa komitety (zarządzający i doradczy), składające się z ekspertów państw uczestniczących. Głównie na barkach KE spoczywa obowiązek zapewnienia komplementarności działań podejmowanych w ramach przedstawianego programu z Programem szczegółowym → *Wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych* oraz → *Programami ramowymi „Bezpieczeństwo i ochrona wolności”* oraz → *Program Ramowy „Solidarność i zarządzanie przepływami migracyjnymi”*. Co ważne, program ten może mieć wspólne zasoby z innymi instrumentami Unii i Wspólnoty, w szczególności z powyżej wskazanym podprogramem „Wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych”. Niemniej jednak wszelkie działania podejmowane na mocy Decyzji nr 1149/2007 nie mogą być jednocześnie finansowane przez inne instrumenty Wspólnoty. Na służbach KE spoczywają obowiązki: (a) przyjmowania sprawozdań technicznych, finansowych i końcowych na temat postępu prac dla każdego działania w państwach uczestniczących; (b) prawo nadzoru i kontroli finansowej zawieranych umów i kontraktów (w razie konieczności może to uczynić jej przedstawiciel lub Trybunał Obrachunkowy); (c) ochrony interesów finansowych Wspólnoty.

Literatura: Decyzja PE i Rady nr 1149/2007 z 25 września 2007 roku ustanawiająca na lata 2007–2013 program szczegółowy „Wymiar sprawiedliwości w sprawach cywilnych” jako część programu ogólnego „Prawa podstawowe i sprawiedliwość”, [w:] Dz.U. UE nr L 257 z 3 października 2007 roku; http://ec.europa.eu/justice_home/funding/civil/funding_civil_en.htm; http://ec.europa.eu/justice_home/funding/intro/funding_rights_en.htm

WYMIAR SPRAWIEDLIWOŚCI W SPRAWACH KARNYCH (*Criminal Justice*) utworzono na podstawie wniosku Komisji Europejskiej do Parlamentu Europejskiego i Rady Unii Europejskiej (UE), Decyzją z 12 lutego 2007 roku. Jest on jedną z pięciu części → *Programu ramowego „Prawa podstawowe i sprawiedliwość”*, oprócz następujących programów szczegółowych: → *Daphne III*; → *Prawa podstawowe i obywatelstwo*; → *Wymiar sprawiedliwości w sprawach cywilnych* i → *Profilaktyka narkotykowa i informacja o narkotykach*. Zadaniem wskazanego programu jest osiągnięcie czterech celów ogólnych: (a) propagowanie współpracy sądowej w celu przyczynienia się do utworzenia europejskiego obszaru sprawiedliwości w sprawach karnych, (b) propagowanie zgodności norm stosowanych w państwach członkowskich, (c) poprawa kontaktów i wymiany informacji między organami wymiaru sprawiedliwości

z przedstawicielami zawodów prawniczych, (d) wzmacnianie wzajemnego zaufania w celu zapewnienia ochrony praw ofiar i oskarżonych, oraz siedmiu celów szczegółowych.

Za kwalifikujące się do otrzymania wsparcia unijnego w ramach programu uznano 4 typy działań tematycznych: działania Komisji Europejskiej (KE), projekty ponadnarodowe, projekty krajowe, wspieranie działalności organizacji pozarządowych i dotacje operacyjne dla Europejskiej Sieci Szkoleniowej. → *Grupy docelowe*, dla których przeznaczony jest przedstawiany program szczegółowy, to m.in. przedstawiciele zawodów prawniczych czy przedstawiciele organizacji pomocy ofiarom. Dostęp do udziału w programie otwarty jest także dla instytucji oraz organizacji publicznych lub prywatnych, w tym organizacji zawodowych, szkół wyższych, instytutów badawczych, instytutów kształcenia i doskonalenia zawodowego działających w państwach członkowskich Unii Europejskiej.

Koperta finansowa przeznaczona na cały program ramowy wynosi 542,9 mln euro (w cenach bieżących) na lata 2007–2013, z czego na wskazany program przypada 196,2 mln euro. Zasoby budżetowe przydzielone na działania przewidziane w niniejszym programie zapisuje się w rocznych środkach budżetu ogólnego UE, a dostępne roczne środki zatwierdza unijna władza budżetowa w granicach wyznaczonych przez ramy finansowe. Finansowanie wspólnotowe w ramach niniejszego programu może przyjmować dwie formy prawne – albo dotacji albo zamówienia publicznego. Ta pierwsza forma jest przyznawana z reguły w następstwie zaproszeń do składania wniosków. Co do zasady budżet projektu nie może być niższy niż 50 000 euro, a czas jego realizacji nie może przekraczać trzech lat. Druga forma to wydatki na tzw. środki towarzyszące nabywane w drodze zamówień publicznych (zakup usług i towarów). Obejmuje to m.in. wydatki na informowanie i komunikację, przygotowanie, wdrażanie, monitorowanie, kontrolę oraz ocenę projektów.

Roczny program prac, określający cele szczegółowe, priorytety tematyczne i opis wszelkich środków (zadań) wskazanych do realizacji w danym roku, KE przyjmuje do końca września każdego roku. KE w swych pracach związanych z wskazanym programem szczegółowym wspierana jest przez specjalny komitet. KE z pomocą państw uczestniczących zapewnia komplementarność działań podejmowanych w ramach przedstawianego programu oraz Programu szczegółowego → *Wymiar sprawiedliwości w sprawach cywilnych* z → *Programem ramowym „Bezpieczeństwo i ochrona wolności”* oraz → *Programem ramowym „Solidarność i zarządzanie przepływami migracyjnymi”*. Program może mieć wspólne zasoby z innymi instrumentami Unii i Wspólnoty, zwłaszcza z powyżej wskazanym programem szczegółowym „Wymiar sprawiedliwości w sprawach cywilnych”, w celu realizacji działań spełniających zadania obu programów. Niemniej jednak wszelkie działania podejmowane na mocy Decyzji nr 126/2007 nie mogą być równocześnie finansowane z innych instrumentów Wspólnoty. Na służbach KE spoczywają obowiązki: (a) przyjmowania sprawozdań tech-

nicznych, finansowych i końcowych na temat postępu prac dla każdego działania w państwach uczestniczących; (b) nadzoru i kontroli finansowej zawieranych umów i kontraktów (w razie konieczności może to uczynić jej przedstawiciel lub Trybunał Obrachunkowy); (c) ochrony interesów finansowych Wspólnoty.

Literatura: Decyzja Rady nr 126/2007 z 12 lutego 2007 roku ustanawiająca na lata 2007–2013, jako część ogólnego programu w sprawie podstawowych praw i wymiaru sprawiedliwości, szczegółowy program „Wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych”, [w:] Dz.U. UE nr L 058 z 24 lutego 2007 roku (por.: Decyzja Rady z 22 lipca 2002 roku ustanawiająca program ramowy w sprawie współpracy policyjnej i sądowej w sprawach karnych (AGIS), [w:] Dz.U. UE nr L 203 z 1 sierpnia 2002 roku); Annual Work Programme 2008 [w:] http://ec.europa.eu/justice_home/funding/jpen/doc/awp_jpen_2008_en.pdf; http://ec.europa.eu/justice_home/funding/intro/funding_rights_en.htm; http://ec.europa.eu/justice_home/funding/jpen/funding_jpen_en.htm; http://66.102.9.104/search?q=cache:f_k7Jnki79cJ:www.ms.gov.pl/ue_koop/Criminal_Justice.rtf+%E2%80%9EWymiar+sprawiedliwo%C5%9Bci+w+sprawach+karnych%E2%80%9D&hl=pl&ct=clnk&cd=2&gl=pl

WYTYCZNE – instrument prawny mający na celu standaryzację procesów udzielania dofinansowania w ramach → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności*. Adresatem wytycznych są instytucje uczestniczące w procesie wdrażania (→ *Instytucja Pośrednicząca*, → *Instytucja Pośrednicząca II stopnia*). Prerogatywę do ich wydawania ma głównie Minister Rozwoju Regionalnego. Są to wytyczne dotyczące → *Programów Operacyjnych* (PO) w zakresie: → *szczegółowego opisu priorytetów programu operacyjnego*, trybu dokonywania wyboru → *projektów*, kwalifikacji osób uczestniczących w wyborze projektów (→ *grupa docelowa*), trybu dokonywania płatności i rozliczeń, trybu monitorowania postępów realizacji programów operacyjnych, trybu i zakresu sprawozdawczości z realizacji programów operacyjnych, sposobu oceny programów operacyjnych, warunków technicznych gromadzenia i przekazywania danych w formie elektronicznej, kontroli realizacji programów operacyjnych, sposobu postępowania w razie wykrycia → *nieprawidłowości*, innych spraw związanych z przygotowaniem i wdrażaniem programów operacyjnych. Przykładowo są to: krajowe wytyczne dotyczące kwalifikowania wydatków w ramach funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności w okresie programowania 2007–2013, wytyczne w zakresie procesu kontroli w ramach obowiązków → *Instytucji Zarządzającej Programem Operacyjnym*, wszystkie wytyczne są publikowane na stronach internetowych → *Ministerstwa Rozwoju Regionalnego* (MRR) oraz w Biuletynie Informacji Publicznej. Komunikat o miejscu publikacji wytycznych, ich zmian, a także terminie, od którego wytyczne bądź ich zmiany będą stosowane, ogłaszany jest w Dzienniku Urzędowym Rzeczypospolitej Polskiej „Monitor Polski”.

Literatura: art. 35. ust. 3–6 Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku nr 279, poz. 1644; Zarządzenie Dyrektora Generalnego Ministerstwa Rozwoju Regionalnego nr 2 z 15 stycznia 2007 roku w sprawie trybu opracowywania, uzgadniania i podawania do publicznej wiadomości wytycznych Ministra Rozwoju Regionalnego oraz innych dokumentów, [w:] <http://www.mrr.gov.pl/NR/rdonly->

res/C8709B52-DB7F-4888-A4C0-CD030CCDCC93/36761/03_05_Zarządzenie_MRR1501.pdf; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskie 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 33–42, 450–452.

WYTYCZNE HORYZONTALNE – instrument prawny mający na celu standaryzację procesów udzielania dofinansowania w ramach → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności* (FS). Adresatem są instytucje uczestniczące w procesie wdrażania (→ *Instytucja Pośrednicząca*, → *Instytucja Pośrednicząca II stopnia*), zobowiązane do postępowania zgodnie z ich zapisami. Innymi podmiotami, do których skierowane są wytyczne horyzontalne, są projektodawcy → *beneficjenci*. Wytyczne horyzontalne są wspólne dla wszystkich → *Programów Operacyjnych* (PO) w ramach → *polityki spójności*. Zasady z nich wynikające mają zastosowanie bez względu na rodzaj programu operacyjnego (krajowy, regionalny) i powinny być stosowane łącznie z → *wytycznymi szczegółowymi właściwymi dla danego programu operacyjnego*. Wytyczne mają na celu stosowanie jednolitego podejścia w kwestiach przekrojowych związanych z wdrażaniem → *projektów*, np. kwalifikowalność kosztów (→ *koszty kwalifikowalne*), monitoring, prowadzenie działań promocyjnych (→ *promocja projektu*).

Od tych reguł jest wyjątek. Dotyczy to wytycznych stosowanych w realizacji → *Regionalnych Programów Operacyjnych* (RPO), których lista dla każdego RPO została wymieniona w → *kontrakcie wojewódzkim* dotyczącym przekazywania środków w ramach RPO. → *Instytucje Zarządzające* (IZ) RPO są zobowiązane do stosowania następujących zasad wdrażania: (1) Wytyczne Ministra Rozwoju Regionalnego w zakresie trybu dokonywania płatności i rozliczenia; (2) Wytyczne Ministra Rozwoju Regionalnego nr 4 w zakresie sprawozdawczości; (3) Wytyczne Ministra Rozwoju Regionalnego nr 6 w zakresie ewaluacji programów operacyjnych na lata 2007–2013; (4) Wytyczne Ministra Rozwoju Regionalnego w zakresie warunków gromadzenia i przekazywania danych w formie elektronicznej; (5) Wytyczne Ministra Rozwoju Regionalnego w zakresie procesu kontroli w ramach obowiązków Instytucji Zarządzającej Programem Operacyjnym; (6) Wytyczne Ministra Rozwoju Regionalnego w zakresie sposobu postępowania w razie wykrycia nieprawidłowości w wykorzystaniu funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności w okresie programowania 2007–2013; (7) Krajowe wytyczne Ministra Rozwoju Regionalnego dotyczące kwalifikowania wydatków w ramach funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności w okresie programowania 2007–2013; (8) Wytyczne Ministra Rozwoju Regionalnego w zakresie warunków certyfikacji oraz przygotowania prognoz wniosków o płatność do Komisji Europejskiej w Programach Operacyjnych w ramach NSRO na lata 2007–2013; (9) Wytyczne Ministra Rozwoju Regionalnego w zakresie programowania działań dotyczących mieszkalnictwa. Analiza listy wytycznych wskazuje na to, iż nie wszystkie wytyczne horyzontalne obowiązują IZ RPO. Przykładowo są to: wytyczne w zakresie → *procedury odwoławczej* dla wszystkich programów operacyjnych. Dla IZ RPO oznacza to konieczność przygotowania własnych zasad postępowania w przypadku odwołań.

Do wytycznych horyzontalnych zaliczamy: „Krajowe wytyczne dotyczące kwalifikowania wydatków w ramach funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności w okresie programowania 2007–2013”, „Wytyczne w zakresie procesu kontroli w ramach obowiązków Instytucji Zarządzającej Programem Operacyjnym”.

Literatura: art. 35 ust. 3–6 Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku nr 279, poz. 1644; Zarządzenie Dyrektora Generalnego Ministerstwa Rozwoju Regionalnego nr 2 z 15 stycznia 2007 roku w sprawie trybu opracowywania, uzgadniania i podawania do publicznej wiadomości wytycznych Ministra Rozwoju Regionalnego oraz innych dokumentów, [w:] http://www.mrr.gov.pl/NR/rdonlyres/C8709B52-DB7F-4888-A4C0-CD030CCDCC93/36761/03_05_Zarzadzenie_MRR1501.pdf; art.3 ust. 1, pkt 6 wzoru Kontraktu Wojewódzkiego podpisanego 6 lutego 2008 roku, [w:] http://www.mrr.gov.pl/polityka_regionalna/Kontrakty%20wojewodzkie/kw_2007-2013/Strony/kw-2007-2013.aspx; Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013, Wytyczne w zakresie procedury odwoławczej dla wszystkich programów operacyjnych, Warszawa wrzesień 2008, s. 4–18.

WYTYCZNE STRATEGICZNE WSPÓLNOTY → *Strategiczne Wytyczne Wspólnoty*

WYTYCZNE SZCZEGÓŁOWE – instrument prawny mający na celu standaryzację procesów udzielania dofinansowania w ramach → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności (FS)*. Wytyczne te odnoszą się do kwestii szczegółowych związanych z wdrażaniem konkretnego → *Programu Operacyjnego (PO)*. Przedmiotem wytycznych może być kwalifikowalność kosztów (→ *koszty kwalifikowalne*), zasady wyboru projektów, system przepływów środków finansowanych. Przykładowo są to: (1) Wytyczne w zakresie kwalifikowania wydatków w ramach → *Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka*; (2) Wytyczne w zakresie wdrażania projektów innowacyjnych i współpracy ponadnarodowej w ramach → *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki*; (3) Wytyczne w zakresie kwalifikowalności wydatków w ramach → *Programu Operacyjnego Rozwój Polski Wschodniej*.

Literatura: art. 35 ust. 3–6 Ustawy o zasadach prowadzenia polityki rozwoju z 6 grudnia 2006 roku, [w:] Dz.U. RP z 2009 roku nr 84, poz. 712, nr 157, poz. 1241, z 2011 roku nr 279, poz. 1644; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 450–452.

YOUTH IN ACTION → *Młodzież w działaniu*

Z

ZAKAZ PODWÓJNEGO FINANSOWANIA → *Zasada zakazu podwójnego finansowania*

ZAPOBIEGANIE, GOTOWOŚĆ I ZARZĄDZANIE SKUTKAMI TERRORYZMU I INNYMI RODZAJAMI RYZYKA DLA BEZPIECZEŃSTWA (*Prevention, Preparedness and Consequence Management of Terrorism and other Security Risks*) to program szczegółowy → *Programu ramowego „Bezpieczeństwo i ochrona wolności”*. Utworzono go na mocy Decyzji Rady nr 124/2007 z 12 lutego 2007 roku. Ma on przyczyniać się rozszerzania działań państw w zakresie wzmocnienia szeroko rozumianego bezpieczeństwa. Ogólne cele funkcjonowania tego programu są następujące: (a) wspieranie starań państw członkowskich, mających na celu zapobieganie atakom terrorystycznym i innym wydarzeniom związanym z bezpieczeństwem, przygotowanie się na takie ataki i wydarzenia oraz ochronę ludzi i infrastruktury krytycznej (termin ten oznacza te zasoby, których zakłócenie lub zniszczenie miałyby znaczący wpływ na najważniejsze funkcje społeczne) przed atakami terrorystycznymi; (b) zapewnianie ochrony w takich obszarach, jak zarządzanie kryzysowe, środowisko, zdrowie publiczne, transport, badania i rozwój technologiczny oraz spójność gospodarcza i społeczna.

Dostęp do przedstawianego programu jest otwarty dla organów i organizacji posiadających osobowość prawną z siedzibą w państwach członkowskich Unii Europejskiej (UE). Organy i organizacje nastawione na osiąganie zysku mogą mieć dostęp do dotacji wyłącznie w powiązaniu z organizacjami typu non-profit lub organizacjami państwowymi. Organizacje pozarządowe mogą ubiegać się o finansowanie projektów tylko pod warunkiem, że zapewnią odpowiedni poziom poufności. Z racji szczególnego charakteru niniejszego programu kraje trzecie i organizacje międzynarodowe mogą uczestniczyć w projektach ponadnarodowych w charakterze partnerów, lecz nie mogą przedkładać jakichkolwiek projektów przeznaczonych do realizacji.

Obowiązkiem Komisji Europejskiej (KE) jest zapewnienie komplementarności działań podejmowanych w ramach tego programu szczegółowego z: → *Programem ramowym „Zapobieganie i zwalczanie przestępczości”*, → *Programem ramowym „Wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych”*, → *Siódmym Programem Ramowym*, → *Funduszem Solidarności Unii Europejskiej* oraz → *Instrumentem Finansowym Ochrony Ludności*. Program może mieć wspólne zasoby z innymi instrumentami Wspólnoty. Niemniej jednak wszelkie działania podejmowane na mocy Decyzji nr 124/2007 nie

mogą być jednocześnie finansowane przez inne instrumenty Wspólnoty. Za kwalifikujące się do otrzymania wsparcia w ramach programu uznano 3 typy działań tematycznych: **działania KE, projekty ponadnarodowe i projekty krajowe**. Wsparcia finansowego w ramach programu można udzielać w szczególności na działania w zakresie współpracy i koordynacji operacyjnej. Ponadto środki finansowe przekazywane są także na działania w zakresie analizy, monitorowania, oceny i audytu, rozwoju i transferu technologii i metodologii, szkoleń, wymiany pracowników i ekspertów oraz działania informacyjne. Finansowanie wspólnotowe może przyjmować dwie formy prawne: dotacje bądź zamówienia publicznego. Ta pierwsza forma jest przyznawana z reguły w następstwie zaproszeń do składania wniosków.

Roczny program prac określa minimalne roczne wydatki przeznaczone na dotacje, które wynoszą co najmniej 65% zasobów. Także tam jest określana maksymalna stawka współfinansowania projektów. Druga forma to wydatki na tzw. środki towarzyszące nabywane w drodze zamówień publicznych (zakup usług i towarów). Roczny program prac określa ponadto cele szczegółowe, priorytety tematyczne i opis wszelkich środków towarzyszących wskazanych do realizacji w danym roku kalendarzowym. KE w swych pracach w tym zakresie wspierana jest przez specjalny komitet. Na służbach KE spoczywają obowiązki: (a) przyjmowania sprawozdań technicznych, finansowych i końcowych na temat postępu prac dla każdego działania w państwach uczestniczących; (b) nadzoru i kontroli finansowej zawieranych umów i kontraktów; (c) ochrony interesów finansowych Wspólnoty; (d) przedkładania Parlamentowi Europejskiemu i Radzie UE: corocznej prezentacji o realizacji programu, okresowego sprawozdania ewaluacyjnego, komunikatu w sprawie kontynuacji programu oraz sprawozdania z → ewaluacji *ex-post*.

Literatura: Decyzja Rady nr 124/2007 z 12 lutego 2007 roku ustanawiająca na lata 2007–2013, jako część ogólnego programu „Bezpieczeństwo i ochrona wolności”, szczegółowy program „Zapobieganie, gotowość i zarządzanie skutkami terroryzmu i innymi rodzajami ryzyka dla bezpieczeństwa”, [w:] Dz.U. UE nr L 058 z 24 lutego 2007 roku; Annual Work Programme 2008 [w:] http://ec.europa.eu/justice_home/funding/cips/doc/awp_cips_2008_en.pdf; http://ec.europa.eu/justice_home/funding/cips/funding_cips_en.htm; <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l33262.htm>

ZAPOBIEGANIE I WALKA Z PRZESTĘPCZOŚCIĄ (*Prevention of and Fight against Crime*) to program, który powstał na mocy Decyzji Rady nr 125/2007 z 12 lutego 2007 roku. Jest on częścią, oprócz programu → *Zapobieganie, gotowość i zarządzanie skutkami terroryzmu i innymi rodzajami ryzyka dla bezpieczeństwa*, → *Programu ramowego „Bezpieczeństwo i ochrona wolności”*. Przyczyniać się ma (cel ogólny) do podniesienia poziomu bezpieczeństwa obywateli przez zapobieganie i zwalczanie przestępczości zarówno zorganizowanej, jak i innych jej form, w szczególności terroryzmu, handlu ludźmi, handlu narkotykami i nielegalnego handlu bronią, korupcji i nadużyć finansowych. Przeznaczony jest przede wszystkim dla organów ścigania, lecz także dla innych publicznych lub prywatnych podmiotów, uczestników działań

i instytucji, w tym organów lokalnych, regionalnych i krajowych, partnerów społecznych, szkół wyższych, urzędów statystycznych, organizacji pozarządowych, → *partnerstw publiczno-prywatnych* i odpowiednich organów międzynarodowych. Otwarty jest również dostęp dla organów i organizacji posiadających osobowość prawną z siedzibą w państwach członkowskich. Organy i organizacje nastawione na osiąganie zysku mają dostęp do dotacji wyłącznie w powiązaniu z organizacjami typu *non-profit* lub organizacjami państwowymi. Natomiast kraje trzecie i organizacje międzynarodowe mogą uczestniczyć w projektach ponadnarodowych w charakterze partnerów, nie mogą jednakże przedkładać żadnych projektów.

Komisja Europejska (KE) zapewnia komplementarność działań podejmowanych w ramach tego programu szczegółowego z: → *Programem ramowym „Zapobieganie, gotowość i zarządzanie skutkami terroryzmu i innymi rodzajami ryzyka dla bezpieczeństwa”*, → *Programem ramowym „Wymiar sprawiedliwości w sprawach karnych”*, → *Siódmym Programem Ramowym*, → *Funduszem Solidarności Unii Europejskiej* oraz → *Instrumentem Finansowym Ochrony Ludności*. Program może mieć wspólne zasoby z innymi instrumentami Unii i Wspólnoty. Niemniej jednak wszelkie działania podejmowane na mocy Decyzji nr 125/2007 nie mogą być równocześnie finansowane przez inne instrumenty Wspólnoty. Za kwalifikujące się do otrzymania wsparcia unijnego w ramach programu uznano 4 typy działań tematycznych: **działania KE**, **projekty ponadnarodowe**, **projekty krajowe** oraz **dotacje operacyjne** dla organizacji pozarządowych typu *non-profit* i osiągających cele programu. Wsparcia finansowego można udzielać w szczególności na działania w zakresie współpracy i koordynacji operacyjnej. Ponadto środki finansowe przekazywane są także na działania w zakresie analizy, monitorowania, oceny i audytu, rozwoju i transferu technologii i metodologii, szkoleń, wymiany pracowników i ekspertów oraz działania informacyjne. Finansowanie wspólnotowe przyjmować może dwie formy prawne: dotacje bądź zamówienia publicznego. Ta pierwsza forma jest przyznawana z reguły w następstwie zaproszeń do składania wniosków.

Roczny program prac określa minimalne roczne wydatki przeznaczone na dotacje, które wynoszą co najmniej 65% zasobów. Także tam określana jest maksymalna stawka współfinansowania projektów. Druga forma to wydatki na tzw. środki towarzyszące nabywane w drodze zamówień publicznych (zakup usług i towarów). **Roczny program prac** określa ponadto cele szczegółowe, priorytety tematyczne i opis wszelkich środków towarzyszących (mogą to być m.in. wydatki na informowanie i komunikację, przygotowanie, wdrażanie, monitorowanie, kontrolę oraz ocenę projektów, programów i prawodawstwa) wskazanych do realizacji w danym roku kalendarzowym. Komisja Europejska w swych pracach w tym zakresie wspierana jest przez specjalny komitet. Na służbach KE spoczywają obowiązki: (a) przyjmowania sprawozdań technicznych, finansowych i końcowych na temat postępu prac dla każdego działania w państwach uczestniczących; (b) nadzoru i kontroli finansowej zawieranych umów i kontraktów; (c) ochrony interesów finansowych Wspólnoty; (d) przed-

kładania Parlamentowi Europejskiemu i Radzie UE: corocznej prezentacji o realizacji programu, okresowego sprawozdanie ewaluacyjnego, komunikatu w sprawie kontynuacji programu oraz sprawozdania z → *ewaluacji ex-post*. Z dniem 1 stycznia 2007 roku Decyzja nr 125/2007 zastąpiła odpowiednie przepisy Decyzji nr 630/2002. Działania rozpoczęte przed 31 grudnia 2006 roku na mocy wymienionej powyżej (uprzedniej) decyzji podlegają nadal, do momentu ich zakończenia, przepisom tegoż aktu prawnego.

Literatura: Decyzja Rady nr 125/2007 z 12 lutego 2007 roku ustanawiająca na lata 2007–2013, jako część ramowego programu w sprawie bezpieczeństwa i ochrony wolności, szczegółowy program Zapobieganie i walka z przestępczością, [w:] Dz.U. UE nr L 058 z 24 lutego 2007 roku; Annual Work Programme 2008 [w:] http://ec.europa.eu/justice_home/funding/isec/doc/awp_isec_2008_en.pdf; http://209.85.135.104/search?q=cache:etbXqYmUzujK:www.ms.gov.pl/ue_koop/zapobieganie.rtf+%22Prevention+of+and+Fight+against+Crime%22&hl=pl&ct=clnk&cd=6&gl=pl; http://ec.europa.eu/justice_home/funding/isec/funding_isec_en.htm; <http://europa.eu/scadplus/leg/en/lvb/l33263.htm>

ZARZĄDZANIE CYKLEM PROJEKTU (ZCP) (*Project Cycle Management*) jest jedną z metod zarządzania → *projektami* wprowadzoną przez Komisję Europejską na początku lat 90. XX wieku w celu poprawy jakości tworzenia, efektywności i zarządzania projektami. Idea zarządzania cyklem projektu powstała pierwotnie w Stanach Zjednoczonych w latach 70. XX wieku. Jej wprowadzenie towarzyszyło gwałtownym wzrostom wydatków sektora publicznego w krajach członkowskich → *Organizacji Współpracy Gospodarczej i Rozwoju* (OECD). Wzrost ten sprowokował dyskusję na temat metod wdrażania, kontroli, efektywności wydatków publicznych. Uświadomiona wówczas skala środków, których alokacja zależała od decyzji urzędników, a niepodlegających kontroli wolnego rynku, spowodowała wprowadzenie narzędzi, pozwalających na ocenę, który z wariantów wydawania środków budżetowych przyniesie największe korzyści obywatelom. Nowe metody zarządzania → *środkami publicznymi* umożliwiły też większą kontrolę skuteczności realizacji poszczególnych projektów.

ZCP oparte jest na następujących zasadach: (a) postępowanie zgodnie z fazami cyklu projektu (→ *cykl życia projektu*) w celu zapewnienia usystematyzowanego procesu podejmowania decyzji na podstawie sprawdzonych informacji; (b) orientacja na odbiorcę pomocy przez kontakt z interesariuszami (→ *analiza interesariuszy*) w kluczowych fazach cyklu projektu oraz formułowanie celu projektu w kategoriach trwałych korzyści dostarczanych → *beneficjentom*; (c) włączanie ekspertów gwarantujących przemyślenie planu działań w celu zapewnienia trwałości rezultatów; (d) stosowanie podejścia opartego na → *matrycy logicznej* w celu zapewnienia spójnego logicznie podejścia do planowania projektu i zarządzania nim; (e) zintegrowane podejście łączące cele realizowanych poszczególnych projektów w cele na poziomie europejskim (cele polityk Unii Europejskiej) krajowym, regionalnym bądź sektorowym. Zasada ta zapewnia spójność oraz wyeliminowanie powielania się wsparcia. W ten sposób

ZCP zapewnia, że: (a) projekty są odpowiedzią na faktycznie zidentyfikowane problemy zawarte m.in. we właściwych strategiach (europejskich, krajowych, regionalnych czy sektorowych), następuje inkluzja beneficjentów w proces formułowania projektu, zapewniając przy tym wieloaspektową analizę problemu, cele projektu stanowią korzyści, jakie może odnieść grupa docelowa; (b) projekty są realistyczne, tzn. uwzględnia się faktyczne możliwości ich realizacji (cele są spójne i mierzalne, uwzględnia się zagrożenia związane z ich osiągnięciem); (c) efekty projektu posiadają walor trwałości (pod uwagę brane są uwarunkowania mające wpływ na → *trwałość projektu*, stosuje się → *ewaluację*, która służy jako przyczynek do wyciągnięcia wniosków dla planowania przyszłych projektów).

Jednym z narzędzi planowania i zarządzania jest tzw. podejście oparte na metodologii struktury logicznej (*Logical Framework Approach* – LFA). Metodologia ta jest efektywną techniką pozwalającą uczestnikom na identyfikowanie i analizowanie problemu oraz na definiowanie celów, działań, które należy podjąć, aby te problemy rozwiązać. Używając struktury logicznej, planujący testują model proponowanego projektu, aby upewnić się, czy jest on odpowiedni, możliwy do wykonania i trwały. Oprócz roli, jaką odgrywa podczas przygotowywania programu i projektu, metodologia jest również kluczowym narzędziem zarządzania podczas wdrażania i ewaluacji. Zapewnia podstawę do przygotowania planów działań oraz rozwoju systemu monitorowania, a także struktury na potrzeby ewaluacji. Konieczne jest również wspomaganie tego narzędzia przez inne instrumenty dotyczące analizy technicznej, ekonomicznej, społecznej i wpływu na środowisko.

Literatura: European Commission – EuropeAid, Project Cycle Management Handbook, Bruksela 2002, s. 3–5; Rachel Blackman, Project Cycle Management, Teddington 2003, s. 10 i nast.; Podręcznik – zarządzanie cyklem projektu, Warszawa 2004, s. 7–13; Bartosz Ziółkowski, Zarządzanie cyklem projektu, Warszawa 2003, s. 5–8; Tadeusz Grzeszczyk, Metody oceny projektów z dofinansowaniem Unii Europejskiej, Warszawa 2006, s. 116 i nast., s. 200–203.

ZASADA AUTOMATYCZNEGO ANULOWANIA ZOBOWIĄZAŃ → *Zasada $n + 2 / n + 3$*

ZASADA DODATKOWOŚCI (WSPÓŁFINANSOWANIA) – w pierwszych latach funkcjonowania wsparcia finansowego Wspólnot kraje członkowskie traktowały otrzymywane środki z → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* jako rekompensatę za ponoszone składki członkowskie. Tego rodzaju proceder powodował postępującą redukcję wydatków krajowych na działania strukturalne (w tym na → *politykę spójności*). Chcąc ukrócić te praktyki, Wspólnoty wprowadziły zasadę dodatkowości (współfinansowania) jako jeden ze środków zaradczych mających przeciwdziałać pojawiającym się nadużyciom. Pierwsze kroki legislacyjne podjęto jednakże dopiero w 1988 roku, wydając stosowne Rozporządzenie Rady nr 2052/88 (Dz.U. WE nr L 185 z 24 czerwca 1988 roku). Szczególnie istotny był jego art. 9, w którym stwier-

dzono, że „(...) państwo członkowskie zobowiązane jest w danym okresie planistycznym do utrzymania nakładów na politykę spójności przynajmniej na poziomie wydatków poniesionych w okresie poprzednim (...)”. Zbliżone rozwiązania prawne obowiązywały potem w kolejnych → *perspektywach finansowych*. Dla okresu programowania budżetowego 2007–2013, jak najbardziej słusznie, podtrzymano konieczność istnienia tejże reguły, ponieważ dla osiągnięcia autentycznego oddziaływania gospodarczego środki funduszy nie mogą zastępować publicznych lub innych, równoważnych wydatków strukturalnych państwa członkowskiego. Z powyższego wynika więc, że fundusze strukturalne jedynie powiększają pulę dostępnych środków przeznaczanych przez kraje członkowskie na politykę spójności, a nie zastępują je. Wyjątek stanowi → *Fundusz Spójności*, który nie został objęty zasadą dodatkowości, ale za to podlega zasadzie warunkowości.

Literatura: art. 15 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. WE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Komentarz do aktów prawnych Wspólnot Europejskich w zakresie funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności na lata 2007-2013, s. 41, [w:] <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/AA2B283F-DAE8-413C-BD9A-E4FF1B21C220/27734/pakiet7komentarzedorzporz3.pdf>

ZASADA EARMARKING – wiosną 2005 roku Rada Europejska w swych konkluzjach ze szczytu (22–23 marca w Brukseli) doszła do wniosku, że dotychczasowa formuła wdrażania założeń → *Strategii Lizbońskiej* jest niewystarczająca, ponieważ prowadzi do niejednorodnych rezultatów w państwach członkowskich. Co więcej, jej pierwotne wyzwania, w tym przede wszystkim przekształcenie do 2010 roku Unii Europejskiej (UE) w najbardziej konkurencyjną opartą na wiedzy gospodarkę świata, zdolną do utrzymania stałego wzrostu gospodarczego, stworzenia większej liczby lepszych miejsc pracy oraz zachowania spójności gospodarczej (także w wymiarze środowiskowym), stają się coraz bardziej naglące w obliczu obserwowanych zjawisk społeczno-gospodarczych. Przyczyn takiego stanu rzeczy upatrywano w przeładowanej liście celów priorytetowych, niezadawalającym poziomie koordynacji działań między państwami członkowskimi oraz, a być może przede wszystkim, w zbyt niskich nakładach finansowych ponoszonych w związku z realizacją zamierzeń lizbońskich.

Na potrzeby okresu 2007–2013 postanowiono zatem zreformować → *politykę spójności* w taki sposób, aby znacznie mocniej powiązać ją – w przeciwieństwie do dotychczasowej praktyki – z celami i zadaniami stawianymi przed Strategią Lizbońską. Określono tę zasadę jako earmarking funduszy. Wyodrębniono zatem pulę środków finansowych przeznaczanych na realizację Strategii Lizbońskiej w ramach → *polityki strukturalnej* UE. Ponadto stwierdzono, że uzyskiwana przez → *beneficjentów* pomoc powinna być ukierunkowywana na określone priorytety wskazane przez UE, obejmujące promowanie szeroko rozumianej konkurencyjności i tworzenie miejsc pracy.

Z tego też względu nałożono obowiązek, aby 60% ponoszonych wydatków na → *Cel 1 „Konwergencja” polityki spójności UE* i 75% wydatków na → *Cel 2 „Konkurencyjność regionalna i zatrudnienie” polityki spójności UE*, dla państw UE-15 (sprzed 1 maja 2004 roku), było przeznaczanych właśnie na realizację wspomnianych powyżej priorytetów. Są to pułapy (średnie dla całego okresu programowania) określane w stosunku do całego otrzymywanego z UE wsparcia finansowego z → *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego*, → *Europejskiego Funduszu Społecznego* i → *Funduszu Spójności*. Państwa przyjęte do UE z 1 maja 2004 roku i 1 stycznia 2007 roku nie zostały zobligowane do przestrzegania wspomnianych pułapów wydatków, niemniej jednak w polskich → *Narodowych Strategicznych Ramach Odniesienia 2007–2013* zawarto deklarację dołożenia starań, aby minimalny pułap 60% wydatków Celu Konwergencja przeznaczanych na realizację Strategii Lizbońskiej został osiągnięty.

Literatura: art. 9 ust. 3 i Załącznik IV Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Komentarz do aktów prawnych Wspólnot Europejskich w zakresie funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności na lata 2007–2013, s. 36–37, [w:] <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/AA2B283F-DAE8-413C-BD9A-E4FF1B21C220/27734/pakiet7komentarzedorzporz3.pdf>

ZASADA ELASTYCZNOŚCI polega na tym, że Unia Europejska (UE) nie wpływa na kształt wewnętrznej organizacji państw członkowskich: „Unia szanuje równość państw członkowskich wobec Traktatów, jak również ich tożsamość narodową, nierozzerwalnie związaną z ich podstawowymi strukturami politycznymi i konstytucyjnymi, w tym w odniesieniu do samorządu regionalnego i lokalnego”. W tej kwestii UE zachęca jedynie do współdziałania władz krajowych na linii centrum-regiony (→ *region*). Dlatego konsekwencją instytucjonalnej autonomii krajów członkowskich jest ogromne zróżnicowanie struktur terytorialnych i daleko różny status ich regionów. Zasada ma oparcie w prawie pierwotnym UE, ale nie jest przez wszystkich ekspertów uznawana za zasadę *sensu stricto* i dlatego nie jest wymieniana we wszystkich opracowaniach fachowych.

Literatura: art. 4 ust. 2 TUE (wersja skonsolidowana), [w:] Dz.U. UE nr C 115 z 9 maja 2008 roku.

ZASADA EWALUACJI (OCENY) powinna przyczyniać się do oszacowywania rzeczywistych skutków będących efektem pomocy finansowej płynącej z Unii Europejskiej (UE), a także stopnia spójności tychże skutków i ich zasadności w kontekście potrzeb danego kraju czy regionu. Jakkolwiek by nie interpretować zasady oceny, nie należy jej traktować tylko jako wymogu czy też wręcz obowiązku wynikającego z przepisów prawa. Dzięki temu, że dostarcza cennych informacji bezpośrednio przyczyniających się do optymalizowania wykorzystywania → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej*, wpływa na podniesienie efektywności wydatków publicznych,

co pozwala w efekcie stwierdzić, że jest to również niezwykle precyzyjne narzędzie analizy ekonomicznej.

Art. 40 ust. 1 Rozporządzenia Rady nr 1260/1999, obowiązującego w okresie 2000–2006, nakładał obowiązek przeprowadzania → *ewaluacji ex-ante*, → *ewaluacji (mid-term)*, tj. oceny w połowie okresu programowania oraz → *ewaluacji ex-post*, w celu zbadania rzeczywistego wpływu (i efektywności) pomocy strukturalnej Wspólnoty. Na potrzeby okresu programowania budżetowego 2007–2013 postanowiono utrzymać zasadę ewaluacji jako czynnik sprzyjający poprawie jakości, skuteczności i spójności pomocy funduszy oraz strategii i realizacji → *Programów Operacyjnych (PO)* i → *Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO)* w odniesieniu do konkretnych problemów strukturalnych. Zapisy Rozporządzenia nr 1083/2006 dotyczące oceny mają inny charakter niż odpowiednie zapisy Rozporządzenia nr 1260/1999. Artykuły bowiem 48 i 49 nowego aktu wskazują działania będące w kompetencji państw członkowskich i Komisji, ale nie odzwierciedlają podziału ewaluacji na ocenę przed, w trakcie i po procesie wdrażania PO. Niemniej jednak: (a) ewaluacja *ex-ante* ma na celu optymalizację alokacji zasobów budżetowych w ramach PO i poprawę jakości programowania; (b) ewaluację *ex-post* przeprowadza się dla każdego z → *Celów polityki spójności*, a jej zadaniem jest wyciągnięcie wniosków dla polityki spójności gospodarczej i społecznej; (c) za przeprowadzanie ewaluacji odpowiedzialne są, zgodnie z → *zasadą proporcjonalności*, państwa członkowskie lub Komisja, a ich wykonanie finansowane jest z budżetu pomocy technicznej.

Przyglądając się materii przeprowadzania oceny działania funduszy strukturalnych UE, należy pamiętać również o tzw. krajowej → *rezerwie wykonania*, która po raz pierwszy pojawiła się w latach 2000–2006, a jej wielkość ustalono na poziomie 4% środków alokowanych dla danego kraju. Obecnie jednak – w myśl art. 50 ust. 1 Rozporządzenia nr 1083/2006 – utworzenie takiej rezerwy nie jest obligatoryjne (odbywa się tylko z inicjatywy danego państwa członkowskiego), odnosi się do nowych Celów funduszy strukturalnych: → *Celu 1 „Konwergencja” polityki spójności UE*, → *Celu 2 „Konkurencyjność regionalna i zatrudnienie” polityki spójności UE*, a wynosi do 3% całkowitej alokacji na każdy z tych Celów. Co więcej, obok krajowej rezerwy wykonania, art. 51 Rozporządzenia nr 1083/2006 przewiduje możliwość (nie obowiązek) utworzenia przez dane państwo → *Krajowej Rezerwy Interwencyjnej*. Wprowadzono ją w związku z koniecznością wyposażenia państw członkowskich w narzędzie umożliwiające zarządzanie nieprzewidzianymi kryzysami lokalnymi lub sektorowymi, a powiązanymi z restrukturyzacją społeczno-gospodarczą lub niepożądanymi skutkami liberalizacji handlu. Wielkość tejże rezerwy wynosi odpowiednio 1% rocznego wkładu funduszy strukturalnych na Cel 1 oraz 3% na Cel 2.

Literatura: art. 47–51 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Komentarz do aktów prawnych Wspólnot Europejskich w zakre-

sie funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności na lata 2007–2013, s. 78–81, [w:] <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/AA2B283F-DAE8-413C-BD9A-E4FF1B21C220/27734/pakiet7komentarzedorzporz3.pdf>; Sjef Ederveen / Joeri Gorter / Ruud de Mooij / Richard Nahuis, Funds and Games. The Economics of European Cohesion Policy, s. 26, [w:] http://aei.pitt.edu/1965/01/ENEPRI_OP3.pdf; John Bachtler / Rona Mitchie, A new era in regional policy evaluation? The appraisal of structural funds, [w:] *Regional Studies* 29 (1995), s. 745–751; Enrique L. Galan (red.), *Instrumenty finansowe polityki regionalnej Unii Europejskiej*, Kraków 2002, s. 58.

ZASADA FINANSOWANIA KRZYŻOWEGO → *Cross-financing*

ZASADA INFORMOWANIA I PROMOCJI jest stosunkowo młodą regułą prawną obowiązującą na obszarze Unii Europejskiej (UE) i dotyczącą funkcjonowania pomocy finansowej dla państw członkowskich. Ponieważ problematyka szeroko rozumianych procesów integracji europejskiej jest na dzień dzisiejszy bardzo popularna, w UE uznano, że rzetelne działania informacyjne, dotyczące wspieranych przez nią projektów inwestycyjnych i prowadzonych działań strukturalnych, mających bezpośredni wpływ na życie mieszkańców, są ważnym aspektem jej funkcjonowania. W okresie programowania pomocy strukturalnej UE na lata 2007–2013 w tej kwestii przedstawiono stosowne uregulowania prawne. Zostały one zawarte w art. 2–10 i Załączniku I Rozporządzenia KE nr 1828/2006, a jego najważniejsze postanowienia to: (a) przygotowywanie przez → *Instytucje Zarządzające (IZ)* → *Programami Operacyjnymi* – PO (lub państwa członkowskie) specjalnych strategii komunikacji. Mają one zawierać cele, → *grupy docelowe*, strategię i zakres działań informacyjnych i promocyjnych, indykatywny budżet, → *wytyczne* dotyczące oceny podejmowanych działań; (b) zobowiązanie do przekazywania przez IZ stosownych sprawozdań z działań informacyjno-promocyjnych na ręce → *Komitetów Monitorujących (KM)*; (c) nakaz, aby dane na temat działań informacyjnych znalazły się w rocznych i końcowych sprawozdaniach z realizacji PO; (d) zobowiązanie IZ do współpracy z instytucjami posiadającymi stosowne zdolności do szerokiego rozpowszechniania informacji; (e) określenie minimalnych obowiązków → *beneficjentów* wsparcia w zakresie działań informacyjno-promocyjnych.

Polityka informacyjna i działania promocyjne mają sprzyjać osiągnięciu dwóch zasadniczych celów: (1) uświadamianiu potencjalnym i faktycznym beneficjentom (oraz innym zainteresowanym stronom) możliwości, jakie przed nimi otwierają inwestycje współfinansowane przez → *fundusze strukturalne Unii Europejskiej* i → *Fundusz Spójności*; (2) przedstawieniu opinii publicznej w państwach członkowskich wkładu finansowego i roli UE w realizację poszczególnych przedsięwzięć oraz oczekiwanych i uzyskanych rezultatach.

Literatura: art. 69 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 2–10 i Załącznik I Rozporządzenia KE nr 1828/2006 z 8 grudnia

2006 roku ustanawiającego szczegółowe zasady wykonania rozporządzenia Rady nr 1083/2006 ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności oraz Rozporządzenia PE i Rady nr 1080/2006 w sprawie Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, [w:] Dz.U. UE nr L 371 z 27 grudnia 2006 roku; Strategia komunikacji funduszy europejskich w Polsce na lata 2007–2013. Projekt z dnia 13 listopada 2007 roku, Warszawa 2007, s. 3–46; Rozporządzenie KE nr 1159/2000 z 30 maja 2000 roku odnośnie działań informacyjnych i promocyjnych realizowanych przez Państwa Członkowskie odnośnie pomocy z Funduszy strukturalnych, [w:] Dz.U. UE nr L 130 z 31 maja 2000 roku Dominik Pióro, Zasady informowania o działaniach podejmowanych w ramach programów przedakcesyjnych i funduszy strukturalnych w świetle prawodawstwa Unii Europejskiej, [w:] Norbert Słowik / Maciej Korkuć (red.), Almanach środków pomocowych Unii Europejskiej: podręcznik dla samorządu terytorialnego, Kraków 2000, s. 142–154.

ZASADA KOMPLEMENTARNOŚCI funkcjonowała już w latach 2000–2006 i stanowi uzupełnienie → *zasady partnerstwa* i → *zasady dodatkowości* (współfinansowania). Jej istota polega na tym, że środki z → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności* zapewniają pomoc, która jedynie uzupełnia działania krajowe, w tym działania na poziomie regionalnym i lokalnym, a to poprzez włączenie do nich priorytetów Wspólnoty.

Literatura: art. 9 ust. 1 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku.

ZASADA KONCENTRACJI polega na skupieniu kwalifikowalnych działań możliwie największej liczby → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* (UE) oraz podejmowanych interwencji na tzw. priorytetowych obszarach problemowych, a także na kwestiach mających znaczenie z punktu widzenia spójności społeczno-gospodarczej UE jako całości. Oznacza to – w pierwszej kolejności – skumulowanie środków finansowych dotąd rozproszonych między oddzielnie funkcjonujące fundusze. W dalszej kolejności taki stan rzeczy powoduje odgórne wyznaczenie obszarów, które korzystać mogą z pomocy funduszy oraz wyznaczenie celów, które poszczególne fundusze mogą finansować. W okresie programowania budżetowego 2000–2006 uznano, iż na najważniejsze i wymagające największej pomocy finansowej działania, skoncentrowane wokół ówczesnego Celu 1 polityki spójności UE, należy przeznaczyć 69,7% dostępnych środków pomocowych. Na okres 2007–2013 postanowiono tę koncentrację dodatkowo wzmocnić przez wyasygnowanie ok. 78,5% całkowitych zasobów przeznaczonych na → *politykę spójności* na nowy Cel 1: Konwergencja (→ *Celu 1 „Konwergencja” polityki spójności UE*). Dodatkowo uznano, że → *Programy Operacyjne* (PO) mogą uzyskać finansowanie wyłącznie z jednego funduszu (→ *monofunduszowość programów operacyjnych*). Dzięki tym zabiegom udało się nie tylko zmniejszyć liczbę Celów (priorytetów) Unii Europejskiej, ale równocześnie skoncentrować środki finansowe w mniejszej liczbie funduszy strukturalnych.

Literatura: art. 7 ust. 2 Rozporządzenia Rady nr 1260/1999 z 21 czerwca 1999 roku wprowadzającego ogólne przepisy dotyczące funduszy strukturalnych, [w:] Dz.U. UE nr L 161 z 26 czerwca 1999 roku; art. 19 i 34 ust. 1 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Agnieszka Tokarska, Podstawy funkcjonowania funduszy strukturalnych, [w:] Dariusz Czarnasiewicz, Europejskie fundusze strukturalne, Fundusz Spójności – wstępne propozycje dla Polski, Szczecin 2003, s. 16.

ZASADA KONKURENCYJNOŚCI WYDATKÓW oznacza, że → *beneficjent* → *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki* (PO KL) w ramach realizacji projektu dokonuje wyboru wykonawcy w drodze konkursu. Dokonując wydatków w ramach PO KL, beneficjent (a w przypadku projektu partnerskiego również partnerzy projektu) powinien wybierać oferty konkurencyjne cenowo. Zasada konkurencyjności dotyczy beneficjentów, którzy nie są zobligowani do stosowania ustawy prawo zamówień publicznych. Przy realizacji zamówień zgodnie z zasadą konkurencyjności wydatków należy pamiętać, że dotyczy ona wszystkich zamówień w ramach projektu przekraczających wyrażoną w złotych równowartość kwoty 14 tys. euro netto (tj. bez podatku VAT), wykonywanych na rzecz beneficjenta przez wykonawcę, tj. osobę fizyczną, osobę prawną albo jednostkę organizacyjną nieposiadającą osobowości prawnej, która ubiega się o udzielenie zamówienia (którego przedmiotem są usługi, dostawy lub roboty budowlane), złożyła ofertę lub zawarła umowę w sprawie zamówienia. Zamówienia podlegają sumowaniu w ramach danego projektu realizowanego przez beneficjenta, co oznacza, że obowiązkiem beneficjenta jest dokładnie przeanalizować budżet projektu w celu zidentyfikowania tych zamówień, które będą się powtarzać i w których może powstać ryzyko przekroczenia progu, dla którego zasada konkurencyjności jest obowiązkowa. Beneficjent ustalając, czy w przypadku zlecenia usług, dostaw i robót budowlanych występuje jedno zamówienie czy też odrębne zamówienia, bierze pod uwagę łączne spełnienie następujących kryteriów: (a) tożsamość przedmiotowa zamówienia – dostawy, usługi i roboty budowlane tego samego rodzaju i o tym samym przeznaczeniu; (b) tożsamość czasowa zamówienia – możliwe udzielenie zamówienia w tym samym czasie; (c) tożsamość podmiotowa zamówienia – możliwość wykonania zamówienia przez jednego wykonawcę. Wobec powyższego, w sytuacji, gdy planowane do udzielenia w tym samym czasie w ramach projektu zamówienia mają to samo przeznaczenie i mogą być wykonane przez jednego wykonawcę, mamy do czynienia z jednym zamówieniem. Natomiast z odrębnymi zamówieniami mamy do czynienia w sytuacji, gdy przedmiot zamówienia ma inne przeznaczenie lub nie jest możliwe jego nabycie u tego samego wykonawcy w danym czasie. W takim przypadku każde z zamówień stanowi odrębną całość. Zasada konkurencyjności nie ma zastosowania w przypadku personelu projektu, tj.: (a) zamówień dotyczących zadań wykonywanych przez personel zarządzający projektem (tj. personel projektu uwzględniony w zadaniu „zarządzanie projektem”); (b)

zamówień dotyczących zadań wykonywanych przez personel projektu, z którym beneficjent w okresie co najmniej jednego roku przed złożeniem wniosku o dofinansowanie projektu współpracował w sposób ciągły lub powtarzalny. W celu spełnienia wymogów zasady konkurencyjności beneficjent powinien wysłać zapytanie ofertowe do przynajmniej trzech potencjalnych wykonawców, mając na uwadze zapewnienie zachowania uczciwej konkurencji i równe traktowanie wykonawców. Należy zwrócić uwagę, że z możliwości realizacji zamówienia wyłączeniu podlegają podmioty, które są powiązane z beneficjentem lub osobami upoważnionymi do zaciągania zobowiązań w imieniu beneficjenta lub osobami wykonującymi w imieniu beneficjenta czynności związane z przygotowaniem i przeprowadzeniem procedury wyboru wykonawcy osobowo lub kapitałowo, w szczególności przez: (a) uczestnictwo w spółce jako wspólnik spółki cywilnej lub spółki osobowej; (b) posiadanie udziałów lub co najmniej 10% akcji; (c) pełnienie funkcji członka organu nadzorczego lub zarządzającego, prokurenta, pełnomocnika; (d) pozostawanie w związku małżeńskim, w stosunku pokrewieństwa lub powinowactwa w linii prostej, pokrewieństwa lub powinowactwa w linii bocznej do drugiego stopnia lub w stosunku przysposobienia, opieki lub kurateli. Realizacja tej zasady wiąże się z koniecznością spełnienia kilku warunków dotyczących samej procedury wyłonienia wykonawcy: (a) beneficjent zobowiązuje się do wysyłania zapytania ofertowego co najmniej do trzech potencjalnych wykonawców (zapytanie powinno zawierać opis przedmiotu transakcji oraz kryteria oceny oferty, informację na temat sposobu przyznawania punktacji za spełnienie danego kryterium, fakt wysłania zapytania musi być udokumentowany np. kopią pisma, potwierdzeniem wysłania przesyłki); (b) dokonując wyboru wykonawcy, beneficjent (wnioskodawca) stosuje zasadę jawności i przejrzystości oraz równego traktowania kontrahentów (każdy wykonawca powinien zostać poinformowany o rozstrzygnięciu procedury); (c) transakcja powinna zostać dokonana z tym wykonawcą, którego oferta jest najbardziej korzystna zgodnie z kryteriami wskazanymi w zapytaniu ofertowym (nie oznacza to bynajmniej konieczności wyboru oferty wyłącznie ze względu na cenę).

Literatura: Zasady finansowania Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Warszawa grudzień 2011, s. 70–74.

ZASADA KONTROLI jest związana w głównej mierze z budżetem Wspólnot, będącym swego rodzaju politycznym programem ich działania. Zgodnie z art. 317 TFUE, Komisja Europejska (KE) – na własną odpowiedzialność i w granicach przyznaných środków, zgodnie z zasadą należytego zarządzania finansami – ponosi odpowiedzialność za wdrażanie budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich, to jednak na państwach członkowskich spoczywa obowiązek kontroli finansowej otrzymywanej pomocy. TWE nakłada także obowiązek koordynacji działań państw członkowskich zmierzający do ochrony interesów Wspólnoty przed nadużyciami finansowymi i organizowania w tym celu współpracy między właściwymi władzami. Za działania kontrolne

są uznawane takie czynności, jak: (a) weryfikacja systemów zarządzania i kontroli pod kątem ich sprawności w celu wykorzystywania funduszy; (b) współpraca z KE w celu wykorzystania pomocy unijnej zgodnie z wszystkimi zasadami prawa wspólnotowego; (c) zapobieganie, wykrywanie i korygowanie → *nieprawidłowości* oraz informowanie o nich Brukseli; (d) odzyskiwanie wraz z odsetkami kwot niesłusznie wypłaconych. Stwierdzenie nieprawidłowości może być podstawą do zawieszenia całości lub części → *płatności okresowej*.

Literatura: art. 317 i art. 325, [w:] TFUE, [w:] Dz.U. UE nr C 83 z 30 marca 2010 roku; art. 58–62 i art. 70–74 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Ustawa o kontroli skarbowej z dnia 28 września 1991 roku (tekst jednolity), [w:] Dz.U. RP z 2004 roku nr 8, poz. 65 z późn. zm.; Jan Wiktor Tkaczyński / Guido Rossmann, Fundusze Unii Europejskiej, Białystok 2003, s. 15; Monika Kur, Monitoring, audyt i kontrola środków pomocowych UE, [w:] Mirosław Grewiński (red.), Przygotowanie Polski do absorpcji funduszy strukturalnych Unii Europejskiej, Warszawa 2003, s. 135–146; Józef Wyciśłok, Kontrola środków Unii Europejskiej, Warszawa 2004.

ZASADA KOORDYNACJI – Rozporządzenie Rady nr 2052/88 (Dz.U. WE nr L 185 z 24 czerwca 1988 roku) było pierwszym aktem prawnym, w którym zawarto postanowienia dotyczące wszystkich generalnych reguł korzystania ze wsparcia finansowego Wspólnot. W art. 14 ust. 1 stwierdzono, że „dla jakiegokolwiek danego okresu [programowania], poszczególne środki lub operacje mogą korzystać z pomocy tylko z jednego funduszu w danym czasie”. Nie sposób tego rozwiązania ocenić inaczej niż jako próbę przeciwdziałania i zwalczania zniekształcania warunków konkurencji w ramach Wspólnot. Także dla okresu 2007–2013 przyjęto zbliżone rozwiązanie legislacyjne. Polega ono na zastrzeżeniu, iż konkretny realizowany → *Program Operacyjny* (oś priorytetowa czy operacja) może uzyskać dofinansowanie wyłącznie z jednego funduszu. Pomimo iż z zakresu → *polityki spójności* usunięto wsparcie dla obszarów rolnych i rybołówstwa, a także przekształcono fundusze odpowiedzialne za udzielanie wsparcia w tych sektorach (obecnie są to: → *Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich* oraz → *Europejski Fundusz Rybacki*), w dalszym ciągu należy koordynować działania → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności* z wyżej wzmiankowanymi. Wprowadzenie tej zasady stanowi zatem znaczne uproszczenie systemu i odejście od promowanej dotąd przez Komisję Europejską (KE) zasady wielofunduszowości Programów Operacyjnych. Należy jednak pamiętać, że dopuszczalne są pewne wyjątki: → *cross-financing* między → *Europejskim Funduszem Rozwoju Regionalnego* (EFRR) i → *Europejskim Funduszem Społecznym* (EFS) oraz wspólne finansowanie przez EFRR i Fundusz Spójności programów operacyjnych z zakresu infrastruktury transportowej i środowiska naturalnego. Przeglądając się tej zasadzie nie można pominąć, że na potrzeby perspektywy budżetowej 2007–2013 utworzono Komitet Koordynujący fundusze, składający się

z przedstawicieli państw członkowskich pod przewodnictwem reprezentanta KE. Ograniczono w ten sposób uprawnienia KE w zakresie jednostronnego stanowienia prawa, zobowiązując ją do konsultowania wydawanych przez siebie aktów wykonawczych do Rozporządzenia nr 1083/2006 ze wspomnianym komitetem.

Literatura: art. 9 ust. 4 i art. 34 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Decyzja Rady nr 468/1999 z 28 czerwca 1999 roku ustanawiająca warunki wykonywania uprawnień wykonawczych przyznanych Komisji, [w:] Dz.U. UE nr L 184 z 17 lipca 1999 roku (zmieniona Decyzją Rady z 17 lipca 2006 roku o zmianie decyzji nr 468/1999 ustanawiającej warunki wykonywania uprawnień wykonawczych przyznanych Komisji); Irena Pietrzyk, Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich, Warszawa 2000, 158–165; Julian Skrzyp, Polityka rozwoju regionalnego: wybrane zagadnienia, Siedlce 2002, s. 97; Komentarz do aktów prawnych Wspólnot Europejskich w zakresie funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności na lata 2007–2013, s. 62–63, [w:] <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/AA2B283F-DAE8-413C-BD9A-E4FF1B21C220/27734/pakiet7komentarzedorporz3.pdf>

ZASADA MODULACJI (MECHANIZM MODULACJI) w ramach → *Wspólnej Polityki Rolnej* oznacza systematyczne zmniejszanie poziomu płatności bezpośrednich dla największych gospodarstw otrzymujących rocznie ponad 5 000 euro dopłat bezpośrednich. Poziom dopłat był zmniejszany w 2009 roku o 7%, 2010 – 8%, 2011 – 9%, 2012 – 10%. W przypadku kiedy gospodarstwo otrzymuje płatności bezpośrednie wynoszące ponad 300 000 euro rocznie to zmniejszenia powiększa się każdorazowo o 4%. Uzyskane w ten sposób środki będą wykorzystane przez państwa członkowskie na wzmocnienie programów w dziedzinie zmian klimatycznych, energii odnawialnej, gospodarki wodnej, różnorodności biologicznej, innowacji w czterech wyżej wymienionych dziedzinach oraz na środki towarzyszące w sektorze mleczarskim.

Zmniejszenia nie odnoszą się do nowych państw członkowskich, stosujących uproszczony system płatności do czasu osiągnięcia przez nie 100% stawek płatności. Kwoty wynikające z redukcji płatności bezpośrednich podlegają podziałowi między poszczególne państwa członkowskie na podstawie ich udziałów w ogólnej powierzchni gruntów rolnych i zatrudnienia w rolnictwie oraz siły nabywczej PKB *per capita*. Każdy kraj ma jednak zagwarantowane otrzymanie przynajmniej 80% całkowitych kwot wynikających z redukcji płatności bezpośrednich uzyskanych w tym kraju. Państwa członkowskie mogą również z własnej inicjatywy stosować wyższy procent zmniejszenia kwoty dopłat bezpośrednich (mechanizm dobrowolnej modulacji). W ten sposób uzyskana kwota może zostać wydatkowana w ramach II filaru Wspólnej Polityki Rolnej (WPR) finansowego przez → *Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich* – EFRROW. Z mechanizmu modulacji mogą zostać wyłączone pierwsze płatności do 5 000 euro (bądź mniejsze). Środki uzyskane w wyniku redukcji płatności bezpośrednich będą więc *de facto* sfinansowane przez gospodarstwa

uzyskujące największe wsparcie. Nowe propozycje KE dotyczące WPR po 2013 roku zakładają rozszerzenie mechanizmu modulacji poprzez zwiększenie poziomu zmniejszenia poziomu płatności bezpośrednich.

Literatura: Rozporządzenie Rady nr 73/2009 z 19 stycznia 2009 roku ustanawiające wspólne zasady dla systemów wsparcia bezpośredniego dla rolników w ramach wspólnej polityki rolnej i ustanawiające określone systemy wsparcia dla rolników, zmieniające rozporządzenia nr 1290/2005, nr 247/2006, nr 378/2007 oraz uchylające rozporządzenie nr 1782/2003, [w:] Dz.U. UE nr L 270 z 31 stycznia 2009 roku; art. 1 ust. 1 Rozporządzenia Rady nr 378/2007 z 27 marca 2007 roku ustanawiającego zasady dobrowolnej modulacji płatności bezpośrednich przewidzianych w rozporządzeniu (WE) nr 1782/2003 ustanawiającym wspólne zasady dla systemów wsparcia bezpośredniego w ramach wspólnej polityki rolnej i ustanawiającym określone systemy wsparcia dla rolników oraz zmieniające rozporządzenie (WE) nr 1290/2005, [w:] Dz.U. UE nr L 95 z 5 kwietnia 2007 roku; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 172 i nast.; Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów WPR do 2020 r.: sprostac wyzwaniom przyszłości związanym z żywnością, zasobami naturalnymi oraz aspektami terytorialnymi, [w:] KOM(2010) 672 wersja ostateczna, 18 listopad 2010, Regulation of the European Parliament and of the Council establishing rules for direct payments to farmers under support schemes within the framework of the common agricultural policy [w:] COM(2011) 625 final, 19 October 2011; Commission staff working paper impact assessment Common Agricultural Policy towards 2020, [w:] SEC(2011) 1153 final/2, 20 October 2011, s. 21–41.

ZASADA MONITOROWANIA została wprowadzona do najpierw wspólnotowego, a potem unijnego porządku prawnego, ponieważ odnotowywano w niektórych krajach członkowskich różnego typu nadużycia w procesie wykorzystywania i realizacji przyznawanej im pomocy finansowej. Komisja Europejska (KE), będąc strażnikiem Traktatów i wspólnego budżetu, została tym zmuszona do wdrożenia środków zmierzających do ograniczenia wspomnianych nadużyć i stopniowego zwiększania kontroli przepływów środków finansowych. Jednym z takich środków było właśnie stworzenie zasady monitorowania przebiegu wdrażania → *projektów inwestycyjnych*. Jej istota sprowadza się do tego, że specjalnie powoływany organ (instytucja) ma obowiązek ciągłego obserwowania przebiegu wdrażania → *Programów Operacyjnych (PO)* i → *Regionalnych Programów Operacyjnych (RPO)*, aby wszystko było zgodne z wcześniej uzgodnionymi i przyjętymi planami. Organem, o którym mowa jest tzw. → *Komitet Monitorujący (KM)*, oddzielny dla każdego PO/RPO. Od okresu programowania 2007–2013 dopuszczalne jest także tworzenie KM dla kilku PO. Ustanawiany jest on przez właściwe organy państwa członkowskiego po przeprowadzeniu stosownych konsultacji z → *Instytucją Zarządzającą (IZ)* danym PO oraz partnerami społeczno-gospodarczymi (→ *partnerstwo publiczno-prywatne*). Skład takiego Komitetu, w myśl → *zasady partnerstwa*, jest z reguły bardzo zróżnicowany i obejmuje zarówno przedstawicieli władz centralnych i/lub regionalnych, jak i partnerów społeczno-gospodarczych. Głos doradczy podczas jego posiedzeń ma także reprezentant KE, choć jego obecność na posiedzeniach KM nie jest już obligatoryjna. Przed-

stawiciel → *Europejskiego Banku Inwestycyjnego* (EBI) i/lub Europejskiego Funduszu Inwestycyjnego (EFI) także ma głos doradczy, lecz jedynie w sprawach związanych z PO, w finansowanie których instytucje te wnoszą wkład. Działania KM obejmują natomiast następujące czynności: (a) analizę i zatwierdzanie kryteriów wyboru finansowanych operacji; (b) dokonywanie okresowych przeglądów realizacji PO; (c) analizę wyników wdrażania, w szczególności osiągnięcie celów określonych dla każdej osi priorytetowej oraz oceny; (d) analizę i zatwierdzanie rocznych i końcowych sprawozdań z realizacji PO; (e) przyjmowanie informacji o treści rocznego sprawozdania audytowego; (f) występowanie z wnioskiem do IZ o przeprowadzenie przeglądu PO w celu usprawnienia jego zarządzania; (g) analizowanie i zatwierdzanie wniosków o zmianę decyzji KE w sprawie wkładu funduszy. Wprowadzenie w Polsce procesu monitorowania w latach 2004–2006 wymagało zastosowania wielu narzędzi, m.in. → *Systemu Informatycznego Monitoringu i Kontroli* (SIMIK) oraz → *Podsystemu Europejskiego Funduszu Społecznego* PEFS, a na lata 2007–2013 → *Krajowego Systemu Informatycznego* (KSI).

Literatura: art. 63–68 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Dokument metodologiczny Komisji Europejskiej: Indicators for monitoring and evaluation: a practical guide. The New Programming Period 2007–2013: Methodological Working Papers, 1 June 2006 (CDRR-05-0029-01-EN); <http://www.mf.gov.pl/index.php?dzial=409&wysw=5&const=1>; <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/Wiadomosci/EFS+SPO+RZL/Analiza+przydatno%C5%9Bci+PEFS.htm>; <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NSS/KSI/>

ZASADA $N + 2 / N + 3$ (zasada automatycznego anulowania zobowiązań) oznacza anulowanie części zobowiązań finansowych Komisji Europejskiej (KE) w sytuacji, kiedy po upływie dwóch lat od roku, w którym powstało zobowiązanie, państwo członkowskie Unii Europejskiej (UE) nie złożyło wniosków o płatność na kwotę całkowitego zobowiązania. Zobowiązanie KE dotyczy przekazania środków na realizację danego → *Programu Operacyjnego* (PO) i → *Regionalnego Programu Operacyjnego* (RPO). Okres ten dla państw członkowskich, których PKB w latach 2001–2003 był mniejszy niż 85% średniego PKB dla UE–25 wynosi 3 lata. Takie podejście odnosi się głównie do nowych krajów członkowskich (przyjętych do UE w 2004 roku i po tym roku) i mogło być stosowane do końca 2010 roku. Wydłużony okres (3 lata od zaciągnięcia zobowiązania) miał również zastosowanie wobec → *Programów Operacyjnych Europejskiej Współpracy Terytorialnej* (PO EWT) w przypadku, gdy przynajmniej jednym z jego uczestników jest państwo członkowskie, którego PKB był mniejszy niż 85% dla UE–25 w latach 2001–2003.

W związku z powyższym Polska, realizując programy operacyjne, stosowała do końca 2010 roku zasadę $n + 3$. Oznacza to, iż jeśli Polska do końca roku $n + 3$ złoży do KE wnioski o → *płatność zaliczkową* lub → *płatność okresową* na kwotę mniejszą niż rocz-

na transza środków alokowanych w roku n bezpowrotnie traci kwotę różnicy. W wyniku nowelizacji rozporządzenia nr 1083/2006 z 16 czerwca 2010 roku ze stosowania zasady automatycznego anulowania zobowiązań wyłączono rok 2007. Na złagodzenie zasady miała wpływ stagnacja gospodarcza w UE oraz niski poziom wydatkowania środków w ramach pierwszego roku perspektywy finansowej na lata 2007–2013. Wysokość kwoty, której dotyczy anulowanie, podlega pomniejszeniu o kwoty zawieszonych operacji w wyniku postępowania prawnego lub odwołania administracyjnego, których poprzez to → *Institucja Certyfikująca* (IC) nie jest w stanie poświadczyć KE. Warunkiem pomniejszenia jest poinformowanie przez państwo członkowskie o tym fakcie KE do końca drugiego lub trzeciego roku następującego po roku podjęcia zobowiązania budżetowego. Celem stosowania omawianej zasady jest motywowanie państw członkowskich do sprawnego wydatkowania alokowanych środków pomocowych. Charakter zasady $n + 2 / n + 3$ oraz kształt systemu zarządzania → *funduszami unijnymi* wskazują, iż to → *Institucje Zarządzające* (IZ) poszczególnymi programami operacyjnymi mają za zadanie zapewnić, aby projektodawcy regularnie składali wnioski o płatności okresowe w ramach realizowanych przez siebie → *projektów*. Regularność ta odnosi się do takiej liczby wniosków o płatność, która opiewa na odpowiednią kwotę w terminie umożliwiającym zatwierdzenie przez IC wydatków, a to do złożenia → *wniosku o płatność* do KE. Jednak z punktu widzenia projektodawcy omawiana tutaj zasada nie ma bezpośredniego na niego przełożenia. Dla projektodawcy obowiązującym najpóźniejszym terminem złożenia ostatniego wniosku o płatność (tzw. → *płatność końcowa*) w ramach projektu jest dzień wynikający z → *umowy o dofinansowaniu* realizacji projektu. Projektodawca nie jest związany terminem wynikającym z zasady $n + 2 / n + 3$, ponieważ w stosunku do niego KE nie zaciągała zobowiązania.

Powyżej wspomniana sytuacja nie oznacza bynajmniej, iż poszczególne IZ nie mogą podejmować stosownych kroków mających na celu zdynamizowanie ponoszonych wydatków przez → *beneficjentów*, co może być zasadne w sytuacji zagrożenia anulowania części zobowiązań w ramach danego PO/RPO. W celu realizacji zasady $n + 2 / n + 3$ poszczególne IZ prowadzą kontrolę postępów realizacji PO/RPO oraz kontrole systemu wdrażania danego PO/RPO. Kontrola (ad hoc i systemowa) w tym zakresie obejmuje działalność podmiotów odpowiedzialnych za wdrażanie danego programu (m.in. → *Institucji Pośrednicząca II stopnia* – IP2, *Institucji Wdrażającej* – IW, → *Institucji Pośredniczącej* – IP). W szczególności mowa tutaj o kontroli terminowości stosowania zatwierdzonych przez IZ procedur. Z kolei instytucje zaangażowane w realizację programów (IP2, IP) w ramach swoich kompetencji mogą realizować monitoring na podstawie: (a) przekazanych na rzecz beneficjentów płatności; (b) prognoz wniosków o płatność (dokonywanych na podstawie wcześniej złożonych wniosków, harmonogramów płatności, harmonogramów rzeczowo-finansowych); (c) planów działań (dla → *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki* – PO KL), ramowych planów realizacji działań (np. dla RPO); (d) informacji miesięcznej na temat stanu realizacji

programu; (e) sprawozdań okresowych. Reasumując, należy stwierdzić, że pomimo niebagatelnego znaczenia zasady $n + 2 / n + 3$ poszczególni projektodawcy nie są zobowiązani do jej bezpośredniego respektowania na etapie realizacji projektu (m.in. składając wnioski o płatność).

Literatura: art. 93 ust. 1–3, art. 95 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku (nowelizacja Dz.U. UE nr L 158 z 24 czerwca 2010 roku); <http://www.zporr.dolnyślask.pl/zal/aktualne/regula%20n+2.doc>

ZASADA PARTNERSTWA została zachowana, choć z pewnymi modyfikacjami, w formie znanej z lat 2000–2006. Stanowi, iż cele interwencji → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności* (FS) powinny być realizowane w ramach ścisłej współpracy (partnerstwa) pomiędzy Komisją Europejską (KE) a każdym państwem członkowskim. Zasada ta polega na współpracy między podmiotami → *polityki spójności*, zarówno na szczeblu lokalnym, regionalnym, jak i państwowym. Ponadto zasada ta łączy w sobie równość kompetencji i prawa głosu, a także współodpowiedzialność uczestników za przeprowadzenie → *Programu Operacyjnego* (PO) i → *Regionalnego Programu Operacyjnego* (RPO). W zależności od potrzeb i zgodnie z obowiązującymi przepisami wewnątrz krajowymi każde państwo członkowskie organizuje partnerstwo z różnymi podmiotami, takimi jak: (a) władze regionalne, lokalne, miejskie i inne władze publiczne; (b) partnerzy gospodarczy i społeczni; (c) podmioty reprezentujące społeczeństwo obywatelskie. Przedstawiana zasada ma wiele zalet, jak chociażby umożliwianie wymiany informacji i know-how, stymulowanie współpracy władz różnych szczebli, tworzenie sieci powiązań, poczucie ze strony → *regionów* i władz lokalnych bycia uczestnikiem procesów decyzyjnych. Jest tak, ponieważ partnerstwo obejmuje przygotowanie, realizację, → *monitorowanie* (postępu realizacji programów lub projektów) i ocenę programów operacyjnych. Niemniej niektóre kraje członkowskie nadal, w mniejszym bądź też większym stopniu, obawiając się, po pierwsze, utraty swoich kompetencji na rzecz struktur władzy niższego szczebla lub, po drugie, impasu decyzyjnego, marginalizują znaczenie dialogu i partnerstwa, ostateczne decyzje i tak podejmując w centralnych ośrodkach decyzyjnych.

Literatura: art. 11 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Katarzyna Głębicka / Mirosław Grewiński, Europejska polityka regionalna, Warszawa 2003, s. 65; Paul McAleavy / Stefaan De Rynck, Regional or Local? The EU's Future Partners in Cohesion Policy, [w:] http://www.iue.it/RSCAS/WP-Texts/97_55.html; Arthur Benz / Burkard Eberlein, Regions in European Governance: The Logic of Multi-Level Interaction, [w:] http://www.iue.it/RSCAS/WP-Texts/98_31.html; Thomas Conzelmann, 'Europeanisation' of Regional Development Policies? Linking the Multi-Level Governance Approach with Theories of Policy Learning and Policy Change, s. 5, [w:] <http://eiop.or.at/eiop/pdf/1998-004.pdf>; Eiko R. Thielemann, Europeanisation and Institutional Compatibility: Implementing European Regional

Policy in Germany, s. 1 i 23, [w:] <http://www.qub.ac.uk/schools/SchoolofPoliticsInternationalStudiesandPhilosophy/FileStore/EuropeanisationFiles/Fileupload,38443,en.pdf>

ZASADA PODZIAŁU ZARZĄDZANIA oznacza przypisanie obowiązków i kompetencji w zakresie dystrybucji wspólnotowych środków funduszowych pomiędzy Komisję Europejską (KE) a państwa członkowskie. Budżet Unii Europejskiej (UE) alokowany na działalność → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności* (FS) jest wykonywany w ramach tzw. zasady podziału zarządzania (*shared management*) między państwa członkowskie a KE. Komisja, realizując działania budżetowe, do których jest zobligowana, powierza jednocześnie państwom członkowskim pewne zadania, które wynikają z zapisów Rozporządzenia ogólnego, stosując jednocześnie zasadę należytego zarządzania finansami (tzw. *sound financial management*). KE może w następujący sposób wykonywać swoje obowiązki: (a) sprawdza mechanizmy funkcjonowania systemów zarządzania i kontroli w krajach członkowskich; (b) wstrzymuje bieg terminu płatności (→ *płatność okresowa*, → *płatność salda końcowego*, → *płatność zaliczkowa*) lub też zawiesza płatność (w części, w całości) w przypadku, gdy stwierdzi, iż wspomniane systemy zarządzania i kontroli nie spełniają określonych warunków i standardów; (c) sprawdza zwroty płatności oraz anulowane zobowiązania.

Literatura: art. 14 i 45 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; art. 48 ust. 2 i art. 53 ust. 1 lit. b) Rozporządzenia Rady nr 1605/2002 z 25 czerwca 2002 roku w sprawie rozporządzenia finansowego mającego zastosowanie do budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich, [w:] Dz.U. UE nr L 248 z 16 września 2002 roku; Komentarz do aktów prawnych Wspólnot Europejskich w zakresie funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności na lata 2007–2013, s. 40, [w:] <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/AA2B283F-DAE8-413C-BD9A-E4FF1B21C220/27734/pakiet7komentarzedorzporz3.pdf>

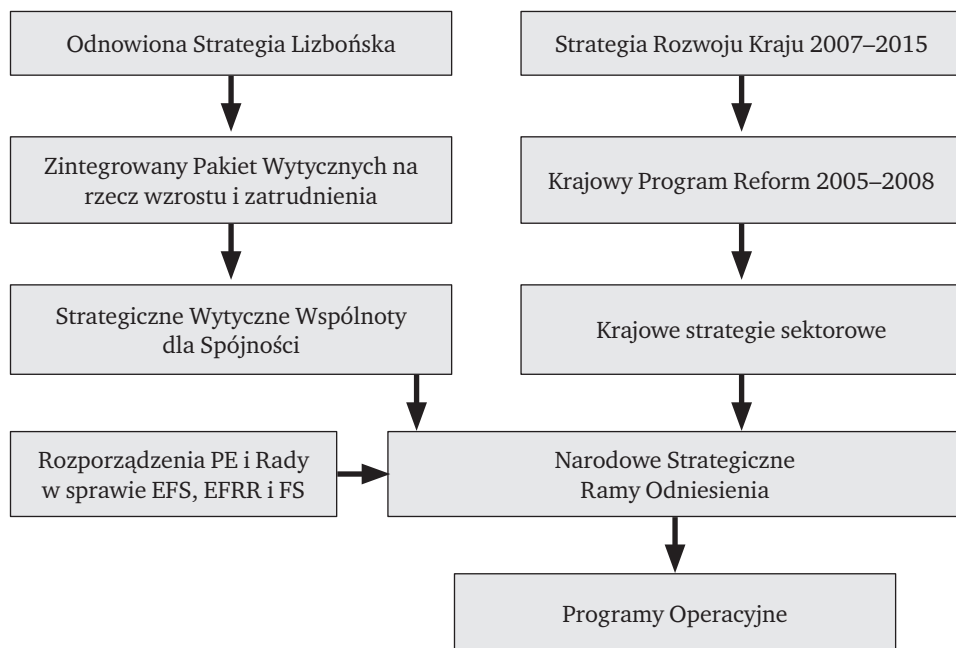
ZASADA PROGRAMOWANIA oznacza proces organizowania, podejmowania decyzji i finansowania, prowadzony w kilku etapach w celu wdrażania, na bazie wieloletniej współpracy, działań Wspólnoty i państw członkowskich dla osiągnięcia zakładanych celów rozwojowych. Jest to realizowanie celów → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności* (FS) w ramach zorganizowanego i wieloletniego systemu przebiegającego w kilku etapach, a składającego się z określenia priorytetów, finansowania oraz systemu zarządzania i kontroli. Pierwszy wieloletni okres programowania obejmował 4 lata (1989–1993), drugi 6 lat (1994–1999), a poprzedni i obecny już 7 lat (2000–2006 i 2007–2013). Aczkolwiek tego rodzaju okresy programowania mogą w niektórych nowych krajach członkowskich Unii Europejskiej (UE) przywoływać skojarzenia z rozwiązaniami prawnymi sprzed transformacji, to jednakże właśnie dzięki wieloletniemu planowaniu możliwe stało się

- przez zminimalizowanie wpływu i znaczenia zmiennych czynników politycznych
- zagwarantowanie stabilności reguł i mechanizmów funkcjonowania pomocy strukturalnej.

Planowanie wydatkowania funduszy strukturalnych UE w → *perspektywie finansowej* na lata 2007–2013 różni się jednak od tego, które znane było z poprzedniego okresu. Wprowadzono bowiem wiele modyfikacji mających na celu uproszczenie procedur i zwiększenie tempa wykorzystania środków finansowych. Tym razem oparto je na zasadzie „jeden program – jeden fundusz” (→ *monofunduszowość programów operacyjnych*). Niemniej jednak przewiduje się także mechanizm → *cross-financing*, oznaczający elastyczne podejście do finansowania w ramach danego → *Programu Operacyjnego* (→ *Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego* i → *Europejski Fundusz Społeczny*, z wyłączeniem Funduszu Spójności, mogą finansować działania objęte zakresem pomocy innego funduszu, o ile spełni się kilka warunków formalnych). FS został włączony do głównego nurtu programowania i podlega obecnie podobnym zasadom jak fundusze strukturalne. Wyłączono natomiast ze wspomnianego nurtu zreformowane: fundusz rolny (→ *Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich*) i fundusz rybacki (→ *Europejski Fundusz Rybacki*).

W dużym uproszczeniu programowanie dla → *Celu 1 „Konwergencja” polityki spójności UE* i → *i Celu 2 „Konkurencyjność regionalna i zatrudnienie” polityki spójności UE* przedstawia się następująco: (1) KE proponuje (przy ściślejszej współpracy z państwami członkowskimi) → *Strategiczne Wytyczne Wspólnoty (SWW)* dla spójności; (2) Rada UE ustanawia na poziomie Wspólnoty zwięzłe *Strategiczne Wytyczne Wspólnoty* dla spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej, określające indykatywne ramy interwencji funduszy, z uwzględnieniem innych stosownych polityk Wspólnoty; (3) państwo członkowskie przygotowuje, zgodnie z → *zasadą partnerstwa*, → *Narodowe Strategiczne Ramy Odniesienia 2007–2013 (NSRO)*, które mają zapewnić zgodność pomocy funduszy z SWW; (4) każde państwo członkowskie przekazuje Komisji Europejskiej NSRO w terminie pięciu miesięcy od przyjęcia SWW; (5) państwa członkowskie (oraz ewentualnie ich → *regiony*), we współpracy z innymi partnerami, przygotowują → *Programy Operacyjne (PO)*, które pozostają w zgodzie z NSRO; każdy PO obejmuje okres 1 stycznia 2007–31 grudnia 2013; (6) KE dokonuje oceny projektu PO w celu stwierdzenia, czy wnosi on wkład w osiągnięcie celów i priorytetów NSRO i SWW; (7) KE przyjmuje każdy PO możliwie najszybciej, ale nie później niż cztery miesiące po jego formalnym przedłożeniu przez państwo członkowskie i nie wcześniej niż 1 stycznia 2007 roku.

Programowanie na lata 2007–2013

Warto w tym miejscu nadmienić, iż w przeciwieństwie chociażby do lat 2000–2006 zrezygnowano obecnie z tzw. działań (co skutkuje m.in. skróceniem opisów priorytetów) oraz uzupełnień PO (→ *szczegółowy opis priorytetów programu operacyjnego*). Dzięki temu zabiegowi → *Instytucje Zarządzające (IZ)* zostały zwolnione z obowiązku jego przygotowywania, wdrażania i kontroli.

Literatura: art. 10 i 32–46 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Komentarz do aktów prawnych Wspólnot Europejskich w zakresie funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności na lata 2007–2013, s. 63, [w:] <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/AA2B283F-DAE8-413C-BD9A-E4FF1B21C220/27734/pakiet7komentarzedorzporz3.pdf>; <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/Dokumenty/20072013/wytyczne/wspolnoty/>

ZASADA PROPORCJONALNOŚCI po raz pierwszy w historii została wdrożona na mocy art. 13 Rozporządzenia nr 1083/2006. Jej wprowadzeniu towarzyszyły pewne kontrowersje, zwłaszcza wśród państw, które uważały, że jej stosowanie: po pierwsze – dyskryminuje największych → *beneficjentów* → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności (FS)*, po drugie – wprowadza podwójne stan-

dardy w obszarach, które powinny być w jednolity sposób traktowane ze względu na ich znaczenie dla ewaluacji efektów → *polityki spójności* (np. sprawozdawczość, kontrola, → *ewaluacja*). Sama zasada stanowi o tym, iż „zasoby finansowe i administracyjne wykorzystywane przez Komisję Europejską i państwa członkowskie dla wdrażania funduszy w odniesieniu do: (1) wyboru wskaźników przewidzianych w art. 37 ust. 1 lit. c); (2) ewaluacji na podstawie art. 47 i 48; (3) ogólnych zasad dotyczących systemów zarządzania i kontroli, o których mowa w art. 58 lit. e) i f); (4) sprawozdawczości, o której mowa w art. 67 – są proporcjonalne do całkowitej kwoty wydatków alokowanej na → *Program Operacyjny (PO)*”.

Literatura: art. 13 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Komentarz do aktów prawnych Wspólnot Europejskich w zakresie funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności na lata 2007-2013, s. 40, [w:] <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/AA2B283F-DAE8-413C-BD9A-E4FF1B21C220/27734/pakiet7komentarzedorzporz3.pdf>

ZASADA SPÓJNOŚCI polega na tym, że → *polityka spójności* Unii Europejskiej musi pozostawać kompatybilna z innymi jej politykami, a także z ustawodawstwem wspólnotowym dotyczącym różnych polityk, m.in.: konkurencji, innowacji, przejrzystości zamówień publicznych, ochrony środowiska oraz → *równości szans*.

Literatura: art. 9 ust. 2 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku.

ZASADA SUBSYDIARNOŚCI stanowi materię o niezwykłym znaczeniu dla przebiegu procesów integracyjnych. Ma ona bowiem bezpośredni związek z przenoszeniem (transferem) suwerennych kompetencji państwa członkowskiego na rzecz organizacji integracyjnej, a której zakres stosowania obejmuje całość funkcjonowania UE. Zgodnie z Traktatem o Unii Europejskiej (art. 5 ust. 3) w dziedzinach które nie należą do wyłącznej kompetencji, UE podejmuje działania tylko wówczas i tylko w takim zakresie, w jakim cele zamierzonego działania nie mogą zostać osiągnięte w sposób wystarczający przez państwa członkowskie, zarówno na poziomie centralnym, regionalnym jak i lokalnym. Działania podejmowane na poziomie UE mogą występować, jeśli ze względu na rozmiary i skutki proponowanego działania możliwe jest ich lepsze osiągnięcie na poziomie UE. Z zapisu traktatowego wynikają dwie kwestie. Pierwsza dotyczy tego, iż UE podejmuje działania w zakresie określonym w Traktacie. Druga kwestia odnosi się do tego, iż państwa członkowskie samodzielnie dążą do celów określonych przez całe ugrupowanie. W sytuacji, gdy państwa członkowskie nie mogą osiągnąć tych celów w wystarczającym stopniu UE może podejmować działania, aby je zrealizować. Wymusza ona na uczestnikach unijnego systemu decyzyjne-

go przeprowadzenie swego rodzaju dwuetapowego testu subsydiarności: w pierwszym – czy UE w ogóle powinna podejmować jakiegokolwiek działania i w drugim – o ile występuje brak pozytywnej odpowiedzi, jak powinna przeprowadzić te działania. W zgodzie z tą zasadą powinna przebiegać realizacja → *Programów Operacyjnych* (PO), będąca obowiązkiem władz właściwego szczebla terytorialnego każdego kraju członkowskiego. Warto zaznaczyć, iż w porównaniu z okresem 2000–2006 została ona w znaczący sposób wzmocniona, przede wszystkim przez zwiększenie roli państw członkowskich w definiowaniu strategicznych priorytetów → *polityki spójności* oraz programowaniu → *Funduszu Spójności*. Powszechna jest opinia, że właśnie dzięki temu, iż europejska polityka spójności nie jest zaliczana do „katalogu” kompetencji wyłącznych UE jest ona klasyczną egzemplifikacją praktykowania zasady subsydiarności.

Literatura: art. 5 ust. 3 Traktatu o Unii Europejskiej [w:] Dz.U. UE nr C 38 z 30 marca 2010 roku; art. 12 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Jan W. Tkaczyński / Radosław Potorski / Rafał Willa, Unia Europejska. Wybrane aspekty ustrojowe, Toruń 2007, s. 68–78; Jan W. Tkaczyński, Ustrój federalny Niemiec a system decyzyjny Unii Europejskiej, Kraków 2005, s. 113–135; Irena Pietrzyk, Polityka regionalna Unii Europejskiej i regiony w państwach członkowskich, Warszawa 2000, s. 157; Iwona Przychocka, Istota pomocy strukturalnej Unii Europejskiej, [w:] Jerzy Sikorski (red.), Rozwój regionów wschodnich: szanse po przystąpieniu do Unii Europejskiej, Białystok 2004, s. 331; Elżbieta Weiss, Zarządzanie projektami współfinansowanymi przez Unię Europejską, Wrocław 2003, s. 15–16; Theodor Schilling, Subsidiarity as a Rule and a Principle, or: Taking Subsidiarity Seriously, [w:] <http://www.jeanmonnetprogram.org/papers/95/9510ind.html>; Komentarz do aktów prawnych Wspólnot Europejskich w zakresie funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności na lata 2007–2013, s. 40, [w:] <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/AA2B283F-DAE8-413C-BD9A-E4FF1B21C220/27734/pakiet7komentarzedorzporz3.pdf>

ZASADA WSPÓLZALEŻNOŚCI (ZASADA WZAJEMNEJ ZGODNOŚCI, CROSS-COMPLIANCE) nakłada na rolników wymóg przestrzegania obowiązkowych zasad zarządzania w odniesieniu do zdrowia publicznego, zdrowia zwierząt i dobrostanu zwierząt. Najważniejsze z nich to regulacje z zakresu ochrony środowiska, zdrowia publicznego, zdrowotności roślin i zwierząt, jakości żywności, rejestracji i dobrostanu zwierząt. Oznacza to konieczność spełnienia warunków określonych w pięciu rozporządzeniach i czternastu dyrektywach określonych w Załączniku III Rozporządzenia Rady 73/2009 (wcześniej Rozporządzenia Rady nr 1782/2003). Wzajemna zgodność zakłada się z dwóch podstawowych elementów: (1) zachowania zasad dobrej kultury rolnej oraz utrzymania gruntów rolnych zgodnie z zasadami ochrony środowiska; (2) zachowania podstawowych wymogów z zakresu gospodarowania (zgodnie z załącznikiem nr III do Rozporządzenia Rady 73/2009). Zasady dobrej kultury rolnej zgodnej z ochroną środowiska zostały określone w załączniku III wspomnianego rozporządzenia.

Kwestia	Normy obowiązkowe	Normy dobrowolne
Erozja gleby: Ochrona gleby przez odpowiednie działania	Minimalna pokrywa glebowa	Zachowanie tarasów
	Minimalne zagospodarowanie terenu odzwierciedlające warunki danego miejsca	Nie ustalono
Substancja organiczna gleby: Utrzymywanie poziomów substancji organicznej gleby przez stosowanie odpowiednich praktyk	Gospodarowanie rzyskiem	Normy dotyczące zmianowania upraw
Struktura gleby: Utrzymywanie struktury gleby poprzez odpowiednie działania	Nie ustalono	Stosowanie odpowiednich maszyn
Minimalny poziom utrzymania: Zapewnienie minimalnego poziomu utrzymania oraz unikanie niszczenia siedlisk	Zachowanie cech krajobrazu obejmujących, w stosownych przypadkach, żywoploty, stawy, rowy, zadrzewienia liniowe, grupowe lub pojedyncze oraz obrzeża pól	Minimalne wymogi dotyczące obsady zwierząt lub odpowiednie systemy
		Tworzenie lub utrzymanie siedlisk
	Przeciwdziałanie wkraczaniu niepożądanego rośliności na grunty rolne	Zakaz karczowania drzew oliwnych
	Ochrona trwałych użytków zielonych	Utrzymanie gajów oliwnych i winnic w dobrym stanie wegetacyjnym
Ochrona zasobów wodnych i gospodarka wodna: Ochrona wód przed zanieczyszczeniem i spływami oraz gospodarowanie wykorzystywaną wodą	Ustalenie stref buforowych wzdłuż cieków wodnych	Nie ustalono
	Przestrzeganie procedur wydawania zezwoleń, w przypadku gdy wykorzystanie wody w celu nawadniania wymaga zezwolenia	

Szczegółowe warunki są definiowane na poziomie krajów członkowskich. Dla polskiego rolnictwa nie jest to rozwiązanie zupełnie nowe. Rolnik, aby otrzymać dopłaty bezpośrednie, musi spełnić minimalne wymagania dotyczące utrzymania gruntów w dobrej kulturze rolnej. Dotyczy to utrzymywania gruntów rolnych zgodnie z wymogami ochrony środowiska oraz przynajmniej raz w roku dokonanie odpowiednich za-

biegów agrotechnicznych (uprawa roślin lub ugorowanie – w przypadku gruntów ornych, koszenie trawy, co najmniej raz w roku w okresie wegetacyjnym – w przypadku łąk; wypasanie zwierząt w okresie wegetacyjnym traw – w przypadku pastwisk).

Zasada współzależności dotyczy powiązania wysokości uzyskiwanych płatności bezpośrednich ze spełnianiem przez → beneficjentów pewnych – określonych wyżej – wymogów. Oznacza to oddzielenie przyznawanych rolnikom płatności od struktury i wielkości produkcji. Uprawnienie do otrzymania płatności nie jest związane z prowadzeniem określonej produkcji i daje rolnikowi wolny wybór w produkcji tego, na co jest popyt, zapewniając przy tym producentowi niezbędny poziom dochodów. Mechanizm zasady współzależności przewiduje także obowiązkową kontrolę na miejscu, co najmniej 1% gospodarstw rolnych w kraju. Natomiast 25% środków z nałożonych kar będzie mógł zatrzymać kraj członkowski. Rolnik za niewypełnienie norm określonych w zasadzie współzależności karany jest zmniejszeniem wysokości płatności. Jednorazowe uchybienie w spełnianiu określonych norm skutkuje obniżeniem płatności o 5% (w przypadku powtarzających się zaniedbań – 15%). W skrajnym przypadku (celowe nieprzestrzeganie norm) obniżenie może sięgnąć 20% bądź też dany rolnik może zostać wyłączony z systemów pomocowych. Terminem granicznym dla wprowadzenia zasady współzależności dla „starych” państw członkowskich był 1 stycznia 2007 roku, natomiast nowe państwa członkowskie zostały wyłączone z obowiązywania zasady współzależności do 31 grudnia 2008 roku. Po tym terminie poszczególne wymogi mają być wdrażane stopniowo. Wszystkie wymogi związane z wzajemną zgodnością Polska będzie musiała spełnić do 1 stycznia 2013 roku. Ze względu na restrykcyjne wymagania współzależności wprowadzane są one stopniowo. Stąd wdrażanie poszczególnych wymogów w Polsce jest realizowane w kilku etapach począwszy od 2004 roku.

Etap	Wymogi	Wybrane akty prawne
1	2	3
Etap 1 – od 1 stycznia 2009 roku	Zagadnienia ochrony środowiska naturalnego	<ul style="list-style-type: none"> • Dyrektywa 80/68/EWG z dnia 17 grudnia 1979 roku w sprawie ochrony wód podziemnych przed zanieczyszczeniem spowodowanym przez niektóre substancje niebezpieczne (Dz.U. UE nr L 20 z 26 stycznia 1980 roku) • Dyrektywa 86/278/EWG z dnia 12 czerwca 1986 roku w sprawie ochrony środowiska, w szczególności gleby, w przypadku wykorzystywania osadów ściekowych w rolnictwie (Dz.U. UE nr L 181 z 4 lipca 1986 roku) • Dyrektywa 91/676/EWG z dnia 12 grudnia 1991 roku dotycząca ochrony wód przed zanieczyszczeniami powodowanymi przez azotany pochodzenia rolniczego (Dz.U. UE nr L 375 z 31 grudnia 1991 roku)

1	2	3
	Identyfikacja i rejestracja zwierząt	<ul style="list-style-type: none"> • Dyrektywa Rady 2008/71/WE z dnia 15 lipca 2008 roku w sprawie identyfikacji i rejestracji świń (Dz.U. UE nr L 213 z 8 sierpnia 2008 roku) • Rozporządzenie (WE) nr 1760/2000 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 17 lipca 2000 roku ustanawiające system identyfikacji i rejestracji bydła i dotyczące etykietowania wołowiny i produktów z wołowiny oraz uchylające rozporządzenie Rady (WE) nr 820/97 (Dz.U. WE nr L 204 z 11 sierpnia 2000 roku) • Rozporządzenie Rady (WE) nr 21/2004 z dnia 17 grudnia 2003 roku ustanawiające system identyfikacji i rejestracji zwierząt z gatunku owiec lub kóz i zmieniające rozporządzenie (EWG) nr 1782/2003 i Dyrektywy 92/102/EWG i 64/432/EWG (Dz.U. UE nr L 5 z 9 stycznia 2004 roku)
Etap 2 – od 1 stycznia 2011 roku	Zdrowie publiczne, zdrowie zwierząt, zgłaszanie niektórych chorób, zdrowotność roślin	<ul style="list-style-type: none"> • Dyrektywa Rady z dnia 15 lipca 1991 roku nr 91/414/EWG dotycząca wprowadzania do obrotu środków ochrony roślin (Dz.U. WE L 230, z 19 sierpnia 1991 roku) • Rozporządzenie Rady nr 178/2002 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 28 stycznia 2002 roku ustanawiające ogólne zasady i wymagania prawa żywnościowego, powołujące Europejski Urząd ds. Bezpieczeństwa Żywności i ustanawiające procedury w zakresie bezpieczeństwa żywności (Dz.U. WE nr L 31, z 1 grudnia 2002 roku) • Dyrektywa Rady 85/511/EWG z dnia 18 listopada 1985 roku wprowadzająca wspólnotowe środki zwalczania pryszczycy (Dz.U. WE nr L 315 z 26 listopada 1985 roku) • Dyrektywa Rady 92/119/EWG z dnia 17 grudnia 1992 roku wprowadzająca ogólne wspólnotowe środki zwalczania niektórych chorób zwierząt i szczególne środki odnoszące się do choroby pęcherzykowej świń (Dz.U. WE nr L 62 z 15 marca 1993 roku) • Dyrektywa Rady 2000/75/WE z dnia 20 listopada 2000 roku ustanawiająca przepisy szczególne odnośnie do kontroli i zwalczania choroby niebieskiego języka (Dz.U. WE nr L 327 z 22 grudnia 2000 roku)

1	2	3
Etap 3 – od 1 stycznia 2013 roku	Dobrostan zwierząt	Dyrektywa 91/629/EWG z dnia 19 listopada 1991 roku ustanawiająca minimalne normy ochrony cieląt (Dz.U. WE nr L 340 z 11 grudnia 1991) Dyrektywa 91/630/EWG z dnia 19 listopada 1991 roku określająca minimalne normy ochrony świń (Dz.U. WE nr L 340 z 11 grudnia 1991 roku) Dyrektywa 98/58/WE z dnia 20 lipca 1998 roku dotycząca ochrony zwierząt gospodarskich (Dz.U. WE nr L 221 z 8 sierpnia 1998 roku)

Literatura: art. 6 i Załącznik III Rozporządzenia Rady nr 73/2009 z 19 stycznia 2009 roku ustanawiające wspólne zasady dla systemów wsparcia bezpośredniego dla rolników w ramach wspólnej polityki rolnej i ustanawiające określone systemy wsparcia dla rolników, zmieniające rozporządzenia nr 1290/2005, nr 247/2006, nr 378/2007 oraz uchylające rozporządzenie nr 1782/2003, [w:] Dz.U. UE nr L 270 z 31 stycznia 2009 roku. http://ec.europa.eu/agriculture/capreform/infosheets/crocom_en.pdf; Rozporządzenie Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi z 13 marca 2007 roku, w sprawie minimalnych norm, [w:] Dz.U. RP z 2007 roku nr 46, poz. 306; Jan W. Tkaczyński / Rafał Willa / Marek Świstak, Fundusze Unii Europejskiej 2007–2013. Cele – Działania – Środki, Kraków 2008, s. 163 i nast., Irena Dauer (red.) / Mariusz Fotyma / Andrzej Madej, Kodeks zwykłej dobrej praktyki rolniczej, Warszawa 2004, s. 42–53, http://www.minrol.gov.pl/FileRepozytory/FileRepozytoryShowImage.aspx?item_id=31589, <http://www.arimr.gov.pl/pomoc-unijna-i-krajowa/platnosci-bezposrednie/platnosci-bezposrednie-2009-r-nowe-wymagania/wymogi-wzajemnej-zgodnosci-cross-compliance.html>

ZASADA WZAJEMNEJ ZGODNOŚCI → *Zasada współzależności*

ZASADA ZAKAZU PODWÓJNEGO FINANSOWANIA jest to niedozwolone podwójne sfinansowanie częściowe lub całkowite danego wydatku dwa razy ze → *środków publicznych* – wspólnotowych lub krajowych. Wszyscy → *beneficjenci* są zobowiązani do przestrzegania tej zasady. Egzekwowanie przestrzegania tej zasady należy do poszczególnych instytucji zaangażowanych w dystrybucję funduszy (np. → *Instytucji Zarządzającej* – IZ, → *Instytucji Pośredniczącej* – IP, → *Instytucji Pośredniczącej II stopnia* – IP2). Zasada odnosi się do wypracowania takich mechanizmów, które zapobiegałyby pokrywaniu się interwencji z różnych → *Programów Operacyjnych* (PO). Prawo UE zakazuje bowiem wielokrotnego finansowania tego samego typu operacji z różnych funduszy. Stąd na państwach członkowskich spoczywa obowiązek zastosowania takich rozwiązań, które wyraźnie określą zakres interwencji poszczególnych → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej*, → *Funduszu Spójności* (FS), → *Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich* (EFRROW) i → *Europejskiego Funduszu Rybackiego* (→ *linia demarkacyjna*).

Przykładem podwójnego finansowania jest: (a) zrefundowanie tego samego wydatku w ramach dwóch różnych → *projektów* współfinansowanych ze środków funduszy strukturalnych lub Funduszu Spójności; (b) zrefundowanie kosztów podatku VAT

ze środków funduszy strukturalnych lub FS, a następnie odzyskanie tego podatku ze środków budżetu państwa na podstawie Ustawy o podatku od towarów i usług z 11 marca 2004 roku; (c) zakup środka trwałego z udziałem środków dotacji krajowej, a następnie zrefundowanie kosztów amortyzacji tego środka trwałego w ramach funduszy strukturalnych lub FS; (d) otrzymanie refundacji ze środków funduszy strukturalnych lub FS na wydatek, który wcześniej został sfinansowany z preferencyjnej pożyczki ze środków publicznych oraz niedokonanie niezwłocznego zwrotu refundowanej części tej pożyczki; (e) zakup używanego środka trwałego który był współfinansowany z publicznych środków krajowych lub wspólnotowych w okresie 7 lat poprzedzających jego zakup; (f) w przypadku projektów niepodlegających zasadom pomocy publicznej – otrzymanie na dany projekt lub część projektu bezzwrotnej pomocy finansowej ze środków publicznych (krajowych lub wspólnotowych lub innych) w wysokości łącznie wyższej niż odpowiednio 100% wartości projektu lub 100 % części projektu; (g) zrefundowanie (rozliczenie) wydatku poniesionego przez leasingodawcę na zakup dobra leasingowanego beneficjentowi, a następnie zrefundowanie rat opłacanych przez beneficjenta w związku z leasingiem tego dobra; (h) rozliczenie tego samego wydatku dwa razy w ramach projektu, np. w PO KL dotyczący to rozliczenia wydatku w kosztach bezpośrednich oraz kosztach pośrednich.

Stwierdzenie, iż dany wydatek został podwójnie sfinansowany oznacza automatyczne uznanie go za niekwalifikowalny. Należy dodać, iż zasada zakazu podwójnego finansowania dotyczy poszczególnych wydatków, a nie tylko całych projektów. Nie stoi nic na przeszkodzie w finansowaniu danego projektu inwestycyjnego np. z → *Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego* (EFRR) oraz wykorzystania kredytów → *Europejskiego Banku Inwestycyjnego* (EBI) dla sfinansowania części inwestycji.

Literatura: art. 54 ust. 5 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Komentarz do aktów prawnych Wspólnot Europejskich w zakresie funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności na lata 2007–2013, Warszawa 2007, s. 87; Wytyczne w zakresie kwalifikowania wydatków w ramach Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki, Warszawa marzec 2011, s. 9; Krajowe wytyczne dotyczące kwalifikowania wydatków w ramach funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności w okresie programowania 2007–2013 Warszawa kwiecień 2010, s. 24 i nast.

ZASADA ZGODNOŚCI gwarantuje zgodność operacji finansowanych przez → *fundusze strukturalne Unii Europejskiej* i → *Fundusz Spójności* z postanowieniami TWE i aktów prawa wtórnego przyjętych na jego podstawie.

Literatura: art. 9 ust. 5 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku.

ZASADA ZRÓWNOWAŻONEGO ROZWOJU to zasada definiowana jako rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje integrowanie działań, mających na celu wzrost gospodarczy oraz działań społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej i trwałości podstawowych procesów przyrodniczych w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli, zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń.

Zasadna zrównoważonego rozwoju najczęściej rozumiana jest jako zintegrowana koncepcja, która polega na zasadniczej równorzędności trzech wymiarów: (1) ochrony środowiska; (2) gospodarki; (3) społeczeństwa.

Wymiar ekologiczny	Wymiar ekonomiczny	Wymiar społeczny
<ul style="list-style-type: none"> • Zdrowie człowieka • Struktura ekosystemów • Ochrona funkcji ekosystemów 	<ul style="list-style-type: none"> • Stabilność gospodarcza • Utrzymanie i dalszy rozwój struktur gospodarki rynkowej • Rozwój osobowości 	<ul style="list-style-type: none"> • Zabezpieczenie zdrowia • Zabezpieczenie stabilności społecznej • Zabezpieczenie zdolności rozwoju i zdolności funkcjonowania społeczeństwa

Z punktu widzenia ochrony środowiska zasada zrównoważonego oznacza konieczność uniezależnienia stopnia degradacji środowiska naturalnego od poziomu wzrostu gospodarczego oraz ochronę zasobów naturalnych i prowadzenie gospodarki tymi zasobami w sposób umożliwiający ich regenerację. Pojęcie to zostało zaadaptowane przez UE od ONZ. Po raz pierwszy tego pojęcia użyto na konferencji w Sztokholmie 5 lipca 1972 roku, a następnie na III sesji Zarządzającej Programu Ochrony środowiska Narodów Zjednoczonych w 1975 roku. Zarówno w jednym, jak i w drugim przypadku uznano, iż społeczeństwo powinno zaakceptować nadrzędność wymagań ekologicznych. Chodzi o konieczność ochrony środowiska naturalnego, która spoczywa na współczesnej generacji na rzecz przyszłych pokoleń. Kolejnym krokiem było powołanie w 1983 roku pod egidą ONZ Światowej Komisji Środowiska i Rozwoju, pod przewodnictwem premiera Norwegii Pani Gro Harlem Brundtland. W roku 1987 komisja ta ogłosiła raport „Nasza Wspólna Przyszłość”, który od nazwiska przewodniczącej został określony raportem Brundtland. W raporcie określono zrównoważony rozwój jako rozwój odpowiadający potrzebom dnia dzisiejszego, który nie ogranicza zdolności przyszłych pokoleń do zaspokajania własnych potrzeb. Raport wyznaczał kierunki rozwoju świata opartego na zasadzie zrównoważonego rozwoju. Co ważne raport uznał środowisko jako jeden z trzech elementów dalszego rozwoju cywilizacyjnego obok gospodarki i spraw socjalnych. Na konferencji w Bergen w 1990 roku, w której uczestniczyły państwa członkowskiej Europejskiej Komisji Ekonomicznej ONZ, przyjęto zasady trwałego zrównoważonego rozwoju jako wytyczne dla Europy. Kolejnym działaniem zmierzającym do pełnego stosowania zasa-

dy była konferencja w Rio de Janeiro 3–14 czerwca 1992 roku (tzw. Szczyt Ziemi). Podczas obrad konferencji 179 krajów podpisało tzw. deklarację z Rio oraz sformułowało Agendę 21 – Globalny program działań z myślą o XXI wieku. Deklaracja definiowała zrównoważony rozwój jako proces mający na celu zaspokojenie aspiracji rozwojowych obecnego pokolenia, z zachowaniem możliwości zaspokojenia tych samych aspiracji przez przyszłe pokolenia. Obecnie problematyka ochrony środowiska po tym jak została wpisana do Traktatu Ustanawiającego Wspólnotę Europejską stanowi zasadę ustrojową UE. Odwołanie do tej zasady można odnaleźć w preambule do ToUE jak również art. 11 TUE („Przy ustalaniu i realizacji polityk i działań Unii, w szczególności w celu wspierania zrównoważonego rozwoju, muszą być brane pod uwagę wymogi ochrony środowiska”). Komisja Europejska definiuje zrównoważony rozwój jako rozwój, który zapewnia realizację potrzeb obecnego pokolenia bez wywierania negatywnego wpływu na zdolność przyszłych pokoleń do spełnienia ich potrzeb. Zrównoważony rozwój zmierza więc do zachowania zdolności Ziemi do utrzymania życia w całej jego różnorodności i opiera się na zadach demokracji, równości płci, solidarności, praworządności i poszanowania podstawowych praw, w tym prawa do wolności oraz do równych szans. W ten sposób realizacja zasady zrównoważonego rozwoju ma zapewnić obecnym i przyszłym pokoleniom stały wzrost jakości życia i dobrobytu na Ziemi. Rada Unii Europejskiej w swej konkluzji z 9 czerwca 2006 roku (odnowiona strategia zrównoważonego rozwoju) dodaje, iż pojęcie to wiąże się z propagowaniem dynamicznej gospodarki przy pełnym zatrudnieniu obywateli i wysokim poziomie ich wykształcenia, ochrony zdrowia, spójności społecznej i terytorialnej oraz ochrony środowiska – w świecie, w którym panuje pokój, bezpieczeństwo i poszanowanie różnorodności kulturowej. Tak określony zrównoważony rozwój wymaga podjęcia działań, które znacznie wykraczają poza obszar tematyczny związany wyłącznie z wąskim rozumieniem ochrony środowiska naturalnego. Europejska Strategia Zrównoważonego Rozwoju zakłada podjęcie działań w następujących obszarach: (1) zmiany klimatyczne i czysta energia. W tym zakresie celem jest ograniczenie zmiany klimatu, a zwłaszcza jego negatywnych skutków. Przekładając to sformułowanie na działanie, należy zauważyć, iż UE zakłada wypełnienie postanowień wynikających ze szczytu w Kyoto (dążenie do redukcji emisji gazów cieplarnianych średnio o 1% w ciągu roku ponad poziom z 1990 roku aż do 2020 roku). Polityka UE sięga znacznie dalej, ponieważ w ramach walki z niekorzystnymi zmianami klimatycznymi planuje wpływać na kraje wysoko uprzemysłowione, aby te również wypełniły swoje zobowiązania z Kyoto. Działanie UE dotyczy także podnoszenia efektywności energetycznej mającej na celu osiągnięcia opłacalnego 20% potencjału oszczędności energii (technologie zapewniające oszczędność energii w budynkach, przy finansowym wsparciu funduszy strukturalnych); (2) zrównoważony transport to taki, który nie wpływa negatywnie na środowisko naturalne. Zakłada się zerwanie (decouple) relacji między wzrostem transportu a wzrostem PKB w celu zmniejszenia zanieczyszczenia oraz innych nega-

tywnych skutków ubocznych rozwoju transportu. Ważne jest także stanowisko UE w sprawie preferowania w miejsce środków transportu drogowego transport kolejowy, wodny oraz wspieranie transportu publicznego; (3) zrównoważona konsumpcja i produkcja – w tym obszarze UE zamierza propagować modele zrównoważonej konsumpcji i produkcji, przez to złamać zależność między wzrostem gospodarczym a zużyciem zasobów naturalnych oraz generowaniem odpadów. Do innych działań można zaliczyć: ochronę i przywrócenie ekosystemów oraz obszarów przyrodniczych, zatrzymanie degradacji bioróżnorodności; polepszenie zarządzania rybołówstwem w celu odwrócenia tendencji zmniejszających populację ryb, wprowadzenie zrównoważonej gospodarki morskiej oraz zdrowych ekosystemów, zarówno w skali UE jak i całego świata; (4) ochrona zasobów naturalnych i gospodarowanie nimi. Ten obszar wydaje się być najbardziej reprezentatywny dla całej koncepcji zrównoważonego rozwoju, ponieważ jako cel ustanowiono poprawę gospodarowania zasobami naturalnymi, unikanie ich nadmiernej eksploatacji, zmniejszanie nadmiernej eksploatacji zasobów, na rzecz efektywnego ich wykorzystania zwłaszcza w kontekście bioróżnorodności ekosystemów (rolnictwo, rybołówstwo, zarządzanie lasami). W tym zakresie mieszczą się także obszary Natura 2000 oraz wspieranie bioróżnorodności mórz i oceanów; (5) zdrowie publiczne. Jako cel stawia się tutaj promowanie zdrowia publicznego na równych warunkach oraz poprawę ochrony przed zagrożeniami dla zdrowia. Innym elementem jest bezpieczeństwo żywności i jej jakość. W kontekście jakości proponuje się w perspektywie roku 2020 wyłączenie środków chemicznych z produkcji i użytkowania z wyjątkiem takiego które nie powoduje znaczącego zagrożenia dla zdrowia ludzi oraz środowiska naturalnego. Ponieważ problem związany z wybuchem chorób zakaźnych również został zauważony jako problem na poziomie UE to do działań w obszarze zdrowia publicznego włączono walkę z chorobami zakaźnymi w tym także problem nieskuteczności antybiotyków; (6) włączenie społeczne, demografia i migracja – odwołuje się do dostępu do dobrobytu społecznego bez względu na wiek. Mowa jest tutaj więc o solidarności wewnątrz i międzypokoleniowej oraz zapewnieniu obywatelom stabilnej jakości życia, gdyż jest to konieczny warunek trwałego indywidualnego komfortu. Jako działania operacyjne założono: niwelowanie skutków starzenia się społeczeństwa, zwiększenie wskaźników zatrudnienia, produktywności, pomyślna integracja migrantów; (7) wyzwania w zakresie globalnego ubóstwa i zrównoważonego rozwoju. Obszar ten zakłada działalność UE na zewnątrz które ma na celu propagować na całym świecie trwały rozwój i dopilnować, by polityka wewnętrzna i zewnętrzna UE była zgodna z globalnymi celami trwałego rozwoju oraz z międzynarodowymi zobowiązaniami Unii. Do działań zaliczyć można: monitorowanie monitorowanie zrównoważonego rozwoju, wzmocnienie pomocy dla krajów o niższym poziomie rozwoju gospodarczego, wspieranie skuteczniejszego zarządzania rozwojem na poziomie międzynarodowym.

Zasada zrównoważonego rozwoju to nie tylko zasada ustrojowa UE, ale również polityka o charakterze aplikacyjnym mająca swoje odzwierciedlenie w podejmowanych

działaniach inwestycyjnych. Tak też jest w przypadku polityki regionalnej, a zwłaszcza programów operacyjnych. Prawo wtórne również określa następujące obszary tematyczne zrównoważonego rozwoju: (a) ochronę środowiska w procesie inwestycyjnym; (b) jakość powietrza; (c) gospodarowanie odpadami; (d) jakość wody; (e) ochronę przyrody; (f) ograniczenie zanieczyszczeń przemysłowych i zarządzanie ryzykiem; (g) chemikalia i genetycznie zmodyfikowane organizmy; (h) ochrona przed hałasem; (i) bezpieczeństwo nuklearne i ochrona przed promieniowaniem. Postanowienia dyrektyw środowiskowych zostały w zasadzie implementowane do prawa polskiego.

Na polskim gruncie prawnym zasada zrównoważonego rozwoju w przypadku projektodawców, np. → *Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka* (PO IG), oznacza, iż przygotowując → *wniosek o dofinansowanie* powinni oni przede wszystkim zwrócić uwagę na zapewnienie zgodności → *projektu* z takimi aktami prawa, jak: (a) Ustawa Prawo ochrony środowiska z 27 kwietnia 2001 roku; (b) Ustawa o ochronie przyrody z 16 kwietnia 2004 roku; (c) Ustawa prawo wodne z 18 lipca 2001 roku; (d) Ustawa o zapobieganiu szkodom w środowisku i ich naprawie z 13 kwietnia 2007 roku; (e) Ustawa o odpadach z 27 kwietnia 2001 roku; (f) Ustawa prawo budowlane z 7 lipca 1994 roku oraz wydanych na jej podstawie rozporządzeń. Z uwagi na specyfikę → *Programu Operacyjnego Kapitał Ludzki* (PO KL) założono, iż realizacja zasady zrównoważonego rozwoju będzie obejmować działania przyczyniające się do: (a) podniesienia świadomości ekologicznej, zarówno wśród młodzieży, osób pracujących, bezrobotnych oraz przedsiębiorców; (b) zapewnienia małym i średnim przedsiębiorcom doradztwa i innych usług w obszarze ekologii, w tym m.in. w zakresie zarządzania ochroną środowiska, wpływu inwestycji na środowisko oraz planowania przestrzennego; (c) zapewnienia szkoleń dla kadry zarządzającej przedsiębiorstw, m.in. z zakresu systemów zarządzania środowiskowego w przedsiębiorstwie, wymagań dla przedsiębiorstw wynikających z regulacji prawnych w zakresie ochrony środowiska; (d) promowania i tworzenia tzw. zielonych miejsc pracy sprzyjających ograniczeniu bezrobocia oraz poprawie stanu środowiska zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju; (e) przeciwdziałania wykluczeniu społecznemu, również na obszarach skażonych ekologicznie i na peryferyjnych obszarach chronionych; (f) wzmocnienia kwalifikacji kadr administracji rządowej i samorządowej w obszarze kreowania polityk i strategii oraz stanowienia prawa w obszarze środowiska naturalnego; (g) usprawnienia procesu konsultacji aktów prawnych i polityk związanych z ochroną środowiska oraz zwiększenie udziału organizacji pozarządowych w tego rodzaju konsultacjach; (h) usprawnienia procesu transpozycji dyrektyw UE w obszarze środowiska naturalnego.

Literatura: art. 11 Traktatu o Unii Europejskiej, [w:] Dz.U. UE nr C 38 z 30 marca 2010 roku art. 17 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca

2006 roku; Przewodnik po kryteriach wyboru finansowanych operacji w ramach Programu Operacyjnego Innowacyjna Gospodarka, 2007–2013, Warszawa maj 2008, s. 5 i nast.; Program Operacyjny Kapitał Ludzki, Warszawa 2011, s. 139 i nast.; Zdzisław Brodecki (red.), Ochrona środowiska, Warszawa 2005, s. 145–146; Komunikat Komisji Zrównoważona Europa dla Lepszego Świata: Strategia Zrównoważonego Rozwoju Unii Europejskiej, [w:] COM(2001) 264 final, Komunikat Komisji do Rady, Parlamentu Europejskiego, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego i Komitetu Regionów Uwzględnianie kwestii zrównoważonego rozwoju w polityce UE w różnych dziedzinach: Przegląd strategii Unii Europejskiej na rzecz zrównoważonego rozwoju – rok 2009, [w:] COM(2009) 400 final; Rada Unii Europejskiej, Przegląd strategii UE dotyczącej trwałego rozwoju (EU SDS) – Odnowiona strategia, Bruksela 9 czerwca 2006 roku, 10117/06; Eugeniusz Kośmicki, Zrównoważony rozwój w warunkach globalizacji gospodarki, Białystok–Poznań 2010, s. 104–167; Julia Zadunkiewicz, Ogólne pojęcia, zasady i podstawy prawne polityk unijnych, [w:] Elżbieta Kornberger-Sokołowska (red.), Jednostki samorządu terytorialnego jako beneficjenci środków europejskich Warszawa 2012, s. 88 i nast.

ZASADY GENERALNE prawa wspólnotowego mają zastosowanie do funkcjonowania całej Unii Europejskiej, a nie tylko jej funduszy pomocowych. Zdecydowana większość zasad generalnych obowiązywała już w poprzednich → *perspektywach finansowych* (np. → *zasada subsydiarności*, → *zasada komplementarności*, → *zasada spójności*, → *zasada partnerstwa*, → *zasada dodatkowości (współfinansowania)*, → *zasada zgodności*, → *zasada koncentracji*, → *zasada koordynacji*, → *zasada elastyczności*), ale została – w różnym stopniu – zmodyfikowana, inne natomiast stanowią swego rodzaju nowość (np. → *zasada proporcjonalności*). Wiele innych zasad (np. → *równości szans* → *zasada zrównoważonego rozwoju*), mających horyzontalny charakter, wprowadzono do szczegółowych polityk wspólnotowych, w tym do → *polityki spójności*, przez zapisy traktatowe. Chociaż obowiązywały one wszystkie państwa członkowskie już w poprzednich okresach programowania, to jednak unijny ustawodawca zdecydował o ich bezpośrednim wprowadzeniu do tekstu Rozporządzenia nr 1083/2006, co spowodowało wzrost ich znaczenia.

Literatura: art. 9–17 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Agnieszka Jankowska / Robert Knopik / Tomasz Kierzkowski (red.), Fundusze Strukturalne Unii Europejskiej, Warszawa 2005, s. 60–93; Komentarz do aktów prawnych Wspólnot Europejskich w zakresie funduszy strukturalnych i Funduszu Spójności na lata 2007–2013, s. 35, [w:] <http://www.fundusze-strukturalne.gov.pl/NR/rdonlyres/AA2B283F-DAE8-413C-BD9A-E4FF1B21C220/27734/pakiet7komentarzedorczporz3.pdf>

ZASADY POMOCY FINANSOWEJ UNII EUROPEJSKIEJ → *Zasady generalne*, → *Zasady szczegółowe*

ZASADY SZCZEGÓŁOWE prawa wspólnotowego mają zastosowanie wyłącznie do funkcjonowania → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności*. Do momentu wdrożenia reform tzw. Pierwszego Pakietu Delorsa, a więc

do 1988 roku, wsparcie Wspólnot polegało na subwencjonowaniu pojedynczych → *projektów*, w żaden spójny sposób ze sobą niepowiązanych, a czasem nawet i sprzecznych. Nie istniały wspólne reguły dotyczące selekcji projektów, kontroli ich wdrażania, → *ewaluacji*, monitorowania czy informowania i promocji. Dopiero w rezultacie przeprowadzonej gruntownej reformy mechanizmów pomocy finansowej (Pakiety Delorsa) zaczęły obowiązywać uregulowania, na mocy których przekształcono dotychczas znane formy wspólnotowej pomocy strukturalnej w sposób umożliwiający → *regionom* staranie się o dofinansowanie inwestycji przez kompleksowe programy o wieloletnim horyzoncie czasowym (→ *Programy Operacyjne*). Wydłużenie czasu trwania → *perspektywy finansowej* pozwoliło na ustabilizowanie celów, form i mechanizmów wsparcia, ale również i na lepsze przygotowywanie samych projektów. W efekcie zmusiło to państwa członkowskie do gruntownej analizy własnych priorytetów i kierunków prowadzonych działań strukturalnych. Do katalogu zasad szczegółowych należy zaliczyć: → *zasadę programowania*; → *zasadę monitorowania*; → *zasadę kontroli*; → *zasadę ewaluacji (oceny)*; → *zasadę informowania i promocji*; → *wspólne zasady dotyczące dokonywania płatności*, w tym → *mechanizm wprowadzania korekt*; *zasadę finansowania krzyżowego* (→ *cross-financing*); → *zasadę $n + 2/n + 3$* ; → *zasadę zakazu podwójnego finansowania*.

Literatura: art. 25–38, 47–9, 58–69 i 74 Rozporządzenia Rady nr 1083/2006 z 11 lipca 2006 roku ustanawiającego przepisy ogólne dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego oraz Funduszu Spójności i uchylające Rozporządzenie nr 1260/1999, [w:] Dz.U. UE nr L 210 z 31 lipca 2006 roku; Agnieszka Jankowska / Robert Knopik / Tomasz Kierzkowski (red.), Fundusze Strukturalne Unii Europejskiej, Warszawa 2005, s. 109–242 i 330–462; Tadeusz Grzeszczyk, Zarządzanie funduszami europejskimi w rozwoju województwa: badania, edukacja, consulting, Łódź 2003, s. 138–167; Jim Hughes / Gwendolyn Sasse / Claire Gordon, The Regional Deficit in Eastward Enlargement of the European Union: Top Down Policies and Bottom Up Reactions, s. 4, [w:] <http://www.one-europe.ac.uk/pdf/w29gordon.pdf>

ZASADY WYKONYWANIA BUDŻETU UNII EUROPEJSKIEJ – przy porównaniu konstrukcji budżetu ogólnego Unii Europejskiej i dowolnego budżetu narodowego widać mniejszą rygorystyczność zapisu tego pierwszego, a przejawiającego się chociażby w tym, że dla każdego roku budżetowego określa się i dopuszcza łączne kwoty dochodów i wydatków uznanych za niezbędne dla Wspólnoty Europejskiej oraz Europejskiej Wspólnoty Energii Atomowej (Euroatom). Ten brak rygorystyczności jest jednak pozorny. Świadczy o tym najlepiej konieczność tworzenia i wykonywania budżetu Unii Europejskiej według następujących zasad: (1) **jednolitości oraz rzetelności budżetowej**, które oznaczają, że całokształt dochodów oraz wydatków Wspólnoty – a także Unii – pokrywanych z budżetu ujęty jest w jednym dokumencie, (2) **jednoroczności** oznaczającej, że budżet jest przyjmowany każdorazowo na jeden rok budżetowy oraz że zarówno środki na pokrycie zobowiązań, jak i na pokrycie płatności na dany rok budżetowy muszą być zasadniczo wykorzysta-

ne w trakcie tego roku, (3) **równowagi**, która określa, że prognozy dochodów w danym roku budżetowym muszą być równe środkom na pokrycie płatności na ten rok: zaciąganie długu w celu pokrycia ewentualnego deficytu budżetowego jest niezgodne z systemem środków własnych i jest niedozwolone, (4) **jednostki rozliczeniowej** mówiącej, że budżet sporządza się i wykonuje w euro; w euro przedstawia się także rozliczenia, (5) **uniwersalności**, której sens sprowadza się do tego, że łączna kwota dochodów musi pokryć łączne środki na pokrycie płatności, z wyjątkiem ograniczonej liczby pozycji dochodów, które są przeznaczone na sfinansowanie konkretnych pozycji wydatków. Wszystkie dochody i wydatki uwzględnia się w budżecie w pełnej wysokości, bez dokonywania jakichkolwiek korekt między nimi, (6) **specyfikacji** oznaczającej, że każda pozycja środków musi mieć konkretne przeznaczenie i być przypisana do konkretnego celu, aby uniknąć ewentualnych pomyłek między różnymi środkami, (7) **należytego zarządzania finansami**, która jest definiowana przez odwołanie do gospodarności, skuteczności i efektywności oraz kontroli wewnętrznej. Natomiast sam budżet ustanawia się zgodnie z zasadą przejrzystości, przy zapewnieniu rzetelnej informacji o jego wykonaniu i rozliczeniu.

Literatura: Herbert Edling, *Der Staat in der Wirtschaft*, München 2001, s. 63–64; art. 3 Rozporządzenia Rady nr 1605/2002 z 25 czerwca 2002 roku w sprawie rozporządzenia finansowego mającego zastosowanie do budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich, [w:] Dz.U. UE nr L 248 z 16 września 2002 roku (znowelizowany Rozporządzeniem Rady nr 1995/2006 z 13 grudnia 2006 roku zmieniające rozporządzenie nr 1605/2002 w sprawie Rozporządzenia finansowego mającego zastosowanie do budżetu ogólnego Wspólnot Europejskich, [w:] Dz.U. UE nr L 390 z 30 grudnia 2006 roku).

ZCP → *Zarządzanie cyklem projektu*

ZINTEGROWANE PODEJŚCIE stanowi jedno z podejść do działań w ramach → *polityki regionalnej* oparte na skoordynowanych działaniach realizowanych w ramach powiązanych polityk przy zastosowaniu zróżnicowanych instrumentów finansowych. Mowa tutaj o politykach regionalnych na poziomie Unii Europejskiej (UE), kraju oraz politykach sektorowych. Cechą charakterystyczną zintegrowanego podejścia jest to, iż odzwierciedla ono różne uwarunkowania, koordynuje działania podejmowane w ramach różnych polityk prowadzone przez różne podmioty. Stąd też zintegrowane podejście zobowiązuje wszystkich aktorów rozwoju regionalnego do kreowania długofalowych strategii uwzględniających uwarunkowania zarówno lokalne, regionalne, jak i globalne.

	Stary paradygmat	Nowy paradygmat
Strategie	Podejście sektorowe	Zintegrowane przedsięwzięcia rozwojowe.
Cele	KONKURENCYJNOŚĆ: Słowo-wytrych: wskazywanie wielu elementów jako czynników konkurencyjności, w efekcie nakładanie się różnorodnych nieskoordynowanych działań	KONKURENCYJNOŚĆ: Główny element nowej polityki regionalnej (dyfuzja wzrostu). Precyzyjnie określone czynniki konkurencyjności i strategicznie wybrane kierunki jej poprawiania. Wielosektorowe podejście ukierunkowane terytorialnie
	WYRÓWNYWANIE: Duży nacisk na działania wyrównawcze, jednak efekt przeciwny do zamierzonego, pogłębianie się zróżnicowań, rozpraszanie środków	WYRÓWNYWANIE: Działania „wyrównawcze” w węższym zakresie. Istotne dla całego kraju, na wybranych obszarach, dla odkrywania i wykorzystywania ich potencjałów, pozwalające osiągnąć „masę krytyczną” niezbędną do dalszego rozwoju
Narzędzia	Subsydia i pomoc publiczna	Zintegrowane instrumenty „miękkie” i „twarde”, otoczenie biznesowe, kapitał społeczny, sieciowanie, lepsza koordynacja
Wymiar terytorialny	Regiony traktowane homogenicznie, bez uwzględniania ich wewnętrznej i zewnętrznej różnorodności. Słabo uwzględniony wymiar terytorialny, prymat podejścia sektorowego, tzw. „algorytm biedy”	Podejście terytorialne we wszystkich działaniach rozwojowych (dostrzeganie różnorodności, silna koordynacja, zarządzanie wielopoziomowe). Zintegrowane programy dedykowane obszarom strategicznej interwencji przy zachowaniu integracji przestrzennej prowadzonej w ramach polityki regionalnej
Jednostki terytorialne	Jednostki administracyjne. Brak uwzględnienia relacji miasto-wieś w instrumentach polityki, obszary wiejskie postrzegane jednakowo w całym kraju	Jednostki funkcjonalne. Zróżnicowane podejście do różnych typów terytoriów. Polityka dostosowana do miejsc z uwzględnieniem zależności obszarów generujących wzrost, obszarów powiązanych funkcjonalnie i obszarów peryferyjnych
Aktorzy	Rząd i samorząd województwa	Wszystkie szczeble administracji publicznej, aktorzy społeczni i przedstawiciele biznesu

Urzeczywistnianie podejścia zintegrowanego wymaga skoordynowanych działań. Kluczem do realizacji podejścia jest właściwa priorytetyzacja działań w ramach polityk szczegółowych. Innym elementem przesądającym o realizacji tej koncepcji jest właściwa koordynacja, dzięki której można uzyskać pozytywne efekty synergii i znaczący postęp w osiągnięciu celów rozwojowych. Z uwagi na kompetencje struktury koordynacyjne mogą zostać umiejscowione w KE, co może wzmocnić wspólnotowość polityki i zrównoważyć tendencje do jej renacjonalizacji. Zintegrowane podejście dostrzega nie tylko konieczność koordynacji poszczególnych działań, ale także bierze pod uwagę uwarunkowania geograficzne procesów rozwoju obok społecznych i eko-

nomicznych. Uwzględnienie kwestii terytorialnych wynika z potrzeby prowadzenia działań z większą elastycznością w stosunku do wielkości obszaru geograficznego (np. miasta, dzielnice, regiony). Stąd przyjęcie zintegrowanego podejścia na rzecz rozwoju regionalnego wymaga od decydentów wykorzystania strategii programowych, które odpowiadają na autentyczne potrzeby danego obszaru. Nie chodzi tutaj bynajmniej o wydatkowanie środków na indywidualne sektory. Polityka regionalna oparta na podejściu zintegrowanym to polityka mająca horyzontalny charakter. Stanowi ono jednocześnie sposób na poprawienie efektywności działań w ramach polityki regionalnej. Zintegrowane podejście to także integrowanie różnych instrumentów poszczególnych polityk w jednym celu. Stąd też podejście bierze pod uwagę wspomnianą już wyżej spójność terytorialną jako jeden z celów działania. Zintegrowane podejście uwzględniające także spójność terytorialną znajduje swoje potwierdzenie w celach UE określonych w Traktacie z Lizbony: „Wspiera spójność gospodarczą, społeczną i terytorialną oraz solidarność między Państwami Członkowskimi”. Zintegrowane podejście można postrzegać, tak jak Tomasz Grzegorz Grosse, na kilku poziomach. Pierwszy dotyczy próby odpowiedzi na pytanie, w jaki sposób poprawić efektywność różnych polityk europejskich, krajowych, regionalnych, których wspólnym mianownikiem jest rozwój. W tym kontekście wyzwaniem dla koncepcji jest dostrzegalna tendencja do nadmiernego rozpraszania celów politycznych (np. Strategia Lizbońska) oraz pojawiające się ryzyko przejęcia polityki regionalnej przez cele priorytetu polityk sektorowych. Drugi poziom odnosi się do różnych metod zarządzania poszczególnymi politykami, chodzi zwłaszcza o rozróżnienie między metodami „miękkimi”, takimi jak otwarta metoda koordynacji (lub inne tzw. nowe metody zarządzania, a metodami „twardymi”, „twardych” regulacji prawa UE. Trzeci poziom, gdzie zintegrowane podejście stanowi okazję do włączenia nowych priorytetów do polityki europejskich. Chodzi tutaj o wymiar terytorialny polityki regionalnej, kwestie związane ze zmianą klimatu czy przemianami demograficznymi. Wpływ koncepcji opartej na zintegrowanym podejściu można odnaleźć w Piątym raporcie na temat spójności lub w → *Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2010–2020: Regiony, Miasta, Obszary Wiejskie*.

Literatura: art. 3 ust. Traktatu o Unii Europejskiej, [w:] Dz.U. UE nr C 83 z 30 marca 2010 roku; Tomasz Grzegorz Grosse (red.), *Zintegrowane podejście do rozwoju – rola polityki spójności*, Warszawa 2008, s. 6–10; Komunikat Komisji do Parlamentu Europejskiego, Rady, Europejskiego Komitetu Ekonomiczno-Społecznego, Komitetu Regionów Oraz Europejskiego Banku Inwestycyjnego, Wnioski z piątego sprawozdania w sprawie spójności gospodarczej, społecznej i terytorialnej: przyszłość polityki spójności, [w:] COM(2010) 642/3, s. 6–8; *Zintegrowane podejście do polityki spójności*, [w:] Panorama (34)2010, s. 5.

ZINTEGROWANY PROGRAM OPERACYJNY ROZWOJU REGIONALNEGO (ZPORR) to jeden z siedmiu programów operacyjnych realizowanych w Polsce w okresie 2004–2006 ze środków → *funduszy strukturalnych Unii Europejskiej* i → *Funduszu Spójności*. ZPORR skierowany był do polskich województw. Na jego reali-

zając przeznaczono 4 083 mln euro → *środków publicznych*, w tym ze strony funduszy strukturalnych 2 968,5 mln euro (→ *Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego* – 2 530 mln euro (85,2%); → *Europejski Funduszu Społeczny* – 438,5 mln euro (14,8%). Przewidziano również udział publicznych środków krajowych w wysokości 1 115 mln euro oraz środków prywatnych (146,2 mln euro). Maksymalny poziom współfinansowania inwestycji ze strony Wspólnoty sięgał 75% wartości inwestycji, a w przypadku, gdy inwestycje infrastrukturalne generowały znaczny zysk – 50%. W układzie poszczególnych priorytetów realizujących ZPORR środki z zasobów funduszy strukturalnych rozdysponowano w następujący sposób: (a) Priorytet I. **Rozbudowa i modernizacja infrastruktury służącej wzmocnieniu konkurencyjności regionów** – 59,4% środków; (b) Priorytet II. **Wzmocnienie rozwoju zasobów ludzkich w regionach** – 14,8%; (c) Priorytet III. **Rozwój lokalny** – 24,5%; (d) Priorytet IV. **Pomoc techniczna** – 1,3% środków.

Przy podziale środków między poszczególne województwa zastosowano pewien algorytm. Składały się na niego trzy kryteria: (a) **kryterium ludnościowe** – Polska jako całość kwalifikowała się w okresie 2004–2006 do obszarów objętych Celem 1 funduszy strukturalnych. Stąd też dominująca rola tego kryterium przy podziale zasobów finansowych. Zdecydowano podzielić 80% tych środków proporcjonalnie do liczby mieszkańców poszczególnych województw; (b) **kryterium PKB** – 10% środków zdecydowano podzielić proporcjonalnie do liczby mieszkańców w województwach, w których średni poziom PKB *per capita* w latach 1997–1999 był niższy od 80% średniego poziomu na mieszkańca kraju; (c) **kryterium bezrobocia** – ze względu na wysoką stopę bezrobocia w wielu powiatach 10% środków wsparcia przeznaczono dla tych, w których średnia stopa bezrobocia w latach 1999–2001 przekraczała 150% średniej krajowej. Taki model podziału środków między województwa w ramach ZPORR miał umożliwić zwiększenie interwencji na tych obszarach kraju, które miały największe trudności z dostosowaniem się do warunków panujących na wspólnym rynku europejskim.

Literatura: Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego 2004–2006, Warszawa 2004 – dokument stanowiący załącznik do Rozporządzenia Ministra Gospodarki i Pracy z 1 lipca 2004 roku, [w:] Dz.U. RP z 2004 roku nr 166, poz. 1745; Uzupełnienie ZPORR 2004–2006 (tekst jednolity z 17 stycznia 2007 roku), [w:] http://www.zporr.gov.pl/NR/rdonlyres/9660670F-0909-43CC-9AF9-B18757470C31/37191/ZPORR_uzupelnienie_03092007.pdf; <http://www.zporr.gov.pl/>; Podstawy Wsparcia Wspólnoty, s. 88–92, [w:] <http://www.funduszezstrukturalne.gov.pl/PODSTAWY+WSPARCIA+WSPOLNOTY/>

ZPORR → *Zintegrowany Program Operacyjny Rozwoju Regionalnego*

ZRÓWNOWAŻONY ROZWÓJ → *Zasada zrównoważonego rozwoju*

Encyklopedia polityki regionalnej i funduszy europejskich

„Encyklopedia polityki regionalnej i funduszy europejskich” stanowi kompleksowe opracowanie w dziedzinie najnowszych trendów unijnej polityki regionalnej mających wpływ na kształtowanie się instrumentów tej polityki, czyli funduszy Unii Europejskiej. W encyklopedii przedstawiono informacje dotyczące aktualnych zmian unijnej polityki regionalnej w kontekście okresu programowania na lata 2014–2020, w tym m.in. podejścia zintegrowanego oraz terytorialnego, inteligentnej specjalizacji, unijnych i krajowych dokumentów programowych związanych z tym okresem.

Encyklopedia ułatwia zrozumienie unijnego instrumentarium pojęciowego w zakresie polityki regionalnej, przygotowywania, oceny oraz realizacji projektów w Polsce. Można w niej znaleźć odpowiedzi m.in. na następujące pytania:

- Czym jest polityka regionalna i jaki ma wpływ na funkcjonowanie funduszy UE?
- Jakimi funduszami pomocowymi dysponuje Polska w latach 2007-2013?
- Jakie są priorytety unijnej polityki regionalnej na lata 2014-2020?
- W jaki sposób są przyznawane fundusze unijne?
- Jakie nowe rozwiązania proponuje KE w kontekście zintegrowanego podejścia do rozwoju regionalnego?
- Jak należy przygotować projekt, aby uzyskać dofinansowanie z funduszy UE?

Encyklopedia łączy w sobie dwa podejścia, teoretyczne oraz praktyczne. Nie tylko porządkuje aktualny stan wiedzy w zakresie polityki regionalnej i funduszy unijnych, lecz także objaśnia zagadnienia istotne dla praktyki funduszowej, takie jak: status MSP, unijne zasady udzielania pomocy publicznej, dokumentowanie wydatków, skutki nieprawidłowego wykorzystania unijnej pomocy dla beneficjenta. Książka może zatem z powodzeniem służyć nie tylko studentom i wykładowcom jako teoretyczne uzupełnienie wiedzy, lecz przede wszystkim praktykom pozyskiwania i rozliczania środków w ramach funduszy UE.